श्री

तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा

श्री

तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा

विषयानुक्रम

सत्यमेव जयते

श्री तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा

श्रीतुकारामबाबांच्या निर्याणाला
तीनशें वर्षे पुरीं झालीं त्या प्रसंगीं (इ. स. १९५० सालीं)
मुंबई सरकारनें दोन भागांत छापून प्रसिद्ध केलेल्या गाथेचें
एकत्र संपूर्ण पुनर्मुद्रण

शके १८९५ प्रमादीनामसंवत्सरे

● **शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे.** ●

इसवी सन १९७३

विषयानुक्रम

प्रथम आवृत्ती १९५०
द्वितीय आवृत्ती १९५५

✶

पुनर्मुद्रण १९७३
स्कॅनिंग करून पुनर्मुद्रण २०११

✶

प्रकाशक :
सचिव,
महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ,
मुंबई.

✶

किंमत : १०० रुपये अधिक टपालखर्च

✶

मुद्रक :
व्यवस्थापक,
शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय,
पुणे – ४११ ००१.

विषयानुक्रम

विषयानुक्रम

निवेदन ६

इ. स. १९७३ सालच्या आवृत्तीची प्रस्तावना ७

इ. स. १९५० सालच्या आवृत्तीची प्रस्तावना ११

इ. स. १९५५ सालच्या आवृत्तीची प्रस्तावना २४

॥ तुकारामाचे अभंग ॥ २५

देहू व तळेगांव या प्रतींत खालीं लिहिल्या प्रमाणें ज्यांचा आरंभ झालेला नाहीं असे पंढरपुरच्या प्रतींतले अभंग. ५९४

तुकारामबावांच्या अभंगांतील कठीण शब्दांचा कोश. ५९९

अभंगांची अनुक्रमणिका ६३४

परिशिष्ट. ७८३

निवेदन

पंढरपूरचा श्री विठ्ठल हा जसा आपल्या 'विठोबा' या मराठमोळ्या नावाने महाराष्ट्रीय समाजाच्या हृदयामध्ये अत्यंत आदरपूर्वक प्रस्थापित झाला आहे, त्याप्रमाणेच त्याचा परमभक्त संत तुकाराम यालाही महाराष्ट्राच्या मनामध्ये अद्वितीय आणि अलौकिक स्वरूपाचे स्थान मिळालेले आहे. मराठी भक्तजन श्री ज्ञानदेवांच्याबरोबरच संत तुकारामांनाही परमश्रध्येय मानतात आणि 'ज्ञानोबा-तुकाराम' असा उत्कट भावाने गजर करतात. श्री विठ्ठल, श्री नामदेव, संत तुकाराम ही महाराष्ट्राची आराध्य दैवते आहेत. श्री ज्ञानेश्वरांनी आपल्या अजोड प्रतिभेने जशी ज्ञानेश्वरी लिहिली, त्याच उत्कट भक्तीभावाने संत तुकारामांनी आपले अभंग लिहिले. तुकाराम हे महाराष्ट्रातील संत मंडळींचे शिरोभूषण मानले जातात. गेली साडेतीनशे वर्षे तुकारामांची गाथा महाराष्ट्राने हृदयाशी बाळगून आध्यात्मिक वाटचाल केली आहे.

जनसामान्यांना प्रिय असलेल्या संत तुकारामांची सकल गाथा प्रसिद्ध करून ती सर्वांना उपलब्ध करण्याचा निर्णय तत्कालीन मुंबई सरकारने १९५० साली घेतला आणि शासनामध्ये न्यायमूर्ती या उच्च पदावर काम करतानाही अंतरीचे काव्यगुण जोपासणाऱ्या आणि संत वाङ्मयाचा प्रगाढ व्यासंग असलेल्या स्व. पुरुषोत्तम मंगेश लाड या विद्वान सनदी अधिकाऱ्याची गाथेच्या संपादनासाठी नियुक्ती केली. लाड हे स्वतः उत्तम कवी होते आणि त्यांचा संत वाङ्मय आणि आधुनिक कविता यांचा विशेष अभ्यास होता. तुकारामांची गाथा संपादित करून प्रकाशित करण्याचे महत् कार्य लाडांनी स्वीकारले आणि आपल्या अतिशय विवेचक आणि अभ्यासपूर्ण प्रस्तावनेसह १९५० साली तुकारामांची गाथा शासनातर्फे प्रथम प्रकाशित झाली. तिचे वाचकांनी अभूतपूर्व स्वागत केले. १९५५ साली तुकाराम बीजेला गाथेची दुसरी आवृत्ती प्रकाशित झाली. त्यानंतर १९७३ साली तिसरी आवृत्ती शासनातर्फे प्रकाशित झाली आणि आता ती दुर्मीळ झालेली आहे.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळातर्फे श्री एकनाथी भागवत आणि श्री नामदेव गाथा हे दोन बहुमोल ग्रंथ पुन्हा प्रकाशित करण्याचे ठरविण्यात आले. त्याचप्रमाणे दुर्मीळ झालेली तुकारामांची गाथासुद्धा पुन्हा वाचकांना उपलब्ध करून देण्याचे ठरविण्यात आले. त्यानुसार १९५० साली प्रथम प्रकाशित झालेल्या गाथेच्या चौथ्या आवृत्तीच्या प्रकाशनाचा सुयोग सध्याच्या मंडळाला लाभलेला आहे. श्री नामदेव, श्री एकनाथ आणि संत तुकाराम यांचे वाङ्मय महाराष्ट्राला पुन्हा अल्प किंमतीत उपलब्ध करून देण्याची सुसंधी मंडळाचा अध्यक्ष म्हणून मला लाभली, हे मी माझे भाग्य समजतो. संत तुकारामांना विनम्र भावाने अभिवादन करून ही गाथा मी महाराष्ट्राच्या चरणी अर्पण करीत आहे.

मधु मंगेश कर्णिक
अध्यक्ष,
महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ.

विषयानुक्रम

इ. स. १९७३ सालच्या आवृत्तीची

प्रस्तावना

भारतीय लोकजीवनात समता आणि एकात्मता प्रस्थापित करण्याचे महान कार्य करणाऱ्या भागवतधर्माच्या इमारतीचा पाया संत शिरोमणी ज्ञानोबारायांनी घातला तर त्या मंगल मंदिरावर कळस संतश्रेष्ठ तुकारामबावांनी चढविला. महाराष्ट्राचे हे परम भाग्य की त्याला संतकृपेची अखंड छाया लाभली. एवढे भौतिक परिवर्तन झाले असतानाही 'ज्ञानोबा-तुकाराम' या नावांचा गजर महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यांतून सतत आजही घुमत असून, या नामगजराशी खेड्यापाड्यांतील सर्वसामान्य जनता एकरूप झाली आहे.

महाराष्ट्रात ज्ञानदेव, नामदेव, एकनाथ, तुकाराम आणि रामदास या संतपंचकाने बहुमोल असे.साहित्य निर्माण करून जनसामान्यापर्यंत अध्यात्माचे विचार नेले आणि सामान्य जनतेला अध्यात्माची गोडी लावण्याचे एक महान ऐतिहासिक कार्य केले. परिणामतः राजकीय दृष्ट्या अत्यंत प्रतिकूल परिस्थितीतही महाराष्ट्राची संस्कृती आणि अस्मिता शाबूत राहिली. म्हणून या लाडक्या संतांचे समग्र वाङ्मय म्हणजे महाराष्ट्राच्या समाजजीवनाचा एक अमूल्य असा सांस्कृतिक ठेवा आहे. या संतांच्या मालिकेत श्री तुकारामबावांचे स्थान अनन्यसाधारण आहे. त्यांनी सोप्या नामभक्तीचा महिमा पटवून आपल्या अभंगांद्वारे सुविचार व सदाचाराचा प्रसार केला व समाजात भक्तिमार्गाच्या द्वारा नवचैतन्य निर्माण केले आणि आपल्याबरोबरच साऱ्या समाजाला सन्मार्गाला लावले. त्यांच्या बहुमोल वाङ्मयाचा ठेवा श्री **तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा** पुनर्मुद्रित करून कार्तिकी एकादशीच्या या पवित्र दिवशी महाराष्ट्र शासनातर्फे प्रकाशित करीत असता मला विशेष आनंद होत आहे.

श्री तुकारामबावांच्या गाथेचे मुद्रण व प्रकाशन दोन भागांत शासनाने १९५० साली प्रथम केले, त्यानंतर त्यांचे पुनर्मुद्रण शासनातर्फे १९५५ साली करून एका पुस्तकातच छापून ती प्रसिद्ध केली. त्याच्याही प्रती फार लवकर संपल्या. मध्यंतरी महाराष्ट्र शासनातर्फे संत नामदेवांच्या सातशेव्या जयंतीनिमित्त **श्री नामदेव गाथा** १९७० साली प्रसिद्ध केली व १९७१ साली एकनाथषष्ठीला **श्री एकनाथी भागवत** अल्प मूल्यात जनतेस उपलब्ध करून देण्यात आले. त्यानंतर केव्हाच अप्राप्य झालेली **श्री तुकारामबावांच्या अभंगांची गाथा** पुनर्मुद्रित करून आज प्रकाशित करण्याचा योग येत आहे.

विषयानुक्रम

दुबार अभंगांची यादी

(**पं.** = पंढरपुरच्या प्रतींतील अधिक ३७ अभंगांपैकीं)

६७६ = ३८८१
६८३ = ३८२९ = ४२९६
६८६ = ४२८७
६८८ = ३९१२
७०३ = ३८६२
८०६ = १६३३
१६३३ = ८०६
१८९४ = ३१२५
३१२५ = १८९४
३१२६ = ३४९९
३२२७ = ३८६०
३३०१ = ४४८७
३३३२ = ३५१२
३३३८ = **पं.** १०
३३६३ = ३८९०
३३७३ = ३८७३
३४९० = ३८४९
३४९९ = ३१२६
३५१२ = ३३३२
३५१८ = ३८५२
३५३९ = **पं.** २२
३५४० = **पं.** ३१
३५८१ = ४०११
३६११ = **पं.** २१
३६६० = ३९७२
३६६६ = **पं.** २६
३७१४ = **पं.** ३२
३७५२ = ३९५६
३८०९ = ४२७७
३८२५ = **पं.** १७
३८२९ = ६८३ = ४२९६
३८४९ = ३४९०
३८५२ = ३५१८
३८६० = ३२२७
३८६२ = ७०३

विषयानुक्रम

३८७० = **पं.** २०
३८७१ = ४३९३ = **पं.** ३०
३८७३ = ३३७३
३८८१ = ६७६
३८९० = ३३६३
३९१२ = ६८८
३९२८ = ४०९९
३९५६ = ३७५२
३९७२ = ३६६०
३९८० = ४०८१
४०११ = ३५८१
४०८१ = ३९८०
४०९९ = ३९२८
४१११ = ४२८६
४११४ = ४२९७
४१९५ = ४३००
४१९६ = **पं.** २
४२१० = ४४९०
४२६९ = ४३०६
४२७७ = ३८०९
४२८६ = ४१११
४२८७ = ६८६
४२९६ = ६८३ = ३८२९
४२९७ = ४११४
४३०० = ४१९५
४३०६ = ४२६९
४३१० = **पं.** २३
४३८१ = ४४७९
४३९३ = ३८७१ = **पं.** ३०
४४७९ = ४३८१
४४८७ = ३३०१
४४९० = ४२१०
पं. २ = ४१९६
पं. १० = ३३३८
पं. १७ = ३८२५
पं. २० = ३८७०
पं. २१ = ३६११
पं. २२ = ३५३९
पं. २३ = ४३१०

विषयानुक्रम

पं. २६ = ३६६६

पं. ३० = ३८७१ = ४३९३

पं. ३१ = ३५४०

पं. ३२ = ३७१४

विषयानुक्रम

इ. स. १९५० सालच्या आवृत्तीची

प्रस्तावना

१. मराठी भाषेंत ज्यांना वेदवाणीप्रमाणें पूज्य मानतात, जे व्युत्पन्न पंडितांच्या तसेंच भोळ्या भाविकांच्या मुखीं सारखेच खेळत असतात, समकालीन बहिणाबाईपासून तों आज तीनशें वर्षें ज्यांच्या 'अनुवादा'नें देशी-परदेशी लोकांचें चित्त नित्य झुरविलें, ["तुकोबाचीं पदें अद्वैत प्रसिद्ध । त्यांचा अनुवाद चित्त झुरवी ॥" संत बहिणाबाईचा गाथा (कोल्हारकर) पान ८, अभंग २१, चरण ६.] त्या तुकारामाच्या अभंगांची ही गाथा मुंबई सरकारतर्फे मराठी वाचकांस सादर केली जात आहे.

२. तुकारामानें आपले अभंग लिहून ठेविले होते यांत कांहीं शंका नाहीं; पण जनवाद चुकविण्यासाठीं अभंगांच्या ज्या वह्यांचे कागद देवानें उदकीं तारिले असें खुद्द तुकारामानेंच लिहून ठेविलें आहे, त्या वह्यांचें पुढें काय झालें हें सांगणें कठिण आहे. "कोरड्या वह्या निघाल्या उदकीं । त्या तरी लुटूनि नेल्या भाविकीं । प्रख्यात लोकीं व्हावया ।" अशी माहिती महिपतीनें दिली आहे. [भक्तलीलामृत, अध्याय ३५, ओवी १६७.] या "निवाड्याच्या" दिवसानंतर तों निर्याणापर्यंत भक्तीच्या व काव्याच्या माधुरीचा ज्यांत परिपाक उतरला होता असे अनेक अभंग तुकारामानें स्वहस्तें लिहून ठेविले असले पाहिजेत. त्या हस्तलिखितांचाही अद्यापि पत्ता लागला नाहीं. खुद्द तुकारामाच्या घराण्यांत देहूस पूजेंत ठेविलेली अशी त्याच्या हातची म्हणून जी वही दाखवितात तींत फक्त २४८ अभंगच आहेत. सारांश, तुकारामाच्या हातचें समग्र लिखाण गेल्या शंभर वर्षांत तपास करून सुद्धां मिळालें नाहीं; व नजीकच्या भविष्यकाळांत तें सांपडेल असा संभव दिसत नाहीं.

३. तुकारामाच्या हयातींतच त्याच्या टाळकरी अनुयायांनीं व तसेंच इतर अनेक लोकांनीं त्याच्या अभंगांच्या प्रती तयार केल्या होत्या. तुकारामाच्या निर्याणानंतर थोडक्याच वर्षांनीं कचेश्वराला खेटकग्रामीं (म्हणजे 'खेड' गांवीं) अशी माहिती मिळाली कीं "अंबाजीचें घर । तेथें जावें ॥ सर्वही संग्रह तुकोबाच्या वह्या । जावें लवलाहे तुम्ही तेथें [कचेश्वरकृत आत्मचरित्र, भा. इ. सं. मं. वार्षिक इतिवृत्त शके १८३५, पान २४१.] ॥." हा संग्रह अद्यापि कोणाच्या हातीं लागला नाहीं. टाळकऱ्यांत दोन प्रमुख लेखक होते; एक कडूसचा ब्राह्मण गंगाधर मवाळ, व दुसरा चाकणचा संताजी तेली जगनाडे. गंगाधर मवाळ हा "तुकयाचा लेखक निरंतर । प्रासादिक उत्तर लिहितसे ।"; आणि "संताजी तेली बहुत प्रेमळ । अभंग लिहित बैसे जवळ ।" असें त्या दोघांचें महिपतीनें वर्णन केलें आहे. [भक्तलीलामृत, अध्याय ३३, ओवी १२१; अध्याय ३६, ओवी ५१.] कडूसास मवाळ घराण्यांतील मंदिरांत ६९९ पानांचें एक हस्तलिखित आहे. तें गंगाधर मवाळाच्या परंपरेवर आधारलेलें आहे. "हस्तअक्षर संताजी तेली जगनाडे, कसबे चाकण" अशी तीन स्थळीं नोंद असलेली एक वही उपलब्ध झाली आहे; व जिला हस्ताक्षराच्या साम्यावरून त्याच लेखकाच्या हातची म्हणतां येईल अशी दुसरी एक वही मिळाली आहे. [पहा–तुकारामबावांचा अस्सल गाथा, भाग १–२. विनायक लक्ष्मण भावे.] महिपतीनें वर्णिल्याप्रमाणें इतरांनीं ज्या प्रती प्रेमानें उतरल्या होत्या त्या ठिकठिकाणीं महाराष्ट्रांत विखुरल्या आहेत. अनेक बाडांत फुटकळ अभंग किंवा प्रकरणें आहेत. समग्र गाथेसारखे संग्रह फार थोडे आहेत.

४. याप्रमाणें लोकांच्या मनावर ज्यांची कायमची छाप बसली होती व जे त्यांच्या मुखांत घोळत होते ते तुकारामाचे अभंग जेव्हां शिळा-खिळ्यांनीं छापावयास सुमारें शंभर वर्षांपूर्वी प्रारंभ झाला तेव्हां साहजिकच

विषयानुक्रम

हातीं लागलेल्या बाडांतील कांहीं प्रकरणांनीं सुरुवात केली गेली. पांडुरंग बापू जोशी पावसकर यांनीं मुंबईंत सुरू केलेल्या 'ज्ञानचंद्रोदय' या मासिकांत शके १७६६ म्हणजे इ. स. १८४४ मध्यें (ग्रंथ ५, कागद ३६, ३७), ६५ "अभंग पत्रिकेचे तुकोबाचे" प्रसिद्ध झाले. तत्पूर्वी त्याच पांडुरंग जोशी पावसकर यांनीं १८४१-४२ सालीं ज्ञानचंद्रोदयांतूनच 'गीतार्थबोधिनी' नामक पुस्तक क्रमशः प्रसिद्ध करून तें १८४२ सालीं संपूर्ण निराळें प्रसिद्ध केलें. या पुस्तकांत तुकारामाचे भगवद्गीतेच्या भाषांतराचे अभंग प्रसिद्ध केले होते; याचें मुख्य कारण हें असावें कीं, या भाषांतराची स्वतंत्र पोथी त्यावेळीं सहज उपलब्ध होती. [धुळ्याच्या समर्थवाग्देवतामंदिरांतील संग्रहांत शके १७३४ (इ. स. १८१२) ची नोंद असलेली या भाषांतराची एक हस्तलिखित स्वतंत्र प्रत आहे.] 'ज्ञानचंद्रोदय' मासिकांत १८४५ सालीं वस्त्रहरणाच्या २५ अभंगांचें प्रकरण प्रसिद्ध झालें. १८४२ ते १८६२ या वीस वर्षांत तुकारामाचे कांहीं निवडक, कांहीं फुटकळ, कांहीं लोकप्रिय प्रकरणात्मक, असे स्फुट अभंग निरनिराळ्या लोकांनीं प्रसिद्ध केलेले आढळतात. तुकारामाचे बरेचसे अभंग अलीकडे मुंबईंत छापले आहेत अशी नोंद विल्सनसाहेबानें मोल्स्वर्थच्या कोशाच्या आरंभीं जोडलेल्या जून १८५७ सालीं लिहिलेल्या आपल्या निबंधांत केली आहे.

५. परंतु जिला समग्र गाथा म्हणतां येईल ती छापण्याचा पहिला उपक्रम माधव चंद्रोबा यांनीं केला. ही ३३२९ अभंगांची गाथा त्यांच्या 'सर्वसंग्रह' मासिकांत क्रमशः प्रसिद्ध झाली. पहिला भाग १८६२ सालीं, दुसरा १८६४ सालीं, तिसरा १८६६ सालीं व त्यानंतर पुढील दोन भाग मिळून पांच भागांत संपविलेली गाथा १८६८ सालीं स्वतंत्र पुस्तकरूपानें प्रसिद्ध झाली. कोणत्या हस्तलिखितांवर ही गाथा आधारलेली आहे याची माहिति मिळाली नाहीं. तथापि प्रस्तुत गाथेंतील पाठभेदांशीं तुलना करून पाहतां या "सर्वसंग्रही" गाथेचें मूळ हस्तलिखित पंढरपूर परंपरेंतील होतें असें दिसतें. याच सुमारास रावसाहेब विश्वनाथ नारायण मंडलिक यांच्या प्रेरणेनें पंढरपूरच्याच हस्तलिखितांवरून मुंबईंतच गणपत कृष्णाजी यांच्या छापखान्यांत दुसरी एक गाथा छापली गेली. ही गाथा दोन भागांत शके १७८९ च्या (इ. स. १८६७) आषाढांत प्रसिद्ध झाली. प्रत्येक भागाच्या आरंभीं खालील माहिती दिली आहे. "शके १७८६-८७ [इ. स. १८६४-६५] मध्यें क्षेत्र पंढरपुर एथें एका स्नेह्यानें उद्योग करून तुकारामबावाच्या गाथेची एक प्रत तयार करून पाठविली, व ती सुवाच्य अक्षरानें व चांगल्या शाईनें छापली असतां पुष्कळ वारकरी आदिकरून भाविक लोकांस तिचा उपयोग होईल असें कळविलें. नंतर दुसऱ्या प्रती मिळवून त्यांच्या आधारानें ग्रंथ साद्यंत पाहून, जेथें लेखकानें चुक्या केल्या होत्या असें दिसलें, त्या नीट करून सांप्रत हा ग्रंथ अत्यादरें सादर केला आहे." या दुसऱ्या प्रती कोठून मिळविल्या होत्या, व चुका कोणत्या तत्त्वांप्रमाणें नीट केल्या, याचा कांहींच खुलासा केला नाहीं. तथापि इतकें स्पष्ट दिसतें कीं गणपत कृष्णाजीची ही खिळ्यांनीं छापलेली आवृत्ति सुद्धां पंढरपूर परंपरेंतीलच होती. प्रस्तुत गाथेंत **पं** (छापी प्रत) म्हणून जिचा निर्देश केलेला आहे ती प्रत गणपत कृष्णाजीची आवृत्ति होय.

६. दरम्यान इंग्रजी मिशनऱ्यांचें व सुसंस्कृत इंग्रजी अधिकाऱ्यांचें लक्ष तुकारामाकडे वेधलें होतें; व त्यांनीं तुकारामाचा चांगला अभ्याही केला होता. लोकांना "तुकारामनिर्मित सेतूवरुनी" "ख्रिस्तचरणीं" नेतां येईल असा पुढें रे. नारायण वामन टिळकांप्रमाणें त्याकाळींही मिशनऱ्यांचा समज झाला होता. कांहींची अंतर्यामीं अशी खात्री होती कीं तुकारामांत रंगलेल्या मनाला ख्रिस्ताकडे वळण्याची जरूरच भासणार नाहीं. कसेंही असो, इंग्रजांनीं तुकारामाच्या अभंगांचीं व त्याच्या चरित्राचीं देखील भाषांतरें छापावयास सुरुवात केली होती. मरे मिचेल या महाराष्ट्रांत मुरलेल्या मिशनऱ्यानें महिपतीच्या तुकारामचरित्राचा इंग्रजी गोषवारा आपल्या प्रस्तावनेसह १८४९ सालीं मुंबईच्या रॉयल एशिआटिक सोसायटीच्या 'जर्नल'मध्यें छापिला. या मिशनऱ्याचा तुकारामाचा व्यासंग इतका गाढ होता कीं त्याला स्वतः मराठींत अभंग रचितां येऊं लागले. त्यानंतर त्यावेळचे डायरेक्टर ऑफ पब्लिक इन्स्ट्रक्शन सर अलेक्झांडर ग्रँट या साहेबानें,

विषयानुक्रम

जानेवारी १८६७ च्या 'फॉर्टनाइटलि रिव्ह्यू'मध्यें तुकारामावर एक निबंध प्रसिद्ध केला. इंग्रजांना तुकारामाची यथायोग्य ओळख करून द्यावी हा त्या निबंधाचा हेतु होता. निबंधांत ग्रँटसाहेबानें तुकारामाच्या कांहीं निवडक अभंगांचीं पद्यात्मक भाषांतरें दिलीं होतीं. ग्रँटसाहेबाची तुकारामावर किती भक्ति होती हें त्या निबंधांतील खालीं दिलेल्या एक दोन (भाषांतरित) वाक्यांवरून स्पष्ट होतें. "तुकारामाच्या अभंगांची डेव्हिडच्या गीतांशीं (Psalms) तुलना टाळतां येणें शक्य नाहीं. हे अभंग म्हणजे देवाच्या सतत सांनिध्यांत असलेल्या हृदयाचे निरनिराळ्या प्रसंगीं आणि वेगवेगळ्या भावनांच्या आवेशात, पक्ष्यांच्या कूजिताप्रमाणें सहज गाइलेले उद्‌गार होत.........ज्यांच्या मुखीं तुकारामाची वाणी वसत आहे त्यांनां नैतिकदृष्ट्या ख्रिस्तीधर्म श्रेष्ठ आहे हें पटवून देणें दुरापास्त आहे."

७. सर बार्टल फ्रिअर हे मुंबईचे गव्हर्नर असतांना याच ग्रँटसाहेबाच्या प्रेरणेनें त्या वेळच्या मुंबई सरकारनें तुकारामाची संशोधित आवृत्ति तयार करून प्रसिद्ध करण्याचें ठरविलें. संपादनाचें काम संस्कृत व मराठी भाषांत पारंगत असलेले वे. शा. सं. विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित [विधवाविवाहाचे पुरस्कर्ते सुधारक म्हणून या शास्त्रीबोवांची थोर कीर्ति होती. तुकारामाच्या अभंगांत तल्लीन होणाऱ्या न्यायमूर्ति रानड्यांचे ते मित्र होते. त्यांनीं संस्कृत-मराठी धातुकोश व इंग्रजी-मराठी कोश असे दोन कोशही प्रसिद्ध केले होते. शास्त्रीबोवा त्या काळीं इंदुप्रकाश वर्तमानपत्राच्या संपादकमंडळांत होते, व इंदुप्रकाश छापखान्याचे भागीदार होते; पुढें ते छापखान्याचे मालकही झाले. त्यामुळें गाथा त्या छापखान्यांत छापिली गेली असावी. शास्त्रीबोवांच्या विशेष माहितीकरितां श्रीधर सखाराम पंडित यांनीं लिहिलेलें 'विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित यांचें चरित्र' (१९३६) हें पुस्तक पहावें.] यांजवर सोंपविण्यांत आलें; व संस्कृत-प्राकृत भाषांचे तज्ज्ञ, वैदिक विद्वान्, सुप्रसिद्ध पंडित, शंकर पांडुरंग पंडित, त्या वेळचे दक्षिणा प्राइझ कमिटीचे चिटणीस, ह्यांची त्या संपादनावर देखरेख होती. ही गाथा इंदुप्रकाश छापखान्याच्या मालकांनीं मुंबई सरकारच्या आश्रयानें छापून दोन भागांत प्रसिद्ध केली. पहिला भाग १८६९ सालीं व दुसरा भाग १८७३ सालीं प्रसिद्ध झाला. या कार्याकरितां. मुंबई सरकारनें त्यावेळीं चोवीस हजार रुपये खर्च केले होते व त्याचा फार बोलबालाही झाला. त्याचा मासला म्हणून निबंधमालेंतील विष्णुशास्त्री चिपळुणकरांच्या लिखाणांतील खालील उतारा मोठा मनोरंजक वाटेल. "असें होतां होतां कांहीं काळानें.........जो बिचारा शूद्रकवि आपल्या लंगोटेबहादर व घोंगडीवाल्या भक्तमंडळींतच काय तो रमायाचा, किंवा फार झालें तर हरदासांच्या कथाप्रसंगीं सत्कार पावायाचा, त्यास एकाएकीं आरबी गोष्टींतील अबू हसनासारखें मोठें ऐश्वर्य प्राप्त झालें! इंदुप्रकाश मुद्रणयंत्रालयांतील मुक्ताफळें आंगभर उधळलेलीं, महावस्त्रांत शरीर लपेटलेलें, व युनिव्हर्सिटीचे शानदार झगे घातलेले तरुण विद्वान् डोक्यावर मोर्चेलें उडवताहेत व चवऱ्या ढाळताहेत अशा थाटानें तुकाराम महाराज फारा दिवसांनीं आपल्या अभिधानाची सार्थता पावून विराजमान झाले. महाराष्ट्र देशाच्या पहिल्या अधिपतीनें पाठविलेलें ऐश्वर्य परत लावून वरील कवीनें जी आपली हानि करून घेतली होती, तिची भरपाई दोन शतकांनंतर त्याच देशाच्या परद्वीपस्थ प्रभूनें करण्याचें मनांत आणिलें कीं काय कोण जाणे! असो; झाली ती गोष्ट बरीच झाली." [निबंधमाला, अंक ४५.]

८. ही गाथा "शंकरपांडुरंगी", "पंडितांची", "इंदुप्रकाश" किंवा "सरंकारी" या नांवांनीं ओळखिली जाते. यापूर्वी प्रसिद्ध झालेले अभंग व गाथा ह्या मुख्यत्वें पंढरपुरांतील प्रचलित पाठाच्या परंपरेवर आधारलेल्या होत्या. पंडितांच्या गाथेंत प्रथमच तुकारामाच्या प्रदेशांतील म्हणजे देहूच्या परिसरांतील हस्तलिखितें तपासून संख्या, पाठ व क्रम ठरविण्यांत आले. देहू भागांतील व पंढरपूर परंपरेंतील असे दोन्ही पाठ तपासून गाथेचें संपादन केलें हेंच ह्या गाथेचें खरें वैशिष्ट्य होय. आजतागायत हा असा एकच प्रयत्न झाला कीं संपादकांनीं महत्त्वाच्या सर्व उपलब्ध हस्तलिखितांतील पाठक्रमादि तपासून संशोधित संहिता तयार केली. संपादकांनीं कोणतीं हस्तलिखितें तपासलीं, व कोणत्या पद्धतीला अनुसरून काम केलें, याचा थोडक्यांत गोषवारा [मूळ इंग्रजी प्रस्तावनेचा ("Critical Preface"चा) हा गोषवारा आहे; ती संपूर्ण Preface प्रकाशलेखन पद्धतीनें पुनर्मुद्रित करून दुसऱ्या भागाच्या परिशिष्टांत दिली आहे.] येथें दिला पाहिजे.

विषयानुक्रम

९. संपादकांपाशीं चार हस्तलिखितें होतीं. तीं येणेंप्रमाणें :— (१) देहू प्रत; हिचा निर्देश **“दे”** या अक्षरानें केला आहे. ही प्रत खुद्द तुकारामाच्या घराण्यांतून मिळविली होती, व त्या घराण्यांत वंशाचें धन म्हणून ती जतन करून ठेविली होती. तुकारामाचा ज्येष्ठ पुत्र महादेवबावा याच्या हातची ही प्रत होती असें संपादकांस सांगण्यांत आलें होतें व म्हणून (त्या वेळीं) ती दोनशें वर्षांपूर्वीची असावी असें त्यांस वाटलें. (२) तळेगांव प्रत; हिचा निर्देश **“त”** या अक्षरानें केला आहे. ही त्रिंबक कासार याच्या हातची होती. या त्रिंबक कासारानें तुकारामाचे व इतर विठ्ठलभक्तांचे अभंग गोळा करून ते सुव्यवस्थित रीतीनें लिहून काढण्यांत आपल्या आयुष्याचीं चाळीस वर्षें खर्ची घातलीं होतीं. या प्रतींत १७०९ शकेची (इ. स. १७८७) नोंद होती. (३) पंढरपूर प्रत; हिचा **“पं”** या अक्षरानें निर्देश केला आहे. पंढरपुरांतील एका मठाचे अधिपति गंगूतात्या यांनीं ही प्रत स्वतः शुद्ध केली होती व इतर मठाधिपतींकडून ती आणखी शुद्ध करून घेतली होती. ही गाथेची आधुनिक प्रत होती. (४) कडूस प्रत; हिचा निर्देश **“क”** या अक्षरानें केला आहे. कडूसचें ब्राह्मण घराणें मवाळ यांजकडून ही प्रत मिळविली होती, पण संपादकांना ती फार वेळ ठेवतां आली नाहीं. वर परिच्छेद ३ मध्यें उल्लेखिलेला तुकारामाचा टाळकरी लेखक गंगाधर मवाळ याच्या हातची ही प्रत होती असें संपादकांस सांगण्यांत आलें होतें.

१०. देहू आणि तळेगांव या प्रतींची मूळपीठिका एकच असें संपादकांस आढळून आलें. दोन्ही प्रतींत अभंगांचा क्रम एकच होता; व ज्या स्थळीं तो मूळांत भिन्न होता त्या स्थळीं देहू प्रतींत दुरुस्ती करून तळेगांव प्रतींतील क्रम स्वीकारिला होता. असें असलें तरी देहू प्रत किंवा तळेगांव प्रत ह्या एकमेकींच्या नकला मात्र नव्हत्या. कडूस प्रतींतील क्रम आणि शुद्धलेखन इत्यादि देहू प्रतीप्रमाणेंच होतें. ज्या हस्ताक्षरांत कडूस प्रत बहुतांशीं लिहिलेली होती, तेंच हस्ताक्षर कधींकधीं देहू प्रतींत आढळलें; तर ज्या हस्ताक्षरांत देहू प्रत बहुतांशीं लिहिलेली होती तें हस्ताक्षर कधींकधीं कडूस प्रतींत आढळलें. या कारणांमुळें संपादकांस असें दिसून आलें कीं देहू व कडूस प्रतींचे लेखक समकालीन असले पाहिजेत; व या प्रती अनुक्रमें महादेवबावा व गंगाधर मवाळ—जे दोघे समकालीन होते—यांनीं लिहिल्या होत्या ह्या परंपरागत माहितीला पुष्टि मिळाली. पंढरपूरच्या प्रतीची मूळपीठिका अगदीं भिन्न होती. देहू व तळेगांव प्रतातील क्रमापेक्षां पंढरपूर प्रतींतील अभंगांचा क्रम बराच भिन्न होता; व तिच्या पाठांतही पुष्कळ फेरफार आढळले. ती प्रत अगदीं अलीकडील होती; व मधूनमधून मूळच्या अभंगांना आधुनिक स्वरूप दिलें होतें. एकंदरींत देहू व तळेगांव प्रतींपेक्षां पंढरपूर प्रत कमी शुद्ध होती.

११. संपादकांनीं तळेगांव प्रतीचा अभंगक्रम स्वीकारिला; कारण तो त्यांना अस्सल वाटला व देहू प्रतींत सुद्धां दुरुस्त्या करून तोच क्रम आदरिला होता. कडूस प्रतींतील क्रम देखील देहू प्रतीसारखाच होता. पाठाचा निर्णय करितांना देहू, तळेगांव व पंढरपूर या तीन प्रतींपैकीं अधिक प्रतींत जो पाठ मिळाला तो शक्य तोंवर संपादकांनीं स्वीकारिला; व जो स्वीकारिला नाहीं तो तळटीपेंत नमूद करून ठेविला. जोंवर कडूस प्रत उपलब्ध होती तोंवर पाठनिर्णयाकरितां तीही प्रत वापरण्यांत आली होती. क्वचित् स्थळीं एकाच प्रतींतला पाठ संपादकांना ग्राह्य वाटला; कारण इतर पाठ एक तर अर्थशून्य होते, किंवा ते लेखकाच्या हस्तदोषामुळें उद्भवले होते. तथापि हे न स्वीकारिलेले पाठ सुद्धां तळटीपांत नमूद करून ठेविले आहेत. वादग्रस्त स्थळीं निर्णय करतांना देहू प्रतीला जास्त महत्त्व देण्यांत आलें; कारण पाठ आणि शुद्धलेखनाच्या बाबतींत ती सर्वांत अधिक शुद्ध होती. संपादकांनीं असा शेरा मारिला आहे कीं, जुनीं मराठी हस्तलिखितें एकंदरींत जीं अशुद्ध लिहिलेलीं असतात त्या मानानें देहूची प्रत बरीच शुद्ध होती. कित्येक स्थळीं पंढरपूर प्रतीचे पाठ अर्थशून्य होते किंवा भलताच अर्थ प्रतीत करीत, तर देहू प्रतींतील पाठ अगदीं अन्वर्थक होते.

विषयानुक्रम

१२. शब्द तोडून व शुद्धलेखनाच्या सर्वमान्य नियमांना अनुसरून संपादकांनीं गाथा छापिली. देहू प्रत, व अभंग म्हणण्याची वारकऱ्यांत मान्य झालेली "संहिता" पद्धति, ह्यांची शुद्धलेखनाला अनुकूलता होतीच असें संपादकांचें म्हणणें आहे. तरी पण तुकारामाचे विशिष्ट प्राकृत शब्द व संस्कृत शब्दांचे अपभ्रंश त्यांनीं जसेच्या तसेच ठेविले. सरतेशेवटीं संपादकांनीं असें नमूद केलें आहे कीं, शब्द किंवा अभंग जरी अश्लील भासला तरी तो न गाळतां तुकारामाचें लिखाण मूळाबरहुकूम छापावयाचें ठरलें होतें; व या बाबतींत डायरेक्टर ऑफ पब्लिक इन्स्ट्रक्शन यांची सल्ला घेतली जात असे, कारण शेवटचा निर्णय सरकारनें त्यांजवर सोंपविला होता.

१३. येणेंप्रमाणें उपलब्ध हस्तलिखितांवरून तारतम्यानें, पण तुकारामाच्या मूळ लिखाणांत ढवळाढवळ न करतां, गाथेची ही आवृत्ति तयार करण्यांत आली. अभंगांचा क्रम—ज्याला "ओळ" म्हणतात तो—देहू, तळेगांव व कडूस ह्या प्रतींत सारखाच होता. व म्हणून तो स्वीकारण्यांत आला. मूळाप्रमाणें अभंगांचे जेथें गट होते तेथें त्या गटांतील संख्या गटाच्या शेवटीं आंकडे घालून दर्शविली आहे. क्रम फिरवून विषयवारीप्रमाणें, कांहीं आधुनिक छापील गाथ्यांत केलें आहे त्याप्रमाणें, वर्गीकरण करण्याचा प्रयत्न केला नाही. प्रतींच्या बहुमतानें, किंवा कांहीं स्थळीं सरस म्हणून, पाठ निवडलेले असले तरी यच्चयावत् पाठांची तळटीपांत नोंद आहे; म्हणजे अभ्यासकाला स्वतःची निवड करण्यास वाव ठेविला आहे. सर्व सांप्रदायिक परंपरांचा या गाथेंत समावेश झाला आहे. वारकऱ्यांतील विशिष्ट फडाच्या किंवा सांप्रदायाच्या सर्वच अंभिमान्यांना ही शंभर टक्के मान्य होणें अर्थातच शक्य नव्हतें; तथापि त्या काळीं वारकऱ्यांत प्रमुख मानले जाणारे भाऊ रामचंद्र काटकर सोलापुरकर यांनीं ही गाथा देहू मुक्कामीं पाहून ती शुद्ध आहे व सर्वांनीं घेण्यास योग्य आहे असें स्वदस्तुरचें प्रमाणपत्र दिलें होतें. [हें प्रमाणपत्रही दुसऱ्या भागाच्या परिशिष्टांत दिलें आहे.]

१४. अनाग्रही अभ्यासकांनीं या गाथेचा आजवर गौरवच केला आहे. वानगीदाखल तीन-चार प्रातिनिधिक अवतरणें या ठिकाणीं उद्धृत करणें अप्रस्तुत होणार नाहीं. सुप्रसिद्ध संशोधक श्री. दत्तो वामन पोतदार यांच्या मतें "आज बाजारांत शंकरपांडुरंगी उर्फ जुनी इंदुप्रकाशी, नवी इंदुप्रकाशी, आवटी, सांप्रदायिक आर्यभूषणी, जोगी, माडगांवकरी, निर्णयसागरी वगैरे संहिता मिळतात. त्यांत शंकरपांडुरंगी प्रत सर्वांत वाखाणण्यासारखी आहे, व बाकीच्या संहिता या जुन्या इंदुप्रकाशी गाथ्याच्याच बहंशीं नकला आहेत व राहिलेल्या कांहीं मात्र सांप्रदायिक आहेत. ["तुकारामाची जगनाढी संहिता" द. वा. पोतदार. भा. इ. सं. मं. पंचम संमेलनवृत्त, शके १८३९, पान ७४, ७६.]" पांगारकरांनीं आपल्या तुकारामचरित्राच्या प्रस्तावनेंत "छापील गाथ्यांत हाच गाथा सर्वोत्तम आहे" असें म्हटलें आहे. तुकारामाच्या इंग्रज अभ्यासकांनीं हीच गाथा प्रमाणभूत मानून तिचेंच भाषांतर केलें. तुकारामाचा इंग्रजी चरित्रकार एड्वर्ड्स्साहेब यानें या गाथेचें "सर्वजनमान्य" असें वर्णन केलें आहे. [तुकारामवोबांचा सेतु—जे. एफ्. एड्वर्ड्स् (१९३२), पान २१.] सरतेशेवटीं ज्यांनीं परिच्छेद ३ मध्यें वर्णिलेल्या संताजी तेली जगनाड्याच्या वहीबरहुकूम "तुकारामबुवांचा अस्सल गाथा" छापिला त्या साक्षेपी संशोधक श्री. विनायक लक्ष्मण भावे यांना या गाथेवर कठोर टीका करतांना सुद्धां असें कबूल करावें लागलें कीं, एकंदरीच्या मानानें फार मेहनतीनें, काळजीपूर्वक निरनिराळे पाठभेद देऊन ही गाथा तयार केली आहे. [तुकारामबुवांचा अस्सल गाथा, भाग १-२. विनायक लक्ष्मण भावे. प्रस्तावना, पान ३. यापुढें भाव्यांच्या नांवानें उद्धृत केलेला मजकूर याच प्रस्तावनेंतील आहे.]

१५. स्वतः छापिंलेल्या गाथेच्या "अस्सलपणाच्या" अभिनिवेशाच्या भरांत भाव्यांनीं प्रस्तुत गाथेवर जी निराधार व बह्वंशीं विपर्यस्त टीका केली आहे तिचें येथें निराकरण करणें क्रमप्राप्त आहे. कारण या गाथेविषयीं त्यांनीं निर्माण केलेले गैरसमज अवश्य दूर केले पाहिजेत. भाव्यांचें असें म्हणणें आहे कीं "प्रस्तावनेंत शेवटच्या वाक्यांत उल्लेखिलेल्या सरकारी सूचनेची म्हणजे faithfully to reproduce the text

विषयानुक्रम

of Tukáráma and not to leave out any word or verse, even where it appeared indecent या इषारतीची खोंच या संपादकांच्या मुळींच लक्षांत आलेली दिसत नाहीं. शक्य तो यत्न करून तुकारामाच्या कवनाचें अस्सल वळण, तें कसेंहि असलें तरी, तसेंच कायम ठेवावयाचें ही महत्त्वाची बाब लक्षांत न घेतां, हातीं आलेल्या प्रती आपल्या अकलेप्रमाणें मखलाशी लढवून "शुद्ध करण्याच्या" भानगडींत हे संपादक पडले आहेत. या कारणानें अस्सलपणाच्या दृष्टीनें हा ग्रंथ किती कवडीमोल झाला आहे हें ज्याला शिवकालीन मराठी हस्तलेखांचा थोडासा तरी परिचय आहे त्याच्या सहज लक्षांत येईल." तसेंच भावे पुढें म्हणतात कीं, "आतां ही गाथा ज्या रूपांत छापली गेली आहे त्याबद्दल इतकेंच म्हणावयाचें आहे कीं, यांतील शब्द व शब्दांची रूपें पार पालटून अर्वाचीन केलीं गेलीं आहेत. तसेंच या प्रतीच्या प्रकाशकांनीं मूळ अभंगांचें लेखनहि आपले समजुतीप्रमाणें सुधारून व दुरुस्त करून शुद्ध केलें आहे." भावे जिला सरकारी सूचना किंवा इषारत म्हणतात ती तशी नसून सरकारनें ज्यांच्यावर निर्णय सोंपविला होता त्या डायरेक्टरांच्या सल्ल्यानें संपादकांनींच ठरविलेलें धोरण होतें हें मूळ वाक्यावरून स्पष्ट होतें. या धोरणाची खरी "खोंच" अश्लील समजल्या जाणाऱ्या भागाविषयीं होती. शंकर पांडुरंग पंडित हे कांहीं साधेसुधे पदवीधर नव्हते. हस्तलिखितांवरून संहिता कशी तयार करावयाची याची शास्त्रशुद्ध पद्धति त्या काळीं त्यांच्या इतकी फारच थोड्या विद्वानांना अवगत असेल हें त्यांनीं संस्कृत, प्राकृत, वैदिक ग्रंथांच्या ज्या अनेक संहिता तयार केल्या त्यांवरून जगजाहीर झालें आहे. शिवाय ग्रँटसाहेबासारख्या तुकारामप्रेमी व्यासंगी अधिकाऱ्यानें सरकारी "सूचनेचा" अनादर होऊं दिला नसता. हस्तलिखितांतले शब्द व रूपें पालटलीं, किंवा मूळ अभंगाचें लेखन आपल्या अकलेप्रमाणें मखलाशी लढवून सुधारून व दुरुस्त करून "शुद्ध" केलें असें संपादकांनीं कोठेंच म्हटलें नाहीं; व मूळचीं हस्तलिखितें समोर नसल्यामुळें भाव्यांच्या ह्या विधानाला संपादकांच्या म्हणण्याखेरीज दुसरा आधार असणें शक्य नाहीं. मराठी मुखपृष्ठावरील "विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित यांनीं शंकर पांडुरंग पंडित यांच्या साह्यानें शुद्ध करून छापण्याकरितां तयार केली" या मजकुरांतील "शुद्ध करून" या शब्दप्रयोगानें भाव्यांनीं आपला निष्कारण गैरसमज करून घेतला आहे. "शुद्ध करून छापण्याकरितां तयार केली" हा शब्दप्रयोग इंग्रजी मुखपृष्ठावरील "edited" या शब्दाचा समानार्थक म्हणून वापरिला आहे हें उघड आहे. [मूळचीं दोन्ही मुखपृष्ठें दुसऱ्या भागाच्या परिशिष्टांत दिलीं आहेत.] ह्याचा अर्थ असा नव्हे कीं भाव्यांना वाटलें त्या तऱ्हेच्या दुरुस्त्या, सुधारणा, फेरफारादि उलटापालटी संपादकांनीं केल्या. शब्द तोडले व सर्वमान्य शुद्धलेखनाचे नियम पाळले हें संपादकांनीं जाहीर केलें आहे; व त्याचें कारणही त्यांनीं दिलें आहे तें हें कीं, देहू प्रत व वारकऱ्यांतील प्रमुखांनीं मान्य केलेली अभंग म्हणण्याची 'संहिता' पद्धति हीं दोनही शुद्धलेखनाच्या नियमांना अनुकूलच होतीं. तरी पण संपादकांनी स्पष्ट खुलासा केला आहे कीं तुकारामाचे विशिष्ट प्राकृत शब्द व संस्कृत शब्दांचे अपभ्रंश जसेच्या तसेच ठेविले आहेत. तळटीपांकडे लक्ष दिलें असतां हें सहज कळेल कीं संपादकांनीं बारीकसारीक सुद्धां फेरफार करण्याचें टाळलें आहे. संताजीच्या वहींतलें शुद्धलेखन म्हणजेच तुकारामाचें शुद्धलेखन, व तें शिवकालीन आदर्शलेखन, हीं समीकरणेंच आधीं चुकीचीं आहेत; व तसल्या लेखनांच्या. अभावीं संहिता कवडीमोल ठरवावयाची असेल तर आज प्रचलित असलेले एकनाथी भागवत, वामनी ग्रंथ, व बहुंशीं रामदासी ग्रंथ हातांतच धरावयास नकोत. तुकाराम अडाणी होता व त्याला शुद्ध लिहितां येत नसे म्हणून त्याचें अस्सल लिखाण शुद्धलेखनाला अनुसरून असणेंच असंभवनीय असें जर भाव्यांना सुचवावयाचें असेल तर गोष्ट निराळी. "घे गे बाइले लिहिलें" इत्यादि अभंग व "बालबोध अक्षरें लिहावीं पाहीं । हा मागें अभ्यास नव्हता कांहीं । कोऱ्या कागदांची करूनि वही । **स्वमती लिही आपुल्या ।**" हें महिपतीचें अवतरण तळटीपांत देऊन सुद्धां "तुकारामास लिहितां येत होतें हें अगदीं निःसंशय आहे, परंतु स्वतःचेंच कवित्व तो लिहून ठेवीत असेल असें वाटत नाहीं," ह्या भाव्यांनीं काढिलेल्या निष्कर्षाएवढाच तुकारामाच्या शुद्धलेखनाविषयींचा त्यांचा तर्क अप्रतिष्ठ आहे. अंब्रुत, नारायेण, काये, दरुषण इत्यादि रूपें तशींच न छापल्यामुळें शिवकालीन

विषयानुक्रम

सोवळ्या पंक्तींत भ्रष्टाकार होतो असें वाटत नाहीं. परमाणूचा पर्वत करण्यासारखे हे कांहीं—पांगारकरांचा शब्द योजावयाचा म्हणजे—"डोंगराएवढे" फेरफार नाहींत. शिवाय हें ध्यानांत ठेविलें पाहिजे कीं तुकारामाचे अभंग कांहीं पढिक विद्वानांकरितां बंदिस्त पुस्तकांत बंदींत घालून ठेविलेले नव्हते. ते पाठ म्हणण्याची वारकऱ्यांत अखंड परंपरा होती. ह्या "संहिता" परंपरेचें महत्त्व ओळखून तिला अनुसरून शुद्धलेखन छापिलें यांत संपादकांनीं संशोधनाचा अपराध केला असें म्हणतां येणार नाहीं. सारांश, प्रस्तुत गाथेंत संपादकांनीं तुकारामाचीं अस्सल शब्द-रूपें अबाधित राखिलीं आहेत; व त्यांनीं मूळ अभंगांचें लेखन सुधारिलें किंवा दुरुस्त केलें हा भाव्यांचा अवास्तव आरोप सर्वस्वीं निराधार आहे.

१६. भाव्यांनीं असेंही भासवावयाचा उठावदार प्रयत्न केला आहे कीं ज्या देहू, तळेगांव, व कडूस प्रतींवर ही गाथा आधारिली आहे त्या प्रतीच मुळीं अलीकडल्या होत्या. आपला नाहक गैरसमज करून घेतल्यामुळें त्यांना हा आभास झाला. देहू आणि तळेगांव या दोनही प्रती दुर्दैवानें आज उपलब्ध नसल्यामुळें त्या स्वतः तपासून अनुमानें काढणें अशक्य झालें आहे. "असें सांगतात," "असें दिसतें," इत्यादि सावधगिरीचे शब्द योजून शंकर पांडुरंग पंडितासारख्या संशोधकानें या प्रतींचें जें वर्णन केलें आहे तें यथातथ्य मानून आपण परमार्थानेंच घेतलें पाहिजे. भाव्यांच्या तर्कालाही त्या व्यतिरिक्त दुसरा आधार नव्हता. देहू प्रत ही तुकारामाच्या हयातींतच लिहिली होती असें विधान संपादकांनीं कोठेंच केलें नाहीं. महादेवबावाचें वय लक्षांत घेतां ती प्रत तुकारामाच्या निर्याणानंतरच केली असली पाहिजे हें उघड आहे. ती महादेवबावाच्या हातची नसून अगदीं अलीकडील व फार कमी दर्जाची होती हें शाबीत करण्याकरितां भाव्यांनीं खालील कारणें दिलीं आहेत—(१) "महादेवबावाचा विशेष ओढा भक्तिमार्गाकडे होता असें दिसत नाहीं." (२) "महादेवबावानें तुकोबाचे अभंग लिहिलेले असते तर महिपतीला ही गोष्ट खास कळली असती, व तो तसा उल्लेख आपल्या ग्रंथांत अवश्य करता." (३) "या देहू प्रतीसंबंधीं संपादक आणखी असें लिहितात कीं, ही प्रत एकाच हस्ताक्षरानें लिहिलेली नसून हींत एकापेक्षां जास्त अशीं भिन्न भिन्न हस्ताक्षरें आढळतात. शिवाय या प्रतींतील शब्द तोडलेले आहेत (words have been separated by spaces) आणि हिचें लिखाण शुद्धलेखनाच्या (इ. स. १८६९ मधील?) सर्वमान्य नियमांप्रमाणें बिनचूक आहे. मला वाटतें कीं, या वर लिहिलेल्या बाबी ही वही अगदीं अलीकडली आहे हें निभ्रांतपणें सिद्ध करण्यास पुरेशा आहेत." (४) "एकंदरींत ही देहूची हस्तलिखित प्रत एक-हातानें लिहिलेली नसून तींत एकापेक्षां जास्त वळणें आहेत, असें संपादक लिहितात. शिवाय या प्रतींत दुरुस्त्याहि केलेल्या आहेत. म्हणजे मूळ प्रत अगदीं निर्भेळ अस्सल व शुद्ध नसून तींत दुरुस्ती करणें हें त्या. लेखकास अवश्य वाटलें होतें. या अशा अंतःस्थ बाबींवरून या गाथेच्या संपादकांस देहू येथें मिळालेली प्रत बावनकशी नसून फार कमी दर्जाची होती हें उघड दिसतें."

१७. या चार मुद्द्यांपैकीं दोन केवळ वादाकरितां उपस्थित केलेले अतएव फोल, आणि दोन केवळ विपर्यस्त समजामुळें उद्भवलेले म्हणून गैरलागू आहेत. तुकारामानें मुलांना संपत्तीचा वारसा कांहीं ठेविला नव्हता. पण ज्या अमोलिक काव्यसंपत्तीची कीर्ति सगळ्या महाराष्ट्रभर पसरली होती तिचा "ज्येष्ठभाग" म्हणून तरी महादेवबावानें स्वतःची प्रत तयार करणें यांत अस्वाभाविक असें कांहींच नाहीं. भगवद्भक्तीपेक्षां पितृभक्तीच्याच प्रेरणेनें हें कार्य कोणाही सुपुत्रानें केलें असतें या गोष्टीचा महिपतीनें उल्लेख करावा अशी भाव्यांची अपेक्षा कां होती हें कळत नाहीं. तुकारामाच्या हयातींत टाळकरी व लेखक म्हणून जे त्याची सेवा करीत त्यांचाच भहिपतीनें उल्लेख केला आहे. महादेवबावा हा तुकारामाचा लेखक होता असें संपादकांचें, नव्हे कोणाचेंच, म्हणणें नाहीं. तुकारामाच्या निर्याणानंतर त्याच्या लिखाणाच्या प्रती कोणी उतरून काढिल्या या विषयाकडे महिपतीला लक्ष देण्याचें प्रयोजनच नव्हतें. भाव्यांनीं वर दिलेल्या तिसऱ्या मुद्द्याची

विषयानुक्रम

उभारणी संपादकांच्या इंग्रजी निवेदनाच्या विपरीत समजावर केली आहे. देहू प्रतींत शब्द तोडलेले आहेत व तिचें लिखाण (संपादनकाळांतील) प्रचलित शुद्धलेखनाच्या सर्वमान्य नियमांप्रमाणें बिनचूक आहे हें वर्णन संपादकांच्या अंगीं चिकटविण्यांत भाव्यांनीं केवळ अन्याय केला असें म्हणण्यापेक्षां इंग्रजी वाक्यप्रणालीचा अर्थ त्यांच्या ध्यानीं आला नाहीं असें म्हणणें कदाचित् अधिक न्याय्य होईल. हें वर्णन गाथेच्या छपाईचें आहे, देहू प्रतीचें नव्हे, हें उघड आहे; व "देहू प्रत व अभंग म्हणण्याची वारकऱ्यांची 'संहिता' पद्धति ह्या दोहोंची शुद्धलेखनाला अनुकूलता होती" या लगेच पुढें आलेल्या वाक्यानें तें आणखी स्पष्ट केलें आहे. तसेंच एकापेक्षां जास्त अशीं भिन्न भिन्न अक्षरें देहू प्रतींत आढळतात हें विधान अतिव्याप्तीनें दूषित झालें आहे. संपादकांनीं एवढेंच नमूद केलें आहे कीं, देहू प्रतीच्या लेखकाचें हस्ताक्षर कधींकधीं कडूस प्रतींत व कडूस प्रतीच्या लेखकाचें हस्ताक्षर कधींकधीं देहू प्रतींत आढळतें. हस्ताक्षरांचा हा अन्योन्यसंबंध लेखकांचें समकालीनत्व दाखविण्यासाठीं सांगितला आहे. देहू प्रतींत अभंगांच्या क्रमांत दुरुस्त्या केल्या आहेत त्या मूळ लेखकाच्या हस्ताक्षरांत आहेत किंवा कसें हें संपादकांनीं सांगितलें नाहीं. कदाचित् तळेगांव प्रतीला अनुसरून त्या मागाहून केल्या असें जरी गृहीत धरलें तरी तेवढ्यानें मूळ लिखाणाच्या प्राचीनत्वाला बाध येत नाहीं. त्रिंबक कासारानें संशोधनाचे परिश्रम करून ठरविलेला अभंगक्रम देहू प्रत ज्यांनीं जतन करून ठेविली होती त्यांना अधिक ग्राह्य वाटला असेल. आपण तळेगांव प्रतीचा क्रम स्वीकारिला, व तो देहू प्रतीच्या मूळच्या क्रमापेक्षां कांहीं स्थळीं भिन्न होता, हें संपादकांनीं स्पष्ट केलें आहे. पण त्यामुळें देहू प्रतीचा अस्सलपणा गौण कसा होतो व तिचा दर्जा कमी कसा ठरतो हें समजत नाहीं. असो. संपादकांनीं ही प्रत नक्की महादेवबावाच्या हातचीच होती असा दावा छातीठोकपणें मांडला नाहीं. तुकारामाच्या वंशांत ती जतन करून ठेविली होती या गोष्टीचें महत्त्व आपण विसरतां कामा नये. निजधनाचा अभिमान धरणाऱ्यांनीं सुद्धां ती तुकारामाच्या नांवावर खपविण्याचा प्रयत्न केला नाहीं. संपादकांना गंगाधर मवाळाच्या प्रतीशीं ती समकालीन दिसली. अशा परिस्थितींत कुळांत चालत आलेली परंपरा खोटी म्हणून दूर सारण्यास प्रबळ प्रमाणें पाहिजेत.

१८. कडूस प्रतीविषयीं सुद्धां भाव्यांनीं वरील प्रकारचींच चुकीचीं व संशयग्रस्त विधानें केलीं आहेत. ती प्रत गंगाधर मवाळाच्या हातची समजली जात असे हें पुरें माहीत असून सुद्धां "कडूस येथील कोणा मवाळ नांवाच्या ब्राह्मण कुटुंबांतील" असें आरंभींच तिचें वर्णन करून पहिल्या भेटीलाच ओळख न दाखवून तिची प्रतिष्ठा कमी करण्याचा भाव्यांनीं प्रयत्न केला आहे. पुढें त्या प्रतीचा विस्तारानें विचार करतांना जीं संशयखोर आणि मोठीं चमत्कारिक विधानें भाव्यांनीं केलीं आहेत, त्यांचा मुख्य हेतु हाच दिसतो कीं स्वतः पुरस्कृत केलेल्या संताजीपेक्षां तुकारामाचा लेखक म्हणून श्रेष्ठ मानला गेलेला जो गंगाधर मवाळ त्याच्या लिखाणाचा प्रस्तुत गाथेनें थोडासा घेतलेला आधारही हिरावून घ्यावा. भावे म्हणतात :– "चौथी म्हणजे कडूस येथील प्रत. ही चौदा टाळकऱ्यांपैकीं गंगारामबुवा मवाळ यांचे येथील प्रत होय. प्रत म्हणण्यापेक्षां "एक वही" असें म्हणणें सत्याला जास्त धरून होईल. कारण संपादकांना सर्व वह्या न मिळतां मवाळाकडून एकच वही, आणि तीहि कांहीं दिवस, मिळालेली दिसते. हिचा भाग १ पृ. ७४२ अभंग २२४७ या छापील गाथ्याच्या दोन्ही भागांत मिळून पृ. १२९ ते पृ. ३२४ म्हणजे सुमारें दोनशें पृष्ठांपुरताच अधून मधून कांहीं पाठभेद दाखल करण्यापुरता उपयोग केलेला दिसतो. [मूळांत हें वाक्य असेंच छापलेलें आहे.] पण संपादकांच्या म्हणण्याप्रमाणें त्यांना मिळालेल्या कडूस येथील वहींतील अक्षराचें वळण सर्वभर येथून तेथून एक नसून कांहीं ठिकाणीं भिन्न भिन्न आहे. म्हणजे हीहि प्रत गगाधरबुवा मवाळ यांचेच हातची अस्सल असेल असें दिसत नाहीं. मवाळांच्या येथें असलेल्या वहीला अजूनहि ते ओंवळ्यानें शिवूं देत नाहींत. तेव्हां त्यावेळीं तरी. त्यांनीं त्यांच्या येथील अस्सल प्रत या संपादकांचे स्वाधीन केली असेल असें मुळींच वाटत नाहीं. फार तर एखादी नक्कल त्यांनीं कांहीं दिवस दिली असावी. कोणी सरकारी नोकरामार्फत हस्तलेख मिळविण्याचा

यत्न केला असतां महाराष्ट्रांत काय काय प्रकार घडतात याचा अनुभव संशोधकांना आहेच. मवाळांच्या प्रतीसंबंधें पुढें थोडें लिहावयाचें आहेच. तेव्हां तूर्त इतकेंच म्हणून ठेवतों कीं, मवाळांकडील अस्सल प्रत या गाथेच्या संपादकांस मिळालेली दिसत नाहीं; आणि कदाचित ती मिळाली असली तरी तिचें महत्त्व त्यांचे मनांत नीटसें उतरलें नाहीं, व तिचा योग्य उपयोग त्यांनीं करूनहि घेतला नाहीं."

१९. सत्यदुष्ट आणि तर्कदुष्ट वादाचा असला दुसरा नमुना क्वचितच पाहावयास मिळेल. संपादकांना गंगाधर मवाळाची समग्र प्रत मिळाली नसून एकच वही मिळाली होती हें अजब "सत्य" भाव्यांना कोठें गवसलें कोण जाणे! मवाळ मंडळी पूजेंतील प्रत बाहेर द्यावयास नाखूष असतात ही गोष्ट खरी; म्हणूनच संपादकांस ती अधिक वेळ जवळ ठेवितां आली नाहीं. भावे सुचवितात त्याप्रमाणें जर संपादकांकडे नक्कलच दिली होती तर ती बेमुदत ठेवण्यास कांहींच हरकत नव्हती. पढरपूरच्या गाथेची नक्कल मिळाली असें ज्यांनीं प्रांजलपणें लिहिलें त्यांनीं मवाळाच्या प्रतीचीहि नक्कलच होती हें लपवून कां ठेवावें? व असली सत्याची छपवेगिरी त्यांच्या पदरीं बांधावयास आधार काय? विष्णुशास्त्री पंडित हे त्या काळीं सरकारी नोकर नव्हते हें भावे विसरलेले दिसतात. व सरकारी नोकरांनीं हस्तलिखितें मिळविण्याकरितां केलेल्या प्रयत्नांविषयींच्या वक्रोक्तीनें या बाबतींत मवाळ घराण्याच्या सत्यनिष्ठेची व पंडितद्वयाच्या सुज्ञतेची विनाकारण टवाळी झाली आहे. संपादकांना या प्रतीचें महत्व नीटसें कळलें नव्हतें, व त्यांनीं तिचा योग्य उपयोग करून घेतला नाहीं ही टीका अगदी असमर्थनीय आहे. गंगाधर मवाळाच्या हस्तलेखाचें महत्त्व संपादकांनीं पूर्णपणें जाणिलें होतें; त्यांनीं ती प्रत काळजीपूर्वक तपासून अभंगांचा क्रम, लेखनपद्धति, हस्ताक्षर इत्यादि बाबींबद्दल आपली खात्री करून घेतली; पण अधिक वेळ ती वापरावयास मिळाली नाहीं म्हणून त्यांचा निरुपाय झाला. दोनशें पृष्ठांत कडूस प्रतींतील पाठ किती ठिकाणीं दिले आहेत हें वाचकांनीं स्वतः पहावें; म्हणजे "अधून मधून कांहीं पाठभेद" देण्यापुरताच त्या प्रतीचा उपयोग केला हें भाव्यांचें विधान येथवर परामर्श घेतलेल्या त्यांच्या इतर कित्येक विधानांप्रमाणेंच शब्दलाघवी आहे याची त्यांस खात्री पटेल.

२०. कडूस प्रतीच्या अस्सलपणाची व गुणावगुणांची चर्चा अन्यत्र विस्तारानें केली जाईल. [पुढें परिच्छेद २९ मध्यें उल्लेखिलेल्या तुकारामचरित्रांत.] या ठिकाणीं एवढेंच सांगितलें म्हणजे पुरे कीं खुद्द भाव्यांनीं या प्रतींतले कांहीं कांहीं पाठ चांगले आहेत हें कबूल केलें आहे. आज उपलब्ध असलेली कडूस प्रत जुन्या एखाद्या वहीवरून नकललेली असावी असें जरी त्यांचें मत असलें तरी असल्या सर्व जुन्या नकला तुकारामबावांनीं अभंग कोणत्या क्रमानें रचिले असावेत त्या क्रमासंबंधीं तर्क बांधण्यास फार उपयोगी आहेत हेंही त्यांना मान्य आहे. कडूस प्रतीचा क्रम देहू प्रतीप्रमाणेंच होता. तेव्हां क्रमाच्या बाबतींत तरी सर्वसाधारण जुनी परंपरा प्रस्तुत गाथेनें स्वीकारिली आहे असें म्हणावयास हरकत नाहीं.

२१. तळेगांव प्रतींत देखील बहुशः तोच क्रम सांपडला. "ती नीटनेटकी लिहिली असल्यामुळें तिचाच मुख्यत्वें उपयोग करणें संपादकांस फार सोयीचें, कमी मेहनतीचें, व साधारणपणें सोपें असें वाटलें" हें भाव्यांचें निदान पंडितद्वयासारख्या विद्वज्जनांविषयीं ऋजुता दर्शवीत नाहीं. त्रिंबक कासार हा तुकारामानंतर सुमारें शंभर वर्षांनीं (इ. सन १७५० च्या पुढें) साक्षेपी संशोधक म्हणून प्रसिद्धि पावलेला लेखक होता असें दिसतें. तो तळेगांवचा असल्यामुळे, देहू व आसमंतांतील प्रदेशांत उपलब्ध असलेलीं हस्तलिखितें त्याच्या अवलोकनांत आलीं असलीं पाहिजेत. ज्यानें अभंग गोळा करण्यांत चाळीस वर्षें घालविलीं त्यानें तुकारामाच्या लेखकांनीं तयार केलेल्या प्रती किंवा अंबाजी सारख्याकडे असलेला संग्रह हे तपासून पाहिले नसतील हें संभवत नाहीं. "अर्थात्, अभंग मिळाले तसे उतरून न घेतां त्रिंबकानें आपल्यास

योग्य वाटली तशी ढवळाढवळ करून (तळेगांव) प्रत तयार केली" या भाव्यांच्या अनुमानाला दोषान्वेषणाशिवाय दुसरा आधार दिसत नाहीं. देहू भागांत त्रिंबक कासाराची प्रतिष्ठा मोठी होती असें दिसतें. त्रिंबक कासारानें शके १७११ मध्यें लिहिलेली ज्ञानेश्वरीच्या नवव्या अध्यायाची एक प्रत देहूचे श्रीधर नथुराम गोसावी यांजपाशीं आहे. "यथा प्रत्यय तथा लिख्यते" अशी प्रतिज्ञा त्यानें लिहून ठेविली आहे. तेव्हां त्यानें अभंगांच्या मूळच्या क्रमांत किंवा पाठांत मनमानेल तशी ढवळाढवळ केली असेल हें सहसा संभवत नाही. देहू प्रतींत त्याचा क्रम मागाहून स्वीकारण्यांत आला. देहू प्रत जर पुढेंमागें उपलब्ध झाली तर अस्सल क्रम ठरविण्यांत तिच्या मूळच्या क्रमाचा उपयोग करतां येईल. पाठनिर्णयाच्या वादग्रस्त स्थळीं देहू प्रतीलाच संपादकांनीं प्राधान्य दिलें होतें.

२२. संपादकांचें निवेदन व भाव्यांनीं त्यावर घेतलेल्या आक्षेपांचें निराकरण यांतून निघणारा तात्पर्यार्थ आतां थोडक्यांत सांगतां येईल. जोंवर (१) तुकारामानें स्वहस्तें लिहिलेली समग्र गाथा, किंवा (२) तुकारामानें स्वमुखें सांगितलेल्या काव्याची त्याच्या समक्ष लिहिलेली प्रत, किंवा (३) तुकारामानें पसंत करून मान्य केली होती असें लेखादि पुराव्यावरून निःसंशय शाबीत झालेली प्रत, या तिहींपैकीं कोणतेंच साधन उपलब्ध नाहीं, तोंवर जीं हस्तलिखितें तुकारामाच्या अधिकाधिक नजीक जाऊन पोंचतात, व ज्यांचे लेखक अस्सलाशीं प्रतारणा करण्याचा कमींतकमी संभव, अशा हस्तलिखितांवरच संशोधकांस विसंबून राहावें लागणार. प्रस्तुत गाथेला ज्यांचा आधार घेतला तीं तीन देहू, तळेगांव व कडूसचीं हस्तलिखितें या प्रकारच्या हस्तालिखितांतील सर्वोत्कृष्ट होतीं. पंढरपूर परंपरेच्या पाठदिकांचाहि या गाथेंत परिपूर्ण अंतर्भाव केला आहे. तेव्हां या गाथेनें तुकारामसंशोधनाचा भरभक्कम पाया घातला असेंच म्हटलें पाहिजे; पुढील संशोधनाची उभारणी याच पायावर करतां येईल. अभ्यासक्रमाला या गाथेवांचून कार्याचा आरंभच करतां यावयाचा नाहीं. विशेषतः देहू आणि तळेगांव या मूळ प्रती आज तरी उपलब्ध नसल्यामुळें त्यांचा उपयोग या गाथेमार्फतच काय तो करून घेतां येईल.

२३. पंडितांच्या या गाथेनंतर प्रसिद्ध झालेल्या गाथांत मूळ हस्तलिखितांवरून छापलेल्या अशा फक्त तीनच आढळतात. बाकी बहुतेक या गाथेवरच आधारलेल्या दिसतात. माडगांवकरांनीं मुंबईत १८८६ सालीं प्रसिद्ध केलेली गाथा यांपैकींच होय. सप्तऋषी व मोतीवाले (१८९६) यांनीं "माडगांवकर व इंदुप्रकाशचे मालक यांच्या गाथेच्या प्रतीचा वेळोवेळीं उपयोग घडला" असें, व निर्णयसागर (१९०३) गाथेच्या संपादकांनी "इंदुप्रकाशगाथेचा हें पुस्तक तपासतांना फार उपयोग झाला" असें मान्य केलें आहे. दामोदर सावळाराम आणि मंडळीनें १९०२–३ सालीं याच इंदुप्रकाश गाथेंत दुबार झालेले अभंग कमी करून व त्यांत नसलेले इतर ठिकाणचे मिळवून एक गाथा दोन भागांत छापिली. तुकाराम तात्यांनीं १८८९ सालीं मुंबईत दोन भागांत ८४४१ अभंगांची जी बृहत्-गाथा प्रसिद्ध केली तिला कोणत्या हस्तलिखिताचा आधार घेतला होता तें कळण्यास मार्ग नाहीं. प्रस्तावनेंत त्यांनीं जें खालीलप्रमाणें निवेदन केलें आहे तें सारें मोघमच आहे :– "प्रस्तुत, पुष्कळ परिश्रम व शोध करून आम्हांस मिळालेल्या व पूर्वी कितीएक लहानमोठ्या पुस्तकांतून छापून प्रसिद्ध झालेल्या अभंगांचा या पुस्तकांत संग्रह केला आहे. अभंगांच्या जितक्या हस्तलिखित प्रती आम्हांस मिळाल्या त्यांत व वर लिहिल्याप्रमाणें पूर्वी छापून प्रसिद्ध झालेल्या अभंगसंग्रहांत विषयाप्रमाणें निरनिराळीं प्रकरणें पाडलेलीं नाहींत........" आवटे यांनीं गाथापंचकांत छापिलेली गाथा "श्री नानामहाराज साखरे यांच्या संग्रहांतील पुरातन हस्तलिखित वह्यांवरून पाठ दुरुस्त करून तयार केली" असें दिसतें; पण ह्या पुरातन हस्तलिखितांचें वर्णन सांपडत नाहीं. विष्णुबोवा जोगांनीं १९०१ सालीं तयार केलेली व आवटे यांनीं छापिलेली गाथा गणपत कृष्णाजीच्या गाथेवर आधारलेली

दिसते. विष्णुबोवांनीं पुढें तयार केलेल्या आवृत्तींत सांप्रदायिक पाठांसंबंधाच्या राहिलेल्या चुका दुरुस्त केल्या; त्या अस्सल हस्तलिखितांच्या आधारें केल्या किंवा कसें याचा खुलासा सांपडत नाहीं.

२४. ज्या तीन गाथा मूळ हस्तलिखितांवरून छापिंल्या त्यांतील एक आर्यभूषण छापखान्यानें १९१३ सालीं पुण्यांत प्रसिद्ध केली. ही आवृत्ति हरिभक्तिपरायण बाबुराव हरि देवडीकर यांचे साहाय्यानें पंढरपूर येथील गंगूकाका शिरवळकर यांच्यापाशीं असलेल्या प्रासादिक पोथीवरून तयार केलेली आहे. ही वही श्रीक्षेत्र पढरपूर येथें प्रल्हादभाऊ बडवे यांच्याकडे होती. देवानें बडव्यांच्या स्वप्नांत येऊन सांगितल्याप्रमाणें गंगूकाका शिरवळकरांस मिळाली. (१९१३ सालीं) या गोष्टीस ८०—८५ वर्षें झालीं असें संपादकांनीं निवेदन केलें आहे. याच गंगूतात्यांनीं स्वतः शुद्ध केलेली व पंढरपूरच्या इतर मठाधिपतींकडून शुद्ध करून घेतलेली प्रत पंडितानीं वापरिली होती, व त्या प्रतींतील न स्वीकारिलेले सर्व पाठ तळटीपांत दिले आहेत, व अधिक अभंग शेवटीं छापिले आहेत. तेव्हां एका अर्थी आर्यभूषण गाथेचा प्रस्तुत गाथेंत सर्वस्वीं अंतर्भाव झाला आहे असें म्हणतां येईल. देशमुख व दांडेकर यांनीं संपादिलेल्या चित्रशाळेच्या गाथेंत गंगूकाकांच्या पोथीचेच पाठ घेतलेले आहेत; पण अनुक्रमणिकेंत माळ्यांच्या वहीवरून घेतलेले पाठही दिले आहेत. या माळ्यांच्या वहीवरून छापिलेली गाथा ही दुसरी सांप्रदायिक गाथा होय. ही १९१३ सालीं गोडबोले यांनी “ह. भ. प. देहूकर महाराज, भागवतबुवा बेलापुरकर, व वासकर यांच्या फडांतील वारकरी सांप्रदायिक ओळीची गाथा” या नांवानें प्रसिद्ध केली. तुकारामाचे पंढरपूर येथील वंशज ह. भ. प. सोपानकाका देहूकर यांचेकडे हिचें मूळ आहे असें समजतें. अर्थात् तें हस्तलिखित देहू परंपरेंतील असलें पाहिजे; व त्या परंपरेंतील सर्वांत जुनें हस्तलिखित हा तर पंडितांच्या गाथेचा मुख्य आधार होता.

२५. तिसरी गाथा “तुकारामबुवांची अस्सल गाथा” या नांवानें विनायक लक्ष्मण भावे यांनीं शके १८४१—४२ (इ. स. १९१९—२०) सालीं दोन भागांत छापिली. तुकाराममहाराजांचे टाळकरी व लेखक संताजी तेली जगनाडे यांचे वहीबरहुकूम ही गाथा छापिली असें श्री. भावे यांनीं मुखपृष्ठावर नमूद केलें आहे. या वह्या कशा लिहिल्या गेल्या असाव्यात याविषयीं भाव्यांनीं कांहीं तर्क सुचविले; पण निष्कर्ष असा काढला कीं “केव्हां तरी एकदम, थोडेच दिवसांचे मुदतींत, आणि तुकारामबुवांच्या मरणापूर्वी सुमारें तीन चार वर्षेंच अगोदर, ह्या वह्या संताजीनें लिहिल्या असाव्यात.” ते पुढें म्हणतात कीं, “संताजी हा तुकारामाच्या प्रीतींतला, त्याचा आवडता टाळकरी, नेहमीं त्याचे जवळ निकट सहवासांत असणारा, यामुळें या वह्या तुकारामबुवांच्या नजरेखालूनहि गेल्या असल्या पाहिजेत हें उघड आहे. इतर टाळकऱ्यांनींहि त्या निःसंशय पाहिल्या असल्या पाहिजेत. आणि म्हणूनच तुकोबाच्या स्वदस्तुरच्या लेखाच्या अभावीं या प्रतीस मी ‘तुकारामबुवांची अस्सल गाथा’ असें म्हटलें आहे......” संताजींच्या शुद्धलेखनापेक्षां तुकारामाचें लिखाण कांहीं निराळें असेल असें भाव्यांना वाटत नव्हतें. त्यांच्या मतें, तुकाराम स्वमुखें बोलत असतां संताजीनें या वह्या तयार केल्या असण्याचा संभव आहे.

२६. भाव्यांच्या या गाथेंत कांहीं दुबार अभंग, कांहीं तुकयाबंधूचे इत्यादि अभंग जमेला धरून एकंदरींत १३२३ अभग आहेत. अर्थात् ही गाथा समग्र नाहीं हें सांगणें नकोच. संताजीच्या वह्यांची विस्तारानें चर्चा अन्यत्र केली जाईल. त्या चर्चेचा निष्कर्ष स्थूलमानानें सांगावयाचा तो असा :— (१) तुकारामाच्या मुखांतून निघत असलेली अभंगवाणी संताजीच्या या वह्यांत टिपून ठेविली असेल हें अगदीं असंभवनीय आहे; (२) या दोनही वह्या तुकारामाच्या हयातींत समग्र लिहिल्या नसून त्याच्या निर्याणानंतर लिहिल्या गेल्या आहेत हेंच अधिक संभवतें. परिच्छेद २२ मध्यें वर्णिलेल्या अस्सल साधनांत ह्या वह्यांचा समावेश करतां येणार नाहीं. पंडितांच्या प्रस्तुत गाथेस आधार मानिलेल्या साधनांप्रमाणें संताजीच्या वह्या हें एक

दुय्यम साधन होय. शकाची नोंद असल्यामुळें इतर दुय्यम साधनांपेक्षां त्या वह्या तुकारामाच्या काळाला व परंपरेला जास्त जवळच्या असतील; व म्हणून तुकारामाची शुद्ध संहिता निश्चित करतांना या वह्यांतील क्रम व पाठ यांचा काळजीपूर्वक विचार केला पाहिजे. या वह्यांप्रमाणें, तुकारामाच्या घराण्यांत पूजेंत असलेली २४८ अभंगांची वही, पंढरपूरचे श्री. सख्या हरि वैकुंठे यांजपाशीं असलेली वही, कडूंसास मवाळ घराण्याच्या मंदिरांत असलेलें हस्तलिखित, इत्यादि सर्व खासगी व सार्वजनिक संग्रहांत असलेलीं हस्तलिखितें तपासून, संख्या, क्रम व पाठ निश्चित करून पांगारकरांनीं अपेक्षा केल्याप्रमाणें “सर्वजनमान्य होईल असा एक नवीन गाथा परंपरेच्या व संशोधनाच्या अशा दुहेरी दृष्टीनें तयार झाला पाहिजे.” [श्रीतुकारामचरित्र. लक्ष्मण रामचंद्र पांगारकर (१९२०), प्रस्तावना, पान ५.]

२७. अशी शुद्ध संहितेची गाथा सिद्ध करण्यासाठीं प्रस्तुत पंडितांची गाथा उपलब्ध करून देणें अत्यावश्यक होतें. कारण, ती आज कैक वर्षें दुर्मिळ झाली होती, व जुन्या पुस्तकांच्या बाजारांत भारी किंमत देऊन सुद्धां मिळत नसे. तुकारामाच्या निर्याणाला तीनशें वर्षें पुरी झालीं त्या प्रसंगीं ती पुनः छापून प्रसिद्ध करावी असें स्वराज्यांतील लोकशाही मुंबई सरकारनें ठरविलें. हें “बुनादीचें साचें उजवणें” करण्याचें श्रेय मुंबईचे पंतप्रधान व शिक्षणमंत्री नामदार श्री. बाळ गंगाधर खेर यांस यांस सर्वस्वीं दिलें पाहिजे.

२८. हं पुनर्मुद्रण मूळ गाथेबरहुकूम पानास पान या पद्धतीनें केलें आहे; याचें कारण हें कीं अनेक ग्रंथांत पानांचे उल्लेख दिले आहेत, ते पाहणें अभ्यासकांस सोपें जावें. मूळ गाथेंत दिलेल्या अभंगांत ज्या केवळ छपाईच्या उघड दिसणाऱ्या चुका होत्या तेवढ्याच दुरुस्त केल्या आहेत; संहितेंत बाकी कोणतेही फेरफार केले नाहींत. कठीण शब्दांच्या कोशांत मूळांत अर्थ दिले नव्हते अशा कांहीं स्थळीं अर्थ दिले आहेत. अनुक्रमणिका अकारविल्ह्याप्रमाणें, मूळ गाथेंत अभंगांचे आंकडे देण्यांत पुष्कळ चुका झाल्या होत्या त्या सर्व नीट करून, संख्या निश्चित करून बिनचूक बनविली आहे. गाथेच्या या पुनर्मुद्रित आवृत्तींतील अभंगांचा हिशेब येणेंप्रमाणें :— ४६०७ पर्यंत अभंगांचे आंकडे छापिले आहेत. शुद्धिपत्रांत दर्शविल्याप्रमाणें २२३१-अ आणि ४१५४-अ असे दोन आणखी अभंग जमेला धरले असतां एकंदर संख्या ४६०९ होते. देहू व तळेगांव या प्रतींत ज्यांचा आरंभ सारखा झालेला नाहीं असे पंढरपूरच्या प्रतींतील (दुसऱ्या भागाच्या शेवटीं छापलेले) अभंग ३७, आणि पहिल्या भागांत पान ३८० व पान ५४० वर दिलेले रामेश्वरभटाचे एकूण अभंग ५, हे आणखी जमेला धरले म्हणजे अनुक्रमणिकेंत प्रविष्ट झालेल्या अभंगांची एकूण संख्या (४६०९+३७+५=) ४६५१ भरते. दुबार अंभग २० सांपडले [यांतील १९ अभंग अनुक्रमणिकेंत त्या त्या अभंगापुढें दाखविले आहेत. शिवाय ३७५२ हा अभंग ३९५६ अभंगाचा दुबार आहे.]; ते उणे करतां बाकी ४६३१ अभंग उरतात. यांतील रामेश्वरभटाचे ५, तुकयाबंधूचे (कान्होबाचे) ९२, ब्रह्मानंद तुक्याचे ३ (?), एकाजनार्दनाचा १, व वामनाचा १ इतके उणे करतां, देहू, तळेगांव व पंढरपूर या तीनही प्रतींतील मिळून तुकारामाचे असे ४५२९ अभंग या गाथेंत छापिले आहेत. शुद्धिपत्राशिवाय गाथा छापतां आली पाहिजे होती. पण शुद्धिपत्र देतांना शुद्धाशुद्धाद्वैतवाद न स्वीकारितां अगदीं बारीकसारीक अशुद्धें सुद्धां सूक्ष्मदृष्टीनें शोधून दिलीं आहेत; हेतु हा कीं तुकारामाच्या वाणींत वाचकांपुढें अपपाठ ठेवण्याच्या पापापासून पूर्णपणें अलिप्त राहावें.

२९. जनार्दन सखाराम गाडगीळ यांनीं लिहिलेलें तुकारामाचें इंग्रजी चरित्र व बहुधा त्यांनींच लिहिलेलें एक मराठी चरित्र अशीं दोन चरित्रें मूळ गाथेला आरंभीं जोडिलीं होतीं. गेल्या ऐशीं वर्षांत तुकारामाच्या चरित्राला उपयुक्त असें बरेंच लिखाण झालें आहे. त्याचा परामर्श घेऊन तुकारामाचें चरित्र, काव्य, शिकवणूक व अभ्यास यांची सांगोपांग चर्चा करणारा एक प्रबंध पहिल्या भागांत द्यावयाची मनीषा होती. पण विस्तार व विलंब फार होऊं नये म्हणून तें तुकारामचरित्र स्वतंत्र छापून या गाथेच्या ग्राहकांस

विषयानुक्रम

गाथेचाच भाग म्हणून, निराळी किंमत न घेतां, द्यावयाचें ठरविलें आहे. त्याप्रमाणें तें लवकरच प्रकाशित होईल. तुकारामानें दिलेली सुविचाराची, सदाचाराची व समतेची शिकवण लोकांस सहज मिळावी म्हणून (चरित्रासुद्धां) गाथेची किंमत स्वस्त ठेविली आहे. लोकशिक्षणाचा हा प्रयोग उपयुक्त होवो अशी प्रार्थना करून ही प्रस्तावना संपवितों.

पुरुषोत्तम मंगेश लाड

विषयानुक्रम

इ. स. १९५५ सालच्या आवृत्तीची

प्रस्तावना

१. तुकारामाच्या निर्याणाला तीनशें वर्षे पुरीं झालीं त्या प्रसंगी (इ. स. १९५० सालीं) दोन भागांत छापून प्रसिद्ध केलेल्या आवृत्तीच्या सर्व सात हजार प्रती स्वल्पावधींतच संपल्या. पंढरपुरास आषाढी एकादशीच्या पावन लोकयात्रेंत एका दिवसांत एक हजार प्रती अक्षरशः हातोहात खपल्या. तुकारामाच्या लिखाणाचा पुरवठा मागणीपेक्षां सदैव कमी पडतो, तरी पण त्याची वाणी बहुजनांच्या मुखीं सारखी वाढतच राहाते, असें हें परमार्थशास्त्र दिसतें.

२. अर्थात् दुसरी आवृत्ति काढणें क्रमप्राप्त झालें. किंमत पूर्वीप्रमाणें माफक ठेवतां यावी या हेतूनें या वेळीं गाथा अखंड क्रमानें छापून समग्र मजकूर एकाच पुस्तकांत सामावून घेतला आहे. शुद्धिपत्र कांहींसें आटोक्यांत आणतां आलें, व दुबार अभंगांच्या आणखी नव्या ओळखी [कांहीं दुबार अभंग शेवटील अनुक्रमणिकेंत त्या त्या अभंगापुढें दाखविले आहेत; सर्वच तसे दाखविलेले नाहींत. तेव्हां सर्व दुबार अभंगांची संपूर्ण यादी एकत्र दिल्यास उपयुक्त होईल म्हणून अंकानुक्रमानें पुढील पानावर दिली आहे.] झाल्या, यापेक्षां या पुनर्मुद्रणांत नवें असें कांहीं नाही.

३. मनाची हांव कितीहि असली तरी गेल्या पांच वर्षांत लेखणीची प्रत्यक्ष धांव संकल्पित तुकारामचरित्राच्या पूर्वार्धापलीकडे जाऊं शकली नाहीं. हा पल्ला गांठला हीच देवाची कृपा होय. चरित्राच्या पूर्वार्धाचा हा भाग आतां या आवृत्तीच्या बरोबरच पण स्वतंत्रपणें प्रसिद्ध होत आहे. वाचकांची क्षमा तर अवश्य मागितलीच पाहिजे. पण त्याहीपेक्षां आतां उत्तरार्धाचा अंत गाठण्याची शक्ति, यापुढें आणखी अंत न पाहतां, द्यावी एवढेंच देवापाशीं मागणें आहे.

तुकारामबीज, शके १८७६. }
१० मार्च १९५५.

पुरुषोत्तम मंगेश लाड

विषयानुक्रम

॥ तुकारामाचे अभंग ॥

॥ श्रीविठ्ठलाय नमः ॥

॥ श्रीनिवृत्तिनाथाय नमः ॥ श्रीज्ञानेश्वराय नमः ॥
॥ श्रीराघवचैतन्यश्रीकेशवचैतन्य– ॥
॥ श्रीबाबाचैतन्यसद्‌गुरुभ्यो नमः ॥

मंगलाचरण–अभंग ६.

१. समचरणदृष्टि विटेवरी साजिरी । तेथें माझी हरी वृत्ति राहो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक न लगे मायिक पदार्थ । तेथें माझें आर्त नको देवा ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मादिक पदें दुःखाची शिराणी । तेथें दुश्चित [पं. तेथें चित्त झणी.] झणी जडों देसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें कळलें आम्हां वर्म । जे जे कर्मधर्म नाशवंत ॥ ३ ॥

२. सुंदर तें ध्यान [उभा विटेवरी असें बहुतांच्या ह्मणण्यांत आहे, परंतु तसें कोणत्याही पुस्तकांत आढळत नाहीं.] उभें विटेवरी । कर कटावरी ठेवूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुळसीहार [दे. त. तुळशीचे हार.-गळां तुळशीहार हाही पाठ ऐकण्यांत आहे.] गळां कासे पीतांबर । आवडे निरंतर [पं. आवडे निरंतर हेचि ध्यान.] तें चि रूप ॥ ध्रु. ॥ मकरकुंडलें तळपती श्रवणीं । कंठीं कौस्तुभमणि विराजित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें हें चि सर्व सुख । पाहीन श्रीमुख आवडीनें ॥ ३ ॥

३. सदा माझे डोळे जडो तुझे मूर्ती । रखुमाईच्या पती सोयरिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोड तुझें रूप गोड तुझें नाम । देईं मज प्रेम सर्व काळ ॥ ध्रु. ॥ विठो माउलिये हा चि वर देईं । संचरोनि [पं. येऊनियां.] राहीं त्दृदयामाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न मागे आणीक । तुझे पायीं सुख सर्व आहे ॥ ३ ॥

४. राजस सुकुमार मदनाचा पुतळा । रविशशिकळा लोपलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कस्तुरीमळवट चंदनाची उटी । रुळे माळ कंठीं वैजयंती ॥ ध्रु. ॥ मुगुट कुंडले श्रीमुख शोभलें । सुखाचें ओतलें सकळ ही ॥ २ ॥ कासे सोनसळा पांघरे पाटोळा घननीळ सांवळा वाइयानो ॥ ३ ॥ सकळ ही तुह्मी व्हा गे एकीसवा । तुका ह्मणे जीवा धीर नाहीं ॥ ४ ॥

५. कर कटावरी तुळसीच्या माळा । ऐसें रूप होळां दावीं हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविले चरण दोन्ही विटेवरी । ऐसें रूप हरी दावीं डोळां ॥ ध्रु. ॥ कटीं पीतांबर कास मिरवली । दाखवीं वहिली ऐसी मूर्ती ॥ २ ॥ गरुडपारावरी उभा राहिलासी । आठवे मानसीं तें चि रूप ॥ ३ ॥ झुरोनी पांजरा होऊं पाहें आतां । येईं पंढरीनाथा भेटावया ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझी पुरवावी आस । विनंती उदास करूं नये ॥ ५ ॥

६. गरुडाचें वारिकें कासे पीतांबर । सांवळें मनोहर कैं देखेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवया बरवंटा घनमेघ सांवळा । वैजयंतीमाळा गळां शोभे ॥ ध्रु. ॥ मुगुट माथां कोटि सूर्यांचा झळाळ । कौस्तुभ निर्मळ शोभे कंठीं ॥ २ ॥ ओतींव श्रीमुख सुखाचें सकळ । वामांगीं वेल्हाळ रखुमादेवी ॥ ३ ॥ उद्धव अक्रूर उभे दोहींकडे । वर्णिती पवाडे सनकादिक ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नव्हे आणिकांसारिखा । तो चि माझा सखा पांडुरंग ॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥

––––––

विषयानुक्रम

विराण्या—अभंग २५.

७. वाळो जन मज ह्मणोत शिंदळी । परि हा वनमाळी न विसंबें ॥ १ ॥ सांडूनि लौकिक जालियें उदास । नाहीं भय आस जीवित्वाची ॥ २ ॥ नाइकें वचन बोलतां या लोकां । ह्मणे जालों तुका हरिरता ॥ ३ ॥

८. आधिल्या भ्रतारें काम नव्हे पुरा । ह्मणोनि व्यभिचारा टेकलियें ॥ १ ॥ रात्रंदिस मज पाहिजे जवळी । क्षण [पं. क्षण एक निराळी.] त्यानिराळी न गमे घडी ॥ २ ॥ नाम गोष्टी माझी सोय सांडा आतां । रातलें अनंता तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

९. हाचि नेम आतां न फिरें माघारी । बैसलें शेजारीं गोविंदाचे ॥ १ ॥ घररिघी जालें पट्टराणी वळें । वरिलें सांवळें परब्रह्म ॥ २ ॥ वळियाचा अंगसंग जाला आतां । नाहीं भय चिंता तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१०. नाहीं काम माझें काज तुह्मांसवें । होतें गुप्त ठावें केलें आतां ॥ १ ॥ व्यभिचार माझा पडिला ठाउका । न सर ती लोकांमाजी जालें ॥ २ ॥ न धरावा लोभ कांहीं मजविशीं । जालें देवपिशी तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

११. विसरलें कुळ आपुला आचार । पती भावे दीर घर सोय ॥ १ ॥ सांडिला लौकिक लाज भय चिंता । रातलें अनंता चित्त माझें ॥ २ ॥ मज आतां कोणी आळवाल झणी । तुका ह्मणे कानीं बहिरी जाले ॥ ३ ॥

१२. न देखें न वोलें नाइकें आणीक । वैसला हा एक हरि चित्तीं ॥ १ ॥ सासुरें माहेर मज नाहीं कोणी । एक केलें दोन्ही मिळोनियां ॥ २ ॥ आळ आला होता आह्मी भांडखोरी । तुका ह्मणे खरी केली मात ॥ ३ ॥

१३. दुजा ऐसा कोण बळी आहे आतां । हरि या अनंता पासूनिया ॥ १ ॥ बळियाच्या आह्मी जालों बळिवंता । करूं सर्व सप्ता सर्वांवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जिवाच्या उदारा । जालों प्रीतिकरा गोविंदासी ॥ ३ ॥

१४. क्षणभरी आह्मीं सोसिलें वाईट । साधिलें अवीट निजसुख ॥ १ ॥ सांडी मांडी मागें केल्या भरोवरी । अधिक चि परी दुःखाचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें जाणें नाहीं आतां । राहिलों अनंताचिये पायीं ॥ ३ ॥

१५. आह्मां आह्मी आतां वडील धाकुटीं । नाहीं पाठीं पोटीं कोणी दुजें ॥ १ ॥ फावला एकांत एकविध भाव । हरि आह्मांसवें सर्व भोगी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगसंग एके ठायीं । असों जेथें नाहीं दुजें कोणी ॥ ३ ॥

१६. सर्व सुख आह्मी भोगूं सर्व काळ । तोडियेलें जाळ मोहपाश ॥ १ ॥ याचसाठीं सांडियेले भरतार । रातलों या परपुरूषाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां गर्भ नये धरूं । औषध जें करूं फळ नव्हे ॥ ३ ॥

१७. एका जिवें आतां जिणें जालें दोहीं । वेगळीक कांहीं नव्हे आतां ॥ १ ॥ नारायणा आह्मां नाहीं वेगळीक । पुरविली हे भाक सांभाळिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालें सायासाचें फळ । सरली ते वेळ काळ दोन्ही ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१८. हासों रुसों आतां [त. आपुलें.] वाढवूं आवडी । अंतरींची गोडी अवीट ते ॥ १ ॥ सेवासुखें करूं विनोदवचन । आह्मी नारायण एकाएकीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जालों उदासीन । आपुल्या आधीन केला पति ॥ ३ ॥

१९. मजसवें आतां येऊं नका कोणी । सासुरवासिनी बाइयानो ॥ १ ॥ न साहवे तुह्मां या जनाची कूट । बोलती वाईट ओखटें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों उदास मोकळ्या । विचरों गोवळ्यासवें आह्मी ॥ ३ ॥

२०. शिकविलें तुह्मीं तें राहे तोंवरी । मज [पं. माजी.] आणि हरी वियोग तों ॥ १ ॥ प्रसंगी या नाहीं देहाची भावना । तेथें या वचना कोण मानी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं बैसला अनंत । दिसों । नेंदी नित्य अनित्य तें ॥ ३ ॥

२१. सांगतों तें तुह्मीं अइकावें कानीं । आमुचे नाचणीं नाचूं नका ॥ १ ॥ जोंवरी या तुह्मां मागिलांची आस । तोंवरी उदास होऊं नका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय वांयांविण धिंद । पति ना गोविंद दोन्ही नाहीं ॥ ३ ॥

२२. आजिवरी तुह्मां आह्मां नेणपण । कौतुकें खेळणें संग होता ॥ १ ॥ आतां अनावर जालें अगुणाची । करूं नये तें चि करीं सुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां बुडविलीं दोन्ही । कुळें एक मनीं नारायण ॥ ३ ॥

२३. सासुरियां वीट आला भरतारा । इकडे माहेरा स्वभावें चि ॥ १ ॥ सांडवर कोणी न धरिती हातीं । प्रारब्धाची गति भोगूं आतां ॥ २ ॥ न व्हावी ते जाली आमुची भंडाई । तुका ह्मणे काई लाजों आतां ॥ ३ ॥

२४. मरणाही आधीं राहिलों मरोनी । मग केलें मनीं होतें तैसें ॥ १ ॥ आतां तुह्मी पाहा आमुचें नवल । नका वेचूं बोल वांयांविण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी भयाभीत नारी । कैसे संग सरी तुह्मां आह्मां ॥ ३ ॥

२५. परपुरुषाचें सुख भोगे तरी । उतरोनि करीं घ्यावें सीस ॥ १ ॥ संवसारा आगी आपुलेनि हातें । लावूनि मागुतें पाहूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हावें तयापरी धीट । पतंग हा नीट दीपासोई [पं. दीपावरी.] ॥ ३ ॥

२६. अइकाल परी ऐसें नव्हे बाई । न संडा या सोई भ्रताराची ॥ १ ॥ नव्हे आराणुक लौकिकापासून । आपुल्या आपण गोविलें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन कराल कठीण । त्या या निवडोन मजपाशीं ॥ ३ ॥

२७. आहांच वाहांच आंत वरी दोन्ही । न लगा गडणी आह्मां तैशा ॥ १ ॥ भेऊं नये तेथें भेडसावूं कोणा । आवरूनि मना बंद द्यावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं अभ्यासावांचुनी । नव्हे हे करणी भलतीची ॥ ३ ॥

२८. बहुतांच्या आह्मी न मिळों मतासी । कोणी कैसी कैसी भावनेच्या ॥ १ ॥ विचार करितां वांयां जाय काळ । लटिकें तें मूळ फजितीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी करा घटापटा । नका जाऊं वाटा आमुचिया ॥ ३ ॥

२९. त्याचें सुख नाहीं आलें अनुभवा । कठिण हें जिवा तोंचिवरी ॥ १ ॥ मागिलांचें दुःख लागों नेदी अंगा । अंतर हें संगा नेदी पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वविशीं हा संपन्न । जाणती महिमान श्रुति ऐसें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०. न राहे रसना बोलतां आवडी । पायीं दिली वुडी माझ्या मनें ॥ १ ॥ मानेल त्या तुह्मी अइका स्वभावें । मी तों माझ्याभावें अनुसरलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं फिरावें बहुतीं । माझी तों हे गती जाली आतां ॥ ३ ॥

३१. न बोलतां तुह्मां कळों न ये गुज । ह्मणउनी लाज सांडियेली ॥ १ ॥ आतां तुह्मां पुढें जोडीतसें हात । नका कोणी अंत पाहों माझा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी बैसलों शेजारीं । करील तें हरी पाहों आतां ॥ ३ ॥ ॥ २५ ॥

३२. नये जरी तुज मधुर उत्तर । दिधला सुस्वर नाहीं देवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तयाविण भुकेला विठ्ठल । येइल तैसा वोल रामकृष्ण ॥ ध्रु. ॥ देवापाशीं मागें आवडीची भक्ति । विश्वासेंशीं प्रीति भाववळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना सांगतों विचार । धरावा निर्धार दिसेंदिस ॥ ३ ॥

३३. सावध जालों सावध जालों । हरिच्या आलों जागरणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें वैष्णवांचे भार । जयजयकार गर्जतसे ॥ ध्रु. ॥ पळोनियां गेली झोप । होतें पाप आड तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तया ठाया । ओल छाया कृपेची ॥ ३ ॥

३४. आपुलिया हिता जो असे जागता । धन्य माता पिता तयाचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुळीं कन्यापुत्र होतीं जीं सात्विक । तयाचा हरिख वाटे देवा ॥ ध्रु. ॥ गीता भागवत करिती श्रवण । [पं. अखंड.]आणीक चिंतन विठोबाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज घडो त्याची सेवा । तरी माझ्या दैवा पार नाहीं ॥ ३ ॥

३५. अंतरींची घेतो गोडी । पाहे जोडी भावाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव सोयरा देव सोयरा । देव सोयरा दीनाचा ॥ ध्रु. ॥ आपुल्या वैभवें । शृंगारावें निर्मळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेवी सवें । प्रेम द्यावें प्रीतीचें ॥ ३ ॥

३६. सुखें वोळंव दावी गोहा । माझें दुःख नेणा पाहा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीचा मारिला वेडा । होय होय कैसा ह्मणे भिडा ॥ ध्रु. ॥ निपट मज न चले अन्न । पायली गहूं सांजा तीन ॥ २ ॥ गेले वारीं तुह्मीं आणिली साकर [पं. सात दिवसा दाहा शेर.] सातदी गेली साडेदहा शेर ॥ ३ ॥ अखंड मज पोटाची व्यथा । दुधभात [पं. साकर पथ्या.] साकर तूप पथ्या ॥ ४ ॥ दो पाहरा मज लहरी येती । शुद्ध नाहीं पडे सुपती ॥ ५ ॥ नीज नये घाली फुलें । जवळीं न साहती मुलें ॥ ६ ॥ अंगीं चंदन लावितें भाळीं । सदा शूळ माझे कपाळीं ॥ ७ ॥ हाड गळोनि आलें मास । माझें दुःख तुह्मां नेणवे कैसें ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे जिता गाढव केला । मेलियावरि नरका नेला ॥ ९ ॥

३७. पावलें पावलें तुझें आह्मां सर्व । दुजा नको भाव होऊं देऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें तेथें देखें तुझीं च पाउलें । त्रिभुवन संचलें विठ्ठला गा ॥ ध्रु. ॥ भेदाभेदमतें भ्रमाचे संवाद । आह्मां नको वाद त्यांशीं देऊं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अणु तुजविण नाहीं । नभाहूनि पाहीं वाढ आहे ॥ ३ ॥

३८. वंदूं चरणरज सेवूं उष्टावळी । पूर्वकर्मा होळी करुनी सांडूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अमुप हें गांठीं बांधूं भांडवल । अनाथा विठ्ठल आह्मां जोगा ॥ ध्रु. ॥ अवघे होती लाभ एका या चिंतनें । नामसंकीर्तनें गोविंदाच्या ॥ २ ॥ जन्ममरणाच्या खुंटतील खेपा । होईल हा सोपा सिद्ध पंथ ॥ ३ ॥ गेले [पं. पुढे गेले.] पुढें त्यांचा शोधीत मारग । चला जाऊं माग घेत आह्मी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे घालूं जीवपणा चिरा । जाऊं त्या माहेरा निजाचिया ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

३९. जेविले ते संत मागें उष्टावळी । अवघ्या पत्रावळी करुनी झाडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ॥ सोवळ्या ओंवळ्या राहिलों निराळा । पासूनि सकळां अवघ्यां दुरीं ॥ ध्रु ॥ परें परतें मज न लगे सांगावें । हें तों देवें बरें शिकविलें ॥ २ ॥ दुसऱ्यातें आह्मी । नाहीं आतळत । जाणोनि संकेत उभा असे ॥ ३ ॥ येथें कोणीं कांहीं न धरावी । शंका । मज चाड एका भोजनाची ॥ ४ ॥ लांचावला तुका मारितसे झड । पुरविलें । कोड नारायणें ॥ ५ ॥

४०. देवाच्या प्रसादें करा रे भोजन । व्हाल कोण कोण अधिकारी ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ॥ ब्रह्मादिकांसि हें दुर्लभ उच्छिष्ट । नका मानूं वीट ब्रह्मरसीं ॥ ध्रु ॥ अवधियां पुरतें वोसंडलें पात्र । अधिकार सर्वत्र आहे येथें ॥ २ ॥ इच्छादानी येथें वळला समर्थ । अवघें चि आर्त पुरवितो ॥ ३ ॥ सरे येथें ऐसें नाहीं कदाकाळीं । पुढती वाटे कवळीं घ्यावें ऐसें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पाक लक्षुमीच्या हातें । कामारीसांगातें निरुपम ॥ ५ ॥

४१. अवगुणांचे हातीं । आहे अवघी फजीती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं पात्रासवें चाड । प्रमाण तें फिकें गोड ॥ ध्रु ॥ विष तांब्या वाटी । भरली लावूं नये होटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । शुद्ध बरा सोंग वाव ॥ ३ ॥

४२. हरीच्या जागरणा । जातां कां रे नये मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठें पाहासील तुटी । आयुष्य वेचे फुकासाटीं ॥ ध्रु ॥ ज्यांची तुज गुंती । ते तों मोकलिती अंतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा । लाभ काय तो विचारा ॥ ३ ॥

४३. धर्माची तूं मूर्ती । पाप पुण्य तुझे हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज सोडवीं दातारा । कर्मापासूनि दुस्तरा ॥ ध्रु ॥ करिसी अंगीकार । तरी काय माझा भार ॥ २ ॥ जिवींच्या जीवना । तुका ह्मणे नारायणा ॥ ३ ॥

४४. ब्रह्मादिक जया लाभासि ठेंगणे । वळिये आह्मी भले शरणागत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कामनेच्या त्यागें भजनाचा लाभ । [पं. केला.] जाला पद्‌मनाभ सेवाऋणी ॥ ध्रु ॥ कामधेनूचिया क्षीरा पार नाहीं । इच्छेचिये बाही वरुपावें ॥ २ ॥ बैसलिये ठायीं लागलें भरतें । त्रिपुटीवरतें भेदी ऐसें ॥ ३ ॥ हरि नाहीं आह्मा विष्णुदासां जगीं । नारायण अंगीं विसावला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बहु लाटे हें भोजन । नाहीं रिता कोण राहत राहों ॥ ५ ॥

४५. दुजें खंडे तरी । उरला तो अवघा हरि ॥ आपणावाहेरी । न लगे ठाव धुंडावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इतुलें जाणावया जाणा । कोंडे तरी मनें मना ॥ पारधीच्या खुणा । [पं. जाणे तेणेंचि साधाव्या] जाणतें चि साधावें ॥ ध्रु ॥ देह आधीं काय खरा । देहसंबंधपसारा ॥ बुजगावणें चोरा । रक्षणसें भासतें ॥ २ ॥ तुका करी जागा । नको [दे. त. चाचपूं.] वासपूं वाउगा ॥ आहेसि तूं आगा । अंगीं डोळे उघडी ॥ ३ ॥

४६. विष्णुमय जग वैष्णवांचा धर्म । भेदाभेदभ्रम [त. भेदाभेदश्रम.] अमंगळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अइका जी तुह्मी भक्त भागवत । कराल तें हित सत्य करा ॥ ध्रु ॥ कोणा ही जिवाचा न घडो मत्सर । वर्म सर्वेश्वरपूजनाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एका देहाचे अवयव । सुख दुःख जीव भोग पावे ॥ ३ ॥

४७. आह्मी तरी आस । जालों टाकोनि उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोण भय धरी । पुढें मरणाचें हरी ॥ ध्रु ॥ भलते ठायीं पडों । देह तुरंगीं हा चढो ॥ २ ॥ तुमचें तुह्मांपासीं । आह्मी आहों जैसीं तैसीं ॥ ३ ॥ गेले मानामान । सुखदुःखाचें खंडन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं । नाहीं वागवीत खंती ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४८. निंदी कोणी मारी । वंदी कोणी पूजा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज हें ही नाहीं तें ही नाहीं । वेगळा दोहीं पासुनी ॥ ध्रु ॥ देहभोग भोगें घडे । जें जें जोडे तें बरें ॥ २ ॥ अवघें पावे नारायणीं । जनार्दनीं तुक्याचें ॥ ३ ॥

४९. जन विजन जालें आह्मां । विठ्ठलनामा प्रमाणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें तिकडे बापमाय । विठ्ठल आहे रखुमाई ॥ ध्रु ॥ वन पट्टण एकभाव । अवघा ठाव सरता जाला ॥ २ ॥ आठव नाहीं सुखदुःखा । नाचे तुका कौतुकें ॥ ३ ॥

५०. हिरा ठेवितां ऐरणीं । वांचे मारितां जो घणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोचि मोल पावे खरा । करणीचा होय चुरा ॥ ध्रु ॥ मोहरा होय तोचि अंगें । सूत न जळे ज्याचे संगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तोचि संत । सोसी जगाचे आघात ॥ ३ ॥

५१. आलिंगनें घडे । मोक्ष सायुज्यता जोडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा संताचा महिमा । जाली बोलायाची सीमा ॥ ध्रु ॥ तीर्थे पर्वकाळ । अवघीं पायांपें सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । त्यांची केली पावे सेवा ॥ ३ ॥

५२. माझिया मीपणा । जाला यावरी उगाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगी त्यागी पांडुरंग । त्यानें वसविलें अंग ॥ ध्रु ॥ टाळिलें निमित्त । फार थोडें घात हित ॥ २ ॥ यावें कामावरी । तुका ह्मणे नाहीं उरी ॥ ३ ॥

५३. सकळ चिंतामणी शरीर । जरी जाय अहंकार आशा समूळ ॥ निंदा हिंसा नाहीं कपट देहबुद्धि । निर्मळ स्फटिक जैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोक्षाचें तीर्थ न लगे वाराणसी । येती तयापासीं अवघीं जनें ॥ तीर्थांसी तीर्थ जाला तो चि एक । मोक्ष तेणें दर्शनें ॥ ध्रु ॥ मन शुद्ध तया काय करिसी माळा । मंडित सकळा भूषणांसी ॥ हरिच्या गुणें गर्जताती सदा । आनंद तया मानसीं ॥ २ ॥ तन मन धन दिलें पुरुषोत्तमा । आशा नाहीं कवणाची ॥ तुका ह्मणे तो परिसाहूनि आगळा । काय महिमा वर्णूं त्याची ॥ ३ ॥

५४. आहे तें सकळ कृष्णा चि अर्पण । न कळतां मन दुजें भावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी पाठी लागतील भूतें । येती गवसीत पांचजणें ॥ ध्रु ॥ ज्याचें या वंचलें आठव न होतां । दंड या निमित्ताकारणें हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळें चेंपियेला गळा । मी मी वेळोवेळा करीतसे ॥ ३ ॥

५५. महारासि सिवे । कोपे ब्राह्मण तो नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया प्रायश्चित्त कांहीं । देहत्याग करितां नाहीं ॥ ध्रु ॥ नातळे चांडाळ । [त. त्याच्या.] त्याचा अंतरीं विटाळ ॥ २ ॥ ज्याचा संग चित्तीं । तुका ह्मणे तो त्या याती ॥ ३ ॥

५६. तेलनीशीं रुसला वेडा । रागें कोरडें खातो भिडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें हित आपण पाही । संकोच तो न धरी कांहीं ॥ ध्रु ॥ [पं. नाडिलें.] नावडे लोकां टाकिला गोहो । बोडिले डोकें सांडिला मोहो ॥ २ ॥ शेजारणीच्या गेली रागें । कुतऱ्यांनीं घर भरिलें मागें ॥ ३ ॥ पिसारागें [पं. पिसामेणें.] भाजिलें घर । नागविलें तें नेणे फार ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वांच्या रागें । फेडिलें सावलें देखिलें जगें ॥ ५ ॥

५७. मज दास करी त्यांचा । संतदासांच्या दासांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग होत कल्पवरी । सुखें गर्भवास हरी ॥ ध्रु ॥ नीचवृत्तिकाम । परी मुखीं तुझें नाम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवे । माझे संकल्प वेचावे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५८. सदा तळमळ । चित्ताचिये हळहळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचें दर्शन न व्हावें । शव असतां तो जिवे ॥ ध्रु. ॥ कुशब्दाची घाणी । अमंगळबिली वाणी ॥ २ ॥ नेणे शब्द पर । तुका ह्मणे परउपकार ॥ ३ ॥

५९. जया नाहीं नेम एकादशीव्रत । जाणावें तें प्रेत शव लोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. त्याचे दिवस.] त्याचें वय नित्य काळ लेखीताहे । रागें दात खाय करकरा ॥ ध्रु. ॥ जयाचिये द्वारीं तुळसीवृंदावन । नाहीं तें स्मशान गृह जाणां ॥ २ ॥ जये कुळीं नाहीं एक ही वैष्णव । त्याचा बुडे भवनदीतापा ॥ ३ ॥ विठोबाचें नाम नुच्चारी जें तोंड । प्रत्यक्ष तें कुंड रजकाचें [पं. चर्मकांचें] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्याचे काष्ठ हातपाय । कीर्तना नव जाय हरीचिया [पं. हरीच्या जो.] ॥ ५ ॥

६०. आह्मी सदैव सुडके । जवळीं येतां चोर धाके ॥ जाऊं पुडी भिकें । कुतरीं घर राखती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नांदणूक ऐसी सांगा । नाहीं तरी वांयां भागा ॥ थोरपण अंगा । तरी ऐसें आणावें ॥ ध्रु. ॥ अक्षय साचार । केलें सायासांनीं घर ॥ एरंडसिंवार । दुजा भार न साहती ॥ २ ॥ धन कण घरोघरीं । पोट भरे भिकेवरी ॥ जतन तीं करी । कोण गुरें वासरें ॥ ३ ॥ जाली सकळ निश्चिंती । भांडवल शेण माती ॥ झळझळीत भिंती । वृंदावनें तुळसीचीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देवा । अवघा निरविला [पं. निरसला.] हेवा ॥ कुटुंबाची सेवा । तो चि करी आमुच्या ॥ ५ ॥

६१. पराविया नारी माउलीसमान । मानिलिया धन काय वेचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करितां परनिंदा परद्रव्य [पं. द्रव्य.] अभिलाष । काय तुमचें यास वेचे सांगा ॥ ध्रु. ॥ वैसलिये ठायीं ह्मणतां रामराम । काय होय श्रम ऐसें सांगा ॥ २ ॥ संताचे वचनीं मानितां विश्वास । काय तुमचें यास वेचे सांगा ॥ ३ ॥ खरें बोलतां कोण लागती सायास । काय वेचे यास ऐसें [पं. तुमचें.] सांगा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देव जोडे याचसाटीं । आणीक ते आटी न लगे कांहीं ॥ ५ ॥

६२. शुद्धबीजा पोटीं । फळें रसाळ गोमटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥। मुखीं अमृताची वाणी । देह वेचावा [पं. देवाचे.] कारणीं ॥ ध्रु. ॥ सर्वांगीं निर्मळ । चित्त जैसें गंगाजळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती । [त. तीच्या.] ताप दर्शनें विश्रांती ॥ ३ ॥

६३. चित्त समाधानें । तरी विष वाटे सोनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु खोटा अतिशय । जाणां भले सांगों काय ॥ ध्रु. ॥ मनाच्या तळमळें । चंदनें ही अंग पोळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजा । उपचार पीडा पूजा ॥ ३ ॥

६४. परिमळ ह्मूण चोळूं नये फूल । खाऊं नये मूल आवडतें ॥ १ ॥ ["काय एक नव्हे धरितां अंतरीं । कासवीचे परी वेळोवेळां" ॥ हे कडवें पंढरपूरच्या प्रतींत अधिक आहे.] मोतियाचें पाणी चाखूं नये स्वाद । यंत्र भेदुनि नाद पाहूं नये ॥ २ ॥ कर्मफळ ह्मणुनी इच्छूं नये काम । तुका ह्मणे वर्म दावूं लोकां ॥ ३ ॥

६५. माया तें चि ब्रह्म ब्रह्म तेंचि माया । अंग आणि छाया तया परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोडितां न तुटे सारितां निराळी । लोटांगणांतळीं हारपते ॥ ध्रु. ॥ दुजें नाहीं तेथें बळ कोणासाठीं । आणिक ते आटी विचाराची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उंच वाढे उंचपणें । ठेंगणीं लवणें जैसीं तैसीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

६६. दुर्जनासि करी साहे । तो ही [दे. दंड हे लाहे.] लाहे दंड हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिंदळीच्या कुंटणी वाटा । संग खोटा खोट्याचा ॥ ध्रु ॥ येर येरा कांचणी भेटे । आगी उठे तेथूनी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कापूं नाकें । पुढें आणिकें शिकविती ॥ ३ ॥

६७. वृत्ति भूमि राज्य द्रव्य उपार्जिती । जाणा त्या निश्चितीं देव नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाडेकरी वाहे पाठीवरी भार । अंतरींचें सार लाभ नाहीं ॥ ध्रु ॥ देवपूजेवरी ठेवूनियां मन । पाषाणा पाषाण पूजी लोभें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फळ चिंतिती आदरें । लाघव हे चार शिंदळीचे ॥ ३ ॥

६८. पवित्र सोंवळीं । एक तीं च भूमंडळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्यांचा आवडता देव । अखंडित प्रेमभाव ॥ ध्रु ॥ तीं च भाग्यवंतें । सरतीं पुरतीं धनवित्तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । त्यांची केल्या पावे सेवा ॥ ३ ॥

६९. आशाबद्ध जन । काय जाणे नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी इंद्रियांची सेवा । पाहे आवडीचा हेवा ॥ ध्रु ॥ भ्रमलें चावळे । तैसें उचित न कळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विषें । अन्न नाशियेलें जैसें ॥ ३ ॥

७०. ढेकरें जेवण दिसे साचें । नाहीं तरि काचें कुंथाकुंथी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे ही बोल ते ही बोल । कोरडे फोल रुचीविण ॥ ध्रु ॥ गव्हांचिया होती परी । फके वरी खाऊं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे हातींचें कांकण । तयासी दर्पण विल्हाळक ॥ ३ ॥

७१. करावी ते पूजा मनें चि उत्तम । लौकिकाचें काम काय असे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळावें तयासि कळे अंतरींचें । कारण तें साचें साचा अंगीं ॥ ध्रु ॥ अतिशया अंतीं लाभ किंवा घात । फळ देतें चित्त बीजा ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेणें राहे समाधान । ऐसें तें भजन पार पावी ॥ ३ ॥

७२. एकादशीव्रत सोमवार न करिती । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं बहु वाटे तळमळ । आंधळीं सकळ बहिर्मुख ॥ ध्रु ॥ हरिहरां नाहीं बोटभरी वाती । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं नारायणीं प्रीति । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ ३ ॥

७३. नव्हे आराणूक संवसारा हातीं । सर्वकाळ चित्तीं हा चि धंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवधर्म सांदीं पडिला सकळ । विषयीं गोंधळ गाजतसे ॥ ध्रु ॥ रात्रि दीस न पुरे कुटुंबाचें समाधान । दुर्लभ दर्शन ईश्वराचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आत्महत्या रे घातकी । थोर होते चुकी नारायणीं ॥ ३ ॥

७४. स्मशान ते भूमि प्रेतरूप जन । सेवाभक्तिहीन ग्रामवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भरतील पोट श्वानाचिया परी । वस्ति दिली घरीं यमदूतां ॥ ध्रु ॥ अपूज्य लिंग तेथें अतित न घे थारा । ऐसी वस्ती चोरां कंटकांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं ठावी स्थिति मती । यमाची निश्चिंती कुळवाडी ॥ ३ ॥

७५. आहाकटा त्याचे करिती पितर । वंशीं दुराचार पुत्र जाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गळे चि ना गर्भ नव्हे चि कां वांज । माता त्याची लाजलावा पापी ॥ ध्रु ॥ परपीडे परद्वारीं सावधान । सादर चि मन अभाग्याचें ॥ २ ॥ न मिळतां निंदा चाहडी उपवास । संग्रहावे दोष सकळ ही ॥ ३ ॥ परउपकार पुण्य त्या वावडें । विषाचें तें कीडें दुग्धीं मरे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे विटाळाची च तो मूर्ति । दया क्षमा शांति नातळे त्या ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

७६. श्वान शीघ्रकोपी । आपणा घातकर पापी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं भीड आणि धीर । उपदेश न जिरे क्षीर ॥ ध्रु ॥ माणसांसि भुंके । विजातीनें द्यावे थुंके ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । मळिण करा तें फजित ॥ ३ ॥

७७. देखोनि हरखली अंड । पुत्र जाला ह्मणे रांड ॥ तंव तो जाला भांड । चाहाड चोर शिंदळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय तिकडे पीडी लोकां । जोडी भांडवल थुंका ॥ थोर जाला चुका । वर कां नाहीं घातली ॥ ध्रु ॥ भूमि कांपे त्याच्या भारें । कुंभपाकाचीं शरीरें ॥ निष्ठुर [पं. बोले निष्ठुर उत्तरें.] उत्तरें । पापदृष्टी मळिणचित्त ॥ २ ॥ दुराचारी तो चांडाळ । पाप सांगातें विटाळ ॥ तुका ह्मणे खळ । ह्मणोनियां निषिद्ध तो ॥ ३ ॥

७८. नेणें गाणें कंठ नाहीं हा सुस्वर । घालूं तुज भार पांडुरंगा ॥ १ ॥ नेणें राग वेळ काळ घात मात । तुझे पायीं चित्त ठेवीं देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज चाड नाहीं जना । तुज नारायणा वांचूनिया ॥ ३ ॥

७९. माझी पाठ करा कवी । उट लावी दारोदार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तंव तया पारखी सिव । लाजे ठाव सांडितां ॥ ध्रु ॥ उष्टावळी करूनि जमा । कुंथुनि । प्रेमा [पं. आणितो.] आणितसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाहेरमुदी । आहा च गोविंदीं न सरती ॥ ३ ॥

८०. उपाधीच्या नांवे घेतला सिंतोडा । नेदूं आतां पीडा आतळों तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशासाठीं हात भरूनि धुवावे । चालतिया गोवे मारगासि ॥ ध्रु ॥ काय नाहीं देवें करूनि ठेविलें । असे तें आपुलें ते ते ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेव्हां गेला अहंकार । तेव्हां आपपर [त. आप आणि पर.] वोळविले ॥ ३ ॥

८१. योगाचें तें भाग्य क्षमा । आधीं दमा इंद्रियें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघीं भाग्यें येती घरा । देव सोयरा जालिया ॥ ध्रु ॥ मिरासीचें ह्मणू सेत । नाहीं देत पीक उगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उचित जाणां । उगीं सिणा काशाला ॥ ३ ॥

८२. न ये नेत्रां जळ । नाहीं अंतरीं कळवळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तों हे चावटीचे बोल । जन रंजवणें फोल ॥ ध्रु ॥ न फळे उप्तर । नाहीं स्वामी जों सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । जंव नाहीं दृष्टादृष्टी ॥ ३ ॥

८३. बाईल सवासिण आई । आपण पितरांचे ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोर वेच जाला नष्टा । अवघ्या अपसव्य चेष्टा ॥ ध्रु ॥ विषयांचे चरवणी [त. चरणीं.] । केली आयुष्याची गाळणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लंडा । नाहीं दया देव धोंडा ॥ ३ ॥

८४. दानें कांपे हात । नावडे तेविशीं मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कथी चावटीचे बोल । हिंग क्षीरीं मिथ्या फोल ॥ ध्रु ॥ न वजती पाय । तीर्था ह्मणे वेचूं काय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनीं नाहीं । न ये आकारातें कांहीं ॥ ३ ॥

८५. वळितें जें गाई । त्यासि फार लागे काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निवे भावाच्या उप्तरीं । भलते एके धणी वरी ॥ ध्रु ॥ न लगती प्रकार । कांहीं मानाचा आदर ॥ २ ॥ सांडी थोरपणा । तुका ह्मणे सवें दीना ॥ ३ ॥

८६. मैत्र केले महा बळी । कामा न येती [त. ये.] अंतकाळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आधीं घे रे रामनाम । सामा भरीं हा उप्तम ॥ ध्रु ॥ नाहीं तरी यम । दांत खातो करकरा ॥ २ ॥ धन मेळविलें कोडी । काळ घेतल्या न

विषयानुक्रम

सोडी ॥ ३ ॥ कामा न ये हा परिवार । सैन्य लोक बहु फार ॥ ४ ॥ तंववरि मिरविसी बळ । जंव आला नाहीं काळ ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे बापा । [त. जाच चुकवीं या खेपा.] चुकवीं चौऱ्याशींच्या खेपा ॥ ६ ॥

८७. कानडीनें केला मऱ्हाटा भ्रतार । एकाचें उत्तर एका न ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें मज नको करूं कमळापति । देईं या संगति सज्जनांची ॥ ध्रु ॥ तिनें पाचारिलें इल बा ह्मणोन । येरु पळे आण जाली आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येरं येरा जें विच्छिन्न । तेथें वाढे सीण सुखा पोटीं ॥ ३ ॥

८८. सुख पाहतां जवापाडें । दुःख पर्वता एवढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरीं धरीं आठवण । मानीं संताचें वचन ॥ ध्रु ॥ नेलें रात्रीनें तें अर्धें । बाळपण जराव्याधें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुढा । घाणा जुंती जसी मूढा ॥ ३ ॥

८९. बोलायाचा त्यासीं । नको संबंध मानसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया घडली संतनिंदा । तुज विसरूनि गोविंदा ॥ ध्रु ॥ जळो त्याचें तोंड । नको दृष्टीपुढें भांड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तया दुरी मज ठेवा ॥ ३ ॥

९०. तीळ जाळिले तांदुळ । काम क्रोध तैसे चि खळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे सिणलासी वाउगा । न भजतां पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ [पं. मान दंभ पोटासाठीं.] मानदंभासाठीं । केली अक्षरांची आटी ॥ २ ॥ तप करूनि तीर्थाटन । वाढविला अभिमान ॥ ३ ॥ वांटिलें तें धन । केली अहंता जतन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चुकलें वर्म । केला अवघा चि अधर्म ॥ ५ ॥

९१. संवसारतापें तापलों मी देवा । करितां या सेवा कुटुंबाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनी तुझे आठविले पाय । ये वो माझे माय पांडुरंगे ॥ ध्रु ॥ बहुतां जन्मींचा जालों भारवाही । सुटिजे हें नाहीं वर्म ठावें ॥ २ ॥ वेढियेलों चोरीं अंतर्बाह्यात्कारीं । कणव न करी कोणी माझी ॥ ३ ॥ बहु पांगविलों बहु नागविलों । बहु दिवस जालों कासाविस ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां धांव घालीं वेगीं । ब्रीद तुझें जगीं दीननाथा ॥ ५ ॥

९२. भक्तऋणी देव बोलती पुराणें । निर्धार वचनें साच [त. पं खरीं.] करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें काय जाणों अइकिली वार्त्ता । कबिर सातें जातां घडिया वांटी ॥ ध्रु ॥ माघारिया धन आणिलें घरासि । ने घे केला त्यासि त्याग तेणें ॥ २ ॥ नामदेवाचिया घरासि आणिलें । तेणें लुटविलें द्विजां हातीं ॥ ३ ॥ प्रत्यक्षासि काय द्यावें हें प्रमाण । व्यंकोबाचें [पं. एकोबाचें.] ऋण फेडियेलें ॥ ४ ॥ बीज दळोनियां केली आराधना । लागे नारायणा पेरणें तें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जयासि निर्धार । नाडला साचार तो चि एक ॥ ६ ॥

९३. भोगें घडे त्याग । त्यागें अंगा येती भोग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें उफराटें वर्म । धर्मा अंगीं च अधर्म ॥ ध्रु ॥ देव अंतरे तें पाप । खोटे उगवा संकल्प ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भीड खोटी । लाभ विचारावा [पं. विचाराच्या पोटीं.] पोटीं ॥ ३ ॥

९४. भोरप्यानें सोंग पालटिलें वरी । बक ध्यान धरी मत्स्या जैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ टिळे माळा मैंद मुद्रा लावी अंगीं । देखों नेदि जगीं फांसे जैसे ॥ ध्रु ॥ ढीवर या मत्स्या चारा घाली जैसा । भीतरील फांसा कळों नेदी ॥ २ ॥ खाटिक हा स्नेहवादें पशु पाळी । कापावया नळी तया साठीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसा भला मी लोकांत । परी तूं कृपावंत पांडुरंगा ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

९५. गेली वीरसरी । मग त्यासि रांड मारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग नये तैसी सत्ता । गेली मागील आणितां ॥ ध्रु ॥ भंगलिया चित्ता । न ये काशानें सांदितां [पं. सांधितां.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर । भंगलिया पाठीं कीर [पं. (छापी प्रतीत) कर.] ॥ ३ ॥

९६. युक्ताहार न लगे आणिक साधनें । अल्प नारायणें दाखविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कलियुगामाजी करावें कीर्तन । तेणें नारायण देइल भेटी ॥ ध्रु ॥ न लगे हा लौकिक सांडावा वेव्हार । घ्यावें वनांतर भस्म दंड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज आणिक उपाव । दिसती ते वाव नामाविण ॥ ३ ॥

९७. कंठीं कृष्णमणी । नाहीं अशुभ ते वाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हो का नर [पं. पुरुष.] अथवा नारी । रांड तयें नावें खरी ॥ ध्रु ॥ नाहीं हातीं दान । शूरपणाचें कांकण ॥ २ ॥ वाळियेली संतीं । केली बोडोनि फजिती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ताळा । नाहीं त्याची अवकळा ॥ ४ ॥

९८. माया ब्रह्म ऐसें ह्मणती धर्मठक । आपणासरिसे लोक नागविले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषयीं लंपट शिकवी कुविद्या । मनामागें नांद्या होऊनि फिरे ॥ ध्रु ॥ करुनी खातां पाक जिरे सुरण राई । करितां अतित्याई दुःख पावे ॥ २ ॥ औषध द्यावया चाळविलें बाळा । दावूनियां गुळा दृष्टीपुढें ॥ ३ ॥ तरावया आधीं शोधा वेदवाणी । वांजट बोलणीं वारा त्याचीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जयां पिंडाचें पाळण । न घडे नारायणभेट तयां ॥ ५ ॥

९९. मृगजळ दिसे साचपणा ऐसें । खोटियाचें पिसें ऊर फोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणोनि कां करा आपुलाले घात । विचारा रे हित लवलाहीं ॥ ध्रु ॥ संचित सांगातीं बोळवणें सवें । आचरलें द्यावें फळ तेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेखी श्मशान तोंवरी । संबंध गोवरी अंगीं सवें ॥ ३ ॥

१००. गौळीयाची ताकपिरें । कोण [पं. काय.] पोरें चांगलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येवढा त्यांचा छंद देवा । काय सेवा भक्ती ते ॥ ध्रु ॥ काय उपास पडिले होते । कण्याभोंवते विदुराच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुब्जा दासी । रूपरासी हीनकळा ॥ ३ ॥

१०१. आतां तरी पुढें हा चि उपदेश । नका करूं नाश आयुष्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळांच्या पायां माझें दंडवत । आपुलालें चित्त शुद्ध करा ॥ ध्रु ॥ हित तें करावें देवाचें चिंतन । करूनियां मन एकविध [पं. शुद्धभावें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभ [पं. हित.] होय तो व्यापार । करा काय फार शिकवावें ॥ ३ ॥

१०२. भक्ताविण देवा । कैंचें रूप घडे सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शोभविलें येर येरां । सोनें एके ठायीं हिरा ॥ ध्रु ॥ देवाविण भक्ता । कोण देता निष्कामता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळ । माता जैसें स्नेहजाळ ॥ ३ ॥

१०३. विश्वाचा जनिता । ह्मणे यशोदेसि माता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा भक्तांचा अंकित । लागे तैसी लावी प्रीत ॥ ध्रु ॥ निष्काम निराळा । गोपी लावियेल्या चाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें । रूपा अव्यक्त चांगलें ॥ ३ ॥

१०४. काय दिनकरा । केला कोंबड्यानें खरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हो ऐसा संत ठेवा । भार माझे माथां देवा ॥ ध्रु ॥ आडविलें दासीं । तरि कां मरती उपवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातीं । कळा सकळ अनंतीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१०५. जेवितां ही धरी । नाक हागतिया परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियाचा [पं. करितां.] करी चाळा । आपुली च अवकळा ॥ ध्रु ॥ सांडावें मांडावें । काय ऐसें नाहीं ठावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी । ताका दुधा एक सरी ॥ ३ ॥

१०६. हो का पुत्र पत्नी बंधु । त्यांचा तोडावा संबंधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों आलें खट्याळसें । शिवों नये लिंपों दोषें ॥ ध्रु ॥ फोडावें मडकें । मेलें लेखीं घायें एकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यागें । विण चुकीजेना भोगें ॥ ३ ॥

१०७. व्याल्याविण करी शोभनतांतडी । चार ते गधडी करीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया पाल्हाळ आणिकांचे देखी । सांगतां नव्हे सुखी साखरेसि ॥ ध्रु ॥ कुंथाच्या ढेकरें न देवेल पुष्टी । रूप दावी [पं. कुष्टी.] कष्टी मळिण वरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अरे वाचाळ हो ऐका । अनुभवेंविण नका वाव घेऊं ॥ ३ ॥

१०८. जेणें घडे नारायणीं अंतराय । होत बाप माय वर्जावीं तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर प्रिया पुत्र धना कोण लेखा । करिती तीं दुःखा पात्र शत्रु ॥ ध्रु ॥ प्रल्हादें जनक विभीषणें बंधु । राज्य माता निंदु भरतें केली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व धर्म हरिचे पाय । आणीक उपाय दुःखमूळ ॥ ३ ॥

१०९. मान अपमान गोवे । अवघे गुंडूनी ठेवावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि देवाचें दर्शन । सदा राहे समाधान ॥ ध्रु ॥ शांतीची बसती । तेथें खुंटे काळगती ॥ २ ॥ आली ऊर्मी साहे । तुका ह्मणे थोडें आहे ॥ ३ ॥

११०. थोडें आहे थोडें आहे । चित्त साहे जालिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हर्षामर्ष नाहीं अंगीं । पांडुरंगीं सरलें तें ॥ ध्रु ॥ अवघ्या साधनांचें सार । न लगे फार शोधावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लटिकें पाहें । सांडीं देह अभिमान ॥ ३ ॥

१११. आतां उघडीं डोळे । जरी अद्यापि न कळे ॥ तरी मातेचिये खोळे । दगड आला पोटासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनुष्यदेहा ऐसा निध । साधिली ते साधे सिद्ध ॥ करूनि प्रबोध । संत पार उतरले ॥ ध्रु ॥ नाव चंद्रभागे तीरीं । उभी पुंडलीकाचे द्वारीं ॥ कट धरूनियां करीं । उभाउभी पालवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फुकासाठीं । पायीं घातली या मिठी । होतो उठाउठी । लवकरी च उतार ॥ ३ ॥

११२. न [पं. नकरीं रे संग.] करीं संग राहें रे निश्चळ । लागों नेदीं मळ ममतेचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या नावें अद्वैत खरें ब्रह्मज्ञान । अनुभवावांचून बडबड ते ॥ ध्रु ॥ इंद्रियांचा जय वासनेचा क्षय । संकल्पा [पं. संकल्पा ही वरी न ये मन.] ही न ये वरी मन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न ये जाणीव अंतरा । अंतरीं या थारा आनंदाचा ॥ ३ ॥

११३. पंढरीचा महिमा । देतां आणीक उपमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा ठाव नाहीं कोठें । देव उभाउभी भेटे ॥ ध्रु ॥ आहेति सकळ । तीर्थें काळें देती फळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पेठ । भूमिवरी हे वैकुंठ ॥ ३ ॥

११४. तिर्थीं धोंडा पाणी । देव रोकडा सज्जनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मिळालिया संतसंग । समर्पितां भलें अंग ॥ ध्रु ॥ तीर्थीं भाव फळे येथें आनाड तें बळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाप । गेलें गेल्या कळे ताप ॥ ३ ॥

११५. घेऊनियां चक्र गदा । हा चि धंदा करी तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्ता राखे पायापासीं । दुर्जनासी संहारी ॥ ध्रु ॥ अव्यक्त तें आकारलें । रूपा आलें गुणवंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुरवी इच्छा । जया तैसा विठ्ठल ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

११६. देखोनि पुराणिकांची दाढी । रडे फुंदे नाक ओढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम खरें दिसे जना । भिन्न अंतरीं भावना ॥ ध्रु. ॥ आवरितां नावरे । खुर आठवी नेवरे ॥ २ ॥ बोलों नयें मुखावाटां । ह्मणे होतां व्यांचा तोटा ॥ ३ ॥ दोन्ही सिंगें चारी पाय । खुणा दावी ह्मणे होय ॥ ४ ॥ मना आणितां बोकड । मेला त्याची चरफड ॥ ५ ॥ होता भाव पोटीं । मुखा आलासे शेवटीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे कुडें । कळों येतें तें रोकडें ॥ ७ ॥

११७. दुर्जनाची गंधी विष्ठेचिया परी । देखोनियां दुरी व्हावें तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अइका हो तुह्मी मात हे सज्ञन । करूं संघष्टन नये वोलों ॥ ध्रु. ॥ दुर्जनाचे अंगीं अखंड विटाळ । वाणी रजस्वला स्रवे तैशी ॥ २ ॥ दुर्जनाचें भय धरावें त्यापरी । पिसाळलेवरी धांवे श्वान ॥ ३ ॥ दुर्जनाचा भला नव्हे अंगसंग । वोलिलासे त्याग देशाचा त्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे किती सांगावें पृथक । अंग कुंभीपाक दुर्जनाचें ॥ ५ ॥

११८. अतिवादी नव्हे शुद्धया बीजाचा । ओळखा जातीचा अंत्यज [पं. अधम.] तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेद श्रुति नाहीं ग्रंथ ज्या प्रमाण । श्रेष्ठाचें वचन न मानी जो ॥ ध्रु. ॥ तुका ह्मणे मद्यपानाचें मिष्टान्न । तैसा तो दुर्जन शिवों नये ॥ २ ॥

११९. शब्दा नाहीं धीर । ज्याची बुद्धि नाहीं स्थिर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचें न व्हावें दर्शन । खळा पंगती भोजन ॥ ध्रु. ॥ संतास जो निंदी । अधम लोभासाठीं वंदी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटीं । भाव अणीक जया होटीं ॥ ३ ॥

१२०. चोरें चोरातें करावा उपदेश । आपुला अभ्यास असेल तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिंदळीच्या [पं. अंगणीं.] मागें वेचितां पाउलें । होईल आपुलें तिच्या ऐसें ॥ ध्रु. ॥ तुका ह्मणे भितों पुढिलिया दत्ता । ह्मणऊनि चिंता उपजली ॥ २ ॥

१२१. मांडवाच्या दारा । पुढें आणिला ह्मातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणे नवरी आणा रांड । जाळा नवऱ्याचें तोंड ॥ ध्रु. ॥ समय न कळे । काय उपयोगीं ये वेळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरा । येथूनिया दूर करा ॥ ३ ॥

१२२. कांहीं नित्यनेमाविण । अन्न खाय तो चि [त. दे. तो श्वान.] श्वान ॥ वांयां मनुष्यपण । भार वाहे तो वृषभ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा होय भूमी भार । नेणे यातीचा आचार ॥ जाला दावेदार । भोगवी अघोर पितरांसि ॥ ध्रु. ॥ अखंड अशुभ वाणी । खरें न वोले चि [त. दे. न बोले स्वप्नीं.] स्वप्नीं ॥ पापी तयाहुनी । आणीक नाहीं दुसरा ॥ २ ॥ पोट पोसी एकला । भूतीं दया नाहीं ज्याला ॥ पाठीं लागे आल्या । अतिताचे दाराशीं ॥ ३ ॥ कांहीं संतांचें पूजन । न घडे तीर्थांचें भ्रमण ॥ यमाचा आंदण । सीण थोर पावेल ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यांनीं । मनुष्यपणा केली हानी । देवा विसरूनी । गेलीं ह्मणतां मी माझें ॥ ५ ॥

१२३. कन्या गो करी कथेचा विकरा । चांडाळ तो खरा तया नांवें ॥ १ ॥ गुण अवगुण हे दोन्ही प्रमाण । यातिशीं कारण नाहीं देवा ॥ २ ॥ [पं. "जे जैसे करिती ते तैसें पावती । भोग ते भोगिती केले कर्मीं" ॥ हें कड़वें जास्ती आहे.] आशाबद्ध नये करूं तें करिती । तुका ह्मणे जाती नरकामधीं ॥ ३ ॥

१२४. हरिहरां भेद । नाहीं करूं नये वाद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक एकाचे हृदयीं । गोडी साखरेच्या ठायीं ॥ ध्रु. ॥ भेदकासी नाड । एक वेलांटी च आड ॥ २ ॥ उजवें वामांग । तुका ह्मणे एक चि अंग ॥ ३ ॥

१२५. वक्त्या आधीं मान । गंध अक्षता पूजन । श्रोता यति जाला जाण । तरी त्या नाहीं [त. अधिकार.] उचित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शीर सर्वांगा प्रमाण । ययाविधि कर चरण । धर्माचें पाळण । सकळीं सत्य करावें ॥ ध्रु. ॥ पट्ट [त. दे. पटपुत्रा सांभाळी.] पुत्र सांभाळी । पिता त्याची आज्ञा पाळी । प्रमाण सकळीं । ते मर्यादा करावी ॥ २ ॥ वरासनीं पाषाण । तो न मानावा सामान्य । येर उपकरणें । सोनियाचीं परी तीं नीच ॥ ३ ॥ सोनियाचा पैंजण । मुगुटमणि केला हीण । जयाचें कारण । तया ठायीं अळंकार ॥ ४ ॥ सेवका स्वामीसाठीं मान । त्याचें नाम त्याचें धन । तुका ह्मणे जाण । तुह्मी संत तदर्थी ॥ ५ ॥

१२६. घरीं रांडा पोरें मरती उपवासीं । सांगे लोकांपासीं थोरपण ॥ १ ॥ नेऊनियां घरा दाखवावें काय । काळतोंडा जाय चुकावूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जाणों त्या प्रमाण । ठकावे हे जन तैसे नहों ॥ ३ ॥

जोहार—अभंग ३.

१२७. मायबाप [त. जोहार माय बाप जोहार. पं. मायबाप जोहार जी जोहार.] जोहार । सारा साधावया आलों वेसकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागील पुढील करा झाडा । नाहीं तरी खोडा घालिती जी ॥ ध्रु. ॥ फांकूं नका रुजू जालिया वांचून । सांगा जी कोण घरीं [पं. धरिती धण्या.ऽ] तीं धण्या ॥ २ ॥ आजि मायबाप करा तडामोडी । उद्यां कोणी घडी राहेना हो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न चले ते बोली । अखरते सालीं झाडा घेती ॥ ४ ॥

१२८. येऊं द्या जी कांहीं वेसकरास । आंतून बाहेर वोजेचा घास ॥ १ ॥ जों यावें तों हात चि रिता नाहीं । कधीं तरीं कांहीं द्यावें घ्यावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उद्यां लावीन [पं. मनेरा.] ह्मनेरा । जे हे दारोदारांभोंवतीं फिरा ॥ ३ ॥

१२९. देती घेती परज गेली । घर खालीं करूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवणियाचे न पडे हातीं । खादली राती काळोखी ॥ ध्रु. ॥ अवघियांचें अवघें नेलें । कांहीं ठेविलें नाहीं मागें ॥ २ ॥ सोंग संपादुनि दाविला भाव । गेला आधीं माव वरि होती ॥ ३ ॥ घराकडे पाहूं नये सें चि जालें । अमानत केलें दिवाणांत ॥ ४ ॥ आतां तुका कोणा न लगे चि हातीं । जाली ते निश्चिती बोलों नये ॥ ५ ॥ ॥ ३ ॥

१३०. शुकसनकादिकीं उभारिला बाहो । परिक्षितीला हो दिसां सातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उठाउठी करी स्मरणाचा धांवा । धरवत देवा नाहीं धीर ॥ ध्रु. ॥ त्वरा जाली गरुड टाकियेला मागें । द्रौपदीच्या लागें नारायणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी बहु च तांतडी । प्रेमाची आवडी लोभ फार [पं. लोभापर. त. लोभपर.] ॥ ३ ॥

१३१. बोलिलों तें कांहीं तुमचिया हिता । वचन नेणतां क्षमा कीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट दावी तया न लगे रुसावें [पं. शिणावें.] । अतित्याई जीवें नाश पावे ॥ ध्रु. ॥ निंब दिला रोग तुटाया अंतरीं । पोभाळितां वरि आंत चरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित देखण्यासि कळे । पडती आंधळे कृपा माजी ॥ ३ ॥

१३२. माकडें मुठीं धरिले फुटाणे । गुंतले ते नेणे हात तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तो तयाचा लेखावा अन्याय । हित नेणे काय आपुलें तें ॥ ध्रु. ॥ शुकें नळिकेशीं गोवियेले पाय । विसरोनि जाय पक्ष दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक ऐसे पशुजीव । न चले उपाव कांहीं तेथें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३३. हरि तूं निष्ठुर निर्गुण । नाहीं माया बहु कठिण । नव्हे तें करिसी आन । कवणें नाहीं केलें तें ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ घेऊनि हरिश्चंद्राचें वैभव । राज्य घोडे भाग्य सर्व । पुत्र पत्नी जीव । डोंबाघरीं वोपविलीं ॥ ध्रु. ॥ नळा दमयंतीचा योग । विघडिला त्यांचा संग । ऐसें जाणे जग । पुराणें ही बोलती ॥ २ ॥ राजा शिबी चक्रवर्ती । कृपाळु दया [पं. दयाळु भूतीं.] भूतीं । तुळविलें अंतीं । तुळें मास । तयाचें ॥ ३ ॥ कर्ण भिडतां समरंगणीं । बाणीं व्यापियेला [पं. त्रासियेला.] रणीं । मागसी पाडोनी । तेथें दांत तयाचे ॥ ४ ॥ बळी सर्वस्वें उदार । जेणें उभारिला कर । करूनि काहार । तो पाताळीं घातला ॥ ५ ॥ श्रियाळाच्या घरीं । धरणें मांडिलें मुरारी । मारविलें करीं । त्याचें बाळ त्याहातीं ॥ ६ ॥ तुज भावें जे भजती । त्यांच्या संसारा हे गति । ठाव नाहीं पुढती । तुका ह्मणे करिसी तें ॥ ७ ॥

१३४. चाल केलासी मोकळा । बोल विठ्ठल वेळोवेळां ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ तुज पापचि नाहीं ऐसें । नाम घेतां जवळीं वसे ॥ ध्रु. ॥ पंच पातकांच्या कोडी । नामें जळतां न लगे घडी ॥ २ ॥ केलीं मागें नको राहों । तुज जमान आह्मी आहों ॥ ३ ॥ करीं तुज जीं करवती । आणिक नामें घेऊं किती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे काळा । रीग नाहीं निघती ज्वाळा ॥ ५ ॥

१३५. बाळ बापा ह्मणे काका । तरी तो कां निपराध ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ जैसा तैसा भाव गोड । पुरवी कोड विठ्ठल ॥ ध्रु. ॥ साकरेसि ह्मणतां धोंडा । तरी कां तोंडा न रुचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आरुष बोल । नव्हे वोल आहाच ॥ ३ ॥

१३६. चिप्तीं नाहीं तें जवळीं असोनि काय । वत्स सांडी माय तेणें न्यायें ॥ १ ॥ प्रीतीचा तो वायु गोड लागे मात । जरी जाय चित्त मिळोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघें फिकें भावाविण । मीठ नाहीं अन्न तेणें न्यायें ॥ ३ ॥

१३७. काय काशी करिती गंगा । भीतरिं चांगा नाहीं तो ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ अधणीं कुचर बाहेर तैसा । नये रसा पाकासि ॥ ध्रु. ॥ काय टिळे करिती माळा । भाव स्वळा नाहीं त्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे प्रेमें विण । बोले भुंके अवघा । शीण ॥ ३ ॥

१३८. शिंदळा साल्याचा नाहीं हा विश्वास । बाईल तो त्यास न विसंभे ॥ १ ॥ दुष्ट बुद्धि चोरी करी निरंतर । तो ह्मणे इतर लोक तैसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जया चित्तीं जे वासना । तयाची भावना तयापरी ॥ ३ ॥

काला चेंडुफळी—अभंग १००.

१३९. झेला रे झेला वरचेवर झेला । हातिचें गमावी तो पाठीं साहे टोला ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ त्रिगुणाचा चेंडू हातें झुगारी निराळा । वरिलिया मुखें मन लावी तेथें डोळा ॥ ध्रु. ॥ आगळा होऊनि धरी वरिचिया वरी । चपळ तो जिंके गांढ्या ठके येरझारी ॥ २ ॥ हातीं सांपडलें उभें बैसों नेदी कोणी । सोरीमागें सोरी घेती ओणवें करूनि ॥ ३ ॥ डांई पडिलिया सोसी दुःखाचे डोंगर । पाठीवरी भार भोंवता ही उभा फेर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सुख पाहे तयाचें आगळें । जिंकी तो [पं. जिंकीतो हरिसी.] हरवी कोणी एका तरी काळें ॥ ५ ॥

१४०. अझुनि कां थीर पोरा न ह्मणसी किर । धरुनियां धीर लाजे वुर निघाला ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ मोकळा होतासि कां रे पडिलासि डाईं । वरिलांचा भार आतां उतरेसा नाहीं ॥ ध्रु. ॥ मेळवूनि मेळा एकाएकीं दिली

विषयानुक्रम

मिठी । कवळिलें एक बहु बैसविलीं पाठीं ॥ २ ॥ तळील तें वरी वरील तें येतें तळा । न सुटे तोंवरी येथें गुंतलिया खेळा ॥ ३ ॥ सांडितां ठाव पुढें सईल धरी हात । चढेल तो पडेल ऐसी ऐका रे मात ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे किती आवरावे हात पाय । न खेळावें तोंच बरें वरी न ये डाय ॥ ५ ॥

कोडें–अभंग २

१४१. कोडें रे कोडें ऐका हें कोडें । उगवूनि फार राहे गुंतोनियां थोडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुसतसे सांगा मी हें माझें ऐसें काई ॥ रुसूं नका नुगवे तो झवे आपुली आई ॥ ध्रु. ॥ सांगतों हें मूळ काहीं न धरावी खंती । [दे. ज्यालें ज्यवो. त. ज्यालें जेवो.] जालें जीवो मेलें मरो प्रारब्धा हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अभिमान सांडावा सकळीं । नये अंगावरी वांयां येऊं देऊं कळी ॥ ३ ॥

१४२. नुगवे तें उगवून सांगितलें भाई । घालुनियां ताळा आतां शुद्ध राखा घाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कांहीं नाहीं राहिलें । म्यां आपणा आपण पाहिलें ॥ ध्रु. ॥ कमाईस मोल येथें नका रीस मानू । निवडूं नये मज कोणा येथें वानूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पदोपदीं कान्हो वनमाळी । जयेजत मग सेवटिला एक वेळीं ॥ ३ ॥

१४३. [दे. त. हारस.] हरुप आनंदाचा । घोष करा हरिनामाचा । कोण हा दैवाचा । भाग पावे येथील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुण्य पाहिजे बहुत । जन्मांतरींचें संचित । होईल करीत । आला अधिकारी तो ॥ ध्रु. ॥ काय पाहातां हे भाई । हरुषें नाचा धरा घाई । पोटभरी कांहीं । घेतां [दे. उरी कांही.] उरी न ठेवा ॥ २ ॥ जें सुख दृष्टी आहे । तें च अंतरीं जो लाहे । तुका ह्मणे काय । कळिकाळ तें बापुडें ॥ ३ ॥

१४४. अवघे गोपाळ ह्मणती या रे करूं काला । काय कोणाची सिदोरी ते पाहों द्या मला । नका कांहीं मागें पुढें रे ठेवूं [पं. तुह्मी खरें च बोला.] खरें च बोला । वंची वंचला तो चि रे येथें भोवंडा त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेतल्या वांचून झाडा रे नेदी आपुलें कांहीं । एकां एक ग्वाही बहुत देती मोकळें नाहीं । ताक सांडी येर येर रे काला भात भाकरी दहीं । आलें घेतो मध्यें बैसला नाहीं आणवीत तें ही ॥ ध्रु. ॥ एका नाहीं धीर तांतडी दिल्या सोडोनि मोटा । एक सोडितील गाठी रे एक चालती वाटा । एक उभा भार वाहोनि पाहे उगा चि खोटा । एक ते करूनि आराले आतां ऐसें चि घाटा ॥ २ ॥ एकीं स्थिराविल्या गाई रे एक वळत्या देती । एकांच्या फांकल्या वोढाळा फेरे भोंवतीं घेती । एकें चाराबोरा गुंतलीं नाहीं जीवन चित्तीं । एक एका चला ह्मणती एक हुंबरी घेती ॥ ३ ॥ एकीं एकें वाटा लाविलीं भोळीं नेणतीं मुलें । आपण घरींच गुंतले माळा नासिलीं फुलें । गांठीचें तें सोडूं नावडे खाय आइतें दिलें । सांपडलें वेठी वोढी रे भार वाहातां मेलें ॥ ४ ॥ एक ते माया गुंतले घरीं बहुत काम । वार्ता ही नाही तयाची तया कांहीं च ठावें । जैसें होतें शिळें संचित तैसें लागलें खावें । हातोहातीं गेलें वेचुनि मग पडिलें ठावें ॥ ५ ॥ एकीं हातीं पायीं [पं. दे. पट.] पटे रे अंगीं लाविल्या राखा । एक ते सोलिव बोडके केली सपाट शिखा । एक ते आळसी तळीं रे वरी वाढिल्या काखा । सिदोरी वांचून बुद्धि रे केला अवघ्यां वाखा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां कान्होबा आह्मां वांटोनि द्यावें । आहे नाहीं आह्मांपाशीं तें तुज अवघें चि ठावें । मोकलितां तुह्मी शरण आह्मी कवणासि जावें । कृपावंतें कृपा केली रे पोट भरे तों खावें ॥ ७ ॥

१४५. बैसवुनि फेरी । गडियां मध्यभागीं हरी । अवधियांचें करी । समाधान सारिखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहे तो देखे समोर । भोगी अवघे प्रकार । हरुषें झेली कर । कवळ मुखीं देती ते ॥ ध्रु. ॥ बोले बोलतिया सवें । देतील तें त्यांचें घ्यावें । एक एका ठावें । येर येरा अदृश्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । बहु आवडीचा हेवा । कोणाचिया जीवा । वाटों नेदी विषम ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१४६. आह्मां निकट वासें । कळों आलें जैसें तैसें । नाहीं अनारीसें । कान्होबाचे अंतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पीडती आपुल्या भावना । जैसी जयाची वासना । कर्माचा देखणा । पाहे लीळा कौतुक ॥ छ ॥ खेळ खेळे न पडे डाईं । ज्याचा भार त्याच्या ठायीं । कोणी पडतील डाईं । कोणी कोडीं उगवीती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कवळ । हातीं घेऊनि गोपाळ । देतो ज्यांचें बळ । त्यांसि तैसा विभाग ॥ ३ ॥

१४७. काम सारूनि सकळ । आले अवघे गोपाळ । जाली आतां वेळ । ह्मणती आणा सिदोऱ्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देती आपुलाला झाडा । गाई वैसविल्या वाडां । दोंदिल बोबडा । वांकड्याचा हरि मेळीं ॥ छ ॥ आपुलालिये आवडी । मुदा बांधल्या परवडी । निवडूनियां गोडी । हरि मेळवी त्यांत तें ॥ २ ॥ भार वागविला खांदीं । नव्हती मिळाली जों मांदी । सकाळांचे संदी । वोझीं अवघीं उतरलीं ॥ ३ ॥ मागे जो तांतडी । त्यासि रागा येती गडी । तुझी कां रे कुडी । येथें मिथ्या भावना ॥ ४ ॥ एक एकाच्या संवादें । कैसे धाले ब्रह्मानंदें [पं. परमानंदें.] । तुका ह्मणे पदें । या रे वंदूं हरीचीं ॥ ५ ॥

१४८. यमुनें पाबळीं । गडियां बोले वनमाळी । आणा सिदोऱ्या सकळी । काला करूं आजी । अवघें एके ठायीं । करूनि स्वाद त्याचा पाहीं । मजपाशीं आहे तें ही । तुह्मामाजी देतों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणती वरवें गोपाळ । ह्मणती बरवें गोपाळ । वाहाती सकळ । मोहरी पांवे आनंदें । खडकीं सोडियेल्या मोटा । अवघा केला एकवटा । काला करूनियां वांटा । गडियां देतो हरि ॥ [पं. परमानंदें.] ॥ एकापुढें एक । घाली हात पसरी मुख । गोळा पांवे तया सुख । अधिक चि वाटे । ह्मणती गोड जालें । ह्मणती गोड जालें । [पं. आणीक देईं धालें ॥ नाहीं पोट आमुचें ॥] आणिक देईं । नाहीं पोट धालें ॥ २ ॥ हात नेतो मुखापासीं । एर आशा तोंड वासी । खाय आपण तयासी । दावी वांकुलिया । देऊनियां मिठी । पळे लागतील पाठीं । धरूनि काढितील ओठीं । मुखामाजी खाती ॥ ३ ॥ ह्मणती ठकडा रे कान्हा । लावी घांसा भरी राणा । दुम करितो शहाणा । पाठोवाठीं तयाच्या । अवघियांचे खाय । कवळ कृष्णा माझी माय । सुरवर ह्मणती हाय हाय । सुखा अंतरलों ॥ ४ ॥ एक एका मारी । डुंगा पाठी तोंडावरी । गोळा न साहवे हरि । ह्मणे पुरे आतां । येतो काकुलती । गोळा न साहवे श्रीपती | ह्मणे खेळों आतां नीती । सांगों आदरिलें ॥ ५ ॥ आनंदाचे फेरी । माजी घालुनियां हरी । एक घालिती हुंवरी । वाती सिंगें पांवे । वांकडे बोबडे । खुडे भुडे एक लुडे । कृष्णा आवडती पुढें । बहु भाविक ते ॥ ६ ॥ करी कवतुक । त्यांचें देखोनियां मुख । हरी वाटतसे सुख । खदखदां हांसे । एक एकाचें उच्छिष्ट । खातां न मानिती वीट । केलीं लाजतां ही धीट । आपुलिया संगें ॥ ७ ॥ नाहीं ज्याची गेली भुक । त्याचें पसरवितो मुख । अवघियां देतो सुख । सारिखें चि हरी । ह्मणती भला भला हरी । तुझी संगती रे बरी । आतां चाळविसी तरी । न वजों आणिकां सवें ॥ ८ ॥ गाई विसरल्या चार । पक्षी श्वापदांचे भार । जालें यमुनेचें स्थिर । जळ वाहों ठेलें । देव पाहाती सकळ । मुखें घोटूनियां लाळ । धन्य ह्मणती गोपाळ । धिग जालों आह्मी ॥ ९ ॥ ह्मणती कैसें करावें । ह्मणती कैसें करावें । यमुनाजळीं व्हावें । मत्स्य शेष घ्यावया । सुरवरांचे थाट । भरलें यमुनेचें तट । तंव अधिक ची होंट । मटमटां वाजवी ॥ १० ॥ आनंदें सहित । क्रीडा करी गोपीनाथ । ह्मणती यमुनेंत हात । नका धुऊं कोणी । ह्मणती जाणे जीवीचें । ह्मणती जाणे जीवीचें । लाजे त्यास येथें कैचें । शेष कृष्णाचें । लाभ थोरिवे ॥ ११ ॥ धन्य दिवस काळ । आजी पावला गोपाळ । ह्मणती धालों रे सकळ । तुझिया नि हातें । मानवले गडी । एक एकांचे आवडी । दहीं खादलें परवडी । धणीवरी आजी ॥ १२ ॥ तुझा संग बरवा । नित्य आह्मां द्यावा । ऐसें करूनि जीवा । नित्य देवा चालावें । तंव ह्मणे वनमाळी । घ्यारे काठिया कांबळी । आतां जाऊं खेळीमेळीं । गाई चारावया ॥ १३ ॥ तुका ह्मणे प्रेमें धालीं । कोणा न साहवे चाली । गाई गोपाळांसि केली । आपण यांसरी ॥ १४ ॥ आजि जाला आनंद । आजि जाला आनंद । चाले परमानंद । सवें आह्मांसहित ॥ १५ ॥

विषयानुक्रम

१४९. या हो या चला जाऊं सकळा । पाहों हा सोहळा आजि वृंदावनींचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाइला गोपाळें वेणुनाद पडे कानीं । धीर नव्हे मनीं चित्त जालें चंचळ ॥ ध्रु. ॥ उरलें तें सांडा काम नका करूं गोवी हे चि वेळ ठाची मज कृष्णभेटीची ॥ २ ॥ निवतील डोळे याचें श्रीमुख पाहातां । बोलती तें आतां घरचीं सोसूं वाईट ॥ ३ ॥ कृष्णभेटीआड कांहीं [पं. न साहे.] नावडे आणीक । लाज तरी लोक मन जालें उदास ॥ ४ ॥ एकाएकीं चालियेल्या सादावीत सवें । तुका ह्मणे देवें रूपें केल्या तन्मय ॥ ५ ॥

फुगड्या—अभंग २

१५०. फुगडी फू फुगडी घालितां उघडी राहे । लाज सांडोनि एक एकी पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुगडी गे अवघें मीडी गे । तरीच गोडी गे संसार तोडी गे ॥ ध्रु. ॥ मागें जें शिकली होतीस पोटीं । तें चि विचारूनि आतां उच्चारी ओठीं ॥ २ ॥ त्रिगुणांची वेणी तुझे उडते पाठीं । सावरूनि धरी घाली मूळवंदीं गांठी ॥ ३ ॥ आगळें पाउल जिंके एकाएक । पावसी मान हे मानवती तिन्ही लोक ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुजमजमध्यें एक भाव । सम तुकें वार घेऊं पावों उंच ठाव ॥ ५ ॥

१५१. फुगडी फू सवती माझे तूं । हागुनि । भरलें धू तुझ्या डुंगा तोंडावरि धू ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुगडी घेतां आली हरी । ऊठ जावो जगनोवरी ॥ ध्रु. ॥ हात पाय बेंबळ जाती । ढुंगण घोळितां लागे माती ॥ २ ॥ सात पांच आणिल्या हरी । वांचुनी काय तगसी पोरी ॥ ३ ॥ सरला दम पांगले पाय । आझुनि वरी घोळिसी काय ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आझुन तरी । सांगितलें तें गधडी करी ॥ ५ ॥

॥ २ ॥

लखोटा—अभंग १.

१५२. लये लये लखोटा । मूळबंदि कासोटा । भावा केलें साहें । आतां माझें पाहें ॥ १ ॥ हातोहातीं गुंतली । जीवपणा मुकली । धीर माझा निका । सांडीं बोल फिका ॥ २ ॥ अंगीकारी हरि । नको पडों फेरी । लाज धरीं भांडे । जग झोडी रांडे ॥ ३ ॥ बैस भावा पाठीं । ऐक माझ्या गोष्टी । केला सांडीं गोहो । येथें धरीं मोहो ॥ ४ ॥ पाठमोरा डोल । आवरी तें बोल । पांगलीस बाळा पुढें अवकळा ॥ ५ ॥ आतां उभी ठायीं । उभाउभीं पाहीं । नको होऊं डुकरी । पुढें गाढव कुतरी ॥ ६ ॥ नामा केलें खरें । आपुलें म्या बरें । तुका ह्मणे येरी । पांगविल्या पोरी ॥ ७ ॥

हुंबरी—अभंग १.

१५३. तुशीं कोण घाली हुंबरी । साही पांगल्या अठरा चारी ॥ ध्रु. ॥ सहस्र मुखावरी हरी । शेष शिणविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चेंडुवासवें घातली उडी । नाथिला काळिया देऊनि बुडी ॥ २ ॥ अशुद्ध पीतां करुणा नाहीं । तुवां माउशी ही मारियेली ॥ ३ ॥ रावणाचें घर बुडविलें सारें । त्याचीं रांडापोरें मारियेलीं ॥ ४ ॥ जाणों तो ठावा आहेसि आह्मां । तुवां आपुला मामा मारियेला ॥ ५ ॥ याशीं खेळतां नाश थोरू । तुकयास्वामी सारंगधरू ॥ ६ ॥

॥ १ ॥

विषयानुक्रम

हमामा—अभंग २.

१५४. मशीं पोरा घे रे बार । तुझें बुजीन खालील द्वार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोरा हमामा रे हमामा रे ॥ ध्रु. ॥ मशीं हमामा तूं घालीं । पोरा वरी सांभाळीं खालीं ॥ २ ॥ तरी च मशीं बोल । पोरा जिव्हाळ्याची ओल ॥ ३ ॥ मशीं घेतां भास । जीवा मीतूंपणा नास ॥ ४ ॥ मज सवें खरा । पण जाऊं नेदी घरा ॥ ५ ॥ आमुचिये रंगीं । दुजें तगेना ये संगीं ॥ ६ ॥ तुक्यासवें भास । हरी जीवा करी नास ॥ ७ ॥

१५५. हमामा रे पोरा हमामा रे । हमामा घालितां ठकलें पोर । करी येरझार चौऱ्याशीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पहिले पहारा रंगासि आलें । सोहं सोहं सें बार घेतलें । देखोनि गडी तें विसरलें । डाईं पडिलें आपणची ॥ ध्रु. ॥ दुसऱ्या । पहारा महा आनंदें । हमामा घाली छंदछंदें । दिस वाढे तों गोड वाटे । परि पुढें नेणे पोर काय होतें तें ॥ २ ॥ तिसऱ्या पहारा घेतला बार । अहंपणें पाय न राहे स्थिर । सोस सोस करितां डाईं पडसी । सत्य जाणें हा निर्धार ॥ ३ ॥ चौथ्या पहारा हमामा । घालिसी कांपविसी हातपाय । सुऱ्यापाटिलाचा पोर यम । त्याचे पडसील डाईं ॥ ४ ॥ हमामा घालितां भ्याला तुका त्यानें सांडिली गड्याची सोई । यादवांचा मूल एक विठोबा त्यासवें चारितो गाई ॥ ५ ॥

॥ २ ॥

गाई—अभंग १.

१५६. आह्मां घरीं एक गाय दुभता हे । पान्हा न समाये त्रिभुवनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वान ते सांवळी नांव तें श्रीधरा । चरे वसुंधरा चौदा भुवनें ॥ ध्रु. ॥ वत्स नाहीं माय भलत्या सवें जाय । कुर्वाळी तो लाहे भावभरणा ॥ २ ॥ चहूं धारीं क्षीर वोळली अमुप । धाले सनकादिक सिद्ध मुनी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी भूक तेथें काय । जोगाविते माय तिन्ही लोकां ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

कांडण—अभंग २.

१५७. सिद्ध करूनियां ठेविलें कांडण । मज सांगातीण शुद्ध बुद्धि गे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठव हा धरीं मज जागें करीं । मागिले पाहारीं सेवटिचा गे ॥ ध्रु. ॥ सम तुकें घाव घालीं वो साजणी । मी तुजमिळणी जंव मिळें ॥ २ ॥ एक कशी पाखडी दुसरी निवडी । निःशेष तिसडी ओज करी ॥ ३ ॥ सरलें कांडण पाकसिद्धि करी । मेळवण क्षिरीसाकरेचें ॥ ४ ॥ उद्धव अक्रूर बंधु दोघेजण । बाप नारायण जेवणार ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे मज मोहरीं आवडी । ह्मणोनि तांतडी मूळ केलें ॥ ६ ॥

१५८. सावडीं कांडण ओवी नारायण । निवडे आपण भूस सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुसळ आधारीं आवरूनि धरीं । सांवरोनि थिरीं घाव घालीं ॥ ध्रु. ॥ वाजती कांकणें अनुहात गजरें । छंद माहियेरे गाऊं गीति ॥ २ ॥ कांडितां कांडण नव्हे भाग शीण । तुजमजपण निवडे तों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रूप उमटे आरिसा । पाक त्या सरिसा शुद्ध जाला ॥ ४ ॥

॥ २ ॥

विषयानुक्रम

आडसण दळण—अभंग १.

१५९. शुद्धीचें सारोनि भरियेली पाळी । भरडोनि वोंगळी नाम केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आडसोनि शुद्ध करीं वो साजणी । सिद्ध कां पापिणी नासियेलें ॥ ध्रु ॥ सुपीं तों चि पाहें धड उगटिलें । नव्हतां नासिलें जगझोडी ॥ २ ॥ सपीं तों चि आहे तुज तें आधीन । दळिल्या जेवण जैसें तैसें ॥ ३ ॥ सुपीं तों चि संग घेईं धडफुडी । एकसा गधडी नास केला ॥ ४ ॥ दळितां आदळे तुज कां न कळे । काय गेले डोळे कान तुझे ॥ ५ ॥ सुपीं तों चि वोज न करितां सायास । पडसी सांदीस तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

॥ १ ॥

दळण—अभंग १.

१६०. शुद्ध दळणाचें सुख सांगों काई । मानवित सईबाई तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध तें वळण लवकरी पावे । डोलवितां निवे अष्टांग तें ॥ ध्रु ॥ शुद्ध हें जेवितां तन निवे मन । अल्प त्या इंधन बुडा लागे ॥ २ ॥ शुद्ध त्याचा पाक सुचित चांगला । अविट तयाला नाश नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध आवडे सकळां । भ्रतार वेगळा न करी जीवें ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

१६१. उपजोनियां पुढती येऊं । काला खाऊं दहींभात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैकुंठीं तों ऐसें नाहीं । कवळ कांहीं काल्याचें ॥ ध्रु ॥ एकमेकां देऊं मुखीं । सुखीं घालूं हुंबरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाळवंट । बरवें नीट उत्तम ॥ ३ ॥

१६२. याल तर या रे लागें । अवघे माझ्या मागें मागें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि देतों पोटभरी । पुरे ह्मणाल तोंवरी ॥ ध्रु ॥ हळू हळू चला । कोणी कोणाशीं न बोला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडा घाटे । तेणें नका भरूं पोटें ॥ ३ ॥

१६३. शिंकें लावियेलें दुरी । होतों तिघांचे मी वरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी व्हारे दोहींकडे । मुख पसरूनि गडे ॥ ध्रु ॥ वाहाती त्या धारा । घ्यारे दोहींच्या कोंपरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातीं टोका । अधिक उणें नेदी एका ॥ ३ ॥

१६४. पळाले ते भ्याड । त्यांसि येथें जाला नाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीट घेती धणीवरी । शिंकीं उतरितो हरी ॥ ध्रु ॥ आपुलिया मतीं । पडलीं विचारीं तीं रितीं ॥ २ ॥ तुका लागे घ्यारे पायां । कैं पावाल या ठाया ॥ ३ ॥

१६५. धालें मग पोट । केला गड्यांनीं बोभाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ये रे ये रे नारायणा । बोलों अबोलण्या खुणा ॥ ध्रु ॥ खांद्यावरी भार । तीं शिणती बहु फार ॥ २ ॥ तुकयाच्या दातारें । नेलीं सुखी केलीं पोरें ॥ ३ ॥

१६६. पाहाती गौळणी । तंव पालथी दुधाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणती नंदाचिया पोरें । आजि चोरी केली खरें ॥ ध्रु ॥ त्याविण हे नासी । नव्हे दुसरिया ऐसी ॥ २ ॥ सवें तुका मेळा । त्याणें अगुणा आणिला ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१६७. आतां ऐसें करूं । दोघां धरूनियां मारूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग टाकिती हे खोडी । तोंडीं लागली ते गोडी ॥ ध्रु ॥ कोंडूं घरामधीं । न बोलोनि जागों बुद्धी ॥ २ ॥ बोलाविती देवा । तुका गडियांचा मेळावा ॥ ३ ॥

१६८. गडी गेले रडी । कान्हो नेदीस तूं चढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी न खेळों न खेळों । आला भाव तुझा कळों ॥ ध्रु ॥ न साहावे भार । बहु लागतो उशीर ॥ २ ॥ तुका आला रागें । येऊं नेदी मागें मागें ॥ ३ ॥

हाल—अभंग २.

१६९. यमुनेतटीं मांडिला खेळ । ह्मणे गोपाळ गडियांसि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हाल महाहाल मांडा । वाउगी सांडा मोकळी ॥ ध्रु ॥ नांवें ठेवूनि वांटा गडी । न वजे रडी । मग कोणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कान्हो तिळतांदळ्या । जिंके तो करी आपुला खेळ्या ॥ ३ ॥

१७०. बळें डाईं न पडे हरी । बुद्धि करी शाहणा तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोकळें देवा खेळों द्यावें । सम भावें सांपडावया ॥ ध्रु ॥ येतो जातो वेळोवेळां । न कळे कळा सांपडती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरा ठायींच्या ठायीं । मिठी जीवीं पायीं घालुनियां ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

सुतुतू—अभंग १.

१७१. जीवशिवाच्या मांडूनि हाला । अहं सोहं दोन्ही भेडती भला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घाली सुतुतू फिरोनि पाही आपुणासि । पाही बळिया तो मागिला तुटी पुढिलासि ॥ ध्रु ॥ खेळिया तो हाल सांभाळी । धुम घाली तो पडे पाताळीं ॥ २ ॥ बळिया गांढ्या तो चि खेळे । दम पुरे तो वेळोवेळां खेळे ॥ ३ ॥ हातीं पडे तो चि ढांग । दम पुरे तो खेळिया चांग ॥ ४ ॥ मागें पुढें पाहे तो जिंके । हातीं पडे तो चि आधार फिके ॥ ५ ॥ आपल्या बळें खळे रे भाई । गडियाची सांडोनि सोई ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मी खेळिया नव्हें । जिकडे पडें त्या चि सवें ॥ ७ ॥

॥ १ ॥

१७२. अनंत ब्रह्मांडें उदरीं । हरि हा बाळक नंदा घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नवल केव्हडें केव्हडें । न कळे कान्होबाचें कोडें ॥ ध्रु ॥ पृथ्वी जेणें तृप्त केली । त्यासि यशोदा भोजन घाली ॥ २ ॥ विश्वव्यापक कमळापती । त्यासि गौळणी कडिये घेती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नटधारी । भोग भोगून ब्रह्मचारी ॥ ४ ॥

१७३. कृष्ण गोकुळीं जन्मला । दुष्टां चळकांप सुटला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतां कृष्णाचा अवतार । आनंद करिती घरोघर ॥ ध्रु ॥ प्रेम [पं. सदा नाम वाचें गाती ॥ प्रेमें आनंदें नाचती.] नाम वाचें गाती । सदा आनंदें नाचती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरती दोष । आनंदानें करिती घोष ॥ ३ ॥

१७४. मेळउनि सकळ गोपाळा । कांहीं करिती विचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चला जाऊं चोरूं लोणी । आजि घेऊं चंद्रधणी । वेळ लावियेला अझुणी । एकाकरितां गडे हो ॥ ध्रु ॥ वाट काढिली गोविंदीं । मागें गोपाळांची मांदी ॥ २ ॥ अवघा चि वावरे । कळों नेदी कोणा फिरे ॥ ३ ॥ घर पाहोनि एकांताचें । नवविधा नवनीताचें ॥ ४ ॥ रिघे आपण भीतरी । पुरवी माथुलियाच्या हरी ॥ ५ ॥ बोलों नेदी ह्मणे स्थीर । खुणा दावी खा रे क्षीर ॥ ६ ॥ जोगावल्यावरी । तुका करितो चाकरी ॥ ७ ॥

विषयानुक्रम

१७५. धन्य त्या गौळणी इंद्राच्या पूजनीं । नैवेद्य हिरोनि खातो कृष्ण ॥ १ ॥ अरे कृष्णा इंद्र अमर इच्छिती । कोण तयांप्रति येइल आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव दाखवी विंदान । नैवेद्य खाऊन हासों लागे ॥ ३ ॥

१७६. तुह्मी गोपी बाळा मज कैशा नेणा । इंद्र अमरराणा म्यां चि केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्र चंद्र सूर्य ब्रह्मा तिन्ही लोक । माझे सकळीक यम धर्म ॥ ध्रु० ॥ मजपासूनिया जाले जीव शिव । देवांचा ही देव मी च कृष्ण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यांसी बोले नारायण । व्यर्थ मी पाषाण जन्मा आलों ॥ ३ ॥

१७७. कां रे गमाविल्या गाई । आली वळती तुझी जाई । मागें जालें काई । एका तें का नेणसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलास फजित । मागें पुढें ही बहुत । लाज नाहीं नित्य । नित्य दंड पावतां ॥ ध्रु० ॥ वोला खोडा खिळ गाढी । ऐसा कोण तये काढी । धांवेल का पाडी । तुझी आधीं वोढाळा ॥ २ ॥ चाल धांवें । मी ही येतों तुजसवें । तुका ह्मणे जंव । तेथें नाहीं पावली ॥ ३ ॥

१७८. काय या संतांचे मानूं उपकार । मज निरंतर जागविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय देवा यांसि व्हावें उतराई । ठेवितां हा पायीं जीव थोडा ॥ ध्रु० ॥ सहज बोलणें हित उपदेश । करूनि सायास शिकविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वत्स धेनुचिया चित्तीं । तैसें मज येती सांभाळित ॥ ३ ॥

१७९. कंठीं धरिला कृष्णमणी । अवघा जनीं प्रकाश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काला वांटूं एकमेकां । वैष्णवा निका संभ्रम ॥ ध्रु० ॥ वांकुलिया ब्रह्मादिकां । उत्तम लोकां दाखवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूमंडळीं । आह्मी बळी वीर गाढे ॥ ३॥

१८०. कवळाचिया सुखें । परब्रह्म जालें गोरखें । हात गोऊनि खाय मुखें । बोटासांदी लोणचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण जाणे तेथें । कोण लाभ कां तें । [त. ब्रह्मादिकातें दुर्लभ शेष येथींचें.] ब्रह्मादिकां दुर्लभ ॥ ध्रु० ॥ घाली हमामा हुंवरी । पांवा वाजवी छंदें [पं. पांवा वाजवी मोहरी.] मोहरी । गोपाळांचे फेरी । हरि छंदें नाचतसे ॥ २ ॥ काय नव्हतें त्या घरीं खावया । रिघे लोणी चोरावया । तुका ह्मणे सवें तया । आह्मी ही सोंकलों ॥ ३ ॥

१८१. कान्होबा आतां तुह्मी आह्मी च गडे । कोणाकडे जाऊं नेदूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाहीन तुझी भारशिदोरी । वळतीवरी येऊं नेदीं ॥ ध्रु० ॥ ढवळे गाईचें दूध काढूं । एकएकल्यां ठोंबे मारूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे टोकवूं त्यांला । जे तुझ्या बोला मानीत ना ॥ ३ ॥

१८२. बहु काळीं बहु काळीं । आह्मी देवाचीं गोवळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं विटों देत भात । जेऊं बैसवी सांगातें ॥ ध्रु० ॥ बहु काळें बहु काळें । माझें पांघरे कांबळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं नाहीं । त्याचें आमचें सें कांहीं ॥ ३ ॥

१८३. बहु बरा बहु बरा । यासांगातें मिळे चारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि जीवेंसाठीं । घेतली कान्होबाची पाठी ॥ ध्रु० ॥ बरवा बरवा दिसे । समागम याचा निमिषें ॥ २ ॥ पुढती पुढती तुका । सोंकला सोंकवितो लोकां ॥ ३ ॥

१८४. घेती पाण्यासी हुंबरी । त्यांचें समाधान करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशी गोपाळांची सवे । जाती तिकडे मागें धांवे ॥ ध्रु. ॥ स्थिरावली गंगा । पांगविली ह्मणे उगा ॥ २ ॥ मोहरी पांवा काठी । तुका ह्मणे याजसाठीं ॥ ३ ॥

१८५. वळी गाई धांवे घरा । आमच्या करी येरझारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नांव घेतां तो जवळी । बहु भला कान्हो बळी ॥ ध्रु. ॥ नेदी पडों उणें पुरें । ह्मणे अवघें चि बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्ता । वाटे न व्हावा परता ॥ ३ ॥

१८६. ह्मणती धालों धणीवरी । आतां न लगे शिदोरी । नये क्षणभरी । आतां यासि विसंबों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाल चाल रे कान्होबा खेळ मांडूं रानीं । बैसवूं गोठणीं गाई जमा करूनि ॥ ध्रु. ॥ न लगे जावें घरा । चुकलिया येरझारा । सज्जन सोयरा । मायबाप तूं आह्मां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धालें पोट । आतां कशाचा बोभाट । पाहाणें ते वाट । मागें पुढें राहिली ॥ ३ ॥

१८७. तुझिये संगति । जाली आमुची निश्चिंति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं देखिलें तें मिळे । भोग सुखाचे सोहळे ॥ ध्रु. ॥ घरीं ताकाचें सरोवर । येथें नवनीताचे पूर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । आह्मी न वजों दवडितां ॥ ३ ॥

१८८. कामें पीडिलों माया । बहु मारी नाहीं दया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या राहिलों आधारें । जालें अवघें चि बरें ॥ ध्रु. ॥ तुझे लागलों संगती । आतां येतों काकुळती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या भिडा । कान्होबा हे गेली पीडा ॥ ३ ॥

टिपरी—अभंग ७.

१८९. खेळ मांडियेला वाळवंटीं घांई । नाचती वैष्णव भाई रे । क्रोध अभिमान केला पावटणी । एक एका लागतील पायीं रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचती आनंदकल्लोळीं । पवित्र गाणें नामावळी । कळिकाळावरि घातलीसें कास । एक एकाहुनी बळी रे ॥ ध्रु. ॥ गोपीचंदनउटी तुळसीच्या माळा । हार मिरवती गळां । टाळ मृदंग घाई पुष्पवरुषाव । अनुपम्य सुखसोंहळा रे ॥ २ ॥ लुब्धलीं [पं. लुब्धल्या.] नादीं लागली समाधी । मूढ जन नर नारी लोकां । पंडित ज्ञानी योगी महानुभाव । एकचि सिद्धसाधकां रे ॥ ३ ॥ वर्णाभिमान विसरली याति । एकएकां लोटांगणीं जाती । निर्मळ चित्तें जालीं नवनीतें । पाषाणा पाझर सुटती रे ॥ ४ ॥ होतो जयजयकार गर्जत अंबर । मातले हे वैष्णव वीर रे । तुका ह्मणे सोपी केली पायवाट । उतरावया भवसागर रे ॥ ५ ॥

१९०. एके घाईं खेळतां न पडसी डाईं । दुचाळ्यानें ठकसील भाई रे । त्रिगुणांचे फेरी थोर कष्टी होसी । या चौघांची तरी धरीं सोई रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेळ खेळोनियां निराळा चि राही । सांडी या विषयाची घाई रे । तेणें चि खेळें बसवंत होसी । ऐसें सत्य जाणें माझ्या भाई रे ॥ ध्रु. ॥ सिंपियाचा पोर एक खेळिया नामा । तेणें विठ्ठल बसवंत केला रे । आपुल्या संवगडिया सिकवूनि घाईं । तेणें सतंतर फड जागविला रे । एक घाईं खेळतां तो न चुके चि कोठें । तया संत जन मानवले रे ॥ २ ॥ ज्ञानदेव मुक्ताबाई वटेश्वर चांगा । सोपान आनंदें खेळती रे । कान्हो गोवारी त्यांनीं बसवंत केला । आपण भोंवतीं नाचती रे । सकळिकां मिळोनि एकी च घाईं । त्याच्या ब्रह्मादिक लागती पायीं रे ॥ ३ ॥ रामा बसवंत कबिर खेळिया । जोडा बरवा मिळाला रे । पांचा संवगडियां एक चि घाई । तेथें नाद बरवा उमटला रे । ब्रह्मादिक सुरवर मिळोनियां त्यांनीं । तो ही खेळ

विषयानुक्रम

निवडिला रे ॥ ४ ॥ ब्राह्मणाचा पोर खेळिया एका भला । तेणें जन खेळकर केला रे । जनार्दन बसवंत करूनियां । तेणें वैष्णवांचा मेळ मेळविला रे । एक चि घाईं खेळतां खेळतो । आपण चि बसवंत जाला रे ॥ ५ ॥ आणीक खेळिये होउनियां गेले । वर्णावया वाचा मज नाहीं रे । तुका ह्मणे गडे हो हुशारुनि खेळा । पुढिलांची धरूनियां सोई रे । एक चि घाईं खेळतां जो चुकला । तो पडेल संसारडाईं रे ॥ ६ ॥

१९१. वाराही सोळा गडियांचा मेळा । सतरावा बसवंत खेळिया रे । जतिस पद राखों जेणें टिपरिया घाईं । अनुहातें वायें मांदळा रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचत पंढरिये जाऊं रे खेळिया । विठ्ठल रखुमाई पाहूं रे ॥ ध्रु. ॥ सा चहूं वेगळा [पं. आठरा.] अठराही निराळा । गाऊं वाजवूं एक चाळा रे । विसरती पक्षी चारा घेणें पाणी । तारुण्य देहभाव बाळा रे ॥ २ ॥ आनंद तेथिचा मुकियासि वाचा । बहिरे ऐकती कानीं रे । आंधळ्यांसि डोळे पांगळांसि पाय । तुका ह्मणे वृद्ध होती [दे. त. तारुण्यें.] तरणे रे ॥ ३ ॥

१९२. दोन्ही टिपरीं एक चि नाद । सगुण निर्गुण नाहीं भेद रे । कुसरी अंगें मोडितील परी । मेळविति एका [पं. एकाएकछंदें रे.] छंदें रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं च न बजे वांयां रे । खेळिया एक चि बसवंत अवघियां रे । सम विषम तेथें होऊं च नेदी । जाणऊनि आगळिया रे ॥ ध्रु. ॥ संत महंत सिद्ध खेळतील घाईं । ते च सांभाळी माझ्या भाई रे । हात राखोन हाणिति टिपऱ्या । टिपरें मिळोनि जाय त्याची सोई रे ॥ २ ॥ विताळाचें [पं. छा. विटाळाचें.] अवघें जाईल वांयां । काय ते शृंगारूनि काया रे । निवडूनि बाहेर काढिती निराळा । जो न मिळे संताचिया घाई रे ॥ ३ ॥ प्रकाराचें काज नाहीं सोडीं लाज । निःशंक होउनियां खेळें रे । नेणतीं नेणतीं च एकें पावलीं मान । विठ्ठल नामाचिया बळें रे ॥ ४ ॥ रोमांच गुढिया डोलविती अंगें । भाववळें खेळविती सोंगें रे । तुका ह्मणे कंठ सद्‌गदित दाटे । या विठोबाच्या अंगसंगें रे ॥ ५ ॥

१९३. या रे गडे हो धरूं घाई जाणतां ही नेणतां । नाम गाऊं टाळी वाहूं आपुलिया हिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फावलें तें घ्यारे आतां प्रेमदाता पांडुरंग । आजि दिवस सोनियाचा वोडवला रंग ॥ ध्रु. ॥ हिंडती रानोरान भुजंगांत कांट्यावन । सुख तयांहून आह्मां गातां नाचतां रे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्मादिकां सांवळें दुर्लभ सुखा । आजि येथें आलें फुका नाम [पं. सुखा.] मुखा कीर्तनीं ॥ ३ ॥

१९४. भीमातीरीं एक वसलें नगर । त्याचें नांव पंढरपूर रे । तेथील मोकासी चार भुजा त्यासी । बाइला सोळा हजार रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचत जाऊं त्याच्या गांवा रे खेळिया । सुख देईल विसावा रे । पुढें गेले ते निधाई जाले । वाणितील त्याची सीमा रे ॥ ध्रु. ॥ बळियां आगळा पाळी लोकपाळां । रीघ नाहीं कळिकाळा रे । पुंडलीक पाटील केली कुळवाडी । तो जाला भवदुःखा वेगळा रे ॥ २ ॥ संतसज्ञनीं मांडिलीं दुकानें । जया जें पाहिजे तें आहे रे । भुक्तिमुक्ति [त. भुक्ति मुक्ति तेथें.] फुका च साठीं । कोणी तयाकडे न पाहे रे ॥ ३ ॥ दोन्ही च हाट भरले घनदाट । अपार मिळाले वारकरी रे । न वजों ह्मणती आह्मी वैकुंठा । जिहीं देखिली पंढरी रे ॥ ४ ॥ बहुत दिस होती मज आस । आजि घडलें सायासीं रे । तुका ह्मणे होय तुमचेनी पुण्यें । भेटी तया पायांसी रे ॥ ५ ॥

१९५. पंढरी चोहटा मांडियेला खेळ । वैष्णव मिळोनि सकळ रे । टाळ टिपरी मांदळे एक नाद रे । जाला बसवंत देवकीचा बाळ रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चला तें कवतुक भाई रे । पाहों डोळां कामीं गुंतलेति काई रे । भाग्यवंत कोणी गेले सांगाति । ऐसें सुख त्रिभुवनीं नाहीं रे ॥ ध्रु. ॥ आनंदाचे वाद सुखाचे संवाद । एक एका दाखविती छंद रे । साही अठरा चारी घालुनियां घाईं । नाचती फेरी टाळशुद्ध रे ॥ २ ॥ भक्ताचीं भूषणें मुद्रा आभरणें । शोभती चंदनाच्या उट्या रे । सत्व सुंदर कास घालूनि कुसरी । गर्जती नाम बोभाटीं रे ॥ ३ ॥ हरि

विषयानुक्रम

हर ब्रह्मा तीर्थासहित भीमा । देव कोटी तेहतीस रे । विस्मित होऊनि ठाकले सकळ जन । अमरावती केली ओस रे ॥ ४ ॥ वाणितील थोरी वैकुंठिची परी । न पवे पंढरीची सरी रे । तुकयाचा दास ह्मणे नका आळस करूं । सांगतों नरनारींस [त. नारीबाळांस.] रे ॥ ५ ॥

॥ ७ ॥

१९६. ब्रह्मादिकां न कळे खोळ । ते हे आकळ धरिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोहरी पांवा वाहे काठी । धांवे पाठीं गाईचे ॥ ध्रु ॥ उच्छिष्ट न लभे देवा । तें हें सदैवां गोवळ्यां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोड जाली । ते हे माउली आमुची ॥ ३ ॥

१९७. कान्होबा तूं आलगट । नाहीं लाज बहु धीट । पाहिलें वाईट । बोलोनियां खोटें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं न संडिसी खोडी । करिसी केली घडीघडी । पाडिसी रोकडी । तुटी माये आह्मांसी ॥ ध्रु ॥ तूं ठायींचा गोवळ । अविचारी अनर्गळ । चोरटा शिंदळ । ऐसा पिटूं डांगोरा ॥ २ ॥ जरी मूळ मायेच्या कारट्या तुझी आई । आह्मी घालूं सर्वा ठायीं । तुका ह्मणे तें ही । तुज वाटे भूषण ॥ ३ ॥

१९८. भोजनाच्या काळीं । कान्हो मांडियेली आळी । काला करी वनमाळी । अन्न एकवटा । देईं निवडुनी । माते ह्मणतो जननी । हात पिटूनि मेदिनी । वरि अंग घाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा [दे. आळ.] आळी घेसी । नव्हे तें चि करविसी । घेईं दुसरें तयेसी । वारी ह्मणे नको ॥ ध्रु ॥ आतां काय करूं । नये यासि हाणूं मारूं । नव्हे बुझावितां स्थिरू । कांहीं करिना हा । [दे. तोंचि.] त्वां चि केलें एके ठायीं । आतां निवडूनि खाईं । आह्मा जाचितोसि काई । हरिसि ह्मणे माता ॥ २ ॥ त्याचें तयाकुन । करवितां तुटे भान । तंव जालें समाधान । उठोनियां बैसे । माते बरें जाणविलें । अंग चोरूनि आपुलें । तोडियलें एका बोलें । कैसें सुखदुःख ॥ ३ ॥ ताट पालवें झाकिलें । होतें तैसें तेथें केलें । भिन्नाभिन्न निवडिलें । अन्नें वेगळालीं । विस्मित जननी । भाव देखोनियां मनीं । ह्मणे नाहीं ऐसा कोणी । तुज सारिखा रे ॥ ४ ॥ हरुषली माये । सुख अंगीं न समाये । कवळूनि बाहे । देती आलिंगन । आनंद भोजनीं । तेथें फिटलीसे धणी । तुका ह्मणे कोणी । सांडा शेष मज ॥ ५ ॥

१९९. चला वळूं गाई । बैसों जेऊं एके ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु केली वणवण । पायपिटी जाला सिण ॥ ध्रु ॥ खांदीं भार पोटीं भुक । काय खेळायाचें सुख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांवे । मग अवघें बरवें ॥ ३ ॥

२००. नेणों वेळा काळ । धालों तुझ्यानें सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं नाहीं रे कान्होबा भय आह्मापाशीं । वळूनि पुरविसी गाई पोटा खावया ॥ ध्रु ॥ तुजपाशीं भये । हें तों बोलों परी नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल । आह्मा अनुभवें फोल ॥ ३ ॥

विटूदांडू—अभंग १.

२०१. सारा विटूदांडू । आणीक कांहीं खेळ मांडूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु अंगा आले डाव । स्थिर नाहीं कोठें पाव ॥ ध्रु ॥ कोली हाणे टोला । झेली तेणें तो गोविला ॥ २ ॥ एकमेकां हाका मारी । सेल जाळी एक धरी ॥ ३ ॥ राजी आलें नांव । फेरा न चुके चि धांव ॥ ४ ॥ पुढें एक पाटी । एक एकें दोघां आटी ॥ ५ ॥ एका सोस पोटीं । एक धांवे हात पिटी ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां । खेळ मोडावा परता ॥ ७ ॥

॥ १ ॥

विषयानुक्रम

२०२. पाहातां गोवळी । खाय त्यांची उष्टावळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती नामाचें चिंतन । गडी कान्होबाचें ध्यान आली ॥ छ ॥ द्यावी डाई । धांवे वळत्या मागें गाई ॥ २ ॥ एके ठायीं काला । तुका ह्मणे भाविकाला ॥ ३ ॥

२०३. पैल आली आगी कान्हो काय रे करावें । न कळे तें कैसें आजि वांचों आह्मी जीवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांव रे हरी सांपडलों संधी । वोणव्याचे मधीं बुद्धि कांहीं करावी ॥ छ ॥ अवचितां जाळ येतां देखियेला वरी । परतोनि पाहतां आधीं होतों पाठमोरी ॥ २ ॥ सभोंवता फेर रीग न पुरे पळतां । तुका ह्मणे जाणसी तें करावें अनंता ॥ ३ ॥

२०४. भिऊं नका बोले झाकुनियां राहा डोळे । चालवील देव धाक नाहीं येणें वेळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाप रे हा देवांचा ही देव कळों । नेदी माव काय करी करवी ते ॥ छ ॥ पसरूनि मुख विश्वरूप खाय जाळ । सारूनियां संधी अवघे पाहाती गोपाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी मागें भ्यालों वांयांविण । कळों आलें आतां या सांगातें नाहीं शिण ॥ ३ ॥

२०५. नेणती तयांसि साच भाव दावी हरी । लाज नाहीं नाचे पांवा वाजवी मोहरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चला रे याच्या पायां लागों आतां । राखिलें जळतां महा आगीपासूनि ॥ छ ॥ कैसी रे कान्होबा एवढी गिळियेली आगी । न देखों पोळला तुज तोंडीं कोठें अंगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी कां रे करितां नवल । आमची सिदोरी खातो त्याचें आलें बळ ॥ ३ ॥

२०६. त्यांनीं धणीवरी संग केला हरीसवें । देऊनि आपुलें तो चि देईल तें खावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न ठेवी आभार प्रेमाचा भुकेला । बहु दिवस संग हा चि निर्धार त्याला ॥ छ ॥ [दे. पं. कान्होबा तूं जेवीं घासोघासीं.] कान्होबा तूं जेवीं घासोघासीं ह्मणती । आरुष गोपाळें त्यांची बहु देवा प्रीती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां जाऊं आपुलिया घरा । तोय वांचविलें ऐसें सांगों रे दातारा ॥ ३ ॥

२०७. घ्या रे भोंकरें भाकरी । दहींभाताची सिदोरी । ताक सांडीं दुरी । असेल तें तयापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें द्यावें तैसें घ्यावें । थोडें परी निरें व्हावें । सांगतों हें [पं. सांगतों रे.] ठावें । असों द्या रे सकळां ॥ छ ॥ माझें आहे तैसें पाहे । नाहीं तरी घरा जाये । चोरोनियां माये । नवनीत आणावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । माझें कोणी नाहीं हरी । नका करूं दुरी । मज पायां वेगळें ॥ ३ ॥

२०८. काल्याचिये आसे । देव जळीं जाले मासे । पुसोनियां हांसे । टिरीसांगातें हात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाजे त्यासि वांटा नाहीं । जाणे अंतरींचें तें ही । दीन होतां कांहीं । होऊं नेदी वेगळें ॥ छ ॥ उपाय अपाय यापुढें । खोटे निवडितां कुडे । जोडुनियां पुढें । हात उभे नुपेक्षी ॥ २ ॥ तें घ्या रे सावकाशें । जया फावेल तो तैसें । तुका ह्मणे रसें । प्रेमाचिया आनंदें ॥ ३ ॥

२०९. गोपाळ ह्मणती कान्होबा या रे कांहीं मागों । आपुलाले आह्मी जीवीची तया आवडी सांगों । एक ह्मणती उगे रे उगे मागें चि लागों । निजों नका कोणी घरीं रे आजि अवघे चि जागों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणोनि नेणता हरि रे मध्यें उगाचि बैसे । नाइकोनि बोल अइके कोण कोणाचें कैसे । एक एकाच्या संवादा [पं. संवादें.] जाणे न मिळे ची ऐसें । [पं. पोटां तील.] पोटीचें होटा आणवी देतो तयांसि तैसें ॥ छ ॥ एक ह्मणति बहु रे आह्मी पीडिलों माया । नेदी दहींभातसिदोरी ताक घालिती पिया । तापलों वळितां गोधनें नाहीं जीवन

विषयानुक्रम

छाया । आतां मागों पोटभरी रे याच्या लागोनि पायां ॥ २ ॥ एक ह्मणति तुमचें [त. ह्मणती अरे तुमचें.] अरे पोट तें किती । मागों गाई ह्मैसी घोडे रे धन संपत्ति हत्ति । देव गडी कान्हो आमुचा आह्मां काय विपति [दें. हातिं.] । कन्याकुमरें दासी रे बाजावरी सुपती ॥ ३ ॥ एक ह्मणती बेटे हो कोण करी जतन । गाढव तैसें चि घोडें रे कोण तयाचा मान । लागे भवरोग वाहतां खांदीं चवघे जण । हातीं काठ्या डोया बोडक्या हिंडों मोकळे राण ॥ ४ ॥ एक ह्मणती रानीं रे बहु सावजें फार । फाडफाडूं खाती डोळे रे पाय नेतील कर । राखोनि राखे आपणा ऐसा काइचा शूर । बैसोनि राहों [पं. धीर.] घरीं रे कोण करी हे चार ॥ ५ ॥ घरीं बैसलिया बहुतें बहु सांगती काम । रिकामें कोणासि नावडे ऐसें आह्मासि ठावें । चौघांमध्यें बरें दिसेसें तेथें नेमक व्हावें । लपोनि सहज [पं. खेळतां सहज.] खेळतां भलें गडियासवें ॥ ६ ॥ एक ह्मणती गडी ते भले मिळती मता । केली तयावरी चाली रे बरी आपुली सत्ता । नसावे ते तेथें तैसे रे खेळ हाणिती लाता । रडी एकाएकीं गेलिया गोंधळ उडती लाता ॥ ७ ॥ एक ह्मणती खेळतां उगीं राहतीं पोरें । ऐसें काय घडों शके रे कोणी लहान थोरें । अवघीं येती रागा रे एका ह्मणतां बरें । संगें वाढे कलह [पं. संगें वाटे कलह करावा.] हरावा एकाएकीं च खरें ॥ ८ ॥ एक ह्मणती एकला रे तूं जासील कोठें । सांडी मांडी हें वाउगें तुझे बोल चि खोटे । ठायीं राहा उगे ठायीं च कां रे सिणसी वाटे । अवघियांची सिदोरी तुझे भरली मोटे ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे [पं. अरे काहण्या काय.] काय काहण्या अरे सांगाल गोष्टी । चाटावे तुमचे बोल रे भुका लागल्या पोटीं । जागा करूं या रे कान्होबा मागों कवळ ताटीं । धाले गडी तुका ढेकर देतो [पं. देती.] विठ्ठल कंठीं ॥ १० ॥

२१०. आजि ओस अमरावती । काला पाहावया येती । देव विसरती । देहभाव आपुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंद न समाये मेदिनी । चारा विसरल्या पाणी । तटस्थ त्या ध्यानीं । गाई जाल्या श्वापदें ॥ ध्रु ॥ जें या देवांचें दैवत । उभें आहे या रंगांत । गोपाळांसहित । क्रीडा करी कान्होबा ॥ २ ॥ तया सुखाची शिराणी । तीं च पाउलें मेदिनी । तुका ह्मणे मुनि । धुंडितां न लाभती ॥ ३ ॥

२११. चला बाई पांडुरंग पांहू वाळवंटीं । मांडियेला काला भोंवती गोपाळांची दाटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंदें कवळ देती एकामुखीं एक । न ह्मणती सान थोर अवघीं सकळिक ॥ ध्रु ॥ हमामा हुंबरी पांवा [त. पांवा वाती ताह्मा लोरी । दे. पंढरपुराप्रमाणे होता तो तळेगांवाप्रमाणें मागून केला आहे.] वाजविती मोहरी । घेतलासे फेर माजी घालुनियां हरी ॥ २ ॥ लुब्धल्या नारी नर अवघ्या पशुयाती । विसरलीं देहभाव शंका नाहीं चित्तीं ॥ ३ ॥ पुष्पाचा वरुषाव जाली आरतियांची दाटी । तुळसी गुंफोनियां माळा घालितील कंठीं ॥ ४ ॥ यादवांचा राणा गोपीमनोहर कान्हा । तुका ह्मणे सुख वाटे देखोनियां मना ॥ ५ ॥

२१२. माझे गडी कोण कोण । निवडा भिन्न यांतुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपआपणामध्यें मिळों । एक खेळों एकाशीं ॥ ध्रु ॥ घाबरियांच्या मोडा काड्या । धाडा भांड्यां [पं. भ्याडां.] वळतियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवापाशीं । विटाळशी नसावी ॥ ३ ॥

२१३. हे चि अनुवाद सदा सर्वकाळ । करुनियां गोपाळकाला सेवूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोरसलें कामधेनूचें दुभतें । संपूर्ण आइतें गगनभरी ॥ ध्रु ॥ संत सनकादिक गोमट्या परवडी । विभाग आवडी इच्छेचिये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मधीं घालूं नारायण । मग नव्हे सीण कोणा खेळें ॥ ३ ॥

२१४. अधिकाचा मज कांटाळा । तुह्मां गोपाळां संगति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय नाहीं तुह्मापाशीं । सकळांविशीं संपन्न ॥ ध्रु ॥ उद्योगाचा नेघें भार । लागल्या सार पुरतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अधीर जिणें । नारायणें न करावें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२१५. जालों आतां एके ठायीं । न वंचूं कांहीं एकमेकां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरलों हेंगे देउनि मोट । कटकट काशाची ॥ ध्रु ॥ सोडोनियां गांठीं पाहें । काय आहे त्यांत तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों निराळा । आतां गोपाळा देऊं बोभा ॥ ३ ॥

२१६. या रे करूं गाई । जमा निजलेती काई । बोभाटानें आई । घरा गेल्या मारील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घाला घाला रे कुकारे । ज्याची तेणें चि मोहरे । एवढें चि पुरे । केलियानें सावध ॥ ध्रु ॥ नेणोनियां खेळा । समय समयाच्या वेळा । दुश्चिताजवळा । मिळालेति दुश्चित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शीक । न धरितां लागे भीक । धरा सकळीक । मनेरी धांवा वळतियां ॥ ३ ॥

२१७. वोळलीचा दोहूं पान्हा । मज कान्हा सांगितला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्या जि हेंगे क्षीर हातीं । निगुतीनें वाढावें ॥ ध्रु ॥ सांगितलें केलें काम । नव्हे धर्म सत्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नवें जुनें । ऐसें कोणें सोसावें ॥ ३ ॥

२१८. येइल तें घेइन भागा । नव्हे जोगा दुसरिया ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडी ते तुह्मी जाणा । बहु गुणांसारिखी ॥ ध्रु ॥ मज घेती डांगवरी । सवें हरि नसलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राबवा देवा । करीन सेवा सांगितली ॥ ३ ॥

२१९. अंतरली कुटी मेटी । भय धरूनियां पोटीं । ह्मणतां जगजेठी । धांवें करुणाउत्तरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाप वळिया शिरोमणी । उताविळ या वचनीं । पडलिया कानीं । धांवा न करी आळस ॥ ध्रु ॥ बळ दुनी शरणागता । स्वामी वाहों नेदी चिंता । आइतें चि दाता । पंगतीस बैसवी ॥ २ ॥ वाहे खांदीं पाववी घरा । त्याच्या करी येरझारा । बोबड्या उत्तरा । स्वामी तुकया मानवे ॥ ३ ॥

२२०. धन्य तें गोधन कांवळी काष्ठिका । मोहरी पांवा निका ब्रीद वांकी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य तें गोकुळ धन्य ते गोपाळ । नर नारी सकळ धन्य जाल्या ॥ ध्रु ॥ धन्य ते देवकी जसवंती दोहींचें । वसुदेवनंदाचें भाग्य जालें ॥ २ ॥ धन्य त्या गोपिका सोळा सहस्र बाळा । यादवां सकळां धन्य जालें ॥ ३ ॥ धन्य ह्मणे तुका जन्मा तीं चि आलीं । हरिरंगीं रंगलीं सर्वभावें ॥ ४ ॥

२२१. गौळणी बांधिती धारणासि गळा । खेळे त्या गोपाळांमाजी ब्रह्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवोनियां मागे यशोदे भोजन । हिंडे रानोरान गाईपाठीं ॥ ध्रु ॥ तुका ह्मणे सर्व कळा ज्याचे अंगीं । भोळेपणालागीं भीक मागे ॥ २ ॥

२२२. देखिलासि माती खातां । दावियानें बांधी माता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाळी घेउनि कांबळी काठी । गाई वळी वेणु पाठीं ॥ ध्रु ॥ मोठें भावार्थाचें बळ । देव जाला त्याचें बाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तासाठीं । देव धांवे पाठोवाटीं ॥ ३ ॥

२२३. हा गे माझे हातीं । पाहा कवळ सांगाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवें दिला खातों भाग । कराल तर करा लाग ॥ ध्रु ॥ धालें ऐसें पोट । वरी करूनियां बोट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । मग कैच्या [दे. कैं जी.] या परी ॥ ३ ॥

२२४. अवघें अवघीकडे । दिलें पाहे मजकडे । अशा संवगडे । सहित थोरी लागली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे धरिला अबोला । माझा वांटा देईं मला । सिदोरीचा केला । झाडा आतां निवडे ना ॥ ध्रु ॥ भूक लागली

विषयानुक्रम

अनंता । कां रे नेणसी जाणतां । भागलों वळितां । गाई सैरा ओढाळा ॥ २ ॥ तुका करुणा भाकी । हरि पाहे गोळा टाकी । घेता जाला सुखी । भीतरी वांटी आणीकां ॥ ३ ॥

२२५. आह्मी गोवळीं रानटें । नव्हों जनांतील धीटें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिदोरीचा करूं काला । एक वांटितों एकाला ॥ ध्रु ॥ खेळों आपआपणांशीं । आमचीं तीं आह्मांपाशीं ॥ २ ॥ मिळालों नेणते । तुका कान्होबा भोंवते ॥ ३ ॥

२२६. "अवघियां दिला गोर । मजकरे पाहीना" ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुंदे गोपाळ डोळे चोळी । ढुंगा थापली हाणे तोंडा ॥ ध्रु ॥ आवडती थोर मोटे । मी रे पोरटें दैन्यवाणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणों भाव । जीविंचा देव बुझावी ॥ ३ ॥

मृदंग पाट्या—अभंग.

२२७. मागें पुढें पाहें सांभाळूनि दोनी ठाय । चुकावूनि जाय गडी राखे गडियांसि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुरडे दंडा दोहीं तोंडें गडियां सावध करी । भेटतियासंगें तया हाल तुजवरी ॥ ध्रु ॥ गडियां गडी वांटुनि देईं । ज्याचा सोडी ते चि ठायीं ॥ २ ॥ अगळ्या बळें करील काय । तुज देणें लागे डोय ॥ ३ ॥ नवां घरीं पाउला करीं । सांपडे तो तेथें धरीं ॥ ४ ॥ जिंकोनि डाव करीं । टाहो सत्ता आणिकांवरी ॥ ५ ॥ सांपडोनि डाईं बहु । काळ गुंतलासी ॥ ६ ॥ बळिया गडी फळी । फोडी न धरितां त्यांसी ॥ ७ ॥ चुकांडी जो खाय मिळोनि अंगीं जाय । गुंतलासी काय तुका ह्मणे अझू नी ॥ ८ ॥

२२८. पाहा रे तमासा तुमचा येथें नव्हे लाग । देईन तो भाग आलियाचा बाहेरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जागा रे गोपाळा नो ठायीं ठायीं जागा । चाहुलीनें भागा दूर मजपासूनि ॥ ध्रु ॥ न रिघतां ठाव आह्मा ठावा पाळतियां । भयाभीत वांयां तेथें काय चांचपा [पं. चांचपाल.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातां चढे जीवाचिये साटीं । मिटक्या देतां गोड मग लागतें शेवटीं ॥ ३ ॥

२२९. डाई घालुनियां पोरें । त्यांचीं गुरें चुकवीलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेळ खेळतां फोडिल्या डोया । आपण होय निराळा ॥ ध्रु ॥ मारिती माया घेती जीव । नाहीं कीव अन्यायें ॥ २ ॥ तुका कान्होबा मागें । तया अंगें कळों आलें ॥ ३ ॥

२३०. आतां हें चि जेऊं हें चि जेऊं । सवें घेऊं सिदोरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिनामाचा खिचडा केला । प्रेमें मोहिला साधनें ॥ ध्रु ॥ चवीं चवीं घेऊं घास । ब्रह्मरस आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोड लागे । तों तों मागे रसना ॥ ३ ॥

२३१. अवघें चि गोड जालें । मागीलये भरी आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साह्य जाला पांडुरंग । दिला अभ्यंतरीं संग ॥ ध्रु ॥ थडिये पावतां तो वाव । मागें वाहावतां ठाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेलें । स्वप्नींचें जागें जालें ॥ ३ ॥

२३२. तुजसवें येतों हरी । आह्मां लाज नाहीं तरी । उचलिला गिरी । चांग तईं वांचलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोडा आतां खेळ । गाई गेल्या जाला वेळ । फांकल्या ओढाळ । नाहीं तो चि आवरा ॥ ध्रु ॥ चांग दैवें यमुनेसी

विषयानुक्रम

वांचलों बुडतां । निलाजिरीं आह्मी नाहीं भय धाक या अनंता ॥ २ ॥ खातों आगी माती । आतां पुरे हा सांगाती । भोंवतां भोंवेल । आह्मां वाटतें हें चित्तीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उरी नाहीं तुजसवें । [**दे.** शाहाणे या भावें दुरी छंद भोळियां । **पं.** शाहाणे या दुरी । छंद भोळिया भावें ।] शाहाणिया दुरी छंद भोळियां सवें ॥ ४ ॥

२३३. नको आह्मांसवें गोपाळा । येऊं ओढाळा तुझ्या गाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण धांवें त्यांच्या लागें । मागें मागें येरझारी ॥ ध्रु. ॥ न बैसती एके ठायीं । धांवती दाही दाहा वाटां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं राख मनेरी । मग त्या येरी आह्मी जाणों ॥ ३ ॥

२३४. मागायास गेलों सिदोरी । तुझ्या मायाघरीं गांजियेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविणें ते नेदी कोणा । सांगतां खुणा जिवें गेलों ॥ ध्रु. ॥ बांयांविण केली येरझार । आतां पुरे घर तुझी माया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं आह्मां वेगळा । राहें गोपाळा ह्मणउनी ॥ ३ ॥

२३५. काकुलती येतो हरी । क्षणभरी निवडितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची मज लागली सवे । ठायींचे नवे नव्हों गडी ॥ ध्रु. ॥ आणीक बोलाविती फार । बहु थोर नावडती ॥ २ ॥ भाविकें त्यांची आवडी मोठी । तुका ह्मणे मिठी घाली जीवें ॥ ३ ॥

२३६. वरता वेंघोनि घातली उडी । कळंबाबुडीं यमुनेसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरि बुडाला बोंब घाला । घरचीं त्यांला ठावा नाहीं ॥ ध्रु. ॥ भवनदीचा न कळे पार । काळिया माजी थोर विखार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय वाउग्या हाका । हातींचा गमावुनियां थिंका ॥ ३ ॥

२३७. अवघीं मिळोनि कोल्हाळ केला । आतां होता ह्मणती गेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपलिया रडती भावें । जयासवें जयापरी ॥ ध्रु. ॥ चुकलों आह्मी खेळतां खेळ । गेला गोपाळ हातींचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांवती थडी । न घली उडी आंत कोणी ॥ ३ ॥

२३८. भ्यालीं जिवा चुकलीं देवा । नाहीं ठावा जवळीं तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहाकटा करिती हाय । हात डोकें पिटिती पाय ॥ ध्रु. ॥ जवळी होतां न कळे आह्मां । गेल्या सीमा नाहीं दुःखा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हा लाघवी मोटा । पाहे खोटा खरा भाव ॥ ३ ॥

२३९. काळिया नाथूनि आला वरी । पैल हरी दाखविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुसरिया भावें न कळे कोणा । होय नव्हेसा संदेह मना ॥ ध्रु. ॥ रूपा भिन्न पालट जाला । गोरें सांवळेंसा पैं देखिला ॥ २ ॥ आश्वासीत आला करें । तुका खरें ह्मणे देव ॥ ३ ॥

२४०. हरि गोपाळांसवें सकळां । भेटे गळ्या गळा मेळवूनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाविकें त्यांची आवडी मोठी । सांगे गोष्टी जीविंचिया ॥ ध्रु. ॥ योगियांच्या ध्याना जो नये । भाकरी त्यांच्या मागोनि खाये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे शाहाणियां दुरी । बोबडियां दास [**दे. त.** बोबडियां दास कामारी.] हाका मारी ॥ ३ ॥

२४१. धांव कान्होबा गेल्या गाई । न ह्मणे मी कोण ही काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलियांचें वचन देवा । गोड सेवा करीतसे ॥ ध्रु. ॥ मागतां आधीं द्यावा डाव । बळिया मी तो नाहीं भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा सवें । अनुसरावें जीवेंभावें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२४२. धाकुट्याचे मुखीं घांस घाली माता । वरी करी सत्ता शाहाणियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जाणपणें पडिलें अंतर । वाढे तों तों थोर अंतराय ॥ ध्रु ॥ दोन्ही उभयतां आपण चि व्याली । आवडीची चाली भिन्न भिन्न ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगापासूनि निराळें । निवडिलें बळें रडतें स्तनीं ॥ ३ ॥

२४३. देवाचे ह्मणोनि देवीं अनादर । हें मोठें आश्चर्य वाटतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां येरा जना ह्मणावें तें काई । जया भार डोई संसाराचा ॥ ध्रु ॥ त्यजुनी संसार अभिमान सांटा । जुलूम हा मोटा दिसतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अळस करूनियां साहे । वळें कैसे पाहें वांयां जाती ॥ ३ ॥

२४४. उपदेश तो भलत्या हातीं । जाला चित्तीं धरावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये जाऊं पात्रावरी । कवटी सारी नारळें ॥ ध्रु ॥ स्त्री पुत्र बंदीजन । नारायण स्मरविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रत्नसार । परि उपकार [पं. परी आधार चिंधीचा.] चिंधींचे ॥ ३ ॥

२४५. संताचे गुण दोष आणितां या मना । केलिया उगाणा सुकृताचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पिळोनियां पाहे पुष्पाचा परिमळ । चिरोनि केळी केळ गाढव तो ॥ ध्रु ॥ तुका ह्मणे गंगे अग्नीसि विटाळ । लावी तो चांडाळ दुःख पावे ॥ २ ॥

२४६. चुंबळीचा करी चुंबळीशीं संग । अंगीं वसे रंग क्रियाहीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बीजा ऐसें फळ दावी परिपाकीं । परिमळ लौकिकीं जाती ऐसा ॥ ध्रु ॥ माकडाच्या गळां रत्न कुळांगना । सांडूनियां सुना बिदी धुंडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा व्याली ते गाढवी । फजिती ते व्हावी आहे पुढें ॥ ३ ॥

२४७. सांपडला संदीं । मग बळिया पडे [दे. फंदीं.] बंदीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी कोणी वाहे वेळ । हातीं काळाच्या सकळ ॥ ध्रु ॥ दाता मागे दान । जाय याचका शरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणां । काय सांगों नारायणा ॥ ३ ॥

२४८. सर्प विंचू दिसे । धन अभाग्या कोळसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आला डोळ्यांसि कवळ । तेणें मळलें उजळ ॥ ध्रु ॥ अंगाचे भोंवडी । भोय झाड फिरती धोंडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाड । पाप ठाके हिता आड ॥ ३ ॥

२४९. न देखोन कांहीं । म्या पाहिलें सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों अवधियांपरी । मी हें माझें ठेलें दुरी ॥ ध्रु ॥ न घेतां घेतलें । हातें पायें उसंतिलें ॥ २ ॥ खादलें न खातां । रसना रस जाली घेतां ॥ ३ ॥ न बोलोनि बोलें । केलें प्रगट झांकिलें ॥ ४ ॥ नाइकिलें कांनीं । तुका ह्मणे आलें मनीं ॥ ५ ॥

ब्रह्मचारी फिर्याद गेला—अभंग २

२५०. काखे कडासन आड पडे । खडबड खडबडे हुसकलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दादकरा दादकरा । फजितखोरा लाज नाहीं ॥ ध्रु ॥ अवघा जाला राम राम । कोणी कर्म आचरे ना ॥ २ ॥ हरिदासांच्या पडती पायां । ह्मणती तयां केलें नागवावें ॥ ३ ॥ दोहीं ठायीं फजीत [पं. जाले.] जालें । पारणें केलें अवकळा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाश केला । विटंबिला वेश जिहीं [त. पं. जिणें.] ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

२५१. कुटुंबाचा केला त्याग । नाहीं राग जंव गेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भजन तें वोंगळवाणें । नरका जाणें चुके ना ॥ ध्रु ॥ अक्षराची केली आटी । जरी पोटीं संतनिंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मागें पाय । तया जाय स्छळासि ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२५२. तारतिम वरी तोंडा च पुरतें । अंतरा हें येतें अंतरीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी काय बरी दिसे ठकाठकी । दिसतें लौकिकीं सत्या ऐसें ॥ ध्रु ॥ भोजनांत द्यावें विष कालवूनि । मोहचाळवणी मारावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मैंद [त. देव.] देखों नेदी कुडें । आदरें [दे. न. आदर.] चि पुढें सोंग दावी ॥ ३ ॥

२५३. ब्रह्मनिष्ठ काडी । जरी जीवानांवें मोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया घडली गुरुहत्या । गेला उपदेश तो मिथ्या ॥ ध्रु ॥ सांगितलें कानीं । रूप आपुलें वाखाणी ॥ २ ॥ भूतांच्या मत्सरें । ब्रह्मज्ञान नेलें चोरें ॥ ३ ॥ शिकल्या सांगे गोष्टी । भेद क्रोध वाहे पोटीं ॥ ४ ॥ निंदा [दे. (नवीन फेर केला आहे.) तुका ह्मणे वाणी । निंदा स्तुति लावी स्तवनीं ॥] स्तुति स्तवनीं । तुका ह्मणे वेंची वाणी ॥ ५ ॥

२५४. इहलोकींचा हा देहे । देव इच्छिताती पाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य आह्मी जन्मा आलों । दास विठोबाचे जालों ॥ ध्रु ॥ आयुष्याच्या या साधनें । सच्चिदानंद पदवी घेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पावठणी । करूं स्वर्गाची निशाणी ॥ ३ ॥

२५५. पंडित वाचक जरी जाला पुरता । तरी कृष्णकथा ऐके भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षीर तुपा साकरे जालिया भेटी । तैसी पडे मिठी गोडपणें ॥ ध्रु ॥ जाणोनियां लाभ घेईं हा पदरीं । गोड गोडावरी सेवीं बापा ॥ २ ॥ जाणिवेचें मूळ उपडोनी खोड । जरी तुज चाड आहे तुझी ॥ ३ ॥ नाना परिमळद्रव्य उपचार । अंगीं उटी सारचंदनाची [त. पार.] ॥ ४ ॥ जेविलियाविण शून्य ते शृंगार । तैसी गोडी हरिकथेविण ॥ ५ ॥ ज्याकारणें वेदश्रुति ही पुराणें । तें चि विठ्ठलनाणें तिष्ठे कथे ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे येर दगडाचीं पेंवें । खळखळ [पं. खळखळे चि.] [दे. (जुना पाठ) आवघें.] आघवें मूळ तेथें ॥ ७ ॥

२५६. आणिकांच्या कापिती माना । निष्ठुरपणा पार नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती बेटे उसणवारी । यमपुरी भोगावया ॥ ध्रु ॥ सेंदराचें दैवत केलें । नवस बोले तयासि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाचति पोरें । खोडितां येरें अंग दुखे ॥ ३ ॥

२५७. गंधर्व अग्नि सोम भोगिती कुमारी । कोठें चराचरीं त्याग केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गायत्री स्वमुखें भक्षीतसे मळ । मिळाल्या वाहाळ गंगाओघ ॥ ध्रु ॥ कागाचिये विष्ठें जन्म पिंपळासि । पांडवकुळासि पाहातां दोष ॥ २ ॥ शकुंतळा सूत कर्ण शृंगी व्यास । यांच्या नामें नाश पातकांसि ॥ ३ ॥ गणिका अजामेळ कुब्जा तो विदुर । पाहातां विचार पिंगळेचा ॥ ४ ॥ वाल्हा विश्वामित्र वसिष्ठ नारद । यांचें पूर्व शुद्ध काय आहे ॥ ५ ॥ न व्हावी तीं जालीं कर्मे [दे. (न. पा.) निंद्य.] नरनारी । अनुतापें हरी स्मरतां मुक्त ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे पूर्व नाठवी श्रीहरी । मूळ जो उच्चारी नरक त्यासि ॥ ७ ॥

२५८. सोनियाचें ताट क्षीरीनें भरिलें । भक्षावया दिलें श्वाना लागीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुक्ताफळहार खरासि घातला । कस्तुरी सुकराला चोजविली ॥ ध्रु ॥ वेदपरायण बधिरा सांगे ज्ञान । तयाची ते खुण काय जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचें तो चि एक जाणे । भक्तीचें महिमान साधु जाणे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५९. ऐसा हा लौकिक कदा राखवेना । पतितपावना देवराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसार करितां ह्मणती हा दोषी । टाकितां आळसी पोटपोसा ॥ ध्रु. ॥ आचार करितां ह्मणती हा पसारा । [पं. न करी त्या.] न करितां नरा निंदिताती ॥ २ ॥ संतसंग करितां ह्मणती हा उपदेशी । येरा अभाग्यासि ज्ञान नाहीं ॥ ३ ॥ धन नाहीं त्यासि ठायींचा करंटा । समर्थासि ताठा [पं. ह्मणताती.] लाविताती ॥ ४ ॥ बहु बोलों जातां ह्मणति हा वाचाळ । न बोलतां सकळ ह्मणती गर्वी ॥ ५ ॥ भेटिसि न वजातां ह्मणती हा निष्ठूर । येतां जातां घर बुडविलें ॥ ६ ॥ लग्न करूं जातां ह्मणती हा मातला । न करितां जाला नपुंसक ॥ ७ ॥ निपुत्रिका ह्मणती पहा हो चांडाळ । पातकाचें मूळ पोरवडा ॥ ८ ॥ लोक जैसा ओक धरितां धरवे ना । अभक्ता जिरे ना संतसंग ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे आतां ऐकावें वचन । त्यजुनियां जन भक्ति करा ॥ १० ॥

२६०. धर्म रक्षावया साठीं । करणें आटी आह्मांसि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाचा बोलों वेदनीती । करूं संतीं केलें तें ॥ ध्रु. ॥ न बाणतां स्थिति अंगीं । कर्म त्यागी लंड तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अधम त्यासी । भक्ति दूषी हरीची ॥ ३ ॥

२६१. चवदा भुवनें जयाचिये पोटीं । तो चि आह्मीं कंठीं साठविला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय एक उणें आमुचिये घरीं । वोळगती द्वारीं रिद्धिसिद्धी ॥ ध्रु. ॥ असुर जयानें घातले तोरडीं [दे. पं. तोडरीं.] । तो आह्मांसि जोडी कर दोन्ही ॥ २ ॥ रूप नाहीं रेखा जयासि आकार । आह्मीं तो साकार भक्तीं केला ॥ ३ ॥ अनंत ब्रह्मांडें जयाचिये अंगीं । समान तो मुंगी आह्मासाठीं ॥ ४ ॥ [हें कडवें पं. प्रतींत नाहीं.] रिद्धिसिद्धी सुखें हाणितल्या लाता । तेथें या प्राकृता कोण मानी ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे आह्मी देवाहूनि बळी । जालों हे निराळी ठेवुनि आशा ॥ ६ ॥

२६२. केला मातीचा पशुपति । परि मातीसि काय ह्मणती । शिवपूजा शिवासी पावे । माती मातीमाजी सामावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे पूजिती आह्मां संत । पूजा घेतो भगवंत । आह्मी किंकर संतांचे दास । संतपदवी नको आह्मांस ॥ ध्रु. ॥ केला पाषाणाचा विष्णु । परी पाषाण नव्हे विष्णु । विष्णुपूजा विष्णुसि अर्पे । पाषाण राहे पाषाणरूपें ॥ २ ॥ केली कांशाची जगदंबा । परि कांसें नव्हे अंबा । पूजा अंबेची अंबेला घेणें । कांसें राहे कांसेंपणें ॥ ३ ॥ ब्रह्मानंद पूर्णामाजी । तुका ह्मणे केली कांजी । ज्याची पूजा त्याणें चि घेणें । आह्मीं पाषाणरूप राहणें ॥ ४ ॥

२६३. ते माझे सोयरे सज्जन सांगाती । पाय आठविती विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरा मानी विधि पाळणापुरतें । देवाचीं तीं भूतें ह्मणोनियां ॥ ध्रु. ॥ सर्वभावें जालों वैष्णवांचा दास । करीन त्यांच्या आस उच्छिष्टाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसे मानती हरिदास । तैशी नाहीं आस आणिकांची ॥ ३ ॥

२६४. दया तिचें नांव भूतांचें पाळण । अणीक निर्दळण कंटकांचें ॥ १ ॥ [धर्म नीतीचा तो ऐकुनी वेव्हार । निवडीलें सार असार तें ॥ हे येथें पंढरीच्या छापील प्रतींत आढळतें.] पाप त्याचें नांव न विचारितां नीत । भलतें चि उन्मत्त करी सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धर्म रक्षावया साठीं । देवास ही आटी जन्म घेणें ॥ ३ ॥

२६५. करावें गोमटें । बाळा माते तें उमटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया जीवाहूनी । असे वाल्हें तें जननी ॥ ध्रु. ॥ वियोग तें तिस । त्याच्या उपचारें तें विष ॥ २ ॥ [हरणी चुकली पाडसा । धुंडाळी ती दाही दिशा ॥ रानीं हिंडों गेली गाय । घरीं वत्स वाट पाहे ॥ हीं दोन कडवीं पंढरपुरच्या छापील प्रतींत आढळतात.] तुका ह्मणे [पं. मायें.] पायें डोळा सुखावे ज्या न्यायें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६६. कन्या सासुऱ्यासि जाये । मागें परतोनी पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जालें माझ्या जिवा । केव्हां भेटसी केशवा ॥ ध्रु ॥ चुकलिया माये । बाळ हुरू हुरू पाहे ॥ २ ॥ जीवना वेगळी मासोळी । तैसा [दे. तुका ह्मणे तळमळी.] तुका तळमळी ॥ ३ ॥

२६७. हातीं होन दावी बेना । करिती लेंकीच्या धारणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे धर्म जाले कळीं । पुण्य रंक पाप बळी ॥ ध्रु ॥ सांडिले आचार । द्विज चाहाड जाले चोर ॥ २ ॥ टिळे लपविती पातडीं । लेती विजारा कातडीं ॥ ३ ॥ बैसोनियां तक्तां । अन्नेंविण पिडिती लोकां ॥ ४ ॥ मुदबख लिहिणें । तेलतुपावरी [दे. "तेल तूप साबण केणें ।" हा पाठ मागून घातला आहे.] जिणें ॥ ५ ॥ नीचाचे चाकर । चुकलिया खाती मार ॥ ६ ॥ राजा प्रजा पीडी । क्षेत्री दुश्चितासी तोडी ॥ ७ ॥ वैश्यशूद्रादिक । हे तों सहज नीच लोक ॥ ८ ॥ अवघे बाह्य रंग । आंत हिरवें [पं. बाह्य.] वरी सोंग ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे देवा । काय निद्रा केली धांवा ॥ १० ॥

२६८. साळंकृत कन्यादान । करितां पृथ्वीसमान [दे. (नवीन शोध.) पृथ्वी दानाच्या समान.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तें न कळे या मूढा । येइल कळों भोग पुढां ॥ ध्रु ॥ आचरतां कर्म । भरे पोट राहे धर्म ॥ २ ॥ सत्या देव साहे । ऐसें करूनियां पाहें ॥ ३ ॥ अन्न मान धन । हें तों प्रारब्धा आधीन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सोस । दुःख [दे. (नवीन शोध.) सुख.] आतां पुढें नास ॥ ५ ॥

२६९. दिवट्या वाद्यें लावुनि खाणें । करूनि मंडण दिली हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नवरा नेई [पं. नेईल.] नवरी घरा । पूजन वरा पाद्याचें ॥ ध्रु ॥ गौरविली विहीण व्याही । घडिलें कांहीं ठेवूं नका ॥ २ ॥ करूं द्यावें न्हावें बरें । ठायीचें कां रे न कळे चि ॥ ३ ॥ वऱ्हाडियांचे लागे पाठीं । जैसी उटिका तेलीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जोडिला थुंका । पुढें नरका सामग्री ॥ ५ ॥

२७०. ब्रह्महत्या मारिल्या गाई । आणीक काई पाप केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका जेणें विकिली कन्या । पवाडे त्या सुन्याचे ॥ ध्रु ॥ नरमांस खादली भाडी । हाका मारी ह्मणोनि ॥ २ ॥ अवघें पाप केलें तेणें । जेणें सोनें अभिळाषिलें ॥ ३ ॥ उच्चारितां मज तें पाप । जिव्हे कांप सुटतसे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कोरान्न रांड । बेटा भांड मागे ना कां ॥ ५ ॥

२७१. याचा कोणी करी पक्ष । तो ही त्याशी समतुल्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकासाठीं पावे दुःखाचा विभाग । पूर्वजांसि लाग निरयदंडीं ॥ ध्रु ॥ ऐके राजा न करी दंड । जरि या लंड दुष्टासि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें अन्न । मद्यपाना समान ॥ ३ ॥

२७२. कपट कांहीं एक । नेणें भुलवायाचें लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचें करितों कीर्त्तन । गातों उत्तम ते गुण ॥ ध्रु ॥ दाऊं नेणें जडीबुटी । चमत्कार उठाउटी ॥ २ ॥ नाहीं शिष्यशाखा । सांगों अयाचित लोकां ॥ ३ ॥ नव्हें मठपति । नाहीं चाहुरांची वृत्ति ॥ ४ ॥ नाहीं देवार्चन । असे मांडिलें दुकान ॥ ५ ॥ नाहीं वेताळ प्रसन्न । कांहीं सांगों खाण खुण ॥ ६ ॥ नव्हें पुराणिक । करणें सांगणें आणीक ॥ ७ ॥ नेणें वाद घटा पटा । करितां पंडित करंटा ॥ ८ ॥ नाहीं जाळीत भणदीं । उदो ह्मणोनि आनंदी ॥ ९ ॥ नाहीं हालवीत माळा । भोंवतें मेळवुनि गबाळा ॥ १० ॥ आगमीचें कुडें नेणें । स्तंभन [पं. स्तंभ आणि उच्चाटणें.] मोहन उच्चाटणें ॥ ११ ॥ नव्हें यांच्या ऐसा । तुका निरयवासी पिसा ॥ १२ ॥

विषयानुक्रम

२७३. रडोनियां मान । कोण मागतां भूषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवें दिलें तरी गोड । राहे रुचि आणि कोड ॥ ध्रु. ॥ लाविता लावणी । विके भीके केज्या दानी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीरा । विण कैसा होतो हिरा ॥ ३ ॥

२७४. पूज्या एकासनीं आसनीं आसन [पं. आसनें.] । बैसतां गमन मातेशीं तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगतों ते धर्म नीतीचे संकेत । सावधान हित व्हावें तरी ॥ ध्रु. ॥ संतां ठाया ठाव पूजनाची इच्छा । जीवनीं च वळसा सांपडला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकाएकीं वरासन [दे. पं. वरासनें.] । दुजें तेथें भिन्न अशोभ्य तें ॥ ३ ॥

२७५. जेणें मुखें स्तवी । तें चि निंदे पाठीं लावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी अधमाची याती । लोपी सोनें खाय माती ॥ ध्रु. ॥ गुदद्वारा वाटे । मिष्टान्नांचा नरक लोटे ॥ २ ॥ विंचु लाभाविण । तुका ह्मणे वाहे शीण ॥ ३ ॥

२७६. अधमाची यारी । रंग पतंगाचे परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटे न लगतां क्षण । मोल जाय वांयां विण ॥ ध्रु. ॥ सर्पाचिया परी । विषें भरला कल्हारीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । मज झणी ऐसे दावा ॥ ३ ॥

२७७. आणिकांची स्तुति आह्मां ब्रह्महत्या । एका वांचूनि त्या पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां विष्णुदासां एकविध भाव । न ह्मणों या देव आणिकांसि ॥ ध्रु. ॥ शतखंड माझी होईल रसना । जरी या वचना पालटेन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज आणिका संकल्पें । अवघीं च पापें घडतील ॥ ३ ॥

२७८. तान्हेल्याची धणी । फिटे गंगा नव्हे उणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझे मनोरथ सिद्धी । पाववावे कृपानिधी ॥ ध्रु. ॥ तूं तों उदाराचा राणा । माझी अल्प चि वासना ॥ २ ॥ कृपादृष्टीं पाहें । तुका ह्मणे होईं साहे ॥ ३ ॥

२७९. संताचा अतिक्रम । देवपूजा तो अधर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येती [पं. येती दगड ते वरी.] दगड तैसे वरी । मंत्रपुष्पें देवा शिरीं ॥ ध्रु. ॥ अतीतासि गाळी । देवा नैवेद्यासी पोळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । ताडण भेदकांची सेवा ॥ ३ ॥

२८०. करणें तें देवा । हे चि एक पावे सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें घडे येणें सांग । भक्त देवाचें तें अंग ॥ ध्रु. ॥ हें चि एक वर्म । काय बोलिला तो धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरें । खरें त्रिवाचा उत्तरें ॥ ३ ॥

२८१. मागें नेणपणें [पं. नेमतेपणें.] घडलें तें क्षमा । आतां देतों सीमा करूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परनारीचें जया घडलें गमन । दावीतो वदन जननरित ॥ ध्रु. ॥ उपदेशा वरी मन नाहीं हातीं । तो आह्मां पुढती पाहूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साक्षी असों द्यावें मन । घातली ते आण पाळावया ॥ ३ ॥

२८२. आणिकांच्या घातें । ज्यांचीं निवतील चित्तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते चि ओळखावे पापी । निरयवासी शीघ्रकोपी ॥ [पं. नेमतेपणें.] ॥ कान पसरोनी । ऐके वदे दुष्ट वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भांडा । धीर नाहीं ज्याच्या तोंडा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

हनुमंतस्तुति—अभंग ४.

२८३. शरण शरण जी हनुमंता । तुज आलों रामदूता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय भक्तीच्या त्या वाटा । मज दावाव्या सुभटा ॥ ध्रु ॥ शूर आणि धीर । स्वामिकाजीं तूं सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रुद्रा । अंजनीचिया कुमरा ॥ ३ ॥

२८४. केली सीताशुद्धी । मूळ रामायणा आधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा प्रतापी गहन । सुरां सकळ [पं. सुरां सकळ मोहन.] भक्तांचें भूषण ॥ ध्रु ॥ जाऊनि पाताळा । केली देवाची अवकळा ॥ २ ॥ राम लक्ष्मण । नेले आणिले चोरून ॥ ३ ॥ जोडूनियां कर । उभा सन्मुख समोर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जपें । वायुसुता जाती पापें ॥ ५ ॥

२८५. काम घातला बांदोडी । [दे. (नवीन पाठ.) काळ घातला तोरडी ।.] काळ केला देशधडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया माझें दंडवत । कपिकुळीं हनूमंत ॥ ध्रु ॥ शरीर वज्रा ऐसें । कवळी ब्रह्मांड जो पुच्छें ॥ २ ॥ रामाच्या सेवका । शरण आलों ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२८६. हनुमंत महाबळी । रावणाची दाढी जाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया माझा नमस्कार । वारंवार निरंतर ॥ ध्रु ॥ करोनी उड्डाण । केलें लंकेचें शोधन [दे. त. दहन.] ॥ २ ॥ जाळीयेली लंका । धन्य धन्य ह्मणे तुका ॥ ३ ॥ ॥ ४ ॥

२८७. कुंभ अवघा एक आवा । पाकीं एकीं गुफे डावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे भिन्न भिन्न साटे । केले प्रारब्धानें वांटे ॥ ध्रु ॥ हिरे दगड एक खाणी । कैचें विजातीसी पाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिरीं । एक एकाची पायरी ॥ ३ ॥

२८८. मांडे पुऱ्या मुखें सांगों जाणे मात । तोंडीं लाळ हात चोळी रिते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियाच्या गोष्टी फिक्या मिठेंविण । रुचि नेदी अन्न चवी नाहीं ॥ ध्रु ॥ घोलों जाणे अंगीं नाहीं शूरपण । काय तें वचन जाळावें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुतोंडे जे वाचाळ । तेंग तें च मूळ लटिक्याचें ॥ ३ ॥

२८९. न लगे चंदना सांगावा [पं. पुसावा.] परिमळ । वनस्पतिमेळ हाकारुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीचें धांवे स्वभावें बाहेरी । धरितां ही परी आवरे ना ॥ ध्रु ॥ सूर्य नाहीं जागें करीत या जना । प्रकाश किरणा कर ह्मून ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मेघ नाचवी मयूरें । लपवितां खरें येत नाहीं ॥ ३ ॥

२९०. चंदनाचे हात पाय ही चंदन । परिसा नाहीं हीन कोणी अंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दीपा नाहीं पाठीं पोटीं अंधकार । सर्वांगें साकर अवघी गोड ॥ ध्रु ॥ तुका ह्मणे तैसा सज्जनापासून । पाहातां अवगुण मिळे चि ना ॥ २ ॥

२९१. मन करा रे प्रसन्न । सर्व सिद्धीचें कारण । मोक्ष अथवा बंधन । सुख समाधान इच्छा ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनें प्रतिमा स्थापिली । मनें मना पूजा केली । मनें इच्छा पुरविली । मन माउली सकळांची ॥ ध्रु ॥ मन गुरू आणि शिष्य । करी आपुलें चि दास्य । प्रसन्न आपआपणास । गति अथवा अधोगति ॥ २ ॥ साधक वाचक पंडित । श्रोते वक्ते ऐका मात । नाहीं नाहीं [पं. आन.] आनुदैवत । तुका ह्मणे दुसरें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२९२. मायबापें जरी सर्पीण बोका । त्यांचे संगें सुखा न पवे बाळ ॥ १ ॥ चंदनाचा शूळ सोनियाची वेडी । सुख नेदी फोडी प्राण नाशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नरकीं घाली अभिमान । जरी होय ज्ञान गर्व ताठा ॥ ३ ॥

२९३. शिकल्या बोलाचे सांगतील वाद । अनुभव भेद नाहीं कोणा ॥ १ ॥ पंडित हे ज्ञानी करितील कथा । न मिळती अर्था निजसुखा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसी लांचासाठीं ग्वाही । देतील हे नाहीं ठावी वस्तु ॥ ३ ॥

२९४. प्रारब्ध क्रियमाण । भक्तां संचित नाहीं जाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा देव चि जाला पाहीं । भरोनियां अंतर्बाहीं ॥ ध्रु. ॥ सत्वरजतमबाधा । नव्हे हरिभक्तांसि कदा ॥ २ ॥ खाय बोले करी । अवघा त्यांच्या अंगें हरी ॥ ३ ॥ देवभक्तपण । तुका ह्मणे नाहीं भिन्न ॥ ४ ॥

२९५. शास्त्रांचें जें सार वेदांची जो मूर्ति । तो माझा सांगाती प्राणसखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी नाहीं आणिकांचा पांग । सर्व जालें सांग नामें एका ॥ ध्रु. ॥ सगुण निर्गुण जयाचीं [दे. जयाचीं अंगें.] हीं अंगें । तो चि आह्मां संगें क्रीडा करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी विधीचे जनिते । स्वयंभू आइते केले नव्हों ॥ ३ ॥

२९६. ऐका महिमा आवडीचीं । बोरें खाय भिलटीचीं [पं. भिल्लणीचीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोर प्रेमाचा भुकेला । हा चि दुष्काळ तयाला । अष्टमा सिद्धींला । न मनी क्षीरसागराला ॥ ध्रु. ॥ पव्हे सुदामदेवाचे । फके मारी कोरडे च ॥ २ ॥ न ह्मणे उच्छिष्ट अथवा थोडे । तुका ह्मणे भक्तीपुढें ॥ ३ ॥

२९७. कोणें तुझा सांग केला अंगीकार । निश्चिति त्वां थोर मानियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणें ऐसा तुज उपदेश केला । नको या विठ्ठला शरण जाऊं ॥ ध्रु. ॥ तेव्हां तुज कोण घालील पाठीसी । घासील भूमीसी वदन यम ॥ २ ॥ कां रे नागवसी आयुष्य खातो काळ । दिसेंदिस बळ क्षीण होतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यासि सांगा कोणी तरी । विसरला हरी मायबाप ॥ ४ ॥

२९८. साधूनी बचनाग खाती तोळा तोळा । आणिकातें डोळां न पाहवे ॥ १ ॥ साधूनी भुजंग धरितील हातीं । आणिकें कापती देखोनियां ॥ २ ॥ असाध्य तें साध्य करितां सायास । कारण अभ्यास तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२९९. [पं. आमची.] आमचे गोसावी अयाचितवृत्ति । करवी शिष्याहातीं उपदेश ॥ १ ॥ दगडाची नाव आधीं च ते जड । ते काय दगड तारूं जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेष विटंबिला त्यांनीं । सोंगसंपादणी करिती परी ॥ ३ ॥

३००. मृगजळा काय करावा उतार । पावावया [पं. तीर.] पार पैल थडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खापराचे होन खेळती लेंकुरें । कोण त्या वेव्हारें [पं. व्यापारें.] लाभ हाणि ॥ ध्रु. ॥ मंगळदायक करिती कुमारी । काय त्यांची खरी सोयरीक ॥ २ ॥ स्वप्नींचें जें सुखदुःख जालें काहीं । जागृतीं तो नाहीं साच भाव ॥ ३ ॥ सारीं जालीं मेलीं लटिकें वचन । बद्ध मुक्त शीण तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

३०१. माझें ह्मणतां याला कां [पं. कांहीं.] रे नाहीं लाज । कन्या पुत्र भाज धन वित्त ॥ १ ॥ कोणी सोडवी ना काळाचे हातींचें । एकाविणें साचें नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती सांगावें चांडाळा । नेणे जीवकळा [पं. जीवनकळा.] कोण्या जीतो ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०२. आंधळ्यासि जन अवघे चि आंधळे । आपणासि डोळे दृष्टी नाहीं ॥ १ ॥ रोग्या विषतुल्य लागे हें मिष्टान्न । तोंडासि कारण चवी नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध नाहीं जो आपण । तया त्रिभुवन [पं. सर्व.] अवघें खोटें ॥ ३ ॥

३०३. छळी विष्णुदासा कोणी । त्याची अमंगळ वाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येऊं न द्यावा समोर । अभागी तो दुराचार ॥ ध्रु० ॥ नावडे हरिकथा । त्याची व्यभिचारीण माता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याति । भ्रष्ट तयाची [पं. हो का तयाची भलती.] ते मति ॥ ३ ॥

३०४. बोलविसी तैसें आणीं अनुभवा । नाहीं तरी देवा विटंबना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मिठेंविण काय करावें मिष्टान्न [पं. पक्वान्न.] । शव जीवेंविण शृंगारिलें ॥ ध्रु० ॥ संपादर्णाविण विटंबिलें सोंग । गुणेंविण चांग रूप हीन ॥ २ ॥ कन्यापुत्रेंविण मंगळदायकें । वेचिलें हें फिकें द्रव्य तरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसी होते मज परी । न देखे अंतरीं प्रेमभाव ॥ ४ ॥

३०५. अंगीं ज्वर तया नावडे साकर । जन तो इतर गोडी जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचिये तोंडीं पडिली ते माती । अवघे ते खाती पोटभरी ॥ ध्रु० ॥ चारितां बळें येत असे दांतीं । मागोनियां घेती भाग्यवंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नसे संचित हें बरें । तयासि दुसरें काय करी ॥ ३ ॥

३०६. धिग जीणें तो बाईले आधीन । परलोक मान नाहीं दोन्ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग जीणें ज्याचें लोभावरी मन । अतीतपूजन घडे चि ना ॥ ध्रु० ॥ धिग जीणें आळस निद्रा जया फार । अमित आहार अघोरिया ॥ २ ॥ धिग जीणें नाहीं विवेक वैराग्य । झुरे मानालागीं साधुपणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धिग ऐसे जाले लोक । निंदक वादक नरका जाती ॥ ४ ॥

३०७. अरे हें देह व्यर्थ जावें । ऐसें जरी तुज व्हावें । द्यूतकर्म मनोभावें । सारीपाट खेळावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कैचें हरिचें नाम । निजेलिया जागा राम । जन्मोजन्मींचा अधम । दुःख थोर साधिलें ॥ ध्रु० ॥ विषयसुखाचा लंपट । दासीगमनीं अतिधीट । तया तेचि वाट । अधोगती जावया ॥ २ ॥ अणीक एक कोड । नरका जावयाची चाड । तरी संतनिंदा गोड । करीं कवतुकें सदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें । मना लावी राम पिसें । नाहीं तरी आलिया सायासें । फुकट जासी ठकोनी ॥ ४ ॥

३०८. अवघें ब्रह्मरूप रिता नाहीं ठाव । प्रतिमा तो देव कैसा नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं भाव तया सांगावें तें किती । आपुलाल्या मतीं पाषांडिया ॥ ध्रु० ॥ जया भावें संत बोलिले वचन । नाहीं अनुमोदन शाब्दिकांसि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतीं भाव केला बळी । न कळतां खळीं दूषिला [पं. दूषिलें देवां.] देव ॥ ३ ॥

३०९. एक तटस्थ मानसीं । एक सहज चि आळसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोन्ही दिसती सारिखीं । वर्म जाणे तो पारखी ॥ ध्रु० ॥ एक ध्यानीं करिती जप । एक बैसुनि घेती झोप ॥ २ ॥ एकां सर्वस्वाचा त्याग । एकां पोटासाठीं जोग ॥ ३ ॥ एकां भक्ति पोटासाठीं । एकां देवासवें गांठी ॥ ४ ॥ वर्म पोटीं एका । फळें दोन ह्मणे तुका ॥ ५ ॥

३१०. काय कळे बाळा । बाप सदैव दुबळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे नाहीं हें न कळे । हातीं काय कोण्या वेळे ॥ ध्रु० ॥ देखिलें तें दृष्टी । मागे घालूनियां मिठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । माझ्या मज समजावें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३११. भजन घाली भोगावरी । अकर्तव्य [पं. अतर्क्य तें.] मनीं धरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग त्याचें साधुपण । विटाळूनी वर्ते मन ॥ ध्रु ॥ नाहीं वैराग्याचा लेश । अर्थचाड जावें [पं. तं. जीवे आस.] आस ॥ २ ॥ हें ना तें सें जालें । तुका ह्मणे वांयां गेलें ॥ ३ ॥

३१२. एकादशीस अन्न पान । जे नर करीती भोजन । श्वानविष्ठे समान । अधम जन तो एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका व्रताचें महिमान । नेमें आचरती जन । गाती ऐकती हरिकीर्तन । ते समान विष्णूशीं ॥ ध्रु ॥ अशुद्ध विटाळसीचें खळ । विडा [पं. भक्षितो.] भक्षितां तांबूल । सांपडे सबळ । काळाहात्तीं न सुटे ॥ २ ॥ सेज वाज विलास भोग । करी कामिनीशीं संग । तया जोडे क्षयरोग । जन्मव्याधी बळिवंत ॥ ३ ॥ आपण न वजे हरिकीर्तना । अणिकां वारी जातां कोणा । त्याच्या पापें जाणा । ठेंगणा महा मेरु ॥ ४ ॥ तया दंडी यमदूत । जाले तयाचे अंकित । तुका ह्मणे व्रत । एकादशी चुकलीया ॥ ५ ॥

३१३. करवितां व्रत अर्धे पुण्य लाभे । मोडवितां दोघे नरका जाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्धबुद्धि होय [पं. दोघां होय.] दोघां एक मान । चोरासवें कोण जिवें राखे ॥ ध्रु ॥ आपुलें देऊनी आपुला चि घात । न करावा थीत जाणोनियां ॥ २ ॥ देऊनियां वेच धाडी वाराणसी । नेदावें चोरासि चंद्रबळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तप तीर्थ व्रत याग । भक्ति हे मारग मोडूं नये ॥ ४ ॥

३१४. इनामाची भरली पेठ । वाहाती दाट मारग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघेचीं येती वाण । अवघे शकुन लाभाचे ॥ ध्रु ॥ अडचणी त्या केल्या दुरी । देण्या उरी घेण्याच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडी जाली । ते आपुली आपणा ॥ ३ ॥

३१५. वेदाचें गव्हर न कळे पाठकां । अधिकार लोकां नाहीं येरां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबाचें नाम सुलभ सोपारें । तारी एक सरे भवसिंधु ॥ ध्रु ॥ जाणत्या असाध्य मंत्र तंत्र काळ । येर तो सकळ मूढ लोक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विधि निषेध लोपला । उच्छेद या जाला मारगाचा ॥ ३ ॥

३१६. विधीनें सेवन । विषयत्यागातें समान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुख्य धर्म देव चित्तीं । आदि अवसान अंतीं ॥ ध्रु ॥ बहु अतिशय खोटा । तर्कें होती बहु वाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । कृपा करीजेते देवें ॥ ३ ॥

३१७. येथीचिया अळंकारें । काय खरें पूजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैकुंठींच्या लावूं वाटा । सर्व साटा ते ठायीं ॥ ध्रु ॥ येथीचिया नाशवंतें । काय रितें चाळवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वैष्णव जन । माझे गण समुदाय ॥ ३ ॥

३१८. उजळावया आलों वाटा । खरा खोटा निवाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलविले बोल बोलें । धनीविठ्ठला सन्निध ॥ ध्रु ॥ तरी मनीं नाहीं शंका । बळें एका स्वामीच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नये आह्मां । पुढें कामा गबाळ ॥ ३ ॥

३१९. बोलावें तें धर्मा मिळे । बरे डोळे उघडूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशासाठीं खावें शेण । जेणें जन थुंकी तें ॥ ध्रु ॥ दुजें ऐसें काय बळी । जें या जाळी अग्नीसि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शर रणीं । गांढें मनीं बुरबुरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३२०. बरा कुणबी केलों । नाहीं तरि दंभेंचि असतों मेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलें केलें देवराया । नाचे तुका लागे पायां ॥ ध्रु. ॥ विद्या असती कांहीं । तरी पडतों अपायीं ॥ २ ॥ सेवा चुकतों संताची । नागवण हे फुकाची ॥ ३ ॥ गर्व होता ताठा । जातों यमपंथें वाटा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे थोरपणें । नरक होती अभिमानें ॥ ५ ॥

३२१. दाता नारायण । स्वयें भोगिता आपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय उरलें वाचे । पुढें शब्द बोलायाचे ॥ ध्रु. ॥ देखती जे डोळे । रूप आपुलें तें खेळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाद । जाला अवघा गोविंद ॥ ३ ॥

३२२. कृपा करुनी देवा । मज साच तें दाखवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी दयावंत कैसे । कीर्ति जगामाजी [पं. असे.] वसे ॥ ध्रु. ॥ पाहोनियां डोळां । हातीं ओढवाल काळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझा करावा कुठावा [पं. कुडावा.] ॥ ३ ॥

३२३. ठायींची ओळखी । येइल टाकूं टाका सुखीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचा जाईल ईमान । माझे कपाळीं पतन ॥ ध्रु. ॥ ठेविला तो ठेवा । अभिळाषें बुडवावा ॥ २ ॥ मनीं न विचारा । तुका ह्मणे हे दातारा ॥ ३ ॥

३२४. तुझें वर्म ठावें । माझ्या पाडियेलें भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप कासवाचे परी । धरुनि [पं. राहिलों.] राहेन अंतरीं ॥ ध्रु. ॥ नेदी होऊं तुटी । मेळवीन दृष्टादृष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । चिंतन ते तुझी सेवा ॥ ३ ॥

३२५. गहूं एकजाती । परी त्या पाधाणी नासिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्म जाणावें तें सार । कोठें काय थोडें फार ॥ ध्रु. ॥ कमाईच्या सारें । जाति दाविती प्रकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोल । गुणा मिथ्या फिके बोल ॥ ३ ॥

३२६. पुण्यवंत व्हावें । घेतां सज्जनांचीं नांवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघे [पं. माझी वाचा.] माझे वाचे तुटी । महा लाभ फुकासाठी ॥ ध्रु. ॥ विश्रांतीचा ठाव । पायीं संतांचिया भाव ॥ २ ॥ तुका [दे. त. तुका ह्मणे जपें संताचिया पापें.] ह्मणे पापें । जाती संतांचिया जपे ॥ ३ ॥

३२७. देव होईजेत [पं. होईजेते.] देवाचे संगती । पतन पंगती जगाचिया [पं. देवाचिया.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहींकडे दोन्ही वाहातील वाटा । करितील सांटा आपुलाला ॥ ध्रु. ॥ दाखविले परी नाहीं वर्जिजेतां । आला तो तो चित्ता भाग भरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगीं आवडीचें बळ । उपदेश मूळबीजमात्र ॥ ३ ॥

३२८. शोधिसील मूळें । त्याचें करीसी वाटोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे संतांचे बोभाट । तुझे बहु जाले तट ॥ ध्रु. ॥ लौकिका बाहेरी । घाली रोंखीं जया [पं. घरी.] धरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुण । तुझा लागलिया शून्य ॥ ३ ॥

३२९. वैद्य [दे. त. वैद.] वाचविती जीवा । तरी कोण ध्यातें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणों कैसी परी । प्रारब्ध तें ठेवी उरी [पं. "अंगीं दैवत संचरे । मग तेथें काय उरे" । हें कडवें जास्त आहे.] नवसें कन्यापुत्र हाती ॥ तरि कां करणें लागे पती ॥ २ ॥ जाणे हा विचार । स्वामी तुकयाचा दातार ॥ ३ ॥

३३०. मारगीं बहुत । या चि गेले साधुसंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ऐसी गर्जती पुराणें । नका जाऊं आड राणें.] नका जाऊं आडराणें । ऐसीं गर्जती पुराणें ॥ ध्रु. ॥ चोखाळिल्या वाटा । न लगे पुसाव्या धोपटा ॥ २ ॥ झळकती पताका । गरुड टके ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३३१. कार्तिकीचा सोहळा । चला जाऊं पाहूं डोळां । आलें वैकुंठ जवळां । [पं. पंढरीचे सन्निध.] सन्निध पंढरीये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पीक पिकलें घुमरी । प्रेम न समाये अंबरीं । अवघी मातली पंढरी । घरोघरीं सुकाळ ॥ ध्रु. ॥ चालती स्थिर स्थिर । गरुड टकयांचे भार । गर्जती गंभीर । टाळ श्रुति मृदंग ॥ २ ॥ मिळालिया भद्रजाती । कैशा आनंदें [पं. डुल्लती.] डुलती । शूर उठावती । एका एक आगळे ॥ ३ ॥ नामामृत कल्लोळ । वृंदें कोंदलीं सकळ । आलें वैष्णवदळ । कळिकाळ कांपती ॥ ४ ॥ आस करिती ब्रह्मादिक । देखुनि वाळवंटीचें सुख । धन्य धन्य मृत्युलोक । ह्मणती [पं. भाग्याचा कैसा.] भाग्याचे कैसे ॥ ५ ॥ मरण मुक्ति वाराणसी । पितृऋण गया नासी । उधार नाहीं पंढरीसि । पायापाशीं विठोबाच्या ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां । काय करणें आह्मां चिंता । सकळ सिद्धींचा दाता । तो सर्वथा नुपेक्षी ॥ ७ ॥

३३२. जया दोषां परीहार । नाहीं नाहीं धुंडितां शास्त्र । ते हरती अपार । पंढरपुर देखिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य धन्य भीमातीर । चंद्रभागा सरोवर । पद्मातीर्थीं [पं. पद्माळेसी.] विठ्ठल वीर । क्रीडास्थळ वेणुनादीं [पं. वेणुनाद.] ॥ ध्रु. ॥ सकळतीर्थांचें माहेर । भूवैकुंठ निर्विकार । होतो नामाचा गजर । असुरकाळ कांपती ॥ २ ॥ नाहीं उपमा द्यावया । सम तुल्य आणिका ठाया । धन्य भाग्य जयां । जे पंढरपूर [पं. पंढरी.] देखती ॥ ३ ॥ उपजोनि संसारीं । एक वेळ [पं. पाहे पंढरी.] पाहें पा पंढरी । महा दोषां कैची उरी । देवभक्त देखिलिया ॥ ४ ॥ ऐसी विष्णूची नगरी । चतुर्भुज नर नारी । सुदर्शन घरटी करी । रीग न पुरे कळिकाळा ॥ ५ ॥ तें सुख वर्णावया गति । एवढी कैची मज मति । जे पंढरपुरा जाती । ते पावती वैकुंठ ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे या शब्दाचा । जया विश्वास नाहीं साचा । अधम जन्मांतरिचा । तया पंढरी नावडे ॥ ७ ॥

३३३. एक नेणतां नाडलीं । एकां जाणिवेची भुली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलों नेणें मुकें । वेडें वाचाळ काय निकें ॥ ध्रु. ॥ दोहीं सवा नाड । विहीर एकीकडे आड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कर्म । तुझें कळों नेदी वर्म ॥ ३ ॥

३३४. ह्मणवितों दास । [पं. एवढी च मज आस.] मज एवढी च आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी तें अंगीं नाहीं वर्म । करीं आपुला तूं धर्म ॥ ध्रु. ॥ बडबडितों तोंडें । रितें भावेंविण धेंडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरां । दावूं जाणतों पसारा ॥ ३ ॥

३३५. पूजा समाधानें [पं. समाधान.] । अतिशयें [पं. वाटे.] वाढे सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों जाणां तुह्मी संत । आहे बोलिली ते नीत ॥ ध्रु. ॥ पाहिजे तें केलें । सहज प्रसंगीं घडलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माथा । पायीं ठेवीं तुह्मां संतां ॥ ३ ॥

३३६. स्वप्नींचिया गोष्टी । मज धरिलें होतें वेठी । जालिया सेवटीं [पं. सेवटी.] । जालें लटिकें सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वायां भाकिली करुणा । मूळ पावावया सिणा । राव रंक राणा । कैंचे स्थानावरि आहे ॥ ध्रु. ॥ सोसिलें तें अंगें । खरें होतें नव्हतां जागें । अनुभव ही सांगे । दुःखें डोळे उघडीले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतीं । सावचित केलें अंतीं । नाहीं तरि होती । टाळी बैसोनि राहिली ॥ ३ ॥

३३७. आसुरी स्वभाव निर्दय अंतर । मानसीं निष्ठुर अतिवादी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याति कुळ येथें असे अप्रमाण । गुणाचें कारण असे अंगीं ॥ ध्रु. ॥ काळकुट पितळ सोनें शुद्ध रंग । अंगाचेंच अंग साक्षी देतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरी जातीसवें भेटी । नवनीत पोटीं सांटविलें ॥ ३ ॥

३३८. बाळपणीं हरि । खेळे मथुरेमाझारी । पायीं घागरिया सरी । कडदोरा वांकी । मुख पाहे माता । सुख न माये चित्ता । धन्य मानव संचिता । वोडवलें आजि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाळ चांगलें वो । बाळ चांगलें वो । ह्मणतां चांगलें । वेळ लागे तया बोलें । जीवापरीस तें वाल्हें । मज आवडतें ॥ ध्रु ॥ मिळोनियां याती । येती नारी कुमारी बहुती । नाहीं आठव त्या चित्तीं । देहभाव कांहीं । विसरल्या घरें । तान्हीं पारठीं लेकुरें । धाक सांडोनियां येरें । तान भूक नाहीं ॥ २ ॥ एकी असतील घरीं । चित्त तयापासीं परी । वेगीं करोनि वोसरी । तेथें जाऊं पाहे । लाज सांडियेली वोज । नाहीं फजितीचें काज । सुख सांडोनियां सेज । तेथें धाव घाली ॥ ३ ॥ वेधियेल्या बाळा । नर नारी या सकळा । बाळा खेळवी अबला । त्याही विसरल्या । कुमर कुमारी । नाभाव हा शरीरीं । दृष्टी न फिरे माघारी । तया देखतां हे ॥ ४ ॥ वैरभाव नाहीं । आप पर कोणीं कांहीं । शोक मोह दुःख ठायीं । तया निरसलीं । तुका ह्मणे सुखी । केलीं आपणासारिखीं । स्वामी माझा कवतुकें । बाळवेषें खेळे ॥ ५ ॥

३३९. अशोकाच्या [पं. त. वासुगीच्या.] बनीं सीता शोक करी । कांहो अंतरले रघुनाथ दुरी । येउनि गुंफेमाजी दुष्टें केली चोरी । कांहो मज आणिलें अवघड लंकापुरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगा वो त्रीजटे सखिये ऐसी मात । देईल कां नेदी भेटी रघुनाथ । मन उताविळ जाला दुरी पंथ । राहों न सके प्राण माझा कुडी आंत ॥ ध्रु ॥ काय दुष्ट आचरण होतें म्यां केलें । तीर्थ व्रत होतें कवणाचें भंगीलें । गाईवत्सा पत्नीपुरुषा बिघडिलें । न कळे वो संचित चरण अंतरले ॥ २ ॥ नाडियेलें आशा मृगकांतिसोनें । धाडिलें रघुनाथा पाठिलागे तेणें । उलंघिली आज्ञा माव काय मी जाणें । देखुनी सूनाट घेउनि आलें सुनें ॥ ३ ॥ नाहीं मूळ मारग लाग अणीक सोये । एकाविण नामें रघुनाथाच्या माये । उपटी पक्षिया एक देउनि पाये । उदकवेढ्यामध्यें तेथें चाले काये ॥ ४ ॥ जनकाची नंदिनी दुःखें ग्लानी थोरी । चुकली कुरंगिणी मेळा तैशा परी ॥ संमोखी त्रीजटा स्थिर स्थिर वो करी । घेइल तुकयास्वामी राम लंकापुरी ॥ ५ ॥

३४०. वीट नेघे ऐसें रांधा । जेणें बाधा उपजे ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च तें गोड राहे । निरें पाहे स्वयंभ ॥ ध्रु ॥ आणिकां गुणां पोटीं बाब । दावी भाव आपुला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध जाती । ते मागुती परतेना ॥ ३ ॥

३४१. नव्हतों सावचित । तेणें अंतरलें हित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिला नामाचा विसर । वाढविला संवसार ॥ ध्रु ॥ लटिक्याचें पुरीं । वाहोनियां गेलों दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाव । आह्मां सांपडला भाव ॥ ३ ॥

३४२. अन्नाच्या परिमळें जरि जाय भूक । तरि कां हे पाक घरोघरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलालें तुह्मी करा रे स्वहित । वाचे स्मरा नित्य राम राम ॥ ध्रु ॥ देखोनि जीवन जरि जाय तान । तरि कां सांटवण घरोघरीं ॥ २ ॥ देखोनियां छाया सुख न पवीजे । जंव न बैसीजे तया तळीं ॥ ३ ॥ हित [पं. सुख.] तरी होय गातां अईकतां । जरि राहे चित्ता दृढ भाव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे होसी भावें चि तूं मुक्त । काय करिसी युक्त जाणिवेची ॥ ५ ॥

३४३. काय उणें आह्मां विठोबाचे पाईं । नाहीं ऐसें [पं. कांहीं.] काई येथें एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें [पं. तों.] हें भोंवतालें ठायीं वांटूं मन । बराडी करून दारोदारीं ॥ ध्रु ॥ कोण बळी माझ्या विठोबा वेगळा । आणीक आगळा दुजा सांगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष विठोबाचे गांवीं । फुकाचीं लुटावीं भांडारें तीं ॥ ३ ॥

३४४. सेवितों [पं. सेवितों हा रस.] रस तो वांटितों आणिकां । घ्या रे होऊं नका राणभरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटेवरी ज्याचीं पाउलें समान । तो चि एक दानशूर दाता ॥ ध्रु ॥ मनाचे संकल्प पाववील सिद्धी । जरी राहे बुद्धी याचे पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज धाडिलें निरोपा । मारग हा सोपा सुखरूप ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४५. ऐसे ऐसियानें भेटती ते साधु । ज्याच्या दरशनें तुटे भवबंदु [पं. बंधु.] । जे कां सच्चिदानंदीं नित्यानंदु । जे कां मोक्षसिद्धी तीर्थ वंदूं रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाव सर्वकारण मूळ वंदु । सदा समबुद्धि नास्तिक्यभेदु [दे. नास्ति भेदु.] । भूतकृपा मोडीं द्वेषकंदु । शत्रु मित्र पुत्र सम करीं बंधु रे ॥ ध्रु. ॥ मन बुद्धि काया वाचा शुद्ध करीं । रूप सर्वत्र देखोनि नमस्कारीं । लघुत्व सर्वभावें अंगीकारीं । सांडीमांडी मीतूंपण ऐसी थोरी रे ॥ २ ॥ अर्थकामचाड नाहीं चित्ता [दे. चिंता.] । मानामान मोह माया मिथ्या । वर्ते समाधानीं जाणोनि नेणता । साधु मेट देती तया अवचिता रे ॥ ३ ॥ मनीं दृढ धरीं विश्वास । नाहीं सांडीमांडीचा सायास । साधुदर्शन नित्यकाळ त्यास । तुका ह्मणे जो विटला जाणीवेस रे ॥ ४ ॥

३४६. भवसागर तरतां । कां रे करीतसां चिंता । पैल उभा दाता । कटीं कर ठेवुनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचे पायीं घाला मिठी । मोल नेघे जगजेठी । भावा एका साठीं । खांदां वाहे आपुल्या ॥ ध्रु. ॥ सुखें करावा संसार । परि न संडावे दोन्ही वार । दया क्षमा घर । चोजवीत येतील ॥ २ ॥ भुक्तिमुक्तीची चिंता । नाहीं दैन्य दरिद्रता । तुका ह्मणे दाता । पांडुरंग वोळगिल्या ॥ ३ ॥

३४७. जें [पं. जे का रंजले गांजले । त्यांसि ह्मणे जो आपुले ॥;] कां रंजलें गांजलें । त्यासि ह्मणे जो आपुलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो चि साधु ओळखावा । देव तेथें चि जाणावा ॥ ध्रु. ॥ मृदु सबाह्य नवनीत । तैसें सज्जनाचें चित्त ॥ २ ॥ ज्यासि आपंगिता नाहीं । त्यासि धरी जो ह्ददयीं ॥ ३ ॥ दया करणें जें पुत्रासी । ते चि दासा आणि दासी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सांगूं किती । तो चि भगवंताची मूर्ती ॥ ५ ॥

३४८. याजसाठीं भक्ति । जगीं [पं. वाढवाया.] रूढवावया ख्याति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरी कोठें दुजें । आहे बोलाया सहजें ॥ ध्रु. ॥ गौरव [पं. गौरवावया.] यासाटीं । स्वामिसेवेची कसोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अळंकारा । देवभक्त लोकीं खरा ॥ ३ ॥

३४९. अमंगळ वाणी । नये ऐकों ते कानीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जो हे दूषी हरिची कथा । त्यासि क्षयरोगव्यथा ॥ ध्रु. ॥ याति वर्ण श्रेष्ठ । परि तो चांडाळ पापिष्ठ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाप । माय नावडे ज्या बाप ॥ ३ ॥

३५०. कैसा सिंदळीचा । नव्हे ऐसी ज्याची वाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाचे नुच्चारी गोविंदा । सदा करी परनिंदा ॥ ध्रु. ॥ कैसा निरयगांवा । जाऊं न पवे विसावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दंड । कैसा न पवे तो लंड ॥ ३ ॥

३५१. आचरणा ठाव । नाहीं अंगीं स्वता भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करवी आणिकांचे घात । खोडी काढूनि पंडित ॥ ध्रु. ॥ श्वानाचियापरी । मिष्टान्नासि विटाळ करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । सटवे चि ना पांचा दिसां ॥ ३ ॥

३५२. गर्भाचें धारण । तिनें वागविला सिण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्याली कुऱ्हाडीचा दांडा । वर न घली च तोंडा ॥ ध्रु. ॥ उपजला काळ । कुळा लाविला विटाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाय । नरका अभक्ताची माय ॥ ३ ॥

३५३. पतनासि जे नेती । तिचा खोटा स्नेह प्रीतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विधीपुरतें कारण । बहु वारावें वचन ॥ ध्रु. ॥ सर्वस्वासि नाडी । ऐसी लाघवाची बेडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुरी । राखतां हे तों ची बरी ॥ ३ ॥

३५४. देव आड जाला । तो भोगिता मी उगला । अवघा निवारला । शीण शुभाअशुभाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीवशिवाचें भातुकें । केलें क्रीडाया [पं. होतें कवतुकें.] कौतुकें । कैचीं येथें लोकें । हा आभास अनित्य ॥ छ ॥ विष्णुमय खरें जग । येथें लागतसे लाग । वांटिले विभाग । वर्णधर्म हा खेळ तयाचा [पं. हा शब्द नाहीं.] ॥ २ ॥ अवघी एकाची च वीण [पं. विईण.] । तेथें कैचें भिन्नाभिन्न । वेदपुरुष नारायण । तेणें केला निवाडा ॥ ३ ॥ प्रसादाचा रस । तुका लाधला सौरस । पायापाशीं वास । निकट नव्हे निराळा [पं. निरोपी.] ॥ ४ ॥

मंबाजी गोसावी यांनीं स्वामीस पीडा केली—अभंग.

३५५. न [पं. नसोडी न सोडी ।.] सोडीं न सोडीं न सोडीं । विठोबा चरण न सोडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलतें जड पडो भारी । जीवावरी आगोज ॥ छ ॥ शतखंड देह शस्त्रधारी । करितां परी न भीयें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली आधीं । दृढ बुद्धी सावध ॥ ३ ॥

३५६. बरवें बरवें केलें विठोबा बरवें । [पं. पाहोनियां.] पाहोनि आंत क्षमा अंगी कांटीवरी मारविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिव्या गाळी नीत नाहीं । बहु फार विटंबिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्रोधा हातीं । सोडवूनि घेतलें रे ॥ ३ ॥

३५७. पावलों [त. पावलों पावलों पावलों.] पावलों । देवा पावलों रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवें संचित होतें तैसें जालें रे । आतां काय बोलों रे ॥ २ ॥ सोज्ज्वळ कंटकवाटा भावें करूं गेलों रे । तुका ह्मणे करूनि वेगळा केलों रे ॥ ३ ॥

३५८. कां होती कां होती । देवा एवढी फजीती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुळीं वर्म नसतों [पं. नसतें.] चुकलों । तो मी ऐसें चित्तीं ॥ छ ॥ होणार होऊनि गेलें । मिथ्या आतां [पं. खंती.] खंती रे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुरे आतां । दुर्जनाची संगती <u>रे</u> [पं. हा शब्द नाहीं.] ॥ ३ ॥

३५९. सोडवा [पं. सोडवा सोडवा हो अनंता. । त. सोडवा सोडवा सोडवा । सोडवा हो अनंता.] सोडवा । सोडवा हो अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविण ऐसा । कोण दुजा प्राणदाता ॥ छ ॥ कोणा लाज नेणां ऐसें [पं. ऐसी.] । आणिकां शरण [पं. तुह्मी.] आह्मी जातां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सखया । माझ्या रखुमाईच्या कांता ॥ ३ ॥

३६०. पुत्राची वारता [दे. त. वार्ता.] । शुभ ऐके जेवीं माता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें राहो माझें मन । गातां ऐकतां हरिगुण ॥ छ ॥ नादें लुब्ध जाला मृग । देह विसरला अंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहे । कासवीचें पिलें माये ॥ ३ ॥

३६१. ध्यानी योगीराज बैसले कपाटीं । लागे पाठोवांटीं [पं. पाटोवाटी.] तयांचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तान भुक त्यांचें राखे शीत उष्ण । जाले उदासीन देहभाव ॥ छ ॥ कोण सखें तयां आणीक [पं. सोइरें.] सोयरें । असे त्यां दुसरें हरीविण ॥ २ ॥ कोण सुख त्यांच्या जीवासि आनंद । नाहीं राज्यमद घडी तयां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विष अमृता समान । कृपा नारायण करितां होय ॥ ४ ॥

३६२. न व्हावें तें जालें [पं. देखिले हे.] देखियेले पाय । आतां फिरूं काय मागें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु दिस होतों करीत हे आस । तें आलें सायासें फळ आजि ॥ छ ॥ कोठवरि जिणें संसाराच्या [पं. संसाराची.] आशा । उगवो हा फांसा येथूनियां ॥ २ ॥ बुडालीं तयांचा मूळ ना मारग । [पं. लागला तो लाग सोडूनियां.] लागे तो लाग

विषयानुक्रम

सांडूनियां ॥ ३ ॥ पुढें उलंघितां दुःखाचे डोंगर । नाहीं अंतपार गर्भवासा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कास धरीन पीतांबरीं । तूं भवसागरीं तारूं देवा ॥ ५ ॥

३६३. वैकुंठा जावया तपाचे सायास । करणें जीवा नास न लगे कांहीं ॥ १ ॥ तया पुंडलिकें केला उपकार । फेडावया [पं. हरावया.] भार पृथीवीचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोपी केली पायवाट । पंढरी वैकुंठ भूमीवरी ॥ ३ ॥

३६४. शोकें शोक वाढे । हिमतीचे धीर गाढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें केले नव्हे काई । लंडीपण खोटें भाई ॥ छ ॥ करिती होया होय । परी नव्हे कोणी साह्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडी । साधिलिया एक थोडी ॥ ३ ॥

३६५. ह्मणउनी खेळ मांडियेला ऐसा । नाहीं कोणी दिशा वर्जीयेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. माझिया गोतें बसलें सकळ.] माझिया गोतें हें वसलें सकळ । न देखिजे मूळ विटाळाचें ॥ छ ॥ करूनि ओळखी दिली एकसरें । न देखों दुसरें विषमासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं काळापाशीं गोवा । स्थिति मति देवा वांचूनियां ॥ ३ ॥

३६६. वैष्णव तो जया । अवघी देवावरी माया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आणीक प्रमाण । तन धन तृण जन ॥ छ ॥ पडतां जड भारी । नेमा न टळे निर्धारीं [पं. निर्धारी.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याती । हो का तयाची भलती ॥ ३ ॥

३६७. करोत तपादि साधनें । कोणी [पं. साधोत.] साधो गोरांजनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी न वजों तया वाटा । नाचूं पंढरीचोहटां ॥ छ ॥ पावोत आत्मस्थिति । कोणी [पं. कोणी उत्तम ह्मणोत मुक्ति.] ह्मणोत उत्तम मुक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे छंद । आह्मां हरिच्या दासां निंद्य ॥ ३ ॥

॥ स्वामीस सद्‌गुरूची कृपा जाली—अभंग ४.

३६८. सद्‌गुरुरायें कृपा मज केली । परी नाहीं घडली सेवा कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांपडविलें वाटे जातां गंगास्नाना । मस्तकीं तो जाणा ठेविला कर ॥ छ ॥ भोजना मागती तूप पावशेर । पडिला विसर स्वप्नामाजी ॥ २ ॥ कांहीं कळे उपजला अंतराय । ह्मणोनियां काय त्वरा जाली ॥ ३ ॥ राघवचैतन्य केशवचैतन्य । सांगितली खुण माळिकेची ॥ ४ ॥ बाबाजी [पं. आपण.] आपलें सांगितलें नाम । मंत्र दिला राम कृष्ण हरि ॥ ५ ॥ माघाशुद्ध दशमी पाहुनि गुरुवार । केला अंगीकार तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

३६९. माझिये मनींचा जाणोनियां भाव । तो करी उपाव गुरुराजा [पं. गुरुरावो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीचा मंत्र सांगितला सोपा । जेणें नव्हे गुंपा [पं. गुंफा.] कांहीं कोठें ॥ छ ॥ जाती पुढें एक उतरले पार । हा भवसागर साधुसंत ॥ २ ॥ जाणत्या नेणत्या ज्या जैसी आवडी । उतार सांगडी नापे पेटीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज दावियेला तारू । कृपेचा सागरु पांडुरंग ॥ ४ ॥

३७०. घालुनियां भार राहिलों निश्चितीं । निरविलें संतीं विठोबासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लावूनियां हातें कुरवाळिला माथा । सांगितलें चिंता न करावी ॥ छ ॥ कटीं कर सम चरण साजिरे । राहिला भीवरे तीरीं उभा ॥ २ ॥ खुंटले सायास [पं. आणीक.] अणिकि या जीवा । धरिले केशवा पाय तुझे ॥ ३ ॥ तुज वाटे आतां तें करीं अनंता । तुका ह्मणे संता लाज माझी ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३७१. माझिये मनींचा जाणा हा निर्धार । जिवासि उदार जालों आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविण दुजें न धरीं आणिका । भय लज्ञा शंका टाकियेली ॥ ध्रु. ॥ ठायींचा संबंध तुज मज होता । विशेष अनंता केला संतीं ॥ २ ॥ जीवभाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । हें [पं. त. हे.] चि आतां नाहीं लाज तुम्हां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतीं घातला हावाला । न सोडीं विठ्ठल पाय [पं. तुझे.] आतां ॥ ४ ॥

॥ ४ ॥

३७२. देव सखा जरी । जग अवघें कृपा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा असोनि अनुभव । कासाविस होती जीव ॥ ध्रु. ॥ देवाची जतन । तया बाधूं न शके अग्र ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । प्रऱ्हादासि यत्न करी ॥ ३ ॥

३७३. भले ह्मणवितां [दे. क. भणवितां.] संतांचे सेवक । आइत्याची भीक सुखरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठसावितां बहु लागती सायास । चुकल्या घडे नास अल्प वर्म ॥ ध्रु. ॥ पाकसिद्धी लागे संचित आइतें । घडतां सोई तें तेव्हां गोड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरे सांगतां चि गोष्टी । रणभूमि दृष्टी न पडे तों ॥ ३ ॥

३७४. संतसमागम एखादिया परी । राहावें त्याचे [पं. घरीं.] द्वारीं श्वानयाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें रामनाम होईल श्रवण । घडेल भोजन उच्छिष्टाचें ॥ ध्रु. ॥ कामारी बटीक सेवेचे सेवक । दीनपण [पं. दीन तेथें रंकपण भलें.] रंक तेथें भलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व सुख त्या संगती । घडेल पंगती संतांचिया ॥ ३ ॥

३७५. एकली राणागोविंदा सवें । गेलें ठावें तें जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज न ह्मणा न ह्मणा शिंदळी । नाहीं विषम जवळीं आतळलें ॥ ध्रु. ॥ नव्हती देखिली म्यां वाट । ह्मणोनि हा धीट संग केला ॥ २ ॥ भेणें मिठी दिधली गळां । सेजे जवळ दडालें ॥ ३ ॥ सलगी धरी पयोधर । साहाती करमुर सवें ॥ ४ ॥ आहेब मी गर्भीणपणें । हें सांगणें कां लागे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे सेवटा नेलें । संपादिलें उभयतां ॥ ६ ॥

३७६. होतें बहुत हें दिवस मानसीं । आजि नवस हे फळले नवसीं । व्हावी भेटी ते जाली गोविंदासीं । आतां सेवा करीन निश्चयेसीं वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्थिर स्थिर [पं. मजसीं.] मज चि साहे करा । बहु कष्ट सोसिल्या येरझारा । येथें आड मज न साहावे वारा । देऊनि कपाट आलें तें दुसरें वारा वो ॥ ध्रु. ॥ मूळ सत्ता हे सायासाची जोडी । नेदी वेगळें होऊं एकी घडी । नाहीं लौकिक स्मरला आवडी । आतां येणें काळें या वो लोभें वेडी वो ॥ २ ॥ उदयीं उदय साधिला अवकाश । निश्चिंतीनें निश्चिंती सावकाश । धरियें गोडी बहुत आला रस । तुका ह्मणे हा मागुता न ये दिवस वो ॥ ३ ॥

३७७. स्वयें सुखाचे जाले अनुभव । एक एकीपाशीं सांगतील भाव । अवघ्यां अवघा हा कैसा नवलाव । सर्वसाक्ष तेथें चि त्याचा जीव वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपआपणाशीं करिती नवल । परि वादावाद न संडिती बोल । एक मेघःशामें जलधर बोल । रसीं उताविळ हृदय सखोल वो ॥ ध्रु. ॥ एक विषय तो सकळांचा हरि । त्याच्या आवडीनें आवडी इतरीं [पं. इतरी.] । अंध बहिर हे प्रेतलोकाचारी [दे. प्रेत लोकां चारी.] । त्यांची कीर्ति गाइली पुराणांतरीं वो ॥ २ ॥ स्तुति पराविया मुखें रुचिकर । प्रीतिपात्राच्या गौरवीं आदर । परस्परें हें सादरा सादर । योग सज्ञनाच्या सुखा नाहीं पार वो ॥ ३ ॥ भक्तिवल्लभ न तुटे चराचरीं । आप्त अनाप्त हे ऐशी ठेवी उरी । दुरी जवळी संचिता ऐसें धरी । रंगा रंगा ऐसें होणें लागे हरि वो ॥ ४ ॥ तुका लाधला हें उच्छिष्ट भोजन । आला बाहेरी प्रेमें वोसंडून । पडिलें कानीं त्या जीवाचें जतन । धरियेले एकाभावें हृदयीं चरण वो ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

३७८. आजि का वो तूं दिससी दुश्चिती । ह्मणी [पं. ह्मणे.] एका मन लगे तुझ्या चित्तीं । दिलें ठेवूं तें विसरसी हातीं । नेणों काय बैसला हरि चित्तीं वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर सर परती जालीस आतां भांड । कैसें दाखविसी जगासी या तोंड । व्याली माग्र ते लाजविली रांड । नाहीं थार दो ठायीं जाला खंड वो ॥ ध्रु. ॥ होतें तैसें [पं. होते तैसे उमटले वरी.] तें उमटलें वरी । बाह्य संपादणी अंतरींची चोरी । नाहीं मर्यादा निःसंग [त. निःशंक.] बावरी । [पं. मन हें गोविंदी काम करी वो.] मन हें गोविंदीं देह काम करी वो ॥ २ ॥ नाहीं करीत उत्तर कोणासवें । पराधीन भोजन दिलें खावें । नाहीं अचळ सावरावा [दे. त. ठाव.] ठावे । देखों [पं. देखोंनुदासीन.] उदासीन तुज गे देहभावें [दे. देहभावें.] वो ॥ ३ ॥ कोठें नेणों हा फावला एकांत । सदा किलकिल भोंवतीं बहुत । दोघे एकवाटा बोलावया मात । नाहीं लाज धरिली दिला हात वो ॥ ४ ॥ करी कवतुक खेळ खेळे कान्हा । दावी लाघव भांडवी सासुसुना [दे. सासा.] । परां भक्ति हे शुद्ध तुह्मी जाणा । तुका ह्मणे ऐसें कळों यावें जना [पं. हे.] वो ॥ ५ ॥

३७९. भरिला उलंडूनि रिता करी घट । मीस पाणियाचें गोविंदाची चट । चाले झडझडां उसंतूनि वाट । पाहे पाळतूनि उभा तो चि नीट वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाळा लावियेले [पं. लावियेला.] गोप गोपीनाथें । जाणे आवडीचें रूप जेथें तेथें । दावी बहुतांच्या बहुवेषपंथें । गुणातीतें खेळ मांडियेला येथें वो ॥ ध्रु. ॥ मनीं आवडे तें करावें उत्तर । कांहीं निमित्ताचा पाहोनि आधार । उगा राहे कां मारिसी कंकर । मात वाढविसी उत्तरा उत्तर वो ॥ २ ॥ धरिली खोडी दे टाकोनियां मागें । न ये विनोद हा कामा मशीं संगें । मिठी घालीन या जीवाचिया त्यागें । नाहीं ठाउकीं पडिलीं तुझीं सोंगें रे [पं. वो.] ॥ ३ ॥ सुख अंतरींचें बाह्य ठसठसी । ह्मणे विनोद हा काय सोंग यासी । तुज मज काय सोयरीक ऐसी । नंदानंदन या थोरपणें जासी रे ॥ ४ ॥ करी कारण तें कळों नेदी कोणा । सुख अंतरींचें बाह्य रंग [पं. जाणा.] जाना । मन मिनलें रे तुका ह्मणे मना । भोग अंतरींचा पावे नारायणा वो ॥ ५ ॥

३८०. आजि नवल मी आलें येणें राणें । भेटी अवचिती नंदाचिया कान्हें । गोवी सांगती वो सकळ ही जन । होतें संचित आणियेलें तेणें वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गेलें होउनि न चले आतां कांहीं । साद घालितां जवळी दुजें नाहीं । अंगीं जडला [पं. मेग.] मग उरलें तें [पं. कांहीं.] काई । आतां राखतां गुमान भलें बाई वो ॥ ध्रु. ॥ बहुत कामें मज नाहीं आराणूक । एक सारितो तों पुढें उभें एक । आजि मी टाकोनि आलें सकळिक । तंव रचिलें आणिक [पं. कवतुक.] कवतुक वो ॥ २ ॥ चिंता करितां हरिली नारायणें । अंगसंगें मिनतां [पं. आतां.] दोघेजणें । सुखें निर्भर जालियें त्याच्या गुणें । तुका ह्मणे खुंटलें येणें जाणें वो ॥ ३ ॥

३८१. मै भुली घरजानी बाट । गोरस वेचन आयें हाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कान्हा रे मनमोहन [पं. मोहन.] लाल । सब ही बिसरूं देखें गोपाल ॥ ध्रु. ॥ काहां पग डारूं देख आनेरा । देखें तों सब वोहिन घेरा ॥ २ ॥ हुं तों थकित भैर तुका । भागा रे सब मनका धोका ॥ ३ ॥

३८२. हरिबिन रहियां न जाये जिहिरा । कबकी थाडी देखें राहा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्या मेरे लाल [पं. जाल.] कवन चुकी भई । क्या मोहिपासिती बेर लगाई ॥ ध्रु. ॥ कोई सखी हरी जावे बुलावन । बार हि डारूं उसपर तन ॥ २ ॥ तुका प्रभु कब देखें पाऊं । पासीं आऊं फेर न जाऊं ॥ ३ ॥

३८३. भलो नंदाजीको डिकरो । लाज [पं. राखलीन] राखीलीन हमारो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आगळ [पं. आवे. दे. आवि.] आवो देवजी कान्हा । मैं [पं. मे घर छाडी आहे ह्मणा.] घरछोडी आहे ह्याना ॥ ध्रु. ॥ उनसुं कळना [त. दे. उन्हसुं कळना वेतो भला.] नव्हे तो भला । खसम अहंकार दादुला ॥ २ ॥ तुकाप्रभु परबल [दे. पं. परवली.] हरी । छपी आहे हुं जगाथी न्यारी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३८४. नका कांहीं उपचार माझ्या शरीरा । [पं. न साहावे मज बहु होतो उबारा.] करूं न साहती बहु होतो उबारा । मनोजन्य व्यथा वेध जाला अंतरा । लवकरी आणा नंदाचिया कुमरा [पं. कुमारा वो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सखिया वेशिया तुह्मी प्राणवल्लभा । निवेदिला भाव आर्तभूत या लोभा । उमटली अंगीं वो सांवळी प्रभा । साच हे अवस्था कळे मज माझ्या क्षोभा ॥ ध्रु ॥ [पं. कळों नेदावी.] नये कळों नेदावी हे दुजियासि मात । घडावा तयासी उत्कंठा एकांत । एकाएकीं साक्षी येथें आपुलें चित्त । कोण्या काळें होइल [पं. हे शब्द नाहींत.] नेणों भाग्य उदित [त. उदीत.] वो [पं. हे शब्द नाहींत.] ॥ २ ॥ स्वाद सीण देहभान निद्रा खंडन । पाहिले तटस्थ उन्मळित लोचन । अवघें वोसाऊन उरले ते चरण । तुका ह्मणे दर्शनापें आलें जीवन [पं. भाबन वो.] ॥ ३ ॥

३८५. पडिली भुली धांवतें सैराट । छंद गोविंदाचा चोजवितें वाट । मागें सांडोनि सकळ बोभाट । वंदीं पदांबुजें ठेवुनि ललाट वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणी सांगा या गोविंदाची शुद्धी । होतें [पं. होते बाईले लपाले.] वहिलें लपाला आतां खांदीं । कोठें आड आली हे देहबुद्धी । धांवा आळवीं करुणा कृपानिधी वो ॥ ध्रु ॥ मागें बहुतांचा अंतरला संग । मुळें जयाचिया तेणें केला त्याग । [पं. पैल.] पहिलें पाहातां तें हरपलें अंग । खुंटली वाट नाहींसें जालें जग वो ॥ २ ॥ शोकें वियोग घडला सकळांचा । गेल्या शरण हा अन्याय आमुचा । केला उच्चार [पं. उच्चार.] रे घडल्या दोषांचा । जाला प्रगट स्वामी तुकयाचा वो ॥ ३ ॥

३८६. काय उणें कां करितोसि [त. दे. करिशील.] चोरी । किती सांगों तुज नाइकसी हरी । परपरता [पं. परे परता.] तूं पळोनि जासी दुरी । अनावर या लौकिका बाहेरी वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माया करुणा हे [पं. करिती.] करिते बहुत । किती सोसूं या जनांचे [पं. जगाचे.] आघात । न पुरे अवसरु हें चि नित्यानित्य । तूं चि सोडवीं करूनि स्थिर चित्त वो ॥ ध्रु ॥ बहुत कामें मी गुंतलियें घरीं । जासी डोळा [पं. हे शब्द नाहींत.] तूं चुकावूनि हरी । करितां लाग न येसी च पळभरी । नाहीं सायासाची उरों दिली उरी वो ॥ २ ॥ तुज ह्मणीयें मी न संगें अनंता । नको जाऊं या डोळियां परता । न लगे जोडी हे तुजविण आतां । तुकयास्वामी कान्होबा गुणभरिता वो [पं. हे शब्द नाहींत.] ॥ ३ ॥

३८७. घाली कवाड टळली वाड राती । कामें व्यापिली कां पडिली दुश्चित्ती । कोणे लागला गे सदैवेचे हातीं । आजि शून्य [पं. सेजेसी नाहीं.] शेजे नाहीं दिसे पती वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोले दूतिकेशीं राधा हें वचन । मशीं लाघव दाखवी नारायण । ह्मणे कोमळ परी बहु गे निर्गुण । याशीं न बोलें कळला मज पूर्ण वो ॥ ध्रु ॥ धाडिलें गरुडा आणिलें हनुमंता । तैं पाचारिलें होउनि ये [पं. येईं.] वो सीता । लाजिनली [पं. त. लाजीनली.] रूप न ये पालटितां । जाला भीमकी आपण राम सीता वो ॥ २ ॥ सत्यभामा दाव करी नारदासी । तैं कळला वो मज त्द्दषीकेशी । तुळे घालितां न ये कनक वो [पं. हे शब्द नाहींत.] रासी । सम तुके एक पान तुळसी वो ॥ ३ ॥ मज भुली पडली कैशापरी । आह्मां भोगूनि [पं. ह्मणवी.] ह्मणे मी [पं. हे शब्द नाहींत.] ब्रह्मचारी । दिली वाट यमुने माये खरी । तुह्मां आह्मां न कळे अद्यापवरी वो ॥ ४ ॥ जाणे जीवींचें सकळ नारायण । असे व्यापूनि तो न दिसे लपून । राधा संबोखिली प्रीती आलिंगून । तुका ह्मणे येथें भाव चि कारण वो ॥ ५ ॥

३८८. मिळोनि गौळणी देती यशोदे गाऱ्हाणीं । दहिं दुध तुप लोणीं शिंकां नुरे कांहीं । मेळवुनी पोरें तेथें रिघे एकसरें । वेगीं आणोनी सामोरें तेथें लोणी खाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरि सोंकला वो हरि सोंकला वो । सोंकला तो [पं. बरी.] वारीं तुज लाज नाहीं तरी । आम्हां सांपडतां उरी तुज मज नाहीं ॥ ध्रु ॥ तुज वाटतसे कोड [पं. कोडे.] यासि लागतसे गोड । काय हासतेसी वेड तुज लागलें वो । आह्मी जाऊं तुजवरी पोरें चाळविल्या पोरी । काय सांगों भांडखोरी लाज वाटे आह्मां ॥ २ ॥ मुख मळिण वदन उभा हाडतिये घोणे । तंव दसवंती ह्मणे आणा शीक लावूं । थोर आणिला कांटाळा घरीं दारीं लोकपाळां । डेरा रिघोनि गुसळा तेथें

विषयानुक्रम

लोणी खाय ॥ ३ ॥ मिळोनि सकळा दावें लावूनियां गळां । कैशा बांधिती उखळा येथें राहे उगा । बरा सांपडलासी हरी आजिच्यानें करिसिल चोरी । डोळे घालुनियां येरी येरीकडे हांसे ॥ ४ ॥ फांकल्या सकळा उपडूनियां उखळा । मोडी वृक्ष विमळार्जुन दोन्ही । उठिला गजर दसवंती नव्हे धीर । धांवे तुकयाचा दातार आळंगिला वेगीं ॥ ५ ॥

३८९. गोरस घेउनी सातें निघाल्या गौळणी । तंव ती कृष्णाची करणी काय करी तेथें । जाला पानसरा मिठी घातली पदरा । आधीं दान माझें सारा मग चाला पंथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर [पं. सर जाऊं दे रे सर जाऊं दे परता.] जाऊं दे परता । मुळीं भेटलासी आतां । नाट लागलें संचिता । खेपा खुंटलिया ॥ ध्रु. ॥ आसुडी पदरा धरी आणीक [पं. आणी.] दुसरा । येरी झोंबतील करा काय वेडा होसी । आलों गेलों बहु वेळां नेणों गोरा कीं सांवळा । सर परता गोवळा काय बोलतोसी [पं. वेडा होसी.] ॥ २ ॥ आह्मी येथें अधिकारी मागें केली तुह्मी चोरी । आतां कळलियावरी मागें केलें [पं. तयाचे.] त्याचें । बोलिल्या हांसुनी आह्मी सासुरवासिनी । कां रें झोंबसी दुरूनी करी मात कांहीं ॥ ३ ॥ बांयां परनारी कैशा धरिसी पदरीं । तयां कळलिया उरी तुज मज नाहीं । जडला जिव्हारीं फांकों नेदी तया नारी । जेथें वर्म तें घरी जाऊं पाहे तियेचें ॥ ४ ॥ तया हातीं सांपडल्या हाटीं पाटीं चुकाविल्या । कृष्णमिळणीं मिळाल्या त्याही न फिरती । तुका ह्मणे खंती वांयां न धरावी चित्तीं । होतें तुमच्या संचितीं वोडवलें आजि ॥ ५ ॥

३९०. हरी तुझी कांति रे सांवळी । मी रे गोरी चांपेकळी । तुझ्या दर्शनें होइन काळी । मग हें वाळी जन मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उगला राहें न करीं चाळा । तुज किती सांगों रे गोवळा । तुझा खडवड कांबळा । अरे नंदबाळा आलगटा ॥ ध्रु. ॥ तुझिये अंगीं धुरट घाणी । बहु खासी दुध तुप लोणी । घरिचें बाहेरिल आणोनी । मी रे चांदणी सकुमार ॥ २ ॥ मज ते हांसतिल [त. दे. हांसइल.] जन । धिःकारिती मज देखोन । [पं. अंगीचें.] अंगीं तुझें देखोनि लक्षण । मग विटंबणा होइल रे ॥ ३ ॥ तुज [पं. तुज तंव.] लाज भय शंका नाहीं । मज तंव सज्ञन पिशुन व्याही । आणीक मात बोलूं काहीं । कसी भीड नाहीं तुज माझी ॥ ४ ॥ वचन मोडी नेदी हात । कळलें न साहे ची मात । तुकयास्वामी गोपीनाथ । जीवन्मुक्त करूनि भोगी ॥ ५ ॥

३९१. सात पांच गौळणी आलिया मिळोनी यशोदे गाऱ्हाणें देती कैसें । काय व्यालीस पोर चोरटें सिरजोर जनावेगळें ची कैसें । दहिं दुध लोणी शिंकां नुरे चि कांहीं कवाड जैशाचें तैसें । चाळवूनि नाशिलीं कन्याकुमरें आमुच्या सुनांसि लाविलें पिसें गे बाइये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आझुनि तरी यासि सांगें बरव्या परी नाहीं तरी नाहीं उरी जीवेसाटी । मिळोनि सकळै जणी करूं वाखा सखीं तुज मज होईल तुटी गे बाइये ॥ ध्रु. ॥ नेणे आपपर लौकिक वेव्हार भलते ठायीं भलतें करी । पाळतुनि घरीं आह्मी नसतां तेथें आपण संचार करी । सोगया चुंबन देतो आलिंगन लोळे सेजाबाजावरी । शिंकीं कडा फोडी गोसाचे डेरे धरितां न सांपडे करीं गे बाइये ॥ २ ॥ आतां याची चाड नाहीं आह्मां भीड सांपतां कोड पुरवूं मनिचें । सोसिलें बहु दिस नव्हता केला निस ह्मणुनि एकुलतें तुमचें । चरण खांबीं जीवें बांधेन [दे. क. त. बांधैन.] सरिसा जवें न चले कांहीं याचें । अर्थ प्राण देतां न सोडी सर्वथा भलतें हो या जिवाचें गे बाइये ॥ ३ ॥ घेउनी जननी हातीं चक्रपाणी देतिसे गौळणी वेळोवेळां । निष्ठुर वाद झणीं बोलाल सकळा क्षोभ जाइल माझ्या बाळा । जेथें लागे हात वाढतें नवनीत अमृताच्या कल्लोळा । देखोनि तुकयास्वामी देश देहभाव विसरल्या सकळा गे बाइये [क. बाइगे.] ॥ ४ ॥

३९२. विरहतापें फुंदे छंद करिते जाती । हा गे तो गे सावधान सवें चि दुश्चिती । न सांभाळुनि अंग लोटी पाहे भोंवतीं । वेगळी च पडों पाहे कुळाहुनिया ती [पं. ती. वो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खुंटलीसी जाली येथें अवघियांची गती । आपुलीं परावीं कोण नेणें भोंवतीं । [पं. त्यांच्या नांवें बो बोभे बोभे आवो श्रीपती] त्यांचीं नांवें बोभे अहो

विषयानुक्रम

अहो श्रीपती । नवलाव हा येरां वाटोनियां हांसती ॥ ध्रु. ॥ बाहेरी च धांवे रानां न धरी च घर । न कळे बंधना जाला तेणें संचार । विसरूनि गेली सासुरें कीं माहेर । एका अवलोकी एका पडिला विसर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी अवघ्या राहा निश्चळा । न ये आतां येऊं येथें सर्वथा बळा । त्याचा त्याच्या मुखें [पं. क. अवघियांचा.] अवघाची निर्वाळा । बहुतां मतें येथें तर्कवाद निराळा [पं. क. निराळा वो.] ॥ ३ ॥

३९३. ये रे कृष्णा खुणाविती खेळों भातुकें । मिळालिया बाळा एक ठायीं कवतुकें । कळों नेदी माया [पं. क. त्यास च तें.] त्याचें त्यास ठाउकें । खेळतोंसें दावी लक्षलक्षापें मुकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अखंडित चटे त्यांनीं लावियेला कान्हा । आवडे तया त्या [पं. तया ते संकल्प वाहाती मना क. तया त्या संकल्प वाहाती मना.] वाहाती संकल्प मना । काया वाचा मनें रूपीं गुंतल्या वासना । [पं. हा चरण नाहीं.] एकांताचें सुख जाती घेवोनियां राणा ॥ ध्रु. ॥ [क. राना.] अवघियांचा जाणें जाला मेळासा हरी । मिळोनियां जावें तेथें तया भीतरी । कळों नेदी घरिच्या करी गोवूनी चोरी । हातोहातीं नेती परपरत्या दुरी ॥ २ ॥ आनंदें निर्भर आपणाशीं आपण । क्रीडतील बाळा [पं. त्यजिले पाविखे.] त्यजिलें पारिखें जन । एकाएकीं तेथें नाहीं दुसरें भिन्न । तुका ह्मणे एका नारायणा वांचून ॥ ३ ॥

३९४. खेळतां मुरारी जाय सरोवरा तिरीं । तंव नग्न [पं. क. नग्न ची.] चि या नारी तेथें देखियेल्या । मांडिले विंदान ख्याल सुखाचें संधान । अंग लपवूनी मान पिलंगत चाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ख्याल मांडिला रे ख्याल मांडिला रे । पायां पडतां रे [पं. हा शब्द नाहीं.] न सोडी नेदी साउलां रे ॥ ध्रु. ॥ साड्या साउलीं [पं. पातळा.] पातळें गोंडे कसणिया चोळ्या । बुंथी घेउनी सकळा कळंबावरी पळे । [पं. क. खांदीं घालुनियां.] खांदी धरूनियां करीं दृष्टि घालोनि सामोरी । बैसे पाला वोढी वरी खदखदां हांसे ॥ २ ॥ आनंदें कल्लोळ [पं. कल्लोळा.] बाळा खेळती सकळ [पं. सकळा.] देती उलटिया चपळ [पं. चपळा.] । एकी एकीहूनि ह्मैस वेल सुर काडी । एकी उगविती [पं. नागविती.] कोडीं । नाना परीच्या निकडी [त. क. विकडी.] खेळ मांडियेला ॥ ३ ॥ एकी आलिया बाहेरी पाहे लुगडें तंव नारी । ह्मणे नाहीं नेलें चोरी [क. चोरीं.] काय जाणों केव्हां । केला सकळीं हाकारा तंव आलिया बाहेरा । आतां ह्मणतील घरां जावें कैशा परी ॥ ४ ॥ तंव हांसे वनमाळी वरी पाहोनी सकळी । [पं. क. लाजा.] लाजे रिघालिया जळीं मागें पुढें हात । लाज [क. राखिली.] राखावी गोपाळा आह्मांजणींची सकळां । काय मागसी ये वेळा देऊं गुळवाटी ॥ ५ ॥ जोडोनियां कर या गे सकळी समोर । वांयां न बोलावें फार बडबड कांहीं । भातुकें भूषण नाहीं चाड नेघें धन । करा एक चित्त मन या गे मजपाशीं ॥ ६ ॥ एक एकीकडे पाहे लाज सांडूनियां राहे । ह्मणे चला आतां सये जाऊं तयापाशीं । जोडोनियां हात कैशा राहिल्या निवांत । तुका ह्मणे केली मात लाज राखिली तयांची ॥ ७ ॥

३९५. धरिला पालव न सोडी माझा येणें । कांहीं करितां या नंदाचिया कान्हें । एकली न येतें मी ऐसें काय जाणें । कोठें भरलें अवघड या राणें रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडीं पालव जाऊं दे मज हरी । वेळ लागला [पं. लागल्या.] रे कोपतील घरीं । सासू दारुण सासरा आहे भारी । तुज मज सांगतां नाहीं उरी रे ॥ ध्रु. ॥ सख्या [त. दे. क. सखिया वेशिया होतिया.] वशिया होत्या मजपाशीं । तुज फावलें रे फांकतां तयांसी । होतें अंतर तर सांपडतें कैसी । एकाएकीं अंगीं जडलासी रे ॥ २ ॥ कैसी भागली हे करितां उत्तर । शक्ति मावळल्या आसुडितां कर । स्वामी तुकयाचा भोगिया चतुर । भोग भोगी त्यांचा [पं. राखी] राखे लोकाचार वो ॥ ३ ॥

३९६. गाई गोपाळ यमुनेचे तटीं । येती पाणिया मिळोनि जगजेटी । चेंडू चौमुणा खेळती वाळवंटीं । चला चला ह्मणती पाहूं दृष्टी वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा गोपिका त्या कामातुरा नारी । चित्त विव्हळ [पं. विव्हळ तें] देखावया हरी । मिस पाणियाचें करितील घरीं । बारा सोळा मिळोनि परस्परीं वो ॥ ध्रु. ॥ चिरें चोळिया त्या घुतां विसरती । ऊर्ध्व लक्ष लागलें कृष्णमूर्ती । कोणा नाठवे [पं. नाठवे हे.] कोण कुळ याती । जालीं तटस्थ [दे.

विषयानुक्रम

त. क. ताटस्त.] सकळ नेत्रपातीं वो ॥ २ ॥ दंतधावनाचा मुखामाजी हात । वाद्यें वाजती नाइके जनमात । करी श्रवण [त. श्रवण हा.] कृष्णवेणुगीत । स्वामी तुकयाचा [पं. पुरवी.] पुरवील मनोरथ वो ॥ ३ ॥

३९७. कोठें मी तुझा धरूं गेलें संग । लावियेलें जग माझ्या पाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर सर रे परता अवगुणाच्या गोवळा । नको लावूं चाळा खोटा येथें ॥ ध्रु. ॥ रूपाच्या लावण्यें नेली चित्तवृत्ती । न देखें भोंवतीं मी ते माझी ॥ २ ॥ तुकयाचा स्वामी माझे जीवीं च बैसला । बोलीं [पं. क. बोली.] च अबोला करूनियां ॥ ३ ॥

३९८. गोड लागे परी सांगतां चि न ये । बैसे मिठी सये आवडीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेधलें वो येणें श्रीरंगरंगें । मीमाजी [पं. मी हे माझीं.] अंगें हारपलीं ॥ ध्रु. ॥ परते चि ना दृष्टी बैसली ते ठायीं । विसावोनि पायीं ठेलें मन ॥ २ ॥ तुकयाच्या स्वामीसवें जाली भेटी । तेव्हां जाली तुटी मागल्यांची [पं. क. मागिलाची.] ॥ ३ ॥

३९९. पाहावया माजी नभा । दिसे शोभा चांगली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसला तो माझे मनीं । नका कोणी लाजवूं ॥ ध्रु. ॥ जीवा [पं. क. जीवीं.] आवडे जीवाहूनि । नव्हे क्षण वेगळा ॥ २ ॥ जालें विश्वंभरा ऐसी । तुकया दासी स्वामीची ॥ ३ ॥

४००. कोणी एकी भुलली नारी । विकितां गोरस ह्मणे घ्या हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखिला डोळां बैसला मनीं । तो [पं. तो चि.] वदनीं उच्चारी ॥ ध्रु. ॥ आपुलियाचा विसर भोळा । गोविंद कळा कौतुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हांसे जन । नाहीं कान ते ठायीं ॥ ३ ॥

४०१. करूनी आइत सत्यभामा मंदिरीं रे | वाट पाहे टळोनि गेली रात्री रे । न ये चि देव येतील [पं. येती.] कामलहरी रे । पडिली दुश्चिती तंव तो कवाड टिमकारी रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर गा परता कळला तुझा भाव रे । कार्या पुरतें हें दाविसी लाघव रे । बोलतोसी [पं. बोल बोलतोसी.] तें अवघी तुझी माव रे । जाणोनि आलासी उजडता समयो रे ॥ ध्रु. ॥ मी च वेडी तुजला [पं. तुज लागी.] बोल नाहीं रे । दानावेळे विटंबणा जाली काय रे । मागुती रुद्रासि भेटी दिली तईं रे । विश्वास [पं. क. विश्वासतें.] तो तुझ्या बोला आझुनि [पं. नाहीं.] तरी रे ॥ २ ॥ भ्रम होता तो अवघा कळों आला रे । मानवत होतें मी [पं. हा शब्द नाहीं.] भला भला रे । नष्टा [पं. क. नष्टक्रिया.] क्रिया नाहीं मां तुझ्या बोला रे । तुकयाबधुं स्वामी कानड्या कौसाल्या रे ॥ ३ ॥

४०२. तंव तो हरि ह्मणे वो [पं. हा शब्द नाहीं. क. खोडला आहे.] निजांगने वो । लाइ नीच कां देसील [पं. देसी.] डोहणे वो । मजपें दुजें आलें तें देव जाणे वो । शब्द [पं. काय बोलसी.] काय हे बोलसी ते उणे वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा मनीं विचारुनी आधि वो । सांडूनि देईं [पं. क. देहे भ्रांति.] भ्रांति करीं स्थिर बुद्धि वो । तंटे [पं. तंट केले हे माझे तुझे.] केलें हें माझें तुझें उपाधीं वो । उघडी डोळे आझुनि तरी धरीं शुद्धि वो ॥ ध्रु. ॥ कोठें तरी दुर्नियांत वर्तलें वो । स्त्रियांनीं भ्रतारा [पं. भ्रतार दान.] दानां दिलें वो । कैसा [पं. मी भला.] भला मी नव्हे तें सोसिलें वो । [पं. रुसली तें.] रुसतेसी तूं उफराटें नवल जालें वो ॥ २ ॥ काय सांग म्यां दैन्य केली कैसी वो । तुझ्या गर्वें आणविलें हनुमंतासि वो । कष्टीं केलें मज गरुडा भीमकीसि [पं. भीमकी.] वो । तुकयाबंधु ह्मणे खरें खोटें नंव्हे यासि वो ॥ ३ ॥

४०३. तंव ते ह्मणे ऐका [पं. का.] हृषीकेशी वो । नवाजिलें [पं. नवाजीत होता आपणासी.] तुह्मीं ह्मणां आपणांसि वो । तरी कां [पं. हा शब्द नाहीं. क. कांकेली.] वंचनुक सुमनासि वो । नट नाट्य बरें संपादूं [पं. जाणसी परी.] जाणतोसि वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर हो परता [पं. आतां. क. हरी आतां हो.] परता हो आतां हरी । ह्मणे सत्राजिताची

कुमरी । जाणतें मी या शब्दाच्या कुसरी । ऐसें च करून ठकविलें आजिवरी ॥ ध्रु. ॥ भावें गेलें ह्मूण न व्हावा वियोग । मनिचे आर्त जन्मांतरीं व्हावा संग । तों तों केलें हें [पं. हा शब्द नाहीं.] पाठमोरें जग । ऐसें काय जाणें हे तुझे रंग ॥ २ ॥ काय करूं या नागविलें कामें । लागलें तयास्तव इतुकें सोसावें [पं. सोसावें नेमें.] । नाहीं तरी कां नव्हती ठावीं वर्मे । परद्वारीं ऐसा हाकलिती प्रसिद्धनांवें ॥ ३ ॥ काय किती सांगावे तुझे गुण । न फुटे वाणी निष्ठुर ऐसा निर्गुण । आप पर न ह्मणसी माय बहीण । सासूसुनास लावुनि पाहासी भांडण ॥ ४ ॥ इतुकियावरी ह्मणे वैकुंठिंचा राणा । होऊन गेलें तें नये आणूं मना । आतां न करीं तैसें करी क्रिया आणा । भक्तवत्सल ह्मणे तुकयाबंधु कान्हा ॥ ५ ॥

४०४. कान्हो एकली रे एकली रे । तुजसवें चुकलें [पं. चुकली.] रे । भय वाटे [पं. जनी.] वनीं मज अबळा धाकली रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निघतां घरीं आई बा वारी । तुजसवें कां आलियें हरी ॥ ध्रु. ॥ लोक वाटा सांगती खोटा । परी मी चटा लागलियें ॥ २ ॥ पिकल्या बोरी जालें सामोरी । काय जाणें कोठें राहिला हरी ॥ ३ ॥ आड खुंट जालिया जाळी । काय जाणों कान्हें मांडिली रळी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाऊं आलिया वाटा । पाहों हरी पायीं न मोडे कांटा ॥ ५ ॥

४०५. क्याला मज आयो वारितेसी घरा । खेळतों सोकरा नंदाचा मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु दिसीं जाली यासीं मज [पं. मसी.] भेटी । आतां वाटे तुटी न परावी ॥ ध्रु. ॥ कोवळें बोलतो मना आवरतें । डोळियाचें पातें ढापवेना ॥ २ ॥ आजि सकळांसी आलें चोलुनियां । कां गो पाठी वांयां पुलविली ॥ ३ ॥ तुमचें तें काय खोळंबलें काज । बल्या कां गो मज कोंडा घरीं ॥ ४ ॥ तुकयाचा धनी गोकुळनायक [पं. वैकुंठ नायक.] । सरा कांहीं एक बोलतों मी ॥ ५ ॥

४०६. आतां न यें मागें । मी आलें याच्या रागें । काय माझें जगें । कोपोनियां करावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां गो कलित्यां कोल्हाल । तुह्मी भलत्या च सकल । वेचाल ते बोल । झुटे होती बोलिले ॥ ध्रु. ॥ याचे भेटी माझें मन । स्वरुपीं ठाकले लोचन । वेगळें तें क्षण आतां होऊं नावरे ॥ २ ॥ काज काम नको जालें । बीजें नावरे बोलिलें । याचिया मेदिलें । कामबाणीं अंतर ॥ ३ ॥ या वेगळें होणें । आतां जळो तैसें जिणें । घेतलें तें मनें । आतां मागें न फिरे ॥ ४ ॥ आतां मोटी धार । [पं. माजी.] माझी नका धरूं चार । तुकयाचा दातार । शेजे तो मी सुतलों [त. सुतलें.] ॥ ५ ॥

४०७. हरिरता चपळा नारी । लागवरी न रिघती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघ्या अंगें सर्वोत्तम । भोगी काम भोगता [पं. पुरता.] ॥ ध्रु. ॥ वाचा वाच्यत्वासि न ये । कोठें काय करावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा ऐशा । देवपिशा उदारा ॥ ३ ॥

४०८. गौळणी आल्या बाज [पं. क. बाजे.] । ह्मणती या गे [पं. रे.] राखों आज । सांपडवुनी माज- । [क. धराधरूं कोंडुनि.] घरांत धरुनी कोंडूं । [पं. उभें.] उघडें कवाड उभ्या काळोशाचे आड । सीता पांचा एक भीड मौनेंची ठेल्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नित्य सोंकवला नेदी । सांगों चित्त बोला । आतां सांपडतां याला कोण सोडी जीवें ॥ ध्रु. ॥ जाणोनियां हरी त्या च घरा आला चोरी । गडियां ठेवुनी बाहेरी पूर्वद्वारें शिरे । त्यांच्या भयाभीत चाले पिलंगत भोवतालें । पाहे तंव देखियेलें नवनीत पुढें ॥ २ ॥ उतरोनि सिंकें । पाहे चाखोनियां निकें । गोड तें चि एका एकें । हातीं लांबवितो । जाणे राखती तयांसि । तेथें अधिक चि नासी । माग लावी हात पुसी । चोरी जाणावया ॥ ३ ॥ जाणोनियां नारी । मूळ वर्मद्वार धरी । माज [दे. माजे. क. मज. पं. मग.] कोंडूनी भीतरी । [पं. घरांत धरी एकला. क. घरा धरियेला.] घरांत धरीयेला । कां रे नागविसी । माझे मुळीं लागलासी । आणवीन तुजपासीं ।

विषयानुक्रम

मागें खादलें तें ॥ ४ ॥ [क. देहिं सदे वाहे.] दोही [दे. संदी] संधी बाहे । धरूनि नेती माते पाहे । काय नासी केली आहे । घरामाजी येणें । तुका ह्मणे मुख । त्याचें वाढों नेदी दुःख । दसवंती कवतुक । करुनी रंजविल्या ॥ ५ ॥

४०९. आलियें धांवति धांवति भेट होइल ह्मूण । तंव ते टळली वेळ वो माझा उरला सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय करूं सांग वो मज भेटेल कैसा । हरिलागीं प्राण फुटे वो थोरी लागली आशा ॥ ध्रु. ॥ लाविला उशीर बहुतीं बहु ओढिती ओढा । सांभाळितां सांग असांग दुःख पावल्यें पीडा ॥ २ ॥ जळो आतां संसारु वो कईं शेवट पुरे । तुकयाच्या स्वामी गोपाळालागीं जीव झुरे ॥ ३ ॥

४१०. आणीक काय थोडीं । परि तीं [दे. क. तें.] फार खोटीं कुडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदा मोकळीं च गुरें । होती फजीत तीं पोरें ॥ ध्रु. ॥ सदा घालिती हुंबरी । एक एकांचें न करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । माय वेळोवेळां मारी ॥ ३ ॥

४११. बहुतांचे संगती । बहु पावलों फजिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें केलें नंदबाळें । मागिलांचें तोंड काळें ॥ ध्रु. ॥ माझा करितील तंटा । लपती आलिया बोभाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काई । किती ह्मणों बाप आई ॥ ३ ॥

४१२. गाईन ते लीळा चरित्र पवाडे । राखिले संवगडे सहित गाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चोरिलें नवनीत बांधविला गळा । जे तुह्मीं गोपाळा छंद केले ॥ ध्रु. ॥ मोहिल्या गोपिका पांवयाच्या छंदें । केली ते गोविंदें क्रीडा गाऊं ॥ २ ॥ मायबापा लाड दाखविलें कौतुक । तें या आणूं सुख अंतरासी ॥ ३ ॥ निर्दाळिले दुष्ट भक्तां प्रतिपाळी । ऐसा ह्मणों बळी आमुचा स्वामी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सरसी असों येणें बोधें । लागोनि संबंधें सर्वकाळ ॥ ५ ॥

डांका—अभंग ८.

४१३. चौक भरियेला आसनीं पाचारिली कुळस्वामिनी । वैकुंठवासिनि ये धांवोनी झडकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंगा येईं वो विठाई सांवळियें डोळसे । तुझें श्रीमुख साजिरें तें मी केधवां देखेन ॥ ध्रु. ॥ रजतमधुपारती । पंचप्राणांची आरती । अवघी सारोनी आइती । ये धांवती झडकरी ॥ २ ॥ मन मारोनियां मेंढा । आशा मनसा तृष्णा [पं. तुटी. क. सुटीं.] सुटी । भक्तिभाव नैवेद्य ताटीं । भरोनि केला हाकारा ॥ ३ ॥ डांका अनुहात गजरे । येउनि अंगासी संचरे । आपुला घेउनी पुरस्कार । आरोग्य करीं तुकयासी ॥ ४ ॥

४१४. साच माझा देव्हारा । भाक ठेवा भाव खरा । त्रिगुणाचा फुलवरा । आणा विनति सांगतों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें दैवत हें रंगीं । नाचे वैष्णवांच्या संगीं । भरलें मग अंगीं । निवाड करी दोहींचा ॥ ध्रु. ॥ तुझें आहे तुजपासीं । परि तूं जागा चुकलासी । चिवडुनियां नासी । तुझ्या घरिच्यांनीं केली ॥ २ ॥ आतां न पडे ठावें । वांचूनियां माझ्या देवें । अंधकार व्हावें । नासु ठाव शोधावा ॥ ३ ॥ आंधळ्यासी डोळे । देते पांगुळासी पाय । वांजा पुत्र फळे । नवस पुरविते विठाई ॥ ४ ॥ उगविलीं कोडीं । मागें कितेकांचीं बापुडीं । तुका ह्मणे घडी । न लगे नवस द्या आधीं ॥ ५ ॥

४१५. विनति घातली अवधारीं । मज देईं वो अभय करीं । पीडिलों खेचरीं । आणीक वारी नांवांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंगा येईं वो एकला रंग वोडवला । हरिनाम उठिला गजर केला हाकारा ॥ ध्रु. ॥ देवांचे दैवते ।

विषयानुक्रम

तुज नमिलें आदिनाथे । ये वो कृपावंते । भोगा माझ्या धांवति ॥ २ ॥ न लवीं आतां वेळ । आइत सारिली सकळ । तुका ह्मणे कुळ । आमुचिये दैवते ॥ ३ ॥

४१६. माझा देव्हारा साचा । नाहीं आणीक कोणाचा । त्रिभुवनीं याचा । ठसा न लगे पुसावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे लोटांगणीं । कांहीं करा विनवणी । करील झाडणी । भूत काढी संसार ॥ ध्रु ॥ पडिले विषयांचे गोंधळीं । ते त्रिगुण आकळी । हरिनाम आरोळी । कानीं पडतां ते उठी ॥ २ ॥ घेतला अहंकारें [दे. क. अहंकार.] । काम क्रोध या मत्सरें । पळती प्रेमभरें । अवघे ठाव सांडुनी ॥ ३ ॥ घेतलासे पुरा । माया ममता आसरा । अवघ्या एक सरा । पळती रंग देखोनी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे द्यावा भाव । फिटेल मनिचा संदेह । आणीक न लगे ठाव । कांहीं कोठें हिंडावें ॥ ५ ॥

४१७. पुढें येते देवी । तिची [पं. जगति.] जती चालों द्यावी । मागील झाडावी । झाडा मान आसडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकवीरा आली अंगा । आतां निवारील रोगा । माझ्या [पं. हा शब्द नाहीं.] भक्तापाशीं सांगा । पूजा भावें करावी ॥ ध्रु ॥ मेंढा मारावा लोवाळ । पूजा पावली सकळ । तुह्मीं केलें बळ । मग मी ठायीं न पडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुळीं लागली ते आली कुळीं । वंदुनी सकळीं । जीवें भावें ओवाळा ॥ ३ ॥

४१८. अवघ्या जेष्ठादेवी कोण पूजनाचा ठाव । धरितां चि भाव कोठें नाहींसें जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिसे सारिखें सारिखें । परि तें कारणीं पारिखें । तळीं गेलें देखें । वरी टोले [त. टोले साहा ती.] न साहाती पट [पं. पट्ट.] एका शिरीं । यथायाविधीनें त्या येरी । बसकोळ्या घागरी डेरे रांझण गाडगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माना । येथें कोणीं रुसावें ना । आपुल्याला स्थानां । जेथें त्या चि शोभल्या ॥ ३ ॥

४१९. खेचर खडतर । काळ कांपती असुर । नांदे भीमातीर । पंढरपुरपाटणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां करी [क. करी] कां रे हाकारा । सहस्र नामें एकसरा । दवडिते खेचरा । अंगसंगें धरूनी ॥ ध्रु ॥ सीते जाली झडपणी । राहाणे वासुगीच्या [सर्व प्रतीत हाच शब्द आहे; अभंग ३३९ यांत मुळीं "वासुगीच्या" असें होतें त्याच्या जागीं "अशोकाच्या" असा शोध दे. क. या प्रतींत घातला आहे. परंतु येथें तसा शोध नाहीं. यावरून अशोकास वासुगी असें ह्मणत असतील असें वाटतें.] बनीं । पावली जननी । झोंटि मोकळिया [त. मोकळा.] केशी ॥ २ ॥ लाविलें काबरें । प्रल्हादा ह्मैसासुरें [हिरण्यकशिपूसच ह्मैसासूर असें ह्मटलें असावें.] । आली येकसरें । दांत खात रंगासी ॥ ३ ॥ वसुदेवाचीं बाळें । सात खादलीं ज्या काळें । आली भोगवेळे । तया कारणें तेथें ॥ ४ ॥ पांडवें बापुडीं । वाज [पं. वाज.] केलीं फिरती वेडीं । धांवोनियां काढी । अंगसंगें त्राहाविलीं ॥ ५ ॥ नामाचें चिंतन । तेथें धांवते आपण । न विचारितां–हीण । भाव देखे जयाचा ॥ ६ ॥ कुळीची कुळदेवता । तुका ह्मणे आह्मां माता । काय भय भूतां । काळ यमदूताचें ॥ ७ ॥

४२०. देवी देव [पं. जाले.] जाला भोग सरला [पं. सरले.] यावरी । सागाया दुसरी ऐसी [पं. उरी.] नाहीं उरली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिनाम देवनाम तुह्मी गाऊनियां जागा । पेंठवणी [पं. भाउटणी.] मागा नका ठेवूं लिगाड ॥ ध्रु ॥ शेवटीं सुताळी बरवी वाजवावी डांक । ताळा घाली एक सरलियाचे शेवटीं ॥ २ ॥ गुंडाळा देव्हारा मान देती मानकरी । तुका ह्मणे घरीं आजि कोडीं उगविलीं ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

४२१. जाली झडपणी खडतर देवता । संचरली [पं. चिंता रिघों नेणें.] आतां निघों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज उपचार झणी आतां करा । न साहे दुसरा भार कांहीं ॥ ध्रु ॥ नेऊनियां घाला चंद्रभागे तिरीं । जीवा नाहीं उरी कांहीं आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें वर्तमान । माझें तों वचन आच्छादलें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२२. अंगीं देवी खेळे । कां रें तुह्मासी न कळे । कोणाचे हे चाळे सुख दुःख न [पं. त. नेनितां.] मनितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मीं तों आतां येथें नाहीं. ओळखी वचनाच्या ठायीं । पालटाचा घेईं । भाव खरें लोपे ना ॥ छ ॥ आपुलाले तुह्मी पुसा । सोवा एव्याच [पं. येवाच.] सरिसा । [दे. त. थिरावल्या.] स्थिरावल्या कैसा काय जाणों विचार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभकाळ । तेथें नसावें शीतळ । मग तैशी वेळ । कोठें जाते सांपडों ॥ ३ ॥

४२३. पांगुळ जालों देवा नाहीं हात ना पाय । बैसलों जयावरी सैराट तें जाय । खेटितां कुंप कांटी । खुंट दरडी न पाहे । [पं. आधार नाहीं कोणी । मज बाप ना माय ॥] आधार नाहीं मज कोणी । बाप ना माये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दाते हो दान करा । जातें पंढरपुरा । न्या मज तेथवरी । अखमाचा सोयरा ॥ छ ॥ हिंडतां गव्हानें गा । शिणलों [पं. येरझारीं.] दारोदारीं । न मिळे चि दाता कोणी । जन्मदुःखातें [पं. जन्मदुःख निवारी.] वारी । कीर्ति हे संतां मुखीं । तो चि दाखवा हरी । पांगळां पाय देतो । नांदे पंढरपुरीं ॥ २ ॥ या पोटाकारणें गा । जालों पांगीला जना । न सरे चि बापमाय । भीक [पं. नाहीं भीक.] नाहीं खंडणा । पुढारा ह्मणती एक । तया नाहीं करुणा । श्वान हें लागे पाठीं । आशा बहु दारुणा ॥ ३ ॥ काय मी चुकलों गा । मागें नेणवे [पं. नेणवे चि.] कांहीं । न कळे चि पाप पुण्य । तेथें आठव नाहीं । मी माजी भुललों गा । दीप पतंगासोयी । द्या मज जीवदान । संत महानुभाव कांहीं ॥ ४ ॥ दुरोनि आलों मी गा । दुःख जालें दारुण । यावया येथवरी । होतें हें चि कारण । दुर्लभ भेटी तुह्मां । पायीं जालें दरुषन । विनवितो तुका संतां । दोन्ही कर जोडून ॥ ५ ॥

४२४. देश वेष नव्हे माझा । सहज फिरत आलों । करूं सत्ता कवणावरी । कोठें स्थिर राहिलों । पाय डोळे ह्मणतां माझे । तींहीं [त. दे. तोंही.] कैसा मोकलिलों । परदेशीं नाहीं कोणी । अंध पांगुळ जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझी करीं चिंता । दान देईं भगवंता । पाठीं पोटीं नाहीं कोणी । निरवीं सज्जन संता ॥ छ ॥ चालतां वाट पुढें । भय वाटतें चित्तीं । बहुत जन [पं. जेणें.] गेलीं । नाहीं आलीं मागुतीं । न देखें काय जालें । कान तरी ऐकती । बैसलों संधिभागीं । तुज धरूनि चित्तीं ॥ २ ॥ भाकितों करुणा गा । जैसा सांडिला ठाव । न भरें पोट कधीं । नाहीं निश्चळ पाव । हिंडतां भागलों गा । लक्ष चौऱ्याशीं गांव । धरूनि राहिलों गा । हा चि वसता ठाव ॥ ३ ॥ भरवसा काय आतां । कोण आणि अवचिता । तैसी च जाली कीर्ति । तया मज बहुतां । ह्मणउनि मारीं हाका । सोयी पावें पुण्यवंता । लागली भूक थोरी । तूं चि कृपाळु दाता ॥ ४ ॥ संचित सांडवलें । कांहीं होतें जवळीं । वित्त गोत पुत माया । तुटली हे लागावळी । निष्काम जालों देवा । होतें माझे कपाळीं । तुका ह्मणे तूं चि आतां । माझा सर्वस्वें वळी ॥ ५ ॥

४२५. देखत होतों आधीं मागें पुढें सकळ । मग हे दृष्टी गेली वरी आले पडळ । तिमिर कोंदलेंसें वाढे वाढतां प्रबळ । भीत मी जालों देवा । काय ज्याल्याचें फळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मज दृष्टी देईं । पांडुरंगा मायबापा । शरण आलों आतां । निवारूनियां पापा । अंजन लेववुनी । करीं मारंग सोपा । जाईन सिद्धपंथें । अवघ्या चुकती खेपा ॥ छ ॥ होतसे खेद चित्ता । कांहीं नाठवे विचार । जात होतों जना मागें । तोही सांडिला आधार । हा ना तोसा ठाव जाला । अवघा पडिला अंधार । फिरलीं माझीं मज । कोणी न देती आधार ॥ २ ॥ जोंवरि चळण गा । तोंवरि ह्मणती माझा । मानिती लहान थोर । देहसुखाच्या काजा । इंद्रियें मावळलीं । आला बागुल आजा । कैसा विपरीत जाला । तो चि देह नव्हे दुजा ॥ ३ ॥ गुंतलों या संसारें । कैसा झालोंसें अंध । मी [पं. माजी.] माझें वाढवुनी । मायातृष्णेचा बाध । स्वहित न दिसे चि । केला आपुला वध । लागले काळ पाठीं । सवें काम हे क्रोध ॥ ४ ॥ लागती चालतां गा । गुणदोषाच्या ठेंसा । सांडिली वाट मग । जालों निराळा कैसा । पाहातों वास तुझी । [पं. थोर.] थोरी करूनी आशा । तुका ह्मणे वैद्यराजा । पंढरीच्या निवासा ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४२६. सहज मी आंधळा गा निजनिराकार पंथें । वृत्ति हे निवृत्ति जाली जन । न दिसे तेथें । मी [पं. माझें.] माजी हारपलें ठायीं जेथींचा तेथें । अदृश्य तें चि जालें कांहीं दृश्य जें होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखी मी निजलों गा शून्य सारूनि तेथें । त्रिकूटशिखरीं गा दान मिळे आइतें ॥ ध्रु. ॥ टाकिली पात्र झोळी धर्मअधर्म आशा । कोल्हाळ चुकविला त्रिगुणाचा वोळसा । न मागें मी भीक आतां हा चि जाला भरवसा । वोळली सत्रावी गा तिणें पुरविली इच्छा ॥ २ ॥ ऊर्ध्वमुखें आळविला सोहं शब्दाचा नाद । अरूप जागविला दाता घेऊनि छंद । घेऊनि आला दान निजतत्व निजबोध । स्वरूपीं मेळविलें नांव ठेविला भेद ॥ ३ ॥ शब्द हा बहुसार उपकाराची राशी । ह्मणोनि चालविला मार्गें येतील त्यांसीं । मागोनि आली वाट सिद्धओळीचि तैसी । तरले तरले गा आणीक ही विश्वासी ॥ ४ ॥ वर्म तें एक आहे दृढ धरावा भाव । जाणिवनागवण नेदी लागो ठाव । ह्मणोनि संग टाकी सेवीं अद्वैत भाव । तुका ह्मणे हा चि संतीं मार्गें केला उपाव ॥ ५ ॥

४२७. आंधळ्यापांगळ्यांचा एक विठोबा दाता । प्रसवला विश्व तो चि सर्व होय जाणता । घडी मोडी हेळामात्रें पापपुण्यसंचिता । भवदुःख कोण वारी तुजवांचुनि चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धर्म गा जागो तुझा तूं चि कृपाळू राजा । जाणसी जीवींचें गा न सांगतां सहजा ॥ ध्रु. ॥ घातली लोळणी गा पुंडलीकें वाळवंटीं । पंढरी पुण्य ठाव नीरे भीवरे तटीं । न देखें दुसरें गा ॥ जाली अदृश्यदृष्टी । वोळला प्रेमदाता केली अमृतदृष्टी ॥ २ ॥ आणीक उपमन्यु एक बाळ धाकुटें । न देखे न चलवे जना चालते वाटे । घातली लोळणी गा हरिनाम बोभाटे । पावला त्याकारणें धांव घातली नेटें ॥ ३ ॥ बैसोनि खोळी शुक राहे [पं. गर्भी.] गर्भ आंधळा । शीणला येरझारी दुःख आठवी वेळा । मागील सोसिलें तें ना भीं ह्मणे गोपाळा । पावला त्याकारणें । लाज राखिली कळा ॥ ४ ॥ न देखे जो या जना तया दावी आपणा । वेगळा सुखदुःखा मोहो सांडवी [पं. नाठवी.] धना । आपपर तें ही नाहीं बंधुवर्ग सज्ञना । तुकया ते चि परी जाली पावें नारायणा ॥ ५ ॥

४२८. भगवंता तुजकारणें मेलों जीता चि कैसी । निष्काम [पं. निःकाम.] बुद्धी ठेली चळण नाहीं तयासी । न चलती हात पाय दृष्टि फिरली कैसी । जाणतां न देखों गा क्षर आणि अक्षरासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबा दान दे गा तुझ्या सारिखें [पं. नांवा.] नामा । कीर्ति हे वाखाणिली थोर वाढली सीमा ॥ ध्रु. ॥ भुक्ति मुक्ति तूं चि एक होसि सिद्धीचा दाता । ह्मणोनि सांडवली शोक भय लज्जा चिंता । सर्वस्वें त्याग केला धांव घातली आतां । कृपादान देईं देवा येउनि सामोरा आतां ॥ २ ॥ संसारसागरु गा भवदुःखाचें मूळ । जनवाद अंथरुण माजी केले इंगळ । इंद्रियें [पं. इंद्रिय.] वज्रघातें तपे उष्ण वरी जाळ । सोसिलें काय करूं [त. दुर्भर चांडाळें.] दुर्भर हे चांडाळ ॥ ३ ॥ तिहीं लोकीं तुझें नाम वृक्ष पल्लव शाखा । वेंघलों वरि खोडा भाव धरूनि टेंका । जाणवी नरनारी जागो धरम लोकां । पावती पुण्यवंत सोई आमुचिये [पं. आमुचिया.] हाका ॥ ४ ॥ नाठवे आपपर आतां काय वा करूं । सारिखा सोइसबा [पं. दोही.] हारपला विचारु । घातला योगक्षेम तुज आपुला भारु । तुकया शरणागता देईं अभयकरु ॥ ५ ॥

वासुदेव—अभंग ६.

४२९. मनु राजा एक देहपुरी । असे नांदतु त्यासि दोघी नारी । पुत्र पौत्र संपन्न भारी । तेणें कृपा केली आह्मांवरी गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि आलों या देशा । होतों नाहीं तरी भुललों दिशा । दाता तो [पं. तो चि.] मज भेटला इच्छा । [पं. देउनि.] येउनि मारग दाविला सरिसा गा ॥ ध्रु. ॥ सवें घेउनि चौघेजण । आला कुमर सुलक्षण । कडे चुकवुनि कांटवण । ऐका आणिलीं तीं कोण कोण गा ॥ २ ॥ पुढें भक्तीनें धरिलें हातीं । मागें ज्ञान वैराग्य [पं. हा शब्द नाहीं.] धर्म येती । स्थिर केलीं जीं आचपळें होतीं । सिद्ध आणुनि लाविलीं पंथीं [पं. हा शब्द नाहीं.] गा ॥ ३ ॥ केले उपकार सांगों काय । बाप न करी ऐसी माय । धर्में त्याच्या देखियेले पाय । दिलें अस्वय

विषयानुक्रम

भय [पं. हा शब्द नाहीं.] वारुनि दान गा ॥ ४ ॥ होतों पीडत हिंडतां गांव । पोट भरेना राहावया ठाव । तो येणें अवघा संदेह । ह्मणे फेडियेला तुकयाचा [पं. तुक्या बांधव.] बंधव गा ॥ ५ ॥

४३०. गातों वासुदेव मीं ऐका । चित्त ठेवुनि ठायीं भावें एका । डोळे झाकुनि रात्र करूं नका । काळ करीत बैसला [पं. बैसला असे.] लेखा गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम राम स्मरा आधीं । लाहो करा गांठ घाला मूळबंदीं । सांडावा उगिया उपाधी । लक्ष लावुनि राहा गोविंदीं गा ॥ ध्रु. ॥ ऐसा [पं. अल्प आयुष्य.] अल्प मानवी देह । शत [पं. गणिलें तें.] गणिलें अर्ध रात्र स्वाय । पुढें बालत्व पीडा रोग क्षय । काय भजनासि उरलें तें पाहें गा ॥ २ ॥ क्षणभंगुर नाहीं भरवसा । व्हा रे सावध सोडा [पं. तोडा.] माया आशा । न चळे बळ पडेल मग फासा । पुढें हुशार थोर आहे वोळसा गा ॥ ३ ॥ कांहीं थोडें बहुत लागपाठ । करा भक्ति भाव धरा बळकट । तन मन [पं. ध्यान द्या.] ध्यान लावुनियां नीट । जर असेल करणें गोड शेवट गा ॥ ४ ॥ विनवितों सकळां जनां । कर जोडुनि थोरां लाहनां । दान इतुलें द्या मज दीना । ह्मणे तुकयाबंधु राम ह्मणा गा ॥ ५ ॥

४३१. गेले टळले पाहार तीन । काय निदसुरा अझून । जागे होउनि करा कांहीं दान । नका ऐकोनि [पं. एकों झाकोनि.] झाकों लोचन गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरी राम कृष्ण वासुदेवा । जाणवितसें जना । चिपळ्या टाळ हातीं मुखीं घोष । नारायणा [पं. नामनारायणा गा.] गा ॥ ध्रु. ॥ जें टाकेल कोणा कांहीं । फळ पुष्प अथवा तोय [पं. तोई.] । द्या परी मीस घेऊं नका भाई । पुढें विन्मुख होतां बरें नाहीं गा ॥ २ ॥ देवाकारणें भाव तस्मात । द्यावें न लगे फारसें वित्त । जालें एक चित्त तरी बहुत । तेवढ्यासाठीं [पं. येवढ्या.] नका करूं वाताहात गा ॥ ३ ॥ आलों येथवरी बहु सायासें । करितां दान हें चि मागावयास । नका भार घेऊं करूं निरास । धर्म सारफळ संसारास गा ॥ ४ ॥ आतां मागुता येईल फेरा । हें तों न घडे या नगरा । ह्मणे [पं. तुकया बंधु राम धरा.] तुकयाबंधु धरा । ओळखी नाहीं तरी जाल अघोरा गा ॥ ५ ॥

४३२. राम राम दोनी अक्षरें । सुलभ आणि सोपारें । जागा मागिले पाहारें । सेवटिचें गोड तें चि खरें गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम कृष्ण वासुदेवा । जाणवी [पं. जाणवीतसें.] जनासि । वाजवी चिपळिया । टाळ घागऱ्याघोषें गा [पं. हा शब्द नाहीं.] गाय वासुदेव वासुदेवा । भिन्न नाहीं आणिका नांवा । दान जाणोनियां करीं आवा । न ठेवीं उरीं कांहीं ठेवा गा ॥ २ ॥ एक वेळा जाणविती । धरूनियां राहा चित्तीं । नेघें भार सांडीं कामा हातीं । नीज घेऊनि फिरती गा ॥ ३ ॥ सुपात्रीं सर्व [त. वेचावें.] भाव । मी तों [पं. सर्वत्र.] सर्व वासुदेव । जाणती कृपाळु संत महानुभाव । जया भिन्न भेद नाहीं ठाव गा ॥ ४ ॥ शूर दान जीवें उदार । नाहीं वासुदेवीं विसर । [पं. वाढे कीर्ति.] कीर्ती वाढे चराचर । तुका ह्मणे तया नमस्कार गा ॥ ५ ॥

४३३. बोल बोले अबोलणे । जागें बाहेर आंत निजेलें । कैसें घरांत घरकुल केलें । नेणों आंधार ना उजेडलें गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वासुदेव करितों फेरा । वाडियांत बाहेर [पं. द्वारा.] दारा । कोणीं कांहीं तरी [पं. दान पुण्य करा.] दान करा । जाब नेदा तरी जातों [पं. माघारा.] सामोरा गा ॥ ध्रु. ॥ हांती टाळ दिंडी [पं. मुखीं नाम गाणें.] मुखीं गाणें । [पं. होतो गजर.] गजर होतो बहु मोठ्यानें । नाहीं निवडिलीं थोरलाहानें । नका निजों भिकेच्या भेणें गा ॥ २ ॥ मी वासुदेव तत्वता । कळों येईल विचारितां । आहे ठाउका सभाग्या संतां । नाहीं दुजा आणीक मागता गा ॥ ३ ॥ काय जागाचि निजलासी । सुनें [पं. सुनें जागऊनि दारापासीं.] जागोन दारापासीं । तुझ्या हितापाठीं [पं. हितालागीं करसी व्यास व्यासी.] करी व्यास व्यासी । भेटी न घेसी वासुदेवासी गा ॥ ४ ॥ ऐसें जागविलें अवघें जन । होतें संचित तींहीं केलें दान । तुका ह्मणे दुबळीं कोणकोण । गेलीं वासुदेवा विसरून गा ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४३४. रामकृष्ण गीती गात । टाळ चिपळ्या वाजवीत । छंदें आपुलिया नाचत । नीज घेऊनि फिरत गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जनीं वनीं हा अवघा देव । वासनेचा हा पुसावा ठाव । मग वोळगती वासुदेव । ऐसा मनीं वसूं द्यावा भाव गा ॥ ध्रु ॥ निज दासाची थोर आवडी । वासुदेवासि लागली गोडी । मुखीं नाम उच्चारी घडोघडीं । ऐसी करां हे वासुदेवजोडी गा ॥ २ ॥ अवघा सारूनि सेवट जाला । प्रयत्न न चले कांहीं केला । जागा होईं सांडुनि झोपेला । दान देईं वासुदेवाला गा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रे धन्य त्याचें जिणें । [पं. जिहीं वासुदेवा केलें दान.] जीहीं घातलें वासुदेवा दान । त्याला न लगे येणें जाणें । जालें वासुदेवीं राहणें गा ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥

गांवगुंड—अभंग १.

४३५. आह्मी जालों गांवगुंड । अवघ्या पुंड भूतांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुसरें तें खेळों आलें । एका बोलें तो मियां ॥ ध्रु ॥ अवधियांचा येऊं लाग । नेदूं अंग शिवाया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खुंटूं नाद । जिंतूं वाद सतींनें ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

जोगी—अभंग १.

४३६. जग जोगी जग जोगी । [पं. जागे जागे.] जागजागे बोलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जागता जगदेव । राखा कांहीं भाव ॥ ध्रु ॥ अवघा क्षेत्रपाळ । पूजा [पं. पूजावा.] सकळ ॥ २ ॥ पूजापत्र कांहीं । फल पुष्प तोय [पं. तोई.] ॥ ३ ॥ बहुतां दिसां फेरा । आला या नगरा ॥ ४ ॥ नका घेऊं भार । धर्म तो चि सार ॥ ५ ॥ तुका मागे दान । [पं. द्यावे.] द्या जी अनन्य ॥ ६ ॥

॥ १ ॥

सरवदा—अभंग १.

४३७. एका गा ए भाई । सरवदा सांगतो काई । येथें नाडेल माई । दोघां पुत्रांची । ते करिती तिची विटंबना । अवघ्या प्रसिद्ध जना । एक न मारितां शाहाणा । तो जाणा सुख न पवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक ऐका गा ए । सरवदा सांगतो काय । खरें चि [पं. हा शब्द नाहीं.] बोले तो जाय । नरकामध्यें अधोगती । हें चौघांच्या मुखें । मना आणावें सुखें । अवघीं चुकती दुःखें । खोटें बोला नरनारी ॥ ध्रु ॥ आणीक नाडेल एक जाण । सरवदा बोलतो वचन । जागें [पं. माझें चित्त.] माझें ह्मणोन । पडिलें खान तया घरीं । ह्मणोन न ह्मणा माझें कांहीं । निजीं निजा सुखें ठायीं । यत्न होईल तईं । चोराठायीं विश्वास ॥ २ ॥ आणीक एकी परी । सरवदा सांगतो थोरी । दुःख पावेल नारी । पतिव्रता यामधीं । पांचांनीं दिधली हातीं । ह्मणोनि न मनावी निश्चिती । परपुरुषीं होय रती । सुखगती ते पावे ॥ ३ ॥ एकी परी । सरवदा सांगतो तें करीं । दान देतां जो न वारी । नव्हे भला भला तो. तुका ह्मणे आई । येथें नांव काई । सांगसी तें ठायीं । मरो रांडेचें ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

मुंढा—अभंग ३.

४३८. संबाल यारा उपर तलें दोन्हो मारकी चोट । नजर करे सो ही राखे [पं. पश्वा.] पश्वा जावे लुट ॥ १ ॥ ॥ धु. ॥ [पं. प्यार खुदाई प्यार खुदाई प्यार खुदाई रे बाबा जिकिर खुदाई.] प्यार खुदाई रे वावा जिकिर खुदाई ॥ ध्रु ॥

विषयानुक्रम

उडे कुदे डुंग नचावे आगल भुलन प्यार । लडबड खडबड कांहेकां खचलावत भार ॥ २ ॥ कहे तुका [पं. सुनो.] चलो एका हम जिन्होंके सात । मिलावे तो उसे देना तो ही चढावे हात ॥ ३ ॥

४३९. सब संबाल भ्याने लौंढे खडा केऊं गुंग । मदिरथी [पं. महा.] मता हुवा भुलि पाडी भंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [तं. अपसकु संबाल मुंढे खुब राख ताल.] आपसकुं संबाल आपसकुं संबाल । मुंढे खुब राख ताल । मुथिवोहि बोला नहीं तो करूंगा हाल ॥ ध्रु ॥ आवलका [पं. आवल तो.] तो पीछें नहीं मुदल बिसर जाय । फिरते नहीं लाज रंडी गधे गोते खाय ॥ २ ॥ जिन्हो खातिर इतना होता सो नहीं तुझे बेफाम [पं. बेकाम.] । उचा जोरो लिया तुंबा तुंबा बुरा काम ॥ ३ ॥ निकल जावे चिकल जोरो [पं. जोरा.] मुंढे दिलदारी । जबानीकी छोड दे बात फिर एक तारी ॥ ४ ॥ कहे तुका फिसल रुका मेरेको [पं. मेरेको तो. त. मेरेका.] दान देख । पकड धका गांडगुडघी मार चलाऊं आलेख ॥ ५ ॥

४४०. आवल नाम आल्ला बडा लेते भुल न जाये । इलाम त्याकालजमुपरताही तुंब बजाये ॥ १ ॥ आल्ला एक तुं नवी एक तुं ॥ ध्रु ॥ काटतें सिर पावों हात नहीं जीव उराये । आगले देखे पिछले बुझे । आपें हजुर आयें ॥ २ ॥ सब सबरी नचाव म्याने । खडा आपनी सात । हात पावों रखते जबाब । नहीं आगली बात ॥ ३ ॥ सुनो भाई बजार नहीं । सब हि निरचे लाव । नन्हा बडा नहीं कोये एक ठोर मिलाव ॥ ४ ॥ एक तार नहीं प्यार । जीवतनकी आस । कहे तुका सो हि मुंढा । राखलिये पायेनपास ॥ ५ ॥

॥ ३ ॥

डोई फोडा—अभंग १.

४४१. तम भज्याय ते बुरा जिकीर ते करे । सीर काटे ऊर कुटे ताहां सब डरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ताहां एक तु ही ताहां एक तु ही । ताहां एक तु ही रे बाबा हमें तुह्में नहीं ॥ ध्रु ॥ दिदार देखो भुले नहीं किशे पछाने कोये । सचा नहीं पकडुं सके झुटा झुटे रोये ॥ २ ॥ किसे कहे मेरा किन्हे सात लिया भास । नहीं मेलो मिले जीवना झुटा किया नास ॥ ३ ॥ सुनो भाई कैसा तो ही । होय तैसा होय । बाट खाना आल्ला कहना एकबारां तो ही ॥ ४ ॥ भला लिया भेक मुंढे । आपना नफा देख । कहे तुका सो ही संका । हाक आल्ला एक ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

मलंग—अभंग १.

४४२. नजर करे सो हि [पं. हा शब्द नाही.] जिंके बाबा दुरथी तमासा देख । लकडी फांसा लेकर बैठा आगले ठकण भेख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काहे भुला एक देखत आंखो मार तडांगो बाजार ॥ ध्रु ॥ दमरी चमरी जो नर भुलां । सोत आघो हि लत खाये ॥ २ ॥ नहि बुलावत किसे बाबा आप हि मत जाये । कहे तुका उस असाके संग फिरफिर [पं. गोते.] गोदे खादे ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

दरवेस—अभंग १.

४४३. अल्ला करे सो होय बाबा करतारका सिरताज [पं. शिरताज.] । गाउ बछरे तिस चलावे यारी बाघो न सात ॥ १ ॥ ख्याल मेरा साहेबका । बाबा हुवा करतार । व्हांटें आगे चढे पीठ । आपे हुवा असवार [दे. असुवार.

विषयानुक्रम

त. असिवार.] ॥ २ ॥ जिकिर करो अल्लाकी बाबा सबल्यां अंदर भेस । कहे तुका जो नर बुझे सो हि भया दरवेस ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

वैद्यगोळी—अभंग १.

४४४. अल्ला देवे अल्ला दिलावे अल्ला दारु अल्ला खिलावे [दे. त. खलावे.] । अल्ला वगर नही कोये अल्ला करे सो हि होये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मर्द होये वो खडा फीर नामर्दकुं नहीं धीर । आपने दिलकुं करना खुसी तीन दामकी क्या खुमासी ॥ ध्रु ॥ सब रसोंका किया मार । भजनगोली एक हि सार । इमान [पं. क. इनाम. त. विमान.] तो सब ही सखा । थोडी तो भी लेकर ज्या ॥ २ ॥ जिन्हो पास नीत सोये । वो हि वसकर तिरोवे । सांतो पांचो मार चलावे [पं. लगावें. क. ललावे.] । उतार [त. तो.] सो पीछे खावे ॥ ३ ॥ सब ज्वानी निकल जावे । पीछे गधडा मटी खावे । गांवढाळ सो क्या लेवे । हगवनि भरी नहि धोवे ॥ ४ ॥ मेरी दारु जिन्हें खाया । दिदार दरगां सो हि पाया । तल्हे मुंढी घाल जावे । बिंगारी सोवे क्या लेवे ॥ ५ ॥ बजारका बुझे भाव । वो हि पुसता आवे ठाव । फुकट बाटु कहे तुका । लेवे सोहि लें हिसखा [त. पं. लेवे सखा.] ॥ ६ ॥

॥ १ ॥

गोंधळ—अभंग ३.

४४५. राजस सुंदर बाळा । पाहों आलिया सकळा वो । बिंबीं बिंबोनि ठेली माझी परब्रह्म वेल्हाळा वो । कोटि रविशशि [पं. कोटि रविशशिप्रभा लोपल्या सकळा वो.] माझी । परब्रह्म वेल्हाळा वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राजस विठाबाई । माझें ध्यान तुझे पायीं वो । त्यजुनिया [पं. चौघांसी.] चौघींसी । लावी आपुलिये सोई वो ॥ ध्रु ॥ सकुमार साजिरी । कैसीं पाउलें गोजिरीं वो । कंठीं तुळसीमाळा । उभी भीवरेच्या तिरीं वो । दंत हिरया ज्योति । शंखचक्र मिरवे करीं वो ॥ २ ॥ निर्गुण निराकार । वेदां न कळे चि आकार वो । शेषादिक श्रमले । श्रुती न कळे तुझा पार वो । उभारोनि वाहे । भक्तां देत अभयकर वो ॥ ३ ॥ येउनि पंढरपुरा । अवतरली सारंगधरा वो । देखोनि भक्ति भाव । वोरसली अमृतधारा वो । देउनि प्रेमपान्हा । तुकया स्वामीनें किंकरा वो ॥ ४ ॥

४४६. सुदिन सुवेळ । तुझा मांडिला गोंधळ वो । पंच प्राण दिवटे । दोनी नेत्रांचे हिलाल वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरपुरनिवासे । तुझे रंगीं [पं. रंगणीं.] नाचत असें वो । नवस पुरवीं माझा । मनिंची जाणोनियां इच्छा वो ॥ ध्रु ॥ मांडिला देव्हारा । तुझा त्रिभुवनामाझारी वो । चौक साधियेला । नाभिकळस ठेविला वरी वो ॥ २ ॥ बैसली देवता । पुढें वैष्णवाचें गाणें वो । उद्‍गारें गर्जती । कंठीं तुळसीचीं [पं. भूषण.] दर्शनें वो ॥ ३ ॥ स्वानंदाचे ताटीं । धूप दीप पंचारती वो । ओवाळिली माता । विठाबाई पंचभूतीं वो ॥ ४ ॥ तुझें तुज पावलें । माझा नवस पुरवीं आतां वो । तुका ह्मणे राखें । आपुलिया शरणागता वो ॥ ५ ॥

४४७. सुंदर मुख साजिरें । कुंडलें मनोहर गोमटीं वो । नागर नाग खोपा । केशर कस्तुरी मळवटीं वो । विशाळ व्यंकट नेत्र । वैजयंती तळपे कंठीं वो । कास पीतांबराची चंदन सुगंध साजे उटी वो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अतिबरवंटा बाळा । आली सुलक्षणीं [पं. सुलक्षणा. त. सुलक्षणी.] गोंधळा वो । राजस तेजोराशी । मिरवी शिरोमणी वेल्हाळा वो । कोटि रविशशिप्रभा लोपल्या सकळा वो । न कळे ब्रह्मादिकां । अनुपम्य इची लीळा ॥ ध्रु ॥ वो सावळी सकुमार । गोरी भुजा शोभती चारी वो । सखोल वक्षस्थळ । सुढाळ पदक झळके वरी वो । कटीं क्षुद्र घंटिका । शब्द करिताती माधुरी वो । गर्जत चरणीं वाकी । अभिनव संगीत नृत्य करी वो ॥ २ ॥ अष्टांगें [पं.

अष्टांगी.] मंडित काय । वर्णावी रूपठेवणी वो । [पं. ही पंक्ती नाहीं.] शोधिव सुंदर रसाची ओतिली । सुगंध लावण्यखाणी वो । सर्वकळासंपन्न । मंजुळ बोले हास्यवदनीं वो । बहु रूपें नटली । आदिशक्ति नारायणी वो ॥ ३ ॥ घटस्थापना केली । पंढरपुरमहानगरीं वो । अस्मानी मंडप दिला । तिन्ही ताळांवरी वो । आरंभिला गोंधळ इनें । चंद्रभागेतिरीं वो । आली भक्तिकाजा । कृष्णाबाई योगेश्वरी वो ॥ ४ ॥ तेहतिस कोटि देव । [दे. क. त. चौंडा.] चामुंडा अष्ट कोटि भैरव वो । आरत्या कुरवंड्या । करिती पुष्पांचा वरुषाव वो । नारद तुंबर गायन । [पं. ब्रह्मानंदें.] ब्रह्मानंद करिती गंधर्व वो । वंदी चरणरज तेथें । तुकयाचा वंधव वो ॥ ५ ॥

४४८. शंख करिशी ज्याच्या नांवें । त्याचें तुज नाहीं ठावें । ऐक सांगतों एका भावें । सांपडे घरीं तें जीवउनि खावें । रे विठ्ठल ॥ १ ॥ टिळे माळा करंडी सोंग । धरुनि चाळविलें जग । पसरी हात नाहीं त्याग । दावी दगड पुजी [क. भगल.] भग । रे विठ्ठल ॥ २ ॥ राख लावुनि अंग मळीं । वाये ठोके मी एक वळी । वासने हातीं बांधवी नळी । त्यासि येउनि गिळी । रे विठ्ठल ॥ ३ ॥ कोण तें राहडीचें सुख । वरते पाय हारतें मुख । करवी पीडा भोगवी दुःख । पडे नरकीं परी न पळे चि मूर्ख । रे विठ्ठल ॥ ४ ॥ सिकला फाक मारी हाका । रांडा पोरें मेळवी लोकां । विटंबी शरीर मागे रुका । केलें तें गेलें अवघें चि फुका । रे विठ्ठल ॥ ५ ॥ कळावें जनां मी एक बळी । उभा राहोनि मांडी फळी । फोडोनि गुडघे कोंपर चोळी । आपला घात करोनि आपण चि तळमळे । रे विठ्ठल ॥ ६ ॥ फुकट खेळें ठकलीं वांयां । धरुनि सोंग बोडक्या डोया । शिवों नये ती अंतरी माया । संपादणीविण विटंबिली काया । रे विठ्ठल ॥ ७ ॥ धुळी माती कांहीं खेळों च नका । जवादी चंदन घ्यावा बुका । आपणा परिमळ आणिकां लोकां । मोलाची महिमा फजिती फुका । रे विठ्ठल ॥ ८ ॥ बहुत दुःखी जालियां खेळें । अंगीं बुद्धि नाहींत बळें । पाठीवरी तोबा तोंड काळें । रसना द्रवे उपस्थाच्या मुळें । रे विठ्ठल ॥ ९ ॥ काय सांगतो तें ऐका तुका । मोडा खेळ कांहीं अवगों च नका । चला जेवूं आधीं पोटीं लागल्या भुका । धाल्यावरी बरा टाकमटिका । रे विठ्ठल ॥ १० ॥

४४९. ऐक बाई तुज वो कांहीं [पं. सांगतों] सांगतें शकुन । निजलिया भुर होसी जागें ह्मणउन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मान्य माझें केलें सांगतें एका बोलें । न येतां हे भलें कळों कोणा लोकांसि ॥ ध्रु ॥ सांगतें गुण जीवीची खुण ऐक माझी मात । बैस एका भावें माझे हातीं दें वो हात ॥ २ ॥ बरवा घरचार तुज सांपडला ठाव । फळ नाहीं पोटीं येथें दिसे खोटा भाव ॥ ३ ॥ आहे तुझे हातीं एका नवसाचें फळ । भावा करीं साह्य चहूं अठरांच्या बळें ॥ ४ ॥ करीं लागपाठ चित्त वित्त नको पाहों । अखई तो चुडा तुज भोगंईल ना हो ॥ ५ ॥ कुळींची हे मुळी तुझे लागलीसे देवी । पडिला विसर नेदी फळ नाहीं ठावी ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे नांद सुखें धरीं आठवण । माझ्या येती [पं. येथील.] कोणी त्यांचा राख बरा मान ॥ ७ ॥

कावडे—अभंग ५.

४५०. आहा [पं. या सुद्धां पुढील पांच अभंगांत "आहा आहारे भाई." असा पाठ आहे. क. पांचही ठिकाणीं मुळीं नसतां नवीन "आहा" असा शब्द घातला आहे. त. दे. "आहारे भाई" असेंच सर्वत्र आहे. परंतु दे. ५१ व्या अभंगाच्या आरंभींमात्र "आहा आहारे भाई" असें आहे.] रे भाई । प्रथम नमूं तो विनायक । ठेवुनि गुरुचरणीं मस्तक । वदेल प्रसादिक वाणी । हरिहरांचे पवाडे ॥ १ ॥ माझी ऐसी ब्रीदावळी । दासें दासत्वें आगळी । पान्हेरीनें मार्ग मळी । जीवन घ्या रे कापडि हो ॥ २ ॥ जें या सीतळाहुनि [पं. जें सीतळाहुनि सीतळ । पातळाहुनि पातळ । तें सेवा अहो भाग्याचे नो ॥] सीतळ । पातळाहुनि जें पातळ । प्रेमामृत रसाळ । तें हें सेवा अहो भाग्याचे ॥ ३ ॥ जिंकाल तरी जिंका रे अभिमान । दवडाल तरी दवडा लज्ज़ा आणि मान । धराल ते धरा शंभूचे चरण । दावाल पण ऐसा दावा तो ॥ ४ ॥ काळा घेऊं नेदीं वाव । आला तो राखें घावडाव । शुद्ध सत्वीं राखोनि भाव । ह्मणा महादेव हरिहर वाणी गर्जो द्या ॥ ५ ॥ पराविया नारी माउली समान । परघनीं बाटों नेदीं मन । जीवित्व तें तृणासमान । स्वामिकाजीं जाण शूर ह्मणों त्या ॥ ६ ॥ शक्ति

विषयानुक्रम

वेचाविया परउपकारा । खोटें खोट्याचा पसारा । सत्य तें भवनदीचा तारा । आळस तो न करा येथें अहो सांगतों [दे. क. सांगेतों.] ॥ ७ ॥ व्रत करा एकादशी सोमवार । कथा पूजन हरिजागर । पुण्य तें असें गातां नाचतां बहु फार । पुन्हा बोलिला संसार नाहीं नाहीं सत्यत्वें ॥ ८ ॥ संग संतांचा करितां बरवा । उत्तमोत्तम कीर्तीचा ठेवा । पंथ तो सुपंथें चालावा । उगवा वासना लिगाड ॥ ९ ॥ तुका चालवितो कावडी । प्रवृत्ति निवृत्ति चोखडी । पुढती [पं. पुडती पुडती.] पुढती अधिक गोडी । भरुनि कळस [त. भजन कळस.] भजन आवडी केशवदास नटतसे ॥ १० ॥

४५१. आहा आहा रे भाई । हें अन्नदानाचें सत्र । पव्हे घातली सर्वत्र । पंथीं अवघे पंथ मात्र । इच्छाभोजनाचें आर्त पुरवावया ॥ १ ॥ यावें तेणें घ्यावें । न सरेसें केलें सदाशिवें । पात्र शुद्ध पाहिजे बरवें । मंगळभावें सकळ [पं. हरिह्मणा रे हरिह्मणा.] हरि ह्मणा रे ॥ २ ॥ नव्हे हें कांहीं मोकळें । [पं. साक्ष.] साक्षी चौघांचिया वेगळें । नेदी नाचों मताचिया बळें । [पं. आनु आणोरणीया.] अणु अणोरणीया आगळें । महदि महदा साक्षित्वें हरि ह्मणा रे ॥ ३ ॥ हे हरि नामाची आंबिली । जगा पोटभरी केली । विश्रांति कल्पतरूची साउली । सकळां वर्णां सेवितां भली । ह्मणा हर हर महादेव ॥ ४ ॥ तुका हरिदास तराळ । अवघे हाकारी सकळ । या रे वंदूं शिखरातळ । चैत्रमास पर्वकाळ महादेवदर्शनें ॥ ५ ॥

४५२. आहा रे भाई । नमो उदासीन जाले देहभावा । आळविती देवा तया नमो ॥ १ ॥ नमो तीर्थपंथें चालती तयांसी । येती त्यांसी बोळविती [पं. येती बोळवीत तयासि नमो.] त्यां नमो ॥ २ ॥ नमो तयां संतवचनीं विश्वास । नमो भावें दास्य गुरुचें त्यां ॥ ३ ॥ नमो तया मातापित्यांचें पाळण । नमो त्या वचन सत्य वदे ॥ ४ ॥ नमो तया जाणे आणिकाचें सुखदुःख । राखे [पं. तहान.] तान भुक तया नमो ॥ ५ ॥ परोपकारी नमो पुण्यवंता । नमो त्या [पं. दमी.] दमित्या इंद्रियांसि ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे नमो हरिचिया दासा । तेथें सर्व इच्छा पुरलीसे ॥ ७ ॥

४५३. आहा रे भाई । तयावरी माझी ब्रीदावळी । भ्रष्ट ये कळी क्रियाहीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थुंका थुंका रे त्याच्या तोंडावरी । वाणिली ते थोरी दवडा वांयां बाहेरी ॥ ध्रु ॥ बाइलेचा दास पित्रांस उदास । भीक भिकाऱ्यास नये दारा ॥ २ ॥ विद्याबळें वाद [पं. क. करुनियां.] सांगोनियां छळी । आणिकांसि फळी मांडोनियां ॥ ३ ॥ गांविंचिया देवा नाहीं दंडवत । ब्राह्मण अतीत घडे चि ना ॥ ४ ॥ [पं. क. सर्व काळ करी संताचिया निंदा.] सदा सर्वकाळ करितो चि निंदा । स्वप्नीं ही गोविंदा आठवीना ॥ ५ ॥ खासेमध्यें धन पोटासि बंधन । नेणें ऐसा दानधर्म कांहीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे नटे दावुनियां सोंग । लवों नेदी अंग भक्तिभावें ॥ ७ ॥

४५४. आहा रे भाई । गंगा नव्हे जळ । वृक्ष नव्हे वड पिंपळ । तुळसी रुद्राक्ष नव्हे माळ । श्रेष्ठ तनु देवाचिया ॥ १ ॥ समुद्र नदी नव्हे पैं गा । पाषाण ह्मणों नये लिंगा । संत नव्हती जगा । मानसा त्या सारिखे ॥ २ ॥ काठी ह्मणों नये वेतु । अन्न ह्मणों नये सांतु । राम राम हे मातु । नये ह्मणों शब्द हे ॥ ३ ॥ चंद्र सूर्य नव्हती तारांगणें । मेरु तो [पं. हा शब्द नाहीं.] नव्हे पर्वता समान । शेष [पं. वासुगी.] वासुकी नव्हे सर्प जापा । विखाराच्या सारिखे ॥ ४ ॥ गरुड नव्हे पाखरूं । ढोर नव्हे नंदिकेश्वरू । झाड नव्हे कल्पतरू । कामधेनु गाय न ह्मणावी ॥ ५ ॥ कूर्म नव्हे कासव । डुकर नव्हे वराह । ब्रह्मा नव्हे जीव । स्त्री नव्हे लक्ष्मी ॥ ६ ॥ गवाक्ष नव्हे हाड । पाटाव नव्हे कापड । परीस नव्हे दगड । सगुण ते ईश्वरीचे ॥ ७ ॥ सोनें नव्हे धातु । मीठ नव्हे रेतु । नाहीं नाहीं चर्मांतु । कृष्णाजिन व्याघ्रांबर ॥ ८ ॥ मुक्ताफळें नव्हेति गारा । खड्याऐसा नव्हे हिरा । जीव नव्हे सोइरा । बोळवीजे स्वइच्छेनें ॥ ९ ॥ गांव नव्हे द्वारावती । रणसोड नव्हे मूर्ति । तीर्थ नव्हे गोमती । मोक्ष घडे दर्शनें ॥ १० ॥ कृष्ण नव्हे भोगी । शंकर नव्हे जोगी । तुका पांडुरंगीं । हा प्रसाद लाधला ॥ ११ ॥

॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

सौऱ्या—अभंग ११.

४५५. वेसन गेलें निष्काम जालें नर नव्हे नारी । आपल्या तुटी पारख्या भेटी सौरियांचे फेरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा वेध लागला छंद हरि गोविंद वेळोवेळां । आपुलेमागें हासत रागें सावलें घालिती गळां ॥ ध्रु. ॥ जन वेषा भीतें तोंडा आमुच्या भांडपणा । कर कटीं भीमा तटीं पंढरीचा राणा ॥ २ ॥ वेगळ्या याति पडिलों खंतीं अवघ्या एका भावें । टाकियेली चाड देहभाव जीवें शिवें ॥ ३ ॥ सकळांमधीं आगळी बुद्धि तिची करूं सेवा । [पं. क. वायें.] वाय तुंबामूढासवें भक्ती नाचों भावा ॥ ४ ॥ ह्मणे तुका टाक रुका नाचों निर्लज्ञा । बहु जालें सुख [पं. कामें चुकले.] काम चुकलों या काजा ॥ ५ ॥

४५६. आणिकां उपदेशूं नेणें नाचों आपण । मुंढा [पं. मुढा. क. मुढां.] वांयां मारगेली वांयां हांसे जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा नव्हे चाळा आवरीं मन डोळा । पुढिलांच्या कळा कवतुक जाणोनी ॥ ध्रु. ॥ बाहिरल्या वेषें आंत जसें तसें । झाकलें तों बरें पोट भरे तेणें मिसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला तरी करीं शुद्ध भाव । नाहीं तरी जासी वांयां हा ना तोसा ठाव ॥ ३ ॥

४५७. टाक रुका चाल रांडे कां गे केली गोवी । पुसोनियां आलें ठाव ह्मणोनि देतें सिवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां येणें छंदें नाचों विनादें । नाहीं या गोविंदें माझें मजसी केलें ॥ ध्रु. ॥ कोरडे ते बोल कांगे वेचितेसी वांयां । वर्तें करूनि दावीं तुझ्या मुळींचिया ठाया ॥ २ ॥ याजसाठीं म्या डौर धरियेला हातीं । तुका ह्मणे तुह्मा गाठीं सोडायाची खंती ॥ ३ ॥

४५८. मोकळी गुंते रिती कुंथे नाहीं भार दावें । धेडवाडा बैसली खोडा घेतली आपुल्या भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका बाई लाज [पं. कांहीं.] नाहीं आणिकां त्या गरतीची । समाधानीं उंच स्थानीं [पं. सेवा जाणे.] जाणे सेवा पतीची ॥ ध्रु. ॥ न बोलतां करी चिंता न मारितां पळे । दादला सेज नावडे निजे जगझोडीचे चाळे ॥ २ ॥ देखत आंध बहिर कानीं बोल बोलतां मुकें । तुका ह्मणे पतन सोयरीं ऐसीं जालीं एकें ॥ ३ ॥

४५९. सातें चला काजळ घाला तेल फणी करा । दिवाणदारीं बैसले पारीं नाचों फेर धरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या साहेबाचें जालें देणें वेळोवेळां न लगे येणें । आतां हाटीं काशासाठीं हिंडों पाटी दुकानें ॥ ध्रु. ॥ अवघ्या जणी मुंढा धणी नाचों एकें घाईं । सरसावलें सुख कैसा चाळा एके ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोळगों एका तोड चिंता माया । देऊं उद्‌गार आतां जाऊं मुळींचिया ठाया ॥ ३ ॥

४६०. सौरी सुर जालें दुर डौर घेतला हातीं । माया मोह सांडवलें तीही लोकीं जालें सरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाल विठाबाई अवघी पांज [पं. पांच.] देईं । न धरीं गुज कांहीं वाळवंटीं सांपडतां ॥ ध्रु. ॥ हिंडोनि चौऱ्याशी घरें आलें तुझ्या दारा । एक्या रुक्यासाठीं आंचवलें संसारा ॥ २ ॥ लाज मेली शंका गेली नाचों महाद्वारीं । भ्रांति सावलें फिटोनि गेलें आतां कैची उरी ॥ ३ ॥ जालें भांडी जगा सांडी नाहीं भीड चाड । घालीन चरणीं मिठी पुरविन जीविंचें तें कोड ॥ ४ ॥ तुका म्हणे रुका करी संसारतुटी । आतां तुह्मां आह्मां कैसी जाली जीवे साटीं ॥ ५ ॥

४६१. सम सपाट वेसनकाट निःसंग जालें सौरी । कुडपीयेला देश आतां येऊं नेदीं दुसरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाऊं रघुरामा हें चि उरलें आह्मां । नाहीं जीवतमा वित्तगोतासहीत ॥ ध्रु. ॥ ठाव जाला रिता झाकुनि काय आतां । कोणासवें लाज कोण दुजा पाहता ॥ २ ॥ सौरीयांचा संग आह्मां दुरावलें जग । भिन्न जालें सुख

विषयानुक्रम

भाव पालटला रंग ॥ ३ ॥ लाज भय झणी नाहीं तजियेलीं दोन्ही । फिराविला वेष नव्हों कोणाचीं च कोणी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हा आह्मां वेष दिला जेणें । जनाप्रचित [पं. जनाप्रति सवें.] सवें असों एकपणें ॥ ५ ॥

४६२. नव्हे नरनारी संवसारीं अंतरलों । निर्लज्ज निष्काम जना वेगळे चि [त. जालों] ठेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाल रघुरामा ने आपुल्या गांवा । तुजविण आह्मां कोण सोयरा सांगाती ॥ ध्रु ॥ जनवाद लोकनिंद्य पिशुनाचे चेरे । [पं. साऊं.] साहूं तुजसाठीं अंतरलीं सहोदरें ॥ २ ॥ बहुता पाठीं निरोप हाटीं पाठविला तुज । तुका ह्मणे आतां सांडुनि लौकिक लाज ॥ ३ ॥

४६३. नीट पाट करूनि थाट । दावीतसे तोरा । आपणाकडे पाहो कोणी । निघाली बाजारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते सौरी नव्हे निकी । भक्तीविण फिकी ॥ ध्रु ॥ चांग भांग करूनि सोंग । दावी माळा मुदी । रुक्याची आस धरूनि । हालवी ती फुदी ॥ २ ॥ थोरे घरीं करी फेरी । तेथें नाचे बरी । जेथें निघे रुका । तेथें हालवी टिरी ॥ ३ ॥ आंत मांग बाहेर चांग । सौरी ती नव्हे तेग । तुका दास नटतसे । न करी त्याचा संग ॥ ४ ॥

४६४. चाल माझ्या राघो । डोंगरीं दिवा लागो ॥ ध्रु ॥ घर केलें दार केलें । घरीं नाहीं वरो । सेजारणी पापिणीचीं पांच पोरें मरो ॥ १ ॥ घरीं पांच पोरें । तीं मजहुनि आहेत थोरें । पांचांच्या बळें । खादलीं बावन केळें ॥ २ ॥ घर केलें दार केलें । दुकान केला मोटा । पाटाची राणी धांगडधिंगा तिचा मोटा ॥ ३ ॥ दुकान केला मोटा । तर पदरीं रुका खोटा । हिजडा ह्मणसी जोगी । तर सोळा सहस्त्र भोगी । तुका ह्मणे वेगीं । तर हरि ह्मणा जगीं ॥ ४ ॥

४६५. जन्मा आलिया गेलिया परी । भक्ति नाहीं केली । माझें माझें ह्मणोनियां । गुंतागुंतों मेलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें कांहीं नाहीं । लव गुरूच्या पायीं । चाल रांडे टाकीं रुका । नकों करूं बोल । गुरुविण मार्ग नाहीं । करिसी तें फोल ॥ २ ॥ खाउनी जेउनि लेउनि नेसुनि । ह्मणती आह्मी बऱ्या । साधु संत घरा आल्या । होती पाठमोऱ्या ॥ ३ ॥ वाचोनि पढोनि जाले शाहणे । ह्मणती आह्मी संत । परनारी देखोनि त्यांचें । चंचळ जालें चित्त ॥ ४ ॥ टिळा टोपी घालुनि माळा । ह्मणती आह्मी साधु । दयाधर्म चित्तीं नाहीं । ते जाणावे भोंदु ॥ ५ ॥ कलियुगीं घरोघरीं । संत जाले फार । वीतिभरी पोटासाठीं । हिंडती दारोदार ॥ ६ ॥ संत ह्मणती केली निंदा । निंदा नव्हे भाई । तुका असे अनन्यें भावें शरण संतां पायीं ॥ ७ ॥

॥ ११ ॥

वाघा—अभंग १.

४६६. अनंत जुगाचा देव्हारा । निजबोधांचा घुमारा । अवचिता भरला वारा । या मल्लारी देवाचा ॥ १ ॥ शुद्धसत्त्वाचा कवडा मोठा । बोधबिरडें बांधला गांठा । गळां वैराग्याचा पट्टा । वाटा दावूं या भक्तीच्या ॥ २ ॥ हृदय कोटंबा सांगातें । घोळ वाजवूं अनुहातें । ज्ञानभंडाराचें पोतें । रितें नव्हे कल्पांतीं ॥ ३ ॥ लक्ष चौऱ्याशीं घरें चारी । या जन्माची केली वारी । प्रसन्न जाला देव मल्लारी । सोहंभावीं राहिलों ॥ ४ ॥ या देवाचें भरतां वारें । अंगीं प्रेमाचें फेंपरें । गुरुगुरु करी वेडे चारें । पाहा [पं. तुका भुकविला. क. तुका भुंकविलें.] तुकें भुंकविलें ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

ललित—अभंग ११.

४६७. आजी दिवस जाला । धन्य सोनियाचा भला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालें संताचे पंगती । बरवें भोजन निगुती ॥ ध्रु. ॥ रामकृष्णनामें । बरवीं मोहियेलीं प्रेमें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आला । चवी रसाळ हा काला ॥ ३ ॥

४६८. तुह्मी [पं. तरी वो.] तरी सांगा कांहीं । आह्मांविशीं रखुमाबाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं उरलें तें ठायीं । वेगीं पाठवुनी देईं ॥ ध्रु. ॥ टोकत बैसलों देखा । इच्छीतसें ग्रासा एका ॥ २ ॥ प्रेम देउनि बहुडा जाला । तुका ह्मणे विठ्ठल बोला ॥ ३ ॥

४६९. वाट पाहें बाहे निडळीं ठेवुनियां हात । पंढरीचे वाटे दृष्टि लागलें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कईं येतां देखें माझा मायबाप । घटिका बोटें दिवस लेखीं धरूनिया माप ॥ ध्रु. ॥ डावा डोळा लवे उजवी स्फुरते बाहे । मन उताविळ भाव सांडुनियां देहे ॥ २ ॥ सुखसेजे गोडचित्तीं न लगे आणीक । नाठवे घर दार [पं. ताहान हारपली.] तान पळाली भूक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धन्य दिवस ऐसा तो कोण । पंढरीचे वाटे येतां मूळ देखेन ॥ ४ ॥

४७०. तुझें दास्य करूं आणिका मागों खावया । धिग् [पं. धन्य जिणें जालें.] जालें जिणें माझें पंढरीराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय गा विठोबा [पं. तुज आतां.] तुज ह्मणावें । थोराच्या [पं. शुभांशुभ गोड तुह्मां थोरांच्या दैवें.] दैवें गोड शुभअशुभ ॥ ध्रु. ॥ संसाराचा धाक निरंतर आह्मांसी । मरण भलें परि काय अवकळा तैसी [पं. ऐसी.] ॥ २ ॥ तुझे शरणागत शरण जाऊं आणिकांसी । [पं. तुका ह्मणे लाज हे कां कवणा नेणसी.] तुका ह्मणे कवणा लाज हें कां नेणसी ॥ ३ ॥

४७१. पुरविली आळी । जे जे केली ते ते काळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माय तरी ऐसी सांगा । कृपाळुवा पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ घेतलें नुतरी उचलोनि कडियेवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घांस । मुखीं घाली ब्रह्मरस ॥ ३ ॥

४७२. कथेची सामग्री [पं. त. सामोग्री. दे. सामुग्री.] । देह अवसानावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको जाऊं देऊं भंगा । गात्रें माझीं पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ आयुष्य करीं उणें । परी मज आवडो कीर्तन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हाणी । या वेगळी मना [पं. न आणी.] नाणीं ॥ ३ ॥

४७३. गळित जाली काया । हें चि ललित पंढरिराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें अवसानापासीं । रूप राहिलें मानसीं ॥ ध्रु. ॥ वाइला कळस । तेथें स्थिरावला रस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोड जालें । नारायणीं पोट धालें ॥ ३ ॥

४७४. रत्नजडित सिंहासन । वरी बैसले आपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुंचे ढळती दोहीं बाहीं । जवळी [पं. राही रखुमाई.] रखुमाई राही ॥ ध्रु. ॥ नाना उपचारीं । सिद्धि वोळगती कामारी ॥ २ ॥ हातीं घेऊनि पादुका । उभा बंदिजन तुका ॥ ३ ॥

४७५. हिरा शोभला कोंदणीं । जडित माणिकांची खाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा दिसे नारायण । मुख सुखाचें मंडण ॥ ध्रु. ॥ कोटि चंद्रलीळा [पं. चंदकळा.] पूर्णिमेच्या पूर्णकळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दृष्टि धाये । परतोनि माघारी ते न ये ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४७६. पतित पतित । परी मी त्रिवाचा पतित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी तूं आपुलिया सत्ता । मज करावें सरता ॥ ध्रु ॥ नाहीं चित्तशुद्धि । स्थिर पायांपाशीं बुद्धि ॥ २ ॥ अपराधाचा केलों । तुका ह्मणे किती बोलों ॥ ३ ॥

४७७. उभारिला हात । जगीं जाणविली मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव बैसले सिंहासनीं । आल्या याचका होय [पं. पुरि.] धनी ॥ ध्रु ॥ एकाच्या कैवाडें । उगवे बहुतांचें कोडें ॥ २ ॥ दोहीं ठायीं तुका । नाहीं पडों देत चुका ॥ ३ ॥

॥ ११ ॥

आशीर्वाद—अभंग ५.

४७८. जीवेंसाटीं यत्नभाव । त्याची नाव बळकट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पैल तीरा जातां कांहीं । संदेह नाहीं भवनदी ॥ ध्रु ॥ विश्वासाची धन्य जाती । तेथें वस्ती देवाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोळियांचा । देव साचा अंकित ॥ ३ ॥

४७९. आशीर्वाद तया जाती । आवडी चित्तीं देवाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कल्याण [दे. त. ती असो.] तें असे क्षेम । वाढे प्रेम आगळें ॥ ध्रु ॥ भक्तिभाग्यगांठी धन । त्या नमन जीवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरिचे दास । तेथें आस सकळ ॥ ३ ॥

४८०. तया साटीं वेचूं वाणी । अइकों कानीं वारता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षेम माझे हरिजन । समाधान पुसतां त्यां ॥ ध्रु ॥ परत्रींचे [पं. ते.] जे सांगाती । त्यांची याती न विचारीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धैर्यवंतें । निर्मळचित्तें सरवीं [पं. तीं एक.] तीं ॥ ३ ॥

४८१. अभय उत्तर संतीं केलें दान । जालें समाधान चित्त तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां प्रेमरसें न घडे खंडण । द्यावें कृपादान नारायणा ॥ ध्रु ॥ आलें जें उचित देहविभागासी । तेणें पायांपासीं उभीं असों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी पूजन वैखरी । बोबडा उत्तरीं गातों गीत ॥ ३ ॥

४८२. असो मंत्रहीन क्रिया । [दे. त. नको.] नका चर्या विचारूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेवेमधीं जमा धरा । कृपा करा शेवटीं ॥ ध्रु ॥ विचारूनि ठाया ठाव । येथें भाव राहिला ॥ २ ॥ आतां तुकयापाशीं हेवा । नाहीं देवा तांतडी ॥ ३ ॥

॥ ५ ॥

४८३. ऐकें [पं. वचन ऐका.] वचन कमळापती । मज रंकाची विनंती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर जोडितों कथाकाळीं । आपण असावें जवळी ॥ ध्रु ॥ घेईं [घेईं घेईं माझी भाक । जरी कांहीं मागेन आणिक ॥.] ऐसी भाक । मागेन जरि कांहीं आणिक ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे देवा । शब्द इतुका [पं. इतुका चि.] राखावा ॥ ३ ॥

४८४. आली लळिताची वेळ । असा सावध सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाहो करा वेगीं स्मरा । टाळी [त. पं. वाहोनि.] वाउनि विश्वंभरा ॥ ध्रु ॥ जालिया अवसान । न संपडती चरण ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे थोडे [दे. त. क. थोडें.] । अवधि उरली आहे पुढें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४८५. नेणें गाऊं कांहीं धड बोलतां वचन । कायावाचामनेंसहित आलों शरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं अंगीकार नको मोकलूं हरी । पतितपावन ब्रिदें करावीं खरीं ॥ ध्रु. ॥ नेणें भक्तिभाव तुझा ह्मणवितों दास । जरि देसी अंतर तरि लज्ञा कोणास ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु तुझे धरियेले पाये । आतां कोण दुजा ऐसा आह्मांसी आहे ॥ ३ ॥

४८६. तूं च मायबाप बंधु सखा आमचा । वित्त गोत जीवलग जीवाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक प्रमाण नाहीं दुसरें आतां । योगक्षेमभार तुझे घातला माथां ॥ ध्रु. ॥ तूं च क्रियाकर्म धर्म देव तूं कुळ । तूं च तप तीर्थ व्रत गुरू सकळ ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु करिता कार्यता देवा । तूं च भाव भक्ति पूजा पुनस्कार [पं. छा. पुरस्कार अवघा.] आघवा ॥ ३ ॥

४८७. करुनि उचित । प्रेम घालीं हृदयांत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलों दान मागायास । थोरी करूनियां आस ॥ ध्रु. ॥ चिंतन समयीं । सेवा आपुली च देईं ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे भावा । मज निरवावें देवा ॥ ३ ॥

४८८. गाऊं वाऊं टाळी रंगीं नाचों उदास । सांडोनि भय लज्ञा शंका आस निरास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बळियाचा बळी तो कैवारी आमुचा । भुक्तिमुक्तिदाता सकळां ही सिद्धींचा ॥ ध्रु. ॥ मारूं शब्दशस्त्रबाण निःशंक अनिवार । कंटकाचा [क. कंटकांचा.] चुर शिर [पं. फोडूं काळाचें शिर.] फोडूं काळाचें ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु नाहीं जीवाची चाड । आपुलिया तेथें काय आणिकांची भीड ॥ ३ ॥

४८९. सांडूनि वैकुंठ । उभा विटेवरी नीट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आला आला रे जगजेठी । भक्ता पुंडलिकाचे भेटी ॥ ध्रु. ॥ पैल चंद्रभागे तिरीं । कट धरूनियां करीं ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे अंबर । गजर होतो जयजयकार ॥ ३ ॥

४९०. कृपाळु भक्तांचा । ऐसा पतिं गोपिकांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभा न पाचारितां दारीं । न [दे. क. त. संगतां.] सांगतां काम करी ॥ ध्रु. ॥ भाव देखोनि निर्मळ । रजां वोडवी कपाळ ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे न [पं. हा शब्द नाहीं.] भजा । कां रे ऐसा भोळा राजा ॥ ३ ॥

४९१. केला अंगीकार पंढरीच्या देवें । आतां काय करिती [पं. करितील.] काळ मशक मानवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घातलीं बाहेर तीं भय होतें [पं. ज्याच्यानें.] ज्यानें । बैसला आपण तेथें घालुनियां ठाणें ॥ ध्रु. ॥ लागों नेदी वारा दुजियाचा अंगासी । हा पुरता निर्धार कळों आला आह्मांसी ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु न लगे करावी चिंता । कोणेविशीं आतां बैसलों हस्तीवरी माथां ॥ ३ ॥

४९२. अगोचरी बोलिलों आज्ञेविण आगळें । परी तें आतां [पं. न संडावें कृपाळु राउळें.] न संडावें राउळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाईल रोकडा बोल न पुसती आह्मां । तुझा तुझें ह्मणविलें पाहा पुरुषोत्तमा ॥ ध्रु. ॥ न व्हावा न वजावा न कळतां अन्याय । न धरावें तें मनीं भलता करा उपाय ॥ २ ॥ [पं. तुकयाबंधु ह्मणे.] ह्मणे तुकयाबंधु हीन मी ह्मणोनि लाजसी । वारा लागों पाहातोहे उंच्या झाडासी ॥ ३ ॥

४९३. जाली पाकसिद्धि वाट पाहे रखुमाई । उदक तापलें डेरां [पं. डेरा चीकसा मर्दुंद्या पायीं. दे. मर्दुनि अई. त. मर्दुनि आई.] चीकसा मर्दुनि पाईं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उठा पांडुरंगा उशीर जाला भोजनीं । उभ्या आंचवणा गोपी कळस घेउनी ॥ ध्रु. ॥ अवघ्या सावचित्त सेवेलागीं सकळा । उद्धव अक्रूर आले पाचारूं मुळा ॥ २ ॥ सावरिली

सेज सुमनयाति सुगंधा । रत्नदीप ताटीं वाळा विडिया विनोदा ॥ ३ ॥ तुंका विनंती करी पाहे पंढरीराणा । असा सावचित्त सांगे सकळा जना ॥ ४ ॥

४९४. उठा सकळ जन उठिले नारायण । आनंदले मुनिजन तिन्ही लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा जयजयकार वाद्यांचा गजर । मृदंग विणे अपार टाळ घोळ ॥ ध्रु ॥ जोडोनि [त. पं. जोडुनियां कर.] दोन्ही कर मुख पाहा सादर । पायावरी शिर ठेवूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय [त. पं. क. पडियंतें.] पढियंतें तें मागा । आपुलालें सांगा सुख दुःख [पं. दुःख सकळ.] ॥ ३ ॥

४९५. करूनी विनवणी [पं. चरणीं.] पायीं ठेवीं माथा । परिसावी विनवणी [पं. विनंती.] माझी पंढरीनाथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अखंडित [पं. असावें ऐसें.] असावेंसें वाटतें पायीं । साहोनि संकोच ठाव थोडासा देईं ॥ ध्रु ॥ असो नसो भाव आलों तुझिया ठाया । पाहें कृपादृष्टी मज पंढरीराया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं तुझीं वेडीं वांकडीं । नामें भवपाश हातें आपुल्या तोडीं ॥ ३ ॥

४९६. घडिया घालुनि तळीं चालती वनमाळी । [पं. उठती.] उमटती कोमळीं कुंकुमाचीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वंदा चरणरज अवघे सकळ जन । तारियेले पाषाण उदकीं जेणें ॥ ध्रु ॥ पैस धरुनी चला ठाकत ठायीं ठायीं । मौन्य धरुनी कांहीं [पं. न.] नो बोलावें ॥ २ ॥ तुका अवसरु जाणवितो पुढें । उघडलीं महाल मंदिरें [पं. मंदिर.] कवाडें ॥ ३ ॥

४९७. भीतरी गेले हरी राहा क्षणभरी । होईल फळ धीर करावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करीं त्वरा ऐकें मात । क्षण एक निवांत बैसावें ॥ ध्रु ॥ [पं. बैसोनी.] करूनी मर्दन सारिलें पाणी । न्हाले देव अंग पुसी भवानी ॥ २ ॥ नेसला सोनसळा विनवी रखुमाई । वाढिलें आतां ठायीं चलावें जी ॥ ३ ॥ करुनियां भोजन घेतलें आंचवण । आनंदें नारायण पहुडले ॥ ४ ॥ तुका मात जाणवी आतां । सकळां बहुतां होती [पं. होती चित्तीं.] ची ॥ ५ ॥

४९८. द्या जी आह्मां कांहीं सांगा जी रखुमाई । शेष [पं. शेष उरलें ते ठायीं सनकादिका.] उरलें ठायीं सनकादिकांचें ॥ १ ॥ टोकत बाहेरी बैसलों आशा । पुराया ग्रासा एकमेकां ॥ ध्रु ॥ येथवरी आलों तुझिया नांवें । आस करुनी आह्मी दातारा ॥ २ ॥ प्रेम देउनियां बहुडा आतां दिला [पं. जाला.] । [पं. तुका ह्मणे विठ्ठल बोला.] तुके ह्मणे आतां विठ्ठल बोला ॥ ३ ॥

४९९. बहुडविले जन मन जालें निश्चळ । चुकवूनी कोल्हाळ आला तुका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पर्यंकीं निद्रा करावें शयन । रखुमाई आपण समवेत ॥ ध्रु ॥ घेउनियां आलों हातीं टाळ वीणा । सेवेसि चरणा स्वामीचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां परिसावीं सादरें [पं. सादर.] । बोबडीं उत्तरें पांडुरंगा ॥ ३ ॥

५००. नाच गाणें माझा जवळील ठाव । निरोपीन भाव होईल तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां निद्रा मज आज्ञा ते स्वभावें । उतरूनि जीवें जाईन [त. निंबलोण.] लोण ॥ ध्रु ॥ एकाएकीं बहु करीन सुस्वरें । मधुर उत्तरें आवडीनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं जगदानी उदार । फेडशील भार एका [पं. क. एक वेळे.] वेळा ॥ ३ ॥

५०१. सिणलेती सेवकां देउनि इच्छादान । केला अभिमान अंगीकारा [पं. अगीकार.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहो दीनानाथा आनंदमुरती [पं. दे. क. मूर्ति.] । तुह्मांसि शोभती ब्रीदें ऐसीं ॥ ध्रु ॥ बहुतांनीं विनविलें [पं. निरविलें.]

बहुतां प्रकारीं । सकळां ठायीं हरी पुरलेती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अगा कुटुंबवत्सळा । कोण तुझी लीळा जाणे ऐसी ॥ ३ ॥

५०२. उठा भागलेती उजगरा । जाला स्वामी निद्रा करा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहाते रुक्मिणी । उभी मंचक संवारुणी [पं. संवारुनी.] ॥ ध्रु० ॥ केली करा क्षमा । बडबड पुरुषोत्तमा ॥ २ ॥ लागतो चरणा । तुकयाबंधु नारायणा ॥ ३ ॥

५०३. पावला प्रसाद आतां [दे. विटोनि.] उठोनि जावें । आपला तो श्रम कळों येतसे [पं. भावें.] जीवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. आतां सुखें स्वामी.] आतां स्वामी सुखें निद्रा करा गोपाळा । पुरले मनोरथ जातों आपुलिया स्थळा ॥ ध्रु० ॥ तुह्मांसि जागवूं आह्मी आपुलिया चाडा । शुभाशुभ [त. कर्म.] कर्में दोष [पं. हाराया.] वाराया पीडा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिलें उच्छिष्टाचें भोजन । [पं. नाहीं निवडिलें आह्मां आपुल्या भिन्न.] आह्मां आपुलिया नाहीं निवडिलें भिन्न ॥ १३ ॥

५०४. शब्दांचीं रत्नें करूनी अळंकार । तेणें विश्वंभर पूजियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भावाचे उपचार करूनि भोजन । तेणें नारायण जेवविला ॥ ध्रु० ॥ संसारा हातीं दिलें आंचवण । मुखशुद्धी मन समर्पिलें ॥ २ ॥ रंगलीं [पं. रंगली इंद्रिय.] इंद्रियें सुरंग तांबूल । माथां तुळसीदळ समर्पिलें ॥ ३ ॥ एकभावदीप करूनि निरांजन । देऊनि आसन देहाचें या ॥ ४ ॥ न बोलोनि तुका करी चरणसेवा । निजविलें देवा माजघरीं ॥ ५ ॥

५०५. उठोनियां तुका गेला निजस्छळा । उरले राउळा माजी देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निउल [पं. नेउले.] जालें सेवका स्वामीचें । आज्ञे करुनी चित्त समाधान ॥ ध्रु० ॥ पहुडलिया हरी अनंतशैनावरी [पं. अनंतसेनावरी.] । तेथें नाहीं उरी कांहीं काम ॥ २ ॥ अवघी बाहेर घालूनि गेला तुका । सांगितलें लोकां निजले देव ॥ ३ ॥

दसरा—अभंग १.

५०६. पवित्र सुदिन उत्तम दिवस दसरा । सांपडला तो साधा आजि मुहूर्त बरा । गर्जा [दे. त. जेजेकार.] जयजयकार हरि हृदयीं धरा । आळस नका करूं लाहानां सांगतों थोरां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या हो या हो बाइयानो निघाले हरी । सिलंगणा वेगीं [पं. घेउनि वेगीं.] घेउनि आरत्या करीं । ओवाळूं श्रीमुख वंदूं पाउलें शिरीं । आह्मां दैव आलें येथें घरिच्या घरीं ॥ ध्रु० ॥ अक्षय मुहूर्त औटामध्यें [दे. क. औठामध्यें.] साधे तें । मग येरी गर्जे जैसें तैसें होत [क. होतें.] जातें । ह्मणोनि मागें पुढें कोणी न पाहावें येथें । सांडा परतें काम जाऊं हरी सांगातें ॥ २ ॥ बहुतां बहुतां रीतीं चित्तीं धरा हें मनीं । नका [पं. गई.] गै करूं आइकाल ज्या कानीं । मग हें सुख कधीं न देखाल स्वप्नीं । उरेल हायहाय मागें होईल काहाणी ॥ ३ ॥ ऐसियास वंचती त्यांच्या अभाग्या पार । नाहीं नाहीं नाहीं सत्य जाणा निर्धार । मग हे वेळ घटिका न ये अजरामर । कळलें असों द्या मग पडतील विचार ॥ ४ ॥ जयासाटीं ब्रह्मादिक जालेति पिसे । उच्छिष्टा कारणें देव जळीं जाले मासे । अर्द्धांगीं विश्वमाता लक्ष्मी वसे । तो हा तुकयाबंधु ह्मणे आलें अनायासें ॥ ५ ॥

५०७. ओवाळूं आरती [पं. आरती माझ्या.] पंढरीराया । सर्वभावें शरण आलों तुझिया पायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व व्यापून कैसें [त. रूप कैसें] रूप आकळ । तो हा गौळ्या घरीं जाला कृष्ण बाळ ॥ ध्रु० ॥ [पं. स्वरूप गुणातीत अवतार धरी ।] स्वरूप गुणातीत जाला अवतारधारी । तो हा पांडुरंग उभा विटेवरी ॥ २ ॥ भक्तीचिया काजा कैसा रूपासि आला । ब्रिदाचा तोडर [त. तोरड्. पं. तोडरु.] चरणीं मिरविला ॥ ३ ॥ आरतें आरती [पं. आरती कैसी.]

ओवाळिली । वाखाणितां कीर्ति वाचा परतली ॥ ४ ॥ भावभक्तिबळें होसी कृपाळु देवा । [पं. तुका ह्मणे तुझ्या.] तुका ह्मणे पांडुरंगा तुझ्या न कळती मावा ॥ ५ ॥

५०८. करूनि आरती । आतां ओवाळूं श्रीपती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि पुरले नवस । धन्य जाला हा दिवस ॥ ध्रु. ॥ पाहा वो सकळा । पुण्यवंता तुह्मी बाळा ॥ २ ॥ तुका वाहे टाळी । होता सन्निध जवळी ॥ ३ ॥

५०९. द्याल माळ [पं. तरी.] जरी पडेन मी पायां । दंडवत वांयां कोण वेची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें तें हिशोबें [पं. क. ही शोभे.] अवघिया प्रमाण । द्यावें तरी दान मान होतो ॥ ध्रु. ॥ मोकळिया मनें घ्याल जरी सेवा । प्रसाद पाठवा लवकरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी जालिया कृपण । नामाची जतन मग कैची ॥ ३ ॥

५१०. तुह्मीं जावें निजमंदिरा । आह्मी जातों आपुल्या घरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबा लोभ असों देईं । आह्मी असों तुमचें पाईं ॥ ध्रु. ॥ चित्त करी सेवा । आह्मी जातों आपुल्या गांवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिशा भुलों । फिरोन पायापाशीं आलों ॥ ३ ॥

५११. पाहें प्रसादाची वाट । द्यावें धोवोनियां ताट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शेष घेऊनि जाईन । तुमचें जालिया भोजन ॥ ध्रु. ॥ जालों एकसवा । तुह्मां आडुनियां देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । करूनि राहिलों निश्चिंत ॥ ३ ॥

५१२. केली कटकट गाऊं नाचों नेणतां । लाज नाहीं भय आह्मां पोटाची चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसा सिणलेती पाय रगडूं दातारा । जाणवूं द्या वारा उब जाली शरीरा ॥ ध्रु. ॥ उशिरा उशीर किती काय ह्मणावा । [पं. जननी या.] जननिये बाळका कोप कांहीं न धरावा ॥ २ ॥ तुझिये संगतीं [दे. क. येऊं.] आह्मीं करूं कोल्हाळ । तुका ह्मणे बाळें अवघीं [पं. अवघे.] मिळोन गोपाळ ॥ ३ ॥

५१३. कळस वाहियेला शिरीं । सहस्रनामें पूजा करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पीक पिकलें पिकलें । घन दाटोनियां [त. मोडोनियां.] ॥ ध्रु. ॥ आलें शेवटीचें दान । भागा आला नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट । भरलें वारले [पं. क. वारला.] बोभाट ॥ ३ ॥

५१४. आरुष शब्द बोलों मनीं न धरावें कांहीं । लडिवाळ बाळकें तूं चि आमुची आई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देईं गे विठाबाई [पं. विठाई.] प्रेमभातुकें । अवघियां कवतुकें लहानां थोरां सकळां ॥ ध्रु. ॥ असो नसो भाव आलों तुझिया ठाया । पाहे कृपादृष्टी आतां पंढरीराया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी तुझीं वेडीं वांकडीं । नामें भवपाश आतां आपुलिया तोडीं ॥ ३ ॥

५१५. आडकलें देवद्वार । व्यर्थ काय करकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां चला जाऊं घरा । नका करूं उजगरा ॥ ध्रु. ॥ देवा लागलीसे निज । येथें उभ्या काय काज ॥ २ ॥ राग येतो [पं. येईल.] देवा । तुका ह्मणे नेघे सेवा ॥ ३ ॥

५१६. कृष्ण माझी माता कृष्ण माझा पिता । बहिणी बंधु चुलता कृष्ण माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृष्ण माझा गुरु कृष्ण माझें तारूं । उतरी पैल पारु भवनदीची [पं. भवनदी.] ॥ ध्रु. ॥ कृष्ण माझें मन कृष्ण माझें जन । सोइरा सज्जन कृष्ण माझा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा श्रीकृष्ण विसावा । वाटे न करावा परता जीवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५१७. कृपा करावी भगवंतें । ऐसा शिष्य द्यावा मातें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें व्रत जो चालवी । त्यासि द्यावें त्वां पालवी ॥ ध्रु. ॥ व्हावा ब्रह्मज्ञानी गुंडा । तिहीं लोकीं ज्याचा झेंडा ॥ २ ॥ तुका तुका हाका मारी । माझ्या विठोबाच्या द्वारीं ॥ ३ ॥

५१८. जातो वाराणसी । निरवी गाई घोडे ह्मैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गेलों येतों नाहीं ऐसा । सत्य [त. माना हा.] मानावा भरवसा ॥ ध्रु. ॥ नका काढूं माझीं पेवें । तुह्मीं वरळा भूस खावें ॥ २ ॥ भिकारियाचे पाठीं । तुह्मी घेउनि लागा काठी ॥ ३ ॥ [दे. त. सांगा.] सांगाल जेवाया ब्राह्मण । तरी [दे. त. कापा.] कापाल माझी मान ॥ ४ ॥ वोकलिया वोका । म्यां खर्चिला नाहीं रुका ॥ ५ ॥ तुह्मीं खावें ताकपाणी । जतन करा तूपलोणी ॥ ६ ॥ नाहीं माझें मनीं । पोरें रांडा नागवणी ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे नीट [प. नष्ट] । होतें तैसें बोले [त. केलें.] स्पष्ट ॥ ८ ॥

५१९. कास घालोनी बळकट । झालों कळिकाळासी नीट । केली पायवाट । भवसिंधूवरूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे या रे लाहान थोर । याति भलते नारीनर । करावा विचार । न लगे चिंता कोणासी [त. कामी गुंतलें रिकामें । जपी तपी येथें जमे । लाविलें दमामें । पं. कामीं.] कामी गुंतले रिकामे । जपी तपी येथें जमे । लाविले दमामे । मुक्त आणि मुमुक्षा ॥ २ ॥ एकंदर शिका । पाठविला इहलोका । आलों ह्मणे तुका । मी नामाचा धारक ॥ ३ ॥

५२०. आह्मी वैकुंठवासी । आलों या चि कारणासी । बोलिले जे ऋषी । साच भावें [दे. क. वर्ताव्या प. वर्ताया.] वर्तावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडूं संतांचे मारग । आडरानें भरलें जग । उच्छिष्टाचा भाग । शेष उरलें तें सेवूं ॥ ध्रु. ॥ अर्थे लोपलीं पुराणें । नाश केला शब्दज्ञानें । विषयलोभी [त. लोभीं.] मन । साधनें [पं. साधन बुडविलें.] बुडविलीं ॥ २ ॥ पिटूं भक्तीचा डांगोरा । कळिकाळासी दरारा । तुका ह्मणे करा । जयजयकार [दे. त. जेजेकार.] आनंदें ॥ ३ ॥

५२१. बळियाचे अंकित । आह्मी जालों बळिवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लपता हाणोनि [त. हला. पं. हणिला.] संसारा [पं. त. संसार.] । केला षड्रूर्मीचा [पं. षडूर्मीमार.] मारा ॥ ध्रु. ॥ जन धन तन । केलें तृणाही समान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । आह्मी मुक्तीचिया माथां ॥ ३ ॥

५२२. मृत्युलोकीं आह्मां आवडती परी । नाहीं एका हरिनामें विण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटलें हें चित्त प्रपंचापासूनि । वमन [त. बैसलेंसे मनीं रामनाम.] हें मनीं बैसलेंसे ॥ ध्रु. ॥ सोनें रूपें आह्मां मृत्तिके समान । माणिकें पाषाण खडे तैसे [पं. जैसे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैशा दिसतील नारी । रिसाचियापरी आह्मांपुढें ॥ ३ ॥

५२३. स्त्रियांचा तो संग नको नारायणा । काष्ठा या पाषाणामृत्तिकेच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. अंतरे.] नाठवे हा देव घडे भजन । लांचावलें मन आवरे ना ॥ ध्रु. ॥ दृष्टिमुखें मरण इंद्रियाच्या द्वारें । लावण्य तें खरें दुःखमूळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी अग्नि जाला साधु । [पं. तरी.] परी पावे बाधूं संघट्टणें ॥ ३ ॥

५२४. पराविया नारी रखुमाईसमान [पं. माउली.] । हें गेलें [त. पं. रखुमाई जन पांडुरंगे.] नेमून ठायींचें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाईं वो तूं माते न करीं सायास । आह्मी विष्णुदास [पं. तैसे नव्हों.] नव्हों तैसे ॥ ध्रु. ॥ न साहावें मज तुझें हें पतन । नको हें वचन दुष्ट वदों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज पाहिजे भ्रतार । तरी [पं. तरी का इतर लोक थोडे.] काय नर थोडे जाले ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५२५. भक्तिप्रतिपाळे दीन वो वत्सळे । विठ्ठले [त. पं. विठ्ठल.] कृपाळे होसी माये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिला विसर माझा काय गुणें । कपाळ हें उणें काय करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें जाळूनि संचित । करीं वो उचित भेट देईं ॥ ३ ॥

५२६. तुजविण मज कोण वो [त. हो.] सोयरें । आणीक दुसरें पांडुरंगे ॥ १ ॥ लागलीसे आस पाहा तुझें वास । रात्री वो दिवस लेखीं बोटीं ॥ २ ॥ काम गोड मज न लगे हा धंदा । तुका ह्मणे सदा हें चि ध्यान ॥ ३ ॥

५२७. [पं. त. पढीयंतें.] पढियंतें आह्मी तुजपाशीं [त. जयापें.] मागावें । जीवींचें सांगावें हितगुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाळसील लळे दीन वो वत्सले । विठ्ठले कृपाळे [त. होसी माये.] जननिये ॥ ध्रु. ॥ जीव भाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । तूं चि सर्वा ठायीं एक आह्मां ॥ २ ॥ दुजियाचा संग लागों नेदीं वारा । नाहीं जात घरा आणिकांच्या ॥ ३ ॥ सर्वसत्ता एकी आहे तुजपाशीं । ठावें आहे देसी मागेन तें ॥ ४ ॥ ह्मणउनि पुढें मांडियेली आळी । थिंकोनियां चोळी डोळे तुका ॥ ५ ॥

५२८. कोण पर्वकाळ पहासील तीथ [त. थीत.] । होतें माझें चित्त कासावीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठवीं भातुकें प्रेरीं [पं. प्रेमे.] झडकरी । [पं. नका.] नको राखों उरी पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ न धरावा कोप मजवरी कांहीं । अवगुणी अन्यायी ह्मणोनियां ॥ २ ॥ काय रडवीसी नेणतियां पोरां । जाणतियां थोरां याचिपरी ॥ ३ ॥ काय उभी कर ठेवुनियां कटीं । बुझावीं धाकुटीं लडिवाळें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां पदरासी पिळा । घालीन निराळा नव्हे मग ॥ ५ ॥

५२९. कां हो देवा कांहीं न बोला चि गोष्टी । कां मज हिंपुटी करीतसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कंठीं प्राण पाहें वचनाची आस । तों दिसे उदास धरिलें ऐसें [त. तुह्मीं.] ॥ ध्रु. ॥ येणें [पं. क. काळ बुंथी.] काळें बुंथी घेतलीसे खोल [पं. खोळ.] । कां नये विटाळ होऊं माझा ॥ २ ॥ लाज वाटे मज ह्मणवितां देवाचा । न पुससी फुकाचा तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

५३०. उचित तें काय जाणावें दुर्बळें । थोरिवेचें काळें तोंड देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देतों हाका कोणी नाइकती द्वारीं । ओस कोणी घरीं नाहीं ऐसें ॥ ध्रु. ॥ आलिया अतीता शब्द समाधान । करितां वचन काय वेंचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां साजे हें श्रीहरी । आह्मी निलाजिरीं [दे. पं. नाहीं.] नव्हों ऐसीं ॥ ३ ॥

५३१. आम्ही मागों ऐसें नाहीं तुजपाशीं । जरी तूं भीतोसि पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें विचारूनि आहे तुज ठावें । आम्ही धालों नावें तुझ्या एका ॥ ध्रु. ॥ ऋद्धिसिद्धि तुझें मुख्य [पं. मोक्ष.] भांडवल । हें तों आह्मां फोल भक्तीपुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाऊं वैकुंठा चालत । बैसोनि निश्चिंत [क. निश्चित. पं. निवांत.] सुख भोगूं ॥ ३ ॥

५३२. न लगे हें मज तुझें ब्रह्मज्ञान । गोजिरें सगुण रूप पुरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागला उशीर पतितपावना । विसरोनि वचना गेलासि या [पं. हे.] ॥ ध्रु. ॥ जाळोनि संसार बैसलों अंगणीं । तुझे नाहीं मनीं मानसीं ही [क. हे. पं. तें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नको रागेजों विठ्ठला । उठीं देईं मला भेटी आतां ॥ ३ ॥

५३३. कमोदिनी [पं. कुमुदिनी.] काय जाणे तो परिमळ । भ्रमर सकळ भोगीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें तुज ठावें नाहीं तुझें नाम । आह्मी च तें प्रेमसुख जाणों ॥ ध्रु. ॥ माते तृण बाळा दुधाची ते गोडी । ज्याची नये जोडी त्यासी कामा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुक्ताफळ शिंपीपोटीं । नाहीं त्याची भेटी भोग तिये ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५३४. काय सांगो तुझ्या चरणांच्या [पं. चरणींच्या.] सुखा । अनुभव ठाउका नाहीं तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलतां हें कैसें वाटे खरेपण । अमृताचे गुण अमृतासी ॥ ध्रु. ॥ आह्मी एकएका ग्वाही मायपुतें । जाणों तें निरुतें सुख दोघें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां मोक्षाचा कांटाळा । कां तुह्मी गोपाळा नेणां ऐसें ॥ ३ ॥

५३५. देखोनियां तुझ्या रूपाचा आकार । उभा कटीं कर ठेवूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें माझ्या चित्ता होतें समाधान । वाटतें चरण न सोडावे ॥ ध्रु. ॥ मुखें गातों गीत वाजवितों टाळी । नाचतों राउळीं प्रेमसुखें ॥ २ ॥ तुका म्हणे मज तुझ्या नामापुढें । [त. तुष्य. दे. तुश.] तुच्छ हें बापुडें सकळी [त. पं. सकळ ही.] काळ ॥ ३ ॥

५३६. आतां येणेंविण नाहीं आह्मां चाड । कोण बडबड करी वांयां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख तें चि दुःख पुण्यपाप खरें । हें तों आह्मां बरें कळों आलें ॥ ध्रु. ॥ तुका ह्मणे वाचा [दे. क. वाईली.] वाहिली अनंता । बोलायचें आतां काम नाहीं ॥ २ ॥

५३७. बोलों अबोलणें मरोनियां जिणें । असोनि नसणें [त. पं. जनी (जनीं?).] जनि आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगीं त्याग जाला संगीं च असंग । तोडियेले लाग माग दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हें दिसतों मी तैसा । पुसणें तें पुसा पांडुरंगा [पं. विठोबासी.] ॥ ३ ॥

५३८. अधिकार तैसा [त. पं. दावियेला.] दावियेले मार्ग । चालतां हें मग कळों येतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाळूं नयें नाव पावलेनि पार । मागील आधार बहुतांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोग वैद्याचे [दे. त. वैदाचे.] अंगीं । नाहीं करी जगीं उपकार ॥ ३ ॥

५३९. संवसार तीहीं केला पाठमोरा । नाहीं द्रव्य दारा जया चित्तीं ॥ १ ॥ शुभाशुभ नाहीं हर्षामर्ष अंगीं । जनार्दन जगीं होउनि ठेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देहें दिला एकसरें । जयासि दुसरें नाहीं मग ॥ ३ ॥

५४०. देहबुद्धि वसे लोभ जयां चित्तीं । आपुलें जाणती परावें जे ॥ १ ॥ तयासि चालतां पाहिजे सिदोरी । दुःख पावे करी असत्य तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धर्म रक्षाया कारणें । छाया इच्छी उन्हें तापला तो ॥ ३ ॥

५४१. काळें खादला हा अवघा आकार । उत्पत्तिसंहारघडामोडी ॥ १ ॥ वीज तो अंकुर आच्छादिला पोटीं । अनंता सेवटीं एकचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शब्दें व्यापिलें आकाश । गुढार हें तैसें [पं. कैसें.] कळों नये ॥ ३ ॥

५४२. आणीक काळें न चले उपाय । धरावे [पं. ते.] या पाय विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें चि पुण्य असे तया पोटीं । अवघिया तुटी होय पापा ॥ ध्रु. ॥ अवघें मोकळें अवघिया काळें । उद्धरती कुळें नरनारी ॥ २ ॥ काळ वेळ नाहीं गर्भवासदुःखें । उच्चारितां मुखें नाम एक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न लगे सांडावें । सांगतसें भावें घेती तयां ॥ ४ ॥

५४३. कां रे [पं. हा शब्द नाहीं.] माझा तुज न ये कळवळा । असोनि जवळा हृदयस्था ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगा नारायणा निष्ठुरा निर्गुणा । केला शोक नेणां कंठस्फोट ॥ ध्रु. ॥ कां हें चित्त नाहीं पावलें विश्रांती । इंद्रियांची गति कुंटे [क. खुंटे.] चि ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां रे धरियेला कोप । पाप सरलें नेणों पांडुरंगा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५४४. दीनानाथा तुझीं ब्रिदें चराचर । घेसील कैवार शरणागता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुराणीं जे तुझे गर्जती पवाडे । ते आह्मां रोकडे कळों आले ॥ ध्रु. ॥ आपुल्या दासांचें न साहासी उणें । उभा त्याकारणें राहिलासी ॥ २ ॥ चक्र गदा हातीं आयुधें अपारें । न्यून तेथें [पं. तें. चि.] पुरें करूं धावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज भक्तीचें कारण । करावया पूर्ण अवतार ॥ ४ ॥

५४५. वर्णूं महिमा ऐसी नाहीं [पं. मज नाहीं वाचा.] मज वाचा । न बोलवे साचा पार तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठायींची हे काया ठेविली चरणीं । आतां ओवाळुनि काय सांडूं ॥ ध्रु. ॥ नाहीं भाव ऐसा करूं तुझी सेवा । जीव वाहूं देवा तो ही तुझा ॥ २ ॥ मज माझें कांहीं न दिसे पाहातां । जें तुज अनंता समर्पावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां नाहीं मज थार । तुझे उपकार फेडावया ॥ ४ ॥

५४६. [पं. नव्हे.] नाहीं सुख मज न लगे हा मान । न राहे हें जन काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहउपचारें पोळतसे अंग । विषतुल्य [पं. विषातुल्य.] चांग मिष्टान्न तें ॥ ध्रु. ॥ नाइकवे स्तुति वाणितां [पं. क. वानितां.] थोरीव । होतो माझा जीव कासावीस ॥ २ ॥ तुज पावें ऐसी सांग कांहीं कळा । नको मृगजळा गोवूं मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां करीं माझें हित । काढावें जळत आगींतूनि ॥ ४ ॥

५४७. न मिळो खावया न वाढो संतान । परि हा नारायण कृपा करो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी माझी वाचा मज उपदेशी । आणीक लोकांसी हें चि सांगे ॥ ध्रु. ॥ विटंबो शरीर होत कां विपत्ति । परि राहो चित्तीं नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नासिवंत हें सकळ । आठवे गोपाळ तें चि हित ॥ ३ ॥

५४८. पिंड पोसावे हें अधमाचें ज्ञान । विलास मिष्टान्न करूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरीर रक्षावें हा धर्म बोलती । काय असे हातीं तयाचिया ॥ ध्रु. ॥ क्षणभंगुर हें जाय न कळतां । ग्रास गिळी सत्ता नाहीं हातीं ॥ २ ॥ कर्वतिलीं [पं. कर्वतिले देह.] देहें कापियेलें मांस । गेले वनवासा [त. वनवासास.] शुकादिक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे राज्य करितां जनक । अग्नीमाजी एक पाय जळे ॥ ४ ॥

५४९. जरी माझी कोणी कापितील मान । तरी नको आन वदों जिव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळां इंद्रियां हे माझी विनंती । नका होऊं परतीं पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ आणिकांची मात नाइकावी कानीं । आणीक नयनीं न पाहावें ॥ २ ॥ चित्ता तुवां पायीं रहावें अखंडित । होउनी निश्चित एकविध ॥ ३ ॥ चला पाय [पं. हात पाय.] हात हें चि काम करा । माझ्या नमस्कारा विठोबाच्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां-भय काय करी । आमुचा कैवारी नारायण ॥ ५ ॥

५५०. करिसी तें देवा करीं माझें सुखें । परी मी त्यासी मुखें न ह्मणें संत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया राज्य द्रव्य करणें उपार्जना । वश दंभमाना इच्छे जाले ॥ ध्रु. ॥ जगदेव परी निवडीन निराळे । ज्ञानाचे आंधळे भारवाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय न धरीं मानसीं । ऐसियाचे विशीं करितां दंड ॥ ३ ॥

५५१. ह्मणविती ऐसे आइकतों संत । न देखीजे होत डोळां कोणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियांचा कोण मानितें विश्वास । निवडे तो रस घाईंडाईं ॥ ध्रु. ॥ पर्जन्याचे काळीं वाहाळाचे नद । ओसरतां बुंद न थारे चि ॥ २ ॥ हिऱ्या ऐशा गारा दिसती दूरोन । तुका ह्मणे घन [क. पं. त. घण.] न भेटे तों ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५५२. अतिवाद [क. अतिवादें.] लावी । एक बोट सोंग दावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा बहुरूपी नट । नव्हे वैष्णव तो चाट ॥ ध्रु ॥ प्रतिपादी वाळी । एक पुजी एका छळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । भूतदया ज्याचे ठायीं ॥ ३ ॥

५५३. पोटाचे ते नट पाहों नये छंद । विषयांचे भेद विषयरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अर्थी परमार्थ कैसा घडों सके । चित्त लोभी [त. भीकें.] भीके सोंग वांयां ॥ ध्रु ॥ देवाचीं चरित्रें दाखविती लीळा । लाघवाच्या कळा मोहावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं राहे अभिळास । दोघां नरकवास सारिखा चि ॥ ३ ॥

५५४. भुंकती तीं द्यावीं भुंकों । आपण त्यांचें नये शिकों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाविकांनीं दुर्जनाचें । [पं. कांहीं मानूं नये साचें.] मानूं नये कांहीं साचें ॥ ध्रु ॥ होइल तैसें बळ । फजीत करावे ते खळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [क. त. पं. त्याचे.] त्यांचें । पाप नाहीं ताडणाचें ॥ ३ ॥

५५५. जप करितां राग । आला जवळी तो मांग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको भोंवतालें जगीं । पाहों जवळी राख अंगीं ॥ ध्रु ॥ कुड्याची संगती । सदा भोजन पंगती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्म । साधी विरहित कर्म ॥ ३ ॥

५५६. कांहीं च मी नव्हें कोणिये गांवींचा । एकट ठायींचा ठायीं एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं जात कोठें येत फिरोनियां । [पं. अवघेचि वांयां विण बोल.] अवघें चि वांयांविण बोलें ॥ ध्रु ॥ नाहीं मज कोणी आपुलें दुसरें । कोणाचा मी खरें कांहीं नव्हे ॥ २ ॥ नाहीं आह्मां ज्यावें मरावें लागत । आहों अखंडित जैसे तैसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नांवरूप [त. नाम.] नाहीं आह्मां । वेगळा ह्या कर्मा अकर्मासी ॥ ४ ॥

लोहगांवास परचक्रवेढा पडला—अभंग ३.

५५७. न देखवे डोळां ऐसा हा आकांत । परपीडे चित्त दुःखी होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुह्मी येथें नसालसें जालें । आह्मीं न देखिलें पाहिजे हें ॥ ध्रु ॥ परचक्र कोठें हरिदासांच्या वासें । न [दे. त. हा शब्द नाहीं.] देखिजेत [पं. देखिजे तें.] देशें राहातिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी लाजविली सेवा । हीनपणें देवा जिणें जालें ॥ ३ ॥

५५८. काय म्यां मानावें [पं. कथेचें हें फळ.] हरिकथेचें फळ । तरिजे सकळ [पं. जन.] जनीं ऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उच्छेद तो असे हा गे आरंभला । रोकडें विठ्ठला परचक्र [क. परचक्रे. (क्रें?).] ॥ ध्रु ॥ पापाविण नाहीं पाप येत पुढें । [दे. क. साक्षसी.] साक्षीसी रोकडें साक्ष आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेथें वसतील दास । तेथें तुझा वास कैसा आतां ॥ ३ ॥

५५९. भीत नाहीं आतां आपुल्या मरणा । दुःखी होतां जना न देखवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमची तो जाती ऐसी परंपरा । कां तुह्मी दातारा नेणां ऐसें ॥ ध्रु ॥ भजनीं विक्षेप तें चि पैं मरण । न वजावा क्षण एक वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आघाताचा वारा । ते स्छळीं दातारा [त. ठेवीं मज.] ठाव मागें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

५६०. फिरंगी वाखर लोखंडाचे विळे । परि ते निराळे गुणमोल ॥ १ ॥ पायरी प्रतिमा एक चि पाषाण परि तें महिमान वेगळालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैशा नव्हतील परी । संतजना सरी सारिखिया ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५६१. कोण जाणे कोणा घडे उपासना । कोण या वचनाप्रति [क. प्रीति.] पावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझा श्रोता वक्ता तूं चि देवा । करावी ते सेवा तुझी च म्यां [दे. क. त. मां.] कुशळ चतुर येथें न [पं. पवती. क. सरतें.] सरते । करितील [पं. करितील रीति तर्क मत. क. करितील रितें तर्क मतें.] रिते तर्क मतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. केणें जालें. त. जालें केणें.] जालें पेणें एके घरीं । मज आणि हरी तुह्मां गांठी ॥ ३ ॥

५६२. आमचा विनोद तें जगा मरण । करिती भावहीण दखोवेखीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न कळे [(स्वतंत्र?) संतत हा शब्द कांहींसा बरा लागेल.] सतंत हिताचा विचार । तों हे दारोदार खाती फेरे ॥ ध्रु ॥ वंदिलें वंदावें निंदिलें निंदावें । एक गेलें जावें त्याचि वाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणी नाइके सांगतां । होती यमदूता वरपडे ॥ ३ ॥

५६३. दीप घेउनियां धुंडिती अंधार । भेटे [पं. तो.] हा विचार अघटित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विष्णुदास आह्मी न [त. भों.] भ्यों कळिकाळा । भुलों मृगजळा न घेडे तें ॥ ध्रु ॥ उधळितां माती रविकळा मळे । हें कैसें न कळे भाग्यहीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तृणें झांके हुताशन । हें तंव वचन वाउगें चि ॥ ३ ॥

५६४. नटनाट्यें [पं. क. नटनाट्य.] अवघें संपादिलें सोंग । भेद [पं. दावी.] दाऊं रंग न पालटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मांडियेला खेळ कौतुक [क. कौतुकें. पं. कवतुकें.] बहुरूप । आपुलें स्वरूप जाणतसों ॥ ध्रु ॥ स्फटिकाची शिळा उपाधि न मिळे । भाव दावी पिवळे लाल संगे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी या जनाविरहित । होउनि निश्चिंत [पं. निश्चित.] क्रीडा करूं ॥ ३ ॥

५६५. तुजविण [त. पं. क. याणी.] वाणीं आणिकांची [पं. आणिकाची.] थोरी । तरी माझी हरी जिव्हा झडो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविण चित्ता आवडे आणीक । तरी हा मस्तक भंगो माझा ॥ ध्रु ॥ नेत्रीं आणिकांसि पाहीन आवडी । जातु ते चि घडी चांडाळ [त. हें.] हे ॥ २ ॥ कथामृतपान न करिती श्रवण । काय प्रयोजन मग यांचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय वांचून कारण । तुज एक क्षण विसंबतां ॥ ४ ॥

स्वामींचे स्त्रीनें स्वामींस कठिण उत्तरें केलीं—अभंग ७.

५६६. मज चि भोंवता केला [त. घेतलासे जोग.] येणें जोग । काय याचा भोग अंतरला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चालोनियां घरा सर्व सुखें येती । माझी तों फजीती चुके चि ना ॥ ध्रु ॥ कोणाची बाईल होऊनियां वोढूं । संवसारीं काढूं आपदा किती ॥ २ ॥ काय तरी देऊं तोडितील पोरें । मरतीं तरी बरें होतें आतां ॥ ३ ॥ कांहीं नेदी वांचों धोवियेलें घर । सारवावया ढोर शेण नाहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे रांड न करितां विचार । वाहुनियां भार कुंथे माथां ॥ ५ ॥

५६७. काय नेणों होता दावेदार मेला । वैर तो साधिला होउनि गोहो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती सर्वकाळ सोसावें हें दुःख । किती लोकां मुख वासूं तरीं ॥ ध्रु ॥ झवे आपुली आई काय माझें केलें । धड या विठ्ठलें संसाराचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येती बाईले असडे [पं. आसडे.] । फुंदोनियां रडे हांसे कांहीं ॥ ३ ॥

५६८. गोणी आली घरा । दाणे खाऊं नेदी पोरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भरी लोकांची पांटोरी । मेला चोरटा खाणोरी ॥ ध्रु ॥ खवळली पिसी । हाता झोंबे [पं. लांसी जैसी.] जैसी लांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोटा । रांडे संचिताचा सांटा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५६९. आतां पोरा काय खासी । गोहो जाला देवलासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोचकें तिंबी घातल्या माळा । उदमाचा सांडी चाळा ॥ ध्रु ॥ आपल्या पोटा केली थार । आमचा नाहीं येसपार ॥ २ ॥ हातीं टाळ तोंड वासी । गाय देउळीं देवापासीं ॥ ३ ॥ आतां आह्मी करूं काय । न वसे घरीं राणा जाय ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां धीरी । आझुनि [पं. जालें नाहीं.] नाहीं जालें तरी ॥ ५ ॥

५७०. वरें जालें गेलें । आजी अवघें मिळालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां खाईन पोटभरी । ओल्या कोरड्या भाकरी ॥ ध्रु ॥ किती तरी तोंड । याशीं वाजवूं मी रांड ॥ २ ॥ तुका बाइले मानवला । चीथू करूनियां बोला ॥ ३ ॥

५७१. न करवे धंदा । आइता तोंडीं पडे लोंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उठितें तें [पं. कुटी.] कुटितें टाळ । अवघा मांडिला कोल्हाळ ॥ ध्रु ॥ जिवंत चि मेले । लाजा वाटुनियां प्याले ॥ २ ॥ संसाराकडे । न पाहाती ओस पडे ॥ ३ ॥ तळमळती यांच्या रांडा । घालिती जीवा नांवें धोंडा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बरें जालें । घे गे बाइले लीहिलें ॥ ५ ॥

५७२. कोण घरा येतें आमुच्या काशाला । काय ज्याचा त्याला नाहीं धंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवासाटीं जालें ब्रह्मांड सोइरें । कोमळ्या उत्तरें काय वेचे ॥ ध्रु ॥ मानें पाचारितां [पं. नाहीं.] नव्हे आराणुक । ऐसे येती लोक प्रीतीसाटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रांडे नावडे भूषण । कांतेलेंसें श्वान [दे. पाठीं लागे.] लागे पाठीं ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥

५७३. भाव धरी तया तारील पाषाण । दुर्जना सज्जन काय करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितां नव्हे नीट श्वानाचें हें पुच्छ [दे. पुंस. पं. पुस.] । खापरा परीस काय करी ॥ ध्रु ॥ काय करिल तया साकरेचें आळें । बीज तैसीं फळें येती तया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वज्र भंगें [पं. भेदे.] एक वेळ । कठीण हा खळ तयाहूनी ॥ ३ ॥

५७४. इच्छावें तें जवळी आलें । काय बोलें कारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामरूपीं पडिली गांठी । अवघ्या गोष्टी सरल्या ॥ ध्रु ॥ मुकियाचे परी जीवीं । साकर जेवीं खादली [त. खादल्या.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय बोलें । आतां भलें मौन्य ची ॥ ३ ॥

५७५. साधनें तरी हीं च दोन्ही । जरी कोणी साधील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परद्रव्य परनारी । याचा धरीं विटाळ ॥ ध्रु ॥ देवभाग्यें घरा येती । संपत्ती त्या सकळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणें तें शरीर । गृह भांडार देवाचें ॥ ३ ॥

५७६. आह्मासाठीं अवतार । मत्स्यकूर्मादि सूकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोहें धांवे घाली पान्हा । नांव घेतां पंढरीराणा ॥ ध्रु ॥ कोठें न दिसे पाहतां । उडी घाली अवचिता ॥ २ ॥ सुख ठेवी आह्मासाठीं । दुःख आपणची घोंटी ॥ ३ ॥ आह्मां घाली पाठीकडे । [पं. आपण.] पुढें कळिकाळाशीं भिडे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कृपानीधी । आह्मां उतरीं नांवेमधीं ॥ ५ ॥

५७७. रवि रश्मिकळा । नये काढितां निराळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा आह्मां जाला भाव । अंगीं जडोनि ठेला देव ॥ ध्रु ॥ गोडी साकरेपासुनी । कैसी निवडती दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाद उठी । विरोनि जाय नभा पोटीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५७८. थोडें परी निरें । अविट तें घ्यावें खरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावें जेणें नये तुटी । बीज वाढे बीजा पोटीं ॥ ध्रु ॥ चित्त ठेवीं ग्वाही । आणिकांशी चाड नाहीं ॥ २ ॥ आपलें तें हित फार । तुका ह्मणे खरें सार ॥ ३ ॥

५७९. अवघे देव साध । परी या अवगुणांचा बाध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी नव्हे सरी । राहे एका एक दुरी ॥ ध्रु ॥ ऊंस कांदा एक आळां । स्वाद गोडीचा [त. पं. पाहतां.] निराळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे सरी । विष अमृताची परी ॥ ३ ॥

५८०. शांतीपरतें नाहीं सुख । येर अवघें ची दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी शांति धरा । उतराल पैल तीरा ॥ ध्रु ॥ खवळलिया कामक्रोधीं । अंगीं भरती आधिव्यापी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्रिविध ताप । जाती मग आपेंआप ॥ ३ ॥

५८१. गोडीपणें जैसा गुळ । तैसा देव जाला सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां भजों कवणे [पं. कोणे.] परी । देव सबाह्य अंतरीं ॥ ध्रु ॥ उदका वेगळा । नव्हे तरंग निराळा ॥ २ ॥ हेम अळंकारा नामीं । तुका ह्मणे तैसे आह्मी ॥ ३ ॥

५८२. परमेष्ठिपदा । तुच्छ [त. तुष्य.] करिती सर्वदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि ज्यांचें धन । सदा हरीचें स्मरण ॥ ध्रु ॥ इंद्रपदादिक भोग । भोग नव्हे तो भवरोग ॥ २ ॥ सार्वभौमराज्य । त्यांसि कांहीं नाहीं काज ॥ ३ ॥ पाताळींचें आधिपत्य । ते तों मानिती विपत्य ॥ ४ ॥ योगसिद्धिसार । ज्यासि वाटे तें असार ॥ ५ ॥ मोक्षायेवढें सुख । सुख नव्हे चि तें दुःख ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे हरीविण । त्यासि अवघा वाटे सिण ॥ ७ ॥

५८३. मोहोऱ्याच्या संगें । सुत नव्हे आगीजोगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरी त्याचें भक्ष । काय सांगणें [क. तें.] ते साक्ष ॥ ध्रु ॥ स्वामीचिया [पं. स्वप्नींचिया.] अंगें । रूप नव्हे कोणाजोगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोडी । देवमनी [दे. क. देवमणी.] न देती दडी ॥ ३ ॥

५८४. मजसवें नको चेष्टा । नव्हे साळी कांहीं कोष्टा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैस सांडोनि दिमाख । जाय काळें करीं मुख ॥ ध्रु ॥ येथें न सरे चार । हीण आणीक वेव्हार ॥ २ ॥ तुका विष्णुदास । रस जाणतो नीरस ॥ ३ ॥

५८५. भाव देवाचें [त. पं. देवाचे.] उचित । भाव तोचि भगवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्यधन्य शुद्ध जाती । संदेश कैंचा तेथें चित्तीं ॥ ध्रु ॥ बहुत वराडी । देवजवळी [पं. देवावरी.] आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें रोकडें । लाभ अधिक रिचो खडें ॥ ३ ॥

५८६. गौरव गौरवापुरतें । फळ सत्याचे [पं. सत्यच संकल्पें.] संकल्प ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कठिण योगाहुनि क्षेम [दे. क्षम.] । ओकलिया होतो श्रम ॥ ध्रु ॥ पावलें मरे सिवेपाशीं । क्लेश [पं. उतर ते.] उरत ते क्लेशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु आणी । कठिण निघालिया रणीं ॥ ३ ॥

५८७. न संडी अवगुण । [क. वर्म.] वर्भे मानीतसे सिण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोग देतां करिती काई । फुटतां यमदंडें [पं. यमदंड.] डोई ॥ ध्रु ॥ पापपुण्यझाडा । देतां तेथें मोटी पीडा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोला । माझ्या सिणती विठ्ठला ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५८८. पावे ऐसा नाश । अवघियां दिला त्रास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अविटाचा केला संग । सर्व भोगी पांडुरंग ॥ ध्रु ॥ आइता च पाक । संयोगाचा सकळिक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी । सीमा राहिली होउनी ॥ ३ ॥

५८९. दुर्बळ हें अवघें जन । नारायणीं विमुख [पं. विन्मुख.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ झाडोनियां हात जाती । पात्र होतीं दंडासी ॥ ध्रु ॥ सिदोरी तें पापपुण्य । सवेंसिण भिकेचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पडिला वाहो । कैसा [पं. पाहो.] पाहा हो [पं. हा शब्द नाहीं.] लटिक्याचा ॥ ३ ॥

५९०. वाजतील तुरें । येणें आनंदें गजरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिंकोनियां अहंकार । पावटणी केलें शिर ॥ ध्रु ॥ काळा नाहीं वाव । परा श्रमा कोठें ठाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । सोपें वैकुंठासी जातां ॥ ३ ॥

५९१. झाड कल्पतरु । न करी याचकीं आव्हेरु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी सर्वी सर्वोत्तम । ऐसे विसरतां धर्म [त. पं. नाम.] परिसा तुमचें देणें । तो त्या जागे अभिमानें ॥ २ ॥ गाऱ्हाण्यानें तुका । गर्जे मारुनियां हाका ॥ ३ ॥

५९२. वसवावें घर । देवें बरें निरंतर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संग आसनीं शयनीं । घडे भोजनीं गमनीं ॥ ध्रु ॥ संकल्प विकल्प । मावळोनि पुण्यपाप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । अवघा गोविंदें सुकाळ ॥ ३ ॥

५९३. येथील हा ठसा । गेला पडोनियां ऐसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घरीं देवाचे अबोला । [दे. त्याची.] त्यासि ते चि सवे त्याला ॥ ध्रु ॥ नाहीं पाहावें लागत । एकाएकीं च तें रितें [दे. ते रित.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन । तयामध्यें येवढें भिन्न ॥ ३ ॥

५९४. करितां देवार्चन । घरा आले संतजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव [त. पं. तरी ते.] सारावे परते । संत पूजावे आरते ॥ ध्रु ॥ शाळिग्राम विष्णुमूर्ती । संत हो का भलते याती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संधी । अधिक वैष्णवांची मांदी ॥ ३ ॥

५९५. ज्याची खरी सेवा । त्याच्या भय काय जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितां स्वामीसवें वाद [पं. पाद.] । अधिक अधिक आनंद ॥ ध्रु ॥ असावा तो धर्म । मग साहों जातें वर्म ॥ २ ॥ वदे वाग्देवी । तुका विठ्ठली गौरवी ॥ ३ ॥

५९६. देवें जीव धाला । संसार तो कडू झाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते चि येतील ढेंकर । आनंदाचें हरिहर ॥ ध्रु ॥ वेधी आणिकांस । ऐसा जया अंगीं कस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भुक । येणें न लगे आणीक ॥ ३ ॥

५९७. नाम साराचें ही सार । शरणागत यमकिंकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उतमाउतम [पं. नाम उत्तम उत्तम. क. उत्तम उत्तम.] । वाचे बोला पुरुषोत्तम ॥ ध्रु ॥ नाम जपतां चंद्रमौळी । नामें तरला वाल्हाकोळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्णूं काय । तारक विठोबाचे पाय ॥ ३ ॥

५९८. गातों भाव नाहीं अंगीं । भूषण करावया जगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं पतितपावन । करीं साच हें वचन ॥ ध्रु ॥ मुखें ह्मणवितों दास । चित्तीं माया लोभ आस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दावीं वेश । तैसा अंतरीं नाहीं लेश ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

५९९. द्रव्य असतां धर्म न करी । नागविला राजद्वारीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माय त्यासि व्याली जेव्हां । रांड [त. राणसटवी. दे. “रांड” असें असतां वर “रान” हा शोध घातला आहे.] सटवी नव्हती तेव्हां ॥ ध्रु ॥ कथाकाळीं निद्रा लागे । कामीं श्वानापरी जागे ॥ २ ॥ भोग [पं. देतां स्त्रियेसि.] स्त्रियेसि देतां लाजे । वस्त्र दासीचें घेउनि निजे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाण । नर गाढवाहुनी हीन ॥ ४ ॥

६००. सुखें बोले ब्रह्मज्ञान । मनीं धनअभिमान [त. आणि मान.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशियाची करी सेवा । काय सुख होय जीवा ॥ ध्रु ॥ पोटासाठीं संत । झाले कलींत बहुत ॥ २ ॥ विरळा ऐसा कोणी । तुका त्यासि लोटांगणी ॥ ३ ॥ [पं. करितां.]

६०१. एक वेळ प्रायश्चित्त । केलें चित्त मुंडण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहंकारा नांवें दोष । त्याचें ओस पाडिले ॥ ध्रु ॥ अनुतापें स्नानविधि । यज्ञसिद्धि देहहोम ॥ २ ॥ जीवशिवा होतां चुका । तेथें तुका विनटला ॥ ३ ॥

६०२. त्रैलोक्य पाळितां उबगला नाहीं । आमचें त्या काई असे ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाषाणाचे पोटीं बैसला दर्दुर । तया मुखीं चार कोण घाली ॥ ध्रु ॥ पक्षी अजगर न करी संचित । तयासि अनंत प्रतिपाळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तया भार घातलिया । उपेक्षीना दयासिंधु माझा ॥ ३ ॥

६०३. बोली मैंदाची बरवी असे । वाटे अंतरीं घालावे फांसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा वरिवरि दिसताहे चांग । नव्हे भाविक केवळ मांग ॥ ध्रु ॥ टिळा टोपी माळा कंठीं । अंधारीं नेउनि चेंपी घांटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो [पं. “तो” हा शब्द नाहीं.] केवळ पुंड । [दे. त्याजवरी यमदंड.] त्यावरि वाजती यमदंड ॥ ३ ॥

६०४. दोष पळती कीर्तनें । तुझ्या [दे. नामें संकीर्तनें.] नामसंकीर्तनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां करूं आदरिलें । खोटें वचन आपुलें ॥ ध्रु ॥ तुह्मी पापा भीतां । आह्मां उपजावया चिंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा । कळिकाळा जिंकी देवा ॥ ३ ॥

६०५. करा नारायणा । माझ्या दुःखाची खंडणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वृत्ति राखा पायांपाशीं । वस्ती धरूनि मानसीं ॥ ध्रु ॥ पाळोनियां लळा । आतां पाववावें फळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दीनें । त्यांचा हरतिया सीण ॥ ३ ॥

६०६. मी तों दीनाहूनि दीन । माझा तूज अभिमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों आलों शरणागत । माझें करावें स्वहित ॥ ध्रु ॥ दिनानाथा कृपाळुवा । सांभाळावें आपुल्या नांवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । भलें नव्हे मोकलितां ॥ ३ ॥

६०७. सुख वाटे तुझे वर्णितां पवाडे । प्रेम मिठी पडे वदनासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्याले दोन्ही पक्षी एका वृक्षावरी । आला दुराचारी पारधी तो ॥ ध्रु ॥ वृक्षाचिया माथां सोडिला ससाना [पं.ससाणा.] । धनुष्यासि बाणा लावियेलें ॥ २ ॥ तये काळीं तुज पक्षी आठविती । धांवें गा श्रीपती मायबापा ॥ ३ ॥ उडोनियां जातां ससाना [पं. ससाणा.] मारील । बैसतां विंधील पारधी तो ॥ ४ ॥ ऐकोनियां धांवा तया पक्षियांचा । धरिला सर्पाचा वेश वेगीं ॥ ५ ॥ डंखोनि पारधी भुमीसि पाडिला । बाण [क. तों.] तो लागला ससान्यासी ॥ ६ ॥ ऐसा तूं कृपाळु आपुलिया दासा । होसील कोंवसा संकटींचा ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे तुझी कीर्ति त्रिभुवना । वेदाचिये [क. वेदासि जे वाणी. त. वेदाची ही वाणी.] वाणी वर्णवेना ॥ ८ ॥

विषयानुक्रम

६०८. नाहीं दुकळलों अन्ना । परि या मान जनार्दना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव केला सकळसाक्षी । काळीं आणि शुद्धपक्षीं ॥ छ ॥ भोगी भोगविता । बाळासवें तो चि पिता ॥ २ ॥ कर्म अकर्म जळालें । प्रौढें [पं. त. प्रौढ.] तुका तें उरलें ॥ ३ ॥

नाटाचे—अभंग ६३.

६०९. प्रथम नमन तुज एकदंता । रंगीं रसाळ वोडवीं कथा । मति सौरस करीं प्रबळता । जेणें [पं. तेणें फिटे आतां अंधकारु.] फिटे आतां अंधकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझिये कृपेचें भरितें । आणीक काय राहिलें तेथें । मारग सिद्धाच्यानि पंथें । पावविसी तेथें तूं चि एक ॥ छ ॥ आरंभा आदि तुझें वंदन । सकळ करितां कारण । देव ऋषि मुनि आदिकरुन । ग्रंथ पुराण निर्माणी ॥ २ ॥ काय वर्णूं तुझी गती । एवढी कैची मज मती । दिनानाथ तुज ह्मणती । करीं सत्य वचन हें चि आपुलें ॥ ३ ॥ मज वाहावतां मायेच्या पुरीं । बुडतां डोहीं भवसागरीं । तुज वांचुनि कोण तारी । पाव झडकरी तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

६१०. प्रथमारंभीं लंबोदर । सकळ सिद्धींचा दातार । चतुर्भुज फरशधर । न कळे पार वर्णितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो देव नटला गौरीबाळ । पांयीं बांधोनि घागऱ्या घोळ । नारदतुंबरसहित मेळ । सुटला पळ विघ्नांसी ॥ २ ॥ नटारंभीं थाटियला रंग । भुजा नाचवी हालवी अंग । सेंदुरविलेपनें [पं. सेंदुर विलेपन.] चांग । मुगुटीं नाग मिरविला ॥ ३ ॥ जया मानवती देव ऋषि मुनी । पाहातां न पुरें डोळियां धनी । असुर जयाच्या चरणीं । आदीं अवसानीं तो चि एक ॥ ४ ॥ सकळां सिद्धींचा दातार । जयाच्या रूपा नाहीं पार । तुका ह्मणे आमुचा दातार । भवसागर तारील हा ॥ ५ ॥

६११. विठ्ठल आमचें जीवन । आगमनिगमाचें स्थान । विठ्ठल सिद्धीचें साधन । विठ्ठल ध्यानविसावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल कुळींचें दैवत । विठ्ठल वित्त गोत चित्त । विठ्ठल पुण्य पुरुषार्थ । आवडे मात विठ्ठलाची ॥ २ ॥ विठ्ठल विस्तारला जनीं । सप्त ही पाताळें भरूनी । विठ्ठल व्यापक त्रिभुवनीं । विठ्ठल मुनिमानसीं ॥ ३ ॥ विठ्ठल जीवाचा जिव्हाळा । विठ्ठल कृपेचा कोंवळा । विठ्ठल प्रेमाचा पुतळा । लावियेलें चाळा विश्व विठ्ठलें ॥ ४ ॥ विठ्ठल [पं. माय बाप.] बाप माय चुलता । विठ्ठल भगिनी आणि भ्राता । विठ्ठलेंविण चाड नाहीं गोता । तुका ह्मणे आतां [पं. हा शब्द नाहीं.] नाहीं दुसरें ॥ ५ ॥

६१२. बरवा झाला वेवसाव । पावलों चिंतिला चि ठाव । दृढ पायीं राहिला भाव । पावला जीव विश्रांती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवा फळला शकुन । अवघा निवारिला सिण । तुमचें जालिया दरुषण । जन्ममरण नाहीं आतां ॥ छ ॥ बरवें जालें आलों या ठाया । होतें संचित ठायींचा [दे. ठायींच.] पाया । देहभाव पालटली काया । पडली छाया ब्रह्मींची ॥ २ ॥ जोडिलें [पं. हें न सरे.] न सरे हें धन । अविनाश आनंदघन । अमूर्तमूर्ति मधुसूदन । सम [पं. समचरणीं.] चरण देखियेले ॥ ३ ॥ जुनाट जुगादिचें नाणें । बहुता काळाचें ठेवणें । लोपलें होतें पारिखेपणें । ठावचळण चुकविला ॥ ४ ॥ आतां या जीवाचियासाठीं । न सुटे पडलिया मिठी । तुका ह्मणे सिणलों जगजेठी । न लवीं दिठी दुसऱ्याची ॥ ५ ॥

६१३. मी तंव अनाथ अपराधी । कर्महीन मतिमंदबुद्धी । तुज म्यां [“आठविलें” पाहिजे.] पाठविलें नाहीं कधीं । वाचे कृपानीधी मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं ऐकिलें गाइलें गीत । धरिली लाज सांडिलें हित । नावडे पुराण [पं. पुराणा.] बैसले संत । केली बहुत परनिंदा ॥ छ ॥ केला करविला नाहीं उपकार । नाहीं दया आली पीडितां पर । करूं नये तो केला व्यापार । वाहिला भार कुटुंबाचा ॥ २ ॥ नाहीं केलें तीर्थाचें भ्रमण । पाळिला

विषयानुक्रम

पिंड करचरण । नाहीं संतसेवा घडलें दान । पूजावलोकन मुर्तीचें ॥ ३ ॥ असंगसंग घडले अन्याय । बहुत अधर्म उपाय । न कळे हित करावें तें काय । नये बोलूं आठवूं तें ॥ ४ ॥ आप [पं. आप आपणियां.] आपण्या घातकर । शत्रु जालों मी दावेदार । तूं तंव कृपेचा सागर । उतरीं पार तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६१४. आतां पावेन [दे. क. पावन.] सकळ सुखें । खादलें कदा तें [पं. न देखें.] नखें । अवघें सरलें पारिखें । सकळ देखें माहियरें [पं. माहियेरे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जवळी विठ्ठल रखुमाई । बहिणी बंधु बाप आई । सकळ गोताची च साई । पारिखें काईं ऐसें नेणिजे ॥ छ ॥ जगदाकारीं जाली सत्ता । वारोनी गेली पराधीनता । अवघें आपुलें चि आतां । लाज आणि चिंता दुऱ्हावली ॥ २ ॥ वावरे इच्छा वसे घरीं । आपुले सत्तेचे माहेरीं । करवी तैसें आपण करीं । भीड न धरी चुकल्याची ॥ ३ ॥ सोसिला होता सासुरवास । बहुतांचा बहुत दिवस । बहु कामें पुरविला सोस । आतां उदास आपुल्यातें ॥ ४ ॥ करिती कवतुक लाडें । मज बोलविती कोडें । मायबाप उत्तरें गोडें । बोले बोबडें पुढें तुका ॥ ५ ॥

६१५. सर्वसुखाचिया [पं. सर्व सुखाची.] आशा जन्म गेला । क्षण मुक्ती यत्न नाहीं केला । हिंडतां दिशा सीण पावला । माग्नावेष्टिला जीव माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें स्वहित नेणती कोणी । कांहीं न करितां मजवांचुनी । सज्ञन तंव सुखमांडणी । नेणती कोणी आदि अंत ॥ छ ॥ काय सांगों गर्भींची यातना । मज भोगितां नारायणा । मांस मळ मूत्र जाणा । तुज क्षणक्षणा [पं. ध्यातसें.] ध्यात असें ॥ २ ॥ मज चालतां प्रयाणकाळीं । असतां न दिसती जवळी । मृत्तिके मृत्तिका कवळी । ऐकले मेळीं संचिताचे ॥ ३ ॥ आतां मज ऐसें करीं गा देवा । कांहीं घडे तुझी चरणसेवा । तुका विनवीतसे केशवा । चालवीं दावा संसारें ॥ ४ ॥

६१६. अगा ए सावळ्या सगुणा । गुणनिधिनाम नारायणा । आमची परिसा विज्ञापना । सांभाळी दीना आपुलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु या उदराचे कष्ट । आह्मांसि केलें कर्मभ्रष्ट । तुमची चुकविली वाट । करीं वटवट या निमित्यें ॥ छ ॥ जालों पांगिला जनासी । संसाराची आंदणी दासी । न कळे कधीं सोडविसी । दृढपाशीं बहु बांधलों ॥ २ ॥ येथें तों नये आठव कांहीं । विसावा तो क्षण एक नाहीं । पडिलों आणिके प्रवाहीं । हित तों कांहीं दिसे चि [पं. हा शब्द नाहीं.] ना ॥ ३ ॥ जीवित्व वेचिलें [दे. क. त. वेचलों.] वियोगें । हिंडतां प्रवास वाउगें । कांहीं व्याधि पीडा रोगें । केलिया भोगें तडातोडी [पं. तडातडा तोडी.] ॥ ४ ॥ माझा मीं च जालों शत्रु । कैचा पुत्र दारा कैचा मित्रु । कासया घातला पसरु । अहो जगद्गुरु तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६१७. आतां मज धरवावी शुद्धि । येथुनी परतवावी बुद्धि । घ्यावें सोडवुनि कृपानिधि । सांपडलों संधीं काळचक्रीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिसील तरि नव्हे काई । राईचा डोंगर पर्वत राई । आपुले करुणेची खाई । करीं वो आई मजवरी ॥ छ ॥ मागील काळ अज्ञानपणें । सरला स्वभावें त्या गुणें । नेणें आयुष्य [पं. होतें.] जालें उणें । पुढील पेणें अंतरलें ॥ २ ॥ आतां मज वाटतसे भय । दिवसेंदिवस चालत जाय । येथें म्या येउनि केलें काय । नाहीं तुझे पाय आठविलें ॥ ३ ॥ करूनि अपराध क्षमा । होतील केले पुरुषोत्तमा । आपुले नामीं घ्यावा प्रेमा । सोडवीं भ्रमापासुनिया [पं. भवभ्रमापासुनि.] ॥ ४ ॥ हृदय वसो तुमच्या गुणीं । ठाव हा पायांपें चरणीं । करूं [दे. त. कहा रस सेवन.] हा रस सेवन वाणी । फिटे तों धणी तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६१८. जेणें हा जीव दिला दान । तयाचें करीन चिंतन । जगजीवन नारायण । गाईन गुण तयाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जो या उभा [पं. हा शब्द नाहीं.] भीवरेच्या [क. भीमरेच्या.] तिरीं । कट धरूनियां करीं । पाउलें सम चि साजिरीं । अंतरीं धरोनि राहेन ॥ छ ॥ जो या असुरांचा काळ । भक्तजनप्रतिपाळ । खेळे हीं लाघवें सकळ । तयाच्या भाळ पायांवरी ॥ २ ॥ जो या गोपाळांच्या मेळीं । खेळु खेळे वनमाळी । रसातळा नेला बळी । राहे

विषयानुक्रम

पाताळीं स्वामी माझा ॥ ३ ॥ जो हा लावण्यपुतळा । जयाचे अंगीं सकळ कळा । जयाचे गळां वैजयंतीमाळा । तया वेळोवेळां दंडवत ॥ ४ ॥ जयाचे नाम पाप नासी । लक्ष्मी ऐसी जयाची दासी । तो [दे. जो हा तेजोपुंज्यरासी. क. तो हा तेजो पुंज्यरासी.] हा तेजःपुंज रासी । सर्वभावें त्यासि तुका शरण ॥ ५ ॥

६१९. काय मी उद्धार पावेन । काय कृपा करील नारायण । ऐसें [पं. सांगाल तुह्मी संतजन.] तुह्मी सांगा संतजन । करा समाधान चित्त माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय हें खंडईल कर्म । पारुषतील धर्माधर्म । कासयानें मतें कळे वर्म । ह्मणउनी श्रम वाटतसे ॥ ध्रु ॥ काय हो स्थिर राहेल बुद्धी । कांहीं अरिष्ट [त. पं. न येलकीं मधीं.] न येल मधीं । [त. पं. धरिले जाईल ते सिद्धी.] धरिली जाईल ते शुद्धी । शेवट कधीं तो मज न कळे ॥ २ ॥ काय ऐसें पुण्य होईल गांठीं । घालीन पायीं देवाचे मिठी । मज तो [दे. त. कृवाळील.] कुरवाळील जगजेठी । दाटइन कंठीं सद्‍गदित ॥ ३ ॥ काय हे [त. ते.] निवतील डोळे । सुख तें देखोनी सोहळे । संचित कैसें तें न कळे । होतील डोहळे वासनेसी ॥ ४ ॥ ऐसी चिंता करीं सदा सर्वकाळ । रात्रिदिवस हे चि [दे. क. "हे चि" हे शब्द नाहींत.] तळमळ । तुका ह्मणे नाहीं आपुलें बळ । जेणें फळ पावें निश्चयेंसी ॥ ५ ॥

६२०. तूंचि अनाथाचा दाता । दुःख मोह नासावया चिंता । शरण आलों तुज आतां । तारीं कृपावंता मायबापा ॥ १ ॥ संतसंगति देईं चरणसेवा । जेणें [त. जेणें तुझा विसर न व्हावा. पं. क. जेणें हा तुझा विसर न पडावा.] तुझा विसर न पडावा । हा च भाव माझिया जीवा । पुरवीं देवा मनोरथ ॥ २ ॥ मज [पं. मज भाव देईं परमप्रीति.] भाव प्रेम देई कीर्ती । गुण नाम वर्णावया स्तुती । विघ्नां सोडवूनि हातीं । विनंती माझी परिसावी हे ॥ ३ ॥ आणीक कांहीं नाहीं मागणें । सुखसंपत्ति-राज्यचाड धन [त. धनें.] । सांकडें न पडे तुज जेणें । दुजें भक्तीविण मायबापा ॥ ४ ॥ जोडोनियां कर पायीं ठेवीं [पं. ठेवितों.] माथा । तुका विनवी पंढरिनाथा । रंगीं वोडवावी रंगकथा । पुरवीं [पं. देवा मनोरथ.] व्यथा मायबापा ॥ ५ ॥

६२१. सेंदरीं [त. सेंदरीं हेंदरीं देवी दैवतें. पं. सेंदरीं हेंदरीं दैवतें.] हें देवी दैवतें । कोण [पं. हा शब्द नाहीं.] तीं पुजी भुतेंकेतें । आपुल्या पोटा जीं रडतें । मागती शितें अवदान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुले इच्छे आणिकां पीडी । काय तें देईल बराडी । कळों ही आली तयाची जोडी । अल्प रोकडी बुद्धि [पं. अधीरा.] अधरा ॥ ध्रु ॥ दासीचा [त. पं. पाहुणेर उखीतें.] पाहुनरउखतें । धणी देईल आपुल्या हातें । करुणाभाषणउचितें । हें तों रितें सतंत शक्तिहीन ॥ २ ॥ काय तें थिल्लरीचें पाणी । ओठ न भिजे न फिटे धणी । सीण तरीं आदीं आवसानीं । क्षोभे पुरश्चरणीं दिलें फळ ॥ ३ ॥ विलेपनें बुजविती तोंड । भार [क. भारखोळ.] खोल वाहाती उदंड । करविती आपणयां दंड । ऐसियास भांड ह्मणे देव तो ॥ ४ ॥ तैसा नव्हे नारायण । जगव्यापक जनार्दन । तुका ह्मणे त्याचें करा चिंतन । वंदूं चरण येती सकळें ॥ ५ ॥

६२२. विषयओढीं भुलले जीव । आतां यांची कोण करील कींव । नुपजे नारायणीं भाव । पावोनि ठाव नरदेह ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण सुख धरोनि संसारीं । पडोनि काळाचे आहारीं । माप या लागलें शरीरीं । जालियावरी सळे ओढिती ॥ ध्रु ॥ बापुडीं होतील सेवटीं । आयुष्यासवें जालिया तुटी । भोगिले मागें पुढें ही कोटी । होईल भेटी जन्मासी ॥ २ ॥ जंतिली [पं. जुंतिले.] घाणां बांधोनि डोळे । मागें जोडी आर तेणेंही पोळे । चालिलों किती तें न कळे । दुःखें [क. हारबळे. पं. आरंबळे.] हारंबळे भूकतान ॥ ३ ॥ एवढें जयाचें निमित्त । प्रारब्ध क्रियमाण संचित । तें हें देह मानुनि अनित्य । न करिती नित्य नामस्मरण ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे न वेंचतां मोल । तो हा यासि महाग विठ्ठल । वेंचितां फुकाचे चि बोल । केवढें खोल अभागिया ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

६२३. आले हो संसारा तुह्मी एक करा । मुक्तिमारग हळू चि धरा । काळदंड कुंभयातना थोरा । कां रे अघोरा [दे. क. देखसी ना.] दचकसी ना ॥ १ ॥ नाहीं त्या यमासि करुणा । बाहेर काढितां कुडी प्राणा । ओढाळ सांपडे [पं. जैसें.] जैं धान्या । चोर यातना धरिजेतां ॥ २ ॥ नाहीं दिलें [दे. क. पं. पावइल.] पावेल कैसा । चालतां पंथ [त. पंथें.] तेणें वळसा । नसेल ठाउकें ऐकतो कैसा । नेती बंद जैसा धरोनियां ॥ ३ ॥ क्षण एक नागीवा पायीं । न चलवे तया करितां कांहीं । ओढिती [दे. क. वोढितां.] कांटवणा सोईं । अग्निस्तंभीं बाही कवटाळविती ॥ ४ ॥ देखोनि अंगें कांपती । तये नदीमाजी चालविती । लागे ठाव न लगे वुडविती । वरि मारिती यमदंड ॥ ५ ॥ तानभूक न साहावे वेळ । तो राखिती कितीएक काळ । पिंड पाळूनि कैसा सीतळ । तो तप्तभूमीं ज्वाळ लोळविती ॥ ६ ॥ ह्मणउनी करा कांहीं सायास । व्हावेल तर व्हा रे उदास । करवेल तर करा नामघोष । सेवा भक्तिरस तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

६२४. न बोलसी तें ही कळलें देवा । लाजसी आपुलिया नांवा । तुज मी नाहीं घालीत गोवा । भीड केशवा कासयाची ॥ १ ॥ उतरीं आपुला हा पार । मजशीं बोलोनि उत्तर । माझा तुज नव्हे अंगीकार । मग विचार करीन मी ॥ २ ॥ [दे. त. दातया आणि मागतयासीं.] दात्या आणि मागत्यासी । धर्मनीति तरी बोलिली ऐसी । यथानशक्ति टाकेल तैसी । बाधी दोघांसी विन्मुखता ॥ ३ ॥ ह्मणोनि करितों मी आस । तुझिया वचनाची वास । धीर हा करूनि सायास । न टळें नेमास आपुलिया ॥ ४ ॥ तुझें म्यां घेतल्या वांचून । न [पं. येथून न वजें वचन.] वजें एथूनि वचन । हा चि माझा नेम सत्य जाण । आह नाहीं ह्मण तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६२५. आतां मी न पडें सायासीं । संसारदुःखाचिये पाशीं । शरण रिघेन संतांसी । ठाव पायांपाशीं मागेन त्यां ॥ १ ॥ न कळे संचित होतें काय । कोण्या पुण्यें तुझे [दे. क. त. लाधती.] लाधले पाय । आतां मज न विसंवें माय । मोकलूनि धाय विनवीतसें ॥ २ ॥ बहुत जाचलों संसारें । मोहमायाजाळाच्या विखारें । त्रिगुण येतील लहरें । तेणें दुःखें थोरें [पं. थोर.] आक्रंदलों ॥ ३ ॥ आणीक दुःखें सांगों मी किती । सकळ संसारस्थिती । न साहे पाषाण फुटती । [पं. भय कांप चित्तीं भरलासे.] भय चित्तीं कांप भरलासे ॥ ४ ॥ आतां मज न साहवे सर्वथा । संसारगंधीची हे [त. हा शब्द नाहीं.] वार्ता । जालों वेडा असोनि जाणता । पावें अनंता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६२६. आतां तुज कळेल तें करीं । तारिसी तरि तारीं मारीं । जवळी अथवा दुरी धरीं । घाली संसारीं अथवा नको ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण आलों नेणतपणें । भाव आणि भक्ति कांहीं च नेणें । मतिमंद सर्वज्ञानें । बहु रंक उणें रंकाहुनी ॥ ध्रु. ॥ मन स्थिर नाहीं माझिये हातीं । इंद्रियें धांवतां नावरती । सकळ खुंटलिया युक्ती । शांति निवृत्ति जवळी नाहीं ॥ २ ॥ सकळ निवेदिला भाव । तुझिये पायीं ठेविला जीव । आतां करीं कळे तो उपाव । तूं चि सर्व ठाव माझा देवा ॥ ३ ॥ राहिलों धरूनि विश्वास । आधार नेटीं तुझी कास । आणीक नेणें मी सायास । तुका ह्मणे यास तुझें उचित ॥ ४ ॥

६२७. देवा तूं कृपाकरुणासिंधु । होसी मायबाप आमचा बंधु । जीवनसिद्धि साधनसिंधु । तोडिसी भवबंधु काळपाश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरणागता वज्रपंजर । अभयदाना तूं उदार । सकळां देवा [दे. देवां.] तूं अगोचर । होसी अविकार अविनाश ॥ ध्रु. ॥ भागली स्तुति करितां फार । तेथें मी काय तें गव्हार । जाणावया तुझा हा विचार । नको अंतर देऊं आतां ॥ २ ॥ नेणें भाव परि ह्मणवीं तुझा । नेणें भक्ति परि करितों पूजा । आपुल्या नामाचिया काजा । तुज केशीराजा लागे धांवणें ॥ ३ ॥ तुझिया बळें पंढरीनाथा । जालों निर्भर तुटली व्यथा । घातला भार तुझिया माथां । [पं. भिंयें.] न भीं सर्वथा तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

६२८. कोण सुख धरोनि संसारीं ॥ राहों सांग मज [पं. बाहेरी.] वा हरी । अवघ्या नाशिवंता परी । थिता [पं. थिता दुरी तूंही अंतरसी.] दुरी अंतरसी ॥ १ ॥ प्रथम केला गर्भी वास । काय ते सांगावें सायास । दुःख भोगिलें नव ही मास । आलों जन्मास येथवरी ॥ २ ॥ बाळपण गेलें नेणतां । तारुण्यदशे विषयव्यथा । वृद्धपणीं प्रवर्तली चिंता । मरें मागुता जन्म धरीं ॥ ३ ॥ क्षण एक तो ही नाहीं विसावा । लक्ष चौऱ्याशीं घेतल्या धांवो । भोवंडिती पाठीं लागल्या हांवा । लागो आगी नांवा माझ्या मीपणा ॥ ४ ॥ आतां पुरे ऐसी भरोवरी । रंक होऊनि राहेन द्वारीं । तुझा दास मी दीन कामारी । तुका ह्मणे करीं कृपा आतां ॥ ५ ॥

६२९. सुख या संतसमागमें । नित्य दुनावे [पं. दुणावे.] तुझिया नामें । दहन होती सकळ कर्में । सर्वकाळ प्रेमें डुलतसों [क. पं. डुल्लतसों.] ॥ १ ॥ ह्मणोनि नाहीं कांहीं चिंता । तूं चि आमुचा मातापिता । बहिणी बंधु आणि चुलता । आणिकां गोतां सर्वांठायीं ॥ २ ॥ ऐसा हा कळला निर्धार । [दे. त. मा माझा तुज न पडे विसर.] माझा तुज न पडे विसर । अससी देऊनियां धीर । बाह्य अभ्यंतर मजजवळा ॥ ३ ॥ दुःख तें कैसें नये स्वप्नासी । भुक्तिमुक्ति जाल्या कामारी दासी । त्यांचें वर्म तूं आह्मांपाशीं । सुखें राहिलासी प्रेमाचिया ॥ ४ ॥ जेथें तुझ्या कीर्तनाचा घोष । जळती पापें पळती दोष । काय तें उणें आह्मां आनंदास । सेवूं ब्रह्मरस तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६३०. देवा तूं आमचा कृपाळ । भक्तिप्रतिपाळ [पं. भक्तिपाळ.] दीनवत्सळ । माय तूं माउली स्नेहाळ । भार सकळ चालविसी ॥ १ ॥ तुज लागली सकळ चिंता । राखणें लागे वांकडें जातां । [दे. त. पुडती.] पुढती निरविसी संतां । नव्हे विसंबतां धीर तुज ॥ २ ॥ आह्मां भय चिंता नाहीं धाक । जन्म मरण कांहीं एक । जाला इहलोकीं परलोक । आलें सकळैकवैकुंठ ॥ ३ ॥ न कळे दिवस कीं [दे. त. रात्री.] राती । अखंड लागलीसे ज्योती । आनंदलहरीची गती । वर्णू [पं. किती.] कीर्ति तया सुखा ॥ ४ ॥ तुझिया नामाचीं भूषणें । तों यें [त. पं. तोये मज लेवविलें लेणें.] मज लेवविलीं लेणें । तुका ह्मणे [पं. तुझिया गुणें.] तुझियान गुणें । काय तें उणें एक आह्मां ॥ ५ ॥

६३१. न पवे सन्निध वाटते चिंता । वरि [क. वारियां; त. वरया; पं. वरीया.] या बहुतांची सत्ता । नुगवे पडत जातो गुंता । [पं. कर्म.] कर्मा बळिवंता सांपडलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु भार पडियेला शिरीं । मी हें माझें मजवरी । उघड्या नागविलों चोरीं । घरिच्याघरीं जाणजाणतां ॥ ध्रु. ॥ तुज मागणें इतुलें आतां । मज या निरवावें संतां । जाला कंठस्फोट आळवितां । उदास आतां न करावें ॥ २ ॥ अति हा निकट समय । मग म्यां करावें तें काय । दिवस गेलिया टाकईल छाय । उरईल हाय रातिकाळीं ॥ ३ ॥ होईल संचिताची सत्ता । अंगा येईल पराधीनता । ठाव तो न दिसे लपतां । बहुत [पं. बहु.] चिंता प्रवर्तली ॥ ४ ॥ ऐसी या संकटाची संधी । धांव घालावी कृपानिधी । तुका ह्मणे माझी बळबुद्धी । सकळ सिद्धी पाय तुझे ॥ ५ ॥

६३२. आतां धर्माधर्मीं कांहीं उचित । माझें विचारावें हित । तुज मी ठाउका पतित । शरणागत परि जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें राया रंका एकी सरी । नाहीं भिन्नाभिन्न तुमच्या घरीं । पावलों पाय भलत्या परी । मग बाहेरी न घालावें ॥ ध्रु. ॥ ऐसें हें चालत आलें मागें । नाहीं मी बोलत वाउगें । आपुलिया पडिल्या प्रसंगें । कीर्ति हे जगें [क. वाखाणिजेते. पं. वाखाणिजे.] वाणिजेते ॥ २ ॥ घालोनियां माथां बैसलों भार । सांडिला लौकिक वेव्हार । आधीं हे विचारिली थार । अविनाश पर पद ऐसें ॥ ३ ॥ येथें एक वर्म पाहिजे धीर । परि म्यां लेखिलें असार । देह हें नाशिवंत जाणार । धरिलें सार नाम तुझें ॥ ४ ॥ केली आराणुक सकळां हातीं । धरावें धरिलें तें चित्तीं । तुका ह्मणे सांगितलें संतीं । देईं अंतीं ठाव मज देवा ॥ ५ ॥

६३३. बरवें झालें आलों जन्मासी । जोड जोडिली मनुष्य देहा ऐसी । महा लाभाची उत्तम रासी । जेणे [त. पं. जेणें सर्व सुखासी.] सुखासी पात्र होइजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिलीं इंद्रियें हात पाय कान । डोळे मुख बोलावया

वचन । जेणें तूं जोडसी नारायण । नासे जीवपण भवरोग ॥ ध्रु. ॥ तिळेंतीळ पुण्य सांचा पडे । तरि हें बहुतां जन्मीं जोडे । नाम तुझें वाचेसी आतुडे । समागम घडे संतांचा ॥ २ ॥ ऐसिये पावविलों ठायीं । आतां मी काईं होऊं उतराई । येवढा जीव ठेवीन पायीं । तूं माझे आई पांडुरंगे ॥ ३ ॥ फेडियेला डोळियांचा कवळ । धुतला गुणदोषांचा मळ । लावूनि स्तनीं केलों सीतळ । निजविलों बाळ निजस्थानीं ॥ ४ ॥ नाहीं या [पं. हा शब्द नाहीं.] आनंदासी जोडा । सांगतां गोष्टी लागती गोडा । आला आकारा आमुच्या चाडा । तुका ह्मणे भिडा भक्तीचिया [पं. भक्ताचिया.] ॥ ५ ॥

६३४. अल्प भाव अल्प मती । अल्प आयुष्य नाहीं हातीं । अपराधाची वोळिलों मूर्ती । अहो वेदमूर्ती परियेसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती दोषा देऊं परिहार । गुणदोषें मळिलें अंतर । आदि वर्तमान भविष्याकार । गेला अंतपार ऐसें [पं. नाहीं. ऐसें.] नाहीं ॥ ध्रु. ॥ विविध कर्म चौऱ्याशी फेरा । त्रिविध भोग या शरीरा । कर्मकोठार पांजरा । जन्मजरामरणसांटवण ॥ २ ॥ जीवा नाहीं कुडीचें लाहातें । ये [दे. क. यें.] भिन्न [पं. भिन्नभिन्न.] पंच भूतें । रचतें खचतें संचितें [पं. त. संचतें.] । असार रितें फलकट ॥ ३ ॥ पुत्र पत्नी सहोदर । मायबाप गोताचा पसर । मिळतां काष्ठें लोटतां पूर । आंदळीं दूर होती [दे. खलाळीं. त. पं. खळ्ळाळी.] खळाळीं ॥ ४ ॥ ह्मणोनि [क. नसावें.] नासावें अज्ञान । इतुलें करीं कृपादान । कृपाळु तूं जनार्दन । धरूनि चरण तुका विनवी ॥ ५ ॥

६३५. ऐसी हे गर्जवूं वैखरी । केशव मुकुंद [त. पं. मुकुंदा.] मुरारी । राम कृष्ण नामें वरीं । हरी हरी दोष सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जनार्दना जगजीवना । विराटस्वरूपा वामना । महदादि मधुसूदना । भवबंधना तोडितिया ॥ ध्रु. ॥ चक्रपाणी गदाधरा । असुरमर्दना वीर्यवीरा । सकळमुगुटमणि शूरा । अहो दातारा जगदानिया ॥ २ ॥ मदनमूर्ती मनमोहना । गोपाळगोपिकारमणा । नटनाट्यकौशल्य कान्हा । अहो संपन्ना सर्वगुणें ॥ ३ ॥ गुणवंता आणि निर्गुणा । सर्वसाक्षी आणि सर्वजाणा । करोनि अकर्ता आपणा । नेदी अभिमाना आतळों ॥ ४ ॥ कासयानें घडे याची सेवा । काय एक समर्पावें या देवा । वश्य तो नव्हे वांचुनि भावा । पाय जीवावेगळे न करी तुका ॥ ५ ॥

६३६. होतों तें चिंतीत मानसीं । नवस फळले नवसीं । जोडिते नारायणा ऐसी । अविट ज्यासी नाश नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरिले जीवीं न सोडीं पाय । आलें या जीवित्वाचें काय । कैं हे पाविजेती ठाय । लाविली सोय संचितानें ॥ ध्रु. ॥ मज तों पडियेली होती भुली । चित्ताची अपसव्य चाली । होती मृगजळें गोवी केली । दृष्टि उघडली [पं. बरवें.] बरें जालें ॥ २ ॥ आतां हा सिद्धि पावो भाव । मध्यें चांचल्यें [पं. चांचल्य.] न व्हावा जीव । ऐसी तुह्मां भाकीतसें कींव । कृपाळुवा जगदानिया ॥ ३ ॥ कळों येते [दे. त. क. येतें.] आपुले बुद्धी । ऐसें तों न घडतें कधीं । केवढे [पं. येवढे.] आघात ते मधीं । लज्जा रिद्धी उभी आड ठाके ॥ ४ ॥ कृपा या केली संतजनीं । माझी अळंकारिली वाणी । प्रीति हे [त. ही.] लाविली कीर्तनीं । तुका चरणीं लोळतसे ॥ ५ ॥

६३७. तुझिया पार नाहीं गुणां । माझी अल्प मति नारायणा । भवतारका जी सुजाणा । एक विज्ञापना पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणावें म्यां दीनें । तुझिये भक्तीचीं लक्षणें । धड ते तोंड धोऊं [पं. धुऊं.] नेणें । परि चिंतनें काळ सारीं ॥ ध्रु. ॥ न लवीं आणीक कांहीं पिसें । माझिया मना वांयां जाय ऐसें । चालवीं आपुल्या प्रकाशें । हातीं सरिसें धरोनियां ॥ २ ॥ तुज [पं. तुज ह समर्पिली काया.] समर्पिली काया । जीवें भावें पंढरीराया । सांभाळीं समविषम डाया । करीं छाया कृपेची ॥ ३ ॥ चतुर तरीं चतुरां [दे. क. पं. रावो.] राव । जाणता तरीं जीवांचा जीव । न्यून तो कोण एक ठाव । आरुष भाव परि माझा ॥ ४ ॥ होतें तें माझें भांडवल । पायांपें निवेदिले बोल । आदरा ऐसें पाविजे मोल । तुका ह्मणे साच फोल तूं जाणसी ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

६३८. कां हो माझा मानियेला भार । ऐसा दिसतसे [दे. त. दिसे.] फार । अनंत पावविलीं उद्धार । नव्हे चि थार मज शेवटीं ॥ १ ॥ पाप वळिवंत गाढें । तुज ही राहों सकतें पुढें । मागील कांहीं राहिले ओढें । नवल कोडें [त. पं. केवढें.] देखियेलें ॥ २ ॥ काय मानिती संतजन । तुमचें हीनत्ववचन । कीं वृद्ध जाला नारायण । न चले पण आधील तो ॥ ३ ॥ आतां न करावी चोरी । बहुत न धरावें दुरी । पडदा काय घरच्याघरीं । धरिलें दुरी तेव्हां धरिलें ॥ ४ ॥ नको चाळवूं अनंता । कासया होतोसि नेणता । काय तूं नाहीं धरीत सत्ता । तुका ह्मणे आतां होईं प्रगट ॥ ५ ॥

६३९. मज ते हांसतील संत । जींहीं देखिलेती मूर्तिमंत । ह्मणोनि उद्वेगलें चित्त । [त. आहां क. अहा.] आहा च भक्त ऐसा दिसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ध्यानीं म्या वर्णावेति कैसे । पुढें एकीं स्तुति केली असे । तेथूनि जीव निघत नसे । ऐसिये [दे. क. आश.] आसे लागलोंसें ॥ ध्रु. ॥ कासया पाडिया जी धडा । उगा चि वेडा आणि वांकडा । आह्मां लेंकरांसि पीडा । एक मागें जोडा दुसऱ्याचा ॥ २ ॥ सांगा कोणाचा अन्याय । ऐसें मी धरीतसें पाय । तूं तंव सम चि सकळां माय । काय अन्याय एक माझा ॥ ३ ॥ नये हा जरी कारणा । तरी कां व्यालेति नारायणा । वचन द्यावें जी वचना । मज अज्ञाना समजावीं ॥ ४ ॥ बहुत दिवस केला बोमाट । पाहातां श्रमलों ते वाट । तुका ह्मणे विस्तारलें ताट । काय वीट आला नेणों स्वामी ॥ ५ ॥

६४०. बरें जालें आजिवरी । नाहीं पडिलों मृत्याचे आहारीं । वांचोन आलों एथवरी । उरलें तें हरी तुह्मां समर्पण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिला या काळें अवकाश । नाहीं पावलें आयुष्य नाश । कार्या कारण उरलें शेष । गेलें तें भूस जावो परतें ॥ ध्रु. ॥ बुडणें खोटें पावतां थडी । स्वप्नीं जाली ओढाओढी । नासली जागृतीची घडी । साच जोडी शेवटीं गोड घास ॥ २ ॥ तुह्मासि पावविली हाक । तेणें निरसला धाक । तुमचें भातें हें कवतुक । जे शरणागत लोक रक्षावे ॥ ३ ॥ रवीच्या नावें निशीचा नाश । उदय होतां चि प्रकाश । अतां कैचा [त. आह्मां कैचा.] आह्मां दोष । तूं जगदीश कैवारी ॥ ४ ॥ आतां जळो देह सुख दंभ मान । न करीं याचें साधन । तूं जगदादि [क. पं. जगदीश.] नारायण । आलों शरण तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६४१. आतां माझा नेणो [क. दे. नेणों.] परतों भाव । विसावोनि पायीं ठेविला जीव । सकळां लाभांचा हा ठाव । ऐसा वाव जाला चित्ताठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भांडवल गांठी तरि विश्वास । जालों तों जालों निश्चय दास । न पाहें मागील ते वास । पुढती सोस सेवेचा ची ॥ ध्रु. ॥ आहे तें निवेदिलें सर्व । मी [पं. “मी हें” हे दोन शब्द नाहींत.] हें [पं. क. माझा.] माझें मोडियला गर्व । अकाळीं [पं. अकाळ.] काळ अवघें पर्व । जाला भरवसा कृपेलाभाचा ॥ २ ॥ वेव्हारीं वेव्हारा अनंत । नाहीं यावांचुनी जाणत । तरी हें समाधान चित्त । लाभहानी नाहीं येत अंतरा ॥ ३ ॥ करूनि नातळों संसारा । अंग भिन्न राखिला पसारा । कळवळा तो जीवनीं खरा । बीजाचा थारा दुरी आघात ॥ ४ ॥ बहु [त. बहुत.] मतापासूनि निराळा । होऊनि राहिलों सोंवळा । बैसल्या [पं. क. बैसला.] रूपाचा कळवळा । तुका ह्मणे डोळां लेइलों तें ॥ ५ ॥

६४२. तुळसीमाळा घालुनी कंठीं । उभा विटेवरी जगजेठी । अवलोकोनि पुंडलीका दृष्टी । असे भीमातटीं पंढरीराय ॥ १ ॥ भुक्तिमुक्ति जयाच्या कामारी । रिद्धिसिद्धि वोळगती द्वारीं । सुदर्शन घरटी करी । काळ कांपे दुरी धाकें तया ॥ २ ॥ जगज्जननी असे वाम भागीं । भीमकी शोभली अर्धांगीं । जैसी विद्युल्लता झमके मेघीं । दरुषणें भंगी महा दोष ॥ ३ ॥ सुखसागर परमानंदु । गोपीगोपाळां [त. क. पं. गोपी गोपाळा गोधना छंदु.] गोधनां छंदु । पक्षिश्वापदां जयाचा वेधु । वाहे गोविंदु पांवा छंदें ॥ ४ ॥ मुखमंडित चतुर्भुजा । [दे. त. मनमोहना.] मनमोहन गरुडध्वजा । तुका ह्मणे स्वामी माझा । पावे भक्तिकाजा लवलाहीं ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

६४३. हातींचे न संडावें देवें । शरण आलों जीवें भावें । आपुलें ऐसें ह्मणावें । करितों जीवें निंबलोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसतां संतांचे पंगती [पं. क. संगती.] । कळों आलें कमळापती । आपुलीं कोणी च नव्हती । निश्चय चित्तीं दृढ जाला ॥ ध्रु. ॥ येती तुझिया भजना आड । दाविती प्रपंचाचें कोड । कनिष्ठीं [पं. क. कनिष्ठ.] रुचि ठेऊनि गोड । देखत नाड कळतसे ॥ २ ॥ मरती मेंली नेणों किती । तो चि लाभ तयाचे संगती । ह्मणोनि येतों काकुलती । धीर तो चित्तीं दृढ द्यावा ॥ ३ ॥ सुखें निंदोत हे जन । न करीं तयांशीं वचन । आदिपिता तूं नारायण । जोडी चरण तुमचे तें [पं. क. ते. ‘जोडीं चरण तुमचे ते’ असा पाठ असता तर हल्लींच्यापेक्षां चांगला अर्थ होता. पण ‘जोडी’ यावर अनुस्वार कोणत्याच प्रतींत नाहीं, व ‘तें’ असें दे. त. व क. या पुस्तकांत आढळतें. क. च्या प्रतींतील ‘तें’ वरचा अनुस्वार मागून खोडला आहे.] ॥ ४ ॥ आपलें आपण न करूं हित । करूं हें प्रमाण संचित । तरी मी नष्ट चि पतित । तुका ह्मणे मज संत हांसती ॥ ५ ॥

६४४. बरवें जालें लागलों कारणीं । तुमचे राहिलों चरणीं । फेडीन संतसंगती धणी । गर्जइल गुणीं वैखरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न वंचें [दे. वंचें.] शरीर सेवेसी । काया वाचा आणि मनेसीं । जालों संताची अंदणी दासी । केला याविशीं निर्धार ॥ ध्रु. ॥ जीवनीं राखिला [पं. राहिला.] जिव्हाळा । जालों मी मजसीं निराळा । पंचभूतांचा पुतळा । सहज लीळा वर्ततसे ॥ २ ॥ जयाचें जया होईल ठावें । लाहो या साधियेला भावें । ऐसें होतें राखियलें [त. राखियलें होतें.] जीवें । येथूनि देवें भोवहुनी [क. भोंवहूनि.] ॥ ३ ॥ आस निरसली ये खेपे । अवघे पंथ जाले सोपे । तुमचे दीनबंधु कृपें । दुसरें कांपे सत्ताधाकें ॥ ४ ॥ अंकिले पणें आनंदरूप । आतळों नये पुण्यपाप । सारूनि ठेविले संकल्प । तुका ह्मणे आपें आप एकाएकीं ॥ ५ ॥

६४५. अवघ्या दशा येणें साधती । मुख्य उपासना सगुणभक्ती । प्रगटे हृदयींची मूर्ती । भावशुद्धि जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बीज आणि फळ हरीचें नाम । सकळ पुण्य सकळ धर्म । सकळां कळांचें हें वर्म । निवारी श्रम सकळ ही ॥ ध्रु. ॥ जेथें कीर्तन हें नामघोष । करिती निर्लज्ज हरीचे दास । सकळ वोथंबले रस । तुटती पाश भवबंधाचे ॥ २ ॥ येती अंगा वसती लक्षणें । अंतरीं देवें धरिलें ठाणें । आपण चि येती तयाचे [दे. क. त. तयाचा.] गुण । जाणें येणें खुंटे वस्तीचें ॥ ३ ॥ न लगे सांडावा आश्रम । उपजले कुळींचे धर्म । आणीक न करावे श्रम । एक पुरे नाम विठोबाचें ॥ ४ ॥ वेदपुरुष नारायण । योगियांचें ब्रह्म शून्य । मुक्ता आत्मा परिपूर्ण । तुका ह्मणे सगुण भोळ्या आह्मां ॥ ५ ॥

६४६. श्रीअनंता मधुमूधना । पद्मनाभा नारायणा । जगव्यापका जनार्दना । आनंदघना अविनाशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळदेवा [क. सकळ देवाधिदेवा.] आदिदेवा । कृपाळुवा जी केशवा । [पं. महानंदा महानुभावा.] महा महानुभवा [क. पं. महानुभावा.] । सदाशिवा सहजरूपा ॥ ध्रु. ॥ चक्रधरा विश्वंभरा । गरुडध्वजा करुणाकरा । सहस्रपादा सहस्रकरा । क्षीरसागरा शेषशयना ॥ २ ॥ [दे. क. हा शब्द नाहीं.] कमलनयना कमलापती । कामिनीमोहना मदनमूर्ती । भवतारका धरित्या क्षिती । वामनमूर्ती त्रिविक्रमा ॥ ३ ॥ अगा ये सगुणा निर्गुणा । जगज्ञनित्या जगज्ञीवना । वसुदेवदेवकीनंदना । बाळरांगणा बाळकृष्णा ॥ ४ ॥ तुका आला लोटांगणी । मज ठाव द्यावा जी चरणीं । हे चि करीतसें विनवणी । भवबंधनीं सोडवावें ॥ ५ ॥

६४७. आतां येणें बळें पंढरीनाथ । जवळी राहिला तिष्ठत । पाहातां न कळे जयाचा अंत । तो चि हृदयांत घालूं आतां ॥ १ ॥ विसरोनि आपुला देहपणभाव । नामें चि भुलविला पंढरीराव । न विचारी [क. यातु कुळ ठाव.] याती कुळ नांव । लागावया पाव संतांचे ॥ २ ॥ बरें वर्म आलें आमुचिया हातां । हिंडावें धुंडावें न लगतां । होय अविनाश सहाकारी दाता । चतुर्भुज संता परि धाकें ॥ ३ ॥ होय आवडी सानें थोर । रूप सुंदर मनोहर । भक्तिप्रिय लोभापर । करी आदर याचकपणें ॥ ४ ॥ तें वर्म आलें आमुच्या हाता । ह्मणोनि शरण निघालों संतां । तुका ह्मणे पंढरीनाथा । न सोडीं आतां जीवें भावें ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

६४८. माझा तंव खुंटला उपाव । जेणें तुझे आतुडती पाव । करूं भक्ति तरि नाहीं भाव । नाहीं हातीं जीव कवणेविशीं ॥ १ ॥ धर्म करूं तरि नाहीं चित्त । दान देऊं तरि नाहीं वित्त । नेणें पुजों ब्राह्मण अतीत । नाहीं भूतदया पोटा हातीं ॥ २ ॥ नेणें गुरुदास्य संतसेवन । जप तप अनुष्ठान । नव्हे वैराग्य वनसेवन । नव्हे दमन इंद्रियांसी ॥ ३ ॥ तीर्थ करूं तरि मन नये सवें । व्रत करूं तरि विधि नेणें स्वभावें । देव जरि आहे ह्मणों मजसवें । तरि आपपरावें न वंचे ॥ ४ ॥ ह्मणोनि जालों शरणागत । तुझा दास मी अंकित । यास कांहीं न लगे संचित । जालों [दे. त. निश्चित.] निश्चित तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६४९. तरि म्यां आळवावें कोणा । कोण हे [पं. हा शब्द नाहीं.] पुरवील वासना । तुजवांचूनि नारायणा । लावीं स्तना कृपावंतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुला न विचारीं सिण । न धरीं अंगसंगें भिन्न । अंगीकारिलें राखें दीन । देईं जीवदान आवडीचें ॥ ध्रु ॥ माझिया मनासिहे आस । नित्य सेवावा ब्रह्मरस । अखंड चरणींचा वास । पुरवीं आस याचकाची ॥ २ ॥ माझिया संचिताचा ठेवा । तेणें हे वाट दाविली देवा । एवढ्या आदराचा हेवा । मागें सेवादान आवडीनें [पं. आवडीचें.] ॥ ३ ॥ आळवीन करुणावचनीं । आणीक गोड न लगे मनीं । निद्रा जागृती आणि स्वप्नीं । धरिलें ध्यानीं मनीं रूप ॥ ४ ॥ आतां भेट न भेटतां आहे । किंवा नाहीं ऐसें विचारूनि पाहें । लागला झरा अखंड आहे । तुका ह्मणे [पं. साह्य.] साह्ये केलें अंतरीं ॥ ५ ॥

६५०. हें चि भवरोगाचें औषध । जन्म जरा तुटे व्याध । आणीक कांहीं नव्हे बाध । करील वध षड्वर्गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांवळें रूप ल्यावें डोळां । सा चौ अठरांचा गोळा । पदर लागों नेदी खळा । नाममंत्रमाळा विष्णुसहस्त्र ॥ ध्रु ॥ भोजना न द्यावें अन्न । जेणें चुके अनुपान । तरीं च घेतल्याचा गुण । होईल जाण सत्य भाव ॥ २ ॥ नये निघों आपुलिया घरा । बाहेर लागों नये वारा । बहु बोलणें तें सारा । संग दुसरा वर्जावा ॥ ३ ॥ पास तें एक द्यावें वरी । नवनीताची होईल परी । होईल गुसळिलें तें निवारी । सार भीतरी नाहीं तया ॥ ४ ॥ न्हायें अनुतापीं पांघरें दिशा । स्वेद निघों दे अवघी आशा । होसिल [पं. होइल.] मागें होतासि तैसा । तुका ह्मणे दशा भोगीं वैराग्य ॥ ५ ॥

६५१. मागुता हा चि जन्म पावसी । भोगिलें सुखदुःख जाणसी । हें तों न घडे रे सायासीं । कां रे अंध होसी जाणोनियां ॥ १ ॥ लक्ष चौऱ्याशी न चुके फेरा । गर्भवासीं यातना थोरा । येउनि पडसी संदेहपुरा । वोळसा थोरा मायाजाळीं ॥ २ ॥ पशु काय पापपुण्य जाणती । उत्तम मध्यम भोग भोगिती । कांहीं एक उपजतां मरती । [क. पं. बहिर.] बहिरीं अंध होती पांगुळ मुकीं ॥ ३ ॥ नरदेह निधान लागलें हातीं । उत्तम सार उत्तम गती । होइन देव चि ह्मणती ते होती । तरि कां चित्तीं न धरावें ॥ ४ ॥ क्षण एक मन स्थिर करूनी । सावध [दे. साव.] होईं डोळे उघडोनी । पाहें [त. पाहें वेदीं बोलिलें. क. पाहें वेद बालिलें.] वेद बोलिले पुराणीं । तुका विनवणी करीतसे ॥ ५ ॥

६५२. दास्य करी दासांचें । उणें न साहे तयांचें । वाढिलें ठायींचें । [दे. भानें. पं. भाणे. क. भाने.] भाणें टाकोनियां धांवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा कृपेचा सागर । विटे उभा कटीं कर । सर्वस्वें उदार । भक्तांलागीं प्रगटे ॥ ध्रु ॥ हृदयीं श्रीवत्सलांछन । मिरवी [त. पं. भक्ताचें.] भक्तांचें भूषण । नाहीं तयाचा सीण । सुख धरिलें लातेचें ॥ २ ॥ सत्यभामा दान करी । उजुर नाहीं अंगीकारी । सेवकाच्या शिरीं । धरूनि चाले पादुका ॥ ३ ॥ राखे दारवंटा [पं. दारवंट.] वळीचा । सारथी [दे. त. क. रथी.] जाला अर्जुनाचा । दास सेवकांचा । होय साचा अंकित ॥ ४ ॥ भिडा नो [पं. त. न.] बोलवें पुंडलिकाशीं । उभा मर्यादा पाठीशीं । तुका ह्मणे ऐसी । कां रे न भजा माउली ॥ ५ ॥

६५३. हरि तैसे हरीचे दास । नाहीं तयां भय मोह चिंता आस । होउनि राहाती उदास । बळकट कांस भक्तीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरूनि पाय त्यजिलें [दे. त. तजिलें.] जन । न लगे मान मृत्तिकाधन । कंठीं नाम अमृताचें पान । न लगे आन ऐसें जालें ॥ ध्रु. ॥ वाव तरी उदंड च पोटीं । धीर सिंधु ऐसे जगजेठी । कामक्रोधा न सुटे मिठी । [दे. त. वेठी तरी गिऱ्हे राबवीती.] गिऱ्हे तरी वेठीं रावविती ॥ २ ॥ बळें तरि नागवती [दे. क. नांगवती.] काळा । लीन तरि सकळांच्या तळा । उदार देहासी सकळा । जाणोनि कळा सर्व नेणते ॥ ३ ॥ संसार तो तयांचा दास । मोक्ष तें [पं. तो.] पाहातसे वास । रिद्धिसिद्धि देशवटा [दे. क. देश्टा.] त्रास । न शिवति यास वैष्णवजन ॥ ४ ॥ जन्ममृत्युस्वप्नांसारिखें । आप त्यां न दिसे पारखें । तुका ह्मणे अखंडित सुखें । वाणी वदे मुखें प्रेमामृताची [दे. प्रेमा अमृताची.] ॥ ५ ॥

६५४. बहुत जाचलों संसारीं । वसें गर्भी मातेच्या उदरीं । लक्ष चौऱ्याशी योनिद्वारीं । जालों भिकारी याचक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिणें पराधीन आणिकां हातीं । दृढ पाशीं बांधलों संचितीं । प्रारब्ध क्रियमाण सांगाती । भोवंडिती सत्ता आपुलिया ॥ ध्रु. ॥ न भरे पोट नाहीं विसांवा । नाहीं नेम एक ठाव गांवा । नाहीं सत्ता न फिरे ऐसी देवा । [दे. क. लाहे.] लाही जीवा खापरीं तडफडी ॥ २ ॥ काळ बहुत गेले ऐसिया रीती । आणीक [पं. पुढें ही.] पुढें नेणों किती । खंडणा नाहीं पुनरावृत्ती । मज कल्पांतीं तरी वेगळें ॥ ३ ॥ ऐसें दुःख कोण हरील माझें । कोणा भार घालूं आपुलें ओझें । भवसिंधुतारक नाम तुझें । धांवसि काजें आडलिया ॥ ४ ॥ आतां धांव घालीं नारायणा । मजकारणें रंका दीना । गुण न विचारीं अवगुणा । तुका करुणा भाकीतसे ॥ ५ ॥

६५५. जंव हें सकळ सिद्ध आहे । हात चालावया पाये । तंव तूं आपुलें स्वहित पाहें । तीर्थयात्रे जायें चुकों नको ॥ १ ॥ जंव काळ असे दुरी ठेला । तंव तूं हरिगुण गायें आइक वहिला । मनीं भाव धरूनि भला । न वंचें त्याला चुकों नको ॥ २ ॥ जोडोनि धन न [पं. घालीं.] घलीं माती । ब्रह्मवृंदें पूजन [दे. त. इति. क. यिति.] यती । सत्य आचरण दया भूतीं । करीं सांगाती चुकों नको ॥ ३ ॥ दशा यौवन [त. यवोन.] वाणली अंगीं । पांगिला नव्हें विषयसंगीं । काम क्रोध लोभ मोह त्यागीं । राहें संतसंगीं चुकों नको ॥ ४ ॥ मग तेथें न चले कांहीं । सत्ता संपदा राहेल ठायींच्या ठायीं । पुढें संचित जाईल ग्वाही । तुका ह्मणे ते ही यमआज्ञा ॥ ५ ॥

६५६. ऐक पांडुरंगा एक मात । कांहीं बोलणें आहे एकांत । आह्मां जरी तारील संचित । तरी उचित काय तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उसनें फेडितां धर्म तो कोण । काय तया मानवेल जन । काय गा मिरवूनि भूषण । वांयां थोरपण जनांमध्यें ॥ ध्रु. ॥ अन्न जरी न मिळे तयासी देणें । आगांतुक पात्र उचित दान । उपकार तरी धनमंत्रीपणें । जरी देणेंघेणें नाहीं आशा ॥ २ ॥ शूर तों तयासी बोलिजे जाणा । पाठीशीं घालूनि राखे दीना । पार पुण्य नाहीं त्या भूषणा । ऐक नारायणा वचन हें ॥ ३ ॥ आतां पुढें बोलणें तें काईं । मज तारिसी तरी च सही । वचन आपुलें सिद्धी नेईं । तुका ह्मणे तईं मज कळसी ॥ ४ ॥

६५७. चांगलें नाम गोमटें रूप । निवती डोळे हरती ताप । विठ्ठल विठ्ठल हा जप । प्रगट स्वल्प अति सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शस्त्र हें [त. हा.] निर्वाणींचा बाण । निकट समय अवसान । कोठें योजेल दश दान । खंडी नारायण दुःख चिंतनें ॥ ध्रु. ॥ सकळ श्रेष्ठांचें मत । पावे सिद्धी पाववी अनंत । ह्मणोनि व्हावें शरणागत । आहे उचित एवढें चि ॥ २ ॥ ह्मणोनि रुसलों संसारा । सर्प विखार [पं. हा विखार.] हा पांढरा । तुजशीं अंतर रे दातारा । या चि दावेदारानिमित्त [पं. निमित्य.] ॥ ३ ॥ येणें मज भोगविल्या खाणी । नसतां छंद लाविला मनीं । माजलों मी माझे भ्रमणीं । जाली बोडणी विटंबना ॥ ४ ॥ पावलों केलियाचा दंड । खाणी भोगिविल्या [त. पं. भोगिल्या.] उदंड । आतां केला पाहिजे खंड । तुका दंडवत घाली देवा ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

६५८. चांगला तरी पूर्णकाम । गोड तरी याचें चि नाम । दयाळु [दे. त. दयाळ.] तरी अवघा धर्म । भला तरी दासा श्रम होऊं नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदार तरी [त. लक्ष्मीयेसी.] लक्ष्मीयेसी । जुंझार तरी कळिकाळासी । चतुर तरी गुणांची च रासी । जाणता तयासी तो एक ॥ ध्रु. ॥ जुनाट तरी बहु काळा । न कळे जयाची लीळा । नेणता गोवळीं गोवळा । लाघवी अवळाभुलवणा ॥ २ ॥ गांढ्या तरी भावाचा अंकित । बराडी तरी उच्छिष्टाची प्रीत । ओंगळ तरी कुब्जेशीं रत । भ्याड अनंत बहु पापा ॥ ३ ॥ खेळतो येणें चि खेळावा । नट तो येणें चि अवगावा [दे. त. पं. आवगावा.] । लपोनि जीवीं न कळे जीवा । धरितां देवा नातुडेसी [पं. त. नातुडसी.] ॥ ४ ॥ उंच तरी बहुत चि उंच । नीच तरी बहुत चि नीच । तुका ह्मणे वोलिलों साच । नाहीं [त. पं. आहाच.] अहाच पूजा केली ॥ ५ ॥

६५९. काय आह्मी भक्ति करणें कैसी । काय एक वाहावें तुह्मांसी । अवघा भरोनि उरलासी । वाणीं खाणीं रसीं [दे. क. रूपगधीं.] रूपीं गंधीं ॥ १ ॥ कसें करूं इंद्रियां बंधन । पुण्यपापाचें खंडण । काय व्रत करूं आचरण । काय तुजविण उरलें तें ॥ २ ॥ काय डोळे झांकुनियां पाहूं । मंत्रजप काय ध्याऊं । कवणें ठायीं धरूनि भाव । काय तें वाव तुजविण ॥ ३ ॥ काय हिंडो कवण दिशा । कवणे ठायीं पाय ठेवूं कैसा । काय तूं नव्हेसि न कळे तैसा [पं. ऐसा.] । काय मी कैसा पाहों आतां ॥ ४ ॥ तुझिया नामाची सकळ । पूजा अर्चन मंत्र माळ । धूप दीप नैवेद्य फळ तांबूल । घेऊं पुष्पांजुळ तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६६०. शरीर दुःखाचें कोठार । शरीर रोगाचें भांडार । शरीर दुर्गंधीची थार । नाहीं अपवित्र शरीरा ऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरीर उत्तम चांगलें । शरीर सुखाचें घोंसुलें । शरीरें साध्य होय केलें । शरीरें साधलें परब्रह्म ॥ ध्रु. ॥ शरीर विटाळाचें [दे. क. अळें.] आळें । मायामोहपाशजाळें । पतन शरीराच्या मुळें । शरीर काळें व्यापिलें ॥ २ ॥ शरीर सकळ हें [त. पं. ही.] शुद्ध । शरीर निधींचा ही निध । शरीरें तुटे भवबंध । वसे मध्यें भोगी देव शरीरा ॥ ३ ॥ शरीर अविद्येचा बांधा । शरीर अवगुणाचा रांधा । शरीरीं वसे बहुत बाधा । नाहीं गुण [पं. सुधा.] सुदा एक शरीरीं ॥ ४ ॥ शरीरा सुख नेदावा [त. न द्यावा] भोग । न द्यावें दुःख [दे. क. पं. सुख.] न करीं त्याग । नव्हे वोखटें ना चांग । तुका ह्मणे वेग [त. वेग हरी भजनीं.] करीं हरिभजनीं ॥ ५ ॥

६६१. इतुलें करीं भलत्या परी । परद्रव्य परनारी । सांडुनि अभिलाष अंतरीं । वर्ते वेव्हारीं सुखरूप ॥ १ ॥ न करीं दंभाचा सायास । शांती राहें बहुवस । जिव्हे सेवीं सुगंधरस । न करीं आळस रामनामीं ॥ २ ॥ जनमित्र होईं सकळांचा । अशुभ न बोलावी वाचा । संग न धरावा [त. धरीं.] दुर्जनाचा । करीं संतांचा सायास ॥ ३ ॥ करिसी देवाविण आस । अवघी होईल निरास । तृष्णा वाढविसी बहुवस । कधीं सुखास न पवसी [पं. पावसी.] ॥ ४ ॥ धरूनि विश्वास करीं धीर । करितां देव हा चि निर्धार । तयाचा वाहे योगक्षेमभार । नाहीं अंतर [पं. अंतपार.] तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६६२. संसारसिंधु हा दुस्तर । नुलंघवे उलंघितां पार । बहुत वाहाविलें दूर । न लगे चि तीर पैल थडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती जन्म जाला फेरा । गणित नाहीं जी दातारा । पडिलों आवर्ती भोंवरा । बहुता थोरा वोळसिया [क. वोळखिस्या.] ॥ ध्रु. ॥ वाढलों परी नेणती बुद्धी । नाहीं परतली धरिली शुद्धि । मग म्यां विचारावें कधीं । ऐसी संधी सांडुनियां ॥ २ ॥ अनेक खाणीं आहार निद्रा । भयमैथुनाचा चि थारा । बाळत्व तारुण्य जरा । प्रधान पुरा भोग तेथें ॥ ३ ॥ ऐसीं उलंघूनि आलों स्थळें । बहु भोवंडिलों काळें । आतां हें उगवावें जाळें । [पं. उजेडाचे बळें. क. उजेडावें बळें.] उजेडा वळें दिवसाच्या ॥ ४ ॥ [पं. सांडुनियां.] सांडीन या संसाराची वाट । बहु येणें भोगविले कष्ट । दावी सत्या ऐसें नष्ट । तुका ह्मणे भ्रष्ट जालों देवद्रोही ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

६६३. विठ्ठल भीमातीरवासी । विठ्ठल पंढरीनिवासी । विठ्ठल पुंडलिकापासीं । कृपादानाविसीं उदार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल स्मरणा कोंवळा । विठ्ठल गौरवीं आगळा । आधार ब्रह्मांडा सकळा । विठ्ठल लीळाविग्रही ॥ ध्रु ॥ उभा चि परी न मनी सीण । नाहीं उद्धरितां [पं. त. उद्धरिता.] भिन्न । समर्थाचे घरीं एक [पं. एक चि.] अन्न । आर्तभूता क्षणोक्षणा सांभाळी ॥ २ ॥ रुचीचे प्रकार । आणिताती आदरें । कोठें ही न पडे अंतर । थोरां [पं. थोरांस ही थोर.] थोर धाकुट्यां धाकुटा ॥ ३ ॥ करितां बळ धरितां नये । झोंबतां डोळे मनें च होय । आपुल्या उद्देशाची सोय । जाणे हृदयनिवासी ॥ ४ ॥ पान्हा तरी आल्या अंतर तेथें । तों नाहीं भरिलें रितें । करितों सेवन [पं. आतें.] आइतें । तुका ह्मणे चित्तें चित्त मेळवूनी ॥ ५ ॥

६६४. ताप हें हरण श्रीमुख । हरी भवरोगा ऐसें दुःख । अवलोकितां उपजे सुख । उभें सन्मुख दृष्टीपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पुरे डोळियांची धणी । सखोल कृपेची च खाणी । स्तवितां न पुरे वेदवाणी । तो हा समचरणी कृपानिधी ॥ ध्रु ॥ रामकृष्णध्यान वामननारसिंहीं । उग्र आणि सौम्य कांहीं च नाहीं । सांपडे भरलीये वाही । भाव शुद्ध पाहीं याचें भातुकें ॥ २ ॥ गुणगंभीर चतुर सुजाण । शूर धीर उदार नारायण । व्यापक तरी त्रिभुवन । मनमोहन लावण्य हें ॥ ३ ॥ ठाण हें साजिरें सुंदर । अविनाश अविकार । अनंत आणि [त. पं. अपरांपार.] अपार । तो हा कटीं [पं. हा शब्द नाहीं.] कर [त. धरिताही.] धरिताहे ॥ ४ ॥ जयाची वाणी सुमनमाळा । परमामृतजिव्हाळा । अनंता अंगीं अनंत कळा । तुका जवळा चरणसेवक [दे. चरण सेवे.] ॥ ५ ॥

कान्होबा ०नाट अभंग ७.

६६५. अगा ये वैकुंटनायका । अगा ये त्रैलोक्यतारका । अगा जनार्दना जगव्यापका । अगा पाळका भक्तांचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगा ये वसुदेवदेवकीनंदना । अगा ये गोपिकारमणा । अगा बळिबंध वामना । अगा निधाना गुणनिधी ॥ ध्रु ॥ अगा ये द्रौपदीबांधवा । अगा ये सखया पांडवा । अगा जीवाचिये जीवा । अगा माधवा मधुसूदना ॥ २ ॥ अगा महेश्वरा महाराजा । अगा श्रीहरी गरुडध्वजा । अगा सुंदरा सहस्त्रभुजा । पार मी तुझा काय वर्णूं ॥ ३ ॥ अगा अंबऋषिपरंपरा । [दे. निलारंभ त. निळारंभ.] निरालंबा निर्विकारा । अगा गोवर्धन धरणीधरा । अगा माहेरा दीनाचिया ॥ ४ ॥ अगा धर्मराया धर्मशीळा । कृपासिंधु कृपाळा । अगा प्रेमाचिया कल्लोळा । सकळकळाप्रवीणा ॥ ५ ॥ अगा चतुरा सुजाणा । मधुरागिरा सुलक्षणा । अगा उदारा असुरमर्दना । राखें शरणा तुकयाबंधु ॥ ६ ॥

६६६. उभा देखिला भीमातीरीं । कर मिरवले कटावरी । पाउलें तरी सम चि साजिरीं । नाम तरी अनंत अतिगोड ॥ १ ॥ शंखचक्रांकित भूषणें । जडितमेखळा चिद्रत्नें । पीतांबर उटी शोभे गोरेपणें । लोपलीं तेणें रवितेजें ॥ २ ॥ श्रवणीं कुंडलें देती ढाळ । दशांगुळीं मुद्रिका माळ । दंतओळी हिरे झळाळ । मुख निर्मळ सुखरासी ॥ ३ ॥ कडीं कडदोरा वांकी वेळा । बाहीं [त. बाहीवटे] बाहुवटे पदक [पं. माळा.] गळां । मृगनाभी रेखिला टिळा । लवती डोळां विद्युल्लता ॥ ४ ॥ सुंदरपणाची साम्यता । काय वर्णूं ते पावे आतां । तुकयाबंधु ह्मणे रे अच्युता । धन्य ते मातापिता प्रसवली ॥ ५ ॥

६६७. एक मागणें हृषीकेशी । चित्त द्यावें सांगतों वचनासी । मज अंतर तुझ्या चरणासी । न पडे ऐसी कृपा करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको दुजी बुद्धि आणीक । रिद्धिसिद्धी परलोक । तूं स्वामी मी सेवक । खंडणा नको करूं ऐसी ॥ ध्रु ॥ मना येईल तो जन्म देंई । भलते कुळीं भलते ठायीं । तें मी सांकडें घालीत नाहीं । हृदयींहुनीं [पं. तुवां न वजावें] तूं न वजें ॥ २ ॥ इतुलें करीं भलत्या परी । भलत्या भावें तुझे द्वारीं । राहेन दास

विषयानुक्रम

होऊनि कामारी । वदो वैखरी नित्य नाम ॥ ३ ॥ नको विचारूं दुसरें आतां । शरण आलों जी पंढरीनाथा । तुकयाबंधु ह्मणे रे अच्युता । आहेसि तूं दाता दानशूर ॥ ४ ॥

६६८. कईं देखतां होईन डोळीं । सकळां भूतीं मूर्ति सांवळी । जीवा नांव भूमंडळीं । जळीं स्थळीं काष्ठीं पाषाणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा कृपा करील नारायण । जीव जगाचा होईन । प्रेमसागरीं बुडईन । होईल स्नान अनुतापीं ॥ ध्रु ॥ ऐसा कईं येईन दैवास । दृश्य नासोनि जाईल आस । सदा संतचरणीं देहाचा वास । सेवीन शेष धणीवरी ॥ २ ॥ कंई नवसा येतील अंकुर । सुखा नाहींसा होईल पार । अमृत तें पृथ्वीजळ सागर । वाहाती पूर आनंदाचे ॥ ३ ॥ प्रसन्न दया क्षमा शांति । कईं नवविधा होईल भक्ति । भोगीन वैराग्यसंपत्ति । मनोरथ कळती तईं पुरले ॥ ४ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे सांग । नव्हे तुजविण निरसेना पांग । ह्मणोनि घातलें साष्टांग । पांडुरंगा [पं. चरणावरी.] वरी चरणा ॥ ५ ॥

६६९. तूं वळिया शिरोमणी । आहेसि माजी ये त्रिभुवनीं । रिघालों पाठी तुझी ह्मणउनी । आतां करीन मी असेल तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं देवा प्रतापदिनकर । सुरा असुरांचा सुर । महावीरां वीर धनुर्धर । मी तों पामर काय तेथें ॥ ध्रु ॥ कृपासिंधु दीनवत्सल । फोडिली देवाची बंदशाळ । संहारूनि राक्षसदळ । शरणागत राजीं स्थापिला ॥ २ ॥ [दे. त. क. उपकर्म.] उपक्रम करावा बहुत । तरी तूं जाणसी धर्मनीत । उचित काय तें अनुचित । राखें शरणागत आलों आतां ॥ ३ ॥ किती म्यां काय विनवावें । शरण आलों जीवें भावें । तुकयाबंधु ह्मणे करावें । क्षेम अवघें येणें काळें ॥ ४ ॥

६७०. देवा मी चांडाळ चांडाळ । ह्मणतां लागताहे वेळ । नसे पाहातां भूमंडळ । ऐसा अमंगळ खळ दुसरा ॥ १ ॥ जन्मा उपजलियापासुनी । असत्य कर्म तें अझुनी । सत्य आचरण नेणें स्वप्नीं । निखळ खाणी अवगुणांची ॥ २ ॥ भक्ति दया अथवा कथा । कानीं न साहवे वार्ता । अखंड विषयांची वेथा । अघम पुरता अधमाहुनी ॥ ३ ॥ काम क्रोध दंभ अहंकार । गर्व ताठा मद मत्सर । यांचें तरी माहेरघर । परउपकार वैरी तैसा ॥ ४ ॥ निंदा द्वेष घात विश्वास । करितां नाहीं केला आळस । करूं नये [क. तें केलें] ते केले संतउपहास । अभक्ष [दे. त. क. अभक्ष भक्ष तें ही भक्षिलें] तें ही भक्षिलें ॥ ५ ॥ पाळिलें नाहीं पितृवचन । सदा परद्वारीं परघनीं ध्यान । बोलों नये घडलें ऐसें [दे. अनोविन. त. अणोविन.] अन्योन्यविण । दासीगमन आदिकरूनी ॥ ६ ॥ कायामनें वाचाइंद्रियांशीं । सकळ पापांची च राशी । तुकयाबंधु ह्मणे ऐसियासी । आलों हृषीकेशी तुज शरण ॥ ७ ॥

६७१. काय काय करितों या मना । परी नाइके नारायणा । करूं नये त्याची करी विवंचना । [क. पं. नेऊं पतना.] पतना नेऊं आदरिलें ॥ १ ॥ [दे. त. भलतियं सर्वा. क. भक्तियेसवा.] भलतिया सर्वे घांवे सैराट । वाट आडवाट दरे दरकुट । न विचारी कुडें कांहीं कपट । घात बळकट मांडियेला ॥ २ ॥ न पुरती भ्रमणा दाही दिशा । सप्त ही पाताळ आकाशात घाली उडी बळें चि देखोनि फांसा । केलों या देशा पाहुणा ॥ ३ ॥ चेतवूनि इंद्रियें सकळ । आशा तृष्णा कल्पना काम क्रोध काळ । दुराविली शुद्ध बुद्धि केली राळ । ऐसें चांडाळ अनिवार हें ॥ ४ ॥ आतां काय ऐसें करावें यासी । बहु जाचिलों केलों कासाविसी । तुकयाबंधु ह्मणे हृषीकेशी । धांव मज ऐसी परी जाली ॥ ५ ॥

नाटाचे अभंग समाप्त ६३.

[तं. ६७२, ६७३, ६७४, ६७५ हे चार अभंग जास्ती आहेत.] ६७२. अखंडक्षीराब्धी भरितें आलें । अध्यात्मविद्येचें भांडार उघडिलें । सूर्यकोटीस तेज फांकलें । ध्यानीं प्रगटलें भक्तांचिया ॥ १ ॥ अनादि ब्रह्मज्ञानाचें गुज ।

श्रवणीं अवचित पडिलें सहज । परमनिर्वाणाचें बीज । गुंडाळिलें निजसर्वभाग्यें ॥ २ ॥ मंत्र महामंत्र मंगळनिधी । सत्संगदर्शन प्रगटलें आधीं । वैराग्यविवेकाची बुद्धी । नामामृतसिद्धी साधिलें तें ॥ ३ ॥ क्षमादयाशांतीचें निजसुख । सच्चित्सुखें बोलला पुंडलीक । अनंतसुखाचा हारिख । उगवला देख पंढरीये ॥ ४ ॥ नेणें भवभक्तीची निरपेक्षता । नेणें भूतदयेची ममता । तुका ह्मणे पंढरीनाथा । संग साधुसंतां देईं आतां ॥ ५ ॥

६७३. क्षीराब्धिवासा शेषशयना । लीळाविग्रहा गोपिकारमणा । सगुणस्वरूप भक्तभूषणा । गुणनिधाना गुप्तरूपा ॥ १ ॥ अनंत अवतार धरितिया । अखंडस्वरूपा करुणालया । अमरपाळका देवराया । हरीं भवभया भक्तांचिया ॥ २ ॥ सर्वव्यापका सर्वातीता । गजेंद्ररक्षका वैकुंठनाथा । भोळ्या भक्तांसि सौख्यदाता । तुजविण सर्वथा असे चि ना ॥ ३ ॥ चित्तचाळका चैतन्यघना । भक्तकैवारी असुरमर्दना । भक्तअभिमानी नारायणा । जगज्जीवना पांडुरंगा ॥ ४ ॥ ब्रह्मादिकांचा निजजनिता । सकळकारण अकर्ता । अणुरेणुव्याप्यभरिता । पावन पतिता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६७४. अखंडकर्मा कर्मप्रकाशका । मजसाटीं कां रे जालासि मुका । धर्मा धर्मप्रतिपाळका । सर्वचाळका सर्वातीता ॥ १ ॥ न देखसी वर्णाश्रममर्यादा । त्याचा सर्वस्वें करिसी कामधंदा । कधीं न लाजसी तूं गोविंदा । कां रे मुकुंदा बोल आतां ॥ २ ॥ मत्स्यकूर्मादिअवतारांसाठीं । श्रमले असतील जगजेठी । करितां घडमोड सृष्टी । जालासि कष्टी काय जाणें ॥ ३ ॥ किती म्यां विनवावें श्रीपती । पुन्हा पुन्हा यावें काकुलती । पुरे आतां तुझी संगती । करुणामूर्ती काय जालें ॥ ४ ॥ काय म्यां तुजसी करावें आतां । कां रे कोपलासी पंढरीनाथा । सकळ दुःख निवारिता । पावन पतिता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

६७५. वासुदेवा दिनानाथा । कमललोचना श्रीअच्युता । निजभक्तांसि सौख्यदाता । तुजविण सर्वथा असे चि ना ॥ १ ॥ विठ्ठला अनंता विश्वपती । विराट्स्वरूपा वामनमूर्ती । ब्रह्मादिकर्ता वैकुंठपती । अगम्यस्थिती वेदशास्त्रा ॥ २ ॥ अद्वैतअखंडभरिता । विश्वबाहु अपरिमिता । विश्वचक्षु विश्वदेवता । आदिपिता ब्रह्मयाचा ॥ ३ ॥ भक्ताधीना भवभयभंगा । परमपुरुषा पांडुरंगा । अनादि अखिलअंतरंगा । संगा असंगा वेगळाची ॥ ४ ॥ हें विराट्स्वरूप भोळिया भक्तांसी । सर्वथा न कळे हृषीकेशी । सगुण रूप धरूनि त्यांसी । लावीं भजनासी तुका ह्मणे [त. येथें “नाट अभंग समाप्त” असें आहे.] ॥ ५ ॥

६७६. काय खावें आतां कोणीकडे जावें । गांवांत राहावें कोण्या बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोपला पाटील गांवचे हे लोक । आतां घाली भीक कोण मज ॥ ध्रु. ॥ आतां येणें चवी सांडिली ह्मणती । निवाडा करिती दिवाणांत ॥ २ ॥ भल्या लोकीं यास सांगितली मात । केला माझा घात दुर्बळाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याचा संग नव्हे भला । शोधीत विठ्ठला जाऊं आतां ॥ ४ ॥

६७७. संत मागे पाणी नेदी एक चूळ । दासीस आंघोळ ठेवी पाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतासी देखोनी होय पाठमोरा । दासीचिया पोरा चुंबन देतो ॥ ध्रु. ॥ संतासी देखोनि करितों ढवाळ्या । भावें धुतो चोळ्या दासीचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या तोंडावरी थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥ ३ ॥

६७८. एक प्रेमगुज ऐकें जगजेठी । आठवली गोष्टी सांगतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक मृग दोन्ही पाडसांसहित । आनंदें चरत होती वनी ॥ ध्रु. ॥ अवचिता तेथें पारधी पावला । घेऊनियां आला श्वानें दोन्ही ॥ २ ॥ एकीकडे त्याणें चिरिल्या वाघुरा । ठेविलें श्वानपुत्रा एकीकडे ॥ ३ ॥ एकीकडे तेणें वोणवा लाविला । आपण राहिला एकीकडे ॥ ४ ॥ चहूंकडोनियां मृगें वेढियेलीं । स्मरों तें लागलीं नाम तुझें ॥ ५ ॥ रामा कृष्णा

विषयानुक्रम

हरी गोविंदा केशवा । देवाचिया देवा पावें आतां ॥ ६ ॥ कोण रक्षी [पं. आम्हां.] आतां ऐसिये संकटीं । बापा जगजेठी तुजविण ॥ ७ ॥ [पं. ऐकोनियां.] आइकोनि तुह्मी तयांचीं वचनें । कृपाअंतःकरणें कळवळिलां ॥ ८ ॥ आज्ञा तये काळीं केली पर्जन्यासी । वेगीं पावकांसी विझवावें ॥ ९ ॥ ससें एक तेथें [पं. उठोनि चालिलें.] उठवुनी पळविलें । तया पाठीं गेली [पं. गेले श्वान दोन्ही] श्वानें दोन्ही ॥ १० ॥ मृगें [पं. चवकोनी] चमकोनी सत्वर चाललीं । गोविंदें रक्षिलीं ह्मणोनियां ॥ ११ ॥ ऐसा तूं कृपाळु दयाळु आहेसी । आपुल्या [पं. दासासी.] भक्तांसी जीवलग ॥ १२ ॥ ऐसी तुझी कीर्ती जीवीं आवडती । रखुमाईच्या पती तुका ह्मणे ॥ १३ ॥

६७९. आशाबद्ध वक्ता । [पं. भय.] धाक श्रोतयाच्या चित्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां गेलें तें भजन । उभयतां लोभी मन ॥ ध्रु ॥ बहिर्मुख एके ठायीं । तैसें जालें तया दोहीं ॥ २ ॥ माप तैसी गोणी । तुका ह्मणे रितीं दोन्ही ॥ ३ ॥

६८०. विठ्ठला रे तूं उदाराचा राव । विठ्ठला तूं जीव या जगाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठला रे [पं. हा शब्द नाहीं.] तूं उदाराची रासी । विठ्ठला तुजपाशीं सकळसिद्धी ॥ ध्रु ॥ विठ्ठला रे तुझें नाम बहु गोड । [पं. विठ्ठला रे तूं कोड पुरविसी.] विठ्ठला रे कोड पुरविसी ॥ २ ॥ विठ्ठला रे तुझें श्रीमुख चांगलें । विठ्ठला लाभलें ध्यान मनीं ॥ ३ ॥ विठ्ठला रे वाचे बोला बहुरस । विठ्ठला रे सोस घेतला जीवें ॥ ४ ॥ विठ्ठला रे शोक करीतसे तुका । विठ्ठला तूं ये [पं. येगा.] कां झडकरी ॥ ५ ॥

६८१. [त. बाहेरी] बाहिर पडिलों आपुल्या कर्तव्यें । संसारासि जीवें वेटाळिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकामध्यें [पं. एका मधीं.] एक नाहीं मिळों येत । ताक नवनीत निवडीलें ॥ ध्रु ॥ जालीं ढोनी नामें एका चि मथनीं । दुसरिया गुणीं वेगळालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाखविल्या मुक्ताफळीं । शिंपले [त. शिंपल्या.] चि स्वस्थळीं खुंटलिया ॥ ३ ॥

६८२. [पं. बरवा बरवा देवा तूं । जीवाहूनि आवडसी देवा तूं.] बरवा बरवा बरवा रे देवा तूं । जीवाहूनि आवडसी जीवा रे देवा तूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहातां वदन संतुष्ट लोचन [पं. वचन.] । जाले आइकतां गुण श्रवण [पं. हा शब्द नाहीं.] रे देवा [दे. पं. अष्टे.] अष्ट अंगें तनु त्रिविध ताप गेला सीण । वर्णितां लक्षण रे देवा ॥ २ ॥ मन जालें उन्मन अनुपम [पं. अनुपम्य गहन.] ग्रहण । तुकयाबंधु ह्मणे महिमा नेणें रे ॥ ३ ॥

६८३. सोइरियासि करी [पं. पाहुणेर.] पाहुणेरु बरा । काढितो ठोंबरा संतांलागीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाईसि देखोनि बदबदा मारी । घोड्याची चाकरी गोड लागे ॥ ध्रु ॥ [पं. फुले पानें.] पानफुल वेश्येसी नेतसे उदंड । देखों [पं. देवों.] नेदी खांड ब्राह्मणासी ॥ २ ॥ बाइलेच्या गोता आवडिनें पोसी । माता पितियासी दवडितो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे थुंका त्याच्या तोंडावरी । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ४ ॥

६८४. सोलीव जें सुख अतिसुखाहुनि । उभें [पं. तें.] हें अंगणी वैष्णवांच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वृंदावन सडे चौक रंग माळा । नाचे तो सोहोळा देखोनियां ॥ ध्रु ॥ भूषणमंडित सदा सर्वकाळ । मुद्रा आणि माळ तुळसी कंठीं ॥ २ ॥ नामओघ मुखीं अमृताचें सार । मस्तक पवित्र सहित रजें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष भक्ताचिया मना । नये हा वासना त्याची करी ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

६८५. तीर्थे केलीं कोटीवरी । नाहीं देखिली पंढरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो त्याचें [पं. जालेंपण.] ज्यालेंपण । न देखे चि समचरण ॥ ध्रु. ॥ योग याग अनंत केले । नाहीं समचरण देखिले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठ्ठलपायीं । अनंत तीर्थे घडिलीं पाहीं ॥ ३ ॥

६८६. कोणतें कारण राहिलें यामुळें । जें म्यां तुज बळें [त. कष्टविलें.] कष्टवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं जात जीव नाहीं होत हानी । सहज तें मनीं आठवलें ॥ ध्रु. ॥ नाहीं कांहीं चिंता मरतों उपवासी । अथवा त्या ह्मैसी गाई व्हाव्या ॥ २ ॥ हें तों तुज कळों येतसे अंतरीं । लाखणीक वरी साच भाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा नासिवंतासाठीं । पायांसवें तुटी करिती तुझ्या ॥ ४ ॥

६८७. रामा अयोध्येच्या राया । दिनानाथा रे सखया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाप ताप विघ्न हरीं । दिनानाथा सुख करीं ॥ ध्रु. ॥ [त. पं. भिल्लटिचिया.] भिलटीचिया रे उच्छिष्टा । [पं. स्वीकारिसी तूं रे भ्रष्टा.] स्वीकारिसी रे तूं भ्रष्टा ॥ २ ॥ मी तों सलगीचें मूल । तुका ह्मणे तूं सखोल ॥ ३ ॥

६८८. [दे. क. अंबिसाचिया. त. आबिसाचिये.] आमिषाचिये आसे गळ गिळी मासा । फुटोनियां घसा मरण पावे ॥ १ ॥ मरणाचे वेळे [पं. वेळीं.] करी तळमळ । आठवी कृपाळ तये वेळीं ॥ २ ॥ अंतकाळीं ज्याच्यां नाम आलें मुखा । तुका ह्मणे सुखा पार नाहीं ॥ ३ ॥

६८९. तुजवरी ज्याचें मन । दरुशन [दे. त. दरुषण.] दे त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा जाती शुद्ध भाव । हात पाव ना वृत्ती ॥ ध्रु. ॥ अवधियांचा करूनि मेळा । तुज डोळां रोखिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज आड । लपोनि कोड दावीं देवा ॥ ३ ॥

६९०. विश्वव्यापी माया । तिणें झाकुळिलें छाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य गेलें भोळ्यावारी । अविद्येची [क. अवघेचि.] चाली थोरी ॥ ध्रु. ॥ आपुलें चि मन । करवी आपणां बंधन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुह्मी कोडीं हीं उगवा ॥ ३ ॥

६९१. पोटीं जन्मती रोग । तरि कां ह्मणावे आप्तवर्ग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रानीं वसती औषधी । तरि कां ह्मणाव्या निपराधी ॥ २ ॥ तैसें शरीराचें नातें । तुका ह्मणे सर्व आप्तें ॥ ३ ॥

६९२. नव्हे शब्द एक देशी । सांडी गवशी कोणाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाली माझी वैखरी । विश्वंभरी व्यापक ॥ ध्रु. ॥ मोकलिलें जावें बाणें । भाता जेणें वाईलें ॥ २ ॥ आतां येथें कैचा तुका । बोले सिका स्वामीचा ॥ ३ ॥

६९३. गायनाचे रंगीं । शक्ति अद्भुत हे अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों देणें तुमचें देवा । घ्यावी अखंडित सेवा ॥ ध्रु. ॥ अंगीं प्रेमाचें [त. भातें.] भरतें । नाहीं उतार चढतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी ॥ [प. परम अमृताची खाणी.] नाम अमृताची खाणी ॥ ३ ॥

६९४. माप ह्मणे [त. हा शब्द नाहीं.] मी मवितें । भरी धणी ठेवी रितें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा अभिमान नको । माझेठायीं देऊं [पं. शकों.] सकों ॥ ध्रु. ॥ देशीं चाले सिका । रितें कोण लेखी रंका ॥ २ ॥ हातीं सूत्रदोरी । तुका ह्मणे त्याची थोरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

६९५. कोण सांगायास । गेलें होतें देशोदेश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेलें वाऱ्या हातीं माप । समर्थ तो माझा बाप ॥ ध्रु. ॥ कोणाची हे सत्ता । जाली वाचा वदविता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे या निश्चयें । माझें निरसलें भय ॥ ३ ॥

६९६. सकळिकांच्या पायां माझी विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहो श्रोते वक्ते सकळ ही जन । बरें पारखुन बांधा गांठी ॥ ध्रु. ॥ फोडिलें भांडार धन्याचा हा माल । मी तंव हामाल भारवाही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चाली जाली चहूं देशी । उतरला कसीं खरा माल ॥ ३ ॥

६९७. कोण त्याचा पार पावला धुंडितां । पुढें विचारितां विश्वंभरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अणुरेणु सूक्ष्मस्थूळा पार नाहीं । श्रुती नेती त्या ही खुंटलिया ॥ ध्रु. ॥ फळांत कीटक येवढें आकाश । ऐसीं तरुवरास अनेक किती ॥ २ ॥ दाविलें अनंते अर्जुनासि पोटीं । आणीक त्या सृष्टि कृष्णलोक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लागा संतांचिये कासे । ठाव घेतां कैसे वांचा जीवें ॥ ४ ॥

६९८. जें जें कांहीं करितों देवा । तें तें सेवा समर्पे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेद नाहीं सर्वात्मना । नारायणा तुज मज ॥ ध्रु. ॥ आह्मी दुजें नेणों कोणा । हें चि मना मन साक्ष ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगन्नाथा । हें अन्यथा नव्हे कीं ॥ ३ ॥

६९९. स्तुति करूं तरी नव्हे चि या वेदा । तेथें माझा धंदा कोणीकडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी हे वैखरी गोडावली सुखें । रसना रस मुखें इच्छीतसे ॥ ध्रु. ॥ रूप वर्णावया कोठें पुरे मती । रोमीं होती जाती ब्रह्मांडें हीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं ऐसा एक साचा । ऐसी तंव वाचा जाली नाहीं ॥ ३ ॥

७००. तुज वर्णी ऐसा तुज विण नाहीं । दुजा कोणी तीहीं त्रिभुवनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहस्रमुखें शेष सिणला बापुडा । चिरलिया धडा जिव्हा त्याच्या ॥ ध्रु. ॥ अव्यक्ता अलक्षा अपारा अनंता । निर्गुणा [त. सिध्दिता.] सच्छिद नारायणा ॥ २ ॥ रूप नाम घेसी आपुल्या स्वइच्छा । होसी भाव तैसा त्याकारणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरी दाविसी आपणा । तरि च नारायणा कळों येसी ॥ ४ ॥

७०१. पूर आला आनंदाचा । लाटा उसळती प्रेमाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बांधूं विठ्ठलसांगडी । पोहुनि जाऊं पैल थडी । अवघे जन गडी । घाला उडी भाई नो ॥ ध्रु. ॥ हें तों नाहीं सर्वकाळ । अमुप अमृतांचें [क. अमृतजळ] जळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थोरा पुण्यें । ओघ आला पंथें येणें ॥ ३ ॥

७०२. आणीक दुसरें मज नाहीं आतां । नेमिलें [क. न मिळे.] या चित्तापासुनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंग मनीं पांडुरंग ध्यानीं । जाग्रतीं स्वप्नीं पांडुरंग ॥ ध्रु. ॥ पडिलें वळण इंद्रियां सकळां । भाव तो निराळा नाहीं दुजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेत्रीं केलें ओळखण । साजिरें तें [त. हें.] ध्यान विटेवरी ॥ ३ ॥

७०३. मी तों सर्वभावें अनधिकारी । होइल कैसी परी नेणों देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुराणींचे अर्थ आणितां [त. मानसीं.] मनास । होय [त. कासावीसी.] कासावीस जीव माझा ॥ ध्रु. ॥ [पं. इंद्रियाचे आह्मी पांगिलों अंकित.] इंद्रियांचीं आह्मी [त. पांगिलीं.] पांगिलों अंकितें । त्यांचे रंगीं चित्त रंगलेंसे ॥ २ ॥ एकाचें ही मज न घडे दमन । अवघीं नेमून कैसीं राखों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज तारीं पंढरीराया । नाहीं तरी वांयां गेलों दास ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

७०४. लक्षूनियां योगी पाहाती आभास । तें दिसे आह्मांस दृष्टीपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर दोनी कटी राहिलासे उभा । सांवळी हे प्रभा अंगकांती ॥ ध्रु. ॥ व्यापूनि वेगळें राहिलेंसे दुरी । सकळां अंतरीं निर्विकार ॥ २ ॥ रूप नाहीं रेखा नाम ही जयासी । [दे. क. त. आपुला.] आपुल्या मानसीं शिव ध्याय ॥ ३ ॥ अंत नाहीं पार वर्णा नाहीं थार । कुळ याति शिर हस्त पाद ॥ ४ ॥ अचेत चेतलें भक्ताचिया सुखें । आपुल्या कौतुकें तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

७०५. कैसें करूं ध्यान कैसा पाहों तुज । वर्म दावीं मज याचकासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसी भक्ति करूं सांग तुझी सेवा । कोण्या भावें देवा आतुडसी ॥ ध्रु. ॥ कैसी कीर्ती [क. वानूं.] वाणूं कैसा लक्षा आणूं । जाणूं हा [दे. कवण.] कवणु कैसा तुज ॥ २ ॥ कैसा गाऊं गीतीं [दे. किती. त. कीर्ती.] कैसा ध्याऊं चित्तीं । कैसी स्थिती मती दावीं मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जैसें दास केलें देवा । तैसें हें अनुभवा आणीं मज ॥ ४ ॥

७०६. निगमाचें वन । नका शोधूं करूं सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे गौळियांचे घरीं । बांधलें तें दावें वरी ॥ ध्रु. ॥ पीडलेती भ्रमें । वाट न कळतां वर्में ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भार । माया टाका अहंकार ॥ ३ ॥

७०७. मन वोळी मना । बुद्धि बुद्धी क्षण क्षणां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी च मज राखण जालों । ज्याणें तेथें चि धरिलों ॥ ध्रु. ॥ जें जें जेथें उठी । तें तें तया हातें कुंटी [पं. त. कुटी.] ॥ २ ॥ भांजिली [पं. भाजिली.] खांजनी [क. खाजनी. त. खाजणी.] । तुका साक्ष उरला दोन्ही ॥ ३ ॥

७०८. ब्रह्म न लिंपे त्या मेळें । कर्माअकर्मा वेगळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो चि एक तया जाणे । पावे अनुभविलें खुणें ॥ ध्रु. ॥ शौच अशौचाचे संधी । तन आळा तना चि [पं. हा शब्द नाहीं.] मधीं ॥ २ ॥ पापपुण्यां नाहीं ठाव । तुका ह्मणे सहज भाव ॥ ३ ॥

७०९. काय दरा करील वन । समाधान नाहीं जंव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी काय तेथें असती थोडीं । काय जोडी तयांसी ॥ ध्रु. ॥ रिघतां [दे. पं. त. रिगतां.] धांवा पेंवामध्यें । जोडे सिद्धि ते ठायीं ॥ २ ॥ काय भस्म करील राख । अंतर [दे. त. क. पाख.] पाक नाहीं तों ॥ ३ ॥ वर्णाआश्रमाचे धर्म । जाती श्रम जालिया ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सोंग पाश । निरसे आस तें हित ॥ ५ ॥

७१०. तें ही नव्हे जें करितां कांहीं । ध्यातां ध्यायीं तें ही नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें ही नव्हे जें जाणवी जना । वाटे मना तें [दे. तें. नव्हे.] ही नव्हे ॥ ध्रु. ॥ त्रास मानिजे कांटाळा । अशुभ वाचाळा तें ही नव्हे ॥ २ ॥ तें [पं. 'तें ही' याच्याबद्दल 'नाहीं'.] ही नव्हे जें भोंवतें भोंवे । नागवें धांवे तें ही नव्हे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एक चि आहे । सहजि पाहें सहज ॥ ४ ॥

७११. बोल [त. पं. बोल बोळतां सोपे.] बोलतां वाटे सोपें । करणी करितां टीर कांपे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे वैराग्य सोपारें । मज बोलतां न [दे. त. न वटे.] वाटे खरें ॥ ध्रु. ॥ विष खावें ग्रासोग्रासीं । धन्य तो चि एक सोसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूनि दावी । त्याचे पाय माझे जीवीं ॥ ३ ॥

७१२. होईन भिकारी । पंढरीचा वारकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा चि माझा नेम धर्म । अवघें विठोबाचें नाम ॥ ध्रु. ॥ हे चि माझी उपासना । [दे. क. लागन.] लागेन संतांच्या चरणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । करीन ते भोळी सेवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

७१३. सांटविला हरी । जींहीं हृदयमंदिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांची सरली बेरझार । जाला [क. त. सकळ.] सफळं व्यापार ॥ ध्रु. ॥ हरी आला हाता । मग कैंचीं भय चिंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । कांहीं उरों नेदी उरी ॥ ३ ॥

७१४. मोक्ष तुमचा देवा । तुह्मी दुर्लभ तो ठेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज भक्तीची आवडी । नाहीं अंतरीं ते गोडी ॥ ध्रु. ॥ आपल्या प्रकारा । करा जतन दातारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । पुरे एक चि शेवटीं ॥ ३ ॥

७१५. नामपाठ मुक्ताफळांच्या ओवणी । हें सुख सगुणीं अभिनव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी आह्मी जालों उदास निर्गुणा । भक्तांचिया मना मोक्ष नये ॥ ध्रु. ॥ द्यावें घ्यावें ऐसा [दे. त. क. ऐसे.] येथें उरे भाव । काय ठाया ठाव पुसोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां अभयदान करा । ह्मणा विश्वंभरा दिलें ऐसें ॥ ३ ॥

७१६. भवसिंधूचें काय कोडें । दावी वाट चाले पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तारूं भला पांडुरंग । पाय भिजों नेदी अंग ॥ ध्रु. ॥ मागें उतरिले बहुत । पैल तिरीं साधुसंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाग वेगें । जाऊं तयाचिया मागें ॥ ३ ॥

७१७. नाहीं साजत हा मोठा । मज अळंकार खोटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असें तुमचा रजरेण । संतां पायींची वाहाण ॥ ध्रु. ॥ नाहीं स्वरूपीं ओळखी । भक्तिभाव करीं देखीं ॥ २ ॥ नाहीं शून्याकारीं । क्षर ओळखी अक्षरीं ॥ ३ ॥ नाहीं विवेक या ठायीं । आत्मा अनात्मा तें [दे. त. हा शब्द नाहीं.] काई ॥ ४ ॥ कांहीं नव्हे तुका । पांयां पडेन [त. पं. पडणें. दे. पडनें.] हें [पं. 'हें' हा शब्द नाहीं.] ऐका ॥ ५ ॥

७१८. सत्य साच खरें । नाम विठोबाचें बरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें तुटती बंधनें । उभयलोकीं कीर्ति जेणें ॥ ध्रु. ॥ भाव ज्याचे गांठी । त्यासी लाभ उठाउठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोळा । जिंकूं जाणे कळिकाळा ॥ ३ ॥

७१९. सत्य तो आवडे । विकल्पानें भाव उडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी तुमच्या कृपादानें । जाणों शुद्ध मंद सोनें ॥ ध्रु. ॥ आला भोग अंगा । न लवूं उसीर त्या त्यागा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । अंजन ते तुझी सेवा ॥ ३ ॥

७२०. करावें चिंतन । तें चि बरें न भेटून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवा अंगीं राहे भाव । [पं. तोगे.] तग तो चि जाणा देव ॥ ध्रु. ॥ [दे. क. दर्शणाची.] दर्शनाची उरी । अवस्था चि अंग धरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । तेथें सकळ कारण ॥ ३ ॥

७२१. जें जें जेथें पावे । तें तें समर्पावें सेवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहज पूजा या चि नांवें । गळित अभिमानें व्हावें ॥ ध्रु. ॥ अवघें भोगितां गोसावी । आदीं आवसानीं जीवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिण । न धरितां नव्हे भिन्न ॥ ३ ॥

७२२. नसे तरी [दे. क. मनो.] मनीं नसो । परी वाचे तरी वसो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह पडो या चिंतनें । [दे. विठ्ठलनामे.] विठ्ठलनामसंकीर्तनें ॥ ध्रु. ॥ दंभस्थिती भलत्या भावें । मज हरिजन ह्मणावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळें तरी । मज सांभाळील हरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

७२३. नये जरी कांहीं । तरी भलतें चि वाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणविल्या दास । कोणी न धरी वेठीस ॥ ध्रु ॥ समर्थाच्या नांवें । भलतैसें विकावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । वरी असते बहुतां ॥ ३ ॥

७२४. न संडवे अन्न । मज न सेववे वन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी नारायणा । कींव भाकितों करुणा ॥ ध्रु ॥ नाहीं अधिकार । कांहीं घोकाया अक्षर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थोडें । आयुष्य अवघें चि कोडें ॥ ३ ॥

७२५. एकांचीं उत्तरें । गोड अमृत मधुरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा देवाच्या विभुती । भिन्न प्रारब्धाची गती ॥ ध्रु ॥ एकांचीं वचनें । कडु अत्यंत तीक्षणें ॥ २ ॥ प्रकाराचें तीन । तुका ह्मणे केलें जन ॥ ३ ॥

७२६. [क. पं. वचन.] वचनें ही नाड । न बोले तें मुकें खोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहीं [क. वेगळ.] वेगळें तें हित । बोली अबोलणी नीत ॥ ध्रु ॥ अंधार प्रकाशी । जाय दिवस पावे निशी ॥ २ ॥ बीज पृथिवीच्या पोटीं । तुका ह्मणे दावी दृष्टी ॥ ३ ॥

७२७. विचारा वांचून । न पवीजे समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह त्रिगुणांचा बांधा । माजी नाहीं गुण सुदा ॥ ध्रु ॥ देवाचिये चाडे । देवा द्यावें जें जें घडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होतें । बहु गोमटें उचितें ॥ ३ ॥

७२८. तुटे भवरोग । संचितक्रियमाणभोग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें विठोबाचें नाम । उच्चारितां खंडे जन्म ॥ ध्रु ॥ वसों न सके पाप । पळे त्रिविध तो ताप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माया । होय दासी लागे पायां ॥ ३ ॥

७२९. मुसावलें अंग । रंगीं मेळविला रंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकीं एक दृढ जालें । मुळा आपुलिया आलें ॥ ध्रु ॥ सागरीं थेंबुडा । पडिल्या निवडे कोण्या वाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नवें । नव्हें जाणावें हें देवें ॥ ३ ॥

७३०. अनुतापें दोष । जाय न लगतां निमिष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तो राहे विसावला । आदीं अवसानीं भला ॥ ध्रु ॥ हें चि प्रायश्चित । अनुतापीं न्हाय चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पापा । शिवों नये अनुतापा ॥ ३ ॥

७३१. चहूं आश्रमांचे धर्म । न राखतां जोडे कर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी नव्हे भोळी सेवा । एक भाव चि कारण देवा ॥ ध्रु ॥ तपें इंद्रियां आघात । [क. क्षणें एक. पं. क्षणा एका.] क्षणें एका वाताहात ॥ २ ॥ मंत्र चळे थोडा । तरि [दे. क. धडे चि.] धड चि होय वेडा ॥ ३ ॥ व्रतें करितां सांग । तरी एक चुकतां भंग ॥ ४ ॥ धर्म सत्त्व चि कारण । नाहीं तरी केला सिण ॥ ५ ॥ भूतदयेसि आघात । [क. उंच. निंच.] उंचनीच वाताहात ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे दुजें । विधिनिषेधाचें ओझें ॥ ७ ॥

७३२. सोडिला संसार । माया तयावरि फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवत चाले मागें मागें । सुखदुःख साहे अंगें ॥ ध्रु ॥ यानें घ्यावें नाम । तीसीकरणें त्याचें काम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोळी । विठ्ठलकृपेची कोंवळी ॥ ३ ॥

७३३. वैसों खेळूं जेवूं । तेथें नाम तुझें गाऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रामकृष्णनाममाळा । घालूं ओवुनियां गळां ॥ ध्रु ॥ विश्वास हा धरूं । नाम बळकट करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां ॥ आह्मां जीवन शरणागतां ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

७३४. पाटीं पोटीं देव । कैचा हरिदासां भेव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा आनंदें कीर्तन । नका आशंकितमन ॥ ध्रु. ॥ एथें कोठें काळ । करील देवापाशीं बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धनी । [क. संपुरतां. दे. सपुरतां.] सपुरता काय वाणी ॥ ३ ॥

७३५. मनोमय पूजा । हे चि [पं. पंढरीये.] पढीयें केशीराजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेतो कल्पनेचा भोग । न मानेती बाह्य रंग ॥ ध्रु. ॥ अंतरींचें जाणे । आदिवर्तमान खुणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुडें । कोठें सरे त्याच्या पुढें ॥ ३ ॥

७३६. जाणे भक्तीचा जिव्हाळा । तो चि [पं. दैवाचा.] देवाचा पुतळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक नये माझ्या मना । हो का पंडित शाहाणा ॥ ध्रु. ॥ नामरूपीं जडलें चित्त । त्याचा दास मी अंकित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नवविध । भक्ति जाणे तो चि शुद्ध ॥ ३ ॥

७३७. याजसाठीं वनांतरा । जातों सांडुनियां घरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें दिठावेल प्रेम । बुद्धि होईल निष्काम ॥ ध्रु. ॥ अद्वैताची वाणी । नाहीं ऐकत मी कानीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अहंब्रह्म । आड येऊं नेदीं भ्रम॥ ३ ॥

७३८. बुडतां आवरीं । मज भवाचे सागरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको मानूं भार । [त. पाहोन.] पाहों दोषांचे डोंगर ॥ ध्रु. ॥ आहे तें सांभाळीं । तुझी कैसी ब्रीदावळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोषी । मी तों पातकांची राशी ॥ ३ ॥

७३९. अक्षई तें झालें । आतां न मोडे रचिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाया पडिला खोले ठायीं । तेथें पुढें चाली नाहीं ॥ ध्रु. ॥ होतें विखुरलें । ताळा जमे झडती आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोली । पुढें कुंटित चि जाली ॥ ३ ॥

७४०. तुझे थोर थोर । भक्त करिती विचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जपतपादि साधनें । मज चिंतवेना मनें ॥ ध्रु. ॥ करुणावचनें । म्यां भाकावीं तुह्मां दीनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेईं । माझें थोडें फार ठायीं ॥ ३ ॥

७४१. लावुनि काहाळा । सुखें करितों सोहळा [दे. त. सोहोळा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सादवीत गेलों जना । भय नाहीं सत्य जाणां ॥ ध्रु. ॥ गात नाचत विनोदें । टाळघागऱ्यांच्या छंदें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेव । नाहीं पुढें येतो देव ॥ ३ ॥

७४२. मुक्त कासया ह्मणावें. । बंधन तें नाहीं ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें करितों कीर्तन । भय विसरलें मन ॥ ध्रु. ॥ देखिजेना नास । घालूं कोणावरी कास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साहे । देव आहे तैसा आहे ॥ ३ ॥

७४३. ओनाम्याच्या [पं. वेळे.] काळें । खडे [त. मांडियेले. पं. मांडवले.] मांडविले बाळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें चि पुढें पुढें काई । मग लागलिया सोई ॥ ध्रु. ॥ रज्जु सर्प होता । तोंवरी चि न कळतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साचें । भय नाहीं बागुलाचें ॥ ३ ॥

७४४. आतां पुढें धरीं । माझे आठव वैखरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको बडबडूं भांडे । कांहीं वाउगें तें रांडे ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल विठ्ठल । ऐसे सांडुनियां बोल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आण । तुज स्वामीची हे जाण ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

७४५. काय नव्हे करितां तुज । आतां राखें माझी लाज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों अपराधाची राशी । शिखा अंगुष्ट तोंपाशी ॥ ध्रु. ॥ त्राहें त्राहें त्राहें । मज कृपादृष्टी पाहें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । सत्य घ्यावी आतां सेवा ॥ ३ ॥

७४६. वंदीन मी भूतें । आतां अवघीं चि [त. पं. हा शब्द नाहीं.] समस्तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची करीन भावना । पदोपदीं नारायणा ॥ ध्रु. ॥ गाळुनियां भेद । प्रमाण तो ऐसा वेद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग । नव्हे दुजयाचा संग ॥ ३ ॥

७४७. पूजा पुज्यमान । कथे उभे हरिजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याची कीर्ती वाखाणिती । तेथें ओतली ते मुर्ती ॥ ध्रु. ॥ देहाचा विसर । केला आनंदें संचार ॥ २ ॥ गेला अभिमान । लाज बोळविला मान ॥ ३ ॥ शोक मोह चिंता । याची नेणती ते वार्ता ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सखे । विठोबा च ते सारिखे ॥ ५ ॥

७४८. भाव तैसें फळ । न चले देवापाशीं बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवे जातीपाशीं जाती । खुण येरयेरां चित्तीं ॥ ध्रु. ॥ हिरा हिरकणी । काढी आंतुनि [त. दे. पं. आहिरणी.] अहिरणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें [त. पं. भलें.] । [त. मन शुद्ध जींहीं केलें. पं. मन शुद्ध तींहीं केलें.] मन शुद्ध हें चांगले ॥ ३ ॥

७४९. वरि बोला रस । कथी ज्ञान माजी फोस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे लटिके जे ठक । तयां इह [दे. त. येहे.] ना पर लोक ॥ ध्रु. ॥ परिस एक सांगे । अंगा धुळी हे न लगे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हाडें । कुतऱ्या लाविलें झगडें ॥ ३ ॥

७५०. हे चि तुझी पूजा । आतां करीन केशीराजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [क. द. अवघीं तुझींच हें पदें.] अवघीं तुझीं पदें । नमस्कारीन अभेदें ॥ ध्रु. ॥ न बर्जितदिशा । जाय तेथें चि सरिसा ॥ २ ॥ नव्हे एकदेशी । तुका ह्मणे गुणदोषीं ॥ ३ ॥

७५१. आपलें तों कांहीं । येथें सांगिजेसें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि हे वाणी वायचळ । छंद करविते बरळ ॥ ध्रु. ॥ पंचभूतांचा हा मेळा । देह सत्यत्वें निराळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भुली । [पं. इची उफराटी चाली.] इच्या उफराट्या चाली ॥ ३ ॥

७५२. विठ्ठल नावाडा फुकाचा । आळविल्या साटीं वाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कटीं कर जैसे तैसे । उभा राहिला न बैसे ॥ ध्रु. ॥ न पाहे सिदोरी । [पं. याती.] जाती कुळ न विचारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । हाका देतां उठाउठीं ॥ ३ ॥

७५३. कृपावंत किती । [पं. दीन.] दीनें बहु आवडती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांचा भार वाहे माथां । करी योगक्षेमचिंता ॥ ध्रु. ॥ भुलों नेदी वाट । करीं धरूनि दावी नीट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें । अनुसरतां एका [पं. एक्या.] भावें ॥ ३ ॥

७५४. नेणती वेद श्रुति कोणी । आह्मां भाविकां वांचुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप आवडे आह्मांशी । तैसी जोडी हृषीकेशी ॥ ध्रु. ॥ आह्मीं भावें बळिवंत । तुज घालूं हृदयांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज धाक । देतां पावसील हाक ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

७५५. मन गुंतलें लुलयां । जाय धांवोनि त्या ठाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें [दे. त. परती पं. परतावी.] परतावी तो बळी । शूर एक भूमंडळीं ॥ ध्रु ॥ येऊनियां घाली घाला । नेणों काय होई [त. पं. होईल.] तुला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें । बहु नाडिले शाहाणे ॥ ३ ॥

७५६. घेईं ['घेईघेई' असें लोकांच्या म्हणण्यांत आहे; पण तसें कोणत्याही प्रतीत आढळत नाहीं.] माझे वाचे । गोड नाम विठोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी घ्या रे डोळे सुख । पाहा विठोबाचें मुख ॥ ध्रु ॥ तुह्मी ऐका रे कान । माझ्या विठोबाचे गुण ॥ २ ॥ मना तेथें धांव घेईं । राहें विठोबाचे पायीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीवां । नको सोडूं या केशवा ॥ ४ ॥

७५७. धणी न पुरे गुण गातां । रूप दृष्टी न्याहाळितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवा बरवा पांडुरंग । कांति सांवळी सुरंग ॥ ध्रु ॥ सर्वमंगळाचें सार । मुख सिद्धीचें भांडार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखा । अंतपार नाहीं लेखा ॥ ३ ॥

७५८. जरी मी नव्हतों पतित । तरि तूं पावन कैंचा येथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि माझें नाम आधीं । मग तूं पावन कृपानिधी ॥ ध्रु ॥ लोहो महिमान परिसा । नाहीं तरीं दगड [पं. दगडा ऐसा.] जैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याचकभावें । कल्पतरु [पं. नाम.] मान पावे ॥ ३ ॥

७५९. एक भाव चित्तीं । तरीं न लगे कांहीं युक्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों आलें जीवें । मज माझियाचि भावें ॥ ध्रु ॥ आठव चि पुरे । सुख अवघें मोहो रे [त. मोहोरें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । पूजा इच्छी नारायण ॥ ३ ॥

७६०. मज संतांचा आधार । तूं एकलें निर्विकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा विचारूनि देवा । नको आह्मांसवें दावा ॥ ध्रु ॥ तुज बोल न बोलवे । आह्मां भांडायाची सवे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी । ऐक्यभाव [पं. एका भावें न उरे उरी । त. ऐक भाव उरे उरी.] उरे उरी ॥ ३ ॥

७६१. तुज मागणें तें देवा । आह्मां तुझी चरणसेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आन नेघों देसी तरी । रिद्धि सिद्धि मुक्ति चारी ॥ ध्रु ॥ संतसंगति सर्वकाळ । थोर प्रेमाचा सुकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । तेणें पुरे माझें काम ॥ ३ ॥

७६२. तुझा शरणागत । जन्मोजन्मींचा अंकित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक [पं. आणीक कांहीं नेणें देवा.] नेणें कांहीं हेवा । तुजवांचूनि केशवा ॥ ध्रु ॥ हें चि माझें गाणें । तुझें नामसंकीर्तन ॥ २ ॥ तुझ्या नामाचीं भूषणें । तुका म्हणे ल्यालों लेणें ॥ ३ ॥

७६३. उतरलों पार । सत्य झाला हा निर्धार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें नाम धरिलें कंठीं । केली संसारासी तुटी ॥ ध्रु ॥ आतां नव्हे बाधा । कोणेविशीं कांहीं कदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । आतां उरलें ऐसें नाहीं ॥ ३ ॥

७६४. क्रियामतिहीन । एक मी गा तुझें दीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा करावा सांभाळ । वारीं माझी तळमळ ॥ ध्रु ॥ नको माझे ठायीं । गुणदोष घालूं कांहीं ॥ २ ॥ अपराधाच्या कोटी । तुका ह्मणे [पं. घाला.] घालीं पोटीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

७६५. नाहीं निर्मळ जीवन । काय करील साबण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी चित्तशुद्धि नाहीं । तेथें बोध करील काई [दे. वृक्षा.] वृक्ष न धरी पुष्पफळ । काय करील वसंतकाळ ॥ २ ॥ वांजे न होती लेकरें । काय करावें भ्रतारें ॥ ३ ॥ नपुंसका पुरुषासी । काय करील बाइल त्यासी ॥ ४ ॥ प्राण गेलिया शरीर । काय करील वेव्हार ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जीवनेंविण । पीक नव्हे नव्हे जाण ॥ ६ ॥

७६६. नवां नवसांचीं । जालों तुह्मासी वाणीचीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण तुझें नाम घेतें । देवा [पं. कोण.] पिंडदान देतें ॥ ध्रु. ॥ कोण होतें मागें पुढें । दुजें बोलाऱ्या रोकडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । कोणा घेतासि वो संगा ॥ ३ ॥

७६७. एका बीजा केला नास । मग भोगलें [दे. भोगेल.] कणीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळे सकळां हा भाव । लाहानथोरांवरी जीव ॥ ध्रु. ॥ लाभ नाहीं फुकासाठीं । केल्याविण जीवासाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रणीं । जीव देतां लाभ दुणी ॥ ३ ॥

७६८. [क. ऐसें. त. आविष्य. दे. ऐश.] आयुष्य गेलें वांयांविण । थोर झाली नागवण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धांवें धांवें तरी । काय पाहातोसि हरी ॥ ध्रु. ॥ माझे तुझे या चि गती । दिवस गेले तोंडीं माती ॥ २ ॥ मन वाव घेऊं नेदी । बुडवूं पाहे भवनदी ॥ ३ ॥ पडिला विषयाचा घाला । तेणें नागविलें मला ॥ ४ ॥ शरण आलों आतां धांवें । तुका ह्मणे मज पावें ॥ ५ ॥

७६९. सोसोनि विपत्ती । जोडी दिली तुझे हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा हा चि उपकार । अंतीं आह्माशीं वेव्हार ॥ ध्रु. ॥ नामरूपा केला ठाव । तुज कोण ह्मणतें देव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । तुज ठाव दिला घरीं ॥ ३॥

७७०. आपुलें मागतां । काय नाहीं आह्मां सत्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि या लौकिकाकारणें । उरीं [दे. क. त. ठेविली.] ठेविलें बोलणें ॥ ध्रु. ॥ ये चि आतां घडी । करूं बैसों ते ची [क. फडीं.] फडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करितों तुला । ठाव नाहीसें विठ्ठला ॥ ३ ॥

७७१. असो आतां किती । तुज यावें काकुलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें प्रारब्ध हें गाढें । तूं बापुडें तयापुढें ॥ ध्रु. ॥ सोडवीन आतां । ब्रीदें तुझीं पंढरीनाथा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । तो गांढ्याचे कान पिळी ॥ ३ ॥

७७२. काय नव्हे केलें । एका चिंतितां विठ्ठलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वसाधनांचें सार । भवसिंधु उतरी पार ॥ ध्रु. ॥ योगयागतपें । केलीं तयानें अमुपें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जपा । मंत्र [त. त्रिअक्षरी. दे. क. तीं अक्षरीं.] तीअक्षरी सोपा ॥ ३ ॥

७७३. हो कां दुराचारी । वाचे नाम जो उच्चारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा दास मी अंकित । कायावाचामनेंसहित ॥ ध्रु. ॥ नसो भाव चित्तीं । हरिचे गुण गातां गीतीं ॥ २ ॥ [पं. करो.] करी अनाचार । वाचे हरिनामउच्चार ॥ ३ ॥ हो कां भलतें कुळ । शुचि अथवा चांडाळ ॥ ४ ॥ ह्मणवी हरिचा दास । तुका ह्मणे धन्य त्यास ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

७७४. हाकेसरिसी उडी । घालूनियां स्तंभ फोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी कृपावंत कोण । माझे विठाईवांचून ॥ ध्रु ॥ करिंता आठव । घांवोनियां घाली कव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गीती [त. हा शब्द नाहीं.] गातां । नामें द्यावी सायुज्यता ॥ ३ ॥

७७५. लोह चुंबकाच्या बळें । उभें राहिलें निराळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा तूं चि आह्मांठायीं । खेळतोसी अंतर्बाहीं ॥ ध्रु ॥ भक्ष अग्नीचा तो दोरा । त्यासि वांचवी मोहरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अधीलपणें । नेली लांकडें चंदनें ॥ ३ ॥

७७६. डोई वाढवूनि केश । भूतें आणिती अंगास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी ते नव्हति संतजन । तेथें नाहीं आत्मखुण ॥ ध्रु ॥ मेळवूनि नरनारी । शकुन सांगती नानापरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मैंद । नाहीं त्यापासीं गोविंद ॥ ३ ॥

७७७. गाढवाचे [त. गाढवाचें घोडें.] घोडे । आह्मी करूं दृष्टीपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चघळी वाहाणा । माघारिया बांडा सुना ॥ ध्रु ॥ [दे. त. सोंगसंपादनी.] सोंगसंपादणी । तरि करूं शुद्ध वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खळ । करूं समयीं निर्मळ ॥ ३ ॥

७७८. बाईल मेली मुक्त जाली । देवें माया सोडविली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठो तुझें माझें राज्य । नाहीं दुसऱ्याचें काज ॥ ध्रु ॥ पोर मेलें बरें जालें । देवें मायाविरहित केलें ॥ २ ॥ माता मेली मज देखतां । तुका ह्मणे हरली चिंता ॥ ३ ॥

७७९. योग तप या चि नांवें । गळित व्हावें अभिमानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करणें तें हें चि करा । सत्यें बरा व्यापार ॥ ध्रु ॥ तरि खंडे येरझार । निघे भार देहाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मानामान । हें बंधन नसावें ॥ ३ ॥

७८०. करी संध्यास्नान । वारी खाउनियां अन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया नाहीं लाभहानी । आदा वेंचाचिये [पं. मनीं.] मानीं ॥ ध्रु ॥ मजुराचें धन । विळा दोर चि जतन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । अधीरासी देव कांहीं ॥ ३ ॥

७८१. वाखर घेउनि आलें । त्यासी तरवारेनें [दे. त. तरवारेणें.] हालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे आपुलें उचित । करुनि टाकावें फजित ॥ ध्रु ॥ अंगुळिया मोडी । त्यासी काय सिलें घोडीं ॥ २ ॥ नपुंसकासाठीं । तुका ह्मणे न लगे जेठी ॥ ३ ॥

७८२. वर्णाश्रम करिसी चोख । तरि तूं पावसी उत्तम लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. त. परि त तुज नाहीं ठावें । जेणें अंगें ब्रह्म व्हावें ।.] तुजला तें नाहीं ठावें । जेणें अंगें चि ब्रह्म व्हावें ॥ ध्रु ॥ जरि तूं जालासी पंडित । करिसी शब्दाचें पांडित्य ॥ २ ॥ गासी तान मान बंध । हाव भाव गीत छंद ॥ ३ ॥ जाणसील तूं स्वतंत्र । आगमोक्त पूजायंत्र ॥ ४ ॥ [पं. साधनाच्या ओढाओढी.] साधनाच्या ओढी । डोळियांच्या मोडामोडी ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे देहीं । संत [पं. जाले ते विदेही.] जाहाले विदेही ॥ ६ ॥

७८३. प्रेमसूत्र दोरी । नेतो तिकडे जातों हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनेंसहित वाचा काया । अवघें दिलें पंढरीराया ॥ ध्रु ॥ सत्ता सकळ तया हातीं । माझी कींव काकुलती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवी तैसें । आह्मी राहों त्याचे इच्छे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

७८४. पाववील ठाया । पांडुरंग चिंतिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासी चिंतिलिया मनीं । चित्ता करी गंवसणी ॥ ध्रु ॥ पावावया फळ । अंगीं असावें हें बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तईं । सिद्धि वोळगती पायीं ॥ ३ ॥

७८५. धन्य भावशीळ । ज्याचें हृदय निर्मळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. मानी.] पूजी प्रतिमेचे देव । संत ह्मणती तेथें भाव ॥ ध्रु ॥ विधिनिषेध नेणती । एक निष्ठा धरुनी चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसें देवा । होणें लागे त्यांच्या भावा ॥ ३ ॥

७८६. आधीं च आळशी । वरी गुरूचा उपदेशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग त्या कैंची आडकाठी । विधिनिषेधाची भेटी ॥ ध्रु ॥ नाचरवे धर्म । न करवे विधिकर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ते गाढव । घेती [पं. मनामागें.] मनासवें धांव ॥ ३ ॥

७८७. नाचे टाळी पिटी । प्रेमें अंग धरणीं लोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझे सखे ते सज्जन । भोळे भाविक हरिजन ॥ ध्रु ॥ न धरिती लाज । नाहीं जनासवें काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाटे । कंठ नेत्रीं जळ लोटे ॥ ३ ॥

७८८. टिळा टोपी माळा देवाचें गवाळें । वागवी वोंगळें [दे. त. वोंगळ.] पोटासाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुळसी खोवी कानीं दर्म खोवी शेंडी । लटिकी धरी बोंडी नासिकाची ॥ ध्रु ॥ कीर्तनाचे वेळे रडे पडे लोळे । प्रेमेंविण डोळे [पं. गळे दाटताती.] गळताती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे मावेचे मइंद । त्यांपाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ३ ॥

७८९. धन्य देहूं गांव पुण्य भूमि ठाव । तेथें नांदे देव पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य क्षेत्रवासी लोक [त. लोक हे दैवाचे. दे. क. लोक दइवाचे.] ते दैवाचे । उच्चारिती वाचे नामघोष ॥ ध्रु ॥ कर कटी उभा विश्वाचा जनिता । वामांगीं ते [त. हे.] माता रखुमादेवी ॥ २ ॥ गरुड पारीं उभा जोडुनियां कर । अश्वत्थ समोर उत्तरामुख ॥ ३ ॥ दक्षिणे शंकर लिंग हरेश्वर । शोभे गंगातीर इंद्रायणी ॥ ४ ॥ लक्ष्मीनारायण [पं. बलाळाचें.] बल्लाळाचें बन । तेथें अधिष्ठान सिद्धेश्वर ॥ ५ ॥ विघ्नराज द्वारीं बहिरव बाहेरी । हनुमंत शेजारीं सहित दोघे ॥ ६ ॥ तेथें दास तुका करितो कीर्तन । हृदयीं चरण विठोबाचे ॥ ७ ॥

शाक्तावर—अभंग १३.

७९०. टंवकारूनि दृष्टी लावुनियां रंग । दावी झगमग डोळ्यांपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणती शिष्यासी लागली समाधी । लटकी चि उपाधी झकविती ॥ ध्रु ॥ दीपाचिया ज्योती कोंडियेलें तेज । उपदेश सांजरात्रीमाजी ॥ २ ॥ रांगोळिया चौक शृंगारुनी बोजा । आवरण पूजा यंत्र करी ॥ ३ ॥ पडदा लावोनियां दीप चहूं कोनीं । बैसोनि आसनीं मुद्रा दावी ॥ ४ ॥ नैवेद्यासी ह्मणे करावें पक्वान्न । पात्रासी दिव्यान्न परवडी ॥ ५ ॥ जाला उपदेश कवळ घ्या रे मुखीं । आपोशन [दे. शखीं.] शेखी बुडविलें ॥ ६ ॥ पाषांड करोनी मांडिली जीविका । बुडवी भाविकां लोकांप्रती ॥ ७ ॥ कायावाचामनें सोडवी संकल्प । गुरु गुरु जप प्रतिपादी ॥ ८ ॥ शुद्ध परमार्थ बुडविला तेणें । गुरुत्वभूषणें भोग भोगी ॥ ९ ॥ विधीचा ही लोप बुडविला वेद । शास्त्रांचा ही बोध हरविला ॥ १० ॥ योगाची धारणा नाहीं प्राणायाम । सांडी यम नेम नित्यादिक ॥ ११ ॥ वैराग्याचा लोप हरिभजनीं विक्षेप । वाढविलें पाप मतिलंडें ॥ १२ ॥ तुका ह्मणे गेलें गुरुत्व गुखाडी । पूर्वजांसी धाडी नर्कवासा ॥ १३ ॥

७९१. शाक्त गधडा जये देशीं । तेथें राशी पापाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुकृताचा उदो केला । गोंधळ घाला इंद्रियें ॥ ध्रु ॥ क्रोधरूपें वसे काम । तीचें नाम जपतसे ॥ २ ॥ मद्यभक्षण मांगिणजाती । विटाळ चित्ती

विषयानुक्रम

सांटविला ॥ ३ ॥ स्तवुनियां पूजी रांड । न [पं. लगे.] लजे भांड दाढीसी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भगवती । नेइल अंतीं आपणापें ॥ ५ ॥

७९२. राजा प्रजा द्वाड देश । शाक्त वास करिती तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अधर्माचें उबड [पं. उबेड.] पीक । धर्म रंक त्या गांवीं ॥ ध्रु ॥ न पिके भूमि कांपे भारें । मेघ वारें पीतील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघीं दुःखें । येती सुखें वस्तीसी ॥ ३ ॥

७९३. ऐसें [पं. ऐका.] कलियुगाच्या मुळें । जालें धर्माचें वाटोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडुनियां रामराम । ब्राह्मण ह्मणती दोमदोम ॥ ध्रु ॥ शिवों नये तीं निळीं । वस्त्रें पांघरती काळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वृत्ति । सांडुनि गदा मागत जाती ॥ ३ ॥

७९४. अवघ्या पापें घडला एक । उपासक शक्तीचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा विटाळ नको अंगा । पांडुरंगा माझिया ॥ ध्रु ॥ काम क्रोध मद्य अंगीं । रंगला रंगीं अवगुणी ॥ २ ॥ करितां पाप न धरी शंका । ह्मणे तुका कोणी ही ॥ ३ ॥

७९५. वारितां बळें धरितां हातीं । जुलुमें जाती नरकामधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंडीदासाप्रति कांहीं । उपदेश तो ही चालेना ॥ ध्रु ॥ जन्म केला वाताहात । थोर घात येठायीं [पं. त. ठायीं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरीनाथा । तुझी कथा दूषीती ॥ ३ ॥

७९६. शाक्तांची शूकरी माय । विष्ठा खाय विदीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तिची त्या पडली [पं. लागली.] सवे । मागें धांवे ह्मणोनि ॥ ध्रु ॥ शाक्तांची गाढवी माय । भुंकत जाय वेसदारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिंदळीचे । बोलतां वाचे निंद्य ते ॥ ३ ॥

७९७. हरिहर सांडुनि देव । धरिती भाव क्षुल्लकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका त्यांची विटंबणा । देवपणा [त. देवपणा त्या भक्तांची.] भक्तांची ॥ ध्रु ॥ अंगीं कवडे घाली गळां । परडी कळाहीन हातीं ॥ २ ॥ गळां गांठा हिंडे दारीं । मनुष्य परी कुतरीं तीं ॥ ३ ॥ माथां सेंदुर दांत खाती । जेंगट हातीं सटवीचें ॥ ४ ॥ [पं. पूजिती विकट दोंद तोंड.] पूजिती विकट दोंद । पशु सोंड गजाची ॥ ५ ॥ ऐशा छंदें चुकलीं वाटा । [त. भाव खोटा तें भजन.] भाव खोटा भजन ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे विष्णुशिवा । वांचुनि देवा भजती ते [त. तें. देहूच्या प्रतींत "तीं" असा पाठ होता तो चांगला होता, पण तो बदलून "ते" असा केला आहे.] ॥ ७ ॥

७९८. कांद्यासाठीं जालें ज्ञान । तेणें जन नाडिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध बुचबुची । भुंके पुची व्यालीची ॥ ध्रु ॥ पूजेलागीं द्रव्य मागे । काय सांगे शिष्यातें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें कैंचें ब्रह्म । अवघा भ्रम विषयांचा ॥ ३ ॥

७९९. सांडुनियां पंढरीराव । कवणातें ह्मणों देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु लाज वाटे चित्ता । आणिकांतें देव ह्मणतां ॥ ध्रु ॥ सांडुनियां हिरा । कोणें वेचाव्या त्या गारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरिहर । [प. ऐसे.] ऐसी सांडुनियां धुर ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८००. बहुतें गेलीं वांयां । न भजतां पंढरीराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती कामिकांची सेवा । लागोन मागोन खात्या देवा ॥ ध्रु ॥ अवघियांचा धनी । त्यासी गेलीं विसरोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं । पडती यमाचिया हातीं ॥ ३ ॥

८०१. असो आतां ऐसा धंदा । तुज गोविंदा आठवूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रक्षिता तूं होसी जरी । तरि काय येरीं करावें ॥ ध्रु ॥ काया वाचा मन पायीं । राहे ठायीं करूं तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गाइन गीतीं । रूप चित्तीं धरूनियां ॥ ३ ॥

८०२. नाहीं आह्मी विष्णुदास । करीत आस कोणांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हे नष्ट करिती निंदा । नेणों सदा आमुची ॥ ध्रु ॥ असों भलते ठायीं मनें । समाधानें आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं देवा । तुझी सेवा धंदा तो ॥ ३ ॥

॥ १३ ॥

८०३. पाखांड्यांनीं पाठी पुरविला दुमाला । तेथें मी विठ्ठला काय बोलों [पं. करूं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांद्याचा खाणार चोजवी कस्तुरी । [पं. आपण.] आपुलें भिकारी अर्थ नेणे ॥ ध्रु ॥ न कळे तें मज पुसती छळूनी । लागतां चरणीं न सोडिती ॥ २ ॥ तुझ्या पांयांविण दुजें नेणें कांहीं । तूं चि सर्वांठायीं एक मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खीळ पडो त्यांच्या तोंडा । किती बोलों भांडां वादकांशीं ॥ ४ ॥

८०४. कलियुगीं कवित्व करिती पाषांड । कुशळ हे भांड बहु जाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्रव्य दारा चित्तीं प्रजांची आवडी । [पं. मुखीं बडबडी भलते चि.] मुखें बडबडी कोरडा चि ॥ ध्रु ॥ दंभ [दे. क. त. ढव.] करी सोंग मानावया जग । मुखें बोले त्याग मनीं नाहीं ॥ २ ॥ वेदाज्ञे करोनि न करिती स्वहित । नव्हती अलिप्त देहाहुनी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दंड [दे. साहिले.] साहील यमाचे । न करी जो वाचे बोले तैसें ॥ ४ ॥

८०५. विषयाचें सुख एथें वाटे गोड । पुढें अवघड यमदंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मारिती तोडिती झोडिती निष्ठुर । यमाचे किंकर बहुसाल ॥ ध्रु ॥ [पं. असिपत्र तरुवर.] असिपत्रीं तरुवरखैराचे इंगळ [दे. पं. त. विंगळ.] । निघतील ज्वाळ तेलपाकीं ॥ २ ॥ तप्तभूमीवरि [पं. चालविती पायीं.] लोळविती पाहीं । अग्निस्तंभ वाहीं कवळविती ॥ ३ ॥ ह्मणऊनि तुका येतो काकुलती । पुरे आतां याती गर्भवास ॥ ४ ॥

८०६. अल्प माझी मती । ह्मणोनि येतों काकुलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दाखवा दाखवा । मज पाउलें केशवा ॥ ध्रु ॥ धीर माझ्या मना । नाहीं नाहीं नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दया । मज करा अभागिया ॥ ३ ॥

८०७. वाटुली पाहातां सिणले डोळुले । दाविसी पाउलें कैं [दे. त. कडूं.] वो डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माय माउली कृपेची साउली । विठ्ठले पाहिली वास तुझी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या [दे. असांवल्या.] आसावल्या बाह्या । तुज क्षेम [क. देया. पं. द्येया.] द्याया पांडुरंगा ॥ ३ ॥

८०८. देह हा सादर [पं. पाहावया.] पाहावा निश्चित । सर्व सुख एथें नाम आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्म जें देखणें द्वैत जेव्हां गेलें । शरीर तें जालें ब्रह्मरूप ॥ ध्रु ॥ यजन याजन तप [क. त. व्रत.] व्रतें करिती । विकल्पें नागवती शुद्ध पुण्या [पं. पुण्यें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व सुख एथें आहे । भ्रांति दूर पाहें टाकुनियां ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८०९. तुझे वर्णूं गुण ऐसी नाहीं मती । राहिल्या त्या श्रुती मौन्यपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मौन्यपणें वाचा थोंटावल्या चारी । ऐसें तुझें हरी रूप आहे ॥ छ ॥ रूप तुझें ऐसें डोळां न देखवे । जेथें हें झकवे ब्रह्मादिक ॥ २ ॥ ब्रह्मादिकां [दे. क. त. ब्रह्मादिक.] देवां [दे. क. पं. देवां.] कर्माची कचाटी । ह्मणोनि आटाटी फार त्यांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझें गुण नाम रूप । आहेसी अभुप वाणूं [पं. काय.] काई ॥ ४ ॥

८१०. मनवाचातीत तुझें हें स्वरूप । ह्मणोनियां माप भक्ति केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तीचिया मापें मोजितों अनंता । इतरानें तत्वता न मोजवे ॥ छ ॥ योग याग तपें देहाचिया योगें । ज्ञानाचिया लागें न [दे. क. सांपडेसी.] सांपडसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी भोळ्या भावें सेवा । घ्यावी जी केशवा करितों ऐसी ॥ ३ ॥

८११. देवा ऐसा शिष्य देईं । ब्रह्मज्ञानी निपुण पाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जो कां भावाचा आगळा । भक्तिप्रेमाचा पुतळा ॥ छ ॥ ऐशा युक्ति ज्याला वाणे । तेथें वैराग्याचें ठाणें ॥ २ ॥ ऐसा जाला हो [दे. शरीरीं.] शरीरी । तुका लिंबलोण करी ॥ ३ ॥

८१२. जंववरी [दे. त. जंव नाहीं.] नाहीं देखिली पंढरी । [पं. तंयवरि.] तोंवरी वर्णिसी [त. वर्णिसील.] थोरी वैकुंठींची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोक्षसिद्धि तेथें हिंडे दारोदारीं । होऊनि कामारी दीनरूप ॥ छ ॥ वृंदावन सडे चौक रंग माळा । अभिनव [दे. त. पं. अभिन्नव.] सोहोळा घरोघरीं ॥ २ ॥ नामघोष कथापुराणकीर्तनीं । ओविया कांडणीं पांडुरंग ॥ ३ ॥ सर्व सुख तेथें असे सर्वकाळ । ब्रह्म तें केवळ नांदतसे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जें न साधे सायासें । तें हें प्रत्यक्ष दिसे विटेवरि ॥ ५ ॥

८१३. दुःख वाटे ऐसी ऐकों [पं. ऐकोनियां. दे. एकोनियें क. ऐकोनिये.] नये गोष्टी । जेणें घडे तुटी तुझ्या पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येतो कळवळा देखोनियां घात । करितों फजित नाइकती ॥ छ ॥ काय करूं देवा ऐसी नाहीं शक्ति । दंडुनि पुढती वाटे लावूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज दावूं नको ऐसे । दृष्टीपुढें पिसे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

८१४. शूकरासी विष्ठा माने सावकास । मिष्टान्नाची त्यास काय गोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं अभक्तांसी आवडे पाखांड । न लगे त्यां गोड परमार्थ ॥ छ ॥ श्वानासी भोजन दिलें पंचामृत । तरी त्याचें चित्त हाडावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्पा पाजिलिया क्षीर । वमितां विखार विष जालें ॥ ३ ॥

८१५. रासभ धुतला महा तीर्थामाजी । नव्हे जैसा तेजी शामकर्ण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं खळा काय केला उपदेश । नव्हे चि मानस शुद्ध त्याचें ॥ छ ॥ सर्पासी पाजिलें शर्करापीयूष । अंतरींचें विष जाऊं नेणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे श्वाना क्षिरीचें भोजन । सवें चि वमन जेवी तया ॥ ३ ॥

८१६. जेवीं नवज्वरें तापलें शरीर । लागे तया क्षीर [त. विषतुल्य.] विषातुल्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं परमार्थ जीहीं दुराविला । तयालागीं झाला सन्निपात [दे. "कामिण." असें नवीन केलें आहे.] कामिनी जयाच्या जाहाली नेत्रासी । देग्वी तो चंद्रासी पीतवर्ण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मद्यपानाची आवडी । न रुचे त्या गोडी नवनीताची ॥ ३ ॥

८१७. आतां असों मना अभक्तांची कथा । न होईं दुश्चिता हरिनामीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये त्याची कदा गोष्टी करूं मात । जिव्हे प्रायश्चित्त त्याच्या नांवें ॥ छ ॥ प्रभातें न घ्यावें नांव माकडाचें । तैसें अभक्ताचें सर्वकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आठवूं मंगळ । जेणें सर्व काळ सुखरूप ॥ ३ ॥

८१८. नाम आठवितां सद्गदित कंठीं । प्रेम वाढे पोटीं ऐसें करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रोमांच जीवन [त. आनंदाअश्रू.] आनंदाश्रु नेत्रीं । अष्टांग ही गात्रीं प्रेम तुझें ॥ ध्रु ॥ सर्व ही शरीर वेचो या कीर्तनीं । गाऊं निशिदिनीं नाम तुझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजें न करीं कल्पांतीं । सर्वदा विश्रांति संतां पाईं ॥ ३ ॥

८१९. जननी हे जाणे बाळकाचें वर्म । सुख दुःख धर्म जें जें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंधापुढें जेणें दिधला आधार । त्याचा हा विचार तो चि जाणे ॥ ध्रु ॥ शरणागता जेणें घातलें पाठीशीं । तो जाणे तेविशीं राखों तया ॥ २ ॥ कासे लागे तया न [पं. लागती.] लगती सायास । पोहोणारा त्यास पार पावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव विठ्ठलाचे हातीं । दिला त्याची गति तो चि जाणे ॥ ४ ॥

८२०. नका वांटूं मन विधिनिषेधांसी । स्मरावा मानसीं पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खादलिया अन्ना मासी बोलों [दे. बोळों.] नये । अवघें चि जाये एका घांसें ॥ ध्रु ॥ जोडी होते परी ते बहु कठिण । करितां जतन सांभाळावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें न [त. माना.] मना विषाद । निंबेविण व्याध तुटों नये ॥ ३ ॥

८२१. नको होऊं देऊं भावीं अभावना । या चि नांवें जाणा बहु दोष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मेघदृष्टि येथें होते अनिवार । जिव्हाळ्या [दे. जिव्हाळ्यां.] उखर लाभ नाड ॥ ध्रु ॥ उत्तमा विभागें कनिष्ठाची इच्छा । कल्पतरु तैसा फळे त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिणें बहु थोडें आहे । आपुलिया पाहें पुढें बरें ॥ ३ ॥

८२२. त्याग तंव मज न वजतां केला । कांहीं च विठ्ठला मनांतूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागलिया आला उबग सहज । न धरितां काज जालें मनीं ॥ ध्रु ॥ देह जड जालें ऋणाच्या आभारें । केलें संवसारें कासावीस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेला आळसकिळस । अकर्तव्य दोष निवारले ॥ ३ ॥

८२३. मढें झांकुनियां करिती पेरणी । कुणबियाचे वाणी लवलाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयापरी करीं स्वहित आपुलें । जयासी फावलें नरदेह ॥ ध्रु ॥ ओटीच्या परिस मुठीचें तें वाढे । यापरि कैवाडें स्वहिताचें ॥ २ ॥ नाहीं काळसत्ता आपुलिये हातीं । जाणते हे गुंती उगविती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाहें आपुली सूचना । करितो शाहाणा मृत्युलोकीं ॥ ४ ॥

८२४. राजा चाले तेथें वैभव सांगातें । हें काय लागतें सांगावें त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणी कोणा एथें न मनी [त. ती.] जी फुका । कृपेविण एका देवाचिया ॥ ध्रु ॥ शृंगारिलें नाहीं तगोंयेत वरि । उमटे लौकरि जैसें तैसें [दे. तैतें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं वसे नारायण । कृपेची ते खुण [क. दिसों.] साम्या येते ॥ ३ ॥

८२५. वत्स पळे धेनु धांवे पाठीलागीं । प्रीतीचा तो अंगीं [दे. पं. क. त. आयुर्भाव.] आविर्भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिकविलें काय येईल कारणा । सूत्र ओढी मना आणिकांच्या ॥ ध्रु ॥ सांडिलें तें नाहीं घेत मेळवितां । ह्मणऊनि लाता मागें सारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आग्रह करावा न लगे । सांगतसे अंगें अनुभव ॥ ३ ॥

८२६. देवाच्या संबंधें विश्व चि सोयरें । सूत्र ओढे दोरें एका एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहाच हें नव्हे विटायासारिखें । जीव जीवनीं देखें सामावलें ॥ ध्रु ॥ आणिकांचें सुख दुःख उमटे अंतरीं । एथील इतरीं तेणें न्यायें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठसावलें शुद्ध जाती । शोभा चि पुढती विशेषता ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८२७. अवघा वेंचलों इंद्रियांचे ओढी । जालें तें तें घडी निरोपिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असावा जी ठावा सेवेसी विचार । आपुला ऱ्यां भार उतरिला ॥ ध्रु ॥ कायावाचामनें तो चि निजध्यास । एथें जालों ओस भक्तिभावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं येईल धावणें । तरि नारायणें सांभाळावें ॥ ३ ॥

८२८. राहो आतां हें चि ध्यान । डोळां मन लंपटो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोंडकोंडुनि धरीन जीवें । देहभावें ओंवाळीन ॥ ध्रु ॥ होईल येणें कळसा आलें । स्थिरावलें अंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोजिरिया । विठोबा पायां पडों द्या ॥ ३ ॥

८२९. आदि मध्य अंत दाखविला दीपें । हा तों आपणापें यत्न बरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. क. त. दाशत्वें. पं. दास्यत्वें.] दासत्वें दाविलें धन्याचें भांडार । तोंतों नव्हे सार एथुनियां ॥ ध्रु ॥ उपायानें सोस नासला सकळ । [त. सत्यें.] सत्ते सत्तावळ अंगा आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दृष्टि सकळांचे शिरीं । वचन चि करी बैसोनियां ॥ ३ ॥

८३०. [पं. साटविला वान.] सांटविले वाण । पैस घातला दुकान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जें ज्या पाहिजे जे काळीं । आहे सिद्ध चि जवळी ॥ ध्रु ॥ निवडिलें साचें । उत्तममध्यमकनिष्ठाचें ॥ २ ॥ तुका बैसला दुकानीं । [पं. मोला ऐसी दावी वानि.] दावी मोला ऐसी वाणी ॥ ३ ॥

८३१. लागलिया मुख स्तनां । घाली पान्हा माउली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभयतां आवडी लाडें । कोडें कोड पुरतसे ॥ ध्रु ॥ मेळवितां अंगें अंग । प्रेमें रंग वाढतो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जड भारी । अवघें शिरीं जननीचे ॥ ३ ॥

८३२. अवगुण तों [त. 'कोणी नाहीं' यांच्याबद्दल 'नाहीं कोणी'. पं. कांहीं नाहीं.] कोणीं नाहीं प्रतिष्ठिले । मागें होत आले शिष्टाचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुर्बळाच्या नांवें पिटावा डांगोरा । हा [क. त. तो.] तों नव्हे बरा सत्यवाद ॥ ध्रु ॥ मद्य आणि मधु एकरासी नांवें । तरि [त. पं. 'कां तें' याबद्दल 'तें कां'.] कां तें खावें आधारें त्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा उच्छिष्ट प्रसाद । निवडी भेदाभेद दृष्टिन्यायें ॥ ३ ॥

८३३. भूतीं भगवंत । हा [पं. हा शब्द नाहीं.] तों जाणतों संकेत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भारी मोकलितों बाण । ज्याचा त्यासी कळे गुण ॥ ध्रु ॥ करावा उपदेश । निवडोनि तरि दोष ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे । चुकतां आडरानें कांटे ॥ ३ ॥

८३४. आह्मां हें कौतुक [दे. त. क. कवतुक.] जगा द्यावी नीत । करावे फजित चुकती ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयाचा बाध एकाच्या निरोपें । काय व्हावें कोपें जगाचिया ॥ ध्रु ॥ अविद्येचा येथें कोठें परिश्रम । रामकृष्णनाम ऐसे बाण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें खऱ्याचा विकरा । न सरती येरा खोट्या परी ॥ ३ ॥

८३५. दर्पणासी नखटें [पं. नकटें.] लाजे । शुद्ध खिजे देखोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें अवगुणांच्या बाधें । दिसे सुदें विपरीत ॥ ध्रु ॥ अंधळ्यास काय हिरा । गारां चि तो सारिखा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भुंके [दे. "सुणें" असे मागून केलें आहे.] सुनें । ठाया नेणे ठाव तो ॥ ३ ॥

८३६. नावडे तरि कां येतील हे भांड । घेउनियां तोंड काळें येथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नासोनियां जाय रस यासंगती । खळाचे पंगती नारायणा ॥ ध्रु ॥ तोंडावाटा नर्क काढी अमंगळ । मिष्टान्ना विटाळ करी [दे. "सुणें" असे मागून केलें आहे.] सुनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं संतांची मर्यादा । निंदे तो चि निंदा मायझवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८३७. लेकरा आईतें पित्याची जतन । दावी निजधन सर्व जोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यापरि आमचा जालासे सांभाळ । देखिला चि काळ नाहीं आड ॥ ध्रु० ॥ भुकेचे संनिध वसे स्तनपान । उपायाची भिन्न चिंता नाहीं ॥ २ ॥ आळवूनि तुका उभा पैलथडी । घातली या उडी पांडुरंगें ॥ ३ ॥

८३८. शुद्ध चर्या हें चि [पं. 'चि' हा शब्द नाही.] संताचें पूजन । लागत चि धन नाहीं वित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सगुणाचे सोई सगुण विश्रांती । आपण चि येती चोजवीत ॥ ध्रु० ॥ कीर्तनीं [पं. कीर्तनेची.] चि वोळे कृपेचा वोरस । दुरीपणें वास संनिधता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म सांगतों [त. सवंग.] सवंगें । मन लावा लागें स्वहिताच्या ॥ ३ ॥

८३९. जीवींचें जाणावें या नांवें आवडी । हेंकड तें ओढी अमंगळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्ताच्या संकोचें कांहीं च न घडे । अतिशयें वेडे चार ते [दे. तो.] चि ॥ ध्रु० ॥ काळाविण कांहीं नाहीं रुचों येत । करूनि संकेत ठेवियेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे वचनें चांचणी । काय बोलवूनि वेळोवेळां ॥ ३ ॥

८४०. कामातुर चवी सांडी । बरळ तोंडीं बरळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंगलें तें अंगीं दावी । विष देववी आसडे ॥ ध्रु० ॥ धनसोसें लागे वेड । ते बडबड शमेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेसनें दोन्ही । नर्कखाणी भोगावया ॥ ३ ॥

८४१. [पं. कृष्णांजन.] कृष्णांजनें जाले सोज्वळ लोचन । तेणें दिले [पं. त. वाण.] वान निवडुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरोपाच्या मापें [पं. करील बडबड. दे. करीं.] करी लडबड । त्याचें [पं. त. तेणे.] त्यानें गोड नारायणें ॥ ध्रु० ॥ भाग्यवंतांघरीं करितां विश्वासें । [पं. काये.] कार्य त्यासरिसें होईजेतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट भरे बरेबोजा । निज ठाव निजा निजस्छानीं ॥ ३ ॥

८४२. मैंद आला पंढरीस । हातीं घेउनि प्रेमपाश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें नाडियलें जग । नेतो लागों नेदी माग ॥ ध्रु० ॥ उभारोनि बाहे । दृष्टादृष्टी वेधीताहे ॥ २ ॥ वैकुंठीहुनि पेणें । केलें पंढरीकारणें ॥ ३ ॥ पुंडलिकें थारा । देउनि [दे. क. आणिलें चोरा.] आणिलें या चोरा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चला । तुह्मी आह्मी धरूं त्याला ॥ ५ ॥

८४३. भांवडी माउली कवतुकें बाळा । आपणा सकळां साक्षित्वेसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी माझी ह्मणे [पं. एकमेका.] एकएकां मारी । हें तों नाहीं दुरी उभयतां ॥ ध्रु० ॥ तुझें थोडें भातें बहु फार । छंद करकर वाद मिथ्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके ठायीं आहे वर्म । हें चि होय श्रम निवारितें ॥ ३ ॥

८४४. लटकियाची [दे. लटिकियाच्या. पं. लटिक्याच्या.] आशा । होतों पडिलों वळसा । होउनियां दोषा । पात्र मिथ्या अभिमानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवी उघडली दृष्टी । नाहीं तरी होतों कष्टी । आक्रंदते सृष्टी । मात्र या चेष्टांनीं ॥ ध्रु० ॥ मरणाची नाहीं शुद्धी । लोभीं प्रवर्तली बुद्धी । परती तों कधीं । घडे चि ना माघारीं ॥ २ ॥ सांचूनि मरे धन । लावी पोरांसी भांडण । नाहीं नारायण । तुका ह्मणे स्मरीला ॥ ३ ॥

८४५. जवळी मुखापाशीं । असतां नेघे [दे. आहिर्णेसी. पं. अहिर्णिसी. त. आहीर्णीसी.] अहर्निशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भवनिर्दाळण नाम । विठ्ठल विठ्ठल नासी काम ॥ ध्रु० ॥ सुखाचें शेजार । करूं कां नावडें घर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवा । कां हा न करी चि बरवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८४६. बरवें देशावर [दे. त. पं. देशाउर.] जालें । काय बोलें बोलावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभें लाभ दुणावला । जीव धाला [दे. त. दरुषणें.] ॥ ध्रु ॥ दर्शनें भाग्यें जाली संतभेटी । आवडी पोटीं होती ते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे श्रम केला । अवघा आला फळासी ॥ ३ ॥

८४७. सांगतां हें नये सुख । कीर्ती मुख न पुरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीनें सेवन करूं । जीवीं चें धरूं जीवीं च ॥ ध्रु ॥ उपमा या देतां लाभा । काशा शोभा सारिखी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नुचलीं डोई । ठेविली पायीं संतांचे ॥ ३ ॥

८४८. [पं. आपुला लाहो.] आपुलाला लाहो करूं । केणें भरूं हा विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्य पावलों या ठाया । आतां काया कुरवंडी ॥ ध्रु ॥ [दे. त. पुढती.] पुढती कोठें घडे ऐसें । बहुतां दिसें फावलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली जोडी । चरण घडी न विसंवें [दे. क. विसमें.] ॥ ३ ॥

८४९. उजळलें भाग्य आतां । अवघी चिंता वारली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतदर्शनें लाभ । पद्मनाभ जोडला ॥ ध्रु ॥ संपुष्ट [पं. हे.] हा हृदयपेटी । करूनि पोटीं सांटवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होता ठेवा । तो या भावा सांपडला ॥ ३ ॥

८५०. [त. आह्मांसी आपुलें नावडे स्वहित.] आह्मां आपुलें नावडे संचित । [दे. त. पं. चरफडी.] चरफडे चित्त कळवळ्यानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न कळतां जाला खोळंब [पं. खोळंबा.] मारगा । जगीं जालों जगा बहुरूपी ॥ ध्रु ॥ कळों आलें बरें उघडले डोळे । कर्णधार मिळे तरि बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हाल ऐकत करुणा । तरि नारायणा उडी घाला ॥ ३ ॥

८५१. बरगासाटीं खादलें शेण । मिळतां अन्न न संडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फजित तो केला लाहे । ताडण साहे गौरव ॥ ध्रु ॥ ओढाळाची ओंगळ ओढी । उगी खोडी नवजाय ॥ २ ॥ तुका फजीत करी [पं. बुका.] बुच्या । विसरे कुच्या खोडी तेणें ॥ ३ ॥

८५२. धांव घालीं आई । आतां पाहातेसी काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर नाहीं माझे पोटीं । जालें वियोगें हिंपुटी [दे. हिंपुटीं.] करावें सीतळ । बहु जाली हळहळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डोई । कधीं ठेवीन हे पायीं ॥ ३ ॥

८५३. तुह्मां ठावा होता देवा । माझे अंतरींचा हेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होती काशानें सुटका । तरि हे वैकुंठनायका ॥ ध्रु ॥ नसतें सांभाळिलें । जरि तुह्मीं आश्वासिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपाळुवा । वरवा केला सावाधावा ॥ ३ ॥

८५४. देऊं ते उपमा । आवडीनें पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहातां काशा तूं सारिखा । तिंहीं लोकांच्या जनका ॥ ध्रु ॥ आरुष हे वाणी । गोड करूनि घेतां कानीं ॥ २ ॥ आवडीनें खेळे । तुका [पं. फुकाचे.] पुरवावे सोहाळे [दे. पं. सोहाळे.] ॥ ३ ॥

८५५. दर्शनाची आस । आतां न सांह उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव आला पायांपाशीं । येथें असें कलिवरेंसीं ॥ ध्रु ॥ कांहीं च नाठवे । ठायीं बैसलें [पं. नुठावे.] नुठवे ॥ २ ॥ जीव असतां पाहीं । तुका ठकावला ठायीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८५६. भोगावरि आह्मीं घातला पाषाण । मरणा मरण आणियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्व तूं व्यापक काय मी निराळा । काशासाठीं बळा येऊं आतां ॥ ध्रु. ॥ काय सारूनियां काढावें बाहेरी । आणूनि भीतरी काय ठेवूं ॥ २ ॥ केला तरी उरे वाद चि कोरडा । बळें घ्यावी पीडा स्वपनींची ॥ ३ ॥ आवघे चि वाण आले तुह्मां घरा । मजुरी मजुरा रोज [त. कीर्ती.] कीर्दी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नेणें लाभ हानी । असेल तो धनी राखो वाडा ॥ ५ ॥

८५७. कां हो एथें काळ आला आह्मां आड । तुह्मांपाशीं नाड करावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हो विचाराचें पडिलें सांकडें । काय ऐसें कोडें उपजलें ॥ ध्रु. ॥ कां हो उपजेना द्यावी ऐशी भेटी । काय द्वैत पोटीं धरिलें देवा ॥ २ ॥ पाप फार किंवा जालासी दुर्बळ । मागिल तें बळ नाहीं आतां ॥ ३ ॥ काय जालें देणें [पं. नेणें.] निघालें दिवाळें । कीं बांधलासि बळें ऋणेंपायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कां रे ऐसी केली गोवी । तुझी माझी ठेवी निवडुनियां ॥ ५ ॥

८५८. काय देह घालूं करवती [दे. करमरी.] कर्मरी । टाकूं या भितरी अग्नीमाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सेवूं वन शीत उष्ण [पं. ताहान.] तान । साहों कीं मोहन [पं. मौन.] धरुनी बैसों ॥ ध्रु. ॥ काय लावूं अंगीं भस्म उधळण । हिंडूं देश कोण खुंट चारी ॥ २ ॥ काय [दे. क. त. तजूं.] त्यजूं अन्न करूनि उपास । काय करूं नास जीवित्वाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय करावा [पं. उपाय.] उपाव । ऐसा देईं भाव पांडुरंगा ॥ ४ ॥

८५९. दंभें कीर्ति पोट भरे मानी जन । स्वहित कारण नव्हे कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरती तुझे पाय मज दुरी । धरितां हे थोरी जाणिवेची ॥ ध्रु. ॥ पिंडाच्या पाळणें धांवती विकार । मज दावेदार मजमाजी ॥ २ ॥ कैसा करूं घात आपुला आपण । धरूनि गुमान लोकलाज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज दावी तो सोहळा [दे. त. सोहोळा.] । देखें पाय डोळां तुझे देवा ॥ ४ ॥

८६०. धिग [पं. त. जीणें.] जिणें त्याचा स्वामी हीन वर । मरण तें [दे. बर. पं. बरें.] बर भलें मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. ऐका जी.] आइका जी देवा ऐसी आहे नीत । काय तें उचित सांभाळावें ॥ ध्रु. ॥ देशोदेशीं धाक जयाच्या उत्तरें । तयाचें कुतरें परि भलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें कां सुचलें उत्तर । जाणोनि अंतर ओळखावें ॥ ३ ॥

८६१. आतां [पं. तुज गाऊं.] गाऊं तुज ओविया [दे. मंगळीं.] मंगळी । करूं गदारोळी हरिकथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होसि निवारिता आमुचें सकळ । भय तळमळ पापपुण्य ॥ ध्रु. ॥ भोगिले ते भोग लावूं तुझे अंगीं । अलिप्त या रगीं होउनि राहों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी लाडिकीं लेंकरें । न राहों अंतरें [दे. त. पं. अंतरे.] पायांविण ॥ ३ ॥

८६२. सर्व सुखें आजी एथें चि वोळलीं । संतांचीं देखिलीं चरणांबुजें ॥ १ ॥ सर्वकाळ होतों आठवीत मनीं । फिटली ते धणी येणें काळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाचा राहिली कुंटित । पुढें जालें चित्त समाधान ॥ ३ ॥

८६३. विठ्ठल सोयरा सज्जन सांगाती । विठ्ठल या चित्तीं बैसलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलें हें अंग व्यापिली ते काया । विठ्ठल हे [त. ही.] छाया माझी मज ॥ ध्रु. ॥ बैसला विठ्ठल जिव्हेचिया माथां । न वदे अन्यथा आन दुजें ॥ २ ॥ सकळां इंद्रियां मन एक प्रधान । तें ही करी ध्यान विठोबाचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या [पं. तुका ह्मणे या हो विठलासी आता. त. तुका ह्मणे या विठोबासी आतां.] विठ्ठलासी आतां । नये विसंवतां माझें मज ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

८६४. होय [पं. होय होय. दे. होयें वारेकरी पांहें पांहें रे.] वारकरी । पाहें पाहें रे पंढरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावीं साधनें । फळ अवघें चि तेणें ॥ ध्रु ॥ अभिमान नुरे । कोड अवघें चि पुरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डोळां । [पं. विठु. त. विठल.] विठो बैसला सांवळा ॥ ३ ॥

८६५. पंढरीसी जाय । तो विसरे बापमाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा होय पांडुरंग । राहे धरूनियां अंग ॥ ध्रु ॥ न लगे धन मान । देहभावें उदासीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मळ । [क. नाहीं.] नासी तात्काळ तें स्थळ ॥ ३ ॥

८६६. बळें बाह्यात्कारें संपादिलें सोंग । नाहीं जाला त्याग अंतरींचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें येतें नित्य माझ्या अनुभवा । मनासी हा ठावा समाचार ॥ ध्रु ॥ जागृतीचा नाहीं अनुभव स्वप्नीं । जातों विसरुनि सकळ हें ॥ २ ॥ प्रपंचाबाहेरि नाहीं आलें चित्त । केले करी नित्य [पं. वेवसाव.] वेवसाय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज भोरप्या चि परी । जालें सोंग वरी आंत तैसें ॥ ४ ॥

८६७. ह्मणवितों दास ते नाहीं करणी । आंत वरी दोन्ही भिन्न भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गातों नाचतों तें दाखवितों जना । प्रेम नारायणा नाहीं अंगीं ॥ ध्रु ॥ पाविजे तें वर्म न कळे चि कांहीं । बुडालों या डोहीं दंभाचिया ॥ २ ॥ भांडवल काळें होतोहातीं नेलें । माप या लागलें आयुष्यासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वांयां गेलों ऐसा दिसें । होईल या हांसे लौकिकाचें ॥ ४ ॥

८६८. न कळतां काय करावा उपाय । जेणें राहे भाव तुझ्या पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येऊनियां वास करिसी हृदयीं । ऐसें घडे कईं कासयानें ॥ ध्रु ॥ साच भावें तुझें चिंतन मानसीं । राहे हें करिसी कैं गा देवा ॥ २ ॥ लटिकें हें माझें करूनियां दुरी । साच तूं अंतरीं येउनि राहें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज राखावें पतिता । आपुलिया सत्ता पांडुरंगा ॥ ४ ॥

८६९. चिंतिलें तें मनिंचें जाणें । पुरवी खुणे अंतरींचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रात्री न कळे दिवस न कळे । अंगीं खेळे दैवत हें ॥ ध्रु ॥ नवसियाचे नव [पं. पुरवी नवस.] रस । भोगी त्यास भिन्न नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सम चि देणें । समचरण उभा असे ॥ ३ ॥

८७०. [दे. त. क. उधाराचा.] उद्धाराचा संदेह नाहीं । याचा कांहीं सेवकां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंग अभिमानी । जीवदानी कोंवसा ॥ ध्रु ॥ बुडतां जळीं जळतां अंगीं । ते प्रसंगी राखावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मांसाटीं । कृपा पोटीं वागवी ॥ ३ ॥

८७१. काय विरक्ति [त. काय विरक्ति ते.] कळे आह्मां । जाणों एका नामा विठोबाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [क. नाचों सुख. पं. नाचों प्रेमसुखें वैष्णवांचे मेळीं । दिंडी टाळघोळीं आनंदे या ॥. त. नाचों पे सुख वैष्णवमळीं । सदा टाळघोळीं आनंदेसी] नाचों सुखें वैष्णवमेळीं । टाळघोळीं आनंदें ॥ ध्रु ॥ शांति क्षमा दया मी काय जाणें । गोविंद कीर्तनेंवांचूनियां ॥ २ ॥ [क. हें कडवें नाहीं व पं. “कासया एकांत” याच्या मागून आहे.] कासया उदास असों देहावरी । अमृतसागरीं बुडोनियां ॥ ३ ॥ कासया एकांत सेवूं तया वना । आनंद तो जनामाजी असे ॥ ४ ॥ तुका [पं. तुका ह्मणे मज आहे हा भरवसा ।.] ह्मणे आह्मां ऐसा भरवसा । विठ्ठल सरसा चालतसे ॥ ५ ॥

८७२. जेथें वैष्णवांचा वास । धन्य भूमी पुण्य देश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोष नाहीं ओखदासी । दूत [त. सांगती.] सांगे यमापाशीं [पं. गरुड ठकियांच्या.] गरुडटकयांच्या भारें । भूमि गर्जे [दे. त. जेजेकारें.] जयजयकारें ॥ २ ॥

विषयानुक्रम

सहज तयां जनां छंद । वाचे गोविंद गोविंद ॥ ३ ॥ तुळसीवनें रंगमाळा । अवघा वैकुंठसोहळा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भेणें । काळ नये तेणें राणें ॥ ५ ॥

८७३. [या व मागील अभंगांच्या मध्यें “तुका सज्ञन तिनक कहिये । जीनथें प्रेम दुनाये । दुर्जन तेरा मुख काला । थीता प्रेम घटाये” हा दोहरा **दे. क.** या दोन प्रतीत आहे.] माझ्या विठोबाचा कैसा प्रेमभाव । आपण चि देव होय गुरु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पढियें देहभावें पुरवितो वासना । अंतीं तें आपणापाशीं न्यावें ॥ ध्रु. ॥ मागें पुढें उभा राहे सांभाळीत । आलिया आघात निवारावे ॥ २ ॥ योगक्षेम [**दे.** त्यांचें **पं.** त्यांचा.] त्याचें जाणे जडभारी । वाट दावी करीं धरूनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं विश्वास ज्या मनीं । पाहावें पुराणीं विचारूनी ॥ ४ ॥

८७४. सकळ धर्म मज विठोबाचें नाम । आणीक तें वर्म नेणें कांहीं ॥ १ ॥ काय जाणों संतां निरविलें देवें । करिती या भावें कृपा मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा कोण अधिकार । तो मज विचार कळों यावा ॥ ३ ॥

८७५. उदंड शाहाणे होत [**पं.** होती] तर्कवंत । [**पं.** परी नेणवे चि०.] परि या नेणवे अंत विठोबाचा ॥ १ ॥ उदंडा [**पं.** उदंड अक्षरे.] अक्षरां करोत भरोवरी । [**पं.** परी नेणवे चि०.] परि ते नेणवे थोरी विठोबाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं भोळेपणाविण । जाणीव ते [**क. त. पं.** तो.] सिण रितें माप ॥ ३ ॥

८७६. आधारावांचुनी । काय सांगसी [**क.** सांगशील.] काहाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठावा नाहीं पंढरीराव । तोंवरी अवघें चि वाव ॥ ध्रु. ॥ मानिताहे कोण । तुझें कोरडें ब्रह्मज्ञान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवा । जाणपण एक सवा ॥ ३ ॥

८७७. अनाथांची तुह्मां दया । पंढरीराया येतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ऐकोनियां कीर्ति । बहु विश्रांति पावलों ॥ ध्रु. ॥ अनाथांच्या धांवा घरा । नामें करा कुडावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सवघड हित । ठेवूं चित्त पायांपें ॥ ३ ॥

८७८. येथें नाहीं उरों आले अवतार । येर ते पामर जीव किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषयांचे झणी व्हाल लोलिंगत । चेवलिया अंत न लगे मज ॥ ध्रु. ॥ वाहोनियां भार कुंथसील ओंझे । तें चि माझें थीता त्याग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैसी नाहीं त्याची लाज । संतीं केशीराज साधियेला ॥ ३ ॥

७८९. हीं च त्यांचीं पंचभूतें । जीवन भातें प्रेमाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळवळा धरिला संतीं । ते निगुती कैवाड ॥ ध्रु. ॥ हा च काळ वर्तमान । साधन ही संपत्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिवसरातीं । हें चि खाती अन्न ते ॥ ३ ॥

८८०. दीप न देखे अंधारा । आतां हें चि करा जतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायण नारायण । गांठी धन बळकट ॥ ध्रु. ॥ चिंतामणीपाशीं चिंता । [**पं.** सत्वता.] तत्वता ही नयेल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभयलोकीं । हे चि निकी [**दे. त. पं.** सामोग्री.] सामग्री ॥ ३ ॥

८८१. धन्य काळ संतभेटी । पायीं मिठी पडिली तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संदेहाची सुटली गांठी । जालें पोटीं शीतळ ॥ ध्रु. ॥ भवनदीचा जाला तारा । या [**त.** उतारा.] उत्तरा प्रसादें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मंगळ आतां । कोण दाता याहूनि ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८८२. दिनरजनीं हा चि धंदा । गोविंदाचे पवाडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संकल्पिला देह देवा । सकळ हेवा तये ठायीं ॥ ध्रु ॥ नाहीं अवसान घडी । सकळ जोडी इंद्रियां ॥ २ ॥ कीर्ति मुखें गर्जे तुका । करी लोकां सावध ॥ ३ ॥

८८३. खरें नानवट [दे. त. निक्षुपीचें.] निक्षेपीचें जुनें । काढिलें ठेवणें समर्थाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मजुराच्या हातें मापाचा उकल । मी तों येथें फोल सत्ता त्याची ॥ ध्रु ॥ [क. पं. कुल्लाळाच्या.] कुलाळाच्या हातें [पं. घटाची.] घटाच्या उत्पत्ति । पाठवी त्या जाती पाकस्थळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवन तें नारायणीं । प्रभा जाते [क. “प्रभा जाते” याच्याबद्दल “प्रभाते”.] कीर्णी प्रकाशाची ॥ ३ ॥

८८४. गंगेचिया [पं. अंतेविण.] अंताविण काय चाड । आपुलें तें कोड तृपेपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल हे मूर्ति साजिरी सुंदर । [पं. घालूं.] घालीं निरंतर हृदयपुटीं ॥ ध्रु ॥ कारण तें असे नवनीतापाशीं । गवाळ तें सोसी इतर कोण ॥ २ ॥ बाळाचे सोईतें घांस घाली माता । [दे. त. आटाहास.] अट्टाहास चिंता नाहीं तया ॥ ३ ॥ गाऊं नाचों करूं आनंदसोहळा । भाव चि [पं. वेगळा नाहीं आतां. त. नाहीं हांता.] आगळा नाहीं हातां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अवघें जालें एकमय । परलोकींची काय चाड आतां ॥ ५ ॥

८८५. स्त्रीपुत्रादिकीं राहिला आदर । विषयीं पडिभर अतिशय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां [दे. त. हाता. पं. सोडवण्या] सोडवणें धांवा नारायणा । मज हे वासना अनावर ॥ ध्रु ॥ येउनियां आड ठाके लोकलाज । तें हें दिसे काज अंतरलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां जेथें जेथें गोवा । तेथें तुह्मीं देवा सांभाळावें ॥ ३ ॥

८८६. पडिलों भोवनीं [दे. क. भोवणीं.] । होतों बहु चिंतवनी [दे. क. चिंतवणी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतों चुकलों मारग । लाहो केला लाग [पं. वेग.] वेगें ॥ ध्रु ॥ इंद्रियांचे संदी । होतों सांपडलों बंदीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरें जालें । विठ्ठलसें वाचे आलें ॥ ३ ॥

८८७. बरें जालें आलीं ज्याचीं त्याच्या घरा । चुकला [क. पान्हेरा.] पाऱ्हेरा ओढाळांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु केलें दुखी त्यांचिया सांभाळें । आतां तोंड काळें तेणें लोभें ॥ ध्रु ॥ त्यांचिया अन्यायें भोगा [क. भोग.] माझें अंग । सकळ ही लाग द्यावा लागे ॥ २ ॥ नाहीं कोठें स्थिर राहों दिलें क्षण । आजिवरी सिण पावलों तो ॥ ३ ॥ वेगळाल्या खोडी केली तडातडी । सांगावया घडी नाहीं सुख ॥ ४ ॥ निरवूनि तुका चालिला गोवारें । देवापाशीं भार सांडवूनि ॥ ५ ॥

८८८. न करावी आतां पोटासाटीं चिंता । आहे त्या संचिता माप लावूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दृष्टि ते घालावी परमार्थाठायीं । क्षुल्लका उपायीं सिण जाला ॥ ध्रु ॥ येथें तंव नाहीं घेइजेसें सवें । कांहीं नये जीवें वेचों मिथ्या ॥ २ ॥ खंडणें चि नव्हे उद्वेग [पं. उद्योग.] वेरझारीं । वापुडे संसारीं सदा असों ॥ ३ ॥ शेवटा पाववी [दे. नावेचें बैसनें. क. नावचें बैसोनें.] नावेचें बैसणें । भुजाबळें कोणें कष्टी व्हावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां सकळांचें सार । करावा व्यापार तरी ऐसा ॥ ५ ॥

८८९. आमच्या हें आलें भागा । जिव्हार [दे. क. त. जीव्हार.] या जगाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरूनियां ठेलों जीवें । बळकट भावें एकविध ॥ ध्रु ॥ आणूनियां केला रूपा । उभा सोपा जवळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंकित केला । खालीं आला वचनें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८९०. खरें भांडवल सांपडलें गांठी । जेणें नये तुटी उदमासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. क. पं. संवगाचें.] सवंगाचें केणें सांपडलें घरीं । भरूनि वैखरी सांटविलें [त. पं. माप केलें.] घेतां देतां लाभ होतसे सकळां । [पं. सदैव. त. सदैवां दुर्बळां लाभ तैसा.] सदेवां दुर्बळा भाव तैसा ॥ २ ॥ फडा आलिया तो न वजे निरासे । जरि कांहीं त्यास न कळतां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां जालीसे निश्चिंती । आणीक तें चित्तीं न धरूं दुजें ॥ ४ ॥

८९१. पदोपदीं दिलें अंग । जालें सांग कारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुधवूनि ठेलों ठाव । जागा वाव सकळ ॥ ध्रु ॥ पुढती चाली मनालाहो । वाढे देहो संतोष ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षरभागीं । जालों जगीं व्यापक ॥ ३ ॥

८९२. निवडुनि दिलें नवनीत । संचित ते भोगीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुढें [पं. भवसार.] भावसार । [त. जीव थार.] जीवना थार पाहावया ॥ ध्रु ॥ पारखियाचे [त. पडिलों.] पडिलें हातीं । चांचपती आंधळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवन घडे । त्यासी जोडे [त. हा लाभ.] लाभ हा ॥ ३ ॥

८९३. उचित न कळे इंद्रियाचे ओढी । मुखें बडबडी शिकलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपण जाऊन [त. न्यावें आणिकांस. पं. न्यावें नरकास.] न्यावीं नरकास । बळें बेताळीस कुळें जग ॥ ध्रु ॥ अबोलणें बोले डोळे झांकुनियां । बडबडी वांयां दंभासाटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी तेथील पारखी । नाचे देखोवेखीं जाणों खरें ॥ ३ ॥

८९४. एक मन तुझ्या अवघ्या भांडवला । वांटितां तें तुला येई [त. पं. येईल.] कैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि दृढ धरीं पांडुरंग । देहा लावीं संग प्रारब्धाचा ॥ ध्रु ॥ आणिका संकल्पा नको गोऊं मन । तरी च कारण साध्य होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें जाणावें उचित । तरी सहज स्थित येईल कळों ॥ ३ ॥

८९५. गावे ह्मणउनि गीत । धरुनि राहे तैसें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि थोर अवघड आहे । अन्न देखोनि भूक राहे ॥ ध्रु ॥ ऐकावी [पं. ह्मणे.] ह्मुण कथा । राहे तैसें धरुनि चित्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी । नव्हे जेविल्यावांचुनि ॥ ३ ॥

८९६. [पं. कळेल.] कळल हे खुण । तरि दावी नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य संतांपाशीं राहे । येरां भय आड आहे ॥ ध्रु ॥ [दे. त. अनुचिया.] अणुचिया ऐसें । असे भरलें प्रकाशें ॥ २ ॥ इंद्रियांचें धनी । ते हे जाती समजूनि ॥ ३ ॥ तर्क कुतर्क वाटा । नागवण घटापटा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ल्यावें । डोळां अंजन बरवें ॥ ५ ॥

८९७. जातो न येतिया वाटा । काय निरवितो करंटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा जालासे बेश्रम । लाज नाहीं न ह्मणे राम ॥ ध्रु ॥ पाहे वैरियाकडे । डोळे वासुनियां रडे ॥ २ ॥ बांधुनियां यमा हातीं । दिला [पं. दिलें.] नाहीं त्याची खंती ॥ ३ ॥ नाहीं यांपें काम । ऐसें जाणे तो अधम ॥ ४ ॥ अझुन तरि भुका । कां रे जालासि ह्मणे तुका ॥ ५ ॥

८९८. वांटा घेईं लवकरि । मागें अंतरसी दुरी । केली भरोवरी । सार नेती आणीक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं [दे. भांभावलीं.] भांबावलीं किती । काय जाणों भेणों [पं. भिती.] किती । समय नेणती । माथां भार वाहोनि ॥ ध्रु ॥ नाहीं सारिलें तोंवरी । धांव घेईं वेग करीं । घेतलें पदरीं । फावलें तें आपुलें ॥ २ ॥ फट लंडी ह्मणे तुका । एक न साहावे धका । तरि च या सुखा । मग कैसा पावसी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

८९९. चालावा पंथ तो पाविजे त्या ठाया । [त. पं. आइकिल्या.] ऐकिल्या वांयां वारता त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका जी वोजे पडतसें पायां । भावाचि तें जायावाट नव्हे ॥ ध्रु ॥ व्याली कुमारीचा अनुभवें अनुभव । सांगतां तो भाव येत नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे आरालें । [पं. बिंब.] बिंबीं निवळलें तरि भासे ॥ ३ ॥

९००. काय नाहीं लवत झाडें । विसरे वेडें देहभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया न फळे उपदेश । धस ऐसा त्या नांवें ॥ ध्रु ॥ काय नाहीं असत जड । दगड तो अबोलणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुचर दाणा । तैसा ह्मणा [जाणा.] डेंग हा ॥ ३ ॥

९०१. देखीचा दिमाख शिकोनियां दावी । हिऱ्या ऐसी केवीं गारगोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मर्यादा ते जाण [पं. जाणे.] अरे अभागिया । देवाच्या ऐसिया सकळ मूर्ति ॥ ध्रु ॥ काय पडिलेंसी लटिक्याचे भरी । वोंवाळुनि थोरी परती सांडीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुढें दिसतसे घात । करितों फजित ह्मणउनी ॥ ३ ॥

९०२. [पं. संसाराच्या.] संसाराचा माथां भार । कांहीं पर न ठेवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तीची ते जाती ऐसी । सर्वस्वासी मुकावें ॥ ध्रु ॥ भिक्षा [दे. भिक्षाणी वेवसाव ।.] आणि वेवसाव । काला करितो गाढव ॥ २ ॥ करुनि वस्ती बाजारीं । [पं. कैसा ह्मणवी निस्पृही ।.] ह्मणवी कासया निस्पृही ॥ ३ ॥ प्रसादा आडुनि कवी । केलें तुप पाणी तेवीं [त. पं. जेंवीं.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे होईं [दे. सुर.] शूर । किंवा निसुर मजुर ॥ ५ ॥

९०३. तेज्या इशारती । तटा फोक [पं. फोकावरी.] वरी घेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सांगावें त्याहुनी । ऐका रे धरा मनीं ॥ ध्रु ॥ नव्हे भांडखोर । ओढूनि धरूं पदर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तोंड । काळें करा खालीं मुंड ॥ ३ ॥

९०४. मागें संतीं होतें जें जें सांगितलें । तें येऊं लागलें अनुभवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आचारभ्रष्ट होती [त. "होती लोक" याच्याबदल "लोक होती".] लोक कळी । पुण्य क्षीण बळी जालें पाप ॥ ध्रु ॥ वर्णधर्म कोणी न धरी विटाळ । घालिती गोंधळ एके ठायीं ॥ २ ॥ वेदाचे पाठक सेवितील मद्य । न देखती भेद विषयीं भांड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे किती करावे फजित । ते चि छंद नित्य बहु होती ॥ ४ ॥

९०५. अक्षरांचा श्रम केला । [त. कळों.] फळा आला तेणें तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघियाचा तळ धरी । जीवा उरी नुरउनी ॥ ध्रु ॥ [त. भरलें.] फळलें तें लवे भारें । पिक [पं. बरें.] खरें आलें तईं ॥ २ ॥ [त. पं. तुका ह्मणे हागे देव ।.] तुका ह्मणे देवा । पुढें भाव सारावा ॥ ३ ॥

९०६. उचित जाणावें मुख्य धर्म आधीं । चित्तशुद्ध बुद्धी ठायीं स्छीर ॥ १ ॥ न [पं. घालावी.] घलावी धांव मनाचिये ओढी । वचन आवडी संताचिये ॥ २ ॥ अंतरीं या राहे वचनाचा विश्वास । न लगे उपदेश तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

९०७. जीवन हे मुक्त नर जाले पावन । तजा [पं. त्यजावे. त. तजा हे.] हो दुर्जनसंगति ही ॥ १ ॥ बहुत अन्न विष मोहरीच्या मानें । अवघें चि तेणें विष होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेणें आपलें स्वहित । तैसी करीं नीत विचारूनि ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

९०८. द्रव्याचा तो आह्मी धरितों विटाळ । तया पाठी काळ लाग करी ॥ १ ॥ करोनियां हें चि राहिलों [त. राहिलें.] जीवन । एक नारायण नाम ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि करुनि जतन । आलिया ही दान याचकासी ॥ ३ ॥

९०९. द्रव्याचिया मागें कळिकाळाचा लाग । ह्मणोनियां संग खोटा त्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरयाचें मूळ घालुनियां मागें । मांडिली प्रसंगें कथा पुढें ॥ ध्रु ॥ आजिच्या प्रसंगें हा चि लाभ घ्यावा । पुढील भार देवावरी घाला ॥ २ ॥ प्रालब्ध कांहीं न पालटे सोसें । तृष्णेचें हें पिसें वांयांविण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घेईं राहे ऐसें धन । सादर श्रवण करोनियां ॥ ४ ॥

९१०. रडे अळंकार [दे. याच्यावर "विधवेचे संगती" असा पाठ घातला आहे.] दैन्याचिये कांती । उतमा विपत्तिसंग [त. संगें.] घडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाविण एक [दे. अशोभ.] अशोभ्य दातारा । कृपेच्या सागरा पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ रांघूं नेणे तया पुढील आइतें । केलें तें सोइतें वांयां जाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंतामणि शेळी गळा । पावे अवकळा ह्मणउनी ॥ ३ ॥

९११. दुःखाचे डोंगर लागती सोसावे । ऐसें तंव ठावें सकळांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न करिती विचार हिताचा । न करिती वाचा नामघोष ॥ ध्रु ॥ भोग कळों येतो मागिल ते जन्म । उत्तम मध्यम कनिष्ठ ते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें झांकितील डोळे । भोग देतेवेळे येइल कळों ॥ ३ ॥

९१२. सदैव तुह्मां अवघें आहे । हातपाय चालाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखीं वाणी कानीं कीर्ति । डोळे मूर्ती देखाया ॥ ध्रु ॥ अंध बहिर ठकलीं किती । मुकीं होती पांगुळें ॥ २ ॥ घरास आगि लावुनि जागा । न पळे तो [पं. तं.] गा वांचे ना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जागा हिता । कांहीं आतां आपुल्या ॥ ४ ॥

९१३. ऐसे पुढती मिळतां आतां । नाहीं सत्ता स्वतंत्र ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ म्हणउनि फावलें तें घ्यावें । नाम गावें आवडी ॥ ध्रु ॥ संचित प्रारब्ध गाढें । धांवे पुढें क्रियमाण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घुबडा ऐसें । जन्म सरिसें शुकराचें ॥ ३ ॥

९१४. सर्वविशीं माझा त्रासलासे जीव । आतां कोण भाव निवडे [पं. निवडूं.] एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसाराची मज न साहे चि वार्ता । आणीक ह्मणतां माझें कोणी ॥ ध्रु ॥ देहसुख कांहीं बोलिले उपचार । विष तें आदर बंद [पं. बंध.] वाटे ॥ २ ॥ उपाधि दाटणी प्रतिष्ठा गौरव । होय माझा जीव कासावीस ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं आणीक न साहे । आवडती पाय वैष्णवांचे ॥ २ ॥

९१५. आणीक कांहीं या उत्तराचें काज । नाहीं आतां मज बोलावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भिन्न भेद हे भावनास्वभाव । नव्हे कांहीं देव एकविप ॥ ध्रु ॥ गुण दोष कोणें निवडावे धर्म । कोण जाणे कर्म अकर्म तें ॥ २ ॥ तरि च भलें आतां न करावा संग । दुःखाचा [पं. दुःखाचे.] प्रसंग तोडावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गुण गाईं या देवाचे । घेईं माझे वाचे हे चि धणी ॥ ४ ॥

९१६. आपुल्या विचार करीन जीवाशीं । काय या जनाशीं चाड मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें स्वहित जाणती सकळें [दे. सकळ.] । निरोधितां बळें दुःख वाटे ॥ ध्रु ॥ आइको नाइको कथा कोणी तरी । जाऊनियां

विषयानुक्रम

घरीं निजो सुखें ॥ २ ॥ माझी कोण वोज जाला हा शेवट । देखोनियां वाट आणिकां लावूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाकूं आपुली करुणा । जयाची वासना तया फळे ॥ ४ ॥

९१७. घाईं अंतरिंच्या सुखें । काय बडबड वाचा मुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विधिनिषेध उर फोडी । जंव नाहीं अनुभवगोडी ॥ ध्रु. ॥ वाढे तळमळ उभयता । नाहीं देखिलें अनुभविता ॥ २ ॥ अपुल्या मतें पिसें । परि तें आहे जैसेंतैसें ॥ ३ ॥ साधनाची सिद्धि । मौन [त. मौन्य. दे. "मोन" असतां तें खोडून "मन" केलें आहे.] करा स्थिर बुद्धि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वादें । वांयां गेलीं ब्रंह्मवृंदे ॥ ५ ॥

९१८. कुशळ गुंतले निषेधा । वादी प्रवर्तले वादा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसी ठकलीं बापुडीं । दंभविषयांचे सांकडीं ॥ ध्रु. ॥ भुस [पं. उफणुनि.] उपणुनि केलें काय । हारपले दोन्ही ठाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लागे हातां । काय मथिलें [पं. दे. गुसळितां.] घुसळितां ॥ ३ ॥

९१९. संतांचीं उच्छिष्टें बोलतों उत्तरें । काय म्यां गव्हारें जाणावें हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलाचें नाम घेतां नये शुद्ध । तेथें मज बोध काय कळे ॥ ध्रु. ॥ करितों कवतुक बोबडा उत्तरीं । झणी मजवरि कोप धरा ॥ २ ॥ काय माझी याति नेणां हा विचार । काय मी तें फार बोलों नेणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज बोलवितो देव । अर्थ गुह्य भाव तो चि जाणे ॥ ४ ॥

९२०. चंदनाच्या वासें धरितील नाक [त. दे. नाकें.] । नावडे कनक न घडे हें ॥ १ ॥ साकरेची गोडी सारखी [त. दे. सारिखी.] सकळां । थोरां मोठ्यां बाळां धाकुटियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें चित्त शुद्ध होतें । तरि का निंदितें जन मज ॥ ३ ॥

९२१. तुज ऐसा [त. पं. ऐसी.] कोण उदाराची रासी । आपुलें चि देसी पद दासा ॥ १ ॥ शुद्ध हीन कांहीं न पाहासी कुळ । करिसी निर्मळ वास देहीं ॥ २ ॥ भावें हें कदान्न खासी त्याचे घरीं । अभक्तांच्या [त. दे. अभक्तांची परी नावडेती.] परी नावडती ॥ ३ ॥ न वजासी जेथें दुरी दवडितां । न येसी जो चित्ता योगियांच्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं ब्रीदें तुझीं खरीं । बोलतील चारी वेद मुखें ॥ ५ ॥

९२२. तरि कां नेणते होते मागें ऋषी । तींहीं या जनासी दुराविलें ॥ १ ॥ वोळगती जया अष्ट [दे. अष्टमासिद्धि.] महासिद्धी । ते या जनबुद्धी नातळती ॥ २ ॥ कंदमूळें पाला धातूच्या पोषणा । [पं. खाती.] खातील वास राणां तरी केला ॥ ३ ॥ लावुनियां नेत्र उगे चि बैसले । न बोलत ठेले [त. मौन्यरूप.] मौन्यमुद्रे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसें करीं माझ्या चित्ता । दुरावीं अनंता जन दुरी ॥ ५ ॥

९२३. कोणाच्या आधारें करूं मी विचार । कोण देइल धीर माझ्या जीवा ॥ १ ॥ शास्त्रज्ञ पंडित नव्हें मी वाचक । यातिशुद्ध एक ठाव नाहीं ॥ २ ॥ कलियुगीं बहु कुशळ हे जन । छळितील गुण [त. गातां तुझें.] तुझे गातां ॥ ३ ॥ मज हा संदेह झाला दोहीं सवा । भजन करूं देवा किंवा नको ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां दुरावितां जन । किंवा हें मरण भलें दोन्ही ॥ ५ ॥

९२४. काय उणें जालें तुंज समर्थासी । ऐसा मजपाशीं कोण दोष ॥ १ ॥ जो तूं माझा न करिसी अंगीकार । सांगेन वेव्हार संतांमधीं ॥ २ ॥ तुजविण रत आणिकांचे ठायीं । ऐसें कोण [दे. "ग्वाही" याचें "गोही" केलें आहे.] ग्वाही दावीं मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय धरूनी गुमान । सांग उगवून पांडुरंगा ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

९२५. काय करूं आन दैवतें । एका विण पंढरीनाथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरिता मिळाली सागरीं । आणिकां [पं. आन.] नांवां कैची उरी ॥ ध्रु ॥ अनेक दीपीचा प्रकाश । सूर्य उगवतां नाश ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें दुजें । एका विण पंढरीराजें ॥ ३ ॥

९२६. काय करूं कर्माकर्म । बरें सांपडलें वर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होसी नामा च [दे. त. सारिका.] सारिखा । समजाविली नाहीं लेखा ॥ ध्रु ॥ नाहीं वेचावेच जाला । उरला आहेसी संचला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें । काय होईल तुह्मां ओझें ॥ ३ ॥

९२७. एकाएकीं हातोफळी । ठाया बळी पावले ते [पं. हा शब्द नाहीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी देवा शक्तिहीनें [त. पं. शक्तिहीणें.] । भाकूं तेणें करुणा ॥ ध्रु ॥ पावटणी केला काळ । जया बळ होतें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वीर्यावीर । संतधीर समुद्र ॥ ३ ॥

९२८. पुढिलाचें इच्छी फळ । नाहीं बळ तें अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत गेले तया ठाया । देवराया पाववीं ॥ ध्रु ॥ ज्येष्ठांचीं कां आह्मां जोडी । परवडी न लभों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं कोड । पुरवीं लाड आमुचा ॥ ३ ॥

९२९. कैवल्याच्या तुह्मां घरीं । रासी हरी उदंड [पं. उदंडा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मजसाटीं कां जी वाणी । [पं. नहों.] नव्हे धणी विभागा ॥ ध्रु ॥ सर्वा गुणीं सपुरता । ऐसा पिता असोनी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । जालों सांगा सन्मुख ॥ ३ ॥

९३०. आपलाल्या तुह्मी रूपासी समजा । [पं. कासीया.] कासया वरजा आरसिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों नव्हे देहबुद्धीचें कारण । होइल नारायणें दान केलें ॥ ध्रु ॥ बब्रूचिया बाणें वर्मासि स्पर्शावें । हें तों नाहीं ठावें मोकलित्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु मुखें [पं. मुख.] या वचना । सत्याविण जाणा चाल नाहीं ॥ ३ ॥

९३१. न मनावी चिंता तुह्मीं संतजनीं । हिरा स्पटिकमणी केंवि होय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिला प्रसंग [दे. स्तळा.] स्थळा त्या सारिखा । देखिला पारिखा भाव कांहीं ॥ ध्रु ॥ बहुतांसी भय एकाचिया दंडें । बहुत [पं. बहुता.] या तोंडें वचनासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं वैखरी बा सर । करायाचे चार वेडे वेडे ॥ ३ ॥

९३२. यथाविधि पूजा करी । [पं. सामुग्री.] सामोग्री तोंवरि हे नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझा सर्व भार । तूं दातार चालविसी ॥ ध्रु ॥ मंगळे तें [पं. आम्हा जाणों.] तुह्मी जाणां । नारायणा काय तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समर्पिला । तुज विठ्ठला देहभाव ॥ ३ ॥

९३३. भवसिंधूचें हें तारूं । मज विचारूं पाहातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्तीं तुझे धरिन पाय । सुख काय तें तेंथें ॥ ध्रु ॥ माझ्या खुणा मनापाशीं । तें या रसीं बुडालें [पं. बुडालों.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म आलें । हातां भलें हें [पं. हें चि.] माझ्या ॥ ३ ॥

९३४. पाहातां श्रीमुख सुखावलें सुख । डोळियांची भूक न वजे माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिव्हे गोडी तीन अक्षरांचा रस । अमृत जयास फिकें पुढें ॥ ध्रु ॥ श्रवणीची वाट चोखाळली शुद्ध । गेले भेदाभेद [पं. निवारूनि.] वारोनियां ॥ २ ॥ महामळें मन होतें जें गांदलें । शुद्ध चोखाळलें स्पटिक जैसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवाचें जीवन । विठ्ठल निधान सांपडलें ॥ ४ ॥

९३५. हा चि परमानंद आळंगीन वाहीं । क्षेम देतां ठायीं द्वैत तुटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलायासि मात मन निवे हर्षे [दे. हरुषें. त. हर्षे. पं. हर्ष.] चित्त । दुणी वाढे प्रीत [पं. प्रेमसुखें.] प्रेमसुख ॥ ध्रु. ॥ जनांत भूषण वैकुंठीं सरता [सरतां?] । फावलें स्वहिता सर्वभावें ॥ २ ॥ तुटला वेव्हार माया लोकाचार । समूळ संसार पारुपला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. ह्मणे तो हा.] हा विठ्ठल चि व्हावा । [पं. आणीक.] आणिकी या जीवा चाड नाहीं ॥ ४ ॥

९३६. आमुची कृपाळू तूं होसी माउली । विठ्ठले साउली शरणागता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमपान्हा स्तनीं सदा सर्वकाळ । दृष्टि हे निर्मळ अमृताची ॥ ध्रु. ॥ भूक तान दुःख वाटों नेदीं सीण । अंतरींचा गुण जाणोनियां ॥ २ ॥ आशा तृष्णा माया चिंता दवडीं दुरी । ठाव आह्मां करीं खेळावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लावीं संताचा सांगात । जेथें न पवे हात कळिकाळाचा ॥ ४ ॥

९३७. जेथें जावें तेथें कपाळ सरिसें । लाभ तो विशेषें [त. पं. विशेष संतसंगें.] संतसंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पूर्व पुण्यें जरि होतीं सानुकूळ । [त. पं. अंतरायें मूळ.] अंतरायमूळ नुपजे तेथें ॥ ध्रु. ॥ भाग्य तरी नव्हे धन पुत्र दारा । निकट वास बरा संतांपायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे चि करावी मिरासी । बळी संतांपाशीं द्यावा जीव ॥ ३ ॥

९३८. आतां कांहीं सोस न करीं आणीक । धरीन तें एक हें चि दृढ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें भवसिंधु उतरिजे पार । [पं. पुढें.] तुटे हा दुस्तर गर्भवास ॥ ध्रु. ॥ जोडीन ते आतां देवाचे चरण । अविनाश धन परमार्थ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा जोडला हा देह । [त. पं. मनुष्यपणा.] मनुष्यपणें इहलोका आलों ॥ ३ ॥

९३९. जतन करीन जीवें । शुद्धभावें करूनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल विठ्ठल हें धन । जीवन [त. अंत जीवन काळींचें.] अंतकाळींचें ॥ ध्रु. ॥ [पं. वरदळ.] वर्देळ हें संचित सारूं । वरवा करूं उदिम हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हृदयपेटी । ये संपुटीं सांटवूं ॥ ३ ॥

९४०. एवढा प्रभु भावें । तेणें संपुष्टीं राहावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय भक्तीं केला तैसा । पुरवी धरावी ते इच्छा ॥ ध्रु. ॥ एवढा जगदानी । मागे तुळसीदळ पाणी ॥ २ ॥ आला नांवा रूपा । तुक ह्मणे जाला सोपा ॥ ३ ॥

९४१. भाग्यें ऐसी जाली जोडी । आतां घडी विसंभेना [त. विसंबना. पं. विसंबे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटेवरी समचरण । संतीं खुण सांगितली ॥ ध्रु. ॥ अवघें आतां काम सारूं । हा चि करूं कैवाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खंडूं खेपा । पुढें पापापुण्याच्या ॥ ३ ॥

९४२. पतिव्रते जैसा भ्रतार प्रमाण । आह्मां नारायण तैशापरी [पं. तयापरी.] ॥ १ ॥ सर्वभावें लोभ्या आवडे हें धन । आह्मां नारायण तैशापरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकविध जालें मन । विठ्ठला वांचून नेणे दुजें ॥ ३ ॥

९४३. विठ्ठल गीतीं गावा विठ्ठल चित्तीं घ्यावा । विठ्ठल उभा पाहावा विटेवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनाथाचा बंधु विठ्ठल कृपासिंधु । तोडी भवबंधु यमपाश ॥ ध्रु. ॥ तो चि शरणागतां हा विठ्ठल मुक्तिदाता । विठ्ठल या संतांसमागमें ॥ २ ॥ विठ्ठल गुणनिधि विठ्ठल सर्व सिद्धि । लागली समाधि विठ्ठलनामें ॥ ३ ॥ विठ्ठलाचें नाम घेतां जालें सुख । गोडावलें मुख तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

९४४. विठो सांपडावया हातीं । ठावी जाली एक [पं. एकी.] गती । न धरीं भय चित्तीं । बळ किती तयाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागे आपण चि हातीं । किंव भाकावी काकुलती । करी मग चित्तीं । असेल तें [पं. तयापें. दे. त.

विषयानुक्रम

[तयाचें.] तयाचे ॥ ध्रु ॥ एकलिया भावबळें । कैं सांपडे तो काळें । वैष्णवांच्या मेळें । उभा ठाके हाकेसी ॥ २ ॥ बांधा माझिया जीवासी । तुका ह्मणे प्रेमपाशीं । न सोडीं तयासी । सर्वस्वासी उदार ॥ ३ ॥

९४५. वाट वैकुंठीं पाहाती । भक्त कैं पां येथें येती । तयां जन्ममरणखंती । नाहीं चित्तीं परलोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्यधन्य हरिचे दास । तयां सुलभ । गर्भवास । ब्रह्मादिक करिती आस । [त. तीर्था आस.] तीर्थावास भेटीची ॥ ध्रु ॥ कथाश्रवण व्हावयास । यमधर्मा थोर आस । पाहे रात्रदिवस । वाट कर जोडोनियां ॥ २ ॥ रिद्धिसिद्धी न पाचारितां । त्या धुंडिती हरिभक्तां । [दे. त. पं. सायोज्यता.] मोक्षसायुज्यता । वाट पाहे भक्तांची ॥ ३ ॥ असती जेथें उभे ठेले । सदा प्रेमसुखें धाले । आणीक ही उद्धरिले । महादोषी चांडाळ ॥ ४ ॥ सकळ करिती त्यांची आस । सर्वभावें ते उदास । धन्यभाग्य त्यांस । तुका ह्मणे दरुषणें ॥ ५ ॥

९४६. सोनें दावी वरी तांबें तयापोटीं । खरियाचे साटीं विकूं पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पारखी तो जाणे तयाचे जीवींचें । निवडी दोहींचें वेगळालें ॥ ध्रु ॥ क्षीरा नीरा कैसें होय एकपण । [दे. स्वादीं.] स्वादी तो चि भिन्न भिन्न काढी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीता [पं. आपण.] नागवला चि खोटा । अपमान मोटा [पं. पाववील.] पावईल ॥ ३ ॥

९४७. फोडुनि सांगडी बांधली माजासी । पैल थडी कैसी [पं. पावेल.] पावे सहजीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपला घात आपण चि करी । आणिकां [पं. आणीक.] सांगतां नाइके तरी ॥ ध्रु ॥ भुकेभेणें विष घेऊं [दे. त. देऊं.] पाहे आतां । [आपला चि घाता. त. आपला चि घात.] आपल्या चि घाता करूं पाहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक चालतील पुढें । तयांसी वांकडें जातां ठके ॥ ३ ॥

९४८. उपकारासाटीं बोलों [पं. बोलतों हे.] हे उपाय । येणेंविण काय [त. चाड आह्मां.] आह्मां चाड ॥ १ ॥ बुडतां हे जन न [पं. देखवे हें डोळां.] देखवे डोळां । येतो कळवळा ह्मणउनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे देखतिल डोळे । भोग देते वेळे येईल कळों ॥ ३ ॥

९४९. आठवे देव तो करावा उपाव । येर तजीं वाव [पं. खटपट.] खटपटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होईं बा जागा होईं बा जागा । [पं. कां. सिणसील.] वाउगा कां गा सिणसील ॥ ध्रु ॥ जाणिवेच्या भारें भवाचिये डोहीं । बुडसी तों [पं. कहीं.] कांहीं निघेसि ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा पावसील भावें । जाणतां तें ठावें कांहीं नव्हे ॥ ३ ॥

९५०. माझ्या मुखावाटा [पं. नये.] नयो हें वचन । व्हावें हें संतान द्रव्य कोणां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सुखाचा.] फुकाचा विभाग पतनदुःखासी । दोहींमुळें त्यासी तें चि [पं. साध्य.] साधे ॥ ध्रु ॥ [त. आइकावी.] नाइकावी निंदा स्तुति माझ्या कानें । सादर या मनें होऊनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव असाध्य यामुळें । आशामोहजाळें गुंतलिया ॥ ३ ॥

९५१. चित्त ग्वाही तेथें लौकिकाचें काई । स्वहित तें ठायीं आपणापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनासी विचार तो चि साच भाव । [पं. व्यापला.] व्यापक हा देव अंतर्बाही ॥ ध्रु ॥ शुद्ध भावा न लगे सुचावा परिहार । उमटे साचार आणिके ठायीं ॥ २ ॥ भोगित्यासी काज अंतरीचें गोड । बाहिरल्या चाड नाहीं रंगें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. शुद्ध भाव.] भाव शुद्ध हें कारण । भाट नारायण होईल त्यांचा ॥ ४ ॥

९५२. नव्हती माझे बोल । अवघें करितो विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न धरावी खंती । हित होइल धरा चित्तीं ॥ ध्रु ॥ खोटी ते अहंता । वाट टाकिली सांगतां ॥ २ ॥ ज्याचें तो चि जाणें । मी मापाडें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

९५३. वासनेच्या मुखीं अदळूनि भीतें । निर्वाहापुरतें कारण तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या नांवें अंतरा आला नारायण । चित्तसमाधान खुण त्याची ॥ छ्रु ॥ सर्वकाळ हा चि करणें विचार । विवेकीं सादर आत्मत्वाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जों जों भजनासी [त. पं. वोळे.] वळे । अंग [पं. आगें.] तों तों कळे सन्निधता ॥ ३ ॥

९५४. चिंतनें अचिंत राहिलों निश्चळ । तें चि किती काळ वाढवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अबोल्याचा काळ आतां [पं. ऐशापरी.] ऐशावरी । वचनाची उरी उरली नाहीं ॥ छ्रु ॥ [पं. हें कडवें नाहीं.] करूं आला तों तों केला लवलाहो । उरों च [दे. संदेहे.] संदेहो दिला नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोह परते चि ना मागें । ह्मणउनि त्यागें त्याग जाला ॥ ३ ॥

९५५. [पं. निगुर्णासी.] निर्गुणाचे घ्यावें गुणासी दर्शन । एकाएकीं भिन्न भेद घडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां आह्मां आतां न पडे यावरी । आहों तें चि बरी जेथें तेथें ॥ छ्रु ॥ आपणापासुनी नसावें अंतर । वेचिलें उत्तर ह्मणउनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगा आली [दे. त. कठिन्यता.] कठिणता । आमच्या अनंता तुह्मां ऐसी ॥ ३ ॥

९५६. तुज च पासाव [त. पं. जालोंसे] जालोंसों निर्माण । असावें तें भिन्न कासयानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहावा जी ठायीं करूनि विचार । [दे. त. नुन्य. पं. न्युन्य.] न्यून कोठें फार असे चि ना ॥ छ्रु ॥ ठेविलिये ठायीं आज्ञेचें पाळण । करूनि जतन राहिलोंसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां बोलतसें स्पष्ट । जालों क्रियानष्ट तुह्माऐसा ॥ ३ ॥

९५७. प्रीतिभंग माझा केला पांडुरंगा । भक्तिरस सांगा कां जी तुह्मीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि कांहीं न ठेवीं चि उरी । आलों वर्मावरी एकाएकीं ॥ छ्रु ॥ न देखों चि कांहीं [पं. परतो.] परती माघारी । उरली ते उरी नाहीं मुळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आला [त. अंतरा.] अंतरासी खंड । तरि माझें तोंड खवळिलें ॥ ३ ॥

९५८. [पं. लटिका देव ह्मणतां ऐसा.] लटिका ऐसा ह्मणतां देव । संदेहसा वाटतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें आलें अनुभवा । मज ही सेवा करितां ॥ छ्रु ॥ शून्याकारी बहु मोळा । भेंडोळा हे पवाडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ताळी नाहीं । एके ठायीं चपळत्वें ॥ ३ ॥

९५९. जैशासाटीं तैसें हावें । हें बरवें कळलेंसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. उदार.] उदास तूं नारायणा । मी ही ह्मणा तुह्मी च ॥ छ्रु ॥ ठका [पं. महाठका.] महाठक जोडा । जो धडफुडा लागासी ॥ २ ॥ एकांगी च भांडे तुका । नाहीं धोका जीवित्वें ॥ ३ ॥

९६०. बहुतां रीती काकुलती । आलों चित्तीं न धरा च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काशासाटीं देवा । मिथ्या हेवा वाढवूं ॥ छ्रु ॥ तुह्मां आह्मां जाली तुटी । आतां भेटी चिंतनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाजिरवाणें । [दे. त. आधर.] अधीर जिणें इच्छेचें ॥ ३ ॥

९६१. आश्चर्य तें एक जालें । मना आलें माझिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मढ्यापाशीं करुणा केली । तैसी गेली वृथा हे ॥ छ्रु ॥ न यावा तो कैसा राग । खोटें मग देखोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैंचा बोला । शोध विठ्ठला माझिया ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

९६२. मागायाची नाहीं इच्छा । जो मी ऐसा संकोचों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटकियाची न करूं स्तुति । इच्छा चित्तीं धरूनि ॥ ध्रु. ॥ हिशोबें तें आलें घ्यावें । हें तों ठावें सकळांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वामिसेवा । येथें देवा काशाची ॥ ३ ॥

९६३. पाठवणें [पं. पाटवणें.] पडणें पायां । उद्धार वांयां काशाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडलें तें भेटीसवें । दिसेल बरवें सकळां ॥ ध्रु. ॥ न घडतां दृष्टादृष्टी । काय गोष्टी कोरड्या ॥ २ ॥ अबोल्यानें असे तुका । अंतर ऐका [पं. एका.] साक्षीतें ॥ ३ ॥

९६४. अभयाचें स्थळ । तें हें एक अचळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि धरिला विश्वास । ठेलों होउनियां दास ॥ ध्रु. ॥ पुरली आवडी । पायीं लागलीसे गोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कंठीं नाम । अंगीं [दे. भरलें सप्रेम.] भरलेंसे प्रेम ॥ ३ ॥

९६५. संदेह निरसे तरि रुचिकर । फिक्यासी आदर चवी नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नको मज खोट्यानें फटवूं । कोठें येऊं जाऊं वेळोवेळां ॥ ध्रु. ॥ गेला तरि काय जीवाचें सांकडें । वांचउनि पुढें काय काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कसीं निवडा जी बरें । केलीं तैसीं पोरें आळीपायीं ॥ ३ ॥

९६६. वदे वाणी परि दुर्लभ [पं. अनुभवो.] अनुभव । चालीचा चि वाहो बहुतेक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी ऐसें कैसें राहावें निश्चळ । [दे. पाठिलाग.] पाठिलागा काळ जिंतितसे ॥ ध्रु. ॥ वाढवितां पोट दंभाचे पसारे । येतील माघारे मुदला तोटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरें जागवितां मना । तुमच्या नारायणा [त. अभयंकर.] अभयें करें ॥ ३ ॥

९६७. उगें चि हें मन राहातें निश्चळ । तरि कां तळमळ [त. साठ.] साट होती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुमचीं नेणों कवतुक विंदानें । सर्वोत्तमपणें खेळतसां ॥ ध्रु. ॥ नानाछंदें आह्मां नाचवावें जीवां । वाढवाव्या हांवा भलत्यापुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी आपुली प्रतिष्ठा । वाढवावया चेष्टा करीतसां ॥ ३ ॥

९६८. आह्मी बळकट जालों फिराउनी । तुमच्या वचनीं तुह्मां गोऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालें तेव्हां जालें मागील तें मागें । आतां वर्मलागें ठावीं जालीं ॥ ध्रु. ॥ तोडावया अवघ्या चेष्टांचा संबंध । शुद्धापाशीं शुद्ध बुद्ध व्हावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां आत्मत्वाची [पं. आत्मत्वीं.] सोय । आपण चि होय तैसा चि तूं ॥ ३ ॥

९६९. तुह्मी साच नुपेक्षाल हा भरवसा । मज जाणतसां अधीरसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया घातला लांबणी उद्धार । ठेवा करकर वारूनियां ॥ ध्रु. ॥ सुटों नये ऐसें कळले निरुतें । कां घ्यावें मागुतें आळवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी सभाग्य जी देवा । माझा तुह्मां केवा काय आला ॥ ३ ॥

९७०. तुह्मां होईल देवा पडिला विसर । आह्मीं तें उत्तर [पं. यत्नें.] यत्न केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पतितपावन ब्रीदें मिरविसी । याचा काय देसी झाडा सांग ॥ ध्रु. ॥ आहाच मी नव्हें अर्थाचें भुकेलें । भलत्या एका बोलें वारेन त्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह देईन सांडणें । सहित अभिमानें ओवाळूनि ॥ ३ ॥

९७१. जडलों अंगाअंगीं । मग ठेवीं प्रसंगीं । कांहीं उरीजोगी । लोकीं आहे पुरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवीं निवारुनि आधीं । अवकाश तो चि बुद्धी । [पं. सांपडलों.] सांपडली संधी । मग बळ कोणासी ॥ ध्रु. ॥ गळा बांधेन

पायीं । हालों नेदीं ठायिचा ठायीं । निवाड तो तईं । अवकळा केलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठावे । [पं. आह्मां.] तुह्मी असा जी बरवे । बोभाटाची सवे । मुळींहुनी विठोबा ॥ ३ ॥

९७२. आह्मी शक्तिहीनें । कैसें कराल तें नेणें । लिगाडाच्या गुणें । खोळंबला राहिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें मज देईं देवा । [पं. असेल तो ठेविला ठेवा.] असे ठेविला तो ठेवा । नाहीं करीत हेवा । कांहीं अधीक आगळा ॥ ध्रु ॥ नाहीं गळां पडलों झोंड । तुमचें तें चि माझें तोंड । चौघां चार खंड । लांबणी हे अनुचित ॥ २ ॥ नाहीं येत बळा । आतां तुह्मासी गोपाळा । तुका ह्मणे गळा । उगवा [त. पं. पायीं.] पायां लागतों ॥ ३ ॥

९७३. काय कृपेविण घालावें सांकडें । निश्चिंती निवाडें कोण्या एका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहों तैसीं पुढें असों दीनपणें । वेचूनि वचनें करुणेचीं ॥ ध्रु ॥ [पं. धरूनि.] धरूं भय आतां काय वाहों चिंता । काय करूं आतां आप्तपण [पं. आप्तपणें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी भावहीन जीव । ह्मणउनी देव दुरे दुरी ॥ ३ ॥

९७४. नाहीं उल्लंघिले कोणाचें वचन । मज कां नारायण दुरी जाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आशंकित मनें. दे. शंकितमनें.] अशंकितें मनें करीं आळवण । नाहीं समाधान निश्चिंतीचें ॥ ध्रु ॥ दासांचा विसर हें तों अनुचित । [पं. असो.] असे सर्व नीत पायांपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां लाज येत नाहीं । आह्मां चिंताडोहीं बुडवितां ॥ ३ ॥

९७५. जीव जायवरी सांडी करी माता । हे तों आश्चर्यता बाळकाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुर्बळ कीं नाहीं आइकत कानीं । काय नारायणीं न्यून जालें ॥ ध्रु ॥ क्षणक्षणा माझा [दे. ने. घावा.] न घ्यावा सांभाळ । अभाग्याचा काळ ऐसा आला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं वचनासी [पं. वचनाची.] रुचि । फल कटवें चि तें तें होय ॥ ३ ॥

९७६. ह्मणउनी दास नव्हे ऐसा जालों । अनुभवें बोलों स्वामीपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां नाहीं वचन प्रतिउत्तराचें । मी च माझ्या वेचें [पं. अट्टाहस्यें. त. बाटाहास्यें.] अट्टाहासें ॥ ध्रु ॥ कासयानें गोडी उपजावा विश्वास । प्रीती कांहीं रस वांचुनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अगा चतुरा शिरोमणी । विचारावें मनीं केशीराजा ॥ ३ ॥

९७७. काय आतां आह्मीं पोट चि भरावें । जग चाळवावें भक्त ह्मूण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा तरि एक सांगा जी विचार । बहु होतों फार कासावीस ॥ ध्रु ॥ काय कवित्वाची घालूनियां रूढी । करूं जोडाजोडी अक्षरांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय [पं. गुफोनि.] गुंपोनि दुकाना । राहों नारायणा करुनी घात ॥ ३ ॥

९७८. वर्म तरि आह्मां दावा । काय देवा जाणें मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतां रंगीं हीन जालों । तरि आलों शरण ॥ ध्रु ॥ द्याल जरि तुह्मी धीर । होईल स्थिर मन ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ताबळें । लडिवाळें राखावीं ॥ ३ ॥

९७९. [पं. सांगों देवा नेणा काय । बोलाचिये आवडी ॥.] सांगों काय नेणा देवा । बोलाची त्या आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां मज चुकुर करा । विश्वंभरा विनोदें ॥ ध्रु ॥ आवडीच्या करा ऐसें । अंतर्वासें जाणतसां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समाधानें । होइन मनें मोकळा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

९८०. निर्धाराचें अवघें गोड । वाटे कोड कौतुक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसलिया भाव पांयीं । बरा तईं नाचेन ॥ ध्रु ॥ स्वामी कळे सावधान । तरि मन उल्हासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आश्वासावें । प्रेम द्यावें विठ्ठले [त. विठ्ठलें.] ॥ ३ ॥

९८१. जाली तडातोडी । अवघीं [पं. पडिलीं.] पडिलों उघडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हों कोणांची च कांहीं । तुझे भरलिया वाहीं ॥ ध्रु ॥ पारुषला [दे. पारुशला.] संवसार । मोडली बैसण्याची थार ॥ २ ॥ आतां ह्मणे तुका । देवा अंतरें राखों नका ॥ ३ ॥

९८२. आधार तो व्हावा । ऐसी आस करीं देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांपाशीं काय उणें । काय वेचे समाधानें ॥ ध्रु ॥ सेवेच्या [दे. अभिळासें.] अभिलाषें । मन बहु जालें पिसें ॥ २ ॥ अरे भक्तपराधीना । तुका ह्मणे नारायणा ॥ ३ ॥

९८३. तुमचा [पं. आह्मी.] तुह्मीं केला गोवा । आतां चुकवितां देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें सरे चाळवणें । केलें काशाला शाहाणें ॥ ध्रु ॥ [पं. कासया हो रूपा.] कासया रूपा । नांवा आलेति गा बापा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । न सरे हवाले घालितां ॥ ३ ॥

९८४. माझी भक्ती भोळी । एकविध भावबळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी कां पडेन निराळा । ऐसा सांडूनि सोहळा ॥ ध्रु ॥ आतां अनारिसा । येथें न व्हावें सहसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडुनि पाय । पुढें उगा उभा राहें ॥ ३ ॥

९८५. आहे तरिं सत्ता । ऐशा करितों वारतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगसंगाचीं उत्तरें । सलगीसेवेनें लेंकरें ॥ ध्रु ॥ तरी निकटवासें । असों [दे. पं. अशंकेच्या.] आशंकेच्या नासें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रुची । येथें भिन्नता कैची ॥ ३ ॥

९८६. काळ सारावा चिंतनें । एकांतवासीं गंगास्नानें । देवाचें पूजन । प्रदक्षणा तुळसीच्या [पं. तुळसीची.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ युक्त आहार विहार [दे. वेहार. त. वेव्हार.] । नेम इंद्रियांचा [पं. इंद्रियासीसार.] सार । नसावी बासर । निद्रा बहु भाषण ॥ ध्रु ॥ परमार्थ महाधन । जोडी देवाचे चरण । व्हावया [त. करावया.] जतन । हे उपाय लाभाचे ॥ २ ॥ देह समर्पिजे देवा । भार कांहीं च न घ्यावा । होईल आघवा । तुका ह्मणे आनंद ॥ ३ ॥

९८७. मऊ मेणाहून [दे. मेनाहूनि.] आह्मी विष्णुदास । कठिण वज्रास भेदूं ऐसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मेले जित असों निजोनियां [त. निजेलिया.] जागे । जो [दे. त. जो जो जो जें मागे.] जो जें जें मागे तें तें देऊं ॥ ध्रु ॥ भले तरि देऊं गांडीची लंगोटी । [त. नाठ्याळाचा. पं. नाटाळाचे काटी.] नाठ्याळा चि गांठी देऊं माथां ॥ २ ॥ मायबापाहूनि बहु मायावंत । करूं घातपात शत्रूहूनि ॥ ३ ॥ अमृत तें काय गोड आह्मांपुढें । विष तें बापुडें कडू किती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी अवघे चि गोड । ज्याचें पुरे कोड त्याचेपरि ॥ ५ ॥

९८८. गाढवाचें तानें । पालटलें क्षणक्षणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे अधमाचे गुण । एकविध नाहीं मन ॥ ध्रु ॥ उपजतां बरें दिसे । रूप वाढतां तें नासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भुंकते वेळे । वेळ अवेळ न कळे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

९८९. विटाळ तो परद्रव्य परनारी । येथुनि [पं. येथूनि दुरी तो सोवळा.] जो दुरी तो सोंवळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. गद्य पद्य.] गद्यें पद्यें कांहीं न धरावी उपाधी । स्वाधीन चि बुद्धि करुनी ठेवा ॥ ध्रु. ॥ विचाराचें कांहीं करावें स्वहित । [त. पापपुण्याचीत. पं. पापपुण्याति.] पापपुण्यांचीत भांडवल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न लगे जावें वनांतरा । विश्व विश्वंभरा सारिखें चि ॥ ३ ॥

९९०. कल्पतरु रुया नव्हती बाभुळा । पुरविती फळा [पं. इच्छी तया.] इच्छितिया ॥ १ ॥ उदंड त्या गाई ह्मैसी आणि शेळ्या । परि त्या निराळ्या कामधेनु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव दाखवील दृष्टी । तया सवें भेटी थोर पुण्य ॥ ३ ॥

९९१. जळो प्रेमा तैसा रंग । जाय [दे. भुलोनि.] उडोनि पतंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सासूसाटीं रडे सून । भाव अंतरींचा भिन्न ॥ ध्रु. ॥ मैंद मुखींचा कोंवळा । भाव अंतरीं निराळा ॥ २ ॥ जैसी वृंदावनकांती । उत्तम [दे. धरूं ये हातीं.] धरूं नये हातीं ॥ ३ ॥ बक ध्यान धरी । सोंग [पं. धरूनि.] करूनि मासे मारी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सर्प डोले । तैसा कथेमाजी खुले ॥ ५ ॥

९९२. वेशा नाहीं बोल अवगुण दूषीले । ऐशा बोला भले [पं. झणी.] झणें क्षोभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण नेणे अन्न जीवाचें जीवन । विषमेळवण विष होय ॥ ध्रु. ॥ सोनें शुद्ध नेणे कोण हा विचार । डांकें हीनवर [पं. हीणवर.] केलें त्यासी ॥ २ ॥ याती शुद्ध परि अधम लक्षण । वांयां गेलें तेणें [पं. सोंगहीत.] सोंगें ही तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शूर तो चि पावे मान । आणीक मंडण भार वाही ॥ ४ ॥

९९३. [पं. अणुरेणुया.] अणुरणीयां थोकडा । तुका आकाशाएवढा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गिळुनि सांडिलें [पं. कलीवर.] कळिवर । भव भ्रमाचा आकार ॥ ध्रु. ॥ सांडिली त्रिपुटी । दीप उजळला घटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । उरलों उपकारापुरता ॥ ३ ॥

९९४. धन्य आजि दिन । जालें संताचें दर्शन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाली पापातापा तुटी । दैन्य गेलें उठाउठीं ॥ ध्रु. ॥ जालें समाधान । पायीं विसांवलें मन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आले घरा । तो चि दिवाळीदसरा ॥ ३ ॥

९९५. हें चि माझें धन । तुमचे वंदावे चरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें भाग्यें असों जीत । एवढें समर्पूनी चित्त ॥ ध्रु. ॥ सांभाळिलें देवा । मज अनाथा जी जीवा ॥ २ ॥ जोडूनियां कर । तुका विनवितो किंकर ॥ ३ ॥

९९६. फजितखोरा मना किती तुज सांगों । नको कोणा लागों मागें मागें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्नेहवादें दुःख [पं. जडले हें आंगीं.] जडलेंसे अंगीं । निष्ठुर हें जगीं प्रेमसुख ॥ ध्रु. ॥ निंदास्तुति कोणी करो दयामाया [दे. त. दयामया.] । [पं. न धरीं चाड तया सुखदुःखा.] न धरीं चाड या सुखदुःखें ॥ २ ॥ योगिराज कां रे न राहाती बैसोनी । एकिये आसनीं या चि गुणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मना पाहें विचारून । होईं रे कठिण [त. पं. वज्राऐसा.] वज्राऐसें ॥ ४ ॥

९९७. जळो माझी ऐसी बुद्धी । मज घाली तुजमधीं । आवडे हे विधि । निषेधीं चि चांगली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं स्वामी मी सेवक । उंच [पं. उंचनिच पद एक.] पद निंच एक । ऐसें करावें कौतुक । नको करूं खंडणा ॥ ध्रु. ॥ जळ न खाती जळा । वृक्ष आपुलिया फळा । भोक्ता निराळा । तेणें गोडी निवडिली ॥ २ ॥ हिरा शोभला कोंदणें । अळंकारीं मिरवे सोनें । एक असतां तेणें । काय दुजें जाणावें ॥ ३ ॥ उष्णें छाये सुख वाटे । बाळें माते पान्हा

विषयानुक्रम

फुटे । एका एक भेटे । कोण सुख ते काळीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हित । हें चि मानी माझें चित्त । नव्हे आतां मुक्त । ऐसा जाला भरवसा ॥ ५ ॥

९९८. मनीं वसे त्याचें आवडे उत्तर । वाटे समाचार घ्यावा ऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातीचें तें [पं. झुरे येरा॰.] झुरे येर येरासाटीं । वियोगें ही [पं. हे.] तुटी नेघे कधीं ॥ ध्रु ॥ भेटीची अपेक्षा [दे. त. वरता आदर.] वारता आदर । पुसे नव्हे धीर मागुतालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवाचें जीवन । सोइरे हरिजन प्राणसखे ॥ ३ ॥

९९९. नव्हे आराणूक परि मनीं वाहे । होईल त्या [पं. साह्ये.] साहे पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीसि जावें उद्वेग [दे. उदेग. त. उद्येग.] मानसीं । धरिल्या पावसी संदेह नाहीं ॥ ध्रु ॥ नसो बळ देह असो पराधीन । परि हें चिंतन टाकों नको ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह पडो या चिंतनें । [पं. पुढतीलागे॰.] पुढें लागे येणें याजसाटीं ॥ ३ ॥

१०००. कोठें देवा आलें अंगा थोरपण । बरें होतें [पं. होतों.] दीन होतों तरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साधन ते सेवा संतांची उत्तम । आवडीनें नाम [पं. गाईजेतें.] गाईन तें ॥ ध्रु ॥ न पुसतें कोणी कोठें ही असतां । समाधान चित्ताचिया सुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें जन अव्हेरितें मज । तरी केशीराज सांभाळिता ॥ ३ ॥

१००१. चतुर मी जालों आपुल्या भोंवता । भावेंविण रिता फुंज [पं. स्फुंद.] अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुढें वांयां जावें हें तें काई । कामक्रोधें ठायीं वास केला ॥ ध्रु ॥ गुणदोष आले जगाचे अंतरा । भूताच्या मत्सरावरी बुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं उपदेश लोकां । नाहीं जालों एका [पं. एका दोषा परता.] परता दोषा ॥ ३ ॥

१००२. धन्य ते संसारीं । दयावंत जे अंतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें उपकारासाठीं । आले घर ज्यां वैकुंठीं [दे. वैकठीं.] ॥ ध्रु ॥ लटिकें वचन । नाहीं देहीं उदासीन ॥ २ ॥ मधुरा वाणी ओटीं । तुका ह्मणे वाव पोटीं ॥ ३ ॥

१००३. [पं. कांडिल्या कुटिल्या होतो मांडा ।.] कुटल्याविण नव्हे मांडा । अळसें धोंडा पडतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राग नको धरूं मनीं । गांडमणी [त. गांडमनी.] सांगतों ॥ ध्रु ॥ तरटापुढें वरें नाचे । सुतकाचें मुसळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. काटी सार.] काठी सार । करी फार शाहाणें ॥ ३ ॥

१००४. कळों येतें तरि कां नव्हे । पडती गोवे भ्रमाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतां चि होतो घात । परिसा [पं. मात देवा हे.] मत देवा हें ॥ ध्रु ॥ ["आमिषासाटीं" असें असावें.] आंविसासाटीं फासा मान । पाडी धनइच्छा ते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होणार खोटें । कर्म मोटें बळिवंत ॥ ३ ॥

१००५. मोकळें मन रसाळ वाणी । या चि गुणीं संपन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लक्ष्मी ते ऐशा नावें । भाग्यें ज्यावें तरि त्यांनीं ॥ ध्रु ॥ नमन नम्रता अंगीं । नेघे रंगीं पालट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या नांवें । घेतां व्हावें संतोपी ॥ ३ ॥

१००६. शेवटीची विनवणी । संतजनीं परिसावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विसर तो न पडावा । माझा देवा तुह्मांसी ॥ ध्रु ॥ पुढें फार बोलों काई । अवघें पायीं विदित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पडिलों पायां । करा छाया कृपेची ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१००७. करितों कवित्व ह्मणाल हें कोणी । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझिये युक्तीचा नव्हे हा प्रकार । मज विश्वंभर बोलवितो ॥ ध्रु ॥ काय मी पामर जाणे अर्थभेद । वदवी गोविंद तें चि वदें ॥ २ ॥ निमित्त [त. पं. निमित्य] मापासी बैसविलों आहें । मी तों कांहीं नव्हे स्वामिसत्ता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आहें पाईक चि खरा । वागवितों मुद्रा नामाची हे ॥ ४ ॥

१००८. आह्मीं गावें तुह्मीं कोणीं कांहीं न ह्मणावें । ऐसें तंव आह्मां सांगितलें नाहीं देवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणा रामराम टाळी वाजवा हातें । [पं. ना. नाचा.] नाचा डोला प्रेमें आपुलिया स्वहितें ॥ ध्रु ॥ सहज घडे तया आळस करणें तें काई । अग्नीचें भातुकें हात [त. पोळितां.] पाळितां कां पायीं ॥ २ ॥ येथें नाहीं लाज भक्तिभाव लौकिक । हांसे तया घडे ब्रह्महत्यापातक ॥ ३ ॥ जया जैसा भाव निरोपण करावा । येथें नाहीं चाड ताळविताळ या देवा ॥ ४ ॥ सदैव ज्यां कथा काळ घडे श्रवण । तुका ह्मणे येर जन्मा आले पाषाण ॥ ५ ॥

१००९. देव घ्या कोणी देव घ्या कोणी । आइता आला घर पुसोनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव न लगे देव न लगे । [पं. सांटवणाचे.] सांटवणेचे रुघले जागे ॥ ध्रु ॥ देव मंदला देव मंदला । भाव बुडाला काय करूं ॥ २ ॥ देव घ्या फुका देव घ्या फुका । न लगे रुका मोल कांहीं ॥ ३ ॥ दुबळा तुका [पं. भावहीन.] भावेंविणें । उधारा देव घेतला रुणें ॥ ४ ॥

१०१०. विष्णुमय सर्व वैष्णवांसी ठावें । येरांनीं वाहावे भार मायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साधनें संकटें सर्वांलागीं सीण । व्हावा लागे क्षणी अहंमान [त. अहंभाव.] ॥ ध्रु ॥ भाव हा कठीण वज्र हें भेदवे । परि न छेदवे [त. मायाजाळा.] मायाजाळ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म भजनें चि सांपडे । येरांसी तों पडे ओस दिशा ॥ ३ ॥

१०११. कीर्तनाची गोडी । देव निवडी आपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणी व्हा रे अधिकारी । त्यासी हरि देईल ॥ ध्रु ॥ वैराग्याचे [त. बळ.] बळें । साही खळ जिणावे ॥ २ ॥ उरेल ना उरी । तुका करी बोभाट ॥ ३ ॥

१०१२. कायावाचामन ठेविलें गाहाण । घेतलें तुझें रिण जोडीलागीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें आलें आंत पोटा पडिलें थीतें । सारूनि निश्चिंत [पं. निश्चीत.] जालों देवा ॥ ध्रु ॥ द्यावयासी आतां नाहीं तोळा मासा । आधील मवेशा तुज ठावी ॥ २ ॥ तुझ्या रिणें गेले बहुत बांधोन । जाले मजहून थोरंथोर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे खतीं जें गुंतलें । करूनि आपुलें घेईं देवा ॥ ४ ॥

धुर्वक—अभंग २८.

१०१३. करिसी कीं न करिसी माझा अंगीकार । हा मज विचार पडिला देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देसी कीं न देसी पायांचें दर्शन । ह्मणऊनि मन स्थिर नाहीं ॥ ध्रु ॥ बोलसी कीं न बोलसी मजसवें देवा । ह्मणोनियां जीवा भय वाटे ॥ २ ॥ होईल कीं [पं. कीं नव्हे तुज०] न होय तुज माझा आठव । पडिला संदेह हा चि मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [दे. मी कमाईचे. पं. कमाईचा.] मी तों कमाईचें हीण । ह्मणऊनि सीण करीं देवा ॥ ४ ॥

१०१४. ऐसा माझा कोण आहे भीडभार । नांवाचा मी फार वांयां गेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सेवा रुजु आहे सत्ताबळ । तें मज राउळ कृपा करी ॥ ध्रु ॥ काय याती शुद्ध आहे कुळ कर्म । तेणें पडे वर्म तुझे ठायीं ॥ २ ॥ कोण तपोनिध दानधर्मसीळ । अंगीं एक बळ आहे सत्ता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वांयां जालों भूमी भार । होईल विचार काय नेणों ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१०१५. साच मज काय कळों नये देवा । काय तुझी सेवा [दे. त. काहे.] काय नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावें तें बरें जेणें [त. जनसमाधान.] समाधान । सेवावें हें वन न बोलावें [पं. बोलवे.] ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध माझा भाव होइल तुझे पायीं । तरि च हें देईं निवडूनि ॥ २ ॥ उचित अनुचित कळों आली गोष्टी । तुझे कृपादृष्टी पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज पायांसवें चाड । सांगसी तें गोड आहे मज ॥ ४ ॥

१०१६. नाहीं कंटाळलों परि वाटे भय । करावें तें काय न कळतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन वन आह्मां समान चि जालें । कामक्रोध गेले [पं. केले.] पावटणी ॥ ध्रु. ॥ षडऊर्मी शत्रु जिंतिले [पं. जिंकिले.] अनंता । नामाचिया सत्ताबळें तुझ्या ॥ २ ॥ मुख्य धर्म आह्मां सेवकांचा ऐसा । स्वामी करी शिरसा पाळावें तें ॥ ३ ॥ ह्मणऊनि तुका अवलोकुनी पाय । वचनाची पाहे वास एका ॥ ४ ॥

१०१७. वांयांविण वाढविला हा लौकिक । आणिला लटिक वाद दोघां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं ऐसा जाला देव माझ्या मतें । भुकेलें जेवितें काय जाणे ॥ ध्रु. ॥ शब्दज्ञानें गौरविली हे वैखरी । साच तें अंतरीं बिंबे चि ना ॥ २ ॥ जालों परदेशी गेले दोन्ही ठाय । संसार ना पाय तुझे देवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मागें कळों येतें ऐसें । न घेतों हें पिसें लावूनियां ॥ ४ ॥

१०१८. न कळे तत्त्वज्ञान मूढ माझी मती । परि ध्यातों चित्तीं चरणकमळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आगमाचे भेद मी तों [दे. मी काय॰. त. मी तें काय॰.] काय जाणें । काळ तो चिंतनें सारीतसें ॥ ध्रु. ॥ कांहीं नेणें परि ह्मणवितों दास । होइल त्याचा त्यास अभिमान ॥ २ ॥ संसाराची सोय सांडिला मारग । दुराविलेंजग एका घायें ॥ ३ ॥ मागिल्या लागाचें केलेंसे खंडण । एकाएकीं मन राखियेलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अगा रखुमादेवीवरा [पं. रुक्मादेवीवरा.] । [पं. आतां करुणाकरा.] भक्तकरुणाकरा सांभाळावें ॥ ५ ॥

१०१९. इतुलें करीं देवा ऐकें हें वचन । समूळ अभिमान जाळीं माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इतुलें करीं देवा ऐकें हे गोष्टी । सर्व समदृष्टी तुज देखें ॥ ध्रु. ॥ इतुलें करीं देवा विनवितों तुज । संतांचे [पं. संतचरणरज॰.] चरणरज वंदीं माथां ॥ २ ॥ इतुलें करीं देवा ऐकें हे मात । हृदयीं पंढरीनाथ दिवसरात्रीं [पं. दिवसराती.] ॥ ३ ॥ भलतिया भावें तारीं पंढरीनाथा । तुका ह्मणे आतां शरण आलों ॥ ४ ॥

१०२०. तुझा दास ऐसा ह्मणती लोकपाळ । ह्मणऊनि सांभाळ करीं माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनाथाचा नाथ पतितपावन । हें आतां जतन करीं नाम ॥ ध्रु. ॥ माझे गुण दोष पाहातां न [पं. कळे.] लगे अंत । ऐसें माझें चित्त मज ग्वाही ॥ २ ॥ नेणें तुझी कैसी करावी हे [पं. ते.] सेवा । जाणसी तूं देवा अंतरींचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं [पं. तू. कृपेचा॰.] या कृपेचा सिंधु । तोडीं भवबंधु माझा देवा ॥ ४ ॥

१०२१. जाणावें तें काय नेणावें तें काय । घ्यावे तुझे पाय हें चि सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावें तें काय न करावें तें काय । घ्यावे तुझे पाय हें चि सार ॥ ध्रु. ॥ बोलावें तें काय न बोलावें तें काय । घ्यावे तुझे पाय हें चि सार ॥ २ ॥ जावें तें कोठें [दे. न बजावें आतां.] न जावें तें आतां । वरवें आठवितां नाम तुझें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं करिसी तें सोपें । पुण्यें होती पापें आमुच्या [पं. मतीं.] मतें ॥ ४ ॥

१०२२. नको ब्रह्मज्ञान आत्मस्थितिभाव । मी भक्त तूं देव ऐसें करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दावीं रूप मज गोपिकारमणा ॥ ठेवीन [पं. ठेवूंदे.] चरणांवरी माथा ॥ ध्रु. ॥ पाहोनि श्रीमुख देइन आलिंगन । जीवें निंबलोण

विषयानुक्रम

उतरीन ॥ २ ॥ पुसतां सांगेन हितगुज मात । बैसोनि एकांत सुखगोष्टी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यासी न लावीं उशीर । माझें अभ्यंतर जाणोनियां ॥ ४ ॥

१०२३. मागें शरणागत तारिले बहुत । ह्मणती दीनानाथ तुज देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिले अपराध नाहीं याती कुळ । तारिला अजामेळ गणिका भिल्ली ॥ ध्रु. ॥ अढळपदीं बाळ बैसविला धुरु । क्षीराचा सागरु उपमन्या [दे. त. उपमन्ये.] ॥ २ ॥ गजेंद्रपशु [पं. नाडिला.] नाडियें जळचरें । भवसिंधुपार उतरिला ॥ ३ ॥ प्रल्हाद अग्नींत राखिला जळांत [त. पं. जळत.] । विषाचें अमृत तुझ्या नामें ॥ ४ ॥ पांडवां संकट पडतां जडभारी । त्यांचा तूं कैवारी नारायणा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे तूं या अनाथाचा नाथ । ऐकोनियां मात शरण आलों ॥ ६ ॥

१०२४. तुझा शरणागत जालों मी अंकित । करीं माझें हित पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पतितपावन तुझी ब्रीदावळी । ते आतां सांभाळीं मायबापा ॥ ध्रु. ॥ अनाथाचा नाथ [पं. बोलती ते.] बोलतील संत । ऐकोनियां मात विश्वासलों ॥ २ ॥ न करावी निरास न धरावें उदास । देईं याचकास कृपादान ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी तों पातकांची रासी । देईं पायापासीं ठाव देवा ॥ ४ ॥

१०२५. सर्वस्वाचा त्याग तो सदा सोंवळा । न लिंपे विटाळा अग्नि जैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्यवादी [पं. करितां.] करी संसार सकळ । [पं. अलिप्त तो जळकमळ जैसा.] अलिप्त कमळ जळीं [त. तैसें.] जैसें ॥ ध्रु. ॥ घडे ज्या उपकार [त. भूताची हे दया. दे. भूतांची दया.] भूतांची ते दया । आत्मस्थिति तया अंगीं वसे ॥ २ ॥ [पं. न. त. ना.] नो बोले गुणदोष नाइके जो कानीं । वर्तोनि तो जनीं जनार्दन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वर्म जाणितल्याविण । पावे करितां सीण सांडीमांडी ॥ ४ ॥

१०२६. कुळधर्म ज्ञान कुळधर्म साधन । कुळधर्मे निधान हातीं चढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. पं. कुळधर्मे भक्ति कुळधर्मे गति.] कुळधर्प भक्ति कुळधर्म गति । कुळधर्म विश्रांति पाववील ॥ ध्रु. ॥ कुळधर्म [त. पं. कुळधर्मे दया कुळधर्मे उपकार.] दया कुळधर्म उपकार । कुळधर्म सार साधनाचें ॥ २ ॥ कुळधर्म [त. पं. कुळधर्मे महत्व कुळधर्मे मान.] महत्त्व कुळधर्म मान । कुळधर्म पावन परलोकींचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कुळधर्म दावी देवीं देव । यथाविध भाव जरीं होय ॥ ४ ॥

१०२७. पुण्य परउपकार पाप ते परपीडा । आणीक नाहीं जोडा दुजा यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य तो चि धर्म असत्य तें कर्म । आणीक हें वर्म नाहीं दुजें ॥ ध्रु. ॥ गति ते चि मुखीं नामाचें स्मरण । अधोगति जाण विन्मुखता [दे. त. विन्मुखते.] ॥ २ ॥ संतांचा संग [त. सांगात.] तो चि स्वर्गवास । नर्क तो उदास [पं. अनर्गळ.] अनर्गळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उघडें आहे हित घात । जयाचें उचित करा तैसें ॥ ४ ॥

१०२८. न वजे वांयां कांहीं ऐकतां हरिकथा । आपण करितां वांयां न वजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न वजे वांयां कांहीं देवळासी जातां । देवासी पूजितां वांयां न वजे ॥ ध्रु. ॥ न वजे वांयां कांहीं केलिया [पं. केलियाही तीर्थ. त. केलिया तीर्थे.] तीर्थ । अथवा कां [त. व्रतें.] व्रत वांयां न वजे ॥ २ ॥ न वजे वांयां जालें संतांचें दर्शन । शुद्ध आचरण वांयां न वजे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाव असतां नसतां । सायास करितां वांयां न वजे ॥ ४ ॥

१०२९. चित्तीं धरीन मी पाउलें सकुमार [दे. त. सकुमारे.] । सकळ बिढार संपत्तीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कंठीं धरिन [पं. “मी” हा शब्द नाहीं.] मी नाम अमृताची वल्ली । होईल राहिली शीतळ तनु ॥ ध्रु. ॥ पाहेन श्रीमुख साजिरें

विषयानुक्रम

सुंदर । सकळां अगर लावण्यांचें ॥ २ ॥ करिन अंगसंग बाळकाचे परी । बैसेन तों वरी [पं. नुतरे. त. नुतरें.] नुतरीं कडिये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हा केला तैसा होय । धरिली मनें सोय विठोबाची ॥ ४ ॥

१०३०. बाळ मातेपाशीं सांगे तानभूक । उपायाचें दुःख काय जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयापरी करीं पाळण हें माझें । घेउनियां ओझें सकळ भार ॥ ध्रु. ॥ कासया गुणदोष आणिसील मना । सर्व नारायणा अपराधी ॥ २ ॥ सेवाहीन दीन पातकांची रासी । आतां विचारिसी काय ऐसें ॥ ३ ॥ जेणें काळें पायीं [पं. अनुसलें.] अनुसरलें चित्त । निर्धार हें हित जालें ऐसें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी तारिलें बहुतां । माझी कांहीं चिंता [असों द्यावी.] असों दे वो ॥ ५ ॥

१०३१. जीवनावांचूनि तळमळी मासा । प्रकार हा तैसा होतो जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न संपडे जालें भूमिगत धन । चरफडी मन तयापरी ॥ ध्रु. ॥ मातेचा वियोग जालिया [पं. जाहालिया बाळा । होतो कळवळा.] हो बाळा । तो कळवळा जाणा देवा ॥ २ ॥ सांगावे ते किती तुह्मांसी प्रकार । सकळांचें सार पाय दावीं ॥ ३ ॥ ये चि चिंते माझा करपला भीतर । कां नेणों विसर पडिला [पं. देवा.] माझा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तूं हें जाणसी सकळ । यावरि कृपाळ होईं देवा ॥ ५ ॥

१०३२. [पं. शरण आली त्यासी ने दावी पाठी. त. न द्यावी.] शरण आलें त्यासी न दावीं हे पाठी । ऐका जगजेठी विज्ञापना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अळविती तयांसी उत्तर झडकरी । द्यावें परिसा हरी विज्ञापना ॥ ध्रु. ॥ गांजिलियाचें करावें धांवणें । विनंती नारायणें परिसावी हे ॥ २ ॥ भागलियाचा होईं रे विसांवा । परिसावी केशवा [पं. देवा.] विज्ञापना ॥ ३ ॥ अंकिताचा भार वागवावा माथां । परिसावी अनंता विज्ञापना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मां विसरावें ना देवा । परिसावी [पं. परिसावी केशवा.] हे देवा विज्ञापना ॥ ५ ॥

१०३३. कोण आह्मां पुसे सिणलें भागलें । तुजविण उगलें पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणापाशीं आह्मीं [पं. सांगों.] सांगावें सुखदुःख । कोण [पं. ताहान.] तानभूक निवारील ॥ ध्रु. ॥ कोण या तापाचा करील परिहार । उतरील [भार.] पार कोण दुजा ॥ २ ॥ कोणापें इच्छेचें मागावें भातुकें । कोण कवतुकें बुझावील ॥ ३ ॥ कोणावरी आह्मीं करावी हे सत्ता । होईल साहाता कोण दुजा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अगा स्वामी सर्व जाणां । दंडवत चरणां तुमच्या देवा ॥ ५ ॥

१०३४. तेव्हां धालें पोट बैसलों पंगती । आतां आह्मां मुक्तिपांग काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवा केला आतां येईं [दे. होईल धांवणे । तया कायी करणें लागे सध्या ॥. त. तया काई करणें लागे संदेह ॥.] वो धांवोन । येथें काई करणें न लगे संदेह ॥ ध्रु. ॥ गायनाचा आतां कोठें उरला काळ । [पं. आनंद.] आनंदें सकळ भरी आलें ॥ २ ॥ देवाच्या सख्यत्वें विषमासी ठाव । मध्यें कोठें वाव राहों सके ॥ ३ ॥ तेव्हां जाली अवघी बाधा वाताहात । प्रेम हृदयांत प्रवेशलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं जिंतिलें भरवसा । देव कोठें दासा मोकलितो ॥ ५ ॥

१०३५. तरि कां पवाडे गर्जती पुराणें । असता नारायण शक्तिहीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कीर्तीविण नाहीं नामाचा डांगोरा । येर कां इतरां वाणीत ना ॥ ध्रु. ॥ तरि च ह्मणा तो आहे चिरंजीव. केलियाचा जीव सुखीं गुण ॥ २ ॥ चांगलेंपण हें निरुपमता [त. दे. निरुपायता.] अंगीं । बाणलें श्रीरंगा ह्मणऊनि ॥ ३ ॥ तरि च हा थोर सांगितलें करी । अभिमान हरीपाशीं नाहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तरि करिती याची सेवा । देवापांशीं हेवा नाहीं कुडें ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१०३६. अविट हें क्षीर हरिकथा माउली । सेविती सेविली [पं. सेवितां सेविली.] वैष्णवजनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अमृत राहिलें लाजोनि माघारें । येणें रसें थोरें ब्रह्मानंदे ॥ ध्रु ॥ पतित पातकी पावनपंगती । चतुर्भुज होती देवाऐसे ॥ २ ॥ सर्व सुखें तया मोहोरती [पं. मोहरती. त. मोहोरली.] ठाया । जेथें दाटणी या वैष्णवांची ॥ ३ ॥ [त. निर्गुण आकार झाला गुणवंत. पं. हें कडवें नाहीं.] निर्गुण हें सोंग धरिलें गुणवंत । धरूनियां प्रीत गाये नाचे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे केलीं साधनें गाळणी । सुलभ कीर्तनीं होउनि ठेला ॥ ५ ॥

१०३७. संसारसोहळे भोगितां सकळ । [त. भक्तांसी तें बळ विटोबाचें.] भक्तां त्याचें बळ विटोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भय चिंता [त. चित्तीं.] धाक न मनिती मनीं । भक्तां चक्रपाणि सांभाळीत ॥ ध्रु ॥ पापपुण्य त्यांचें धरूं न शके अंग । भक्तांसी श्रीरंग सर्वभावें ॥ २ ॥ नव्हती ते मुक्त आवडे संसार । देव [त्यांचा.] भक्तां भार सर्व वाहे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देव भक्तां वेळाईत । भक्त ते [त. हे निश्चीत.] निश्चिंत त्याचियानें ॥ ४ ॥

१०३८. देवासी अवतार भक्तांसी संसार । दोहींचा विचार एकपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तांसी सोहळे देवाचिया अंगें । देव त्यांच्या संगें सुख भोगी ॥ ध्रु ॥ देवें भक्तां रूप दिलासे आकार । भक्तीं त्याचा पार वाखाणिला ॥ २ ॥ एका अंगीं दोन्ही जालीं हीं निर्माण । देवभक्तपण स्वामिसेवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें नाहीं भिन्नभाव । भक्त तो चि देव देव भक्त ॥ ४ ॥

१०३९. हुंबरती गाये तयांकडे कान । कैवल्यनिधान देउनि ठाके ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोपाळांची पूजा उच्छिष्ट कवळी । तेणें वनमाळी सुखावला ॥ ध्रु ॥ चोरोनियां खाये दुध दहीं लोणी । भावें चक्रपाणि गोविला तो ॥ २ ॥ निष्काम तो जाला कामासी लंपट । गोपिकांची वाट पाहात बैसे ॥ ३ ॥ जगदानी इच्छी तुळसीएकदळ । भावाचा सकळ विकिला तो ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हें चि चैतन्य [दे. चैतन्यें.] सावळें । व्यापुनि निराळें राहिलेंसे ॥ ५ ॥

१०४०. समर्थासी नाहीं वर्णावर्णभेद । सामग्री ते [पं. सिद्ध सर्व.] सर्व सिद्ध घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आदराचे ठायीं बहु च आदर । मागितलें फार तेथें [पं. तें तें.] वाढी ॥ ध्रु ॥ न ह्मणे सोइरा [सुहृद सोईरा. दे. सुहुर्द.] सुहृद आवश्यक । राजा आणि रंक [पं. सारिखे ची.] सारिखा चि ॥ ३ ॥ भाव देखे तेथें करी [त. बडबड.] लडबड । जडा राखे जड निराळें चि ॥ ३ ॥ कोणी [पं. कोणा.] न विसंभे याचकाचा ठाव । विनवुनी देव शंका फेडी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पोट भरुनी उरवी । [त. पं. आलें.] धालें ऐसें दावी अनुभवें [त. अनुभव. पं. अनुभवा.] ॥ ५ ॥

१०४१. आलें भरा केणें । येरझार [दे. पं. वेरझार.] चुके जेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभें केले विटेवरी । पेंठ इनाम पंढरी ॥ ध्रु ॥ वाहाती मारग । अवघें मोहोरलें जग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप । खरें आणा माझे बाप ॥ ३ ॥

१०४२. लक्ष्मीवल्लभा । दिनानाथा पद्मनाभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख वसे तुझे पायीं । मज ठेवीं ते [पं. "ते चि" याबद्दल "तये.".] चि ठायीं ॥ ध्रु ॥ माझी अल्प [पं. "अल्प" शब्द नाहीं.] हे वासना । तूं तो उदाराचा राणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोगें । पीडा केली धांव वेगें ॥ ३ ॥

१०४३. करीं ऐसें जागें । वेळोवेळां पायां लागें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम झोंवो [पं. झोंबे.] कंठीं । देह धरणिये लोटीं ॥ ध्रु ॥ राहे लोकाचार । पडे अवघा वेसर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ध्यावें । तुज [त. दे. विभीचारभावें.] व्यभिचारभावें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१०४४. टाळ दिंडी हातीं । वैकुंठींचे ते [दे. “ते” शब्द नाहीं.] सांगाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाल तरी कोणी जा गा । करा सिदोरी ते वेगा ॥ ध्रु. ॥ जाती सादावीत । तेथें असों द्यावें चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोल । जाती बोलत विठ्ठल ॥ ३ ॥

१०४५. वांयां जातों देवा । नेणें भक्ती करूं सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जोडोनियां हात । उभा राहिलों निवांत ॥ ध्रु. ॥ करावें तें काय । न कळे अवलोकितों पाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दान । दिलें पदरीं घेईन ॥ ३ ॥

१०४६. जीव खादला दैवतें [दे. त. देवत.] । माझा येणें महाभूतें । झोंबलें निरुतें । कांहीं करितां [पं. केल्या.] न सुटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां करूं काय । न चले करितां उपाय । तुह्मां आह्मां [दे. सय. पं. सय्य.] सये । विघडाविघड [पं. विघडाविघडी.] केली ॥ ध्रु. ॥ बोलतां दुश्चिती । मी वो पडियेलें भ्रांती । [पं. “आठव हा” याबद्दल “आठवण.”] आठव हा चित्तीं । न ये ह्मणतां मी माझें ॥ २ ॥ भलतें चि चावळे । जना अवघिया वेगळे । नाठवती वाळें । आपपर सारिखें ॥ ३ ॥ नका बोलों [पं. सय्य.] सये । मज वचन न साहे । बैसाल [पं. बैसल्या.] त्या राहें । उग्या वाचा खुंटोनी ॥ ४ ॥ तुह्मां आह्मां भेटी । नाहीं जाली जीवेंसाटीं । तुका ह्मणे दृष्टी । पाहा जवळी आहे तों ॥ ५ ॥

१०४७. जींवीचा जिव्हाळा । पाहों आपुलिया डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां विठ्ठल एक देव । येर अवघे चि वाव ॥ ध्रु. ॥ पुंडलिकाचे पाठीं । उभा हात ठेवुनि कटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं । वाहूं रखुमाईचा पती ॥ ३ ॥

१०४८. माझें आराधन । पंढरपुरींचें [दे. पंढरपुरचें.] निधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया एकाविण [पं. “एका” शब्द नाहीं.] दुजें । कांहीं नेणें पंढरीराजें ॥ ध्रु. ॥ दास विठ्ठलाचा । अंकित अंकिला ठायींचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । नव्हे पालट सर्वथा ॥ ३ ॥

१०४९. आतां आह्मां हें चि काम । न [पं. बाचे गोऊं तुझें नाम.] विसंभावें तुझें नाम । वाहुनियां टाळी । प्रेमसुखें [पं. “प्रेमसुखें” याबद्दल “सुखें आनंदें”.] नाचावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघी जाली आराणूक । मागें पुढें सकळिक । त्रिपुटीचें दुःख । प्रारब्ध [पं. प्रारब्धें.] सारिलें ॥ ध्रु. ॥ गोदातटें निर्मळें । देव देवांचीं देवळें । संत महंत मेळें । दिवस जाय सुखाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरीनाथा । आणिक नाहीं मज चिंता । योगक्षेम माथां । भार तुझ्या घातला ॥ ३ ॥

१०५०. चोरटें सुनें मारिलें टाळे । केंउं करी परि न संडी चाळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें एक दुराचारी गा देवा । आपुलिया जीवा घात करी ॥ ध्रु. ॥ नाक गेलें तरि लाज ना विचार + हिंडे फजितखोर दारोदारीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कर्म बळिवंत गाढें जेदी तया पुढेंमागें सरों ॥ ३ ॥

१०५१. मुनि मुक्त जाले भेणें गर्भवासा । आह्मां विष्णुदासां सुलभ तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा चि संसार केला ब्रह्मरूप । विठ्ठलस्वरूप ह्मणोनियां ॥ ध्रु. ॥ पुराणीं उपदेश साधन उद्भट । [पं. आह्मी.] आह्मां सोपी वाट वैकुंठींची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जनां सकळांसहित । घेऊं [पं. बैसोनि निवांत सुख भोगूं] अखंडित प्रेमसुख ॥ २ ॥

१०५२. न करावी स्तुति माझी संतजनीं । होईल या वचनीं अभिमान ॥ १ ॥ भारें भवनदी नुतरवे पार । दुरावती दूर तुमचे पाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गर्व पुरवील पाठी । होईल माझ्या तुटी विठोबाची ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१०५३. तुमचिये दासींचा दास करूनि ठेवा । आशीर्वाद द्यावा हा चि मज ॥ १ ॥ नवविधा काय बोलिली जे भक्ती । [पं. द्यावी.] घ्यावी माझ्या हातीं संतजनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुमच्या पायांच्या आधारें । उतरेन खरें भवनदी ॥ ३ ॥

१०५४. चोर टेंकाचे निघाले चोरी । आपलें तैसें पारखे [पं. धरी.] घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नाहीं कांहीं नफा०.] नाहीं नफा नागवे आपण । गमाविले कान हात पाय ॥ ध्रु. ॥ बुद्धिहीन [पं. नव्हे.] नये कांहीं चि कारणा । तयासवें जाणा तें चि सुख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं ठाउकें वर्म । [त. तयासी तें कर्म०.] तयासी कर्म वोडवलें ॥ ३ ॥

१०५५. समर्थाचें बाळ कीविलवाणें दिसे । तरी कोणा हांसे जन देवा ॥ १ ॥ अवगुणी जरी जालें तें वोंगळ । करावा सांभाळ लागे त्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसा मी एक पतित । [पं. दास.] परि मुद्रांकित जालों तुझा ॥ ३ ॥

१०५६. गाढवाचे अंगीं चंदनाची उटी । [दे. राख तया तेणें केलीसे भेटी.] राखेसवें भेटी केली तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहज [पं. सहज तो गुण०.] गुण जयाचे [त. जयाचा.] देहीं । [पं. पालटतो कांहीं०.] पालट कांहीं नव्हे तया ॥ ध्रु. ॥ [माकडाचिया गळां मोलाचा तो मणि ॥ घातला ओवुनि थुंकुनि टाकी ॥.] माकडाचे गळां मोलाचा मणि । घातला चावुनी टाकी थुंकोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणें खळा नावडे [पं. नावडे तें हित.] हित । अविद्या वाढवी [पं. मत आपलें तें.] आपुलें मत ॥ ३ ॥

१०५७. नेणे सुनें चोर पाहुणा मागता । देखून भलता भुंकतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिकविलें कांहीं न [पं. न चले तें तया.] चले तया । बोलियेले वांयां बोल जाती ॥ ध्रु. ॥ क्षीर ओकुनियां खाय अमंगळ । आपुली ते ढाळ जाऊं नेदी ॥ २ ॥ वंदूं [पं. वंदूं निंदूं संतां काय०.] निंदूं काय [त. दुराचारी थोर.] दुराचार । खळाचा विचार तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१०५८. जन मानवलें [दे. त. मानविलें.] वरी बाह्यात्कारीं । तैसा मी अंतरीं नाहीं जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी पंढरीनाथा वाटतसे चिंता । प्रगट बोलतां लाज वाटे ॥ ध्रु. ॥ संतां ब्रह्मरूप जालें अवघें जन । ते माझे अवगुण न देखती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी तों आपणांसी ठावा । आहें बरा देवा जैसा तैसा ॥ ३ ॥

१०५९. काम क्रोध माझे जीताती शरीरीं । कोवळें तें वरी बोलतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा [त. कइसा०. पं. कैसा मी सरता०.] सरतां जालों तुझ्या पायीं । पांडुरंगा कांहीं न कळे हें ॥ ध्रु. ॥ पुराणींची ग्वाही वदतील संत । तैसें नाहीं चित्त शुद्ध जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज आणूनि अनुभवा । दाखवीं हें देवा साच खरें ॥ ३ ॥

१०६०. स्तुति करीं जैसा नाहीं अधिकार । न कळे विचार योग्यतेचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. तुमचा.] तुमचें मी दास संतांचें दुर्बळ । करूनि सांभाळ राखा पायीं ॥ ध्रु. ॥ रामकृष्णहरि मंत्र उच्चारणा । आवडी चरणां विठोबाच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुमचें सेवितों उच्छिष्ट । क्षमा करीं धीट होऊनियां ॥ ३ ॥

१०६१. बहु दूरवरी । वेठी [पं. बेटी.] ओझें होतें शिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां उतरला भार । तुह्मीं केला अंगीकार ॥ ध्रु. ॥ बहु काकुलती । [पं. आलों असें मागें.] आलों मागें किती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आजि सफळ जाली सेवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

पाईक—अभंग ११.

१०६२. [पं. पाईक ह्मणे.] पाईकपणें जोतिला सिद्धांत । शूर [दे. सुर. पं. त. शुर.] धरी मात वचन चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाइकावांचून नव्हे कधीं सुख । प्रजांमध्यें दुःख न सरे पीडा ॥ ध्रु. ॥ [पं. तरीच पाईक.] तरि व्हावें पाईक जिवाचे [दे. जिवाचा.] उदार । सकळ त्यांचा भार स्वामी वाहे ॥ २ ॥ पाइकीचें सुख जयां नाहीं ठावें । धिग त्यांनीं ज्यावें वांयांविण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एका क्षणांचा करार । पाईक अपार सुख भोगी ॥ ४ ॥

१०६३. पाइकीचें सुख पाइकासी ठावें । ह्मणोनियां जीवें केली साटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येतां गोळ्या बाण साहिले भडमार । वर्षातां अपार वृष्टि वरी ॥ ध्रु. ॥ स्वामीपुढें व्हावें पडतां भांडण । मग त्या मंडन शोभा दावी ॥ २ ॥ पाइकांनीं सुख भोगिलें अपार । शुद्ध आणि धीर अंतर्वाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या सिद्धांताच्या खुणा । जाणे तो शाहाणा करी तो भोगी ॥ ४ ॥

१०६४. पाईक जो जाणे पाइकीचा भाव । [पं. लाग बग टाव०.] लाग पगें ठाव चोरवाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपणां राखोनि ठकावें आणीक । घ्यावें सकळीक हरूनियां ॥ ध्रु. ॥ येऊं नेदी लाग लागों नेदी माग । पाईक त्या जग स्वामी मानी ॥ २ ॥ ऐसें जन केलें पाइकें पाईक । जया कोणी भीक न घलिती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे जयाचे पाईक । बळिया तो नाइक त्रैलोकींचा [पं. त्रैलोकीचे.] ॥ ४ ॥

१०६५. पाइकांनीं पंथ चालविल्या वाटा । पारख्याचा सांटा मोडोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पारखिये ठायीं घेउनियां [त. खाण.] खाणें । आपलें तें जन राखियेलें ॥ ध्रु. ॥ आधारेंविण जें बोलतां चावळे । आपलें तें कळे नव्हे ऐसें ॥ २ ॥ सांडितां मारग मारिती पाईक । आणिकांसी शीक लागावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विश्वा घेऊनि विश्वास । पाईक तयास सुख देती ॥ ४ ॥

१०६६. पाईक तो प्रजा राखोनियां कुळ । पारखिया मूळ छेदी दुष्टा [त. पं. दृष्टा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो एक पाईक पाइकां नाईक । भाव सकळीक स्वामिकाजीं ॥ ध्रु. ॥ तृणवत तनु सोनें ज्या पाषाण । पाइका त्या भिन्न नाहीं स्वामी ॥ २ ॥ विश्वासावांचूनि पाइकासी मोल । नाहीं मिथ्या बोल बोलिलिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नये स्वामी उणेपण । पाइका जतन करी त्यासी ॥ ४ ॥

१०६७. धनी ज्या पाइका मानितो आपण । तया भितें जन सकळीक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिवाचे उदार शोभती पाईक । मिरवती नाईक मुगुटमणि ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया सत्ता स्वामीचें वैभव । भोगिती गौरव सकळ सुख ॥ २ ॥ कमाइचीं हीणें पडिलीं उदंडें । नाहीं तयां खंड येती जाती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरि पाइकी च भली । थोडीबहुत केली स्वामिसेवा ॥ ४ ॥

१०६८. [पं. पाइकपणें तो खरा०.] पाइकपणें खरा मुशारा । पाईक तो खरा पाइकीनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पाईक तो जाणे.०] पाईक जाणें मारितें अंग । पाइकासी भंग नाहीं तया ॥ ध्रु. ॥ [पं. एक दोही.] एके दोहीं घरीं घेतलें खाणें । पाईक तो पणें निवडला ॥ २ ॥ करूनि कारण [त. पारण] स्वामी यश द्यावें । पाइका त्या नांवें [त. पं. नांवें.] खरेपण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ठाव पाइकां निराळा । नाहीं स्वामी स्छळा गेल्याविण ॥ ४ ॥

१०६९. उंच निंच कैसी पाइकाची [पं. बोली (दे. त. वोळी).] ओळी । कोण [त. गाढे.] गांढे वळी निवडिले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वामिकाजीं एक सर्वस्वें तत्पर । एक ते कुचर [पं. आशा बहु.] आशाबद्ध ॥ ध्रु. ॥ प्रसंगावांचूनि

विषयानुक्रम

आणिती [दे. त. पं. आयुर्भाव.] आविर्भाव । पाईक तो नांव मिरवी वांयां ॥ २ ॥ गणतीचे एक उंच निंच फार । तयांमध्यें शूर विरळा थोडे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्वामी जाणे त्यांचा मान । पाईक पाहोन मोल करी ॥ ४ ॥

१०७०. एका च स्वामीचे पाईक सकळ । जैसें [त. पं. जैसे तैसे बळ मोल०.] बळ तैसें मोल तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वामिपदीं एकां ठाव उंच स्थळीं । [पं. एक ते नि० त. एके ते नि०.] एक तीं निराळीं जवळी दुरी ॥ ध्रु ॥ हीन कमाईचा हीन आन ठाव । उंचा सर्व भाव उंच पद ॥ २ ॥ पाइकपणें तो सर्वत्र सरता । चांग तरी परता गांढ्या [पं. वाव.] ठाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मरण आहे या सकळां । भेणें अवकळा अभयें मोल ॥ ४ ॥

१०७१. प्रजी तो पाईक ओळीचा नाईक । पोटासाटीं एकें जैशीं तैशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आगळें पाऊल आणिकांसी तरी । पळती माघारीं तोडिजेती ॥ ध्रु ॥ पाठीवरी [त. धाव.] घाय ह्मणती फटभर । धडा अंगें [दे. पं. अंग.] शूर मान पावे ॥ २ ॥ घेईल दरवडा देहा तो पाईक । मारी सकळीक सर्व हरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नव्हे बोलाचें कारण । कमाईचा पण सिद्धी पावे ॥ ४ ॥

१०७२. जातीचा पाईक ओळखे पाइका । आदर तो एका त्याचे ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरितील पोटासाटीं [पं. हातियेर. त. हातीयेरें.] हतियेरें । कळती तीं [त. येरे.] खरें [पं. वेटीसीची.] वेठीचींसीं ॥ ध्रु ॥ [पं. जातीचे असे खरे डाये घाये । सारखिया काय पासी लोपे ।.] जातीचें तें असे खरें घायडाय । पारखिया काय पाशीं लोपे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नमूं देव [पं. म्हण.] ह्मूण जना । जालियांच्या खुणा जाणतसों ॥ ३ ॥

॥ ११ ॥

१०७३. बुद्धीचा पालट धरा रे कांहीं । मागुता नाहीं मनुष्यदेह ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुल्या हिताचे [दे. नव्हती.] न होती सायास । गृहदाराआसधनवित्त ॥ ध्रु ॥ [पं. अवचिता निधान लागलें से हातीं.] अवचितें निधान लागलें हें हातीं । भोगावी विपत्ती गर्भवास ॥ २ ॥ यावें जावें पुढें ऐसें चि कारण । भोगावें पतन नरकवास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धरीं आठव या देहीं । नाहीं तरि कांहीं बरें नव्हे ॥ ४ ॥

१०७४. आह्मीं पतितांनीं घालावें सांकडें । तुह्मां [पं. लागीं.] लागे कोडें उगवणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आचरतां दोष न धरूं सांभाळ । निवाड उकल तुह्मां हातीं ॥ ध्रु ॥ न घेतां कवडी करावा [पं. कुडावा.] कुडावा । पाचारितां देवा नामासाठीं ॥ २ ॥ दयासिंधु नाम पतितपावन । हें आह्मां वचन सांपडलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करूं अन्यायाच्या कोटी । कृपावंत पोटीं तूं चि देवा ॥ ४ ॥

१०७५. जो भक्तांचा विसावा । उभा पाचारितो धांवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं प्रेमाचें भातुकें । मुखीं घाली कवतुकें । भवसिंधू सुखें । उतरी कासे लावूनि ॥ ध्रु ॥ थोर भक्तांची आस । पाहे भोंवताली वास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपादानी । फेडी आवडीची धणी ॥ ३ ॥

१०७६. अखंड [पं. जया तुझी.] तुझी जया प्रीति । मज दे त्यांची संगति । मग मी कमळापति । [पं. तुज वा नाणी कंटाळा०. दे. तुज नानीं.] तुज नाणीं कांटाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडोन राहेन ते ठायीं । उगा चि संतांचिये पायीं । न मगें न करीं कांहीं । तुझी [पं. आण गा विठोबा.] आण विठोबा ॥ ध्रु ॥ तुह्मी आह्मी पीडों [पं. जन.] ज्यानें । दोन्ही वारती [पं. वारतील कान] एकानें । बैसलों धरणें हाका देत [पं. द्वारासीं.] दारेशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे या बोला । चित्त द्यावें वा विठ्ठला । न पाहिजे केला । अवघा [पं. आतां.] माझा आव्हेर ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१०७७. पुनीत केलें विष्णुदासीं । संगें आपुलिया दोषी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण पाहे तयांकडे । वीर विठ्ठलाचे गाढे । अशुभ त्यांपुढें शुभ होउनियां [दे. 'ठाके' याच्यापुढें 'गाडे' असा शोध घातला आहे.] ठाके ॥ छ ॥ प्रेमसुखाचिया रासी । पाप नाहीं ओखदासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यांनीं । केली वैकुंठ मेदिनी ॥ ३ ॥

१०७८. [पं. जग.] जन देव तरी पायां चि पडावें । त्याचिया स्वभावें चाड नाहीं ॥ १ ॥ अग्नीचें सौजन्य शीतनिवारण । पालवीं बांधोनि नेतां नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विंचु सर्प नारायण । वंदावे दुरीन शिवों नयें ॥ ३ ॥ [याच्यापुढें 'भक्तभागवत०', 'पंडित वैदिक०', 'माझी मज०' व 'वैष्णवांची याती०', हे चार अभंग तळेगांवच्या प्रतींत रामेश्वर भटाचे आहेत. देहूच्या व पंढरपूरच्या प्रतींत 'भक्तभागवत०', हा मात्र आहे. यांपैकीं प्रत्येक अभंगांत तुकारामाची प्रशंसा इ० आहे, त्याच्या शेवटच्या कडव्यांत "ह्मणे रामेश्वर" असें आहे यांवर तळेगांवच्या प्रतींत "रामेश्वर भ० अ० ४" असें सदर आहे इत्यादि कारणांवरून ते चार अभंग रामेश्वर भट याचेच आहेत असें खचित समजतें; ह्मणून ते येथें फक्त टिपेंत दाखल केले आहेत :—

रामेश्वरभट याचे अभंग ४.

१०७९. भक्त भागवत जीवन्मुक्त संत । महिमा अत्यद्भुत चराचरीं । ऐसिया अनंतामाजी तूं अनंत । लीलावेश होत जगत्राता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मानंद तुकें तुळे आला तुका । तो हा विश्वसखा क्रीडे जनीं ॥ छ ॥ शास्त्रा श्रेष्ठाचार अविरुद्ध क्रिया । तुझी भक्तराया देखियेली । देऊनि तिळाजुळी काम्य निषिद्धांसी । विधिविण योगेशी ब्रह्मार्पण ॥ २ ॥ संत ग्रहमेळीं जगधंद्या गिळी । पैल उदयाचळीं भानु तुका । संत वृंदें तीर्थ गौतमी हरिकथा । तुकया नर सिंहस्ता भेटों आली ॥ ३ ॥ शांति पतिव्रते जाले परि नयन । काम संतर्पण निष्कामता । क्षमा क्षमापणें प्रसिद्ध प्रथा जगीं । तें तों तुझ्या अंगीं मूर्तिमंत ॥ ४ ॥ दया दिनानाथा तुवा जीवविली । विश्वीं विस्तारली कीर्ति तुझी । वेदवाक्यबाहु उभारिला ध्वज । पूजिले देव द्विज सर्वभूतें ॥ ५ ॥ अधर्म क्षयव्याधि धर्मांशी स्पर्शला । तो त्वां उपचारिला अनन्यभक्ति । ब्रह्म ऐक्यभावें भक्ति विस्तारिली । वाक्यें सपळ केलीं वेदविहितें ॥ ६ ॥ देहबुद्धि जात्या अभिमानें वंचलों । तो मी उपेक्षिलों न पाहिजे । न घडो याचे पायीं बुद्धांचा व्यभिचार । मागे रामेश्वर रामचंद्र ॥ ७ ॥

१०८०. पंडित वैदिक अथवा दशग्रंथी । परि सरी न पवती तुकयाची । शास्त्र ही पुराणें गीता नित्य नेम । वाचिताती वर्म न कळे त्यांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर्म अभिमानें वर्ण अभिमानें । नाडले ब्राह्मण कलियुगीं ॥ छ ॥ तैसा नव्हे तुका वाणी व्यवसाई । भाव त्याचा पायीं विठोबाचे । अमृताची वाणी वरुषला शुद्ध । करी त्या अशुद्ध ऐसा कोण ॥ २ ॥ चहूं वेदाचें हें केलें विवरण । अर्थ ही गहन करूनियां । उत्तम मध्यम कनिष्ट वेगळे । करुनी निराळे ठेविले ते ॥ ३ ॥ भक्तिज्ञानें आणि वैराग्यें आगळा । ऐसा नाहीं डोळा देखियेला । जप तप यज्ञ लाजविलीं दानें । हरिनाम कीर्तनें करुनियां ॥ ४ ॥ मागें कवीश्वर जाले थोर थोर । नेले कलिवर कोणें सांगा । ह्मणे रामेश्वर सकळा पुसोनि । गेला तो विमानी बैसोनियां ॥ ५ ॥

१०८१. माझी मज आली रोकडी प्रचित । होऊनि फजित दुःख पावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं द्वेष त्याचा करितां अंतरीं । व्यथा या शरीरीं बहुत जाली ॥ छ ॥ ज्ञानेश्वरें मज केला उपकार । स्वप्नीं सविस्तर सांगितलें ॥ २ ॥ तुका सर्वां श्रेष्ठ प्रिय आह्मा थोर । कां जे अवतार नामयाचा ॥ ३ ॥ त्याची तुज कांहीं घडली रे निंदा । ह्मणोनि हे बाधा घडली तुज ॥ ४ ॥ आतां एक करीं सांगेन तें तुला । शरण जाईं त्याला निश्चयेंशीं ॥ ५ ॥ दर्शनें चि तुझ्या दोषा परिहार । होय तो विचार सांगितला ॥ ६ ॥ तो चि हा विश्वास धरूनि मानसीं । जाय कीर्तनासी नित्य काळ ॥ ७ ॥ ह्मणे रामेश्वर त्याच्या समागमें । जालें हें आराम देह माझें ॥ ८ ॥

१०८२. वैष्णवांची याती वाणी जो आपण । भोगी तो पतन कुंभपाकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशी वेद श्रुति बोलती पुराणें । नाहीं तें दुषण हरिभक्ता ॥ छ ॥ उंच निंच वर्ण न ह्मणावा कोणी । जें कां नारायणीं प्रिय जालें ॥ २ ॥ चहूं वर्णांसी हा असे अधिकार । करितां नमस्कार दोष नाहीं ॥ ३ ॥ जैसा शालिग्राम न ह्मणावा पाषाण । होय पूज्यमान सर्वत्रासी ॥ ४ ॥ गुरु परब्रह्म देवाचा तो देव । त्यासी तो मानव ह्मणूं नये ॥ ५ ॥ ह्मणे रामेश्वर नामीं जे रंगले । स्वयें चि ते जाले देवरूप ॥ ६ ॥]

१०७९. भूत भविष्य कळों यावें वर्तमान । हें तों भाग्यहीन त्यांची जोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मीं विष्णुदासीं देव घ्यावा चित्तें । होणार तें होतें [त. परारब्धें.] प्रारब्धें ॥ छ ॥ जगरूढीसाटीं [दे. त. घातला.] घातलें दुकान । जातो नारायण अंतरोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हा हो [त. परपंच०. पं. प्रपंच चि गाढा.] प्रपंच गाढा । थोरली ते पीडा रिद्धिसिद्धी ॥ ३ ॥

॥ घोंगड्याचे अभंग—॥ १२ ॥

१०८०. ठकिलें काळा मारिला दडी । दिली कुडी टाकोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पांघरलों.] पांघुरलों बहु काळें । घोंगडें वळें सांडवलें ॥ छ ॥ नये ऐसा [पं. ऐशा.] लाग वरी । परते दुरी [पं. लपालो.] लपालें ॥ २. ॥ तुका ह्मणे आड सेवा । लाविला हेवा धांदली ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१०८१. घोंगडियांचा पालट केला । मुलांमुलां आपुल्यांत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कान्होबा तो मी च दिसें । लाविलें पिसें संवगडियां ॥ ध्रु ॥ तो बोले मी उगाच बैसें । आनारिसें न दिसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिलें सोंग । नेदी [पं. नेदी व्यंग जाउ देवा. दे. त. वेंग.] व्यंग जाऊं देऊं ॥ ३ ॥

१०८२. खेळों [पं. लागली.] लागलों सुरकवडी । माझी घोंगडी हारपली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कान्होबाचे पडिलों गळां । घेईं गोपाळा देईं झाडा ॥ ध्रु ॥ मी तों हागे उघडा जालों । अवघ्या आलों बाहेरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बुद्धि काची । नाहीं ठायींची मजपाशीं ॥ ३ ॥

१०८३. घोंगडियांची एकी राशी । त्याचपाशीं तें ही होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझियाचा माग दावा । केला गोवा [पं. उगउ द्या.] उगवों द्या ॥ ध्रु ॥ व्हावें ऐसें निसंतान । घेइन [पं. घेयी.] आन तुजपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाहाण मोठा । [पं. मांडवा.] सांडा ताठा हा देवा ॥ ३ ॥

१०८४. नाहीं तुझे उगा पडत गळां । पुढें गोपाळा जाऊं नको ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाहाड तुझे दाविन घरीं । बोलण्या उरी नाहीं ऐसी ॥ ध्रु ॥ तुह्मां आह्मां पडदा होता । सरला आतां सरोबरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उरती गोठी । पडिली मिठी न सुटे ॥ ३ ॥

१०८५. तुह्मां आह्मां उरी तोंवरी । जनाचारी ऐसे [दे. ऐसें. पं. आहे.] तैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें घोंगडें टाकुन देईं । एके ठायीं मग असों ॥ ध्रु ॥ विरोधानें पडे तुटी । कपट पोटीं नसावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं जाणता हरी । मज वेव्हारीं बोलविसी ॥ ३ ॥

१०८६. मुळींचा तुह्मां लागला चाळा । तो गोपाळा न संडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावें त्याचें देणें चि नाहीं । ये चि [पं. वाहि. दे. बाहिं.] वाहीं देखतसों ॥ ध्रु ॥ माझी तरी घोंगडी मोठी । गांडीची लंगोटी सोडिस ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे म्यां सांडिली आशा । हुंगिला [पं. हुंगला.] फांसा येथुनियां ॥ ३ ॥

१०८७. घोंगडियास घातली मिठी । न सोडी साटी केली जीवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा गे चोर धरा धांवा कोणी । घरांत राहाटे चहूं [पं. कोनि.] कोणी ॥ ध्रु ॥ नोळखवे म्यां धरिला हातीं । देहा [दे. देह्यादिप०.] दीप माय लाविली वाती ॥ २ ॥ [पं. न. पवे मारितो०.] न पावे धांवणें मारितो हाका । जनाचारीं तुका नागवला ॥ ३ ॥

१०८८. आतां मी देवा पांघरों काई । भिकेचें तें ही उरे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. सदेंव. त. सदैंव.] सदैव दुबळें नेणें चोर । देखोनि सुनाट फोडितो घर ॥ ध्रु ॥ नाहीं मजपाशीं फुटकी फोडी । [पं. पांचा घोंगडी.] पांचांनीं घोंगडी दिली होती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जना वेगळें जालें । एक चि नेलें एकल्याचें ॥ ३ ॥

१०८९. मी माझें करित होतों जतन । भीतरिल्या चोरें घेतलें [पं. घेतली खाण. त. घेतलें खान.] खानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आल्याविण आधीं च होता । मज न कळंतां मज [पं. मजपाशीं] माजी ॥ ध्रु ॥ घोंगडें नेलें घोंगडें नेलें । उघडें केलें [पं. उघड चि.] उघडें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरटा चि जाला साव । [पं. सहज न्याय त. सहज चि न्याव.] सहज चि न्याय नाहीं तेथें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१०९०. घोंगडें नेलें सांगों मी कोणा । दुबळें माझें [पं. नाणिती.] नोंणीत मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें तें मज न मिळे आतां । जवळी सत्ता दाम नाहीं ॥ ध्रु. ॥ सेटे महाजन ऐका कोणी । घोंगडियाची करा शोधणी [पं. त. शोधनी.] ॥ २ ॥ घोंगडियाचा करा बोभाट । तुका ह्मणे जंव भरला हाट ॥ ३ ॥

१०९१. माझें घोंगडें पडिलें ठायीं । माग तया पायीं सांपडला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चोर तो भला चोर तो भला । पाठिसी घातला पुंडलिकें ॥ ध्रु. ॥ चोर कुठोरि एके चि ठायीं । वेगळें पाहावें [दे. नलगेच कांहीं.] न लगे कांहीं ॥ २ ॥ आणिकांचीं ही चोरलीं आधीं । माझें तयामधीं मेळविलें ॥ ३ ॥ आपल्या आपण शोधिलें तींहीं [पं. तेहि.] । करीन मी ही ते चि परी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझें हित चि जालें । फाटकें जाउन [दे. धडकें चि आलें.] धडकें आलें ॥ ५ ॥

॥ १२ ॥

१०९२. सर्प भुलोन गुंतला नादा । [पं. गारुडिये फांदा घालीतसे.] गारुडियें फांदां घातलासे । हिंडवुनि पोट भरी दारोदारीं । कोंडुनि पेटारी [पं. पेटारी आसेरया.] असेरया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी परी मज जाली पांडुरंगा । गुंतलों [पं. गुतलो मी०.] तो मी गा सोडीं आतां । माझें मज कांहीं न चलेमें जालें । कृपा [पं. कृपा हे तुज०.] तुज न करितां ॥ ध्रु. ॥ आविसें मीन [दे. मिनु. त. मीनु.] [त. पं. लावियेला.] लावियला गळीं । भक्ष तो गिळी ह्मणउनियां । काढूनि बाहेरी प्राण घेऊं पाहे । तेथे बापमाये [दे. त. बापुमाये] कवण रया ॥ २ ॥ पक्षी पिलयां [पं. पीलीया पातले. त. पीलिया पातले.] पातलें आशा । देखोनियां फांसा गुंते बळें । मरण नेणें [पं. तावासे धादोनि०] माया धांवोनि वोसरे । जीवित्व [पं. जीवित्वा नाम जाली०.] ना जालीं बाळें ॥ ३ ॥ गोडपणें मासी गुंतली लिगाडीं । सांपडे फडफडी [पं. अधिकाधिक.] अधिकाअधिक । तुका ह्मणे प्राण घेतला आशा । पंढरीनिवासा धाव घालीं ॥ ४ ॥

१०९३. यातिहीन मज काय तो अभिमान । मानी तुज जन नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सुख मज तयाची हे खंती । आपुलाला घेती गुणभाव ॥ ध्रु. ॥ द्रव्यामुळें [दे. पं. द्रव्यमुळें.] माथां वाहियेली चिंधी । होन जयामधीं होता गांठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन वंदितो वेगळा । मजसी दुर्बळा काय चाड ॥ ३ ॥

१०९४. शीतळ साउली आमुची माउली । विठाई वोळली प्रेमपान्हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाऊनि वोसंगा रिघेन वोरस । [पं. लागेल.] लागलें तें इच्छे पीइन वरी ॥ ध्रु. ॥ कृपा तनु माझी सांभाळी दुभूनि । अमृतजीवनी लोटलीसे ॥ २ ॥ आनंदाचा ठाव नाहीं [दे. त. माझा.] माझे चित्तीं । सागर तो किती उपमेसी ॥ ३ ॥ सैर जाये पडे तयेसी सांकडें । सांभाळीत पुढें मागें [पं. त. असे.] आस ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चिंता कैसी ते मी नेणें । लडिवाळ तान्हें विठाईचें ॥ ५ ॥

रामचरित्र—अभंग ॥ १४ ॥

१०९५. रामा वनवास । तेणें [पं. वर (ओस).] वसे सर्व देश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलें नामाचें जतन । समर्थ तो नव्हे भिन्न ॥ ध्रु. ॥ वनांतरीं रडे । ऐसे पुराणीं पवाडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऋषिनेम । ऐसा कळोनि कां भ्रम ॥ ३ ॥

१०९६. राम ह्मणे ग्रासोग्रासीं । [पं. तो जेविला०.] तो चि जेविला उपवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्यधन्य तें शरीर । तीर्थांव्रतांचें माहेर ॥ ध्रु. ॥ राम ह्मणे [पं. करी धंदा०.] करितां धंदा । सुखसमाधि त्या सदा ॥ २ ॥ राम ह्मणे [दे. वाटे.] वाट चाली । यज्ञ पाउलापाउलीं ॥ ३ ॥ राम ह्मणे भोगीं त्यागीं । कर्म न लिंपे त्या अंगीं ॥ ४ ॥ ऐसा राम जपे नित्य । तुका ह्मणे [प. तो चि मुक्त.] जीवन्मुक्त ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१०९७. तारी ऐसे जड । उदकावरी जो दगड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा न करी तें [त. तो.] काई । कां रे लीन [पं. व्हाना.] नव्हां पायीं ॥ ध्रु ॥ सीळा [पं. सीळा होती मनुष्य०.] मनुष्य जाली । ज्याच्या चरणाचे चाली ॥ २ ॥ वानरां हातीं लंका । घेवविली ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

१०९८. राम ह्मणतां राम चि होइजे । पदीं बैसोन [पं. पद] पदवी घेइजे ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सुख वचनीं आहे । विश्वासें अनुभव पाहें ॥ ध्रु ॥ रामरसाचिया चवी । आन रस रुचती केवीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चाखोनि सांगें । मज अनुभव आहे अंगें ॥ ३ ॥

१०९९. रामराम उत्तम अक्षरें । कंठीं धरिलीं आपण शंकरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसीं तारक उत्तम तिहीं [लोकी । हाळ हाळ०.] लोकां । हळाहळ शीतळ केलें शिवा देखा ॥ ध्रु ॥ हा चि मंत्र उपदेश भवानी । तिच्या चुकल्या गर्भादियान ॥ २ ॥ [दे. जुन्हाट.] जुनाट नागर नीच नवें । तुका ह्मणे म्यां धरिलें जीवें भावें ॥ ३ ॥

११००. राम ह्मणतां तरे जाणता अणतां । हो का यातिभलता कुळहीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम ह्मणतां न लगे आणीक सायास । केले महा दोष तेही जळती ॥ ध्रु ॥ राम [पं. ह्मणती.] ह्मणे तया जवळी नये भूत । कैचा यमदूत ह्मणतां राम ॥ २ ॥ राम ह्मणतां तरे भवसिंधुपार । चुके वेरझार ह्मणतां राम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें [त. हें तों सुखाचें०.] सुखाचें साधन । सेवीं अमृतपान एका भावें ॥ ४ ॥

११०१. पैल आला राम रावणासी सांगती । काय निदसुरा निजलासी भूपति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघे लंकेमाजी जाले रामाचे दूत । व्यापिलें सर्वत्र बाहेरी भीतरी आंत ॥ ध्रु ॥ अवघे अंगलग तुझे वधियेले वीर । होई शरणागत किंवा युद्धासी सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक्या भावें [पं. रामासी.] रामेसी भेटी । करूनि घेईं [पं. आतां या या संमधेसी०] आतां संवंघेसी तुटी ॥ ३ ॥

११०२. समरंगणा आला । रामें रावण देखिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसे भीडतील दोन्ही । [पं. नावे.] नांव सारुनियां रणीं ॥ ध्रु ॥ प्रेमसुखाचें संधान । बाणें निवारिती बाण ॥ २ ॥ [पं. तुकास्वामी.] तुकयास्वामी रघुनाथ । वर्म जाणोनि केली मात ॥ ३ ॥

११०३. केला रावणाचा वध । अवघा तोडिला संबंध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लंकाराज्यें [लंकाराज्य.] बिभीषणा । केली चिरकाळ स्थापना ॥ ध्रु ॥ औदार्याची [दे. त. उदार्याची.] सीमा । काय वर्णू रघुरामा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा दाता । रामें सोडविली सीता ॥ ३ ॥

११०४. रामरूप केली । [राम.] रामें कौसल्या माउली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम राहिला मानसीं । ध्यानीं चिंतनीं जयासी । राम होय त्यासी । संदेह [त. पं. नाहीं भरवसा.] नाहीं हा भरवसा ॥ ध्रु ॥ अयोध्येचे लोक । राम जाले सकळीक ॥ २ ॥ स्मरतां जानकी । रामरूप जाले [त. ककी.] कपि ॥ ३ ॥ रावणेसी लंका । राम आपण झाला देखा ॥ ४ ॥ ऐसा नित्य राम ध्याय । तुका वंदी त्याचे पाय ॥ ५ ॥

११०५. आनंदले लोक नरनारी परिवार । शंखभेरीतुरें [पं. ० तुरें यायावाद्याचे०.] वाद्यांचे गजर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंद [पं. "आनंद जाला अयोध्येसी" हें ध्रुपद पूर्वी असून "आनंदले लोक" हे पहिले कडवें मागून आहे.] जाला अयोध्येसी आले रघुनाथ । अवघा जयजयकार [दे. त. जेजेकार.] आळंगिला [पं. भरथ.] भरत ॥ ध्रु ॥ करिती अक्षवाणें ओंवाळिती

रघुवीरा । लक्ष्मीसहित लक्ष्मण दुसरा ॥ २ ॥ जालें रामराज्य आनंदलीं सकळें । तुका ह्मणे गाईवत्सें नरनारीवाळें ॥ ३ ॥

११०६. जालें रामराज्य काय उणें आह्मांसी । धरणी धरी पीक [त. पिका.] गाई वोळल्या ह्मैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम वेळोवेळां आह्मी गाऊं ओंविये । दळितां कांडितां जेवितां गे बाइये ॥ ध्रु ॥ स्वप्नीं ही दुःख कोणी न देखे डोळां । नामाच्या गजरें भय सुटलें काळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रामें सुख दिलें [त. प. दिधलें.] आपुलें । तयां गर्भवासीं येणें जाणें खुंटले ॥ ३ ॥

११०७. अहल्या जेणें तारिली रामें । गणिका परलोका नेली नामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रामहरे रघुराजहरे । रामहरे महाराजहरे ॥ ध्रु ॥ कंठ शीतळ जपतां शूळपाणी । राम जपतां [पं. जपे.] अविनाशभवानी [दे. अविनाश भवाणी.] ॥ २ ॥ तारकमंत्रश्रवण काशी । नाम जपतां वाल्मीक ऋषि ॥ ३ ॥ [त. राममंत्र जप वीज मंत्र०. पं. राम जपे बीज०. दे. नाम जपें बीज मंत्र०.] नामजप वीजमंत्र नळा । सिंधु तरती ज्याच्या प्रतापें शिळा ॥ ४ ॥ नामपज जीवन मुनिजना । तुकयास्वामी रघुनंदना ॥ ५ ॥

११०८. मी तों अल्प मतिहीन [पं. मतिहीन.] । काय वर्णूं तुझे गुण । उदकीं तारिले पाषाण । हें महिमान नामाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम चांगलें चांगलें । माझे कंठीं राहो भलें । कपिकुळ उद्धरिलें । मुक्त केलें राक्षसां ॥ ध्रु ॥ द्रोणागिरि कपिहातीं । आणविला सीतापती । थोर केली ख्याति । भरतभेटीसमयीं ॥ २ ॥ शिळा होती मनुष्य जाली । थोर कीर्ति वाखाणिली । लंका दहन केली । हनुमंतें काशानें ॥ ३ ॥ राम जानकीजीवन । योगियांचें निजध्यान । राम राजीवलोचन तुका चरण वंदितो ॥ ४ ॥

॥ १४ ॥

श्लोकरूपी अभंग— ॥ ६ ॥

११०९. तुजवांचुनी मागणें काय कोणा । महीमंडळीं विश्वव्यापकजना । जीवभावना पूरवूं कोण जाणे । तुजवांचुनी होत कां रावराणे ॥ १ ॥ नसे मोक्षदाता तिहींमाजि लोकां । भवतारकु तूजवांचुनि एका । मनीं मानसीं चिंतितां रूपनाम । पळे पाप ताप भयें [त. नासे काम.] नास काम ॥ २ ॥ हरी नाम हें. साच तूझें पुराणीं । हरीहातिचें काळगर्भादियोनी । करूं मुखवाणी कैसी देशधडी । तुजवांचुनि वाणितां व्यर्थ गोडी ॥ ३ ॥ भवभंजना व्यापका [दे. व्यापक] लोक तिन्ही । तुज वाणितां श्रमला शेषफणी । असो भावें जीव तुझ्या सर्व पायीं । दुजें मागणें आणीक व्यर्थ कांई ॥ ४ ॥ दिनानाथ हे साक्ष तूझी जनासी । दिनें तारिलीं पातकी थोर दोषी । तुका राहिला पायिं तो राख देवा । असें मागतसे तुझी चरणसेवा ॥ ५ ॥

१११०. उभा भींवरेच्या तिरीं राहिलाहे । असे सन्मुख दक्षिणे मूख वाहे । महापातकांसी पळ कांप थोर । कैसे गर्जती घोष हे नामवीर ॥ १ ॥ गुणगंभीर हा धीर हास्यमुख । वदे वदनीं अमृत सर्वसुख । लागलें मुनिवरां [दे. मुनिवरां गोड.] हें गोड चित्तीं । देहभावना तुटलियासि खंती ॥ २ ॥ ठसा घातला ये भूमिमाजी थोर । इच्छादाना हा द्यावयासी उदार । जया वोळगती सिद्धि सर्वठायीं । तुझें नाम हें चांगलें गे विठाई ॥ ३ ॥ असे उघडा हा विटेवरि उभा । कटसूत्र हें धरुनि भक्तिलोभा । पुढें वाट दावी भवसागराची । विठो माउली हे सिद्धसाधकांची ॥ ४ ॥ करा वेगु हा धरा पंथ आधीं । जया पार नाहीं सुखा तें च साधीं । ह्मणे तुका पंढरीस सर्व आलें । [दे. आस.] असे विश्व हें जीवनें त्याचि ज्यालें ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१११९. धना गुंतलें चित्त माझें मुरारी । मन घेउनी हिंडवी दारोदारीं । मरे हिंडतां न पुरे यासि कांहीं । मही ठेंगणी परी तें तृप्त नाहीं ॥ १ ॥ न दिसे शुद्ध पाहातां निजमती । पुढें पडिलों इंद्रियां थोर घातीं । जिवा नास त्या संगती दंड वेडी । हरी शीघ्र या दृष्टसंगासि ["दृष्ट" हा शब्द "दुष्ट" याबद्दल आढळतो. याचें कारण "दुष्ट" याचा अपभ्रंश "द्रुष्ट"; आणि त्याचा "दृष्ट" असा झाला आहे.] तोडीं ॥ २ ॥ असीं आणिकें काय सांगों अनंता । मोहो पापिणी दृष्टमायाममता ["दृष्ट" हा शब्द "दुष्ट" याबद्दल आढळतो. याचे कारण "दुष्ट" याचा अपभ्रंश "द्रुष्ट"; आणि त्याचा "दृष्ट" असा झाला आहे.] । क्रोध काय [त. काम हा यातना.] यातना थोर करी । तुजवांचुनी सोडवी कोण हरी ॥ ३ ॥ निज देखतां निज [त. हें.] हे दूरि जाये । निद्रा आळस दंभ या भीत [दे. आहे.] आहें । तयां वस्ति देहीं नको देउं देवा । तुजवांचुनी आणिक नास्ति हेवा ॥ ४ ॥ करीं घात पात शंका लाज थोरी । असे सत्य भाव बहू भक्ति दूरी । नको मोकलूं दीनबंधु अनाथा । तुका वीनवी ठेवुनी पायिं माथा ॥ ५ ॥

१११२. पैल सांवळें तेज पुंजाळ कैसें । सिरीं तुर्बिलीं साजिरीं मोरवीसें [मोर पीसें?] । हरे त्यासि रे देखतां ताप माया । भजा रे भजा यादवा [दे. यादव. त. "यादवा' असतां 'यादव' केलें आहे.] योगिराया ॥ १ ॥ जया कामिनी लुब्धल्या सहस्रसोळा । सुकुमार ह्या गोपिका दिव्य बाळा । शोभे मध्यभागीं कळा चंद्रकोटी । रुपा मीनली साजिरी माळकंठीं ॥ २ ॥ [त. "असे" शब्द नवा घातला आहे तो दे. नाहीं.] असे यादवां श्रेष्ठ हा चक्रपाणी । [त. तया.] जया वंदिती कोटि तेहतीस तीन्ही । महाकाळ हे कांपती दैत्य ज्यासी । पाहा सांवळें रूप हें पापनासी ॥ ३ ॥ कसीं पाउलें साजिरीं कुंकुमाचीं । कसी वीट हे लाधली दैवांची [त. दइवाची.] ॥ जया चिंतितां अग्नि हा शांति नीवे । धरा मानसीं आपला देहभाव ॥ ४ ॥ [त. मनी.] मुनी देखतां मूख हें चित्त ध्याय । देह मांडला भाव हा बापमाय । तुक्या लागलें मानसीं देवपीसें । चित्त चोरटें सांबळें रूप कैसें ॥ ५ ॥

१११३. असे नांदतु हा हरी सर्वजीवीं । असे व्यापुनी अग्नि हा काष्ठ तेवीं । घटीं बिंबलें विंव हें ठायिठायीं । तया संगती नासु हा त्यासि नाहीं ॥ १ ॥ तन वाटितां क्षीर हें होत नाहीं । पशू भक्षितां पालटे तें चि देहीं । तया वर्म तो जाणता एक आहे । असे व्यापक व्यापुनी अंतर्बाहे ॥ २ ॥ फळ कर्दळीं सेवटीं येत आहे । असे शोधितां पोकळीमाजि काये । धीर नाहीं तें [दे. त्यें.] वाउगें धीग जालें । फळ पुष्पना [दे. यत्न व्यर्थ.] यत्न ते व्यर्थ गेले ॥ ३ ॥ असे नाम हें दर्पणें सिद्ध केलें । असे बिंब तें या मळा [दे. आहे.] आड ठेलें । [दे. त. कैसें.] कसें शुद्ध नाहीं दिसे माजिरूप । नका वाढवूं सीण हा पुण्यपाप ॥ ४ ॥ करा वर्म ठावें नका सोंग वांयां । तुका वीनवीतो पडों काय पायां । तुज पुत्र दारा धन वासना हे । मग ऊरलें शेवटीं काय पाहें ॥ ५ ॥

१११४. मना सांडिं हे वासना दुष्ट खोडी । मती मानसीं एक हे व्यर्थ गोडी । असे हीत माझें तुज कांहीं एक । धरीं विठ्ठलीं प्रेम हें पायिं सूख ॥ १ ॥ ऐसा सर्वभावें तुज शरण आलों । देहदुःख हें भोगितां फार भ्यालों । भवतारितें दूसरें नाहिं कोणी । गुरु होत कां देव तेहेतीस तीन्ही ॥ २ ॥ जना वासना हे धना थोरि आहे । तुज लागली संगती ते चि सोये । करीं सर्व संगी परि त्यागु ठायीं । तुका विनवीतो मस्तक ठेवुनि पायीं ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥

१११५. सुटायाचा [पं. सुटायाचे कांहीं करितों उपाय ।.] कांहीं पाहातों उपाय । तों हे देखें पाय गोवियेले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसिया दुःखाचे सांपडलों संदी [पं. संधी.] । हारपली बुद्धि वळ माझें [पं. प्रारब्ध क्रियामाण संताचे.] प्रारब्ध क्रियमाण संचिताचें । वोढत ठायींचें आलें साचें ॥ २ ॥ विधिनिषेधाचे सांपडलों चपे । [पं. एका एक.] एकें एक लोपे निवडेना [त. सांपडेना.] ॥ ३ ॥ सारावें तें वाढे त्याचिया चि अंगें । तृष्णेचिया संगें दुःखी जालों ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां करीं सोडवण । सर्वशक्तिहीन जालों देवा ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१११६. भय वाटे पर । न सुटे हा संसार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा पडिलों [पं. काकरणी.] कांचणी । करीं धांवा ह्मणउनी ॥ ध्रु ॥ विचारितों कांहीं । तों हें मन हातीं नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । येथें न पुरे रिघावा ॥ ३ ॥

१११७. येगा [पं. यगा येगा.] येगा पांडुरंगा । घेईं उचलुनि वोसंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी असोनियां वेसी । दिसतों मी परदेसी ॥ ध्रु ॥ उगवूनि गोवा । सोडवूनि न्यावें देवा ॥ २ ॥ तुज आड कांहीं । बळ करी ऐसें नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हृषीकेशी । काय उशीर [दे. लाविसी.] लाविलासी ॥ ४ ॥

१११८. माझी विठ्ठल माउली । प्रेमपान्हा [दे. प्रेमें पान्हा०.] पान्हायेली ॥ १ ॥ ।. ध्रु. ॥ [दे. त. कृवाळूनि.] कुर्वाळूनि लावी स्तनीं । न वजे दुरी जवळूनि ॥ ध्रु ॥ केली पुरवी आळी । नव्हे निष्ठुर कोंवळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घांस । मुखीं घाली ब्रह्मरस ॥ ३ ॥

१११९. आह्मी उतराई । भाव निरोपूनि पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी पुरवावी आळी । करावी [पं. करविती लडवाळीं] ते लडिवाळीं ॥ ध्रु ॥ आमचा हा नेम । तुह्मां उचित हा धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । जाणों सांगितली सेवा ॥ ३ ॥

११२०. केलें पाप जेणें दिलें अनुमोदन [दे. त. पं. आन्मोदन.] । दोघांसी पतन [दे. त. सारिके चि.] सारिखें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विष नवनीता विष करी संगें । दुर्जनाच्या त्यागें सर्व हित ॥ ध्रु ॥ देखिलें ओढाळ निघालिया सेता । टाळावें निमित्ता [दे. त. निमित्या.] थैक ह्मूण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडे केल्याविण कर्म । देखता [त. नेणती तो.] तो श्रम न मनितां ॥ ३ ॥

११२१. विठ्ठल गीतीं विठ्ठल चित्तीं । विठ्ठल विश्रांति भोग जया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल आसनीं विठ्ठल शयनीं । विठ्ठल भोजनीं ग्रासोग्रासीं ॥ ध्रु ॥ विठ्ठल [दे. जागृतिस्वप्नी सुषुप्ति.] जागृतिस्वप्नसुषुप्ती । आन दुजें नेणती विठ्ठलेंविण ॥ २ ॥ भूषण अळंकार सुखाचे प्रकार । विठ्ठल [पं. विठ्ठलीं.] निर्धार जयां नरां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ते ही विठ्ठल चि जाले । संकल्प मुराले दुजेपणें ॥ ४ ॥

११२२. दास जालों हरिदासांचा बुद्धिकायामनेंवाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें प्रेमाचा सुकाळ । टाळमृदंगकल्लोळ [पं. कल्होळ.] । नासे दृष्टबुद्धि सकळ । समाधि हरिकीर्तनीं ॥ ध्रु ॥ ऐकतां हरिकथा । भक्ति लागे त्या अभक्तां ॥ २ ॥ देखोनि कीर्तनाचा रंग । कैसा उभा पांडुरंग ॥ ३ ॥ हें सुख ब्रह्मादिकां । [पं. नाहीं नाहीं ह्मणे तुका.] ह्मणें नाहीं नाहीं तुका ॥ ४ ॥

११२३. गति अधोगति [पं. मनाची हे युक्ति.] मनाची युक्ति । मन लावीं एकांतीं साधुसंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जतन करा जतन करा । धांवतें सैरा ओढाळ तें ॥ ध्रु ॥ मान अपमान मनाचें लक्षण । लाविलिया ध्यान तें चि करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन उतरी भवसिंधु । मन करी बंधु [त. बाधु.] चौऱ्याशीचा ॥ ३ ॥

११२४. पंढरीस दुःख न मिळे ओखदा । प्रेमसुख सदा सर्वकाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंडलिकें हाट भरियेली पेंठ । अवघें वैकुंठ आणियेलें ॥ ध्रु ॥ उदमासी [पं. उदिमासी.] तुटी नाहीं कोणा हानि । घेऊनियां धणी लाभ घेती [त. देती. पं. येती.] ॥ २ ॥ पुरलें देशासी भरलें सिगेसी । अवघी पंचक्रोशी दुमदुमीत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतां लागलीसे धणी । बैसले राहोनि पंढरीस ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

११२५. द्वारकेचें केणें आलें या चि ठाया । पुढें भक्तराया चोजवीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोविलें विसारें माप केलें खरें । न पाहे माघारें अद्यापवरी ॥ ध्रु ॥ वैष्णव मापारी नाहीं जाली [दे. त. सळ.] सळे । पुढें ही न कळे पार त्याचा ॥ २ ॥ लाभ जाला त्यांनीं धरिला [पं. धरिला विचार । अहिक्य.] तो विचार । आद्दिक्य परत्र सांटविलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज मिळाली मजुरी । विश्वास या घरीं संतांचिया ॥ ४ ॥

११२६. सुरवर येती तीर्थें नित्यकाळ । पेंठ त्या निर्मळ चंद्रभागा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साक्षभूत नव्हे सांगितली मात । महिमा अत्यद्भुत [पं. न वर्णवे.] वर्णवेना ॥ ध्रु ॥ पंचक्रोशीमाजी रीघ [दे. त. रीग.] नाहीं दोषा । जळती आपैसा अघोर ते ॥ २ ॥ निर्विषय नर चतुर्भुज नारी । अवघा घरोघरीं ब्रह्मानंदु ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ज्यापें नाहीं पुण्यलेश । जा रे पंढरीस घेईं कोटि ॥ ४ ॥

११२७. विचार नाहीं नर खर तो तैसा । वाहे ज्ञान पाठी भार लगड तैसा [पं. जैसा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वादावाद करणें त्यासी तों च वरी । गुखाडीची चाड सरे तों च वाहेरी ॥ ध्रु ॥ सौभाग्यसंपन्न हो कां वृद्ध [पं. प्रतिष्ठा.] प्रतिष्ठ । चिकरूनि [पं. विकरूनि.] सांडी पायां लागली ते विष्ठ [पं. विष्ठा.] ॥ २ ॥ नाहीं याति कुळ फांसे ओढी तयासी । तुका ह्मणे काय मुद्रासोंग जाळिसी ॥ ३ ॥

११२८. देव होसी तरी आणिकांतें [त. अणिकासी.] करिसी । संदेह येविशीं करणें न लगे ॥ १ ॥ दुष्ट होसी तरी अणिकांतें करिसी । संदेह येविशीं करणें न लगे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जें दर्पणीं बिंबलें । तें तया वाणलें निश्चयेसीं ॥ ३ ॥

११२९. कलिधर्म मागें सांगितलें संतीं । आचार सांडिती द्विजलोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते चि कळों आतां येतसे प्रचिती । अधर्मा टेंकती धर्म नव्हे ॥ ध्रु ॥ तप व्रत करितां लागती सायास । पाळितां पिंडास गोड वाटे ॥ २ ॥ देव ह्मणऊनी न येती देऊळा । संसारा वेगळा तरी कां नव्हे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज धरितां गुमान । ऐसे कोणी जन नरका जाती ॥ ४ ॥

११३०. नमो विष्णुविश्वरूपा मायबापा । अपरा अमुपा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विनवितों रंक दास मी सेवक । वचन तें एक आइकावें ॥ ध्रु ॥ तुझी स्तुति वेद करितां भागला । निवांत चि ठेला नेति नेति ॥ २ ॥ [पं. ऋषि मुनि सिद्ध बहुत कविजन । वार्णिता तुझे गुण०.] ऋषि मुनि बहु सिद्ध कविजन । वर्णितां ते गुण न सरती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेथें काय माझी वाणी । जे तुझी वाखाणी कीर्ती देवा ॥ ४ ॥

११३१. अंतरींचा भाव जाणोनियां गुज । तैसें केलें काज पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घातलें वचन न पडे चि खालीं ॥ तूं आह्मां माउली अनाथांची ॥ ध्रु ॥ मज याचकाची पुरवावी आशा । पंढरीनिवासा मायबापा ॥ २ ॥ नाशिली [पं. नाशली.] आशंका माझिया जीवाची । उरली भेदाची होती कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां केलों मी निर्भर । गाईन अपार गुण तुझे ॥ ४ ॥

११३२. उदार कृपाळ अनाथांचा नाथ ऐकसी [पं. ऐकसील.] मात शरणागतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व भार माथां चालविसी त्यांचा । अनुसरलीं [पं. अनुसरे.] वाचा काया मनें ॥ ध्रु ॥ पाचारितां उभा राहासी जवळी । पाहिजे ते काळीं पुरवावें ॥ २ ॥ चालतां ही पंथ सांभाळिसी वाटे । वारिसील कांटे खडे हातें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चिंता नाहीं तुझ्या दासां । तूं त्यांचा कोंवसा सर्वभावें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

११३३. काय कीर्ती करूं लोक दंभ मान । दाखवीं चरण तुझे मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आतां ऐसें नको करूं देवा । तुझा दास जावा वांयां विण होइल थोरपण जाणीवेचा भार । [पं. दुऱ्हावेन.] दुरावेन दूर तुझ्या [दे. त. तुझा.] पायीं ॥ २ ॥ अंतरींचा भाव काय कळे लोकां । एक मानी एकां देखोवेखीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे पाय आतुडती । [पं. त्या.] ते मज विपत्ति गोड देवा ॥ ४ ॥

११३४. मानावया जग व्हावी द्रव्यमाया । [पं. हे नाहीं माझिया.] नाहीं हे माझिया जीवा चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या पायांसाटीं केली आराणूक । आतां कांहीं एक नको दुजें ॥ ध्रु. ॥ करूनियां कृपा करीं अंगीकार । न [पं. लावीं.] लवीं उसीर आतां देवा ॥ २ ॥ नव्हे साच कांहीं कळों आलें मना । ह्मणोनि वासना आवरिली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां मनोरथ सिद्धी । माझे कृपानिधी पाववावे ॥ ४ ॥

११३५. [पं. आतां सर्वभावें हा माझा निर्धार.] आतां माझा सर्वभावें हा निर्धार । न करीं विचार आणिकांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वभावें नाम गाईन आवडी । सर्व माझी जोडी पाय तुझे ॥ ध्रु. ॥ लोटांगण तुझ्या घालीन अंगणीं । पाहीन भरोनि डोळे मुख ॥ २ ॥ निर्लज्ज होऊनि नाचेन रंगणीं । येऊं नेदी मनीं शंका कांहीं ॥ ३ ॥ अंकित अंकिला दास तुझा देवा । संकल्प हा जीवा तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

११३६. जनीं जनार्दन ऐकतों हे मात । [पं. कैसा हा वृत्तांत॰.] कैसा तो वृत्तांत न कळे आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्म जरा मरण कवण [त. कोण.] भोगी भोग । व्याधि नाना रोग सुखदुःखें [पं. सुख दुःख.] ॥ ध्रु. ॥ [पं. पापपुण्य.] पापपुण्यें शुद्धाशुद्ध [त. आचरण । हें कोणा॰.] आचरणें । [पं. कीं कोणा.] हीं कोणांकारणें कवणें केलीं ॥ २ ॥ आह्मां मरण नाश तूं तंव अविनाश । कैसा हा विश्वास साच मानूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं चि निवडीं [पं. हे.] हा गुढार । दाखवीं साचार तें चि मज ॥ ४ ॥

११३७. यथार्थ वाद सांडूनि उपचार । बोलती ते अघोर भोगितील ॥ १ ॥ चोरा धरितां सांगे कुठोऱ्याचें नांव [पं. कुटाऱ्याचे॰.] । दोघांचे ही पाव हात जाती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे पुराणीं निवाड । माझी हे बडबड नव्हे कांहीं ॥ ३ ॥

११३८. धीर तो कारण [दे. त. साहे.] साह्य होतो नारायण । नेदी होऊं सीण वाहों चिंता दासांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें करावें कीर्तन हर्षे गावे हरिचे गुण । वारी सुदर्शन आपण चि कळिकाळ ॥ ध्रु. ॥ जीव वेची माता बाळा जडभारी होतां । तो तों नव्हे दाता प्राकृतां यां सारिखा ॥ २ ॥ हें तों माझ्या अनुभवें अनुभवा आलें जीवें । तुका ह्मणे सत्य व्हावें आहाच नये कारणा ॥ ३ ॥

११३९. पुढें आतां कैंचा जन्म । ऐसा श्रम वारेसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वथाही फिरों नये । ऐसी सोय लागलिया ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंगा ऐसी नाव । तारूं भाव असतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. चुकवी.] चुकती बापा । पुन्हा खेपा सकळा ॥ ३ ॥

११४०. [दे. त. दुद.] दुध दहीं ताक पंशूचें पाळण । त्यांमध्यें कारण घृतसार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि वर्म आह्मां भाविकांचे हातीं । ह्मणऊनि चित्तीं धरिला राम ॥ ध्रु. ॥ लोहो कफ गारा अग्नीचिया काजें । येऱ्हवी तें ओझें कोण वाहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोरीं पाहारा जतन । जोंवरि हें धन [पं. हाता.] हातीं लागे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

११४१. वीर विठ्ठलाचे गाढे । कळिकाळ पायां पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती घोष [दे. त. जेजेकार.] जयजयकार । जळती दोषांचे डोंगर ॥ ध्रु ॥ [पं. दया क्षमा शांति०.] क्षमा दया शांति । वाण [दे. अभंग ते हातीं.] अभंग हे हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । ते चि एक भूमंडळीं ॥ ३ ॥

११४२. ऐकें [पं. आयीक.] रे जना तुझ्या स्वहिताच्या खुणा । पंढरीचा राणा मनामाजी स्मरावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कैचें रे बंधन वाचे गातां नारायण । भवसिंधु तो जाण ये चि [दे. तरीं.] तीरीं सरेल ॥ ध्रु ॥ दास्य करील कळिकाळ बंद [पं. वध.] तुटेल मायाजाळ । होतील सकळ रिद्धिसिद्धी ह्मणियारीं ॥ २ ॥ सकळशास्त्रांचें सार हें वेदांचें गव्हर । पाहातां विचार हा चि करिती पुराणें ॥ ३ ॥ ब्राह्मण [दे. त. पं. क्षेत्री.] क्षत्रिय वैश्य शूद्र [पं. चांडाळांही अधिकार.] चांडाळां आहे अधिकार । [पं. स्त्रिया बाळें०.] बाळें नारीनर आदि करोनि वेश्या ही ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अनुभवें आह्मीं पाडियलें ठावें । आणीक ही दैवें सुख घेती भाविकें ॥ ५ ॥

११४३. न करीं तळमळ राहें रे निश्चळ । आहे [पं. "हा" शब्द नाहीं.] हा कृपाळ स्वामी माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अविनाश सुख देईल निर्वाणी । चुकतील खाणी चौऱ्याशीच्या ॥ ध्रु ॥ आणिकियां जीवां होईल उद्धार । ते ही उपकार घडती कोटि ॥ २ ॥ [ऐहिक्य असें असावे.] आहिक्य परत्रीं होसील सरता । [पं. वाचे उच्चारितां रामनाम.] उच्चारीं रे वाचा रामराम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सांडीं संसाराचा छंद । मग परमानंद पावसील ॥ ४ ॥

११४४. कां रे दास होसी संसाराचा खर । दुःखाचे डोंगर भोगावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मिष्टान्नाची गोडी जिव्हेच्या अगरीं । मसक भरल्यावरी स्वाद नेणे ॥ ध्रु ॥ आणीक ही भोग आणिकां इंद्रियांचे । नाहीं ऐसे साचे जवळी [पं. "काहीं" याच्याबद्दल "ही" आहे.] कांहीं ॥ २ ॥ रूप दृष्टि धाय पाहातां पाहातां । न घडे सर्वथा [आणीक.] आणि तृष्णा॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कां रे नाशिवंतासाटीं । देवासवें [पं. देवासाठीं.] तुटी करितोसी ॥ ४ ॥

११४५. बैसोनि निश्चळ करीं त्याचें ध्यान । देईल तो अन्नवस्त्रदाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आह्मां करणें अधिक सांचुनी । देव जाला ऋणी पुरविता ॥ ध्रु ॥ दयाळ मयाळ जाणे कळवळा । शरणागतां लळा राखों जाणे ॥ २ ॥ [पं. न लगे सांग मागे तयासी०.] न लगे मागणें सांगणें तयासी । जाणे इच्छा तैसी पुरवी त्याची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लेईं अळंकार अंगीं । विठ्ठल हा जगीं तूं चि होसी ॥ ४ ॥

११४६. सोनियांचा कळस । माजी भरिला सुरारस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावें प्रमाण । तुह्मी सांगा संतजन ॥ ध्रु ॥ मृत्तिकेचा घट । माजी अमृताचा सांट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित । तें मज सांगावें त्वरित ॥ ३ ॥

सेतावर—अभंग ३.

११४७. सेत करा रे फुकाचें । नाम विठोबारायाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं वेठी जेवा सारा । [त. 'जाहाती' यावर 'जाहाजती' असा शोध घातला आहे] जाहाती नाहीं ह्मणियारा । सरिक [पं. नाहीं दुसरा] नाहीं रे दुसरा । धनी सारा तुझा तूं ॥ ध्रु ॥ जपतप नांगरणी । न लगे आटी दुनवणी [त. दुणवणी. पं. दुणवनी.] ॥ २ ॥ कर्म कुळवणी । न लगे धर्मपाळी दोन्ही ॥ ३ ॥ ज्ञानपाभारी ती फणी । न लगे करावी पेरणी ॥ ४ ॥ वीज न लगे संचिताचें । पीक पिकलें ठायींचें ॥ ५ ॥ नाहीं यमाचें चोरटें । विठ्ठल पागोऱ्याच्या नेटें ॥ ६ ॥ पीक न वजे हा भरवसा । करी उद्वेग [पं. उद्योग.] तो पिसा ॥ ७ ॥ [पं. दे. सराये.] सराई सर्व काळ । वांयां न वजे घटिकापळ ॥ ८ ॥ प्रेम पिकलें अपार । नाहीं सांटवावया थार ॥ ९ ॥ ऐसीये [पं. ऐसी.] जोडी जो चुकला । तुका ह्मणे विग त्याला ॥ १० ॥

विषयानुक्रम

११४८. वोणच्या [द. वोनव्या.] सोंकरीं । सेत खादलें पांखरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा खाऊं नको दगा । निदसुरा राहुनि जागा ॥ ध्रु ॥ चोरासवें वाट । चालोनि केलें तळपट ॥ २ ॥ डोळे झांकुनि राती । कूपीं पडे दिवसा जोती ॥ ३ ॥ पोसी वांज [पं. वांझ.] गाय । तेथें कैची दुध [पं. दुधसोय.] साय ॥ ४ ॥ फुटकी सांगडी । तुका ह्मणे न पवे थडी ॥ ५ ॥

११४९. सेत आलें सुगी सांभाळावे चारी कोण । पिका आलें परी केलें पाहिजे जतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोंकरीं सोंकरीं विसावा [दे० तों वरा नको उभें आहे तों ॥ पं.० तो वरी उभे आहे तो ।.] तोंवरीं । नको खाऊं उभें आहे तों ॥ ध्रु ॥ गोफणेसी गुंडा घालीं पागोऱ्याच्या नेटें । पळती हाहाकारें अवघीं पांखरांचीं थाटें ॥ २ ॥ पेटवूनि आगटी राहें जागा पालटूनि । पडिलिया [पं. मानी बळबुद्धि.] मान बळ बुद्धि व्हावीं दोनी ॥ ३ ॥ खळे [त. पं. दानी.] दानें विश्व सुखी करीं होतां रासी । सारा सारूनियां ज्याचे भाग देईं त्यासी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मन नाहीं आपुलें कारण । निज आलें हातां भूस सांडिलें निकण ॥ ५ ॥

॥ ३ ॥

११५०. नका घालूं दुध जयामध्यें सार । ताकाचे उपकार तरी करा ॥ १ ॥ नेदा तरी हें हो नका देऊं अन्न । फुकाचें जीवन तरी पाजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज सगुणाची चाड । पुरवा कोणी कोड दुर्बळाचें ॥ ३ ॥

उतराधिपदें—२२.

११५१. क्या गाऊं कोई सुननवाला । देखें तों सब जग ही भुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेलों [दे. आपणे.] आपने रामहिसात [दे. राम इसातें.] । जैसी वैसी करहों मात ॥ ध्रु ॥ काहांसे [दे. ल्यावों माधुर वाणी. त. ल्यावो मधुरावाणी.] लाऊं मधुरा बानी । रीझे ऐसी लोक बिरानी [दे. त. बिराणी.] ॥ २ ॥ गिरिधर लाल तो [दे. त. भावहि भुका.] भावका भुका । राग कला नहिं जानत तुका ॥ ३ ॥

११५२. छोडे [त. "छोडे" हा शब्द नाहीं. दे. बाहेर नवीन घातला आहे.] धन मंदिर बन बसाया । मांगत [दे. टूका.] टुका घरघर खाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तीनसों हम करवों सलाम । [दे. ज्या मुखें.] ज्यामुख बैठा राजाराम ॥ ध्रु ॥ [पं. तुलसीकी माला.] तुलसीमाला बभूत चऱ्हावे । हरजीके गुण निर्मल गावे ॥ २ ॥ कहे तुका जो साईं हमारा । हिरनकश्यप [पं. जिन्हे.] उन्हें मारहि डारा ॥ ३ ॥

११५३. मंत्रयंत्र [पं. मंत्र तंत्र.] नहिं मानत साखी । प्रेमभाव नहिं अंतर राखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम कहे त्याके पगहूं लागूं । देखत कपट अभिमान दुर भागूं ॥ ध्रु ॥ अधिक याती कुलहीन 'नहिं [दे. ज्यानु. त. जाणु.] जानूं । [दे. ज्याणे त. ज्याने त. नारायण.] जाने नारायन सो [दे. प्राणी. त. प्राणी माणुं.] प्रानी मानूं ॥ २ ॥ कहे तुका जीव [पं. तन धन डारूं०.] तन डारू वारी । राम उपासिंहु बलियारी ["बळिहारी;".] ॥ ३ ॥

११५४. चुराचुराकर माखन खाया । गौलनीका [दे. त. गौळणीका.] नंद कुमर कन्हया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काहे [दे. त. बडाई.] बराई दिखावत मोहि । [दे. त. पं. जाणत हुं प्रभुपणा.] जानतहुं प्रभुपना तेरा [त. तेरा सुवाहि.] खव ["सब ही;" असावें.] हि ॥ ध्रु ॥ और बात सुन उखलसुं [दे. त. उखळसुं गळा.] गला । बांधलिया आपना तूं गोपाला [दे. त. गोपाळा.] ॥ २ ॥ फेरत वनबन गाऊ [दे. धरावतें. पं. धरावतते.] धरावत । कहे तुकयाबंधु लकरी लेले [पं. हाते.] हात ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

११५५. हरिसुं मिल दे एक हि वेर । पाछे तूं फिर नावे घर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मात सुनो दुति [त. आवो.] आवे मनावन । जाया करति भर जोबन ॥ ध्रु. ॥ हरिसुख मोहि कहिया न जाये । तब तूं बुझे [दे. आंगोपाये. पं. आगे पाय.] आगो पाये ॥ २ ॥ देखहि भाव कछु पकरि हात । मिलाइ [पं. मीललई.] तुका प्रभुसात ॥ ३ ॥

११५६. क्या कहुं नहीं बुझत लोका । लिजावे जम मारत धका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्या जीवनेकी पकडी आस । हातों लिया नहिं तेरा घांस ॥ ध्रु. ॥ किसे दिवाने कहता मेरा । कुछ जावे तन तूं सब ल्या न्यारा [दे. प. ०. ल्या नेरा.] ॥ २ ॥ कहे तुका तूं भया दिवाना । आपना विचार कर ले जाना॥ ३ ॥

११५७. कब मरूं पाऊं [त. पं. चरण.] चरन तुह्मारे । ठाकुर मेरे जीवन प्यारे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जग रडे ["रडे" याच्या बद्दल "रोवे" असें असावें.] ज्याकुं सो मोहि मीठा । मीठा [पं. मीठा दर आनंदासाहि पैठा.] दर आनंदमाहि पैठा ॥ ध्रु. ॥ भला पाऊं जनम [दे. ईण्हे. पं. ० पहूंजनम ईन्हे.] इन्हे बेर । बस [पं. सब.] मायाके असंग फेर ॥ २ ॥ कहे तुका धन मानहि दारा । वोहि [दे. वोहिलिये गुंडलीयें. पं. गुंडली.] लिये गुंडलीया पसारा ॥ ३ ॥

११५८. दासों पाछें दौरे राम । सोवे खडा आपें मुकाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमसरडी ["प्रेमरसडी" असावें.] बांधी [दे. त. गळे.] गले । खैंच [पं. खैचलले उधर चेले.] चले उधर [दे. आपणे त. आपले.] आपने जनसुं भुल न [पं. लेवे.] देवे । कर हि धर आघें बाट बतावे ॥ २ ॥ तुकाप्रभु दीनदयाला । वारि रे तुज पर हुं मोपाला ॥ ३ ॥

११५९. ऐसा कर घर आवे राम । और धंदा सब छोर हि काम ॥ ध्रु. ॥ इतन गोते काहे खाता । जब तूं [दे. त. आपणा.] आपना भूल न होता ॥ १ ॥ अंतरजामी जानत साचा । मनका [पं. मन येक उवर वाचा] एक उपर बाचा ॥ २ ॥ तुकाप्रभु देसबिदेस । भरिया खाली नहिं लेस ॥ ३ ॥

११६०. मेरे रामको नाम जो लेवे बारोंबार । [पं. याके.] त्याके पाऊं मेरे तनकी पैजार ॥ ध्रु. ॥ हांसत खेलत चालत बाट । [द. त. पं. खाणा.] खाना खाते सोते खाट ॥ १ ॥ जातनसुं [पं. मजे.] मुजे कछु नहिं प्यार । असतेके [द. असते की नही०.] नहिं हेंदु ["हिंदु" असावें.] धेड चंभार ॥ २ ॥ ज्याका चित लगा मेरे रामको [दे. त. नाव.] नाम । कहे तुका मेरा चित लगा त्याके पाव ॥ ३ ॥

११६१. [पं. आप.] आपे तरे त्याकी कोण [पं. बडाई । आवरनकु.] बराई । औरनकुं [त. भली.] भलो नाम घराई ॥ ध्रु. ॥ काहे भूमि इतना भार राखे । दुभत धेनु नहिं दुख चाखे ॥ १ ॥ बरसतें मेघ [त. मेघा.] फलतेंहे [पं. तेही.] बिरखा । कोन काम आपनी [पं. उणोति. त. उण्हेति.] उन्होति रखा ॥ २ ॥ काहे चंदा सुरज खावे फेरा । खिन एक बैठन पावत घेरा ॥ ३ ॥ काहे परिस कंचन करे धातु । नहिं मोल तुटत पावत घातु ॥ ४ ॥ कहे तुका [पं. उपकर.] उपकार हि काज । सब [पं. करक रहिया.] कररहिया रघुराज ॥ ५ ॥

११६२. जग चले उस घाट कोन जाय । नहिं समजत फिरफिर गोते [दे. त. गोदे.] खाय ॥ ध्रु. ॥ नहिं एकदो सकल संसार । जो बुझे सो आगला [दे. त. श्वार.] स्वार ॥ १ ॥ उपर [दे. त. श्वार.] स्वार बैठे [पं. कृष्णापिठ.] कृष्णांपीठ । नहिं बाचे कोइ जावे लूठ ॥ २ ॥ देख हि डर फेर बैठा तुका । जोवत [पं. जावत.] मारग राम हि एका ॥ ३ ॥

११६३. भले रे भाई जिन्हें किया चीज [पं. चित्त.] । आछा नहिं मिलत बीज ॥ ध्रु. ॥ फीरतफीरत पाया सारा । मीलत [त. ० सार । मीटत ० किनार. ॥ दे. मीटत.] लोले धन किनारा ॥ १ ॥ तीरथ बरत फिर पाया जोग । नहिं

विषयानुक्रम

तलमल तुटत [दे. त. तुटति.] भवरोग ॥ २ ॥ कहे तुका मैं ताको [पं. तेकोदास. दे. त. ताको दासा.] दास । नहिं सिरभार चलावे [दे. त. पासा.] पास ॥ ३ ॥

११६४. लाल कमलि वोढे पेनाये । मोसु [पं. हरिते.] हरिथें कैसें बनाये ॥ ध्रु ॥ कहे सखि तुम्हें करति सोर । हिरदा हरिका कठिन कठोर ॥ १ ॥ नहिं किया ["क्या" असावें.] सरम कछु लाज । और सुनाउं बहुत हे भाज ॥ २ ॥ और नामरूप नहिं गोवलिया । तुकाप्रभु माखन खाया ॥ ३ ॥

११६५. राम कहो जीवना फल सो ही । हरिभजनसुं विलंब न पाई ॥ ध्रु ॥ कवनका मंदर कवनकी झोपरी । एकरामविन सब हि फुकरी ॥ १ ॥ कवनकी काया कवनकी माया । एकरामबिन सब हि जाया ॥ २ ॥ कहे तुका सब हि [दे. चेलण्हार. त. चेलाण्हारा. पं. चलणार.] चलनार । एकरामबिन नहिं [दे. पं. वासार.] बासारा ॥ ३ ॥

११६६. काहे भुला धनसंपत्तीघोर । रामराम [पं. रामनाम.] सुन गाउ हो बाप रे ॥ ध्रु ॥ राजे लोक सब [पं. कह.] कहे तूं आपना । जब काल नहीं पाया ठाना ॥ १ ॥ माया मिथ्या मनका सब धंदा । तजो अभिमान भजो गोविंदा ॥ २ ॥ राना रंक डोंगरकी राई । कहे तुका [पं. कर.] करे इलाहि ॥ ३ ॥

११६७. काहे रोवे आगले मरना । गंव्हार तूं भुला आपना ॥ ध्रु ॥ केते [पं. तालुम नहि परे । नन्हे बरे गये हिसारे ॥.] मालुम नहिं पडे । नन्हे बडे गये सो ॥ १ ॥ बाप भाई लेखा नहिं । [पं. पाछे चलनार तुं हि.] पाछें तूं हि चलनार ॥ २ ॥ काले बाल [पं. सोपत.] सिंपत ["स्वेत" असावें;] भये । खबर पकडो तुका कहे ॥ ३ ॥

११६८. क्या मेरे राम कवन सुख सारा । कहकर दे पुछूं दास तुह्मारा ॥ ध्रु ॥ तनजोबनकी कोन बराई । ब्याधपीडादि स काटहि खाई ॥ १ ॥ कीर्त बधाऊं तों [पं. तों मन मेरा.] नाम न मेरा । काहे [पं. सुटा.] झुटा पछतऊं घेरा ॥ २ ॥ कहे तुका नहिं समजत [दे. समज्यात.] मात । तुह्मारे शरन हे जोडहि [पं. जोडत हि.]. हात ॥ ३ ॥

११६९. देखत [पं. देखो आखो० घर बारा.] आखों झुटा कोरा । तो काहे छोरा घरंबार ॥ ध्रु ॥ मनसुं किया चाहिये पाख । उपर खाक पसारा [पं. पसारा राख] ॥ १ ॥ कामक्रोधसो संसार [सबसारा.] । वो सिरभार चलावे [पं. चलावे खरा.] ॥ २ ॥ कहे तुका [पं. सो सन्यास छोड तनकी ही आस.] वो संन्यास । छोडे आस तनकी हि ॥ ३ ॥

११७०. रामभजन सब सार मिठाई । हरि संताप जनमदुख राई ॥ ध्रु ॥ दुधभात घृत सकरपारे [पं. साकरपारे.] । हरते भुक नहि अंततारे [पं. अनंत तारे.] ॥ १ ॥ खावते जुग सब चलिजावे । [पं. खाट मीठापर चलावे.] खटमिठा फिर पचतावे ॥ २ ॥ कहे तुका रामरस जो [पं. पीवे.] पावे । वहुरि फेरा वो कबहु न खावे ॥ ३ ॥

११७१. [दे. बारंबार.] बारबार काहे मरत अभागी । बहुरि मरन संक्या ["संका;" असावें.] तोरेभागी [पं. मरनसे क्या तोरे भोगी.] ये हि तन करते क्या ना होय । भजन भगति करे बैकुंठे जाय ॥ १ ॥ रामनाम मोल नहिं वेचे कवरि । वो हि सब माया छुरावत [पं. छुरावन सगरी.] झगरी ॥ २ ॥ कहे तुका [पं. रामनसुं..] मनसुं मिल राखो । रामरस जिव्हा नित्य [पं. नित.] चाखो ॥ ३ ॥

११७२. हम उदास तीन्हके [पं. तीन्हको सुनाउं त. हामदास तीन्हके सुनाहो] सुनाहो लोकां । रावणमार विभीषण दिई लंका ॥ ध्रु ॥ गोवरधन नखपर गोकुल राखा । बर्सन [पं. लगा जब मह्.] लागा जव मेंहुं फत्तरका ॥ १ ॥

विषयानुक्रम

बैकुंठनायक काल कौंसासुरका । दैत डुबाय सब मंगाय गोपिका ॥ २ ॥ स्तंभ फोड पेट चिरीया [दे. कसेपका. पं. कशपका] । कश्यपका प्रल्हाद के लियें कहे भाई तुकयाका [पं. तुकाका.] ॥ ३ ॥

॥ २२ ॥

॥ सांख्या [पं. "दोहोरे" हे सदर आहे.] ॥ ३० ॥

११७३. तुका बस्तर बिचारा क्या [पं. क्या करे ।.] करे रे । अंतर भगवान होय । भीतर मैला केव मिटे ["भेटे;" असावे.] रे । मरे उपर धोय ॥ १ ॥

११७४. रामराम [पं. कहे मन.] कहे रे मन । औरसुं नहिं काज । बहुत उतारे पार । आघे राख तुकाकी लाज ॥ १ ॥

११७५. लोभीकें चित धन बैठे । कामीन चित काम । माताके चित पुत बैठें । [पं. तुकाके रामं.] तुकाके मन राम ॥ १ ॥

११७६. तुका पंखिबहिरन. मानुं । बोई जनावर वाग । असंतनकुं [पं. असंतकु.] संत न मानूं । जे वर्मकुं दाग ॥ १ ॥

११७७. तुका राम बहुत मिठा रे । भर राखूं शरीर । तनकी करूं [पं. तावरी.] नावरि । उतारूं पैल तीर ॥ १ ॥

११७८. संतन [पं. त. सत.] पन्हयां लें खडा । राहूं ठाकुरद्वार । चलत पाछेंहुं फिरों । रज उडत लेऊं सीर ॥ १ ॥

११७९. तुकाप्रभु [त. तुका प्रभु बडो न मानु । पं. ० नमानो.] बडो न मनूं न मानूं बडो । जिसपास बहु दाम । बलिहारि उस मुखकी । जिसती [दे. जीसेंती.] निकसे राम ॥ १ ॥

११८०. राम कहे सो मुख भलारे । खाये खीर खांड । हरिबिन मुखमो घूल परी रे । क्या जनि उस रांड ॥ १ ॥

११८१. राम कहे सो मुख भला रे । बिन रामसें वीख । आव न जानूं रमते वेरों । जब काल लगावे सीख ॥ १ ॥

११८२. कहे तुका मैं [दे. पं. में.] सवदा बेचूं । लेवेके तन हार । मिठा साधुसंतजन रे । मुरुखके सिर [पं. सीस.] मार ॥ १ ॥

११८३. तुका दास तिनका रे । रामभजन निरास । क्या बिचारे पंडित करो रे । हात [पं. जब पसारे हात ।.] पसारे आस ॥ १ ॥

विषयानुक्रम

११८४. तुका प्रीत रामसुं । तैसी मिठी राख । पतंग जाय दीप [त. दीपपर.] परे रे । करे तनकी खाक ॥ १ ॥

११८५. कहे तुका जग भुला रे । कह्या न मानत कोय । हात परे [त. पडे.] जब कालके । मारत फोरत डोय ॥ १ ॥

११८६. तुका सुरा नहि सबदका रे । जब कमाइ न होये । चोट [पं. ० साहे जबधन.] साहे घनकि रे । हिरा नीवरे तोये ॥ १ ॥

११८७. तुका सुरा [पं. सुर बहुत.] बहुत कहावे । लडत विरला कोये । एक पावे उंच पदवी । एक खौंसां जोये ॥ १ ॥

११८८. तुका माऱ्या पेटका । और न जाने कोये । जपता कछु रामनाम । हरिभगतनकी सोये ॥ १ ॥

११८९. काफर सोही आपण बुझे । आला दुनिया [पं. भार.] भर । कहे तुका तुम्हें सुनो रे भाई । हिरिदा [पं. हिरदा जिन्हका०. हिरदा जिण्हेका०.] जिन्होका कठोर ॥ १ ॥

११९०. भीस्त ["भेस्त" असावें.] न पावे मालथी । पढीया लोक रिझाये । निचा जथें कमतरिण [पं. कमतारीण] । सो ही सो फल खाये ॥ १ ॥

११९१. फल पाया तो [पं. सुख.] खुस भया । किन्होसुं [पं. किन्हे सुंनकरवे.] न करे बाद । बान न देखे मिरगा [पं. मिरगी ।.] रे । चित मिलाया नाद ॥ १ ॥

११९२. तुका दास रामका । मनमे एक हि भाव । तो न पालटू आव । ये हि तन जाव ॥ १ ॥

११९३. तुका रामसुं चित बांध राखूं । तैसा [पं. आनि.] आपनी हात । धेनु बछरा छोर जावे । प्रेम न छुटे सात ॥ १ ॥

११९४. चितसुं चित जब मिले । तब तनु थंडा होये । तुका मिलनां [पं. मिलन.] जिन्होसुं । ऐसा विरला कोये ॥ १ ॥

११९५. चित मिले तो सब मिले । नहिं तो फुकट संग । पानी पथर [दे. त. पाथर. पं. पानी पथर येक ठोर ।. कोरन भिजे.] येक ही ठोर । कोरनभिगे अंग ॥ १ ॥

११९६. तुका संगत तीन्हसें कहिये । जिनथें सुख दुनाये । दुर्जन तेरा [पं. मुख.] मू काला । थीतो प्रेम घटाये ॥ १ ॥

११९७. तुका मिलना तो मला । मनसुं मन मिल जाय । उपर उपर माटि घसनी । उनकि कोन बराई ॥ १ ॥

विषयानुक्रम

११९८. तुका कुटुंब छोरे रे । लरके [पं. जोरे.] जोरों सिर गुंदाय । जबथे इच्छा नहिं मुई । तब तूं किया काय ॥ १ ॥

११९९. तुका इच्छा मीटइ तो । काहा करे जट खाक । मथीया गोला डारदिया तो । नहिं मिले फेरन ताक ॥ १ ॥

१२००. ब्रीद मेरे साइंयाके [त. साईंका.] । तुका चलावे पास । सुरा सो हि लरे हमसें । छोरे तनकी आस ॥ १ ॥

१२०१. कहे तुका भला भया । हुं [पं. “हुं” व “जो न” हे शब्द नाहींत.] हुवा संतनका दास । क्या जानूं केते मरता । जो [पं. “हुं” व “जो न” हे शब्द नाहींत.] न मिटती मनकी आस ॥ १ ॥

१२०२. तुका और मिठाई क्या करूं रे । पाले बिकारपिंड । राम कहावे सो भली रुखी । [पं. माखना. त. माखन खीर खांड.] माखन खांडखीर ॥ १ ॥

॥ ३० ॥

१२०३. ह्मणसी नाहीं रे संचित । न करीं न करीं ऐसी मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाहो घेईं हरिनामाचा । जन्म जाऊं नेदीं साचा गळा [दे. गळां पडेल यमफांसा.] पडेल यमफांसीं । मग कैंचा हरि ह्मणसी ॥ २ ॥ पुरलासाटीं देहाडा । ऐसें न ह्मणें न ह्मणें मूढा ॥ ३ ॥ नरदेह दुबळा । ऐसें न ह्मणें रे चांडाळा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सांगों किती । सेको [पं. शेखी.] तोंडीं पडेल [त. पडे.] माती ॥ ५ ॥

१२०४. संतांचा महिमा तो वहु दुर्गम । शाब्दिकांचें काम नाहीं येथें ॥ १ ॥ बहु धड जरी जाली ह्मैस गाय । तरी होईल काय कामधेनु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आंग.] अंगें व्हावें तें आपण । तरी च महिमान येईल कळों ॥ ३ ॥

१२०५. नाहीं संतपण मिळतें [त. पं. मीळत.] हें हाटीं । हिंडतां कपाटीं रानीं वनीं ॥ १ ॥ नये मोल देतां धनाचिया राशी । नाहीं तें आकाशीं पाताळीं तें ॥ १ ॥ तुका ह्मणे मिळे जिवाचिये साटीं । नाहीं तरी गोष्टी बोलों नये ॥ ३ ॥

१२०६. नामाची आवडी तो चि जाणा देव । न [पं. धरा.] धंरीं संदेह कांहीं मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मी हें नाहीं बोलत नेणतां । आणोनि [दे. आनुनि. पं. जाणोनी संमता संताचिया.] संमता संतांचिया ॥ ध्रु. ॥ नाम ह्मणे तया [पं. उरलें.] आणीक साधन । ऐसें हें वचन बोलों नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख पावे या वचनीं । [पं. ज्याचे शुद्ध दोनी मायेबाप.] ज्याचीं शुद्ध दोन्ही मायबापें ॥ ३ ॥

१२०७. सुखें होतो कोठें घेतली सुती । बांधविला गळा आपुले हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं बहु गुंतलों आतां । नये सरतां मागें पुढें ॥ ध्रु. ॥ होतें गांठी तें सरलें येतां [पं. आतां] । आणीक माथां ऋण [पं. दे. त. रीण.] जालें ॥ २ ॥ [पं. सोकरविल्याविणे.] सोंकरिलियाविण गमाविलें पिक । रांडापोरें भिके लावियेलीं ॥ ३ ॥ बहुतांचीं वहु घेतलीं घरें । न पडे पुरें कांहीं केल्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न धरावी आस । जावें हें सर्वस्व टाकोनियां ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१२०८. न मनावें तैसें गुरूचें वचन । जेणें नारायण अंतरे तें ॥ आड आला ह्मून [पं. ह्मणोनी.] फोडियेला डोळा । बळिनें आंधळा शुक्र केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी देव [दे. त. ते.] तरी काय नव्हे एक । कां तुह्मी पृथक सिणा वांयां ॥ ध्रु ॥ [दे. त. उलंघुनि.] उल्लंघुनियां भ्रताराची आज्ञा । अन्न ऋषिपत्न्या घेउनि गेल्या ॥ अवघे चि त्यांचें देवें केलें काज । धर्म आणि लाज राखियेली ॥ २ ॥ पितियासी [पं. पितयासी.] पुत्रें केला वैराकार । प्रल्हादें असुर मारविला ॥ बहुत विघ्नें केलीं तया [पं. आड आड.] आड । परि नाहीं कैवाड सांडियेला ॥ ३ ॥ गौळणी करिती देवाशीं व्यभिचार । सांडुनी आचार भ्रष्ट होती ॥ [दे. तयां दिलें ते कोणासी नाहीं ।. त. तया दिलें तैसे कवणासी नाहीं.] तयांसी दिलें तें कवणासी नाहीं । अवघा अंतर्वाही तो [पं. हरी जाला.] चि जाला ॥ ४ ॥ देव जोडे ते [पं. तरी करावा अधर्म.] करावे अधर्म । अंतरे तें कर्म नाचरावें ॥ तुका ह्मणे हा जाणतो कळवळा । ह्मणोनि अजामेळा उद्धरिलें ॥ ५ ॥

१२०९. अरे गिळिलें हो संसारें । कांहीं तरि राखा खरें । दिला करुणाकरें । मनुष्यदेह [पं. संतसंग.] सत्संग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें न घलीं न घलीं आड । संचितसा शब्द नाड । उठाउठीं गोड [पं. कोड.] । बीजें बीज वाढवा ॥ ध्रु ॥ केलें ते क्रियमाण । जालें तें संचित ह्मण । [पं. प्रारब्ध ते जाण । उरउरीत उले ते.] प्रारब्ध जाण । उरवरित उरलें तें ॥ २ ॥ चित्त खोटें चालीवरि । रोग भोगाचे अंतरीं । रसने अनावरी । तुका ह्मणे ढुंग [पं. डुंटुंग.] वाहे ॥ ३ ॥

१२१०. अग्न तापलिया काया चि होमे । तापत्रयें संतप्त होती । संचित क्रियमाण प्रारब्ध तेथें । न चुके संसारस्थिति । राहाटघटिका जैसी फिरतां चि राहिली । भरली [पं. जाली होती रिती.] जाती एके रितीं । [पं. एके रिती साधीं०.] साधीं हा प्रपंच पंचाय अग्न । तेणें पावसील निजशांती रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणनाम नारायणनाम । नित्य करीं काम जिव्हामुखें । जन्मजराव्याधि पापपुण्य तेथें । नासती सकळ ही दुःखें [पं. दुःखें रे.] ॥ ध्रु ॥ शीत उष्ण वन सेवितां कपाट । आसनसमाधी साधीं । तप तीर्थ दान व्रत आचरण । यज्ञ नाना मन बुद्धी । भोगाभोग तेथें न चुकती प्रकार । [पं. जन्म मरण जरा०.] जन्मजरादुःखव्याधि । साहोनि काम क्रोध अहंकार । आश्रमीं अविनाश [पं. साधीं रे] साधीं ॥ २ ॥ घोकितां अक्षर अभिमानविधि [पं. अभिमान ।.] । निषेध लागला पाठी । वाद करितां निंदा घडती दोष । होय वज्रलेपो भविष्यति । दूषणाचें मूळ भूषण तुका ह्मणे । सांडीं मिथ्या खंती । रिघोनि संतां शरण सर्वभावें । राहें भलतिया स्थिती ॥ ३ ॥

१२११. नव्हे गुरुदास्य संसारियां । वैराग्य तरी भेणें कांपे विषयां । तैसें [दे. नाम पंढरीराया.] नाम नव्हे पंढरीराया । जया सायास न लगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि गोड सर्वभावें । आंघोळी न लगे तोंड धुवावें । अर्थचाड जीवें । न लगे भ्यावें संसारा ॥ ध्रु ॥ कर्मा तंव न पुरे संसारिक । धर्म तंव [पं. तरी.] फळदायक । नाम विठ्ठलाचें एक । नाशी दुःख भवाचें ॥ २ ॥ न लगे सांडणें मांडणें । आगमनिगमाचें देखणें । अवघें तुका [पं. ह्मणे येणे.] ह्मणे । विठ्ठलनामें आटलें ॥ ३ ॥

१२१२. नये इच्छूं सेवा स्वइच्छा जगाची । अवज्ञा देवाची घडे तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहाचा निग्रही त्याचें तो सांभाळी । मग नये कळि अंगावरी ॥ ध्रु ॥ आपलिया इच्छा माता सेवा करी । न बाधी ते थोरी येणें क्षोभें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडा देखीचे दिमाख । मोडसीचें दुःख गांड फाडी ॥ ३ ॥

१२१३. [त. सत्यें सत्य. पं. सत्य सत्य.] सत्य सत्यें देतें फळ । नाहीं लागत चि बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावे देवाचे ते पाय । धीर सकळ उपाय ॥ ध्रु ॥ करावी च चिंता । नाहीं [दे. त. लागती.] लागत तत्वता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । शरण ह्मणवितां वरवें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१२१४. साधक जाले कळी । [पं. गुडगुडीची.] गुरुगुडीची लांब नळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पचीं [पं. पडिलें.] पडे मद्यपान । भांगभुर्का हें साधन ॥ ध्रु ॥ [दे. अभेदाचा.] अभेदाचें पाठांतर । अति विषयीं पडिभर ॥ २ ॥ चेल्यांचा सुकाळ । पिंड दंड भंगपाळ [पं. भगपाळ.] ॥ ३ ॥ सेवा मानधन । वरे इच्छेनें संपन्न ॥ ४ ॥ सोंगाच्या नरकाडी । तुका वोडोनियां [पं. वोडोनियां.] सोडी ॥ ५ ॥

१२१५. मज पाहातां हें लटिकें सकळ । कोठें मायाजाळ दावीं देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणाचा कोणासीं न [पं. न धरवे.] धरे संबंध । आहे शुद्धबुद्ध ठायींचे ठायीं ॥ ध्रु ॥ [दे. काढा काढा जी० जाळ. पं. जाळ.] काढा जी आपुलें मोह बुंथा जाळें । नका लावूं [पं. वेड बळें.] बळें वेड आह्मां ॥ २ ॥ जीव शिव [दे. कां. ठेवियेलीं.] कांहीं ठेवियेलीं नांवें । सत्य तुह्मां ठावें असोनियां ॥ ३ ॥ सेवेच्या [दे. त. अभिळासें.] अभिलाषें न धरा चि विचार । आह्मां दारोदार हिंडविलें ॥ ४ ॥ आहे तैसें आतां कळलियावरी । परतें सांडा दुरी दुजेपण ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे काय छायेचा अभिलाष । हंस पावे नाश [त. पं. तारांगणी.] तारागणीं ॥ ६ ॥

१२१६. पंचभूतांचा गोंधळ । केला [पं. एके ठायीं केला मेळ ।.] एकेठायीं मेळ । लाविला सबळ । अहंकार त्यापाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें काय मी तें माझें । कोण वागवी हें ओझें । देहा केवीं रिझे । हें काळाचें भातुकें ॥ ध्रु ॥ जीव न देखे मरण । धरी नवी सांडी जीर्ण । संचित प्रमाण । भोगा [पं. भोग शुभा अशुभाच्या ।.] शुभा अशुभा ॥ २ ॥ इच्छा वाढवी ते वेल । खुंटावा तो खरा बोल । तुका ह्मणे मोल । [पं. झाकेल तो पावेल ।.] झाकलें तें पावेल ॥ ३ ॥

१२१७. पुसावेंसें हें चि वाटे । जें जें भेटे तयासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव कृपा करील मज । काय लाज राखील ॥ ध्रु ॥ अवधियांचा विसर जाला । हा राहिला उद्योग [त. उद्येग. दे. उदेग.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंता वाटे । कोण भेटे [पं. सांगेसा.] सांगेसें ॥ ३ ॥

१२१८. जाळा तुह्मी माझें जाणतें मीपण । येणें माझा खुण मांडियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खादलें [पं. खादल्या खादलें हें पचे.] पचे तरि च तें हित । ओकलिया थीत पिंड पीडी ॥ ध्रु ॥ तरि भलें भोगे जोडिलें तें धन । पडिलिया [त. खान. पं. खाण.] खानें जीवनासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज तारीं गा विठ्ठला । नेणतां चि भला दास तुझा ॥ ३ ॥

१२१९. याती मतिहीन रूपें लीन दीन । आणीक अवगुण जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला त्या विठ्ठलें माझा अंगीकार । ऐसा हा विचार जाणोनियां ॥ ध्रु ॥ जें कांहीं करितों तें माझें स्वहित । आली हे प्रचित कळों चित्ता ॥ २ ॥ जालें सुख जीवा आनंद अपार । परमानंदें भार घेतला माझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. यास नामाचा.] यासी नांवाचा अभिमान । ह्मणोनि शरण तारी वळें ॥ ४ ॥

१२२०. बहु उतावीळ भक्तीचिया काजा । होसी केशीराजा मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या पायीं मज जालासे विश्वास । ह्मणोनियां आस मोकलिली ॥ ध्रु ॥ ऋषि मुनि सिद्ध साधक अपार । कळला [पं. कळला हा विचार०.] विचार त्यांसी तुझा ॥ २ ॥ नाहीं [पं. नाश.] नास तें सुख दिलें तयांस । जाले जे उदास सर्वभावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुख न माये मानसीं । धरिले जीवेंसी पाय तुझे ॥ ४ ॥

१२२१. मायामोहजाळीं [दे. त. माया मोहो०.] होतों सांपडला [दे. सांपडलो.] । परि या विठ्ठला कृपा आली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काढूनि बाहेरि ठेविलों निराळा । कवतुक डोळां दाखविलें नाचे उडे माया करी कवतुक । [दे. त.

विषयानुक्रम

पं. नासिवंत.] नाशवंत सुखें साच केलीं ॥ २ ॥ रडे फुंदे दुःखें कुटितील माथा । एकासी रडतां तें ही मरे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज वाटतें नवल । मी [दे. मी माझे बोल० पं. मी हे माझे बोल०.] माझें हे बोल ऐकोनियां ॥ ४ ॥

१२२२. देहभाव आह्मी राहिलों ठेवूनि । निवांत चरणीं विठोबाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुच्या हिताचा जाणोनि उपाव । तो चि पुढें देव करीतसे ॥ ध्रु ॥ ह्मणउनी नाहीं सुख दुःख मनीं । ऐकिलिया कानीं वचनाचें ॥ २ ॥ जालों मी निःसंग निवांत एकला । भार त्या विठ्ठला घालूनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालों जयाचे अंकित । तो चि माझें हित सर्व जाणे ॥ ४ ॥

१२२३. आलें फळ तेव्हां राहिलें पिकोन । जरी तें जतन होय देंठी [पं. देठीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामें चि सिद्धि नामें चि सिद्धि । व्यभिचारबुद्धि न पवतां ॥ ध्रु ॥ चालिला पंथ तो [दे. पावईल] पाववील ठाया । जरि आड तया नये कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मध्यें पडती आघात । तेणें होय घात [दे. त. पं. हाणी.] हानि लाभ ॥ ३ ॥

१२२४. निरोघाचें मज न साहे वचन । बहु होतें मन कासावीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि जीवा न साहे संगति । बैसतां एकांतीं गोड वाटे ॥ ध्रु ॥ देहाची भावना वासनेचा संग । [त. न. साहे उबग०.] नावडे उबग आला यांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव अंतरे [पं. यामुळे.] ज्यामुळें । आशामोहजाळें [दे. त. मोहो जाळे०.] दुःख वाढे [पं. वाटे.] ॥ ३ ॥

१२२५. तुजशीं संबंध [पं. संबंध तो खोटा.] चि खोटा । परता परता रे थोंटा [पं. रे. तू खोटा] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा तुझें काय घ्यावें । आप आपणां ठकावें [पं. टकावे.] जेथें मुदल न ये हातां । व्याज मरावें लेखितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । त्रिभुवनीं तुझा ठसा ॥ ३ ॥

१२२६. या चि हाका तुझे द्वारीं । सदा देखों ऋणकरी [दे. रिणकरी. त. पं. रीणकरी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदा [दे. करिसी.] करिती खंड दंड । देवा [पं. बहुत.] बहु गा तूं लंड ॥ ध्रु ॥ सुखें गोविसी भोजना । लपवूनियां आपणां ॥ २ ॥ [पं. एक एक.] एकें एक बुझाविसी । तुका ह्मणे ठक होसी ॥ ३ ॥

१२२७. आह्मी जाणों तुझा भाव । दृढ धरियेले पाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फांकूं नेदूं चुकावितां । नेघों थोडें बहु देतां ॥ ध्रु ॥ बहुता दिसाचें लिगाड । आलें होत होत जड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । नेघों [दे. न. नेघें.] सर्वस्व ही देतां ॥ ३ ॥

१२२८. [दे. रिण. प. त. रीण०] ऋण वैर हत्या । हे तों न सुटे नेंदितां ["न देतां" याच्या बद्दल "नेंदितां."] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां नेणां पांडुरंगा । तुह्मी सांगतसां जगा ॥ ध्रु ॥ माझा संबंध तो किती । चुकवा लोकाची फजिती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे या चि साठीं । मज [पं. मज घेतां नये तुटी] न घेतां नये तुटी ॥ ३ ॥

१२२९. नाहीं मागितला । तुह्मां मान म्यां विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जे हे करविली फजिती । माझी एवढी जना हातीं ॥ ध्रु ॥ नाहीं केला पोट [पं. पोटें] । पुढें घालूनि बोभाट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरूनि हात । नाहीं नेलें [पं. नाहीं केली दिवानांत. दे. नाहीं नेले दिवानांत.] दिवाणांत ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१२३०. तूं पांढरा स्पटिक मणी । करिसी आणिकां त्याहुनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि तुझ्या दारा । न येत ठकती दातारा ॥ ध्रु ॥ तुझी ठावी नांदणूक [दे. नांदनूक.] । अवघा बुडविला लोक [पं. लौकिक.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचें घेसी । त्यास हें चि दाखविसी ॥ ३ ॥

१२३१. बोलतों निकुरें । [पं. नव्हती.] नव्हेत सलगीचीं उत्तरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझे संतापलें मन । परपीडा ऐकोन ॥ ध्रु ॥ अंगावरि आलें । तोंवरि जाईल सोसिलें ॥ २ ॥ तुज भक्तांची आण देवा । [पं. तरी.] जरि तुका येथें ठेवा ॥ ३ ॥

१२३२. बुद्धीचा जनिता लक्ष्मीचा पति । आठवितां चित्तीं काय नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिकां उपायां कोण वांटी मन । सुखाचें निधान पांडुरंग ॥ ध्रु ॥ गीत [पं. गीती गावों नाम । छंदें वाहों टाळी । त. वाहों०.] गावों नाचों छंदें वावों टाळी । वैष्णवांचे मेळीं सुखरूप ॥ २ ॥ अनंत ब्रह्मांडें एके रोमावळी । आह्मी केला भोळीं भावें उभा ॥ ३ ॥ [दे. लडिका.] लटिका हा केला संवसारसिंधु [पं. संसार] । मोक्ष खरा वंधु नाहीं पुढें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ज्याच्या नामाचे अंकित । राहिलों निश्चिंत [पं. निश्चित.] त्याच्या वळें ॥ ५ ॥

१२३३. न लगे मायेसी [पं. बाळ.] बाळें निरवावें । आपुल्या स्वभावें ओढे त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज कां लागला करंणें विचार । ज्याचा जार भार त्याचे मायां ॥ ध्रु ॥ गोड धड त्यासी ठेवी न [दे. मगतां.] मागतां । समाधान खातां नेदी मना ॥ २ ॥ खेळतां गुंतलें उमगूनी आणी । बैसोनियां स्तनीं लावी बळें ॥ ३ ॥ त्याच्या [पं. दुःखें पडे. (दुःखी पणें?).] दुःखेंपणें आपण खापरीं । लाही तळीं वरी होय जैसी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देह विसरे आपुला । आघात तो त्याला लागों नेंदी ॥ ५ ॥

१२३४. ब्राह्मण तो नव्हे ऐसी ज्याची बुद्धि । पाहा श्रुतीमधीं विचारूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयासी नावडे [पं. नाम सकीर्तन ।.] हरिनामकीर्तन । आणीक [“नर्तन” असावे.] नृत्य न वैष्णवांचें ॥ ध्रु ॥ सत्य त्याचे वेळे घडला व्यभिचार । मातेसी वेव्हार [पं. व्यवहार.] अंत्यजाचा [दे. अंतेजाचा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें मानी आनसारिखें । तात्काळ तो मुखें कुष्ठ [दे. त. पं. कुष्ट.] होय ॥ ३ ॥

१२३५. ब्राह्मण तो याती अंत्यंज [दे. अंतेज.] असतां । मानावा तत्वता निश्चयेसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. रामकृष्णें नाम उच्चारी सरळे । त. रामकृष्ण नाम०.] रामकृष्णनामें उच्चारी [पं. सरळ.] सरळें । आठवी सांवळें रूप मनीं ॥ ध्रु ॥ शांति क्षमा दया अलंकार अंगीं । अभंग प्रसंगीं धैर्यवंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेल्या [दे. त. पं. शडऊर्मी.] पडऊर्मी अंगें । सांडुनियां मग [पं. ब्राह्मण तो.] ब्रह्म चि तो ॥ ३ ॥

१२३६. एक करिती गुरु गुरु । भोंवता भारु शिष्यांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंस नाहीं पाय चारी । मनुष्य परी कुतरीं तीं ॥ ध्रु ॥ परस्त्री मद्यपान । पेंडखान [पं. पेडखाण.] माजविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निर्भर चित्तीं । अधोगती जावया ॥ ३ ॥

१२३७. एका पुरुषा दोघी नारी । पाप वसे [त. तया घरीं.] त्याचे घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाप न लगे धुंडावें । लागेल तेणें [त. त्याणें] तेथें जावें ॥ ध्रु ॥ कांहीं दुसरा विचार । न लगे करावा चि फार ॥ २ ॥ [पं. असत्याची वाणी.] असत्य जे वाणी । तेथें पापाची च खाणी ॥ ३ ॥ सत्य बोले मुखें । तेथें उचंबळती सुखें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे दोन्ही । जवळी च लाभहानी ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१२३८. [दे. जळाते. पं. जळे तें] जळतें संचित । ऐसी आहे धर्म नीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या विठोबाचे पाय । वेळोवेळां मनीं ध्याय ॥ ध्रु ॥ नेदी कर्म घडों । कोठें [पं. आडराणीं.] आडराणें पडों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मळ । राहों नेदी ताप जाळ ॥ ३ ॥

१२३९. संतापाशीं वहु असावें मर्यादा । फलकटाचा [पं. फलकटेचा.] धंदा उर फोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वासर तो भुंके गाढवाचेपरी । उडे पाठीवरि दंड [पं. यमदंड.] तेणें ॥ ध्रु ॥ समय नेणें तें वेडें चाहाटळ । अवगुणाचा ओंगळ मान पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय वांयां चाळवणी । पिटपिटघाणी हागवणेची ॥ ३ ॥

१२४०. घेसी तरी घेईं संतांची [दे. संताची भेटी.] हे भेटी । आणीक ते गोष्टी नको मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वभावें त्यांचें देव भांडवल । आणीक ते बोल न बोलती ॥ ध्रु ॥ करिसील तो करीं संतांचा सांगत । आणीक ते मात नको मना ॥ २ ॥ बैससी [पं. बैससील तर । बैस संतांमधीं ।.] तरी बैस संतां च मधीं । आणीक ते बुद्धि नको मना ॥ ३ ॥ जासी तरि जांई संतांचिया गांवां । होईल विसावा तेथें मना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे संत सुखाचे सागर । मना निरंतर धणी घेईं ॥ ५ ॥

१२४१. संतांचिये गांवीं प्रेमाचा सुकाळ । नाहीं तळमळ दुःखलेश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें मी [त. प. राहेन.] राहीन होऊनि याचक । घालितील भीक ते चि मज ॥ ध्रु ॥ संतांचिये गांवीं वरो भांडवल । अवघा विठ्ठल धन वित्त ॥ २ ॥ संतांचें भोजन अमृताचें पान । करिती कीर्तन सर्वकाळ ॥ ३ ॥ संतांचा उदीम उपदेशाची पेठ । प्रेमसुख साटीं घेती देती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे येथें आणिक नाहीं परी । ह्मणोनि भिकारी जालों त्यांचा ॥ ५ ॥

१२४२. संतांचें [त. संतांचें द्या सुख जालें तें या देवा ।.] सुख जालें या देवा । ह्मणऊनि सेवा करी त्यांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें माझा काय कोण तो विचार । वर्णावया पार महिमा त्यांचा ॥ ध्रु ॥ निर्गुण आकार जाला गुणवंत । घाली दंडवत पूजोनियां ॥ २ ॥ तीर्थे त्यांची इच्छा करिती नित्यकाळ । व्हावया निर्मळ [त. संतांचें द्या सुख जालें तें या देवा ।.] आपणांसी ॥ ३ ॥ अष्टमा सिद्धींचा कोण आला पाड । वागों नेदी आड कोणी तया ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ते बळिया शिरोमणी । राहिलों चरणीं निकटवासें ॥ ५ ॥

१२४३. जो मानी तो देईल काई । न मनी तो नेईल काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां विठ्ठल सर्वभूतीं । [पं. हो चित्तीं०.] राहो चित्तीं भलतैसा [दे. त. आध्येन.] आधीन तें जना काई । जल्पें वांयांविण ठायीं ॥ २ ॥ वंदी निंदी तुज तो गा । तुका ह्मणे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१२४४. भावबळें कैसा जालासी लाहान । मागें संतीं ध्यान वर्णियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें मज उचित करूनियां देवा । दाखवीं केशवा मायबापा ॥ ध्रु ॥ पाहोनियां डोळां बोलेन मी गोष्टी । [दे. त. आळंगुनि.] आळिंगूनि मिठी देइन पांयीं ॥ २ ॥ चरणीं दृष्टि उभा राहेन समोर । जोडोनियां कर पुढें दोन्ही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. उत्कंठित हे वासना.] उत्कंठित वासना । पुरवीं नारायणा आर्त माझें ॥ ४ ॥

१२४५. कृपाळु ह्मणोनि बोलती पुराणें । निर्धार वचनें यांचीं मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक उपाय [दे. नेणें मी कांहीं. त. नेणें मी हे कांहीं.] नेणें चि मी कांहीं । तुझें वर्म ठायीं पडे तैसें [पं. ऐसे.] नये धड कांहीं बोलतां वचा । रिघालों शरण सर्वभावें ॥ २ ॥ कृपा करिसी तरि थोडें तुज काम । माझा तरि श्रम बहु हरे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज दाखवीं श्रीमुख । हरेल या भूक डोळियांची ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१२४६. सर्वभावें आलों तुज चि चरण । कायावाचामनेंसहित [त. कायावाचामन सहित.] देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक दुसरें नये माझ्या मना । राहिली वासना तुझ्या पायीं ॥ ध्रु. ॥ माझिये वारचें कांहीं जडभारी । तुजविण वारी कोण एक ॥ २ ॥ तुझे आह्मी दास आमुचा तूं ऋणी । चालत दूरूनी [त. आलों.] आलें मागें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां घेतलें धरणें । हिशोबाकारणें भेटी देईं ॥ ४ ॥

१२४७. कईं मात माझे ऐकती कान । बोलतां वचन संतां मुखीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला पांडुरंगें [पं. माझा.] तुझा अंगीकार । मग होइल धीर माझ्या जीवा ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि मुख अवलोकितों पाय । हे चि मज आहे थोरी आशा ॥ २ ॥ माझिया मनाचा हा चि [पं. हा चि पै विश्वास.] विश्वास । न करीं सायास साधनांचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज होईल भरवसा । तरलों मी ऐसा साच [त. पं. साच भावें.] भाव ॥ ४ ॥

१२४८. दोन्ही हात ठेवुनि कटीं । उभा भीवरेच्या तटीं । कष्टलासी सा । [पं. तूं जगजेटी भक्तिकाजा.] भक्तिकाजें विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागलासी मायबापा । बहु श्रम केल्या खेपा । आह्मालागीं सोपा । दैत्या काळ कृतांत ॥ ध्रु. ॥ होतासी क्षीरसागरीं । म दाटली असुरीं । [पं. ह्मणोनिया हरी । गौळ्या घरीं अवतार ॥.] ह्मणोनियां घरीं । गौळियांचे अवतार ॥ २ ॥ केला पुंडलिकें गोवा । तुज पंढरीसि देवा । तुका ह्मणे भावा । साटीं हातीं सांपडसी ॥ ३ ॥

१२४९. गोड जालें पोट धालें । [पं. अवचिता.] अवचित वाचे आलें । ह्मणतां पाप गेलें । विठ्ठलसें वाचेसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य माना रे सकळ । उद्धरिला अजामेळ [पं. महा पातकी०.] पातकी चांडाळ । नामासाटीं आपुलिया ॥ ध्रु. ॥ चित्त पावलें आनंदा । सुखसमाधीतें सदा । ह्मणतां गोविंदा । वेळोवेळां वाचेसी ॥ २ ॥ हें जाणती अनुभवी । जया चाड तो चोजवी । तुका ह्मणे दावी । रूप तें चि अरूपा [पं. अरूप.] ॥ ३ ॥

१२५०. आंत हरि बाहेर हरि । हरिनें घरीं कोंडिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिनें [पं. काम.] कामा घातला चिरा । वित्तवरा मुकविलें ॥ ध्रु. ॥ हरिनें जीवें केली साटी । [पं. पडिली.] पाडिली तुटी सकळांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेगळा नव्हे । [पं. हरि हा भोवे.] हरि भोवे भोंवताला ॥ ३ ॥

१२५१. हरिनें माझें हरिलें चित्त । भार वित्त विसरलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कैसी जाऊं घरा । नव्हे बरा लौकिक ॥ ध्रु. ॥ पारखियांसी सांगतां [दे. त. गोटी.] गोष्टी । घरची [पं. कुट.] कुटी खातील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निवांत राहीं । पाहिलें [पं. परतूनि.] पाहीं धणीवरि ॥ ३ ॥

॥ भुपाळ्या ॥ अभंग ॥ ८ ॥

१२५२. बोलोनि दाऊं कां तुह्मी नेणा जी देवा । ठेवाल तें ठेवा ठायीं तैसा राहेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांगुळलें मन कांहीं नाठवे उपाय । ह्मणऊनि पाय जीवीं धरूनि राहिलों ॥ ध्रु. ॥ त्यागें भोगें दुःख काय सांडावें मांडावें । ऐसी धरियेली जीवें माझ्या थोरी आशंका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते बाळा चुकलिया वनीं । न [त. पावतां.] पवतां जननी दुःख पावे विठ्ठले ॥ ३ ॥

१२५३. ऐसी वाट पाहे कांहीं निरोप कां मूळ । [पं. कांहो कळवळा तुह्मां उमटे चि. ना.] कां हे कळवळ तुज उमटे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आहों.] आवो पांडुरंगे पंढरीचे निवासे । लावूनियां [पं. असे.] आस चाळवूनी

विषयानुक्रम

ठेविलें ॥ ध्रु. ॥ काय जन्मा येवूनियां केली [पं. म्यां केली जोडी.] म्यां जोडी । ऐसें घडीघडी चित्तां येतें आठवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरा न पवे चि विभाग । धिकारितें जग हें चि लाहों हिशोबें ॥ ३ ॥

१२५४. कां गा किविलवाणा केलों दीनाचा दीन । काय तुझी हीन शक्ति [पं. जालीसे.] जालीसी दिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाज येते मना तुझा ह्मणवितां दास । गोडी नाहीं रस बोलिली यासारिखी ॥ ध्रु. ॥ लाजविलीं मागें संतांचीं हीं उत्तरें । कळों येतें खरें दुजें एकावरूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी कोणें वदविली वाणी । प्रसादावांचूनि तुमचिया विठ्ठला ॥ ३ ॥

१२५५. जळो माझें कर्म वांया केली कटकट । जालें तैसें तंट नाहीं आलें अनुभवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुढें धीर काय देऊं या मना । ऐसें नारायणा प्रेरिलें तें पाहिजे ॥ ध्रु. ॥ गुणवंत केलों दोष जाणायासाटीं । माझें माझें पोटीं बळकट दूषण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अहो केशीराजा दयाळा । वरवा हा लळा पाळियेला शेवटीं ॥ ३ ॥

१२५६. कामें नेलें चित्त नेदी अवलोकूं मुख । बहु वाटे दुःख फुटो पाहे हृदय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां जी [पं. कां गा] सासुरवासी मज केलें भगवंता । आपुलिया सत्ता स्वाधीनता [दे. तें.] ते नाहीं ॥ ध्रु. ॥ प्रभातेसि वाटे तुमच्या यावें दर्शना । येथें न चले चोरी उरली राहे वासना ॥ २ ॥ येथें अवघे वांयां गेले दिसती सायास । तुका ह्मणे नास दिसे जाल्या वेचाचा ॥ ३ ॥

१२५७. जळोत तीं येथें उपजविती अंतराय । सायासाची जोडी [त. पं. माझे.] माझी तुमचे पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मज [दे. त. साहें.] साह्य येथें करावें देवा । तुझी घेईं सेवा सकळ गोवा उगवूनि ॥ ध्रु. ॥ भोगें रोगा जोडोनियां दिलें आणीकां । अरुचि ते हो कां आतां सकळांपासूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असो तुझें तुझे मस्तकीं । नाहीं ये लौकिकीं आतां मज वर्तणें [दे. पं. वर्तने.] ॥ ३ ॥

१२५८. न संगतां तुह्मां कळों येतें अंतर । विश्वीं [दे. विश्वें विश्वीं भर.] विश्वंभर परिहार [पं. परीहर.] चि न लगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि हे अनावर आवरितां आवडी । अवसान ते घडी [पं. "पुरों देत" याबद्दल "पुरों एकी देत".] पुरों देत नाहीं ॥ ध्रु. ॥ काय उणें मज येथें ठेविलिये ठायीं । पोटा आलों तईंपासूनिया समर्थ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघी आवरिली वासना । आतां नारायणा दुसरियापासूनि ॥ ३ ॥

१२५९. तुजसवें आह्मीं अनुसरलों अबळा । नको अंगीं कळा राहों हरी हीन [त. हीण.] देऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सासुरवासी भीतें.] सासुरवासा भीतों जीव ओढे तुजपाशीं । आतां दोहींविशीं लज्जा राखें आमुची ॥ ध्रु. ॥ न कळतां संग जाला सहज खेळतां । प्रवर्तली चिंता मागिलांचियावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असतां जैसें तैसें बरवें । वचन या भावें वेचुनियां विनटलों ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

१२६०. रवि दीप हीरा दाविती देखणें । अदृश्य [दे. त. दर्षणें.] दर्शनें संतांचे [पं. संतांचिया] नी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांचा महिमा काय वर्णूं मी पामर । न कळे तो साचार ब्रह्मादिकां ॥ ध्रु. ॥ [पं. तापलिया.] तापली चंदन निवविती कुडी । त्रिगुण तो काढी संतसंग ॥ २ ॥ मायबापें पिंड [दे. पं. पाळीला.] पाळियेला माया । जन्ममरण जाया संतसंग ॥ ३ ॥ संतांचें वचन वारी जन्मदुःख । मिष्टान्न तें भूकनिवारण ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जवळी न पाचारितां जावें । संतचरणीं भावें रिघावया ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१२६१. हरि हरि तुह्मीं ह्मणारे सकळ । तेणें मायाजाळ तुटईल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिका नका कांहीं गावाळाचे भरी । [पं. पडों तेथें.] पडों येथें थोरी नागवण ॥ ध्रु. ॥ भावें तुळसीदळ पाणी जोडा हात । ह्मणावा पतित वेळोवेळां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. "हा तंव" यांच्या बद्दल "आहे".] हां तंव कृपेचा सागर । नामासाटीं पार पाववील ॥ ३ ॥

१२६२. ऐसे कुळीं पुत्र होती । बुडविती पूर्वजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाहाडी चोरी भांडवला । वांटा आला भागासी ॥ ध्रु. ॥ त्याचियानें दुःखी मही । भार तेही न साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ग्रामपशु । केला नाशु आयुष्या [दे. अयुशा. त. आविष्या.] ॥ ३ ॥

१२६३. गांठोळीस धन भाकावी करुणा । दावूनि सज्जना कींव पीडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नाटेळाची.] नाठेळाची भक्ति कुचराचें बळ । कोरडें वोंगळ मार खाय ॥ ध्रु. ॥ सांडोव्यासी घाली देवाची करंडी । विल्हाळ त्या धोंडी पूजा दावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे माकडाचे छंद । अवघे धंदधंद [पं. धिंदधिंद.] सिंदळीचे ॥ ३ ॥

१२६४. कैसें [पं. 'कैसे असोनि' हें ध्रुवपद असून 'आता जागा' हें पहिले कडवें आहे.] असोनि ठाउकें नेणां । दुःख पावाल पुढिले पेणा [पं. पणा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां [पं. जागा रे भाई जागा रे. । ० भागा रे ।.] जागें रे भाई जागें रे । चोर निजल्या नाडूनि भागे रे ॥ ध्रु. ॥ आतां नका रे भाई नका रे । आहे [पं. गाठीस.] गांठीं तें लुटवूं लोकां रे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकांच्या घायें । कां रे जाणोनि न धरा भये ॥ ३ ॥

१२६५. मुदल जतन जालें । मग लाभाचें काय आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घरीं देउनि अंतर गांठी । राखा [दे. राख्या.] पारिख्यां न सुटे मिठी ॥ ध्रु. ॥ घाला पडे थोडें च वाटे । काम मैंदाचें च पेटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरदळ खोटें । फांसे अंतरिंच्या कपटें ॥ ३ ॥

१२६६. मज अंगाच्या अनुभवें । काई वाईट [त. बरवें.] बरें ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों दोहींचा [पं. देहींचा.] देखणा । नये मागें पुढें ही मना ॥ ध्रु. ॥ वोस [पं. वोसींन.] वसती ठावी । परि हे चाली दुःख पावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेऊं देवा । सवें करूनि बोळावा ॥ ३ ॥

१२६७. पाववावें ठाया । ऐसें सवें बोलों तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भावा ऐसी किया राखे । खोट्या [पं. खोटेपण.] खोटेपणें वाखे ॥ ध्रु. ॥ न ठेवूं अंतर । कांहीं भेदाचा पदर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें भावें । [पं. सत्य.] सत्या मानविजे देवें ॥ ३ ॥

१२६८. मोल देऊनियां सांटवावे दोष । नटाचे ते वेष [दे. पं. वेश.] पाहोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिदासां मुखें हरिकथाकीर्तन । तेथें पुण्यें पुण्य विशेषता ॥ ध्रु. ॥ हरितील वस्त्रें गोपिकांच्या वेशें । पाप त्यासरिसें मात्रागमन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहा ऐसें जालें जन । सेवाभक्तिहीन रसीं गोडी ॥ ३ ॥

१२६९. [त. बहुक्षेद. (क्षोद?) क्षीण.] बहुक्षीदक्षीण । [पं. जालों.] आलों सोसुनियां वन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबा विसांवया विसांवया । पडों देईं पायां ॥ ध्रु. ॥ बहुतां काकुलती । आलों सोसिली फजिती ॥ २ ॥ केली तुजसाटीं । तुका ह्मणे येवढी आटी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१२७०. कांगा धर्म केला । असोन सत्तेचा आपुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभाउभीं पाय जोडीं । आतां फांकों नेदीं घडी ॥ ध्रु ॥ नको सोडूं ठाव । आता घेऊं नेदीं वाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छा । तैसा करीन सरिसा ॥ ३ ॥

१२७१. तुमची तों भेटी नव्हे ऐसी जाली । कोरडी च बोली ब्रह्मज्ञान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न बोलावें ऐसें वाटे देवा । संग न करावा कोणांसवें ॥ ध्रु ॥ तुह्मां निमित्यासी सांपडलें अंग । नेदावा [त. न. द्यावा.] हा संग विचारिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी राहिली वासना । आवडी दर्शनाची च होती ॥ ३ ॥

१२७२. आहे तें चि आह्मी मागों तुजपाशीं । [पं. नव्हे तुज ऐसीं क्रियानष्ट.] नव्हों तुज ऐसीं क्रियानष्टें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. न बोलावीं वर्में तों चि बरें दिसें.] न बोलावीं तों च वर्मे वरें दिसे । प्रकट ते कैसे गुण करूं ॥ ध्रु ॥ एका ऐसें [पं. ऐसा.] एका द्यावयाचा [पं. द्यावा त्याचा.] मोळा । कां तुह्मां गोपाळा नाहीं ऐसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोकां नाहीं कळों आलें । करावें आपुलें जतन तों ॥ ३ ॥

१२७३. आह्मीं याची केली सांडी । कोठें तोंडीं लागावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तैसा [पं. तैसें.] असो आतां चिंतें [पं. चित्ते.] चिंता वाढते ॥ ध्रु ॥ बोलिल्याचा [पं. मनी.] मानीसीण । भिन्न भिन्न राहावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मांपाशीं । धीराऐसी जतन ॥ ३ ॥

१२७४. आह्मांपाशीं याचें बळ । कोण काळवरी [पं. ते.] तों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. धरूनि] करूनि ठेलों जीवेंसाटीं । होय भेटी तोंवरि ॥ ध्रु ॥ लागलों तों न फिरें पाठी । पडिल्या गांठी वांचूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवकाशें । तुमच्या ऐसें होवया [त. व्हावया.] ॥ ३ ॥

१२७५. बोलिलें चि बोलें [पं. पडत पडताळूनि.] पडपडताळूनि । उपजत मनीं नाहीं शंका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतांची माय बहुत कृपाळ । साहोनि कोल्हाळ [पं. बुझविसी.] बुझाविसी ॥ ध्रु ॥ बहुतांच्या [पं. नांवें.] भावें वांटिसी भातुकें । बहु कवतुकें खेळविसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें जाणतसों वर्म । करणें तों श्रम न वजे वांयां ॥ ३ ॥

॥ १२ ॥

१२७६.कोठें भोग उरला आतां । आठवितां तुज मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आड कांहीं नये दुजें । फळ बीजें आणिलें ॥ ध्रु ॥ उद्वेग तें [पं. तो.] वांयांविण । कैंचा सीण चिंतनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेला भ्रम । तुमच्या धर्मे पायांच्या ॥ ३ ॥

१२७७. संसार तो कोण देखे । आह्मां सखे हरिजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काळ ब्रह्मानंदें सरे । आवडी उरे संचली ॥ ध्रु ॥ स्वप्नीं ते ही नाहीं चिंता । रात्री जातां दिवस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्मरसें । होय सरिसें भोजन ॥ ३ ॥

१२७८. पडियेलों वनीं थोर चिंतवनी । उसीर कां आझूनि लावियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येईं गा विठ्ठला येईं गा विठ्ठला । प्राण हा फुटला आळवितां ॥ ध्रु ॥ काय तुज नाहीं लौकिकाची शंका । आपुल्या वाळका मोकलितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु खंती वाटे जीवा । धरियेलें देवा दुरी दिसे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१२७९. आपुले गांवींचें न देखेसें जालें । परदेसी एकलें किती कुंठूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि पाहें मूळ येतां वाटे । जीवलग भेटे कोणी तरी ॥ ध्रु ॥ पाहातां अवघ्या दिसतील दिशा । सकळ ही वोसा दृष्टीपुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणी न संगे वारता । तुझी वाटे चिंता पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१२८०. जन तरी देखें [प. देखा गुंतले प्रपंच । स्मरण तों त्याचें ०] गुंतलें प्रपंचें । स्मरण तें त्याचें त्यासी नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि मागें परतलें मन । घालणीचें रान देखोनिया ॥ ध्रु ॥ इंद्रियांचा गाजे गोंधळ ये ठायीं । फोडीतसे डोई अहंकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा वासनेच्या आटें । केलीं तळपटें बहुतांचीं॥ ३ ॥

१२८१. धांवे त्याची [पं. पावे.] फावे । दुजे उगवूनि गोवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावें भरूनियां घर । मग नाहीं येरझार ॥ ध्रु ॥ धणी उभें केलें । पुंडलिकें या उगलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठसा । गेला पडोनियां ऐसा ॥ ३ ॥

१२८२. लाहानपण दे गा देवा । मुंगी साखरेचा रवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐरावत [पं. एरावती.] रत्न थोर । [पं. त्यासी.] तया अंकुशाचा मार ॥ ध्रु ॥ ज्याचे अंगीं मोठेपण । तया यातना कठीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाण । व्हावें लाहनाहुनि लाहन ॥ ३ ॥

१२८३. नीचपणा [दे. निंचपण.] बरवें देवा । न चले कोणाचा [पं. कोणाचा ची.] ही दावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ महा पुरें झाडें जाती । तेथें लव्हाळे राहाती ॥ ध्रु ॥ येतां सिंधूच्या लहरी । नम्र होतां जाती वरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळ । पाय धरिल्या न चले बळ ॥ ३ ॥

१२८४. उष्ट्या पत्रावळी करूनियां गोळा । दाखविती कळा कवित्वाची ॥ १ ॥ ऐसे जे पातकी ते नरकीं पचती । जोंवरी भ्रमती चंद्रसूर्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक [पं. एका नारायणा.] नारायण घ्यांई । वरकडा वाहीं शोक असे ॥ ३ ॥

१२८५. आवडीच्या मतें करिती भजन । भोग नारायणें ह्मणती केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा देव ह्मणे वेगळें तें काय । अर्थासाठीं डोय फोंडू पाहे ॥ ध्रु ॥ लाजे [पं. कुमंडल.] कमंडल धरितां भोपळा । आणीक थीगळा प्रावरणा ॥ २ ॥ शाला गडवे धातुद्रव्यइच्छा चित्तीं । नैश्वर्य [पं. नैश्वर.] बोलती अवघें मुखें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यांस [त. पं. तयां.] देवा नाहीं भेटी । ऐसे कल्पकोटि जन्म घेतां ॥ ४ ॥

१२८६. ह्मणतां [पं. ह्मणवितां.] हरिदास [पं. 'कां. रे' याच्याबद्दल 'कांहीं' असें आहे.] कां रे नाहीं लाज । दीनास महाराज ह्मणसी हीना ॥ १ ॥ काय ऐसें पोट न [पं. भरेसे जालें.] भरे तें गेलें । हालविसी कुले सभेमाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटें केली विटंबना । दीन जाला जना कींव भाकी ॥ ३ ॥

१२८७. रिद्धिसिद्धी दासी कामधेनु घरीं । परि नाहीं भाकरी भक्षावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोडें [त. लोडें आणि बालिस्तें.] वालिस्तें पलंग सुपति । परि नाहीं लंगोटी नेसावया ॥ ध्रु ॥ पुसाल तरि आह्मां वैकुंठींचा वास । परि नाहीं राह्यास ठाव कोठें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी राजे त्रैलोक्याचे । परि नाहीं कोणाचें उणें पुरें ॥ ३ ॥

१२८८. घरोघरीं अवघें. जालें ब्रह्मज्ञान । परि मेळवण वहु माजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरें [पं. नीरें.] कोणापाशीं होय एक रज । तरि द्या रे मज दुर्बळासी ॥ ध्रु ॥ आशा तृष्णा माया कालवूनि दोन्ही । दंभ तो

दूरोनि दिसतसे ॥ २ ॥ काम क्रोध लोभ सिणवी बहुत । मेळवूनि आंत काळकूट ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेथें कांहीं हातां नये । [पं. आयुष्यमोल.] आयुष्य मोलें जाये वांयांविण ॥ ४ ॥

१२८९. अवघ्या भूतांचें केलें संतर्पण । अवघी च दान दिली भूमि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा चि [त. काळ वेळ दिनशुद्धी.] काळ दिनरात्रशुद्धी । साधियेली विधि पर्वकाळ ॥ ध्रु ॥ अवघीं च तीर्थे व्रतें केले याग । अवघें चि सांग जालें कर्म ॥ २ ॥ अवघें चि फळ आलें आह्मां हातां । अवघें चि अनंता समर्पिलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां बोलों [पं. बोलणें.] अबोलणें । कायावाचामनें उरलों नाहीं ॥ ४ ॥

१२९०. महुरा ऐसीं फळें नाहीं । आलीं कांहीं गळती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पक्कदशे येती थोडीं । नास आढी वेचे तों ॥ ध्रु ॥ विरळा [दे. पं. विरुळा पावे विरुळा.] पावे विरळा पावे । अवघड गोवे सेवटाचे ॥ २ ॥ उंच निंच परिवार देवी । धन्या ठावी चाकरी ॥ ३ ॥ झळके तेथें पावे आणी । ऐसे क्षणी बहु थोडे ॥ ४ ॥ पावेल तो पैल थडी । ह्मणों गडी आपुला ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे उभाऱ्यानें । कोण [पं. खरें कोण.] खरें मानितसे ॥ ६ ॥

१२९१. अवघ्या उपचारा । एक [दे. मनें.] मन चि दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावी घ्यावी हे चि सेवा । [पं. दीवदुर्बळाची०.] माझी दुर्बळाची देवा ॥ ध्रु ॥ अवधियाचा ठाव । पायांवरि जीवभाव ॥ २ ॥ चित्ताचें आसन । तुका करितो कीर्तन ॥ ३ ॥

१२९२. आली सलगी पायांपाशीं । होइल तैसी करीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक आह्मीं कोठें जावें । येथें जीवें वेचलों ॥ ध्रु ॥ अवघ्या निरोपणा भाव । हा चि ठाव उरलासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाळीं लळे । कृपाळुवे विठ्ठले ॥ ३ ॥

१२९३. देह आणि देहसंबंधें निंदावीं । इतरें वंदावीं श्वानशूकरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें नांवें जाला मी माझ्याचा झाडा । मोहा नांवें खोडा गर्भवास ॥ ध्रु ॥ गृह आणि वित्त स्वदेशा विटावें । इतरा भेटावें [पं. श्वापदा झाडां.] श्वापदझाडां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी हें [त. "मी हें" याच्याबद्दल "मुखें."] माझें न यो वाचे । येणें नांवें साचे साधुजन ॥ ३ ॥

१२९४. देवाचिये माथां घालुनियां भार । सांडीं कळिवर ओंवाळूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाथिला हा छंद अभिमान अंगीं । निमित्याचे वेगीं सारीं ओझें ॥ ध्रु ॥ करुणावचनीं लाहो एकसरें । नेदावें [त. न द्यावें.] दुसरें आड येऊं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडीं लटिक्याचा संग । आनंद तो मग प्रगटेल ॥ ३ ॥

१२९५. देह नव्हे मी हें सरे । उरला उरे विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि लाहो करा । काळ सारा चिंतनें ॥ ध्रु ॥ पाळणाची नाहीं चिंता । ठाव रिता देवाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवासाटीं । देव पोटीं पडेल ॥ ३ ॥

१२९६. पृथक मी सांगों किती । धर्म नीती सकळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघियांचा एक ठाव । शुद्ध भाव विठ्ठलीं ॥ ध्रु ॥ क्षराअक्षराचा भाग । करा लाग पंढरीये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आगमींचें । मथिलें साचें नवनीत ॥ ३ ॥

१२९७. पुण्यविकरा तें मातेचें गमन । भाडी ऐसें धन विटाळ तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आत्महत्यारा [पं. 'हा' हा शब्द नाहीं.] हा विषयांचा लोभी । ह्मणावें तें नाभी करवी दंड ॥ ध्रु ॥ नागवला अल्प लोभाचिये साटीं । घेऊनि

विषयानुक्रम

कांचवटि परिस दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हात झाडिले परत्रीं । [पं. श्रम तो श्रोत्रीं ठेवी केली.] श्रम तो चि श्रोत्रीं वेठी केली ॥ ३ ॥

१२९८. अंतरींचें ध्यान । मुख्य या नांवें पूजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपाधि तें अवघें पाप । गोड [पं. गोडी.] निरसतां संकल्प ॥ छ्रु ॥ आज्ञा पाळावी हा धर्म । जाणते हो जाणा वर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वृत्ति । अविट हे सहज स्थिति ॥ ३ ॥

१२९९. मूळ [पं. कारण.] करणें संतां । नाहीं मिळत उचिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडे कासयानें सेवा । सांग ब्रह्मांडाच्या जीवा ॥ छ्रु ॥ सागर सागरीं । सामावेसी कैंची थोरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । शरण ह्मणवितां वरवें ॥ ३ ॥

१३००. वरवी नामावळी । तुझी महादोषां होळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालें आह्मांसी जीवन । धणीवरि हें सेवन ॥ छ्रु ॥ सोपें आणि गोड । किती अमृता ही वाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अच्युता । आमचा कल्पतरु दाता ॥ ३ ॥

१३०१. [दे. त. त्रुशाकाळें०.] तृषाकाळीं उदकें भेटी । पडे मिठी आवडीची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियाचा हो कां संग । जिवलग संतांचा ॥ छ्रु ॥ मिष्टान्नाचा योग भुके । ह्मणतां चुके पुरेसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते बाळा । कळवळा भेटीचा ॥ ३ ॥

१३०२. [त. कुचरावें.] कुचराचे श्रवण । गुणदोषांवरि मन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असोनियां नसे कथे । मूर्ख अभाग्य तें तेथें ॥ छ्रु ॥ निरर्थक [दे. करणीं.] कारणीं । कान डोळे वेची वाणी ॥ २ ॥ पापाचे सांगाती । तोंडीं ओढाळांचे माती ॥ ३ ॥ हिताचिया नांवें । वोस पडिले देहभावें ॥ ४ ॥ फजीत करूनि [पं. सोडी.] सांडीं । तुका करी बोडाबोडी ॥ ५ ॥

१३०३. जग तरि आह्मां देव । परि हे निंदितों स्वभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येतो हिताचा कळवळा । पडती हातीं [पं. ह्मणोनि.] ह्मून काळा ॥ छ्रु ॥ नाहीं कोणी सखा । आह्मां निपराध पारिखा ॥ २ ॥ उपक्रमें वदे । तुका वर्मासी तें भेदे ॥ ३ ॥

१३०४. सोपें [त. हें कडवें येथें अभंगांत नाहीं. पं. मूळचेंच आहे. दे. या ठिकाणीं नवीन घातलें आहे.] वर्म आह्मां सांगितलें संतीं । टाळ दिंडी हातीं घेउनि नाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समाधीचें सुख सांडा ओंवाळून [पं. ओंवाळूनी । ऐसा हा कीर्तनीं ब्रह्मरस.] । ऐसें हें कीर्तन ब्रह्मरस ॥ छ्रु ॥ पुढती घडे [पं. घडतें.] चढतें सेवन आगळें । भक्तिभाग्यबळें निर्भरता ॥ २ ॥ उपजों चि नये संदेह चित्तासी । मुक्ति चारी दासी हरिदासांच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मन पावोनि विश्रांती । त्रिविध नासती ताप क्षणें॥ ४ ॥

१३०५. गंगा न देखे विटाळ । तें चि रांजणीं ही जळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अल्पमहदा नव्हे सरी । विटाळ तो भेद धरी ॥ छ्रु ॥ काय खंडिली भूमिका । वर्णा पायरिकां लोकां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अगीविण । वीजें वेगळीं तों भिन्न ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३०६. देवावरिल भार । काढूं नये कांहीं पर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तानभुके आठवण । घडे तें बरें चिंतन ॥ ध्रु ॥ देखावी निश्चिंती । ते चि अंतर श्रीपती ॥ २ ॥ वैभव सकळ । तुका मानितो विटाळ ॥ ३ ॥

१३०७. थुंकोनियां [पं. तुकोनिया.] मान । दंभ करितों कीर्तन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों उदासीन देहीं । एकाविण चाड नाहीं ॥ ध्रु ॥ अर्थ अनर्थ सारिखा । करूनि ठेविला पारिखा ॥ २ ॥ उपाधिवेगळा । तुका राहिला सोंवळा ॥ ३ ॥

१३०८. काय ह्याचें घ्यावें । नित्य नित्य कोणें गावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलें हरिकथेनें वाज । अंतरोनी जाते निज ॥ ध्रु ॥ काम संसार । अंतरीं [पं. अंतरे.] हे करकर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हेंड । ऐसे मानिती ते लंड ॥ ३ ॥

१३०९. वदे साक्षत्वेंसीं वाणी । नारायणीं मिश्रित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे कांहीं चाचपावें । जातों भावें पेरीत ॥ ध्रु ॥ भांडार त्या दातियाचें । मी कैचें ये ठायीं ॥ २ ॥ सादावीत गेला तुका । येथें एकाएकीं तो ॥ ३ ॥

१३१०. ऐसी जिव्हा निकी । विठ्ठल विठ्ठल कां न घोकी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें पाविजे उद्धार । तेथें राखावें अंतर ॥ ध्रु ॥ गुंपोनि चावटी । तेथें कोणा [पं. कोण लाभ.] लाभें भेटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळा । देवाविण अमंगळा ॥ ३ ॥

१३११. साजे अळंकार । तरि भोगितां भ्रतार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्यभिचारा टाकमटिका । उपहास होती लोकां ॥ ध्रु ॥ शूरत्वाची वाणी । रूप मिरवे मंडणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिणें । शक्तींविण लाजिरवाणें ॥ ३ ॥

१३१२. मानामान किती । तुझ्या क्षुल्लका संपत्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जा रे चाळवीं बापुडीं । कोणी [पं. धरितील ते गोडी] धरिती तीं गोडी ॥ ध्रु ॥ रिद्धिसिद्धी देसी । आह्मीं चुंभळें नव्हों तैसीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठका । ऐसें नागविलें लोकां ॥ ३ ॥

१३१३. पाहातोसी काय । आतां पुढें करीं पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वरि ठेवूं दे मस्तक । ठेलों जोडूनि हस्तक ॥ ध्रु ॥ बरवें करीं सम । नको भंगों देऊं प्रेम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चला । पुढती सामोरे विठ्ठला ॥ ३ ॥

१३१४. [पं. भक्ता ऐसे.] भक्त ऐसे जाणा जे देहीं उदास । गेले आशापाश निवारूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषय तो त्यांचा जाला नारायण । नावडे धन जन माता पिता ॥ ध्रु ॥ निर्वाणीं गोविंद असे मागेंपुढें । कांहीं च सांकडें पडों नेदी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य कर्मा व्हावें [दे. त. साहे.] साह्ये । घातलिया भये नर्का जाणें ॥ ३ ॥

१३१५. तों च हीं क्षुल्लकें सखीं सहोदरें । नाहीं विश्वंभरें वोळखी तों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायण विश्वंभर विश्वपिता । प्रमाण तो होतां सकळ मिथ्या ॥ ध्रु ॥ रवि नुगवे तों दीपिकांचें [दे. पं. दीपिकाचें.] काज । [पं. प्रकाश तें.] प्रकाशें तें तेज सहज लोपे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देहसंबंध संचितें । कारण निरुतें नारायणीं ॥ ३ ॥

१३१६. यज्ञ भूतांच्या पाळणा । भेद कारिया [दे. त. कारीये.] कारणा । पावावया उपासना । ब्रह्मस्थानीं प्रस्थान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक परी पडिलें भागीं । फळ बीजाचिये अंगीं । धन्य तो चि जगीं । आदि अंत सांभाळी ॥ ध्रु ॥ [दे. आवशक. पं. आवस्यक.] आवश्यक तो शेवट । मागें अवघी खटपट । चालों जाणे वाट । ऐसा विरळा

विषयानुक्रम

एखादा ॥ २ ॥ तुका होवोनि निराळा । [पं. क्षराक्षरावेगळा.] क्षराअक्षरावेगळा । पाहे निगमकळा । बोले विठ्ठलप्रसादें [पं. विठ्ठल प्रसाद] ॥ ३ ॥

१३१७. वेदपुरुष तरि नेती कां वचन । निवडूनि भिन्न दाखविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझीं वर्मे तूं चि दावूनि अनंता । होतोसी नेणता कोण्या गुणें ॥ ध्रु. ॥ यज्ञाचा भोक्ता तरि कां नव्हे सांग । उणें पडतां अंग क्षोभ घडे ॥ २ ॥ वससी तूं या भूतांचे अंतरीं । तरि कां भेद हरी दावियेला ॥ ३ ॥ [पं. तपें तीर्थाटणें.] तपतिर्थाटणें तुझें [दे. पं. तुझे.] मूर्तिदान । तरि कां अभिमान आड येतो ॥ ४ ॥ आतां क्षमा कीजे विनवितो तुका । देऊनियां [पं. तुका. (म्हणजे पंढरपुरच्या प्रतींत या अभंगांत दोन वेळ “तुका” हा शब्द एकाच अर्थानें घातला आहे).] हाका उभा द्वारीं ॥ ५ ॥

लोहागांवीं स्वामींच्या अंगावर ऊन पाणी घातलें—

तो अभंग ॥ १ ॥

१३१८. [पं. जळो.] जळे माझी काया लागला वोणवा । धांव रे केशवा मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पेटली सकळ कांति रोमावळी । नावरे हे होळी दहन जालें ॥ ध्रु. ॥ फुटोनियां दोन्ही भाग होऊं पाहे । पाहातोसी काय हृदय माझें ॥ २ ॥ घेऊनि जीवन धांवें लवलाहीं । कवणाचें कांहीं न चले येथें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी तूं होसी जननी । आणीक निर्वाणीं कोण राखे ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

१३१९. अभक्त ब्राह्मण जळो त्याचें तोंड । काय त्यासी रांड प्रसवली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैष्णव चांभार धन्य त्याची माता । शुद्ध उभयतां कुळ याती ॥ ध्रु. ॥ ऐसा हा निवाडा जालासे पुराणीं । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आगी लागो थोरपणा । दृष्टि त्या दुर्जना न पडो माझी ॥ ३ ॥

नामदेव व पांडुरंग यांनीं स्वप्नांत येऊन स्वामींस आज्ञा केली कीं कवित्व करणें—ते अभंग ॥ २ ॥

१३२०. नामदेवें केलें स्वप्नामाजी जागें । सवें पांडुरंगें येऊनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितलें काम करावें कवित्व । वाउगें निमित्य बोलों [त. नये.] नको ॥ ध्रु. ॥ माप टाकी [त. सळे.] सळ धरिली विठ्ठलें । थापटोनि केलें सावधान ॥ २ ॥ प्रमाणाची संख्या सांगे शत कोटी । [पं. उरले ते सेवटी.] उरले शेवटीं लावी तुका ॥ ३ ॥

१३२१. द्याल ठाव तरि राहेन संगती । संतांचे पंगती [पं. संगती.] पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीचा ठाव आलोंसें टाकून । आतां उदासीन न धरावें ॥ ध्रु. ॥ सेवटील स्छळ नीच [दे. निंच.] माझी वृत्ति । आधारें विश्रांती पावईन ॥ २ ॥ नामदेवापायीं तुक्या स्वप्नीं भेटी । प्रसाद हा पोटीं राहिलासे ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

१३२२. त्रिपुटीच्या योगें । कांहीं नव्हे कोणां जोगें । एक [त. आतां.] जातां लागें । एक पाठीं लागतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें पुढें अवघा काळ । पळों नये न चले बळ । करितां कोल्हाळ । कृपे खांदां हरि वाहे ॥ ध्रु. ॥ [पं. पापपुण्यात्मा याच्या॰.] पापपुण्यात्मयाच्या शक्ती । असती योजिल्या श्रीपती । यावें काकुलती । तेथें [पं. येथें.] सत्तानायेका ॥ २ ॥ तुका उभा पैल थडी । तरि हे प्रकाश निवडी । घातल्या सांगडी । तापे पेटीं हाकारी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३२३. देखण्याच्या तीन जाती । वेठी वार्ता अत्यंतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसा भाव तैसें फळ । स्वातीतोय एक जळ ॥ छ ॥ पाहे सांगे आणि जेवी । अंतर [दे. त. पं. महदांतर.] महदंतर तेवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हिरा । पारखियां मूढां गारा ॥ ३ ॥

१३२४. अनुभवें अनुभव अवघा चि साधिला । तरि स्थिरावला मनु ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पिटूनियां मुसे आला अळंकार । दग्ध तें असार होऊनियां ॥ छ ॥ एक चि उरलें कायावाचामना । आनंद भुवनामाजी त्रयीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जिंकिला संसार । होऊनि किंकर विठोबाचे ॥ ३ ॥

१३२५. ऐसिया संपत्ती आह्मां संवसारी [पं. संसारीं.] । भोगाचिया परि काय सांगों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम तो कामना भोगीतसे देवा । आळिंगणें हेवा चरण चुंबीं ॥ छ ॥ शांतीच्या संयोगें निरसला ताप । दुसरें तें पाप भेदबुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहें तिकडे सारिखें । आपुलें [त. पारखें.] पारिखें निरसलें ॥ ३ ॥

१३२६. राम राज्य राम प्रजा लोकपाळ । एक चि सकळ दुजें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मंगळावांचूनि उमटेना वाणी । अखंड चि खाणी एकी रासी ॥ छ ॥ मोडलें हें स्वामी ठावाठाव [पं. ठाया ठाव.] सेवा । [दे. वाढवा तो.] वाढवावा हेवा कोणा अंगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघें दुमदुमिलें देवें । उरलें तें गावें हें चि आतां ॥ ३ ॥

१३२७. निवडोनि वाण काढिले निराळे । प्रमाण डोहळे यावरि ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयाचा विभाग तयासी च [त. फळें.] फळे । देखणें निराळें कौतुकासी ॥ छ ॥ शूर तो ओळखे [पं. डायघायहात.] घायडायहात । येरां होइल मात सांगायासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी केळवते [त. केळवती.] वाणी । केला निजस्थानीं जाणवसा ॥ ३ ॥

१३२८. याजसाटीं केला होता [दे. त. पं. आटाहास्ये.] अटाहास । शेवटाचा [पं. सेवटीचा.] दिस गोड व्हावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां निश्चितीनें [त. निश्चिंतीनें.] पावलों विसांवा । खुंटलिया धांवा तृष्णेचिया ॥ छ ॥ कवतुक वाटे जालिया वेचाचें । नांव मंगळाचें तेणें गुणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुक्ति परिणिली नोवरी । आतां दिवस चारी खेळीमेळीं ॥ ३ ॥

१३२९. भक्तीचिया पोटीं रत्नाचिया खाणी । ब्रह्मींची ठेवणी सकळ वस्तु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माउलीचे मागें [त. बाळकाच्या. पं. बाळकाचे.] बाळकांची हरी । एका [पं. सूत्र.] सूत्रें दोरी ओढतसे ॥ छ ॥ जेथील जें [पं. मागे रायासमोर] मागे तें रायासमोर । नाहींसें उत्तर येत नाहीं ॥ २ ॥सेवेचिये सत्ते धनी च सेवक । आपुलें तें एक न वंची कांहीं ॥ ३ ॥ आदिअंताठाव असे मध्यभाग । भोंवतें भासे मग उचासन [दे. पं. उंचासनी.] ॥ ४ ॥ भावारूढ तुका जाला एकाएकीं । देव च लौकिकीं अवघा केला ॥ ५ ॥

१३३०. सांगतां दुर्लभ ज्ञानाचिया गोष्टी । अनुभव [पं. अनुभव पोटीं०] तो पोटीं कैचा घडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भजनाचे सोई जगा [पं. परिचार.] परिहार । नेणत्यां सादर चित्त कथे ॥ छ ॥ नाइकवे कानीं साधन उपाय । ऐकतो गाय [पं. हर्षगीत.] हरुषें गीत ॥ २ ॥ नव्हे आराणूक जावयासी वना [पं. वचना.] । वेध कामिमना हरिकथेचा ॥ ३ ॥ काळाच्या साधना कोणा अंगीं बळ । चिंतना मंगळ अष्टप्रहर [पं. अष्टै प्रहर (अष्टौ प्रहर).] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी खेळों भातुकुलें । विभागासी मुलें भोळीं येथें ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१३३१. जाणपण बरें देवाचिये [दे. पं. देवाचे.] शिरीं । आह्मी ऐसीं बरीं नेणतीं च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखणियांपुढें रुचे कवतुक । उभयतां सुख वाढतसे ॥ ध्रु. ॥ [दे. पं. आशंकेचा.] आशंकेची बाधा नाहीं लडिवाळां । चित्त वरि खेळा समबुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिशा मोकळ्या सकळा । अवकाशीं खेळा ठाव जाला ॥ ३ ॥

१३३२. वचनांचे मांडे दावावे प्रकार । काय त्या साचार कौतुकाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातां घरा मागें । उरों नेणें खंती । मिळाल्या [दे. बहुतीं.] बहुती फांकलिया ॥ ध्रु. ॥ उदयीं च अस्त उदय [दे. त. पं. उदयो.] संपादला । कल्पनेचा केला [त. जाला.] जागेपणें ॥ २ ॥ जाणवूनि [पं. जाणोनियां.] गेला हांडोरियां पोरां । सावध इतरां करुनी तुका ॥ ३ ॥

स्वामीस संतांनीं पुसलें कीं तुह्मांस वैराग्य कोण्या प्रकारें जालें तें सांगा—ते अभंग ॥ ३ ॥

१३३३. [दे. याति शुद्र वैश. पं. याति शुद्ध वैश्य. त. याति शुद्र वौंश.] याती शूद्र वंश केला बेवसाव । आदि तो हा देव कुळपूज्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये बोलों परि पाळिलें वचन । केलियाचा प्रश्न तुह्मीं संतीं ॥ ध्रु. ॥ संवसारें जालों अतिदुःखें दुखी । मायबाप सेखीं क्रमिलिया [दे. त. कर्मलिया.] ॥ २ ॥ दुष्काळें आटिलें [पं. त. दव्ये.] द्रव्यें नेला मान । स्त्री एकी अन्न अन्न [पं. करित.] करितां मेली ॥ ३ ॥ लज्ञा वाटे जीवा त्रासलों या दुःखें । वेवसाय देखें [दे. पं. देख.] तुटी येतां ॥ ४ ॥ देवाचें देऊळ होतें [पं. त. होतें जें भंगलें.] तें भंगलें । चित्तासी जें आलें करावेंसें ॥ ५ ॥ आरंभीं कीर्तन करीं एकादशी । नव्हतें अभ्यासीं चित्त आधीं ॥ ६ ॥ कांहीं पाठ केलीं संतांचीं उत्तरें । विश्वासें आदरें करोनियां ॥ ७ ॥ गाती पुढें त्यांचें धरावें धृपद । भावें चित्त शुद्ध करोनियां ॥ ८ ॥ संताचें सेविलें तीर्थ पायवणी । लाज नाहीं मनीं येऊं दिली ॥ ९ ॥ टाकला तो कांहीं केला [पं. पर उपकार.] उपकार । केलें हें शरीर कष्टवूनि ॥ १० ॥ वचन मानिलें नाहीं [दे. सुहुर्दाचें.] सुहृदाचें । समूळ प्रपंचें वीट आला ॥ ११ ॥ सत्यअसत्यासी [पं. सत्यअसत्याचें.] मन केलें ग्वाही । मानियेलें नाहीं बहुमतां ॥ १२ ॥ मानियेला स्वप्नीं गुरूचा उपदेश । धरिला विश्वास दृढ नामीं ॥ १३ ॥ [पं. यावरी.] यावरि या जाली कवित्वाची स्फूर्ति । पाय धरिले चित्तीं विठोबाचे ॥ १४ ॥ निषेधाचा कांहीं पडिला आघात । तेणें मध्यें चित्त दुखविलें ॥ १५ ॥ बुडविल्या वह्या बैसलों धरणें । केलें नारायणें समाधान ॥ १६ ॥ विस्तारीं सांगतां बहुत प्रकार । होईल उशीर आतां पुरे ॥ १७ ॥ आतां आहे तैसा दिसतो विचार । पुढील प्रकार देव जाणे ॥ १८ ॥ भक्ता नारायण नुपेक्षी सर्वथा । कृपावंत ऐसा कळों [पं. आला.] आलें ॥ १९ ॥ तुका ह्मणे माझें सर्व भांडवल । बोलविले बोल [दे. “बोल” हा शब्द नाहीं.] पांडुरंगें ॥ २० ॥

१३३४. ऐका वचन हें संत । मी तों आगळा पतित । काय काजें प्रीत । करीतसां आदरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें चित्त मज ग्वाही । सत्य तरलों मी नाहीं । एकांचिये वांहीं । एक देखीं मानिती ॥ ध्रु. ॥ बहु पीडिलों संसारें । मोडीं पुसें पिटीं ढोरें । न पडतां पुरें । या विचारें राहिलों ॥ २ ॥ सहज सरलें होतें कांहीं । द्रव्य थोडें बहु तें ही । त्याग केला नाहीं । दिलें द्विजां याचकां ॥ ३ ॥ प्रियापुत्रबंधु । यांचा तोडिला संबंधु । सहज जालों मंदु । भाग्यहीन करंटा ॥ ४ ॥ तोंड न दाखवे जना । शिरें सांदी भरें राणां । एकांत तो जाणां । तयासाटीं लागला ॥ ५ ॥ पोटें पिटिलों [पं. पीडिलों.] काहारें । दया नाहीं या विचारें । बोलावितां बरें । सहज ह्मणें यासाटीं ॥ ६ ॥ सहज वडिलां होती सेवा । ह्मणोनि पूजितों या देवा । तुका ह्मणे भावा । साटीं झणी घ्या कोणी ॥ ७ ॥

१३३५. बरें जालें देवा निघालें दिवाळें । बरी या दुष्काळें पीडा केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुतापें तुझें राहिलें चिंतन । जाला [पं. “हा” हा शब्द नाहीं.] हा वमन संवसार ॥ ध्रु. ॥ बरें जालें देवा वाईल कर्कशा । बरी हे दुर्दशा जनामध्यें ॥ २ ॥ बरें जालें जगीं पावलों अपमान । बरें गेलें धन ढोरें गुरें ॥ ३ ॥ बरें जालें नाहीं धरिली

विषयानुक्रम

लोकलाज । बरा आलों तुज शरण देवा ॥ ४ ॥ बरें जालें तुझें केलें देवाईल । लेंकरें बाईल उपेक्षिलीं ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे वरें व्रत एकादशी । केलें उपवासीं जागरण ॥ ६ ॥

॥ ३ ॥

१३३६. बोलावा विठ्ठल पाहावा विठ्ठल । करावा विठ्ठल जीवभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें सोसें [पं. सोस० परत माघारी०] मन जालें हांवभरी । परती माघारी घेत नाहीं ॥ छ ॥ बंधनापासूनि उकलली गांठी । देतां आली मिठी [पं. सावकाश.] सावकाशें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह [पं. ०देहीं भरला विठ्ठल । काम क्रोध केलें०.] भारिला विठ्ठलें । कामक्रोधें केलें घर रितें ॥ ३ ॥

१३३७. मीचि मज व्यालों । पोटा आपुलिया आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुरले नवस । निरसोनी गेली आस ॥ छ ॥ जालों बरा बळी । गेलों मरोनि तेकाळीं ॥ २ ॥ दोहींकडे पाहे । तुका आहे तैसा आहे ॥ ३ ॥

१३३८.जग अवघें देव । मुख्य उपदेशाची ठेव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आधीं आपणयां नासी । तरि उतरे ये कसीं ॥ छ ॥ ब्रह्मज्ञानाचें कोठार । तें [पं. तें या निश्चयें] हें निश्चयें उत्तर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ते उन्मनी । नास कारया कारणीं ॥ ३ ॥

१३३९. साधनांच्या कळा आकार आकृति । कारण नवनीतीं मथनाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पक्षियासी नाहीं मारगीं आडताळा । अंतरिक्षीं [पं. अंतरिक्ष. दे. त. अंतराक्षी.] फळासी चि पावे ॥ छ ॥ भक्तीची जोडी [पं. गोडी.] ते उखत्या चि साटीं । उणें पुरें तुटी तेथें [पं. येथें] नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आहे.] आलें सांचत सांचणी । आजि जाली धणी एकसरें ॥ ३ ॥

१३४०. नाहीं येथें वाणी । सकळां वर्णी घ्यावी धणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालें दर्पणाचें अंग । ज्याचा त्यासी दावी रंग एका भावाचा एकांत । पीक पिकला अनंत ॥ २ ॥ तुका [पं. खळ] खळे दाणीं । करी बैसोनी वांटणी ॥ ३ ॥

१३४१. ठेविलें जतन । करूनियां निज धन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयापासाव उत्पत्ति । तें हें बीज धरिलें हातीं ॥ छ ॥ निवडिलें वरळा भूस । सार आइन [त. जिन्नस.] जिनस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायण । भाग संचिताचा गुण ॥ ३ ॥

१३४२. [दे. भ्रमना.] भ्रमणा पाउलें वेचिलीं तीं वाव । प्रवेशतां ठाव एक द्वार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सार तीं पाउलें विठोबाचीं जीवीं । कोणीं न [पं. विसंबावीं.] विसंभावीं क्षणभरि ॥ छ ॥ सुलभ हें केलें सकळां जीवन । फुंकावे [पं. फुंकावा.] चि कान न लगेसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें सकळ ही कोड । पुरे [पं. मुळे.] मूळ खोड विस्ताराचें ॥ ३ ॥

१३४३. कांहीं जाणों नये पांडुरंगाविण । पाविजेल सीण संदेहानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलतिया नावें [पं. आळवितां.] आळविला पिता । [त. परि.] तरि तो जाणता कळवळा ॥ छ ॥ अळँकार [पं. होतो.] जातो [पं. होतो.] गौरवितां वाणी । सर्वगात्रा धणी हरिकथा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. उपज विल्हाळे.पं. उपजे विल्हाळ.] उपजे विल्हाळें आवडी । करावा तो घडी घडी लाहो ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३४४. बीजापोटीं पाहे फळ । विध न करितां सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया मूर्ख [पं. ह्मणावे तें वेडें.] ह्मणावें वेडें । कैसें तुटेल सांकडें ॥ ध्रु ॥ [पं. दावाविया.] दाविितिया वाट । वेठी [पं. धरूनि.] धरूं पाहे चाट ॥ २ ॥ पुढिल्या उपाया । तुका ह्मणे राखे काया ॥ ३ ॥

१३४५. मातेचीं जो थानें फाडी । तया जोडी कोण ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेदां निंदी तो चांडाळ । भ्रष्ट [दे. पं. सुतकिया.] सुतकीया खळ ॥ ध्रु ॥ अगी लावी घरा । मग वसती कोठें थारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म । येरा [पं. जाणविती.] नाचविती भ्रम ॥ ३ ॥

१३४६. वेश वंदाया पुरते । कोण ब्राह्मण निरुते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगा मजपाशीं । संतां निरवितों येविशीं ॥ ध्रु ॥ असा जी प्रवीण । ग्रंथीं [पं. ग्रंथ केले. सुद्धहीण.] कळे शुद्धहीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोपें । सत्याचिया घडती पापें ॥ ३ ॥

१३४७. ज्या ज्या आह्मांपाशीं होतील [पं. होईल.] ज्या शक्ति । तेणें हा श्रीपती अळंकारूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा पायांपाशीं दिला जीवभाव । जन्ममरणाठाव पुसियेला ॥ ध्रु ॥ ज्याचें देणें त्यासी घातला संकल्प । बंधनाचें पाप चुकविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें उरला विठ्ठल । खाये बोले बोल [गायनाचे.] गाये नाचे ॥ ३ ॥

१३४८. आह्मी आळीकरें । प्रेमसुखाचीं लेंकुरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पायीं गोविली वासना । [दे. तुश. त. तुष्य.] तुच्छ केलें ब्रह्मज्ञाना ॥ ध्रु ॥ येतां पाहें मुळा । [पं. वास पंढरीचा.] वाट पंढरीच्या डोळां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्थळें । मग मी पाहेन [पं. सकळ.] सकळें ॥ ३ ॥

१३४९. आइत्याची राशी । आली पाकसिद्धीपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां सांडोनि भोजन । भिके जावें वेडेपण [दे. त. वेडेपणें.] ॥ ध्रु ॥ [पं. उसतील.] उसंतिली वाट । मागें परतावें फुकट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । वेचों वैसोन [पं. टाकनी.] ठाकणीं ॥ ३ ॥

१३५०. [दे. धन्यें] धन्य शुद्ध जाती । धरीं लौकरी परती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐकिलें तें चि कानीं । होय परिपाक मनीं ॥ ध्रु ॥ कळवळा पोटीं । सावधान हितासाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । [पं. ज्याचा.] त्याचा तो चि जाणां देव ॥ ३ ॥

१३५१. जीवित्व तें किती । हें चि धरितां बरें चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत [पं. सुमन.] सुमनें उत्तरें । मृदु रसाळ मधुरें ॥ ध्रु ॥ विसांवतां कानीं । परिपाक घडे मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडी । हाय जतन रोकडी ॥ ३ ॥

१३५२. अभिमानाची [पं. स्वामिणी.] स्वामिनी शांति । महत्व घेती सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळोनि ही [पं. हें.] न कळे वर्म । तरि श्रम पावती ॥ ध्रु ॥ सर्व सत्ता [पं. धरितां.] करितां धीर । वीर्या वीर आगळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तिखट तिखें । मृदसखें आवडी ॥ ३ ॥

१३५३. भोजन तें [पं. "ते" शब्द नाहीं.] पाशांतीचें । निंचें [पं. उंच नीच.] उंचें उसाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैशी कारंज्याची कळा । तो जिव्हाळा [पं. स्वहिताचा.] स्वाहिता ॥ ध्रु ॥ कल्पना ते देवाविण । न करी भिन्न इतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पावे भूतीं । ते निश्चिंती मापली ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३५४. पोटापुरतें काम । परि अगत्य तो राम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण तें हें चि करीं । चित्तीं पांडुरंग घरीं॥ ध्रु ॥ प्रारब्धीं हेवा । जोडी देवाची ते सेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळ । बुद्धी वेचूनि सकळ ॥ ३ ॥

१३५५. बहुतां जन्मां अंतीं । जोडी [पं. लाघली.] लागली हे हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनुष्यदेहा ऐसा ठाव । धरीं पांडुरंगीं भाव ॥ ध्रु ॥ बहु केला फेरा । येथें सांपडला थारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणे । ऐसे [पं. भलते. त. भले ते शाहणे.] भले ते शाहाणे ॥ ३ ॥

१३५६. [पं. रूप नाव.] रूप नांवें माया घोलावया ठाव । भागा आले भाव तयावरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सींव वाटे परी न खंडे पृथिवी । शाहाणे ते जीवीं समजती ॥ ध्रु ॥ पोटा आलें तिच्या लोळे [पं. लोडे मड्यावरी । पारखीये करी खंती तिची.] मांड्यांवरि । पारखी न करी खंतीं चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तीसाटीं हरिहर । अरूपीचें [पं. क्षीर०.] क्षरविभाग हें ॥ ३ ॥

१३५७. लेकराची आळी न पुस्वी कैसी । काय तयापाशीं उणें जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां लडिवाळां नाहीं तें प्रमाण । कांहीं ब्रह्मज्ञान आत्मस्थिती ॥ ध्रु ॥ वचनाचा घेईन अनुभव पदरीं । जें हें जनाचारीं मिरवलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी भोळिवेची आटी । दावीन शेवटीं कौतुक हें ॥ ३ ॥

१३५८. [पं. आर्तभूत प्रति.] आर्तभूतांप्रति । उत्तम योजाव्या त्या शक्ति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फळ आणि समाधान । तेथें उत्तम कारण ॥ ध्रु ॥ अल्पें तो संतोषी । स्छळीं सांपडे उदेसीं ॥ २ ॥ सहज संगम । तुका ह्मणे तो उत्तम ॥ ३ ॥

१३५९. मुळाचिया मुळें । दुःखें वाढती सकळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा योगियांचा धर्म । नव्हे वाढवावा श्रम ॥ ध्रु ॥ न कळे आवडी । कोण [त. आणे.] आहे कैसी घडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त. थीतें. पं. स्थीत.] थीत । दुःख पाववावें चित्त ॥ ३ ॥

१३६०. भाग्यवंतां हें चि काम । मापी नाम वैखरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंदाची पुष्टि अंगीं । श्रोते संगीं उद्धरती ॥ ध्रु ॥ पिकविलें [पं. पिकलें.] तया खाणें किती । पंगतीस सुकाळ ॥ २ ॥ तुका करी प्रणिपात । दंडवत [पं. आचार्या.] आचारियां ॥ ३ ॥

१३६१. लटिकें तें रुचे । साच कोणां ही न पचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा माजल्याचा गुण । भोगें कळों येइल सीण ॥ ध्रु ॥ वाढवी ममता । नाहीं वरपडला तो दूतां ॥ २ ॥ [दे. पं. न मनी माकड । कांहीं उपदेश हेकड ॥.] कांहीं न मनी हेकड । तुका उपदेश माकड ॥ ३ ॥

१३६२. कौतुकाची सृष्टी । कौतुकें चि केलें कष्टी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोडे तरी भलें खेळ । फांके फांकिल्या कोल्हाळ ॥ ध्रु ॥ [त. पं. जाणनिया.] जाणणियासाटीं । भय सामावलें पोटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चेता । होणें तें तूं च आइता ॥ ३ ॥

१३६३. भोवंडींसरिसें । अवघें भोंवत चि दिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठायीं राहिल्या निश्चळ । आहे अचळीं अचळ ॥ ध्रु ॥ एक [पं. एके.] हाकेचा कपाटीं । तेथें आणीक नाद उठी ॥ २ ॥ [पं. अभ्र.] अभ्रें धांवे शशी । [दे. असे ते तें दुसरें भासी. पं. असे तेथे दुसरे भासी.] तुका ह्मणे दुसरें भासी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३६४. [पं. नव्हे.] नव्हों आह्मी आजिकालीचीं । काचीं कुचीं चाळवणी [पं. वाळवणी] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एके ठायीं मूळडाळ । ठावा सकळ आहेसी ॥ ध्रु ॥ तुमचें [पं. आमचें तें कांही ।.] आमचेंसें कांहीं । भिन्न नाहीं वांटलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेथें असें । तेथें दिसें तुमचासा ॥ ३ ॥

१३६५. योग्याची संपदा त्याग आणि शांति । उभयलोकीं कीर्ति सोहळा मान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरयेरांवरी जायांचें उसिणें । भाग्यस्थळीं देणें झाडावेसीं ॥ ध्रु ॥ केलिया फावला ठायींचा तो लाहो । तृष्णेचा तो काहो काव्हवितो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभ अकर्तव्या नांवें । शिवंपद जीवें भोगिजेल ॥ ३ ॥

१३६६. मरणा हातीं सुटली काया । विचारें या निश्चयें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नासोनियां गेली खंती । सहजस्थिति भोगाचे [पं. भोगावे.] ॥ ध्रु ॥ न देखें सें जालें श्रम । आलें वर्म हाता हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैची कींव । कोठें जीव निराळा ॥ ३ ॥

१३६७. नव्हे ब्रह्मचर्य बाइलेच्या त्यागें । वैराग्य वाउगें देशत्यागें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम वाढे भय वासनेच्या द्वारें । सांडावें तें धीरें [पं. आचावचे.] आचावाचे ॥ ध्रु ॥ कांपवूनि टिरी शूरत्वाची मात । केलें वाताहात उचित काळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी जिव्हेसी विटाळ । लटिक्याची मळ स्तुति होतां ॥ ३ ॥

१३६८. नको सांडूं अन्न नको सेवूं वन । [पं. चित्तीं.] चिंतीं नारायण सर्व भोगीं [त. भागीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मातेचिये खांदीं बाळ नेणे सीण । भावना त्या भिन्न मुंडाविया ॥ ध्रु ॥ नको गुंपों भोगीं [पं. भागी.] नको पडों त्यागीं । लावुनि [पं. सर्व.] सरें अंगीं देवाचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नको पुसों वेळोवेळां । उपदेश वेगळा [त. निराळा.] उरला नाहीं ॥ ३ ॥

१३६९. अवघी मिथ्या आटी । राम नाहीं तंव कंठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सावधान सावधान । उगवीं संकल्पीं हें मन ॥ ध्रु ॥ सांडिलें तें मांडे । [दे. आग्र. पं. अग्र.] आग्रह उरल्या [पं. काळ.] काळें दंडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आला.] आलें भागा । देउनि चिंतीं पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१३७०. न संगावें [संगवे.] वर्म । जनीं असों द्यावा भ्रम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उगींच लागतील पाठीं । होतीं रितीं च हिंपुटीं ॥ ध्रु ॥ सिकविल्या गोटी । शिकोन [पं. शिकोनि धरितील पोटीं.] न धरिती पोटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सीण । होइल अनुभवाविण ॥ ३ ॥

१३७१. जातिविजातीची व्हावयासि भेटी । संकल्प तो पोटीं वाहों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होणार तें घडो होणाराच्या गुणें । होइल नारायणें निर्मिलें तें ॥ ध्रु ॥ [पं. व्याघ्राची ते.] व्याघ्राचिये भुके वधावी ते गाय । याचें नांव काय पुण्य असे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न करी विचार पुरता । गरज्याची माता पिता खर ॥ ३ ॥

१३७२. शाहाणियां पुरे एक चि वचन । विशारती ["इशारती" असावें.] खुण ते चि त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपदेश असे तांकारणें । घेतला तो मनें [पं. "पाहिजे हा" याच्याबद्दल "पाहिजेल".] पाहिजे हा ॥ ध्रु ॥ फांसावेना तरिं दुःख घेतें वाव । मग होतो जीव कासावीस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नको राग धरूं झोंडा । नुघडितां पीडा होइल डोळे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३७३. अभिनव [दे. त. पं. अभिन्नव.] सुख तरि या विचारें । विचारावें बरें संतजनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूपाच्या आठवें दोन्ही ही आपण । वियोग [दे. वियोगें तो क्षीण.] तो क्षण होत नाहीं ॥ ध्रु. ॥ पूजा तरि चित्तें कल्पा [पं. कल्प.] तें ब्रह्मांड । आहाच तो खंड एकदेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा अनुभव यापरि । डोई पायांवरि ठेवीतसें ॥ ३ ॥

१३७४. नटनाट्य तुह्मी केलें याच साटीं । कवतुकें दृष्टी निववावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरि काय कळलें चि आहे । वाघ आणि गाय लांकडाची॥ ध्रु. ॥ अभेद चि असे मांडियेलें खेळा । केल्या दीपकळा बहुएकी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रूप नाहीं दर्पणांत । संतोषाची मात दुसरें तें ॥ ३ ॥

१३७५. रवीचा प्रकाश । तो चि निशी घडे नाश । जाल्या बहुवस । तरि त्या काय दीपिका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हा चि वसो जीवीं । माझे अंतरीं गोसावीं । होऊं येती ठावीं । काय वर्में [पं. त्या यानें.] याच्यानें ॥ ध्रु. ॥ सवें असतां धणी । आड येऊं न सके कोणी । न लगे विनवणी । पृथकाची [दे. त. पृथुकाची.] करावी ॥ २ ॥ जन्माचिया गति । येणें अवघ्या खुंटती । कारण ते प्रीति । तुका ह्मणे जवळी ॥ ३ ॥

१३७६. ऐसे सांडुनियां धुरे । किविलवाणी दिसां [पं. दिसतां.] कां रे । कामें [पं. कामीं.] उर भरे । हातीं नुरे मृत्तिका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदार हा जगदानी । पांडुरंग अभिमानी । तुळसीदळ पाणी । चिंतनाचा भुकेला ॥ ध्रु. ॥ न लगे पुसावी चाकरी । कोणी [पं. कोण वकील या घरीं.] वकील ये घरीं । [पं. ज्याचा.] त्याचा तो चाकरी । पारपत्य सकळ ॥ २ ॥ नाहीं आडकाटी । तुका ह्मणे [पं. जा भेटी.] जातां भेटी । न बोलतां मिठी । उगी च पायीं घालावी ॥ ३ ॥

१३७७. [पं अपकारी असो उरोनि उरला.] उपकारी असे आरोणि उरला । आपुलें तयाला पर नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभावरि घ्यावें सांपडलें काम । आपला तो श्रम न विचारी [पं. विचारितां.] जीवा ऐसें [पं. ऐसा.] देखे आणिकां जीवांसी । निखळ चि रासि गुणांची च ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव [पं. गुणांचा.] तयांचा पांगिला । न भंगे संचला धीर सदा ॥ ३ ॥

१३७८. कोणा [पं. कोण्या पुण्यें त्यांचा] पुण्यें यांचा होईन सेवक। जींहीं द्वंद्वादिक [दे. त. पं. द्वंदादिक.] दुराविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें वर्म मज दावीं नारायणा । अंतरीं [पं. अंतरींच्या.] च खुणा [त. पं. प्रगटोनि.] प्रकटोनि ॥ ध्रु. ॥ बहु अवघड असे संतभेटी । तरि जगजेठी करुणा केली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग [पं. गन] नयें तृप्तीवरी । सुखाचे शेजारीं पहुडईन ॥ ३ ॥

१३७९. क्षणक्षणां सांभाळितों । साक्षी होतों आपुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न घडावी पायीं तुटी । [पं. मनें मिठी घातली.] मन मुठी घातलें ॥ ध्रु. ॥ विचारतों वचनां आधीं । धरूनि शुद्धी ठेविली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मागें भ्यालों । तरीं जालों जागृत ॥ ३ ॥

१३८०. आणूनियां मना । आवघ्या धांडोळिल्या खुणा । देखिला तो राणा । पंढरपूरनिवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यासी अनुसरल्या काय । घडे ऐसें वांयां जाय । देखिले [पं. धरिले.] ते पाय । सम जीवीं राहाती ॥ ध्रु. ॥ तो देखावा हा विध । चिंतनें [पं. चिंतनें चि.] तें कार्य सिद्ध । [पं. आणीक.] आणिकां संबंध । नाहीं पर्वकाळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खळ । होती [दे हो त. होय] क्षणें चि निर्मळ । जाऊनियां मळ । वाळवंटीं नाचती ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३८१. [पं. धरितां पंढरीची०.] धरितां ये पंढरीची वाट । नाहीं संकट मुक्तीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वंदूं येती देव पदें । न्या आनंदें उत्साहें ॥ ध्रु. ॥ नृत्यछंदें उडती रज । जे सहज चालतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गरुड [दे. ढके.] टके । वैष्णव निके संभ्रम ॥ ३ ॥

१३८२. नाम घेतां मन निवे । जिव्हे [पं. जीवें.] अमृत चि स्रवे । होताती बरवे । ऐसे शकुन लाभाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन रंगलें रंगलें । तुझ्या चरणीं स्थिरावलें । केलिया विठ्ठलें । ऐसी कृपा जाणावी ॥ ध्रु. ॥ जालें भोजनसें दिसे । चिरा पडोनि ठेला [दे. छेला.] इच्छे । घालियाच्या ऐसें । अंगा येती उद्गार ॥ २ ॥ सुख भेटों आलें सुखा । निघ सांपडला मुखा । तुका ह्मणे लेखा । आतां नाहीं आनंदा ॥ ३ ॥

१३८३. रुची रुची घेऊं गोडी । प्रेमसुखें जाली जोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काळ जाऊं नेदूं वांयां । चिंतूं [दे. चिंतितां. त. चिंती.] विठोबाच्या पायां ॥ ध्रु. ॥ करूं भजन भोजन । धणी घेऊं नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव घाला । होय तुझ्यानें विठ्ठला ॥ ३ ॥

१३८४. वेळोवेळां हें चि सांगें । दान मागें जगासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल हे मंगळवाणी । घेऊं धणी पंगती ॥ ध्रु. ॥ वेचतसे पळें पळ । केलें बळ पाहिजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुश्चित नका । [पं. राहे.] राहों फुका नाड हा ॥ ३ ॥

१३८५. आणीक ऐसें कोठें सांगा । पांडुरंगा सारिखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दैवत ये भूमंडळीं । उद्धार कळी [दे. पावितें.] पाववितें ॥ ध्रु. ॥ कोठें कांहीं कोठें कांहीं । शोध ठायीं स्छळासी ॥ २ ॥ [दे. आनेत्रींचें. त. अन्नेत्रींचें.] अन्यत्रींचें तीर्थी नासे । तीर्थी वसे वज्रलेप ॥ ३ ॥ पांडुरंगींचें पांडुरंगीं । पाप अंगीं राहेना ॥ ४ ॥ ऐसें हरें गिरिजेप्रति । गुह्य स्छिती सांगितली ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे तीर्थ क्षेत्र । सर्वत्र हें दैवत ॥ ६ ॥

१३८६. [त. हा अभंग चार चरणी धरून "भावें घ्यारे भावे घ्यारे । एकदा जारे पंढरीये" हें एवढेंच ध्रुवपद धरलें आहे; आणि शेवटच्या कडव्यांत "तुका ह्मणे०" हे अर्ध पूवा असून "घ्यावी हातीं०" हें अर्ध पुढें आहे.] पुराणींचा इतिहास । मोड रस सेविला [त. पं. निवडिला.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हती हे आहाच बोल । मोकळे फोल कवित्व ॥ ध्रु. ॥ भावें घ्या रे भावें घ्या रे । [दे. येगदा.] एकदा जा रे पंढरिये ॥ २ ॥ भाग्यें आलेति मनुष्यदेहा । तो हा पाहा विठ्ठल ॥ ३ ॥ पापपुण्य करील झाडा । जाइल पीडा जन्माची ॥ ४ ॥ घ्यावी हातीं टाळदिंडी । गावे तोंडीं गुणवाद ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे घटापटा । न लगे वाटा शोधाव्या ॥ ६ ॥

१३८७. कर्म वर्म नव्हती सांग । उण्या अंगें पतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलत्या [पं. काळीं.] काळें नामावळी । सुलभ भोळी भाविकां ॥ ध्रु. ॥ प्रायश्चित्तें पडती पायां । गाती तयां वैष्णवां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नुपजे दोष । करा घोष आनंदें ॥ ३ ॥

१३८८. पाहा रे हें दैवत कैसें । भक्तिपिसें [पं. भाविका.] भाविक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाचारिल्या सरिसें पावे । ऐसें [पं. ऐसी सवें] सेवे वराडी ॥ ध्रु. ॥ शुष्ककाष्ठीं [दे. त. शुल्क काष्टीं. पं. शुष्क काष्टीं गुरगुरी.] गुरुगुरी । लाज हरि न धरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अर्धनारी । ऐसीं धरी रूपडीं ॥ ३ ॥

१३८९. बहुत सोसिले मागें न कळतां । पुढती काय आतां अंध व्हावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचिये अंगीं हें ठेवावें लावून । नये भिन्न भिन्ना [पं. भिन्न भिन्न.] चांचपडो ॥ ध्रु. ॥ कोण होईल तो ब्रह्मांडचाळक । आपण चि [दे.

विषयानुक्रम

आपणें चि हाके देईल हाके. । पं. आपण चि हाके देइल हाक.] हाक देइल हाके ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिलीं चेतवूनि [दे. गुणीं.] सुनीं । कौतुकावांचूनि नाहीं छळ ॥ ३ ॥

१३९०. आश्चर्य या वाटे नसत्या छंदाचें । कैसें दिलें साचें करोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुजियासी तंव [दे. त. पं. आकळ.] अकळ हा भाव । करावा तो जीव [दे. पं. साक्ष.] साक्षी येथें ॥ छ ॥ एकीं अनेकत्व अनेकीं एकत्व । प्रकृतिस्वभाव प्रमाणें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं उगवूं जाणसी । कुशळ येविशीं तुह्मी देवा ॥ ३ ॥

१३९१. अस्त नाहीं आतां एक चि मोहोरा [पं. मोहरा.] । पासूनि अंधारा दुरि जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. साक्षेत्वें.] साक्षत्वें या जालों गुणाचा देखणा । करीं नारायणा तरी खरें ॥ छ ॥ आठवें विसरु पडिलेया मागें । आलें तें चि भागें यत्न केलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा विनोद देवासी । आह्मी तुह्मां ऐसीं दोन्ही नव्हों ॥ ३ ॥

१३९२. क्षर अक्षर हे तुमचे विभाग । कासयानें जग दुरी धरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे आह्मी नेणों पालटों च कांहीं । त्यागिल्याची नाहीं मागें चाड ॥ छ ॥ प्रतिपादिता तूं समविषमाचा । प्रसाद तो याचा पापपुण्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां नाना अवगणीं । लागे संपादणी लटिक्याची ॥ ३ ॥

१३९३. सर्वरसीं मीनलें चित्त । अखंडित आनंदु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोत पति विश्वंभरीं । जाला हरि सोयरा ॥ छ ॥ वोळखी ते एका नांवें । [पं. त. इतर वाव.] इतरभावें खंडणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नांवें रूपें । दुसरीं पापें हारपलीं ॥ ३ ॥

१३९४. मीं हें ऐसें काय जाती । अवघड किती पाहातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं होत उल्लंघन । नसतां भिन्न दुसरें ॥ छ ॥ अंधारानें तेज नेलें । दृष्टीखालें अंतर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सवें देव । घेतां ठाव दावील ॥ ३ ॥

१३९५. [दे. कवेश्वरांचा. त. पं. कवेश्वराचा.] कवीश्वरांचा तो आह्मांसी [पं. आह्मां.] विटाळ। प्रसाद वोंगळ चिवडिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंमाचे [पं. दंमाची आवडी बहिरट०.] आवडी बहिराट अंधळे । सेवटासि काळें होइल तोंड ॥ छ ॥ सोन्यासेजारीं [पं. सोन्याचे सेजारीं०.] तों लाखेची जतन । [पं. सतंत.] सतंत ते गुण जैसेतैसे ॥ २ ॥ सेव्यसेवकता [दे. सेव्य सेववता. पं. सेव्य सेकता.] न पडतां ठावी । तुका ह्मणे गोवी पावती हीं ॥ ३ ॥

१३९६. वाढलियां मान न मनावी निश्चिती । भूतांचिये प्रीती भूतपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ह्मणोनिया.] ह्मणऊनि मना लावावी कांचणी । इंद्रियांचे झणी ओढी भरे ॥ छ ॥ एका एकपणें एकाचिये अंगीं । लागे रंग रंगीं मिळलिया [त. मिळालिया.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव निष्काम निराळा । जीवदशे चाळा चळणांचा ॥ ३ ॥

१३९७. माया साक्षी आह्मी नेणों भीड भार । आप आणि पर नाहीं दोन्ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्याचिये साटीं अवघा चि भरे । नावडे व्यापार तुटीचा तो ॥ छ ॥ पोभाळितां [दे. पोंभाळितां.] चरे अंतरींचें दुःख । लांसें फांसें मुख उघडावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे स्फीतीचा हा ठाव । निवाड्यासी देव साक्षी केला ॥ ३ ॥

१३९८. संतां आवडे तो काळाचा ही काळ । समर्थाचें बाळ जेवीं समर्थ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परिसतां तेथें नाहीं [पं. एकेविणे. त. एकेविण.] एकविणें । मोहें [पं. मोहो.] न पवे सीण ऐसें राखे ॥ छ ॥ केले अन्याय ते सांडवी उपचारें । न देखें दुसरें [दे. पं. नासा.] नाशा मूळ ॥ २ ॥ तुका ह्मा मुख्य कल्पतरुछाया । काय नाहीं दया तये ठायीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१३९९. संतांच्या धिक्कारें [दे. त. पं. धीकारें.] अमंगळ जिणें । विश्वशत्रु तेणें सांडी परि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुळ आणि रूप वांयां संवसार [पं. संसार.] । गेला भरतार [पं. भ्रतार.] मोकलितां ॥ ध्रु. ॥ मूळ राखे तया फळा काय उणें । चतुर [पं. लक्षण.] लक्षणें राखों जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सायास तो एके ठायीं । दीप हातीं तई अवघें बरें ॥ ३ ॥

१४००. ओलें मूळ भेदी खडकाचें अंग । आभ्यासासी सांग कार्यसिद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे ऐसें कांहीं नाहीं अवघड । नाहीं कईवाड तोंच वरि ॥ ध्रु. ॥ दोरें चिरा कापे पडिला [पं. पडिल्या.] कांचणी । [पं. अभ्यास.] अभ्यासें सेवनीं विष पडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैंचा बैसण्यासी ठाव । जठरीं बाळा वाव एकाएकीं ॥ ३ ॥

१४०१. अमर आहां अमर आहां । खरें कीं पाहा खोटें हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न ह्मणां देह माझा ऐसा । मग भरवसा कळेल ॥ ध्रु. ॥ कैंचा धाक कैंचा धाक । सकळिक हें आपुलें ॥ २ ॥ देव चि बरे देव चि बरे । तुका ह्मणे [त. खरे खरे तुह्मी.] खरे तुह्मी ॥ ३ ॥

१४०२. काम नाहीं काम नाहीं । जालों पाहीं रिकामा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फावल्या या करूं चेष्टा । निश्चळ द्रष्टा [दे. त. पं. दृष्टा.] बैसोनि ॥ ध्रु. ॥ नसत्या छंदें नसत्या छंदें । जग विनोदें विव्हडतसे [पं. विव्हळतसे.] ॥ २ ॥ एकाएकीं एकाएकीं । तुका लोकीं [त. ळोकिकीं.] निराळा ॥ ३ ॥

१४०३. हातीं घेऊनियां काठी । तुका लागला [पं. कलिबरा.] कळिवरा पाठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेऊनि निजविलें स्मशानीं । माणसें [पं. "जाळी ते" याच्याबद्दल "जाळीत".] जाळी ते ठाकणीं ॥ ध्रु. ॥ काडिलें तें ओढें । मागील उपचाराचें पुढें ॥ २ ॥ नाहीं वाटों आला भेव । सुख दुःख भोगिता देव ॥ ३ ॥ [पं. याच साटी.] याजसाटीं हें निर्वाण । केलें कसियेलें मन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अनुभव बरा । नाहीं तरी [दे. सास्त.] शास्त होय चोरा ॥ ५ ॥

१४०४. कीर्तन चांग कीर्तन चांग । होय अंग हरिरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमाछंदें नाचे डोले । [पं. हरपले.] हारपला देहभाव ॥ ध्रु. ॥ एकदेशीं जीवकळा । हा सकळां सोयरा [पं. सोइरा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उरला देव । गेला भेव [पं. ते काळीं.] त्या काळें ॥ ३ ॥

१४०५. [पं. न. बोलसी.] न बोलेसी करा वाचा । उपाधीचा संबंध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका तुमच्या नामाविण । अवघा सीण कळतसे ॥ ध्रु. ॥ संकल्पाचे ओढी मन । पापपुण्य [पं. सवें.] सम चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणीं । पावो वाणी विसांवा ॥ ३ ॥

१४०६. प्रारब्धा हातीं जन । सुख सीण पावतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितां [दे. घाईळाचा.] घायाळाचा संग । अंगें अंग माखावें ॥ ध्रु. ॥ आविसा अंगें पीडा वसे । त्यागें असे बहु सुख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव भ्याला । अवघ्या आला बाहेरी ॥ ३ ॥

१४०७. आशा ते करविते बुद्धीचा लोप । संदेह तें पाप कैसें नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आपुल्या.] आपला आपण करावा विचार । प्रसन्न तें सार मन [दे. गोही.] ग्वाही ॥ ध्रु. ॥ नांवें रूपें अंगीं लाविला विटाळ । होतें [पं. ते.] त्या निर्मळ शुद्ध वृद्ध ॥ २ ॥ अंधळ्यानें नये देखण्याची चाली । चालों ऐसी बोली तुका बोले ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१४०८. जळो आतां नांव रूप । माझें पाप गांठींचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतांचिया चरणरजें । उतरूं ओझें मातीचें ॥ ध्रु ॥ [पं. लटिका चि.] लटिकियाचा अभिमान । होता सीण [दे. पावित.] पाववित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अरूपींचें । सुख साचें निनांवें ॥ ३ ॥

१४०९. निंदा स्तुती करवी पोट । सोंग दाखवी बोभाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जटा राख विटंबना । धीर नाहीं क्षमा मना ॥ ध्रु ॥ शृंगारिलें मढें । जीवेंविण जैसें कुडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रागें । भलतें चाबळे वाउगें ॥ ३ ॥

१४१०. भिक्षापात्र [दे. भिक्ष्यापत्र. त. भिक्षापात्र.] अवलंबणें । जळो जिणें लाजिरवाणें । ऐसियासी नारायणें । उपेक्षीजे सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा पायीं नाहीं भाव । भक्ति वरी वरी वाव । समर्पिला जीव । नाहीं तो हा व्यभिचार ॥ ध्रु ॥ जगा घालावें सांकडें । दीन होऊनि बापुडें । हें चि अभाग्य रोकडें । मूळ [पं. मूळ आणि विश्वासा.] आणि विश्वास ॥ २ ॥ काय न करी विश्वंभर । सत्य करितां निर्धार । तुका ह्मणे सार । दृढ पाय धरावे ॥ ३ ॥

१४११. भावबळें विष्णुदास । नाहीं [दे. त. नास.] नाश पावत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ योगभाग्यें घरा येती । सर्व शक्ति चालत ॥ ध्रु ॥ पित्याचें जें [पं. का.] काय धन । पुत्रा कोण वंचील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कडे बैसों । तेणें असों निर्भर ॥ ३ ॥

१४१२. कोरड्या [दे. त. गोठी.] गोष्टी चटक्या बोल । शिकल्या सांगे नाहीं ओल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण यांचें मना आणी । ऐकों कानीं नाइकोनि ॥ ध्रु ॥ घरोघरीं सांगती ज्ञान । भूस [पं. त. सीण.] सिणें कांडिती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपुल्या मति । काय रितीं पोकळें [पं. पोकळ.] ॥ ३ ॥

१४१३. नव्हतियाचा सोस होता । झडो आतां पदर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखणें तें देखियेलें । आतां भलें साक्षित्वें ॥ ध्रु ॥ [पं. लाभ.] लाभें कळों आली हानि । राहों दोन्हीं निराळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकाएकीं । [पं. हा लोकिकीं पसारा. त. हा कां लोकिकीं पसारा.] हा कां लोकीं पसारा ॥ ३ ॥

१४१४. सोसें वाढे दोप । जाला न पालटे कस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें वरवें वचन । [त. करितो.] करितां तें नारायण ॥ ध्रु ॥ [पं. असो.] असे प्रारब्ध नेमें । श्रम [दे. श्रमुचि उरे श्रम. त. श्रमुचि उरे श्रमें.] चि उरे श्रमें ॥ २ ॥ सुख देते शांती । तुका ह्मणे धरितां चित्तीं ॥ ३ ॥

१४१५. काय शरीरापें काम । कृपा साधावया प्रेम । उचिताचे धर्म । भागा आले ते करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देईन हाक नारायणा । तें तों नाकळे बंधना । पंढरीचा राणा । आइकोन धांवेल ॥ ध्रु ॥ सातांपांचांचें गोठलें । प्रारब्धें आकारलें । आतां हें संचलें । असो भोगा सांभाळीं ॥ २ ॥ [पं. पावली.] फावली ते बरवी संधि । सावधान करूं बुद्धी । तुका ह्मणे मधीं । कोठें नेघें विसावा ॥ ३ ॥

१४१६. न लगे देशकाळ । मंत्रविधानें सकळ । मनें चि निश्चळ । करूनि करुणा भाकावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येतो बैसलिया ठाया । [दे. आसणें. त. असणें.] आसनें व्यापी देवराया । निर्मळ ते काया । अधिष्ठान तपाचें ॥ ध्रु ॥ कल्पनेचा साक्षी । तरि [पं. आवरें लक्ष] आदरें चि लक्षी । आवडीनें भक्षी । कोरडें धान्य मटमटां ॥ २ ॥ घेणें तरि भाव । लक्षी दासांचा उपाव । तुका ह्मणे जीव । जीवीं मेळविल अनंत ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१४१७. नाहीं [पं. त. “आलें” हा शब्द नाहीं.] आलें भक्तिसुख अनुभवा । तो मी ज्ञान देवा काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नसावें जी तुह्मी कांहीं निश्चिंतीनें । माझिया वचनें अभेदाच्या ॥ छ ॥ एकाएकीं मन नेदी समाधान । देखिल्या चरण वांचूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाचा गुणीं लांचावली । न राह उगली मौन्य मज ॥ ३ ॥

१४१८. मागतां विभाग । कोठें लपाल जी मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत साक्षी या वचना । त्यांसी ठाउकिया खुणा ॥ छ ॥ होइन धरणेकरी । मग मी रिघों नेदीं बाहेरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी अक्षर । तुज देवपणाचा भार ॥ ३ ॥

१४१९. [मी ठेवण्याचे धणी । तुह्मीं येवसाय.] मिटवण्याचे धनी । तुह्मी [दे. वेवसाय.] व्यवसाय जनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण पडे ये लिगाडीं । केली तैसीं उगवा कोडीं ॥ छ ॥ केलें सांगितलें काम । दिले पाळूनियां धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । असो तुमचें तुमचे माथां ॥ ३ ॥

१४२०. समर्पिली वाणी । पांडुरगीं घेते [पं. घेती.] धणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पूजा होते [पं. होती.] मुक्ताफळीं । रस ओविया मंगळीं ॥ छ ॥ धार अखंडित । ओघ चालियेला [दे. नित.] नित्य ॥ २ ॥ पूर्णाहुति [पं. जीव.] जीवें । तुका घेऊनि [त. होउनि] ठेला [पं. भाव.] भावें ॥ ३ ॥

१४२१. अवघा चि आकार ग्रासियेला काळें । एक [त. एका चि. पं. एकतें. निराळें.] चि निराळें हरिचें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरूनि राहिलों अविनाश कंठीं । जीवन हें पोटीं सांटविलें ॥ छ ॥ शरीरसंपत्ति मृगजळभान । जाईल नासोन खरें नव्हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां उपाधीच्या नांवें । आणियेला देवें वीट मज ॥ ३ ॥

१४२२. बोलणें चि नाहीं । आतां देवाविण कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकसरें केला नेम । देवा दिले क्रोध काम ॥ छ ॥ पाहेन ते पाय । जोंवरि हे दृष्टि धाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनें । हे चि संकल्प वाहाणें ॥ ३ ॥

१४२३. येथूनियां ठाव । अवघे लक्षायाचे भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उंची देवाचे चरण । तेथें जालें अधिष्ठान ॥ छ ॥ आघातावेगळा । असे ठाव हा निराळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्थळ । धरूनि राहिलों अचळ ॥ ३ ॥

१४२४. भरला दिसे हाट । अवघी वाढली खटपट । संचिताचे [त. संचिताची वाट. पं. संचिताचे वाटे । वाटा होउनि फाकती ॥.] वाट । वाटाऊनि फांकती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगा ऐसे ठायाठाव । कर्मा त्रिविधाचे भाव । द्रष्टा येथें देव । विरहित संकल्पा [त. पं. संकल्प.] ॥ छ ॥ दिला पाडूनियां धडा । पापपुण्यांचा निवाडा । आचरती गोडा । आचरणें आपुलाल्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पराधीनें । जालीं ओढलिया ऋणें । तुटती बंधनें । [पं. जरि या देवा.] जरि देवा आळविते ॥ ३ ॥

१४२५. आला भागासी तो करीं वेवसाव । परि राहो भाव तुझ्या पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय चाले तुह्मीं बांधलें दातारा । वाहिलिया भारा उसंतितों ॥ छ ॥ शरीर तें करी [पं. शरीराचा.] शरीराचे धर्म । नको देऊं वर्म चुकों मना [पं. मज.] ॥ २ ॥ चळण फिरवी ठाव बहुक्स । न [पं. पडो.] घडो आळस चिंतनाचा ॥ ३ ॥ इंद्रियें करोत [त. आपुला. पं. आपुलाला.] आपुले व्यापार । आवडीसी थार देईं पायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नको देऊं काळा हातीं । येतों काकुलती ह्मणऊनि ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१४२६. आह्मां अवघें भांडवल । येथें [पं. एक.] विठ्ठल एकला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कायावाचामनोभावें । येथें जीवें वेचलों ॥ ध्रु ॥ परतें कांहीं नेणें दुजें । [पं. तत्वबीज.] तत्त्वबीजें पाउलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतसंगें । येणें रंगें रंगलों ॥ ३ ॥

१४२७. साहोनियां टोले उरवावें सार । मग अंगीकार खऱ्या मोलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगाचे सांभाळीं द्यावें कळिवर । संचिताची [दे. संचित चि.] थार मोडूनियां ॥ ध्रु ॥ महत्त्वाचे ठायीं भोगावी अप्रतिष्ठा । विटवावें नष्टां पंचभूतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग कैंचा संवसार । जयाचा आदर तें चि व्हावें ॥ ३ ॥

१४२८. निर्वैर होणें [पं. साधनाच्या मुळें.] साधनाचें मूळ । येर ते विल्हाळ सांडीमांडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं चालों येत [दे. येती.] सोंगसंपादणी [त. सोंग संपादनी.] । निवडे अवसानीं शुद्धाशुद्ध ॥ ध्रु ॥ त्यागा नांव तरी निर्विषयवासना । [दे. त. कारीये.] कार्यकारणांपुरते विधि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राहे चिंतनीं आवडी । येणें नांवें जोडी सत्यत्वेंशीं ॥ ३ ॥

१४२९. पशु ऐसे होती ज्ञानी । चर्वणीं [पं. "या" नाहीं.] या विषयांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवूनियां लोभीं लोभ । जाला क्षोभ आत्मत्वीं ॥ ध्रु ॥ केला आणिकां वाढी पाक । खाणें ताक मूर्खासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोठा घात । वाताहात हा देह ॥ ३ ॥

१४३०. कां जी धरिलें नाम । तुह्मी असोनि निष्काम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणां सांगतसां ज्ञान । ठकाठकीचें लक्षण ॥ ध्रु ॥ आवडीनें नाचें । आहे तरी पुढें साचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे प्रेम । नाहीं भंगायाचें काम ॥ ३ ॥

१४३१. खरें बोले तरी । फुकासाठीं जोडे हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे फुकाचे उपाय । सांडूनियां वांयां जाय ॥ ध्रु ॥ परउपकार । एका वचनाचा फार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मळ । मनें सांडितां शीतळ ॥ ३ ॥

१४३२. दया क्षमा शांति । तेथें [पं. तेथें देवाची हे वस्ती.] देवाची वसति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावे धांवोनियां घरा । राहे धरोनियां थारा ॥ ध्रु ॥ कीर्तनाचे वाटे । बराडिया ऐसा लोटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडे । पूजा [पं. ०नाम देव०.] नामें देव जोडे ॥ ३ ॥

१४३३. शिष्याची जो नेघे सेवा । मानी देवासारिखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा [त. खरा.] फळे उपदेश । [पं. येरा.] आणिकां दोष उफराटे ॥ ध्रु ॥ त्याचें खरें ब्रह्मज्ञान । उदासीन देहभावीं [पं. देहेभावे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य सांगें । योत [पं. येउत.] रागें येती ते ॥ ३ ॥

१४३४. माझीं मेलीं बहुवरि । तूं कां जैसा तैसा हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठो कैसा वांचलासि । आतां सांग मजपाशीं ॥ ध्रु ॥ तुज देखतां चि माझा । बाप गेला आजा पणजा ॥ २ ॥ आह्मां लागलेंसे पाठी । बालत्व [दे. तारुण्यें.] तारुण्य काठी ॥ ३ ॥ तुज फावलें तें मागें । कोणी नसतां वादिलागें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या अंगीं । मज देखिल लागली [दे. औघीं.] अवघीं ॥ ५ ॥

१४३५. आणीक कोणाचा न करीं मी संग । जेणें होय भंग माझ्या चित्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलावांचूनि आणीक जे वाणी । नाइकें मी कानीं आपुलिया ॥ ध्रु ॥ समाधानासाटीं बोलावी हे मात । परि माझें चित्त नाहीं

विषयानुक्रम

कोठें ॥ २ ॥ जिवाहूनि मज ते चि आवडती । आवडे ज्या चित्तीं पांडुरंग ॥ ३ ॥ [पं. तुका ह्मणे तो चि जाणे माझें हित ।.] तुका ह्मणे माझें तो चि जाणे हित । आणिकांच्या चित्त नेदीं [पं. नाहीं.] बोला ॥ ४ ॥

१४३६. आशा हे समूळ खाणोनि काढावी । तेव्हां चि गोसावी व्हावें [त. त्यांनीं.] तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरि सुखें असावें संसारीं । फजिती दुसरी करूं नये ॥ ध्रु ॥ आशा मारूनियां जयवंत व्हावें । तेव्हां चि निघावें सर्वांतूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरीं योगाची तांतडी । आशेची बीवुडी करीं आधीं ॥ ३ ॥

१४३७. निष्ठावंत भाव भक्तांचा स्वधर्म । निर्धार हें वर्म चुकों नये ॥ १ ॥ निष्काम निश्चळ विठ्ठलीं विश्वास । पाहों नये वास आणिकांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा [पं. कोण.] कोणें उपेक्षिला । नाहीं ऐकिला ऐसा कोणीं ॥ ३ ॥

१४३८. नामाचें चिंतन प्रगट पसारा । असाल तें करा जेथें तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडवील माझा स्वामी निश्चयेसीं । प्रतिज्ञा हे दासीं केली आह्मीं ॥ ध्रु ॥ गुण दोष नाहीं [त. पाहातां.] पाहात कीर्तनीं । प्रेमें चक्रपाणी वश्य होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कडु वाटतो प्रपंच । रोकडे रोमांच कंठ दाटे ॥ ३ ॥

१४३९. नाम ह्मणतां मोक्ष नाहीं । ऐसा उपदेश [त. करितिल.] करिती कांहीं । बधिर व्हावें त्याचे ठायीं । दुष्ट वचन वाक्य तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयाचे राहिलें मानसीं । तें [त. तें चि पावलें०.] चि पावले तयासी । चांचपडतां मेलीं पिसीं । भलतैसीं वाचाळें ॥ ध्रु ॥ [पं. नवविधाचा.] नवविधीचा निषेध । जेणें मुखें करिती वाद । जन्मा आले निंद्य । शूकरयाती संसारा ॥ २ ॥ काय सांगों वेळोवेळां । आठव [पं. नाहीं त्या चांडाळा.] नाहीं चांडाळा । नामासाठीं बाळा । क्षीरसागरीं कोंडिलें ॥ ३ ॥ आपुलिया नामासाठीं । लागे शंखासुरापाठीं । फोडोनियां [पं. फोडिया.] पोटीं । वेद चारी काढिले ॥ ४ ॥ जगीं [पं. प्रसिद्ध बोली.] प्रसिद्ध हे बोली । नामें गणिका तारिली । आणिकें ही उद्धरिलीं । पातकी महादोषी ॥ ५ ॥ जे हे पवाडे गर्जती । नाम प्रल्हादाच्या [दे. त. प्रल्हादाचा.] चित्तीं । जळतां बुडतां घातीं । राखे हातीं विषाचे॥ ६ ॥ काय सांगों ऐशीं किती [त. कीर्ती.] । तुका ह्मणे नामख्याती । नरकाप्रती जाती । निषेधिती तीं एकें ॥ ७ ॥

१४४०. किती या काळाचा सोसावा [पं. वोळसा.] वळसा । लागला सरिसा पाठोवाठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लक्ष चौऱ्याशीची करा सोडवण । रिघा या शरण पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ उपजल्या पिंडा [पं. पीडा.] मरण सांगातें । मरतें उपजतें [पं. सरे चि तो.] सवें चि तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माळ गुंतली राहाटीं । गाडग्याची सुटी फुटलिया ॥ ३ ॥

१४४१. गासी तरि एक विठ्ठल चि गाईं । नाहीं तरि ठायीं राहें उगा ॥ १ ॥ अद्वैतीं तों नाहीं बोलाचें कारण । जाणीवेचा [पं. सीण.] श्रम करिसी वांया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती करावी फजिती । लाज नाहीं चित्तीं [दे. त. नीति.] निलाजिरा ॥ ३ ॥

१४४२. जयाचिये वाचे नये हा विठ्ठल । त्याचे मज बोल नावडती ॥ १ ॥ शत्रु तो म्यां केला न ह्मणें आपुला । जो विन्मुख विठ्ठला सर्वभावें ॥ २ ॥ जयासी नावडे विठोबाचें नाम । तो जाणा अधम तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१४४३. आह्मांसी तों नाहीं आणीक प्रमाण । नामासी कारण विठोबाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालूनियां कास करितों कैवाड । वागों नेदीं आड कळिकाळासी ॥ ध्रु ॥ अबद्ध वांकडें जैशातैशा [त. पं. जैसे तैशापरी.] परी ।

वाचे हरि हरि उच्चारावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां सांपडलें निज । सकळां [पं. सकळ ही बीज०.] हें बीज पुराणांचें ॥ ३ ॥

१४४४. जीव तो चि देव भोजन ते भक्ति । [त. पं. मरण ते मुक्ति.] मरण ते चि मुक्ति पापांड्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पिंडाच्या पोषकीं नागविलें जन । लटिकें पुराण केले वेद ॥ ध्रु. ॥ मना आला तैसा करिती विचार । ह्मणती संसार नाहीं पुन्हा ॥ २ ॥ [पं. आपुले मनीचें करूनि पाषांड । जनामध्यें भांड पोट भरी ॥ हें कडवें येथें जास्त आहे.] तुका ह्मणे पाठीं उडती यमदंड । पापपुण्य लंड न विचारिती [दे. विचारी.] ॥ ३ ॥

१४४५. [पं. भक्तीचा] भक्तांचा महिमा भक्त चिं जाणती । दुर्लभ यां गति आणिकांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणोनि नेणते जाले तेणें सुखें । [दे. नो.] न बोलोनि मुखें बोलताती ॥ ध्रु. ॥ अभेदूनि भेद राखियेला अंगीं । वाढावया जगीं प्रेमसुख ॥ २ ॥ टाळ [पं. त. घोळ.] घोष कथा प्रेमाचा सुकाळ । मूढ लोकपाळ तरावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें तों आहे तयां ठावें । जिहीं एक्या भावें जाणीतलें ॥ ४ ॥

१४४६. आशा तृष्णा माया अपमानाचें बीज । [पं. नासील या.] नासिलिया पूज्य होइजेतें ॥ १ ॥ अधीरासी नाहीं चालों जातां मान । दुर्लभ [दे. त. दरुषण.] दर्शन धीर त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आणिकांसी बोल । वांयां जाय मोल बुद्धीपाशीं ॥ ३ ॥

१४४७. चिंतनें [पं. चिंतने जो सरे तो चि धन्य काळ ।.] सरे तो धन्य [दे. "धन्य जाणा काळ" याच्याबद्दल "धन्य काळ ।."] जाणा काळ । सकळ मंगळ मंगळांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संवसारसिंघु [दे. त. संसार.] नाहीं हरिदासा [पं. हरिच्या दासा.] । गर्भवास कैसा नेणती ते ॥ ध्रु. ॥ जनवन ऐसें [पं. ऐसा.] कृपेच्या सागरें । दाटला आभारें [पं. आभार.] पांडुरंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा भक्तांचें बंधन । दाखविलें भिन्न परी एक ॥ ३ ॥

१४४८. मोक्षाचें आह्मांसी नाहीं अवघड । तो असे उघड [दे. उघाड.] गांठोळीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तीचे सोहळे होतील जीवासी । नवल तेविशीं पुरवितां ॥ ध्रु. ॥ ज्याचें त्यासी देणें कोण [पं. कोणाचें उचित.] तें उचित । मानूनियां हित घेतों सुख [पं. सुखें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखें देईं [पं. घेईं.] संवसार । आवडीसी थार करीं माझे ॥ ३ ॥

॥१२ ॥

१४४९. चिंतनासी न लगे वेळ । सर्व काळ करावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदा वाचे नारायण । तें वदन मंगळ ॥ ध्रु. ॥ पढिये [दे. सर्वोत्तमा.] सर्वोत्तम भाव । येथें [पं. इतर.] वाव पसारा ॥ २ ॥ ऐसें उपदेशी तुका । अवघ्या लोकां सकळां ॥ ३ ॥

१४५०. अंतराय पडे गोविंदीं अंतर । जो जो घ्यावा भार तो चि बाधी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसलिये ठायीं आठवीन पाय । पाहीन तो [पं. ठाव.] ठाय तुझा देवा ॥ ध्रु. ॥ अखंड तें खंडे संकल्पीं विकल्प । मनोजन्य पाप रज्जुसर्प ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वीं विश्वंभर वसे । राहों ऐसे दशे सुखरूप ॥ ३ ॥

१४५१. एकाचिया [पं. घाटा टोकें । एका फिके०.] घाट्या टोके । एक फिके उपचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी सवे गोवळिया । भाव तया पढियंता ॥ ध्रु. ॥ [दे. एकाचे थें उच्छिष्ट०.] एकाचें तें उच्छिष्ट खाय । एका जाय [पं. ठकउनी. दे. त. ठकोणि.] ठकवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु सोपें । बहु रूपें अनंत ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१४५२. कोठें नाहीं अधिकार । गेले नर वांयां ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका हें सोपें धर्म । न लभे श्रम चिंतना ॥ ध्रु ॥ मृत्याचिये अंगीं छाये । उपाये चि खुंटतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे जन । येथें मन असों द्या ॥ ३ ॥

१४५३. [दे. त. ज्याणें ज्याणें.] ज्यानें ज्यानें जैसें घ्यावें । तैसें व्हावें कृपाळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सगुणनिर्गुणांचा ठाव । विटे पाव धरियेले ॥ ध्रु ॥ अवघें साकरेचें अंग । नये व्यंग निवडितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जें जें करी । तें तें हरी भोगिता ॥ ३ ॥

१४५४. आचरती कर्मे । तेथें काळें [पं. धर्माधर्मे.] कर्मधर्मे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेळे गोवळियांसवें । करिती तें त्यांचें साहावें ॥ ध्रु ॥ यज्ञमुखें घांस । मंत्रपूजेसी उदास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरी । योगियां ही सवें करी ॥ ३ ॥

१४५५. नामाचे पवाडे बोलती पुराणें । होऊनि कीर्तन [पं. कीर्तने तूं चि ठेलें.] तो चि ठेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आदिनाथा कंठीं आगळा हा मंत्र । आवडीचें स्तोत्र सदा घोकी ॥ ध्रु ॥ आगळें हें सार उत्तमा उत्तम । ब्रह्मकर्मा नाम एक तुझें ॥ २ ॥ तिहीं त्रिभुवनीं गमन नारदा । हातीं विणा सदा नाम मुखीं ॥ ३ ॥ परिक्षिती मृत्यु सातां दिवसांचा । मुक्त जाला [पं. जाली.] वाचा उच्चारितां ॥ ४ ॥ कोळियाची कीर्ति वाढली गहन । केलें रामायण रामा आधीं ॥ ५ ॥ सगुण निर्गुण तुज ह्मणे वेद । तुका ह्मणे भेद नाहीं नांवां [पं. नामीं.] ॥ ६ ॥

१४५६. भूतदयापरत्वें जया तया परी । संत नमस्कारीं सर्वभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिकल्या बोलाचा धरीसील [पं. धरितील.] ताठा । तरी [पं. जाती.] जासी वाटा यमपंथें ॥ ध्रु ॥ हिरा परिस मोहरा आणीक पाषाण । नव्हे परीजन संतां तैसी ॥ २ ॥ सरितां [पं. वोहळ. त. वाहळ.] वाहाळां गंगे सागरा समान । लेखी तयाहून अधम नाहीं ॥ ३ ॥ आणीक अमुप होती तारांगणें । रविशशिमानें लेखूं [पं. मोजूं०.] नये ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं [पं. नम्रता.] नरमता अंगीं । नव्हे तें फिरंगी कठिण लोह ॥ ५ ॥

१४५७. आणीक कांही [पं. “मज” हा शब्द नाहीं.] मज नावडे मात । [दे. त. एक पंढरिनाथ वांचुनिया.] एका पंढरिनाथावांचूनियां ॥ १ ॥ त्याची च कथा आवडे कीर्तन । तें मज [दे. श्रवणें.] श्रवण गोड लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संत ह्मणोत भलतें । विठ्ठलापरतें न मनी कांहीं ॥ ३ ॥

१४५८. ठेवा जाणीव गुंडून । येथें भाव चि प्रमाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका अनुसरल्या काज । अवघें जाणे पंढरिराज ॥ ध्रु ॥ तर्कवितर्कासी । वाव न लगे सायासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावेंविण । अवघा बोलती तो सीण ॥ ३ ॥

१४५९. येथें दुसरी न सरे आटी । देवा भेटी जावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो चि घ्यावा [पं. एक चित्तें.] एका चित्तें । करूनि रितें कळिवर ॥ ध्रु ॥ षडउर्मी हृदयांत । यांचा अंत पुरवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खुंटे आस । तेथें वास करी तो ॥ ३ ॥

१४६०. मुक्त तो आशंका नाहीं जया अंगीं । बद्ध मोहोसंगीं लज्जा चिंता [पं. चित्ता.] ॥ १ ॥ सुख पावे शांती धरूनि एकांत । दुःखी तो लोकांत दंभ करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लागे थोडा च विचार । परी हे प्रकार नागविती ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१४६१. कानीं धरी बोल बहुतांचीं मतें । चाट त्यापरतें आणीक नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावेल गौरव वोढाळाचे परी । दंड पाठीवरी यमदूतां ॥ ध्रु ॥ शब्दज्ञानी एक आपुल्याला मतें । सांगती वेदांत भिन्नभावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक भाव न धरिती । पडिली हे माती त्यांचे तोंडीं ॥ ३ ॥

१४६२. देवा ऐकें हे विनंती । मज नको रे हे मुक्ति । तया इच्छा गति । हें चि सुख आगळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या वैष्णवांचे घरीं । प्रेमसुख इच्छा करी । रिद्धिसिद्धी द्वारीं । कर जोडूनि [पं. उभया.] उभ्या ॥ ध्रु ॥ नको वैकुंठींचा वास । असे तया सुखा नास । अद्भुत हा रस । कथाकाळीं नामाचा ॥ २ ॥ तुझ्या नामाचा महिमा । तुज न कळे रे मेघश्यामा [दे. त. मेघशामा.] । तुका ह्मणे आह्मां । जन्म गोड यासाटीं ॥ ३ ॥

१४६३. न पूजीं आणिकां देवां न करीं त्यांची सेवा । न मनीं या केशवाविण दुजें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय उणें जालें मज तयापायीं । तें मी मागों काई कवणासी [पं. कवणाचें. त. आणिकांसी.] ॥ ध्रु ॥ आणिकाची कीर्ती नाइकें [पं. “न बोलें” याबद्दल “ना बोल”.] न बोलें । चाड या विठ्ठलेंविण नाहीं ॥ २ ॥ न पाहें लोचनीं श्रीमुखावांचूनि । पंढरी सांडूनि न वजें कोठें ॥ ३ ॥ न करीं कांहीं आस मुक्तीचे सायास । न भें [पं. भीषे] संसारास येतां जातां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कांहीं व्हावें ऐसें जीवा । नाहीं या केशवाविण दुजें ॥ ५ ॥

१४६४. नव्हे खळवादी मता [त. मताचा पुरता. पं. मताचि.] च पुरता । सत्याची हे सत्ता उपदेश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साक्षत्वेंसी मना आणावीं उत्तरें । परिपाकीं खरें खोटें कळे ॥ ध्रु ॥ नव्हे एकदेशी शब्द हा उखता । ब्रह्मांडापुरता घेईल त्यासी ॥ २ ॥ तुका विनवणी करी जाणतियां । बहुमतें वांयां श्रमों नये ॥ ३ ॥

१४६५. या चि नांवें दोष । राहे अंतरीं किल्मिष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मना अंगीं पुण्य पाप । शुभ [पं. अशुभ.] उत्तम संकल्प ॥ ध्रु ॥ विजाऐसीं फळें । उत्तम कां अमंगळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । शुद्ध करावें हे नित [पं. हित.] ॥ ३ ॥

१४६६. कुशळ वक्ता नव्हे [पं. जाणीव तो श्रोता.] जाणीव श्रोता । राहे भाव चित्ता धरूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य तो जगीं धन्य तो जगीं । ब्रह्म तया अंगीं वसतसे ॥ ध्रु ॥ न धोवी तोंड न करी अंघोळी । जपे सदाकाळीं [पं. रामनाम.] रामराम ॥ २ ॥ जप तप ध्यान नेणे योग [दे. याग.] युक्ती । कृपाळु जो भूतीं दयावंत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे होय जाणोनि नेणता । आवडे अनंता जीवाहूनि ॥ ४ ॥

१४६७. [पं. काळाची ते सत्ता.] काळाचिया सत्ता ते नाहीं घटिका । पंढरीनायका आठवितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदाकाळ गणना करी आयुष्याची । कथेचे वेळेची आज्ञा नाहीं ॥ ध्रु ॥ याकारणें माझ्या विठोबाची कीर्ति । आहे हे त्रिजगतीं थोर [पं. वाटे.] वाट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन्मा आलियाचें फळ । स्मरावा गोपाळ तें चि खरें ॥ ३ ॥

१४६८. घरोघरीं बहु [पं. “बहु” शब्द नाहीं.] जाले कवि । नेणे प्रसादाची चवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लंडा भूषणांची चाड । पुढें न विचारी नाड ॥ ध्रु ॥ काढावें आइतें । तें चि जोडावें स्वहितें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । [पं. आहाच झाकितील डोळे ।.] परि होताती अंधळे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१४६९. नये पाहों मुख मात्रागमन्याचें । तैसें अमक्ताचें गुरुपुत्रा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि बरें धरितां एकांत । तेणें नव्हे घात भजनासी ॥ ध्रु ॥ नये होऊं कदा निंदकाची भेटी । जया द्वैत पोटीं चांडाळाच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नका बोलों त्यासी गोष्टी । जयाचिये दृष्टी पाप वाढे ॥ ३ ॥

१४७०. कथा करोनियां द्रव्य घेती देती । तयां अघोगति नरकवास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रवरव कुंभपाक [पं. करिता.] भोगिती यातना । नये नारायणा करुणा त्यांची ॥ ध्रु ॥ असिखड्गधारा छेदिती सर्वांग । तप्तभूमी अंग लोळविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तया नरक न चुकती । सांपडले हातीं यमाचिया ॥ ३ ॥

१४७१. नाइकावे कानीं तयाचे ते बोल । भक्तीविण फोल ज्ञान सांगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाखाणी अद्वैत भक्तिभावेंविण । दुःख पावे सीण श्रोता वक्ता ॥ ध्रु ॥ अहं ब्रह्म ह्मणोनि [दे. त. पाळित.] पाळीतसे पिंडा । नो [पं. बोलों नये भांडा०.] बोलावें भांडा तया सवें ॥ २ ॥ वेदबाह्य लंड बोले [पं. तो.] जो पाषांड । त्याचें काळें तोंड संतांमध्यें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खंडी देवभक्तपण । [त. वरिष्ठ तो जाण श्वपचाहूनि ।.] वरिष्ठ त्याहूनि श्वपच तो ॥ ४ ॥

१४७२. वेदविहित तुह्मी आइका हो कर्मे । बोलतों [पं. बालतो तें वर्म.] तीं वर्में संतांपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चारी वर्ण जाले एकाचिये अंगीं । पापपुण्य भागीं [पं. जगीं.] विभागिलें ॥ ध्रु ॥ प्रथम पाउलीं पावविला पंथ । आदि मध्य अंत भेद नाहीं ॥ २ ॥ आंबे बोरी वड [पं. वन.] बाभुळा चंदन । गुणागुणें [पं. गुणागुण. त. गुणागुणी.] भिन्न अग्नि एक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मन उन्मन जों होय । तोंवरि हे सोय विधि पाळीं ॥ ४ ॥

१४७३. तीर्थांचें [दे. तीर्थांचे मूळ व्रतांचें फळ. त. तीर्थांचें तें मूळ व्रतांचें तें फळ.] जें मूळ व्रतांचें जें फळ । ब्रह्म तें केवळ पंढरिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें आह्मीं देखिलें आपुल्या नयनीं । फिटलीं पारणीं डोळियांचीं ॥ ध्रु ॥ जीवांचें जीवन सुखाचें सेजार । उभें कटीं कर ठेवूनियां ॥ २ ॥ जनाचा [पं. जगाचा.] जनिता कृपेचा सागर । दीनां लोभापर [दे. त. पं. दृष्टां.] दुष्टां काळ ॥ ३ ॥ सुरवरां चिंतनीं मुनिवरां ध्यानीं । आकार निर्गुणीं [पं. तो.] तें चि असे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं श्रुती आतुडलें । आह्मां सांपडलें गीतीं गातां ॥ ५ ॥

१४७४. माझे मनोरथ पावविले [दे. पावले.] सिद्धी । तईं पायीं बुद्धि स्थिरावली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समाधान जीव राहिला निश्चळ । गेली हळहळ स्मरणें [दे. स्मरण हें.] हे ॥ ध्रु ॥ त्रिविध तापाचें जालेंसे दहन । सुखावलें मन प्रेमसुखें ॥ २ ॥ महालाभ वाचे वसे पांडुरंग । अंगाअंगीं [पं. अंगोअंगीं.] संग अखंडित ॥ ३ ॥ जीवनाचा जाला ओलावा अंतरीं । विश्व विश्वंभरीं सामावलें [पं. मावळलें.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माप भरी आलें सिगे [पं. सीग.] । धारबोळ गंगे पूर वाहे ॥ ५ ॥

१४७५. [पं. कृपेची.] कृपेचें उत्तर देवाचा प्रसाद । आनंदीं आनंद वाढवावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतांच्या भाग्यें लागलें जाहाज । येथें आतां काज [पं. लवलाहो.] लवलाहें ॥ ध्रु ॥ अलभ्य तें आलें दारावरी फुका । येथें [पं. आतां येथं चुका०.] आतां चुका न पाहिजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिव्हाश्रवणाच्या द्वारें । माप भरा बरें सिगेवरि ॥ ३ ॥

१४७६. पापपुण्यसुखदुःखाचीं मंडळें । एक एकाबळें [पं. एका वेळे डाव घेती ।] बाब घेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवतुक डोळां पाहिलें सकळ । नाचविती काळ जीवांसी [त. भूतांसी.] तो [पं. हा.] ॥ ध्रु ॥ स्वर्गाचिया भोगें सरतां नरक । मागें पुढें एक एक दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय उपजलें मना । घेईं नारायणा कडिये मज ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१४७७. वचना फिरती अधम जन । नारायण तो नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला आतां अंगीकार । न मनी भार समर्थ ॥ ध्रु ॥ संसाराचा नाहीं पांग । देव [पं. देवें.] सांग सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. कीर्ती.] कीर्त वाणूं । मध्यें नाणूं संकल्प ॥ ३ ॥

१४७८. कथा करोनियां मोल ज्यापें घेती । ते ही दोघे जाती नरकामध्यें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्म पूर्ण करा ब्रह्म पूर्ण करा । [पं. अखंडित स्मरा रामनाम. ।] अखंड स्मरा रामराम ॥ ध्रु ॥ मधुरवाणीच्या [पं. मधुरा वाणीच्या.] नका पडों भरी । जाल यमपुरी भोगावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं ब्रह्मांड [पं. कळिकाळ.] ठेंगणें । हात पसरी जिणें धिग त्याचें ॥ ३ ॥

१४७९. गोड नांवें क्षीर । [त. परि त्या साकरेचा०] परी साकरेचा धीर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जाणा ब्रह्मज्ञान । बापुडें तें भक्तीविण ॥ ध्रु ॥ रुची नेदी अन्न । ज्यांत नसतां लवण ॥ २ ॥ अंधळ्याचे श्रम । शिकविल्याचें चि [पं. काम.] नाम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तारा । [दे. पं. नाव] नांवें तंवुऱ्याच्या सारा ॥ ४ ॥

१४८०. नम्र जाला भूतां । तेणें कोंडिलें अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि शूरत्वाचें अंग । हरी आणिला श्रीरंग ॥ ध्रु ॥ अवघा जाला पण । लवण सकळां कारण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाणी । [पं. पातळपणें तळा आणि ।.] पाताळ तें परी खणी ॥ ३ ॥

१४८१. आपुल्या महिमानें । धातु [पं. परिस.] परिसें केलें सोनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे न मनीं माझे आतां । गुणदोष पंढरिनाथा ॥ ध्रु ॥ [पं. गांवा मागील वोहळ.] गांवाखालील वाहाळ । गंगा न मनी अमंगळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माती । केली कस्तुरीनें सरती ॥ ३ ॥

१४८२. आशाबद्ध वक्ता । भय श्रोतियाच्या [दे. त. श्रोतयाच्या.] चित्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गातो तें चि [पं. ही.] नाहीं ठावें । तोंड वासी [पं. काय.] कांहीं द्यावें ॥ ध्रु ॥ जालें लोभाचें मांजर । भीक मागे दारोदार ॥ २ ॥ [पं. "उभयतां लोभ मन । वांयां गेले तें भजन ॥ बहिर्सुख एके ठायीं । तैसें जाले तयां दोहीं ॥" हीं दोन कडवीं जास्त आहेत.] माप आणि गोणी । तुका [दे. त. तुका ह्मणे गोणी । माप आणि रितीं दोन्ही.] ह्मणे रितीं दोन्ही ॥ ३ ॥

१४८३. तक्र शिष्या मान । दुग्धा ह्मणे नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशीं ज्ञानाचीं डोबडें । आशाविटंबिलीं मूढें ॥ ध्रु ॥ उपदेश तो जगा । आपण सोंवळा इतका मांगा ॥ २ ॥ रसनाशिश्नाचे अंकित । तुका ह्मणे वरदळ स्फीत [दे. स्पित त. स्थित.] ॥ ३ ॥

१४८४. ब्रह्मचारी धर्म घोकावें [पं. घोकावी अक्षरें.] अक्षर । आश्रमीं विचार षटकर्में [त. पं. षद्धर्म.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वानप्रस्थ तरी संयोगीं वियोग । संन्यास तो त्याग संकल्पाचा ॥ ध्रु ॥ परमहंस तरी जाणे सहज वर्म । तेथें याती धर्म कुळ नाहीं ॥ २ ॥ बोले वर्म जो चाले याविरहित । तो जाणा पतित श्रुति बोले ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नाहीं नेमाविण । मोकळा तो सीण दुःख पावे ॥ ४ ॥

१४८५. आह्मी क्षेत्रींचे संन्यासी । देहभरित हृषीकेशी । नाहीं केली ऐशी । आशाकामबोहरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें अयाचित अंगा । सहज तें आह्मां भागा । दाता पांडुरंगा । ऐसा करितां निश्चिंती ॥ ध्रु ॥ दंड धरिला दंडायमान । मुळीं मुंडिलें मुंडण । बंदी [पं. बंद बंदाचा कोपीन ।.] बंद कौपीन । बहिरवास औठडें ॥ २ ॥ काळें साधियेला काळ । मन करूनि निश्चळ । लौकिकीं विटाळ । धरूनि असों [पं. एकांता.] एकांत ॥ ३ ॥

कार्यकारणाची चाली । ["वाच्यावाच्यत्वें" असावें.] वाचावाचत्वें नेमिली । एका नेमें चाली । स्वरूपीं च राहाणें ॥ ४ ॥ नव्हे वेषधारी । तुका आहाच वरवरी । आहे तैसीं वरीं । खंडें निवडितों [पं. "निवडितों" याबद्दल "निवडी."] वेदांची ॥ ५ ॥

१४८६. निर्वाहापुरतें अन्न आच्छादन । आश्रमासी स्थान कोंपी गुहा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठें ही चित्तासी नसावें बंधन । हृदयीं नारायण सांटवावा [पं. सर्वकाळ.] ॥ ध्रु ॥ नये बोलों फार बैसों जनामधीं । सावधान बुद्धी इंद्रियें [पं. इंद्रिय.] दमी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडी घडीनें साधावी । त्रिगुणांची गोवी उगवूनि ॥ ३ ॥

१४८७. जैसीं तैसीं तरी । शरणागतें [पं. तुझीं शरण गतें हरी.] तुझीं हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न पाहिजे केलें । ब्रीद लटिकें आपुलें ॥ ध्रु ॥ शुद्ध नाहीं चित्त । परी ह्मणवितों भक्त ॥ २ ॥ मज कोण पुसे रंका । नाम सांगे तुझें तुका ॥ ३ ॥

१४८८. नाशवंत देह नासेल हा जाणा । कां रे उच्चाराना वाचे नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामें चि तारिले कोट्यान हे कोटी । नामें हे [पं. ची] वैकुंठीं वैसविले ॥ ध्रु ॥ नामापरतें सार नाहीं त्रिभुवनीं । तें कां तुह्मी मनीं आठवाना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम वेदांसी आगळें । तें दिलें गोपाळें फुकासाटीं ॥ ३ ॥

१४८९. [पं. आळविती.] आळवितां बाळें । मातेतें सुख आगळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्यावें आवडी भातुकें । पाहे निवे कवतुकें ॥ ध्रु ॥ लेववूनि [पं. लेउनि.] अळंकार । दृष्टी करावी सादर ॥ २ ॥ आपुलिये पदीं । बैसवूनि कोडें वंदी ॥ ३ ॥ नेदी लागों दिठी । उचलोनि लावी कंठीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे लाभा । वारी घ्या [पं. घ्यावें.] वो पद्मनाभा ॥ ५ ॥

१४९०. तप तीर्थ दान व्रत आचरण । गातां हरिगुण वारूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोटि [पं. कुळी.] कुळें त्याचीं वाटुली पाहाती । त्या तया घडती ब्रह्महत्या ॥ ध्रु ॥ आपुलिया पापें न सुटे सायासें । कोणा काळें ऐसें निस्तरेल ॥ २ ॥ व्हावें साह्य तया न घलावें भय । फुकासाटीं पाहे लाभ घात ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हित माना या वचना । सुख दुःख जाणा साधे फुका ॥ ४ ॥

१४९१. देवासाटीं जाणा तयासी च आटी । असेल ज्या गांठीं पुण्यराशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निर्बळा पाठवी बळें वाराणसी । गेला [दे. त. मेला] आला त्यासी अर्ध पुण्य ॥ ध्रु ॥ कथे निद्राभंग करावा भोजनीं । तया सुखा धणी पार नाहीं ॥ २ ॥ यागीं ऋण [दे. त. रीण. पं. रुण.] घ्यावें द्यावें सुख लाहीं । बुडतां चिंता नाहीं उभयतां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वर्म जाणोनि करावें । एक न घलावें [पं. घालावें.] एकावरी ॥ ४ ॥

१४९२. अग्नीमाजी पडे धातु । लीन होउनि राहे आंतु [दे. अतु. त. अतुं. पं. आतु.] । होय शुद्ध न पवे घातु । [दे. पं. पटतंतुप्रमाण.] पटतंतुप्रमाणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाह्यरंगाचें कारण । मिथ्या अवघें चि [दे. भषण. पं. भृषज.] भाषण । गर्व ताठा हें अज्ञान । [पं. मरणा.] मरण सवें वाहातसे ॥ ध्रु ॥ पुरें मातलिया नदी । लव्हा नांदे जीवनसंधी । वृक्ष उन्मळोनि भेदी । परि तो कधीं भंगेना ॥ २ ॥ हस्ती [त. परदळा तें भंगी. दे. परदळ तें भंगी.] परदळा जो भंगी । तया पायीं न मरे मुंगी । कोण जाय संगी । पाणोवाणी तयेच्या [पं. तयाच्या.] ॥ ३ ॥ पिटितां घणें वरि सैरा । तया पोटीं राहे हिरा । तैशा काय तगती गारा । तया थोरा होऊनि ॥ ४ ॥ लीन दीन हें चि सार । भव उतरावया पार । बुडे माथां भार । तुका ह्मणे [पं. राहोनि.] वाहोनि ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१४९३. आह्मी वीर जुंझार । करूं जमदाढे मार । [पं. थापटिले भार । मोड जाला महा दोषां ।.] तापटिले भार । मोड जाला दोषांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाला हाहाकार [पं. हाहःकार.] । आले हांकीत जुंझार । शंखचक्रांचे शृंगार । कंठीं हार तुळसीचे ॥ ध्रु ॥ रामनामांकित बाण । गोपी लाविला चंदन । झळकती निशाणें [पं. निशाण.] । गरुडटके पताका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । जालों जिंकोनि निश्चळ । पावला सकळ । भोग आह्मां आमचा ॥ ३ ॥

१४९४. आशाबद्ध तो जगाचा दास । पूज्य तो उदास सर्वजना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तें अधीन आपुले हातीं । आणिकां ठेविती काय बोल ॥ ध्रु ॥ जाणतिया पाठीं लागला उपाध । नेणता [पं. नेणता तो सावध भजनासी ।.] तो सिद्ध भोजनासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय बांधलेंसे [दे. बांधलें गांठीं. त. बांधियेलें.] गांठी । चोर लागे पाठी दुम तया ॥ ३ ॥

१४९५. आणिकांसी तारी ऐसा नाहीं कोणी । धड तें नासोनि भलता टाकी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोनें शुद्ध होतें अविट तें घरीं । नासिलें सोनारीं [त. अळंकारें.] अळंकारीं ॥ ध्रु ॥ ओल शुद्ध काळी [पं. काळी.] काळें जिरें बीज । कैंचें लागे निज [पं. हातीं.] हाता तेथें ॥ २ ॥ [पं. एका गहु करी.] एक गहू करिती अनेक प्रकार । सांजा दिवसीं क्षीर घुगरिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विषा रुचि एका [पं. एक.] हातीं । पाधानी नासिती नवनीत ॥ ४ ॥

१४९६. वाटे या जनाचें थोर बा आश्चर्य । न करिती विचार कां हिताचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण दम ऐसा आहे यांचे पोटीं । येईल शेवटीं कोण कामा ॥ ध्रु ॥ काय मानुनियां राहिले निश्चिंती । काय जाब देती यमदूतां ॥ २ ॥ कां हीं विसरलीं मरण बापुडीं । काय यांसी गोडी लागलीसे ॥ ३ ॥ काय हातीं नाहीं करील तयासी । काय जालें यांसी काय जाणों ॥ ४ ॥ [पं. "कां हीं" याच्याबद्दल "कां हे".] कां हीं नाठविती देवकीनंदना । सुटाया बंधनापासूनियां ॥ ५ ॥ काय मोल यासी लागे धन वित्त । कां हें यांचें चित्त घेत नाहीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे [पं. "कां हीं" याच्याबद्दल "कां हे".] कां हीं भोगितील खाणी । कां त्या चक्रपाणी विसरलीं ॥ ७ ॥

१४९७. काय एकां जालें तें कां नाहीं ठावें । काय हें सांगावें काय [पं. ह्मणे.] म्हूण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखतील डोळां ऐकतील [दे. पं. ऐकती.] कानीं । बोलिलें पुराणीं तें ही ठावें ॥ ध्रु ॥ काय हें शरीर साच कीं जाणार । सकळ विचार जाणती हा ॥ २ ॥ कां हें कळों नये [पं. आपण.] आपुलें आपणा । बाळत्व तारुण्य वृद्धदशा ॥ ३ ॥ कां हें आवडलें प्रियापुत्रधन । काय कामा कोण कोणा [पं. काम (ह्मणजे "कामा" असें दोन वेळ आहे).] आलें ॥ ४ ॥ कां हें जन्म वांयां घातलें उत्तम । कां हे रामराम न ह्मणती ॥ ५ ॥ काय भुली यांसी पडली जाणतां । देखती मरतां आणिकांसी ॥ ६ ॥ काय करिती हे बांधलिया [पं. बांधियेले.] काळें । तुका ह्मणे बळें वज्रपाशीं ॥ ७ ॥

१४९८. जुंझार ते एक विष्णुदास जगीं । पापपुण्य अंगीं नातळे त्यां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोविंद आसनीं गोविंद शयनीं । गोविंद त्यां मनीं बैसलासे ॥ ध्रु ॥ [दे. ऊर्ध पुंड भाळीं. त. ऊर्ध्व पुंड भाळीं. पं. ऊर्ध्व पुड भाळ.] ऊर्ध्व पुंड्र भाळीं कंठीं [दे. कंठीं शोभे माळीं. त. कंठीं शोभे माळ.] शोभे माळ । कांपिजे [त. कळि काळें.] कळिकाळ तया भेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शंखचक्रांचे शृंगार । नामामृतसार मुखामाजी ॥ ३ ॥

१४९९. जेणें नाहीं केलें आपुलें स्वहित । पुढिलांचा घात इच्छीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संचितासी जाय मिळोनियां खोडी । पतनाचे ओढीवरी [पं. ओडीवरि.] हांव ॥ ध्रु ॥ बांधलें गांठी तें लागलें [पं. लागतें.] भोगावें ।

विषयानुक्रम

ऐसियासी देवें काय कीजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जया गांवां जाणे जया । पुसोनियां [पं. "तथा" हा शब्द नाहीं.] तया वाट चाले ॥ ३ ॥

१५००. मानी भक्तांचे उपकार । [दे. त. रुणीचा.] ॠणीया ह्मणवी निरंतर । केला निर्गुणीं आकार । [पं. कीर्ति मुखें गर्जतां.] कीर्त मुखें वर्णितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि जया जे वासना । ते पुरवितो पंढरिराणा । जाला भक्तांचा आंदणा । ते उपकार फेडावया ॥ ध्रु ॥ अंबॠषीकारणें । जन्म घेतले नारायणें । एवढें भक्तीचें लहणें [पं. लाहाणें.] । दास्य करी [त. पं. "हा" शब्द नाहीं.] हा दासाचें ॥ २ ॥ ह्मणियें [पं. मनीवें.] करितां शंका न धरी । रक्षपाळ बळिच्या द्वारीं । भक्तीचा आभारी । रीग न पुरे जावया ॥ ३ ॥ अर्जुनाचे रथवारु । ते वागवी सर्वेश्वरु । एवढे भक्तीचे उपकारु । मागें मागें हिंडतसे ॥ ४ ॥ पुंडलिकाचे द्वारीं । सम [पं. पाउलें.] पाउलीं विटेवरी । न वजे कट करीं । धरूनि तेथें राहिला ॥ ५ ॥ भावभक्तीचा अंकित । नाम साजे दिनानाथ । ह्मणोनि राहिला निवांत । तुका चरण धरोनि ॥ ६ ॥

१५०१. सांगों जाणती शकुन । भूत भविष्य वर्तमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांचा आह्मांसी कंटाळा । पाहों नावडती डोळां ॥ ध्रु ॥ रिद्धिसिद्धींचे साधक । वाचासिद्ध होती एक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती । पुण्यक्षयें अधोगती ॥ ३ ॥

१५०२. ठाकलोंसें द्वारीं । उभें याचक भीकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज भीक कांहीं देवा । प्रेमभातुकें [पं. प्रेम बाहेरी पाठवा.] पाठवा ॥ ध्रु ॥ याचकाचा भार । नये घेऊं येरझार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दान । सेवा घेतल्यावांचून ॥ ३ ॥

सदाशिवावर अभंग ॥ २ ॥

१५०३. काय धर्म नीत । [पं.] तुह्मां शिकवावें हित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें रचियेलें हेळा । लीळा ब्रह्मांड सकळा ॥ ध्रु ॥ नाम महादेव । येथें निवडला भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेळे । माझें तुह्मां कां न कळे ॥ ३ ॥

१५०४. भांडावें तें [त. तों.] गोड । पुरे सकळ ही कोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा घरींचा या मोळा । ठावा निकटां जवळां ॥ ध्रु ॥ हाक देतां दारीं । येती जवळी सामोरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिवें । मागितलें हातीं द्यावें ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

१५०५. ऐसें [पं. ऐसें कां जालें मज तें ही न कळे.] कां जालें तें मज ही न कळे । कीर्तनाचे रळेपळे जगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें तुह्मां देवा वाटतसे बरें । संतांचीं उत्तरें लाजविलीं ॥ ध्रु ॥ भाविकां कंटक करिताती पीडा । हा तंव रोकडा अनुभव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम निर्वाणीचा बाण । याचा अभिमान नाहीं तुह्मां ॥ ३ ॥

१५०६. तुह्मी बैसलेती निर्गुणाचे खोळे । आह्मां कां हे डोळे कान दिले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाइकवे तुझी अपकीर्ति देवा । अव्हेरली [पं. अव्हेरिले.] सेवा न देखवे ॥ ध्रु ॥ आपुले पोटीं तों राखियेला वाव । आह्मांसी कां भाव अल्प दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःखी [पं. ऐसें. त. आहें.] असें हें कळों द्या । पुढिलिया धंद्या मन नेघे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१५०७. सोंगें छंदें कांहीं । देव जोडे ऐसें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सारा अवघें गाबाळ । डोळ्या आडील पडळ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध भावाविण । जो जो केला तो तो सीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । परि होताती अंधळे ॥ ३ ॥

१५०८. अवघीं भूतें साम्या आलीं । देखिलीं म्यां कैं होतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वास तो खरा मग । पांडुरंगकृपेचा ॥ ध्रु. ॥ माझी कोणी न धरो शंका । हो [पं. ऐसें हो कां निर्द्वंद] कां लोकां [दे. निद्वंद. त. निर्द्वद.] निर्द्वंद्व ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जें जें भेटे । तें तें वाटे मी ऐसें [पं. ऐसा.] ॥ ३ ॥

१५०९. सत्यसंकल्पाचा दाता नारायण । सर्व करी पूर्ण मनोरथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें अळंकार शोभती सकळ । भावबळें फळ इच्छेचें तें ॥ ध्रु. ॥ अंतरींचें बीज जाणे कळवळा । व्यापक सकळां ब्रह्मांडाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं चालत तांतडी । प्राप्तकाळघडी आल्याविण ॥ ३ ॥

१५१०. काय वाणूं आतां न पुरे हे वाणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोरींव सांडिली आपुली परिसें । [दे. नेणसि वो. पं. नेणो सिवो.] नेणे सिवों कैसें लोखंडासी ॥ ध्रु. ॥ जगाच्या कल्याणा संतांच्या विभूति । देह कष्टविती उपकारें [पं. पर उपकारें.] ॥ २ ॥ भूतांची दया हे भांडवल संतां । आपुली ममता नाहीं देहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुख पराविया सुखें । अमृत हें मुखें स्रवतसे ॥ ४ ॥

१५११. जन्मा आलों त्याचें । आजि फळ जालें साचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी सांभाळिलों [पं. सांभाळिलें.] संतीं । भय निवारली [पं. निरसली.] खंती ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. कृत्याकृत्य. पं. कृत्यकृत्य.] कृतकृत्य जालों । इच्छा केली ते पावलों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । आतां करूं न शके बळ ॥ ३ ॥

१५१२. काय पुण्यराशी । गेल्या भेदूनि आकाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी जालेति कृपाळ । माझा केला जी सांभाळ ॥ ध्रु. ॥ काय वोळलें संचित । ऐसें नेणें अगणित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें । काय केलें नारायणें ॥ ३ ॥

१५१३. असें येथींचिया दीनें [दे. पं. दिनें.] । [त. भाग्यहीने.] भाग्यहीन सकळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भांडवल एवढें गांठी । नाम कंठीं धरियेलें ॥ ध्रु. ॥ आणिक तें दुजें कांहीं । मज नाहीं यावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला कोणें । एवढा नेणें लौकिक ॥ ३ ॥

१५१४. गायें नाचें [त. पं. वाहें.] वायें टाळीं । साधन [पं. कली.] कळी उत्तम हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणों तरले किती । [दे. "बैसती या नावेवरी" असें मागून शोध व अंक घालून केलें आहे. प्रथम पं. व. त. यांजप्रमाणेंच पाठ होता. त. नाव आइती.] नाव ऐती या वैसा ॥ ध्रु. ॥ सायासाचें नाहीं काम । घेतां नाम विठोबाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निर्वाणीचें । शस्त्र साचें हें एक ॥ ३ ॥

१५१५. सर्वकाळ माझे चित्तीं । हे चि खंती राहिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसलें तें रूप डोळां । वेळोवेळां आठवे ॥ ध्रु. ॥ वेव्हाराची सरली मात । अखंडित अनुसंधान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेध जाला । अंगा आला श्रीरंग ॥ ३ ॥

१५१६. जैसें [पं. जैसा.] दावी तैसा राहे । तरि कां देव दुरी आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुःख पावायाचें मूळ । [दे. रहनी.] रहणी ठाव नाहीं ताळ ॥ ध्रु. ॥ माळामुद्रांवरी । कैंचा सोंगें जोडे हरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देखें । ऐसे [पं. ऐसीं.] परीचीं बहुतेकें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१५१७. अवघा तो शकुन । हृदयीं देवाचे [पं. चिंतन.] चरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नसतां वियोग । लाभा उणें काय मग ॥ ध्रु ॥ संग हरिच्या नामाचा । शुचिर्भूत सदा वाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरिच्या दासां । शुभकाळ अवघ्या दिशा ॥ ३ ॥

१५१८. ब्रह्मरूपाचीं कर्में ब्रह्मरूप । विरहित संकल्प होती जाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविलिया दिसे [त. दावी.] रंगाऐसी शिळा । उपाधि निराळा स्फटिक मणि ॥ ध्रु ॥ [त. नानाभाषा मत्यें आळवितां बाळा. पं. नानाभाषे माते आळविती बाळें.] नानाभाषामतें आळविती बाळा । [पं. प्रबोधी तो मूळ जननी०.] प्रबोध तो मूळा जननीठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें नमन जाणतियां । लागतसें पायां वेळोवेळां ॥ ३ ॥

१५१९. नाहीं सुगंधाची [दे. लागती.] लागत लावणी । लावावी ते मनीं शुद्ध होतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाऱ्या हातीं माप चाले सज्जनाचें । कीर्ति मुख त्याचें नारायण ॥ ध्रु ॥ प्रभा आणि रवि काय असे आन । उदयीं तंव [पं. तें.] जन सकळ साक्षी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा सत्याचा सायास । नवनीता नाश नाहीं पुन्हा ॥ ३ ॥

१५२०. तीर्थाटणें एकें तपें हुंबरती । नाथिले धरिती अभिमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे विष्णुदास नव्हती साबडे । एकाचिया पडे पायां एक ॥ ध्रु ॥ अक्षरें आणिती अंगासी जाणीव । इच्छा ते गौरव पूज्य व्हावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विधिनिषधाचे डोहीं । पडिले [पं. बुडाले.] त्यां नाहीं देव कधीं ॥ ३ ॥

१५२१. पटे ढाळूं आह्मी विष्णुदास जगीं । लागों नेदूं अंगीं पापपुण्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निर्भर अंतरीं सदा सर्वकाळ । घेतला सकळ भार देवें ॥ ध्रु ॥ बळिवंत जेणें रचिलें सकळ । आह्मां त्याचें बळ अंकितांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी देखत चि नाहीं । देवाविण कांहीं दुसरें तें ॥ ३ ॥

१५२२. कथेचा उलंघ तो अधमां अधम । नावडे ज्या नाम ओळखा [पं. ओळखावा तो.] तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया जीऊन जाला भूमी भार । अनउपकार [दे. आन्न. त. आण. ("अनुपकार" याच्याबद्दल "अनउपकार" असा कवीचा अभिप्राय दिसतो.).] माते कुंसी ॥ ध्रु ॥ निद्रेचा आदर जागरणीं वीट । त्याचे पोटीं कीट कुपथ्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोन्ही बुडविलीं कुळें । [पं. त्याचें.] ज्याचें तोंड काळें कथेमाजी ॥ ३ ॥

१५२३. [दे. त. सांडोनी.] सांडोनियां दों अक्षरां । काय करूं हा पसारा । विधिनिषेधाचा भारा । तेणें दातारा [दे. नातुडेसी.] नातुडसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि बोबड्या [दे. त. बोबडा.] उत्तरीं । वाचे जपें निरंतरीं । नाम तुझें हरी । भवसागरीं तारूं तें [पं. हें.] ॥ ध्रु ॥ सर्वमय ऐसें वेदांचें वचन । श्रुति [पं. बोलती.] गर्जती पुराणें । [पं. नाहीं आन ध्यान । साधनें मज चाड ॥.] नाहीं आणीक ध्यान । रे साधन मज चाड ॥ २ ॥ शेवटीं [पं. सेवटीं हें ब्रह्मार्पण ।.] ब्रह्मार्पण । या चि मंत्राचें कारण । काना [दे. त. मात्र.] मात्रा वांयांविण । तुका ह्मणे बिंदुलीं [पं. बिंदुलें.] ॥ ३ ॥

१५२४. हरिनामाचें करूनि तारूं । भवसिंधुपार उतरलों [त. उतरीलों. पं. उतरले.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फावलें फावलें आतां । पायीं संतां विनटलों ॥ ध्रु ॥ हरिनामाचा शस्त्र घोडा । संसार गाढा छेदिला ॥ २ ॥ हरिनामाचीं [त. पं. हरिनामाचें.] धनुष्यकांडें विन्मुख तोंडें कळिकाळ ॥ ३ ॥ येणें चि बळें सरते आह्मी । हरिचे [दे. नामें.] नामीं [पं. तिहीं लोकीं.] लोकीं तिहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जालों साचे । श्रीविठ्ठलाचे डिंगर ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१५२५. [पं. नव्हे गुरुत्व.] नव्हें हें गुरुत्व मेघवृष्टि वाणी । ऐकावी कानीं संतजनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आरुष हा शब्द देवाचा प्रसाद । करविला वाद तैसा केला ॥ ध्रु ॥ देहपिंड दान दिला एकसरें । मुळिचें तें खरें टांकसाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे झरा लागला नवनीत । सेविलिया हित पोट धाय ॥ ३ ॥

१५२६. घटीं अलिप्त असे रवि । अग्नि काष्ठामाजी जेवी [त. तेवी.] । तैसा नारायण जीवीं । जीवसाक्षीवर्तनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोग ज्याचे तया अंगीं । भिन्न प्रारब्ध जगीं । विचित्र ये रंगीं । रंगें रंगला गोसावी ॥ ध्रु ॥ देह संकल्पासारिखें [पं. संचल्यासारिखें.] । एक एकांसी पारिखें । सुख आणि दुःखें । अंगीं कर्में त्रिविध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोडें । न कळे तयासी सांकडें । त्याचिया निवाडें । [पं. उठाव (पण हा लेखकप्रमाद आहे).] उगवे केलें विंदान ॥ ३ ॥

१५२७. सद्रदित कंठ [त. दाटे.] दाटो । येणें [त. फुटे.] फुटो हृदय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चिंतनाचा एक लाहो । तुमच्या [पं. हो.] अहो विठ्ठला ॥ ध्रु ॥ नेत्रीं जळ [त. वाहे.] वाहो सदां । आनंदाचे रोमांच ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपादान । इच्छी मन हे जोडी ॥ ३ ॥

१५२८. जेथें देखें तेथें उभा । अवघ्या गगनाचा गाभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळां बैसलें बैसलें । ध्यान राहोनि संचलें ॥ ध्रु ॥ सरसावलें मन । केले सोज्वळ लोचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सवें । आतां [असिजेतें?] असिजेत देवें ॥ ३ ॥

१५२९. तान्हे तान्ह प्याली । [त. भूक भुकेली च ठेली ।.] भूक भुकेनें खादली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयें तें च नाहीं जालें । झाडा घेतला विठ्ठलें ॥ ध्रु ॥ वास वासनेसी नाहीं । मन पांगुळलें पायीं ॥ २ ॥ शेष उरला तुका । जीवा [पं. जीव जीवा जाला०.] जीवीं जाला चुका ॥ ३ ॥

१५३०. पाणिपात्र दिगंबरा [दे. त. दिगांबरा. पं. दिगांबर.] । हस्त करा सारिखे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवश्यक देव मनीं । चिंतनींच सादर ॥ ध्रु ॥ भिक्षा कामधेनुऐशी । अवकाशीं शयन॥ २ ॥ पांघरोनि तुका दिशा । केला वास [पं. त. आलक्षीं.] अलक्षीं ॥ ३ ॥

१५३१. विषयीं विसर पडिला निःशेष । अंगीं ब्रह्मरस ठसावला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी मज झाली अनावर वाचा । छंद या नामाचा घेतलासे ॥ ध्रु ॥ लाभाचिया सोसें पुढें चाली मना । धनाचा कृपणा लोभ जैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गंगासागरसंगमीं । अवघ्या जाल्या ऊर्मि एकमय ॥ ३ ॥

१५३२. [पं. रामकृष्णनाम.] कृष्णरामनाम मांडीं [त. मांडी पारे वोळी. (मांडीं रे पांवोळी असावें).] पांवोळी । तेणें होइल होळी [पं. पापधुनी.] पापा धुनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा मना छंद लावीं रे अभ्यास । जया नाहीं नास ब्रह्मरसा ॥ ध्रु ॥ जोडी तरी ऐसी करावी न सरे । पुढें आस [पं. उरे.] नुरे मागुताली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें धरा कांहीं मनीं । यातायाती खाणी चुकतील ॥ ३ ॥

१५३३. परमार्थी तो न ह्मणावा आपुला । सलगी धाकुला हेळूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोडा चि स्फुलिंग बहुत दावाग्नी । वाढतां इंधनीं [त. विंधनीं.] वाढविला ॥ ध्रु ॥ पितियानें तैसा वंदावा कुमर । जयाचें अंतर देवें [पं. देवकाजीं.] वसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिरीं वाहावें खापर । माजी असे सार नवनीत ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१५३४. ज्याचा ऐसा अनुभव । विश्व देव सत्यत्वें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव तया जवळी असे । पाप नासे [दे. त. पं. दरुषणें.] दर्शनें ॥ ध्रु ॥ कामक्रोधा नाहीं चाली । भूतीं जाली समता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेदाभेद । गेले [पं. गेला.] वाद खंडोनि ॥ ३ ॥

१५३५. सेवा ते आवडी उच्चारावें नाम । भेदाभेदकाम निवारूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे हालावें चालावें बाहेरी । अवघें चि घरीं बैसलिया ॥ ध्रु ॥ देवाचीं च नामें देवाचिये शिरीं । सर्व अळंकारीं समर्पावीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. होय.] आहे भावें चि संतोषी । वसे नामापाशीं आपुलिया ॥ ३ ॥

१५३६. ज्ञानियांचे घरीं चोजवितां देव । तेथें अहंभाव पाठी लागे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनियां ऐसे [पं. ह्मणउनि आवघे सांडीं रे उपाया.] सांडिले उपाय । धरियेले पाय दृढ तुझे ॥ ध्रु ॥ वेदपरायण [दे. वेदपारायण.] पंडित वाचक । न मिळती एक [पं. एकामतीं.] एकांमधीं ॥ २ ॥ पाहों गेलों भाव कैसी आत्मनिष्ठा । तेथें देखें चेष्टा विपरीत ॥ ३ ॥ आपुलिया नाहीं निवाले जे अंगें [पं. आंग । येकी करती ०.] । योगी करती रागें गुरगुरु ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मज कोणांचा पांगिला । नको वा विठ्ठला करूं आतां ॥ ५ ॥

१५३७. पंढरीची वाट पाहें निरंतर । निडळावरी कर ठेवूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातियां निरोप पाठवीं माहेरा । कां मज सासुरा सांडियेलें ॥ ध्रु ॥ पैल [पं. हें कडवें नाहीं.] कोण दिसे गरुडाचे वारिकें । विठ्ठलासारिकें चतुर्भुज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर नाहीं माझ्या जीवा । भेटसी केधवां- पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१५३८. ऐसी जोडी करा [पं. नाम.] राम कंठीं धरा । जेणें चुके फेरा गर्भवास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नासिवंत आटी प्रियापुत्रधन । बीज ज्याचा सीण तें चि फळ ॥ ध्रु ॥ नाव धड करा सहस्त्रां [पं. त. सहस्त्र.] नामांची । जे भवसिंधूची थडी पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळा हाणा तोंडावरी । भाता भरा [पं. हरिराम बाणें.] हरिरामबाणीं ॥ ३ ॥

१५३९. पाहें मजकडे भरोनियां दृष्टी । बहुत हिंपुटी [दे. हिंपुष्टी.] जालों माते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावेंसें वाटे जीवा स्तनपान । नव्हे हें वचन शृंगारिक [दे. त. श्रुंघारिक. पं. शृंघारिक.] ॥ ध्रु ॥ सत्यासाटीं माझी शब्दविवंचना । जोडिल्या वचनाचें तें नव्हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी कळवळ्याची कींव । भागलासे जीव कर्तव्यानें ॥ ३ ॥

१५४०. तुज ह्मणतील कृपेचा सागर । तरि कां केला धीर पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आझुनि कां नये तुज माझी दया । काय देवराया पाहातोसि ॥ ध्रु ॥ आळवितों जैसें पाडस कुरंगिणी । पीडिलिया वनीं तानभूक [त. तान भुके.] ॥ २ ॥ प्रेमरसपान्हा पाजीं माझे आई । धांवें वो विठाई वोरसोनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझें कोण [पं. हरिल.] हरी दुःख । तुजविण एक पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१५४१. भक्ति [पं. ते.] तों कठिण शुळावरील पोळी । निवडे [पं. “निवडेतो” याबद्दल “निवडतो”.] तो बळी विरळा शूर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें पाहें तेथें देखीचा पर्वत । पायाविण भिंत [पं. भीत] तांतडीची ॥ ध्रु ॥ कामावलें [पं. कामाविलें तरी पिका बोज घडे.] तरि पाका ओज घडे । रुचि आणि जोडे श्लाघ्यता हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना पाहिजे अंकुश । नित्य नवा दिस जागृतीचा ॥ ३ ॥

१५४२. पापीं ह्मणों तरि आठवितों पाय । दोष बळी काय तयाहूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा विचाराचे [पं. विचाराची.] घालूनि कोंडणी । काय चक्रपाणी निजलेती [पं. पाहातोसी.] ॥ ध्रु. ॥ एकवेळ जेणें पुत्राच्या उद्देशें । घेतल्याचें कैसें नेलें दुःख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अहो वैकुंठनायका । चिंता कां सेवका तुमचिया ॥ ३ ॥

१५४३. उगविल्या गुंती । ऐशा मागें नेणों किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ख्याती [दे. त. ख्यात.] केली अजामेळें । होतें निघालें दिवाळें ॥ ध्रु. ॥ मोकलिला प्रायश्चितीं । कोणी न धरिती हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुक्त वाट । वैकुंठीची घडघडाट ॥ ३ ॥

१५४४. सरळीं हीं [पं. हें.] नामें उच्चारावीं सदा । हरि बा गोविंदा रामकृष्णा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुण्य पर्वकाळ तीर्थें ही सकळ । कथा सिंधुजळ न्हाऊं येती ॥ ध्रु. ॥ अवघे चि लाभ बैसालिया घरा । येती भाव धरा एके ठायीं ॥ २ ॥ सेळ्या मेंढ्या गाई सेवा घेती ह्मैसी । कामधेनु तैसी नव्हे एक [पं. एकी.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुखें पाविजे अनंता । हें वर्म जाणतां सुलभ चि ॥ ४ ॥

१५४५. पवित्र तो देह वाणी पुण्यवंत । जो वदे अच्युत सर्व काळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयाच्या चिंतनें तरतील दोषी । जळतील रासी पातकाच्या ॥ ध्रु. ॥ देव इच्छी रज चरणींची माती । धांवत चालती मागें मागें ॥ २ ॥ काय त्यां उरलें वेगळें आणीक । वैकुंठनायक जयां कंठीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवभक्तांचा संगम । तेथें ओघ नाम त्रिवेणीचा ॥ ४ ॥

१५४६. पाप ताप दैन्य जाय उठाउठीं । जालिया भेटी हरिदासांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें बळ नाहीं आणिकांचे अंगीं । [पं. तप तीर्थ जगीं दान व्रतें ।.] तपें तिर्थें जगीं दानें व्रतें ॥ ध्रु. ॥ चरणींचें रज वंदी शूळपाणी । नाचती कीर्तनीं त्यांचे माथां ॥ २ ॥ भव तरावया उत्तम हे नाव । भिजों नेंदी पाव हात कांहीं ॥ ३ ॥ [पं. हें कडवें लेखकप्रसादानें लिहिण्याचें राहिलें आहे] तुका ह्मणे मन जालें समाधान । देखिले चरण वैष्णवांचे ॥ ४ ॥

१५४७. येणें बोधें आह्मी असों सर्वकाळ । करूनि निर्मळ हरिकथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी भूमीवरी एक [पं. “दैवांचे” याबद्दल छंदासाठीं “दइवांचे” असें सर्व प्रतींत लिहिलें आहे.] दइवांचे । निधान हें वाचे सांपडलें ॥ ध्रु. ॥ तरतील कुळें दोन्ही उभयतां । गातां आइकतां सुखरूप ॥ २ ॥ न चळे हा मंत्र न [पं. न ह्मणे] ह्मणों यातीकुळ । न लगे काळ वेळ विचारावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझा विठ्ठल विसांवा । सांटवीन हांवा हृदयांत ॥ ४ ॥

१५४८. बहुतां जन्मींचें [पं. जन्मांचें.] संचित । सबळ होय [पं. जरि होय.] जरि बहुत । तरि चि होय हरिभक्त । कृपावंत [पं. अंतरीं.] मानसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणवी ह्मणियारा तयांचा । दास आपुल्या दासांचा । अनुसरले [पं. अनुसरल्या.] वाचा । काया मनें विठ्ठलीं ॥ ध्रु. ॥ असे भूतदया मानसीं । अवघा देखे हृषीकेशी । जीवें न विसंबे [दे. त. तयासी.] त्यासी । मागें मागें हिंडतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निर्विकार । शरणागतां वज्रपंजर । जे जे अनुसरले नर । तयां [पं. जन्मा.] जन्म चुकलें ॥ ३ ॥

१५४९. तारूं लागलें बंदरीं । चंद्रभागेचिये तिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लुटा लुटा संतजन । अमुप हें रासी धन ॥ ध्रु. ॥ जाला हरिनामाचा तारा । सीढ लागलें फरारा ॥ २ ॥ तुका जवळी हमाल । भार चालवी विठ्ठल ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१५५०. आळवीन स्वरें । कैशा [पं. मधुर.] मधुरा उत्तरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यें वो यें वो पांडुरंगे । प्रेमपान्हा मज दें गे ॥ ध्रु ॥ पसरूनि चोंची । [दे. वचन हें करुणेची. पं. वचनें हे करुणेची.] वचनें हीं करुणेचीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । आह्मी [त. पं. लडिवाळे आळी] लडिबाळें आळीं ॥ ३ ॥

१५५१. सकळिकांचें समाधान । [पं. नाहीं.] नव्हे देखिल्यावांचून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. रूप दावीं रे अनंता ।.] रूप दाखवीं रे आतां । सहस्रभुजांच्या मंडिता ॥ ध्रु ॥ शंखचक्रपद्मगदा । गरुडासहित ये गोविंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कान्हा । भूक लागली नयनां ॥ ३ ॥

१५५२. पतितपावना । दिनानाथा नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें रूप माझे मनीं । राहो नाम जपो वाणी ॥ ध्रु ॥ ब्रह्मांडनायका । भक्तजनाच्या पाळका ॥ २ ॥ [पं. जीवींचिया.] जीवांचिया जीवा । तुका ह्मणे देवदेवा ॥ ३ ॥

१५५३. करीं हें चि काम । मना जपें राम राम ॥ १ ॥ लागो हा चि छंद । मना गोविंद गोविंद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना । मज भीक द्यावी दीना ॥ ३ ॥

१५५४. आपुलिया लाजा । धांवे भक्तांचिया काजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम धरिलें दिनानाथ । सत्य करावया व्रत ॥ ध्रु ॥ [पं. "आघात" याबद्दल "घात आघात".] आघात निवारी । छाया पीतांबरें [त. पीतांबर.] करी ॥ २ ॥ उभा कर कटीं । तुका ह्मणे याजसाटीं ॥ ३ ॥

१५५५. साधावया भक्तिकाज । [पं. नाहीं लाज धरीत.] नाहीं लाज हा धरीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियासी शरण जावें । शक्ती जीवें न वंची ॥ ध्रु ॥ भीष्मपण केला खरा । धनुर्धरा रक्षीलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. साक्षी.] साक्ष हातीं । तो म्यां चित्तीं धरियेला ॥ ३ ॥

१५५६. धेनु चरे वनांतरीं । चित्त बाळकापें घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें करीं वो माझे आई । ठाव देउनि राखें पायीं ॥ ध्रु ॥ काढितां तळमळी । जिवनाबाहेर मासोळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुडी । जीवाप्राणांची आवडी ॥ ३ ॥

१५५७. हरिजनाची कोणां न घडावी निंदा । साहात गोविंदा नाहीं त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूपा येऊनियां धरी अवतार । भक्तां अभयंकर खळां कष्ट ॥ ध्रु ॥ दुर्वास [पं. "हा"] हा छळों आला आंवऋषी । सुदर्शन त्यासी जाळित फिरे ॥ २ ॥ द्रौपदीच्या क्षोभें कौरवांची शांति । होऊनि श्रीपति साह्य [दे. त. साहे.] केलें ॥ ३ ॥ न साहे चि वघ्रु पांडवां पारिखा । धुडाविला सखा बळिभद्र ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अंगीं राखिली दुर्गंधि । अश्वत्यामा वधी पांडवपुत्रां ॥ ५ ॥

१५५८. ज्यासी आवडी हरिनामांची । तो चि एक बहु शुचि ॥ १ ॥ जपतो [पं. जपे हरिनाम बीज. दे. जपतो हरिनामें बीज.] हरिनाम बीज । तो चि वर्णामाजी द्विज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्णा धर्म । अवघें आहे सम ब्रह्म ॥ ३ ॥

१५५९. विठ्ठल हा चित्तीं । गोड लागे गातां गीतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां विठ्ठल जीवन । टाळ चिपळिया धन ॥ ध्रु ॥ विठ्ठल [पं. विठ्ठल विठ्ठल वाणी.] हे वाणी । अमृत हे संजिवनी ॥ २ ॥ रंगला या रंगें । तुका विठ्ठल [पं. सर्व अंगें.] सर्वांगें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१५६०. विठ्ठल विठ्ठल मंत्र सोपा । करी पापा निर्मूळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्यवंता छंद मनीं । कोडें [पं. कोड.] कानीं ऐकती ॥ ध्रु ॥ विठ्ठल हें दैवत भोळें । चाड काळें न धरावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भलते याती । विठ्ठल चित्तीं ते [पं. शुद्ध ते.] शुद्ध ॥ ३ ॥

१५६१. ह्मणे विठ्ठल ब्रह्म नव्हे । त्याचे बोल नाइकावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तो [पं. "तो" नाहीं.] हो का कोणी एक । आदि करोनि ब्रह्मादिक ॥ ध्रु ॥ [पं. जया विठ्ठल नाहीं ठावा.] नाहीं विठ्ठल जया ठावा । तो ही डोळां न पाहावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । त्याची भीड मज कांहीं ॥ ३ ॥

१५६२. एक पाहातसां एकांचीं दहनें । सावध त्या गुणें कां रे नव्हा [पं. न्हावा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मारा हाक देवा भय [पं. अटाहास्य] अटाहासें । जंव काळाऐसें जालें नाहीं ॥ ध्रु ॥ मरणांची तंव गांठोडी पदरीं । जिणें [पं. जिणें तो चि माप भरे.] तो चि वरि माप भरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धिंग [दे. त. पं. धींग (फक्त स्वकोशांत "धिंग" असा आहे).] वाहाती मारग । अंगा आलें मग हालों नेदी ॥ ३ ॥

१५६३. संतांसी तों नाहीं सन्मानाची चाड । परि पडे द्वाड [पं. अव्हेरिती.] अव्हेरितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि तया न वजावें ठाया । होतसे घात या [पं. दुर्बळासी.] दुर्बळाचा ॥ ध्रु ॥ भावहीना आड येतसे आशंका । उचितासी चुका घालाक्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जया संकोच दर्शनें । तया ठाया जाणें अनुचित ॥ ३ ॥

१५६४. संसारसंगें परमार्थ जोडे । ऐसें काय घडे जाणतेनो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हेंडग्याच्या [पं. हेंडगाच्या.] आळां अवघीं चिपाडें । काय तेथें [पं. तेथी] गोडें निवडावीं ॥ ध्रु ॥ ढेकणाचे बाजे सुखाची कल्पना । मूर्खत्व वचना येऊं पाहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मद्य सांडवी लंगोटी । सांगितला सेटीं [पं. सेवटीं.] विचार त्या ॥ ३ ॥

१५६५. [पं. जातीच्याला चडे०.] जातीचें तें चढे प्रेम । पक्षी स्मरे राम राम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते काय गुण लागती येरां । [पं. कामा न शोभे पिंजरा.] कामा पिंजरा शोभेना ॥ ध्रु ॥ शिकविलें तें [पं. "तें" नाही] सुजात सोसी । [प. मग मोल चढे त्यासी] मग तयासी मोल चढे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेषधारी । हिजड्या नारी [पं. न होती. दे. नव्हती.] नव्हेति ॥ ३ ॥

१५६६. [दे. त. वसने] वसोनि थिल्लरीं । बेडुक सागरा धिक्कारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं देखिला ना ठावा । तोंड पिटी करी हांवा ॥ ध्रु ॥ [दे. त. फुगातें.] फुगतें काउळें । ह्मणे मी राजहंसा आगळें ॥ २ ॥ गजाहूनि खर । ह्मणे चांगला मी फार ॥ ३ ॥ मुलाम्याचें नाणें । तुका ह्मणे नव्हे सोनें ॥ ४ ॥

१५६७. मुक्त होता परी बळें जाला बद्ध । घेउनियां छंद माझें माझें ॥ १ ॥ पाप पुण्य अंगीं घेतलें जडून । वर्म नेणे कोण [पं. धरिता.] करिता तो ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे गेले व्यर्थ वांयां विणे । जैसा मृग शीणें मृगजळें.] तुका ह्मणे वांयां गेलें वांयां विण । जैसा मृगशीण मृगजळीं ॥ ३ ॥

१५६८. पंढरिये माझें माहेर साजणी । ओवियें कांडणीं गाऊं गीत [पं. त. गीती] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राही रखुमाई सत्यभामा माता । पांडुरंग पिता [पं. माहेर माझें.] माहियेर ॥ ध्रु ॥ उद्धव अक्रूर व्यास आंबऋषि । भाई नारदासी गौरवीन ॥ २ ॥ गरुड बंधु लडिवाळ पुंडलीक । यांचें कवतुक वाटे मज ॥ ३ ॥ मज बहु गोत संत आणि महंत । नित्य आठवीत ओवियेसी ॥ ४ ॥ निवृत्ति ज्ञानदेव सोपान चांगया । जिवलगा माझिया नामदेवा ॥ ५ ॥ नागोजन मित्रा नरहरि सोनारा । रोहिदास [पं. रोहिदासा.] कबिरा सोईरिया ॥ ६ ॥ [पं. परसा.] परसो

विषयानुक्रम

भागवता सुरदास सांवता । गाईन नेणतां सकळांसी ॥ ७ ॥ चोखामेळा संत जिवाचे सोइरे । न पडे विसर यांचा घडी ॥ ८ ॥ जीवींच्या जीवना एका जनार्दना । पाटका [पं. पाठक हा कान्हा मिराबाई ।. त. पाटक कान्हया ०. दे. पाटका०.] कान्हया मिराबाई ॥ ९ ॥ आणीक [दे. हे.] ही संत महानुभाव मुनि । सकळां चरणीं जीव माझा ॥ १० ॥ आनंदें ओविया गाईन मी त्यांसी । जाती पंढरीसी वारकरी [दे. वारेकरी.] ॥ ११ ॥ तुका ह्मणे माझा बळिया बापमाय । [दे. त. हरुषें. पं. हर्षे नांटे.] हर्षें नांदों सये घराचारी ॥ १२ ॥

१५६९. पोट लागलें पाठीशीं । हिंडवितें देशोदेशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटाभेणें जिकडे जावें । तिकडे पोट येतें सवें ॥ ध्रु. ॥ जप तप अनुष्ठान । पोटासाटीं जाले दीन ॥ २ ॥ पोटें सांडियेली चवी । नीचापुढें तें नाचवी ॥ ३ ॥ पोट काशियानें भरे । तुका ह्मणे झुरझुरूं मरे ॥ ४ ॥

आरत्या ॥ १३ ॥

१५७०. जगदीश [दे. त. जगदेश जगदेश.] जगदीश तुज ह्मणती । परि या जनामाजी असशील युक्ति । पुण्यपापविरहित [पं. पुण्यपापाविरहित.] सकळां अधिपति । दृष्टा परि नळणी अलिप्त गति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव जय पंढरिनाथा । श्रीपंढरिनाथा । [पं. नुरे चि पाप.] नुरे पाप विठ्ठल ह्मणतां सर्वथा ॥ ध्रु. ॥ आगम निगम तुज नेणती कोणी । परि तूं भाव भक्ति जवळी च दोन्ही । नेणतां विधियुक्त राते [("पूजनीं" अथवा "पूजेनें" असें असावें) पं. ०पुजूनी । न माय ब्रह्मांडीं तो संतुष्ट०.] पूजेनी । न माये ब्रह्मांडीं संपुष्टशयनीं ॥ २ ॥ असुरां काळ भासे विक्राळ पुढें । पसरी मुख एक चावितो धुडें । भक्ता शरणागता चाले तो पुढें । दावी वाट जाऊं नेदी वांकडें ॥ ३ ॥ एकाएकीं बहु विस्तरला सुखें । खेळे त्याची लीळा तो चि कवतुकें । तेथें नरनारी कवण बाळकें । काय पापपुण्य कवण सुखदुःखें ॥ ४ ॥ सकळां वर्मा तूं चि जाणशी एक । बद्ध मोक्ष प्राप्त आणि सुखदुःख । जाणों ह्मणतां तुज ठकलीं बहुतेकें [पं. त. बहुतेक.] । तुका ह्मणे शरण आलों मज [त. राख.] राखें ॥ ५ ॥

१५७१. दैत्यभारें पीडिली [दे. पृथुवी.] पृथ्वी बाळा । ह्मणोनि तूज येणें जालें गोपाळा । भक्तिप्रतिपाळक उत्सव [पं. ०उत्साहो सोहळा । मंगळ तुज गाती आबळा बाळा.] सोहळा । मंगळें तुज गाती [त. आबळें बाळा.] आबळ बाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव जय गरुडध्वजा । श्रीगरुडध्वजा [पं. एवढा चरण नाहीं.] । आरती ओवाळूं तुज भक्तीकाजा ॥ ध्रु. ॥ गुण रूप नाम नाहीं जयासी । चिंतितां तैसा चि होसी [त. जयांसी.] तयांसी । मत्स्य कूर्म वराह नरसिंह जालासी । असुरां काळ [दे. मुणि] ह्मूण ठाके ध्यानासी ॥ २ ॥ सहस्र रूपें नाम सांवळा ना गोरा । श्रुति नेती ह्मणती तुज विश्वंभरा । जीवनां जीवन तूं चि होसी दातारा । न कळे पार ब्रह्मादिकां सुरवरां ॥ ३ ॥ संतां महंतां [पं. ह्मणवी घरीं.] घरीं ह्मणवी ह्मणियारा । शंखचक्रगदाआयुधांचा भारा । सुदर्शन घरटी फिरे अवश्वरा [पं. आवस्वरा (अवसरा?).] । सकुमार ना स्थूळ होसी गोजिरा ॥ ४ ॥ भावेंविण तुझें न घडे पूजन । सकळ ही गंगा जाल्या तुजपासून । उत्पत्ति प्रळय तूं [पं. करिसी तूं चि पाळण.] चि करिसी पाळण । धरूनि राहिला तुका निश्चयीं चरण ॥ ५ ॥

१५७२. काय तुझा महिमा वर्णूं मी किती । [दे. पं. नामे मात्रें.] नाममात्रें भवपाश तुटती । पाडातां [दे. पं. पाउले.] पाउलें हे विष्णुमूर्ती । कोटिकुळां सहित जे [पं. "जे" याबद्दल "जग".] उद्धरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव [पं."जय"नाहीं.] जय पंढरिराया । श्रीपंढरिराया । करुनियां कुरवंडी । सांडीन काया ॥ ध्रु. ॥ मंगळआरतीचा थोर महिमा । आणीक द्यावया नाहीं उपमा । श्रीमुखासहित देखे जो कर्मा । पासुन सुटे जैसा रवि नासी तमा ॥ २ ॥ धन्य व्रतकाळ हे एकादशी । जागरण उपवास घडे जयांसी । विष्णूचें पूजन एकाभावेंसी । नित्यमुक्त पूज्य तिहीं लोकांसी ॥ ३ ॥ न वजे वांयां काळ जे तुज ध्याती । [पं. अखंड तुझा वास जयांच्या चित्तीं.] असे तुझा वास

विषयानुक्रम

तयांच्या चित्तीं । धाले सुखें सदा प्रेमें हुल्लती । तीर्थें [त. मळिणें, दे. पं. मळिन.] मळिण वास तयांचा पाहाती ॥ ४ ॥ देव भक्त तूं चि जालासी दोन्ही । वाढावया सुख भक्ति हे जनीं । जड जीवां उद्धार होय लागोनि । शरण तुका वंदी पाउलें दोन्ही ॥ ५ ॥

१५७३. कंसरायें गर्भ बधियेले सात । ह्मणोनि गोकुळासी आले अनंत । घ्यावया अवतार [पं. "जालें" शब्द नाहीं.] जालें हें चि निमित्त [दे. त. पं. निमित्य.] । असुर संहारूनि तारावे भक्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव जय विश्वरूपा । श्रीविश्वरूपा । [पं. "श्रीविश्वरूमा" नाहीं.] । ओवाळीन तुज देहदीपें बापा ॥ ध्रु. ॥ स्थूळरूप होऊनि धरितसे सानें । जैसा भाव तैसा तयांकारणें । दैत्यांसी भासला सिंह [दे. सिहीं गजान. त. सिंही ग्लाने.] गजानें । काळासी महाकाळ यशोदेसी तान्हें ॥ २ ॥ अनंत वर्णी कोणा न कळे चि पार । सगुण कीं निर्गुण हा ही निर्धार । पांगलीं [दे साई.] साही अठरा करितां वेव्हार । तो वळितसे [पं. तो हा वळितसे] गौळियांचें खिल्लार ॥ ३ ॥ तेहतिस कोटि तिहीं देवांसी श्रेष्ठ । [पं. पाउलें पाताळी स्वर्गी मुगुट.] पाउलें पाताळी नेणती स्वर्ग मुगुट । गिळिलीं चौदा भुवनें तरि न भरे चि पोट । तो खाउन घाला गोपाळाचें उच्छिष्ट ॥ ४ ॥ महिमा वर्णू तरि पांगलिया श्रुति । सिणला शेष चिरल्या जिव्हा करितां स्तुती । भावेंविण कांहीं न चले चि युक्ति । राखें शरण तुकयाबंधु करी विनंती ॥ ५ ॥

१५७४. परमानंदा परमपुरुषोत्तमरामा । अच्युता अनंता हरि मेघश्यामा । अविनाशा अलक्षा परता परब्रह्मा । अकळकळा कमळापती न कळे महिमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देव जय देव [दे. त. जया जी श्रीपती.] जय जी श्रीपती । मंगळशुभदायका करीन ॥ ध्रु. ॥ आरती गोविंदा गोपाळा गोकुळरक्षणा । गिरिधरकर भवसागरतारक दधिमथना । मधुसूदन मुनिजीवन धरणीश्रमहरणा । दीनवत्सळ सकळां मूळ जय जयनिधाना ॥ २ ॥ विश्वंभरा [पं. विश्वंभरा सर्वेश्वरा जगदोद्धारा.] सर्वेश्वर जगदाधारा । चक्रधर करुणाकर पावन गजेंद्रा । सुखसागर गुणआगर मुगुटमणी शूरा । कल्याणकैवल्यमूर्ति मनोहरा ॥ ३ ॥ गरुडासना शेषशयना नरहरी । नारायणा ध्याना [दे. त. सुरहरवरगौरी.] सुरवरहरगौरी । नंदा नंदनवंदन त्रिभुवनांभीतरी । अनंतनामीं ठसा अवतारांवरी ॥ ४ ॥ सगुणनिर्गुणसाक्ष श्रीमंत संतां । भगवाना [पं. 'भगवाना' नाहीं.] भगवंता कालकृतांता [दे. त. कालकृदांता (कालकृदंता?).] । उत्पत्तिपाळणपासुन संहारणसत्ता । शरण तुकयाबंधु तारीं रिति बहुतां ॥ ५ ॥

१५७५. पंढरि पुण्यभूमी भीमा दक्षिणवाहिनी । तीर्थ हें चंद्रभागा महा पातकां धुनी । उतरलें वैकुंठमहासुख मेदिनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा पांडुरंगा [दे. त. जया] जय अनाथनाथा । आरती ओंवाळीन तुह्मां लक्ष्मीकांता ॥ ध्रु. ॥ नित्य नवा सोहळा हो [पं. ही.] महावाद्यांचा [दे. महावाद्यां गजर] गजर । सन्मुख गरुड पारीं उभा जोडुनि कर । मंडितचतुर्भुजा कटीं मिरवती कर ॥ २ ॥ हरिनाम कीर्तन [पं. कीर्तनें.] हो आनंद महाद्वारीं । नाचती प्रेमसुखें नर तेथिंच्या नारी । जीवन्मुक्त लोक नित्य पाहाती हरी ॥ ३ ॥ आषाढी कार्तिकी हो गरुडटकयां [पं. गरुडटकियांचा.] भार । गर्जती नामघोषें [दे. नाम घोष.] महावैष्णववीर । पापासी रीग नाहीं असुर कांपती सुर ॥ ४ ॥ हें सुख पुंडलिकें कसें आणिलें बापें । निर्गुण साकारलें आह्मांलागिं [पं. आह्मांलागीं सोपें.] हें सोपें । ह्मणोनि चरण धरोनि तुका राहिला सुखें ॥ ५ ॥

१५७६. अवतार गोकुळीं हो जन तारावयासी । लावण्यरूपडें हें तेजपुंजाळरासी [पं. तेजः पुंजाळ रासी.] । उगवतां कोटि बिंबें रवि लोपले शशी । [पं. उत्साह.] उत्साव सुरवरां मही थोर मानसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा कृष्णनाथा जय रखुमाईकांता । आरती ओंवाळीन तुह्मां देवकीसुता । जय देवा कृष्णनाथा ॥ ध्रु. ॥ वसुदेवदेवकीची बंद फोडुनी [पं. फोडिली.] शाळ । होउनि विश्वजनिता तया पोटिंचा बाळ । दैत्य हे त्रासियेले समूळ कंसासी [पं. कंसादि.] काळ । राजया [पं. राज्यया.] उग्रसेना केला मथुरापाळ ॥ २ ॥ राखतां गोधनें हो इंद्र

विषयानुक्रम

कोपला [दे. वरि.] भारी । मेघ जो कडाडिला शिळा वर्षतां धारीं । राखिलें गोकुळ [त. हो.] हें नखीं धरिला गिरी । निर्भय लोकपाळ अवतरले हरी ॥ ३ ॥ कौतुक पाहावया माव ब्रह्यानें केली । [पं. वत्सें हे चारोनियां. दे. वत्सें चोरोनियां.] वत्सें ही चोरुनियां सत्यलोकासि नेलीं । गोपाळ [पं. गाई वत्स.] गाईवत्सें दोहीं ठायीं [त. पं. रक्षिली.] राखीलीं । सुखाचा प्रेमसिंधु अनाथांची माउली ॥ ४ ॥ तारिलें भक्तजना दैत्य निर्दाळूनि । पांडवां साहकारी आडल्यां निर्वाणी । गुण मी काय वर्णूं मति केवढी [दे. वाणूं.] वाणी । विनवितो दास तुका ठाव देईं [पं. मागे.] चरणीं ॥ ५ ॥

१५७७. सुंदर अंगकांती [दे. मुखें. पं. मुळ.] मुख भाळ सुरेख । बाणली उटी अंगीं टिळा [पं. साजिरा.] साजिरी रेख । मस्तकीं मुगुट कानीं कुंडलां [पं. कुंडलें.] तेज फांके । आरक्त दंत हिरे कैसे शोभले निके ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा चतुर्भुजा जय [दे. त. जया.] लावण्यतेजा । आरती ओवाळीन [त. भवतारिया वोजा. पं. भवतारी हा वजा.] भवतारिया हा वोजा । जय० ॥ ध्रु. ॥ उदार जुंझार हा जया वाणिती श्रुति । परतल्या नेति ह्मणती तयां न कळे गति । भाट हा चतुर्मुखें अनुवाद करिती । पांगलीं साही अठरा रूप न गति ॥ २ ॥ ऐकोनि रूप ऐसें तुजलागीं धुंडिती । बोडके नग्न एक निराहार [दे. ईति. त. इति.] यति । साधनें योग नाना तपें दारुण किती [पं. तपती.] । सांडिलें सुख दिली [पं. दिले संसाराची त्या शांति ।.] संसारा शांती ॥ ३ ॥ भरूनि माजी लोकां तिहीं नांदसि एक । कामिनी मनमोहना रूप नाम अनेक । नासति नाममात्रें भवपातकें [पं. भवपातक.] शोक । पाउलें वंदिताती [पं. वंदितो.] सिद्ध आणि साधक ॥ ४ ॥ उपमा द्यावयासी दुजें काय हें तुज । तत्त्वासि तत्त्वसार मूळ जालासी बीज । खेळसि बाळलीळा अवतार सहज । विनवितो दास तुका कर जोडोनि तुज ॥ ५ ॥

१५७८. सकुमार मुखकमळ निजसारनिर्मळ । सावळी सुनीळ तनु भ्रमरांग कुरळ । झळकति दिव्य तेजें दंत माज पातळ [पं. पाताळ] । मिरवलिं मपूरपत्रें [दे. त. पं. मयोरपत्रें.] मुगुट कुंडलें माळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा जगदीश्वरा । धन्य रखुमाईवरा । आरती करीन काया । ओंवाळिन सुंदरा । जय० ॥ ध्रु. ॥ गोजिरें ठाणमान [दे. ढाणमाण.] भुजा मंडित चारी । शोभति शंखचक्रगदापद्म मोहरी । हृदयीं ब्रह्मपद बाणलें शृंगारी । गर्जति चरणीं वांकी कंठ कोकिळास्वरीं [पं. कोकिळस्वरी.] ॥ २ ॥ घवघवित उटी अंगीं बावन चंदनांची । [दे. लल्हाट. पं. लह्माट.] लल्लाटीं कस्तुरिचा कास पितांवराची । [पं. ही पंक्ति नाहीं.] कटिसूत्र वरि साजिरें प्रभा वर मोतियांची । संगीत सकळ मुद्रा पाउलें कुंकुमाचीं ॥ ३ ॥ सौभाग्यसुख सागर गुणलावण्यखाणी । लाघवी दीनवत्सळ विश्व लाविलें ध्यानीं । आश्चर्य देव करिती ऋषि राहिले मुनि । धन्य ते प्रसवली ऐसिया नंदपत्नी ॥ ४ ॥ वर्णितां ध्यान महिमा श्रुति राहिल्या नेति । रविकोटि चंद्र तारा प्रकाशा न तुळती । उदार सुर गंभीर [पं. ० गंभीर आनंद हे मूर्ति.] पूर्ण आनंदमूर्ति । तुकयाबंधु ह्मणे स्तवूं मी काय किती ॥ ५ ॥

१५७९. महा जी महादेवा महाकाळमर्दना । मांडियेलें उग्रतप महादीप्त दारुणा । परिधान व्याघ्रांबर चिताभस्मलेपना [दे. चिदाभस्मलेपना.] । स्मशानं [पं. स्मशानीं.] क्रीडास्थळ तुह्मा जी त्रिनयना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय देवा हरेश्वरा जय पार्वतीवरा । आरती ओंवाळिन कैवल्यदातारा । जय० रुद्र हें नाम तुह्मां उग्र संहारासी [पं. त. संहाररासी.] । शंकर शिव भोळा उदार सर्वस्वीं । उदक बेलपत्र टाळी वाहिल्या देसी । आपुलें पद दासां ठाव देंई [पं. देसी.] कैलासीं ॥ २ ॥ त्रैलोक्यव्यापका हो जन [पं. वन.] आणि विजन । विराटस्वरूप हें तुझें साजिरें ध्यान । [पं. करिती.] करितो वेद स्तुती कीर्ती [पं. मुख्य.] मुखें आपण । जाणतां नेणवे हो तुमचें महिमान ॥ ३ ॥ बोलतां नाम महिमा असे आश्चर्य जगीं । उपदेश केल्यानंतरें पापें पळती वेगीं । हरहर वाणी गजें प्रेम संचरे अंगीं । राहिलि दृष्टी चरणीं रंग मीनला रंगीं ॥ ४ ॥ [पं. पूजिलें.] पुजूनि लिंग उभा तुका जोडोनी हात । करिती विज्ञापना परिसावी हे मात । अखंड राहूं द्यावें माझें चरणीं चित्त । घातले साष्टांग [पं. माझे.] मागे मस्तकीं हात ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१५८०. अवतारनामभेद गणा आदि [पं. अगाध.] अगाद । जयासि पार नाहीं पुढें खुंटला वाद । एक चि दंत शोभे मुख विक्राळ दोंद । ब्रह्मांडामाजि दावी अनंत हे छंद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय जया गणपती ओंवाळित आरती । साजिऱ्या सरळ भुजा फरशकमळ शोभती ॥ ध्रु. ॥ हे मही ठेंगणी हो तुज नृत्यनायका । भोंवरि फेर देतां असुर मर्दिले एकां । घातले तोडरीं हो भक्तजनपाळका । [पं. ही पंधि नाहीं.] सहस्र नाम तुज भुक्तिमुक्तिदायका ॥ २ ॥ सुंदर शोभला हो रूपें लोपलीं तेजें । उपमा काय देऊं असे आणिक दुजें । रविशशितारागणें [त. ॰ तारांगणें ॰.] जयामाजी सहजें । उदरीं सामावलीं जया ब्रह्मांडबीजें ॥ ३ ॥ वर्णिता शेष लीळा तया भागलीं मुखें । पांगुळले वेद चारी कैसे राहिले सुखें । अवतार जन्मला हो लिंगनाभी या मुखें । अमूर्त मूर्तिमंत होय भक्तीच्या सुखें ॥ ४ ॥ विश्व हें रूप तुझें हस्त पाद मुखडें । ऐसा चि भाव देईं तया नाचतां पुढें । धूप दीप पंचारति ओंवाळिन निवाडें । [त. राख या शरणांगता. पं. राखे शरणांगता.] राखें या शरणागता तुका खेळतां लाडें ॥ ५ ॥

१५८१. कनकाच्या परियेळीं उजळूनि आरती । [पं. रत्नदीपप्रभा.] रत्नदीपशोभा कैशा पाजळल्या ज्योती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ओंवाळूं गे माये सबाह्य साजिरा । राहिरखुमाईसत्यभामेच्या बरा ॥ ध्रु. ॥ मंडितचतुर्भुज दिव्य कानीं कुंडलें । श्रीमुखाची शोभा पाहातां तेज कांकलें ॥ २ ॥ वैजयंती [पं. माळा.] माळ गळां शोभे श्रीमंत । शंखचक्रगदापद्म आयुधें शोभत ॥ ३ ॥ सांवळा सकुमार जैसा कर्दळीगाभा । चरणीचीं नेपुरें बांकी गर्जती नभा ॥ ४ ॥ ओंवाळितां मन हें [पं. "हें" नाहीं.] उभें ठाकलें ठायीं । [पं. समदृष्टि समान तुकया लागला पायीं.] समदृष्टि समाधि तुकया लागली पायीं ॥ ५ ॥

१५८२. भक्तीचिया पोटीं बोध कांकडा ज्योती । पंचप्राण जीवें भावें ओंवाळूं आरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ओंवाळूं आरती माझ्या पंढरीनाथा । दोन्ही कर जोडोनि चरणीं ठेवीन माथा ॥ ध्रु. ॥ काय महिमा वर्णूं आतां सांगणें तें किती । कोटि ब्रह्महत्या मुख पाहतां जाती ॥ २ ॥ राही रखुमाई दोही दों बाही । मयूर पिच्छचामरें ढाळिति ठायीं ठायीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दीप घेऊनि जन्मनति शोभा । विटेवरी उभा दिसे लावण्यगाभा ॥ ४ ॥
[या अभंगाच्या पुढें रामेश्वर भटाचा एक अभंग तळेगांवच्या प्रतींत आहे तो :—

तूं चि आत्माराम नव्हेसी देहधारी । स्तुति जरीं होय झडो माझी वैखरी । पातकीं मूढ जन पडतील अघोरीं । यालागीं अवतार केला महीवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जय जय भक्तराया धर्ममूर्ति तुकया । आरती वोंवाळीं भावें तुझिया पायां ॥ ध्रु. ॥ तुझे ठायीं असे भ्रम कोणा नकळे नेम । जन हें काय जाणे अनुभवितो राम । टाकोनि अभिमान जीवीं धरिलें प्रेम । बोलोनि महिमा तुझा जना दिला विश्राम ॥ २ ॥ अद्भुत महिमा तुझा काय वर्णूं दातारा । उदकेंविण अन्न दिवस क्रमिले तेरा । आतां हे ऐसी प्राप्ति काय घडेल येरां । उदकीं कागद दिन रक्षिले अठरा ॥ ३ ॥ ऐकतां तुझें वचन मन होय उन्मन । सच्चिदानंद गाभा तुजठायीं पूर्ण । नित्य हें असो माझें तुझे पायीं अनुसंधान । करूनि कृपादान देईं इतुकें दान ॥ ४ ॥ शास्त्र आणि वेदांत शिष्टाचार समस्त । आणिला एकवाक्या जनलोक कृतार्थ । विशेष रामेश्वरा प्रेम दिलें बहुत । विनवितों तुज आतां ठेवीं मस्तकीं हात ॥ ५ ॥]

॥१३॥

१५८३. धन्य दिवस आजि [दे. त. दरुषण.] दर्शन संतांचें । नांदे तया घरीं दैवत पंढरीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य पुण्य रूप कैसा जाला संसार । देव आणि भक्त दुजा नाहीं विचार ॥ ध्रु. ॥ धन्य पूर्व पुण्य वोडवलें निरुतें । संतांचें [दे. त. दरुषण.] दर्शन जालें भाग्यें बहुतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य आह्मां जोडली जोडी । संतांचे चरण [त. आतां न विसंभें घडी ।.] आतां जीवें न सोडीं ॥ ३ ॥

१५८४. [पं. गाऊं नाचूं विठु तुझा॰.] गाऊं वाणूं तुज विठो तुझा करूं अनुवाद । जिकडे पाहें तिकडे सर्वमय गोविंद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंद रे विठोबा जाला माझे मनीं । देखिले [त. देखिलें लोचनीं विटेसहित पाउलें ।. दे. पं. (पाउल शब्द पुल्लिंगी धरिला आहे).] लोचनीं विटेसहित पाउले ॥ ध्रु. ॥ [त. न करीं तप रे मुक्तीचे॰. पं. न करीं तप साधन मुक्तीचे॰.] न

विषयानुक्रम

करीं तपसाधनें रे मुक्तीचे सायास । हा चि जन्मोजन्मीं गोड [त. सेवीं.] भक्तीचा रस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां प्रेमा उणें तें काई । पंढरीचा राणा सांटविला हृदयीं ॥ ३ ॥

१५८५. मागणें तें एक तुजप्रति आहे । देशी तरि पाहें पांडुरंगा ॥ १ ॥ या संतांसी निरवीं हें मज देईं । आणिक दुजें काहीं न [पं. नागें.] मगें तुज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां उदार होईं । मज ठेवीं पायीं संतांचिया ॥ ३ ॥

स्वामींनीं काया ब्रह्म केली ते अभंग ॥ २४ ॥

१५८६. शोधितां चि नये । ह्मणोनि वोळगतों पाये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दिसों नये जना । ऐसें करा नारायणा ॥ ध्रु ॥ परतोनि मन । गेलें ठायीं चि मुरोन ॥ २ ॥ विसरला तुका । बोलों चालों जाला मुका ॥ ३ ॥

१५८७. रज्जुसर्पाकार । भासयेलें [त. भासयलें.] जगडंबर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि [पं. आठवितों.] आठवती पाय । घेतों आलाय बलाय ॥ ध्रु ॥ दृश्य [दे. द्रुश द्रुमाकार०. त. पं. दृश्य दृमाकार०.] द्रुमाकार लाणी । केलों [दे. सर्व सासी.] सर्वस्वासी धणी ॥ २ ॥ तुकीं तुकला तुका । विश्वीं भरोनि उरला लोकां [पं. जोकां.] ॥ ३ ॥

१५८८. ह्मणवितों दास । परि मी असें उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा चि निश्चय माझा । परि मी निश्चयाहुनि दुजा ॥ ध्रु ॥ सरतें कर्तृत्व [दे. त. कर्तुत्व.] माझ्यानें। परि मी [पं.० त्याहूनि असे भिन्न ।.] त्याही हून भिन्न ॥ २ ॥ तुका तुकासी तुकला । तुका तुकाहुनि निराळा ॥ ३ ॥

१५८९. घोंटवीन लाळ ब्रह्मज्ञान्या हातीं । मुक्तां आत्मस्थिती सांडवीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मभूत [पं. ब्रह्मभूत काया हा तसे कीर्तनीं ।.] होते काया च कीर्तनीं । भाग्य तरी ऋणी देवा ऐसा ॥ ध्रु ॥ तीर्थभ्रामकासी [दे. तीर्थ भ्रमकासी.] आणीन आळस । कडु स्वर्गवास करिन भोग ॥ २ ॥ सांडवीन तपोनिधा अभिमान । यज्ञ आणि दान लाजवीन ॥ ३ ॥ भक्तिभाग्यप्रेमा [पं. भक्ति भाग्य सीमा०.] साधीन पुरुषार्थ । ब्रह्मींचा जो अर्थ निजठेवा ॥ ४ ॥ धन्य ह्मणवीन येह [दे. येहे. पं. येही. “इह” त्याबद्दल.] लोकीं लोकां । भाग्य आह्मी तुका देखियेला ॥ ५ ॥

१५९०. संसाराचे अंगीं अवघीं च व्यसनें [दे. त. बसनें.] । आह्मी या कीर्तनें शुद्ध जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हें सोंवळें जालें त्रिभुवन । विषम धोऊन सांडियेलें ॥ ध्रु ॥ ब्रह्मपुरीं वास करणें अखंड । न देखिजे तोंड विटाळाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां एकांताचा वास । ब्रह्मीं ब्रम्हारस सेवूं सदा ॥ ३ ॥

१५९१. तुह्मी सनकादिक संत । ह्मणावितां कृपावंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एवढा करा उपकार । देवा [पं. सांगा देवा.] सांगा नमस्कार ॥ ध्रु ॥ [पं. भाकावी.] भाकूनि करुणा । विनबा वैकुंठींचा [पं. पंढरीचा.] राणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज आठवा । [दे. त. पं. मुळ.] मूळ लवकरी पाठवा ॥ ३ ॥

१५९२. आपुल्या माहेरा जाईन मी आतां । निरोप या संतां हातीं आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख दुःख माझें ऐकिलें कानीं । कळवळा मनीं करुणेचा ॥ ध्रु ॥ करुनी सिद्ध मूळ साउलें भातुकें । येती दिसें [पं. एक.] एकें न्यावयासी ॥ २ ॥ त्या चि पंथें माझें लागलेंसे चित्त । वाट पाहें नित्य माहेराची [आठवाची.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां येतील न्यावया । अंगें आपुलिया मायबाप ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१५९३. चिन्हें उमटती [दे. उमटताती.] अंगीं । शकुना जोगीं उत्तम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवला बापमाय । येइल काय मूळ नेणों ॥ ध्रु. ॥ उत्कंठित जालें मन । ते [पं. ते खुण ०.] चि खुण तेथींचि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. पं. कामा.] काम वारीं । आळस घरीं करमेना ॥ ३ ॥

१५९४. आरोनियां पाहे वाट । कटकट सोसेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलियांस पुसें मात । तेथें चित्त लागलें ॥ ध्रु. ॥ दळीं कांडी लोकांऐसें । परि मी नसें ते ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पिसें । तेथें [पं. तैसे तेथें.] तैसें असेल ॥ ३ ॥

१५९५. येथीलिया [पं. येथील या.] अनुभवें । कळों जीवें [पं. जीवें येतसे.] हें येतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहीं ठायीं एक जीव । माझी कींव त्या अंगीं ॥ ध्रु. ॥ भूक भूके चि खाउनि धाय । नाहीं हाय अन्नाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख जालें । अंतर धालें त्यागुणें ॥ ३ ॥

१५९६. पैल आले हरि । शंख चक्र शोभे करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गरुड येतो [पं. फडात्कारें.] फडत्कारें । ना भी ना भी ह्मणे [पं. खरें.] त्वरे ॥ ध्रु. ॥ मुगुटकुंडलांच्या दीप्ति । तेजें [पं. तेज.] लोपला गभस्ति ॥ २ ॥ मेघश्यामवर्ण हरि । मूर्ति डोळस साजिरी ॥ ३ ॥ चतुर्भुज वैजयंती । गळां माळ हे रुळती ॥ ४ ॥ पीतांबर झळके कैसा । उजळल्या दाही दिशा ॥ ५ ॥ तुका जालासे संतुष्ट । घरा आलें वैकुंठपीठ [पं. "वैकुंठपीठ" याबद्दल "वेंकुठ"] ॥ ६ ॥

१५९७. शंखचक्रगदापद्म । पैल आला पुरुषोत्तम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ना भी ना भी भक्तराया । वेगीं पावलों सखया ॥ ध्रु. ॥ दुरूनि येतां दिसे दृष्टी । धाकें दोष पळती सृष्टी ॥ २ ॥ तुका देखोनि एकला । वैकुंठींहूनि हरि आला ॥ ३ ॥

१५९८. पैल दिसतील भार । दिंडी पताका अपार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आला पंढरीचा राणा । दिसतील त्याच्या खुणा । सुख वाटे मना । डोळे बाह्या स्फुरती ॥ ध्रु. ॥ उठिले गजर नामाचे । दळभार वैष्णवांचे ॥ २ ॥ तुका करी रिता ठाव । त्यांसी बैसावया वाव ॥ ३ ॥

१५९९. चला जाऊं रे सामोरे । पुढें भेटों विठ्ठल धुरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुका आनंदला मनीं । कैसा जातो लोटांगणीं । फेडावया [पं. "फेडावया. आजि ।"] धणी । प्रेमसुखाची आजि ॥ ध्रु. ॥ पुढें आले कृपावंत । मायबाप साधुसंत ॥ २ ॥ तुका आळंगिला वाहीं । ठेविला विठोबाचे पायीं ॥ ३ ॥

१६००. पाहुणे घरासी । आजि आले हृषीकेशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. "दरदरीत पाण्या माजी रांधियेल्या कृष्णा ।" एवढेंच ध्रुवपद आहे.] काय करूं उपचार । कोंप मोडकी जर्जर । कण्या दरदर । पाण्यामाजी रांधिल्या ॥ ध्रु. ॥ घरीं मोडकिया वाजा । वरि वाकळांच्या शेजा ॥ २ ॥ मुखशुद्धि तुळसी दळ । तुका ह्मणे मी दुर्बळ ॥ ३ ॥

१६०१. संतीं केला अंगीकार । त्यासी अभिमान थोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं ठेविलें चरणीं । घेती तें चि पुरवूनि । तुका पायवणी । घेऊनियां निराळा ॥ ध्रु. ॥ नसतां कांहीं संचित । भेटी [पं. "भेटी जाली०" आणि पुढच्या कडव्यांतलें "देव मिळोनियां०" हे दोन चरण एकमेकाशीं बदलले आहेत.] अवचित ॥ २ ॥ देव मिळोनियां भक्त । तुका केलासे सनाथ ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१६०२. अवघियांच्या आलों मुळें । [पं. एक.] एका वेळे न्यावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिद्ध व्हावें सिद्ध व्हावें । आधीं ठावें करितों ॥ छ ॥ जोंवरि ते [पं. हे.] घटिका दुरी । आहे उरी तो काळ ॥ २ ॥ मंगळाचे वेळे उभे । [पं. असा.] असों शोभे सावध ॥ ३ ॥ अवघियांचा योग घडे । तरी जोडे श्लाघ्यता ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पाहें वाट । बहु आट करूनि ॥ ५ ॥

१६०३. सकळ ही माझी बोळवण करा । परतोनि घरा जावें तुह्मीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. कर्मे धर्मे.] कर्मधर्मे तुह्मां असावें कल्याण । घ्या माझें वचन आशीर्वाद ॥ छ ॥ वाढवूनि [पं. दिले.] दिलों एकाचिये हातीं । सकळ निश्चिंती जाली तेथें ॥ २ ॥ आतां मज जाणें प्राणेश्वरासवें । माझिया भावें अनुसरलों ॥ ३ ॥ वाढवितां लोभ होईल उसीर । अवघींच स्थिर करा ठायीं ॥ ४ ॥ धर्म अर्थ काम जाला एके ठायीं । मेळविला जिहीं हाता हात ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे [दे. "आतां जाली" यावर "तुह्मां आह्मां" असा पाठ घातला आहे.] आतां जाली हे चि भेटी । उरल्या त्या गोष्टी बोलावया ॥ ६ ॥

१६०४. बोलिलों तें आतां पाळावें वचन । ऐसें [पं. काय ऐसे पुण्य माझे गांठी ।.] पुण्य कोण माझे गांठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातों आतां आज्ञा घेऊनियां स्वामी । काळक्षेप आह्मी करूं कोठें ॥ छ ॥ न घडे यावरि न धरवे धीर । पीडतां राष्ट्र देखोनि जग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी दिसे मोकलिलें । काय आतां आलें जीवित्वाचें ॥ ३ ॥

१६०५. करावें तें काम । उगाच वाढवावा श्रम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें एकमय । राज्य बोलों चोलों नये ॥ छ ॥ दुजयाची सत्ता । न चलेसी जाली आतां ॥ २ ॥ आतां नाहीं तुका । पुन्हा हारपला लोकां ॥ ३ ॥

१६०६. आह्मी जातों तुह्मी कृपा असों द्यावी । सकळा सांगावी विनंती माझी ॥ १ ॥ वाढवेळ जाला उभा पांडुरंग । वैकुंठा श्रीरंग बोलावितो ॥ २ ॥ अंतकाळीं विठो आह्मांसी पावला । कुडीसहित जाला गुप्त तुका ॥ ३ ॥

१६०७. तुका उतरला तुकीं । नवल जालें तिहीं लोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नित्य करितों कीर्तन । हें चि माझें अनुष्ठान ॥ छ ॥ तुका बैसला विमानीं । संत पाहाती लोचनीं ॥ २ ॥ देव भावाचा भुकेला । तुका वैकुंठासी नेला ॥ ३ ॥

१६०८. न देखिजे ऐसें केलें । या विठ्ठलें दुःखासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपेचिये सिंहासनीं [दे. त. पं. सिंव्हासनीं.] । अधिष्ठानीं बैसविलें ॥ छ ॥ वाजता तो नलगे वारा क्षीरसागरा [पं. नयनी.] शयनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे ठायीं । मज पायीं राखिलें ॥ ३ ॥

१६०९. वाराणसीपर्यंत असों सुखरूप । सांगावा निरोप संतांसी हा ॥ १ ॥ येथूनियां आह्मां जाणें निजधामा । सवें असे आह्मां गरुड हा ॥ २ ॥ कृपा असों द्यावी मज दीनावरी । [त. जातसे दे. जातोंसों] जातसों माहेरी तुका ह्मणे ॥ ३ ॥
॥ २४ ॥

शखे १५७१ [पं. "एकाहातरीं" नाहीं.] **एकाहत्तरीं विरोधनामसंवत्सरीं फालगुनवद्य द्वितीया सोमवासरीं** [प. प्रथम प्रहरीं तुकोबा गुप्त जाले" याबद्दल "प्रात काळी स्वामी गुप्त जाले असे.] **प्रथमप्रहरीं** ["तुकोबा गुप्त जाले" याबद्दल "तुकाराम गुप्त."]

तुकोबा गुप्त जाले ॥ १ ॥

विषयानुक्रम

१६१०. जाती पंढरीस । ह्मणे जांईन तयांस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया आहे संवसार [पं. त. संसार.] । ऐसें बोले तो माहार ॥ ध्रु ॥ असो नसो भाव । जो हा देखे पंढरिराव ॥ २ ॥ चंद्रभागे न्हाती । तुका ह्मणे भलते याती ॥ ३ ॥

१६११. धरियेलीं सोंगें । येणें अवघीं पांडुरंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें हें ब्रह्म विटेवरी । उभें चंद्रभागे तिरीं ॥ ध्रु ॥ अंतर्व्यापी [दे. त. अंतर व्या०.] बाहे । [पं. धुंडाळितां.] धांडोळितां कोठें [दे. पं. नाहीं.] नोहे ॥ २ ॥ योगयागतपें । ज्याकारणें [पं. ज्ञान.] दानजपें ॥ ३ ॥ दिले नेदी जाति । भोग सकळ ज्या होती ॥ ४ ॥ अवघी लीळा पाहे । तुका ह्मणे दासां साहे ॥ ५ ॥

१६१२. ज्याचे गर्जतां पवाडे । कळिकाळ पायां पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा पंढरीचा राणा । पुसा सा चौं अठरां जणां ॥ ध्रु ॥ चिंतितां जयासी । [पं. रिद्धिसिद्धि होती दासी.] भुक्तिमुक्ति कामारी दासी ॥ २ ॥ वैकुंठासी जावें । तुका ह्मणे ज्याच्या नांवें ॥ ३ ॥

१६१३. ज्याचे गर्जतां पवाडे । श्रुतिशास्त्रां मौन्य पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें माझी वाचा किती । पुरे करावया स्तुती ॥ ध्रु ॥ सिणलीं [दे. सिणलें.] सहस्र तोंडें । शेषफणीऐसें [दे. शेषफणी ऐसें.] घेंडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मही । पत्र सिंधु न पुरे ["शाई" याबददल.] शाही ॥ ३ ॥

१६१४. देव राखे तया मारील कोण । न मोडे कांटा हिंडतां वन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न जळे न बुडे नव्हे कांहीं । विष तें ही अमृत [त. पं. "पाहीं" नाहीं.] पाहीं ॥ ध्रु ॥ न चुके वाट न पडे फंदीं । नव्हे [दे. "कधीं" याबद्दल "कधीं कधीं" आहे.] कधीं यमवाधा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायण येता [पं. ये ऊन.] गोळ्या वारी बाण ॥ ३ ॥

१६१५. कोठें गुंतलासी द्वारकेच्या राया । वेळ कां सखया लावियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिनानाथ ब्रीद सांभाळीं आपुलें । नको पाहों केलें पापपुण्य ॥ ध्रु ॥ पतितपावन ब्रीदें [पं. ब्रीद.] चराचर । पातकी अपार उद्धरिले ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे द्रौपदीचा धांवा । केला तैसा मला पावें आतां ॥ ३ ॥

१६१६. कोठें गुंतलासी कोणांच्या धांवया । आली देवराया निद्रा तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठें गुंतलासी भक्तिप्रेमसुखें । न [दे. सुटेती.] सुटती मुखें गोपिकांचीं ॥ ध्रु ॥ काय पडिलें तुज कोणाचें संकट । दुरी पंथ वाट न [पं. चलवे.] चालवे ॥ २ ॥ काय माझे तुज गुण दोष दिसती । ह्मणोनि श्रीपती कोपलासी ॥ ३ ॥ काय [त. जालों.] जालें सांग माझिया कपाळा । उरला जीव डोळां तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१६१७. परस्त्रीतें ह्मणतां माता । चित्त लाजवितें चित्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बोलोनियां तोंडें । मनामाजी कानकोंडें ॥ ध्रु ॥ धर्मधारिष्टगोष्टी सांगे । उष्ट्या हातें [त. न उडवी. पं. नुडवी.] नुडवी काग ॥ २ ॥ जें जें कर्म वसे अंगी । तें तें आठवे प्रसंगीं ॥ ३ ॥ बोले तैसा चाले । तुका ह्मणे तो अमोल ॥ ४ ॥

१६१८. असत्य वचन होतां [पं. कोटि.] सर्व जोडी । जरी लग्नघडी परउपकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाईल पतना यासि संदेह नाहीं । साक्ष [त. असे.] आहे कांही सांगतों ते ॥ ध्रु ॥ वदविलें मुखें नारायणें धर्मा । अंगुष्ठ त्या कर्मासाटीं गेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां सांभाळा रे पुढें । अंतरिंचें कुडें देइल दुःख ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१६१९. जळों [पं. तिचें.] त्याचें तोंड । ऐसी [पं. ऐसीयातें ०.] कां ते व्याली रांड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सदा भोवयासी [पं. आटी.] गांठी । क्रोध धडधडीत पोटीं ॥ ध्रु ॥ फोडिली गोंवरी । ऐसी दिसे तोंडावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । चित्ता समाधान कांहीं ॥ ३ ॥

१६२०. तोंडें खाये फार । पादे बोचा करी मार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक ऐसे ते शाहाणे । आपुले अधीन तें नेणें ॥ ध्रु ॥ कुले घालूनि उघडे । रागें पाहे लोकांकडे ॥ २ ॥ खेळे [दे. जुत.] द्यूतकर्म । मग बोंबली जुलूम ॥ ३ ॥ निजतां आला मोहो । वीतां ह्मणे मेला गोहो ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यांनीं । मनुष्यपणा केली हानी ॥ ५ ॥

१६२१. पतिव्रता नेणे आणिकांची स्तुती । सर्वभावें पति ध्यनीं मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें माझें मन एकविध जालें । नावडे विठ्ठलेंविण [पं. दुजें कांहीं.] दुजें ॥ ध्रु ॥ सूर्यविकासिनी नेघे चंद्रकळा । गाय ते कोकिळा वसंतेंसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळ मातेपुढें नाचे । बोल आणिकांचे नावडती ॥ ३ ॥

१६२२. पंडित ह्मणतां थोर सुख । परि तो पाहातां अवघा मूर्ख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावें घोकिलें । वेदपठण वांयां गेलें ॥ ध्रु ॥ वेदीं [पं. वेदें.] सांगितलें तें [त. पं. "तें" नाहीं.] न करी । सम ब्रह्म नेणे दुराचारी ॥ २ ॥ तुका देखे [पं. जीवशिव.] जीवीं शिव । [दे. हा तेथींचा.] हा चि तेथींचा अनुभव ॥ ३ ॥

१६२३. पंडित [पं. पंडित तो भला.] तो चि एक भला । नित्य भजे जो विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें सम ब्रह्म पाहे । संर्वा भूतीं विठ्ठल आहे ॥ ध्रु ॥ रिता नाही कोणी ठाव । सर्वां भूतीं वासुदेव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो चि दास । त्या [दे. त्यां.] देखिल्या जाती दोष ॥ ३ ॥

१६२४. ऐका पंडितजन । तुमचे वंदितों चरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका करूं नरस्तुति । माझी परिसा [पं. परिसावी विनंती.] हे विनंती ॥ ध्रु ॥ अन्न आच्छादन । हें तों प्रारब्धा अधीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । सुखें वेचा नारायणीं ॥ ३ ॥

१६२५. विठ्ठल टाळ विठ्ठल दिंडी । विठ्ठल तोंडीं उच्चारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल अवघ्या भांडवला । विठ्ठल बोला विठ्ठल ॥ ध्रु ॥ विठ्ठल नाद विठ्ठल भेद । विठ्ठल छंद विठ्ठल ॥ २ ॥ विठ्ठल सुखा विठ्ठल दुःखा । तुकया मुखा विठ्ठल ॥ ३ ॥

१६२६. काय तुझें वेचे मज भेटी देतां । वचन बोलतां एक दोन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुझें रूप घेतों मी चोरोनि । त्या भेणें लपोनि राहिलासी ॥ ध्रु ॥ काय तुझें आह्मां करावें वैकुंठ । भेऊं [दे. पं. भेवों.] नको भेट आतां मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी नलगे दसोडी । परि [पं. "आहे" याबद्दल "हे".] आहे आवडी दर्शनाची ॥ ३ ॥

१६२७. संतनिंदा ज्याचे घरीं । नव्हे घर ते यमपुरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याच्या पापा नाहीं जोडा । [पं. "संगें" याच्याबद्दल "ज्याच्या संगें".] संगें जना होय पीडा ॥ ध्रु ॥ संतनिंदा आवडे ज्यासी । तो जिता चि नर्कवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो [पं. "तो" नाहीं.] नष्ट । जाणा गाढव तो स्पष्ट ॥ ३ ॥

१६२८. आलें देवाचिया मना । तेथें कोणाचें चालेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिश्चंद्र ताराराणी । वाहे डोंबा घरीं पाणी ॥ ध्रु ॥ पांडवांचा साहाकारी । राज्यावरोनि केले दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उगेचि राहा । होईल तें सहज पाहा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१६२९. निजल्यानें गातां उभा नारायण । बैसल्या कीर्तन करितां डोले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभा राहोनियां मुखीं नाम वदे । [पं. नाचे हा गोविंद नाना छंदें ।. दे. व त. यांतही प्रथमतः हाच पाठ होता, परंतु मागून आंकडे घालून वर छापल्याप्रमाणें फिरविला आहे.] नाचे नाना छंदें गोविंद हा ॥ ध्रु. ॥ मारगीं चालतां मुखीं नाम वाणी । उभा चक्रपाणी मागें पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यासी कीर्तनाची गोडी । प्रेमें घाली उडी [त. नामापाठीं.] नामासाटीं ॥ ३ ॥

१६३०. काम क्रोध आह्मी वाहिले विठ्ठलीं । आवडी धरिली पायांसवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोण पाहे मागें परतोनि । गेले [पं. गेला] हारपोनि देहभाव ॥ ध्रु. ॥ रिद्धिसिद्धी सुखें हाणितल्या लाता । तेथें या प्राकृता कोण मानी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी विठोबाचे दास । [त. गिळूनि. दे. मुळीं हाच पाठ होता.] करूनि ठेलों ग्रास ब्रह्मांडाचा ॥ ३ ॥

१६३१. उठाउठीं अभिमान । जाय ऐसें स्छळ कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें [पं. हे.] या पंढरीस घडे । खळां पाझर रोकडे ॥ ध्रु. ॥ अश्रूचिया धारा । कोठें रोमांच शरीरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काला । कोंठे अभेद देखिला [पं. राहिला] ॥ ३ ॥

१६३२. पंढरी पंढरी । ह्मणतां पापाची बोहरी [दे. बोहोरी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य धन्य जगीं ठाव । होतो नामाचा उत्साव ॥ ध्रु. ॥ रिद्धिसिद्धी लोटांगणीं । प्रेमसुखाचिया खाणी ॥ २ ॥ अधिक अक्षरानें एका । भूवैकुंठ ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

१६३३. अल्प माझी मति । ह्मणोनि येतों काकुलंती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दाखवा दाखवा । मज [पं. तुमचीं.] पाउलें केशवा ॥ ध्रु. ॥ धीर माझ्या मना । नाहीं नाहीं नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दया । मज करा अभागिया ॥ ३ ॥

१६३४. भार घालीं देवा । न लगे देश डोई घ्यावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देइ प्रारब्धा अधीन । सोसें अधिक वाढे सीण ॥ ध्रु. ॥ व्यवसाय निमित्त । फळ देतसे संचित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फिरे । भोंवडीनें दम जिरे ॥ ३ ॥

१६३५. भोग भोगावरी द्यावा । संचिताचा करुनी ठेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शांती धरणें जिवासाटीं । दशा उत्तम गोमटी ॥ ध्रु. ॥ देह लेखावें असार । सत्य परउपकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे मिरासी । बुडी द्यावी ब्रह्मरसीं ॥ ३ ॥

१६३६. येथें बोलोनियां काय । व्हावा गुरु तरि जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज न साहे वांकडें । ये विठ्ठलकथेपुढें ॥ ध्रु. ॥ ऐकोनी मरसी कथा । जंव आहेसि तुं जीता ॥ २ ॥ हुरमतीची चाड । तेणें न करावी बडबड ॥ ३ ॥ पुसेल कोणी त्यास । जा रे करीं उपदेश ॥ ४ ॥ आह्मी विठ्ठलाचे वीर । फोडूं कळिकाळाचें शीर ॥ ५ ॥ घेऊं पुढती जन्म । वाणूं कीर्त [पं. कीर्ती.] मुखें नाम ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मुक्ती । नाहीं आस चि ये चित्तीं ॥ ७ ॥

१६३७. अनुहातीं [दे. त. आनुहातीं] गुंतला नेणे बाह्य रंग । वृत्ति येतां मग बळ लागे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मदें [त. मातळें. पं. माजें.] माते तया नाहीं देहभाव । आपुले [दे. त. पं. आवेव] अवयव आवरितां ॥ ध्रु. ॥ आणिकांची वाणी वेद तेणें मुखें । उपचारदुःखें नाठवती ॥ २ ॥ तें सुख बोलतां आश्चर्य या जना । विपरीत मना भासतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बाह्य रंग तो विठ्ठल । अंतर [पं. अंतरी] निवालें ब्रह्मरसें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१६३८. ब्रह्मरसगोडी तयांसी फावली । वासना निमाली सकळ ज्यांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं त्यां विटाळ अखंड सोंवळीं [पं. सोवळा । उपाधीवेगळा जाणिवेसी ॥ मन हें संचलें जालें०. त. ०सोदळे । उपाधी वेगळें वासनेसी ॥] । उपाधीवेगळीं जाणिवेच्या ॥ ध्रु ॥ मन हें निश्चळ जालें एके ठायीं । तयां उणें काई निजसुखा ॥ २ ॥ तीं [पं. तेचि पुण्यवंत पर०.] चि पुण्यवंतें परउपकारी । प्रबोधी त्या नारीनरलोकां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यांचे पायीं पायपोस । होऊनियां वास करिन तेथें ॥ ४ ॥

१६३९. जैसें तैसें राहे देवाचें [त. पं. देवाचें देणे] हें देणें । यत्न करितां तेणें काय नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दासां कृपासिंधु नुपेक्षी सर्वधा । अंतरींची व्यथा कळे ॥ ध्रु ॥ त्यासी मागों नेणे परी माय जाणे वर्म । बाळा नेदी श्रम पावों कांही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज अनुभव अंगे । वचन वाउगें मानेना हें ॥ ३ ॥

१६४०. आह्मां हरिच्या दांसा कांही । भय नाहीं त्रैलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव उभा मागें पुढें । उगवी कोडें संकट ॥ ध्रु ॥ जैसा केला तैसा होय । धांवे सोय धरोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असों सुखें । गाऊं मुखें विठोबा ॥ ३ ॥

१६४१. परद्रव्यपरनारीचा अभिळास । तेथूनि हारास सर्वभाग्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घटिका दिवस मास [दे. वरुषें लागेतीन.] वर्षे लागती तीन । बांधलें पतन गांठोडीस ॥ ध्रु ॥ पुढें घात त्याचा रोकडा शकुन । पुढें करी गुण निश्चयेंसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकां तडताथवड । काळ [पं. गेला] लागे नाड परी खरा ॥ ३ ॥

१६४२. समर्थाचें केलें । कोणां जाईल मोडिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां करावी ते उरे । खटपट [दे. खटपटें.] सोस पुरे ॥ ध्रु ॥ ठेविला जो ठेवा । आपुलाला तैसा खावा ॥ २ ॥ ज्याचें [त. तुका ह्मणे ज्याचे०. पं. प्रतींतून येथे छापलेलें “तुका ह्मणे कोटी” हें कडवें तळेगांवची प्रत लिहिणारास लब्ध न झाल्यामुळे याच कडव्यांत “तुका ह्मणे” हें घातलें असावें असें वाटतें.] त्याचे हातीं । भुंके [दे. भुके.] तयाची फजिती ॥ ३ ॥ तुका [पं. प्रतींत मात्र हें कडवें आहे. दे. प्रतींत नाहीं; परंतु तींत शेवटच्या कडव्यांत “तुका” हा शब्द नाहीं यावरून “तुका ह्मणे कोटी” हें कडवें लिहिणें राहिलें असावें.] ह्मणे कोटी । बाळे जाले शूळ पोटी ॥ ४ ॥

१६४३. हे [दे. “देवा हे माझी०.” येथें “देवा” हें मागूनच घातले आहे.] माझी मिराशी । ठाव तुझ्या पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याचा धरीन अभिमान । करीन आपुलें जतन ॥ ध्रु ॥ देऊनियां जीव । [दे. “वडिलीं” असें “बळी” याच्या ठिकाणीं मागून केलें आहे.] बळी साविला हा ठाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । जुन्हाट हे माझी सेवा ॥ ३ ॥

१६४४. नेणे गति काय कवण अधोगति । मानिली निश्चिंती तुझ्या पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर्म धर्म कोण नेणें हा उपाय । तुझ्या पायीं भाव ठेवियेला ॥ ध्रु ॥ नेणें निरसूं पाप पुण्य [पं. पुण्य काय.] नेणें काय । ह्मणऊनि पाय धरिले तुझे ॥ २ ॥ वेडा मी अविचार न कळे विचार । तुज माझा भार पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज करितां नव्हे काय । माझा तो उपाय कवण तेथें ॥ ४ ॥

१६४५. तुझा ह्मणऊनि जालों उतराई । त्याचें [पं. कर्म.] वर्म काई तें मी नेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं धरोनियां दावीं मज वाट । पुढें कोण नीट तें चि देवा ॥ ध्रु ॥ देवभक्तपण करावें जतन । दोहीं पक्षीं जाण तूं चि बळी ॥ २ ॥ अभिमानें तुज लागली हे लाज । शरणागतां काज करावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहु नेणता मी फार । [पं. ह्मणोनि.] ह्मणऊनि विचार जाणविला ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१६४६. मारगीं चालतां पाउलापाउलीं । चिंतावी माउली पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व सुख लागे घेऊनियां पाठी । आवडीचा कंठीं रस ओती ॥ ध्रु ॥ पीतांबरें [पं. पीतांबर छाया.] छाया करी लोभापर । पाहे तें उत्तर आवडीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि करावें जीवन । वाचे नारायण [पं. ताहान भूक. त. तानभुके.] तान भूक ॥ ३ ॥

१६४७. जालों आतां दास । माझे तोडोनियां पाश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठाव द्यावा पायांपाशीं । मी तों पातकांची राशी ॥ ध्रु ॥ सकळ ही गोवा । माझा उगवूनि देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय । करा [त. कदा.] जवळी तें नये ॥ ३ ॥

१६४८. अंतरींचें जाणां । तरि कां येऊं दिलें मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची करावी म्यां सेवा । आतां अव्हेरितां देवा ॥ ध्रु ॥ नव्हती मोडामोडी । केली मागें ते चि घडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिला वाव । पायीं लागों दिला भाव ॥ ३ ॥

१६४९. पवित्र होईन चरित्रउच्चारें । रूपाच्या आधारें गोजिरिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुरती बुद्धि पुण्य नाहीं गांठी । पायीं घालीं मिठी पाहें डोळां ॥ ध्रु ॥ गाईन ओविया शिष्टांच्या आधारें । सारीन विचारें आयुष्या या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझें नाम नारायणा । ठेवीन मी मना आपुलिया ॥ ३ ॥

१६५०. काय ऐसा जन्म जावा वांयांविण । कांहीं तरी ऋण असो माथां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणे तरी काळें होईल आठव । नाहीं जरी भाव भार खरा ॥ ध्रु ॥ शता एका तरी जन्माच्या शेवटीं । कृपाळुवा पोटीं होइल [पं. येईल.] दया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं फांकों तरी देत । सर्वांचें उचित सांपडलें ॥ ३ ॥

१६५१. नाहीं कोणी दिस जात वांयांविण । साध्य नाहीं सीण लटिका चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचिये माथां असावें निमित्त । नसो नाहीं हित [पं. "हित" नाहीं.] कपाळीं तें ॥ ध्रु ॥ कांही एक तरी बोलायाचा जागा । नेदिती वाउगा उभा ठाकों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्मे कळों येती कांहीं । ओळखी जे नाहीं होईल ते ॥ ३ ॥

१६५२. काय करील तें नव्हे विश्वंभर । सेवकां [पं. दरिद्र.] दारिद्र लाज नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मजपासूनि हें पडिलें अंतर । काय तो अव्हेर करूं जाणे ॥ ध्रु ॥ नामाच्या चिंतनें नासी गर्भवास । नेदी करूं आस आणिकांची [पं. "ऐसें हें कळों आलें माझ्या मना । हरिचिया जना नाश नाहीं ॥" हे कडवें येथें जास्त आहे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणों किती वांयां गेले । तयां उद्धरिलें पांडुरंगें ॥ ३ ॥

१६५३. संध्या करितोसी केशवाच्या नांवें । आरंभीं तें ठावें नाहीं कैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती या सांगावें करूनि फजित । खळ नेणे हित जवळी तें ॥ ध्रु ॥ माजल्या न कळे उचित तें काय । [दे. नेघावें०.] न घ्यावें तें खाय घ्यावें सांडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेती भिंती सवें डोकें । वावसी [दे. तें पं. तें एक अंधा०.] तीं एकें अंधारलीं ॥ ३ ॥

१६५४. दुधाचे घागरी मद्याचा हा बुंद [पं. बिंद.] । पडिलिया शुद्ध नव्हे मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें खळां मुखें न करावें श्रवण । अंहकारें मन विटाळलें ॥ ध्रु ॥ काय करावीं तीं [दे. पं. तें.] बत्तीस लक्षणें । नाक नाहीं तेणें वांयां गेलीं [त. पं. गेले.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अन्न जिरों नेदी माशी । आपुलिया जैशी संवसर्गे [दे. सवेंश्वर्गे. त. संवश्वर्गे. पं. संवसंगें.] ॥ ३ ॥

१६५५. सांगावें तें बरें [पं. असावें.] असतें हें पोटीं । दुःख देते खोटी बुद्धि मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपला आपण करावा वेव्हार [पं. विचार] । जिंकोनि अंतर मन ग्वाही ॥ ध्रु. ॥ नाहीं मागें येत बोलिलें वचन । पावावा तो सीण वरा मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु भ्यालों खटपटे । आतां देवा खोटे शब्द पुरे ॥ ३ ॥

॥ वाराणसीस यात्रा चालली तेव्हां स्वामींनी भागीरथीस पत्र धाडिलें—ते अभंग ॥ ३ ॥

१६५६. परिसें वो माते माझी विनवणी । मस्तक [त. "मस्तक०" व दुसऱ्या चरणांतील "सकळां०" या दोन चरणांच्या जागा परस्पराशीं बदलल्या आहेत.] चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागीरथी महादोष निवारणी । सकळां स्वामिणी तीर्थाचिये ॥ ध्रु. ॥ जीतां [पं. जितां.] भुक्ति मोक्ष मरणें तुझ्या तिरीं । [त. आहिक्य.] अहिक्यपरत्रीं सुखरूप ॥ २ ॥ तुका विष्णुदास संतांचें पोसणें [दे. पोसनें.] । [दे. त. वाग्पुष्प.] वाक्पुष्प तेणें पाठविलें ॥ ३ ॥

१६५७. तुह्मी विश्वनाथ । दीनरंक मी अनाथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपा कराल ते थोडी । पायां [पं. पडतों.] पडिलों बराडी ॥ ध्रु. ॥ काय उणें तुह्मांपाशीं । मी तों [पं. अल्प.] अल्पें चि संतोषी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । कांहीं भातुकें पाठवा ॥ ३ ॥

१६५८. पिंड पदावरी । दिला आपुलिये करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें जालें गयावर्जन । फिटलें पितरांचें ऋण ॥ ध्रु. ॥ केलें कर्मांतर । बोंब मारिली हरिहर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें । भार उतरलें ओझें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

१६५९. मथुरेच्या राया । माझें दंडवत पायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचे कृपेचें पोषणें [दे. त. पोसनें] । माझा समाचार घेणें ॥ ध्रु. ॥ नाम धरिलें कंठीं । असें आर्तभूत पोटीं ॥ २ ॥ जीवींचें ते जाणा । तुका ह्मणे नारायणा ॥ ३ ॥

१६६०. जाय तिकडे लागे पाठीं । नाहीं तुटी आठवाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरूनियां नेलें चित्त । माझें थीत भांडवल ॥ ध्रु. ॥ [पं. लावूनियां.] दावूनियां रूप डोळां । मन चाळा लावियेलें ॥ २ ॥ आणीक तोंडा पडिली मिठी । [पं. कानगोटी.] कान गोठी नाइकती ॥ ३ ॥ बोलिल्याचा आठव न घडे । वाणी ओढे ते सोई ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे प्रेमधगी । भरली अंगी अखंड ॥ ५ ॥

१६६१. नको ऐसें जालें अन्न । भूक तान ते गेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोविंदाची आवडी जीवा । करीन सेवा धणीवरी ॥ ध्रु. ॥ राहिलें तें राहो काम । सकळ धर्म देहीचे ॥ २ ॥ देह [त. धरिलें. पं. "धरिला त्याचें" याबद्दल "धरिल्याचें"] धरिला त्याचें फळ । आणीक काळ धन्य हा ॥ ३ ॥ जाऊं नेदीं करितां सोस । [दे. पं. क्षेमा.] क्षमा दोष करवीन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे या च [पं. पाटी.] पाठी आतां साटी जीवाची ॥ ५ ॥

१६६२. वाट पाहें हरि कां नये आझूनि । निष्ठुर कां मनीं धरियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं धीर होत नाहीं जीवा । काय आड ठेवा उभा ठेला ॥ ध्रु. ॥ नाहीं माझा धांवा पडियेला कानीं । कोठें चक्रपाणी गुंतलेती ॥ २ ॥ नाहीं आलें कळों अंतरा अंतर । कृपावंत फार ऐकतो ॥ ३ ॥ बहुता दिसांचें राहिलें भातुकें । नाहीं कवतुकें [दे. त. कृवाळिलें.] कुरवाळिलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देंई एकवेळा भेटी । शीतळ हें पोटीं होइल मग ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१६६३. नाहीं दिलें कधीं कठिण उत्तर । तरी कां अंतर पडियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि आतां वियोग न साहे । लांचावलें देहे संघष्टणें ॥ ध्रु. ॥ वेळोवेळां वाचे आठवितों नाम । अधिक चि प्रेम चढे घेतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगे जननिये । घेऊनि कडिये बुझाविलें ॥ ३ ॥

१६६४. आतां न करीं सोस । सेवीन हा ब्रह्मरस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. सुखें सेवीन अमृत ।०] आह्मां लक्षण [त. लक्षणें] अमृत । ब्रह्मपदींचे निश्चित ॥ ध्रु. ॥ तुमचा निज ठेवा । आह्मी पडियेला ठावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवराया । आतां [पं. लेपालेती] लपालेती वांया ॥ ३ ॥

१६६५. जेथें जेथें जासी । तेथें मज चि तूं [दे. त. पासी] पाहसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा पसरीन भाव । रिता [पं. तरी] नाहीं कोणी ठाव ॥ ध्रु. ॥ चित्त जडलें पायीं । पाळती हें ठायीं ठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटीं । देव घालुनि सांगें गोष्टी ॥ ३ ॥

१६६६. सांपडला हातीं । तरी जाली हे निश्चिंती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं [पं. धांव.] धांवा घेत मन । इंद्रियांचे समाधान ॥ ध्रु. ॥ सांडियेला हेवा । अवघा संचिताचा ठेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काम । निरसुनियां घेतों नाम ॥ ३ ॥

१६६७. मुक्तिपांग नाहीं विष्णुचिया दासां । संसार तो कैसा न देखती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसला गोविंद जडोनियां चित्तीं । [पं. आदि तो चि अवसानीं.] आदि ते चि अंतीं अवसानीं [दे. त. अवसान.] ॥ ध्रु. ॥ भोग नारायणा देऊनि निराळीं । ओविया मंगळीं तो चि गाती ॥ २ ॥ बळ बुद्धि त्यांची उपकारासाटीं । अमृत तें पोटीं सांटवलें ॥ ३ ॥ दयावंत तरी देवा च सारिखीं । आपुलीं पारसीं नोळखती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यांचा जीवा तो चि देव । वैकुंठ तो ठाव वसती [दे. पं. तो.] ते ॥ ५ ॥

१६६८. सेवीन उच्छिष्ट लोळेन अंगणीं [पं. चरणीं.] । वैष्णवां [त. पं. वैष्णवांचे न्हाणी होइन. किडा.] चरणीं होइन जोडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जन्म आतां मज देंई देवा । आवडी हे जीवा सर्व काळ ॥ ध्रु. ॥ त्यांचे चरणरज येती अंगावरी । वंदीत [त. पं. वंदीन] ते शिरीं जाइन मागें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें राहिलासे भाव । सकळ ही वाव जाणोनियां ॥ ३ ॥

१६६९. क्षेम देयाला ["द्यायाला" याबद्दल.] हो । स्फुरताती दंड वाहो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां झडझडां चालें । देंई उचलूं पाउलें ॥ ध्रु. ॥ [पं. सांडीं हे संगती.] सांडीं हंसगती । बहु उत्कंठा हे चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आई । श्रीरंगे विठाबाई ॥ ३ ॥

१६७०. जेणें वेळ लागे । ऐसें सांडीं पांडुरंगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कंठ कंठा मिळों देंई । माझा वोरस तूं घेंई ॥ ध्रु. ॥ नको पीतांबर । सांवरूं हे अळंकार ॥ २ ॥ टाकीं वो भातुकें । लौकिकाचें [पं. लौकिकाची.] कवतुकें ॥ ३ ॥ [पं. आतां] हातां पायां नको । कांहीं वेगळालें राखों ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे यावरी । मग सुखें अळंकारीं ॥ ५ ॥

१६७१. कृपेचा ओलावा । दिसे वेगळा चि देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी हें इच्छीतसें साचें । न लगे फुकटशाई [पं. फुकटसाई काचें.] काचें ॥ ध्रु. ॥ जेणें जाय कळसा । पाया उत्तम तो तैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । तुझ्या अवधिया परी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१६७२. दावूनियां कोणां कांहीं । ते चि वाहीं चाळविलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें नको करूं देवा । शुद्धभावा माझिया ॥ ध्रु ॥ रिद्धिसिद्धी [दे. रिद्धिसिद्धी ऐसे आड ।.] ऐसीं आड । येती नाड नागवूं ॥ २ ॥ [दे. उदकाऐसे.] उदकाऐसी दावुनि ओढी । उर फोडी [पं. झळाळी.] झळई ॥ ३ ॥ दर्पणींचें दिलें धन । दिसे पण [दे. चरफडी] चरफड ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पायांसाटीं । [पं. करितों.] करीं आटी [दे. आट.] कळों द्या ॥ ५ ॥

१६७३. काय माता विसरे बाळा । कळवळा प्रीतीचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीनें गळां मिठी । घाली उठी बैसवी ॥ ध्रु ॥ लावूं धांवे मुख स्तना । नये मना निराळें ॥ २ ॥ भावंडाचें भातें दावी । आपुलें लावी त्यास जी ॥ ३ ॥ माझें थोडें त्याचें फार । उत्तर हें वाढवी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नारायणा । तुह्मी जाणां बुझावूं ॥ ५ ॥

१६७४. तरीं आह्मी तुझी धरियेली कास । नाहीं कोणी दास वांयां गेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आगा पंढरीशा [दे. पंढरीच्या] उभ्या [पं. उभा.] विटेवरी । येंई लवकरी [त. पं. धांव.] धांवें नेटें ॥ ध्रु ॥ [पं. पालवितों वरी उभारोनि वाहे.] पालवितों तुज उभी करोनि वाहे । कृपावंता पाहें मजकडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज बहु कान डोळे । [पं. कांगा माझे०.] कां हे माझे वेळे ऐसी परी ॥ ३ ॥

१६७५. करावा कांटाळा नव्हे हें उचित । आधीं च कां प्रीत लावियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतसां तुह्मीं रूपाचें लाघव । [पं. आपुलाले जीव०.] आपुलें तें जीव घेतें ऐसा ॥ ध्रु ॥ काय ह्मणऊनि आलेती आकारा । आह्मां उजगरा करावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भीड होती आजिवरी । आतां देवा उरी कोण ठेवी ॥ ३ ॥

१६७६. धरूनि पालव असुडीन करें । मग काय बरें दिसे लोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तें विचारा ठायींचें आपणां । जो [पं. जोडा नारा०.] हा नारायणा अवकाश ॥ ध्रु ॥ अंतर पायांसी तों वरीं या गोष्टी । पडिलिया मिठी हालों नेदीं ॥ २ ॥ रुसलेती तरी होइल बुझावणी । तांतडी करूनि साधावें हें ॥ ३ ॥ सांपडलिया आधीं कारणासी ठाव । येथें करूं भाव दृढ आतां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुझे ठाउके बोभाट । मग खटपट चुकली ते ॥ ५ ॥

१६७७. निष्ठुरा उत्तरीं न धरावा राग । आहे लागभाग ठायींचा चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माझा जनिता तूं माझा जनिता । रखुमाईच्या कांता पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ मुळींच्या ठेवण्यां [त. पं. ठेवण्या.] आहे अधिकार । दुरावोनि दूर गेलों होतों ॥ २ ॥ पोटींच्या आठवा पडिला विसर । कांहीं आला भार माथां तेणें ॥ ३ ॥ राखिला हा होता बहु चौघां चार । साक्षीनें [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार निवडिला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कांहीं बोलणें न लगे । आतां पांडुरंगे [पं. "तूं मी" याबद्दल "तुह्मी"] तूं मी ऐसें ॥ ५ ॥

१६७८. सांगतां गोष्टी लागती गोडा । हा तो रोकडा अनुभव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख जालें सुख जालें । नये बोलें बोलतां ॥ ध्रु ॥ अंतर तें नये दिसों । आतां सोस [पं. कराया.] कासया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जतन करूं । हें चि धरूं जीवेंसी ॥ ३ ॥

१६७९. मजशीं पुरें न पडे वादें । सुख दोहींच्या संवादें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं चि आगळा काशानें । शिर काय पायांविणे ॥ ध्रु ॥ वाहों तुझा भार । दुःख साहोनि अपार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं भेद । देवा करूं नये वाद ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१६८०. तुज नाहीं शक्ति । काम घेसी आह्मां हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें अनुभवें पाहीं । उरलें बोलिजेसें नाहीं ॥ ध्रु ॥ लपोनियां आड । आह्मां तुझा [पं. ०तुह्मा कधी वाडा.] कैवाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुजसाटीं । आह्मां संवसारें [पं. संसार तुटी.] तुटी ॥ ३ ॥

१६८१. [दे. त. तुझाठायीं.] तुझ्याठायीं ओस । दोन्ही पुण्य आणि दोष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. झडले किती आह्मी । आह्मीं धरि०.] झडलें उरलें किती । आह्मीं धरियेलें चित्तीं ॥ ध्रु ॥ कळलासी नष्टा । यातिक्रियाकर्मभ्रष्टा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोला । नाहीं ताळा गा विठ्ठला ॥ ३ ॥

१६८२. भांडावें तों हित । ठायीं पडा [पं. पडतें उचित.] तें उचित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये खंडों देऊं वाद । आह्मां भांडवलभेद ॥ ध्रु ॥ [पं. शब्द सरसे.] शब्दसारसें भेटी । नये पडों देऊं तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळस । तो चि कारणांचा नास ॥ ३ ॥

१६८३. नव्हों गांढे आळसी । जो तूं आह्मांपुढें जासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे दिलें आह्मां हातीं । वर्म वेवादाचें ["विवादाचें" याबद्दल.] संतीं ॥ ध्रु ॥ धरोनियां वाट । [पं. जाला.] जालों शिरोमणि थोंट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । वाद करीन खरी सेवा ॥ ३ ॥

१६८४. तुझा विसर नको माझिया जीवा । क्षण एक [पं. रे.] केशवा मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाओ राहो देह आतां ये चि घडी । कायसी आवडी याची मज ॥ ध्रु ॥ [पं. कुश्चळ.] कुश्चीळ इंद्रियें आपुलिया गुणें । यांचिया पाळणें कोण हित ॥ २ ॥ पुत्र पत्नी बंधु सोयरीं खाणोरीं । यांचा कोण [त. करी.] धरी संग आतां ॥ ३ ॥ पिंड हा उसना आणिला पांचांचा । सेकीं लागे ज्याचा त्यासी देणें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आणिक सोइरें । तुजविण दुसरें पांडुरंगा ॥ ५ ॥

१६८५. ऐसें सत्य [त. पं. माझ्या.] माझें येईल [पं. देईल.] अंतरा । तरि मज करा कृपा देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनांसारिखें तळमळी चित्त । बाहेरि तो आंत होइल भाव ॥ ध्रु ॥ तरि मज ठाव द्यावा पायांपाशीं । सत्यत्वें जाणसी दास खरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य निकट सेवकें [पं. सेवक.] । तरि च भातुकें प्रेम द्यावें ॥ ३ ॥

१६८६. आदि वर्तमान जाणसी भविष्य । मागें पुढें नीस संचिताचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय देऊं पायांपें परिहार । जाणां तो विचार करा देवा ॥ ध्रु ॥ आपुलें तें येथें काय चाले केलें । जोडावे ते भले हात पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फिके बोल माझे वारा । कराल दातारा होईल तें ॥ ३ ॥

१६८७. सुखें न मनी अवगुण । [पं. दुःख त्याचें भोगी कोण ।.] दुःख भोगी [त. भोगील.] त्याचें कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां ठायींचें न कळें । राती करा झांकुनि डोळे ॥ ध्रु ॥ चालोनि आड वाटे । पायीं मोडविले कांटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणा । बोल ठेवितो शाहाणा ॥ ३ ॥

१६८८. आह्मी न देखों अवगुणां । पापी पवित्र शाहाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघीं रूपें तुझीं देवा । वंदूं भावें करूं सेवा ॥ ध्रु ॥ मज [दे. मज मुक्ती सवें०.] भक्तीसवें चाड । नेणें पाषाण धातु वाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घोटीं । विष अमृत तुजसाटीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१६८९. मज नाहीं तुझ्या [त. ज्ञानाची हे चाड. दे. ज्ञानाची चाड.] ते चाड । घेतां वाटे गोड नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणतें लेंकरूं आवडीचें तान्हें । बोलतों वचनें आवडीनें ॥ ध्रु. ॥ भक्ती नेणें कांहीं वैराग्य तें नाहीं । घातला विठाई भार तुज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाचें निर्लज्ज होऊनि । नाहीं माझे मनीं दुजा भाव ॥ ३ ॥

१६९०. काय माझी संत पाहाती जाणीव ।सर्व माझा भाव त्यांचे पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण सरतें करा पांडुरंगीं । भूषणाची जगीं [त. कोण.] काय चाड ॥ ध्रु. ॥ बोबड्या [दे. त. बोबडा.] उत्तरीं ह्मणें हरिहरि । आणीक भीकारी नेणें दुजें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी विठ्ठलाचे दास । करितों मी आस उच्छिष्टाची ॥ ३ ॥

१६९१. जीवाचें जीवन अमृताची तनु । ब्रह्मांड भूषणु नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखाचा सांगात अंतकासी अंत । निजांचा निवांत नारायण ॥ ध्रु. ॥ गोडाचें ही गोड हर्षाचें ही कोड । प्रीतीचा ही लाड नारायण ॥ २ ॥ भावाचा निज भाव नांवांचा ही [दे. त. हा.] नांव । अवघा पंढरिराव [पं. अवतरला.] अवतरलासे ॥ ३ ॥ तुका [पं. तुका ह्मणे हें सारांचें ही सार.] ह्मणे जें हें साराचें हें सार । माझा अंगीकार तेणें केला ॥ ४ ॥

१६९२. आतां मी सर्वथा [पं. नोव्हें.] नव्हें गा दुर्बळ । यातिहीनकुळ दैन्यवाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माय रखुमाई पांडुरंग पिता । शुद्ध उभयतां पक्ष दोन्ही ॥ ध्रु. ॥ बापुडा मी नव्हें दुर्बळ ठेंगणा । पांगिला हा कोणा आणिकांसी ॥ २ ॥ [दे. त. पं. दृष्ट] दुष्ट नव्हों आह्मी अभागी अनाथ । आमुचा समर्थ कैवारी हा ॥ ३ ॥ संवसार आह्मां सरला सकळ । लपोनियां काळ ठेला धाकें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जालों निर्भर मानसीं । जोडलिया रासी सुखाचिया ॥ ५ ॥

१६९३. केलें नाहीं मनीं तया घडे त्याग । [दे. उबगें.] उबग उद्वेग नाहीं चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव चि हा जाणे अंतरींचा भाव । मिथ्या तो उपाव बाह्य रंग ॥ ध्रु. ॥ त्यागिल्याचें ध्यान राहिलें अंतरी । अवघी ते परी विटंबना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपआपणां [दे. त. पं. आपण्यां.] विचारा । कोण हा दुसरा सांगे तुह्मां ॥ ३ ॥

१६९४. हित व्हावें तरी दंभ दुरी ठेवा । चित्तशुद्धि [दे. त. चित्त शुद्ध.] सेवा देवाची हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडी विठ्ठल गाईजे एकांतीं । अलभ्य ते येती लाभ घरा ॥ ध्रु. ॥ आणीका अंतरीं [दे. निदावी.] न द्यावी वसति । करावी हे शांती वासनेची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाण हा चि निर्वाणींचा । वाउगी हे वाचा वेंचूं नये ॥ ३ ॥

१६९५. हो कां नर अथवा नारी । ज्यांचा आवडता हरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते मज विठोबासमान । नमूं [त. पं. आवडीने.] आवडी ते जन ॥ ध्रु. ॥ [त. अंतरी निर्मत्सर । सूबाह्य कोमळ जिव्हार ॥. दे. मूळ पाठ कायम ठेवून हा पाठ समासांत दाखविला आहे.] ज्याचें अंतर निर्मळ । त्याचें सबाह्य कोमळ ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे जीवें । जिही प्रेम०.] तुका ह्मणे भावें । जिव्हें प्रेम वोसंडावें ॥ ३ ॥

१६९६. हरिची हरिकथा नावडे जया । अधम ह्मणतां तया वेळ लागे । मनुष्यदेहीं तया [पं. ० नाट पैं लागला । अघोर साधिला कुंभ०.] नाट लागलें । अघोर [त. साधिलें.] साधिलें कुंभपाक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया जन्मा आला तो पाषाण । जंत कां होऊन पडिला नाहीं । उपजे मरोनि वेळोवेळां भांड । [दे. परिलाज न०. पं. परि न धरी लंड लाज कांहीं.] । परि लाज लंड न धरी कांहीं ॥ ध्रु. ॥ ऐसियाची माता कासया प्रसवली । वर नाहीं घातली मुखावरी । देवधर्मांविण [दे. त. तो हा चांडाळ ।.] चाडांळ हा नर । न साहे भूमि भार क्षणभरी ॥ २ ॥ राम ह्मणतां तुझें [दे. त. काय वेचेल.] काय तें वेचलें । कां हित आपुलें न विचारिसी । जन्मोजन्मींचा होईल [पं. होसील.] नरकीं । तुका ह्मणे चुकी [पं. जयासी.] जरी यासी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१६९७. उपेक्षिला येणें कोणी शरणागत । ऐसी नाहीं मात आईकिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय ब्रीद सांडील आपुलें । ठायींचें धरिलें जाणोनियां ॥ ध्रु. ॥ माझ्या दोषासाटीं होइल पाठमोरा [त. पं. पाठीमोरा.] । ऐसा कोण पुरा भोग बळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रूप आमुच्या कैवारें । धरिलें गोजिरें चतुर्भुज ॥ ३ ॥

१६९८. आवडीसारिखें संपादिलें सोंग । अनंत [पं. अनंत हीं मग जालीं नामे.] हें मग जालें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळे ऐशा वाटा रचिल्या सुलभा । दुर्गम या नभाचा ही साक्षी ॥ ध्रु. ॥ हातें जेवी एक मुखीं मागे घांस । माउली जयास तैसी [दे. माळा.] बाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें ध्यान विटेवरी । तैसी च गोजिरी दिसे मूर्ति ॥ ३ ॥

१६९९. धन्य मी मानीन आपुलें संचित । राहिलिसे प्रीत तुझे नामीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य जालों आतां यासि संदेह नाहीं । न पडों [पं. यावा कांहीं.] या वाहीं काळा हातीं ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मरस करूं भोजन पंगती । संतांचे संगती सर्वकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट धालें चि न धाये । खादलें चि खायें आवडीनें ॥ ३ ॥

१७००. आवडी न पुरे सोवितां न सरे । पडियेली [दे. धरे.] धुरेसवें गांठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पुरे हा जन्म हें सुख सांटितां । पुढती ही आतां हें चि मागों ॥ ध्रु. ॥ मारगाची चिंता पालखी बैसतां । नाहीं उसंतितां कोसपेणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी विठ्ठल माउली । जाणे ते लागली भूक तान ॥ ३ ॥

१७०१. नाहीं त्रिभुवनीं सुख या समान । ह्मणऊनि मन स्थिरावलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरियेलीं जीवीं पाउलें कोमळीं [पं. कोवळी । कंठी एका०.] । केली एकावळी नाममाळा ॥ ध्रु. ॥ शीतळ होऊनियां पावलों विश्रांती । न साहे पुढती घाली चित्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाले सकळ सोहळे । पुरविले डोहळे [पं. पांडुरंगा.] पांडुरंगें ॥ ३ ॥

१७०२. मायबापापुढें [दे. लाटिकें.] लाडिकें लेंकरूं । तैसे बोल करूं कवतुकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपावंता घालीं प्रेमपान्हारस । वोळली वोरस [दे. वोरसे.] पांडुरंग ॥ ध्रु. ॥ नाहीं धीर खुंटी जवळी हुंबरे । ठायीं च पाखर कवळिते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज होऊं नेदी सीण । कळों नेदी भिन्न आहे ऐसें ॥ ३ ॥

१७०३. आठवों नेंदी आवडी आणीक । भरूनियां लोग तिन्ही राहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन धांवे तेथें तिचें चि दुभतें । संपूर्ण आइतें सर्वकाळ ॥ ध्रु. ॥ न लगे [दे. त. वोळावीं.] वळावीं इंद्रियें धांवतां । ठाव नाहीं रिता उरों दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समपाउलाचा खुंट । केला [पं. जाला.] बळकट हालों नेदी ॥ ३ ॥

१७०४. उत्तम घालावें आमुचिये मुखीं । निवारावें दुःखी होऊनि [पं. होऊं नेदी.] तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न बैसे न वजे जवळूनि दुरी । मागें पुढें वारी घातपात ॥ ध्रु. ॥ नाहीं शंका असो भलतिये ठायीं । मावळलें पाहीं द्वैताद्वैत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भार घेतला विठ्ठलें । अंतरीं भरलें बाह्य रूप ॥ ३ ॥

१७०५. आह्मां अळंकार मुद्रांचे शृंगार । तुळसीचे हार [पं. राहो.] वाहों कंठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाडिके डिंगर पंढरिरायाचे । निरंतर [पं. वाचा.] वाचे नामघोष ॥ ध्रु. ॥ आह्मां आणिकांची [दे. चाड चि नाहीं. पं. चाड चित्ती नाहीं.] चि पैं नाहीं । सर्व [पं. त. सुख] सुखें पायीं विठोबाच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी नेघों [दे. त. नेघों या.] चि या मुक्ती । [दे. त. एकविण.] एकाविण चित्तीं दुजें नाहीं ॥ ३ ॥

१७०६. चला पंढरीसी जाऊं । रखुमादेवीवरा पाहूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे निवतील कान । मना तेथें समाधान ॥ ध्रु. ॥ ["होईल सज्जन । संतजन भेटती ॥" हें कडवें आढळतें. दे. हें मागून बाहेर घातलें आहे. पं. हें मुळींच नाहीं. याचा अर्थ पुढील

विषयानुक्रम

कडव्यांत आला आहे.] संतां [दे. पं. यांत हें कडवें आहे; त. नाहीं. पं. संत महंता॰.] महंतां होतील भेटी । आनंदें नाचों वाळवंटी ॥ २ ॥ तें [पं. तेथें.] तीर्थांचें माहेर । सर्वसुखाचें भांडार ॥ ३ ॥ जन्म नाहीं रे आणीक । तुका ह्मणे माझी भाक ॥ ४ ॥

१७०७. पैल घरीं जाली चोरी । देहा [पं. देहा बोंब करी.] करीं बोंब ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हावा हावा करिसी काये । फिराऊनि नेय्यां [पं. चाये.] वायें ॥ ध्रु ॥ सांडुनियां शुद्धी । निजलासी गेली बुद्धी ॥ २ ॥ चोरीं तुझा काढिला बुर । वेगळें भावा घातलें दूर ॥ ३ ॥ भलतियासी देसी वाव । लाहेसि तूं एवढा ठाव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अझुनि तरी । उरलें तें [त. तया.] जतन करीं ॥ ५ ॥

१७०८. किती वेळा खादला दगा । अझून कां गा जागासी ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाज नाहीं हिंडतां गांवें । दुःख नवें नित्य नित्य ॥ ध्रु ॥ सवें चोरा हातीं फांसे । देखतां कैसे न देखसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडिती वाट । तळपट करावया ॥ ३ ॥

१७०९. मुदलामध्यें पडे तोटा । ऐसा खोटा उदीम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिकांची कां लाज नाहीं । आळसा जिहीं तजिलें ॥ ध्रु ॥ एके सांते [पं. सारिखे.] सारिखीं वित्तें । हानि हित वेगळालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित धरा । नव्हे पुरा गांवढाळ ॥ ३ ॥

१७१०. निरोप सांगतां । न धरीं भय न करीं चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असो ज्याचें [दे. "त्याचे" याबद्दल "त्याचे त्याचे".] त्याचे माथां । आपण करावी ते कथा ॥ ध्रु ॥ उतरावा भार । किंवा न व्हावें सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाहे धाक । तया इह ना परलोक ॥ ३ ॥

१७११. शूरत्वासी मोल । नये कामा फिके बोल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला न संडी कैवाड । जीवेंसाटीं तों हे होड [पं. होंड.] ॥ ध्रु ॥ धीर तो कारण । साह्य होतो नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरि । दासां रक्षितो [त. रक्षिता.] निर्धारीं ॥ ३ ॥

१७१२. हरिच्या दासां भये । ऐसें बोलों तें [पं. "तेंही" याबद्दल "परी".] ही नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहोनियां आड । उभा देव पुरवी कोड ॥ ध्रु ॥ हरिच्या दासां चिंता । अघटित हे वार्ता ॥ २ ॥ खावें ल्यावें द्यावें । तुका ह्मणे पुरवावें ॥ ३ ॥

१७१३. दासां सर्व काळ । तेथें [पं. सुखाचा.] सुखाचे कल्लोळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें वसती हरिदास [पं. हरिचे दास.] । पुण्य पिके पापा नास ॥ ध्रु ॥ फिरे सुदर्शन । घेऊनियां नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । होय ह्मणियारा कामारी ॥ ३ ॥

१७१४. आमचा स्वदेश । भुवनत्रयामध्यें वास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मायबापाचीं लाडकीं । कळों आलें हें लौकिकीं ॥ ध्रु ॥ नाहीं निपराद [त. निपराध. पं. निरपराध.] । कोणां आह्मांमध्यें भेद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मान । अवघें आमचें हें धन ॥ ३ ॥

१७१५. काय ढोरापुढें घालूनि मिष्टान्न । [पं. खरासी लेपन.] खरा विलेपन चंदनाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको नको देवा खळाची संगति । रस ज्या पंगती नाहीं कथे ॥ ध्रु. ॥ काय सेज बाज माकडा विलास । अळंकारा नास करुनी टाकी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय पाजूनि नवनीत । सर्पा विष थीत अमृताचें ॥ ३ ॥

१७१६. आनंदें एकांतीं प्रेमें वोसंडत । घेऊं अगणित प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोप्य धन नये वारा लागों यास । पाहों नेदूं वास दुर्जनासी ॥ ध्रु. ॥ झणी दृष्टि लागे आवडीच्या रसा । सेवूं जिरे तैसा आपणासी ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे बहु असे सकुमार ।.] तुका ह्मणे हें बहु सकुमार । न साहावे भार वचनाचा ॥ ३ ॥

१७१७. मोक्षपदें तुच्छ केलीं याकारणें । आह्मां जन्म घेणें युगायुगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटे ऐसें सुख [पं. नाहीं.] नव्हे भक्तिरस । पुडतीपुडती [पं. पुढपुढती आस सेवावी हे ।.] आस सेवावें हें ॥ ध्रु. ॥ देवा हातीं रूप [पं. धरवूं.] धरविला आकार । नेदूं निराकार होऊं त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त निवांत राहिलें । ध्यांई तीं पाउलें विटेवरि ॥ ३ ॥

१७१८. [पं. जये.] नको बोलों भांडा । खीळ घालुन बैस तोंडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐक विठोबाचे गुण । करीं सादर श्रवण ॥ ध्रु. ॥ प्रेमसुखा आड । काय [दे. वाजातें.] वाजतें चाभाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हिता । कां रे नागवसी थीता ॥ ३ ॥

१७१९. अति जालें उत्तम वेश्येचें लावण्य । परि ते सवासीण न ह्मणावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उचित अनुचित केले ठाया ठाव । गुणां मोल वाव थोरपण ॥ ध्रु. ॥ शूरत्वावांचूनि शूरांमाजी ठाव । नाहीं [दे. त. पं. आयुर्भाव.] आविर्भाव आणिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोंग पोटाचे उपाय । कारण कमाईविण नाहीं॥ ३ ॥

१७२०. शूरां साजती हतियारें । गांढ्यां हांसतील पोरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय केली विटंबण । मोतीं नासिकावांचून ॥ ध्रु. ॥ पतिव्रते रूप साजे । सिंदळ काजळ लेतां लाज ॥ २ ॥ दासी पत्नी सुता । नव्हे सरी [त. एक चि पिता.] एक पिता ॥ ३ ॥ मान [दे. पं. युद्धिवंतां.] बुद्धिमंतां । थोर न [त. ह्मणावा.] मनिती पिता ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तरी । आंत शुद्ध दंडे [पं. दंड.] वरी ॥ ५ ॥

१७२१. काय केलें जळचरीं । ढीवर त्यांच्या घातावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तों ठायींचा विचार । आहे यातिवैराकार ॥ ध्रु. ॥ श्वापदातें वधी । निरपराधें पारधी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खळ । संतां पीडिती चांडाळ ॥ ३ ॥

१७२२. वाइटानें भलें । हीनें [पं. दाखविलें.] दाविलें चांगलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाविण एका । कैचें मोल होतें फुका ॥ ध्रु. ॥ विषें दाविलें अमृत । कडू गोड घातें हित ॥ २ ॥ काळिमेनें ज्योती । दिवस [पं. दिवसें कळों आली राती ।.] कळों आला राती ॥ ३ ॥ उंच निंच गारा । हिरा परिस मोहरा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भले । ऐसे नष्टांनीं कळले ॥ ५ ॥

१७२३. असो [पं. ऐसे खळ.] खळ ऐसे फार । आह्मां त्यांचे उपकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती पातकांची धुनी । मोल न घेतां [दे. साबनीं.] साबणीं ॥ ध्रु. ॥ फुकाचे मजुर । ओझें वागविती भार ॥ २ ॥ पार उतरुन ह्मणे तुका । आह्मां आपण जाती नरका ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१७२४. संत पंढरीस जाती । निरोप [पं. धाडिन.] धाडीं तया हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा न पडावा विसर । तुका विनवितो किंकर ॥ ध्रु. ॥ केरसुणी महाद्वारीं । ते मी असें निरंतरीं ॥ २ ॥ तुमचे पायीं पायतन [दे. त. पाइतन.] । मोचे माझे तन मन ॥ ३ ॥ तांबुलाची [पं. तांबोल पिकधरणी.] पिकधरणी । ते मी असें मुख पसरूनि ॥ ४ ॥ तुमची विष्टा [दे. पं. इष्टा.] पंढरीराया । ते [पं. "ते" शब्द नाहीं.] सारसुबी माझी काया ॥ ५ ॥ लागती पादुका । ते मी तळील मृत्तिका ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे पंढरिनाथा । दुजें न धरावें सर्वथा ॥७॥

१७२५. इच्छेचें पाहिलें । डोळीं अंतीं मोकलिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यांचा विश्वास तो काई । ऐसें विचारूनि पाहीं ॥ ध्रु. ॥ सुगंध अभ्यंगें पाळितां । केश फिरले [पं. फिरला.] जाणतां ॥ २ ॥ पिंड पाळितां ओसरे । [पं. अवघें.] अवघी घेऊनि मागें सरे ॥ ३ ॥ करितां उपचार । कोणां नाहीं उपकार ॥ ४ ॥ अल्प जीवन करीं । तुका ह्मणे साधीं हरी ॥ ५ ॥

१७२६. यज्ञनिमित्त तें [पं. "ते" नाहीं.] शरिरासी बंधन । कां रे तृष्णा वांयांविण वाढविली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे ते भक्ति परलोकसाधन । विषयांनीं बंधन केलें तुज ॥ ध्रु. ॥ आशा धरूनि फळाची । तीर्थी व्रतीं मुक्ति कैंचि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिणसी वांयां । शरण न वजतां पंढरिराया ॥ ३ ॥

१७२७. संध्या कर्म ध्यान जप तप अनुष्ठान । अवघें घडे नाम उच्चारितां । न वेचे मोल कांहीं लगती न सायास । तरी कां आळस करिसी झणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें हें सार कां नेघेसी [पं. न घेसी.] फुकाचें । काय तुझें वेचे मोल तया ॥ ध्रु. ॥ पुत्रस्नेहें शोक करी अजामेळ । तंव तो कृपाळ जवळी उभा । अनाथांच्या नाथें घातला विमानीं । नेला उचलूनि परलोका ॥ २ ॥ अंतकाळीं गणिका पक्षियाच्या छंदें । राम राम उच्चारिलें । तंव त्या दिनानाथा कृपा आली । त्यानें [दे. तयेसी.] तियेसि वैकुंठा नेलें ॥ ३ ॥ अवचिता नाम आलिया हे गती । चिंतितां चित्तीं जवळी [त. उभा.] असे । तुका ह्मणे भावें स्मरा [पं. स्मरतां.] राम राम । कोण जाणे तये दशे ॥ ४ ॥

१७२८. दुष्टाचें चित्त [पं. चिंतन भिन्न दे अंतरीं ।.] न भिने [दे. त. भिन्ने.] अंतरीं । जरी जन्मवरी उपदेशिला । पालथे घागरी घातलें जीवन । न धरी च जाण [पं. जाणें.] तें ही त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्मा येउनि तेणें पतन चि साधिलें । [पं. तमोगुण.] तमोगुणें व्यापिलें जया नरा । जळो जळो हें त्याचें ज्यालेपण । कासया हें आलें संवसारा ॥ ध्रु. ॥ पाषाण जीवनीं असतां कल्पवरी ।पाहातां अंतरीं कोरडा तो । कुचर मुग [पं. नये चि हा पाका.] नये चि पाका । पाहांता सारिखा होता तैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे उपाय सकळां । न चले या खळा प्रयत्न [दे. त. पं. प्रेत्न.] कांहीं । ह्मणऊनि संग न करितां भला । धरितां अबोला सर्व हित ॥ ३ ॥

१७२९. कासियानें पूजा करूं केशीराजा । हा चि संदेह माझा फेडीं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदकें न्हाणूं तरी स्वरूप [दे. स्वरूप तुझें. त. स्वरूप चि तुझें.] तें तुझें । तेथें काय माझें वेचे देवा ॥ ध्रु. ॥ गंधाचा सुगंध पुष्पाचा परिमळ । तेथें मी दुर्बळ काय [पं. वाहूं.] करूं ॥ २ ॥ फळदाता तूंच तांबोल अक्षता । तरी काय आतां वाहों तुज ॥ ३ ॥ वाहूं दक्षिणा [पं. तरी.] जरी धातु नारायण । ब्रह्म तें चि अन्न दुजें काई ॥ ४ ॥ गातां तूं ओंकार टाळी नादेश्वर । नाचावया थार [पं. पार.] नाहीं कोठें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे मज अवघें तुझें नाम । धूप दीप रामकृष्णहरि ॥ ६ ॥

१७३०. गातां आइकतां कांटाळा जो करी । वास त्या अघोरीं कुंभपाकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रागें यमधर्म जाचविती तया । तुज दिलें कासया मुख कान ॥ ध्रु. ॥ विषयांच्या सुखें अखंड जागसी । न वजे एकादशी जागरणा ॥ २ ॥ वेचूनियां द्रव्य सेवी मद्यपान । नाहीं दिलें अन्न अतीतासी ॥ ३ ॥ तीर्थाटण नाहीं केले उपकार

विषयानुक्रम

। पाळिलें शरीर पुष्ट [पं. पुष्टिलोभें.] लोभें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मग [पं. केला मग.] केला साहे दंड । नाइकती लंड सांगितलें ॥ ५ ॥

१७३१. तुझें ह्मणवितां काय नास जाला । ऐकें बा विठ्ठला कीर्ती तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी तुज नाहीं आमचे उपकार । नामरूपा थार केलियाचे ॥ ध्रु. ॥ समूळीं संसार केला देशधडी । सांडिली आवडी ममतेची ॥ २ ॥ लोभ दंभ काम क्रोध अहंकार । यांसी नाहीं थार ऐसें केलें ॥ ३ ॥ मृत्तिका पाषाण तैसें केलें धन । आपले ते कोण पर नेणों [पं. नेणें.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जालों देहासी उदार । आणीक विचार काय तेथें ॥ ५ ॥

१७३२. जाऊनियां तीर्था काय तुवां केलें । चर्म प्रक्षाळिलें वरी वरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरींचें शुद्ध कासयानें जालें । भूषण [दे. तों.] त्वां केलें आपणया ॥ ध्रु. ॥ वृंदावन [दे. त. इंद्रावण.] फळ घोळिलें साकरा । भीतरील थारा मोडे चि ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं शांति क्षमा दया । तोंवरी कासया फुंदां तुह्मी ॥ ३ ॥

१७३३. बैसोनि निवांत शुद्ध करीं चित्त । तया सुखा अंतपार नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येऊनि अंतरीं [त. राहेल.] राहील गोपाळ । सायासाचें फल बैसलिया ॥ ध्रु. ॥ राम कृष्ण हरि मुकुंद मुरारि । मंत्र हा उच्चारीं वेळोवेळां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें देईन मी दिव्य । जरी होईल [पं. होय.] भाव एकविध ॥ ३ ॥

१७३४. धन्य पुंडलिका बहु बरें केलें । निधान आणिलें पंढरिये ॥ १ [पं. "न करीं आळस आलिया संसारीं । पाहें पा पंढरी भूवैकुंठ ॥" हें कडवें जास्त आहे. त. हें समासावर आलीकडे कोणी घातलें आहे; परंतु हें मूळचें येथलें नव्हे असें वाटतें.] ॥ ध्रु. ॥ न पवीजे केल्या तपांचिया रासी । तें [त. तें हें जन०.] जनलोकांसी दाखविलें ॥ ध्रु. ॥ सर्वोत्तम तीर्थ क्षेत्र आणि देव । शास्त्रांनी हा भाव निवडिला ॥ २ ॥ विष्णुपद गया [त. पं. रामनाम.] रामधाम काशी । अवघीं [पं. अवघें.] पायांपाशीं विठोबाच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष देखिल्या कळस । तात्काळ [पं. चि.] या नास अहंकाराचा ॥ ४ ॥

१७३५. धन्य दे पंढरी धन्य भीमातीर । आणियेलें सार पुंडलिकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य तो हि लोक अवघा दैवांचा । सुकाळ प्रेमाचा घरोघरीं ॥ ध्रु. ॥ धन्य ते [पं. "ही" नाहीं.] ही भूमी धन्य तरुवर । [दे. धन्य ते सुरवर०. पं. धन्य सरोवर.] धन्य तें सरोवर तीर्थरूप ॥ २ ॥ धन्य त्या नरनारी मुखीं नाम ध्यान । आनंदें भवन [पं. भुवन.] गर्जतसे ॥ ३ ॥ धन्य पशु पक्षी कीटक पाषाण । अवघा नारायण [पं. अवतरलासे.] अवतरला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धन्य संसारातें आलीं । हरिरंगीं रंगलीं सर्वभावें ॥ ५ ॥

१७३६. मायबाप करिती चिंता । पोर नाइके सांगतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको जाऊं देउळासी । नेतो बागुल लोकांसी ॥ ध्रु. ॥ कर्णद्वारें पुराणिक । भुलवी [पं. शब्द.] शब्दें लावी भीक [त. भीके.] ॥ २ ॥ वैष्णवां संगती । हातीं पडलीं [पं. पडी.] नेणों किती ॥ ३ ॥ आह्मा कैंचा मग । करिसी उघडियांचा संग ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाणें नरका । त्यांचा उपदेश आइका ॥ ५ ॥

१७३७. मन माझें चपळ न राहे निश्चळ । घडी एकी पळ स्थिर नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तूं उदास नव्हें नारायणा । [पं. धांव.] धांवें मज दीना गांजियेलें ॥ ध्रु. ॥ धांव घालीं पुढें इंद्रियांचे ओढी । केलें [दे. तडातडी.] तडातोडी चित्त माझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा न चले सायास । राहिलों हे आस धरुनी तुझी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१७३८. मागतियाचे दोनि च कर । अमित भांडार दातियाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं आतां कासयांत भरूं । हा मज विचारु पडियेला ॥ ध्रु ॥ एकें सांटवणें प्रेमें वोसंडलीं । जिव्हा हे भागली करितां माप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आहे तेथें असो । अंखुनियां बैसों पायांपाशीं ॥ ३ ॥

१७३९. जिचें पीडे बाळ । प्राण तियेचा [दे. तयेचा.] विकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा मातेचा स्वभाव । सूत्र दोरी एक जीव ॥ ध्रु ॥ सुखाची विश्रांति । उमटे मातेचिये चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संत । तुह्मी बहु कृपावंत ॥ ३ ॥

१७४०. यावें माहेरास । हे च सर्वकाळ आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावी उच्छिष्टाची धणी । तीर्थ इच्छी पायवणी ॥ ध्रु ॥ भोग उभा आड । आहे तोंवरी च नाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । माझें सिद्धी पाववावें ॥ ३ ॥

१७४१. लेंकराचें हित । वाहे माउलीचें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी कळवळ्याची जाती । करी लाभेंविण प्रीती ॥ ध्रु ॥ पोटीं भार वाहे । त्याचें सर्वस्व ही साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें । तैसें तुह्मां संतां ओझें ॥ ३ ॥

१७४२. आह्मां गांजी जन । तरि कां मेला नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों पोरटीं निढळें । नाहीं ठाव बुड आळें ॥ ध्रु ॥ आह्मीं जना भ्यावें । तरि कां न लाजिजे देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देश । [त. देवा विण पडिला ओस ।. पं. जाले देवाविण०.] जाला देवाविण ओस ॥ ३ ॥

१७४३. तुह्मी पाय संतीं । माझे ठेवियेले चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां वाधूं न सके काळ । जालीं विषम शीतळ ॥ ध्रु ॥ भय नाहीं मनीं । देव वसे घरीं रानीं ॥ २ ॥तुका ह्मणे भये । आतां स्वप्नीं [पं. स्वप्नीं तें ही. दे. स्वप्नीं ही नये.] ही तें नये ॥ ३ ॥

१७४४. काळाचे ही काळ । आह्मी विठोबाचे लडिवाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं सत्ता संर्वा ठायीं । वसों निकटवासें [त. प. वास.] पायीं ॥ ध्रु ॥ ऐसी कोणाची वैखरी । वदे आमुचे समोरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाण । हातीं हरिनाम तीक्षण ॥ ३ ॥

१७४५. जन्मा येऊन उदार जाला । उद्धार केला वंशाचा । मेळवूनि धन मेळवी [त. मेळविलें.] माती । सदा विपत्ती भोगीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम घेतां न मिळे अन्न । नव्हे कारण देखिलिया । धर्म करितां ऐके कानीं । वांधे निजोनि डोकियासी ॥ ध्रु ॥ घरा [त. पाहुणा व्याही.] व्याही पाहुणा आला । ह्मणे त्याला बरें नाहीं । तुमचे गावीं वैद्य आहे । वैसोनि काय प्रयोजन ॥ २ ॥ उजवूं किती होतिल [पं. होती.] पोरें । मरतां बरें ह्मणे यांसी । ह्मणऊनि देवा नवस करी । दावी घरींहुनि बोनें ॥ ३ ॥ पर्वकाळीं भट घरासी आला । बोंब घाला ह्मणे पोरां । तुमचा उणा होईल [त. येईल.] वाटां । काळ पिठासी [पं. पिठासी पैं आला.] आला ॥ ४ ॥ दाढी करितां अडका गेला । घरांत आला वाइलेपें । ह्मणे आतां उगवीं मोडी । डोई बोडीं आपुली ॥ ५ ॥ तीर्थ स्वप्नीं नेणे गंगा । पूजन लिंगा गांविंचिया । आडकुनि [पं. द्वार बैसे द्वारीं.] दार बैसे दारीं । आल्या घर ह्मणे ओस ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे ऐसे आहेत गा हरी । या ही तारीं जीवांसी । माझ्या भय वाटे चित्तीं । नरका जाती ह्मणोनी ॥७॥

१७४६. जाणे वर्तमान । परि तें न वारे त्याच्यानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो ही कारणांचा दास । देव ह्मणवितां पावे नास ॥ ध्रु ॥ वेची अनुष्ठान । सिद्धी कराया प्रसन्न ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें । मुदल गेलें हाटवेचें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१७४७. घातला दुकान । पढीये तैसा आहे वान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी भांडरी देवाचे । द्यावें घ्यावें माप वाचे ॥ ध्रु ॥ उगवूं [पं. जाणें.] जाणों मोडी । जाली नव्हे त्याची जोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुडी । मोल [पं. मोला तैसी०.] तैसी खरी कुडी ॥ ३ ॥

१७४८. सादाविलें एका । सरें अवघियां लोकां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आवडीचे हातीं । भेद नाहीं ये पंगती ॥ ध्रु ॥ मोकळी च पोतीं । नाहीं पुसायाची गुंती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा । आहे [त. ढीसाळ.] ढसाळ वेव्हारा ॥ ३ ॥

१७४९. तडामोडी करा । परि उत्तम तें भरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें खंडे एके खेपे । जाय तेथें लाभें बोपे ॥ ध्रु ॥ दाविल्या सारिखें । मागें नसावें पारिखें ॥ २ ॥ मागें पुढें ऋण । तुका ह्मणे फिटे हीण ॥ ३ ॥

१७५०. नसावें ओशाळ । मग मानिती सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय तेथें पावे मान । चाले बोलिलें वचन ॥ ध्रु ॥ राहों नेदी बाकी । [पं. ज्याचें दान.] दान ज्याचें त्यासी टाकी ॥ २ ॥ होवा [पं. व्हावा.] वाटे जना । तुका ह्मणे साटीं गुणां ॥ ३ ॥

॥ अनघडसिद्धाच्या शब्देंकरून रामेश्वरभटाच्या शरीरीं दाह जाला तो ज्यानें शमला तो अभंग ॥ १ ॥

१७५१. चित्त शुद्ध तरी शत्रु मित्र होती । व्याघ्र हे [पं. ही.] न खाती सर्प तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विष तें अमृत [दे. अघातें हित.] आघात तें हित । अकर्तव्य नीत होय त्यासी ॥ ध्रु ॥ दुःख तें देईल सर्व सुख फळ । होतील शीतळ अग्निज्वाळा ॥ २ ॥ आवडेल जीवां [दे. जीवाचें.] जीवाचिये परी । सकळां अंतरीं एक भाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कृपा केली नारायणें । जाणिजेते येणें अनुभवें ॥ ४ ॥

१७५२. लाज वाटे मज मानिती हे लोक । हें तों नाहीं एक माझे अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. मजुनि.] मोजुनि झिजलों मापाचिया परी । जाळावी हे [पं. ते.] थोरी लाभाविण ॥ ध्रु ॥ कोमळ कंटक तीक्षण अगरीं । पोचट ते वरी अंगकांति ॥ २ ॥ चित्रींचें लेप शृंगारिलें निकें । जीवेंविण फिकें रूप त्याचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दिसें वांयां गेलों देवा । अनुभव ठावा नाहीं तेणें ॥ ४ ॥

१७५३. बोलविसी माझें मुख [पं. मुखें.] । परी या जना वाटे दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया जयाची आवडी । तया लागीं तें चरफडी ॥ ध्रु ॥ कठीण देतां काढा । जल्पे रोगी मेळवी दाढा ॥ २ ॥ खाऊं नये तें चि मागे । निवारितां रडों लागे ॥ ३ ॥ वैद्या भीड काय । अतित्याई जीवें जाय ॥ ४ ॥ नये भिडा सांगों आन । पथ्य औषधा [दे. पं. औषधाकारण.] कारण ॥ ५ ॥ धन माया पुत्र दारा । हे तों [त. "तों" नाहीं.] आवडी नरका थारा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे यांत । आवडे ते करा मात ॥ ७ ॥

१७५४. पतिव्रते आनंद मनीं । सिंदळ खोचें व्यभिचारवचनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो वर्म लागो आगी । शुद्धपण भलें जगीं ॥ ध्रु ॥ सुख पुराणीं आचारशीळा । दुःख वाटे अनर्गळा ॥ २ ॥ शूरा उल्हास अंगीं । गांढ्या मरण ते प्रसंगीं ॥ ३ ॥ शुद्ध सोनें उजळे अगी । हीन काळें धांवे रंगीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तो चि हिरा । घनघायें निवडे पुरा ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१७५५. चालिती आड वाटा । आणिकां दाविती जे नीटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न मनीं तयांचे उपकार । नाहीं जोडा तो गंव्हार ॥ ध्रु ॥ विष सेवूनि वारी मागें । प्राण जातां जेणें संगें ॥ २ ॥ बुडतां [पं. हाका.] हाक मारी । ठाव नाहीं आणिकां वारी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे न करीं हिका [दे. हिंका.] । गुण घेऊन [त. अगुण.] अवगुण टाका ॥ ४ ॥

१७५६. कुळींचें दैवत ज्याचें पंढरीनाथ । होईन दासीसुत त्याचे घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध यातिकुळवर्णा चाड नाहीं । करीं भलते ठायीं दास तुझा ॥ ध्रु ॥ पंढरीस कोणी जाती वारेकरी [पं. वारकरी.] । होईन त्यांचे घरीं पशुयाति ॥ २ ॥ विठ्ठलचिंतन दिवसरात्रीं ध्यान । होईन पायतन त्याचे पायीं ॥ ३ ॥ तुळशीवृंदावन जयाचे अंगणीं । होइन केरसुणी त्याचे घरीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हा चि भाव माझ्या चित्तीं । नाहीं आणिकां गती चाड मज ॥ ५ ॥

१७५७. अवघिया चाडा कुंटित करूनि । लावीं आपुली च गोडी । आशा मनसा तृष्णा कल्पना । करूनियां देशधडी । मीतूंपणापासाव गुंतलों । मिथ्या संकल्प तो माझा तोडीं । तुझिये चरणीं माझे दोन्ही पक्ष । अवघी करुनि दाखवीं पिंडी रे रे [पं. पीडि रे रे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें साच काय केलें मृगजळ । वर्णा याती कुळ अभिमान । कुमारी भातुकें खेळती कवतुकें । काय त्यांचें साचपण ॥ ध्रु ॥ वेगळाल्या भावें चित्ता [पं. चिंता.] तडातोडी । केलों देशधडी मायाजाळें । गोत वित्त माय बाप बहिणी सुत । बंधुवर्ग माझीं वाळें । एका एक न धरी संबंध पुरलिया । पातलिया जवळी काळें । जाणोनियां त्याग सर्वस्वें केला । सांभाळीं आपुलें जाळें ॥ २ ॥ एकां जवळी धरी आणिकां अंतरीं । [पं. "तीं" नाहीं.] तीं काय सोयरीं नव्हतीं माझीं । एकांचें पाळण एकांसी भांडण । चाड [पं. कवणे ये.] कवणिये काजीं । अधिक असे उणें कवण कवण्या गुणें । हे माव न कळे चि तुझी । ह्मणोनि चिंतनीं राहिलों श्रीपती । तुका ह्मणे भाक माझी ॥ ३ ॥

१७५८. आणिकां छळावया जालासी शाहाणा । स्वहिता घातलें [पं. खाणे. त. खाण.] खानें । आडिके पैके करूनि सायास । कृपणें सांचलें धन । न जिरे क्षीर श्वानासी भक्षितां । याती तयाचा गुण । तारुण्यदशे अधम मातला । दवडी हात पाय कान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जालें यांस वांयां कां ठकले । हातीं सांपडलें टाकीतसे । घेउनि स्फटिकमणी टाकी चिंतामणी । नागवले आपुले इच्छे ॥ ध्रु ॥ सिद्धीं सेविलें सेविती अधम । पात्रासारिखें फळ । सिंपिला [पं. सिंपिला तों मोती जन्मलें स्वातीचें । वरुषलें०.] मोतीं जन्मलें स्वाती । वरुषलें सर्वत्र जळ । कापुस पट नये चि कारणा । तयास पातला काळ । तें चि भुजंगें धरिलें कंठीं । मा [दे. माविश. त. माविस.] विष जालें त्याची गरळ ॥ २ ॥ भक्षूनि मिष्टान्न घृतसाकर । सहित सोलुनि केळें । घालुनियां घसां [दे. अंगोळिया हाते वांत करूं०.] अंगोळिया । वांती करूं पाहे बळें । कुंथावयाची आवडी वोंवां [पं. देवा.] । [पं. उन्हवनी.] उन्हवणी रडवी बाळें । तुका ह्मणे जे जैसें करिती । ते पावती तैसीं च फळें ॥ ३ ॥

१७५९. चंदनाचे गांवीं [दे. सर्पांच्या.] सर्पाची वसति । भोगिती [दे. भोगीत ते होती०. त. भोगीते ते होती०.] ते होती द्विपांतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका ओझें एका लाभ घडे देवा । संचिताचा ठेवा वेगळाला ॥ ध्रु ॥ क्षीराची [पं. क्षीराच्या.] वसति अशुद्ध सेवावें । जवळी तें जावें भोगें दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी बुद्धि ज्याची जड । त्याहुनी दगड बरे देवा ॥ ३ ॥

१७६०. तुज दिलें आतां करीं यत्न याचा । जीवभाववाचाकायामन [पं.० मनें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागलों दातारा सीण जाला भारी । आतां मज तारीं शरणागता ॥ ध्रु ॥ नेणतां सोसिली तयाची आटणी । नव्हतां ही कोणी कांहीं माझीं ॥ २ ॥ वर्म नेणें दिशा हिंडती मोकट [पं. मोकाट.] । इंद्रियें सुनाट दाही दिशा ॥ ३ ॥ [पं. वेरझारी

पोरा. दे. वेरझारी फेरा.] येरझारीफेरा सिणलों सायासीं । आतां हृषीकेशी अंगिकारीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मन इंद्रियांचे सोई । धांवे यासी काई करूं आतां ॥ ५ ॥

१७६१. [पं. स्वयपाक.] स्वयें पाक करी । संशय तो चि धरी । संदेहसागरीं । आणीक परी बुडती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणे विरळा एक । जालें तेथींचें हें [पं. ही.] सुख । देखिले बहुतेक । पुसतां वाट चुकले ॥ ध्रु ॥ तो चि जाणे सोंवळें । शोधी विकल्पाचीं मुळें । नाचती पाल्हाळें । जे विटाळें कोंडिले ॥ २ ॥ तो चि साधी संधी । सावध त्रिकाळ जो बुद्धी । संदेहाचा संधी । वेठी [दे. आणि करियेळे. पं. आणीक धरियेली.] आणीक धरियेले ॥ ३ ॥ अखंड तें ध्यान । समबुद्धि समाधान । सोंग वांयांविण । ते झांकून बैसती ॥ ४ ॥ करणें जयासाटीं । जो नातुडे कवणे आटी । तुका ह्मणे साटी । चित्तवित्तेंवांचूनि ॥ ५ ॥

१७६२. माझिया संचिता । दृढ देखोनि बळिवंता । पळसी पंढरिनाथा । भेणें आतां तयाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि मज कळलासी । नव्हतां भेटी जाणीवेसी । एक संपादिसी । मान करिसी लोकांत ॥ ध्रु ॥ तरि हें प्रारब्ध जी गाढें । कांहीं न चले तयापुढें । काय तुज म्यां कोडें । रे [पं. सांकडे रे.] सांकडें घालावें ॥ २ ॥ [पं. भोगाधिपति.] भोगधीपति क्रियमाण । तें तुज नांगवे आझून । तरि का वांयांविण । तुज म्यां सीण करावा ॥ ३ ॥ तुज नव्हतां माझें कांहीं । परि मी न संडीं भक्तिसोई । हो कां भलत्या ठायीं । कुळीं जन्म भलतैसा ॥ ४ ॥ तूं भितोसि माझिया दोषा । कांहीं मागणें ते आशा । तुका ह्मणे ऐसा । कांहीं न [पं. धरणें.] धरीं संकोच ॥ ५ ॥

१७६३. लोकमान देहसुख । [पं. संपत्तिभोग.] संपत्तिउपभोग अनेक । विटंबना दुःख । तुझिये भेटीवांचूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी मज ये भेट ये भेट । काय ठाकलासी नीट । थोर [पं. थोर पुण्य वीट । तुज दैव चि लाधली. ॥] पुण्यें वीट । तुज दैवें चि लाधली ॥ ध्रु ॥ काय ब्रह्मज्ञान करूं कोरडें । रितें [त. मापाचें.] मावेचें मापाडें । भेटीविण कुडें । तुझिये अवघें मज वाटे ॥ २ ॥ आत्मस्थितीचा विचार । काय करूं हा उद्धार । न देखतां धीर । चतुर्भुज मज नाहीं ॥ ३ ॥ रिद्धिसिद्धी काय करूं । अथवा [पं. आगम.] अगम्य विचारु । भेटीविण भारु । तुझिये वाटे मज यांचा ॥ ४ ॥ तुजवांचूनि कांहीं व्हावें । ऐसें नको माझिया जीवें । तुका ह्मणे द्यावें । दरुषण पायांचें ॥ ५ ॥

१७६४. तुझा ह्मणवून तुज नेणें । ऐसें काय माझें जिणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि मज कवणाचा आधार । करोनियां राहों धीर ॥ ध्रु ॥ काय [पं. शब्द.] शब्दीं चि ऐकिला । भेटी [पं. नसतां.] नव्हतां गा विठ्ठला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । अभय देईं पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

१७६५. उद्धवअक्रूरासी । आणीक व्यासआंबऋषी । [दे. रुक्मांगदा. पं. प्रऱ्हादासी.] रुक्मांगदप्रल्हादासी । दाविलें तें दाखवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि मी पाहेन पाहेन । तुझे श्रीमुखचरण । उताविळ मन । तयाकारणें तेथें ॥ ध्रु ॥ जनकश्रुतदेवा करीं । कैसा शोभलासी हरी । विदुराच्या घरीं । कण्या धरी कवतुकें ॥ २ ॥ पांडवां अकांतीं । तेथें [पं. पावती.] पावसी स्मरती । घातलें द्रौपदी । यागीं बिरडें चोळीचें [पं. चोळीस.] ॥ ३ ॥ करी गोपीचें कवतुक । गाईगोपाळांसी सुख । दावीं तें चि मुख । दृष्टी माझ्या आपुलें ॥ ४ ॥ तरि तूं अनाथाचा दाता । मागतियां शरणागतां । तुका ह्मणे आतां । कोड पुरवीं हें [पं. "हें" नाहीं.] माझें ॥ ५ ॥

१७६६. मागता भिकारी जालों तुझे द्वारीं । देंई मज हरी कृपादान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम प्रीति नाम उचित करावें । भावें संचरावें हृदयामाजी ॥ ध्रु ॥ सर्वभावें शरण आलों पांडुरंगा । कृपाळु तूं जगामाजी एक ॥ २ ॥ [पं. तापत्रयीं] तापत्रयें माझी तापविली काया । शीतळ व्हावया पाय तुझे ॥ ३ ॥ संबंधीं [पं. जनवादी.] जनवाद पीडलों परोपरी । अंतरलों दुरी तुजसी तेणें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां तुझा शरणागत । करावें सनाथ मायबापा ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१७६७. भाव नाहीं काय मुद्रा वाणी । बैसे बगळा निश्चळ ध्यानीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न मनी नाम न मनी त्यासी । वाचाळ शब्द पिटी भासी ॥ ध्रु ॥ नाहीं चाड देवाची कांहीं । छळणें टोंके तस्करघाई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचा संग । नको शब्द स्पर्शअंग ॥ ३ ॥

१७६८. दिनदिन शंका वाटे । आयुष्य नेणवतां गाढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसीं भुललीं बापुडीं । [दे. दंब०. त. बंद०.] दभविषयांचे सांकडीं ॥ ध्रु ॥ [दे. विसरला.] विसरलीं मरण । त्याची नाहीं आठवण ॥ २ ॥ देखत देखत पाहीं । तुका ह्मणे आठव नाहीं ॥ ३ ॥

१७६९. माझें मज आतां न देखें निरसतां । ह्मणऊन आधार केला । संसाराची आस सांडुनि लौकिक । जीव भाव तुज दिला । नव्हतीं माझीं कोणी मी कवणांचा । अर्थ मोहो [पं. मोहें सांडला.] सांडवला । तारीं मारीं करीं भलतें दातारा । होऊन तुझा [पं. आतां तुझा.] आतां ठेलों [त. ठेला रे.] रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असो माझें कोडें तुज हें सांकडें । मी असेन निवाडें सुखरूप । बाळकासी चिंता काय पोटवेथा । जया शिरीं मायबाप ॥ ध्रु ॥ पापपुण्यें श्रुति आटिल्या । शास्त्रांस न लगे चि ठाव । विधिनिषेधें गोविलीं पुराणें । वेदांसी तो अहंभाव । ओंकाराचें मूळ व्यापिलें माया । तेथें न [पं. धरवे.] धरे च भाव । ह्मणऊन काबाड सांडिलें उपसतां । धरिलें तुझें चि नांव ॥ २ ॥ तनमनइंद्रियें ठेवूनि राहिलों । सर्व आशा तुझे पायीं । तप तीर्थ दान करवूं कवणा । हातीं अधीन तें मज काई । आहिक्यें परत्रें चाड नाहीं सर्वथा । जन्म सदा मज देईं [दे. देहीं.] । मायामोहपाश करीं विष तैसें । तुका ह्मणे माझ्याठायीं ॥ ३ ॥

१७७०. [पं. "तुझें" नाहीं.] तुझें नाम गोड नाम गोड । पुरे कोड सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रसना येरां रसां विटे । घेतां घोट अधिक हें ॥ ध्रु ॥ आणिकां रसें मरण गांठी । येणें तुटी संसारें [पं. संसारा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहार जाला । हा विठ्ठला [त. पं. विठ्ठल.] आह्मांसी ॥ ३ ॥

१७७१. धालों सुखें ढेंकर देऊं । उमटे जेवूं तोंवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्रीडा करूं निरंजनीं [दे. त. पं. निरांजनीं.] । न पुरे धणी हरिसवें ॥ ध्रु ॥ अवघे खेळों अवघ्यामधीं । डाई न पडों ऐसी बुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वांचवितां [दे. वांचवीत.] । आह्मां सत्ता समर्थ ॥ ३ ॥

१७७२. एकल्या [पं. एकल्यानें नव्हे खेळ चांग । धरी संग०.] नव्हे खेळ चांग । धरिला संग ह्मणऊनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उमटे तेव्हां कळे नाद । भेदाभेद निवडेना ॥ ध्रु ॥ दुसरा परी एक ऐसा । न वजे रिसा निकुरें ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. कळे त्या कळे ।. पं. कळत्या काळें ।.] कळत्यां कळे । येर [पं. येरा खेळे०. त. येरां खेळ खेळ०.] खेळे खेळ ह्मूण ॥ ३ ॥

१७७३. बोलविलें जेणें । तो चि [पं. त्याचें.] याचें गुह्य जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों काबाडाचा धनी । जेवूं मागावें थिंकोनि ॥ ध्रु ॥ मजुराच्या हातें । माप [पं. माप केलें जालें रितें.] जालें गेलें रितें ॥ २ ॥ जाला पुरविता । पांडुरंग माझा पिता ॥ ३ ॥ मायबापासवें । बाळें कौतुकें खेळावें ॥ ४ ॥ जैसा करिती धंदा । तैसा पडोनियां छंदा ॥ ५ ॥ त्याच्या साच गाई ह्मैसी । येणें खेळावें मातीशीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे बोल । माझा बोलतो विठ्ठल ॥ ७ ॥

१७७४. कां हो [पं. माझी तुह्मी.] तुह्मी माझी वदविली वाणी । नेदा हे [पं. "हे" नाहीं.] निवडूनि पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक म्यां कोणां पुसावा विचार । [पं. समुळीं०.] मुळीं संवसार दुराविला ॥ ध्रु ॥ स्वामिसेवा ह्मूण घेतली पदरीं । सांगितलें करीं कारण तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं शिकविलें जेणें । तो याच्या वचनें उगा राहे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१७७५. सेवकासी आज्ञा स्वामीची प्रमाण । जोंवरी [पं. तोंवरी.] हा प्राण जाय त्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिकांचा धाक न धरावा मनीं । निरोपावचनीं [त. निरोपावांचूनि०.] टळों नये ॥ ध्रु. ॥ समय सांभाळूनि आगळें उत्तर । द्यावें भेदी वज्र तयापरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी ह्मणवावें सेवक । खादलें तें अन्न [दे. त. हाक अन्न.] हक होय ॥ ३ ॥

१७७६. नये पुसों आज्ञा केली एकसरें । आह्मांसी दुसरें [पं. नाहीं आतां.] आतां नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ज्याचा. दे. ज्याचें.] ज्याचे तो बळिवंत सर्व निवारिता । आह्मां काय चिंता करणें लागे ॥ ध्रु. ॥ बुद्धीचा जनिता विश्वाचा व्यापक । काय नाहीं एक अंगीं तया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज होईल वारिता । तरी काय सत्ता नाहीं हातीं ॥ ३ ॥

१७७७. बळिवंत आह्मी समर्थाचे दास । घातली या कास कळिकाळासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें मानसाचा [पं. माणसाचा.] कोण आला पाड । उलंघोनि जड गेलों आधीं ॥ ध्रु. ॥ संसाराचे बळी साधिलें निधान । मारिले दुर्जन षडवर्ग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक उरला धरिता ठाव । येर केले वाव तृणवत ॥ ३ ॥

१७७८. एका गावें आह्मीं विठोबाचें नाम । आणिकांपें काम नाहीं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोडूनियां वाटा सूक्षम [पं. सूक्ष्म.] सगर । केला राज्यभार चाले ऐसा ॥ ध्रु. ॥ लावूनि मृदंग [दे. त. मृदांग.] टाळश्रुतिघोष [पं. श्रुतिटाळघोष.] । सेवूं ब्रह्मरस आवडीनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे महापातकी पतित । ऐसियांचें हित हेळामात्रें ॥ ३ ॥

१७७९. [दे. त. वाचाचापल्ये.] वाचेच्या चापल्यें बहु जालों कुशळ । नाहीं बीजमूळ हाता आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि पंढरिराया दुखी होतें मन । अंतरींचें कोण जाणे माझें ॥ ध्रु. ॥ पूज्य जालों अंगा आला अभिमान । पुढील कारण खोळंबलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खूण न [पं. न कळे निरुती.] कळे चि निरुती । सांपडलों हातीं अहंकाराचे ॥ ३ ॥

१७८०. आतां काढाकाढी करीं बा पंढरिराया । नाहीं तरी वांयां गेलों दास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतां बैसलों दगडाचे नावे । तिचा [पं. तिचा तो स्वभाव प्राण घ्यावा.] धर्म घ्यावे प्राण हा चि ॥ ध्रु. ॥ मनाचा स्वभाव इंद्रियांचे [पं. इंद्रियांची.] ओढी । [पं. पतनाची.] पतनाचे जोडी वरी हांव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली अंधळ्याची परी । आतां मज हरी वाट दावीं ॥ ३ ॥

१७८१. सज्जन तो शब्द सत्य जो मानी । छळी दुर्जन आणिकांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक गुण तो केला [पं. केलासें दोठायीं.] दोंठायीं । ज्याचा त्यास पाहीं [पं. पाहिजे.] जैसा तैसा ॥ ध्रु. ॥ भाविक [पं. भाविक तो शब्द.] शब्द बोले वाणीचा । लटिका वाचा वाचाळ तो ॥ २ ॥ परउपकार [पं. पडे तो चि भला.] घडे तो भला । नाठ्याळ तया दया नाहीं ॥ ३ ॥ जाणीवंत तो [पं. तो चि पायरी०.] पायरी जाणे । अधम तो नेणे खुंट जैसा ॥ ४ ॥ हित तें अनहित केलें कैसें । तुका ह्मणे पिसें लागलें [पं. त्या.] यास ॥ ५ ॥

१७८२. तुझें नाम मुखीं न घेतां आवडी । जिव्हा ते चि घडी झडो माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें मज देईं हें मज देईं । आणिक दुजें कांहीं न मगें तुज ॥ ध्रु. ॥ बहिर कान तुझी कीर्ती नाइकतां । पाय न देखतां जात डोळे ॥ २ ॥ मना तुझें ध्यान नाहीं नित्य काळ । धिग तें चांडाळ जळो जळो ॥ ३ ॥ हातपाय तेणें पंथें न [त. पं. चालतां.] चलतां । [त. जावो तें. पं. जावो ते.] जावे ते अनंता गळोनियां ॥ ४ ॥ तुजविण जिणें नाहीं मज चाड । तुका ह्मणे गोड नाम तुझें ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१७८३. ह्मणसी होऊनी निश्चिंता [पं. निश्चिता.] । हरूनियां अवघी चिंता । मग जाऊं एकांता । भजन करूं । संसारसंभ्रमें आशा लागे पाठी । तेणें जीवा साटी होईल तुझ्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेकीं नाडसील नाडसील । विषयसंमें अवघा नाडसील । मागुता पडसील भवडोहीं ॥ ध्रु. ॥ शरीर सकळ मायेचा बांधा । यासी नाहीं [त. पं. कदा.] कधीं अराणूक । करिती तडातोडी [पं. अंतर्बाह्यात्कारी.] आंत बाह्यात्कारी । ऐसे जाती चारी दिवस वेगीं ॥ २ ॥ मोलाची घडी जाते वांयांविण । न मिळे मोल धन देतां कोडी । जागा होईं करीं हिताचा उपाय । तुका ह्मणे हाय करिसी मग ॥ ३ ॥

१७८४. कनवाळू कृपाळू भक्तांलागीं मोही । गजेंद्राचा धांवा तुवां केला [पं. विठाबाई.] विठाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंगे ये [पं. येईं वो. दे येंवो ('येईंवो' याबद्दल आहे ह्मणून).] वो पांडुरंगे । जीवाचे जिवलगे ये वो पांडुरंगे ॥ ध्रु. ॥ भक्तांच्या कैवारें कष्टलीस विठ्ठले । आंबऋषीकारणें जन्म दाहा घेतले ॥ २ ॥ [पं. प्रऱ्हादाकारणें.] प्रल्हादाकारणें स्तंभीं अवतार केला । विदारूनि दैत्य प्रेमपान्हा पाजिला ॥ ३ ॥ उपमन्याकारणें कैसी धांवसी लवलाहीं । पाजी प्रेमपान्हा क्षीरसागराठायीं ॥ ४ ॥ [त. कौरवें.] कौरवीं पांचाळी सभेमाजी आणिली । [त. पं. वस्त्राहरणीं.] वस्त्रहरणीं वस्त्रें कैसी जाली माउली ॥ ५ ॥ दुर्वास पातला [प. धर्म.] धर्मा छळावया वनीं । धांवसी लवलाहीं [पं. शाखापत्र.] शाखादेठ घेऊनि ॥ ६ ॥ कृपाळू माउली भुक्तिमुक्तिभांडार । करीं माझा अंगीकार तुका ह्मणे विठ्ठले [पं. विठ्ठल.] ॥ ७ ॥

१७८५. कवणा पाषाणासी धरूनि भाव । कवणावरी पाव ठेवूं आतां । ह्मणऊनि निश्चित राहिलों मनीं । तूं चि सर्वां खाणीं देखोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवणाचें कारण न लगे चि कांहीं । [दे. त. सर्वांठायीं तूं एक.] सर्वी सर्वां ठायीं तूं मज एक । कायावाचामन ठेविलें तुझ्या पायीं । आतां उरलें काई न दिसे देवा ॥ ध्रु. ॥ जळें जळ काय धोविलें [पं. धोवियेलें.] एक । कवण तें पातक हरलें तेथें । पापपुण्य हे [त. हें.] वासना सकळ । ते तुज समूळ समर्पिली ॥ २ ॥ पितरस्वरूपी तूं चि जनार्दन । सव्य तें कवण अपसव्य । तुका ह्मणे जीत पिंड तुह्मां हातीं । देऊनि निश्चिंती मानियेली ॥ ३ ॥

१७८६. सिणलों दातारा करितां वेरझारा । आतां सोडवीं संसारापासोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न सुटे चि बाकी नव्हे झाडापाडा । घातलोंसें खोडा हाडांचिया ॥ ध्रु. ॥ [पं. मायबाप.] मायबापें माझीं जीवाचीं सांगाती । [पं. ते.] तीं देतील हातीं काळाचिया ॥ २ ॥ पडताळूनि सुरी बैसली सेजारीं । यमफासा करीं घेऊनियां ॥ ३ ॥ पाठी पोटीं एकें लागलीं सरसीं । नेती नरकापाशीं ओढूनियां ॥ ४ ॥ जन [दे. त. साहेभूत.] साह्यभूत असे या सकळां । मी एक निराळा परदेशी ॥ ५ ॥ कोणां काकुलती नाहीं कोणे परी । तुजविण हरी कृपाळुवा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मज तुझाची भरवसा । ह्मणऊनि आशा मोकलिली ॥ ७ ॥

१७८७. [त. देवभक्त.] देवाचा भक्त तो [पं. देवासी च.] देवासी गोड । आणिकांसी चाड नाहीं त्याची । कवणाचा सोइरा नव्हे च सांगाती । अवघियां हातीं अंतरला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निष्काम वेडें [दे. ह्मणतील.] ह्मणती बापुडें । [पं. अवघी.] अवघियां सांकडें जाला कैसा । माझें ऐसें तया न ह्मणती [दे. त. ह्मणत.] कोणी । असे रानीं वनीं भलते ठायीं ॥ ध्रु. ॥ प्रातःस्नान करी विभूतिचर्चन । देखोनियां जन निंदा करी । कंठीं तुळसीमाळा बैसोनि निराळा । ह्मणती या चांडाळा काय जालें ॥ २ ॥ गातां शंका नाहीं बैसे भलते ठायीं । शिव्या देती आई बाप भाऊ । घरीं बाइल ह्मणे कोठें व्याली रांड । बरें होतें षंढ [दे. त. शंड. पं. षंड.] मरता तरी ॥ ३ ॥ जन्मोनि [पं. जन्मोनियां.] जाला अवघियां वेगळा । ह्मणोनि गोपाळा दुर्लभ तो । तुका ह्मणे जो [पं. जो या संसारा.] संसारा रुसला । तेणें चि टाकिला सिद्धपंथ ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१७८८. कस्तुरी भिनली जये मृत्तिके । तयेसी आणिके कैसी सरी ॥ १ ॥ लोखंडाचे अंगीं लागला परिस । तया आणिकास कैसी सरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी न वजें यातीवरी । पूज्यमान करीं वैष्णवांसी ॥ ३ ॥

१७८९. अनुहात ध्वनि वाहे सकळां पिंडीं । राम नाहीं तोंडीं कैसा तरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळां जीवांमाजी देव आहे खरा । देखिल्या दुसरा विण न तरे ॥ ध्रु ॥ ज्ञान सकळांमाजी आहे हें साच । भक्तीविण तें च ब्रह्म नव्हे ॥ २ ॥ काय मुद्रा कळल्या कराव्या सांगतां । दीप न [पं. लागतां.] लगतां उन्मनीचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नका पिंडाचें पाळण । स्छापूं नारायण आतुडेना ॥ ४ ॥

१७९०. नेणें अर्थ कांहीं नव्हती माझे बोल । विनवितों कोपाल संत झणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हती माझे बोल बोले पांडुरंग । असे अंगसंगें [त. पं. अंगसंग.] व्यापूनियां ॥ ध्रु ॥ मज मूढा शक्ति कैंचा हा विचार । निगमादिकां पार बोलावया ॥ २ ॥ राम कृष्ण हरी मुकुंदा मुरारि । बोबड्या [दे. त. बोबडा.] उत्तरीं हें चि ध्यान ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गुरुकृपेचा आधार । पांडुरंगें भार घेतला माझा ॥ ४ ॥

१७९१. देवासी लागे [पं. सकळां.] सकळांसी पोसावें । [पं. आह्मां काय खावें न लगे चिंता.] आह्मां न लगे खावें काय चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा [पं. देवासी.] विचारावें लागे पापपुण्य । आह्मासी हें जन अवघें भलें ॥ ध्रु ॥ देवासी उत्पत्ति लागला संहार । आह्मां नाहीं फार थोडें कांहीं ॥ २ ॥ देवासी काम [पं. लागला हा धंदा.] लागला धंदा । आह्मासी ते सदा रिकामीक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी भले देवाहून । विचारितां गुण सर्वभावें ॥ ४ ॥

१७९२. घेईन मी जन्म याजसाटीं देवा । तुझी चरणसेवा साधावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिनामकीर्तन संतांचें पूजन । घालूं लोटांगण महाद्वारीं ॥ ध्रु ॥ आनंदें निर्भर असों भलते ठायीं । [दे. पं. सुखदुःख.] सुखदुःखें नाहीं चाड आह्मां ॥ २ ॥ आणीक सायास न करीं न धरीं आस । होईन उदास सर्व भावें ॥ ३ ॥ मोक्ष आह्मां घरीं कामारी तें दासी । होय सांगों तैसी तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१७९३. देवा तुज मज पण । पाहों आगळा तो कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी साच मी पतित । तूं च खोटा दिनानाथ । ग्वाही [दे. त. साधुसंत.] साधुसंत जन । करूनि अंगीं लावीन ॥ ध्रु ॥ आह्मी धरिले भेदाभेद । तुज नव्हे त्याचा छेद ॥ २ ॥ न चले तुझें कांहीं त्यास । आह्मी बळकाविले दोष ॥ ३ ॥ दिशा भरल्या माझ्या मनें । लपालासी त्याच्या भेणें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चित्त । करी तुझी माझी नीत ॥ ५ ॥

१७९४. [पं. त. लापणीक०.] लापनिकशब्दें नातुडे हा देव । [पं. मनिचा.] मनिंचे गुह्य भाव शुद्ध बोला ॥ १ ॥ अंतरिंचा भेद जाणे परमानंद । [पं. तयासी.] जयासी संवाद करणें लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी आपुलें स्वहित । तरी करीं चित्त शुद्धभावें ॥ ३ ॥

१७९५. नव्हे ब्रह्मज्ञान बोलतां [त. पं. बोलतां हें सिद्ध.] सिद्ध । जंव हा [त. पं. "हा" नाहीं.] आत्मबोध नाहीं चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करिसी वांया लटिका चि पाल्हाळ । श्रम तो केवळ जाणिवेचा ॥ ध्रु ॥ मी च देव ऐसें [पं. ऐसा.] सांगसी [त. सांगसील.] या लोकां । विषयांच्या सुखा टोंकोनियां ॥ २ ॥ अमृताची गोडी पुढिलां सांगसी । आपण उपवासी मरोनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरि राहील तळमळ । ब्रह्म तें केवळ सदोदित ॥ ४ ॥

१७९६. गंगाजळा पाहीं पाठी पोट नाहीं । अवगुण तो कांहीं अमृतासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रवि दीप काळिपा काय जाणे हिरा । आणिकां तिमिरां [दे. नासे.] नाश तेणें ॥ ध्रु ॥ कर्पूरकांडणी काय कोंडा कणी । सिंधू

विषयानुक्रम

मिळवणीं काय चाले ॥ २ ॥ परिस चिंतामणि आणिकांचा गुणी । पालटे लागोनि नव्हे तैसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसे जाणा संतजन । सर्वत्र संपूर्ण गगन जैसें ॥ ४ ॥

१७९७. परिस [दे. “परिस काय धातु” इतकें एकदांच आहे. पं. परिस काय धातु सोनें करितु ॥ फेडी निभ्रांतु०.] काय धातु परिस काय धातु । फेडितो निभ्रांतु लोहपांगु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. काय ते तयाहूनि.] काय तयाहूनि जालासी बापुडें । फेडितां सांकडें माझें एक ॥ ध्रु ॥ कल्पतरु कोड पुरवितो रोकटा । चिंतामणि खडा चिंतिलें तें ॥ २ ॥ चंदनांच्या वासें बसतां चंदन । होती काष्ठ आन वृक्षयाती ॥ ३ ॥ काय त्याचें उणें जालें त्यासी देतां । विचारीं अनंता तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१७९८. तोडुनि पुष्पवटिका फळवृक्षयाती । बाभळा राखती करूनि सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण हित तेणें देखिलें आपुलें । आणीक पाहिलें [त. हित.] सुख काई ॥ ध्रु ॥ [पं. धान्यबीज जेणें जाळिलें सकळ. । पेरितो कारळे जिरें०. त. पेरितो तें काळें.] धान्यें बीजें जेणें जाळिलीं सकळें । पेरितो काळें जिरें बीज ॥ २ ॥ मोडोनियां वाटा पुढिलांची सोय । आडरानें जाय घेउनि लोकां ॥ ३ ॥ विषाचें अमृत ठेवूनियां नाम । करितो अधम ब्रह्महत्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यास नाइके सांगतां । तया हाल करितां पाप नाहीं ॥ ५ ॥

१७९९. संसाराच्या भेणें । पळों न लाहेसें केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें तेथें आपण आहे । आह्मीं करावें तें काये ॥ ध्रु ॥ [पं. एकांतासी.] एकांतींसी ठाव । तिहीं लोकीं नाहीं वाव ॥ २ ॥ गांवा जातों ऐसें । न लगे ह्मणावें तें कैसें ॥ ३ ॥ स्वप्नाचे परी । जागा पाहे तंव घरीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे काये । तुझें घेतलें म्यां आहे ॥ ५ ॥

१८००. [पं. आपण.] आण काय सादर । विशीं आह्मां कां निष्ठुर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलें भक्त तैसें देई । तुझें प्रेम माझ्याठायीं ॥ ध्रु ॥ काय पंगतीस कोंडा । एकांतासी साकरमांडा ॥ २ ॥ काय एकपण । पोतां घालूनि गांठी खूण [पं. धन.] ॥ ३ ॥ काय घ्यावें ऐसें [पं. तैसें.] । तया आपण अनारिसें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मधीं [पं. संधी.] । आतां तोडूं भेद बुद्धी ॥ ५ ॥

१८०१. चित्त तुझ्या पायीं । ठेवुनि जालों उतराई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं खोटा केशीराजा । अंतपार न कळे तुझा ॥ ध्रु ॥ आह्मी सर्वस्वें उदार । तुज [पं. देऊनि वेव्हार.] देऊनियां धीर ॥ २ ॥ इंद्रियांची होळी । संवसार दिला बळी ॥ ३ ॥ न पडे विसर । तुझा आह्मां निरंतर ॥ ४ ॥ प्रेम एकासाटीं । तुका ह्मणे न वेचे [पं. वजे.] गांठी ॥ ५ ॥

१८०२. आह्मी पतित ह्मणोनि तुज आलों शरण । करितों चिंतन दिवस रात्रीं । नाहीं तरी मज काय होती चाड । धरावया भीड तुज चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां न तारावें तुह्मी काय करावें । [सांगीजे जी.] सांगीजोजी भावें नारायणा ॥ ध्रु ॥ अन्याय एकाचा अंगीकार करणें । तया हातीं देणें लाज ते चि । काय तें शूरत्व मिरवूनि बोलणें । जनामाजी दावणें बळरया ॥ २ ॥ पोह्या [पं. ० अन्नसत्र ० दंडी जो बाहेरी०.] अन्नछत्र घालूनियां घरीं । दंडितो बाहेरी आलियासी । नव्हे कीर्त [पं. कीर्ति.] कांहीं न माने [पं. माने चि लोकां.] लोकां । काय विटंबणा तैसी [पं. तैसी तेसी.] ॥ ३ ॥ प्रत्यक्षासी काय [त. द्यावें तें प्रमाण. पं. द्यावें गा प्रमाण.] द्यावें हें प्रमाण । पाहातां दर्पण साक्ष काई । तुका ह्मणे तरी आह्मां कां न कळे । [पं. तरलों अथवा किंवा आह्मी नाहीं.] तरलों किंवा आह्मी नाहीं ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१८०३. काग बग रिठा मारिले बाळपणीं । अवघी दैत्यखाणी बुडविली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो मज दावा तो मज दावा । नंदानंदन जीवा [त. पं. आवडतो.] आवडे तो ॥ ध्रु. ॥ गोवर्धन गिरी उचलिला करीं । [त. गोकुळा.] गोवुळ भीतरी राखियेलें ॥ २ ॥ बघुनि भौमासुरा आणिल्या गोपांगना । राज्य उग्रसेना मथुरेचें ॥ ३ ॥ पांडव जोहरीं राखिले कुसरी । विवराभीतरीं चालविले ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हा भक्तांचा कृपाळ । दुष्टजना काळ नारायण ॥ ५ ॥

१८०४. तुजविण देवा । कोणा ह्मणे माझी जिव्हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि हे हो कां शतखंड । पडो झडोनियां रांड ॥ ध्रु. ॥ कांहीं इच्छेसाटीं । [त. करी.] करिल वळवळ करंटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कर । कटीं तयाचा विसर ॥ ३ ॥

१८०५. आह्मां [पं. "सर्वभावें" याबद्दल "सर्व".] सर्वभावें हें चि काम । न विसंभावें तुझें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे करावी हे चिंता । तरणें करणें काय आतां ॥ ध्रु. ॥ आसनीं भोजनीं [पं. "भोजनीं" नाहीं.] शयनीं । दुजें नाहीं ध्यानीं मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपानिधी । माझी तोडिली उपाधी ॥ ३ ॥

१८०६. नव्हे कांहीं कवणाचा । भाव जाणवला साचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि तुझ्या पायीं । जीव ठेविला निश्चयीं ॥ ध्रु. ॥ शरीर जायाचें कोंपट । याची काय खटपट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वांयांविण । देवा कळों आला सीण ॥ ३ ॥

१८०७. रज्जु धरूनियां हातीं । भेडसाविलीं नेणतीं । कळों येतां चित्तीं । दोरी दोघां सारिखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांआह्मांमध्यें हरी । जाली होती तैसी [त. ऐसी.] परी । मृगजळाच्या पुरीं । ठाव पाहों तरावया ॥ ध्रु. ॥ सरी [त. चितांक.] चिताक भोंवरी । अळंकाराचिया परी । नामें जालीं दुरी । एक सोनें आटितां ॥ २ ॥ पिसांचीं पारवीं । करोनि बाजागिरी दावी । तुका ह्मणे तेवीं । मज नको चाळवूं ॥ ३ ॥

१८०८. नेघें तुझें नाम । न करीं सांगितलें काम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वाटे.] वाढे वचनें वचन । दोष उच्चारितां गुण ॥ ध्रु. ॥ आतां तुझ्या घरा । कोण करी येरझारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठायीं । मजपाशीं काय नाहीं ॥ ३ ॥

१८०९. व्यवहार तो खोटा । आतां न वजों तुझ्या वाटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका नामा नाहीं [पं. ताळा.] ताळ । केली सहस्रांची माळ [पं. माळा.] ॥ ध्रु. ॥ पाहों जातां घाई । खेळसी [पं. खेळसील. त. "खेळसी तूं".] लपंडाई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चार । बहु करितोसी फार ॥ ३ ॥

१८१०. लटिका चि केला । सोंग पसारा दाविला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा बुडालासी ऋणें । बहुतांचें देणें [पं. घेणें देणें.] घेणें ॥ ध्रु. ॥ [पं. "लावियेलीं" येथपासून तों पुढील अभंगांत "भेटलासी नागवणी" येथपर्यंत ग्रंथ मुळींच नाहीं.] लावियेलीं चाळा । बहू दावूनि पुतळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हात । आह्मी अवरिली मात ॥ ३ ॥

१८११. दाखवूनि आस । केला बहुतांचा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोंटा झोडा शिरोमणी । भेटलासी नागवणी ॥ ध्रु. ॥ सुखाचें उत्तर । नाहीं मुदलासी थार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय । तुझें घ्यावें उरे हाय ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१८१२. लाज ना विचार । बाजारी तूं [पं. तो.] भांडखोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें ज्याणें व्हावें । त्याची गांठी तुजसवें ॥ ध्रु. ॥ फेडिसी [पं. फेडी.] लंगोटी । घेसी सकळांसी तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरा । तुला आप ना दुसरा ॥ ३ ॥

१८१३. ठाव नाहीं बुड । घरें वसविसी [पं. वसविली.] कुड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलते ठायीं तुझा वास । सदा एरवी उदास ॥ ध्रु. ॥ जागा ना [पं. चि.] निजेला । धाला ना भुकेला ॥ २ ॥ न पुसतां भलें । तुका ह्मणे बुझें बोलें ॥ ३ ॥

१८१४. श्वाना दिली सवे । पायांभोंवतें तें भोंवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी जाली मज परी । वसे निकट सेजारीं ॥ ध्रु. ॥ जेवितां जवळी । येऊनियां पुच्छ [दे. त. पुस.] घोळी ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे धणी : कोपले हें मना नाणी ।.] कोपेल तो धनी । तुका ह्मणे नेणें मनीं ॥ ३ ॥

१८१५. वटवट केली । न विचारितां मना आली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज कराल तें क्षमा । कैसें नेणों पुरुषोत्तमा ॥ ध्रु. ॥ उचित न कळे । जिव्हा भलतें चि बरळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । लौकिकाची चाड नाहीं ॥ ३ ॥

१८१६. जीवें व्हावें साटी । पडे संवसारें तुटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशीं बोलिलों वचनें । सवें घेउनि नारायण ॥ ध्रु. ॥ [पं. "येणें नाहीं जाणें । केलें कोणा न मागणें ॥" हें कडवें जास्त आहे.] नाहीं जन्मा आलों । करील ऐसें नेदीं बोलों ॥ २ ॥ ठाव पुसी सेणें [पं. येणें.] । तुका ह्मणे खुंटी येणें ॥ ३ ॥

१८१७. आतां पंढरीराया । माझ्या निरसावें भया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनीं राहिली आशंका । [त. पं. स्वामी भयाची.] स्वामिभयाची सेवका ॥ ध्रु. ॥ ठेवा माथां हात । कांही बोला अभयमात ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाडें । खेळें ऐसें करा पुढें ॥ ३ ॥

१८१८. कवतुकवाणें । बोलों बोबड्या वचनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों नसावें अंतरीं । [पं. आतां.] आह्मां धरायाचें दुरी ॥ ध्रु. ॥ स्तुति तैसी निंदा । माना [पं. "सम चि" याबद्दल "समान".] सम चि गोविंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोलें । मज तुह्मी शिकविलें ॥ ३ ॥

१८१९. असो मागें जालें । पुढें गोड तें चांगलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझे मनीं । कांहीं अपराध न मनीं ॥ ध्रु. ॥ नेदीं अवसान । [पं. करीं.] करितां नामाचें चिंतन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोलें । तुज आधीं च गोविलें ॥ ३ ॥

१८२०. मातेविण बाळा । आणिक न माने सोहळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जालें माझ्या चित्ता । तुजविण पंढरिनाथा ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहे मेघा बिंदु । नेघे चातक सरिता सिंधू ॥ २ ॥ सारसांसी निशीं । ध्यान रवीच्या प्रकाशीं ॥ ३ ॥ [पं. जीवनालागीं.] जीवनाविण मत्स्य । जैसें धेनूलागीं वत्स ॥ ४ ॥ पतिव्रते जिणें । भ्रताराच्या वर्तमानें ॥ ५ ॥ कृपणाचें घन । लोभालागीं जैसें मन ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे काय । तुजविण प्राण राहे ॥ ७ ॥

१८२१. तुजऐसा कोणी न देखें उदार । अभयदानशूर पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण येती त्यांचे न विचारिसी दोष । न मागतां त्यांस अढळ देसी ॥ ध्रु. ॥ धांवसी [पं. धावसील.] आडणी ऐकोनियां धांवा । कइवारें

विषयानुक्रम

देवा भक्तांचिया ॥ २ ॥ दोष त्यांचे जाळी कल्पकोटिवरी । नामासाटीं हरि आपुलिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज वाणूं कैशा परी । एक मुख हरी आयुष्य थोडें ॥ ४ ॥

१८२२. काय तुझे उपकार पांडुरंगा । सांगों मी या जगामाजी आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जतन हें माझें करूनि संचित । दिलें अवचित आणूनियां ॥ ध्रु. ॥ घडल्या दोषांचे [पं. दोषांची.] न घली च भरी । आली यास थोरी कृपा देवा ॥ २ ॥ नव्हतें ठाउकें आइकिलें नाहीं । न [पं. मागतां.] मगतां पाहीं दान दिलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याच्या उपकारासाटीं । नाहीं माझे गांठी कांहीं एक ॥ ४ ॥

१८२३. वाळूनियां जन सांडी मज दुरी । करिसील हरी ऐसें कधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवीन पाय धरूनि अनुताप । वाहे जळ झोंप नाहीं डोळां ॥ ध्रु. ॥ नावडती जीवा आणीक प्रकार । आवडी ते फार एकांताची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी धरितों वासना । होईं नारायणा साह्य मज ॥ ३ ॥

१८२४. सांगतों या [पं. तें.] मना तें माझें नाइके । घातावरी टेंके चांडाळ हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि पाहे तरतें बुडतें । न [दे. त. न्हाये.] लाहे पुरतें बळ करूं ॥ ध्रु. ॥ काय तें संचित न कळे पाहातां । मतिमंदचित्ता [पं. चिंता.] उपजतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें बळ नाहीं अंगीं । पाहोनियां वेगीं पार टाकीं ॥ ३ ॥

१८२५. आतां नको चुकों आपुल्या उचिता । उदारा या कांता रखुमाईच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आचरावे दोष हें आह्मां विहित । तारावे पतित तुमचें तें ॥ ध्रु. ॥ आह्मी तों आपुलें केलेसें जतन । घडो [पं. तुह्मांकडून.] तुह्मांकून घडेल तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठो चतुराच्या राया । आहे तें कासया मोडों देसी ॥ ३ ॥

१८२६. मुखें बोलावें तें जीविंचें जाणसी । विदित पायांपाशीं सर्व आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हें चि भलें भाकावी करुणा । विनियोग तो जाणां तुह्मी त्याचा [पं. वाचा.] ॥ ध्रु. ॥ आपलें तों येथें केलें नव्हे कांहीं । [दे. त. साधनाचा.] साधनाच्या वांहीं पडों नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह दिला पिंडदान । वेळोवेळां कोण चिंता करी ॥ ३ ॥

१८२७. कामातुरा भय लाज ना विचार । शरीर असार [पं. तृणवत्.] तृणतुल्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नवल हे लीळा [दे. करात्याचें. पं. करत्याचें.] करित्याचें लाघव । प्रारब्धें भाव दाखविले ॥ ध्रु. ॥ लोभालोभ एका धनाचिये ठायीं । आणिकांची सोई चाड नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूक न विचारी प्रकार । योजे [पं. "तें चि" याबद्दल "तें तें".] तें चि सार यथाकाळें ॥ ३ ॥

१८२८. बांधे सोडी हें तों धन्याचिये हातीं । हेंकडें गोविती आपणां बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भुललियासी नाहीं देहाचा आठव । धोतऱ्यानें भाव पालटिला ॥ ध्रु. ॥ घरांत रिघावें दाराचिये सोई । भिंतीसवें डोई घेऊनि फोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा गेलीं विसरोन । आतां वर्म कोण दावी यांसी ॥ ३ ॥

१८२९. कवण जन्मता कवण जन्मविता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवण हा दाता कवण हा मागता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ ध्रु. ॥ [पं. कवण भोगविता कवण भोगता ।.] कवण भोगिता कवण भोगविता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ २ ॥ कवण तें रूप कवण अरूपता । न कळे कृपावंता माव तुझी ॥ ३ ॥ सर्वां ठायीं तूं चि सर्व ही जालासी । तुका ह्मणे यासी दुजें नव्हे ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१८३०. जेथें देखें तेथें तुझी च पाउलें । विश्व अवघें कोंदाटलें । रूप गुण नाम अवघा मेघश्याम । वेगळें तें काय उरलें । [पं. जातों.] जातां लोटांगणीं अवघी च मेदिनी । सकळ देव पाट जालें । सदा पर्वकाळ सुदिन सुवेळ । चित्त प्रेमें असे धालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा आह्मां तूं च जालासी देवा । संसार हेवा कामधंदा । न लगे जाणें कोठें कांहीं च करणें । मुखीं नाम ध्यान सदा ॥ ध्रु. ॥ वाचा बोले ते तुझे चि गुणवाद । मंत्रजप कथा स्तुति । भोजन सारूं ठायीं फल तांबोल कांहीं । पूजा नैवेद्य तुज होती । चालतां [दे. पं. प्रदक्षणा.] प्रदक्षिण निद्रा लोटांगण । दंडवत तुजप्रति । देखोन दृष्टी परस्परें गोष्टी । अवघ्या तुझ्या मूर्ति ॥ २ ॥ जाल्या तीर्थरूप वावी नदी कूप । अवघें गंगाजळ जालें । महाल मंदिरें माड्या तनघरें । झोपड्या अवघीं देव देवाइलें । ऐकें कानीं त्या हरिनामध्वनी । नाना शब्द होत [पं. होते.] जाले । तुका [पं. ह्मणे आह्मी या०.] ह्मणे या विठोबाचे दास । सदा प्रेमसुखें [पं. धालों.] धाले ॥ ३ ॥

१८३१. जे दोष घडले न फिटे करितां कांहीं । सरते तुझ्या पायीं जाले तैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा कां हो करूं नये अंगीकार । जालेती निष्ठुर पाडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ यातिहीन नये ऐकों ज्यां वेद । तयां दिलें पद वैकुंठींचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां रे एकांचा आभार । घेसी माथां भार वाहोनियां ॥ ३ ॥

१८३२. हरिकथेची आवडी देवा । करितो सेवा दासांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि हिंडे मागें मागें । घरटी जागे घालितसे ॥ ध्रु. ॥ निर्लज्ज भोजें [पं. नाचे.] नाचत रंगीं । भरतें अंगीं प्रेमाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विकलें देवें । आपण भावें [पं. समसाटीं.] संवसाटी ॥ ३ ॥

१८३३. साधन संपत्ति हें चि माझें धन । सकळ चरण विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शीतळ हा पंथ माहेराची वाट । जवळी च नीट सुखरूप वैष्णवांचा संग [दे. रामगाणे ।.] रामनाम गाणें । मंडित [दे. भूषण.] भूषणें अळंकार ॥ २ ॥ भवनदी आड नव्हतीसी जाली । कोरडी [पं. कोरडे.] च चाली जावें पायीं ॥ ३ ॥ [पं. मायबापें.] मायबाप दोघें पाहातील वाट । ठेवूनियां कटीं कर उभीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे केव्हां देखिन कळस । पळाली आळस निद्रा भूक ॥ ५ ॥

१८३४. यथार्थवादें तुज न वर्णवे कदा । बोलतों ते निंदा करितों तुझी । वेदश्रुति तुज नेणती कोणी । चोवीस ठेंगणी धांडोळितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मज क्षमा [पं. करावें तें देवा । सलगी केशवा०.] करावें देवा । सलगी ते केशवा बोलियेलों ॥ ध्रु. ॥ सगुण कीं साकार निर्गुण कीं निराकार । न कळे हा पार वेदां श्रुतीं । तो [पं. केलासी लहान तो तूं आह्मा भावें.] आम्ही भावें केलासी लहान । ठेवूनियां नांवे पाचारितों ॥ २ ॥ सहस्रमुखें शेष सीणला स्तवितां । पार न कळतां ब्रह्मां ठेला । तेथें माझी देहबुद्धि तें काई । थोर मी अन्यायी तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१८३५. [पं. कृष्णध्यातां चित्तीं कृष्ण गातां गीतीं.] कृष्ण गातां गीतीं कृष्ण ध्यातां चित्तीं । ते ही कृष्ण होती कृष्णध्यानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आसनीं शयनीं भोजनीं जेवितां । ह्मणारे भोगिता [पं. भोक्ता.] नारायण ॥ ध्रु. ॥ ओंविये दळणीं गावा नारायण । कांडितां कांडण करितां काम ॥ २ ॥ नर नारी याति हो कोणी भलतीं । भावें [त. एका प्रति.] एका प्रीती नारायणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एका भावें भजा हरी । कांति ते दुसरी रूप एक ॥ ४ ॥

१८३६. डोळियां पाझर कंठ माझा [पं. दाटी.] दाटे । येऊं देईं भेटे [पं. भेटी.] पांडुरंगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु दिस टाकिलें निरास कां केलें । कोठें वो गुंतलें चित्त तुझें ॥ ध्रु. ॥ बहु धंदा तुज नाहीं वो आठव । राहिलासे जीव माझा कंठीं ॥ २ ॥ पंढरीस जाती वारकरी संतां । निरोप बहुतां हातीं धाडीं ॥ ३ ॥ तुजविण कोण सांवा धांवा करी । ये वो झडकरी पांडुरंगे [पं. पांडुरंगा] ॥ ४ ॥ काय तुझी वाट पाहों कोठवरी । [पं. कृपाळुवा हरी विसरलासी.

विषयानुक्रम

त. कृपाळुवा परी॰.] कृपाळु कांपरी विसरलासी ॥ ५ ॥ एक वेळ [पं. वेळे.] माझा धरूनि आठव । तुका ह्मणे ये वो न्यावयासी ॥ ६ ॥

१८३७. अधिक कोंडितां चरफडी । भलतीकडे घाली उडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं या मना आतां । कां विसरतें [दे. त. विसरातें.] पंढरिनाथा । करी संसाराची चिंता । वेळोवेळां मागुती ॥ ध्रु ॥ भजन नावडे श्रवण । धांवे विषय अवलोकून ॥ २ ॥ बहुत चंचळ चपळ । जातां येतां न लगे वेळ ॥ ३ ॥ किती राखों दोनी काळ । निजलिया जागे वेळ [दे. वेळे.] ॥ ४ ॥ मज राखें आतां । तुका ह्मणे पंढरिनाथा ॥ ५ ॥

१८३८. कंथा प्रावर्ण । नव्हे भिक्षेचें तें अन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं यापरी स्वहित । विचारूनि धर्म ॥ ध्रु ॥ नीत देऊळ नव्हे घर । प्रपंच परउपकार ॥ २ ॥ विधिसेवन काम । नव्हे शब्द रामराम ॥ ३ ॥ हत्या क्षत्रधर्म [त. क्षेत्रधर्म.] । नव्हे निष्काम तें कर्म ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे संतीं । करूनि ठेविली आइती ॥ ५ ॥

१८३९. पडोनियां राहीं । उगा च संतांचियें पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे [त. पुसावें.] पुसणें सांगावें । चित्त शुद्ध करीं भावें ॥ ध्रु ॥ सहज ते स्थिति । उपदेश परयुक्ति [दे. परवृत्ति.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । जवळी धरूनि आणी देव ॥ ३ ॥

१८४०. देवाचे घरीं देवें केली चोरी । देवें देव नागवूनि केला भिकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवणियां धांवा धांवणियां धांवा । माग चि नाहीं जावें कवणिया गांवा ॥ ध्रु ॥ सवें चि होता चोर घरिचिया घरीं । फावलियावरी केलें अवघें वाटोळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें कोणी च नाहीं । नागवलें कोण गेलें कोणाचें काई ॥ ३ ॥

१८४१. [पं. "अवघे॰ कांहीं" ह्या दोन ओळी "जतन॰ चोरटें" ह्या दोन ओळींच्या पुढें आहेत.] अवघे चि निजों नका अवघिये ठायीं । वेळ अवेळ तरी सांभाळावी कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जतन करा रे जतन करा । घालूं पाहे घरावरी घाला चोरटें ॥ ध्रु ॥ [पं. सींतरीली॰ भोंवताली.] सीतरिलीं फार खाती भोंवताले फेरे । गेलें नये हातां सेकीं [पं. सेखी.] तळमळ उरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी करूं आपलें जतन । न लगे कांहीं कोणां द्यावें उघडा रे कान ॥ ३ ॥

१८४२. काळोखी खाऊन कैवाड केला धीर । आपुलिया हितें [पं. आलों.] जाले जनामध्यें शूर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे तुह्मी नेणां कां रे तुह्मी नेणां । अल्पसुखासाटीं पडशी विपत्तीचे घाणां ॥ ध्रु ॥ नाहीं ऐसी लाज काय तयांपें आगळें । काय नव्हे केलें आपुलिया बळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी सुख अवघें चि बरें । जतन करून हीं [दे. हें आपुलालीं॰ पं. हे आपुलीं.] आपुलालीं ढोरें ॥ ३ ॥

१८४३. जाय परतें काय आणिला कांटाळा । बोला एक वेळा ऐसें तरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हो केलें [पं. कां हो तुह्मीं केली निष्ठुरता देवा. त. कां हो केलें तुह्मी निष्ठुर हे देवा.] तुह्मी निष्ठुर देवा । मानेना हे सेवा करितों ते ॥ ध्रु ॥ भाग्यवंत त्यांसी सांगितल्या गोष्टी । तें नाहीं अदृष्टीं आमुचिया ॥ २ ॥ [पं. "तुच ऐसा स्वामी असोनि मस्तकीं । होतसे वा चुकी संचिताची ॥" हें कडवें जास्त आहे.] तुका ह्मणे तुह्मापासूनि अंतर । न पडे नाहीं स्थिर बुद्धि माझी ॥ ३ ॥

१८४४. अनुभवें कळों येतें पांडुरंगा । रुसावें तें कां गा तुह्मांवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवरितां चित्त नावरे दुर्जन । घात करी मन माझें मज ॥ ध्रु ॥ अंतरीं संसार भक्ति बाह्यात्कार । ह्मणोनि अंतर तुझ्या पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय करूं नेणें वर्म । आलें तैसें [पं. वर्म.] कर्म सोसूं पुढें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१८४५. तुजकरितां होतें आनाचें आन । तारिले पाषाण उदकीं देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां नये कैवार करूं अंगीकार । माझा बहु भार जड [दे. चड.] जाला ॥ ध्रु. ॥ चुकलासी ह्मणों तरी जीवांचा ही जीव । रिता नाहीं ठाव उरों दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें [पं. काय ऐसें.] काय सत्ताबळ । [दे. पं. माझे.] माझें परी कृपाळ आहां तुह्मी ॥ ३ ॥

१८४६. फळ देंठींहून झडे । मग [पं. मागुती न जडे.] मागुतें न जोडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि तांतडी [पं. तातटी.] खोटी । कारण उचिताचे पोटीं ॥ ध्रु. ॥ पुढें चढे हात । त्याग मागिलां उचित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रणीं । नये पाहों परतोनि ॥ ३ ॥

१८४७. अगी देखोनियां सती । अंगीं रोमांच उठती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तो नव्हे उपदेश । सुख अंतरीं उल्हास [दे. त. उल्हासे.] ॥ ध्रु. ॥ वित्तगोतांकडे । चित्त न घाली न रडे ॥ २ ॥ आठवूनि एका । उडी घाली ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

१८४८. फळ पिके देंठीं [पं. देटीं । निमित्य वारियाचे०.] । निमित्य वारियाची भेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तों अनुभव रोकडा । कळों येतो खरा कुडा ॥ ध्रु. ॥ तोडिलिया बळें । वांयां जाती काचीं फळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । तेथें [पं. सकळ.] आपुलें कारण ॥ ३ ॥

१८४९. हालवूनि खुंट । आधीं करावा बळकट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तयाच्या आधारें । [पं. करणें तें अवघे बरें.] करणें अवघें चि बरें ॥ ध्रु. ॥ सुख दुःख साहे । [पं. हर्षामर्ष.] हर्षामर्षी भंगा नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें । आधीं मरोनि राहावें ॥ ३ ॥

१८५०. धांवे माते सोई । बाळ न विचारितां [पं. विचारी.] कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग त्याचें जाणें निकें । अंग वोडवी कौतुकें ॥ ध्रु. ॥ नेणे सर्प दोरी । अगी भलतें हातीं धरी ॥ २ ॥ [दे. तीविन. त. तीविण.] तीविणें तें नेण । आणीक कांहीं तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१८५१. भोग द्यावे देवा । त्याग भोगीं च बरवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपण व्हावें एकीकडे । देव कळेवरी जोडे ॥ ध्रु. ॥ योजे यथाकाळें । उत्तम पाला कंदें [पं. कंदमुळ.] मूळें ॥ २ ॥ वंचक [पं. वंचकासी दोष.] त्यासी दोष । तुका ह्मणे मिथ्या सोस ॥ ३ ॥

१८५२. पायांच्या प्रसादें । कांहीं बोलिलों विनोदें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज क्षमा करणें संतीं । नव्हे अंगभूत युक्ति ॥ ध्रु. ॥ नव्हे हा उपदेश । तुमचें बडबडिलों शेष ॥ २ ॥ तुमचे कृपेचें पोषणें [दे. पं. पोसणें.] । जन्मोजन्मीं तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

१८५३. जायांचें अंगुलें लेतां [पं. लेत.] नाहीं मान । शोभा नेदी जन हांसविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. गुसळितां.] घुसाळितां ताक [पं. कांडितां पै भूस.] कांडितां भूस । साध्य नाहीं क्लेश जाती वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं स्वता भांडवल । भिकेचें तें फोल बीज नव्हे ॥ ३ ॥

१८५४. न बोलावें परी पडिला प्रसंग । हाकलितें जग तुझ्या नामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिकें चि सोंग मांडिला पसारा । भिकारी तूं खरा कळों आलें ॥ ध्रु. ॥ निलाजिरीं आह्मी करोनियां धीर । राहिलों आधार

विषयानुक्रम

धरूनियां ॥ २ ॥ कैसा [पं. नेणें.] नेणों आतां करिसी शेवट । केली कटकट त्याची पुढें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न बोलसी देवा । उचित हे सेवा घेसी माझी ॥ ४ ॥

१८५५. नाहीं जालें मोल कळे देतां काळीं । कोण पाहों बळी दोघांमध्यें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी तरी जालों जीवासी उदार । कैंचा हा धीर तुजपाशीं ॥ ध्रु. ॥ बहु चाळविलें मागें आजिवरी । आतां पुढें हरी जाऊं नेदीं ॥ २ ॥ नव्हती जों भेटी नामाची ओळखी । ह्मणऊनि दुःखी बहु [दे. जालें.] जालों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं राहों नेदीं बाकी । एकवेळा चुकी जाली आतां ॥ ४ ॥

१८५६. कैसा कृपाळु हें [पं. "हें" नाहीं.] न कळसी देवा । न बोलसी सेवा घेसी माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय ऐसें बळ आहे तुजपाशीं । [पं. पाहों हरी घेसी कोण आड.] पाहों हा [दे. रिघेसी.] रिघसी कोणा आड ॥ ध्रु. ॥ पाडियेला ठायीं तुझा थारा मारा । अवघा दातारा लपसी तो ॥ २ ॥ आतां तुह्मां आह्मां उरी तों चि बरें । काय [दे. हें. पं. तें.] हीं उत्तरें वाढवूनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज साह्य जाले संत । ह्मणऊनि मात फावली हे ॥ ४ ॥

१८५७. चुकलिया आह्मां करितसां दंड । हाकासी कां खंड पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. चाळविले एक रिद्धी वारी.] चाळविलीं एकें रिद्धिसिद्धीवरी । तैसा मी भिकारी नव्हें देवा ॥ ध्रु. ॥ कां मी येथें गुंतों मांडूनि पसारा । मागुता दातारा दंभासाटीं ॥ २ ॥ केलें म्यां जतन आपुलें वचन । ठायींचें धरून होतों पोटीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ताळा घातला [दे. आडांखीं.] आडाखीं । ठावें होतें सेकीं आडविसी ॥ ४ ॥

१८५८. कृपावंता कोप न धरावा चित्तीं । छळूं वक्रोक्ती स्तुती करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी तुझा पार काय जाणों देवा । नेणों कैसी सेवा करावी ते ॥ ध्रु. ॥ अनंता अरूपा अलक्षा अच्युता । निर्गुणा [पं. सच्चिदा नारायणा. दे. त. सचिता.] सच्चिता सर्वोतमा ॥ २ ॥ चांगलीं हीं नामें घेतलीं ठेवून । जालासी लाहान [त. भक्तिकाजीं.] भक्तिकाजा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या पायांवरी सदा । मस्तक गोविंदा असो माझा ॥ ४ ॥

१८५९. आतां तुझा भाव कळों आला देवा । ठकूनियां सेवा घेसी माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ टाकूनि सांकडें आपुलिये माथां । घातला या संतावरी भार ॥ ध्रु. ॥ स्तुती [पं. करूनियां.] करवूनि पिटिला डांगोरा । तें [पं. तो.] कोण दातारा साच करी ॥ २ ॥ जातीचें वाणी मी [पं. असे.] पोटींचे कुडें । नका मजपुढें ठकाठकी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आलें अनुभवा । आधीं च मी देवा कैसें [पं. कैसा.] नाचों ॥ ४ ॥

१८६०. जन पूजी याचा मज कां आभार । हा तुह्मी विचार जाणां देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पत्र कोण मानी वंदितील सिक्का । गौरव सेवका त्या [पं. या.] चि मुळें ॥ ध्रु. ॥ मी मीपणें होतों जनामधीं आधीं । कोणें दिलें कधीं काय तेव्हां ॥ २ ॥ आतां तूं भोगिता सर्व नारायणा । नको आह्मां दीनां पीडा करूं ॥ ३ ॥ आपुलिया हातें देसील मुशारा । तुका ह्मणे खरा तो चि आह्मां ॥ ४ ॥

१८६१. आमची कां नये तुह्मासी करुणा । किती नारायणा आळवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणां तुह्मी दुर्बळाचें जिणें । वैभवाच्या गुणें आपुलिया ॥ ध्रु. ॥ देती घेती करिती खटपटा आणिकें । निराळा कौतुकें पाहोनियां ॥ २ ॥ दिवस बोटीं आह्मीं धरियेलें माप । वाहातों संकल्प स्वहिताचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मग देसी कोण्या काळें । चुकुर दुर्बळें होतों आह्मी ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१८६२. [पं. आह्मा तुह्मा.] तुह्मां आह्मां तुटी होईल यावरी । ऐसें मज हरी दिसतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनाचा कांहीं न देखों आधार । करावा हा धीर कोठवरी ॥ ध्रु ॥ सारिलें संचित होतें गांठी कांहीं । पुढें ऋण तें ही नेदी कोणी ॥ २ ॥ जावें चि न लगे कोणांचिया घरा । उडाला पातेरा तुझ्या संगें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मां हा चि लाभ जाला । मनुष्यधर्म गेला पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१८६३. देंव मजुर देव मजुर । नाहीं उजुर सेवेपुढें ॥ १ ॥ देव गांढ्याळ देव गांढ्याळ । देखोनियां बळ [दे. तपतसे.] लपतसे ॥ २ ॥ देव तर काई देव तर काई । तुका ह्मणे राई [पं. तर.] तरी मोटी ॥ ३ ॥

१८६४. देव दयाळ देव दयाळ । साहे कोल्हाळ बहुतांचा ॥ १ ॥ देव उदार देव उदार । थोड्यासाटीं [पं. थोड्यासी.] फार देऊं जाणे ॥ २ ॥ देव चांगला देव चांगला । तुका लागला चरणीं ॥ ३ ॥

१८६५. देव बासर देव बासर । असे निरंतर जेथें तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव खोळंबा देव खोळंबा । मज झळंबा म्हूण कोंडी ॥ ध्रु ॥ देव लागट [पं. लगट.] देव लागट [पं. लगट.] । लाविलिया चट जीवीं जडे ॥ २ ॥ देव बावळा देव बावळा । भावें जवळा लुडबुडी ॥ ३ ॥ देव न व्हावा देव न व्हावा । तुका ह्मणे गोवा करी कामीं ॥ ४ ॥

१८६६. देव निढळ देव निढळ । मूळ नाहीं डाळ परदेशी ॥ १ ॥ देव [त. पं. आकुळी.] अकुळी देव अकुळी [त. पं. आकुळी] । भलते ठायीं [पं. स्थळीं.] सोयरीक ॥ २ ॥ देव लिगाड्या देव लिगाड्या । [पं. तुका भाड्या दंभ टाकी.] तुका ह्मणे भाड्या [त. शंडें.] दंभें ठकी ॥ ३ ॥

१८६७. देव बराडी देव बराडी । घाली देंठासाटीं उडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव भ्याड देव भ्याड । राखे बळीचें कवाड ॥ ध्रु ॥ देव [पं. देव भाविक देव भाविक.] भाविक भाविक । होय [दे. दासाचें.] दासांचा सेवक ॥ २ ॥ देव होया देव होया । जैसा ह्मणे तैसा तया ॥ ३ ॥ देव [पं. देव लहान देव लहान.] लाहान लाहान । तुका ह्मणे अनुरेण ॥ ४ ॥

१८६८. देव भला देव भला । मिळोनि जाय जैसा त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव [पं. देव उदार देव उदार.] उदार उदार । देतां नाहीं थोडें फार ॥ ध्रु ॥ देव बळी देव बळी । जोडा नाहीं भूमंडळीं ॥ २ ॥ देव व्हावा देव व्हावा । [त. आवडतो सर्वां०.] आवडे तो सर्वां जीवां ॥ ३ ॥ देव [पं. देव चांगला देव चांगला । तुका चरणासी लागला ॥.] चांगला चांगला । तुका चरणीं लागला ॥ ४ ॥

१८६९. देव पाहों देव पाहों । उंचे ठायीं उभे राहों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव [पं. देव देखिला देव देखिला ।.] देखिला देखिला । तो नाहीं कोणां भ्याला ॥ ध्रु ॥ देवा [पं. देवासी.] कांहीं मागों मागों । जीव भाव त्यासी सांगों ॥ २ ॥ देव जाणे देव जाणे । पुरवी [त. अतरींचे.] मनींचिये खुणे ॥ ३ ॥ देव [पं. देव कातर देव कातर ।.] कातर कातर । तुका ह्मणे अभ्यंतर ॥ ४ ॥

१८७०. देव [पं. देव आमुचा देव आमुचा ।] आमचा आमचा । जीव सकळ जीवांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव आहे देव आहे । जवळीं आम्हां अंतरबाहे [पं. अंतर्बाह्य.] ॥ ध्रु ॥ देव गोड देव गोड । पुरवी कोडाचें ही कोड ॥ २ ॥ देव आह्मां राखे राखे । घाली कळिकाळासी काखे ॥ ३ ॥ देव दयाळ देव दयाळ । करी तुक्याचा सांभाळ ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१८७१. जाऊं देवाचिया गांवां । देव देईल विसांवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवा सांगों सुखदुःख । देव निवारील भूक ॥ छ ॥ घालूं देवासी च भार । देव सुखाचा सागर ॥ २ ॥ राहों जवळी देवापाशीं । आतां जडोनि पायांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी बाळें । या देवाचीं लडिवाळें ॥ ४ ॥

१८७२. प्रेम तेथें वास करी । मुखीं उच्चारितां हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमें [दे. त. प्रेम] यावें तया गांवा । चोजवीत या वैष्णवां ॥ छ ॥ प्रेम [दे. प्रेमे.] पाठी लागे बळें । भक्त देखोनियां भोळे [त. भोळें. दे. "भोळे" असतां "भोळे" केलें आहे.] ॥ २ ॥ प्रेम न वजे दवडितां । शिरे वळें जेथें कथा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे थोर आशा । प्रेमा [पं. धरी] घरीं विष्णुदासां ॥ ४ ॥

१८७३. संत मानितील मज । तेणें वाटतसे लाज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी कृपा केली नाहीं । चित्त माझें मज ग्वाही ॥ छ ॥ गोविलों थोरिवा [दे. थोरिवां.] । दुःख वाटतसे जीवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माया । अवरा हे पंढरिराया ॥ ३ ॥

१८७४. नाहीं तुह्मी केला । अंगीकार तो विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोंगें [पं. सांगे.] न पवीजे थडी । माजी फुटकी सांगडी ॥ छ ॥ प्रेम नाहीं अंगीं । भले ह्मणविलें जगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । मज वांयां कां चाळवा ॥ ३ ॥

१८७५. आतां चक्रधरा । झणी आह्मांस अव्हेरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचीं ह्मणविल्यावरी । जैसीं तैसीं तरी हरी ॥ छ ॥ काळ आह्मां खाय । तरी तुझें नांव जाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आतां पण सिद्धी न्यावा ॥ ३ ॥

१८७६. मज ऐसें कोण उद्धरिलें सांगा । ब्रीदें पांडुरंगा बोलतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातींच्या कांकणां [पं. काय तो आरसा.] कायसा आरिसा । उरलों मी जैसा तैसा आहें ॥ छ ॥ [दे. त. धनमंत्री. पं. धनवंत्री.] धन्वंतरी हरी रोग्याचिये वेथे । तें तों कांहीं येथें न देखिजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं अनुभव अंगें । वचन वाउगें कोण मानी ॥ ३ ॥

१८७७. काय तें सामर्थ्य न चले या काळें । काय [पं. जाले.] जालीं बळें शक्तिहीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझिया संचितें आणिलासी हरी । जालें तुजवरी वरिष्ठ तें ॥ छ ॥ काय गमाविली सुदर्शन गदा । [पं. त्याभेणें गोविंदा०.] नो बोला गोविंदा लाजतसां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय ब्रिदाचें तें काम । सांडा [पं. सांडी० दिनानाथा ।.] परतें नाम दिनानाथ ॥ ३ ॥

१८७८. बळ बुद्धी वेचुनियां शक्ती । उदक [पं. उदका.] चालवावें युक्ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं चळण तया अंगीं । धांवें [त. लवनामागें.] लवणामागें वेगीं ॥ छ ॥ पाट मोट कळा । भरित [दे. पखाळा.] पखाला [पं. सगळा.] सागळा ॥ २ ॥ वीज ज्यासी घ्यावें । तुका ह्मणे तैसें व्हावें ॥ ३ ॥

१८७९. न ह्मणे साना थोर । [दे. त. पं. दृष्ट] दुष्ट पापी अथवा चोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळा द्यावी [पं. एक.] एकी चवी । तान हरूनि निववी ॥ छ ॥ न ह्मणे दिवस राती । सर्व काळ सर्वां भूतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे झारी । घेतां तांब्यानें खापरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१८८०. इच्छा चाड नाहीं । न धरी संकोच ही कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदका नेलें तिकडे जावें । केलें तैसें सहज व्हावें ॥ ध्रु ॥ [दे. मुहरि. पं. मुहुरी.] मोहरी कांदा ऊंस । एक वाफा भिन्न रस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख । पीडा इच्छा पावे दुःख ॥ ३ ॥

१८८१. तरले ते मागें आपुलिया सत्ता । कपाई अनंता करूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उसनें फेडितां धर्म तेथें कोण । ते तुज [दे. अनन्ये.] अनन्य तुह्मी त्यांसी ॥ ध्रु ॥ मज ऐसा कोण सांगा [पं. सांगावया गेला.] वांयां गेला । तो तुह्मी तारिला पांडुरंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. नामासारिखी.] नांवासारिखी करणी । न देखें हें [पं. "हें" नाहीं.] मनीं समजावें ॥ ३ ॥

१८८२. कवणांशीं भांडों कोण माझें साहे । कोण मज आहे तुजविण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरिलें उदास ["दूर दूर अंतरें" असावें?] दुरदुरांतरें । सांडी एकसरें केली माझी ॥ ध्रु ॥ आइकोन माझे नाइकसी बोल । देखोनियां खोळ बुंथी घेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके गांवींची वसती । ह्मणऊनि खंती वाटे देवा ॥ ३ ॥

१८८३. आळवितां कंठ शोकला भीतर [दे. त. भीतरु.] । आयुष्य वेचे धीर [त. धीरु.] नाहीं मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अझून कां नये हें तुझ्या अंतरा । दिनाच्या माहेरा पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ धन दिसे डोळा दगडाचे परी । भोग ते शरीरीं विष जालें ॥ २ ॥ चुकलों काय तें मज क्षमा करीं । आलिंगूनि हरी प्रेम द्यावें ॥ ३ ॥ अवस्था राहिली रूपाची अंतरीं । बाहेर भीतरी सर्व काळ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझे सकळ उपाय । पांडुरंगा पाय तुझे आतां ॥ ५ ॥

॥ शिवाजी राजे यांनीं स्वामींस अबदागिरी, घोडा, कारकून असे न्यावयास पाठविले ते अभंग ॥ १४ ॥

१८८४. दिवट्या छत्री घोडे । हें तों बऱ्यांत न पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां येथें पंढरिराया । मज गोंविसी कासया ॥ ध्रु ॥ मान दंभ चेष्टा । हे तों शूकराची विष्ठा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझे सोडववणे धांवा ॥ ३ ॥

१८८५. नावडे जें चित्ता । तें चि होसी पुरविता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे पुरविली पाठी । माझी केली जीवेसाटीं ॥ ध्रु ॥ न करावा संग । वाटे दुरावावें जग ॥ २ ॥ सेवावा एकांत । वाटे न बोलावी मात ॥ ३ ॥ जन धन तन । वाटे लेखावें वमन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । हातीं तुझ्या पंढरिनाथा ॥ ५ ॥

१८८६. विरंचीनें केलें ब्रह्मांड सकळ । तयामाजी खेळ नाना युक्ति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ युक्तीचा बाळक ब्रह्मनिष्ठ ज्ञानी । गुरुभक्ति मनीं विश्वासेंसी ॥ ध्रु ॥ ऐसा तुझा प्रेमा कळे कांहीं एक । पाहूनियां लेख पत्रिकींचे ॥ २ ॥ शिव तुझें नाम ठेविलें पवित्र । छत्रपति सूत्र विश्वाचें कीं ॥ ३ ॥ व्रत नेम तप ध्यानयोग कळा । करूनि मोकळा जालासी तूं ॥ ४ ॥ हहेता लागला आमुचिये भेटी । पत्रामाजी गोष्टी हे चि थोर ॥ ५ ॥ याचें हें उत्तर ऐक गा भूपती । लिहिली विनंती हेता ची हे ॥ ६ ॥ अरण्यवासी आह्मी फिरों उदासीन । दर्शन ही हीन अमंगळ ॥ ७ ॥ वस्त्राविण काया जालीसे मळीन । अन्नरहित हीन फळाहारी ॥ ८ ॥ रोडके हात पाय दिसे अवकळा । काय तो सोहळा दर्शनाचा ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे माझी विनंती सलगीची । वार्ता हे भेटीची करूं नका ॥ १० ॥

१८८७. ऐसा माझी वाणी दीनरूप पाहे । हे त्या करुणा आहे हृदयस्थाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नहों कीविलवाणें नाहीं आह्मी दीन । सर्वदा शरण पांडुरंगीं ॥ ध्रु ॥ पांडुरंग आह्मां पाळिता पोसिता । आणिकांची कथा काय तेथें ॥ २ ॥ तुझी भेट घेणें काय हें मागणें । आशेचें हें शून्य केलें आह्मीं ॥ ३ ॥ निराशेचा गांव दिधला आह्मांसी । प्रवृत्तिभागासी सांडियेलें ॥ ४ ॥ पतिव्रतेचें हें मन पति भेटो । तैसे आह्मी विठोमाजी नांदों ॥

विषयानुक्रम

५ ॥ विश्व हें विठ्ठल नाहीं दुजें कांहीं । देखणें तुझें ही तयामाजी ॥ ६ ॥ तुज ही विठ्ठल ऐसें चि वाटलें । परि एक आलें आडवें हें ॥ ७ ॥ सद्गुरुश्रीरामदासाचें भूषण । तेथें घालीं मन चळों नको ॥ ८ ॥ बहुतां ठायीं वृत्ति चाळवली जेव्हां । रामदास्य तेव्हां घडे कैसें ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे बापा चातुर्यसागरा । भक्तिभाव तारा भाविकांसी ॥ १० ॥

१८८८. तुह्मांपाशीं आह्मी येऊनियां काय । वृथा सीण आहे चालण्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागावें हें अन्न तरी भिक्षा थोर । वस्त्रासी हें [दे. "हे" नाहीं.] थार चिंध्या विदी ॥ ध्रु ॥ निद्रेसी आसन उत्तम पाषाण । वरी आवरण आकाशाचें ॥ २ ॥ तेथें काय करणें कवणाची आस । वांयां होय नाश आयुष्यांचा ॥ ३ ॥ राजगृही यावें मानाचिये आसे । तेथें काय वसे समाधान ॥ ४ ॥ रायाचिये घरीं भाग्यवंता मान । इतरां सामान्यां [त. सामान्य.] मान नाहीं ॥ ५ ॥ देखोनियां वस्त्रें भूषणांचें जन । तात्काळ मरण येतें मज ॥ ६ ॥ ऐकोनियां मानाल उदासता जरी । तरी आह्मां हरि उपेक्षीना ॥ ७ ॥ आतां हें चि तुह्मा सांगणें कौतुक । भिक्षे ऐसें सुख नाहीं नाहीं ॥ ८ ॥ तपव्रतयाग महां भले जन । आशाबद्ध हीन वर्तताती ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी श्रीमंत मानाचे । पूर्वी च दैवांचे हरिभक्त ॥ १० ॥

१८८९. आतां एक योग साधावा हा नीट । भल्याचा तो वीट मानूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें योगें तुह्मां घडों पाहे दोष । ऐसा हा सायास करूं नये ॥ ध्रु ॥ निंदक दुर्जन संग्रहीं असतीं । त्यांची युक्ती चित्तीं आणूं नका ॥ २ ॥ परीक्षावे कोण राज्याचे रक्षक । विवेकाविवेक पाहोनियां ॥ ३ ॥ सांगणें न लगे सर्वज्ञ तूं राजा । अनाथांच्या काजा साह्य व्हावें ॥ ४ ॥ हें चि ऐकोनियां चित्त समाधान । आणीक दर्शनें चाड नाहीं ॥ ५ ॥ घेऊनियां भेटी कोण हा संतोष । आयुष्याचे दिस गेले गेले ॥ ६ ॥ एकदोनी कर्मे जाणोनियां [दे. वर्म.] वर्मे । आपुलिया भ्रमें राहूं आतां ॥ ७ ॥ कल्याणकारक अर्थ याचा एक । सर्वां भूतीं देख एक आत्मा ॥ ८ ॥ आत्मारामीं मन ठेवूनियां राहें । रामदासीं पाहें आपणेयां ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे राया धन्य जन्म क्षिती । त्रैलोकीं हे ख्याति कीर्ति तुझी ॥ १० ॥

१८९०. आतां हे विनवणी प्रधानअष्टक [त. अष्टका । प्रभूसी विवेका०.] । प्रभूसी विवेक समजावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रतिनिधी मानरक्षक चतुर । सात्विकाचें घर तुह्मांपाशीं ॥ ध्रु ॥ मजुमुचे धणी लेखनकारक । पत्रींचा विवेक समजावा ॥ २ ॥ पेशवे सुरनिस चिटनिस डबीर । राजाज्ञा सुमंत सेनापति ॥ ३ ॥ भूषण पंडितराय विद्याधन । वैद्यराजा नमन माझें असे ॥ ४ ॥ पत्राचा हा अर्थ अंतरीं जाणोनि । विवंचोनि श्रवणीं घाला [त. राया.] तया ॥ ५ ॥ सात्विक प्रेमळ दृष्टांताच्या मतें । बोलिलों बहुत कळावया ॥ ६ ॥ यथास्थित निरोप सांगणें हा राया । अर्थ पाहा वांयां जाऊं नेदा ॥ ७ ॥ भिडेसाटीं बोला गाळूनि अर्थातें । अनर्थकारी तुमतें होइल तेणें ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां नमन अधिकाऱ्यां । सांगणें तें राया पत्र माझें ॥ ९ ॥

१८९१. जाणोनि अंतर । टाळिसील करकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज लागली हे खोडी । पांडुरंगा बहु कुडी ॥ ध्रु ॥ उठविसी दारीं । धरणें एखादिया परी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाये । कैसे सोडीन के पाहें ॥ ३ ॥

१८९२. नाहीं विचारीत । मेघ [दे. हागनदारी.] हागणदारी सेत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये पाहों त्याचा अंत । ठेवीं कारणापें चित्त ॥ ध्रु ॥ वर्जीत गंगा । नाहीं उत्तम अधम जगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मळ । नाहीं अग्नीसी विटाळ ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१८९३. काय दिला ठेवा । [पं. आह्मी.] आह्मां विठ्ठल चि व्हावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी कळलेती उदार । साटीं परिसाची गार ॥ ध्रु ॥ जीव दिला [पं. ० देतां तरी । वचना नये एकासरी ॥ २ ॥ गोमासासमान । तुका ह्मणे आह्मां धन ॥ ३ ॥.] तरी । वचना माझ्या नये सरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन । आह्मां गोमासासमान ॥ ३ ॥

१८९४. पिकवावें धन । ज्याची आस करी जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें उरे खातां देतां । नव्हे खंडण मवितां ॥ ध्रु ॥ खोलीं पडे ओली बीज । [पं. तरी हाता लागे०.] तरीं च हातीं लागे निज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धनी । विठ्ठल [पं. अक्षरी ही०. पं. अक्षरे हे०.] अक्षरें हीं तिन्ही ॥ ३ ॥

१८९५. मुंगी आणि राव । आह्मां सारखाची जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गेला मोह आणि आशा । कळिकाळाचा हा फांसा ॥ ध्रु ॥ सोनें आणि माती । आह्मां समान हें चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें । घरा वैकुंठ [पं. साबळें.] सगळें ॥ ३ ॥

१८९६. तिहीं त्रिभुवनीं । आह्मी वैभवाचे धनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातां आले घाव डाव । आमचा मायबाप देव ॥ ध्रु ॥ काय त्रिभुवनीं बळ । अंगीं आमुच्या सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । अवघी आमुची च आतां ॥ ३ ॥

१८९७. आह्मी तेणें सुखी । ह्मणा विठ्ठल विठ्ठल मुखीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचें येर वित्त धन । तें मज मृत्तिकेसमान ॥ ध्रु ॥ कंठीं मिरवा तुळसी । व्रत करा एकादशी ॥ २ ॥ ह्मणवा हरिचे दास । तुका ह्मणे मज हे आस ॥ ३ ॥

॥ १४ ॥

१८९८. नाहीं काष्ठाचा गुमान । गोवी भ्रमरा [पं. भ्रमरापासून.] सुमन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम प्रीतीचें बांधलें । तें न सुटे कांहीं केलें ॥ ध्रु ॥ पदरीं घालीं पिळा । बाप निर्बळ साटी बाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । येणें देवें [दे. देवा.] आकारावें ॥ ३ ॥

१८९९. भावापुढें बळ । नाहीं कोणाचें सबळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी देवावरी सत्ता । कोण त्याहूनि परता ॥ ध्रु ॥ बैसे तेथें येती । न पाचारितां सर्व शक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राहे । तयाकडे कोण पाहे ॥ ३ ॥

१९००. [पं. भावाचेया.] भावाचिया बळें । आह्मी निर्भर [पं. निर्बळ.] दुर्बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आणिकांची सत्ता । सदा समाधान चित्ता ॥ ध्रु ॥ तर्का नाहीं ठाव । येथें रिघावया वाव ॥ २ ॥ एकछत्रीं [पं. राज्य.] राज । तुक्या पांडुरंगीं काज ॥ ३ ॥

१९०१. [दे. सत्तावृत्तें (सत्ताव्रतें?).] सत्तावर्तें मन । [पाळीं?.] पाळी विठ्ठलाची [पं. त. आण.] आन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आज्ञा वाहोनियां शिरीं । सांगितलें तें चि करीं ॥ ध्रु ॥ सरलीसे धांव । न लगे वाढवावी हांव [पं. वाह.] ॥ २ ॥ आहे नाहीं त्याचें । तुका ह्मणे कळे साचें ॥ ३ ॥

१९०२. खावें ल्यावें द्यावें । जमाखर्च तुझ्या नांवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां चुकली खटपट । झाड्या पाड्याचा बोभाट ॥ ध्रु ॥ आहे नाहीं त्याचें । आह्मां काम सांगायाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंता । भार वाहे तुझ्या [पं. त्याचे.] माथां ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१९०३. आतां बरें जालें । माझे माथांचें निघालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चुकली हे मरमर । भार माथांचे डोंगर ॥ ध्रु ॥ नसतां कांहीं जोडी । करिती बहुतें तडातोडी ॥ २ ॥ जाला झाडापाडा । तुका ह्मणे गेली पीडा ॥ ३ ॥

१९०४. संचित [दे. त. संचितें.] चि खावें । पुढें कोणाचें न घ्यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुरे हे चाकरी । राहों बैसोनियां घरीं ॥ ध्रु ॥ नाहीं काम हातीं । आराणूक दिवसराती [दे. दिसराती.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । [पं. आतां पुरे पराधीनता.] पुरे पराधीन आतां ॥ ३ ॥

१९०५. ज्याचे गांवीं केला वास । त्यासी नसावें उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च जोडिलें तें [पं. "तें" नाहीं.] भोगे । कांहीं आघात न [पं. लागे.] लगे ॥ ध्रु ॥ वाढवावी थोरी । [पं. सुखें०. त. मुखें ह्मणें तुझें.] मुखें ह्मणे तुझे हरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे गोमटी । दासा न [दे. घलावी.] घालावी तुटी ॥ ३ ॥

१९०६. माझा तुह्मी देवा केला अंगीकार । हें मज साचार कैसें कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हो कांहीं माझ्या नये अनुभवा । विचारितां देवा आहें तैसा ॥ ध्रु ॥ लौकिकाचा मज लाविसी आभार । शिरोरत्नभार दुःखाचा हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं पालट अंतरीं । तेथें दिसे हरी ठकाठकी ॥ ३ ॥

१९०७. तोंडें बोलावें तें तरी वाटे खरें । जीव येरयेरें [पं. येरेंयेरें.] वंचिजे ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तुह्मां सांगणें काय उगवूनि । जावें समजोनि पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ जेवित्याची खूण वाढित्या अंतरीं । प्रीतीनें हें धरी चाली तेथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु परीचे आदर । अत्यंत वेव्हारसंपादणी ॥ ३ ॥

१९०८. न पालटे एक । भोळा भक्त चि भाविक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरां [पं. नाश.] नास आहे पुढें । पुण्य सरतां उघडें ॥ ध्रु ॥ नेणे गर्भवास । एक विष्णूचा चि दास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरें । नाम विठोबाचें बरें ॥ ३ ॥

॥ स्वामींनीं पत्र पंढरीनाथास पंढरीस पाठविलें तें अभंग ॥ ३६ ॥

१९०९. कोणा मुखें ऐसी ऐकेन मी मात । चाल [दे. चाल पंढरिनाथ. "तुज" खोडलें आहे.] तुज पंढरिनाथ बोलावितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग मी न घरीं आस मागील बोभाट । वेगीं धरिन वाट माहेराची ॥ ध्रु ॥ [दे. निरांजिरें. त. निरांजळें.] निरांजलें चित्त [पं. करी.] करितें तळमळ । केधवां देखती मूळ आलें डोळे [पं. डोळां.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कईं भाग्याची उजरी । होईल पंढरी देखावया ॥ ३ ॥

१९१०. कां माझा विसर पडिला मायबापा । सांडियेली कृपा कोण्या गुणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा कंठूनियां राहों संवसार । काय एक धीर देऊं मना ॥ ध्रु ॥ नाहीं निरोपाची पावली वारता । [पं. न करावी ते चिंता ऐसे कांहीं ।.] करावी ते चिंता ऐसी कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक वेचूनि वचन । नाहीं समाधान केलें माझें ॥ ३ ॥

१९११. कांहीं माझे कळों आले गुणदोष । ह्मणऊनि उदास धरिलें ऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरी येथें न घडे अनुचित । नाहीं ऐसी रीत तया घरीं ॥ ध्रु ॥ कळावें तें मना आपुलिया सवें । ठायींचें हें घ्यावें विचारूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज अव्हेरिलें देवें । माझिया [पं. कर्त्तव्य बुद्धी चिया.] कर्तव्यें बुद्धीचिया ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१९१२. नव्हें धीर कांहीं पाठवूं निरोप । आला तरीं कोप येऊ सुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोपोनियां तरी देईल उत्तर । जैसें तैसें पर फिरावूनि ॥ ध्रु ॥ नाहीं तया तरी काय एक पोर । मज तों माहेर आणीक नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असे तयामध्यें हित । आपण निवांत असों नये ॥ ३ ॥

१९१३. आतां पाहों पंथ माहेराची वाट । कामाचा बोभाट पडो सुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं आतां न [दे. नमगेसें.] गमेसें जालें । बहुत सोसिलें [पं. बहुत.] बहु दिस ॥ ध्रु ॥ घर लागे पाठी चित्ता उभे वारे । आपुलें तें झुरे पाहावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव गेला तरी [पं. जावो.] जाव । धरिला तो देव भाव सिद्धी [पं. शुद्ध.]॥ ३ ॥

१९१४. विनवीजे ऐसें भाग्य नाहीं देवा । पायांशीं केशवा सलगी केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीटपणें पत्र लिहिलें आवडी । पार नेणे थोडी मति माझी ॥ ध्रु ॥ जेथें देवा तुझा न कळे चि पार । तेथें मी पामर काय वाणूं ॥ २ ॥ जैसे तैसे माझे बोल अंगीकारीं । बोबड्या उत्तरीं गौरवितों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विटेवरि जीं पाउलें । तेथें म्यां ठेविलें मस्तक हें ॥ ४ ॥

१९१५. देवांच्या ही देवा गोपिकांच्या पती । उदार हे ख्याती त्रिभुवनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पातकांच्या रासी नासितोसी नामें । जळतील कर्मे महा दोष ॥ ध्रु ॥ सर्व सुखें तुझ्या वोळगती पायीं । रिद्धि सिद्धि ठायीं मुक्तिचारी ॥ २ ॥ इंद्रासी दुर्लभ पाविजे तें पद । गीत [पं. गीति.] गातां छंद [त. वाहातां.] वातां टाळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जड जीव शक्तिहीन । त्यांचें तूं जीवन पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१९१६. काय जालें नेणों माझिया कपाळा । न देखीजे डोळां मूळ येतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु दिस पाहें वचनाची वास । धरिलें उदास पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ नाहीं निरोपाचें पावलें उत्तर । ऐसें तों उतर निष्ठुर न पाहिजे ॥ २ ॥ पडिला विसर किंवा कांहीं धंदा । त्याहूनि गोविंदा जरूरसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आलें वेचाचें सांकडें । देणें घेणें पुढें तो ही धाक ॥ ४ ॥

१९१७. एवढा संकोच तरि कां व्यालासी । आह्मी कोणांपाशीं तोंड वासूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण मज पुसे सिणलें भागलें । जरी मोकलिलें तुह्मीं देवा ॥ ध्रु ॥ कवणाची [पं. वास.] वाट पाहों कोणीकडे । कोण मज ओढे जीवलग ॥ २ ॥ कोण जाणे माझे जीवींचें सांकडें । [पं. उगविलें.] उगवील कोडें संकटाचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी देखिली निश्चिंती [पं. निश्चिती.] । काय [पं. माझी.] माझे चित्तीं पांडुरंगा ॥ ४ ॥

१९१८. देईं डोळे भेटी न धरीं संकोच । न घलीं कांहीं वेच तुजवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज बुडवावें ऐसा कोण धर्म । अहर्निशीं नाम घेतां थोडें ॥ ध्रु ॥ फार थोडें काहीं करूनि पातळ । त्याजमध्यें काळ कडे लावूं ॥ २ ॥ आहे माझी ते चि सारीन सिदोरी । भार तुजवरी नेदीं माझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मां लेंकराची जाती । भेटावया खंती वाटतसे ॥ ४ ॥

१९१९. सीण भाग हरे तेथींच्या निरोपें । देखिलिया रूप उरी नुरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियांची धांव होईल कुंटित । पावेल हें चित्त समाधान ॥ ध्रु ॥ माहेर आहेसें लौकिकीं कळावें । निढळ वरवें शोभा नेदी ॥ २ ॥ आस नाहीं परी [त. "उत्तरी" असें मागून केलें आहे.] उरी वरी वाटे । आपलें तें भेटे आपणासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी अविट आवडी । खंडण [पं. खंडणा.] तांतडी होऊं नेदीं ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१९२०. धरितों वासना परी नये फळ । प्राप्तीचा तो काळ नाहीं आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तळमळी चित्त घातलें खापरीं । फुटतसे परी लाहीचिया ॥ ध्रु ॥ प्रकार ते कांहीं नावडती जीवा । नाहीं पुढें ठावा काळ हातीं ॥ २ ॥ जातों तळा येतों [पं. मागुता लौकरी. दे. "मागुता लौकरी" याचें "मागुताला वरी" केलें आहे.] मागुताला वरी । वोळशाचे फेरी सांपडलों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहु करितों विचार । उतरें डोंगर एक चढें ॥ ४ ॥

१९२१. कां माझे पंढरी न देखती डोळे । काय हें न कळे पाप यांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाय पंथें कां हे न चलती वाट । कोण हें अदृष्ट कर्म बळी ॥ ध्रु ॥ कां हें पायांवरी न पडे मस्तक । क्षेम [पं. क्षम.] कां हस्तक न पवती ॥ २ ॥ कां या इंद्रियांची न पुरे वासना । पवित्र होईना जिव्हा कीर्ती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कईं जाऊनि मोटळें [पं. मोटाळें.] । [पं. पडेना हा.] पडेन हा लोळें महाद्वारीं ॥ ४ ॥

१९२२. काय पोरें जालीं फार । किंवा न साहे करकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि केली सांडी । घांस घेऊं न [पं. न ल्हाये.] ल्हां तोंडी ॥ ध्रु ॥ करूं कलागती । तुज भांडणें भोंवतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे टांचें । घरीं [त. जालेंसेंवरोचे. अर्थ बरोबर समजत नाहीं सबब पदच्छेद केला नाहीं.] जालेंसेवरोचें ॥ ३ ॥

१९२३. कांहीं चिंतेविण । नाहीं उपजत सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी हा पडिला विसर । माझा तुह्मां जाला भार ॥ ध्रु ॥ आली कांहीं तुटी । गेली सुटोनियां गांठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं । बहु बैसले रिणकरी ॥ ३ ॥

१९२४. निरोपासी वेचे । काय बोलतां फुकाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी हें [पं. न घेवे.] नेघेवे चि यश । भेओं नको सुखी आस ॥ ध्रु ॥ सुख समाधानें । कोण पाहे देणे घेणें ॥ २ ॥ न लगे निरोपासी मोल । तुका ह्मणे वेचे बोल ॥ ३ ॥

१९२५. जोडीच्या हव्यासें । लागे [पं. धन्याचें.] धनांचें चि पिसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग आणीक दुसरें । लोभ्या नावडती पोरें ॥ ध्रु ॥ पाहे रुक्याकडे । मग अवघें ओस पडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुला बहुत चि हेवा ॥ ३ ॥

१९२६. मविलें मविती । नेणों रासी पडिल्या किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं धाला चि न धासी । आलें उभाउभीं घेसी ॥ ध्रु ॥ अवघ्यां [पं. अवघ्या.] अवघा काळ । वाटा [पं. वाहाती.] पाहाती सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । अराणूक तुज कांहीं ॥ ३ ॥

१९२७. न बैससी खालीं । [पं. उभा सम चि०.] सम उभा च पाउलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे जाले [पं. बहु.] बहुत दिस । जालीं युगें अठ्ठाविस ॥ ध्रु ॥ नाहीं भाग सीण । अराणूक एक क्षण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती । मापें केलीं देती घेती ॥ ३ ॥

१९२८. जोडी [त. जोडी केली कोणा०] कोणांसाटीं । एवढी करितोसी आटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरी हें आह्मां नाहीं सुख । रडों पोरें पोटीं भूक ॥ ध्रु ॥ करूनि जतन । कोणा देसील हें [पं. "हें" नाहीं.] धन ॥ २ ॥ आमचे तळमळे । [पं. तुमचें.] तुझें होईल वाटोळें ॥ ३ ॥ घेसील हा श्राप । माझा होऊनियां बाप ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे उरी । आतां न ठेवीं यावरी ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

१९२९. करूनि चाहाडी । अवघी बुडवीन जोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरि तूं होऊनि उदास । माझी बुडविसी आस ॥ ध्रु ॥ येथें न करीं काम । मुखें नेघें तुझें नाम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुळ । तुझें बुडवीन समूळ ॥ ३ ॥

१९३०. समर्थाचे पोटीं । आह्मी जन्मलों करंटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी जाली जगीं कीर्ति । [पं. माझ्या.] तुझ्या नामाची फजिती ॥ ध्रु ॥ येथें नाहीं खाया । न ये कोणी मूळ न्याया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिणें । आतां खोटें जीवपणें ॥ ३ ॥

१९३१. पुढें तरी चित्ता । काय येईल तें आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज सांगोनिया धाडीं । वाट पाहातों वराडी ॥ ध्रु ॥ कंठीं धरिला प्राण । पायांपाशीं आलें मन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंता । बहु वाटतसे आतां ॥ ३ ॥

१९३२. कैंचा मज धीर । कोठें बुद्धि माझी स्थिर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जें या मनासी आवरूं । आंत [त. आतां.] पोटीं वाव धरूं ॥ ध्रु ॥ कैंची शुद्ध मति । भांडवल ऐसें हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगा । कोण दशा आली सांगा ॥ ३ ॥

१९३३. [त. आतां समर्पक.] समर्पक वाणी । नाहीं ऐकिजेसी कानीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. आतां पायां पडिलों पायां पडिलों ।. देहूच्या प्रतींत याप्रमाणेंच होतें, पण मागून वर छापल्या प्रमाणें केलें आहे.] आतां भावें करूनि साचा । पायां पडिलों विठोबाच्या ॥ ध्रु ॥ न कळे उचित । करूं समाधान चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विनंती । विनविली [त. विनविलें.] धरा चित्तीं ॥ ३ ॥

१९३४. येती वारकरी । वाट पाहातों तोंवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालूनियां दंडवत । पुसेन निरोपाची मात ॥ ध्रु ॥ पत्र हातीं दिलें । [पं. तया तेथें पाठविलें ।.] जया जेथें पाठविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येती । जाइन सामोरा पुढती ॥ ३ ॥

१९३५. [दे. रुळें.] रुळे महाद्वारीं । पायांखालील पायरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें माझें दंडवत । निरोप [दे. सांगा निरोप हा संत.] सांगतील संत ॥ ध्रु ॥ पडे दंडकाठी । देह भलतीसवा लोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळ । लोळे न धरितां सांभाळ ॥ ३ ॥

१९३६. तुह्मी संतजनीं । माझी [त. पं. करा.] करावी विनवणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुक्याचा अन्याय । त्यासी अंतरले पाय ॥ ध्रु ॥ भाका बहुतां रीती । [पं. कीव माझी.] माझी कीव काकुलती ॥ २ ॥ न देखे पंढरी । तुका चरण विटेवरी ॥ ३ ॥

१९३७. होइल कृपादान । तरी मी येईन धांवोन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होती संतांचिया भेटी । आनंदें नाचों वाळवंटीं ॥ ध्रु ॥ रिघेन मातेपुढें । स्तनपान करीन कोडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ताप । हरती देखोनियां बाप ॥ ३ ॥

१९३८. परिसोनि उत्तर । जाब देईजे सत्वर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरी तूं होसी कृपावंत । तरि हा बोलावीं पतित ॥ ध्रु ॥ नाणीं कांहीं मना । करूनि पापाचा उगाणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । काय शक्ति तुझे पायीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१९३९. ऐकोनियां कीर्ती । ऐसी वाटतीं विश्रांती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माते सुख डोळां पडे । तेथें कोण लाभ जोडे ॥ छ ॥ [पं. बोलतां एकाचे ।.] बोलतां ये वाचे । वीट नये जिव्हा नाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांवे । [त. वासना हे रस०. पं. रसना ते रस०.] वासना ते रस घ्यावे ॥ ३ ॥

१९४०. किती करूं शोक । पुढें वाढे दुःखें दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जाणसी तें करीं । माझें कोण मनीं धरी ॥ छ ॥ पुण्य होतें [पं. होतीं.] गांठी । तरि कां लागती हे आटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळ । माझी राहिली तळमळ ॥ ३ ॥

१९४१. करील आबाळी । माझ्या दांताची कसाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जासी एखादा मरोन । पाठी लागेल हें जन ॥ छ ॥ घरीं लागे [पं. कळ हे. दे. त. कळहे.] कळह । नाहीं जात तो शीतळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोरवडे । मज येतील रोकडे ॥ ३ ॥

१९४२. आतां आशीर्वाद । माझा असो सुखें नांद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणसी कोणा तरी काळें । आहेतसीं माझीं बाळें ॥ छ ॥ दुरी दूरांतर । तरी घेसी समाचार ॥ २ ॥ नेसी कधीं तरी । तुका ह्मणे लाज [पं. धरीं.] हरी ॥ ३ ॥

१९४३. आतां हे सेवटीं । माझी आइकावी गोष्टी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां द्यावा वचनाचा । जाब [पं. कळेल.] कळे तैसा याचा ॥ छ ॥ आतां करकर । पुढें न करीं उत्तर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठसा । तुझा आहे [पं. राख.] राखें तैसा ॥ ३ ॥

१९४४. बोलिलों तें आतां । कांहीं जाणतां नेणतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षमा [पं. करावा.] करावे अन्याय । पांडुरंगे माझे माय ॥ छ ॥ स्तुती निंदा केली । लागे पाहिजे साहिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाड । दिला तैसें [पं. तैसा.] पुरवा कोड ॥ ३ ॥

॥ ३६ ॥

१९४५. माहेरिंचा काय येईल निरोप । ह्मणऊनि झोंप नाहीं डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहें आस धरूनियां जीवीं । निडळा हे ठेंवी वरी बाहे ॥ छ ॥ बोटवरी माप लेखितों दिवस । होतों कासावीस धीर नाहीं ॥ २ ॥ काय नेणों संतां [पं. पडिला] पडेल विसर । कीं नव्हे सादर मायबाप ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेथें होईल दाटणी । कोण माझें आणी मना तेथें ॥ ४ ॥

१९४६. परि तो आहे कृपेचा सागर । तोंवरी अंतर पडों नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुकानदृष्टी [त. आईकं.] आइके देखणा । पुरोनियां जना उरलासे ॥ छ ॥ सांगितल्याविणें जाणे अंतरिंचें । पुरवावें ज्याचें तैसें कोड ॥ २ ॥ बहुमुखें कीर्ती आइकिली कानीं । विश्वास ही मनीं आहे [दे. त. माझा.] माझ्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जात वांयांविण । पाळितो वचन बोलिलों तें ॥ ४ ॥

१९४७. यावरि न कळे संचित आपुलें । कैसें वोडवलें होइल पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करील विक्षेप धाडितां मुळासी । किंवा धाडा ऐसी तांतडी हे ॥ छ ॥ जोंवरी हे डोळां देखें [पं. देखों.] वारकरी । तों हें भरोवरी करी चित्त ॥ २ ॥ आस वाढविते [त बुद्धीचा.] बुद्धीचे तरंग । [पं. चित्ताचे ते वेग वावरती.] मनाचे ही वेग वावडती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेव्हां होतील निश्चळ । इंद्रियें सकळ निरोपानें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१९४८. होईल निरोप घेतला यावरी । राउळाभीतरीं जाऊनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूनियां दधिमंगळभोजन । प्रयाण [पं. शकुनसुमुहूर्त.] शकुनसुमुहूर्ते ॥ ध्रु. ॥ होतील दाटले सद्गदित कंठीं । भरतें या [पं. त्या.] पोटीं वियोगाचें ॥ २ ॥ येरयेरां भेटी क्षेम आलिंगनें । केलीं [दे. समाधान.] समाधानें होतीं संतीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चाली न साहे मनास । पाहाती कळस [पं. परतोनि.] परपरतों ॥ ४ ॥

१९४९. ऐसी ते सांडिली होईल पंढरी । येत [दे. येते वारकरी होत वाटे । त. येते वारकरी होते वाटे.] वारकरी होते वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखिले सोहळे होती आठवत । चालती ते मात करूनियां ॥ ध्रु. ॥ केली आइकिली होईल जे कथा । राहिलें तें चित्ता होइल प्रेम ॥ २ ॥ गरुडटके टाळ [दे. त. पं. मृदांग.] मृदंग पताका । सांगती [सांगताती] ते एकां एक सुख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां येती लवलाहीं । आलिंगूनि बाहीं देइन क्षेम ॥ ४ ॥

१९५०. क्षेम [पं. ० मायबापा पुसेन आधीं ।.] मायबाप पुसेन हें आधीं । [पं. न घाली.] न घलीं हें मधीं सुख दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करीं तांतडी आपणांपासूनि । आइकेन कानीं सांगती तें ॥ ध्रु. ॥ अंतरींचें संत जाणतील गूज । निरोप तो मज सांगतील ॥ २ ॥ पायांवरी डोई ठेवीन आदरें । प्रीतिपडिभरें [पं. आलिंगन.] आळिंगून ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काया करीन कुरवंडी । ओवाळून सांडीं त्यांवरून ॥ ४ ॥

१९५१. होइल माझी संतीं भाकिली करुणा । जे त्या नारायणा मनीं बैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शृंगारूनि माझीं बोबडीं उत्तरें । होतील विस्तारें सांगितलीं ॥ ध्रु. ॥ क्षेम आहे ऐसें होइल सांगितलें । [पं. होईल.] पाहिजे धाडिलें शीघ्र मूळ ॥ २ ॥ अवस्था जे माझी ठावी आहे संतां । होइल कृपावंता [पं. निरूपिली.] निरोपिली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सवें येईल ["मुळ्हारी" असावें?.] मुऱ्हाळी । किंवा कांहीं उरी राखतील ॥ ४ ॥

१९५२. दोहींमध्यें एक घडेल विश्वासें । भातुकें सरिसें मूळ तरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती निरास [पं. निराश.] निःशेष न घडे । [पं. कांहीं तरि चि ओढे०.] कांहीं तरी ओढे चित्त माये ॥ ध्रु. ॥ लौकिकाची तरी धरितील लाज । काय माझ्या काज आचरणें ॥ २ ॥ अथवा कोणाचें घेणें लागे रीण । नाहीं तरी हीनकर्मी [पं. हीन कर्म.] कांहीं ॥ ३ ॥ व्यालीचिये अंगीं असती वेधना । तुका ह्मणे मना मन [पं. साक्षी.] साक्ष ॥ ४ ॥

१९५३. बैसतां कोणापें नाहीं समाधान । विवरे हें मन ते चि सोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडी घडी मज आठवे माहेर । न पडे विसर क्षणभरी ॥ ध्रु. ॥ नो [त. पं. न.] बोलावें ऐसा करितों विचार । [पं. पडती विसर प्रसंगीं तो.] प्रसंगीं तों फार आठवतें ॥ २ ॥ इंद्रियांसी वाहो पडिली ते चाली । होती विसांवली ये चि ठायीं ॥ ३ ॥ एकसरें सोस माहेरासी जावें । तुका ह्मणे [पं. जीव.] जीवें घेतलासे ॥ ४ ॥

१९५४. नाहीं [त. पं. हाणी. दे. "हानि" असतां मागून "हाति" केलें आहे.] हानि परी न राहावे निसुर । न पडे विसर काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुसाविसी वाटे मात कापडियां । पाठविती न्याया मूळ मज ॥ ध्रु. ॥ आणीक या मना नावडे सोहळा । करितें टकळा माहेरींचा ॥ २ ॥ बहु कामें केलें बहु कासावीस । बहु जाले दिस भेटी नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याचें न कळे अंतर । अवस्था तों [पं. ते फार होत मज.] फार होते मज ॥ ४ ॥

१९५५. तोंवरी म्यां त्यास कैसें निषेधावें । जों नाहीं बरवें कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणाचिया मुखें तट [पं. तंट] नाहीं मागें । वचन वाउगें बोलों नये ॥ ध्रु. ॥ दिसे हानि परी निरास न घडे । हे तंव रोकडे अनुभव ॥ २ ॥ आपुलिया भोगें होईल उशीर । तोंवरी कां धीर केला नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गोड करील सेवट । पाहिली ते वाट ठायीं [पं. ठावी.] आहे ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१९५६. माहेरींचें आलें तें मज माहेर । सुखाचें उत्तर करिन त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पायांवरी माथा आळिंगीन बाहीं । घेईन लवलाहीं पायवणी ॥ ध्रु ॥ सुख समाचार पुसेन सकळ । कैसा पर्वकाळ [पं. पूर्वकाळ.] आहे त्यास [त. ऐसा.] ॥ २ ॥ आपुले जीवींचें सुखदुःख भावें । सांगेन अघवें आहे तैसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वीट नेघें आवडीचा । बोलिली च वाचा बोलवीन ॥ ४ ॥

१९५७. वियोग न घडे सन्निध वसलें । अखंड राहिलें होय चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विसरु न पडे विकल्प न घडे । आलें तें आवडे तया पंथें ॥ ध्रु ॥ कामाचा विसर नाठवे शरीर । रसना मधुर नेणे फिकें ॥ २ ॥ निरोपासी काज असो अनामिक । निवडितां एक नये मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हित चित्तें ओढियेलें । जेंथें तें उगलें जावें यणें ॥ ४ ॥

१९५८. आतां माझे सखे येती [दे. त. वारेकरी.] वारकरी । जीवा आस थोरी [पं. लागलीसे.] लागली ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगतील माझ्या निरोपाची मात । सकळ वृत्तांत माहेरींचा ॥ ध्रु ॥ काय लाभ जाला काय होतें केणें । काय काय कोणें सांटविलें ॥ २ ॥ मागणें तें काय धाडिलें भातुकें । पुसेन तें सुखें आहेतसीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय सांगती ते कानीं । ऐकोनियां मनीं धरुनी राहें ॥ ४ ॥

१९५९. काय करावें ग्यां केले ते विचार । घडेल साचार काय पाहों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मन नाहीं धरीत आवडी । [त. परारब्धीं. पं. प्रारब्धें.] प्रारब्धीं जोडी ते चि खरी ॥ ध्रु ॥ काय ग्यां तेथींचें रांधिलें चाखोनि । तें हें करी मनीं विवंचना ॥ २ ॥ आणीक ही त्यासी बहुत कारण । बहु असे जिणें ओढीचें ही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मां बोळविल्यावरी । परती माघारी केली नाहीं ॥ ४ ॥

१९६०. आह्मां अराणूक संवसारा हातीं । पडिली नव्हती आजिवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुत्रदाराधन होता [पं. होतीं.] मनी धंदा । गोवियेलों [पं. गोवियेलें सदा होतें कामें ।.] सदा होतों कामें ॥ ध्रु ॥ वोडवलें ऐसें दिसतें कपाळ । राहिलें सकळ आवरोनि ॥ २ ॥ मागें पुढें कांहीं न दिसे पाहातां । तेथूनियां चिंता उपजली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाट पाह्याचें कारण । येथीचिया [पं. तेथींचिया.] हिंणें [त. हीन.] जालें भाग्य ॥ ४ ॥

१९६१. बहु दिस नाहीं माहेरिंची भेटी । जाली होती तुटी व्यवसायें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुल्याला होतों गुंतलों व्यासंगें । नाहीं त्या प्रसंगें आठवलें ॥ ध्रु ॥ तोडिलें [त. तोडितां तुटाते०. दे. तुटातें. पं. तोडिलें तुटतें जोडिलें जडलें ।.] तुटतें जडती जडलें । आहे तें आपुलें आपणापें ॥ २ ॥ [पं. नाहीं.] बहु निरोपाचें पावलें उत्तर । जवळी च पर एक तें ही ॥ ३ ॥ काय जाणों मोह होईल सांडिला । बहु दिस तुटला तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१९६२. होतीं [पं. नेणें. त. जाली नेणों.] नेणों जालीं कठिणें कठीण । जवळी च मन मनें ग्वाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी होतों सोई सांडिला मारग । घडिलें तें मग तिकून ही ॥ ध्रु ॥ निश्चितीनें [पं. निश्चितीनें.] होते पुढिलांची सांडी । न चाले ते कोंडी मायबापा ॥ २ ॥ आह्मां नाहीं त्यांचा घडिला आठव । त्यांचा बहु जीव विखुरला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालें धर्माचें माहेर । पडिलें अंतर आह्मांकूनि ॥ ४ ॥

१९६३. आतां करावा कां [पं. “कां” नाहीं.] सोंस वांयांविण । लटिका चि सीण मनासी हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असेल तें कळों येईल लौकरी । आतां वारकरी आल्यापाठी ॥ ध्रु ॥ बहु विलंबाचें सन्निध पातलें । धीराचें राहिलें फळ पोटीं ॥ २ ॥ चालिलें तें ठाव पावेल सेवटीं । पुरलिया तुटी पाउलांची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आसे लागलासे जीव । ह्मणऊनि कींव भाकीतसें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

१९६४. भागलेंती देवा । माझा नमस्कार घ्यावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी क्षेम कीं सकळ । बाळ अवघे गोपाळ ॥ ध्रु ॥ मारगीं चालतां । श्रमलेती येतां जातां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । कृपा आहे माझ्या ठायीं ॥ ३ ॥

१९६५. घालूनियां ज्योती । वाट पाहें दिवसराती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु उताविळ मन । तुमचें व्हावें दरुषण ॥ ध्रु ॥ आलों बोळवीत । तैसें या चि पंथें चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पेणी । येतां जातां दिवस गणीं ॥ ३ ॥

१९६६. आजि दिवस धन्य । तुमचें जालें दरुषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगा माहेरींची मात । अवघा विस्तारीं वृत्तांत ॥ ध्रु ॥ आइकतों मन [त. पं. मनं.] । करूनि सादर श्रवण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । माझा सकळ संभ्रम ॥ ३ ॥

१९६७. बोलिलीं तीं काय । माझा बाप आणि माय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगा जी झडकरी । तुह्मी सखे वारकरी ॥ ध्रु ॥ पत्राचें वचन । काय दिलें फिरावून ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । मना आणिलें कीं नाहीं ॥ ३ ॥

१९६८. काय पाठविलें । सांगा भातुकें विठ्ठलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आसे लागलासे जीव । काय केली माझी कींव ॥ ध्रु ॥ फेडिलें मुडतर । किंवा कांहीं जरजर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगा । कैसें आर्त पांडुरंगा ॥ ३ ॥

१९६९. आजिचिया लाभें ब्रह्मांड ठेंगणें । सुखी जालें मन कल्पवेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आर्तभूत माझा जीव जयांसाटीं । त्यांच्या जाल्या भेटी पायांसवें ॥ ध्रु ॥ वाटुली पाहातां सिणले नयन । बहु होतें मन आर्तभूत ॥ २ ॥ माझ्या निरोपाचें आणिलें उत्तर । होइल समाचार सांगती तो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भेटी निवारला [त. निरसला. पं. निवाला.] ताप । [दे. त. फळलें.] फळले संकल्प संत आले ॥ ४ ॥

१९७०. आजि बरवें जालें । माझें माहेर भेटलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळां देखिले [पं. देखिला.] सज्जन । निवारला भाग सीण ॥ ध्रु ॥ धन्य जालों आतां । क्षेम देऊनियां संतां ॥ २ ॥ इच्छेचें पावलों । तुका ह्मणे धन्य जालों ॥ ३ ॥

१९७१. वोरसोनि येती । [पं. वत्स.] वत्सें धेनुवेच्या चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा [पं. करावा.] कराया सांभाळ । वोरसोनियां कृपाळ ॥ ध्रु ॥ स्नेहें भूक तान । विसरती जाले सीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कौतुकें । दिलें प्रेमाचें भातुकें ॥ ३ ॥

१९७२. आलें तें आधीं खाईन भातुकें । मग कवतुकें गाईन ओव्या ॥ १ ॥ सांगितला आधीं आइकों निरोप । होइल माझा बाप [पं. पुसे तो चि. दे. पुसें तों तें.] पुसे तो तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे सखे वारकरी । आले हे माहेरीहून आजि ॥ ३ ॥

१९७३. आमुप जोडल्या सुखाचिया रासी । पार त्या भाग्यासी नाहीं आतां ॥ १ ॥ काय सांगों सुख जालें [दे. आलिंगन.] आलिंगनें । निवाली दर्शनें कांति माझी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. त्याच्या.] यांच्या उपकारासाटीं । नाहीं माझे गांठी कांहीं एक ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

१९७४. पवित्र व्हावया घालीन लोळणी । ठेवीन चरणीं मस्तक हें ॥ १ ॥ जोडोनि हस्तक करीन विनवणी । घेइन पायवणी धोवोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें भांडवल सुचें । संतां हें ठायींचें ठावें आहे ॥ ३ ॥

[संतांबरोबर पाठविल्या पत्राचे अ० ३६; या पत्राच्या उत्तराच्या मार्गप्रतीक्षेने अ० १९ : व संत परत आले त्यांची भेट झाली ते अभंग ११ ; एकंदर अभंग ६६.] **पत्राचे अभंग समाप्त । ३६ । १९ । ११ ॥ ६६ ॥**

१९७५. मना एक करीं । [दे. त. ह्मणे. पं. ह्मणे मी जाईन०.] ह्मणें जाईन पंढरी । उभा विटेवरी । तो पाहेन [पं. पाहिन.] सांवळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन [दे. सांगती.] सांगसी तें काम । जरी जपसी हें नाम । नित्य वाचे राम । हरि कृष्ण गोविंदा [पं. गोविंद.] ॥ ध्रु ॥ [पं. लागन.] लागें संतांचिया पायां । कथे उल्हास गावया । आलों मागावया । शरण देईं उचित ॥ २ ॥ नाचें रंगीं [पं. रंग.] वाहें टाळी । होय सादर ते काळीं । तुका ह्मणे मळी । सांडूनियां [पं. अंतरिंची.] अंतरी ॥ ३ ॥

१९७६. न राहे क्षण एक वैकुंठीं । [पं. क्षीरसागरा.] क्षीरसागरीं त्रिपुटी । जाय तेथें [त. जेथें.] दाटी । वैष्णवांची धांवोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाविक गे माये भोळें [पं. भोळ्या] गुणाचें । आवडे तयाचें नाम घेतां तयासी ॥ ध्रु ॥ जो नातुडे कवणिये परी । तपें दानें व्रतें थोरी । [पं. वाचे ह्मणतां हरि०. त. ह्मणता नाचे हरि०.] ह्मणतां वाचे हरि । राम कृष्ण गोविंदा [पं. गोविंद.] ॥ २ ॥ चौदा भुवनें जया पोटीं । तो राहे भक्तांचिये कंठीं । करूनियां साटी । चित्त प्रेम दोहींची [पं. राहिची.] ॥ ३ ॥ जया रूप ना आकार । धरी नाना अवतार । घेतलीं हजार । नांवें ठेवूनि आपणां ॥ ४ ॥ ऐसा भक्तांचा ऋणी । पाहातां आगमीं पुराणीं । नाहीं तुका ह्मणे ध्यानीं । तो कीर्तनीं नाचतसे ॥ ५ ॥

१९७७. स्वल्प वाट [पं. वाटे.] चला जाऊं । वाचे गाऊं विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी आह्मी खेळीमेळीं । गदा रोळी आनंदें ॥ ध्रु ॥ ध्वजा कुंचे गरुडटके । शृंगार निके करोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि नीट । जवळी वाट [पं. वाटे वैकुंठ.] वैकुंठा ॥ ३ ॥

१९७८. आनंदाच्या कोटी । सांटवल्या आह्मां पोटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम [पं. प्रेमा.] चालिला प्रवाहो । नामओघ लवलाहो ॥ ध्रु ॥ अखंड खंडेना जीवन । राम कृष्ण नारायण ॥ २ ॥ थडी आहिक्य परत्र । तुका ह्मणे सम तीर ॥ ३ ॥

१९७९. चाहाडाची माता । व्यभिचारीण तत्त्वता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहे संतांचें उणें । छिद्र छळावया सुनें ॥ ध्रु ॥ [दे. "जेणों" (जणों ?).] जाणों त्याच्या वाचें । कांहीं सोडिलें गाठींचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घात । व्हावा ऐसी जोडी मात ॥ ३ ॥

१९८०. सापें ज्यासी खावें । तेणें प्राणासी मुकावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय लाधला दुर्जन । तोंडावरी थुंकी जन ॥ ध्रु ॥ विंचु [दे. हाणें.] हाणी नांगी । अग्न लावी आणिकां अंगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती । नरका पाउलीं चालती ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥

विषयानुक्रम

॥ स्वामींनीं स्त्रीस उपदेश केला ते अभंग ॥ ११ ॥

१९८१. पिकल्या [पं. केल्या.] सेताचा आह्मां देतो वांटा । चौधरी गोमटा पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्तर टके बाकी उरली मागे तो हा । मागें झडले दाहा आजिवरी ॥ ध्रु ॥ हांडा भांडीं गुरें दाखवी ऐवज । माजघरीं [त. बाज.] बाजे बैसलासे ॥ २ ॥ मज यासी भांडतां जाब नेदी बळें । ह्मणे [पं. एक वेळे.] एका वेळे घ्याल वांटा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्त्रिये काय वो करावें । नेदितां लपावें काय कोठें ॥ ४ ॥

१९८२. करितां विचार अवघें एक [त. राज.] राज्य । दुजा कोण मज पाठी घाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण्या रीती जावें आह्मी वो पळोनि । मोकळे [त. मोकळा. दे. मोकळ.] अंगणीं मागें पुढें ॥ ध्रु ॥ काय तें गव्हाणें हिंडावीं वो किती । दूत ते लागती [दे. याच.] याचे पाठी ॥ २ ॥ कोठें याची करूं गेलों [दे. केलों.] कुळवाडी । आतां हा न सोडी जीवें आह्मां ॥ ३ ॥ होऊनि बेबाख [पं. बोख.] येथें चि राहावें । देईल तें खावें तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

१९८३. नागवूनि एकें नागवीं च केलीं । फिरोनियां आलीं नाहीं येथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेणें सुती कोणी न घेती पालवीं । करूनियां गोवी निसंतान ॥ ध्रु ॥ एकें तीं गोविलीं घेऊनि जमान । हांसतील जन लोक तयां ॥ २ ॥ सरले तयांसी [पं. घालितो.] घाली वैकुंठीं । न सोडी हे साटी जीवें [पं. जाली जिवें.] जाली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालों जाणोनि नेणतीं । सांपडलों हातीं याचे आह्मी ॥ ४ ॥

१९८४. आतां तूं तयास होईं वो उदास । आरंभला नास माझ्या जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरूर हें जालें मज [पं. तुज.] कां नावडे । उपास रोकडे येती आतां ॥ ध्रु ॥ बरें [त. पं. मा.] म्या तुझिया जीवाचें तें काय । व्हावें तें [दे. हें. तें.] हें पाहें विचारूनि ॥ २ ॥ तुज मज तुटी नव्हे या विचारें । सहित [पं. लेकरें.] लेंकुरें राहों सुखें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरी तुझा माझा संग । घडेल वियोग कधीं नव्हे ॥ ४ ॥

१९८५. काय करूं आतां माझिया संचिता । तेणें जीववित्ता साटी केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न ह्मणावें कोणी माझें हें करणें । हुकुम तो येणें देवें केला ॥ ध्रु ॥ करूनि मोकळा सोडिलों भिकारी । पुरविली तरी पाठी माझी ॥ २ ॥ पाणिया भोंपळा जेवावया पानें । लाविलीं वो येणें देवें आह्मां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यासी नाहीं वो करुणा । आहे नागवणा ठावा मज ॥ ४ ॥

१९८६. नको धरूं आस व्हावें या बाळांस । निर्माण तें [पं. त्यांचें त्यांस.] त्यांस त्यांचें आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुला [पं. तो.] तूं गळा घेईं उगवूनि । चुकवीं जाचणी गर्भवास ॥ ध्रु ॥ [दे. त. अवेज.] ऐवज देखोनि बांधितील गळा । ह्मणोनि निराळा [दे. त. पं. पळतुसें.] पळतसें ॥ २ ॥ देखोनियां त्यांचा अवघड मार । कांपे थरथर जीव माझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरी आहे माझी चाड । तरी करीं वाड चित्त आतां ॥ ४ ॥

१९८७. भले लोक तुज बहु मानवती । वाढेल या कीर्ति जगामाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणे मेलीं गुरें भांडीं नेलीं चोरें । नाहींत लेंकुरें जालीं मज ॥ ध्रु ॥ आस निरमूनि कठिण हें मन । करीं वो समान वज्र तैसें ॥ २ ॥ किंचित हें सुख टाकीं वो थुंकोनि । पावसील धनी परमानंद ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे थोर [पं. चुकती वो सत्यास ।.] चुकती सायास । [दे. त. भवबंद पाश.] भवबंधपाश तुटोनियां ॥ ४ ॥

१९८८. ऐक हें सुख होईल दोघांसी । सोहळा [पं. सोहळे.] हे ऋषि करिती देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जडितविमानें बैसविती मानें । गंधर्वांचें गाणें नामघोष ॥ ध्रु ॥ संत महंत सिद्ध येतील सामोरे । सर्वसुखा पुरे

विषयानुक्रम

कोड तेथें ॥ २ ॥ आलिंगूनि [पं. लोळें.] लोळों त्यांच्या पायांवरी । जाऊं तेथवरी [पं. मायबाप.] मायबापें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तया सुखा वर्णूं काय । जेव्हां बापमाय देखें [पं. देखों.] डोळां ॥ ४ ॥

१९८९. देव पाहावया करीं वो सायास । न धरीं हे आस [पं. नाशिवंत.] नाशिवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिन [पं. सोम शुद्ध.] शुद्ध सोम सकाळीं पातला । द्वादशी घडला पर्वकाळ ॥ छ ॥ द्विजां पाचारूनि शुद्ध करीं मन । देईं वो हें दान यथाविध ॥ २ ॥ नको चिंता करूं वस्त्रा या पोटाची । माउली आमुची पांडुरंग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दुरी सांगतों पाल्हाळीं । परी तो जवळी आहे आह्मां ॥ ४ ॥

१९९०. सुख हें नावडे आह्मां कोणा [पं. कोण्या.] बळें । नेणसी अंधळे [दे. अंधळें.] जालीशी तूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भूक तान कैसी राहिली निश्चळ । खुंटलें चपळ मन ठायीं ॥ छ ॥ द्रव्य जीवाहूनि आवडे या जना । आह्मांसी पाषाणाहूनि हीन ॥ २ ॥ सोइरे सज्जन जन आणि वन । अवघें समान काय गुणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मां जवळी च आहे । सुख दुःख [पं. आहे.] साहे पांडुरंग ॥ ४ ॥

१९९१. गुरुकृपे मज बोलविलें देवें । होईल हें [पं. तें.] घ्यावें हित कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य देवें माझा केला अंगीकार । आणीक विचार नाहीं [पं. दुजा.] आतां ॥ छ ॥ होई बळकट घालूनियां कास । हा चि उपदेश तुज आतां ॥ २ ॥ सडा संमार्जन तुळसीवृंदावन । अतीतपूजन ब्राह्मणाचें ॥ ३ ॥ वैष्णवांची दासी होई सर्वभावें । मुखीं नाम घ्यावें विठोबाचें ॥ ४ ॥ पूर्णबोध स्त्रीभ्रतारसंवाद । धन्य जिहीं वाद आइकिला ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे आहे पांडुरंगकथा । तरेल जो चित्ता धरील कोणी ॥ ६ ॥

॥ ११ ॥

१९९२. खडा रवाळी साकर । जाला नामाचा चि फेर । न दिसे अंतर । गोडी ठायीं निवडितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी आह्मी पांडुरंगा । भिन्न ऐसें काय सांगा । [दे. जाळविलें.] चाळविलें जगा । मी हें माझें यासाटीं ॥ छ ॥ पायीं हातीं नाकीं शिरीं । हेम [त. साजे.] राहे अळंकारीं । मुसे आल्यावरी । काय निवडे वेगळें ॥ २ ॥ निजलिया लाभ हानी । तों च खरी ते स्वप्नीं । तुका ह्मणे दोन्ही । निवारलीं जागतां ॥ ३ ॥

१९९३. आह्मी जाणों तुझा भाव । कैंचा भक्त कैंचा देव । बीजा नाहीं ठाव । कैंचें फळ शेवटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संपादिलें बहु रूप । कैंचें पुण्य कैंचें पाप । नव्हतों आह्मी आप । आपणासी देखिलें ॥ छ ॥ एके ठायीं घरिच्याघरीं । न कळतां जाली चोरी । [पं. तेथें चि दुसरी । जाणें०.] तेथें तें चि दुरी । जाणें येणें खुंटलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरूनि हातीं । [पं. उरी.] उर ठेविली मागुती । एकांतीं लोकांतीं । देवभक्तिसोहळा [त. देवभक्त सोहळा.] ॥ ३ ॥

१९९४. कांहीं बोलिलों बोबडें । मायबापा तुह्मांपुढें । सलगी लाडें कोडें । मज क्षमा करावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणावा महिमा । तुमच्या म्यां पुरुषोत्तमा । आवडीनें सीमा । सांडविली मज हातीं ॥ छ ॥ घडे अवज्ञा सख्यत्वें । [त. बापें बाळासी निमावें. दे. "बाळे बापासी न भ्यावें" असें असतां मागून त. प्रमाणें केलें आहे.] बाळें बापासीं न भ्यावें । काय म्यां सांगावें । आहे ठावें तुह्मासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । प्रेम लोभ न संडावा । पाळिला पाळावा । लळा पुढती आगळा ॥ ३ ॥

१९९५. बहु भितों जाणपणा । आड न यो नारायणा । घेइन प्रेमपान्हा । भक्तिसुख निवाडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यासी तुळे ऐसें कांहीं । दुजें त्रिभुवनीं नाहीं । काला भात दहीं । ब्रह्मादिकां दुर्लभ ॥ छ ॥ निमिषार्ध [त. पं.

विषयानुक्रम

निमिष्यार्ध. दे. निमिशा अर्ध.] संतसंगति । वास वैकुंठीं कल्पांतीं । मोक्षपदें [पं. येती । त्या विश्रांति०.] होती । ते विश्रांति बापुडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि देईं । मीतूंपणा खंड नाहीं । बोलिलों त्या नाहीं । अभेदाची आवडी ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

१९९६. देवा आतां ऐसा करीं उपकार । देहाचा [दे. त. देहेचा.] विसर पाडीं मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरीं च हा जीव सुख पावे माझा । वरें केशीराजा कळों आलें ॥ ध्रु. ॥ ठाव देईं चित्ता [दे. त. राख.] राखें पायांपाशीं । सकळ वृत्तींसी अखंडित ॥ २ ॥ [दे. असे भय आतां लाज०. त. आशाभय०.] त्रास भय चिंता लाज काम क्रोध । तोडावा संबंध यांचा [पं. मज.] माझा ॥ ३ ॥ मागणें तें एक हें चि आहे आतां । नाम मुखीं [पं. त. संतासंग. (संतां संग?).] संतसंग देईं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नको वरपंग देवा । [पं. घ्यावी.] घेईं माझी सेवा भावशुद्ध ॥ ५ ॥

१९९७. तुज न करितां काय नव्हे एक । हे तों सकळिक संतवाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेईं माझा भार करीं कइवार । उतरीं हा पार भवसिंधु ॥ ध्रु. ॥ उचित अनुचित पापपुण्यकाला । हा [प. हें.] तों नये मला निवडितां ॥ २ ॥ कुंटित राहिली बोलतां बोलतां । पार न पवतां वाणी पुढें ॥ ३ ॥ पुसतां ही कोणां न कळे हें गुज । राखें आतां लाज पांडुरंगा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बहु पाहिलें या जीवें । वर्म जालें जी ठावें नाम तुझें ॥ ५ ॥

१९९८. मज त्याची भीड नुलंघवे देवा । जो ह्मणे केशवा दास तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आवडती बहु तैसे जन । करिती कीर्तन कथा तुझी ॥ ध्रु. ॥ सांडूनियां लाज नाचेन त्यांपुढें । आइकती कोडें नाम तुझें ॥ २ ॥ न लगे उपचार होईन भिकारी । वैष्णवांच्या घरीं उष्टावळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाणों उचित अनुचित । विचारूनि हित तें चि करूं ॥ ४ ॥

१९९९. तुझे पाय माझे राहियेले चित्तीं । ते मज दाविती वर्म देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां अंधां तुझ्या पायांचा आधार । जाणसी विचार [दे. त. चाळवितां.] चालवितां ॥ ध्रु. ॥ मन स्थिर ठेलें इंद्रियें निश्चळ । हें तों माझें बळ नव्हे देवा ॥ २ ॥ पापपुण्य भेद नासिलें तिमिर । त्रिगुण [त. पं. त्रिगुणें.] शरीर सांडियेलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझा प्रताप हा खरा । मी जाणें दातारा शरणागत ॥ ४ ॥

२०००. जेथें जातों तेथें [त. ० तेथें तुझा च सांगाती.] तूं माझा सांगाती । चालविसी हातीं धरूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चालों वाटे आह्मी तुझा चि आधार । चालविसी भार सवें माझा ॥ ध्रु. ॥ बोलों जातां बरळ करिसी तें नीट । नेली लाज धीट केलों [पं. केलें.] देवा ॥ २ ॥ [दे. अवघें.] अवघे जन मज जाले लोकपाळ । सोइरे सकळ प्राणसखे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां खेळतों कौतुकें । जालें तुझें सुख अंतर्बाहीं ॥ ४ ॥

२००१. जालें पीक आह्मां अवघा सुकाळ । घेऊं अवघा काळ प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाली अराणुक अवघियांपासून । अवघा गेला सीण भाग आतां ॥ ध्रु. ॥ अवघा जाला आह्मां एक पांडुरंग । आतां नाहीं जग माझें तुझें ॥ २ ॥ अवघे चि आह्मी ल्यालों अळंकार । शोभलों हि फार अवघ्यांवरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी [पं. देवाचे. दे. सदेवांचे.] सदैवांचे दास । करणें न लगे आस आणिकांची ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥

२००२. साधनें आमुचीं आज्ञेचीं धारकें । [पं. प्रधान सेवकें.] प्रमाण सेवकें स्वामिसत्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रकाशिलें जग आपुल्या प्रकाशें । रवि कर्मरसें अलिप्त त्या ॥ ध्रु. ॥ [दे. सांगणें ते तें नाहीं०.] सांगणें तें नाहीं करणें

विषयानुक्रम

आपण । मोलही वचन बाध [पं. जालों.] जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां भांडवल हातीं । येरझारा खाती केवढियें ॥ ३ ॥

२००३. शुभ जाल्या दिशा अवघा चि काळ । अशुभ मंगळ मंगळाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातींचिया दीपें दुराविली निशी । न देखिजे कैसी आहे ते ही ॥ ध्रु ॥ सुख दुःखाहूनि नाहीं विपरीत । देतील आघात हितफळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आह्मांसी हें भलें । अवघे चि जाले जीव जंत ॥ ३ ॥

२००४. पाप पुण्य दोन्ही वाहाती मारग । स्वर्गनर्कभोग [पं. यांची खाणी.] यांचीं पेणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका आड एक [पं. एका.] न लगे पुसावें । जोविल्या देखावें मागें भूक ॥ ध्रु ॥ राहाटीं पडिलें भरोनियां रितीं । होतील मागुतीं येतीं जातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी खेळतियांमधीं । नाहीं केली बुद्धि स्थिर पाहों ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२००५. हित तें हें एक राम कंठीं राहे । नाठविती [त. पं. नाठवती.] देहभाव [त. देहभाव देहीं.] देही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा चि एक धर्म निज बीजवर्म । हें चि जाळी कर्मे केलीं महा ॥ ध्रु ॥ चित्त राहे पायीं रूप बैसे डोळां । जीवें कळवळा आवडीचा ॥ २ ॥ अखंड न खंडे अभंग न भंगे । तुका ह्मणे गंगे मिळणी सिंधु ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२००६. माझिये जातीचें मज भेटो कोणी । आवडीची धणी फेडावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडे ज्या हरि अंतरापासूनि । ऐसियांचें [त. दे. ऐसियाचे मनीं आर्त माझें.] मनीं आर्त माझे ॥ ध्रु ॥ तयालागीं जीव होतो कासावीस । पाहातील वास नयन हे ॥ २ ॥ [त. सफळ.] सुफळ हा जन्म होईल तेथून [पं. येथून.] । देतां आलिंगन वैष्णवांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तो चि सुदिन सोहळा । गाऊं या गोपाळा धणीवरि ॥ ४ ॥

२००७. आमुचें जीवन हें कथाअमृत । आणिक ही संतसमागम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सारूं एके ठायीं भोजन परवडी । स्वादरसें गोडी पदोपदीं ॥ ध्रु ॥ घालिया ढेंकर येती आनंदाचे । वोसंडलें वाचे प्रेमसुख ॥ २ ॥ पिकलें स्वरूप आलिया [दे. घुंमरि.] घुमरी । रासी ते अंबरीं न समाये ॥ ३ ॥ मोजितां तयाचा अंत नाहीं पार । खुंटला व्यापार तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

२००८. जोडिलें तें आतां न सरे सारितां । जीव बळी देतां हाता आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संचित सारूनि बांधिलें धरणें । तुंबिलें जीवन [त. आक्षोप हें. दे. आक्षय हें.] साक्षेपें हें ॥ ध्रु ॥ शीत उष्ण तेथें सुखदुःख नाहीं । अंतर सबाही एक जालें ॥ २ ॥ बीज तो अंकुर [त. आच्छादलें फळ । प्राप्तबीजें मूळ अवघें०.] पत्र शाखा फळें । प्राप्तबीज [पं. मूळ.] मुळें अवघें नासे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नामीं राहिलीसे गोडी । बीजाच्या [पं. बीजाची.] परवडी होती जाती ॥ ४ ॥

२००९. भक्तिभाव आह्मी बांधिलासे गांठी । [दे. त. साधावितों.] सादावितों हाटीं घ्या रे कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखाचिया पेंठे घातला दुकान । मांडियेले वान रामनाम ॥ ध्रु ॥ सुखाचें फुकाचें सकळांचें सार । तरावया पार भवसिंधु ॥ २ ॥ मागें भाग्यवंत जाले थोर थोर । तिहीं केला फार हा चि सांटा ॥ ३ ॥ खोटें कुडें तेथें नाहीं घातपात । तुका ह्मणे चित्त शुद्ध करीं ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२०१०. [दे. त. पं. प्रजन्यें.] पर्जन्यें पडावें आपुल्या स्वभावें । आपुलाल्या दैवें पिके भूमि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बीज तें चि फळ येईल शेवटीं । लाभहानितुटी ज्याची तया ॥ ध्रु ॥ दीपाचिये अंगीं [दे. "नाहीं" शब्द नाहीं.] नाहीं दुजाभाव । [पं. चोर आणि साव सारिखाची ।.] धणी चोर साव सारिखे चि ॥ २ ॥ काउळें ढोंपरा कंकर [पं. करकर तीतरा. त. कंकर तित्तरा. दे. ककर तितरा.] तित्तिरा । राजहंसा चारा मुक्ताफळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें आवडी कारण । पिकला नारायण जयां तैसा ॥ ४ ॥

२०११. धीर तो कारण एकविधभाव । पतिव्रते [त. नाव्हो.] नाहो सर्वभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चातक हे जळ न पाहाती दृष्टी । वाट पाहे कंठीं प्राण मेघा ॥ ध्रु ॥ [दे. सूर्यविकाशनी. त. ० विकासनी. पं. विकाशिनी.] सूर्यविकासिनी नेघे चंद्रामृत । वाट पाहे अस्तउदयाची ॥ २ ॥ धेनु येऊं नेदी जवळी आणिकां । आपुल्या बाळकाविण वत्सा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेम [पं. प्राणासंवसाटी] प्राणांसवेंसाटी । [पं. तरि च माझ्या गोष्टी०.] तरी च या गोष्टी विठोबाची ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥

२०१२. [दे. त. रामें.] नामें स्नानसंध्या केलें क्रियाकर्म । त्याचा भवश्रम निवारला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिकें दुरावलीं करितां खटपट । [पं. वाउगा.] वाउगे बोभाट वर्माविण ॥ ध्रु ॥ रामनामीं जिहीं धरिला विश्वास । तिंहीं भवपाश तोडियेले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें कळिकाळ [त. कळिकाळा.] ठेंगणें । नामसंकीर्तनें भाविकांनीं ॥ ३ ॥

२०१३. वैष्णवांची कीर्ती गाइली पुराणीं । साही अठरांजणीं चहूं वेदीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे कोणी दावा ग्रंथांचे वाचक । [पं. कर्मिष्ठ.] कर्मठ धार्मिक पुण्यशील ॥ ध्रु ॥ आदिनाथ शंकर नारद [दे. त. पं. मुनेश्वर.] मुनीश्वर । शुका ऐसा थोर आणिक नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुगुटमणी हे भक्ति । आणीक विश्रांति [दे. अरतिया.] आरतिया ॥ ३ ॥

२०१४. बोलिलों जैसें बोलविलें देवें । माझें तुम्हां ठावें जातिकुळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा क्षमा कांहीं नका धरूं कोप । संत मायबाप दीनावरि ॥ ध्रु ॥ वाचेचा चाळक जाला दावी वर्म [पं. कर्म.] । उचित ते धर्म मजपुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडे अपराध नेणतां । द्यावा मज आतां ठाव पायीं ॥ ३ ॥

२०१५. संतांचे घरींचा दास मी कामारी । दारीं [त. परवरी.] परोवरीं लोळतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चरणींचे रज लागती अंगांस । तेण बेताळीस उद्धरती ॥ ध्रु ॥ उच्छिष्ट हें जमा करुनि पत्रावळी । घालीन कवळी मुखामाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. मज.] मी आणीक विचार । नेणें हें चि सार मानीतसें ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२०१६. एक शेरा अन्ना चाड । येर वाउगी बडबड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां [पं. काय तृष्णा.] रे तृष्णा वाढविसी । बांधवूनि मोहपाशीं ॥ ध्रु ॥ औट [दे. ओठ.] हात तुझा जागा । येर सिणसी वाउगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे श्रम । एक विसरतां राम ॥ ३ ॥

२०१७. आलें [पं. भरायेचि. दे. धरायच पेट.] धरायेच पेंठे । पुढें [पं. मागुती.] मागुतें न भेटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होसी फजीती वरपडा । लक्ष चौऱ्यासीचे वेढां ॥ ध्रु ॥ नाहीं कोणांचा सांगात [पं. सांगत.] । दुःख भोगितां आघात ॥ २ ॥ एका पाउलाची वाट । कोणां सांगावा बोभाट ॥ ३ ॥ [पं. जुतिजेसी.] जुंतिजेसी घाणां । नाहीं मारित्या करुणा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हित पाहें । जोंवरि हें हातीं आहे ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

२०१८. लाभ जाला बहुतां दिसीं । लाहो करा पुढें नासी । मनुष्यदेहा ऐसी । उत्तमजोडी जोडिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेईं हरिनाम सादरें । भरा सुखाचीं भांडारें । जालिया व्यापारें । लाहो हेवा जोडीचा ॥ ध्रु ॥ घेउनि माप हातीं । काळ मोवी दिवस राती । चोर लाग घेती । पुढें तैसें पळावें ॥ २ ॥ हित [त. पं. सावकाशें.] सावकासें । ह्मणे करीन तें पिसें । हातीं काय ऐसें । तुका ह्मणे नेणसी ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०१९. सुखाचें ओतलें । दिसे श्रीमुख चांगलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनें धरिला [पं. अभिलाष.] अभिळास । मिठी घातली पायांस ॥ ध्रु ॥ होतां दृष्टादृष्टी । ताप गेला उठाउठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला । लाभें लाभ दुणावला ॥ ३ ॥

२०२०. झरा लागला सुखाचा । ऐसा मापारी कइंचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जो हें माप तोंडें धरी । सळे जाली ते आवरी ॥ ध्रु ॥ जाले बहु काळ । कोणा नाहीं ऐसें बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तळ । नाहीं पाहेसा सकळ ॥ ३ ॥

२०२१. आह्मी बोलों तें तुज कळे । एक दोहीं ठायीं खेळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय परिहाराचें काम । जाणें अंतरींचें राम ॥ ध्रु ॥ कळोनियां काय चाड । माझी लोकांसी बडबड ॥ २ ॥ कारण सवें एका । अवघें आहे ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२०२२. उमटे तें ठायीं । तुझे निरोपावें पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मीं करावें चिंतन । तुझें नामसंकीर्तन ॥ ध्रु ॥ भोजन भोजनाच्या काळीं । मागों करूनियां आळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माथां । भार तुझ्या पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

२०२३. केला पण सांडी । ऐसियासी ह्मणती लंडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पाहा विचारून । समर्थासी बोले कोण ॥ ध्रु ॥ आपला निवाड । [दे. आपणें.] आपण चि करितां गोड ॥ २ ॥ तुह्मीं आह्मीं देवा । बोलिला बोल सिद्धी न्यावा ॥ ३ ॥ [त. ऐसें. दे. पं. आसे.] असे धुरे उणें । मागें सरे तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

२०२४. न व्हावें तें जालें । [पं. आह्मां तुह्मांसी.] तुह्मां आह्मांसी लागलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हालमाकलमें । भांडोनियां काढूं वर्में ॥ ध्रु ॥ पाटोळ्यासवेंसाटी [पं. पाटोळ्यासंवसाटी.] । दिली [पं. रकट्याची.] रगट्याची गांठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । आणूनियां करिन सरी ॥ ३ ॥

२०२५. पतितमिरासी । ते म्यां धरिला जीवेंसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां बळिया सांग कोण । ग्वाही तुझें माझें मन ॥ ध्रु ॥ [दे. पावणांचा. त. पावणाचा.] पावनाचा ठसा । दावीं मज तुझा कैसा ॥ २ ॥ [पं. "वाव" नाहीं.] वाव तुका ह्मणे जालें । रोख पाहिजे दाविलें ॥ ३ ॥

२०२६. करितां वेरझारा । उभा न राहासी वेव्हारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे तों झोंडाईचे चाळे । काय पोटीं तें न कळे ॥ ध्रु ॥ [दे. त. आरगुणी.] आरोगुनी मुग । बैसलासी जैसा बग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती । बुडविलीं आळवितीं ॥ ३ ॥

२०२७. नाहीं देणें घेणें । गोवी [पं. गोंवा केला अभिमानें.] केली आभिमानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कां हो निवडूं नेदां । पांडुरंगा येवढा धंदा ॥ ध्रु ॥ पांचांमधीं जावें । थोड्यासाटीं फजित व्हावें ॥ २ ॥ तुज ऐसीं नाहीं ।

विषयानुक्रम

पांडुरंगा आह्मी कांहीं ॥ ३ ॥ टांकू तो वेव्हार । तुज बहु करकर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां । निवडूं संतां हें देखतां ॥ ५ ॥

॥ ९ ॥

२०२८. सिंचन करितां मूळ । वृक्ष ओलावे [दे. त. पं. वोल्हावे.] सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको [पं. पृथुकाचे.] पृथकाचे भरी । पडों एक मूळ धरीं ॥ ध्रु. ॥ [पं. पानचोऱ्याचें तें द्वार ।.] पाणचोऱ्याचें दार । वरिल दाटावें तें थोर ॥ २ ॥ [दे. त. पं. वस्व.] वश जाला राजा । मग आपुल्या त्या प्रजा ॥ ३ ॥ एक चिंतामणी । फिटे सर्व सुखधणी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धांवा । आहे [दे. पंढरिये.] पंढरी विसांवा ॥ ५ ॥

२०२९. करूं याची कथा नामाचा गजर । आह्मां संवसार काय करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणवूं हरिचे दास लेऊं तीं भूषणें । कांपे तयाभेणें कळिकाळ ॥ ध्रु. ॥ आशा भय लाज आड नये चिंता । ऐसी तया सत्ता समर्थाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूं ऐसियांचा [त. पं. ऐसियाचा.] संग । जेणें नव्हे भंग चिंतनाचा ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२०३०. काय सर्प खातो अन्न । काय ध्यान बगाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरींची बुद्धि खोटी । भरलें पोटीं वाईट ॥ ध्रु. ॥ काय उंदीर [पं. नाहिंडवी ।.] नाहीं धांवीं । राख लावी गाढव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुसर जळीं । काउळीं कां न न्हाती ॥ ३ ॥

२०३१. मदें मातलें नागवें नाचे । अनुचित वाचे बडबडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां शिकवावा कोणासी विचार । कर्म तें दुस्तर करवी धीट ॥ ध्रु. ॥ आलें अंगासी तें बळिवंत गाढें । काय वेड्यापुढें धर्मनीत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळों येईल तो भाव । अंगावरि [दे. त. अंगावरिल.] घाव उमटतां ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२०३२. सोन्याचे पर्वत करवती पाषाण । अवघे रानोरान कल्पतरु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि या दुर्लभ विठोबाचे पाय । तेथें हे उपाय न सरती ॥ ध्रु. ॥ अमृतें सागर [दे. भरवे ती.] भरवती गंगा । ह्मणवेल उगा राहें काळा ॥ २ ॥ भूत भविष्य कळों येईल वर्तमान । करवती प्रसन्न रिद्धिसिद्धी ॥ ३ ॥ स्थान मान कळों येती योगमुद्रा । नेववेल वारा ब्रह्मांडासी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष राहे [पं. ऐलीकडे.] आलीकडे । इतर बापुडें काय तेथें ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

२०३३. भाविकां हें वर्म सांपडलें निकें । सेविती [दे. त. सेवितु.] कवतुकें घणीवरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इच्छितील तैसा नाचे त्यांचे छंदें । वंदिती तीं [पं. ते पदें सकुमार.] पदें सकुमारें ॥ ध्रु. ॥ विसरले मुक्ती भक्तिअभिळासें [पं. अभिळाष.] । ओढत सरिसें [दे. त. सुखा.] सुख आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं मागायाची आस । पांडुरंग त्यांस विसंबेना ॥ ३ ॥

२०३४. भक्तां समागमें सर्वभावें हरि । सर्व काम करी न सांगतां [दे. सगतां.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांटवला राहे हृदयसंपुष्टीं । बाहेर धाकुटी मूर्ति उभा ॥ ध्रु. ॥ मागण्याची वास पाहे मुखाकडे । चिंतिल्या रोकडे मनोरथ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव भाव देवापायीं । ठेवूनि [पं. ठेवूनियां कांहीं.] ते कांहीं न [दे. मगती.] मागती ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२०३५. प्रेमअमृतें रसना ओलावली । मनाची राहिली वृत्ति पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळ ही तेथें वोळलीं मंगळें । वृष्टि केली जळें आनंदाच्या ॥ छ ॥ सकळ इंद्रियें जालीं ब्रह्मरूप । ओतलें स्वरूप माजी तया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेथें वसे भक्तराव । तेथें नांदे देव संदेह नाहीं ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०३६. कासया गुणदोष पाहों आणिकांचे । मज काय त्यांचें उणें असे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय पापपुण्य पाहों आणिकांचें । मज काय त्यांचें उणें असे ॥ छ ॥ नष्टदुष्टपण कवणाचें वाणू । तयाहून [दे. आनु. पं. अनु.] अणु अधिक माझें ॥ २ ॥ कुचर खोटा मज कोण असे आगळा । तो मी पाहों डोळां आपुलिये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी भांडवलें पुरता । [पं. तुज.] तुजसी पंढरिनाथा लावियेलें ॥ ४ ॥

॥ १ ॥

२०३७. काळ जवळि च उभा नेणां । घाली झांपडी खुंटी कानां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा हुशार सावध राहीं । आपुला तूं अपुलेठायीं ॥ छ ॥ काळ जवळिच उभा पाहीं । नेदि कोणासि देऊं कांहीं ॥ २ ॥ काळें पुरविली पाठी । वरुषें जालीं तरी साठी ॥ ३ ॥ काळ भोंवताला भोंवे । राम येऊं नेदी जिव्हे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे काळा । कर्म मिळतें [पं. मिळत.] तें जाळा ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

२०३८. दुष्ट भूषण सज्ञनाचें । अलभ्यलाभ पुण्य त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य ऐसा परउपकारी । जाय नरका आणिकांवारि ॥ छ ॥ मळ खाये संवदणी । करी आणिकांची उजळणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचा । प्रीती आदर करा साचा ॥ ३ ॥

२०३९. साहोनियां टांकीघाये । पाषाण देव चि जाला पाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया रीती दृढ मन । करीं साधाया कारण ॥ छ ॥ बाण शस्त्र साहे गोळी । [दे. सुरां. त. पं. शुरां.] शूरां ठाव उंच स्थळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सती । [त. “अगन” असें मागून केलें आहे.] अग्न न देखे ज्या रीती ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२०४०. तेणें वेशें माझीं चोरिलीं अंगें । मानावया जग [त. आत्मैपणे. दे. “आत्मैपणे” असतां मागून “आत्मपणें” केलें आहे. पं. आपणें.] आत्मपणें । नाहीं चाड भीड संसाराचें कोड । उदासीन सर्व गुणें । भय मोह लज्ञा निरसली शंका । अवधियां एक चि [पं. पेणें.] पणें । विठ्ठलाच्या पायीं बैसोनि राहिलीं । भागलीं नुटित तेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां त्यांसीं काय चाले माझें बळ । जालोंसें दुर्बळ सत्त्वहीन । दग्ध पट दिसे संगति [पं. दुरोनि.] बरवंट । काय त्याचें कारण ॥ छ ॥ आळसें दृष्टी न पाहे आपुलें । एक चि देखिलें सर्वरूप । मानामान तेथें खुंटोनि राहिलें । पिशुन [दे. त. पिसुन. पं. पिसुण.] तो कोण बाप । ज्योति ना अंधार अवघा एकंकार । तेथें काय पुण्यपाप । विठ्ठलावांचुनि कांहीं च नावडे । वेगळाल्या भावें रूप ॥ २ ॥ बळवडिवार लौकिक वेव्हार । गेली आशा तृष्णा माया । सुखदुःखाची वार्ता नाइके । अंतरलों दुरी तया ॥ मीतूंपणनिष्काम [दे. पं. निःकाम.] होऊनि । राहिलों आपुलिया ठायां । तुजविण आतां मज नाहीं कोणी । तुका ह्मणे देवराया ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२०४१. कथा पुराण [पं. पुराणें.] ऐकतां । [दे. “झोंप नाथिलि” असतां मागून “झोपें नाथिलिं” असे केलें आहे. त. झोंपें नाथिला.] झोपें नाथिलें तत्त्वता । खाटेवरि पडतां । व्यापी चिंता [पं. तळमळी.] तळमळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी गहन

कर्मगति । काय तयासी रडती । जाले जाणते जो चित्तीं । कांहीं नेघे आपुला ॥ ध्रु ॥ उदक लावितां न धरे । चिंता करी केव्हां सरे । जाऊं नका धीरें । ह्मणे करितां [पं. टवाळ्या.] ढवाळ्या ॥ २ ॥ जवळी गोंचिड क्षीरा । जैसी कमळणी दर्दुरा । तुका ह्मणे दुरा । देशत्यागें तयासी ॥ ३ ॥

२०४२. संदेह बाधक आपआपणयांतें । रज्जुसर्पवत भासतसे । भेऊनियां काय देखिलें येणें । [त. विण घाये कैसें लोळतसें. दे. अमेंच असतां मागून "मारे घायें विण लोळतसे" असें केलें आहे. पं. घायें विण कैसें०.] मारें घायेंविण लोळतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. आपणें. पं. "आपण उद्धरी" याबद्दल 'आपण चि उद्धरी".] आपण चि तारी [दे. आपणें. पं. "आपण उद्धरी" याबद्दल 'आपण चि उद्धरी".] आपण चि मारी । [दे. आपणें. पं. "आपण उद्धरी" याबद्दल 'आपण चि उद्धरी".] आपण उद्धरी आपणयां । शुकनळिकेन्यायें गुंतलासी काय । विचारूनि पाहें मोकळिया ॥ ध्रु ॥ पापपुण्य कैसे [पं. भाजिले.] भांजिले अंक [दे. त. अख. पं. अंख.] । दशकाचा एक उरविला । जाणोनियां काय होतीसी नेणता । [त. शून्याचा ठाव नाहीं जाला ।. पं. शून्याचा ठाव रिता नाहीं ।.] शून्या ठाव रिता नाहीं नाहीं ॥ २ ॥ दुरा दृष्टी पाहें न्याहाळूनि । मृगजला पाणी न ह्मणें चाडा । धांवतां चि फुटे नव्हे [त. सावधान.] समाधान । तुका ह्मणे जाण पावे पीडा ॥ ३ ॥
॥ २ ॥

२०४३. कथे उभा अंग [दे राखे.] राखेल जो कोणी । ऐसा कोण गणी तया पापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें तो पातकी न येता [त. पं. येता.] च भला । रणीं कुचराला काय [पं. जालें.] चाले ॥ ध्रु ॥ [पं. कथे बैसोनियां आणिक करी चर्चा ।.] कये बैसोनी आणीक चर्चा । धिग त्याची वाचा कुंभपाक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐलपैल ते [पं. "ते" नाहीं.] थडीचे । बुडतील साच मध्यभागीं ॥ ३ ॥

२०४४. नावडे ज्या कथा उठोनियां जाती । ते यमा फावती [पं. बऱ्या.] बरे बोजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो असे जवळी गोंचिडाच्या न्यायें । देशत्यागें [दे. ठायें.] ठाय तया दुरी ॥ ध्रु ॥ नव्हे भला कोणी नावडे दुसरा । पाहुणा किंकरा यमा होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तया करावें तें काई । पाषाण कां नाहीं जळामध्यें ॥ ३ ॥

२०४५. जवळी नाहीं चित्त । काय मांडियेलें प्रेत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा पाहे [त. चद्रीदाटी. पं. चद्रीदृष्टी. दे. "चद्रिदाष्टी" असतां "चर्मद्रिष्टि" केलें आहे.] चर्मदृष्टि । दीप स्नेहाच्या शेवटीं ॥ ध्रु ॥ कांतेलेंसें श्वान । [पं. दाहीं दिशा.] तैसें दिशा हिंडे मन ॥ २ ॥ त्याचे कानीं हाणे । कोण बोंब तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२०४६. दुर्बळा वाणीच्या एक दोनि सिद्धि । सदैवा समाधि विश्वरूपीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय त्याचें वांयां गेलें तें एक । सदा प्रेमसुख सर्वकाळ ॥ ध्रु ॥ तीर्थ देव दुरी तया भाग्यहीना । विश्व त्या सज्ञना दुमदुमिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक वाहाती मोळिया । भाग्यें आगळिया घरा येती ॥ ३ ॥
॥ ४ ॥

२०४७. परिमळें काष्ठ ताजवां तुळविलें । आणीक नांवांचीं [पं. नावडे चि.] थोडीं । [दे. एक तें कातिबें. पं. एक तें कितीची.] एक तीं कांतिवें उभविलीं ढवळारें । एकाचिया कुड मेडी । एक दीनरूप आणिती मोळिया । एक ते बांधोनि माडी । अवघियां बाजार एक चि जाला । मांविकलीं आपुल्या पाडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुण तो सार रूपमध्यकार । अवगुण तो फार पीडीतसे ॥ ध्रु ॥ एक गुणें आगळे असती । अमोल्य नांवांचे खडे । एक समर्थ दुर्बळा घरीं । फार मोलाचे थोडे । एक झगझग करिती वाळवंटीं । कोणी न पाहाती तयांकडे । सभाग्य संपन्न आपुलाले [पं. परी । मायेक दैत्यवानें यापुढें.] घरीं । मायेक दैन्य बापुडें ॥ २ ॥ एक नामें रूपें सारिख्या असती । अनेकप्रकार याती । ज्याचिया संचितें [पं. संचिती.] जैसें आलें पुढें । तयाची तैसी [पं. "च" नाहीं.] च गति । एक

उंचपदीं बैसोनि [दे. त. पं. बैसउनि.] सुखें । दास्य [पं. करविती.] करवी एका हातीं । तुका ह्मणे कां मानिती सुख । चुकलिया वांयां स्वंती ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२०४८. नाहीं आह्मां शत्रु [पं. सोइरें.] सासुरें पिशुन [दे. त. पं. पिसुन.] । दाटलें हें घन माहियेर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें तेथें पांडुरंग रखुमाई । सत्यभामा राही जननिया ॥ ध्रु. ॥ लज्जा भय कांहीं आह्मां चिंता नाहीं । सर्वसुखें पायीं वोळगती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी सदैवाचीं बाळें । जालों लडिवाळें सकळांचीं ॥ ३ ॥

२०४९. गर्भी असतां बाळा । कोण पाळी त्याचा लळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा लाघवी सूत्रधारी । कृपाळुवा माझा हरी ॥ ध्रु. ॥ सर्प पिलीं वितां चि [पं. "चि" नाहीं.] खाय । वांचलिया [पं. वांचक्ति.] कोण माय ॥ २ ॥ गगनीं लागला कोसेरा [दे. कोसरा.] । कोण पुरवी तेथें चारा ॥ ३ ॥ पोटीं पाषाणांचे जीव । कवण जीव त्याचा भाव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे निश्चळ राहें । होईल तें सहज पाहें ॥ ५ ॥

२०५०. न ह्मणे कवणां सिद्ध साधक गंव्हार । अवघा विश्वंभर वांचूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें माझे बुद्धि काया वाचा मन । लावीं तुझें ध्यान पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ गातां प्रेमगुण शंका माझ्या मनीं । नाचतां रंगणीं नाठवावी ॥ २ ॥ देईं चरणसेवा भूतांचें भजन । वर्णा अभिमान सांडवूनि ॥ ३ ॥ आशापाश माझी तोडीं माया चिंता । तुजविण [दे. त. वेथा.] व्यथा नको कांहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सर्व [पं. भावें.] भाव तुझे पायीं । राहे ऐसें देईं प्रेम देवा ॥ ५ ॥

२०५१. अग्निमाजी गेलें । अग्नि होऊन तें च [पं. "च" नाहीं.] ठेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय उरलें तया पण । मागील तें नाम गुण ॥ ध्रु. ॥ लोह लागे परिसा अंगीं । तो ही भूषण जाला जगीं ॥ २ ॥ सरिता ओहळा [पं. वोहळ. दे. वोहळा.] ओघा । गंगे [पं. मिळोनियां जाल्या गंगा.] मिळोनि जाल्या गंगा ॥ ३ ॥ चंदनाच्या वासें । [पं. तरुवर.] तरु चंदन जाले स्पर्शे ॥ ४ ॥ तुका [पं. जवळा. दे. जला.] जडला संतां पायीं । दुजेपणा ठाव नाहीं ॥ ५ ॥

॥ ४ ॥

२०५२. ऐशा भाग्यें जालों । तरी धन्य जन्मा आलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुळें [पं. तळील.] तळीले पायरी । संत पाय देती वरी ॥ ध्रु. ॥ प्रेमामृतपान । होईल चरणरजें स्नान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखें । तया हरतील दुःखें ॥ ३ ॥

२०५३. करितां या सुखा । अंतपार नाहीं लेखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माथां पडती संतपाय । सुख कैवल्य तें काय ॥ ध्रु. ॥ ऐसा लाभ नाहीं । दुजा विचारितां कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोड । तेथें पुरे माझें कोड ॥ ३ ॥
॥ २ ॥

२०५४. वेद जया गाती । आह्मां तयाची संगति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम धरियेलें कंठीं । अवघा सांटविला पोटीं ॥ ध्रु. ॥ ॐकाराचें बीज । हातीं आमुचे तें निज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु मोटें । [पं. आणुरेणुयां.] अणुरणियां धाकुटें ॥ ३ ॥

२०५५. तूं [पं. तुह्मी तरी हो श्रीपति. । दे. मूळांतल्याप्रमाणेंचें होतें तें मागून पं. प्रतीप्रमाणें केलें आहे.] श्रीयेचा पति । माझी बहु हीन [पं. दीन.] याती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोघे असों एके ठायीं । माझा माथा तुझे पायीं ॥ ध्रु. ॥ [पं. माझा दीनपणा फार ।.] माझ्या दीनपणां पार । नाहीं बहु तूं उदार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । मी ओहोळ तूं गंगा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२०५६. मी याचक तूं दाता । काय सत्य पाहों आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ म्या तों पसरिला हात । करीं आपुलें उचित ॥ ध्रु. ॥ आह्मी घ्यावें नाम । तुह्मां समाधान काम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवराजा । वाद खंडीं तुझा माझा ॥ ३ ॥

२०५७. तुझे पोटीं [दे. ठाव.] वाव । व्हावा ऐसा माझा भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं वासनेसारिखें । प्राण फुटे येणें दुःखें ॥ ध्रु. ॥ अहंकार खोटे । वाटे [दे. श्वापदांचीं थाटें. पं. श्वापदांची थाटे.] श्वापदांचे थाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आई । हातीं धरूनि संग देईं ॥ ३ ॥

२०५८. दारीं परोवरी । [पं. कुटि.] कुडीं कवाडीं मी घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमच्या लागलों पोषणा । अवघे ठायीं नारायणा ॥ ध्रु. ॥ नेदीं खाऊं जेवूं । हातींतोंडींचें ही घेऊं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगीं । जडलों ठायींचा सलगी ॥ ३ ॥

२०५९. मज कोणी कांहीं करी । उमटे तुमचे अंतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्याला वाडविलें ह्मूण । मन सुख तुज सीण ॥ ध्रु. ॥ माझें पोट धालें । तुझे अंगीं उमटलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खेळें । तेथें [पं. येथें.] तुमचिया बळें ॥ ३ ॥

२०६०. जोडोनियां कर । उभा राहिलों समोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि माझें भांडवल । जाणे कारण विठ्ठल ॥ ध्रु. ॥ भाकितों करुणा । आतां नुपेक्षावें दीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डोई । ठेवीं वेळोवेळां पायीं ॥ ३ ॥

२०६१. आह्मी घ्यावें तुझें नाम । तुझी [पं. असों] आह्मां द्यावें प्रेम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें निवडिलें मुळीं । संतीं बैसोनि सकळीं ॥ ध्रु. ॥ माझी डोई पायांवरी । तुह्मी न [पं. धरावे.] धरावी दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला । खंड दोघांचा विठ्ठला ॥ ३ ॥

२०६२. वारिलें लिगाड । बहुदिसांचें हें जाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न बोलावें ऐसें केलें । कांहीं वाउगें तितुलें ॥ ध्रु. ॥ जाला चौघांचार । गेला खंडोनि वेव्हार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । करीन ते घ्यावी सेवा ॥ ३ ॥

२०६३. पायरवे अन्न । मग करी क्षीदक्षीण [त. क्षेदक्षीण.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे होती घातपात । लाभे विण संगें थीत ॥ ध्रु. ॥ जन्माची जोडी । वाताहात एके घडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शंका । हित आड या लौकिका ॥ ३ ॥

२०६४. आह्मां वैष्णवांचा । नेम काया मनें वाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर धरूं जिवासाटीं । येऊं नेदूं लाभा तुटी ॥ ध्रु. ॥ उचित समय । लाज निवारावें भय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळा । जाणों नेम नाहीं बाळा ॥ ३ ॥

२०६५. उलंघिली लाज । तेणें सोधियेलें काज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें नाचे पैलतीरीं । गेलों भवाचे सागरीं ॥ ध्रु. ॥ नामाची सांगडी । [त. मुखीं] सुखें बांधली आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोकां । उरली वाचा मारीं हाका ॥ ३ ॥

२०६६. बैसलोंसें दारीं । धरणें कोंडोनि भिकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोठें हालों नेदीं । बरी सांपडली [पं. संधी.] संदी ॥ ध्रु. ॥ किती वेरझारा । मागें घातलिया घरा ॥ २ ॥ माझें मज नारायणा । देतां कां रे नये मना ॥ ३ ॥ भांडावें तें किती । बहु सोसिली फजिती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । लाज तुझे अंगीं कांहीं ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

२०६७. जालों द्वारपाळ । तुझें राखिलें सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं लागों दिलें अंगा । आड ठाकलों मी जगा ॥ ध्रु. ॥ करूनियां नीती । दिल्याप्रमाणें चालती ॥ २ ॥ हातीं दंड काठी । उभा जिवाचिये साटीं ॥ ३ ॥ बळ बुद्धी युक्ती । तुज दिल्या सर्व शक्ती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे खरा । आतां घेईन सुशारा ॥ ५ ॥

२०६८. फळाची तों पोटीं । घडे वियोगें ही भेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावें चिंतन । सार तें चि आठवण ॥ ध्रु. ॥ चित्त चित्ता ग्वाही । उपचारें चाड नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । पावे अंतरींची सेवा ॥ ३ ॥

॥ १५ ॥

२०६९. दुर्बळाचें कोण । ऐके घालूनियां मन । राहिलें कारण । तयावांचूनि काय तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों आलें अनुभवें । पांडुरंगा माझ्या जीवें । न [पं. नसतां हें ठावें ।.] संगतां ठावें । पडे चर्या देखोनि ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध माझा देहीं । भेदाभेद गेले नाहीं । होतें तेथें कांहीं । तुज कृपा करितां ॥ २ ॥ हें तों नव्हे उचित । नुपेक्षावें शरणागत । तुका ह्मणे रीत । तुमची आह्मां न कळे ॥ ३ ॥

२०७०. आह्मी भाव जाणों देवा । न कळती तुझिया मावा । [पं. गणिकेचा करिशी कुडावा ।.] गणिकेचा कुढावा । पतना न्यावा दशरथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी म्यां काय गा करावें । कोण्या रीती तुज पायें । न संगतां ठावें । तुह्मांविण न पडे ॥ ध्रु. ॥ दोनी [पं. दोही.] फाकलीया वाटा । गोबी केली [दे. केला.] घटापटा । नव्हे धीर फांटा । आड रानें भरती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. “माझे” नाहीं.] माझे डोळे । तुझे देखती हे चाळे । आतां येणें वेळे [पं. काळें. त. बळें.] । चरण जीवें न सोडीं ॥ ३ ॥

२०७१. बेरझारीं जाला सीण । बहु केलें खेदक्षीण [दे. क्षीदक्षीण. त. क्षेदक्षीण.] । भांडणासी दिन । आजी येथें फावला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय भीड भार । धरूनियां लोकाचार [दे. त. लोकचार.] । बुडवूनि वेव्हार [पं. व्यवहार.] । सरोवरी करावी ॥ ध्रु. ॥ आलें बहुतांच्या मना । कां रे न होसी शाहाणा । मुळींच्या वचना । आह्मी जागों आपुल्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चौघांमधीं । तुज नेलें होतें आधीं । [दे. त. आतां नामधीं ।.] आतां नाहीं मधीं । उरी कांहीं राहिली ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०७२. कल्पतरूखालीं । फळें येती मागीतलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें बैसल्याचा भाव । विचारूनि बोलें ठाव ॥ ध्रु. ॥ द्यावें तें उत्तर । येतो प्रतित्याचा [पं. प्रीतीचा चि. त. प्रतीत्वायार्थी.] फेर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनीं । आपुल्या च लाभहानि ॥ ३ ॥

२०७३. रंगलें या रंगें पालट न घरी । खेवलें अंतरीं पालटेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सावळें निखळ कृष्णनाम ठसे । अंगसंगें [पं. अंगसंग.] कैसे शोभा देती ॥ ध्रु. ॥ पवित्र जालें तें न लिंपे विटाळा । नेदी बैसों मळा [दे. त. मला.] आडवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळें केलें तोंड । प्रकाश अभंड देखोनियां ॥ ३ ॥

२०७४. जगा काळ खाप । आह्मी मायां दिले पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचों तेथें उभा राहे । जातां व्यंग [त. वेगें.] करी साहे ॥ ध्रु. ॥ हरिच्या गुणें घाला । होता खात चि भुकेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हळु । जाला कढत शीतळु ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२०७५. ब्रह्मरस घेईं काढा । जेणें [पं. तेणें.] पीडा वारेल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पथ्य नाम विठोबाचें । अणीक वाचे न सेवीं ॥ ध्रु. ॥ भवरोगाऐसें जाय । आणीक काय क्षुल्लकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे बाधा । [पं. आणि कदा०.] अणीक कदा भूतांची ॥ ३ ॥

२०७६. अंगे अनुभव जाला मज । संतरजचरणांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखी जालों या सेवनें । दुःख नेणें यावरी ॥ ध्रु. ॥ निर्माल्याचें तुळसीदळ । विष्णुजळ चरणींचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. भवसार.] भावसार । करूनि फार मिश्रित ॥ ३ ॥

२०७७. वैद्य एक पंढरिराव । अंतर्भाव तो जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रोगाऐशा द्याव्या वल्ली । जाणे जाली बाधा ते ॥ ध्रु. ॥ नेदी रुका वेचों मोल । पोहे बोल प्रीतीचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दयावंता । सदा चिंता दीनांची ॥ ३ ॥

२०७८. करितां कोणाचें ही काज । नाहीं लाज देवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें करावें हें काम । धरिलें नाम दीनबंधु ॥ ध्रु. ॥ करुनि अराणूक पाहे । भलत्या साह्य व्हावपा ॥ २ ॥ बोले तैसी करणी करी । तुका ह्मणे एक हरि ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२०७९. उभें चंद्रभागे तीरीं । कट धरोनियां करीं । पाउलें गोजिरीं । विटेवरी शोभलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचा छंद माझ्या जीवा । काया वाचा मनें हेवा । संचिताचा ठेवा । जोडी हातीं लागली ॥ ध्रु. ॥ रूप डोळियां आवडे । कीर्ति श्रवणीं पवाडे । मस्तक नावडे । [पं. नुठों.] उठों पायांवरोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । ज्याचें नासी क्रोध काम । हरी भवश्रम । उच्चारितां वाचेसी ॥ ३ ॥

२०८०. आह्मां हें चि भांडवल । ह्मणों विठ्ठल विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें तरों भवनदी । [दे. संग.] संगें वैष्णवांची मांदी ॥ ध्रु. ॥ बाखराचें वाण । सांडूं हें जेवूं जेवण ॥ २ ॥ न लगे वारंवार । तुका ह्मणे वेरझार ॥ ३ ॥

२०८१. आतां माझ्या भावा । अंतराय नको देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें भागा तें करितों । तुझें नाम उच्चारितों ॥ ध्रु. ॥ दृढ माझें मन । येथें राखावें बांधोन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे । नको फुटों देऊं फांटे ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०८२. काय देवापाशीं उणें । हिंडे दारोदारीं [पं. सुणें.] सुनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी अक्षरांची आटी । एके कवडी च साटीं ॥ ध्रु. ॥ निंदी कोणां स्तवी । चिंतातुर सदा जीवीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भांड । जळो जळो त्याचें तोंड ॥ ३ ॥

२०८३. मागणें तें मागों देवा । करूं भक्ती त्याची सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय उणें तयापाशीं । रिद्धिसिद्धी ज्याच्या [पं. त्याच्या.] दासी ॥ ध्रु. ॥ कायावाचामन । करूं देवा [पं. देवासीअर्पण.] हें अर्पण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभर । [पं. त्याच्यानें.] ज्याच्यानें हें चराचर ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२०८४. चित्तीं नाहीं आस । त्याचा पांडुरंग दास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असे भक्तांचिये घरीं । काम न [दे. संगतां.] सांगतां करी ॥ ध्रु ॥ अनाथाचा बंधु । [पं. अंगीं असे.] असे अंगीं हा संबंधु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । देवा सत्ता राबवावें ॥ ३ ॥

२०८५. कर्कशसंगति । दुःख उदंड फजिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं इह ना परलोक । मजुर दिसे [त. जालें.] जैसें रंक ॥ ध्रु ॥ वचन सेंटावरी [पं. सेटावारी.] । त्याचें ठेवूनि धिक्कारी [दे. त. धिकारी. पं. धीःकारी.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायीं बेडी । पहिली कपाळीं कुऱ्हाडी ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२०८६. बीज पेरे [पं. परि.] सेतीं । मग गाडेवरी वाहाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां गेलें ऐसें दिसे । लाभ त्याचे अंगीं वसे ॥ ध्रु ॥ पाल्याची जतन । तरि प्रांतीं येती कण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळा । उदक देतां लाभे फळा ॥ ३ ॥

२०८७. जाणावें तें सार । नाहीं तरी दगा फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे झांकिलिया रवि । नाहीं ऐसा होय जेवीं [पं. जोवों.] ॥ ध्रु ॥ बहुथोड्या आड । निवारितां लाभें जाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरें । नेलें हातींचें अंधारें ॥ ३ ॥

२०८८. मुळीं नेणपण । जाला तरी अभिमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयां जावें हें चि खरें । केलें तेणें चि प्रकारें ॥ ध्रु ॥ अराणूक नाहीं कधीं । जाली तरि भेदबुद्धि ॥ २ ॥ अंतरली नाव । तुका ह्मणे नाहीं ठाव ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०८९. संवसारसांते [पं. संसारसांते.] आले हो आइका । तुटीचें तें नका केणें भरूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभाचा हा काळ अवघे विचारा । पारखी ते करा साह्य येथें ॥ ध्रु ॥ शृंगारिलें दिसे न कळे अंतर । गोविला [पं. गोविचा.] पदर उगवेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोटें गुंपतां विसारें । हातिंचिया खरें हातीं घ्यावें ॥ ३ ॥

२०९०. सारावीं लिगाडें धरावा सुपंथ । जावें उसंतीत हळूहळू ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें जातियाचे उमटले माग । भांबावलें जग आडरानें ॥ ध्रु ॥ वेचल्याचा पाहे वरावरि झाडा । बळाचा निधडा पुढिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसी दाखवावी वाणी । ते द्यावी भरोनी शेवट तों ॥ ३ ॥

२०९१. बुद्धिमंदा [दे. बुद्धिमंद.] शिरीं । भार फजिती पदरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय तेथें अपमान । पावे [दे. त. पं. हाणी.] हानि थुंकी जन ॥ ध्रु ॥ खरियाचा पाड । मागें लावावें लिगाड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी । वर्म नेणें भरोवरी ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२०९२. पूर्वजांसी नर्का । जाणें तें एक आइका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निंदा करावी चाहाडी । मनीं धरू नि आवडी ॥ ध्रु ॥ मात्रागमना ऐसी । जोडी पातकांची रासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाट । कुंभपाकाची ते नीट ॥ ३ ॥

२०९३. देहा [दे. पं. "देहा लावी०" हें कडवें "वेडी ते वेडी०" या ध्रुवपदाच्या पुढे आहे.] लावी वात । पालव घाली जाली रात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेडी [दे. वेडीं ते वेडीं बहुत चि वेडीं ।.] ते वेडी [पं. बुडत.] बहुत च वेडी । चाखतां गोडी चवी नेणे ॥

विषयानुक्रम

ध्रु ॥ कडिये मूल भोंवतें भोंये । मोकलुनि रडे धाये ॥ २ ॥ लेंकरें वित्त पुसे जगा । माझा गोहो कोण तो सांगा ॥ ३ ॥ आपुली शुद्धि जया नाहीं । आणिकांची ते जाणे काई ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसे जन । नर्का जातां राखे कोण ॥ ५ ॥

२०९४. आवडीचें दान देतो नारायण । बाहे उभारोन राहिलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जें [पं. जया.] जयासी रुचे तें करी समोर । सर्वज्ञ उदार मायबाप ॥ ध्रु ॥ ठायीं पडिलिया तें चि लागे खावें । ठायींचें चि घ्यावें विचारूनि ॥ २ ॥ बीज पेरूनियां तें चि घ्यावें फळ । डोरलीस केळ [पं. केळें.] कैंचें लागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा कांहीं बोल नाहीं । तुझा तूं चि पाहीं शत्रु सखा ॥ ४ ॥

२०९५. अडचणीचें दार । बाहेर माजी पैस फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावें तें मौन्य । दाही दिशा हिंडे मन ॥ ध्रु ॥ बाहेर [पं. बारीर.] दावी वेश । माजी वासनेचे लेश ॥ २ ॥ नाहीं इंद्रियां दमन । काय मांडिला दुकान ॥ ३ ॥ सारविलें निकें । वरि माजी अवघें फिकें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अंतीं । कांहीं न लगे चि हातीं ॥ ५ ॥

२०९६. लय लक्ष्मूनियां जालों ह्मणती देव । तो ही नव्हे भाव सत्य जाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों बहुश्रुत न लगे आतां कांहीं । नको राहूं ते ही निश्चितीनें ॥ ध्रु ॥ तपें दानें [त. काई.] काय मानिसी विश्वास । वीज फळ त्यास आहे पुढें ॥ २ ॥ कर्म आचरण यातीचा स्वगुण । विशेष तो गुण काय तेथें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरी होईल निष्काम । तरि च होय राम देखे डोळां ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ [दे. त. "४" हा अंक आहे, पण तो चुकला असावा.]

२०९७. पुरली धांव कडिये घेईं । पुढें पायीं न चलवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपाळुवे पांडुरंगे । अंगसंगे जिवलगे ॥ ध्रु ॥ अवघी निवारावी भूक । अवघ्या दुःख जन्माचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोलवेना । लावीं स्तनां ईश्वरे [दे. त. पं. विश्वरें.] ॥ ३ ॥

२०९८. जें जें मना वाटे गोड । तें तें कोड पुरविसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तूं चि बाह्यात्कारीं । अवघ्यापरी जालासी ॥ ध्रु ॥ नाहीं सायासाचें काम । घेतां नाम आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वसांगे [पं. सर्वसंगे.] । पांडुरंगे दयाळे ॥ ३ ॥

२०९९. जेथें माझी दृष्टि जाय । तेथें पाय भावीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. असें तया समाधानें.] असेन या समाधानें । पूजा मनें करीन ॥ ध्रु ॥ अवघा च अवघे देसी । [दे. सुख घेवविसी संपन्य. । त. अवघ्याविसों सपन्न ।.] सुखरासी संपन्न ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बंधन नाहीं । ऐसें कांहीं तें करूं ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२१००. नातुडे जो कवणे परी । उभा केला विटेवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भला भला पुंडलिका । मानलासी जनलोकां ॥ ध्रु ॥ कोण्या काळें सुखा । ऐशा [पं. ऐसा.] कोण पावता ॥ २ ॥ अवघा आणिला परिवार । गोपी गोपाळांचा भार ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धन्य जालें । भूमी वैकुंठ आणिलें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२१०१. अवघे चुकविले सायास । तप रासी जीवा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव देऊनियां बळी । अवघीं तारिलीं दुर्बळीं । केला भूमंडळीं । माजी थोर पवाडा ॥ ध्रु ॥ कांहीं न [त. मग.] मगे याची गती । [त. लुटविती.] लुटवितो जगा हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तराजा । कोण [पं. पार वर्णी.] वर्णी पार तुझा ॥ ३ ॥

२१०२. प्रमाण हें त्याच्या बोला । देव भक्तांचा अंकिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पुसतां जातां नये । खालीं बैसतां ही भिये ॥ ध्रु ॥ अवघा त्याचा होत [पं. होय ।. जीवभाव सहित.] । जीव भावाही सहित ॥ २ ॥ वदे [पं. उपचारवाणी.] उपचाराची वाणी । कांहीं माग ह्मणऊनि ॥ ३ ॥ उदासीनाच्या लागें । तुका ह्मणे धांवे मागें ॥ ४ ॥

२१०३. कांहीं न [पं. मगती.] मागती देवा । त्यांची करूं धांवे सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हळूहळू फेडी ऋण । होऊंनियां [पं. रूप धरोनिया दीना.] रूपें दीन ॥ ध्रु ॥ होऊं न सके वेगळा । क्षण एक त्यां निराळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तिभाव । [पं. तो.] हा चि देवाचा ही देव ॥ ३ ॥

२१०४. जाणे अंतरिंचा भाव । तो चि करितो उपाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे सांगावें मागावें । जीवें भावें अनुसरावें । अविनाश घ्यावें । फळ धीर धरोनि ॥ ध्रु ॥ [पं. बाळ.] बाळा न मागतां भोजन । माता घाली पाचारून ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी । एकीं लंघियेले [पं. लंघियेली.] गिरी ॥ ३ ॥

२१०५. आह्मी नाचों तेणें सुखें । वाऊं टाळी गातों मुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव कृपेचा कोंवळा । शरणागता पाळी लळा ॥ ध्रु ॥ आह्मां जाला हा निर्धार । मागें तारिलें अपार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतीं । वर्म दिलें आह्मां हातीं ॥ ३ ॥

२१०६. जालों निर्भर मानसीं । ह्मणऊनि कळलासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे ह्मणविती त्यांस । भय चिंता नाहीं आस ॥ ध्रु ॥ चुकविसी पाश । गर्भवासयातना ॥ २ ॥ तुझें जाणोनियां वर्म । कंठीं धरियेलें नाम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेणें [पं. "तेणें" नाहीं.] सुखें । विसरलों [दे. जन्मदुःख.] जन्मदुःखें ॥ ४ ॥

॥ ७ ॥

२१०७. नको [दे. द्रुष्टसंग. त. दृष्टसंग.] दुष्टसंग । पडे भजनामधीं भंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय विचार देखिला । सांग माझा तो विठ्ठला ॥ ध्रु ॥ तुज निषेधितां । मज न [पं. साहबे.] साहे सर्वथा ॥ २ ॥ एका माझ्या जीवें । वाद करूं कोणासवें ॥ ३ ॥ तुझे वर्णूं गुण । कीं हे राखों दुष्टजन ॥ ४ ॥ काय करूं एका । मुखें सांग ह्मणे तुका ॥ ५ ॥

२१०८. विठ्ठल [त. माझा.] माझी माय । आह्मां [त. सुखें.] सुखा उणें काय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेतों अमृताची धनी । प्रेम वोसंडलें स्तनीं ॥ ध्रु ॥ क्रीडों वैष्णवांच्या मेळीं । करूं आनंदाच्या जळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंत । ठेवीं आह्मांपाशीं चित्त ॥ ३ ॥

२१०९. भक्तिसुखें जे मातले । ते कळिकाळा शूर जाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं बाण हरिनामाचे । वीर गर्जती विठ्ठलाचे ॥ ध्रु ॥ महां दोषां आला त्रास । जन्ममरणां केला नाश ॥ २ ॥ सहस्रनामाची आरोळी । एक एकाहूनि बळी ॥ ३ ॥ नाहीं आणिकांचा गुमान । ज्याचें अंकित त्यावांचून ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्यांच्या घरीं । मोक्षसिद्धी या कामारी ॥ ५ ॥

॥ ३ ॥

२११०. पंधरा दिवसां एक एकादशी । कां रे न करिसी व्रतसार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुझा जीव जातो एका दिसें । फराळाच्या मिसें धणी घेसी ॥ ध्रु. ॥ स्वहित कारण मानवेल जन । हरिकथा पूजन वैष्णवांचें ॥ २ ॥ थोडे तुज घरीं होती उजगरे । देउळासी कां रे [पं. जातां मरसी.] मरसी जातां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कां रे सकुमार जालासी । काय जाब देसी यमदूतां ॥ ४ ॥

२१११. कथा हें भूषण जनामध्यें सार । [पं. उतरले अपार बहु येणें ।.] तरले अपार बहुत येणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नीचिये कुळींचा उंचा वंद्य होय । हरीचे जो गाय गुणवाद ॥ ध्रु. ॥ देव त्याची माथां वंदी पायधुळी । दीप झाला कुळीं वंशाचिये ॥ २ ॥ त्याची निंदा करी त्याची कुष्ठ वाणी । मुख संवदणी रजकाची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं चोरीचा व्यापार । विठ्ठलाचें सार नाम घ्यावें ॥ ४ ॥

२११२. टाळघोळ सुख नामाचा गजर । घोषें [दे. त. जेजेकार.] जयजयकार ब्रह्मानंदु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गरुडटके दिंडी पताकांचे भार । आनंद अपार ब्रह्मादिकां ॥ ध्रु. ॥ आनंदें वैष्णव जाती लोटांगणीं । एक एकाहूनि भद्रजाति ॥ २ ॥ तेणें सुखें सुटे पाषाणां पाझर । नष्ट खळ नर शुद्ध होती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सोपें वैकुंठवासी जातां । रामकृष्ण कथा हे ची वाट ॥ ४ ॥

॥ ३ ॥

२११३. देखोवेखीं करिती गुरु । नाहीं ठाउका विचारु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्म तें न पडे ठायीं । पांडुरंगाविण कांहीं न ॥ ध्रु. ॥ शिकों कळा शिकों येती । प्रेम नाहीं कोणां हातीं ॥ २ ॥ तुका हाणे सार । भक्ति नेणती गव्हार ॥ ३ ॥

२११४. भाग्यवंत ह्मणो तयां । शरण गेले पंढरिराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरले तरले हा भरवसा । नामधारकांचा ठसा ॥ ध्रु. ॥ भुक्तिमुक्तीचें तें स्थळ । भोळेभाविकां [त. दे. भाविकनिर्मळ.] निर्मळ ॥ २ ॥ गाइलें पुराणीं । तुका ह्मणे वेदवाणी ॥ ३ ॥

२११५. जैसें चित्त जयावरी । तैसें जवळी तें दुरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे द्यावा परिहार । या कोरडें उत्तर । असे अभ्यंतर । साक्षभूत जवळी ॥ ध्रु. ॥ अवघें जाणे सूत्रधारी । कोण नाचे कोणे परी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बुद्धि । [पं. ज्याची तया ते चि सिद्धि ।.] ज्याची ते च तया सिद्धि ॥ ३ ॥

२११६. नाहीं पाइतन भूपतीशीं दावा । धिग त्या कर्तव्या आगी लागो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुंगियांच्या [पं. मुंगीचिया.] मुखा गजाचा आहार । न साहावे भार जाय जीवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आधीं करावा विचार । शूरपणें तीर मोकलावा ॥ ३ ॥

२११७. तिन्ही लोक ऋणें बांधिले जयानें । सर्वसिद्धि केणें [पं. तया.] तये घरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचोहोटां [त. पं. पंढरीचोहटा.] घातला दुकान । मांडियेले वान आवडीचे ॥ ध्रु. ॥ आषाढी कार्तिकी [त. पं. भरियेला.] भरियेले हाट । इनाम हे पेंठ घेतां [पं. देतां घेतां.] देतां ॥ २ ॥ मुक्ति कोणी तेथें हातीं नेघे फुका । लुटितील सुखा प्रेमाचिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतसज्जन भाग्याचें । अनंतां ज [पं. जन्माचे.] पींचें सांटेकरी ॥ ४ ॥

२११८. दुःखाचिये साटीं तेथें मिळे सुख । अनाथाची भूक दैन्य जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदाराचा राणा पंढरीस आहे । उभारोनि बाहे पालवितो ॥ ध्रु. ॥ जाणतियाहूनि नेणत्याची गोडी । आलिंगी आवडी करूनियां

विषयानुक्रम

॥ २ ॥ शीण घेऊनियां प्रेम देतो साटी । न विचारी तुटी लाभा कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे असों अनाथ दुबळीं । आह्मांसी तो पाळी पांडुरंग ॥ ४ ॥

२११९. आणिक मात माझ्या नावडे जीवासी । काय करूं यासी पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखा तें चि गोड [पं. श्रवणीं.] श्रवणां आवडी । चित्त माझें ओढी तुझे पायीं ॥ ध्रु. ॥ जये पदीं नाहीं विठ्ठलाचें नाम । मज होती श्रम आइकतां ॥ २ ॥ आणिकाचें मज ह्मणवितां लाज । वाटे हें सहज न बोलावें [पं. बोलवे.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज तूं च आवडसी । [दे. त. सर्वभावेंविसीं.] सर्वभावेंविसीं पांडुरंगा ॥ ४ ॥

२१२०. कळेल हें तैसें गाईन मी तुज । जनासवें काज [पं. नाहीं.] काय माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन मी स्तुती आपुले आवडी । जैसी माझ्या गोडी वाटे जीवा ॥ ध्रु. ॥ होऊनी निर्भर नाचेन मी छंदें । आपुल्या आनंदें करूनियां ॥ २ ॥ काय करूं कळा युक्ती या कुसरी । जाणिवेच्या परी [पं. सकळिक.] सकळिका ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझें जयासवें काज । भोळा तो सहज पांडुरंग ॥ ४ ॥

२१२१. तयासी नेणतीं बहु आवडती । होय जयां चित्तीं एक भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपमन्यु धुरु हे [दे. त. हें.] काय जाणती । प्रल्हादाच्या चित्तीं नारायण ॥ ध्रु. ॥ [दे. कोळें भिल्लें. त. काळें भिल्लें.] कोळी भिल्ल पशु श्वापदें [पं. अपार.] अपारें । कृपेच्या सागरें तारियेलीं ॥ २ ॥ [दे. काय तें गोपाळें०. पं. काय ते गोपाळ०.] काय तीं गोपाळें चांगलीं शाहाणी । तयां चक्रपाणी जेवी सवें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भोळा भाविक हा देव । आह्मी त्याचे पाव धरुनी ठेलों ॥ ४ ॥

२१२२. न लगे पाहावें अबद्ध वांकडें । उच्चारावें कोडें नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [तं. नेणों वेळा नाहीं०. पं. नाहीं वेळकाळ पंडितांचा०.] नाहीं वेळ नाहीं पंडितांचा धाक । होत कां वाचक वेदवक्ते ॥ ध्रु. ॥ [दे. 'पं. वेदीं जें प्रतिपाद्य न कळे पाहातां' हें दे. मागून केलें आहे. पूर्वी मूळांतल्याप्रमाणेंच होतें.] पुराणीं ही कोठें न मिळे पाहातां । तैशीं या अनंता ठेवूं नामें ॥ २ ॥ आपुलिया मना उपजे आनंद । तैसे करूं छंद [दे. कथेकाळीं.] कथाकाळीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी आनंदें चि घालों । आनंद चि ल्यालों अळंकार ॥ ४ ॥

२१२३. दैन्य दुःख आह्मां न येती जवळी । दहन हे होळी होती दोष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व सुखें येती मानें लोटांगणीं । कोण यांसी आणी दृष्टीपुढें ॥ ध्रु. ॥ आमुची आवडी संतसमागम । आणीक त्या नाम विठोबाचें ॥ २ ॥ आमचें मागणें मागों त्याची सेवा । मोक्षाची निदैवा कोणा चाढ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पोटीं सांटविला देव । [त. नुन्य तो हा भाव. पं. नुन्य तो ही भाव. दे. नुन्य तो भाव.] न्यून तो हा भाव कोण आह्मां ॥ ४ ॥

२१२४. काळतोंडा सुना । भलतें चोरुनि करी जना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग त्याचें साधुपण । विटाळुनि वर्ते मन ॥ ध्रु. ॥ मंत्र ऐसे घोकी । वश व्हावें जेणें लोकीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थीत । नागवला नव्हे हित ॥ ३ ॥

२१२५. विठ्ठल मुक्तिदाता । नव्हे मरो हें बोलता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज न साहावें कानीं । विष उत्तर लागे मनीं ॥ ध्रु. ॥ हरीकथेतें धिक्कारी [दे. त. धीकारी. पं. धीःकारी.] । शत्रु माझा तो वैरी ॥ २ ॥ सुना काळतोंडा । जो या देवा ह्मणे धोंडा ॥ ३ ॥ अहं ह्मणे ब्रह्म । नेणे [पं. भक्तिभाव वर्म.] भक्तीचें तें वर्म ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे क्षण । [त. तयाचें कोण दर्षण ।.] नको तयाचें दर्षण ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

२१२६. यमपुरी त्यांणीं वसविली जाणा । उच्छेद भजना विधी केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघड कोणी न करी सांगतां । सुलभ बहुतां गोड वाटे ॥ ध्रु. ॥ काय ते नेणते होते मागें ऋषी । आधार लोकांसी ग्रंथ केले ॥ २ ॥ द्रव्य दारा कोणें स्थापियेलें धन । पिंडाचें पाळण विषयभोग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दोहीं ठायीं हा फजित । पावे यमदूतजना हातीं ॥ ४ ॥

२१२७. न कळतां कोणीं मोडियेलें व्रत । तया प्रायश्चित्त चाले कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतियां वज्रलेप जाले थोर । तयांस अघोर कुंभपाक ॥ ध्रु. ॥ आतां जरी कोणी नाइके सांगतां । तया शिकवितां तें चि पाप ॥ २ ॥ काय करूं मज देवें बोलविलें । माझें खोळंबलें काय होतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जना पाहा विचारूनी । सुख वाटे मनीं तें चि करा ॥ ४ ॥

२१२८. वाचे विठ्ठल नाहीं । तो चि प्रेतरूप पाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग त्याचें ज्यालेपण । भार न साहे मेदिन ॥ ध्रु. ॥ न बैसे कीर्तनीं । गुण नाइके जो कानीं ॥ २ ॥ जातां कांटाळे देउळा [पं. राउळा.] । तो चि सुना मुखकाळा ॥ ३ ॥ हरिभक्तीविण । [पं. जळो त्याचें.] त्याचें जळो शाहाणपण ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तेणें । वंशा आणियेलें उणें ॥ ५ ॥

२१२९. [पं. वारिलीं.] तारिलीं ["बहुत" हें यमकास जुळतें; पण कोणत्याही प्रतींत तसें आढळत नाहीं.] बहुतें चुकवूनि घात । नाम हें अमृत स्वीकारितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणतां सायास शुद्ध आचरण । यातीकुळहीन नामासाटीं ॥ ध्रु. ॥ जन्म नांवे [पं. नाम.] धरी भक्तीच्या पाळणा । आकार कारणा या च साटीं ॥ २ ॥ असुरीं दाटली पाप होतां फार । मग फेडी भार पृथिवीचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देव भक्तपण सार । [पं. कौतुकें वेव्हार.] कवतुकवेव्हार तयासाटीं ॥ ४ ॥

२१३०. याचिया आधारें राहिली निश्चिंत । ठेवूनियां चित्त पायीं सुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें सुखदुःख जाणे हित फार । घातलासे भार पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ कृपेचीं पोसणीं ठायींचीं अंखिलीं । ह्मणऊनि लागली यास चिंता ॥ २ ॥ मन राखे हातीं घेउनियां काठी । इंद्रियें [पं. थापटी.] तापटीं फांकों नेदी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यासी अवघड नाहीं । शरणागत कांहीं रक्षावया ॥ ४ ॥

२१३१. उभाउभी फळ । अंगीं मंत्राचे या बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणा विठ्ठल विठ्ठल । गोड आणि स्वल्प बोल ॥ ध्रु. ॥ कळिकाळाची बाधा । नव्हे उच्चारितां [पं. कदा.] सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोग । वारे भवाऐसा भोग ॥ ३ ॥

२१३२. जैसा [पं. पाहोनियां दे. मागून 'जैसा' खोडून 'पाहोनी' केले आहे.] अधिकार । तैसें बोलावें उत्तर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय वाउगी घसघस । आह्मी विठोबाचे दास ॥ ध्रु. ॥ आह्मी जाणों एका देवा । जैसी तैसी करूं सेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें । माझें पुढें पडेल ठावें ॥ ३ ॥

२१३३. न [दे. त. पं. वजातां] वजतां घरा । आह्मी कोणाच्या दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां हे छळूं येती लोक । दाट बळें चि कंटक ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आह्मी खात । कांहीं कोणाचें लागत ॥ २ ॥ कळे तैसी सेवा । तुका ह्मणे करूं देवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२१३४. मोहरोनी चित्ता । आणूं हळू चि वरि हिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तों हे पडती आघात । खोडी काढिती पंडित ॥ ध्रु. ॥ संवसारा भेणें । कांहीं उसंती तों पेणें ॥ २ ॥ एखादिया भावें । तुका ह्मणे जवळी यावें ॥ ३ ॥

२१३५. काय जाणों वेद । आह्मी [पं. आगमींचे.] आगमाचे भेद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक रूप तुझें मनीं । धरूनि राहिलों चिंतनीं ॥ ध्रु. ॥ कोठें अधिकार । नाहीं रानट विचार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दीना । नुपेक्षावें नारायणा ॥ ३ ॥

२१३६. धर्माचे पाळण । करणें [पं. पाषांडा.] पाषांड खंडण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि आह्मां करणें काम । बीज वाढवावें नाम ॥ ध्रु. ॥ तीक्षण [पं. उत्तर.] उत्तरें । हातीं घेउनि बाण फिरें ॥ २ ॥ नाहीं भीड भार । तुका ह्मणे साना थोर ॥ ३ ॥

२१३७. निवडावे खडे । तरी दळण [पं. दळणा वोज धडे ।.] वोजें घडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरि नासोनि जाय । कारण आळस उरे हाय ॥ ध्रु. ॥ निवडावें तन । सेतीं करावें रावण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नीत । न विचारितां नव्हे हित ॥ ३ ॥

२१३८. दुर्जनाचा मान । सुखें करावा खंडण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लात हाणोनियां वारी । गुंड वाट शुद्ध करी ॥ ध्रु. ॥ बहुतां पीडी खळ । त्याचा धरावा विटाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नखें । काढुनि टाकिजेती सुखें ॥ ३ ॥

२१३९. नका धरूं कोणी । राग वचनाचा मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें बहुतांचें हित । शुद्ध करोनि राखा चित्त ॥ ध्रु. ॥ नाहीं केली निंदा । आह्मीं [दे. त. पं. दुसिलेंसे.] दूषिलेंसे भेदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज । येणें विण काय काज ॥ ३ ॥

२१४०. कांहीं जडभारी । पडतां ते [दे. त. अवश्वरी.] अवसरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज आठवावे पाय ॥ आह्मीं मोकलूनि धाय ॥ ध्रु. ॥ तान पीडी भूक । शीत उष्ण वाटे दुःख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाड । तेथें पुरे माझें कोड ॥ ३ ॥

२१४१. होउनि कृपाळ । भार घेतला सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं चि चालविसी माझें । भार सकळ ही ओझें ॥ ध्रु. ॥ देह तुझ्या पायीं । ठेवुनि झालों उतराई ॥ २ ॥ कायावाचामनें । तुका ह्मणे दुजें नेणें ॥ ३ ॥

२१४२. आतां होईं माझे बुद्धीचा जनिता । अवरावें चित्ता पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथूनियां कोठें न वजें बाहेरी । ऐसें मज धरीं सत्ताबळें ॥ ध्रु. ॥ अनावर गुण बहुतां जातींचे । न बोलावें वाचे ऐसें करीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित कोणिये जातीचें । तुज ठावें साचें मायबापा ॥ ३ ॥

२१४३. नित्य [पं. सत्य मनासी. दे. नित्य मनासी.] या मनासी करितों विचार । तों हें अनावर विषयलोभी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मज राखें आपुलिया बळें । न देखें हें [पं. "हें" नाहीं.] जाळें उगवतां ॥ ध्रु. ॥ सांपडलों [त. सांपडला.] गळीं नाहीं त्याची सत्ता । उगळी मागुता घेतला तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी तों अज्ञान चि आहें । परि तुझी पाहें वास देवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२१४४. दुर्बळाचे हातीं सांपडलें धन । करितां जतन नये त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी परी मज झाली नारायणा । योगक्षेम जाणां तुह्मी आतां ॥ ध्रु. ॥ खातां लेतां नये मिरवितां वरि । राजा दंड करी [पं. जनाराग.] जनराग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग तळमळ उरे । देखिलें तें झुरे पाहावया ॥ ३ ॥

२१४५. मागें जैसा होता माझे अंगीं भाव । तैसा एका ठाव नाहीं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें गोही माझें मन मजपाशीं । तुटी मुदलेंसी दिसे पुढें ॥ ध्रु. ॥ पुढिलांचे मना आणि गुणदोष । पूज्य आपणांस करावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली कोंबड्याची परी । पुढें चि उकरी लाभ नेणें ॥ ३ ॥

२१४६. किती तुजपाशीं देऊं [पं. परिहर.] परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझें [पं. आतां माझे हातीं देई माझें हित.] माझे हातीं देईं हिंत । करीं माझें चित्त समाधान ॥ ध्रु. ॥ राग आला तरी कापूं नये मान । बाळा मायेविण कोण दुजें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा होईल लौकिक । मागे बाळ भीक समर्थाचें ॥ ३ ॥

२१४७. लाज वाटे पुढें तोंड दाखवितां । परि जाऊं आतां कोणापाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चुकलिया काम मागतों मुशारा । लाज फजितखोरा नाहीं मज ॥ ध्रु. ॥ पाय सोडूनियां [दे. सांडूनिया] फिरतों बासर । स्वामिसेवे चोर होऊनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज पाहिजे दंडिलें । पुढें हें घडलें न पाहिजे ॥ ३ ॥

२१४८. पुढिलिया सुखें निंब देतां भले । बहुत वारलें होय दुःख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों वर्म असे माउलीचे हातीं । हाणी मारी प्रीती हितासाठीं ॥ ध्रु. ॥ खेळतां विसरे भूक तान घर । धरूनियां कर आणी [पं. बळ.] बळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. पोळी.] पाळी तोंडींचिया घांसें । उदार सर्वस्वें सर्वकाळ ॥ ३ ॥

२१४९. आतां गुण दोष काय विचारिसी । मी तों आहे रासी पातकांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पतितपावनासवें समागम । अपुलाला धर्म चालवीजे ॥ ध्रु. ॥ [पं. घणें घायी भेटी लोखंडा परीसा ।.] घनघायें भेटी लोखंडपरिसा । तरी अनारिसा न पालटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माती कोण पुसे फुका । कस्तुरीच्या तुका समागमें ॥ ३ ॥

२१५०. कृपावंता दुजें नाहीं तुह्मां पोटीं । लाडें बोलें [पं. गोष्टी.] गोठी सुख मातें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेउनि भातुकें लागसील पाठी । लाविसील ओठीं ब्रह्मरस ॥ ध्रु. ॥ आपुलिये पांख घालिसी पाखर । उदार मजवर कृपाळू तूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मांकारणें गोविंदा । वागविसी [पं. कदा.] गदा सुदर्शन ॥ ३ ॥

२१५१. पाळिलों पोसिलों जन्मजन्मांतरीं । वागविलों करीं धरोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय माझा घडेल अव्हेर । मागें बहु दूर वागविलें ॥ ध्रु. ॥ नेदी [प. अगीं वारा.] वारा अंगीं लागों आघाताचा । घेतला ठायींचा भार माथां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल करितीं आवडी । अविट ते चि [पं. "चि" नाहीं.] गोडी अंतरींची ॥ ३ ॥

२१५२. पांडुरंगा कांहीं आइकावी मात । न करावें मुक्त आतां मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्मांतरें मज ऐसीं [दे. तैसीं.] देईं देवा । जेणें चरणसेवा घडे तुझी ॥ ध्रु. ॥ वाखाणीन कीर्ती आपुलिया मुखें । नाचेन मी सुखें तुजपुढें ॥ २ ॥ करूनि कामारी दास दीनाहुनी । [पं. आपलें.] आपुला अंगणीं ठाव मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी मृत्युलोकीं भलें । तुझे चि अंकिले [दे. त. अंखिले.] पांडुरंगा ॥ ४ ॥

२१५३. माझे अंतरींचें तो चि जाणे एक । वैकुंठनायक पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव भाव त्याचे ठेवियेला पायीं । मज चिंता नाहीं कवणेविशीं ॥ ध्रु. ॥ सुखसमारंभें संतसमागमें । गाऊं वाचे नाम विठोबाचें ॥ २

॥ गातां पुण्य होय आइकतां लाभ । संसारबंद तुटतील ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव तयासी विकिला । आणीक विठ्ठलाविण नेणें ॥ ४ ॥

२१५४. कथा दुःख हरी कथा मुक्त करी । कथा या [दे. त. याचि.] चि बरी विठोबाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कथा पाप नासी उद्धरिले दोषी । समाधि कथेसी मूढजना ॥ ध्रु. ॥ कथा तप ध्यान कथा अनुष्ठान । अमृत हे पान हरिकथा ॥ २ ॥ कथा मंत्रजप कथा हरी ताप । कथाकाळीं [पं. कळि कांपे कळिकाळासी.] कांप कळिकाळासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कथा देवाचें हीं [पं. हे.] ध्यान । समाधि लागोन उभा तेथें [पं. कथे.] ॥ ४ ॥

॥ १३ ॥

२१५५. काय ऐसा सांगा । धर्म मज पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे पायीं पावें ऐसा । जेणें उगवे हा फांसा ॥ ध्रु. ॥ करीं कृपादान । तैसें बोलवीं वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझें हृदय वसवा ॥ ३ ॥

२१५६. भला ह्मणे जन । परि नाहीं समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें तळमळी चित्त । अंतरलें दिसे हित ॥ ध्रु. ॥ कृपेचा आधार । नाहीं दंभ जाला भार [पं. फार.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. पं. रूपें.] कृपे । अंतराय कोण्या पापें ॥ ३ ॥

२१५७. [पं. शिकलों ते बोल । बोल तैसी.०] शिकविले बोल । बोले तैसी नाहीं ओल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां देवा संदेह नाहीं । वांयां गेलों यासी कांहीं ॥ ध्रु. ॥ एकांताचा वास । नाहीं संकल्पाचा नास ॥ २ ॥ बुद्धि नाहीं स्थिर । तुका ह्मणे शब्दा धीर ॥ ३ ॥

२१५८. उचिताचा दाता । कृपावंत तू अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे न घलिसी धांव । तुझें [पं. उच्चारितों.] उच्चारितां नांव ॥ ध्रु. ॥ काय बळयुक्ति । नाहीं तुझे अंगीं शक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं विश्वंभर । ओस माझें कां अंतर ॥ ३ ॥

२१५९. [दे. वाहवितों.] वाहावतों पुरीं । आतां उचित तें करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी शक्ति नारायणा । कींव भाकावी करुणा ॥ ध्रु. ॥ आह्मां ओढी काळ । तुझें क्षीण झालें बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोडी । जीवा मातेचिया ओढी ॥ ३ ॥

२१६०. आतां घेईं माझें । भार सकळ ही ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करिसी होई वाड । आलों पोटासीं दगड ॥ ध्रु. ॥ तूं चि डोळे वाती । होईं दीपक सांगातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । विचाराया चाड नाहीं ॥ ३ ॥

२१६१. असोत हे बोल । अवघें तूं चि भांडवल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा मायबाप देवा । सज्जन सोयरा केशवा ॥ ध्रु. ॥ [पं. गाळियेला.] गाळियेले भेद । सारियेले वादावाद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मधीं । आतां न पडे उपाधि ॥ ३ ॥

२१६२. करीन कोल्हाळ । आतां हा चि सर्वकाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां ये वो माझे आई । देईं भातुकें विठाई ॥ ध्रु. ॥ उपायासी नाम । दिलें याचें पुढें क्षेम ॥ २ ॥ बीज आणि फळ । हें चि तुका ह्मणे मूळ ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२१६३. धनासीं च धन । करी [पं. आपणा.] आपण जतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज आळवितां गोडी । पांडुरंगा खरी जोडी ॥ छ ॥ जेविल्याचें खरें । वरी उमटे ढेंकरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धाय । तेथें कोठें उरे हाय ॥ ३ ॥

२१६४. अनुभवा आलें । माझे चित्तींचें क्षरलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असे जवळी अंतरे [दे. त. अंतर.] । फिरे आवडीच्या फेरें ॥ छ ॥ खादलें चि वाटे । खावें भेटलें चि भेटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभें । आह्मी राखियेलें लोभें ॥ ३ ॥

॥ १० ॥

२१६५. पोटीं शूळ अंगीं उटी चंदनाची । आवडी सुखाची कोण तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें मज कांगा केलें पंढरिराया । लौकिक हा [त. व्हावया वाढविला.] वांयां वाढविला ॥ छ ॥ ज्वरिलियापुढें [पं. वाढिलें मिष्टान्न.] वाढिलीं मिष्टान्नें । काय चवी तेणें घ्यावी [दे. त. पं. त्याची.] त्यांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मढें शृंगारिलें वरी । ते चि जाली परी मज देवा ॥ ३ ॥

२१६६. बेगडाचा रंग राहे कोण काळ । अंगें [त. आग.] हें पितळ न देखतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें चित्त मज जवळीच [त. ग्वाही. दे 'गो ही' याचें 'गोही' केलें आहे.] गोही । तुझी मज नाहीं भेटी ऐसें ॥ छ ॥ दासीसुतां नाहीं पितियाचा ठाव । अवघें चि वाव सोंग त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी केली विटंबना । अनुभवें जना येईल कळों ॥ ३ ॥

२१६७. मजपुढें नाहीं आणीक बोलता । ऐसें कांहीं चित्ता वाटतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याचा कांहीं तुह्मीं देखावा [दे. त. देखा.] परिहार । सर्वज्ञ उदार पांडुरंगा ॥ छ ॥ [दे. त. काम क्रोध.] कामक्रोधें नाहीं सांडिलें आसन । राहिलें वसोन देहामध्यें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां जालों उतराई । कळों यावें पायीं निरोपिलें ॥ ३ ॥

२१६८. [दे. त. सावित्रीची.] सावित्रीचें विटंबण । रांडपण करीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाळावें तें नांव । अवघें वाव असे तें ॥ छ ॥ [दे. त. कुबिर.] कुबेर नांव मोळी वाहे । कैसी पाहें फजिती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ढुणगुण देखें [पं. टुणगुण देख.] । [पं. उगेच. त. उगी मुखें.] उगीं मूर्ख फुंदतां ॥ ३ ॥

२१६९. न [दे. नमगेसी.] गमसी जाली दिवसरजनी । राहिलों लाजोनी नो [पं. न.] बोलावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुचिविण काय शब्द वाऱ्या माप । [पं. आदरें.] अनादरें कोप येत असे ॥ छ ॥ आपुलिया रडे आपुलें चि मन । दाटे समाधान पावतसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी असा जी जाणते । काय करूं रिते वादावाद ॥ ३ ॥

२१७०. मेल्यावरि मोक्ष संसांरसंबंध [दे. त. संसारसंबंधें.] । आरालिया [दे. बधे.] बद्ध ठेवा आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वागवीत संदेह राहों कोठवरी । मग काय थोरी सेवकाची ॥ छ ॥ गाणें गीत आह्मां नाचणें आनंदें । प्रेम कोठें भेदें अंगा येतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती सांगावे दृष्टांत । नसतां तूं अनंत [दे. त. पं. सानकुळ.] सानुकूळ ॥ ३ ॥

२१७१. एकाएकीं आतां असावेंसें वाटे । तरि च हे खोटे चाळे केले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाजवूनि तोंड [पं. घातलें.] घातलों बाहेरी । [पं. कल्पें] कुल्प करुनी दारीं माजी वसा ॥ छ ॥ उजेडाचा केला दाटोनि अंधार । सवें हुद्देदार चेष्टाविला [पं. चेष्टविला.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय होतें तों चि वरी । होती कांहीं उरी स्वामिसेवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२१७२. काय नव्हेसी तूं एक । देखों कासया पृथक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुंग्या कैंचे [पं कैचे ते मुंगळे.] मुंगळे । नटनाट्य तुझे चाळे ॥ छ ॥ जाली तरी मर्यादा । किंवा त्रासावें गोविंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साचा । कोठें जासी हृदयींचा ॥ ३ ॥

२१७३. कां जी वाढविलें । न लगतां हें उगलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां मानितां कांटाळा । भोवतीं मिळालिया बाळा ॥ छ ॥ लावूनियां [पं. सेवे.] सवे । पळतां दिसाल बरवे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वापा । येतां न कळा चि रूपा ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२१७४. क्षुधेलिया अन्न । द्यावें पात्र न [पं. "न" नाहीं.] विचारून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धर्म आहे वर्मा अंगीं । कळलें पाहिजे प्रसंगीं ॥ छ ॥ द्रव्य आणि कन्या । येथें कुळ कर्म सोघण्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुण्य गांठी । तरि च उचितासी [पं. उचिताची.] भेटी ॥ ३ ॥

२१७५. वेचावें तें जीवें । पूजा घडे ऐशा नावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बिगारीची त बिगारी । [पं. साक्ष.] साक्षी अंतरींचा हरी ॥ छ ॥ फळ बीजाऐसें । कार्यकारणासरिसें [पं. "सरिसें" याबद्दल "सारिखें".] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मान । लवणासारिखें लवण ॥ ३ ॥

२१७६. मज नाहीं धीर । तुह्मी न करा अंगीकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें पडिलें विषम । बळी देवाहूनि कर्म ॥ छ ॥ चालों नेणें वाट । केल्या न [दे. त. पवा.] पवे बोभाट ॥ २ ॥ वेचों नेणे जीवें । तुका उदास धरिला देवें ॥ ३ ॥

२१७७. तळमळी चित्त दर्शनाची आशा । बहु जगदीशा करुणा केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनीं च संत पावले स्वरूप । माझें नेदी पाप योगा येऊं ॥ छ ॥ वेठीऐसा करीं भक्तिवेवसाव । न पवे चि जीव समाधान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कईं देसील विसांवा । पांडुरंगे धांवा घेतें मन ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२१७८. हागतां ही खोडी । [पं. चरण.] चळण मोडवितें काडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे अनावर गुण । आवरावे काय [पं. ह्मण.] ह्मूण ॥ छ ॥ नाहीं जरी संग । तरी बडबडविती रंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुमची न घडे चि सेवा ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२१७९. देह निरसे तरी । बोलावया नुरे उरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर वाचेचें वाग्जाळ । अळंकारापुरते बोल ॥ छ ॥ काचें तरी कढे । जाती ऐसें चित्त ओढे ॥ २ ॥ विष्णुदास तुका । पूर्ण धनी जाणे चुका ॥ ३ ॥

२१८०. खोट्याचा विकरा । येथें नव्हे कांच हिरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय दावायाचें काम । उगा च वाढवावा श्रम ॥ छ ॥ परीक्षकाविण । मिरवों [पं. जाणे.] जाणां तें तें हीण ॥ २ ॥ तुका पायां पडे । वाद पुरे हे झगडे ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

विषयानुक्रम

२१८१. पंढरीस घडे [पं. अतित्याई.] अतित्यायें मृत्य । तो जाय पतित अधःपाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. दुराचाऱ्या मोक्षसुखाची वसति.] दुराचारें मोक्ष सुखाचे वसति । भोळी बाळमूर्ति पांडुरंग ॥ ध्रु ॥ केला न [त. साहे.] सहावे तीर्थउपवास । कथेविण दोषसाधन तें ॥ २ ॥ कालियापें भेद मानितां निवडे [पं. निवाडे.] । श्रोत्रियांसी जोडे अंत्यजता [दे. आंतेजेता.] ॥ ३ ॥ माहेरीं सलज्ज ते जाणा सिंदळी । काळिमा काजळी पावविते ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे [पं. येथें.] तेथें विश्वास जतन । पुरे भीमास्नान सम पाय ॥ ५ ॥

॥ १ ॥

२१८२. चातुर्याच्या अनंतकळा । [पं. सत्य.] सत्या विरळा [दे. त. जाणत. पं. तया] जाणता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हांसत्यासवें हांसे जन । रडतां भिन्न पालटे ॥ ध्रु ॥ जळो ऐसे वांजट बोल । गुणां मोल भूस मिथ्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंधळ्याऐसें । वोंगळ पिसें कौतुक ॥ ३ ॥

२१८३. नयो वाचे अनुचित वाणी । नसो मनीं कुडी बुद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मागा अरे जना । नारायणा विनवूनि ॥ ध्रु ॥ कामक्रोघां पडो चिरा । ऐसा बरा सायास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नानाछंदें । या विनोदें न पडावें ॥ ३ ॥

२१८४. माझिया देहाची मज नाहीं चाड । कोठें करूं कोड आणिकांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इच्छितां ते मान मागा देवापासीं । [दे. आसा.] असा संचितासी गुंपले [पं. गुंफले.] हो ॥ ध्रु ॥ देह आह्मी केला भोगाचे सांभाळीं । राहिलों निराळीं [पं. मानापान.] मानामानां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणें [पं. नलगे.] वेचावें वचन । [त. पं. नसता.] सतां तो सीण वाढवावा ॥ ३ ॥

२१८५. धरितां इच्छा दुरी पळे । पाठी सोहळे उदासा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि असट मन । नका खुण सांगतों ॥ ध्रु ॥ [दे. त. पं. आविसापासीं.] आमिषापाशीं अवघें वर्म । सोस श्रम पाववी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बीज न्यावें । तेथें यावें फळानें ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२१८६. वेद शास्त्र नाहीं पुराण प्रमाण । तयाचें वदन [पं. नावलोकावें.] नावलोका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तार्कियाचें अंग आपणा पारिखें । माजिऱ्यासांरिखें [त. बाईचळ.] बाईचाळे ॥ ध्रु ॥ माता निंदी तया कोण तो आधार । भंगलें खापर [त. याचें नांव. पं. याची नावें.] याचे नावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आडराणें ज्याची चाली । तयाची ते बोली मिठेंविण ॥ ३ ॥

२१८७. कस्तुरीचे अंगीं मीनली मृत्तिका । मग वेगळी कां येईल लेखूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयापरि भेद नाहीं देवभक्तीं । संदेहाच्या युक्ति सरों द्याव्या ॥ ध्रु ॥ इंधनें [पं. इंधन.] तें आग संयोगाच्या गुणें । सागरा [पं. दर्शन वोहळ तो चि.] दरुषणें वाहाळ तों चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें साक्षीचें वचन । येथें तों कारण शुद्ध भाव ॥ ३ ॥

२१८८. भक्ति तें नमन वैराग्य तो त्याग । ज्ञान ब्रह्मीं भोग ब्रह्मतनु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहाच्या निरसनें पाविजे या ठाया । माझी ऐसी काया जंव नव्हे ॥ ध्रु ॥ उदक अग्नि धान्य जाल्या घडे पाक । एकाविण एक कामा नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज [दे. केले ते.] कळे ते चांचणी । बडबडीची वाणी अथवा सत्य ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२१८९. श्रीसंतांचिया माथा चरणांवरी । साष्टांग हें करीं दंडवत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्रांती पावलों सांभाळउत्तरीं । वाढलें अंतरीं प्रेमसुख ॥ ध्रु ॥ डौरली हे काया कृपेच्या वोरसें । नव्हे अनारिसें [पं. उद्धरले.] उद्धरलों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज न घडतां सेवा । पूर्वपुण्यठेवा वोडवला ॥ ३ ॥

२१९०. नेणों काय नाड । आला उचित काळा आड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं जाली संतभेटी । येवढी हानी काय मोठी ॥ ध्रु ॥ सहज पायांपासीं । [पं. तुज जवळी पावली ऐसी.] जवळी पावलिया ऐसी ॥ २ ॥ चुकी जाली आतां काय । तुका ह्मणे उरली हाय ॥ ३ ॥

२१९१. आणीक कांहीं नेणें । असें पायांच्या चिंतनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा न व्हावा विसर । नाहीं आणीक आधार ॥ ध्रु ॥ भांडवल सेवा । हा चि ठेवियेला ठेवा ॥ २ ॥ करीं मानभावा । तुका विनंती करी देवा ॥ ३ ॥

२१९२. [दे. आरुश.] आरुष माझी वाणी बोबडीं उत्तरें । केली ते लेंकुरें सलगी पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावें कवतुक संतीं मायबापीं । जीवन देउनि रोपीं विस्तारिजे ॥ ध्रु ॥ आधारें वदली प्रसादाची वाणी । उच्छिष्टसेवनीं [दे. त. ०सेवणी.] तुमचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे चि करितों विनंती । [दे. त. मागोनि.] मागेन पुढती सेवादान ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२१९३. पुरुषा [पं. पुरुषहातीं०.] हातीं कंकणचुडा । नवल दोडा वृत्तिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा कैसी विटंबणा । नारायणा देखिली ॥ ध्रु ॥ जळो ऐसी ब्रिदावळी । भाटबोळीपणाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहों डोळां । अवकळा नये हे ॥ ३ ॥

२१९४. वितीयेवढेंसें पोट । केवढा [पं. येव्हडा.] बोभाट तयाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो [पं. त्याची.] याची विटंबना । भूक जना नाचवी ॥ ध्रु ॥ अभिमान सिरीं भार । जाले खर तृष्णेचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नरका जावें । हा चि जीवें व्यापार ॥ ३ ॥

२१९५. सेवटासी जरी आलें । तरी जालें आंधळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वहिताचा लेश नाहीं । दगडा [पं. दगड.] कांहीं अंतरीं ॥ ध्रु ॥ काय परिसासवें भेटी । खापरखुंटी जालिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अधम जन । [दे. अवगुणें.] अवगुण चि [पं. "चि" नाहीं.] वाढवी ॥ ३ ॥

२१९६. प्रायश्चित्तें देतो तुका । जाती लोकां सकळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरितील ते तरती मनीं । जाती घाणी वांयां त्या ॥ ध्रु ॥ निग्रहअनुग्रहाचे ठाय । देतो घाय पाहोनि ॥ २ ॥ तुका जाला नरसिंहीं । भय नाहीं कृपेनें ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२१९७. दुर्जनाचें अंग अवघें चि [पं. "चि" नाहीं.] सरळ । नर्काचा कोथळ सांटवण [पं. सांटवला.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खाय अमंगळ बोले अमंगळ । उठवी कपाळ संघष्टणें ॥ ध्रु ॥ सर्पा मंत्र चाले धरावया हातीं । खळाची ते जाती [दे. निखळे.] निखळ चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न साहे उपमा । आणीक अधमा वोखट्याची [पं. वोखट्यासी.] ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२१९८. ऐका जी संतजन । सादर मन करूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळांचें सार एक । कंटक ते [दे. त. तजावे.] त्यजावे ॥ ध्रु ॥ विशेषता कांद्याहूनि । सेवित्या घाणी आगळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याची जोडी । [पं. त्याची] ते परवडी बैसीजे ॥ ३ ॥

२१९९. आज्ञा पाळुनियां असें एकसरें । तुमचीं उत्तरें संतांचीं हीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागवूनि देह ठेवियेला पायीं । चरणावरि डोई येथून [दे. येथुनें] चि ॥ ध्रु ॥ येणें जाणें हें तो उपाधीचें मूळ । पूजा ते सकळ अकर्तव्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असें चरणींचा रज । पदीं च सहज जेथें तेथें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२२००. न संडावा ठाव । ऐसा निश्चयाचा भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पुरे पुन्हा यात्रा । हें चि सारूनि सर्वत्रा ॥ ध्रु ॥ संनिध चि सेवा । असों करुनियां देवा ॥ २ ॥ आज्ञेच्या पाळणें । असें तुका संतां ह्मणे ॥ ३ ॥

२२०१. उपाधीचें बीज । जळोनि राहिलें सहज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां राहिली ते आतां । चाली देवाचिया सत्ता ॥ ध्रु ॥ [दे. त. प्राधीन.] पराधीन तें जिणें । केलें सत्ता नारायणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणें पाय । खुंटले आणीक उपाय ॥ ३ ॥

२२०२. गोविंदावांचोनि वदे ज्याची वाणी । हगवण घाणी पिटपिट ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मस्तक सांडूनि सिसफुल गुडघां । चार तो अवघा [पं. बावळाचा] बावळ्याचा ॥ ध्रु ॥ अंगभूत ह्मूण पूजितो वाहाणा । ह्मणतां शाहाणा येइल कैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेश्या सांगे [पं. सुवासिनी.] सवासिणी । इतर पूजनीं भाव तैसा ॥ ३ ॥

२२०३. कुतऱ्याऐसें ज्याचें जिणें । संग [पं. कोणें.] कोणी न करीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय तिकडे हाडहाडी । गोऱ्हवाडी [पं. गोऱ्हेवाडी.] च सोइरीं ॥ ध्रु ॥ अवगुणांचा त्याग नाहीं । खवले पाहीं [पं. उपदेश.] उपदेशें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैंची लवी । ठेंग्या [त. ठेग्या.] केवीं अंकुर ॥ ३ ॥

२२०४. सर्वथा ही खोटा संग । उपजे भंग मनासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु रंगें भरलें जन । संपन्न चि अवगुणी ॥ ध्रु ॥ सेविलिया निष्कामबुद्धी [दे. निःकामबद्धी.] । मदें शुद्धी [पं. सांडावी.] सांडवी ॥ २ ॥ त्रासोनियां बोले तुका । आतां लोकां दंडवत ॥ २ ॥

॥ ५ ॥

२२०५. उपचारासी बाज जालों । [पं. नको.] नका बोलों यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असेल तें असो तैसें । भेटीसरिसें नमन ॥ ध्रु ॥ दुसऱ्यामध्यें कोण मिळे । छंद चाळे बहु मतें ॥ २ ॥ एकाएकीं आतां तुका । लौकिका या बाहेरी ॥ ३ ॥

२२०६. मी तें मी तूं तें तूं । कुंकुड [पं. कुंकड.] हें लाडसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वचनासी पडे तुटी ।.] वचनाची पडो तुटी । पोटीचें पोटीं राखावें ॥ ध्रु ॥ तेथील [पं. येथील तेथें तेथील येथें ।.] तेथें येथील येथें । वेगळ्या कुंथे कोण भारें ॥ २ ॥ याचें यास त्याचें त्यास । [पं. तुकानें.] तुक्यानें कास घातली ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२२०७. लाडाच्या उत्तरीं वाढविती ["कळ" (भांडण) असतें तर यमकास जुळतें.] कळ्हे । हा तो अमंगळ जातिगुण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तमाचे शरीरीं विटाळ चि वसे । विचाराचा नसे लेश तो ही ॥ ध्रु ॥ कवतुकें घ्यावे लेंकराचे बोल । साहिलिया मोल ऐसें नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय उपदेश खळा । न्हाउनि काउळा [दे. खतें.] क्षतें धुंडी ॥ ३ ॥

२२०८. आतां मज देवा । इचे हातींचें सोडवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठी लागलीसे लांसी । इच्छा जिते जैसी तैसी ॥ ध्रु ॥ फेडा आतां पांग । अंगीं लपवुनी अंग ॥ २ ॥ दुजें नेणें तुका । कांहीं तुह्मासी ठाउका ॥ ३ ॥

२२०९. बहु वाटे भये । माझे उडी घाला दये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फांसा गुंतलों लिगाडीं । न चले बळ चरफडी ॥ ध्रु ॥ कुंटित चि युक्ति । माझ्या जाल्या सर्व शक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । काममोहें केला गोवा ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२२१०. विष्ठा भक्षी तया अमृत पारिखें । वोंगळ [पं. त. वोंगळासी सखें वोंगळ चि ।.] चि सखें वोंगळाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये पाहों कांहीं गोऱ्हावाडीचा अंत । झणी [पं. टाका.] ठाका संत दुर्जनापें ॥ ध्रु ॥ भेंसळीच्या बीजा [त. वीर्या] अमंगळ गुण । उपजवी सीण दरुषणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. त. चीथू॰.] छी थूं जया घरीं घन । तेथें तें कारण कासयाचें ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२११. [पं. चळलें.] चावळलें काय न करी बडबड । न ह्मणे फिकें गोड भुकेलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उमजल्याविण न धरी सांभाळ । असो खळखळ जनाची हे ॥ ध्रु ॥ गरज्या न कळे आपुलिया चाडा । करावी ते पीडा कोणा काई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोग भोगितील भोगें । संचित तें जोगें [पं. नाहीं.] आहे कोणा ॥ ३ ॥

२२१२. आपुला तो देह आह्मां उपेक्षीत । कोठें जाऊं हित सांगों कोणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण नाहीं दक्ष करितां संसार । आह्मी हा विचार वमन केला ॥ ध्रु ॥ नाहीं या धरीत जीवित्वाची चाड । कोठें करूं कोड आणिकांचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. असें.] असों चिंतोनियां देवा । [पं. मी हें माझा हेवा॰.] मी माझें हा हेवा सारूनियां ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२२१३. चाकरीवांचून । [पं. खावें.] खाणें अनुचित वेतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धणी काढोनियां निजा । करील ये [पं. कामेची.] कामाची पूजा ॥ ध्रु ॥ उचितावेगळें । अभिलाषें तोंड काळें ॥ २ ॥ सांगे तरी तुका । पाहा लाज नाहीं लोकां ॥ ३ ॥

२२१४. बरें सावधन । राहावें समय राखोन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं सारखिया वेळा । अवघ्या पावतां अवकळा लाभ अथवा हानी । थोड्यामध्यें च भोवनी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. सखा.] राखा । आपणा नाहीं तोंचि वाखा ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

विषयानुक्रम

२२१५. काय करूं जी दातारा । कांहीं न पुरे संसारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाली माकडाची परि । येतों तळा जातों वरी ॥ ध्रु ॥ घालीं भलतें ठायीं हात । होती शिव्या बैस लात ॥ २ ॥ आदि अंतीं तुका । सांगे न कळे झाला चुका ॥ ३ ॥

२२१६. धर्म तो न कळे । काय झांकितील डोळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव भ्रमले या कामें । कैसीं कळों येती वर्मे ॥ ध्रु ॥ विषयांचा माज । कांहीं धरूं नेदी लाज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लांसी । माया नाचविते कैसी ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२२१७. दुर्जनाची जोडी । सज्ञनाचे खेंटर तोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहे निमित्य तें उणें । धांवे छळावया सुनें ॥ ध्रु ॥ न ह्मणे रामराम । मनें वाचे हें चि काम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भागा । आली निंदा करी मागा ॥ ३ ॥

२२१८. शादीचें तें सोंग । संपादितां राजा व्यंग [दे. वेंग.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा कैसी विटंबना । मूर्खा अभाग्याची जना ॥ ध्रु ॥ दिसतें तें लोपी । झिंज्या बोहुनियां पापी ॥ २ ॥ सिंदळी त्या सती । तुका ह्मणे थुंका घेती ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

२२१९. भक्ता ह्मणऊनि वंचावें [पं. वंचावें तें जावें.] जीवें । तेणें शेण खावें काशासाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नासिले अडबंद कौपीन ते [त. हे.] माळा । अडचण राउळामाजी केली ॥ ध्रु ॥ अंगीकारिले सेवे [दे. "धडे" नाहीं. त. "धडे" याबद्दल "बरी".] धडे अंतराय । तया जाला न्याय खापराचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें तगों येती घाणीं । आहाच ही मनीं अधीरता ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२२०. [पं. गहिल्याचें.] गयाळाचें काम हिताचा आवारा । लाज फजितखोरा असत नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्ता न मिळे तें डोळां सलों येतें । असावें परतें जवळूनि ॥ ध्रु ॥ न करावा संग न बोलावी मात । सावधान चित्त नाहीं त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःख देतील माकडें । घालिती सांकडें उफराटें ॥ ३ ॥

२२२१. बहु बरें एकाएकीं । संग चुकी करावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें बरें जालें ठावें । अनुभवें आपुल्या ॥ ध्रु ॥ सांगावें तें काम मना । सलगी जना नेदावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निघे अगी । दुजे संगीं आतळतां ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

[पं. अभंगाच्या वह्या उदकांत बुडवून, पांच दिवस उगेच राहिले; तेव्हां छळवादी येऊन फिरोन निषेधाच्या गोष्टी बोलिले. श्रीसन्मुख तेरा दिवस निद्रा केली ते अभंग १९ करून. मग निद्रा केली. अळंकापुरी स्वामी कीर्त० ॥ कवित्वाचा निशेध के० ॥ लोका० ते० ॥ .] **अलकापुरीं स्वामी कीर्तनास उभे राहिले तेव्हां कवित्वाचा निषेध करून लोक बोलिले कीं कवित्व बुडवणें तेव्हां कवित्व बुडवून पांच दिवस होते ॥ लोकांनीं फार पीडा केली कीं संसारही नाहीं व परमार्थही बुडविला आणीक कोणी असतें तें जीव देतें मग निद्रा केली ते अभंग ॥ २० ॥**

२२२२. भूतबाधा आह्मां घरीं । हें तों आश्चर्य गा हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाला भक्तीचा कळस । आले [पं. दे. त. वस्तीस.] वसतीसी दोष ॥ ध्रु ॥ जागरणाचें फळ । दिली जोडोनि तळमळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आहाच कळों आली सेवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२२३. नाहीं जों वेचलों जिवाचिया त्यागें । तोंवरी वाउगें [पं. नये.] काय बोलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. जाणविलें.] जाणिवलें आतां करीं ये उदेश । जोडी किंवा नाश तुमची जीवें ॥ छ ॥ [पं. ठायीं च.] ठायींचें चि आलें होतें ऐसें मना । जावें ऐसें वना दृढ जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मग वेचीन उत्तरें । [दे. त. उद्धसिलें.] उद्देशिलें खरें जाल्यावरी ॥ ३ ॥

२२२४. करूं [दे. त. कवि काव आतां नाहीं लाज ।.] कवित्व काय नाहीं आतां लाज । मज भक्तराज हांसतील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आला एका निवाड्याचा दिस । सत्याविण रस विरसला [पं. विसरला.] ॥ छ ॥ अनुभवाविण कोण करी पाप । रिते चि संकल्प [पं. लाजवावे.] लाजलावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां न धरवे धीर । नव्हे जीव स्थिर माझा मज ॥ ३ ॥

२२२५. नाहीं आइकत तुह्मी माझे बोल । कासया हें फोल उपणूं भूस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येसी तें करीन बैसलिया ठाया । तूं [पं. तुझी बुझावया०.] चि बुझावया जवळी देवा ॥ छ ॥ करावे ते केले सकळ उपाय । आतां पाहों काय अझुनि वास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आला आझेसी सेवट । होऊनियां नीट पायां [पं. पडें.] पडों ॥ ३ ॥

२२२६. नव्हे तुह्मां सरी । येवढें कारण मुरारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग जैसा तैसा काळ । दाट सारावा पातळ ॥ छ ॥ स्वामीचें तें सांडें । पुत्र होतां [पं. काळें तोंड.] काळतोंडें ॥ २ ॥ शब्दा नाहीं रुची । मग कोठें तुका वेची ॥ ३ ॥

२२२७. केल्यापुरती आळी । कांहीं होते टाळाटाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्यसंकल्पाचें फळ । होतां [पं. हें तों.] न दिसे चि बळ ॥ छ ॥ दळणांच्या ओव्या । रित्या खरें मापें घ्याव्या ॥ २ ॥ जातीं [पं. उखळ.] उखळें चाटूं । तुका ह्मणे राज्य घाटूं ॥ ३ ॥

२२२८. आतां नेम जाला । या च कळसीं विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं न धरीं लेखणी । काय भुसकट ते वाणी ॥ छ ॥ जाणें तेणें काळ । उरला सारीन सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घाटी । चाटू कोरडा शेवटीं ॥ ३ ॥

२२२९. पावावे संतोष । तुह्मी यासाटीं सायास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं आवडी [पं. वचन.] वचनें । पालटूनि [दे. प. क्षणक्षण.] क्षणक्षणें ॥ छ ॥ द्यावें अभयदान । भुमी न पडावें वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे परस्परें । कांहीं वाढवीं उत्तरें ॥ ३ ॥

२२३०. बोलतां वचन असा पाठमोरे । मज भाव बरे कळों आले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागितलें नये अरुचीनें हातां । नाहीं वरी सत्ता आदराची ॥ छ ॥ समाधानासाटीं लाविलासे कान । चोरलें तें मन दिसतसां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां तुमचे चि फंद । वरदळ छंद कळों येती ॥ ३ ॥

२२३१. काशासाटीं बैसों करूनियां हाट । वाउगा बोभाट डांगोरा हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आलें एका जिवाच्या [दे. उधारें. पं. उदारें.] उद्धारें । पावशी उच्चारें काय हो तें ॥ छ ॥ नेदी पट परी अन्नें तों न [दे. त. मरी.] मारी । आपुलिये थोरीसाटीं राजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां अव्हेरिलें तरी । मग कोण करी दुकान हा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२३१-अ. माझा मज नाहीं । आला [दे. उबेग.] उबग तो कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. तुझ्या.] तुमच्या नामाची जतन । नव्हतां थोर वाटे सीण ॥ ध्रु ॥ न पडावी निंदा । कानीं स्वामीची गोविंदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाज । आह्मां स्वामीचें तें काज ॥ ३ ॥

२२३२. कांहीं मागणें हें आह्मां अनुचित । वडिलांची रीत जाणतसों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह तुच्छ जालें सकळ उपाधी । सेवेपाशीं बुद्धि राहिलीसे ॥ ध्रु ॥ शब्द तो उपाधि अचळ निश्चय । अनुभव हा [पं. "हा" नाहीं.] काय नाहीं अंगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह फांकिला विभागीं । उपकार अंगीं [पं. उभविला.] उरविला ॥ ३ ॥

२२३३. मागितल्यास [त. पं. पसरी कर.] कर पसरी । पळतां भरी वाखती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आह्मी नेणों वर्म । केला श्रम नेणतां ॥ ध्रु ॥ बोलतां बरें येतां रागा । कठीण लागा मागेंमागें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें बोली । असे चाली उफराटी ॥ ३ ॥

२२३४. असो तुझें तुजपाशीं । आह्मां त्यासी काय चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरोधें [पं. विरोधें.] कां कोंडूं मन । समाधान असोनी ॥ ध्रु ॥ करावा तो उरे आट । खटपट वाढतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येउनि रागा । कां मी [पं. विभागा.] भागा मुकेन ॥ ३ ॥

२२३५. आहे तें चि पुढें पाहों । बरे आहों येथें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय वाढवूनि काम । उगा च श्रम तृष्णेचा ॥ ध्रु ॥ स्थिरावतां ओघीं बरें । चाली पुरें पडेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वळितां मन । आह्मां क्षण न लगे ॥ ३ ॥

२२३६. सांगा दास नव्हें तुमचा मी कैसा । ऐसें पंढरीशा विचारूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणासाटीं केली प्रपंचाची होळी । या पायां वेगळी मायबापा ॥ ध्रु ॥ नसेल तो द्यावा सत्यत्वासी धीर । नये भाजूं हीर उफराटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां आहिक्य परत्रीं । नाहीं कुळगोत्रीं [पं. तुजविण.] दुजें कांहीं ॥ ३ ॥

२२३७. अनन्यासी ठाव एक [पं. सर्वकाज ।.] सर्वकाजें । एकाविण दुजें नेणे चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पुरतां आळी देशधडी व्हावें । हें काय बरवें दिसतसे ॥ ध्रु ॥ लेंकराचा भार माउलीचे शिरीं । निढळ तें दुरी धरिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती घातली लांबणी । समर्थ होउनि केवढ्यासाटीं ॥ ३ ॥

२२३८. स्तुती तरि [पं. काय करूं.] करूं काय कोणापासीं । [दे. त. कीर्त.] कीर्ती तरि कैसी वाखाणावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोट्या तंव नाहीं अनुवादाचें काम । उरला तो भ्रम वरि वरा ॥ ध्रु ॥ ह्मणवावें त्याची खुण नाहीं हातीं । अवकळा फजिती [पं. सावकाश.] सावकाशें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हेंगे तुमचें माझें तोंड । होऊनीयां लंड आळवितों ॥ ३ ॥

२२३९. कांहीं च न लगे आदि अवसान । बहुत कठीण दिसतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघ्याच माझ्या वेचविल्या शक्ती । न चलेसी युक्ति जाली पुढें ॥ ध्रु ॥ बोलिलें वचन हारपलें नभीं । उतरलों तो उभीं आहों तैसीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न करावेंसें जालें । थकित चि ठेलें चित्त उगें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२४०. [पं. रूपीं गोबियेलें चित्त ।.] रूपें गोविलें चित्त । पायीं राहिलें निश्चिंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मीं देवा अवघे चि गोमटे । मुख देखतां दुःख न भेटे ॥ ध्रु ॥ जाली इंद्रियां विश्रांति । भ्रमतां पीडत [पं. पीडित होती.] ते होतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । सुटली भवबंदाची गांठी ॥ ३ ॥

॥ २० ॥

[त. स्वामींनीं तेरा दिवस निद्रा के० ते० ॥ ७ ॥ पं. अभंग करून तेरा दिवस निद्रा केली. उदकांत वह्या बुडविल्या त्या कोरड्या निघाल्या; तेव्हा अन्याय ह्म० अ०.] **स्वामींनीं तेरा दिवस निद्रा केली. मग भगवंतें येऊन समाधान केलें कीं, कवित्व कोरडें आहे तें काढणें उदकांतून.**

२२४१. थोर अन्याय केला तुझा अंत म्यां पाहिला । [पं. जगाचिया.] जनाचिया बोलासाटीं चित्त क्षोभविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भागविलासी केला सीण अधम मी यातिहीन । झांकूनि लोचन दिवस तेरा राहिलों ॥ ध्रु ॥ अवघें घालूनियां कोडें तानभुकेचें सांकडें । योगक्षेम पुढें [पं. तुज कारणें लागले.] तुज करणें लागेल ॥ २ ॥ उदकीं राखिले कागद चुकविला जनवाद [पं. जनापवाद.] । तुका ह्मणे ब्रीद साच केलें आपुलें ॥ ३ ॥

२२४२. तूं कृपाळू माउली आह्मां दीनांची साउली । न संरित [(संवृत. ?) तं. संवरीत. पं. स्वरित.] आली बाळवेशें जवळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें केलें समाधान रूप गोजिरें सगुण । निवविलें मन आलिंगन देऊनी ॥ ध्रु ॥ कृपा केली जना हातीं पायीं ठाव दिला संतीं । कळों नये चित्तीं दुःख कैसें आहे तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी अन्यायी क्षमा करीं वो माझे आई । आतां पुढें काई तुज घालूं सांकडें ॥ ३ ॥

२२४३. कापो कोणी माझी मान सुखें पीडोत दुर्जन । तुज होय सीण तें मी न करीं सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चुकी जाली एकवेळा मज पासूनि चांडाळा । उभें करोनियां जळा माजी वह्या राखिल्या ॥ ध्रु ॥ नाहीं केला हा विचार माझा कोण अधिकार । समर्थासी भार न कळे कैसा घालावा ॥ २ ॥ गेलें होऊनियां मागें नये बोलों तें वाउगें । पुढिलिया प्रसंगें तुका ह्मणे जाणावें ॥ ३ ॥

२२४४. काय जाणें मी पामर पांडुरंगा तुझा पार । धरिलिया धीर काय एक न करिसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उताविळ जालों आधीं मतिमंद हीनबुद्धि । परि तें कृपानिधी नाहीं केला अव्हेर ॥ ध्रु ॥ तूं देवांचा ही देव [पं. सकळ.] अवघ्या ब्रह्मांडाचा जीव । आह्मां दासां कींव कां भाकणें लागली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभरा मी तों पतित चि खरा । अन्याय दुसरा दारीं धरणें बैसलों ॥ ३ ॥

२२४५. नव्हती आली सीसा सुरी अथवा घाय पाठीवरी । तो म्यां केला हरी एवढा तुह्मां आकांत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांटिलासी दोहीं ठायीं मजपाशीं आणि डोहीं । लागों दिला नाहीं येथें तेथें आघात ॥ ध्रु ॥ जीव घेती मायबापें थोड्या अन्यायाच्या कोपें । हें तों नव्हे सोपें साहों [पं. त्वां.] तों चि जाणीतलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंता तुज ऐसा नाहीं दाता । काय [पं. वाणूं तुज आतां.] वाणूं आतां वाणी माझी कुंटली [पं. खुंटली.] ॥ ३ ॥

वर्षाव केला.

२२४६. तूं माउलीहून मयाळ चंद्राहूनि शीतळ । पाणियाहूनि पातळ कल्लोळ प्रेमाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देऊं काशाची उपमा दुजी तुज पुरुषोत्तमा । ओंवाळूनि नामा तुझ्या वरूनि टाकिलों ॥ ध्रु ॥ तुवां केलें रे अमृता गोड त्या ही तूं परता । पांचां तत्त्वांचा जनिता सकळ सत्तानायक ॥ २ ॥ कांहीं न बोलोनि आतां उगा च चरणीं ठेवितों माथा । तुका ह्मणे पंढरिनाथा क्षमा करीं अपराध ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२४७. मी अवगुणी अन्यायी किती ह्मणोन सांगों काई । आतां मज पायीं ठाव देईं विठ्ठले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरे पुरे हा संसार कर्म बळिवंत दुस्तर । राहों नेदी स्थिर एके ठायीं निश्चळ ॥ छ्रु ॥ अनेक बुद्धिचे तरंग क्षणक्षणां [पं. पालटे.] पालटती रंग । धरूं जातां संग तंव तो होतो बाधक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां अवघी तोडीं माझी चिंता । येऊनि पंढरिनाथा वास करीं हृदयीं ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥

२२४८. बरें आह्मां कळों आलें देवपण । आतां गुज कोण राखे तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मारिलें कां मज सांग आजिवरी । आतां सरोबरी तुज मज ॥ छ्रु ॥ जें आह्मी बोलों तें आहे तुझ्या अंगीं । देईन प्रसंगीं आजि शिव्या ॥ २ ॥ निलाजिरा तुज नाहीं याति कुळ । चोरटा शिंदळ ठावा जना ॥ ३ ॥ खासी धोंडे माती जीव जंत झाडें । एकलें उघडें परदेसी ॥ ४ ॥ गाढव कुतरा ऐसा मज ठावा । बईल तूं देवा भारवाही ॥ ५ ॥ [दे. लडिका.] लटिका तूं मागें बहुतांसी ठावा । आलें अनुभवा माझ्या तें ही ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मज खवळिलें भांडा । आतां धीर तोंडा न धरवे ॥ ७ ॥

२२४९. आह्मी भांडों तुजसवें । वर्मी धरूं जालें ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होसी सरड बेडुक । [दे. त. वाग.] वाघ गांढ्या ही पाईक ॥ छ्रु ॥ बळ करी तया भ्यावें । पळों लागे तया घ्यावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दूर परता । नर नारी ना तूं भूता ॥ ३ ॥

२२५०. काय साहतोसी फुका । माझा बुडविला रुका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रीण घराचें पांगिलें । तें न सुटे कांहीं केलें ॥ छ्रु ॥ चौघांचिया मतें । आधीं खरें केलें होतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यावरी । आतां भीड कोण धरी ॥ ३ ॥

२२५१. प्रीतीचा [पं. कळह.] कळहे पदरासी घाली पीळ । सरों नेदी बाळ मागें पुढें पित्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय लागे त्यासी बळ हेडावितां कोण काळ । गोवितें सबळ [पं. जाली.] जाळीं स्नेहसूत्राचीं ॥ छ्रु ॥ सलगी दिला लाड [पं. बोले तैसें वाटे ०.] बोले तें तें वाटे गोड । करी बुझावोनि कोड हातीं देऊनि भातुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल कोणा हें कां नेणां नारायणा । सलगीच्या वचना कैचें उपजे विषम ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

२२५२. भार देखोनि वैष्णवांचे । दूत पळाले यमाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आले आले वैष्णववीर । काळ कांपती असुर ॥ छ्रु ॥ [दे. गरुडडकयांच्या. पं. गरुडटक्याच्या.] गरुडटकयाच्या भारें । भूमी गर्जे [दे. त. जेजेकारें.] जयजयकारें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । पळे देखोनियां बळ ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२५३. [पं. रंगा रंगारे श्रींरंगा । काय भुललासी पतंगा ॥ .] रंगी रंगें रे [त. वो.] श्रीरंगे । काय भुललासी पतंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरीर जायांचें ठेवणें । धरिसी अभिळास [पं. अभिळाश.] झणें ॥ छ्रु ॥ नव्हे तुझा हा परिवार । द्रव्य दारा क्षणभंगुर ॥ २ ॥ अंतकाळींचा सोइरा । तुका ह्मणे विठो धरा ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२५४. जन्मा येउनि काय केलें । तुवां मुदल गमाविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे न फिरसी माघारा । अझुनि तरी फजितखोरा ॥ ध्रु. ॥ केली गांठोळीची नासी । पुढें भीक [दे. भीके.] चि मागसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठाया । जाईं आपल्या आलिया ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२२५५. पंढरीस जाते निरोप आइका । वैकुंठनायका क्षेम [दे. पं. क्षम.] सांगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनाथांचा नाथ हें तुझें वचन । धांवें नको दीन गांजों देऊं ॥ ध्रु. ॥ ग्रासिलें भुजंगें सर्पें महाकाळें । न दिसे हें जाळें उगवतां ॥ २ ॥ कामक्रोधसुनीं [पं. श्वापदें.] श्वापदीं बहुतीं । वेढलों [दे. आवुर्ती.] आवर्ती मायेचिये ॥ ३ ॥ मृगजलनदी बुडविना तरी । आणूनियां वरी तळा नेते ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुवां धरिलें उदास । तरि पाहों वास कवणाची ॥ ५ ॥

२२५६. कृपाळू सज्जन तुह्मी संतजन । हें चि कृपादान तुमचें मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवण तुह्मी द्यावी पांडुरंगा । कींव माझी सांगा काकुलती ॥ ध्रु. ॥ अनाथ अपराधी पतिताआगळा [पं. पतित०.] । परि पायांवेगळा नका करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी निरविल्यावरि । मग मज हरि उपेक्षीना ॥ ३ ॥

२२५७. संतांचिया पायीं माझा विश्वास [त. विसवास.] । सर्वभावें दास जालों त्यांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते चि माझें हित करिती सकळ । जेणें हा गोपाळ कृपा करी ॥ ध्रु. ॥ भागलिया मज वाहतील [पं. कडिये.] कडे । [दे. यांचियातें.] त्यांचियानें जोडे सर्व सुख ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेष घेईन आवडी । वचन न मोडीं बोलिलों [त. पं. बोलिलें तें.] तें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२२५८. लाघवी [पं. सूत्र दोरी०.] सूत्रधारी दोरी नाचवी कुसरी । उपजवी पाळूनि संहारि [पं. नानापरिचें.] नानापरिचीं लाघवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरोनि पंढरिये उरलें भक्तिसुखें [पं. सुखावलें.] लांचावलें । उभें चि राहिलें कर कटीं न बैसे ॥ ध्रु. ॥ बहु काळें ना सावळें बहु कठिण ना कोंवळें । गुणत्रया वेगळें बहुबळें आथीलें ॥ २ ॥ असोनि नसे सकळांमधीं मना अगोचर बुद्धी । स्वामी माझा कृपानिधि तुका ह्मणे विठ्ठल [पं. श्रीविठ्ठले.] ॥ ३ ॥

२२५९. कीर्तन ऐकावया भुलले श्रवण । श्रीमुख लोचन देखावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदित हें भाग्य होईल कोणे काळीं । चित्त तळमळी ह्मणऊनि ॥ ध्रु. ॥ उतावीळ बाह्या भेटिलागीं दंड । लोटांगणीं धड जावयासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माथा ठेवीन चरणीं । होतील पारणी इंद्रियांची [पं. डोळियांचीं.] ॥ ३ ॥

२२६०. नाम घेतां कंठ शीतळ शरीर । इंद्रियां व्यापार नाठवती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोड गोमटें हें अमृतासी वाड । केला कइवाड माझ्या चित्तें ॥ ध्रु. ॥ प्रेमरसें जाली पुष्ट अंगकांति । त्रिविध सांडिती ताप [दे. अंग.] अंगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें विकाराची मात । बोलों नये हित सकळांचें ॥ ३ ॥

॥ ३ ॥

२२६१. स्वामिकाज [दे. 'स्वामिसेवा गुरुभक्ति । पितृवचन पाळिती ॥' असा पाठ नवीन केला आहे; पूर्वी मूळांत लिहिल्याप्रमाणेंच होता.] गुरुभक्ति । पितृवचन सेवा पाति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि विष्णूची महापूजा । अनुभाव नाहीं दुजा ॥ ध्रु. ॥ सत्य बोले मुखें । दुखवे आणिकांच्या दुःखें ॥ २ ॥ निश्चयाचें बळ । तुका ह्मणे तें च फळ ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२६२. चित्त घेऊनियां तूं काय देसी । ऐसें मजपासीं सांग आधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि च पंढरिराया करिन साटोवाटी । नेघें [पं. नघें.] जया तुटी येईल तें ॥ ध्रु. ॥ रिंद्धिसिद्धि कांहीं दाविसी अभिळास । नाहीं मज आस मुक्तीची ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. माझें तुझें.] तुझें माझें घडे तर । भक्तीचा भाव रे देणें [पं. घेणें देणें.] घेणें ॥ ३ ॥

२२६३. तुझा संग पुरे संग पुरे । संगति पुरे विठोबा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपल्या सारिखें करिसी दासां । भिकारिसा जग जाणे ॥ ध्रु. ॥ [पं. रूप नाहीं ठावा नांवा ।.] रूपा नाहीं ठाव नांवा । तैसें [त. आह्मां.] आमुचें करिसी देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तोयें आपुलें भेंडोळें । करिसी वाटोळें माझें तैसें ॥ ३ ॥

२२६४. आतां मज तारी । वचन हें साच करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें नाम दिनानाथ । ब्रिदावळी जगविख्यात ॥ ध्रु. ॥ कोण लेखी माझ्या दोषा । तुझा त्रिभुवनीं ठसा ॥ २ ॥ वांयां जातां मज । तुका ह्मणे तुह्मां लाज ॥ ३ ॥

२२६५. विठ्ठल आमुचा निजांचा । सज्ञन सोयरा जीवाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मायबाप चुलता बंधु । अवघा तुजशीं संवंधु ॥ ध्रु. ॥ उभयकुळींसाक्ष । तूं चि माझा मातुळपक्ष ॥ २ ॥ समर्पिली काया । तुका ह्मणे पंढरिराया ॥ ३ ॥

२२६६. वेदाचा तो अर्थ आह्मांसी च ठावा । येरांनीं वाहावा भार माथां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खादल्याची गोडी देखिल्यासी नाहीं । भार धन वाही मजुरीचें ॥ ध्रु. ॥ उत्पत्तिपाळणसंहाराचें निज । जेणें नेलें बीज त्याचे हातीं ॥ २ ॥ तुका [दे. 'तुका ह्मणे आह्मां सांपडलें मूळ । आपण चि फळ आलें हातां ॥' असा पाठ मागून केला आहे; पूर्वी मूळांतल्या प्रमाणेंच होता.] ह्मणे आले आपण चि फळ । हातोहातीं मूळ सांपडलें ॥ ३ ॥

२२६७. आमचा तूं [पं. 'तूं' नाहीं.] ऋणी ठायींचा चि देवा । मागावया ठेवा आलों [पं. द्वारा.] दारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्म तुझें आह्मां सांपडले हातीं । धरियेले चित्तीं दृढ पाय ॥ ध्रु. ॥ बैसलों धरणें कोंडोनियां द्वारीं । आंतूनि बाहेरी येओं नेदी ॥ २ ॥ तुज मज सरी होइल या विचारें । जळो भांडखोरें निलाजिरीं [पं. निलाजिरे.] ॥ ३ ॥ भांडवल माझें मिरविसी जनीं । सहस्र वोवणी [दे. वोवनी.] नाममाळा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी केली जिवें साटी । तुह्मां आह्मां तुटी घालू आतां ॥ ५ ॥

२२६८. काय धोविलें बाहेरी मन मळलें अंतरीं । गादलें जन्मवरी असत्यकाटें काटलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडी व्यापार दंभाचा शुद्ध करीं रे मन वाचा । तुझिया चित्ताचा तूं च ग्वाही आपुला ॥ ध्रु. ॥ पापपुण्यविटाळ देहीं [पं. करितां.] भरितां न विचारिसी कांहीं । काय चाचपसी मही जी अखंड सोंवळी ॥ २ ॥ कामक्रोधा वेगळा ऐसा होईं [पं. कां रे सोवळा.] कां सोंवळा । तुका ह्मणे कळा गुंडुन ठेवीं कुसरी ॥ ३ ॥

२२६९. ऊंस वाढवितां वाढली गोडी । गुळ साकर हे त्याची परवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्यकर्में आचरें रे । बापा सत्यकर्में आचरें रे । सत्यकर्में आचरें होईल हित । वारेल [दे. त. वाढेल.] दुःख असत्याचें ॥ ध्रु. ॥ साकरेच्या आळां लाविला कांदा । स्थूळसानापरि वाढे दुर्गंधा ॥ २ ॥ सत्य असत्य हें ऐसिया परी । तुका ह्मणे याचा विचार करीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२७०. पाषाण देव पाषण पायरी । पूजा एकावरी पाय ठेवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सार तो भाव सार तो भाव । अनुभवीं देव ते चि जाले ॥ ध्रु ॥ उदका भिन्न पालट काई । गंगा गोड येरां [पं. काय चवी.] चवी काय नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें भाविकांचें वर्म । येरीं धर्माधर्म विचारावे ॥ ३ ॥

॥ १० ॥

२२७१. जन्मा येऊनि कां रे निदसुरा । जायें भेटी वरा रखुमाईच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाप ताप दैन्य जाईल सकळ । पावसी अढळ उत्तम तें ॥ ध्रु ॥ संतमहंतसिद्धहरिदासदाटणी । फिटती पारणीं इंद्रियांचीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें नामाचा गजर । फुकाची अपार लुटी घेंई ॥ ३ ॥

२२७२. काय धोविलें कातडें । काळकुट भीतरि कुडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उगा राहें लोकभांडा । चाळविल्या पोरें रांडा ॥ ध्रु ॥ घेसी बुंथी पानवथां । उगा च हालविसी माथा ॥ २ ॥ लावूनि बैसे टाळी । मन इंद्रियें मोकळीं ॥ ३ ॥ हालवीत बैस माळा । विषयजप वेळोवेळां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हा व्यापार । नाम विठोबाचें सार ॥ ५ ॥

॥ २ ॥

२२७३. येईं वो येईं वो येईं [पं. धांवोनि लवलाह्या ।.] धांवोनियां । विलंब कां वायां लाविला [पं. लावियेला.] कृपाळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठाबाई विश्वंभरे भवच्छेदके । कोठें गुंतलीस [पं. माय.] अगे विश्वव्यापके ॥ ध्रु ॥ न करीं न करीं न करीं आतां अळस अव्हेरु । [पं. प्रगट व्हावयासी कैंचे.] व्हावया प्रकट कैचें दूरि अंतरु ॥ २ ॥ नेघें नेघें नेघें [पं. माझे.] माझी वाचा विसांवा । तुका ह्मणे हांवा [पं. हांवहांव साधावा.] हांवा हांवा साधावा ॥ ३ ॥

२२७४. हें चि याच्या ऐसें [त. मागावें हो दोन.] मागावें दान । वंदूनि चरण नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर उदारींव निर्मळ निर्मत्सर । येणें सर्वेश्वर ऐसें नांव ॥ ध्रु ॥ हा चि होईजेल याचिया विभागें । [पं. अनुभवी अंगें अनुभविलें.] अनुभववी अंगें अनुभववील ॥ २ ॥ जोडे तयाचे [पं. 'कां' नाहीं.] कां न करावे सायास । जाला तरि अळस दीनपणें ॥ ३ ॥ पावल्यामागें कां न [पं. घालावी.] घलावी धांव । धरिल्या तरि हांव [पं. बळी येते ।.] बळ येतें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे घालूं खंडीमध्यें टांक । देवाचें हें एक करुनी घेऊं ॥ ५ ॥

२२७५. सत्ताबळें येतो मागतां विभाग । लावावया लाग निमित्य करू ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझीं ऐसीं मुखें करूं [पं. उच्चारणा । बोले नारायणा॰] उच्चारण बोलें नारायण सांपडवूं ॥ ध्रु ॥ आसेविण नाहीं उपजत मोहो । तरि च हा गोहो न पडे फंदीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां व्हावें याजऐसें । सरिसें सरिसें समागमें ॥ ३ ॥

२२७६. करितां होया [पं. होय.] व्हावें चित्त चि नाहीं । घटपटा कांहीं करूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग हालत चि नाहीं जवळून । करावा तो सीण सीणवितो ॥ ध्रु ॥ साहत चि नाहीं कांहीं पांकुळलें । उगल्या उगलें ढळत आहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी बोलावें झांकून । येथें खुणे खूण [त. पुरे ते. पं. पुरत.] पुरतें चि ॥ ३ ॥

२२७७. संतसंगें [पं. संतसंग.] याचा वास सर्वकाळ । संचला सकळ [दे. मूर्तिमंद.] मूर्तिमंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालूनियां काळ अवघा बाहेरी । त्यासी च अंतरीं वास दिला ॥ ध्रु ॥ आपुलेंसें जिहीं नाहीं [पं. "उरों" नाहीं.] उरों दिलें । चोजवितां भलें ऐसीं स्थळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं झांकत परिमळ । चंदनाचें स्थळ चंदन चि ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२७८. पुष्ट कांति निवती डोळे । हे सोहळे श्रीरंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतर्बाहीं विलेपन । हें भूषण मिरवूं ॥ ध्रु ॥ इच्छेऐसी आवड पुरे । विश्वंभरे जवळी ॥ २ ॥ तुका करी नारायण । या या सेवन नामाचें ॥ ३ ॥

२२७९. सुकाळ हा दिवसरजनी । नित्य [दे. त. नीत.] धणी नवी च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करुण सेवूं नानापरी । राहे उरी गोडीनें ॥ ध्रु ॥ सरे ऐसा नाहीं झरा । पंक्ती करा समवेत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरवा पान्हा । कान्हाबाई माउलीचा ॥ ३ ॥

२२८०. पाहतां तव एकला दिसे । कैसा असे व्यापक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याचे त्याचे मिळणीं मिळे । तरी खेळे बहुरूपी ॥ ध्रु ॥ जाणिवेचें नेदी अंग । [पं. दिसे.] दिसों रंग निवडीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ये चि ठायीं । हें तों नाहीं सर्वत्र ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

२२८१. तुह्मांसाटीं आह्मां आपुला विसर । करितां अव्हेर कैसें [पं. कैसा.] दिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विचाराजी आतां ठायीचें हे देवा । आह्मां नये हेवा वाढवितां ॥ ध्रु ॥ आलों टाकोनियां सुखाची वसती । पुढें माझ्या युक्ति खुंटलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला सकळ वृत्तांत । केला प्रणिपात ह्मणऊनि ॥ ३ ॥

२२८२. करावा उद्धार हें तुह्मां उचित । आह्मी केली नीत कळली ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाववील हाक धांवा ह्मणऊन । करावें जतन ज्याचें तेणें ॥ ध्रु ॥ दुश्चितासी बोल ठेवायासी ठाव । ऐसा आह्मी भाव जाणतसों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें कायावाचामन । दुसरें तें ध्यान करित नाहीं ॥ ३ ॥

२२८३. संताचे उपदेश आमुचे मस्तकीं । नाहीं [दे. मृतेलोकीं.] मृत्यलोकीं राहाणेसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि बहु तळमळी चित्त । येईं वो धांवत पांडुरंगे ॥ ध्रु ॥ उपजली चिंता लागला उसीर । होत नाहीं धीर निढळ वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटीं रिघालेंसे भय । करूं आतां काय ऐसें जालें ॥ ३ ॥

२२८४. काळावरि घालूं तरि तो सरिसा । न पुरतां इच्छा दास कैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नाहीं कांहीं उसिराचें काम । न खंडावें प्रेम नारायणा ॥ ध्रु ॥ देणें लागे मग विलंब कां आड । गोड तरि गोड आदि अंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होइल [दे. त. दरुषणें.] दर्शनें निश्चिंती [पं. निश्चिति.] । गाईन तें गीतीं ध्यान मग ॥ ३ ॥

२२८५. [पं. पर उपकार कायावाचामनें.] परिउपकारें कायावाचामन । वेचे सुदर्शन रक्षी तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याजसाटीं असें योजिलें श्रीपति । संकल्पाचे हातीं सर्व जोडा ॥ ध्रु ॥ परपीडे ज्याची जिव्हा मुंडताळे [त. मुडताळे] । यमदूत [पं. टाळे.] डाळे करिती पूजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंबऋषी दुर्योधना । काय झालें नेणां दुर्वासया ॥ ३ ॥

२२८६. हागिल्याचे सिंके [पं. सिके.] वोणवा चि राहे । अपशकुन पाहे वेडगळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अत्यंत समय नेणतां अवकळा । येऊं नये बळा सिक धरा ॥ ध्रु ॥ भोजनसमयीं [पं. भोजनासमयी.] ओकाचा आठव । ठकोनियां जीव कष्टी करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती [पं. सांगावे.] सांगों उगवून । अभाग्याचे गुण अनावर ॥ ३ ॥

२२८७. [पं. नारडे.] नारे तरि काय नुजेडे कोंबडें । करूनियां वेडें [पं. आग्रो (आग्रह).] आग्रो दावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. आइत्याची.] आइत्याचें साहे फुकाचा विभाग । विक्षेपानें जग ची थू करी ॥ ध्रु ॥ नेमून ठेविला करत्यानें

विषयानुक्रम

काळ । नल्हायेसें बळ [पं. पुढे करूं.] करूं पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव साहे जाल्यावरी । असांग चि [पं. तें.] करी [दे. सर्व संग ।.] सर्व सांग ॥ ३ ॥

॥ ७ ॥

२२८८. तरी सदा निर्भर दास । चिंताआसविरहित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा च एकीं ठाव । [पं. शुद्ध.] सर्व भाव विठ्ठलीं ॥ ध्रु ॥ निरविलें तेव्हां त्यास । जाला वास त्यामाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. गुण गावे ।] रूप घ्यावें । नाहीं ठाव गुणदोष ॥ ३ ॥

२२८९. वेडिया उपचार करितां सोहळे । काय सुख कळे तयासी तें [त. "तें" नाही.] अंधापुढें दीप नाचती नाचणें । भक्तिभावेंविण भक्ति तैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तिमाणें [पं. तिमानें.] राखण ठेवियेलें सेता । घालुनियां माथां चुना तया । खादलें ह्मणोनि सेवटीं बोंबली [दे. बोंबाली.] । ठायींची भुली कां नेणां रया ॥ ध्रु ॥ मुकियापासाव सांगतां [पं. पुराणें.] पुराण । रोगिया मिष्टान्न [दे. काई.] काय होय । नपुंसका काय करील पद्मिणी । रुचिविण वाणी तैसे होय ॥ २ ॥ हात पाय नाहीं करिल तो [दे. काई.] काय । [पं. वृक्षीं.] वृक्षा फळ आहे अमोलिक । हातां नये तैसा बांयां च तळमळी । भावेंविण भोळी ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२२९०. मेघवृष्टीनें [दे. "मेघवृष्टीनें" असतां "मेघवृष्टीन" केलें आहे.] करावा उपदेश परि गुरुनें न करावा शिष्य । बांटा लाभे त्यास केल्या अर्धकर्माचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्रव्य वेचावें [अन्नसत्रीं.] अन्नछत्रीं भूतीं द्यावें सर्वत्र । नेदावा [त. न द्यावा.] हा पुत्र उत्तमयाती पोसणा [दे. त. पोसना.] ॥ ध्रु ॥ बीज न पेरावें खडकीं ओल नाहीं ज्याचे बुडखीं । थीतां ठके सेखीं पाठी लागे दिवाण ॥ २ ॥ गुज बोलावें संतांशीं पत्नी राखावी जैसी [पं. दासी जैसी.] दासी । लाड देतां तियेसी वांटा पावे कर्माचा ॥ ३ ॥ शुद्ध कसूनि पाहावें वरि रंगा न भुलावें । तुका ह्मणे घ्यावें जया नये तुटी तें ॥ ४ ॥

२२९१. नावडावें जन नावडावा मान । करूनि प्रमाण तूं चि होईं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडवूनि [दे. सोडुनि. पं. सांडुनियां.] देहसंबंध [दे. त. वेसनें.] व्यसनें । ऐसी नारायणें कृपा कीजे ॥ ध्रु ॥ नावडावें रूप नावडावे रस । अवघी राहो आस पायांपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आपुलिया सत्ता । करूनि अनंता ठेवा [पं. ठेवी.] ऐसें ॥ ३ ॥

२२९२. उपाधिवेगळे तुह्मी निर्विकार । कांहीं च संसार तुह्मां नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मज करूनी ठेवा नारायणा । समूळ वासना नुरवावी ॥ ध्रु ॥ निसंग तुह्मांसी राहणें एकट । नाहीं कटकट साहों येत [दे. त. येक.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं मिळों येत शिळा [दे. शिळ.] । रंगासी सकळा [दे. सकळ. (हे दोन्ही पाठ मागून केलेले आहेत).] स्पटिकाची ॥ ३ ॥

२२९३. माहार माते चपणी भरे । न कळे खरें पुढील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोंगळ [पं. अधमाचे वोंगळ गुण.] अधमाचे गुण । जातां घडी न लगे चि ॥ ध्रु ॥ श्वान झोळी स्वामिसत्ता । कोप येतां उतरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुमान कां । सांगों लोकां अधमासी ॥ ३ ॥

२२९४. डोळ्यामध्यें जैसें कणु । अणु तें हि न [पं. साहे.] समाये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें शुद्ध [पं. राखा.] करीं हित । नका चित्त बाटवूं ॥ ध्रु ॥ [पं. अपल्याचा.] आपल्याचा कळवळा । आणिका बाळावरि न ये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बीज [दे. मुडां.] मुडा । जैशा [पं. तैशा.] चाडा पिकाच्या ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२२९५. मुखीं नाम हातीं मोक्ष । ऐसी साक्ष [पं. बहुतांची.] बहुतांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैष्णवांचा माल खरा । [पं. तूर्तातूर्त.] तुरतुरा वस्तूसी ॥ छ ॥ भस्म दंड न लगे काठी । तीर्थां आटी भ्रमण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आडकाठी । नाहीं भेटी देवाचे ॥ ३ ॥

२२९६. आगी लागो तया सुखा । जेणें हरि नये मुखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज होत कां विपत्ति । पांडुरंग राहो चित्तीं ॥ छ ॥ जळो तें समूळ । धन संपत्ति उत्तम कुळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । जेणें घडे तुझी सेवा ॥ ३ ॥

२२९७. आतां न ह्मणे मी माझें । नेघें भार कांहीं ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं चि तारिता मारिता । कळों आलासी निरुता ॥ छ ॥ अवघा तूं चि जनार्दन । संत बोलती वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा [पं. ० कांहीं । माझें तिळभरी नाहीं.] । तुझ्या रिगालों वोसंगा ॥ ३ ॥

२२९८. समुद्रवळयांकित पृथ्वीचें दान । करितां समान न ये नामा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि कोणीं न करावा आळस । ह्मणा रात्रीदिवस रामराम ॥ छ ॥ सकळ ही [पं. शास्त्र.] शास्त्रें पठण करितां वेद । सरी नये गोविंदनामें [दे. नाम एकें. पं. नामें एका०.] एकें ॥ २ ॥ सकळ ही तीर्थे [त. प्रयाग हे काशी. पं. प्रयागादि काशी.] प्रयाग काशी । करितां नामाशीं तुळेति ना ॥ ३ ॥ कर्वती कर्मरीं देहासी दंडण । करितां समान नये नामा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसा आहे श्रेष्ठाचार । नाम हें चि सार विठोबाचें ॥ ५ ॥

२२९९. अवघ्या वाटा जाल्या क्षीण [पं. कली.] कळीं न घडे साधन । उचित विधि विधान न कळे न घडे सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तिपंथ बहु सोपा पुण्य [पं. नागवती.] नागवया पापा । येणें जाणें खेपा येणें [प. अवघ्या येणें खंडती.] चि एक खंडती ॥ छ ॥ उभारोनि वाहे विठो पालवीत आहे । दासां मी चि [पं. आहे.] साहे मुखें बोले आपुल्या ॥ २ ॥ भाविक विश्वासी पार [पं. पावविलें. त. उतरील.] उतरिलें त्यांसी । तुका ह्मणे नासी कुतर्क्यांचे कपाळीं ॥ ३ ॥

२३००. आह्मीं नामाचे धारक नेणों प्रकार आणीक । सर्व भावें एक विठ्ठल चि प्रमाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे जाणावें नेणावें गावें आनंदें नाचावें । प्रेमसुख [पं. ० घ्यावे या वैष्णवांसंगती ।.] घ्यावें वैष्णवांचे संगती ॥ छ ॥ भाववळें घालू कास लज्जा चिंता दवडूं आस । पायीं निजध्यास [पं. ह्मणवूं.] ह्मणों दास विष्णूचे ॥ २ ॥ भय नाहीं जन्म घेतां मोक्षपदा [पं. मोक्षसुखा.] हाणों लाता । तुका ह्मणे सत्ता धरूं निकट सेवेची ॥ ३ ॥

२३०१. आह्मी हरिचे संवगडे जुने ठायींचे वेडे वागडे । हातीं धरुनी कडे पाठीसवें वागविलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि भिन्न भेद नाहीं देवा आह्मां [पं. त. एकदोही.] एकदेहीं । नाहीं जालों [त. कांहीं.] कहीं एका एक वेगळे ॥ छ ॥ निद्रा करितां होतों पायीं सवें चि लंका घेतली तईं । [दे. त. वान्नरें.] वानरें गोवळ गई सवें चारित फिरतसों ॥ २ ॥ आह्मां नामाचें चिंतन राम कृष्ण नारायण । तुका ह्मणे क्षण खातां जेवितां न विसंभों [पं. विसंबों.] ॥ ३ ॥

२३०२. मागें बहुतां जन्मीं हें चि करित आलों आह्मी । भवतापश्रमी दुःखें पीडिलीं निववूं त्यां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गर्जों हरिचे पवाडे मिळों [पं. मिळवूं.] वैष्णव बागडे । पाझर रोकडे काढूं पाषाणामध्यें ॥ छ ॥ भाव शुद्ध नामावळी हर्षें नाचों पिटूं टाळी । घालूं पायां तळीं कळिकाळ [पं. याबळें.] त्याबळें ॥ २ ॥ कामक्रोध बंदखाणी [पं. बंदीखाणी.] तुका ह्मणे दिले दोन्ही । इंद्रियांचे धणी आह्मी जालों गोसांवी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२३०३. अमर तूं खरा । नव्हे कैसा भी दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चाल जाऊं संतांपुढें । वाद सांगेन निवाडें ॥ ध्रु ॥ तुज नांव जर नाहीं । तर माझें दाव काई ॥ २ ॥ [पं. हें कडवें नाहीं.] तुज रूप नाहीं । तर माझें दाव काई ॥ ३ ॥ खेळसी तूं लीळा । तेथें [पं. तरी काय मी वेगळा.] मी काय वेगळा ॥ ४ ॥ साच तूं लटिका । तैसा मी ही ह्मणे तुका ॥ ५ ॥

२३०४. मंत्र [दे. पं. चळ.] चळे पिसें लागतें सत्वर । अबद्ध ते फार तरले नामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. आशोचे. त. आशौच्य.] अशौच तो बाधी आणिकां अक्षरां । नाम निदसुरा घेतां तरे ॥ ध्रु ॥ रागज्ञानघात चुकतां होय वेळ । नाम सर्वकाळ शुभदायक ॥ २ ॥ आणिकां [पं. ० भजना विधि बोलिला०.] भजना बोलिला निषेध । नाम तें अभेद सकळां मुखीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तपें घालती घालणी । वेश्या उद्धरूनि नेली नामें ॥ ४ ॥

२३०५. नव्हती ते संत करितां कवित्व । संताचे ते आप्त [पं. होती (पण "न" लेखकप्रमादानें चुकला आहे असें उघड दिसतें).] नव्हती संत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नाहीं वेश सरतें [त. सरत आड नावें. पं. सरत आड नांव.] आडनांवें । निवडे घावडाव व्हावा अंगीं ॥ ध्रु ॥ नव्हती ते संत धरितां भोंपळा । करितां वाकळा प्रावरण [पं. प्रावर्ण तें. त. प्रावर्णें.] ॥ २ ॥ [पं. हें कडवें या ठिकाणीं नसून "नव्हती संत करितां तप तीर्थाटणें०" या कडव्याच्या पुढें आहे.] नव्हती ते संत करितां कीर्तन । सांगतां पुराणें नव्हती संत ॥ ३ ॥ नव्हती ते संत वेदाच्या पठणें । कर्म आचरणें नव्हती संत ॥ ४ ॥ [पं. नव्हती ते संत.] नव्हती संत करितां तप तीर्थाटणें । सेविलिया वन नव्हती संत ॥ ५ ॥ नव्हती संत माळामुद्रांच्या भूषणें । भस्मउद्धूळणें नव्हती संत ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे नाहीं निरसला देहे । [पं. तंव हे अवघे संसारिक.] तों अवघे हे संसारिक ॥ ७ ॥

२३०६. हें चि दान देगा देवा । तुझा विसर न व्हावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुण गाईन आवडी । हे चि माझी सर्व जोडी ॥ ध्रु ॥ न लगे मुक्ति [पं. धनसंपदा.] आणि संपदा । संतसंग देईं सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गर्भवासीं । सुखें घालावें आह्मासी ॥ ३ ॥

२३०७. भाग्यवंता हे परवडी । करिती जोडी जन्माची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. आपुल्याला लाहो भावें. पं. आपुल्याला हो भावें.] आपुलाल्या लाहों भावें । जें ज्या व्हावें तें आहे ॥ ध्रु ॥ इच्छाभोजनाचा दाता । न लगे चिंता करावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आल्या थाऱ्या । वस्तु बऱ्या मोलाच्या ॥ ३ ॥

२३०८. वंचुनियां [पं. वेचुनियां.] पिंड । भाता दान करी लंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसी याची चाली वरी । तैसा अंतरला दुरी ॥ ध्रु ॥ मेला राखे दिस । [दे. ज्यालेपणें.] ज्यालेपण जालें वोस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । लोभें न पुरे चि सेवा ॥ ३ ॥

२३०९. अधीरा माझ्या मना ऐकें [दे. ऐक एकी. पं. ऐक एक.] एकी मात । तूं कां रे दुश्चित निरंतर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि चिंता काय खावें ह्मणऊनि । भले तुजहूनि पक्षिराज ॥ ध्रु ॥ पाहा तें चातक नेघे भूमिजळा । वरुषे उन्हाळा मेघ तया ॥ २ ॥ सकळयातींमध्यें ठक हा सोनार । त्याघरीं व्यापार झारियाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळीं वनीं जीव एक । तयापाशीं लेख काय असे ॥ ४ ॥

२३१०. कां रे नाठविसी कृपाळु देवासी । पोसितो जनासी एकला तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाळा [पं. दुध.] दुधा कोण करितें उत्पत्ती । वाढवी श्रीपति [पं. स्वये] सवें दोन्ही ॥ ध्रु ॥ फुटती तरुवर उष्णकाळमासीं । जीवन

विषयानुक्रम

तयांसी कोण घाली ॥ २ ॥ तेणें तुझी काय [पं. केली नाहीं.] नाहीं केली चिंता । राहे त्या अनंता आठवूनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ज्याचें [पं. नांव] नाम विश्वंभर । त्याचें निरंतर ध्यान करीं ॥ ४ ॥

२३११. उदारा कृपाळा पतितपावना । ब्रिदें नारायणा साच तुझीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्णिलासी जैसा जाणतां नेणतां । तैसा तूं अनंता साच होसी ॥ ध्रु. ॥ दैत्यां काळ भक्तां मेघश्याममूर्ति । चतुर्भुज हातीं शंख चक्र ॥ २ ॥ काम इच्छा तयां तैसा होसी राणीं । यशोदेच्या स्तनीं पान करी ॥ ३ ॥ होऊनि सकळ कांहींच न होसी । तुका ह्मणे यासी वेद ग्वाही ॥ ४ ॥

२३१२. ऐका संतजन उत्तरें माझे बोबडे बोल । करीं लाड तुह्मांपुढें हो कोणी झणी कोपाल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपाय साधन आइका कोण गति अवगति । दृढ बैसोनि सादर तुह्मी धरावें चित्तीं ॥ ध्रु. ॥ धर्म तयासी घडे रे ज्याचे [पं. आधीन.] स्वाधीन भाज । कर्म तयासी जोडे रे भीत नाहीं लाज ॥ २ ॥ पुण्य तें जाणां रे भाइनो [पं. परोपकाराचें.] परउपकाराचें । परपीडा परनिंदा रे [पं. 'रे' नाहीं.] खरें पाप [पं. त्याचें.] तयाचें ॥ ३ ॥ लाभ तयासी जाला रे मुखीं देव उच्चारी । प्रपंचापाठी गुंतला हाणी तयासी च थोरी ॥ ४ ॥ सुख तें जाणा रे भाइनो संतसमागम । दुःख तें जाणारे भाइनो [दे. पं. शमें तेथे विश्रम.] सम तेथें विषम [त. विश्रम.] ॥ ५ ॥ साधन तयासी साधे रे ज्याची स्वाधीन बुद्धि । [पं. पराधीन.] पराधीनासी आहे घात रे थोर [पं. जाणा.] जाण संबंधी ॥ ६ ॥ मान पावे तो आगळा मुख्य इंद्रियें [पं. इंद्रिय. त. इंद्रियें.] राखे । अपमानी तो अधररसस्वाद चाखे ॥ ७ ॥ जाणता तयासी बोलिजे जाणे समाधान [पं. सारलक्षण.] । नेणता तयासी बोलिजे वाद करी भूषण ॥ ८ ॥ भला तो चि एक जाणा रे गयावर्जन करी । बुरा धन नष्ट मेळवी परद्वार जो करी ॥ ९ ॥ आचारी अन्न काढी रे गाई अतितभाग । अनाचारी करी भोजन ग्वाही नसतां संग ॥ १० ॥ स्वहित तेणें चि [पं. "चि" नाहीं.] केलें रे भूतीं देखिला देव । अनहित तयाचें जालें रे आणी अहंभाव ॥ ११ ॥ धन्य जन्मा ते चि आले रे एक हरिचे दास । धिग ते विषयीं गुंतले केला [पं. आयुष्याचा नाश.] आयुष्या नास ॥ १२ ॥ जोहरी [दे. जोहोरि तो०.] तो चि एक जाणा रे जाणे सिद्धलक्षणें [पं. सिद्धलक्षण.] । वेडसरु तो भुले रे वरदळभूषणें ॥ १३ ॥ बळियाढा तो चि जाणा रे । भक्ति दृढ शरीरीं । गांढ्या तयासी बोलिजे एक भाव न धरी ॥ १४ ॥ खोल तो वचन गुरूचें जो गिळूनि बैसे । उथळ धीर नाहीं अंगीं रे ह्मणे होईल कैसें ॥ १५ ॥ उदार तो [पं. तो चि जीव०.] जीवभाव रे ठेवी देवाचे पायीं । कृपण तयासी बोलिजे पडे उपाधिडाईं ॥ १६ ॥ चांगलेंपण तें चि रे ज्याचें अंतर शुद्ध । वोंगळ [दे. मळिन.] मळिण अंतरीं वाणी वाहे दुर्गंध ॥ १७ ॥ गोड तें चि [पं. 'एक' नाहीं.] एक आहे रे सार विठ्ठलनाम । कडु तो संसार रे लक्षचौऱ्याशी जन्म ॥ १८ ॥ तुका ह्मणे मना [पं. रे धरीं.] धरी रे संतसंगतिसोई । न लगे कांहीं करावें राहें विठ्ठलपायीं ॥ १९ ॥

॥ येकाखडी ॥ १ ॥

२३१३. करावा कैवाड । नाहीं तरी आला नाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्मरा पंढरीचा देव । मनीं धरोनिया भाव ॥ ध्रु. ॥ खचविलें काळें । उगवा लवलाहें जाळें ॥ २ ॥ गजर नामाचा । करा लवलाहे वाचा ॥ ३ ॥ घरटी चक्रफेरा । जन्ममृत्याचा भोंवरा ॥ ४ ॥ नानाहव्यासांची जोडी । तृष्णा करी देशधडी ॥ ५ ॥ चरणीं ठेवा [पं. ठेवीं.] चित्त । ह्मणवा देवाचे अंकित ॥ ६ ॥ छंद नानापरी । कळा न पविजे हरी ॥ ७ ॥ जगाचा जनिता । भुक्तिमुक्तींचा ही दाता ॥ ८ ॥ झणी माझें माझें । भार वागविसी ओझें ॥ ९ ॥ यांची कां रे गेली बुद्धि । नाहीं [पं. तयाची हे शुद्धि.] तरायाची शुद्धि ॥ १० ॥ टणक धाकुलीं । अवघीं सरती विठ्ठलीं ॥ ११ ॥ ठसा त्रिभुवनीं । उदार हा शिरोमणि ॥ १२ ॥ डगमगी तो वांयां जाय । धीर नाहीं गोता खाय ॥ १३ ॥ ढळों नये जरी । लाभ घरिचिया घरीं ॥ १४ ॥ नाहीं ऐसें राहे । कांहीं नासिवंत देहे ॥ १५ ॥ तरणा भाग्यवंत । नटे हरिकीर्तनांत ॥ १६ ॥ थडी टाकी पैलतीर । बाहे ठोके होय वीर ॥ १७ ॥ [पं. 'दमातिचें नांवें । अहंकार जाय जीवें ॥' असें आहे. दे. पूर्वी असा पाठ होता; मागून फिरविला

विषयानुक्रम

आहे.] दया तिचें नांव । अहंकार जाय जंव ॥ १८ ॥ धनधान्य हेवा । [पं. नाड.] नाडे कुटुंबाची सेवा ॥ १९ ॥ नाप गोविंदाचें । घ्या रे हें चि भाग्य साचें ॥ २० ॥ परउपकारा । वेचा शक्ति निंदा वारा ॥ २१ ॥ फळ भोग इच्छा । देव आहे [पं. जैसा.] जयां तैसा ॥ २२ ॥ बरबा ऐसा छंद । वाचे गोविंद गोविंद ॥ २३ ॥ भविष्याचे माथां । भजन न [दे. 'न द्यावें' या बद्दल 'नेदावें'.] द्यावें सर्वथा ॥ २४ ॥ माग लागला न संडीं । अळसें माती घालीं तोंडीं ॥ २५ ॥ यश [दे. कीर्त.] कीर्ति मान । तरी जोडे नारायण ॥ २६ ॥ रवि लोपे तेजें । जरी हारपे हें दुजें ॥ २७ ॥ लकार लाविला । असतां नसतां चि उगला ॥ २८ ॥ [दे. पं. वासने चि.] वासनेची धाडी । बंद खोड्या नाड्या [पं. नाड.] बेडी ॥ २९ ॥ [पं. सार तें.] सरतें न कळे । काय झांकियेले डोळे ॥ ३० ॥ खंती ते न धरा । होणें [पं. होय.] गाढव कुतरा ॥ ३१ ॥ सायासाच्या जोडी । पिके [त. पिकें. दे. 'पिकें' असतां 'पिके' केलें आहे. पं. पीक काढिले ते पेडी.] काढियेल्या पेडी ॥ ३२ ॥ हातीं हित आहे । परि न करिसी पाहें ॥ ३३ ॥ अळंकार लेणें । ल्या रे तुळसीमुद्राभूषणें [पं. तुळसीभूषणें.] ॥ ३४ ॥ [दे. क्ष्याति. त. क्षाति.] ख्याती केली विष्णुदासीं । तुका ह्मणे पाहा कैसी ॥ ३५ ॥

२३१४. देवें देऊळ सेविलें । उदक कोरडें चि ठेविलें [त. ठेलें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे मत गूढ उमानें कांहीं । तूं आपआपणापें [दे. कांहीं.] पाहीं ॥ ध्रु. ॥ पाठें पूर वोसंडला । सरिता सागर तुंबोनि ठेला ॥ २ ॥ [पं. वाझेघरीं.] वांजेघरीं बाळ तान्हा । एक बाळी दों कानां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पैस । अनुभविया ठावा गोडीरस ॥ ४ ॥

॥ [त. कीर्त० मूल मृ०. पं. लोहोगांवीं मूल कीर्तनांत जीवंत जालें ते अ०.] **लोहागांवीं कीर्तनांत मेलें मूल जीत झालें ते समयीं स्वामींनीं अभंग केले ते**

२३१५. अशक्य तों [पं. तें.] तुह्मां नाहीं नारायणा । निर्जीवा चेतना आणावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें काय जाणों स्वामीचे पवाडे । आतां कां रोकडे दावूं नये ॥ ध्रु. ॥ थोर भाग्य आह्मी [पं. समर्थाची.] समर्थाचे [त. काशे.] कासे । ह्मणवितों दास काय थोडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे निववावे डोळे । दावूनि सोहळे सामर्थ्याचे ॥ ३ ॥

२३१६. दाता तो एक जाणा । नारायणा स्मरवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक नासिवंतें काय । न सरे हाय [पं. ज्याचनी.] ज्यांच्यानें ॥ ध्रु. ॥ यावें तयां काकुलती । जे दाविती सुपंथ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उरी नुरे । त्याचे खरे उपकार ॥ ३ ॥

अलंकापुरी ब्राह्मण धरणें बसून बेताळीस दिवस उपवासी होता त्यास दृष्टांत कीं देहूस तुकोबापाशी जाणें. ब्राह्मण स्वामीपें आला त्याबदल अभंग ॥ ३१ ॥

२३१७. श्रीपंढरीशा पतितपावना । एक विज्ञापना पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनाथां जीवांचा तूं काजकैवारी । ऐसी चराचरीं ब्रिदावळी ॥ ध्रु. ॥ न संगतां [पं. सांगतां.] कळे अंतरींचें गुज । आतां तुझी लाज तुज देवा ॥ २ ॥ आळिकर [पं. त्याचें.] ज्याचें करिसी समाधान । अभयाचें दान देऊनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं चि खेळें दोहीं ठायीं । नसेल तो देईं धीर मना ॥ ४ ॥

२३१८. अगा ये उदारा अगा विश्वंभरा । रखुमाईच्या वरा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगा सर्वोत्तमा अगा कृष्णा रामा । अगा मेघश्यामा विश्वजनित्या ॥ ध्रु. ॥ अगा कृपावंता जीवन तूं दाता । अगा सर्वसत्ता धरितया ॥ २ ॥ अगा सर्वजाणा अगा नारायणा । करुणावचना चित्त द्यावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं अधिकार तैसी । सरती पायांपाशीं केली मागें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२३१९. नव्हें दास खरा । परि जाला हा डांगोरा ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ यासी काय करूं आतां । तूं हें सकळ जाणता ॥ ध्रु ॥ नाहीं पुण्यगांठी । जे [पं. देहे वेचूं.] हें वेंचू कोणासाठीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां उपाधी । वाढविली कृपानिधी ॥ ३ ॥

२३२०. तुजविण सत्ता । नाहीं वाचा वदविता ॥ १ ॥ । ध्रु. ॥ ऐसे आह्मी जाणों दास । ह्मणोनि जालों उदास ॥ ध्रु ॥ तुह्मी दिला धीर । तेणें मन झालें स्थिर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आड । केलों मी हें तुझें कोड ॥ ३ ॥

२३२१. काय मी जाणता । तुह्माहूनि अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. जे.] जो हा करूं अतिशय । [त. काय.] कां तुह्मां दया नये ॥ ध्रु ॥ काय तुज नाहीं कृपा । विश्वाचिया मायबापा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । माझी वदे तुह्मांहूनि ॥ ३ ॥

२३२२. काय ज्ञानेश्वरीं उणें । तिंहीं पाठविलें धरणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐकोनियां लिखित । ह्मूण जाणवली हे मात ॥ ध्रु ॥ तरी जाणे धणी । वदे सेवकाची वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवा [त. ०देवा । होता सांभाळी हा ठेवा ॥ .] । होतां सांभाळावें देवा ॥ ३ ॥

२३२३. ठेवूनियां डोई । पायीं जालों उतराई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण तें तुह्मी जाणां । मी तराळ नारायणा ॥ ध्रु ॥ प्रसंगीं वचन । दिलें तें चि खावें अन्न ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भार । तुह्मी जाणां थोडा फार ॥ ३ ॥

उपदेश अभंग ॥ ११ ॥

२३२४. नको कांहीं पडों ग्रंथाचिये [दे. ग्रंथाचे.] भरीं । शीघ्र व्रत करीं हें चि एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाचिये चाडे आळवावें देवा । ओस देहभावा पाडोनियां ॥ ध्रु ॥ साधनें घालिती काळाचिये मुखीं । गर्भवास सेखीं [दे. सेकीं.] न चुकती ॥ २ ॥ उधाराचा मोक्ष होय [पं. नोहे.] नव्हे ऐसा । पतनासी इच्छा आवश्यक ॥ ३ ॥ रोकडी पातली अंगसंगें जरा । आतां उजगरा कोठवरि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे घालीं नामासाटीं उडी । पांडुरंग थडी पाववील ॥ ५ ॥

२३२५. नाहीं देवापाशीं मोक्षाचें गांठोळें । आणूनि निराळें द्यावें हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियांचा जय साधुनियां मन । निर्विषय कारण असे तेथें ॥ ध्रु ॥ उपास पारणीं अक्षरांची आटी । सत्कर्मा शेवटीं असे फळ ॥ २ ॥ आदरें संकल्प वारीं अतिशय । सहज तें काय दुःख जाण [पं. जाणे.] ॥ ३ ॥ स्वप्नींच्या घायें विवळसी [दे. त. विळवसी.] वांयां । रडे रडतियासवें मिथ्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे फळ आहे मूळापाशीं । शरण देवासीं जाय वेगीं ॥ ५ ॥

२३२६. [दे. त. तजिलें.] त्यजिलें भेटवी आणूनि वासना । दाविल्याचे जना काय काज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आळवावें देवा भाकूनि करुणा । आपुलिया मना साक्ष [पं. साक्षे.] करीं ॥ ध्रु ॥ नाहीं जावें यावें दुरूनि लागत । आहे साक्षभूत अंतरींचा ॥ २ ॥ तुका [पं. ह्मणे तो हा.] ह्मणे हा आहे कृपासिंधु । तोडी भवबंधु तात्काळिक ॥ ३ ॥

२३२७. गोविंद गोविंद । मना लागलिया छंद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग गोविंद ते काया । भेद नाहीं देवा तया ॥ ध्रु ॥ आनंदलें मन । प्रेमें पाझरती लोचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळी । जेवी नुरे चि वेगळी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२३२८. [पं. जय ज्याचें.] ज्याचें जया ध्यान । तें चि होय त्याचें मन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि अवघें सारा । पांडुरंगा दृढ धरा ॥ ध्रु. ॥ सम खूण त्याचे पाय । उभा व्यापक विटे ठाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नभा । परता अनूचा ही गाभा ॥ ३ ॥

२३२९. पाहुनियां ग्रंथ करावें कीर्तन । तेव्हां आलें जाण फळ त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरि वांयां केली तोंडपिटी । उरी ते शेवटी [पं. उरलीं आहे.] उरलीसे ॥ ध्रु. ॥ पढोनियां वेद हरिगुण [पं. गाये.] गावे । ठावें तें जाणावें तेव्हां जालें ॥ २ ॥ [दे. तप तिथटिण.] तपतीर्थाटणें तेव्हां कार्यसिद्धि । स्थिर राहे बुद्धि हरिच्या नामीं ॥ ३ ॥ यागयज्ञादिक काय दानधर्म । तरि फळ नाम कंठीं राहे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नको काबाडाचे भरी । पडों सार धरीं हें चि एक ॥ ५ ॥

२३३०. सुखें खावें अन्न । त्याचें करावें चिंतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. त्याचें दिलें त्यासी पावे । फळ आपणासी फावे ॥ . दे. पूर्वी पं. प्रमाणें होतें, मागून फिरविलें आहे.] त्याचें दिलें त्यासी । पावे फळ आपणासी ॥ ध्रु. ॥ आहे हा आधार । नाम त्याचें विश्वंभर ॥ २ ॥ नाहीं रिता ठाव । तुका ह्मणे पसरीं भाव ॥ ३ ॥

२३३१. संकोचोनि काय जालासी लहान । घेईं अपोशण ब्रह्मांडाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करोनि पारणें आंचवें संसारा । उशीर उशिरा लावूं नको ॥ ध्रु. ॥ [त. घरकुल्यानें.] घरकुलानें होता पडिला अंधार । तेणें केलें फार कासावीस ॥ २ ॥ झुगारूनि दुरी लपविलें काखे । तुका ह्मणे वाखे कौतुकाचे ॥ ३ ॥

२३३२. माझ्या बापें मज दिधलें भातुकें । ह्मणोनि कवतुकें क्रीडा करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केली आळी पुढें बोलिलों वचन । उत्तम हें ज्ञान आलें त्याचें ॥ ध्रु. ॥ घेऊनि विभाग जावें लवलाह्या । आलेति [त. त्या.] या ठाया आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ज्ञानदेवीं समुदाय । करावा मी पाय येइन वंदूं ॥ ३ ॥

२३३३. ज्ञानियांचा गुरुं [पं. तूं. त. ०राजा गुरु महा०.] राजा महाराव । ह्मणती ज्ञानदेव ऐसें तुह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज पामरा हें काय थोरपण । पायींची वाहाण पायीं बरी ब्रह्मादिक जेथें तुह्मां वोळगणे [पं. वोळगण । आणीक तुळणें०.] । इतर तुळणें काय पुरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणे [पं. नेणों.] युक्तीची ते खोली । ह्मणोनि ठेविली पायीं डोई ॥ ३ ॥

२३३४. बोलिलीं लेंकुरें । वेडीं वांकुडीं उत्तरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा क्षमा अपराध । महाराज तुह्मी सिद्ध ॥ ध्रु. ॥ नाहीं विचारिला । अधिकार म्यां आपुला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्ञानेश्वरा । राखा पायांपें किंकरा ॥ ३ ॥
॥ ११ ॥

२३३५. काय तुह्मी जाणां । करूं अव्हेर नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी या लटिक्याची गोही [त. ग्वाही.] । निवडली दुसरे ठायीं ॥ ध्रु. ॥ कळों अंतरींचा गुण । नये फिटल्यावांचून [पं. फुटल्या०.] ॥ २ ॥ आणिलें अनुभवा । जनाच्या हें ज्ञानदेवा ॥ ३ ॥ आणीक कोणी भिती । [पं. याच्या.] त्यांच्या चिंतनें विश्रांति ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बीज पोटीं । फळ तैसें चि सेवटीं ॥ ५ ॥

२३३६. अविश्वासीयाचें शरीर सुतकी । विटाळ पातकी भेद [पं. वाहे.] वाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय त्याचा वेल जाईल मांडवा । होता तैसा ठेवा [पं. पुढें आला.] आला पुढें ॥ ध्रु. ॥ मातेचा संकल्प व्हावा राजबिंडा । [दे.

विषयानुक्रम

कपाळीचें. त. कपाळीचें तोंडा उभें ठाके.] कपाळींचा धोंडा उभा ठाके ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसा कुचराचा दाणा । परिपाकीं अन्ना [पं. परिपाका जाणा रसा नये ।.] न मिळे जैसा ॥ ३ ॥

२३३७. तामसाचीं तपें पापाची सिदोरी । तमोगुणें भरी [पं. घातलेसे.] घातले ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राज्यमदा आड सुखाची संपत्ति । उलंघूनि जाती निरयगांवा ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियें दमिलीं इच्छा [दे. जिति. पं. जिती. त. जीते.] जीती जीवीं । नागविती ठावीं नाहीं पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरिभजनावांचून । करिती तो सीण पाहों नये ॥ ३ ॥

२३३८. हरिकथेवांचून [पं. हरिकथेविण.] इच्छिती स्वहित । हरिजन [पं. हरिजनि चित्त न घाला तेथें.] चित्त न घला तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाईल भंगोन आपुला विश्वास । होईल या नास कारणांचा ॥ ध्रु. ॥ ज्याचिया बैसावें भोजनपंगती । त्याचिया संगती तैसें खावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय जालेसि जाणते । देवा ही परते थोर तुह्मी ॥ ३ ॥

२३३९. सेवकें करावें स्वामीचें वचन । त्यासी हुंतूंपण कामा नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेईल जीव कां सारील परतें । भंगलिया चित्तें सांदी जेना [दे. सांदी जनां.] ॥ ध्रु. ॥ खद्योतें दावावी रवी केवीं वाट । आपुलें चि नीट उसंतावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो ज्ञानाचा सागर । परि नेंदी अगर भिजों भेदें ॥ ३ ॥

२३४०. जयाचिये द्वारीं सोन्याचा पिंपळ । अंगीं ऐसें बळ रेडा बोले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करील तें काय नव्हे महाराज । परि पाहे बीज शुद्ध अंगीं ॥ ध्रु. ॥ जेणें हे घातली मुक्तीची गवांदी । मेळविली मांदी वैष्णवांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें सुखा काय उणें । राहे समाधानें चित्ताचिया ॥ ३ ॥

२३४१. बहुतां छंदाचें बहु वसे जन । नये वांटूं मन त्यांच्या संगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करावा जतन आपुला विश्वास । अंगा आला रस आवडीचा ॥ ध्रु. ॥ सुखाची समाधि हरिकथा माउली । विश्रांति साउली सिणलियांची [पं. सिणलिया.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बुडे बांधोनि दगड । तेथें काय कोड धांवायाचें ॥ ३ ॥

२३४२. हरिकथे नाहीं । विश्वास ज्याचे ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ॥ त्याची वाणी अमंगळ । कान उंदराचें [पं. उंदिराचें.] बीळ ॥ ध्रु. ॥ सांडुनि हा रस । करिती आणीक सायास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पिसीं । वांयां गेलीं किती ऐसीं ॥ ३ ॥

२३४३. प्रेम अमृताची धार । वाहे देवा [त. देवा हे. पं. देवाचे.] ही समोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. उर्ध्व वाहिणी.] उर्ध्ववाहिनी हरिकथा । मुगुटमणि [पं. सकळ तीर्थां.] सकळां तीर्थां ॥ ध्रु. ॥ [पं. जीवाचें.] शिवाचें जीवन । जाळी महादोष कीर्तन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरि । इची स्तुति वाणी थोरी ॥ ३ ॥

२३४४. आतां माझ्या मना । इची घडो उपासना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें [पं. करीं गा पांडुरंगा ।.] करीं पांडुरंगा । प्रेम वोसंडेसें अंगा ॥ ध्रु. ॥ सर्व काळ नये । वाचे विट आड भये ॥ २ ॥ तुका वैष्णवांसंगती । हें चि [पं. भोजनपंगती.] भजन पंगती ॥ ३ ॥

२३४५. उपास [त. कडाडी.] कराडी । तिहीं करावीं बापुडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी विठोबाचे दास । चिंता [दे. झुगारावी.] झुगारिली आस ॥ ध्रु. ॥ भक्तीच्या उत्कर्षें । नाहीं मुक्तीचें तें पिसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळ । अंगीं आमुच्या सकळ ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२३४६. करविली तैसी केली कटकट । वांकडें [त. वांकडी कां नीट०. पं. वांकुडें हे नीट०.] कीं नीट देव जाणे ॥ १ ॥ कोणाकारणें हें जालेंसे निर्माण । देवाचें कारण देव जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी या अभिमाना वेगळा । घालूनि गोपाळा भार असें ॥ ३ ॥

२३४७. तुह्मी येथें पाठविला धरणेकरी । त्याची जाली परी आइका ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय पुढें वाढवुनि विस्तार । जाला समाचार आइका तो ॥ ध्रु ॥ देवाचे उचित एकादश अभंग । महाफळ त्याग करूनि गेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा समर्पूनि पायीं । जालों उतराई ठावें असो ॥ ३ ॥

॥ ३१ ॥

२३४८. मरण माझें मरोन गेलें । मज केलें अमर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठाव पुसिलें बुड पुसिलें । वोस वोसलें देहभावा [पं. देहभाव.] ॥ ध्रु ॥ आला होता गेला पूर । धरिला धीर जीवनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बुनादीचें । जालें साचें उजवणें ॥ ३ ॥

२३४९. माझे लेखीं देव मेला । असो त्याला असेल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोष्टी न करीं नांव नेघें । गेलों दोघें खंडोनी ॥ ध्रु ॥ स्तुतिसमवेत निंदा । केला धंदा [पं. धांवा.] उदंड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निवांत ठेलों । वेचित आलों जीवित्व ॥ ३ ॥

२३५०. [पं. लवविली.] लवविलें तया सवें लवे [त. लविजेती.] जाती । अभिमाना हातीं सांपडेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोळिवेचें लेणें विष्णुदासां साजे । तेथें भाव दुजे हारपती ॥ ध्रु ॥ अर्चन वंदन नवविधा भक्ति । दया क्षमा शांति तया ठायीं ॥ २ ॥ तये गांवीं नाहीं दुःखाची वसती । अवघा चि भूतीं नारायण ॥ ३ ॥ अवघें चि जालें सोंवळें ब्रह्मांड । विटाळाचें तोंड न देखती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे गाजे वैकुंठीं सोहळा । [पं. आणि या भूमंडळा०.] याही भूमंडळामाजी कीर्ति ॥ ५ ॥

२३५१. पंढरीची वारी आहे माझे घरीं । आणीक न करीं तीर्थव्रत ॥ १ ॥ व्रत एकादशी करीन उपवासी । गाइन [पं. उपासी (ह्मणजे “उपवासी” व “उपासी” असे दोन शब्द यांत आहेत.)] अहर्निशीं मुखीं नाम ॥ २ ॥ नाम विठोबाचें घेईन मी वाचे । बीज कल्पांतींचें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२३५२. संपदा सोहळा नावडे मनाला । [पं. करितों.] करी तें टकळा पंढरीचा ॥ १ ॥ जावें पंढरिसी [पं. उद्योग मानसीं.] आवडी मनासी । कधीं एकादशी आषाढी हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें आर्त ज्याचे मनीं । त्याची चक्रपाणी वाट पाहे ॥ ३ ॥

२३५३. कथनी पठणी करूनि काय । वांचुनि रहणी वांयां जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखीं वाणी अमृतगोडी । मिथ्या भुकें चरफडी ॥ ध्रु ॥ पिळणी पाक करितां दगडा । काय जडा होय तें ॥ २ ॥ मधु मेळवूनि माशी । आणिका [पं. आणिकासी पारधीया ।.] सांसी पारधिया ॥ ३ ॥ मेळऊनि धन मेळवी माती । लोभ्या हातीं तें चि मुखीं ॥ ४ ॥ आपलें केलें आपण खाय । तुका वंदी त्याचे पाय ॥ ५ ॥

२३५४. उमटती वाणी । वाटे नामाचिया ध्वनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें सेवन उपकारा । द्यावें द्यावें या उत्तरा ॥ ध्रु ॥ सरळ आणि मृद । कथा पाहावी ते [दे. उर्ध.] ऊर्ध्व ॥ २ ॥ गात [पं. जातो.] जात तुका । हा चि उपदेश आइका ॥ ३ ॥

२३५५. कथाकाळींची मर्यादा सांगतों ते भावें वंदा । प्रीतीनें गोविंदा हें चि एक आवडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ टाळ वाद्य गीत नृत्य [पं. अंतःकरण] अंतःकरणें प्रेमभरित । वाणिता तो कीर्त तद्भावने लेखावा ॥ ध्रु. ॥ नये अळसें मोडूं अंग कथे कानवडें ढुंग । हेळणेचा रंग दावी तो चांडाळ ॥ २ ॥ तोंडीं विडा माने ताठा थोरपणें घाली गेंठा [त. गाठा] । चित्त नेदी नामपाठा गोष्टी लावी तो चांडाळ ॥ ३ ॥ कथे इच्छी मान दावूनियां थोरपण । रजा संकोच [त. संकोचोन.] न लुगडीं सांवरी तो चांडाळ ॥ ४ ॥ आपण बैसे बाजेवरी [दे. सामान] सामान्य हरिच्या दासां धरी । तरि तो सुळावरी वाहिजे निश्चयेसीं ॥ ५ ॥ येतां न करी नमस्कार कर जोडोनियां नम्र । न [दे. त. ह्मणवितां.] ह्मणतां थोर आणिकां खेटी तो चांडाळ ॥ ६ ॥ तुका विनवी जना कथे नाणावें अवगुणा । करा नारायणा ॠणी समर्पक भावें ॥ ७ ॥

२३५६. कथा देवाचें ध्यान कथा साधना मंडण । कथे ऐसें पुण्य आणीक नाहीं सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा साच खरा भाव । कथेमाजी उभा देव ॥ ध्रु. ॥ मंत्र स्वल्प जना उच्चारितां वाचे मना । ह्मणतां नारायणा क्षणें जळती महा दोष ॥ २ ॥ भावें करितां कीर्तन तरे तारी आणीक जन । भेटे नारायण संदेह नाहीं ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२३५७. कथा त्रिवेणीसंगम देव [दे. भक्त आणि देव नाम] भक्त आणि नाम । तेथींचें उत्तम चरणरज वंदितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळती दोषांचे डोंगर शुद्ध होती नारी नर । गाती ऐकती सादर जे पवित्र हरिकथा ॥ ध्रु. ॥ तीर्थें तया ठाया येती पुनीत व्हावया । पर्वकाळ पांया तळीं वसे वैष्णवां ॥ २ ॥ अनुपम्य हा महिमा नाहीं द्यावया उपमा । तुका ह्मणे ब्रह्मा नेणे वर्णूं या सुखा ॥ ३ ॥

२३५८. सांडूनि कीर्तन न करीं आणीक काज । नाचेन निर्लज्ज तुझ्या रंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीचें आर्त पुरवीं पंढरिराया । शरण तुझ्या पायां या चि लागीं ॥ ध्रु. ॥ टाळी [दे. बाहूनियां त. बाहोनियां.] वाऊनियां विठ्ठल ह्मणेन । तेणें निवारीन भवश्रम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा दुपेक्षावें आह्मां । न्यावें निजधामा आपुलिया ॥ ३ ॥

२३५९. जळती कीर्तनें । दोष पळतील विघ्नें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि बळिवंत गाढें । आनंद करूं दिंडीपुढें ॥ ध्रु. ॥ कळि पापाची हे मूर्ति । [पं. नामखर्ग] नामखड्ग घेऊं हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाऊं । बळें दमामे [पं. हे.] ही लावूं ॥ ३ ॥

२३६०. [पं. यमधर्म.] यम सांगे दूतां तुह्मां नाहीं तेथें सत्ता । जेथें होय कथा सदा घोष नामाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका जाऊं तया गांवां नामधारकाच्या शिवां [त. सींवा. पं. शिवा.] । सुदर्शन यावा घरटी फिरे भोंवती ॥ ध्रु. ॥ चक्र गदा घेउनी हरि उभा असे [दे. येवा] त्याचें द्वारीं । लक्ष्मी कामारी रिद्धिसिद्धीसहित ॥ २ ॥ ते वळियाशिरोमणी हरिभक्त ये मेदिनी । तुका ह्मणे कानीं यम सांगे दूतांचे ॥ ३ ॥

२३६१. कान्हया रे जगजेठी । देईं भेटी एकवेळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मोकलिलें वनीं । सावजांनीं वेढिलें ॥ ध्रु. ॥ येथवरी होता संग । अंगें अंग लपविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहिलें मागें । एवढ्या वेगें अंतरला ॥ ३ ॥

२३६२. आपुल्या आह्मी पुसिलें नाहीं । तुज कांहीं कारणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें मागें धांवत आलों । कांहीं बोलों यासाटीं ॥ ध्रु. ॥ बहुत दिस [पं. दिवस] होतें मनीं । घ्यावी धणी एकांतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभा राहें । कान्हो पाहें मजकडे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२३६३. धन्य [पं. बाबा ऐशा०.] बा ह्मा ऐशा नारी । घरीं दारीं नांदती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चोरूनिया तुजपाशीं । येतां त्यांसी न कळतां ॥ छ ॥ दोन्हीं ठायीं समाधान । सम कठिण [पं. बहुता चि ।] बहुतचि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवासाठीं । दुर्लभ भेटी ते देवा ॥ ३ ॥

२३६४. उदासीना पावल्या वेगीं । अंगा अंगीं जडलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेटाळिला भोंवता हरी । [दे. त. पं. मयोरफेरीं.] मथूरफेरीं नाचती ॥ छ ॥ मना आले करिती चार । त्या फार हा एकला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणीं । निरंजनीं [दे. त. निराजनी.] मीनलिया ॥ ३ ॥

२३६५. विषमाची [दे. विशमाची.] शंका वाटे । सारिखें भेटे तरी सुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि चोरिलें जना । आल्या [दे. त. पं. राणां] रानां एकांतीं ॥ छ ॥ दुजियासी कळों नये । जया सोय नाहीं हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोकळें मन । नारायण भोगासी ॥ ३ ॥

२३६६. आलिंगन कंठाकंठीं । पडे मिठी सर्वांगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न घडे मागें [पं. परतो.] परतें मन । नारायण संभोगी ॥ छ ॥ वचनासी वचन मिळे । रिघती डोळे डोळियांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतर्ध्यानीं । जीव जीवनीं विराल्या ॥ ३ ॥

२३६७. कोणी सुना कोणी लेंकी । कोणी एकी [पं. संतता.] सतंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघियांची जगनिंद [त. जगनिंद्य.] । जाली धिंद सारखी ॥ छ ॥ अवघ्या अवघ्या चोरा । विना वरा मायबापा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करा सेवा । आलें जीवावर तरी ॥ ३ ॥

२३६८. येथील जे [दे. जें.] एक घडी । तये जोडी पार नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ती त्यांचा सासुरवास । कैंचा रस हा तेथें ॥ छ ॥ अवघे दिवस गेले कामा । हीं जन्मा खंडण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रतल्या [पं. रातल्या.] जनीं । सोडा झणी कान्होबा ॥ ३ ॥

॥ ८ ॥

२३६९. चिंता नाहीं गांवीं विष्णुदासांचिये । घोष जयजयकार सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायण घरीं सांठविलें धन । अवघे चि वाण तया पोटीं ॥ छ ॥ सवंग सकळां पुरे धणीवरी । सेवावया नारी नर बाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें आनंदी आनंदु । गोविंदें गोविंदु पिकविला ॥ ३ ॥

२३७०. करिती तया वेवासाव आहे । येथें व्हा रे साहे एकां एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गातां आइकतां समान चि घडे । लाभें लाभ जोडे विशेषता ॥ छ ॥ प्रेमाचें भरतें भातें घ्यावें अंगीं । नटे टाळी रंगीं शूरत्वेंसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुजन्मांचें खंडण । होईल हा सीण निवारोनि ॥ ३ ॥

॥ २ ॥

स्वामीचें अभंगींचें नांव काढून सालोमालो आपुलें नांव घालीत त्यावर अभंगा ॥ ८ ॥

२३७१. नाहीं घाटावें लागत । एका सितें कळें भात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षीर निवडतें [दे. निवडितें.] पाणी । चोंची हंसाचिये आणी ॥ छ ॥ आंगडें फाडुनि घोंगडें करी । अवकळा तये परी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कण । भुसीं निवडे कैंचा सीण ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२३७२. सालोमालो हरिचे दास । ह्मणउन केला [पं. अवघा केला.] अवघा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें बचमंगळ केलें । ह्मणती एकांचें आपुलें ॥ ध्रु ॥ मोडूनि संतांचीं वचनें । करिती आपणां भूषणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कवी । जगामधीं रूढ दावी ॥ ३ ॥

२३७३. [पं. जयांचे.] जायाचे अळंकार । बुडवूनि होती चोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांसी [ताडण चि.] ताडणाची पूजा । योग घडे ब-या वोजा ॥ ध्रु ॥ अभिलाषाच्या सुखें । अंतीं होती काळीं मुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरा । होय भूषण मातेरा ॥ ३ ॥

२३७४. कालवूनि विष । केला अमृताचा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा अभाग्याच्या बुद्धि । सत्य लोपी नाहीं शुद्धि ॥ ध्रु ॥ नाक कापुनि लावी सोनें । कोण अळंकार तेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बावी । मोडूनि मदार बांधावी ॥ ३ ॥

२३७५. कण भुसाच्या आधारें । परि तें निवडितां बरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. काय घोंगालि पाधाणी ।. पं. काय धोंगाणी पादाणी । घाटी ताकामध्यें लोणी ॥ .] काय घोंघाणिया घाणी । ताकामध्यें घाटी लोणी ॥ ध्रु ॥ सुइणीपुढें चेंटा । काय लपविसी चाटा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्ञान । दिमाकाची [पं. भणभण.] भनभन ॥ ३ ॥

२३७६. क्लिल तेथें विका । माती नांव ठेवूनि चुका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तो निवाड्याचा ठाव । ख-या खोट्या निवडी भाव ॥ ध्रु ॥ ग-हवारे हा विधि । पोट वाढविलें चिंधी ॥ २ ॥ लावूं जाणे विल्हे । तुका साच [पं आणि.] आणिक कल्हे ॥ ३ ॥

२३७७. विषयीं अद्वये । त्यासी आह्मां सिवों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव तेथुनि निराळा । असे निष्काम [दे. त. निःकाम] वेगळा ॥ ध्रु ॥ वासनेची बुंथी [पं. गुंती.] । तेथें कैची ब्रह्मस्थिति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. असा] असतां देहीं । तेथें नाहीं [दे. त. जेमेतीं. पं. जमेति.] जमतीं ॥ ३ ॥

२३७८. नमितों या देवा । माझी एके ठायीं सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुणअवगुण निवाडा । ह्मैस ह्मैस रेडा रेडा ॥ ध्रु ॥ जनीं जनार्दन । साक्ष त्यासी लोटांगण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खडे । निवडूं दळगीं घडघडे ॥ ३ ॥
॥ ८ ॥

२३७९. जीव [पं. जीवती.] जीती जीवना संगें । मत्स्या मरण त्या वियोगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जया चित्तीं जैसा भाव । तयां जवळि तैसा देव ॥ ध्रु ॥ सकळां [दे. पाडीये.] पडिये भानु । परि त्या कमळाचें जीवनु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माता । वाहे [दे. तान्हें याची.] तान्हयाची चिंता ॥ ३ ॥

२३८०. मुंगीचिया घरा कोण जाय [पं. धाडी.] मूळ । देखोनियां गूळ धांव घाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याचकाविण काय खोळंबला दाता । तोचि धांवे हिता आपुलिया ॥ ध्रु ॥ उदक अन्न काये ह्मणे मज खा ये । भुकेला तो जाये चोजवीत ॥ २ ॥ व्याधी पिडिला धांवे वैद्याचिया घरा । दुःखाच्या परिहारा आपुलिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जया आपुलें स्वहित । करणें तो चि प्रीत धरी कये ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२३८१. जन्मांतरिंचा परिट न्हावी । जात ठेवी त्यानें ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाखर जैसा चरचरी । तोंड करी संव दणी ॥ ध्रु ॥ [पं. पूर्वजन्मीं.] पूर्व जन्म शिखासूत्र । मळ मूत्र अंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करिती निंदा । धुवटधंदा पुढिलांचा ॥ ३ ॥

२३८२. नाम [पं. नामद्वेषी दे. त. नाम दुसी] दूषी त्याचें नको दरषण । विष तें वचन वाटे मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अमंगळ वाणी नाइकवे [पं. नाइकावी] कानीं । निंदेची पोहणी [दे. पोहोणी.] उठे तेथें ॥ ध्रु ॥ काय [त. काय लभ्य असे त्याचिये०. दे. काय लभ्य त्याचिये०.] साच लभ्य त्याचिये वचनीं । कोणत्या पुराणीं दिली ग्वाही ॥ २ ॥ काय आड लावूं त्याचिया तोंडासी । आतां या जिभेसी [पं. जिव्हे.] काय करूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संत न मनिती त्यांस । घेऊं पाहे ग्रास यमदूत ॥ ४ ॥

२३८३. येऊनि नरदेहा झांकितील डोळे । बळें चि अंधळे होती लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उजडासरसी न चलती वाट । पुढील बोभाट जाणोनियां ॥ ध्रु ॥ बहु फेरे आले सोसोनि वोळसा । पुढें नाहीं ऐसा लाभ मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाऊं सादावीत वाट । भेटे तरी भेटो [त. पं. भेटे] कोणी तरी ॥ ३ ॥

२३८४. नव्हे जाखाई जोखाई । मायराणी मेसाबाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बळिया माझा पंढरिराव । जो या देवांचा [पं. यादवांचा] ही देव ॥ ध्रु ॥ रंडी चंडी शक्ति । [दे. पं. मद्यमांस.] मद्यमांसातें भक्षिती ॥ २ ॥ बहिरव खंडेराव । रोटीसुटीसाटीं देव ॥ ३ ॥ गणोबा [पं. गणोजी.] विक्राळ । लाडुमोदकांचा काळ ॥ ४ ॥ मुंज्या ह्मैसासुरें [पं. हौसासुर.] । हें तों कोण लेखी पोरें ॥ ५ ॥ वेताळें [पं. वेताळ फेताळ । जळो त्यांचें तोंड काळ ॥ .] फेताळें । जळो त्यांचें तोंड काळें ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं । धरा रखुमाईचा पती ॥ ७ ॥

२३८५. पडतां जड भारी । दासीं आठवावा हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तो होऊं नेदी सीण । आड घाली सुदर्शन ॥ ध्रु ॥ [पं. हरिनामाच्या.] नामाच्या चिंतनें । बारा वाटा पळती विघ्नें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे प्राण । करा देवासी अर्पण ॥ ३ ॥

२३८६. मायें मोकलिलें कोठें जावें बाळें । आपुलिया बळें न वंचे [पं. वांचे.] तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुसोनियां पळे सांडुनियां [पं. सोडुनियां.] ताट । मागें पाहे वाट यावें ऐसी ॥ ध्रु ॥ भांडवल आह्मां आळी करावी हे । [दे. आपणें.] आपणची माये धांवसील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळी करुनियां निकी । देसील भातुकीं बुझाऊनि ॥ ३ ॥

२३८७. नागर [पं. गोंडें.] गोडें बाळरूप । तें स्वरूप काळीचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाईगोपाळांच्या संगें । आलें लागें पुंडलीका ॥ ध्रु ॥ तें हें ध्यान दिगंबर [दे. त. दिगांबर.] । कटीं कर मिरवती ॥ २ ॥ नेणपणें [पं. नेणपणें] उगें चि उभें । भक्तिलोभें राहिलें ॥ ३ ॥ नेणे वरदळाचा मान । विटे चरण सम उभें ॥ ४ ॥ सहज कटावरी हात । दहींभात शिदोरी ॥ ५ ॥ मोहरी पांवा गांजिवा पाठीं । धरिली काठी ज्या काळें ॥ ६ ॥ रम्य स्थळ चंद्रभागा । पांडुरंगा क्रीडेसी ॥ ७ ॥ भीमा दक्षणमुख वाहे । दृष्टी पाहे समोर ॥ ८ ॥ तारावेसे मूढ लोक । दिली भाक पुंडलिका ॥ ९ ॥ तुका ह्मणे वैकुंठवासी । भक्तांपासीं राहिला ॥ १० ॥

२३८८. विठ्ठलनामाचा नाहीं ज्या विश्वास । तो वसे उदास नरकामध्यें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयासी बोलतां होईल विटाळ । [पं. न वजे तो०.] नव जाये तो जळस्नान करितां ॥ ध्रु ॥ विठ्ठळनामाची [पं. ज्या नाहीं.] नाहीं ज्या आवडी । त्याची काळ घडी लेखिताहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज विठोबाची आण । जरी प्रतिवचन करिन त्यासी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२३८९. तया घडले सकळ नेम । मुखीं विठोबाचें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न लगे सिणावें । आणिक वेगळाल्या भावें । वाचे उच्चारावें । रामकृष्णगोविंदा ॥ छ्रु ॥ फळ पावाल अवलिळा । भोग वैकुंठ सोहळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या नांवें । तो चि होइजे [दे. होइजेल.] स्वभावें ॥ ३ ॥

२३९०. पुराणप्रसिद्ध सीमा । नामतारकमहिमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें जाळी महा दोष । पुढें नाहीं गर्भवास ॥ छ्रु ॥ जें निदिलें शास्त्रें । वंद्य जालें नाममात्रें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । त्रिभुवनीं नामठसा ॥ ३ ॥

२३९१. नाम घेतां न लगे मोल । नाममंत्र नाहीं खोल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दों चि [दे. त. "चि" नाहीं.] अक्षरांचें काम । उच्चारावें राम राम ॥ छ्रु ॥ नाहीं वर्णधर्मयाती [दे. त. वर्णाधम०.] । नामीं अवघीं चि [त. पं. "चि" नाही.] सरतीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । चैतन्य [पं. चैतन्य हें निज ०.] निजधाम ॥ ३ ॥

२३९२. नाम घेतां वांयां गेला । ऐसा कोणें आईकिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगा विनवितों तुह्मांसी । संत महंत सिद्ध ऋषी ॥ छ्रु ॥ नामें तरला नाहीं कोण । ऐसा द्यावा निवडून ॥ २ ॥ सलगीच्या उत्तरा । तुका ह्मणे क्षमा करा ॥ ३ ॥

२३९३. फुकाचें तें लुटा सार । व्हा रे अमर सदैव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं गर्भवास पुढती । डोंगर जळती दोषांचे ॥ छ्रु ॥ उदंड भावें उदंड घ्यावें । नाम गावें आवडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरिच्या घरीं । देशा उरीं न सीणीजे [पं. सीणी.] ॥ ३ ॥

॥ १५ ॥

२३९४. प्रीति नाहीं [पं. रायें वर्जियेली] राया वर्जिली ते कांता । परी तिची सत्ता [पं. सर्वावरी.] जगावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे [पं. दांभी.] दंभी जालों तरी तुझे भक्त । वास यमदूत न पाहाती ॥ छ्रु ॥ राजयाचा पुत्र अपराधी देखा । तो काय आणिकां दंडवेल ॥ २ ॥ [पं. बाहातर खोडा घोडे देव०.] वाहातरी खोडी परी देवमण कंठीं । तैसा [पं. तैसा मी जग०.] जगजेठी ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

२३९५. करावा उद्धार किंवा घ्यावी हारी । एका बोला स्थिरी [पं. राहवें.] राहें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरसनें [पं. निराने.] माझा होईल संदेह । अवघें चि आहे मूळ पायीं ॥ छ्रु ॥ राहिलों चिकटूण कांहीं चि न कळे । कोणा [पं. कोण्या नेणें.] नेणों काळें उदय भाग्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु उद्वेगला जीव । भाकीतसें कीव देवराया ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२३९६. आलिया भोगासी असावें सादर । देवावरी भार घालूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तो कृपासिंधु निवारी सांकडें । येर तें बापुडें काय रंक [दे. त. रंकें.] ॥ छ्रु ॥ [पं. भवाचिया.] भयाचिये पोटीं दुःखाचिया रासी । शरण देवासी जातां भलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे काय त्या करितां । चिंतावा तो आतां विश्वंभर ॥ ३ ॥

२३९७. भोग तो न घडे संचितावांचूनि । करावें तें मनीं समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनी मनीं मानू नये खेद [दे. पं. ०खेदु । ह्मणावा गोविंदु०.] । ह्मणावा गोविंद वेळोवेळां ॥ छ्रु ॥ आणिकां रुसावें न लगे बहुतां । आपुल्या संचितावांचूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भार घातलिया वरी । होईल कैवारी नारायण ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२३९८. निर्वैर व्हावें सर्वभूतांसवें । साधन बरवें हें चि एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च अंगीकार करिल [पं. करी.] नारायण । बडबड तो सीण येणेंविण ॥ ध्रु. ॥ सोइरें पिशुन समान चि घडे । चित्त पर ओढे उपकारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त जालिया निर्मळ । तरि च सकळ केलें होय ॥ ३ ॥

२३९९. दिली चाले वाचा । क्षय मागिल्या तपाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रिद्धि सिद्धि येती घरा । त्याचा करिती पसारा ॥ ध्रु. ॥ मानदंभांसाटीं । पडे देवासवें तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मेवा । कैचा वेठीच्या [पं. वेठीचा नदैंवा. दे. वेठीच्या नदवां.] निर्दैवां ॥ ३ ॥

२४००. तापल्यावांचून नव्हे अळंकार । पिटूनियां सार उरलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कदाकाळीं [पं. शुद्ध नव्हे.] नव्हे शुद्ध जाति । नासें शत्रु होती मित्र ते चि ॥ ध्रु. ॥ कळिवर बरें भोगूं द्यावें भोगां । फांसिलें तें रोगा हातीं सुटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन करावें [पं. पाटेळ] पाठेळ । साहावे चि जाळ सिजेवरि ॥ ३ ॥

२४०१. पाठेळ करितां न साहावे वारा । साहेलिया ढोरा गोणी चाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपणां आपण हे चि कसवटी । हर्षामर्ष पोटीं विरों द्यावे ॥ ध्रु. ॥ नवनीत तोंवरी कडकडी लोणी । निश्चळ होऊनी राहे मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी जग टाकी घाया । त्याच्या पडे पायां जन मग ॥ ३ ॥

२४०२. [पं. कावळिया.] कावळियासी नाहीं दया उपकार । काळिमा अंतर विटाळसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें कुघनाचें जिणें अमंगळ । घाणेरी वोंगळ वदे पाणी ॥ ध्रु. ॥ कडु भोपळ्याचा उपचारें पाक । सेविल्या तिडीक कपाळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विष सांडूं नेणे [पं. नये] साप । आदरें तें पाप त्याचे ठायीं ॥ ३ ॥

२४०३. लाभ खरा नये तुटी । नाहीं आडखळा भेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय अवधिया देशा । येथें संचलासी [दे. त. सचलाची.] तैसा ॥ ध्रु. ॥ मग न लगे पारखी । अवघीं [पं. सकळ] सकट सारखीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोळे । रूपें भुलविले डोळे ॥ ३ ॥

२४०४. नको आतां पुसों कांहीं । लवलाहीं उसंती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाय वेगीं पंढरपुरा । तो सोयरा दीनांचा ॥ ध्रु. ॥ वचनाचा न [पं. वचनाचा न रिघे गोवा । रिघे देवासी शरण ॥ .] करीं गोवा । रिघें देवासीं शरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंता । बहु चिंता दीनाची ॥ ३ ॥

२४०५. बुद्धिहीनां जडजीवां । [पं. नका.] नको देवा उपेक्षूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परिसावी हे [पं. “हे” नाहीं.] विज्ञापना । आह्मां दीनां दासांची ॥ ध्रु. ॥ चिंतूनियां आले पाय । त्यांती काय वंचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुरुषोत्तमा । करीं क्षमा अपराध ॥ ३ ॥

२४०६. ह्मणऊनि काकुळती । येतों पुढतों पुढती । [पं. तुमचिया.] तुह्मां असे हातीं । कमळापती भांडार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फेडूं आलेती दरिद्र । तरी न लगे उशीर । पुरे अभयंकर । [पं. ठायीं.] ठाया ठाव रंकाशी ॥ ध्रु. ॥ कोठें न घली धांव । याजसाठीं [पं. त्यजिली.] तजिली हांव । घेऊं नेदी वाव । मना केला विरोध [पं. निरोव] ॥ २ ॥ कारणांच्या गुणें । वेळ काळ तोही नेणें । तुमच्या कीर्तनें । तुका तुह्मां जागवी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२४०७. बहु नांवें ठेविलीं [पं. स्तुतीची.] स्तुतीचे आवडी । बहुत या गोडी आली रसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु सोसें सेवन केलें बहुवस । बहु आला दिस गोमट्याचा ॥ ध्रु. ॥ बहुतां पुरला बहुतां उरला । बहुतांचा केला बहु नट ॥ २ ॥ बहु तुका जाला निकट वृत्ती । बहु काकुलती येऊनियां ॥ ३ ॥

२४०८. [दे. त. पं. येह.] इहलोकीं आह्मां वस्तीचें पेणें । उदासीन तेणें देहभावीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय [दे. त. पुरातें.] पुरतें कारण मारगीं । उलंघूनि वेगीं जावें स्थळा ॥ ध्रु. ॥ सोंगसंपादणी चालवितों वेव्हार । [पं. दे. अत्यंतिक आदर] अत्यंतीं आदरें नाहीं गोवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेंच लाविला संचिता । होइल घेतां देतां लाभ कोणां ॥ ३ ॥

२४०९. रोजकीर्दी [दे. त. रोज कीर्ति.] जमा धरुनी सकळ । खताविला काळ वरावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं होत झाड्यापाड्याचें लिगाड । हुजराती ते [पं. "ते" नाहीं.] गोड सेवा रुजू ॥ ध्रु. ॥ चोरासाटीं रदबदल [दे. त. आटा हाश. पं. अटाहास्य.] आटाहास । जळो जिणें [दे. दाश० त. दाष्ये०. पं. दास बहुताचे ।.] दास्य बहुताचें ॥ २ ॥ सावधान तुका निर्भर मानसीं । सालझाड्यापाशीं गुंपों नेणे ॥ ३ ॥

२४१०. त्रिविधकर्माचे वेगळाले भाव । निवडूनि ठाव [पं. दाखविले.] दाखविला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलियाचा झाडा राहिल्याचा ठाव । [त. सुखाच गौरव. पं. सुख तो गौरव.] सुख गौरव संतां अंगीं ॥ ध्रु. ॥ हिशेबें [त. हिसोबें.] आलें तें सकळांसी प्रमाण । तेथें नाहीं आन चालों येत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं [त. पापपुण्यें खंती. पं. पापपुण्या खंती] पापपुण्य खतीं । झाड्याची हुजती हातां आली ॥ ३ ॥

२४११. साकरेचें नाम घेतां कळे गोडी । तैसी आह्मां जोडी वैष्णवांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोक्ष गांठी असे ठेविला बांधोनी । सोस तो भजनीं आवडीचा ॥ ध्रु. ॥ भोजनाची चिंता माय वाहे बाळा । [दे. त. आह्मांसि.] आह्मां तरी खेळावरि चित्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी देहउपकारें । गाऊं निरंतर नाचों लागों ॥ ३ ॥

२४१२. सुखें घेऊं जन्मांतरें । [पं. हें चि.] एक बरें इहलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचे वारकरी । होतां थोरी जोडी हे ॥ ध्रु. ॥ हें [दे. या अंभगांतील "हें तों आले अनुभवा । पाहावें जीवावरूनि ॥ " हें कडवें. आणि पुढल्या अभंगांतील "हरिदासांचा समागम । अंगीं प्रेम विसावे ॥ " हें कडवें यांच्या जागा मागून आंकड घालून परस्पराशीं पालटल्या आहेत.] तों आलें अनुभवा । पाहावें जीवावरूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला त्याग । सर्वसंग ह्मणऊनि ॥ ३ ॥

२४१३. करूं जातां सन्निधान । [पं. क्षण.] क्षणि जन पालटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां गोमटे ते पाय । तुझे माय विठ्ठले ॥ ध्रु. ॥ हरिदासांचा समागम । अंगीं प्रेम विसांवे ॥ २ ॥ [दे. "तुका ह्मणे केला त्याग । सर्व संग ह्मणऊनि" ॥ असें मूळचा पाठ खोडून मागून केलें आहे, प्रथम मूळांतल्याप्रमाणेंच होतें.] तुका ह्मणे हें चि मन । इच्छादान मागतसे ॥ ३ ॥

२४१४. क्षीरं मागे तया रायतें वाढी । पाधानी गधडी ऐशा नांवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समयो जाणां समयो जाणां । भलतें नाणां भलतेथें ॥ ध्रु. ॥ [पं. मंगळ.] अमंगळ वाणी वदवी मंगळी [पं. अगळी.] । अशुभ वोंगळी शोमन तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें समयो ठाया ठाव । राहाडी ते वाव नरकाडी ॥ ३ ॥

२४१५. विंचा पीडी नांगी । ज्याचा दोष त्याचे अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला पाहिजे विचार । मन मित्र दावेदार ॥ ध्रु. ॥ मधुरा उत्तरीं । रांवा [पं. राखा.] खेळे उरावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रेडा । सुखें जाती ऐशा पीडा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२४१६. तीर्थींची अपेक्षा स्थळीं वाढे धर्म । जाणावें तें वर्म बहु पुण्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु बरी ऐसी भाविकांची जोडी । काळ नाहीं घडी जात वांयां ॥ ध्रु ॥ करूनी चिंतन करवावें आणिकां । तो या जाला लोकां नाव जगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे परउपकारी । त्यांच्या पायांवरी डोई माझी ॥ ३ ॥

२४१७. भयाची तों आह्मां चित्तीं । राहो खंती सकेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. "समर्पिलों०" आणि "करीन तें०" या कडव्यांच्या जागा परस्परांशी पालटल्या आहेत.] समर्पिलों जीवें भावें । काशा भ्यावें [पं. कारणा.] कारणें ॥ ध्रु ॥ करीन तें कवतुकें । अवघें निकें शोभेल [त. शोभलें] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप भरूं । दिस सारूं कवतुकें ॥ ३ ॥

२४१८. पाचारितां [पं. पावे] धावे । ऐसी ठायींची हे सवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोले करुणा वचनीं । करी कृपा लावी स्तनीं ॥ ध्रु ॥ जाणे कळवळा । भावसिद्धींचा जिव्हाळा [पं. सोहळा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । मागें मागें धांवे प्रेम ॥ ३ ॥

२४१९. कां जी माझे जीवीं । आळस ठेविला गोसावीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येवढा घात आणीक काय । चिंतनासी अंतराय ॥ ध्रु ॥ देहआत्म वंदी । केला घात कुबुद्धी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । कळवळी वाटे सीण ॥ ३ ॥

२४२०. दर्शनाचें आर्त जीवा । बहु देवा राहिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जाणसी तें करीं । विश्वंभरीं काय उणें ॥ ध्रु ॥ येथें जरी उरे चिंता । कोण दाता याहूनी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणवलें । आह्मां भलें एवढेंच ॥ ३ ॥

२४२१. बैसों पाठमोरीं । मना वाटे तैसें करीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि तूं जाणसी आवडी । बाळा बहुतांची परवडी ॥ ध्रु ॥ आपुल्याला इच्छा । मागों जया व्हावें जैशा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आई । नव्हसी उदास विठाई ॥ ३ ॥

२४२२. विश्वंभरा वोळे । बहुत हात कान डोळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें असे तेथें देखे [त. देखें.] । मागितलें तें [त. आइकें.] आइके ॥ ध्रु ॥ जें जें वाटे गोड । तैसें [पं. पुरविता कोडें.] पुरवितो कोड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटी । कांहीं पडों नेदी तुटी ॥ ३ ॥

२४२३. दाटे कंठ लागे डोळियां पाझर । गुणाची अपार दृष्टि वरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें सुखें छंदें घेईन सोंहळा । होऊनि निराळा पापपुण्यां ॥ ध्रु ॥ तुझ्या मोहें [पं. पडे.] पडो मागील विसर । आलापें सुस्वर करिन कंठ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे सौरस । तुह्मांविण रस गोड नव्हे ॥ ३ ॥

२४२४. पसरूनि राहिलों बाहो । सोयी अहो तुमचिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां यावें लागवेगें । पांडुरंगे धांवत ॥ ध्रु ॥ बैसायाची इच्छा कडे । चाली खडे [पं. रुपती.] रुपताती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपाळुवा । करीन सेवा लागली ॥ ३ ॥

२४२५. आह्मी जालों एकविध । सुद्या सुदें असावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यावरी तुमचा मोळा । तो गोपाळा अकळ ॥ ध्रु ॥ घेतलें तें उसणें द्यावें । । कांहीं भावें विशेषें [त. विशेष.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्रियानष्ट । तरी कष्ट घेतसां ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२४२६. [त. “आह्मी” नाहीं.] आह्मी आर्तभूत जिवीं । तुह्मी गोसावी तों [पं. “तों” नाहीं.] उदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वादावाद समर्थाशीं । काशानशीं करावा ॥ ध्रु. ॥ आह्मी मरों वेरझारीं । स्वामी घरीं बैसले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करितां वाद । कांहीं भेद कळेना ॥ ३ ॥

२४२७. पुसावें तें ठाईं आपुल्या आपण । अहंकारा शून्य घालूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर वाग्जाळ मायेचा अहंकार । वचनाशीं थार अज्ञान तें ॥ ध्रु. ॥ फळ तें चि बीज बीज तें ची फळ । उपनांवें मूळ न पालटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे गव्हांचे प्रकार । सोनें अलंकार मिथ्या नांव ॥ ३ ॥

२४२८. माझी आतां सत्ता आहे । तुह्मां पायां हे वरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाविण नेणें दुजा । पंढरिराजा सर्वांगें ॥ ध्रु. ॥ पुरवावी केली आळी । जे जे काळीं [दे. त. मागण.] मागेन तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुटसी कैसा । धरूनि दिशा राहिलों ॥ ३ ॥

२४२९. फावलें तुह्मां मागें । नवतों लागें पावलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलों आतां उभा राहें । जवळी पाहें सन्मुख ॥ ध्रु. ॥ घरीं होती गोवी जाली । कामें बोली न घडे चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धडफुडा । जालों झाडा देईं देवा ॥ ३ ॥

२४३०. आतां नये बोलों अव्हेराची मात । बाळावरि चित्त असों द्यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज कां सांगणें लागे हा प्रकार । परि हें उत्तर आवडीचें ॥ ध्रु. ॥ न वंचीं वो कांहीं एकही प्रकार । आपणां अंतर नका मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोहो राखावा सतंत । नये पाहों अंत पांडुरंगा ॥ ३ ॥

२४३१. करूनि राहों जरी आत्मा चि प्रमाण । निश्चळ नव्हे मन काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेवलिया विण काशाचे ढेंकर । शब्दाचे प्रकार शब्द चि ते ॥ ध्रु. ॥ पुरे पुरे आतां तुमचें ब्रह्मज्ञान । आह्मासी चरण न सोडणें [त. दे. सोडवे.] ॥ २ ॥ विरोधें विरोध वाढे पुढतोपुढती । वासनेचे हातीं गर्भवास ॥ ३ ॥ सांडीमांडीअंगीं वसे पुण्यपाप । बंधन [त. बंधने.] संकल्प या चि नांवें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं मुक्तता मोकळी । ऐसा कोण बळी निरसी [पं. निरसे.] देह ॥ ५ ॥

२४३२. तुमचे स्तुतियोग्य कोठें माझी वाणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तिभाग्य तरी नेदीं तुळसीदळ । जोडूनि अंजुळ उभा असें ॥ ध्रु. ॥ कैचें भाग्य ऐसें पाविजे संनिध । नेणें पाळूं विध करुणा भाकीं ॥ २ ॥ संतांचे सेवटीं उच्छिष्टाची आस । करूनियां वास पाहातसें ॥ ३ ॥ करीं इच्छा मज ह्मणोत आपुलें । एखादिया बोलें निमित्याच्या ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे शरण आलों हें साधन । करितों चिंतन रात्रदिवस ॥ ५ ॥

२४३३.सर्वविशीं आह्मीं हे चि जोडी केली । स्वामीची साधिली चरणसेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ॥ पाहिलें चि नाहीं मागें परतोनी । जिंकिला तो [पं. क्षणक्षणीं.] क्षणीं क्षण काळ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं पडों दिला विचाराचा गोवा । नाहीं पाठी हेवा येऊं दिला [पं. दिली.] ॥ २ ॥ केला [पं. केली लागवेगीं.] लाग वेगीं अवघी चि तांतडी । भावना ते कुडी दुरावली ॥ ३ ॥ कोठें मग ऐसें होतें सावकास । जळो तया आस वेव्हाराची ॥ ४ ॥ तुका ह्मणें लाभ घेतला पालवीं । आतां नाहीं गोवी कशाची ही ॥ ५ ॥

२४३४. येणें मुखें तुझे वर्णी गुण नाम । तें चि मज प्रेम देईं देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे भरूनियां पाहें तुझें मुख । तें चि मज सुख देईं देवा ॥ ध्रु. ॥ कान भरोनियां ऐकें [पं. ऐकेन.] तुझी कीर्ती । ते मज विश्रांती देईं देवा ॥

विषयानुक्रम

२ ॥ वाहें रंगीं टाळी नाचेन उदास । हें देईं हातास पायां बळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझा सकळ देहभाव । आणीक नको ठाव चिंतूं यासी ॥ ४ ॥

२४३५. तूं माझा मायबाप सकळ वित्त गोत । तूं चि माझें हित करिता देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं चि माझा देव तूं चि माझा जीव । तूं चि माझा भाव पांडुरंगा ॥ ध्रु० ॥ तूं चि माझा आचार तूंचि माझा विचार । तूं चि सर्व भार चालविसी ॥ २ ॥ । सर्व भावें मज तूं होसी प्रमाण । ऐसी तुझी आण [दे. त. वाहातुसें.] वाहातसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज विकला जीवभाव । कळे तो उप करीं आतां ॥ ४ ॥

२४३६. वारंवार तुज द्यावया आठव । [दे. पं. ऐक.] आइक तो भाव माझा कैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गेले [पं. गेला.] मग नये फिरोन दिवस । पुडिलांची आस गणित नाहीं ॥ ध्रु० ॥ गुणां अवगुणांचे पडती आघात । तेणें होय चित्त कासावीस ॥ २ ॥ कांहीं एक तुझा न देखों आधार । ह्मणऊनी धीर नाहीं जीवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं ब्रह्मांडाचा जीव । तरी कां आह्मी कींव भाकीतसों ॥ ४ ॥

२४३७. असोत हे तुझे प्रकार सकळ । काय खळखळ करावी हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुचें स्वहित जाणतसों आह्मी । तुझें वर्म नामीं आहे तुझ्या ॥ ध्रु० ॥ विचारितां आयुष्य जातें वांयांविण । रोज [त. सेज जन्मा गोवण पडतसे ।. दे. पूर्वी तळेगांवाप्रमाणे होतें.] नागवण पडतसे ॥ २ ॥ राहेन मी तुझे पाय आठवूनी । आणीक तें मनीं येऊं नेदीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें येसी अनायासें । थोर [पं. "तुज" नाहीं.] तुज पिसें कीर्तनाचें ॥ ४ ॥

२४३८. विष्णुदासां [पं. 'विष्णुदासां' याबद्दल नाहीं हरिच्या दासां.] भोग । [पं. 'जरी' याबद्दल तरि कां.] जरी आह्मां पीडी रोग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि हें दिसे लाजिरवाणें । काय तुह्मांसी सांगणें ॥ ध्रु० ॥ आह्मां काळें [पं. खाये । बोलितें वायां जाये ।.] खावें । बोलिलें तें वांयां जावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दास । आह्मी भोगूं गर्भवास ॥ ३ ॥

२४३९. भावें गावें गीत । शुद्ध करूनियां चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. जरि तुज व्हावा देव ।.] तुज व्हावा आहे देव । तरि हा सुलभ उपाव ॥ ध्रु० ॥ आणिकांचे कानीं । गुण दोष मना नाणीं ॥ २ ॥ मस्तक ठेंगणा । [पं. लागें.] करी संतांच्या चरणा ॥ ३ ॥ वेचीं तें वचन । जेणें राहे समाधान ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे फार । थोडा तरी पर उपकार ॥ ५ ॥

२४४०. वचन तें [पं. हें.] नाहीं तोडीत शरीरा । भेदत अंतरा [पं. वज्राऐसा.] वज्राऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न सहावे [दे. काशा करणें. त. कास कारणें.] काशा ही कारणें । संदेह निधान देह बळी ॥ ध्रु० ॥ नाहीं शब्द मुखीं लागत तिखट । नाहीं जड होत [पं. पोट होत. त. मागून 'पोट होत' असा पाठ केला आहे.] पोट तेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी गिळे अहंकार । तरी वसे घर नारायण ॥ ३ ॥

२४४१. नव्हो आतां जीवीं कपटवसती । मग काकुळती कोणा यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्याचिये मापें गांठीं नये नाड । आदि अंत गोड नारायण ॥ ध्रु० ॥ चोखटिया नाहीं विटाळाचा आघात । साच तें साचांत सांचा [पं. सांच.] पडे ॥ २ ॥ विचारिली वाट उसंत सीतळ । बुद्धीपुढें बळ तृष्णतुल्य ॥ ३ ॥ आहाराच्या घासें पचोनियां जिरे । वासना ही उरे [दे. त. उरउरीत.] उर्वरीत ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ताळा घालावा वचनीं । तूं माझी जननी पांडुरंगे ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

२४४२. नव्हती हीं माझीं [पं. जयाचीं.] जायाचीं भूषणें । असे नारायणें उचित केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शब्दाच्या [पं. वोवणीं.] वोवोनी रत्नाचिया माळा । मुळींच जिव्हाळा झरवणी ॥ ध्रु. ॥ अर्थांतरीं असे अनुभवसेवन । परिपाकीं मन [पं. साक्षी.] साक्ष येथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज सरतें परतें । हें नाहीं अनंतें उरों दिलें ॥ ३ ॥

२४४३. सहज लीळा मी साक्षी [पं. तयाचा.] याचा । नये वंचूं वाचा ऐसें जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उपक्रमें वदे निशब्दाची वाणी । जे कोठें बंधनीं गुंपों नेणें ॥ ध्रु. ॥ तम नासी परि वेव्हारा वेगळा । रविप्रभाकळा [पं. ०कळे.] वर्ते जन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें गेला अतिशय । आतां पुन्हा नये तोंड दावूं ॥ ३ ॥

२४४४. बोलाल या आतां आपुल्यापुरतें । मज या अनंतें गोवियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ झाडिला न सोडी हातींचा पालव । वेधी वेधें जीव वेधियेला ॥ ध्रु. ॥ तुमचे ते शब्द कोरडिया गोष्टीं । मज सवें मिठी अंगसंगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां । होईल हे परी । अनुभव वरी येईल मग ॥ ३ ॥

२४४५. जैशा तुह्मी दुरी आहां । तैशा राहा अंतरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका येऊं देऊं आळ । अंगीं गोपाळ जडलासे ॥ ध्रु. ॥ अवघा हा [पं. "हा" नाहीं.] चि राखा काळ । विक्राळ चि भोंवता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज ऐशा । होतां पिशा जगनिंद्य ॥ ३ ॥

२४४६. सतीचें तें घेतां वाण । बहु कठीण परिणामीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिवासाटीं गौरव वाढे । आहाच जोडे तें नव्हे ॥ ध्रु. ॥ जरि होय उघडी दृष्टि । तरि गोष्टी युद्धाच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगा येतां । तरी सत्ता धैर्याची ॥ ३ ॥

२४४७. आडवा तो उभा । असे [त. ताणोनियां.] दाटोनियां [पं. उभा.] प्रभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव नाहीं एकविध । एक भाव असे शुद्ध ॥ ध्रु. ॥ भेदाभेद आटी । नाहीं फार कोठें तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोवा । उगवा वेव्हाराचा हेवा ॥ ३ ॥

२४४८. एका बोटाची निशाणी । [दे. त. परीपाख.] परीपाक नाहीं मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि ते संपादिलें सोंग । कारणावांचूनिया [दे. वेग.] व्यंग ॥ ध्रु. ॥ वैष्णवांचा धर्म । [पं. जगीं.] जग विष्णु नेणे वर्म ॥ २ ॥ अतिशयें पाप । तुका सत्य करी माप ॥ ३ ॥

२४४९. सत्यत्वेंशीं घेणें भक्तीचा अनुभव । स्वामीचा गौरव इच्छीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तें अवीट न भंगे साचारें । पावलें विस्तारें फिरों नेणे ॥ ध्रु. ॥ वाणी वदे त्याचा कोणांसी विश्वास । [त. प. आभयकरें दास.] अभयें करें दास सत्य तईं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आधीं न करीं तांतडी । पायीं जाली जोडी तेणें शुद्ध ॥ ३ ॥

२४५०. सर्वात्मकपण । माझें हिरोनि नेतो [पं. नेतें.] कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनीं भक्तीची आवडी । हेवा व्हावी ऐशी जोडी ॥ ध्रु. ॥ घेईन जन्मांतरें । हें चि करावया खरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । ऋणी करूनि ठेवूं सेवा ॥ ३ ॥

२४५१. [पं. आणितांनि गती । हंस काउळी.] आणितां त्या गती । हंस काउळे न होती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडा सांडा रे मठारे । येथें गांठीसवें धुरें ॥ ध्रु. ॥ नाकेंविण मोती । उभ्या [पं. बाजारा.] बाजारें फजिती ॥ २ ॥ [दे. त. हा चरण कायम ठेवून त्याजवर "ह्मणे विष्णुदास तुका । " हा पाठ घातला आहे.] हुकुमदाज तुका । येथें कोणी फुंदों नका ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२४५२. ढेंकणासी बाज गड । उतरचढ केवढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होता तैसा कळों भाव । आला वाव अंतरींचा ॥ ध्रु ॥ बोरामध्यें [पं. असे.] बसे अळी । अठोळीच भोंवती ॥ २ ॥ पोटासाटीं वेंची चणे । राजा ह्मणे तोंडें मी ॥ ३ ॥ बेडकानें चिखल खावा । काय ठावा सागर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसें आहे । काय पाहे त्यांत तें ॥ ५ ॥

२४५३. धांव धांव गरुडध्वजा । आह्मां अनाथांच्या काजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु जालों कासावीस । ह्मणोनि पाहें तुझी वास ॥ ध्रु ॥ [पं. "पाहें पाहें०" व "असोनियां०" या दोन कडव्यांच्या जागा परस्परांशी पालटल्या आहेत; आणि "पाहें पाहें" याबद्दल "पाहें" इतकेंच आहे.] पाहें पाहें त्या मारगें । कोणी येतें माझ्या लागें ॥ २ ॥ असोनियां ऐसा । तुज सारिखा कोंवसा ॥ ३ ॥ न लवावा उशीर । नेणों कां [पं. हो.] हा केला धीर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे चाली । नको चालूं धांव घालीं ॥ ५ ॥

२४५४. पांडुरंगे पांडुरंगे । माझे गंगे माउलिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पान्हां घालीं प्रेमधारा । पूर क्षीरा लोटों दे ॥ ध्रु ॥ अंगें अंग मेळउनी । करीं धणी फेडाया [पं. फेडांवया.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेइन उड्या । सांडिन कुड्या भावना ॥ ३ ॥

२४५५. [त. पं. गजेंद्र.] गजइंद्र पशु आप्तें मोकलिला । तो तुज स्मरला पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासाठीं गरुड सांडुनि धांवसी । माया [दे. झळंबेसी.] झळंबसी दिनानाथा ॥ ध्रु ॥ धेनु वत्सावरी झेंप घाली जैसी । तैसें गजेंद्रासी सोडविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रीद बांधलें यासाठीं । भक्तांसी संकटीं रक्षावया ॥ ३ ॥

२४५६. चारी वेद जयासाटीं । त्याचें नाम धरा कंठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करीं आणीक [दे. साधनें.] साधन । कष्टसी कां वांयांविण ॥ ध्रु ॥ अठरा पुराणांचे पोटीं । नामाविण नाहीं गोठी [त. पं. गोष्टी.] ॥ २ ॥ गीता जेणें उपदेशिली । ते [पं. हे.] ही विटेवरी माउली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सार धरीं । वाचे हरिनाम उच्चारीं ॥ ४ ॥

२४५७. पाहातां ठायाठाव । जातो अंतरोनि देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये वाटों गुणदोषीं । मना जतन येविशीं ॥ ध्रु ॥ त्रिविधदेह परिचारा । जनीं जनार्दन खरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीरें- । विण कैसें होतें बरें ॥ ३ ॥

२४५८. नामसंकीर्तन साधन पैं सोपें । जळतील पापें जन्मांतरें [पं. जन्मांतरिंचीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न [पं. लगती.] लगे सायास जावें वनांतरा । सुखें येतो घरा नारायण ॥ ध्रु ॥ ठायींच बैसोनि करा एकचित्त । आवडी अनंत आळवावा ॥ २ ॥ रामकृष्णहरिविठ्ठलकेशवा । मंत्र हा जपावा सर्वकाळ ॥ ३ ॥ [पं. याहूनि आणीक नाहीं पैं साधन ।. दे. पूर्वी असें होतें.] याविण असतां आणीक साधन । वाहातसें आण विठोबाची ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सोपें आहे सर्वांहूनि । शाहाणा तो धणी घेतो [पं. घेत असे.] येथें ॥ ५ ॥

२४५९. भाविकांचें काज अंगें देव करी । काढी धर्माघरीं उच्छिष्ट तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उच्छिष्ट तीं फळें खाय भिल्लटीचीं । आवडी तयांची मोठी देवा ॥ ध्रु ॥ काय देवा घरीं न मिळेची अन्न । मागे भाजीपान [पं. द्रौपदीचें.] द्रौपदीसी ॥ २ ॥ अर्जुनाचीं घोडीं धुतलीं अनंतें । संकटें [पं. बहुत.] बहुतें निवारिलीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं आवडती लडिवाळें । जाणीवेचें काळें तोंड देवा ॥ ४ ॥

२४६०. सांवळें रूपडें चोरटें चित्ताचें । उभें पंढरीचे विटेवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळियांची धणी पाहातां न पुरे । तया लागीं झुरे मन माझें ॥ ध्रु ॥ आन गोड कांहीं न लगे संसारीं । राहिले अंतरीं पाय तुझे ॥ २ ॥ प्राण

विषयानुक्रम

रिघों पाहे कुडी हे सांडुनी । श्रीमुख नयनीं न देखतां ॥ ३ ॥ चित्त मोहियेलें नंदाच्या नंदनें । तुका ह्मणे येणें [पं. गरुडध्वजा.] गरुडध्वजें ॥ ४ ॥

२४६१. ऐका [त. ऐका गा भाविक हो । कोण कोण व्हाल ते ॥ .] ऐका भाविकजन । कोण [दे. "व्हाल कोण कोण ते" असें मागून केलें आहे.] कोण व्हाल ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तार्किकांचा टाका संग । पांडुरंग स्मरा हो ॥ ध्रु. ॥ नका शोधूं मतांतरें । नुमगे खरें बुडाल ॥ २ ॥ कलिमध्यें दास तुका । [पं. करी लोक सावध ।.] जातो लोकां सांगत ॥ ३ ॥

२४६२. आपुलिया आंगें तोडी मायाजाळ । ऐसें नाहीं बळ कोणापाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रांडापोरें त्याग करी कुटुंबाचा । नावरे हे वाचा आणि मन ॥ ध्रु. ॥ हर्षामर्ष [पं. हें कडवें नाहीं. त. हर्षामर्ष हे जों नाहीं जिराळे ।.] जों हे नाहीं जों जिराले । तोंवरि हे केले चार त्यांनीं ॥ २ ॥ मुक्त जालों ऐसें बोलों जाये मुखें । तुका ह्मणे दुःखें बांधला तो ॥ ३ ॥

२४६३. आलिया अतीता ह्मणतसां पुढारें । आपुलें रोकडें सत्त्व जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय त्याचा भार घेऊनि मस्तकीं । हीनकर्मी लोकीं ह्मणावया ॥ ध्रु. ॥ दारीं हाका कैसें करवतें भोजन । रुची तरि अन्न कैसें देतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ध्वज उभारिला कर । ते शक्ति उदार काय जाली ॥ ३ ॥

२४६४. जेथें लक्ष्मीचा वास । गंगा आली पापा नास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें म्यां ह्रदयीं धरिलें । ताप [पं. तापशमन.] हरण पाउलें ॥ ध्रु. ॥ सेवा केली संतजनीं । [पं. सुख राहिलें.] सुखें राहिले लपोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वांकी । भाट जाली तिहीं लोकीं ॥ ३ ॥

२४६५. रूपीं जडले लोचन । पायीं स्थिरावलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहभाव हरपला । तुज पाहातां विठ्ठला ॥ ध्रु. ॥ कळों नये सुखदुःख । तान हरपली भूक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे परती । तुझ्या दर्शनें मागुती ॥ ३ ॥

२४६६. [पं. जालें जाणतें॰.] जाणतें लेंकरूं । माता लागे दूर धरूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें न करीं कृपावंते । पांडुरंगे माझे माते ॥ ध्रु. ॥ नाहीं मुक्ताफळा । भेटी मागुती त्या जळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोणी । ताक सांडी निवडूनि ॥ ३ ॥

२४६७. तुजविण कोणां । शरण जाऊं नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा न देखें मी कोणी । दुजा तिहीं त्रिभुवनीं ॥ ध्रु. ॥ पाहिलीं पुराणें । धांडोळिलीं दरुषणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठायीं । जडून ठेलों तुझ्या पायीं ॥ ३ ॥

२४६८. ऐसें भाग्य कईं लाहाता होईन । अवघें देखें जन ब्रह्मरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तया सुखा अंत नाहीं पार । आनंदें सागर हेलावती ॥ ध्रु. ॥ शांति क्षमा दया मूर्तिमंत अंगीं । परावृत्त संगीं कामादिकां ॥ २ ॥ विवकासहित वैराग्याचें बळ । धग्धगितोज्ज्वाळ अग्नि जैसा ॥ ३ ॥ भक्ति नवविधा भावशुद्ध [पं. करीं.] बरी । अळंकारावरी मुगुटमणि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझी पुरवी वासना । कोण नारायणा तुजविण ॥ ५ ॥

२४६९. कासया करावे तपाचे डोंगर । आणीक अपार दुःखरासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया फिरावे [त. पं. आणीक.] अनेक ते देश । दावितील आस पुढें लाभ ॥ ध्रु. ॥ कासया पुजावीं अनेक [पं. आणीक.] दैवतें । पोटभरे तेथें लाभ नाहीं ॥ २ ॥ कासया करावे मुक्तीचे सायास । मिळे पंढरीस फुका साटीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करीं कीर्तन पसारा । लाभ येईल घरा पाहिजे तो ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२४७०. वैष्णवमुनिविप्रांचा सन्मान । करावा आपण घेऊं नये ॥ १ ॥ प्रभु जाला तरी संसाराचा दास । विहित [पं. विहित हे त्यास.] तयासी [त. तयास.] यांची सेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हे आशीर्वादें बळी । जाईल तो छळी नरकायासीं ॥ ३ ॥

२४७१. देव वसे चित्तीं । त्याची घडावी संगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें आवडतें मना । देवा पुरवावी वासना ॥ ध्रु ॥ हरिजनासी [पं. हरिजनाची.] भेटी । नहो अंगसगें [पं. अंगसंग.] तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिणें । भलें संतसंघष्टणें ॥ ३ ॥

२४७२. भाग सीण गेला । माझा सकळ विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझा ह्मणवितों दास । केली उच्छिष्टाची आस ॥ ध्रु ॥ राहिली तळमळ । तईं पासोनी सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धालें । पोट ऐसें कळों आलें ॥ ३ ॥

२४७३. रायाचें सेवक । सेवटीचें [सेवटील.] पीडी रंक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तों हिणाव कवणा । कां हो नेणां नारायणा ॥ ध्रु ॥ परिसेंसी भेटी । नव्हे लोहोपणा तुटी ॥ २ ॥ तुझें नाम कंठीं । तुक्या काळासवें भेटी ॥ ३ ॥

२४७४. सुखरूप ऐसें कोण दुजें सांगा । माझ्या पांडुरंगा सारिकें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे हिंडणें मुंडणें तें कांहीं । साधनाची नाहीं आटाआटी ॥ ध्रु ॥ चंद्रभागे स्नान विध ["विधि" याबद्दल.] तो हरिकथा । समाधान चित्ता सर्वकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काला वैकुंठीं दुर्लभ । विशेष तो [त. हा.] लाभ संतसंग ॥ ३ ॥

२४७५. नसतां अधिकार उपदेशासी बळात्कार [दे. त. बळत्कार.] । तरि ते केले हो [पं. "हो" नाहीं.] चार माकडा आणि [दे. गारुडी.– त. गारूडी.] गारोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. धन्यधन्य राज्य०.] धन धान्य राज्य बोल वृथा रंजवणें फोल । नाहीं तेथें ओल बीज वेची मूर्ख तो ॥ ध्रु ॥ नये बांधों गांठी पदरा [दे. पं. आण.] आणि ऐसी तुटी । असोन कसोटी शिष्टाचारअनुभव ॥ २ ॥ उपदेसी तुका मेघ दृष्टीनें आइका । संकल्पासी धोका सहज तें उत्तम ॥ ३ ॥

२४७६. घालुनियां मापीं । देवभक्त बैसले जपीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी होते सांडउलंडी । निजनिजांची मुर्कुंडी [दे. मुर्कंडी.] ॥ ध्रु ॥ अमुपीं उखतें । आपण वोस आपण यातें ॥ २ ॥ देव आतां जाला । उगवे संकोच [पं. गहिला.] वहिला ॥ ३ ॥ अखंड नेलें वेठी । भार सत्याविण [पं. गोठी.] गांठी ॥ ४ ॥ [पं. हें कडवें नाहीं.] आडकिला झोंपा । रिता कळिवराचा खोंपा ॥ ५ ॥ गोदातीरीं [पं. गंगेतीरीं.] आड । [त. करी.] करिते करविते द्वाड ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे बळें । उपदेशाचें तोंड काळें ॥ ७ ॥

२४७७. उंबरांतील कीटका । हें चि ब्रह्मांड ऐसें लेखा [पं. देखा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं उंबरें किती झाडीं । ऐशीं झाडें किती [दे. नवखडीं.] नव खंडीं ॥ ध्रु ॥ हें चि ब्रह्मांड आह्मांसी । ऐसीं अगणित अंडें कैसीं ॥ २ ॥ विराटाचे अंगीं तैसे । मोजूं जातां अगणित केंश ॥ ३ ॥ ऐशा विराटाच्या कोटी । सांटवल्या ज्याच्या पोटीं ॥ ४ ॥ तो हा नंदाचा बाळमुकुंद । तान्हा ह्मणवी परमानंद ॥ ५ ॥ ऐशी अगम्य ईश्वरी लीळा । ब्रह्मानंदीं गम्य तुक्याला ॥ ६ ॥

२४७८. ब्रह्मज्ञान [दे. त. तरी.] जरी एके दिवसीं कळे । तात्काळ हा गळे अभिमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अभिमान लागे शुकाचिये पाठी । व्यासें उपराटी दृष्टी केली ॥ ध्रु ॥ [पं. जनकभेटी.] जनकभेटीसी पाठविला तेणें

विषयानुक्रम

। अभिमान नाणें खोटें केलें ॥ २ ॥ खोटें करूनियां लाविला अभ्यासीं । मेरुशिखरासी शुक गेला ॥ ३ ॥ जाऊनियां तेणें [पं. तेथें.] साधिली समाधी । तुका ह्मणे तधीं होतों आह्मी ॥ ४ ॥

२४७९. सहज पावतां भगवंतीं परि [पं. हे.] हीं विकल्पें परतीं । फुकाची हे चित्तीं [दे. वाठवण.] आठवण कां न धरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरि व्यापक सर्वगत [पं. हा.] हें तंव मुख्यत्वें वेदांत । चिंतनासी चित्त असों द्यावें सावध ॥ ध्रु ॥ विरजाहोम या चि नांवें देह नव्हे मी जाणावें । मग कां जी यावें वरी लागे संकल्पा ॥ २ ॥ कामक्रोधे देह मळिण स्वाहाकारी कैंचें पुण्य । मंत्रीं पूजियेला यज्ञ मनमुंडण नव्हे चि ॥ ३ ॥ अनन्यभक्तीचे उपाय ते या विठोबाचे पाय । ध्याइल तो काय [पं. चुकों जाणे.] जाणे चुकों मारग ॥ ४ ॥ आतां सांगे तुका एक तुह्मी चुकों नका । सांडीमांडी धोका शरण रिघतां गोमटें ॥ ५ ॥

२४८०. आह्मीं जाणावें तें काई तुझें वर्म कोणे ठायीं । अंतपार नाहीं ऐसें श्रुति बोलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होईं मज तैसा मज तैसा साना सकुमार [दे. त. रुषीकेशा.] हृषीकेशा । पुरवीं माझी आशा भुजा चारी दाखवीं ॥ ध्रु ॥ खालता सप्त ही पाताळा वरता स्वर्गाहूनि ढिसाळा । तो मी [दे. त. मस्यक. पं. मश्यक] मशक डोळां कैसा पाहों [दे. आपला] आपुल्या ॥ २ ॥ मज [पं. आहे.] असे हा भरवसा पढीयें होसी [दे. वोसी.] तयां तैसा । पंढरीनिवासा तुका ह्मणे गा विठोबा ॥ ३ ॥

२४८१. वृक्ष वल्ली आह्मां सोयरीं वनचरें । पक्षी ही सुस्वरें आळविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें सुखें रुचे एकांताचा वास । नाहीं गुण दोष अंगा येत ॥ ध्रु ॥ आकाश मंडप पृथिवी [पं. पृथ्वी. दे. पृथुवी.] आसन । रमे तेथें मन क्रीडा करी ॥ २ ॥ कंयाकुमंडलु देहउपचारा । जाणवितो वारा [दे. त. अवश्वरु.] अवसरु ॥ ३ ॥ हरिकथा भोजन परवडी विस्तार । करोनि प्रकार सेवूं रुची ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे होय मनासी संवाद । आपुला चि वाद आपणांसी ॥ ५ ॥

२४८२. अनंत [पं. ब्रह्मांड.] ब्रह्मांडें । एके रोमीं ऐसें धेंडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो या [पं. हा.] गौळियांचे घरीं । उंबरा चढतां टेंका धरी ॥ ध्रु ॥ [पं. मारियेले.] मारी दैत्य गाढे । ज्यांचे पुराणीं पवाडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळा । अंगीं जयाच्या सकळा ॥ ३ ॥

२४८३. सावधान ऐसें काय तें विचारा । आले हो संसारा सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतीं समयाचा करणें विचार । वेचती सादर घटिका पळें ॥ ध्रु ॥ मंगळ हें नोहे कन्यापुत्रादिक । राहिला लौकिक अंतरपाट [पं. अंत्रपाट.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव अंतरला दुरी । डोळिया अंधारी पडलीसे ॥ ३ ॥

२४८४. लवण मेळवितां जळें । काय उरलें निराळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा समरस जालों । तुजमाजी हरपलों ॥ ध्रु ॥ अग्निकर्पुराच्या मेळीं । काय उरली काजळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होती । तुझी माझी एक ज्योती ॥ ३ ॥

२४८५. सुख नाहीं कोठें आलिया संसारीं । वांया हांवभरी होऊं नका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुःखबांदवडी आहे हा संसार । सुखाचा विचार नाहीं कोठें ॥ ध्रु ॥ चवदा कल्पेंवरी आयुष्य जयाला । परी तो राहिला [पं. ताटीतळीं.] ताटीखालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेगीं जाय सुटोनियां । धरूनि हृदयामाजी हरि ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२४८६. तुज करितां [त. दे. होय.] नव्हे ऐसें कांहीं नाहीं । डोंगराची राई रंक [पं. राणे.] राणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अशुभाचें शुभ करितां तुज कांहीं । अवघड नाहीं पांडुरंगा [पं. नारायणा.] ॥ ध्रु. ॥ सोळा सहस्त्र नारी ब्रह्मचारी कैसा । निराहारी दुर्वासा नवल नव्हे ॥ २ ॥ पंचभ्रतार [पं. पंचभ्रतारांची द्रौपदी ते सती ॥ .] द्रौपदी सती । करितां पितृशांती [पं. गोत्रशांती.] पुण्य धर्मा ॥ ३ ॥ दशरथा पातकें ब्रह्महत्ये [पं. ब्रह्महत्यारासी.] ऐसीं । नवल त्याचे कुशीं जन्म तुझा ॥ ४ ॥ मुनेश्वरा ["मुनीश्वरा" याबद्दल.] नाहीं दोष ["अणुमात्र" याबद्दल.] अनुमात्र । भांडवितां सुत्र [पं. 'सुत्र वध' याबद्दल स्तोत्रवंद्य. सुत्र (सुत) असें यमका करितां केलें असावें.] वध होती ॥ ५ ॥ तुका [पं. ह्मणे तेथें माझे.] ह्मणे माझे दोष ते [पं. "ते" नाहीं.] कायी । सरता तुझे [त. दे. तुझा.] पायीं जालों देवा ॥ ६ ॥

पाळणा.

२४८७. जननिया बाळका रे घातलें पाळणा । पंचतत्त्वीं जडियेल्या बारतिया चहूं कोणा । अखंड जडियेल्या तया ढाळ अंगणा । वैखरी धरूनि हातीं भाव दावी खेळणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निजीं रे निजीं आतां । ह्मणोनि परिये [त. पं. परिये.] दे माता । खेळतां कष्टलासी बाळा तूं रे नेणतां । निजीं रे निजीं आतां ॥ ध्रु. ॥ खेळतां बाहेरि रे मुला लोकांच्या सवें । बागुल काळतोंडा नाहीं नेतो तें ठावें । खेळतां दुश्चित्ता [पं. दुश्चित.] रे देखोनि तें न्यावें । ह्मणोनि सांगें तुज शीघ्र वचन पाळावें ॥ २ ॥ संचित मागें तुज शुद्ध होतें सांगाती । तेणें तुज वांचविलें वेरझारिया हातीं । आणीक नेलीं मागें काय जाणों तीं किती । आलासे येथवरि थोरपुण्यें [पं. थोरपुण्य.] बहुतीं ॥ ३ ॥ खेळतां शुक देवा तो रे लागला पाठीं । लपाला वरुषें वारा तिये [पं. तये.] मातेचे पोटीं । रिघतां बाहेरि रे पळे घेऊनि कासोटी । ते [पं. तेणें परि०.] चि परी जाली स्वामी भेणें रिघें कपाटीं ॥ ४ ॥ खेळतां चक्रवर्ती जनका लागला धाक । पडिला अग्नीमाजी पाव जळत एक । भरलासे कांप अंगीं सुख नाठवें दुःख । आप पर तें ही नाहीं देहभाव सकळिक ॥ ५ ॥ सिभ्रीया [शिबिराया.] चक्रवर्ती कव पडिली अवचिती । धीट तो न भे तया मास कापिलें हातीं । टाकिलें तयावरी खुणें गोविला अंतीं । पावला मायबाप हिरोन घेतला हातीं ॥ ६ ॥ बांधलें अजामेळा वेश्यागणीका कैसी । मारिली हाक धाकें कळलें मायबापासी । घातली धांव नेटें [पं. त्वरे.] वेगीं पावला त्यासी । हिरोनि नेलीं दोघें आपणयां [पं. आपयातीपासी.] तीं पासीं ॥ ७ ॥ धरूनी [पं. आटवू.] आठवू रे बाळा राहें निश्चळ । खेळतां दुश्चिता रे नको जाऊं बरळ । टोंकताहे तुजलागीं दिवस लेखूनी काळ । मम नेदी आठवूं रे नेत्रीं घालीं पडळ ॥ ८ ॥ ऐसी तीं कृपावंतें बाळा मोहिलें चित्त । सुस्वरें कंठ गाय मधुर आणि संगीत । तेणें तें चि चित्त राहे होऊनियां निवांत । पावती तुका ह्मणे नाहीं विश्वास ते घात ॥ ९ ॥

॥ १ ॥

२४८८. उभ्या बाजारांत कथा । हे तों नावडे पंढरिनाथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें पोटासाटीं ढोंग । तेथें कैंचा पांडुरंग ॥ ध्रु. ॥ लावी अनुसंधान । कांहीं देईल ह्मणऊन ॥ २ ॥ काय केलें रांडलेंका । तुला राजी नाहीं तुका ॥ ३ ॥

२४८९. असोत लोकांचे बोल शिरावरी । माझी मज बरी विठाबाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपंगिलें मज आहे ते कृपाळु । बहुत कनवाळु अंतरींची ॥ ध्रु. ॥ वेदशास्त्रें जिसी वर्णिती पुराणें । तिचें मी पोसणें लडिवाळ ॥ २ ॥ जिचें नाम कामधेनु कल्पतरू । तिचें मी लेंकरूं तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२४९०. वाराणसी गया पाहिली द्वारका । परी नये तुका पंढरीच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीसी नाहीं कोणा अभिमान । पायां पडे जन एकमेका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाय [पं. एक वेळा.] एकवेळ पंढरी । तयाचिये घरीं यम न ये ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२४९१. सांडुनियां सर्व लौकिकाची लाज । आळवा यदुराज भक्तिभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहूनियां झाडें वरबडूनि पाला । खाऊनि विठ्ठला आळवावें ॥ छ्रु ॥ वेंचूनियां चिंध्या भरूनियां धागा । गुंडाळूनि ढुंगा आळवावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें मांडिल्या निर्वाण । तया नारायण उपेक्षीना ॥ ३ ॥

२४९२. दह्यांचिया अंगीं निघे ताक लोणी । एका मोलें दोन्ही मागों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आकाशाचे पोटीं चंद्र तारांगणें । दोहींशी समान पाहों नये ॥ छ्रु ॥ पृथ्वीचा पोटीं हिरा गारगोटी । दोहोंसी संसाटी [दे. त. समसाटी.] करूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसे संत आणि जन । दोहींसी समान भजूं नये ॥ ३ ॥

२४९३. तेरा दिवस जाले निश्चक्र करितां । न पवसी अनंता मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाषाणांची [पं. बोधाची] खोळ घेउनि बैसलासी । काय हृषीकेशी जालें तुज ॥ छ्रु ॥ तुजवरी आतां प्राण मी [दे. त. तजीन] त्यजीन । हत्या मी घालीन पांडुरंगा ॥ २ ॥ [पं. हें कडवें नाहीं.] फार विठाबाई धरिली तुझी आस । करीन जीवा नास पांडुरंगा [त. तुजवरी.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां मांडिलें निर्वाण । प्राण हा सांडीन चंद्रभागे [पं. तुजवरी.] ॥ ४ ॥

२४९४. लोक फार वाखा अमंगळ जाला । त्याचा त्याग केला पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषयां [पं. विषयीं चेवलों.] वंचलों मीपणा मुकलों । शरण तुज आलों पांडुरंगा ॥ छ्रु ॥ घर दार अवघीं त्यजिलीं [दे. त. तजिलीं.] नारायणा । जीवींच्या जीवना पांडुरंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. बहु जालों कासाविसी ।.] पडिलों पुंडलिकापाशीं । धांव हृषीकेशी आलिंगीं मज ॥ ३ ॥

२४९५. इंद्रियांचीं दिनें । आह्मी केलों नारायणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि ऐसें सोसीं । काय सांगों कोणांपाशी ॥ छ्रु ॥ नाहीं अंगीं बळ । त्याग करींसा सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोटें । प्रारब्ध होतें खोटें ॥ ३ ॥

२४९६. हातीं धरूं [पं. धांवे.] जावें । तेणें परतें चि व्हावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा कां हो आला वांटा । हीन भाग्याचा करंटा ॥ छ्रु ॥ देव ना संसार । दोहीं ठायीं नाहीं थार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पीक । भूमि न दे न मिळे भीक ॥ ३ ॥

२४९७. मोलें घातलें रडाया । नाहीं असुं आणि माया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा भक्तिवाद काय । रंगबेगडीचा न्याय ॥ छ्रु ॥ वेठी धरिल्या दावी भाव । मागें पळायाचा पाव [पं. ठाव.] ॥ २ ॥ काजव्याच्या ज्योती । तुका ह्मणे न लगे वाती ॥ ३ ॥

२४९८. तरि च जन्मा यावें । दास विठ्ठलाचें व्हावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरि काय थोडीं । श्वानशूकरें [पं. श्वान शूकर.] बापुडीं ॥ छ्रु ॥ [पं. जाल्याचें.] ज्याल्याचें तें फळ । अंगीं लागों नेदी मळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भले । ज्याच्या [पं. नांवा.] नांवें मानवलें ॥ ३ ॥

॥ लळतें ९ ॥

२४९९. देव ते संत देव ते संत । निमित्य त्या प्रतिमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों सांगतसें भावें । असो ठावें सकळां ॥ छ्रु ॥ निराकारी ओस दिशा । येथें इच्छा पुरतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोकडें केणें । सेवितां येणें पोट धाय ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५००. न कळे [पं. न कळे वो भाव०.] माव मुनि मागे एकी [पं. एक.] अंतुरी । साठी संवत्सरां जन्म तया उदरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा [त. पं. आकळ वो.] आकळे गे माये चपळ वो । त्रिभुवनव्यापक [पं. ० व्यापक हरि सकळ वो.] सकळ वो ॥ छ ॥ हनुमंता भेटी गर्व हरिला दोहींचा । गरुडा विटंबना रूपा सत्यभामेच्या ॥ २ ॥ द्रौपदीचा भेद पुरविला समयीं । ऋषि फळवनीं देंठीं [पं. लावित्या.] लावितां [त. तईं.] ठायीं ॥ ३ ॥ अर्जुनाच्या रथीं कपि स्तंभीं ठेविला । दोहीं पैज तेथें गर्व हरी [पं. हरी हा दादुला.] दादुला ॥ ४ ॥ भावभक्ती सत्त्वगुण जाला दुर्जना । तुका ह्मणे सकळां छंदें खेळे [दे. आपण.] आपणा ॥ ५ ॥

२५०१. उदारा कृपाळा अगा देवांच्या देवा । तुजसवें पण आतां आमुचा दावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा जासी सांग आतां मजपासुनी । केलें वाताहात दिलें संसारा पाणी ॥ छ ॥ अवघीं आवरूनि तुझे लाविलीं पाठीं । आतां त्या विसर सोहंकोहंच्या गोष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां चरणीं घातली मिठी । पडिली ते पडो तुह्मा आह्मांसी तुटी ॥ ३ ॥

२५०२. जाली होती काया । [पं. त मळिण पंढरिराया.] बहु मळीन देवराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. तुझ्या.] तुमच्या उजळली नामें । चित्त प्रक्षाळिलें प्रेमें ॥ छ ॥ अनुतापें झाला झाडा । प्रारब्धाचा केला [पं. नि तोडा ।.] तोडा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देह पायीं । ठेवूनि झालों उतराई ॥ ३ ॥

२५०३. [पं. "आजि" नाहीं.] आजि आनंदु रे एकी परमानंदु रे । जया श्रुति नेति नेति ह्मणती गोविंदु रे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबाचीं वेडीं आह्मां आनंदु सदा । गाऊं नाचों वाऊं टाळी रंजवूं गोविंदा ॥ छ ॥ सदा सण [दे. त. सन.] सांत आह्मां नित्य दिवाळी । आनंदें निर्भर आमचा कैवारी बळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जन्ममरणांचा धाक । संत सनकादिक तें आमचें कवतुक ॥ ३ ॥

२५०४. प्राणिया [दे. त. प्राणियां.] एक बीजमंत्र उच्चारीं । प्रतिदिनीं रामकृष्ण ह्मण कां मुरारि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि साधन रे तुज सर्व सिद्धींचें । नाम उच्चारी पां [पं. रे.] गोपाळाचें वाचे ॥ छ ॥ उंपास पारणें न लगे वनसेवन । न लगे धूम्रपान पंचाअग्नतापन [पं. पंचाग्निसाधन ।.] ॥ २ ॥ फुकाचें सुखाचें कांहीं न वेचें भांडार । कोटी यज्ञां परिस तुका ह्मणे हें सार ॥ ३ ॥

२५०५. विठ्ठल कीर्तनाचे अंतीं । जय जय हरी जे ह्मणती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें चि सुकृताचें फळ । वाचा रामनामें निखळ ॥ छ ॥ बैसोनि हरिकथेसी । होय सावध चित्तासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचा जन्म । सुफळ जाला [पं. भवश्रम.] भवक्रम ॥ ३ ॥

२५०६. न चलवे पंथ बेच [पं. वचन न सतां] नसतां पालवीं । शरीर विटंबिलें वाटे भीक मागावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करीं रे तैसें आपआपणां । नित्य राम राम तुह्मी सकळ ह्मणा ॥ छ ॥ राम [पं. ह्मणतां.] ह्मणवितां रांडा पोरें निरविशी । पडसी यमा हांतीं जाचविती चौऱ्याशी ॥ २ ॥ मुखीं नाहीं राम तो [त. तर. पं. "१" नाहीं.] ही आत्महत्यारा । तुका ह्मणे लाज नाहीं तया गंव्हारा ॥ ३ ॥

२५०७. थडियेसी निघतां पाषाणांच्या सांगडी । बुडतां मध्यभागीं तेथें कोण [त. घाला.] घाली उडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करी रे तैसें [दे. आपआपणा. पं. आपआपण्या.] आपआपणिया । पतंग जाय वांयां जीवें ज्योती घालूनियां ॥ छ ॥ सावधपणें सोमदल [त. सोमल. पं. सोमवोल.] वाटी भरोनियां प्याला । मरणा अंतीं वैद्य बोलावितो गाहिला

विषयानुक्रम

॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. करीं रे ठायींचा०.] करीं ठायींचा चि विचार । जंव [पं. जवळि.] नाहीं पातला यमाचा किंकर ॥ ३ ॥

॥ ९ ॥

२५०८. द्या जी माझा विचारोनियां विभाग । न खंडे हा लाग आहाचपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती नेणों तुह्मां साहाते कटकट । आह्मी च वाईट निवडलों ते [पं. "ते" नाहीं.] ॥ ध्रु. ॥ करितां [दे. त. करवितां कल्हें.] कलह जिवाचियेसाटीं । हे तुह्मां वोखटीं ढाळ देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर कारण आपुला । तुह्मीं तों विठ्ठला मायातीत ॥ ३ ॥

२५०९. आमुचे ठाउके तुह्मां गर्भवास । बळिवंत दोष केले भोग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय हा सांगावा नसतां नवलाव [दे. त. नवळावो.] । मैंदपणें भाव [दे. त. भावो.] भुलवणेचा ॥ ध्रु. ॥ एका पळवूनि एका पाठी लावा । कवतुक देवा पाहावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. ऐसें जेंणें.] ज्याणें असें चेतविलें । त्याच्यानें उगलें कैसें नव्हे ॥ ३ ॥

२५१०. निर्दयासी तुह्मी करितां दंडण । तुमचें गाऱ्हाणें [पं. कोणें.] कोठें द्यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाकितों करुणा ऐकती कान । उगलें चि मौन्य धरिलें ऐसें ॥ ध्रु. ॥ दीनपणें पाहें पाय भिडावोनि । मंजुळा वचनीं विनवीतसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गांठी मनाची उकला । काय जी विठ्ठला पाहातसां ॥ ३ ॥

२५११. [त. नसतां.] नसतों किविलवाणें । कांहीं तुमच्या कृपादानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि तयाची ओळखी । धालें टवटवित मुखीं ॥ ध्रु. ॥ वांयां जात नाहीं । वचन प्रीतीचें तें कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । सत्य येतें अनुभवा ॥ ३ ॥

२५१२. [पं. जाले नवसाचे.] जालों तंव साचें । दास राहवणें काचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां मिळतें उचित [पं. उचिता.] । तुह्मी नेणा [पं. कृपावंता.] कृपावंत ॥ ध्रु. ॥ सिंहाचें तें पिलें । जाय घेऊनियां कोल्हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नास । आह्मां ह्मणविलियां दास ॥ ३ ॥

२५१३. देवाच्या उद्देशें जेथें जेथें भाव । तो तो वसे ठाव विश्वंभरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोभाचे संकल्प पळालियावरी । कैंची तेथें उरी पापपुण्या ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध भक्ती मन जालिया निर्मळ । [पं. कुश्चळ.] कुश्चळी विटाळ वज्रलेप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचें तयासी च कळे । प्रांत येतो फळें [पं. फळ.] कळों मग ॥ ३ ॥

२५१४. कडसणी धरितां अडचणीचा ठाव । ह्मणऊनि जीव त्रासलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लौकिकाबाहेरि राहिलों निराळा । तुजविण वेगळा नाहीं दुजा ॥ ध्रु. ॥ संकोचानें नाहीं होत धणीवरी । उरवूनि उरी काय काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें इच्छे चि सारिखें । नाहींसें पारिखें येथें कोणी ॥ ३ ॥

२५१५. हें चि जतन करा दान । धरुनी चरण [पं. राहिलोंसें.] राहिलों तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक कांहीं न [त. पं. घालीं.] घलीं भार । [पं. बहु.] बहुत फार सांकडें ॥ ध्रु. ॥ घ्यावी माझ्या हातें सेवा । हे चि देवा विनवणी ॥ २ ॥ तुका तुमचा ह्मणवी दास । तेणें [पं. त्याची.] आस पुरवावी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५१६. आपल्या च [पं. फुंदे. दे. स्फुदे.] स्फुंदें । जेथें तेथें घेती छंदें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिला सत्याचा दुष्काळ । बहु फार जाली घोळ ॥ ध्रु. ॥ विश्वासाचे माठ । त्याचे कपाळीं तें नाट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घाणा । मूढा तीर्थी [पं. तीर्थ प्रदक्षणा.] प्रदक्षिणा ॥ ३ ॥

२५१७. उद्वेगाची धांव बैसली आसनीं । [पं. पडिलों.] पडिलें नारायणीं मोटळें [पं. मोटाळें हें.] हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकळ निश्चिंती जाली हा भरवसा । नाहीं गर्भवासा येणें ऐसा ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया नांवें नाहीं आह्मां जिणें । अभिमान तेणें नेला देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. चेळें.] चळे एकाचिया सत्ता । आपुलें मिरावितां [पं. मी रिता पणें आसे ।.] पणें ऐसें ॥ ३ ॥

२५१८. बहुतां पुरे ऐसा वाण । आलें धन घरासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्या रे फुका मोलेंविण । नारायण न भुला ॥ ध्रु. ॥ ऐका निवळल्या मनें । बरवें कानें सादर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करूनि अंतीं । निश्चिती [दे. त. निश्चिती.] हे ठेवावी ॥ ३ ॥

२५१९. माझी मज जाती आवरली देवा । नव्हतां या गोवा इंद्रियांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया मी तुझा ह्मणवितों दास । असतों उदास सर्व भावें ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. भयाचिया.] भवाचिये भेणें धरियेली कास । न पुरतां आस काय थोरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपआपुलीं जतन । कैचें थोरपण मग तुह्मां ॥ ३ ॥

२५२०. विनवितों तरी आणितोसि परी । याचकानें थोरी दातयाचीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुचे ही कांहीं असों द्या [पं. उपकार.] प्रकार । एकल्यानें थोर कैचे तुह्मी ॥ ध्रु. ॥ नेघावी जी काहीं बहू साल सेवा । गौरव तें [पं. तो.] देवा यत्न कीजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आमुची मिरासी । [दे. असावेंसें.] असावेंसीं ऐसीं दुर्बळें चि ॥ ३ ॥

२५२१. एका ऐसें एक होतें कोणा [पं. कोण्या. दे. कोणां.] काळें । समर्थाच्या बळें काय नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालूनि बैसलों मिरासीस पाया । जिंकों देवराया संदेह नाहीं ॥ ध्रु. ॥ केला तो न संडीं आतां कइवाड । वारीन हे आड कामक्रोध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. जाली.] जाळीं अळसाची धाडी । नव्हती आली जोडी कळों साच ॥ ३ ॥

२५२२. जालें समाधान । तुमचे [पं. देखिले.] धरिले चरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां उठावेंसें मना । येत नाहीं नारायणा ॥ ध्रु. ॥ [त. पं. सुरवाडिकपेणें.] सुरवाडिकपणें । येथें सांपडलें केणें [पं. पेणें] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. भोग.] भाग । गेला निवारला लाग ॥ ३ ॥

२५२३. मुखाकडे वास । पाहें करूनियां [पं. वास.] आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां होईल ते शिरीं । मनोगत [पं. आज्ञाधारी.] आज्ञा धरीं ॥ ध्रु. ॥ तुह्मीं अंगीकार । केला पाहिजे हें [पं. तो.] सार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दारीं । उभें याचक मीं हरी ॥ ३ ॥

२५२४. नाहीं माथां भार । तुह्मी घेत हा विचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणोनियां ऐसें केलें । दुरिल अंगेसी लाविलें ॥ ध्रु. ॥ आतां बोलावें आवडी । नाम घ्यावें घडी घडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुरी [त. थरीं] । देवा खोटी ऐसी उरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५२५. माझें जड भारी । आतां अवघें तुह्मांवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों अंकित अंकिला । तुमच्या मुकलों मागिला ॥ ध्रु. ॥ करितों जें काम । माझी सेवा तुझें नाम ॥ २ ॥ तुका पायां लागे । कांहीं नेदी ना न [त. मागे.] मगे ॥ ३ ॥

२५२६. तुझी आह्मी भले आतां । जालों चिंता काशाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलाले [पं. गेलों.] आलों स्थळीं । मौन [त. काळी.] कळी वाढेना ॥ ध्रु. ॥ [पं. सहजें०.] सहज जें मनीं होतें । तें [पं. उचित.] उचितें घडलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. नसतां.] नसतें अंगा । येत संगा सारिखें ॥ ३ ॥

२५२७. चित्ता ऐसी नको देऊं आठवण । जेणें [पं. "जेणें" नाहीं.] देवाचे चरण अंतरे तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलिया [त. पं. वचन.] वचनें रामनामध्वनि । ऐकावीं [पं. विनवणी ऐसी गोड.] कानीं ऐसीं गोडें ॥ ध्रु. ॥ मत्सराचा ठाव शरीरीं नसावा । लाभेंविण जीवा दुःख देतो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राहे अंतर शीतळ । शांतीचें तें बळ क्षमा अंगीं ॥ ३ ॥

२५२८. कोण पुण्य कोणा गांठी । ज्यासी ऐसियांची भेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिहीं हरी धरिला मनीं । दिलें संसारासी [दे. संवसारा.] पाणी ॥ ध्रु. ॥ कोण हा भाग्याचा । ऐसियांसी बोले वाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त्यांचे.] त्याचे भेटी । होय संसारासी तुटी ॥ ३ ॥

२५२९. तरि च हा जीव संसारीं उदास । धरिला विश्वास [त. तुझा.] तुह्मां सोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एके जातीविण नाहीं कळवळा । ओढली गोपाळा सूत्रदोरी ॥ ध्रु. ॥ फुटतसे प्राण क्षणांच्या विसरें । हें तों परस्परें सारिखें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं राखिला अनुभव । तेणें हा संदेह निवारला [पं. निरसला.] ॥ ३ ॥

२५३०. किती विवंचना करीतसें जीवीं । मन धांवडवी दाही दिशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणा एका भावें तुह्मी अंगीकार । करावा विचार या च साटीं ॥ ध्रु. ॥ इतर ते आतां लाभ [दे. त. तुश.] तुच्छ जाले । अनुभवा आले गुणागुण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लागो अखंड समाधि । जावें प्रेमबोधीं बुडोनियां ॥ ३ ॥

२५३१. दिक चि [पं. "या" नाहीं.] या नाहीं संसारसंबंधा । [पं. तुटे चि ना बाधा०.] तुटेना या बाधा भवरोगाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. तांतडी ते.] तांतडींत करीं ह्मणऊनि तांतडी । साधिली ते घडी सोनियाची ॥ ध्रु. ॥ संकल्पाच्या बीजें इंद्रियांची चाली । [दे. प्रारब्ध. त. परारब्ध.] प्रारब्ध तें घाली गर्भवासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बीजें जाळुनी सकळ । [पं. करावें गोपाळें आपुले भाट.] करावा गोपाळ आपुला तो ॥ ३ ॥

२५३२. आतां होइन धरणेकरी । भीतरीच कोंडीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं केली जीवेंसाटी । तों कां गोष्टी रुचे ते [दे. तें.] ॥ ध्रु. ॥ आधीं निर्धार तो सार । मग भार सोसीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खाऊं जेवूं । नेदूं होऊं वेगळा ॥ ३ ॥

२५३३. होइल तरि पुसापुसी । उत्तर त्यासी योजावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोंवरि मी पुढें कांहीं । आपुलें नाहीं घालीत ॥ ध्रु. ॥ जाणोनियां अंतर देव । जेव्हां भेव फेडील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरिला हातीं । करील खंतीवेगळें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५३४. हा तों नव्हे कांहीं निराशेचा ठाव । भलें पोटीं वाव राखिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वंभरें विश्व सामाविलें पोटीं । तेथें चि सेवटीं आह्मी असों ॥ ध्रु. ॥ नेणतां चिंतन करितो अंतरीं । तेथें अभ्यंतरीं उमटले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा स्वामी अबोलणा । पुरवूं खुणें खुणा [पं. जाणतसे.] जाणतसों ॥ ३ ॥

२५३५. निष्ठुर तो दिसे [त. असे.] निराकारपणें । कोंवळा [पं. सगुण.] सगुणें प्रतिपाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला च करावा केला कइवाड । होईल तें गोड न [पं. पुरते.] परेते ॥ ध्रु. ॥ मथिलिया लागे नवनीत हातां । नासे वितळितां [पं. वितळतां.] आहाच तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां मनाशीं विचार । करावा तो सार एकचित्त ॥ ३ ॥

२५३६. बहु देवा बरें जालें । नसतें गेलें सोंवळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धोवटाशीं पडिली गांठी । जगजेठीप्रसादें ॥ ध्रु. ॥ गादल्याचा जाला जाडा । गेली पीडा विकल्प ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरावरी । निर्मळ करी निर्मळा ॥ ३ ॥

२५३७. स्वामित्वाचीं वर्मे असोनि जवळी । वाहों जावें मोळी गुणांसवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काबाडापासूनि सोडवा दातारा । कांहीं नका भारा पात्र करूं ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. धनमंत्र्याचिये. “धन्वंतऱ्याचिये” असावें.] धनवंत्र्याचिये अंगीं सत्ताबळ । व्याधि तो सकळ तोडावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें मोड्यासी कोंपट । सांडव्याची वाट विसरावी ॥ ३ ॥

२५३८. ऋणाच्या परिहारा जालों वोळगणा । द्यावी नारायणा वासलाती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों उतराई शरीरसंकल्पें । चुकों द्यावीं पापें सकळ ही ॥ ध्रु. ॥ आजिवरि होतों धरूनि जिवासी । व्याजें कासाविसी बहु केलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना आणिला म्यां भाव । तुमचा तेथें ठाव आहे देवा ॥ ३ ॥

२५३९. येणें पांगें पायांपाशीं । निश्चयेंसी राहेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितली करीन सेवा । सकळ देवा [त. दाशत्व.] दास्यत्व ॥ ध्रु. ॥ बंधनाची तुटली बेडी । हे चि जोडी मग आह्मां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हें क्षण । पायांविण वेगळा ॥ ३ ॥

२५४०. आपुल्या आपण उगवा लिगाड । काय माझें जड करुन घ्याल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. उधारासी.] उद्धारासी काय उधाराचें काम । वाढवूं चि श्रम नये देवा ॥ ध्रु. ॥ करा आतां मजसाटीं वाड पोट । ठाव नाहीं तंट [पं. तट.] जालें लोकीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाकी झडलियावरी । न पडें व्यवहारी [दे. त. वेव्हारीं] संचिताचे ॥ ३ ॥

२५४१. सर्व संगीं विट आला । तूं एकला आवडसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिली आतां पायीं मिठी । जगजेठी न सोडीं ॥ ध्रु. ॥ बहु जालों क्षेदक्षीण [दे. क्षीदक्षीण (खेदक्षीण?).] । येणें सीण तो नासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गंगे [दे. त. गंगवास ॥ ०.] वास । बहु त्या आस स्थळाची ॥ ३ ॥

२५४२. शीतळ तें शीतळाहुनी । पायवणी चरणींचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेवन हें [पं. ही.] शिरसा धरीं । अंतरीं ही [दे. हीं.] वरदळा ॥ ध्रु. ॥ अवघें चि नासी पाप । तीर्थ बाप माझ्याचें ॥ २ ॥ बैसोनियां तुका तळीं । त्या कल्लोळीं डौरला ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५४३. गोदे कांठीं होता आड । करूनि कोड कवतुकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखण्यांनीं एक केलें । आइत्या नेलें जिवनापें ॥ ध्रु ॥ राखोनियां ठाव । अल्प जीव लावूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फिटे धनी । हे सज्ञनीं विश्रांति ॥ ३ ॥

२५४४. न पाहें माघारें आतां परतोनि । संसारापासूनि विटला जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सामोरें येऊनि कवळीं दातारा । काळाचा हाकारा न साहावे ॥ ध्रु ॥ सावधान चित्त होईल आधारें । खेळतां ही बरें वाटईल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कंठ दाटला या सोसें । न पवे चि कैसें जवळी हें ॥ ३ ॥

२५४५. मथनीचें नवनीत । सर्व हितकारक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंडवत दंडा परी । मागें उरी [दे. नुरावी.] नुरवावी ॥ ध्रु ॥ वचनाचा तो पसरुं काई । तांतडी डोईपाशींच ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगजेठी । लावीं कंठीं उचलूनि ॥ ३ ॥

२५४६. अवचिता चि हातीं ठेवा । दिला सेवा न करितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्य फळलें जाली भेटी । नेघें तुटी यावरी ॥ ध्रु ॥ दैन्य गेलें हरली चिंता । [दे. पं. सदैव.] सदैव आतां यावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वांटा जाला । बोलों बोली देवासीं ॥ ३ ॥

२५४७. समर्थाची धरिली कास । आतां [त. नास.] नाश काशाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. धांव.] धांवें पावें करीन लाहो । [दे. तुमच्या पं. "तुमचा" बद्दल "नामे".] तुमचा आहो विठ्ठला [पं. विठ्ठल.] ॥ ध्रु ॥ न लगे मज पाहाणें दिशा । हाकेसरिसा ओढसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे धीर । तुह्मां स्थिर दयेनें ॥ ३ ॥

२५४८. करूं तैसें पाठांतर । करुणाकर भाषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिहीं केला मूर्तिमंत । ऐसे [पं. ऐसा.] संतप्रसाद ॥ ध्रु ॥ सोज्ज्वळ केल्या वाटा । आइत्या नीटा [पं. मागील्या.] मागीलां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेऊं धांवा । करूं हांवा ते जोडी ॥ ३ ॥

२५४९. अचळ न चळे ऐसें जालें मन । धरूनि निज खुण राहिलोंसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडी बैसली गुणांची अंतरीं । करू धणीवरी सेवन तें ॥ ध्रु ॥ एकविध भाव नव्हे अभावना । आणिकिया [पं. आणीक या.] गुणां न मिळवे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे पडिलें आहारीं । ध्यान विटेवरी ठाकलें तें ॥ ३ ॥

२५५०. काय तुझी थोरी वर्णूं मी पामर । होसी दयाकर कृपासिंधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज ऐसी दया नाहीं आणिकासी । ऐसें [पं. ऐके.] हृषीकेशी नवल एक ॥ ध्रु ॥ कुरुक्षेत्रभूमीवरी पक्षी व्याले । तृणामाजी केलें कोठें त्यांनीं ॥ २ ॥ अकस्मात तेथें रणखांब रोविला । युद्धाचा नेमिला ठाव तेथें ॥ ३ ॥ कौरव पांडव दळभार दोन्ही । झुंजावया रणीं आले तेथें ॥ ४ ॥ तये काळीं तुज पक्षी आठविती । पाव बा श्रीपती ह्मणोनियां ॥ ५ ॥ [पं. हत्ती.] हस्ती घोडे रथ येथें धांवतील । पाषाण होतील शतचूर्ण ॥ ६ ॥ ऐसिये आकांतीं वांचों कैसे परी । धांव बा श्रीहरी लवलाहें ॥ ७ ॥ टाकोनियां पिलीं कैसें जावें आतां । पावें जगन्नाथा लवलाहीं ॥ ८ ॥ आली तिये [पं. तये.] काळीं कृपा तुझ्या चित्ता । अनाथांच्या नाथा नारायणा ॥ ९ ॥ एका गजाचिया कंठीं घंटा होती । [पं. पडिली.] पाडिली अवचिती तयांवरी ॥ १० ॥ अठरा दिवस तेथे द्वंद्वयुद्ध [दे. द्वंदजुंज.] जालें । वारा ऊन लागलें नाहीं तयां ॥ ११ ॥ जुंज [पं. जुंझ.] जाल्यावरी दाविलें अर्जुना । तुह्मीं नारायणा पक्षियांसी ॥ १२ ॥ पाहें आपुलिया दासां [पं. मी.] म्यां रक्षिलें । रणीं वांचविलें कैशा परी ॥ १३ ॥ ऐसी तुज माया आपुल्या भक्तांची । माउली आमुची तुका ह्मणे ॥ १४ ॥

विषयानुक्रम

२५५१. वैष्णवां संगती सुख वाटे जीवा । आणीक मी देवा कांहीं नेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गायें नाचें उडें आपुलिया छंदें । मनाच्या आनंदें आवडीनें ॥ छ्रु ॥ लाज भय शंका दुराविला मान । न कळे साधन यापरतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आपुल्या सायासें । आह्मां [दे. त. जगदेशें.] जगदीशें सांभाळावें ॥ ३ ॥

२५५२. शरण शरण वाणी । शरण त्रिवाचा विनवणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्तुती न पुरे हे वाचा । सत्य दास मी दासांचा ॥ छ्रु ॥ देह [पं. देह न सांभा०] सांभाळून । पायांवरी लोटांगण ॥ २ ॥ विनवी तुका [दे. संता तुका.] संतां दीन । नव्हे गोरवें उत्तीर्ण ॥ ३ ॥

२५५३. लेंकरा लेववी माता अळंकार । नाहीं अंतपार आवडीसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपेचें पोसणें तुमचें मी दीन । आजि संतजन मायबाप ॥ छ्रु ॥ आरुषा उत्तरीं संतोषे माउली । कवळूनि घाली हृदयात ॥ २ ॥ पोटा आलें त्याचे नेणें गुणदोष । कल्याण [त. पं. कल्याणाची आस असावें हें ।.] चि असे असावें हें ॥ ३ ॥ मनाची ते चाली मोहाचिये सोई । [पं. वोघ.] ओघें गंगा काई परतों जाणे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कोठें उदार मेघां शक्ति । माझी तृषा किती चातकाची ॥ ५ ॥

२५५४. युक्ति तंव जाल्या कुंटित सकळा । उरली हे कळा जीवनाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतचरणीं भावें ठेविलें मस्तक । जोडोनि हस्तक राहिलोंसें ॥ छ्रु ॥ जाणपणें नेणें कांहीं चि प्रकार । साक्षी तें अंतर अंतरासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी केलें अभयदान । तेणें [दे. जेणें.] समाधान [पं. राहिलोंसें.] राहिलेंसे ॥ ३ ॥

२५५५. हागे आलों [ह्मणे कोणी.] कोणी ह्मणे बुडतिया । तेणें किती तया बळ चढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी तंव भार घेतला सकळ । आश्वासिलों बाळ अभयकरें ॥ छ्रु ॥ भुकेलियां आस दावितां निर्धार । किती होय धीर समाधान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिली चिंतामणीसाटीं । उचित कांचवटी दंडवत ॥ ३ ॥
॥ १ ॥

२५५६. कैसा [पं. तो.] तीं देखिला होसील गोपाळीं । [पं. पुण्यवंता.] पुण्यवंतीं डोळीं नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें लोभें जीव [पं. जालोसे.] जालासे बराडी । आह्मी ऐशी जोडी कईं लाभों ॥ छ्रु ॥ असेल तें कैसें दर्शनाचें सुख । अनुभवें श्रीमुख अनुभावितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे देसी आलिंगन । अवस्था ते क्षणक्षणा [दे. क्षणाक्षणां.] होते [पं. होते.] ॥ ३ ॥

२५५७. कासया या लोभें केलें आर्तभूत । सांगा माझें चित्त नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चातकाचे परी एक चि निर्धार । लक्षभेदीतीर फिरों नेणे ॥ छ्रु ॥ सांवळें रूपडें चतुर्भुज मूर्ति । कृष्णनाम चित्तीं संकल्प हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं आवडीसी ठाव । नको माझा भाव भंगों देऊं ॥ ३ ॥

२५५८. काय माझा पण होईल लटिका । ब्रिदावळी लोकां दाविली ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खरी करूनियां देईं माझी आळी । येऊनि [दे. त. कृवाळी.] कुरवाळीं पांडुरंगे ॥ छ्रु ॥ आणीक म्यां कोणा ह्मणवावें हातीं । नये काकुलती दुजियासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज येथें चि ओळखी । होईन तो सुखी पायांनीं च ॥ ३ ॥

२५५९. तुह्मां आह्मां जंव जालिया समान । तेथें कोणां कोण सनमानी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उरी तों [दे. त. राहिली.] राहिलें गोमटें गौरव । ओढे माझा जीव पायांपाशीं ॥ छ्रु ॥ नेणपणें आह्मी आळवूं वोरसें । बोलवितों रसें शब्दरत्नें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लळे पाळीं वो विठ्ठले । कां हे उरविले भेदाभेद ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५६०. नको माझे मानूं आहाच ते शब्द । कळवळ्याचा वाद करीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयानें बळ करूं पायांपाशीं । भाकावी ते दासीं करुणा आह्मीं ॥ ध्रु. ॥ काय मज चाड असे या लौकिकें । परी असे निकें अनुभवाचें ॥ २ ॥ लांचावल्यासाटीं वचनाची आळी । टकळ्यानें घोळी जवळी मन ॥ ३ ॥ वाटतसे आस पुरविसी ऐसें । तरि अंगीं पिसें लावियेलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझी येथें [पं. येथींची.] चि आवडी । श्रीमुखाची जोडी इच्छीतसें ॥ ५ ॥

२५६१. ह्मणऊनी लवलाहें । पाय [पं. असें.] आहें चिंतीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठिलागा [पं. पाठिलाग.] येतो काळ । तूं [दे. त. कृपाळू.] कृपाळ माउलीं ॥ ध्रु. ॥ बहु उसंतीत आलों । तया भ्यालों स्थळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं जननी । ये निर्वाणीं विठ्ठले ॥ ३ ॥

२५६२. जेणें वाढे अपकीर्ति । सर्वार्थी तें [पं. त्यजावें.] वर्जावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्य रुचे भलेपण । वचन तें जगासी ॥ ध्रु. ॥ होइजेतें [दे. त. शूर.] शुद्ध त्यागें । वाउगें तें सारावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोटें वर्म । निंद्यकर्म [पं. नित्यकर्म.] काळिमा ॥ ३ ॥

२५६३. याची सवे लागली जीवा । गोडी हेवा संगाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परतें न सरवे दुरी । क्षण हरीपासूनि ॥ ध्रु. ॥ जालें तरी काय तंट । आतां चट न संडे [दे. त. संटे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चक्रचाळे । वेड [दे. त. वेळ.] बळें लाविलें ॥ ३ ॥

२५६४. याचा तंव हा [पं. ऐसा चि मोळा.] चि मोळा । देखिला डोळा उदंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेदी मग फिरों मागें । अंगा अंगें संचरे ॥ ध्रु. ॥ कां गा याची नेणां खोडी । जीभा जोडी करितसां ॥ २ ॥ पांघरे तें बहु काळें । घोंगडें ही ठायींचें ॥ ३ ॥ अंगीं वसे चि ना लाज । न ह्मणे भाज कोणाची ॥ ४ ॥ सर्वसाक्षी अबोल्यानें । दुश्चित [पं. कोणी.] कोणें नसावें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे धरिला हातीं । मग निश्चिंतीं [पं. हरीन.] हरीनें ॥ ६ ॥

२५६५. प्रसिद्ध हा असे जगा । अवघ्या रंगारंगाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी वाटा न वजे कोणी । नारायणीं घरबुडी ॥ ध्रु. ॥ बहुतां ऐसें केलें मागें । लाग लागें लागेना ॥ २ ॥ हो कां नर अथवा नारी । लाहान थोरीं आदर ॥ ३ ॥ जालें वेगळें लोकीं पुरे । मग नुरे समूळ ॥ ४ ॥ कळेना तो आहे कैसा । कोणी दिशा [पं. दिसा.] बहु थोडा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे दुसऱ्या भावें । छायें नावें न देखवे ॥ ६ ॥

२५६६. न संडावा आतां ऐसें [पं. ऐसा.] वाटे ठाव । भयाशी उपाव रक्षणाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि मनें [पं. वोळियेलें मना.] वळियेलें मन । [पं. ०कारणा.] कारियेकारण चाड नाहीं ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. नाना वीचि.] नानाची उपाधि करूनियां मूळ । राखतां विटाळ तें चि व्हावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें न वेचे वचन । निजीं निजखूण सांपडली ॥ ३ ॥

२५६७. सत्तेचें भोजन समयीं आतुडे । सेवन ही घडे [त. रुचिनसी.] रुचिनेसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्मे श्रम नेला जालें एकमय । हृदयस्थीं सोय संग जाला ॥ ध्रु. ॥ कोथळीस जमा पडिलें संचित | मापल्याचा वित्त नेम जाला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी ऐसा जालों आतां । करीन ते सत्ता माझी आहे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५६८. देईल तें उणें नाहीं । याचे कांहीं पदरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिजे तें संचित आतां । येथें सत्ता करावया ॥ ध्रु ॥ गुणां ऐसा भरणा भरी । जो जें विचारी [दे. त. चारी.] तें लाभे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवीं देव । फळे भाव आपुला ॥ ३ ॥

२५६९. तेव्हां होतों भोगाधीन । तुह्मां भिन्न पासूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां बोलों नये ऐसें । आनारिसें वेगळें ॥ ध्रु ॥ सन्मुख जालों स्वामीकडे । भव औठडे निराळे ॥ २ ॥ चिंतिलें तें चिंतामणी । फिटे धणी तों द्यावें ॥ ३ ॥ सहज स्थिति [दे. त. स्थित.] आहे अंगीं । प्रसंगीं ते वंचेना ॥ ४ ॥ तुमची देवा धरिली कास । केला नास प्रपंचा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जाणोनि वर्म । कर्माकर्मे ठेविलीं ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥

२५७०. केला कईवाड [त. कइवाड. दे. कैवाड] संतांच्या आधारें । अनुभवें खरें कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जीवित्वाची धरुनियां आशा । व्हावें गर्भवासा पात्र भेणें ॥ ध्रु ॥ [पं. आभाळीनें.] अबाळीनें जावें निश्चितीच्या [दे. निचिंतिया] ठायां । रांडा रोटा वांयां करूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी देतां तें निधान । भिकेसाटीं कोण राज्य देतो ॥ ३ ॥

२५७१. संगतीनें होतो पंगतीचा लाभ । अशोभीं [पं. अशुभ.] अनुभव असिजेतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसीं तैसीं असों पुढिलांचे सोई । धरिती हातीं पायीं आचारिये ॥ ध्रु ॥ उपकारी नाहीं देखत आपदा । पुढिलांची सदा दया चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरीं सज्जनाची कीर्ति । पुरवावी आर्ति निर्बळांची ॥ ३ ॥

२५७२. करितां विचार सांपडलें वर्म । [त. समूळुनिश्रम.] समूळ निश्रम परिहाराचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज घेऊनियां आपणांसी द्यावें । [पं. सांडीं जीवें भावें नारायणा. दे. साटी.] साटीं जीवें जीवें नारायणा ॥ ध्रु ॥ उरी नाहीं मग पडदा कां आला । स्वमुखें चि भला करितां वाद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें खरें देणें घेणें । तुह्मी साक्षी जाणें अंतरींचें ॥ ३ ॥

२५७३. कुळींची हे कुळेदेवी । केली ठावी संतांनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवें जालें शरण गेलों । उगविलों संकटीं ॥ ध्रु ॥ आणिला रूपा ही बळें । करूनि [पं. खळ.] खळें हरिदासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समागमें । नाचों प्रेमें लागलों ॥ ३ ॥

२५७४. आतां देह अवसान । हें जतन तोंवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाऊं नाचों गदारोळें । जिंकों बळें संसार ॥ ध्रु ॥ या चि जीऊं अभिमानें । सेवाधनें बळकट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न सरें मागें । होईन लागें आगळा ॥ ३ ॥

२५७५. ज्यानें आड यावें कांहीं । त्याचें नाहीं बळ आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन येथें साह्य जालें । हरिच्या धालें गुणवादीं ॥ ध्रु ॥ चुकुर तो गेला काळ । जालें बळ संगाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरूं सत्ता । होईल आतां करूं तें ॥ ३ ॥

२५७६. देवासी तो पुरे एकभाव गांठी । तो चि त्याचे मिठी देइल पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहोनि राहीन कवतुक निराळा । मी मज वेगळा होऊनियां ॥ ध्रु ॥ कांहीं नेघें शिरीं निमित्त्याचा भार । न लगे उत्तर वेचावें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें पडिलिया गांठी । मग नाहीं मिठी सुटों येत ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५७७. लौकिकासाटीं या पसाऱ्याचा गोवा । कांहीं नाहीं देवा लागों येत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवावा माथा तो नुचलावा पायीं । ठांयींचिये ठांयीं हालों नये ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. पं. डव्हळिल्या.] ढवळिल्या मनें वितळिलें रूप । नांवऐसें पाप उपाधीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव प्रीतीनें कवळी । ठेवील जवळी उठवूनि ॥ ३ ॥

२५७८. नाहीं होत भर घातल्या उदास । पुरवावी आस सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा नाहीं मज एकाचा अनुभव । धरिला तो भाव [दे. त. उद्धरलें.] उद्धरील ॥ ध्रु. ॥ उतावीळ असे शरणागतकाजें । धांव केशीराजे आइकतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित चिंतन [त. चिंतनें.] भरवंसा । नेदी गर्भवासा येऊं देवा ॥ ३ ॥

२५७९. [पं. उपजोनि मरों.] उपजों मरों हे तों आमुची मिरासी । हें तूं निवारिसी तरी थोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभा राहीं करीं खरा खोटा वाद । आह्मी जालों निंद्य [दे. निंद.] लंडीपणें ॥ ध्रु. ॥ उभयतां आहे करणें समान । तुह्मां ऐसा ह्मणें मी ही देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातीं सांपडलें वर्म । अवघाची [पं. श्रम.] भ्रम फेडिन आतां ॥ ३ ॥

२६८०. मेलियांच्या रांडा इच्छितील करूं । लाज नाहीं धरूं प्रीती कैशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागिलां पुढिलां [दे. एकी.] एक सरोवरी । काळाची पेटारी खांदा [पं. खादीं.] वाहे ॥ ध्रु. ॥ आन दिसे परी मरणें चि खरें । सांपळा उंदिरें सामाविलीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली मनाची परती । निवळली ज्योती दिसों आली ॥ ३ ॥

२५८१. निष्ठुर मी जालों अतिवादागुणें । हें कां नारायणें नेणिजेल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडियेली तुह्मी गोत परिसोय । फोडविली डोय कर्मा हातीं ॥ ध्रु. ॥ [पं. संधी.] सांपडूनि संदी केली जीवेंसाटीं । घ्यावयासि तुटी कारण हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज काय ह्मणों उणें । नाहीं अभिमानें चाड देवा ॥ ३ ॥

२५८२. माझें माझ्या हाता आलें । आतां भलें सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशासाटीं विषम थारा । तो अंतरा विटाळ ॥ ध्रु. ॥ जालीं तया दुःखें तुटी । मागिल पोटीं नसावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्धकुळ । तेथें मळ काशाचा ॥ ३ ॥

२५८३. समर्थपणें हे [पं. "हे" नाहीं.] करा संपादणी । नसतें चि मनीं धरिल्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुसऱ्याचें येथें नाहीं चालों येत । [पं. परी.] तरि मी निवांत पाय पाहें ॥ ध्रु. ॥ खोटियाचें खरें खरियाचें खोटें । मानलें गोमटें तुह्मांसी तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां सवें करितां वाद । होईजेतें निंद्य [दे. निंद.] जनीं देवा ॥ ३ ॥

२५८४. तुह्मां आह्मांसवें न पडावी गांठी । [त. आली ती जग०.] आलेति जगजेठी कळों आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती ह्मणों आतां वाइटा वाइट । शिवों नये वीट आल्यावरी ॥ ध्रु. ॥ बोलिल्याची आतां हे चि परचित । भीड भार थीत बुडवील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आली रोकडी प्रचिती । झांकणें तें किती कोठें देवा ॥ ३ ॥

२५८५. सकळ सत्ताधारी । व्हावें ऐसें काय हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि या कृपेच्या वोरसें । कुढावयाचें चि पिसें ॥ ध्रु. ॥ अंगें सर्वोत्तम । अवघा चि पूर्णकाम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाता । तरि हा जीव दान देतां [दे. देता.] ॥ ३ ॥

२५८६. कोणापाशीं द्यावें माप । [पं. आपे आप.] आपीं आप राहिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयाची भरोवरी । काय दुरी जवळी ॥ ध्रु. ॥ एकें दाखविले दाहा । फांटा पाहा पुसून ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सरलें वोझें । आतां माझें सकळ ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५८७. नभोमय जालें जळ । एकीं सकळ हरपलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काय सारासारी । त्याच्या लहरी तयांत ॥ ध्रु ॥ कैचा तेय यावा सांडी । आप कोंडी आपणा [दे. आपण्यां.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कल्प जाला । [पं. अस्ता.] अस्त गेला उदय ॥ ३ ॥

२५८८. राजा करी तैसे दाम । [पं. चाम ते ही.] ते ही चाम चालती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण ते सत्ता शिरीं । कोण करी अव्हेर ॥ ध्रु ॥ वाइले तें सुनें खांदीं । चाले पदीं बैसविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभरें । करुणाकरें [त. रक्षीलों.] रक्षिलें ॥ ३ ॥

२५८९. आह्मी देव तुह्मी देव । मध्यें भेव अधीक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैवाडाच्या धांवा लागें । मागें मागें विठ्ठले ॥ ध्रु ॥ भेडसाविलें हाके नादें । वोळखी भेदें मोडिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभा राहे । मागें पाहे परतोनि ॥ ३ ॥

२५९०. हीनसुरबुद्धीपासीं । आकृतीसी भेद नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक दांडी एक खांदी । [पं. पदोपदीं जोगणें.] पदीं पदीं भोगणें ॥ ध्रु ॥ एकाऐसें एक नाहीं । भिन्न पाहीं प्रकृती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूमी खंडे । पीक दंडे जेथें तें ॥ ३ ॥

२५९१. काय बोलों सांगा । याउपरी पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं आधारावांचून । पुढें न चले वचन ॥ ध्रु ॥ वाढे ऐसा रस । कांहीं करावा सौरस ॥ २ ॥ भक्तिभाग्यसीमा । द्यावा जोडोनियां प्रेमा ॥ ३ ॥ कोरड्या उत्तरीं । नका गौरवूं वैखरी ॥ ४ ॥ करी विज्ञापना । तुका प्रसादाची दाना ॥ ५ ॥

२५९२. आहाच तो मोड वाळलियामधीं । अधीराची बुद्धि तेणें न्यायें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि संग न करीं दुसरें । चित्त मलीन द्वारें दोड [त. पूर्वी "द्वाडपडें" असून "द्वोडपडें" केलें आहे.] पडे ॥ ध्रु ॥ विषासाटीं सर्पा भयाभीत लोक । हें तों सकळीक जाणतसां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काचें राहे कुळांकुड । अवगुण तो नाड ज्याचा तया ॥ ३ ॥

२५९३. क्षणक्षणां जीवा वाटतसे खंती । आठवती चित्तीं पाय देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येईं वो येईं वो येईं लवलाहीं । आळिंगूनि बाहीं क्षेम देईं ॥ ध्रु ॥ उताविळ मन पंथ अवलोकी । आठवा ते चुकी काय जाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवींच्या जीवना । घाला नारायणा उडी वेगीं ॥ ३ ॥

२५९४. आळी करावी ते कळतें बाळका । बुझवावें हें कां नेणां तुह्मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निवाड तो तेथें [पं. येथे.] असे पायांपाशीं । तुह्मांआह्मांविशीं एकेठायीं ॥ ध्रु ॥ आणीक तों आह्मी न देखोंसें जालें । जाणावें शिणलें भागलेंसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां लागतें सांगावें । अंतरींचें ठावें काय नाहीं ॥ ३ ॥

२५९५. तांतडीनें आह्मां धीर चि न कळे । पळावे हे लळे लवलाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका कांहीं पाहों सावकाशीं देवा । करा एक हेवा तुमचा माझा ॥ ध्रु ॥ वोरसाचा हेवा [पं. यावा.] सांभाळावी प्रीत । नाहीं राहों येत अंगीं [पं. धंदा.] सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज नका गोवूं खेळा । भोजनाची वेळा राखियेली ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२५९६. नाहीं लोपों येत गुण । वेधी [पं. आणीकां.] आणीकें चंदन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न संगतां पडे ताळा । रूप दर्पणीं सकळा ॥ ध्रु. ॥ सारविलें वरी । आहाच तें क्षणभरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोहळें । सागराच्या ऐसें व्हावें ॥ ३ ॥

२५९७. वचनें चि व्हावें आपण उदार । होइल विश्वंभर संतुष्ट [दे. त. संपुष्ट.] चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्यसंकल्पाचीं फळें बीजाऐसीं । शुद्ध नाहीं नासी पावों येत ॥ ध्रु. ॥ वंचिलिया काया येतसे उपेगा । शरीर हें नरकाचें चि आळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव जितां थारे लावा । पडिलिया गोवा देशधडी ॥ ३ ॥

२५९८. उखतें आयुष्य जायांचें कलिवर [दे. त. कळिवर.] । अवघें वोंडबर विषयांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणासी हा लागे पुसणें विचार । [पं. मन.] मनें चि सादर करूं आतां ॥ ध्रु. ॥ उत्पत्ति प्रळय पडिलें दळण । पाकाचें भोजन बीज वाढे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाऊं अभयाच्या ठायां । रिघों देवराया शरण वेगीं ॥ ३ ॥

२५९९. बोलावे ह्मूण हे [पं. "हे" नाहीं.] बोलतों उपाय । प्रवाहें हें जाय गंगाजळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्ययोगें कोणां घडेल सेवन । कैंचे येथें जन अधिकारी ॥ ध्रु. ॥ मुखीं देतां घांस पळवितीं तोंडें [पं. तोंड.] । अंगींचिया भांडे असुकानें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पूजा करितों देवाची । आपुलिया रुची मनाचिये ॥ ३ ॥

२६००. लटिवयाचे वाणी चवी ना [त. पं. संवाद. दे. पूर्वी 'संवाद' असें होतें.] सवाद । नांहीं कोणां वाद रुचों येत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अन्याय तो त्याचा नव्हे वायचाळा । मायबापीं वेळा न साधिली ॥ ध्रु. ॥ अनावर अंगीं प्रबळ अवगुण । तांतडीनें मन लाहो साधी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोष आणि अवकळा । न पडतां ताळा [दे. घडे तसे.] घडतसे ॥ ३ ॥

२६०१. नये स्तवूं काचें होतें क्रियानष्ट । फुंदाचे [पं. स्फुंदाचे.] ते कष्ट भंगा मूळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं परमार्थ साधत लौकिकें । धरुन होतों फिकें अंगा आलें ॥ ध्रु. ॥ पारखिया पुढें नये घालूं तोंड । तुटी लाभा खंड होतो [त. होती.] [त. पं. मना.] माना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी मिरवतें परवडी । कामावल्या गोडी अविनाश [त. अविनाशा.] ॥ ३ ॥

२६०२. कोण्या काळें येईल मना । नारायणा तुमचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा करणें अंगीकार । सर्व भार फेडूनि ॥ ध्रु. ॥ लागली हे तळमळ चित्ता [पं. चिंता.] । तरी दुश्चिता संसारीं ॥ २ ॥ सुखाची च पाहें वास । मागें दोष सांभाळीं ॥ ३ ॥ इच्छा पूर्ण जाल्याविण । कैसा सीण वारेल ॥ ४ ॥ लाहो काया मनें वाचा । देवा [पं. दिवसाचा भेटीचा.] साच्या भेटीचा ॥ ५ ॥ कांटाळा तो न धरावा । तुह्मी देवा दासांचा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे माझे वेळे । न कळे कां हें उफराटें ॥ ७ ॥

२६०३. घ्यावी तरी घ्यावी उदंड चि सेवा । द्यावें तरी देवा उदंड चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं कैंचीं आह्मी पुरतीं भांडवलें । आल्या करीं बोलें समाधान ॥ ध्रु. ॥ व्हावें तरी व्हावें बहुत चि दुरी । [पं. आपुल्या.] आलिया अंतरीं वसवावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझें सख्यत्व आपणीं । अससील ऋणी आवडीचा ॥ ३ ॥

२६०४. काय करूं जीव होतो कासावीस । कोंडलिये [पं. कोंडली हे.] दिस गमे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिलें हें दिसे ब्रह्मांड चि वोस । दाटोनि उच्छ्वास राहातसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आगा सर्वजाणतिया । विश्वंभरें काया निववाची ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६०५. सुकलियां कोमां अत्यंत जळधर । तेणें च प्रकार न्याय असे ॥ १ ॥ न चलें पाउलीं सांडीं गरुडासन । मनाचें हो [त. ही.] मन त्वरेलागीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूक न साहावे बाळा । जीवनांची कळा ओढलीसे ॥ ३ ॥

२६०६. शृंगारिक माझीं नव्हती उत्तरें । आळवितों खरे अवस्थेच्या ॥ १ ॥ न घलावा [पं. घालावा.] मधीं कामाचा विलंब । तुह्मी तों स्वयंभ करुणामूर्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें सन्मुख वदन । देखतां चरण पोटाळीन ॥ ३ ॥

२६०७. तूं माझी माउली तूं माझी साउली । पाहातों वाटुली पांडुरंगे ॥ १ ॥ तूं मज येकुला वडील धाकुला । तूं मज आपुला सोयरा जीव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव तुजपाशीं असे । [दे. त. तुझियानें.] तुजविण ओस सर्व दिशा ॥ ३ ॥

२६०८. कराल तें करा । हातें आपुल्या दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बळियाचीं आह्मी बाळें । असों निर्भर या सळे ॥ ध्रु ॥ आतां कोठें काळ । [पं. मध्यें रिघेल वोंगळ.] करील देवापाशीं बळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरीराया । थापटितों ठोक बाह्या ॥ ३ ॥

२६०९. डोळां भरिलें रूप । [पं. चित्तीं पायांचे संकल्प.] चित्ता पायांपें संकल्प ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघी घातली वांटणी । प्रेम राहिलें कीर्तनीं ॥ ध्रु ॥ वाचा केली माप । रासीं हरिनाम अमुप ॥ २ ॥ भरूनियां भाग । तुका बैसला पांडुरंग ॥ ३ ॥

२६१०. आतां आहे नाहीं । न कळे आळी करा कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देसी पुरवुनी इच्छा । आतां पंढरीनिवासा ॥ ध्रु ॥ नेणे भाग सीण । दुजें कोणी [पं. कांही.] तुह्मांविण ॥ २ ॥ आतां नव्हे दुरी । तुका पायीं मिठी मारी ॥ ३ ॥

२६११. संकल्पासी अधिष्ठान । नारायण गोमटें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघियांचें पुरे कोड । फिटे जड देहत्व ॥ ध्रु ॥ उभय लोकीं उत्तम कीर्ति । देव चित्तीं राहिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव धाय । नये हाय जवळी ॥ ३ ॥

२६१२. भाग्यवंता ऐशी जोडी । परवडी संतांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन घरीं पांडुरंग । अभंग जें सरेना ॥ ध्रु ॥ जनाविरहित हा लाभ । टांचें नभ सांटवणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विष्णुदासां । नाहीं आशा दुसरी ॥ ३ ॥

२६१३. जरी आलें राज्य मोळविक्या हातां । तरी तो मागुता व्यवसायी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तृष्णेचीं मजुंरें नेणती विसांवा । वाढे हांव हांवां काम कामीं ॥ ध्रु ॥ वैभवाचीं सुखें [पं. नाताळती अंगी.] नातळतां अंगा । चिंता करी भोगा [पं. भोगी विघ्नें.] विघ्न जाळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाहे मरणाचें भय । रक्षणउपाय करूनि असे ॥ ३ ॥

२६१४. कोण होईल आतां संसारपांगिलें । आहे उगवलें [पं. सहजचि.] सहजें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला तो चालवीं आपुला प्रपंच । काय कोणां वेच आदा घे दे ॥ ध्रु ॥ [पं. सहजचि.] सहजें चि घडे आतां मोळ्याविण । येथें काय सीण आणि लाभ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों सहज देखणा । ज्याच्या तेणें खुणा दाखविल्या ॥ ३ ॥

२६१५. आह्मां शरणागतां । एवढी काय करणें चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि हे कौतुकाचे खेळ । अवघे [त. पाहातो गोपाळा.] पाहतों सकळ ॥ ध्रु. ॥ अभयदानवृंदें । आह्मां कैंचीं [दे. त. द्वंद्वें.] भयद्वंद्वें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी । हरिजन साधनाचे स्वामी ॥ ३ ॥

२६१६. देवाचिये चाडे प्रमाण उचित । नये वांटूं चित्त निषेधासीं ॥ १ ॥ नये राहों उभें [पं. कश्मळापाशीं.] कसमळापाशीं । भुंकतील तैसीं सांडावीं [पं. ते.] तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षमा सुखाची हे रासी । सांडूनि कां ऐसी दुःखी व्हावें ॥ ३ ॥

॥ १ ॥

२६१७. खळा सदा [पं. क्षुद्र.] क्षुद्रीं दृष्टी । करी कष्टी सज्जना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. करितां.] करिती आपुलाले परी । धणीवरी व्यापार ॥ ध्रु. ॥ दया संतां भांडवल । वेची बोल उपकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपुलालें । उसंतिलें ज्यांणीं तें ॥ ३ ॥

२६१८. जग ऐसें बहुनांवें । बहुभावें भावना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पाहों बहु बोलों नये.] पाहों बोलों बहु नये । सत्य काय सांभाळा ॥ ध्रु. ॥ कारियासी जें कारण । तें जतन करावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतजनीं । हें चि मनीं धरावें ॥ ३ ॥

२६१९. निघालें तें अगीहूनि । आतां झणी आतळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पळवा परपरतें दुरी । आतां हरी येथूनि ॥ ध्रु. ॥ धरिलें तैसें श्रुत करा हो । येथें आहो प्रपंचीं ॥ २ ॥ अबोल्यानें ठेला तुका । भेउनि [पं. बोलुनि.] लोकां निराळा ॥ ३ ॥

२६२० आतां दुसरें नाहीं वनीं । निरंजनीं [दे. त. निरांजनीं.] पडिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची च पाहें वास । अवघी आस निरसली ॥ ध्रु. ॥ मागिलांचा मोडला माग । घडला त्याग अरुची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करुणाकरा । तूं सोयरा जीवींचा [पं. दीनांचा.] ॥ ३ ॥

२६२१. धरूनियां सोई परतलें मन । [दे. त. अनुरक्षीं.] अनुलक्षीं चरण करूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येईं पांडुरंगे नेईं सांभाळूनि । करुणावचनीं आळवितों ॥ ध्रु. ॥ बुद्धि जाली साह्य परि नाहीं बळ । अवलोकितों जळ वाहे नेत्रीं ॥ २ ॥ न चलती पाय गळित जाली काया । ह्मणऊनि दया येऊं [त. व्हावी.] द्यावी ॥ ३ ॥ दिशेच्या [दे. दिशच्या. पं. दिसेच्या.] करितों वारियासीं मात । जोडुनियां हात वास पाहें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वेग करावा सत्वर । पावावया तीर [त. पं. भवनदी.] भवनदीचें ॥ ५ ॥

२६२२. कौलें भरियेली पेंठ । निग्रहाचे खोटे तंट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें माता जाणे वर्म । बाळ वाढवितां धर्म ॥ ध्रु. ॥ [पं. कामावितां.] कामवितां लोहो कसे । तांतडीनें काम नासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खडे । देतां [दे. अक्षरें.] अक्षर तें जोडे ॥ ३ ॥

२६२३. चालिलें न वाटे । गाऊनियां जातां वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवा वैष्णवांचा संग । येतो सामोरा श्रीरंग ॥ ध्रु. ॥ नाहीं भय आड । कांहीं विषमांचें जड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्ति । सुखरूप आदीं अंतीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६२४. करितां विचार तो हा दृढ संसार । ब्रह्मांदिकां पार नुलंघवे सामर्थ्ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण शरण नारायणा मज अंगीकारीं [पं. अगीकार.] दीना । आलें तें वचनांपासीं माझ्या [त. सामर्थ्ये] सामर्थ्य ॥ छ्र ॥ पाठीवरी मोळी तो चि कळवा [पं. पायांतळीं] पायीं तळीं । सांपडला जाळीं मत्स्य जाला तो न्याय ॥ २ ॥ आतां करीन तांतडी लाभाची ते याच जोडी । तुका ह्मणे ओढी पायां सोई मनाची ॥ ३ ॥

२६२५. बहुतां जातीचा केला अंगीकार । बहुत ही फार सर्वोत्तमें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. धरला.] सरला चि नाहीं कोणांचिये वेचें । अक्षोभ ठायींचें ठायीं आहे ॥ छ्र ॥ लागत चि नाहीं घेतां अंतपार । वसवी अंतर अणुचें ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला होय [पं. हाये.] टाकीऐसा । पुरवावी इच्छा धरिली ते [त. ती.] ॥ ३ ॥

२६२६. पोट धालें आतां जीवनीं आवडी । पुरवावे परवडी बहुतांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आंचवणा तांतडीचें काम । मागील तीं श्रम न [त. पावावीं.] पवावीं ॥ छ्र ॥ वाढितिया पोटीं बहु [त. बहुत.] असे वाव । सांभाळितां ठाव काय [पं. वेचे.] वांचे ॥ २ ॥ दाविल्यावांचूनि नाहीं कळों येत । तेथें ही [पं. हे.] दुश्चित [पं. एकपणं.] एकपणें ॥ ३ ॥ नावेचा भार तो उदकाचे शिरीं । काय हळू भारी तये ठायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे गीतीं गाऊनि गोविंद । करूं ब्रह्मानंद एकसरें ॥ ५ ॥

२६२७. एका हातीं टाळ एका हातीं चिपळिया । घालिती हुंमरी एक [पं. वाहाताती.] वाताती टाळिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मातले वैष्णव नटती नांना छंदें । नाहीं [दे. चाट.] चाड मोक्षपदें भजनीं आवडी ॥ छ्र ॥ हाका अरोळिया गीत [दे. गीतवादें सुख०.] वाद्ये सुखसोहळे । जाय तें न कळे केव्हां रजनी दिवस ॥ २ ॥ तीर्थी नाहीं चाड न लगे जावें वनांतरा । तुका ह्मणे हरिहरात्मक चि [दे. पृथुवी. त. पृथवी. पं. पृथ्वी.] पृथिवी ॥ ३ ॥

२६२८. देव सखा आतां केलें नव्हे काई । येणें [पं. तेणें.] सकळ [दे. सकळई सोइरीं च.] ही सोइरीं च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्यवंत जालों गोतें सपुरतीं । आतां पुण्या नीती पार नाहीं ॥ छ्र ॥ पाहातां दिसती भरलिया दिशा । ठसावला ठसा लोकत्रयीं ॥ २ ॥ अविनाश जोडी आह्मां भाग्यवंतां । जाली होती सत्ता संचिताची ॥ ३ ॥ पायांवरी डोई ठेवाया अरोथा । जाली द्यावी सत्ता क्षेम ऐसी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जीव पावला विसावा । ह्मणवितां देवा तुमचींसीं ॥ ५ ॥

२६२९. कोण आतां कळिकाळा । येऊं बळा देईल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्ता झाली त्रिभुवनीं । चक्रपाणी कोंवसा ॥ छ्र ॥ लडिवाळांचा भार वाहे । उभा आहे [पं. कुडावया.] कुढावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घटिका दिस । निमिष [दे. निमिश. त. निमिश्य. पं. निमिष्य.] ही न विसंभे ॥ ३ ॥

२६३०. आह्मां आवडे नाम घेतां । तो [पं. हा.] ही पिता संतोषे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभयतां एकाचित्त । तरी प्रीत वाढली ॥ छ्र ॥ आह्मी शोभों निकटवासें । अनारिसें न दिसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगें । अवघीं अंगें निवालीं [पं. निवविलीं.] ॥ ३ ॥

२६३१. देह तंव असे भोगाचे अधीन । याचें सुख सीण [दे. क्षीणभंगर. त. क्षण भंगरे.] क्षणभंगुर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अविनाश जोडी देवापायीं भाव । कल्याणाचा ठाव सकळही ॥ छ्र ॥ क्षणभंगुर हा येथील पसारा । आलिया [त. दे. हाकारा.] आकारा अवघें [त. राहे. दे. हा पाठ दिला आहे.] नासे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें सकळ विश्रांति । आठवावा चित्तीं नारायण ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६३२. आतां आवश्यक करणें समाधान । पाहिलें निर्वाण न पाहिजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलें तरी आतां [दे. शुशोभें.] सुशोभ्य करावें । दिसतें बरवें संतांमधीं ॥ ध्रु ॥ नाहीं भक्तराजीं ठेविला [दे. उधार] उद्धार । नामाचा आकार [पं. याचियाचें.] त्यांचियानें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या वडिलांचें ठेवणें । गोप्य [पं. नारायण०.] नारायणें न करावें ॥ ३ ॥

२६३३. काया वाचा मनें श्रीमुखाची वास । आणीक उदास विचारासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय आतां मोक्ष करावा जी देवा । तुमचिया गोवा दर्शनासी ॥ ध्रु ॥ केलिया नेमासी [पं. ०नेमा उभें ठाड०.] उभें ठाडें व्हावें । नेमलें तें भावें पालटेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जों जों कराल उशीर । तों तों मज फार रडवील ॥ ३ ॥

२६३४. पुढीलांचे सोयी माझ्या मना चाली । मताची आणिली नाहीं बुद्धी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केलासी तो उभा आजवरी संतीं । धरविलें हातीं कट देवा ॥ ध्रु ॥ आहे तें ची मागो नाहीं खोटा चाळा । नये येऊं बळा लेंकराशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा साक्षीचा [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार । कृपण जी थोर परी तुह्मी ॥ ३ ॥

२६३५. बहुत करूनि चाळवाचाळवी । किती तुह्मी गोवी कंरीतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागटपणें मी आलों येथवरी । चाड ते दुसरी न धरूनि ॥ ध्रु ॥ दुजियाचा तंव तुह्मांसी कांटाळा । राहासी निराळा एकाएकीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां यावरी गोविंदा । मजशीं विनोदा येऊं नये ॥ ३ ॥

२६३६. तीर्थ जळ देखे पाषाण प्रतिमा । संत ते अधमा [त. दे. माणसा ऐसे.] माणसांऐसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांजेच्या मैथुनापरी [पं. मैथुन परि.] गेलें वांयां । बांडेल्याचें [त. बाडेल्यांचे वांयां आलें०.] जायां जालें पीक ॥ ध्रु ॥ अभाविक सदा सुतकी चांडाळ । सदा तळमळ चुके चि ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरदळी ज्याची दृष्टी । देहबुद्धि कष्टी सदा दुःखी ॥ ३ ॥

२६३७. नव्हे मतोळ्याचा वाण । नीच नवा नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख उपजे श्रवणें । खरें टांकसाळी नाणें ॥ ध्रु ॥ लाभ हातोहातीं । अधिक पुढतोंपुढती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणों किती । पुरोनि उरलें [त. उरलों.] पुढती ॥ ३ ॥

२६३८. [पं. घातलें.] घातला दुकान । देती आलियासी दान [पं. वान.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत उदार उदार । भरलें अनंत भांडार ॥ ध्रु ॥ मागत्याची पुरे । धणी आणिकांसी उरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोतें । देवें भरिलें नव्हे रितें ॥ ३ ॥

२६३९. नरस्तुति आणि कथेचा विकरा । हें नको दातारा घडों देऊं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसिये कृपेची भाकितों करुणा । आहेसि तूं [पं. तो.] राणा उदाराचा ॥ ध्रु ॥ पराविया नारी आणि परधना । नको देऊं मनावरी येऊं ॥ २ ॥ भूतांचा मत्सर आणि संतनिंदा । हें नको गोविंदा घडों देऊं ॥ ३ ॥ देहअभिमान [पं. हें कडवें नाहीं.] नको देऊं शरीरीं । चढों कांहीं परी एक देऊं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या पायांचा विसर । नको वारंवार पडों देऊं ॥ ५ ॥

२६४०. लौकिकापुरती नव्हे माझी सेवा । अनन्य केशवा दास तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि करीं पायांसवें आळी । आणीक वेगळी नेणें परी ॥ ध्रु ॥ एकविध आह्मी स्वामिसेवेसाटीं । वरी तो चि पोटीं एकभाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं सांगितलें काम । तुह्मां धर्माधर्म ठावे देवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६४१. ज्यांच्या संगें होतों पडिलों भोवनीं । ते केली धोवनी [पं. सांडोनियां.] झाडूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां एकाएकीं मनासी विचार । करूं नाहीं भार दुजियाचा [दे. दुजा याचा.] ॥ छ ॥ प्रसादसेवनें आली उष्टावळी । उचित ते काळीं अवचित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्ष सांपडलें हातीं । सांडिली ते खंती चिंता देवा ॥ ३ ॥

२६४२. आवडीभोजन प्रकार परवडी । भिन्नभिन्न [दे. त. भिन्नाभिन्न गोडी एक रसा.] गोडी एका रसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगित्या पंगती लाधलों प्रसाद । तिंहीं नाहीं भेद राखियेला ॥ छ ॥ पाकसिद्धि [पं. स्वये हस्तकें.] स्वहस्तकें विनियोग । आवडीचे भाग सिद्ध केले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आला उच्छिष्ट प्रसाद । तेणें हा आनंद माझ्या जीवा ॥ ३ ॥

२६४३. समर्थाचा ठाव संचलाचि असे । दुर्बळाची आस पुढें करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावलें घेईन पदरी हें [पं. ते.] दान । एकांतीं भोजन करूं जाऊं [दे. त. दाऊं.] ॥ छ ॥ न लगे पाहावी उचिताची वेळ । अयाचित काळ साधला तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट धालिया उपरी । गौरवा उत्तरीं पूजूं देवा ॥ ३ ॥

२६४४. आपुल्यांचा करीन मोळा । माझ्या कुळाचारांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवधियांचे वंदिन पाय । ठायाठाय न देखें ॥ छ ॥ नेदीं तुटों समाधान । थांबों जन सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे झाडा होय । तों हे सोय न संडीं [त. सोडी.] ॥ ३ ॥

२६४५. जन्ममरणांची विसरलों चिंता । तूं माझा अनंता मायबाप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतील ते डोळां पाहेन प्रकार । भय आणि भार निरसलीं ॥ छ ॥ [पं. लिगाडाच्या मुळें.] लिगाडाचें मूळ होतीं पंच भूतें । [पं. त्याच्या त्या पुरतें.] त्यांचें यां पुरतें विभागिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला प्रपंच पारिखा । जिवासी तूं सखा [पं. पांडुरंग.] पांडुरंगा ॥ ३ ॥

२६४६. उदार तूं हरी ऐसी कीर्ति चराचरीं । अनंत हे थोरी [पं. वर्णिताती.] गर्जतील पवाडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे पायीं माझा भाव पुसी [पं. जन्ममरण.] जन्ममरणां ठाव । देवाचा तूं देव स्वामी [पं. सकळ.] सकळा ब्रह्मांडा ॥ छ ॥ मागणें तें तुज मागों जीवभाव तुज सांगों । लागों तरी लागों पायां तुमच्या दातारा ॥ २ ॥ दिसों देसी कीविलवाणें तरी [पं. तुजसी हें०.] तुज चि हें उणें । तुका ह्मणे जिणें माझें [पं. तुझ्या.] तुज अधीन ॥ ३ ॥

२६४७. पाहा किती आले शरण समान चि केले । नाहीं विचारिले गुण दोष कोणांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज सेवटींसा द्यावा ठाव तयांचिये देवा । नाहीं करीत हेवा कांहीं थोरपणाचा ॥ छ ॥ नाहीं पाहिला आचार कुळगोत्रांचा विचार । फेडूं आला भार मग न ह्मणे दगड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वजाणा तुझ्या आल्यावरि मना । केला तो उगाणा घडल्या महादोषांचा [दे. दोषांच्या] ॥ ३ ॥

२६४८. आतां चुकलें बंधन गेलें [पं. गेलों.] विसरोनि दान । आपुले ते [पं. वानं] वाण सावकाश विकावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभ जोडला अनंत घरीं सांपडलें वित्त । हातोहातीं थीत उरों तळ नल्हाचि ॥ छ ॥ होतें गोविलें विसारें माप जालें एकसरें । होतें होरें [त. हारे वारें.] वारें तों चि लाहो साधिला ॥ २ ॥ कराया जतन तुका ह्मणे निजधन । केला नारायण साह्य नेदी विसंबो ॥ ३ ॥

२६४९. तुझ्या रूपें माझी काया भरों द्यावी पंढरीराया । दर्पणींची छाया एका रूपें भिन्नत्व ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख पडिलें साटवण सत्ता वेचे [पं. शनःशने. त. शनेशनें.] शनें शनें । अडचणीचे कोन चारी मार्ग उगवले ॥ छ ॥

[त. वसे] वसो डोळ्यांची बाहुली कवळे भिन्न छाया आली । कृष्णांजन चाली नव्हे [दे. प्रति०.] परती माघारी ॥ २ ॥ जीव ठसावला शिवें मना आलें तेथें जावें । फांटा पडिला नांवें तुका ह्मणे खंडलें ॥ ३ ॥

२६५०. सोसें सोसें मारूं हाका । होइल चुका ह्मणऊनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें पुढें क्षणभरी । नव्हे दुरी अंतर ॥ ध्रु ॥ नाम मुखीं बैसला चाळा । वेळोवेळां पडताळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखी केलें । या विठ्ठलें बहुतांसी ॥ ३ ॥

२६५१. धरूनियां [पं. चाले.] चाली हांवा । येइन गांवां धांवत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठविसी मूळ तरी । लवकरी विठ्ठले ॥ ध्रु ॥ नाचेन त्या प्रेमसुखें । कीर्ती मुखें गाईन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतमेळीं । पायधुळी वंदीन ॥ ३ ॥

२६५२. मायबापाचिये भेटी । अवघ्या तुटी संकोचा [त. पं. संकोच्या.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोगिलें तें आहे सुख । खातां मुख मोकळें ॥ ध्रु ॥ उत्तम तें बाळासाटीं । लावी ओठीं [त. पं. होटीं.] माउली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली घणी । आनंद मनीं न समाये ॥ ३ ॥

२६५३. उदासीनाचा देह ब्रह्मरूप । नाहीं पुण्य पाप लागत त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुताप अंगीं अग्निचिया ज्वाळा । नाहीं मृगजळा विझों येत ॥ ध्रु ॥ दोष ऐशा नावें देहाचा आदर । विटलें [पं. विटाळे.] अंतर अहंभावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाय नासोनियां खंती । तंव चि हे चित्तीं बद्धता ते ॥ ३ ॥

२६५४. बंधनाचा तोडूं फांसा । देऊं आशा टाकोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तें च घेतां शिरीं । होइल दुरी निजपंथ ॥ ध्रु ॥ नाथिलें चि माझें तुझें । कोण वोझें वागवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतराय । देवीं काय जिणें तें ॥ ३ ॥

२६५५. तें च किती वारंवार । बोलों फार बोलिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझें दंडवत । तुमच्या संत चरणांसी ॥ ध्रु ॥ आवडी ते नीच नवी । जाली जीवीं वसती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरवें जालें । घरा आलें बंदरींचें ॥ ३ ॥

२६५६. उपासा सेवटीं अन्नासवें भेटी । तैसी माझी मिठी पडो पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरवीं वासना साच सर्वजाणा । आह्मां नारायणा अंकिताची [त. अंकितासी.] ॥ ध्रु ॥ [पं. बहुदिस पुत्रा मातेसवें भेटी ।.] बहुदिसां पुत्रमातेमध्यें भेटीं । तैसा दाटो पोटीं प्रीतिउभड [दे. त. उमोड.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन कृपणा । सोइरें [दे. सोयरें.] । यापरि दुसरें नहो आतां ॥ ३ ॥

२६५७. रणीं निघतां शूर न पाहे माघारें । ऐशा मज धीरें [पं. राखे.] राख आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसारा हातीं अंतरलों दुरी । आतां कृपा करीं नारायणा ॥ ध्रु ॥ वागवितों तुझिया नामाचें हत्यार । हा चि बडिवार मिरवितों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज फिरतां माघारें । तेथें उणें पुरें तुह्मी जाणां ॥ ३ ॥

२६५८. सकाळ पूजा स्तुति । करावी ते [दे. व्होवें.] व्हावें या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि वारा जन । संतपूजा नारायण ॥ ध्रु ॥ सेवावें [पं. सेवावी.] तें वरी । दावी उमटूनि डेंकरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुरा । दुधा ह्मणतां केवीं बरा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६५९. धीर नव्हे मनें । काय तयापाशीं उणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भार घातलियावरी । दासां नुपेक्षील हरी ॥ ध्रु. ॥ याऐसी आटी । द्यावी द्रव्याचिये साटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोटें । देवा बहु केलें खोटें ॥ ३ ॥

२६६०. द्रव्याचिया कोटी । नये गांडीची लंगोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतीं बोळवणेसाटीं । पांडुरंग धरा कंठी ॥ ध्रु. ॥ लोभाचीं [पं. लोभाचें.] लोभिकें । [पं. त्याचें.] यांचें सन्निधान फिकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हितें । [पं. जाग नको पडो रिते.] जगं नव्हो पडो रितें ॥ ३ ॥

२६६१. कोणापाशीं आतां सांगों मी बोभाट । कधीं खटखट सरेल हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणां आराणूक होईल कोणे काळीं । आपुलालीं जाळीं उगवूनि ॥ ध्रु. ॥ माझा येणें दुःखें फुटतसे प्राण । न कळतां [पं. जाण] जन सुखी असे ॥ २ ॥ भोगा आधीं मनें मानिलासे त्रास । पाहें लपायास ठाव कोठें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देतों देवाचें गाऱ्हाणें । माझें [दे. त. रिण.] ऋण येणें सोसियेलें ॥ ४ ॥

२६६२. राहिलों निराळा । पाहों कवतुक डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं जगाचा विनोद । डोळां पाहोनियां छंद ॥ ध्रु. ॥ भुललिया संसारें । आलें डोळ्यासी माजिरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माथा । कोणी [पं. नुचलिती.] नुचली सर्वथा ॥ ३ ॥

२६६३. आह्मां एकविधा पुण्य सर्वकाळ । चरणसकळ [पं. 'चरण सकळ' याबद्दल 'चरणकमळ'.] स्वामीचे ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्ताचे संकल्प राहिलें चळण । आज्ञा ते प्रमाण करुनी असों ॥ ध्रु. ॥ दुजियापासून परतलें मन । केलें [पं. घ्यावें.] द्यावें दान होईल तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आजि.] आतां पुरला नवस । एकाविण [पं. सोस.] ओस सकळ ही ॥ ३ ॥

२६६४. राहाणें तें पायांपाशीं । आणिकां रसीं विटोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा धीर देईं मना । नारायणा विनवितों ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं तों तुझा वास । आणिकां नास [दे. कारण.] कारणां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेवटींचें । वाटे [पं. साच.] साचें राखावें ॥ ३ ॥

२६६५. चंदन तो चंदनपणें । [दे. सहज गुणसंपन्न ।.] सहजगुणें संपन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेधलिया धन्य जाती । [पं. भोग्यें.] भाग्यें होती सन्मुख ॥ ध्रु. ॥ परिसा अंगीं परिसपण । बाणोनि तें राहिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैंची खंती । सुजाती ते [पं. टाकणी.] ठाकणी ॥ ३ ॥

२६६६. लय लक्षी मन न राहे निश्चळ । मुख्य तेथें बळ आसनाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें [पं. हें चितों असाध्य सर्वत्र.] तों असाध्य जी सर्वत्र या जना । भलें नारायणां आळवितां ॥ ध्रु. ॥ कामनेचा त्याग वैराग्य या नांव । कुटुंब ते सर्वविषयजात [पं. सवे विषये जात.] ॥ २ ॥ [पं. हें कडवें नाहीं.] कर्म उसंतावें चालत पाउलीं । होय जों राहिली देहबुद्धि ॥ ३ ॥ [पं. भक्ती ते नमावीं जीव जंतु भूतें. त. भक्ती तें नमावें जीव जंतु भूतें.] भक्ती तें नमावें जीवजंतुभूत । शांतवूनि ऊत कामक्रोध ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे साध्य साधन अवघडें [पं. अवघड देतां हें सांकड०.] । देतां हें सांकडें देह बळी ॥ ५ ॥

२६६७. ऐसें कां हो न करा कांहीं । पुढें नाहीं नास ज्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वंभरा शरणागत । भूतजात वंदूनि ॥ ध्रु. ॥ श्रुतीचें कां नेघा फळ । सारमूळ जाणोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुढें कांहीं । वाट नाहीं यावरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६६८. जाला प्रेतरूप शरीराचा भाव । लक्षियेला ठाव श्मशानींचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रडती रात्रिदिवस कामक्रोधमाया । ह्मणती हायहाया यमधर्म ॥ छ ॥ वैराग्याच्या शेणी लागल्या शरीरा । ज्ञानाग्नि [पं. लागला ब्रह्मत्वेंसी ।. दे. त. यांत असाच पाठ असतां मागून मूळांतल्या प्रमाणें केला आहे.] भरभरां जीवित्वेसी ॥ २ ॥ फिरविला घट फोडिला चरणीं । [पं. महा वाक्यध्वनि बोंब०.] महावाक्य जनीं बोंब जाली ॥ ३ ॥ दिली तिळांजुळी कुळनामरूपांसी । शरीर ज्याचें त्यासी समर्पिलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे रक्षा जाली [पं. आपें आप.] आपींआप । उजळला दीप गुरुकृपा ॥ ५ ॥

२६६९. आपुलें मरण पाहिलें म्यां डोळां । तो जाला सोहळा अनुपम्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आनंदें दाटलीं तिन्ही त्रिभुवनें । सर्वात्मकपणें भोग जाला ॥ छ ॥ एकदेशीं होतों अहंकारें आथिला । त्याच्या त्यागें जाला सुकाळ हा ॥ २ ॥ फिटलें सुतक जन्ममरणाचें । मी माझ्या संकोचें दुरी जालों ॥ ३ ॥ नारायणें दिला [दे. पं. वस्तीस.] वसतीस ठाव । ठेवूनियां भाव ठेलों पायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे दिलें उमटूनि जगीं । घेतलें तें अंगीं लावूनियां ॥ ५ ॥

२६७०. बोळविला देह आपुलेनि हातें । हुताशिलीं भूतें ब्रह्माग्नीसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकवेळे जालें सकळ कारण । आतां नारायण नारायण ॥ छ ॥ अमृतसंजीवनी निवविली खाई । अंगें तये ठायीं हारपलीं ॥ २ ॥ एकादशीविध जागरण उपवास । बारावा दिवस भोजनाचा ॥ ३ ॥ अवघीं कर्मे जालीं घटस्पोटापाशीं । संबंध एकेसी उरला नांमीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां आनंदीं आनंदु । गोविंदीं [पं. गोंविंदे.] गोविंदु विस्तारला ॥ ५ ॥

२६७१. [पिंडदानें पिंड०.] पिंडदान पिंडें ठेविलें करून । तिळीं तिळवण मूळत्रयीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सारिले संकल्प एका चि वचनें । ब्रह्मीं ब्रह्मार्पण सेवटींच्या ॥ छ ॥ सव्य अपसव्य बुडालें हें कर्म । एका [पं. एकाएकी वर्म] एक वर्म एकोविष्णु ॥ २ ॥ पित्यापुत्रत्वाचें जालें अवसान । जनीं जनार्दन अभेदेंसी ॥ ३ ॥ आहे तैसी पूजा पावली सकळ । सहज तो काळ साधियेला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे केला [दे. त. अवधियांचा] अवघ्यांचा उद्धार । आतां नमस्कार सेवटींचा ॥ ५ ॥

२६७२. सरलें आतां नाहीं । न ह्मणे वेळकाळ कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल कृपाळु माउली । सदा प्रेमें पान्हायेली ॥ छ ॥ सीण [दे. त. सीण न विचारी०.] विचारी भाग । नव्हे निष्ठुर नाहीं राग ॥ २ ॥ भेदाभेद नाहीं । तुका ह्मणे तिच्याठायीं ॥ ३ ॥

२६७३. तुज पाहावें हे धरितों वासना । परि आचरणा [पं. ठाव नाहीं.] नाहीं ठाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिसी कैवार आपुलिया सत्ता । तरि च देखता होइन पाय ॥ छ ॥ बाहिरल्या वेषें उत्तम दंडलें । भीतरी मुंडलें [पं. दंडिलें.] नाहीं तैसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें वांयां गेलों च मी आहें । जरि तुह्मी [पं. साह्य.] साहे न व्हा देवा ॥ ३ ॥

२६७४. दृष्ट आचरण ग्वाही माझें मन । मज ठावे गुण दोष माझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तुह्मी [पं. सर्व जाणा.] सर्वजाण पांडुरंगा । पाहिजे प्रसंगाऐसें केलें ॥ छ ॥ व्याह्याजांवायांचे पंगती दुर्बळ । वंचिजे तो काळ नव्हे [पं. कायी.] कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां जालों शरणागत । पुढील उचित तुह्मां हातीं ॥ ३ ॥

२६७५. आतां भय नाहीं ऐसें वाटे जीवा । घडलिया सेवा समर्थाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझ्या मनें धरावा निर्धार । चिंतनीं अंतर न पडावें ॥ छ ॥ येथें नाहीं जाली कोणांची निरास । आल्या याचकास कृपेविशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें नाहीं दुजी परी । राया रंका सरी देवा पायीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६७६. वैष्णवें चोरटीं । आलीं घरासी करंटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि आपुलें जतन । करा भांडें पांघरुण [दे. पांघुरण.] ॥ ध्रु. ॥ ज्याचे घरीं खावें । त्याचें सर्वस्व [दे. सर्वस्वें.] ही न्यावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माग । नाहीं लागों देत लाग ॥ ३ ॥

२६७७. ऐकतों दाट । आले एकांचे बोभाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका विश्वासों यावरी । चोर देहाचे खाणोरी ॥ ध्रु. ॥ हे चि यांची जोडी । सदा बोडकीं उघडीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न्यावें । ज्याचें त्यासी नाहीं ठावें ॥ ३ ॥

२६७८. आणिकांची सेवा करावी शरीरें । तीं येथें उत्तरें कोरडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा पांडुरंग सुलभ सोपारा । नेघे येरझारा सेवकाच्या [पं. याचकांच्या.] ॥ ध्रु. ॥ आणिकांचे भेटी आडकाठी पडे । येथें तें न घडे वचन ही ॥ २ ॥ आणिकांचें देणें काळीं पोट भरे । येथील न सरे कल्पांतीं ही ॥ ३ ॥ आणिकें दंडिती चुकलिया सेवा । येथें सोस हेवा नाहीं दोन्ही ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे करी [दे. त. आपण्यासारिखें.] आपणासारिखें । उद्धरी पारिखें उंच निंच [त. पं. नीच.] ॥ ५ ॥

२६७९. दुर्जनाची जाती । त्याचे तोंडीं पडे माती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याची बुद्धि [पं. त्यासि नाहीं नाडी॰.] त्यासी नाडी । वाचे अनुचित बडबडी ॥ ध्रु. ॥ पाहें संतांकडे । दोषदृष्टी [दे. त. सांडी भडे.] पाहे भीडे ॥ २ ॥ उंच निंच नाहीं । तुका ह्मणे खळा कांहीं ॥ ३ ॥

२६८०. न करीं उदास । माझी पुरवावी आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका [पं. ऐसें.] ऐका नारायणा । माझी परिसा विज्ञापना ॥ ध्रु. ॥ मायबाप बंधुजन । तूं चि सोयस सज्ञन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुजविरहित । माझें कोण करी हित ॥ ३ ॥

२६८१. जीवन उपाय । वैद्यवाणी [दे. वैदेवाणी.] तुझे पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते मी नाठवीं घडिघडी । ह्मणोनियां [त. पं. चरफडी.] चरफडीं ॥ ॥ तुटे भवरोग । जेथें सर्व [पं. सुस भोग ।.] सुखें भोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विटे । धरियेले जें गोमटें ॥ ३ ॥

२६८२. ऐका हें वचन माझें संतजन । विनवितों जोडुन कर तुह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तर्क करूनियां आपुल्या भावना । बोलतिया जना कोण वारी ॥ ध्रु. ॥ आमुच्या जीवींचा तो चि जाणे भावो । [दे. त. रकुमाईचा.] रखुमाबाईचा नाहो पांडुरंग ॥ २ ॥ चित्त माझें त्याचे गुंतलेंसे पायीं । ह्मणऊनि कांहीं नावडे त्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज न साहे मीनती । खेद होय चित्तीं भंग मना ॥ ४ ॥

२६८३. ऐसा कोणी नाहीं हें जया नावडे । कन्या पुत्र घोडे दारा धन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निंब घेतें रोगी कवणिया [पं. मुखें.] सुखें । हरावया [पं. दुःख.] दुःखें व्याधि पीडां ॥ ध्रु. ॥ काय पळे [पं. सुख.] सुखें चोरा लागे पाठी । न घलावी काठी आड तया ॥ २ ॥ जयाचें कारण तो चि जाणें करूं । नये कोणां वारूं आणिकासी ॥ ३ ॥ तुका म्हणे तरी सांपडे निधान । द्यावा ओंवाळून जीव बळी ॥ ४ ॥

२६८४. काय मी अन्यायी तें घाला पालवीं । [पं. आणिकां वाटा॰.] आणीक वाट दावीं चालावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माग पाहोनियां जातों ते च सोयी [पं. ठायीं.] । न वजावें कायी कोण सांगा [पं. सांग.] ॥ ध्रु. ॥ धोपट मारग लागलासे गाढा । मज काय पीडा करा तुह्मी ॥ २ ॥ वारितां ही भय कोण धरी धाक । परी तुह्मां एक सांगतों मी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शूर दोहीं पक्षीं भला । मरतां मुक्त जाला मान पावे ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२६८५. नव्हती माझे बोल जाणां हा निर्धार । मी आहें मजूर विठोबाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निर्धारा [पं. वचनें.] वचन सोडविलें माझ्यां । कृपाळुवें लज्ञा राखियेली ॥ ध्रु ॥ निर्भर मानसीं जालों आनंदाचा । गोडावली वाचा नामघोषें ॥ २ ॥ आतां भय माझें नासलें संसारीं । जालोंसें यावरी गगनाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हा तों संतांचा प्रसाद । लाधलों आनंद प्रेमसुख ॥ ४ ॥

२६८६. जरा कर्णमूळीं सांगों आली गोष्टी । मृत्याचिये भेटी जवळी आली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझ्या मना होंई सावधान । ॐ [दे. त. वोंपुण्याची.] पुण्य ची जाण कार्यसिद्धि ॥ ध्रु ॥ शेवटील घडी बुडतां न लगे वेळ । साधावा तो काळ जवळी आला ॥ २ ॥ तुका [पं. "ह्मणे" नाहीं.] ह्मणे चिंतीं कुळींची देवता । वारावा भोंवता शब्द मिथ्या ॥ ३ ॥

२६८७. मागील ते आटी येणें धडे सांग । सुतवेल अंग एका सूत्रें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पहिपाहुणेर ते सोहळ्यापुरते । तेथूनि आरते उपचार ते ॥ ध्रु ॥ आवश्यक तेथें आगळा आदर । चाली थोडें फार संपादतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऋण फिटे एके घडी । अलभ्य ते जोडी हातां आल्या ॥ ३ ॥

२६८८. साधावा तो देव सर्वस्वाचेसाटीं [दे. त. सर्वश्वाचे.] । प्रारब्ध [त. प्रारब्धे. पं. प्रारब्धा.] तुटी क्रियमाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कासयानें पुन्हा संवसार । बीजाचे अंकुर दग्ध होती जिणें दिल्हें त्यासी [दे. द्यावा.] द्यावें पिंडदान । उत्तीर्ण चरण धरूनि व्हावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निज भोगईल निजता । नाहीं होइल सत्ता दुजियाची ॥ ३ ॥

२६८९. [त. "हारपल्याची हानी ॥ नका मनीं धरूं कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावले ते ह्मणा देवा । सहज सेवा या नांवें ॥ ध्रु ॥" हीं दोन कडवीं "जळों अगी०" याच्या पूर्वी जास्त आहेत. त. जळतां आगी पडतां खान । नारायण भोगिता ॥] जळों अगी पडो खाण [दे. खान.] । नारायण [पं. नारायण तो भोक्ता. दे. नारायण भोक्ता.] भोगिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ज्याची वदे वाणी । नारायणीं तें पावे ॥ ध्रु ॥ भोजनकाळीं करितां धंदा । ह्मणा गोविंदा पावलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न लगे मोल । देवा बोल आवडती ॥ ३ ॥

२६९०. संतांसी क्षोभवी कोण्या [पं. कोणा.] ही प्रकारें । त्याचें नव्हे वरें उभयलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाचा तो वैरी शत्रु दावेदार । । [पं. पृथ्वीवरी थार.] पृथ्वी ही थार नेदी तया ॥ ध्रु ॥ संतांपाशीं ज्याचा नुरे चि विश्वास । त्याचे जाले दोष बळिवंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षीर वासराच्या अंगें । किंवा धांवे लागें विषमें मारूं ॥ ३ ॥

२६९१. उदकीं [पं. कालविलें.] कालवी शेण मलमूत्र । [पं. ते.] तो होय पवित्र कासयानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उद्धारासी ठाव नाहीं भाग्यहीना । विन्मुख चरणा संतांचिया ॥ ध्रु ॥ दुखवी तो बुडे सांगडीचा तापा । अतित्याई पापाची च मूर्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेव्हां फिरतें [पं. परते.] कपाळ । तरी अमंगळ योग होतो [पं. येतो.] ॥ ३ ॥

२६९२. शोकवावा म्यां देहे । ऐसें नेणों पोटीं आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च नेदा [पं. दुःख.] जी उत्तर । दुःखी राखिलें अंतर ॥ ध्रु ॥ जावें वनांतरा । येणें उद्देशें दातारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गिरी । मज सेववानी दरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२६९३. येइल तुझ्या नामा । लाज ह्मणों पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर राहिलों धरूनि । त्रास उपजला मनीं ॥ छ्र ॥ जगा कथा नांव । निराशेनें नुपजे भाव ॥ २ ॥ तुह्मी साक्षी कीं गा । तुका हेमणे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

२६९४. नेणें जप तप अनुष्ठान याग । काळें तंव लाग घेतलासे [पं. घातलासे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रिघालों या भेणें देवाचे पाठीसी । लागे त्याचें त्यासी सांभाळणें ॥ छ्र ॥ मापें माप सळे चालिली चढती । जाली मग राती काय चाले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोरा हातीं जें वांचलें । लाभावरी आलें वारिलेशु ॥ ३ ॥

२६९५. कळों आलें ऐसें आतां । नाहीं सत्ता तुह्मांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी वीर्य नाहीं नामा । जातो प्रेमा खंडत ॥ छ्र ॥ आड ऐसें येतें पाप । वाढे ताप आगळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुण जाला । हा विठ्ठला हीनशक्ति ॥ ३ ॥

२६९६. लागों दिलें अंगा । ऐसें कांगा सन्निध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण्या पापें [दे. त. उदो.] उदय केला । तो देखिला प्रळय ॥ छ्र ॥ न देखवे पिडला सर्प । दया दर्प विषाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भलें । मज तों न वजे साहिलें ॥ ३ ॥

२६९७. धांवा शीघ्रवत । किंवा घ्यावें दंडवत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचा जातो वडिवार । आह्मी होतों हीनवर ॥ छ्र ॥ न धरावा धीर । धांवा नका चालों स्थिर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । माझी [पं. लाजिली गुणीं.] लाजली जी गुणीं ॥ ३ ॥

२६९८. सेवकासी आज्ञा निरोपासी काम । स्वामीचे ते धर्म स्वामी जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनाचिये मुळीं रहावें वैसोन । [पं. त. आकर्शाने दे आक्रशावे.] आकर्षाचे गुण पायांपाशीं ॥ छ्र ॥ भेटीचे तांतडी करीतसें लाहो । ओंवाळावा देहो ऐसें वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें करावें कारण । आपुलें जतन ब्रीद करा ॥ ३ ॥

२६९९. उद्वेगासी [पं. उदेगाचे.] बहु फाकती मारग । नव्हे ऐसें अंग माझें होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोण यासी करणें विचार । तो देखा साचार पांडुरंगा ॥ छ्र ॥ मज तो अत्यंय दर्शनाची आस । जाला तरी हो नाश जीवित्वाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे वचनाची उरी । करितों तोंवरि विज्ञापना ॥ ३ ॥

२७००. दुःखाची संगेंति [पं. सांगाती.] । तिच्याठायीं कोण प्रीति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. अवघी.] अवघें असो हें निराळें । करूं सोइरें सावळें ॥ छ्र ॥ क्षणभंगुर ते [पं. तो.] ठाव । करूनि सांडावे [पं. सांडावा.] चि वाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरा । ठाव पावलों हा थारा ॥ ३ ॥

२७०१. मेला तरी जावो सुखें नरकासी । कळंकी याविशीं शिवों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रजस्वला करी वेलासी आघात । अंतरें [पं. अंतरतो.] तों हित दुरी बरें ॥ छ्र ॥ उगी च कां आलीं नासवावीं फळें । विटाळ विटाळें कालवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोणी घालोनि शेणांत । उपेगाची मात काय असे ॥ ३ ॥

२७०२. वर्णावे ते किती । केले पवाडे श्रीपति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वासिया घडे लाभ । देइल तरी पद्मनाम ॥ छ्र ॥ भाव शुद्ध तरी । सांगितलें काम करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोळा देव । परि हा नागवी संदेह ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७०३. संचितावांचून । पंथ न चलवे कारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोरडी ते अवघी आटी । वांयां जाय लाळ धोंटी ॥ ध्रु ॥ धन वित्त जोडे । देव ऐसें तों न घडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आड । स्वहितासी बहु नाड ॥ ३ ॥

२७०४. अतित्याई बुडे गंगे । पाप लागे [पं. ज्याचें.] त्याचें त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों आपुलिया गुणें । असे जेणें योजिलें ॥ ध्रु ॥ अवचटें अग्नि जाळी । न सांभाळी दुःख पावे ॥ २ ॥ जैसें तैसें दावी आरसा । नकट्या [पं. नकटा.] कैसा पालटे ॥ ३ ॥

२७०५. हेंदऱ्याचे भरितां कान । हलवी मान भोंक रितें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं मी येथें सांगों [त. पं. पष्ट.] स्पष्ट । भावें नष्ट घेत नाहीं ॥ ध्रु ॥ अवगुणी वाटलें चित्त । तया हित आतळे ना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फजितखोरा । ह्मणतां बरा [पं. उगी.] उगा रहा ॥ ३ ॥

२७०६. नाहीं सरों येत जोडिल्या वचनीं । कवित्वाची वाणी कुशळता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्याचा अनुभव वेधी सत्यपणें । अनुभवाच्या गुणें रुचों येतो [पं. येत.] ॥ ध्रु ॥ काय आगीपाशीं शृंगारिलें चाले । पोटींचें उकले कसापाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें करावा उकल । लागे चि ना बोल वाढवूनि ॥ ३ ॥

२७०७. लचाळाच्या कामा नाहीं ताळावाळा । न कळे ओंगळा उपदेश ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनचर्येची न कळे चांचणी । ऐसी संघष्टनी अमंगळ ॥ ध्रु ॥ [पं. समयी.] समय न कळे वेडगळ बुद्धि । विजाती [त. जीवाची.] ते शुद्धि चांच [त. चाढ.] चाट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. त्याचा.] याचा धिक्कार चि बरा । बहुमति खराहूनि हीन ॥ ३ ॥

२७०८. एक धरिला चित्तीं । आह्मीं रखुमाईचा पती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें जालें अवघें काम । निवारला भवश्रम ॥ ध्रु ॥ परद्रव्य परनारी । जाली विषाचिये परी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फार । नाहीं [पं. लागला.] लागत [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार ॥ ३ ॥

२७०९. भेणें पळे डोळसा । न कळे मृत्यु तो सरिसा [पं. सहसा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसी जाली दिशाभुली । न वजातिये वाटे चाली ॥ ध्रु ॥ संसाराची खंती । मावळल्या तरी शक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हिणा [पं. हिना.] । बुद्धि चुकली नारायणा ॥ ३ ॥

२७१०. अभिमानाचें तोंड काळें । दावी बळें अंधार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लाभ न्यावा हातोहातीं । तोंडीं माती पाडोनि ॥ ध्रु ॥ [पं. पाठी लागलीसे.] लागलीसे पाठी लाज । जालें काज नासाया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुश्चळ मनीं । विटंबनीं पडिलीं तीं ॥ ३ ॥

२७११. चोराचिया धुडका मनीं । वसे ध्यानीं लंछन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा आह्मी करणें काय । [पं. वर्षे.] वरसो न्यायें पर्जन्य ॥ ध्रु ॥ ज्याच्या वैसे स्वतावरी । ते चुरचुरी दुखवूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याची खोडी । त्याची जोडी त्या पीडी ॥ ३ ॥

२७१२. बुद्धिहीना उपदेश । तें तें विष अमृतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हुंगों नये गोऱ्हवाडी । तेथें जोडी विटाळ ॥ ध्रु ॥ अळसियाचें अंतर कुडें । जैसें मढें निष्काम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा हातीं । मज श्रीपती वांचवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७१३. न करीं तुमची सेवा । [पं. बापुडेपणें मी देवा.] बापुडें मी पण देवा । वोलिलों तो पाववा । पण सिद्धी सकळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक काय तुह्मां काम । आह्मां नेदा तरी प्रेम । कैसे धर्माधर्म । निश्चयेंसी [पं. राहातील.] रहाती ॥ ध्रु. ॥ आह्मी वेचलों शरीरें । तुह्मी बीज पेरा खरें । संयोगाचें बरें । गोड होतें उभयतां ॥ २ ॥ एका हातें टाळी । कोठें वाजते निराळी । जाला तरी बळी । स्वामीविण शोभेना ॥ ३ ॥ रूपा यावें जी अनंता । घरीन पुटाची त्या सत्ता । होईन सरता । संतांमाजी पोसणा ॥ ४ ॥ ठेविलें उधारा । वरी काय तो पातेरा । तुका ह्मणे बरा । रोकडा चि निवाड ॥ ५ ॥

२७१४. भुके नाहीं अन्न । मेल्यावरी पिंडदान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे तों चाळवाचाळवी । केलें आपण चि जेवी ॥ ध्रु. ॥ नैवेद्याचा आळ । वेच [पं. वेचे.] ठाकणीं सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जड । मज [त. न "नाहीं".] न राखावें दगड ॥ ३ ॥

२७१५. सर्व भाग्यहीन । ऐसें सांभाळिलों दीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पायीं संतांचे मस्तक । असों जोडोनि हस्तक ॥ ध्रु. ॥ जाणें तरि सेवा । दीन दुर्बळ [पं. ०दुर्बळाची. त. दुर्बळ चि.] जी देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव । समर्पून भाकीं कींव ॥ ३ ॥

२७१६. भाग्याचा उदय । ते हे जोडी संतपाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथूनिया [नुठलं.] नुठो माथा । मरणावांचूनि सर्वथा ॥ ध्रु. ॥ होईं बळकट । माझ्या मना तूं रे धीट ॥ २ ॥ तुका आला लोटांगणीं । भक्तिभाग्यें [पं. भक्तिभाग्या.] जाली धणी ॥ ३ ॥

२७१७. नाहीं तरी आतां कैचा अनुभव । जालासी तूं देव घरघेणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें तेथें देखें लांचाचा पर्वत । घ्यावें तरि चित्त समाधान ॥ ध्रु. ॥ आधीं वरी हात या नांवें उदार । उसण्याचे उपकार फिटाफीट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसी तैसी करूं सेवा । [त. सामर्थ्यानें देवा०.] सामर्थ्य न देवा पायांपाशीं ॥ ३ ॥

२७१८. आह्मी सर्वकाळ कैंचीं [दे. त. सावधानें.] सावधान । [पं. व्यवसाय.दे. वेवसायें.] व्यवसायें मन अभ्यासलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी ह्मणा मोट [पं. मोटे ठेविलें.] ठेविली चरणीं । केलों गुणागुणीं कासावीस ॥ ध्रु. ॥ याचे [दे. कानसुळीं.] कानसुलीं मारीतसें हाका । मज घाटूं नका [पं. आतां मधीं.] मधीं आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निद्रा जागृति सुपुप्ति । तुह्मी हो श्रीपती साक्षी येथें ॥ ३ ॥

२७१९. नसता चि दाउनि भेव । केला जीव हिंपुटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों तेव्हां कळलें [त. जगा.] जना । वाउगा हा आकांत ॥ ध्रु. ॥ गंवसिलों [पं. गवसिलें.] पुढें मागें । लागलागे पावला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली आणि । सलगीच्यांनीं सन्मुख ॥ ३ ॥

२७२०. हें का आह्मां सेवादान । देखों सीण विषमाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळा जी ब्रीदावळी । तुह्मी कां कळीसारिखे ॥ ध्रु. ॥ शरणागत वैऱ्या हातीं । हे निश्चिंती [पं. निश्चिती.] देखिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छीं भेटी । पाय पोटीं उफराटे ॥ ३ ॥

२७२१. कां हो आलें नेणों भागा । पांडुरंगा माझिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उफराटी तुह्मां चाली । क्रिया गेली सत्याची ॥ ध्रु. ॥ साक्षी हेंगे [पं. हे गे.] माझें मन । आर्त कोण होतें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समर्थपणें । काय नेणें करीतसां ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७२२. शकुनानें लाभ हानि । येथूनि च कळतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भयारूढ जालें मन । आतां कोण विश्वास ॥ ध्रु ॥ प्रीत कळे आलिंगनीं । संपादनीं अत्यंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोकलिलें । कळों आलें बरवें हें ॥ ३ ॥

२७२३. नव्हेव निग्रह देहासी दंडण । न वजे भूकतान सहावली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु . ॥ तरि नित्य नित्य करीं आळवण । माझा अभिमान असों द्यावा ॥ ध्रु ॥ नाहीं विटाळिलें कायावाचामन । संकल्पासी [पं. संकल्पानें.] भिन्न असें चि या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भवसागरीं उतार । कराया आधार इच्छीतसें ॥ ३ ॥

२७२४. [दे. ऐकिली.] आइकिली कीर्त्ति संतांच्या वदनीं । तरि हें [पं. टांकोनि.] ठाकोनि आलों स्थळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागिला पुढिला करावें सारिखें । पालटों पारिखें नये देवा ॥ ध्रु ॥ आह्मासी विश्वास नामाचा आधार । तुटतां हे थार उरी नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें नसावें चि दुजें । विनंती पंढरिराजें परिसावी हे ॥ ३ ॥

२७२५. मोलाचें आयुष्य वेचतसे सेवे । नुगवतां गोवे खेद होतो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उगवूं आलेति तुह्मी नारायणा । परिहार या सिणा निमिषांत [दे. निमिस्यांत त. पं. निमिष्यांत.] ॥ ध्रु ॥ लिगाडाचे मासी [पं. न्याय.] न्यायें जाली परी । उरली ते उरी नाहीं कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाहो साधीं वाचाबळें । ओढियेलों काळें धांव [पं. घालीं.] घाला ॥ ३ ॥

२७२६. ह्मणऊनि जालों क्षेत्रींचे संन्यासी । चित्त आशापासीं [दे. त. आशापाशीं.] आवरूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कदापि ही नव्हे सीमा उलंघन । केलें विसर्जन [पं. आव्हानीचें.] आव्हानीं च ॥ ध्रु ॥ पारिखा तो आतां जाला दुजा ठाव । दृढ केला भाव एकविध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कार्यकारणाचा हेवा । नाहीं जीव देवा समर्पिला ॥ ३ ॥

२७२७. विभ्रंशिली [त. विभ्रंशली.] बुद्धि देहांत जवळी । काळाची [पं. अवकाळीं वायचळ.] अकाळीं वायचाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पालटलें जैसें देंठ [दे. सोडी.] सांडी पान । पिकलें आपण तयापरी ॥ ध्रु ॥ न मारितां हीन बुद्धि दुःख पावी । माजल्याची गोवी तयापरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गळ लागलिया मत्स्या । तळमळेचा तैसा लवलाहो ॥ ३ ॥

२७२८. [पं. न वजे तो.॰] न वजावा तो काळ वांयां । मुख्य दया हे देवा [त. देवाची.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि जैसें तैसें । रहणी असें पायांचे ॥ ध्रु ॥ मोकळें हें मन कष्ट । करी नष्ट दुर्जन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नेणें । न वजें येणेंपरी वांयां ॥ ३ ॥

२७२९. कल्पतरूअंगीं इच्छिलें तें फळ । अभागी दुर्बळ भावें सिद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य त्या जाती धन्य त्या जाती । नारायण चित्तीं सांठविला ॥ ध्रु ॥ बीजाऐसा द्यावा उदकें अंकुर । गुणाचे प्रकार ज्याचे तया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे पारखिया हिरा । ओझें पाठी खरा चंदनाचें ॥ ३ ॥

२७३०. उकरडा आधीं अंगीं नरकाडी । जातीची ते जोडी ते चि चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयानें देखे अंधळा [पं. अंधळें.] माणिकें । चवीविण फिके वांयां जाय ॥ ध्रु ॥ काय जाणे विप पालटों उपचारें । मुखासी अंतर तों चि बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय उपदेश वेड्या । संगें होतो रेड्यासवें कष्ट ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७३१. जया शिरीं कारभार । बुद्धि सार तयाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्ते तैसें वर्ते जन । बहुतां गुण एकाचा ॥ ध्रु ॥ आपणीयां पाक करी । तो इतरीं सेविजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शूर [दे. त. राखें.] राखे । [पं. गांढ्या.] गाढ्या वाखे सांगातें ॥ ३ ॥

२७३२. एक एका साह्य करूं । अवघे धरूं सुपंथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण [पं. जाणो.] जाणे कैसी परी । पुढें उरी ठेवितां ॥ ध्रु ॥ अवघे धन्य होऊं आतां । स्मरवितां स्मरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघी जोडी । ते आवडी चरणांची ॥ ३ ॥

२७३३. फळकट तो संसार । येथें सार भगवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जागवितों मना । सरसें जनासहित ॥ ध्रु ॥ अवघें निरसूनि काम । घ्यावें नाम विठोबाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवाविण । केला सीण तो मिथ्या ॥ ३ ॥

२७३४. सुधारसें ओलावली । रसना घाली न धाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों नये जाली घणी । नारायणीं पूर्णता ॥ ध्रु ॥ [त. पं. आवडे ते ते च०.] आवडे तें तें च यासी । ब्रह्मरसीं निरसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुतां परी । करूनि करीं सेवन ॥ ३ ॥

२७३५. असतीं कांटाळा हा नव्हे मत्सर । ब्रह्म तें विकारविरहित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि ह्मणा त्याग प्रतिपादलासे । अनादि हा असे वैराकार ॥ ध्रु ॥ सिजलें हिरवें एका नांवें धान्य । सेवनापें भिन्न निवडे [पं. निवडतें.] तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूतीं [दे. पं. साक्ष.] साक्षी नारायण । अवगुणीं दंडण गुणीं पुजा ॥ ३ ॥

२७३६. आपुलें आपण जाणावें स्वहित । जेणें राहे चित्त समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुरंगें माया असे विखरली [पं. विखुरली.] । कुंटित चि चाली होतां [पं. बरें.] बरी ॥ ध्रु ॥ पूजा ते अबोला चित्ताच्या प्रकारीं । भाव विश्वंभरीं समर्पावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गेला फिटोनियां भेव । मग होतो देव मनाचा चि ॥ ३ ॥

२७३७. असोनि न कीजे अलिप्त अहंकारें । उगी च या भारें कुंथाकुंथी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवा सोडवणें वेगीं लवकरी । मी तों जालों हरी शक्तिहीन ॥ ध्रु ॥ भ्रमल्यानें दिसें बांधल्याचेपरी । माझें मजवरी वाहोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव घेतलीसे सोई । आतां पुढें येंई लवकरी ॥ ३ ॥

२७३८. आपुल्याचा भोत चाटी । मारी करंटी [दे. पारिख्या.] पारख्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जन भुललें देवा । मिथ्या हेवा वाढवी ॥ ध्रु ॥ गळ गिळी [दे. त. आविसे पं. अविशें.] आमिषें मासा । प्राण आशा घेतला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वोकडमोहो । धरी पहा हो खाटिक ॥ ३ ॥

२७३९. विषय तो मरणसंगीं । नेणे सुटिका अभागी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शास्त्राचा केला लुंडा । तोंडीं पाडियेला धोंडा ॥ ध्रु ॥ अगदीं मोक्ष नाहीं ठावा । काय सांगावें गाढवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ग्यानगड । सुखें [पं. पावे. दे. त सुखें देवा पावेना.] पावो देवा नाड ॥ ३ ॥

२७४०. मी च विखळ मी च विखळ । येर सकळ बहु बरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिजे हें क्षमा केलें । येणें बोलें विनवणी ॥ ध्रु ॥ मी च माझें मी च माझें । जालें ओझें अन्याय ॥ २ ॥ आधीं आंचवला आधीं आंचवला । तुका जाला निमनुष्य ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७४१. येणें जाणें तरी । राहे देव कृपा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें तंव पुण्य नाहीं । पाहातां माझे गांठी कांहीं ॥ छ ॥ भय निवारिता । कोण वेगळा अनंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वारे भोग । वारी तरी पांडुरंग ॥ ३ ॥

२७४२. भल्याचें कारण सांगावें [पं. करावें.] स्वहित । जैसी कळे नीत आपणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परी आह्मी असों एकाचिये हातीं । नाचवितो चित्तीं त्याचें तैसें ॥ छ ॥ वाट सांगे त्याच्या पुण्या नाहीं पार । होती उपकार अगणित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी बहु कृपावंत । आपुलें उचित केलें संतीं ॥ ३ ॥

२७४३. लावूनियां पुष्टी पोर [दे. पोरें त. पोरे.] । आणि करकर कथेमाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडा पायां करा विनंती । दवडा हातीं धरोनियां ॥ छ ॥ कुर्वाळूनि बैसे मोहें । प्रेम कां हें नासीतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे चित्त । करा फजित ह्मणऊनि ॥ ३ ॥

२७४४. पुण्य उभें राहो आतां । संताचें [पं. संताचिये कारणें.] याकारणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचे [पं. लागे.] लागा वाटे । सखा भेटे विठ्ठल ॥ छ ॥ संकल्प हे [पं. ते.] यावे फळा । कळवळा बहुतांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होऊनि क्षमा । पुरुषोत्तमा अपराध ॥ ३ ॥

२७४५. आइकिली मात । पुरविले मनोरथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम वाढविलें देवा । बरवी घेऊनियां सेवा ॥ छ ॥ केली विनवणी । तैसी पुरविली धणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काया । रसा कुरोंडी वरोनियां [पं. करूनियां.] ॥ ३ ॥

२७४६. संतांची स्तुति ते दर्शनाच्या योगें । पडिल्या प्रसंगें ऐसी कीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संकल्प ते सदा स्वामीचे चि चित्तीं । फाकों नये वृत्ति अखंडित ॥ छ ॥ दास्यत्व तें असे एकविध नांवें । उरों नये जीवें भिन्नत्वासी ॥ २ ॥ निज बीजा येथें तुका अधिकारी । पाहिजे तें पेरी तये वेळे [पं. वेळीं.] ॥ ३ ॥

२७४७. सेजेचा एकांत अगीपाशीं कळे । झांकिलिया डोळे अधःपात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहो अथवा मग जळो अगीमधीं । निवाड [दे. त. निवाडु.] तो आधीं होऊनि गेला ॥ छ ॥ भेणें झडपणी नाहीं येथें दुजें । पादरधिटा ओझें हतियारें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज नाहीं जी [पं. "जी" नाहीं.] भरवसा । तोवरि सहसा [दे. त. निवाडु.] निवाडा तो ॥ ३ ॥

२७४८. न सरे भांडार । भरलें वेचितां अपार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मवित्याचें पोट भरे । पुढिलासी पुढें उरे ॥ छ ॥ कारणापुरता । लाहो आपुलाल्या हिता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । पुढें केला चाले हेवा ॥ ३ ॥

२७४९. तरी हांव केली अमुपा व्यापारें । व्हावें एकसरें धनवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों हरिदास शूरत्वाच्या नेमें । जालीं ठावीं वर्मे पुढिलांचीं ॥ छ ॥ जनावेगळें हें असे अभिन्नव । बळी दिला जीव ह्मणऊनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी [पं. लागलें.] लागलों विल्हेसी । चालतिया दिसीं स्वामी ऋणी ॥ ३ ॥

२७५०. कोण दुजें हरी सीण । शरण दीन आल्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांविण जगदीशा । उदार ठसा त्रिभुवनीं ॥ छ ॥ कोण ऐसें वारी पाप । हरी ताप जन्माचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव घाली । कोण चाली मनाचे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७५१. ग्रंथाचे अर्थ नेणती [पं. नेणतां.] हे खळ । बहु अनर्गळ जाले विषयीं ॥ १ ॥ नाहीं भेद ह्मूण भलतें चि आचरे । मोकळा [पं. विचार.] विचरे मनासवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विषा नांव तें अमृत । पापपुण्या भीत नाहीं नष्ट ॥ ३ ॥

२७५२. कायावाचामनें जाला विष्णुदास । काम क्रोध त्यास बाधीतना ॥ १ ॥ विश्वास तो करी स्वामीवरी सत्ता । सकळ भोगिता होय त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त करावें निर्मळ । येऊनि गोपाळ राहे तेथें ॥ ३ ॥

२७५३. याती हीन [पं. "मति हीन".] मति हीन कर्म हीन माझें । सांडोनियां सर्व लज्जा शरण आलों तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येईं गा तूं मायबापा पंढरीच्या राया । तुजविण सीण जाला क्षीण जाली काया ॥ ध्रु. ॥ दिनानाथ [त. दिनानाथा.] दीनबंधु नाम तुज साजे । पतितपावन नाम ऐसी ब्रीदावळी गाजे ॥ २ ॥ विटेवरि नीट उभा कटावरी कर । तुका ह्मणे हें चि आह्मां ध्यान निरंतर ॥ ३ ॥

२७५४. गंगा आली आह्मांवरि । संतपाउलें साजिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें करीन [पं. "मी" नाहीं.] मी अंघोळी । उडे चरणरजधुळी । येती तीर्थावळी । पर्वकाळ सकळ ॥ ध्रु. ॥ पाप पळालें जळालें । भवदुःख दुरावलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य जालों । [त. पं. संतसागरीं न्हालों.] सप्तसागरांत न्हालों ॥ ३ ॥

२७५५. पोटासाटीं खटपट करिसी अवघा वीळ । राम राम ह्मणतां तुझी [पं. बैसे.] बसली दांतखीळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिचें नाम कदाकाळीं कां रे नये वाचे । ह्मणतां राम राम तुझ्या वाचें काय वेचे ॥ ध्रु. ॥ द्रव्याचिया आशा तुजला दाही दिशा न पुरती । कीर्तनासी जातां तुझी जड झाली माती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा जीवा काय करूं आतां । राम राम न ह्मणे त्याचा गाढव मातापिता ॥ ३ ॥

२७५६. आह्मां सुकाळ [पं. नामाचा.] सुखाचा । जवळी हाट पंढरीचा । [पं. साधाविती.] सादाविती वाचा । रामनामें वैष्णव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्या रे आपुलाल्या परी । नका ठेवूं कांहीं उरी । ओसरतां भरी । तोंडवरी अंबर ॥ ध्रु. ॥ वाहे बंदर द्वारका । खेप आली पुंडलिका । उभे चि विकिलें एका । सनकादिकां सांपडलें ॥ २ ॥ धन्य धन्य हे भूमंडळी । प्रगटली नामावळी । घेतीं जीं दुबळीं । तीं आगळीं सदैव ॥ ३ ॥ माप आपुलेनि हातें । कोणी नाहीं निवारितें । पैसे करूनि चित्तें । घ्यावें हितें आपुलिया ॥ ४ ॥ नाहीं वांटितां सरलें । आहे तैसें चि भरलें । तुका ह्मणे गेलें । वांयांविण न घेतां ॥ ५ ॥

२७५७. चुकलिया ताळा । वाती घालुनि बैसे डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जागें करीं चित्ता । कांहीं आपुलिया हिता ॥ ध्रु. ॥ निक्षेपिलें धन । तेथें गुंतलेंसे मन ॥ २ ॥ नाशिवंतासाटीं । तुका ह्मणे करिसी आटी ॥ ३ ॥

२७५८. करूनि जतन । कोणा कामा आलें धन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें [पं. जाणत.] जाणतां जाणतां । कां रे होतोसी नेणता ॥ ध्रु. ॥ प्रिया पुत्र बंधु । नाहीं तुज यांशीं संबंधु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एका । हरीविण नाहीं सखा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७५९. आह्मी देतों हाका । कां रे जालासी तूं मुका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न बोलसी नारायणा । कळलासी क्रियाहीना ॥ ध्रु. ॥ आधीं करूं चौघाचार । मग सांडूं भीडभार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवटीं । तुह्मां आह्मां घालूं तुटी ॥ ३ ॥

२७६०. नव्हे भिडा हें कारण । जाणे करूं ऐसे जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जों जों धरावा लौकिक । [पं. रडवितोसी.] रबडवितोसी आणीक ॥ ध्रु. ॥ चाल जाऊं संतांपुढें । ते हें निवडिती रोकडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं निर्लज्ज । आह्मां रोकडी गरज ॥ ३ ॥

२७६१. बहु होता भला । परि ये रांडेनें नासिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु शिकला रंग चाळे । खरें खोटें इचे वेळे ॥ ध्रु. ॥ नव्हतें आळवितें कोणी । इनें केला जगऋणी ॥ २ ॥ ज्याचे त्यासी नेदी देऊं । तुका ह्मणे धांवे खाऊं ॥ ३ ॥

२७६२. काय करावें तें आतां । जालें नयसें बोलतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं दोघांचिये हातीं । गांठी घालावी एकांतीं ॥ ध्रु. ॥ होय आपुलें काज । तों [पं. वरि.] हे भीड सांडूं लाज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आधीं निवडूं हा गोवा ॥ ३ ॥

२७६३. केली सलगी तोंडपिटी । आह्मी लडिवाळें धाकुटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न बोलावें तें चि आलें । देवा पाहिजे साहिलें ॥ ध्रु. ॥ अवघ्यांमध्यें एक वेडें । तें चि खेळविती कोडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मायबापा । मजवरि कोपों नका ॥ ३ ॥

२७६४. शिकवूनि बोल । केलें कबतुक नवल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपणियां रंजविलें । बापें माझिया विठ्ठलें ॥ ध्रु. ॥ हातीं प्रेमाचें भातुकें । आह्मां देऊनियां निकें ॥ २ ॥ तुका करी टाहो । पाहे रखुमाईचा नाहो ॥ ३ ॥

२७६५. तेथें सुखाची वसति । माती वैष्णव नाचती । दिंड्या [दे. "दिंड्या" नाहीं. त. दिंडी.] पताका झळकती । मर्जती हरिनामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोषा जाली घेघेमारी । पळती [पं. पळती दिशा भरल्या चारी.] भरले दिशा चारी । न येती माघारीं । नाहीं उरी परताया ॥ ध्रु. ॥ विसरोनि देवपणा । उभा पंढरीचा राणा । विटोनि [पं. विठला.] निर्गुणा । रूप धरिलें गोजिरें [दे. "सगुण" असा पाठ घातला आहे.] ॥ २ ॥ पोट सेवितां न धाये । भूक भूकेली च राहे । तुका ह्मणे पाहे । कोण [दे. आस या मुक्तीची.] आस मुक्तीची ॥ ३ ॥

२७६६. शूद्रवंशी जन्मलों । ह्मणोनि दंभें मोकलिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे तूं [पं. "चि"नाहीं.] चि माझा आतां । मायबाप पंढरीनाथा ॥ ध्रु. ॥ घोकाया अक्षर । मज [त. मति.] नाहीं अधिकार ॥ २ ॥ सर्वभावें दीन । तुका ह्मणे यातिहीन ॥ ३ ॥

२७६७. वेडें वांकडें [पं. वेडे वांकुडें गायीन परी तुझा ह्मणवीन. त. परि तुझाचि ह्मणवीन.] गाईन । परि मी तुझा चि ह्मणवीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज तारीं दिनानाथा । [पं. ब्रीद.] ब्रीदें साच करीं आतां ॥ ध्रु. ॥ केल्या अपराधांच्या राशी । ह्मणऊनि आलों तुजपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज तारीं । [पं. सोडीं.] सांडीं ब्रीद नाहींतरीं ॥ ३ ॥

२७६८. हरिभक्त माझे जिवलग सोइरे । हृदयीं [दे. पाउले धरिन त्यांचे.] पाउलें धरीन त्यांचीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतकाळीं येती [त. माझे येती.] माझ्या सोडवणे । मस्तक बैसणें देइन त्यांसी ॥ ध्रु. ॥ आणिक सोइरे सज्जन वो

विषयानुक्रम

कोणी । वैष्णवांवांचोनि नाहीं मज ॥ २ ॥ देइन आळिंगण धरीन चरण । संवसारसीण नासे तेणें ॥ ३ ॥ कंठीं तुळशीमाळा नामाचे धारक । ते माझे तारक भवनदीचे ॥ ४ ॥ तयांचे चरणीं घालीन मी मिठी । चाड हे [पं. त्या. दे. चाड वैकुंठीं.] वैकुंठीं नाहीं मज ॥ ५ ॥ अळसें दंभें भावें हरिचें नाम गाती । ते माझे सांगाती परलोकींचे ॥ ६ ॥ कायावाचामनें देइन क्षेम त्यासी । चाड जीवित्वासी [पं. जीवित्वाची.] नाहीं मज ॥ ७ ॥ हरिचें नाम मज ह्मणविती कोणी । तया सुखा धणी [पं. पार नाहीं.] धणी वरी ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे तया [उपकार बोधलों.] उपकारें बांधलों । ह्मणऊनि आलों शरण संतां ॥ ९ ॥

२७६९. लटिका तो प्रपंच एक हरि साचा । हरिविण आहाच सर्व इंद्रियें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिकें तें मौन [दे. त. मौन्य भ्रमाचें स्वप्न.] भ्रमाचें तें स्वप्न । हरिविण ध्यान नश्वर [पं. नैश्वर्य. त. नैश्वर.] [दे. आहे.] अवघें ॥ ध्रु. ॥ लटिकिया वित्पत्ति [दे. त. विपत्ति.] हरिविण [पं. रीति.] करिती । हरि नाहीं चित्तीं [पं. "तो" नाहीं.] तो शव जाणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरि हें [पं. धरीं.] धरिसी निर्धारीं । तरी तूं झडकरी जासी वैकुंठा ॥ ३ ॥

२७७०. सर्वस्वा मुकावें तेणें [दे. त. हरीसी.] हरि जिंकावें । अर्थ प्राण जीवें देहत्याग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोह ममता माया [पं. चाड नाहीं चिंता.] चाड नाहीं चिंता । विषयकंदुवेथा [पं. विषय कंडवेथा.] जाळूनियां ॥ ध्रु. ॥ लोकलज्ञा दंभ आणि अहंकार । करूनि मत्सर देशधडी ॥ २ ॥ शांति क्षमा दया सखिया [पं. विनवनी.] विनउनी । मूळ चक्रपाणी धाडी त्यांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याती अक्षरें अभिमान । सांडोनियां शरण रिघें संतां ॥ ४ ॥

२७७१. एकांताचें सुख देईं मज देवा । आघात या जीवा चुकवूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ध्यानीं रूप वाचे नाम निरंतर । आपुला विसर पडों नेदीं ॥ ध्रु. ॥ मायबाळा भेटी सुखाची आवडी । तैशी मज गोडी देईं देवा ॥ २ ॥ कीर्ती ऐकोनियां जालों शरणांगत । दासाचें तूं हित करितोसी ॥ ३ ॥ तुका [पं. तुका ह्मणे दीन मी तो पाप०.] ह्मणे मी तों दीन पापराशी । घालावें पाठीशी मायबापा ॥ ४ ॥

२७७२. लटिकें तें ज्ञान लटिकें तें [पं. "ते"नाहीं.] ध्यान । जरि हरिकीर्तन प्रिय नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिकें [पं. लटिका.] चि दंभ घातला [पं. घातलें.] दुकान । चाळविलें जन पोटासाटीं ॥ ध्रु. ॥ लटिकें चि केलें वेदपारायण । जरि नाहीं स्फुंदन प्रेम कथे ॥ २ ॥ लटिकें तें तप लटिका तो जप । अळस निद्रा झोंप कथाकाळीं ॥ ३ ॥ नाम नावडे तो करील बाहेरी । नाहीं त्याची खरी चित्तशुद्धि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं गर्जती पुराणें । शिष्टांचीं वचनें मागिला ही ॥ ५ ॥

२७७३. भूतीं भगवद्भाव । [दे. त. मात्रासहित जीव । अद्वैत ठाव.] मात्रासहित जीव । अद्वैत तो ठाव । निरंजन एकला ॥ ध्रु. ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं गर्जती पुराणें । वेदवाणी सकळ जन । संत गर्जतील तेणें । अनुभवें निर्भर ॥ ध्रु. ॥ माझें तुझें हा विकार । निरसतां एकंकार । न लगे कांहीं फार । विचार चि करणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजें । हें तों नाहीं सहजें । संकल्पाच्या काजें । आपें आप वाढलें ॥ ३ ॥

२७७४. नेणें फुंकों कान । नाहीं [पं. एकांताचें.] एकांतींचें ज्ञान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी आइका हो संत । माझा सादर वृत्तांत ॥ ध्रु. ॥ नाहीं देखिला तो डोळां । देव दाखवूं सकळां ॥ २ ॥ चिंतनाच्या सुखें । तुका ह्मणे नेणें दुःखें ॥ ३ ॥

२७७५. त्याग तरी ऐसा करा । अहंकारा दवडावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग जैसा तैसा राहें । काय पाहें उरलें तें ॥ ध्रु. ॥ अंतरींचें विषम गाढें । येऊं पुढें नेदावें [त. न द्यावें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध मन । समाधान पाहिजे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७७६. मातेचिये चित्तीं । अवघा बाळकाची व्याप्ति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह विसरे आपुला । जवळीं घेतां सीण गेला ॥ ध्रु ॥ दावी प्रेमभातें । आणि अंगावरि चढतें ॥ २ ॥ तुका संतापुढें । पायीं झोंबे लाडें कोडें ॥ ३ ॥

२७७७. कोणा पुण्या फळ आलें । आजि देखिलीं पाउलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें नेणें [पं. नेणों.] नारायणा । संतीं सांभाळिलें [त. सांभाळिलों.] दीना ॥ ध्रु ॥ कोण लाभकाळ । दीन [दे. आजि.] आजिचा मंगळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला । [पं. एवढा लाभ हा विठ्ठला ।.] लाभ सहज विठ्ठला ॥ ३ ॥

२७७८. मान इच्छी तो अपमान पावे । अमगंळ सवे अभाग्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचिये अंगीं दुजियाचा [पं. दुजियाची.] वास । आशा पुढें नाश सिद्ध करी ॥ ध्रु ॥ आधीं फळासी कोठें पावों शके । वासनेची भिकेवरी चाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राजहंस ढोरा नांव । काय तया घ्यावें अळंकाराचें ॥ ३ ॥

२७७९. संसारापासूनी कैसें [पं. कई.] सोडविशी । न कळे हृषीकेशी काय जाणें । करितां न सरे अधिक वाट पाहीं । तृष्णा देशधडी केलों । भक्तिभजनभाव यांसी नाहीं ठाव । चरणीं तुझ्या अंतरलों । मागें पुढें रीग न पुरे चि पाहातां । अवघा अवघीं वेष्टिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझी लाज राखें नारायणा । द्दीन दीन लीन [पं. “लीन” नाहीं.] याचकाची । करितां न कळे कांहीं असतील गुण दोष । करीं होळी संचिताची [पं. संसाराची.] इंद्रियें द्वारें मन धावें सैरें । [पं. सैर नांगवेचि करितां कांहीं ।.] नांगवे करितां चि कांहीं । हात पाय कान मुख लिंगस्थान । नेत्र घ्राण द्वारें पाहीं । जया जैसी सोय तया तैसें होय । क्षण एक स्थिर नाहीं । करिती ताडातोडी ऐसी यांची खोडी । न चले माझें यास कांहीं ॥ २ ॥ शरीरसंबंधु पुत्र पत्नी बंधु । धन लोभ मायावंत । जन लोकपाळ मैत्र हे सकळ । सोइरीं सज्ञनें [पं. सज्ञन बहुत.] बहुतें । नाना कर्म डाय करिती उपाय । बुडावया [पं. घात पात.] घातपातें । तुका ह्मणे हरी राखे भलत्या परी । आह्मी तुझीं शरणागतें ॥ ३ ॥

२७८०. नाम घेतां उठाउठीं । होय संसारासी तुटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा लाभ बांधा गांठी । विठ्ठलपायीं पडे मिठी ॥ ध्रु ॥ नामापुरतें साधन नाहीं । जें तूं करिशी आणिक कांहीं ॥ २ ॥ हाकारोनि सांगे तुका । नाम घेतां राहों नका ॥ ३ ॥

२७८१. प्राण समर्पिला आह्मी । आतां उशीर कां स्वामी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें फेडावें उसणें । भार न मना ऋणें ॥ ध्रु ॥ जाला कंठस्फोट । जवळी पातलों निंकट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा । कैसी बरी वाटे देवा ॥ ३ ॥

२७८२. येणें मागें आले । त्यांचें निसंतान केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी अवघड वाट । ऐकोन [पं. कोणा सांगावा बोभाट ।.] आलों मी बोभाट ॥ ध्रु ॥ नागविल्या थाटीं । उरों नेदी च लंगोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चोर । तो हा उभा कटिकर ॥ ३ ॥

२७८३. तोंवरि तोंवरि जंबुक करि गर्जना । जंव त्या पंचानना देखिलें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोंवरि तोंवरि सिंधु करि गर्जना । जंव त्या अगस्तिब्राह्मणा देखिलें नाहीं ॥ ध्रु ॥ तोंवरि तोंवरि वैराग्याच्या गोष्टी । जंव सुंदर वनिता दृष्टी पडिली नाहीं ॥ २ ॥ तोंवरि तोंवरि शूरत्वाच्या गोष्टी । जंव परमाईचा पुत्र दृष्टी देखिला नाहीं ॥ ३ ॥ तोंवरि तोंवरि माळामुद्रांचीं भूषणें । जंव तुक्याचें दर्शन जालें नाहीं ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२७८४. तोंवरि तोंवरि शोभतील गारा । जंव नाहीं हिरा प्रकाशला ॥ १ ॥ तोंवरि तोंवरि शोभती [दे. शोभतील.] दीपिका । नुगवता एका भास्करासी ॥ २ ॥ तोंवरि तोंवरि सांगती संताचिया गोष्टी । जंव नाहीं भेटी तुक्यासवें ॥ ३ ॥

२७८५. धरोनि दोन्ही रूपे पाळणें संहार । करी कोप रुद्र दयाळ विष्णु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जटाजूट एका मुगुट माथां शिरीं । कमळापति गौरीहर एक ॥ ध्रु ॥ भस्मउद्धळण लक्ष्मीचा भोग । शंकर श्रीरंग उभयरूपीं ॥ २ ॥ वैजयंती माळा वासुगीचा हार । लेणें अळंकार हरिहरा ॥ ३ ॥ कपाळ झोळी एका स्मशानींचा वास । एक जगन्निवास विश्वंभर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मज उभयरूपीं एक । सारोनि संकल्प शरण आलों ॥ ५ ॥

२७८६. उचिताचा भाग होतों राखोनियां । दिसती ते वांयां कष्ट गेले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनाची कांहीं राहे चि ना रुचि । [पं. खेळा ऐसे.] खळाऐसें वाची कुची जालें ॥ ध्रु ॥ विश्वासानें माझें बुडविलें घर । करविला धीर येथवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेकीं थार नाहीं बुड । कैसें तुह्मीं कोड पुरविलें ॥ ३ ॥

२७८७. लांब लांब जटा काय वाढवूनि । पावडें घेऊनि क्रोधें [पं. झालें.] चाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खायाचा वोळसा शिव्या दे जनाला । ऐशा तापशाला बोध कैंचा ॥ ध्रु ॥ सेवी भांग अफू तमाखू उदंड । परि तो अखंड भ्रांतीमाजी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा सर्वस्वें बुडाला । त्यासी अंतरला पांडुरंग ॥ ३ ॥

२७८८. अवघीं च तीर्थें घडलीं एकवेळा । चेद्रभागा डोळां देखिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघीं च पापें गेलीं दिगांतरीं । वैकुंठ [त. भूवैकुंठ.] पंढरी देखिलिया ॥ ध्रु ॥ अवघिया संतां एकवेळा भेटी । पुंडलीक दृष्टी देखिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन्मा आल्याचें सार्थक । विठ्ठल चि एक देखिलिया ॥ ३ ॥

२७८९. सदा सर्वकाळ अंतरीं कुटिल । तेणें गळां माळ घालूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्यासी नाहीं [दे. पं. "धर्म" नाहीं.] धर्म दया क्षमा शांति । तेणें अंगीं [पं. अंगासी.] विभूती लांवू नये ॥ ध्रु ॥ जयासी न कळे भक्तीचें महिमान । तेणें ब्रह्मज्ञान बोलों नये ॥ २ ॥ ज्याचें मन नाहीं लागलें हातासी । तेणें प्रपंचासी टाकूं नये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ज्यासी नाहीं हरिभक्ति । तेणें भगवें हातीं धरूं नये ॥ ४ ॥

२७९०. आह्मी असों निश्चिंतीनें । एक्या गुणें तुमचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुराचारी तरले नामें । घेतां प्रेमें [दे. प्रेम.] ह्मणोनि ॥ ध्रु ॥ नाहीं [पं. आह्मां.] तुह्मां धांव घेतां । कृपावंता आळस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विसरूं [दे. कांहीं.] कांई । तुज वो आई विठ्ठले ॥ ३ ॥

२७९१. अनुभवें वेद वाणी । अंतर ध्यानीं आपुलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैंची चिका दुधचवी । जरी दावी पांढरें ॥ ध्रु ॥ जातीऐसा दावी रंग । बहु जग या नावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खद्योत तें । ढुंगाभोंवतें आपुलिया ॥ ३ ॥

२७९२. परपीडक तो आह्मां दावेदार । विश्वीं विश्वंभर ह्मणऊनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंडूं त्यागूं बळें नावलोकूं डोळा । राखूं तो चांडाळा ऐसा दुरि ॥ ध्रु ॥ अनाचार कांहीं न साहे अवगुणें । बहु होय मन कासावीस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी एकविध सेवा । विमुख ते देवा वाळी चित्तें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२७९३. कांहीं न मागे कोणांसी । तो चि आवडे देवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव तयासी ह्मणावें । त्याचे चरणीं लीन व्हावें ॥ ध्रु ॥ भूतदया ज्याचे मनीं । त्याचें घरीं चक्रपाणी ॥ २ ॥ नाहीं नाहीं त्यासमान । तुका ह्मणे मी जमान ॥ ३ ॥

२७९४. नाम उच्चारितां कंठीं । पुढें उभा जगजेठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें धरोनियां ध्यान । मनें करावें चिंतन ॥ ध्रु ॥ [त. पं. ब्रह्मादिकां ध्याना.] ब्रह्मादिकांच्या ध्याना नये । तो हा कीर्तनाचे सोये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सार घ्यावें । मनें हरिरूप पाहावें ॥ ३ ॥

२७९५. आडलिया जना होसी सहाकारी । अंधळियाकरीं काठी तूं चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आडले.] आडिले गांजिले पीडिले संसारीं । त्यांचा तूं कैवारी नारायणा ॥ ध्रु ॥ प्रल्हाद महासंकटीं रक्षिला । तुह्मी अपंगिला नानापरी ॥ २ ॥ आपुलें चि अंग तुह्मी वोडविलें । त्याचें निवारलें महा दुःख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे कृपे पार नाहीं । माझे विठाबाई जननीये ॥ ४ ॥

२७९६. तपासी तें मन करूं पाहे घात । धरोनि सांगात इंद्रियांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु ॥ ह्मणोनि कीर्तन आवडलें मज । सांडोनियां लाज हें चि करीं ॥ ध्रु ॥ पाहांता [पं. आगमनिगमाचा.] आगमनिगमाचे ठाव । तेथें नाहीं भाव एकविध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें नाहीं वो विकार । नाम एक सार विठोबाचें ॥ ३ ॥

२७९७. गुरुशिष्यपण । हें तों अधमलक्षण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भूतीं नारायण खरा । आप तैसा चि दुसरा ॥ ध्रु ॥ न कळतां दोरी साप । राहूं नेंदावा तो [पं. कंप.] कांप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुणदोषी । ऐसें न पडावें सोसीं ॥ ३ ॥

२७९८. अंगीकार ज्याचा केला नारायणें । निंद्य तें हि तेणें [पं. जन.] वंद्य केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अजामेळ मिल्ली [दे. त. पं. भिल्ली.] तारिली कुंटणी । प्रत्यक्ष पुराणीं वंद्य केली ॥ ध्रु ॥ ब्रह्महत्याराशी पातकें अपार । वाल्मीक किंकर वंद्य केला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें भजन प्रमाण । काय थोरपण जाळावें तें ॥ ३ ॥

२७९९. धनवंता घरीं । करी धन चि चाकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय बैसल्या व्यापार । न लगे सांडावें चि घर ॥ ध्रु ॥ रानीं वनीं द्वीपी [दे. त. टीपीं.] । असतीं तीं होतीं सोपीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोल । देतां कांहीं नव्हे खोल ॥ ३ ॥

२८००. हा गे माझा अनुभव । भक्तिभाव भाग्याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला ऋणी नारायण । नव्हे क्षण वेगळा ॥ ध्रु ॥ घालोनियां भार माथां । अवघी चिंता वारली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त. वचन साटीं.] वचनासाठीं । नाम कंठीं धरोनि ॥ ३ ॥

२८०१. देव आहे सुकाळ देशीं । अभाग्यासी दुर्भिक्षा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणती हा करूं साटां । भरले फांटा आडरानें ॥ ध्रु ॥ वसवूनि असे घर । माग दूर घातला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन मुरे । मग जें उरे तें चि तूं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२८०२. खुंटोनियां [पं. सुटोनियां.] दोरी आपणियांपाशीं । वावडी आकाशीं मोकलिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया आहे मालासी जतन । गाहाणाचे ऋण बुडों नेणें ॥ छ्र ॥ बीज नेलें तेथें येईल अंकुर । जतन तें सार करा याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी निश्चिंतीची सेवा । वेगळें नाहीं देवा उरों दिलें ॥ ३ ॥

२८०३. शाहाणपणें वेद मुका । गोपिका त्या ताकटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें [पं. कैसा.] येथें कैसें तेथें । शहाणे ते जाणती ॥ छ्र ॥ [पं. यज्ञा मुखीं.] यज्ञमुखें खोडी काढी । कोण गोडी बोरांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावाविण । अवघा सीण केला होय [पं. तो.] ॥ ३ ॥

२८०४. मजुराचें पोट भरे । दाता उरे संचला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे या रे हातोहातीं । काम माती सारावी ॥ छ्र ॥ रोजकीर्दी [त. रोज किर्ती.] होतां झाडा । रोकडा चि पर्वत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोल पाया । वेचों काया क्लेशेसीं [पं. क्लेशेची.] ॥ ३ ॥

२८०५. स्मशानीं आह्मां न्याहालीचें सुख । या नांवें कौतुक तुमची कृपा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरीं वांयां [पं. अवघेचि निर्फळ.] अवघें निर्फळ । शब्द तो पोकळ बडबड ॥ छ्र ॥ झाडें झुडें जीव सोइरे पाषाण । होती तंई दान तुह्मीं केलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां पाहे अनुभव । घेऊनि हातीं जीव पांडुरंगा ॥ ३ ॥

२८०६. आमची जोडी ते देवाचे चरण । करावें चिंतन विठोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागेल तरीं कोणी [पं. घ्यारे.] घ्यावें धणीवरी । आमुपचि परी आवडीच्या उभारिला कर प्रसिद्ध या [पं. जगें.] जग । करूं केला त्याग मागें पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होय दरिद्र विच्छिन्न । ऐसें देऊं दान एकवेळे ॥ ३ ॥

२८०७. दधिमाझी लोणी जाणती सकळ । तें [पं. तो.] काढी निराळें जाणे मथन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अग्नि काष्ठामाजी ऐसें जाणे जन । मथिलियाविण कैसा जाळी ॥ छ्र ॥ तुका ह्मणे मुख मळीण दर्पणीं । उजळिल्यावांचूनि कैसें भासे ॥ २ ॥

२८०८. नको नको मना गुंतूं मायाजाळीं । काळ आला जवळी ग्रासावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काळाची हे उडी पडेल बां जेव्हां । सोडविना तेव्हां मायबाप ॥ छ्र ॥ सोडवीना राजा देशींचा चौधरी । आणीक सोइरीं भलीं भलीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. तुज.] तुला सोडवीना कोणी । एका चक्रपाणी वांचूनियां ॥ ३ ॥

२८०९. पुढें जेणें लाभ घडे । तें चि वेडे नाशिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येवढी कोठें नागवण । अंधारून [दे. त. अंधारुण.] विष घ्यावें ॥ छ्र ॥ होणारासी मिळे बुद्धि । नेदी शुद्धी धरूं तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जना सोंग । दावी रंग आणीक ॥ ३ ॥

२८१०. ऐका गा ए अवघे जन । शुद्ध मन तें हित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा काळ नव्हे जरी । समयावरी जाणावें ॥ छ्र ॥ नाहीं कोणी सवें येता । संचिता या वेगळा [पं. वेगळें.] ॥ २ ॥ बरवा अवकाश आहे । करा साहे इंद्रियें ॥ ३ ॥ कर्मभूमीऐसा ठाव । वेवसाव जाणावा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे उत्तम जोडी । जाती घडी नरदेह ॥ ५ ॥

२८११. संतसेवेसि अंग चोरी । दृष्टी न पडो तयावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियासी व्याली रांड । जळो जळो तिचें तोंड ॥ छ्र ॥ संतचरणीं ठेवितां भाव । आपेंआप भेटे [त. भेटेल.] देव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतसेवा । माझ्या पूर्वजांचा ठेवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२८१२. गेले पळाले दिवस रोज । काय ह्मणतोसि माझें माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सळे धरोनि बैसला काळ । फाकों नेदी घटिका पळ ॥ ध्रु ॥ कां रे अद्यापि न कळे । केश फिरले कान डोळे ॥ २ ॥ हित कळोनि असतां हातीं । तोंडीं पाडोनि घेसी माती ॥ ३ ॥ तुज ठाउकें मी जाणार । पाया शोधोनि बांधिसी घर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वेगें । पंढरिराया शरण रिघें ॥ ५ ॥

२८१३. आतां माझ्या मायबापा । तूं या पापा प्रायश्चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फजित हे केले खळ । तो विटाळ निवारीं ॥ ध्रु ॥ प्रेम आतां पाजीं रस । करीं वास अंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । जिवलगा माझिया ॥ ३ ॥

२८१४. कां रे न पवसी धांवण्या । अंगराख्या नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं असोनियां बळ । होसी खट्याळ नाट्याळ ॥ ध्रु ॥ आह्मां नरकासी जातां । काय येइल तुझ्या हातां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कान्हा । क्रियानष्टा नारायणा ॥ ३ ॥

२८१५. माझे पाय तुझी डोई । ऐसें करिं गा भाक देईं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहतां तंव उफराटें । घडे [दे. पं. तई.] तरी भाग्य मोठें ॥ ध्रु ॥ बहु साधन मोलाचें । यासी जोडा दुजें कैचें ॥ २ ॥ नका अनमानूं विठ्ठला । तुका ह्मणे धडा [त. घाला.] जाला ॥ ३ ॥

२८१६. पवित्र तें अन्न । हरिचिंतनीं भोजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर वेठ्या पोट भरी । चाम मसकाचे परी ॥ ध्रु ॥ जेऊनि [पं. जेऊनियां तोचि घाला.] तो धाला । हरिचिंतनीं केला काला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चवी आलें । जें कां मिश्रित विठ्ठलें ॥ ३ ॥

२८१७. चरणाचा महिमा । हा तो तुझ्या पुरूषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंध पारखी माणिकें । बोलविशी स्पष्ट मुकें ॥ ध्रु ॥ काय नाहीं सत्ता । हातीं तुझ्या पंढरीनाथा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मूढा । मज चेष्टविलें जडा ॥ ३ ॥

२८१८. बळिवंत कर्म । करी आपुला तो धर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें घालुनियां सत्ता । न्यावें पतना पतिता ॥ ध्रु ॥ आचरणें खोटीं । केलीं सलताती पोटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । नाहीं भजन केली सेवा ॥ ३ ॥

२८१९. कैं वाहावें जीवन । कैं पलंगीं शयन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसी जैसी वेळ पडे । तैसें तैसें होणें घडे ॥ ध्रु ॥ कैं भौज्य नानापरी । कैं कोरड्या भाकरी ॥ २ ॥ कैं बसावें वहनीं । कैं पायीं अन्हवाणी ॥ ३ ॥ कैं उत्तम प्रावणें । कैं वसनें तीं जीर्णे ॥ ४ ॥ कैं सकळ संपत्ती । कैं भोगणें विपत्ती ॥ ५ ॥ कैं सज्जनाशीं संग । कैं दुर्जनाशीं योग ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे जाण । सुख दुःख तें समान ॥ ७ ॥

२८२०. उंच [दे. त. उंचनिंच नेणे कांहीं भगवंत ।. –तिष्ठे भाव भक्त०.] निंच कांहीं नेणे हा भगवंत । तिष्ठे भाव भक्त देखोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दासीपुत्र कण्या विदुराच्या भक्षी । दैत्या घरीं रक्षी प्रल्हादासी ॥ ध्रु ॥ [पं. प्रऱ्हादासी.] चर्म रंगूं लागे रोहिदासा [पं. संगें.] संगीं । कबिराचे [पं. मागें शेले विणी.] मागीं विणी शेले ॥ २ ॥ सजनकसाया [त. सज्ञन कसाया. पं. सजन्या कसबासी.] विकूं लागे मास । [पं. माळ्या.] मळा सांवत्यास खुरपूं लागे ॥ ३ ॥ नरहरिसोनारा घडों फुंकूं लागे । चोख्यामेळ्या संगें ढोरें ओढी ॥ ४ ॥ [पं. "नामयाची०" आणि "नामा सर्वे०" या कडव्यांच्या जागा परस्परांशी बदलल्या आहेत.] नामयाची जनी सवें वेची शेणी । धर्मा घरीं पाणी वाहे झाडी ॥ ५ ॥ नाम्यासवें जेवी नव्हे संकोचित । ज्ञानियाची भिंत अंगीं ओढी ॥ ६ ॥ अर्जुनाचीं [पं. अर्जुनाचे रथीं होय हा सारथी ।.] घोडीं हाकी हा सारथी । भक्षी पोहे [दे. प्रीती सुदाम्याची.] प्रीती सुदाम्याचे ॥ ७ ॥ गौळियांचे घरी [पं. अंगें गाई वोळी.] गाई अंगें वळी । द्वारपाळ

विषयानुक्रम

[पं. बळिचा द्वारीं.] बळीद्वारीं जाला ॥ ८ ॥ यंकोबाचें [पं. यकोबाचें. त. येंकोबाचें.] ऋण फेडी हृषीकेशी । आंवऋषीचे सोशी गर्भवास ॥ ९ ॥ मिराबाई साटीं घेतो विषप्याला । दामाजीचा जाला पाडेवार ॥ १० ॥ घडी माती वाहे गोऱ्या कुंभाराची । हुंडी [पं. हुंडी त्या महंत्याची०.] महत्याची अंगें भरी ॥ ११ ॥ पुंडलिकासाटीं अझ्नि तिष्ठत । तुका ह्मणे मात धन्य [दे. याची.] त्याची ॥ १२ ॥

२८२१. भेटीलागीं जीवा लागलीसे आस । पाहे रात्रीं दिवस वाट तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पूर्णिमेचा चंद्रमा [दे. चंद्र चकोराचें जीवन ।.] चकोरा जीवन । तैसें माझें मन वाट पाहे ॥ ध्रु ॥ दिवाळीच्या मुळा लेकीं आसावली । पाहतसे वाटुली पंढरीची ॥ २ ॥ भुकेलिया बाळ अति शोक करी । वाट पाहे परि माउलीची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज लागलीसे भूक । धांवूनि श्रीमुख दावीं देवा ॥ ४ ॥

२८२२. आले संत पाय ठेविती मस्तकीं । [दे. त. येहीं.] इहीं उभयलोकीं सरता केलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वंदीन पाउलें लोलेन चरणीं । आजि इच्छाधणी फिटईल ॥ ध्रु ॥ अवघीं पूर्व पुण्यें जालीं सानुकूळ । अवघें चि मंगळ संतभेटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृतकृत्य जालों देवा । नेणें परि सेवा डोळां देखें ॥ ३ ॥

२८२३. करीं धंदा परि [पं. आठवती.] आवडती पाय । प्रीती सांगों काय नेणां [पं. नेणों.] देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप डोळां देखें सदा सर्वकाळ । संपादितों आळ प्रपंचाचा ॥ ध्रु ॥ नेमून ठेविली [पं. काया हे कारणीं । आमुची हे वाणी.] कारया कारणीं । आमुचिये वाणी गुण वदे ॥ २ ॥ मनासीं उत्कंठा दर्शनाचा हेवा । नाहीं लोभ जीवा धन धान्य ॥ ३ ॥ उसंतितों पंथ वेठीचिया परी । जीवनसूत्र दोरीपाशीं ओढ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐंसे [त. ऐकें.] करितों निर्वाण । जीव तुह्मां भिन्न नाहीं माझा ॥ ५ ॥

२८२४. कां रे माझीं पोरें [पं. ह्मणविसी.] ह्मणसील ढोरें । मायबाप खरें [त. कांहीं एक.] काय एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे गेलें ह्मणोनि करिसी तळमळ । मिथ्याचि कोल्हाळ मेलियाचा ॥ ध्रु ॥ कां रे माझें माझें ह्मणसील गोत । नो संडविती [पं. न सोडविती.] दूत यमा हातीं ॥ २ ॥ कां रे मी वळिया ह्मणविसी ऐसा । सरणापाशीं कैसा [त. उचलसी.] उचलविसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे न धरीं भरवसा कांहीं । वेगीं शरण जांई पांडुरंगा ॥ ४ ॥

२८२५. अगा करुणाकरा करितसें धांवा । या मज सोडवा लवकरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐकोनियां माझीं करुणेचीं वचनें । व्हावें नारायणें उतावीळ ॥ ध्रु ॥ मागें पुढें अवघा दिसे रिता ठाव । ठेवूनि पायीं भाव वाट पाहें ॥ २ ॥ उशीर तो आतां न पाहिजे केला । अहो जी विठ्ठला मायबापा ॥ ३ ॥ [पं. उरलें तें मज हें चि एक आतां.] उरलें तें एक हें चि मज आतां । अवघें विचारितां शून्य जालें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां करीं कृपादान । पाउलें समान दावीं डोळां ॥ ५ ॥

२८२६. न मनीं ते ज्ञानी न मनीं ते पंडित । ऐसे परीचे एकएका भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धातू पोसोनियां आणिकां उपदेश । अंतरीं तो लेश प्रेम नाहीं ॥ ध्रु ॥ न मनीं ते योगी न मनीं ते हरिदास । दर्शनें बहुवस बहुतां [पं. परी.] परीचीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तयां नमन बाह्यात्कारी । आवडती परी चित्तशुद्धीचे ॥ ३ ॥

२८२७. कासिया पाषाण पूजिती पितळ । अष्ट धातु खळ [पं. भाव हीण.] भावें विण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाव चि कारण भाव चि कारण । मोक्षाचें [त. कारण.] साधन वोलियेलें ॥ ध्रु ॥ काय [पं. काय करितील जपमाळ कंठ०.] करिल जपमाळा कंठमाळा । करिशी वेळोवेळां विषयजप ॥ २ ॥ काय करिशील पंडित हे वाणी । अक्षराभिमानी थोर

विषयानुक्रम

होय ॥ ३ ॥ काय करिशील कुशल गायन । अंतरीं मळीण कुबुद्धि ते ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भाव नाहीं करी सेवा । तेणें काय देवा योग्य होशी ॥ ५ ॥

२८२८. अंतरींचे गोड । राहें आवडीचें कोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संघष्टणें येती अंगा । गुणदोष [दे. त. मनभंगा.] मनोमंगा ॥ ध्रु. ॥ उचिताच्या कळा । नाहीं [दे. त. कळती.] कळत सकळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अभावना । भावीं मूळ तें पतना ॥ ३ ॥

२८२९. शिळा जया देव । तैसा फळे त्याचा भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय जतन तें गोड । अंतरा येती नाड ॥ ध्रु. ॥ देव जोडे भावें । इच्छेचें तें प्रेम घ्यावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोड दावी । तैशीं फळें आलीं व्हावीं ॥ ३ ॥

२८३०. कासया जी ऐसा माझे माथां ठेवा । भार तुह्मी देवा संतजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विचित्र विंदानी नानाकळा खेळे [दे. त. खेळं.] । नाचवी पुतळे नारायण ॥ ध्रु. ॥ काय वानरांची अंगींची ते शक्ति । उदका तरती वरी शिळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी निमित्य चि आड । चेष्टवूनि जड दावी पुढें ॥ ३ ॥

२८३१. पायां पडावें हें माझें भांडवल । सरती हे वोल कोठें पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि हे सलगी कवतुक केलें । लडिवाळ धाकुलें असें बाळ ॥ ध्रु. ॥ काय उणें तुह्मां संताचिये घरीं । विदित या परी सकळ ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. माझी.] माझें उचित हे सेवा । नये करूं ठेवाठेवी कांहीं ॥ ३ ॥

२८३२. वदवावी वाणी माझी कृपावंता । ["वाक्पुष्प" याबद्दल.] वागपुष्प संतां समर्पीशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वसंकटाचा तुह्मां परिहार । घालावा म्यां भार पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ एकसरें चिंता [पं. चित्त.] ठेवूनियां पायीं । जालों उतराई होतों तेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें जालें अवसान । काया वाचा मन वेचूनियां ॥ ३ ॥

२८३३. नमावे पाय हें माझें उचित । आशीर्वादें हित तुमचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कृपेचा वोरस न समाये पोटीं । ह्मणोनि उफराटीं वचनें हीं ॥ ध्रु. ॥ तुमची उष्टावळी हें [पं. तें.] माझें भोजन । झाडावें अंगण केरपुंजे ॥ २ ॥ परि ऐसें पुण्य नाहीं माझें गांठीं । जेणें पडे मिठी पायांसवें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे राहे आठवण चित्तीं । ऐशी कृपा संतीं केली तुह्मीं ॥ ४ ॥

२८३४. काय नाहीं माता गौरवीत बाळा । काय नाहीं लळा पाळीत ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय नाहीं त्याची करीत ते सेवा । काय नाहीं जीवा गोमटें तें ॥ ध्रु. ॥ [पं. अमंगळपण.] अमंगळपणें कांटाळा न धरी । उचलोनि करीं कंठीं लावी ॥ २ ॥ लेववी आपुले [त. हातें.] अंगें अळंकार । संतोषाये [पं. संताषे हे.] फार देखोनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्तुति योग्य नाहीं परी । तुह्मां लाज थोरी अंकिताची ॥ ४ ॥

२८३५. माझिया मीपणावर पडो पाषाण । जळो हें भूषण नाम माझें । पापा नाहीं पार दुःखाचे डोंगर । जालों ये भूमीसी ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. कासया.] काय विटंबना सांगों किती । पाषाण फुटती ऐसें दुःख । नर नारी सकळ उत्तम चांडाळ । न [पं. ०पाहाती डोळां माझें.] पाहाती माझें मुख ॥ ध्रु. ॥ काया वाचा मने अघटित करणें । चर्मचक्षु हात पाय । निंदा द्वेष घात विश्वासीं व्यभिचार । आणीक सांगों किती काय ॥ २ ॥ लक्ष्मीमदें [पं. ०मातले घडले बहु दोष ।.] मातें घडले महा दोष । पत्नी दोनी भेदाभेद [दे. त. भेदभेद.] । पितृवचन घडली अवज्ञा अविचार । कुटिल कुचर वादी निंद्य ॥ ३ ॥ आणीक किती सांगों ते अवगुण । न वळे जिव्हा कांपे मन । भूतदया

उपकार नाहीं शब्दा धीर । विषयीं लंपट [पं. शब्द हीन.] हीन ॥ ४ ॥ संत [पं. महानुभव.] महानुभाव ऐका हें उत्तरें । अवगुण अविचारें वृद्धि पापा । तुका ह्मणे सरतें करा पांडुरंगीं । शरण आलों मायबापा ॥ ५ ॥

कृष्णजन्म अभंग ॥ ५ ॥

२८३६. फिराविलीं दोनी । कन्या आणि चक्रपाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाला आनंदें आनंद । अवतरले गोविंद ॥ ध्रु. ॥ तुटलीं बंधनें । [पं. वसुदेवदेवकी.] वसुदेवदेवकीचीं दर्शनें ॥ २ ॥ गोकुळासी आलें । ब्रह्म अव्यक्त चांगलें ॥ ३ ॥ नंद दसवंती । धन्य देखिले श्रीपती ॥ ४ ॥ निशीं जन्मकाळ । आले अष्टमी गोपाळ ॥ ५ ॥ आनंदली मही । भार गेला सकळ ही ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे कंसा । आट भोविला वळसा ॥ ७ ॥

२८३७. सोडियेल्या गांठी । दरुपणें कृष्णभेटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती नारी अक्षवाणें । जीवभाव देती दानें ॥ ध्रु. ॥ उपजल्या काळें । रूपें मोहीलीं सकळें ॥ २ ॥ तुका तेथें वारी । एकी आडोनि दुसरी ॥ ३ ॥

२८३८. मुख डोळां पाहे । तैशी च ते उभी राहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केल्याविण नव्हे हातीं । धरोनि आरती परती ॥ ध्रु. ॥ न धरिती मनीं । कांहीं संकोच दाटणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । ओस केल्या देहभावें ॥ ३ ॥

२८३९. गोकुळीच्या सुखा । अंतपार नाहीं लेखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाळकृष्ण नंदा घरीं । आनंदल्या नरनारी ॥ ध्रु. ॥ गुढिया तोरणें । करिती कथा गाती गाणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे छंदें । येणें वेधिलीं [पं. वेधिलें.] गोविंदें ॥ ३ ॥

२८४०. विटंबिलें भट । दिला [पं. दिले.] पाठीवरी पाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोटें जाणोनि अंतर । न साहे चि विश्वंभर ॥ ध्रु. ॥ तें चि करी दान । जैसें आइके वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । पूतना शोपियेली जीवें ॥ ३ ॥

॥ ५ ॥

२८४१. प्रेम देवाचें देणें । देहभाव जाय जेणें ॥ न धरावी मनें । शुद्धी देशकाळाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुक्त लज्ञाविरहित । भाग्यवंत हरिभक्त । जाले वोसंडत । नामकीर्तिपवाडे ॥ ध्रु. ॥ जोडी जाली अविनाश । जन्मोनि जाले हरिचे दास । [त. त्या नव्ह. पं. त्याचा नव्हे.] त्यांस नव्हे गर्भवास । सौरस [दे. परब्रह्मीं सौरस.] परब्रह्मीं ॥ २ ॥ हे चि वाहाती संकल्प । पुण्यप्रसंगांचे जप । तुका ह्मणे पाप । [पं. नाहीं गांवीं.] गांवीं नाहीं हरिजना ॥ ३ ॥

२८४२. तो चि लटिक्यामाजी भला । ह्मणे देव म्यां देखिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशियाच्या उपदेशें । भवबंधन कैसें नासे । बुडवी आपणासरिसे । अभिमानें [पं. अभिमान.] आणिकांस ॥ ध्रु. ॥ [त. आणिकां.] आणिक नाहीं जोडा । देव ह्मणविता या मूढा ॥ २ ॥ आणिकांचे न मनी साचें । तुका ह्मणे या श्रेष्ठांचें ॥ ३ ॥

२८४३. होईल जाला अंगें देव जो आपण । तयासी हे जन अवघे देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरांनीं सांगावी रेमट काहाणी । चित्ता रंजवणी करावया ॥ ध्रु. ॥ घाला आणिकांची नेणे तान भूक । सुखें पाहे सुख आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे अनुभव । शब्दाचें गौरव कामा नये ॥ ३ ॥

२८४४. कां न वजावें बैसोनि कथे । ऐसें ऐका हो श्रोते । पांडुरंग तेथें । उभा असे तिष्ठत ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि करी धीर । लक्ष लावूनि सादर । भवसिंधुपार । असेल ज्या तरणें ॥ ध्रु. ॥ कथे कांहीं अणुमात्र । [पं.

विषयानुक्रम

न.] नो बोलावें हा वृत्तांत । देवभक्तां चित्त । समरसीं खंडणा ॥ ३ ॥ कां वैष्णवा पूजावें । ऐका घेईल जो भावें । चरणरजा शिवें । वोडविला [पं. वोडविलें.] मस्तक ॥ ३ ॥ ऐसें जाणा हे [पं. रे.] निभ्रांत । देव वैष्णवांचा अंकित । अलिप्त अतीत । परमित [पं. यासाटीं.] त्यासाठीं ॥ ४ ॥ घालोनि लोळणीं । तुका आला लोटांगणीं । वंदी पायवणीं । संतचरणींचें माथां ॥ ५ ॥

२८४५. अनुभवें आलें अंगा । तें या जगा देतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हती हाततुके बोल । मूळ ओल अंतरिंची ॥ ध्रु. ॥ उतरूनि दिलें कशीं । शुद्धरसीं सरे [पं. सरतों.] तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुसरें नाहीं । ऐसी ग्वाही [पं. गुदरली.] गुजरली ॥ ३ ॥

२८४६. साधकाची दशा उदास असावी । उपाधि नसावी अंतर्बाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोलुपता काय निद्रेतें जिणावें । भोजन करावें परमित ॥ ध्रु. ॥ एकांतीं लोकांतीं स्त्रियांशीं वचन । प्राण गेल्या जाण बोलों नये ॥ २ ॥ संग सज्जनाचा उच्चार नामाचा । घोष कीर्तनाचा अहर्निशीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐशा [दे. ऐसा.] साधनीं जो राहे । तो चि ज्ञान लाहे गुरुकृपा ॥ ४ ॥

२८४७. अंतरींची ज्योती प्रकाशली दीप्ति । मुळींची जे होती आच्छादिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथींचा आनंद ब्रह्मांडीं न माये । उपमेशीं काये देऊं सुखा ॥ ध्रु. ॥ भावाचे मथिलें निर्गुण संचलें । तें हें उभें केलें विटेवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां ब्रह्मांड पंढरी । प्रेमाची जे थोरी सांठवण ॥ ३ ॥

२८४८. कासया गा मज घातलें संसारीं । चित्त पायांवरी नाहीं तुझ्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया गा मज घातलें या जन्मा । नाहीं तुझा प्रेमा नित्य नवा ॥ ध्रु. ॥ [पं. नामाविणें.] नामाविण माझी वाचा अमंगळ । ऐसा कां चांडाळ निर्मियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी जळो जळो काया । विठ्ठला सखया वांचूनियां ॥ ३ ॥

२८४९. प्रारब्धें चि जोडे धन । प्रारब्धें चि वाढे मान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोस [पं. करितोसी.] करिसी वांयां । मज मना पंढरीराया ॥ ध्रु. ॥ प्रारब्धें चि होय सुख । प्रारब्धें चि [पं. पीडा.] पावे दुःख ॥ २ ॥ प्रारब्धें चि भरे पोट । तुका करीना बोभाट ॥ ३ ॥

२८५०. हीन माझी याति । वरी स्तुती केली संतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं वसूं पाहे गर्व । माझें हरावया सर्व ॥ ध्रु. ॥ मी एक जाणता । ऐसें [पं. वाटे माझ्या चित्ता.] वाटतसे चित्ता ॥ २ ॥ राख राख गेलों वांयां । तुका ह्मणे पंढरीराया ॥ ३ ॥

२८५१. तपाचे सायास । न लगे घेणें वनवास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें कळलें आह्मां एक । जालों नामाचे धारक ॥ ध्रु. ॥ जाळीं महाकर्मे । दावीं निजसुख धर्मे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें । कळिकाळ तें ठेंगणें ॥ ३ ॥

२८५२. माता कापी गळा । तेथें कोण राखी बाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां नेणां नारायणा । मज चाळवितां दिना ॥ ध्रु. ॥ नागवी धावणें । तेथें साह्य व्हावें कोणें ॥ २ ॥ राजा सर्व हरी । तेथें दुजा कोण वारी ॥ ३ ॥ तुझ्या केल्याविण । नव्हे स्थिर [पं. वश्य मन.] वश जन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हरी । सूत्र तुह्मां हातीं दोरी ॥ ५ ॥

२८५३. गाऊं नेणें परी मी कांहीं गाईन । शरण जाईन पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मांडनायक मी त्याचा अंकित । काय यमदूत करिती काळ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वेश्या ज्याच्या नांवे.] वश्या ज्याच्या नामें तारिली गणिका ।

अजामेळासारिखा पापरासी ॥ २ ॥ चरणींच्या रजें अहिल्या तारिली । रूपवंत केली कुबजा [पं. दासी.] क्षणें ॥ ३ ॥ पृथिवी तारिली पाताळासी जातां । तुका ह्मणे आतां आह्मी किती ॥ ४ ॥

२८५४. गाजराची पुंगी । तैसे नवे जाले जोगी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करोनि पठन । केली अहंता जतन ॥ ध्रु ॥ अल्प असे ज्ञान । अंगीं ताठा अभिमान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लंड । त्याचें हाणोनि फोडा तोंड ॥ ३ ॥

२८५५. परद्रव्य परनारी । अभिळासूनि नाक धरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो तयाचा आचार । व्यर्थ भार वाहे खर ॥ ध्रु ॥ सोंवळ्याची [दे. त. सोहोळ्याची स्थिति.] स्फीति । क्राधें विटाळला चित्तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोंग । दावी बाहेरील रंग ॥ ३ ॥

२८५६. टिळा टोपी उंच दावी । जंगी मी एक गोसावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा वरपंग सारा । पोटीं विषयांचा थारा ॥ ध्रु ॥ मुद्रा लावितां कोरोनि । मान व्हावयासी जनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे किती । नरका गेले पुढें जाती ॥ ३ ॥

२८५७. ऐसे संत जाले कळीं । तोंडीं तमाखूची नळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्नानसंध्या बुडविली । पुढें भांग वोडवली ॥ ध्रु ॥ भांगभुर्का हें साधन । पची पडे मद्यपान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघें सोंग । तेथें कैचा पांडुरंग ॥ ३ ॥

२८५८. जातीची शिंदळी । तिला कोण वंशावळी [दे. वसावळी. पं. वसावळी त. वंसावळी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपघर ना बापघर । चित्तीं मनी व्यभिचार ॥ ध्रु ॥ सेजे असोनियां धणी । परद्वार मना आणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असल [दे. त. असील.] जाती जातीसाठीं [पं. खावी.] खाती माती ॥ ३ ॥

२८५९. अंधळ्याची काठी । हिरोनियां कडा लोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें कां देखण्या उचित । लाभ किंवा कांहीं हित ॥ ध्रु ॥ [पं. चाळवूनि हातीं । साकर ह्मणोनि द्यावी माती ।. दे. मागून असा पाठ केला आहे.] साकर ह्मणोनि माती । चाळवूनि द्यावी हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे । देवा पसरावे सराटे ॥ ३ ॥

२८६०. प्रीतिचिया बोला नाहीं पेसपाड । [पं. भलतैसें.] भलतसें गोड करूनि घेई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें विठ्ठलराया तुज मज आहे । आवडीनें गायें नाम तुझें ॥ ध्रु ॥ वेडे वांकडे बाळकाचे बोल । करिती नवल [त. मायबापें.] मायबाप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज येवो माझी दया । जीवींच्या सखया जिवलगा ॥ ३ ॥

२८६१. माझे मज कळों येती अवगुण । काय करूं मन अनावर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आड उभा राहें नारायणा । दयासिंधुपणा साच करीं ॥ ध्रु ॥ वाचा वदे परी करणें कठीण । इंद्रियां अधीन जालों देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा जैसा तैसा दास । न धरीं उदास मायबापा ॥ ३ ॥

२८६२. वर्णावी ते थोरी एका विठ्ठलाची [पं. विठोबाची.] । कीर्ती मानवाची [पं. बोलों.] सांगों नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदंड चि जाले जन्मोनियां मेले [त. मेलें.] । होऊनियां गेले राव रंक ॥ ध्रु ॥ त्यांचें नाम कोणी नेघे चराचरीं । साही वेद चारी वर्णितात ॥ २ ॥ अक्षय अढळ चळेना ढळेना । तया नारायणा ध्यात जावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी विठ्ठल चित्तीं घ्यातां । जन्ममरण व्यथा [त. दुरी.] दूर होती ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२८६३. नको देऊं देवा पोटीं हें संतान । मायाजाळें जाण नाठवसी ॥ १ ॥ नको देऊं देवा द्रव्य आणि भाग्य । तो एक उद्वेग होय [त. होईल.] जीवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं फकिराचे परी । रात्रदिवस हरि येइल घरा ॥ ३ ॥

२८६४. जोडोनियां धन उतातम वेव्हारें [पं. व्यवहारें.] । उदास विचारें वेच करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उत्तम चि गती तो एक पावेल । उत्तम भोगील जीव खाणी ॥ ध्रु ॥ पर उपकारी नेणें परनिंदा । परस्त्रिया सदा बहिणी माया ॥ २ ॥ भूतदया गाईपशूचें पालन । तान्हेल्या जीवन वनामाजी ॥ ३ ॥ शांतिरूपें नव्हे कोणाचा वाईट । वाढवी महत्व वडिलांचें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हें चि आश्रमाचें फळ । परमपद बळ वैराग्याचें ॥ ५ ॥

२८६५. हरि ह्मणतां गति पातकें नासती । कळिकाळ कांपती हरी ह्मणतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरि ह्मणतां भुक्ति हरि ह्मणतां मुक्ति । चुके यातायाती हरि ह्मणतां तपें अनुष्ठानें न लगती साधनें । तुटती बंधनें हरि ह्मणतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें जपा हरिचें नाम । मग काळयम शरण तुह्मा ॥ ३ ॥

२८६६. नये वांटूं मन । कांहीं न देखावें भिन्न ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाय विठोबाचे चित्तीं । असों द्यावे दिवसराती ॥ ध्रु ॥ नये काकुळती । कोणा [पं. येऊं.] यावें हरिभक्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साई । करील कृपेची विठाई ॥ ३ ॥

२८६७. सकळ देवांचें दैवत । उभें असे रंगा आंत [त. रंगांयात.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंग लुटा माझे बाप । शुद्ध [पं. भावें.] भाव खरें माप ॥ ध्रु ॥ रंग लुटिला बहुतीं । शुक नारदादि संतीं ॥ २ ॥ तुका लुटितां हे रंग । साह्य जाला पांडुरंग ॥ ३ ॥

२८६८. उशीर कां केला । कृपाळुवा जी [दे. त. “जी” नाहीं.] विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज दिलें कोणा हातीं । काय [पं. मांडिली.] मानिली निश्चिंती ॥ ध्रु ॥ कोंठवरी धरूं धीर । आतां मन करूं स्थिर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव । ऐसी भाकितसे कींव ॥ ३ ॥

२८६९. तुका वेडा अविचार । करी बडबड फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नित्य वाचे हा चि छंद । राम कृष्ण हरि गोविंद ॥ ध्रु ॥ धरी पांडुरंगीं भाव । आणीक नेणें दुजा देव ॥ २ ॥ गुरुज्ञान सर्वा ठायीं । दुजें न विचारी कांहीं ॥ ३ ॥ बोल नाईके कोणाचे । कथे नागवा चि नाचे ॥ ४ ॥ संगउपचारें कांटाळे । सुखें भलते ठायीं लोळे ॥ ५ ॥ कांहीं उपदेशिलें नेणे । वाचे विठ्ठल विठ्ठल ह्मणे ॥ ६ ॥ केला बहुतीं फजित । [पं. परी.] तरी हें चि करी नित्य ॥ ७ ॥ अहो पंडितजन । तुका टाकावा थुंकोन ॥ ८ ॥

२८७०. आली सिंहस्थपर्वणी । न्हाव्या भटा जाली धणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं पापाच्या कोडी । वरिवरि बोडी डोई दाढी ॥ ध्रु ॥ बोडिलें तें निघालें । काय पालटलें सांग वहिलें ॥ २ ॥ पाप गेल्याची काय खुण । नाहीं पालटले अवगुण ॥ ३ ॥ भक्तिभावें विण । तुका ह्मणे अवघा सीण ॥ ४ ॥

२८७१. तुज घालोनियां पूजितों संपुष्टीं । परि तुझ्या पोटीं चवदा भुवनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज नाचऊनि दाखवूं कौतुका । परी रूपरेखा नाहीं तुज ॥ ध्रु ॥ तुजलागीं आह्मी गात असों गीत । परी तूं अतीत शब्दाहूनि ॥ २ ॥ तुजलागीं आह्मीं घातियेल्या माळा । परि तूं वेगळा कर्तृत्वासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां होऊनि परमित । माझें कांहीं हित विचारावें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२८७२. पापाची मी राशी । सेवाचोर पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा दंड नारायणा । माझ्या मनाची खंडणा ॥ ध्रु. ॥ जना हातीं सेवा । घेतों लंडपणें देवा ॥ २ ॥ तुझा ना संसार । तुका दोहींकडे चोर ॥ ३ ॥

२८७३. दुडीवरी दुडी । चाले मोकळी गुजरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ध्यान लागो ऐसें हरी । तुझे चरणीं तैशापरी ॥ ध्रु. ॥ आवंतण्याची आस । जैसी लागे दुर्बळास ॥ २ ॥ लोभ्या [पं. कळंतराची.] कळांतराची आस । बोटें मोजी दिवस मास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पंढरीनाथा । मजला आणिक नको व्यथा ॥ ४ ॥

२८७४. लागोनियां पायां विनवितों तुम्हाला । [पं. कर.] करें टाळी बोला [पं. मुखीं.] मुखें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल विठ्ठल म्हणा वेळोवेळां । हा सुखसोहळा स्वर्गी नाहीं ॥ ध्रु. ॥ कृष्ण विष्णु हरि गोविंद गोपाळ । मार्ग हा प्रांजळ वैकुंठीचा ॥ २ ॥ सकळांसीं येथें आहे अधिकार । कलयुगीं उद्धार [पं. हरिच्यानामें.] हरिनामें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नामापाशीं चारी मुक्ति । ऐसें [पं. बहुता ग्रंथीं.] बहुग्रंथीं बोलियेलें ॥ ४ ॥

२८७५. [पं. हें कडवें व ध्रुवपद यांत प्रत्येक "लटिकें" यापुढें "हें" आहे.] लटिकें हासें लटिकें रडें । लटिकें उडें लटिक्यापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिकें माझे लटिकें तुझें । लटिकें ओझें लटिक्याचें ॥ ध्रु. ॥ लटिकें [पं. गाय लटिकें ध्याय । लटिकें जाय०.] गायें लटिकें ध्यायें । लटिकें जायें लटिक्यापें ॥ २ ॥ लटिका भोगी लटिका त्यागी । लटिका जोगी जग माया ॥ ३ ॥ लटिका तुका लटिक्या भावें । लटिकें बोले लटिक्यासवें ॥ ४ ॥

२८७६. [पं. जाला.] जालों म्हणती त्याचें मज वाटे आश्चर्य । ऐका [पं. ऐको.] नव्हे धीर वचन माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिजलिया अन्ना ग्वाही दांत हात । जिव्हेसी चाखत न कळे कैसें ॥ ध्रु. ॥ तापलिया तेली [पं. तेलें.] बावन चंदन । बुंद एक क्षण शीतळ करी ॥ २ ॥ पारखी तो जाणे अंतरींचा भेद । मूढजना छंद लावण्यांचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कसीं निवडे आपण । शुद्ध मंद हीन जैसें तैसें ॥ ४ ॥

२८७७. हे चि थोर [पं. भक्त.] मक्ति आवडती देवा । संकल्पावी माया संसाराची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविलें अनंतें तैसें चि राहवें । चित्तीं असों द्यावें समाधान ॥ ध्रु. ॥ [पं. वाथिल्या.] वाहिल्या उद्वेग दुख चि केवळ । भोगणें तें फळ संचिताचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घालूं तयावरी भार । वाहूं हा संसार देवा पायीं ॥ ३ ॥

२८७८. जन्मा येणें घडे [पं. पातकाच्या मुळें.] पातकाचे मूळें । संचिताचें फळ आपुलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग वांयांविण दुःख वाहों नये । रुसोनियां काय देवावरी ॥ ध्रु. ॥ ठाउका चि आहे संसार दुःखाचा । चित्तीं सीण याचा वाहों नये ॥ २ ॥ तुका हेमणे [पं. त्याचें नाम.] नाम त्याचें आठवावें । तेणें विसरावें जन्मदुःख ॥ ३ ॥

२८७९. आतां माझे नका वाणूं गुण दोष । करितों उपदेश याचा कांहीं ॥ १ ॥ मानदंभासाठीं छळीतसें कोणा । आण या चरणां विठोबाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें तों ठावें पांडुरंगा । काय कळे जगा अंतरींचें ॥ ३ ॥

२८८०. काय माझें नेती वाईट ह्मणोन । करूं समाधान कशासाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मज लोक नेती परलोका । जातां कोणा एका निवारेल ॥ ध्रु. ॥ न ह्मणें कोणासी उत्तम वाईट । सुखें माझी कूट खावो मागें ॥ २ ॥ सर्व माझा भार असे पांडुरंगा । काय माझें जगासवें काज ॥ ३ ॥ तुका हेमणे माझें सर्व ही साधन । नामसंकीर्तन विठोबाचें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

देवांनीं स्वामींस चिंचवडास नेलें होतें ते अभंग.

२८८१. वांजा गाई दुभती । देवा ऐसी तुझी ख्यांती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मागत नाहीं तुज । चरण दाखवावे मज ॥ ध्रु ॥ चातक पाखरूं । त्यासी वर्षे मेघधारु ॥ २ ॥ पक्षी राजहंस । अमोलिक मोतीं त्यास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । कां गा खोचलासी जीवा ॥ ४ ॥

२८८२. परतें मी आहें सहज चि दुरी । वेगळें भिकारी [पं. नामरूप.] नामरूपा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे रुसावें धरावा संकोच । सहज तें नीच आलें भागा ॥ ध्रु ॥ पडिलिये ठायीं उच्छिष्ट सेवावें । [पं. अर्थ त. आर्थे. दे. "आर्थे"याचें "आर्थ"केलें आहे.] आर्थ तें चि देवें केलें ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी आह्मां जी वेगळे । केलेती [पं. केले ते.] निराळे द्विज देवें [पं. देवा.] ॥ ३ ॥

२८८३. चिंतामणिदेवा गणपतीसी आणा । करवावें भोजना दुजे पात्रीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव ह्मणती [पं. तुका.] तुक्या एवढी कैची थोरी । अभिमानाभीतरी नागवलों ॥ ध्रु ॥ [पं. वाढवेळ.] वाडवेळ जाला सिळें जालें अन्न । तटस्थ ब्राह्मण बैसलेती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा तुमच्या सुकृतें । आणीन त्वरित मोरयासी ॥ ३ ॥

२८८४. भोक्ता नारायण लक्ष्मीचा पति । ह्मणोनि प्राणाहुती घेतलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भर्ता आणि भोक्ता कर्ता आणि करविता । आपण सहजता पूर्णकाम ॥ ध्रु ॥ विश्वंभर [पं. विश्वीं विश्वंभर.] कृपादृष्टी सांभाळीत । प्रार्थना करीत ब्राह्मणांची ॥ २ ॥ कवळोकवळीं नाम [दे. पं. घ्या.] घ्यावें गोविंदाचें । भोजन भक्तांचें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

२८८५. माझा स्वामी तुझी वागवितो लात । तेथें मी पतित काय आलों ॥ १ ॥ तीर्थें तुमच्या चरणीं [पं. जालीं पे निर्मळ.] जाहाली निर्मळ । तेथें मी दुर्बळ काय वाणूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी देवा द्विजवंद्य । मी तों काय निंद्य हीन याति ॥ ३ ॥

२८८६. वंदिलें वंदावें जीवाचिये साटीं । किंवा बरी तुटी आरंभीं च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वहिताची चाड ते ऐका हे बोल । अवघें चि मोल धीरा अंगीं ॥ ध्रु ॥ सिंपिलें ते रोंप वरीवरी वरें । वाळलिया [पं. पुरें.] वरी कोंभ नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे टाकी घायें देवपण । फुटलिया जन कुला पुसी ॥ ३ ॥

२८८७.आह्मां विष्णुदासां हें चि भांडवल । अवघा विठ्ठल धन वित्त ॥ १ ॥ वाणी नाहीं घ्यावें आपुलिया हातें । करोनियां चित्तें [पं. चित्त.] समाधान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे द्रव्य मेळविलें मागें । हें तों कोणासंगें आलें नाहीं ॥ ३ ॥

२८८८. सुखाचे व्यवहारीं सुखलाभ जाला । [पं. आनंद.] आनंदें कोंदला मागें पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संगती पंगती देवासवें [त. देवासंगें.] घडे । नित्यानित्य पडे तें चि सांचा ॥ ध्रु ॥ समर्थाचे घरीं सकळ संपदा । नाहीं तुटी कदा कासायाची ॥ ध्रु ॥ तुका ह्मणे येथें लाभाचिया कोटी । बहु वाव पोटीं समर्थाचे ॥ ३ ॥

२८८९. काय देवें खातां घेतलें हातींचें । आलें हें तयाचें थोर भय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणतां गजरें राम एकसरें । जळती पापें थोरें भयधाकें ॥ ध्रु ॥ काय खोळंबले हात पाय अंग । नाशिलें हें सांग रूप काय ॥ २ ॥ कोण लोकीं सांगा [पं. सांग.] घातला बाहेरी । ह्मणतां हरि हरि तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२८९०. उत्तम त्या याति । देवा शरण अनन्यगति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं दुजा ठाव । कांहीं उत्तम मध्यम भाव ॥ ध्रु ॥ उमटती ठसे । ब्रह्मप्राप्ति अंगीं दिसे ॥ २ ॥ भाविक विश्वासी । तुका ह्मणे नमन त्यांसी ॥ ३ ॥

२८९१. ज्यासी नावडे एकादशी । तो जिता चि नरकवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्यासी नावडे हें व्रत । त्यासी नरक तो ही भीत ॥ ध्रु ॥ ज्यासी मान्य एकादशी । तो जिता चि मुक्तवासी ॥ २ ॥ ज्यासी घडे एकादशी । जाणें लागे विष्णूपाशीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुण्यराशी । तो चि करी एकादशी ॥ ४ ॥

२८९२. मुंगी होउनि साकर खावी । निजवस्तूची भेटी घ्यावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाळवंटी साकर पडे । गज येउनि काय रडे ॥ ध्रु ॥ जाला हरिदास गोसांवी । अवघी मायिक क्रिया दावी ॥ २ ॥ पाठ पाठांतरिक विद्या । जनरंजवणी संध्या ॥ ३ ॥ प्रेम नसतां अंगा आणी । दृढ भाव नाहीं मनीं ॥ ४ ॥ ब्रह्मज्ञान वाचे बोले । करणी पाहता [पं. “न” नाहीं.] न निवती डोळे ॥ ५ ॥ मिथ्या भगल वाढविती । आपुली आपण पूजा घेती ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे धाकुटें व्हावें । [पं. निजवस्तु.] निजवस्तूसी मागुनि घ्यावें ॥ ७ ॥

२८९३. भय हरिजनीं । कांहीं न धरावें मनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायण ऐसा सखा । काय जगाचा हा लेखा ॥ ध्रु ॥ चित्त वित्त हेवा । समर्पून [पं. राहें.] राहा देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन । असों द्यावें समाधान ॥ ३ ॥

२८९४. आयुष्य मोजावया बैसला मापारी । तूं कां रे वेव्हारी संसाराचा [पं. संसारीच्या.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेईल ओढोनि ठाउकें नसतां । न राहे दुश्चिता हरिविण ॥ ध्रु ॥ कठीण हें दुःख यम जाचतील । कोण सोडवील तया ठायीं ॥ २ ॥ राहतील दुरी सज्जन सोयरीं । आठवीं श्रीहरी लवलाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे किती करिसी लंडायी । होईल भोडाई [पं. थोर पुढें.] पुढें थोर ॥ ४ ॥

२८९५. होऊं नको कांहीं या मना आधीन । नाइकें वचन याचें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हटियाची गोष्टी मोडून टाकावी । [पं. सोई हे धरा विठोबाची.] सोई ही धरावी विठोबाची ॥ ध्रु ॥ आपुले आधीन करूनियां ठेवा । नाहीं तरि जीवा घातक हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाले जे मना आधीन । तयांसी बंधन यम करी ॥ ३ ॥

२८९६. नामाविण काय वाउगी चावट । वांयां वटवट [पं. हरीविणें.] हरीविण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकट चि सांगे लोकाचिया गोष्टी । राम जगजेठी वाचे नये ॥ ध्रु ॥ मेळवूनि चाट करी [पं. मद्यपान.] सुरापान । विषयांच्या गुणें [पं. मातला.] माततसे ॥ २ ॥ बैसोनि [त. ढवाळी.] टवाळी करी दुजयाची । नाहीं गोविंदाची आठवण ॥ ३ ॥ बळें यम दांत खाय तयावरी । जंव भरे दोरी [त. सिदोरी दे. मागून शोध घालून “सिदोरी” केलें आहे.] आयुष्याची ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुला सोडवील कोण । नाहीं नारायण आठविला ॥ ५ ॥

२८९७. संत [पं. जाति.] गाती हरिकीर्तनीं । त्यांचें घेइन पायवणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि तप तीर्थ माझें । आणीक मी नेणें दुजें ॥ ध्रु ॥ काया कुरवंडी करीन । संत महंत ओंवाळीन ॥ २ ॥ संत महंत माझी पूजा । [पं. आनभाव.] अनुभाव नाहीं दुजा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेणें कांहीं । अवघें आहे संतांपायीं ॥ ४ ॥

२८९८. जालें भांडवल । अवघा पिकला विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां वाणी काशासाटीं । धीर धरावा च पोटीं ॥ ध्रु ॥ आपुल्या संकोचें । ह्मणऊनि तेथें ठांचे ॥ २ ॥ घेतों खऱ्या मापें । तुका देखोनियां सोपें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२८९९. शुद्ध ऐसें ब्रह्मज्ञान । करा मन [पं. सान सादर.] सादर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रवि रसां सकळां शोषी । गुणदोषीं न लिंपे ॥ ध्रु ॥ कोणासवें नाहीं चोरी । सकळांवरी समत्व ॥ २ ॥ सत्य तरी ऐसें आहे । तुका पाहे उपदेशीं ॥ ३ ॥

२९००. अग्नि हा पाचारी कोणासी साक्षेपें । हिंवें तो चि तापे [दे. जाणोनियां.] जाऊनिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदक ह्मणे काय या हो मज प्यावें । तृषित तो धावें सेवावया ॥ ध्रु ॥ काय वस्त्र ह्मणे यावो मज नेसा । आपुले स्वइच्छा जग वोढी [पं. वेढी. दे. "वोढी" याचे "वेढी" केलें आहे.] ॥ २ ॥ तुक्यास्वामी ह्मणे काय मज स्मरा । आपुल्या उद्धारा लागूनियां ॥ ३ ॥

२९०१. भक्त देवाघरचा [पं. देवाचा घरसुना.] सुना । देव भक्ताचा पोसणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर येरां जडलें कैसें । जीवा अंग [दे. अंगें.] जैसें तैसें ॥ ध्रु ॥ देव भक्ताची कृपाळु माता । भक्त देवाचा जानिता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगें । एक एकाचिया संगें ॥ ३ ॥

२९०२. बरवयांबरवंट । विटे चरण सम नीट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते म्या हृदयीं धरिले । तापशमन पाउलें ॥ ध्रु ॥ सकळां तीर्थां अधिष्ठान । करी [दे. त. लक्षुमी.] लक्ष्मी संवाहन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं । ठाव मागितला संतीं ॥ ३ ॥

२९०३.मांस चर्म हाडें । देवा [त. देवें अवघीं केलीं गोडें ।.] अवघीं च गोडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जे जे हरिरंगीं रंगले । कांहीं न वचे वांयां गेले ॥ ध्रु ॥ वेद खाय शंखासुर [त. संखासूर. दे. शंकासुर.] । त्याचें वागवी कलिवर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । वराडी [पं. या.] हा भक्तिरसा ॥ ३ ॥

२९०४. कोणा चिंता आड । कोणा लोकलाज नाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैचा राम अभागिया । करी [पं. बडबड.] कटकट वांयां ॥ ध्रु ॥ स्मरणाचा राग । क्रोधें विटाळलें अंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जडा । काय चाले [पं. त्या.] या दगडा ॥ ३ ॥

२९०५. आपुलिया काजा । आह्मीं सांडियेली [दे. त. सांडियेलें.] लाजा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां असों [पं. वागवीत.] जागवीत । [दे. आपुलें आपुले हित ।.] आपुलिया हातीं हित ॥ ध्रु ॥ तुह्मी देहशून्य । आह्मां कळे पाप पुण्य ॥ २ ॥ सांगायासी लोकां । उरउरीत उरला तुका ॥ ३ ॥

२९०६. मायबापें केवळ काशी । तेणें न वजावें तीर्थासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंडलीकें काय केलें । परब्रह्म उभें ठेलें ॥ ध्रु ॥ तैसा होईं सावधान । हृदयीं धरीं नारायण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मायबापें । अवघीं देवाचीं स्वरूपें ॥ ३ ॥

२९०७. सत्य आह्मां मनी । नव्हों गाबाळाचे धनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जाणा रे सकळ । भरा शुद्ध टांका मळ ॥ ध्रु ॥ देतों तीक्ष्ण उत्तरें । पुढें व्हावयासी बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरें घडे । देशोदेशीं चाले कोडें ॥ ३ ॥

२९०८. शिकवूनि हित । सोयी लावावे हि नीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याग करूं नये खरें । ऐसें विचारावें बरें ॥ ध्रु ॥ तुमचिया तोंडें । [पं. धर्माधर्माचीं खंडें.] धर्माधर्म चि खंडे ॥ २ ॥ मजसाटीं देवा । कां हो लपविला हेवा ॥ ३ ॥ जाला सावधान । त्यासी घालावें भोजन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पिता । वरी बाळाच्या तो हिता ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

२९०९. [पं. सुखा सुख.] सुख सुखा भेटे । मग तोडिल्या न तुटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रविरश्मिकळा । नये घालितां पैं डोळां ॥ ध्रु. ॥ दुरि तें जवळी । स्नेहें [पं. आकाश.] आकाशा कवळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । माझें पायीं अखंडित ॥ ३ ॥

२९१०. तुह्मां न पडे वेच । माझा सरेल संकोच ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकासाटीं जोडे [त. नेश.] यश । येथें कां करा आळस ॥ ध्रु. ॥ कृपेचें भुकेलें । होय जीवदान केलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शिकविलें । माझें ऐकावें विठ्ठलें ॥ ३ ॥

२९११. लोक ह्मणती मज देव । हा तों अधर्म उपाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कळेल तें करीं । सीस तुझे हातीं सुरी ॥ ध्रु. ॥ अधिकार नाहीं । पूजा करिती तैसा कांहीं ॥ २ ॥ मन जाणे पापा । तुका ह्मणे मायबापा ॥ ३ ॥

२९१२. एका ह्मणे भलें । आणिका सहज चि [पं. "चि" नाहीं.] निंदिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न करितां [पं. सायास.] आयास । सहज घडले ते दोष ॥ ध्रु. ॥ बरें वाइटाचें । नाहीं मज कांहीं साचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । खंडोनि राहावें चिंतनीं ॥ ३ ॥

२९१३. आणिलें सेवटा । आतां कामा नये फांटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आपुलेंसें ह्मणा । उपरि या नारायणा ॥ ध्रु. ॥ वेचियेली वाणी । युक्ती अवघी चरणीं ॥ २ ॥ तुका धरी पाय । क्षमा करवूनि अन्याय ॥ ३ ॥

२९१४. न करा टांचणी । येथें कांहीं आडचणी ॥ १ ॥ जिव्हा अमुप करी माप । विठ्ठल पिकला माझा बाप [त. "अष्टही प्रहर । बारा मास निरंतर ॥ " हें कडवें अधिक आहे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वकाळ । अवघा गोविंद गोपाळ ॥ ३ ॥

२९१५. तुझ्या नामाची आवडी । आह्मी विठो तुझीं वेडीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न वजों अणिकां ठायां । गाऊं गीत लागों पायां ॥ ध्रु. ॥ काय वैकुंठ बापुडें । तुझ्या प्रेमसुखापुढें ॥ २ ॥ संतसमागममेळ [दे. त. ०मेळे.] । प्रेमसुखाचा सुकाळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या पायीं । जन्ममरणा ठाव नाहीं ॥ ४ ॥

२९१६. साकरेच्या योगें [त. नावें.] वर्ख । राजा कागदातें देखे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें आह्मां [दे. त. मानुसपण.] मनुष्यपण । रामनाम केण्यागुणें ॥ ध्रु. ॥ फिरंगीच्या योगें करी । राजा काष्ठ हातीं धरी ॥ २ ॥ रत्नकनका योगें लाख । कंठीं धरिती श्रीमंत लोक ॥ ३ ॥ देवा देवपाट । देव्हाऱ्यावरी बैसे स्पष्ट ॥ ४ ॥ ब्रह्मनंदयोगें तुका । पढीयंता [पं. जनलोका.] सज्ञनलोकां ॥ ५ ॥

२९१७. धनवंतालागीं । सर्वमान्यता आहे जगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माता पिता बंधु जन । सर्व मानिती वचन ॥ ध्रु. ॥ जव मोठा चाले धंदा । तंव बहिण म्हणे दादा ॥ २ ॥ सदा शृंगारभूषणें । कांता लवे बहुमानें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घन । भाग्य अशाश्वत जाण ॥ ४ ॥

२९१८. न विचारितां ठायाठाव । काय भुंके [पं. तें.] तो गाढव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला तैसा लाहे दंड । खळ अविचारी लंड ॥ ध्रु. ॥ करावें लाताळें । ऐसें नेणे कोण्या काळें ॥ २ ॥ न कळे उचित । तुका ह्मणे नीत हित ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२९१९. कंठीं नामसिका । आतां कळिकाळासी धका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रोखा माना कीं सिका माना । रोखा सिका तत्समाना ॥ ध्रु. ॥ रोखा न [पं. नाना.] मना सिका न मना । जतन करा नाककाना ॥ २ ॥ सिका न [पं. मानी.] मनी रावण । त्याचें केलें निसंतान ॥ ३ ॥ सिका मानी हळाहळ । [पं. जाला.] जालें सर्वांगीं शीतळ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाम सिका । पटीं बैसलों निजसुखा ॥ ५ ॥

२९२०. भूतीं देव ह्मणोनि [पं. भेटतां.] भेटतों या जना । नाहीं हे भावना नरनारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणे भाव पांडुरंग अंतरींचा । नलगे द्यावा साचा परिहार ॥ ध्रु. ॥ दयेसाटीं केला उपाधिपसारा । जड जीवा [पं. जीव.] तारा नाव कथा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं पडत उपवास । फिरतसे आस धरोनियां ॥ ३ ॥

२९२१. हारपल्याची नका चित्तीं । धरूं खंती वांयां च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावलें तें ह्मणा देवा । सहज सेवा या नांवें ॥ ध्रु. ॥ होणार [पं. होणार तें भोगें.] तें तें भोगें घडे । लाभ जोडे संकल्पें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोकळें मन । अवघें पुण्य या नांवें ॥ ३ ॥

२९२२. नेसणें आलें होतें गळ्या । लोक रळ्या करिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपणियां सावरिलें । जग भलें आपण ॥ ध्रु. ॥ संबध तो तुटला येणें । [पं. जागपणे.] जागेपणे चेष्टाचा ॥ २ ॥ भलती सेवा होती अंगें । बारस वेगें पडिलें ॥ ३ ॥ सावरिलें नीट बोजा । दृष्टिलाजा पुढिलांच्या ॥ ४ ॥ बरे उघडिले डोळे । हळहळेपासूनि ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे विटंबना । नारायणा चुकली ॥ ६ ॥

२९२३. जिव्हा जाणे फिकें मधुर [दे. त. "कीं" नाहीं.] कीं क्षार । येर मास पर हाता [दे. त. हातास.] न कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखावें नेत्रीं बोलावें मुखें । चित्ता सुखदुःखें कळों येती ॥ ध्रु. ॥ परिमळासी घ्राण ऐकती श्रवण । एकाचे कारण एका [पं. नये.] नव्हे ॥ २ ॥ एकदेहीं भिन्न ठेवियेल्या [पं. दावियेल्या.] कळा । नाचवी पुतळा सूत्रधारी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐशी जयाची सत्ता । कां तया अनंता विसरलेती ॥ ४ ॥

२९२४. न लगे द्यावा जीव सहज [त. "चि" नाहीं.] चि जाणार । आहे तो विचार जाणा कांहीं ॥ १ ॥ मरण जो मागे गाढवाचा बाळ । बोलिजे चांडाळ शुद्ध त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. कायी.] कई होईल स्वहित । निधान जो थीत [दे. पं. थीतें.] टाकूं पाहे ॥ ३ ॥

२९२५. मोल वेचूनेयां धुंडिती सेवका । आह्मी तरी फुका मागों बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नसतां जवळी हित फार करूं । जीव भाव धरूं तुझ्या पायीं ॥ ध्रु. ॥ नेदूं भोग [पं. "आह्मी" नाहीं.] आह्मी आपुल्या शरीरा । तुह्मांसी दातारा व्हावें म्हूण ॥ २ ॥ कीर्ती तुझी करूं आमुचे सायास । तूं का रे उदास पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज काय मागों आह्मी । फुकाचे कां ना भी ह्मणसी ना ॥ ४ ॥

२९२६. काय [दे. त. लवण कळिकेविण.] लवणकणिकेविण । एके क्षीण [दे. त. सागरा.] सागर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मां हे [पं. "हे" नाहीं.] येवढी अडचण । नारायणीं मजविण ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. कुबेरा.] कुबेर अटाहासे जोडी । काय कवडी कारणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काचमणि । कोण गणी भांडारी ॥ ३ ॥

२९२७. तुज मज नाहीं भेद । केला सहज विनोद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माझा आकार । मी तों तूं च निर्धार ॥ ध्रु. ॥ मी तुजमाजी देवा । घेसी माझ्या अंगें सेवा ॥ २ ॥ मी तुजमाजी अचळ । मजमाजी तूं [दे. तुझें बळ ।.] सबळ ॥ ३ ॥ तूं बोलसी माझ्या मुखें । मी तों तुजमाजी सुखें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देवा । विपरीत ठायीं नांवा ॥ ५ ॥

२९२८. वैराग्याचें भाग्य । संतसंग हा चि [पं. लाभ.] लाग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतकृपेचे हे दीप । करी [पं. साधक.] साधका निष्पाप ॥ ध्रु ॥ तो चि देवभक्त । भेदाभेद नाहीं ज्यांत ॥ २ ॥ तुका प्रेमें नाचे गाये । गाणियांत विरोन जाये ॥ ३ ॥

२९२९. जप तप ध्यान न लगे धारणा । विठ्ठलकीर्त्तनामाजी [पं. उभा.] सर्व ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहें माझ्या मना दृढ या वचनीं । आणिक तें मनीं न धरावें ॥ ध्रु ॥ कीर्तनसमाधि साधन ते मुद्रा । राहतील थारा धरोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुक्ति हरिदासांच्या घरीं । वोळगती चारी ऋद्धिसिद्धि ॥ ३ ॥

२९३०. नाहीं तुज कांहीं मागत संपत्ती । आठवण चित्तीं असों द्यावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरलिया भोग येईन सेवटीं । पायापें या भेटी अनुसंधानें ॥ ध्रु ॥ आतां मजसाटीं याल आकारास । रोकडी हे आस नाहीं देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुखीं असो तुझें नाम । देईल तो श्रम देवो [पं. काळा.] काळ ॥ ३ ॥

२९३१. हितावरी यावें । कोणी बोलिलों या भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नव्हती विनोद उत्तरें । केले रंजवाया चोर ॥ .] नव्हे विनोदउत्तर । केले रंजवाया चार ॥ ध्रु ॥ केली अटाअटी । अक्षरांची देवासाटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खिजों । नका [पं. रागा.] जागा येथें निजों ॥ ३ ॥

२९३२. संचित प्रारब्ध [पं. “प्रारब्ध” नाहीं.] क्रियमाण । अवघा जाला नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आह्मांसी संबंधु । जरा मरण कांहीं बाधु ॥ ध्रु ॥ द्वैताद्वैतभावें । अवघें व्यापियेलें देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरि । आह्मांमाजी क्रीडा करी ॥ ३ ॥

२९३३. नेणें करूं सेवा । पांडुरंगा कृपाळुवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांवें बुडतों मी काढीं । सत्ता आपुलिया ओढीं ॥ ध्रु ॥ क्रियाकर्महीन । जालों इंद्रियां अधीन ॥ २ ॥ तुका विनंती करी । वेळोवेळां पाय धरी ॥ ३ ॥

२९३४. जयापासोनि सकळ । महीमंडळ जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो एक पंढरीचा राणा । नये [पं. अनुमाना श्रुतीसी.] श्रुती अनुमाना ॥ ध्रु ॥ विवादती जयासाठीं । जगजेटी तो विठ्ठल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. “तो” नाहीं.] तो आकळ । आहे सकळव्यापक ॥ ३ ॥

२९३५. नाहीं रूप नाहीं नांव । नाहीं ठाव धराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें जावें तेथें आहे । विठ्ठल मायबहीण ॥ ध्रु ॥ नाहीं आकार विकार । चराचर भरलेंसे ॥ २ ॥ नव्हे निर्गुण सगुण । जाणे कोण तयासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावाविण । त्याचें मन वोळेना ॥ ४ ॥

२९३६. आहे सकळां वेगळा । खेळे कळा चोरोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खांबसुत्राचिये परी । देव दोरी हालवितो ॥ ध्रु ॥ आपण राहोनि निराळा । कैसी कळा नाचवी ॥ २ ॥ जेव्हां असुडितो दोरी । भूमीवरी पडे तेव्हां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तो जाणावा । सखा करावा आपुला ॥ ४ ॥

२९३७. आतां पुढें मना । [पं. वाचा.] चाली जाली नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. तेथें.] येथें राहिलें राहिलें । कैसें गुंतोनि उगलें ॥ ध्रु ॥ भोवतें भोंवनी । आलियांची [पं. “जाली” नाहीं.] जाली धणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रंग रंगे । रंगलें पांडुरंगे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२९३८. आळस पाडी विषयकामीं । शक्ती देईं तुझ्या नामीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे [पं. “हे चि विनवणी०.” व “आणीक वचना०.” ह्या पंक्ति मागेंपुढें आहेत.] चि. विनवणी [पं. विनवणी । विनविली०.] विनवणी । विनविली धरा मनीं ॥ छ ॥ आणिक वचना मुकी वाणी । तुमच्या गर्जो द्यावू गुणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाय डोळां । [दे. “पाहें” याचें “पाहावें” केलें आहे.] पाहें एरवी अंधळा ॥ ३ ॥

२९३९. कोण वेची वाणी । आतां क्षुल्लका कारणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हें चि काम करूं । विठ्ठल हृदयांत घरूं ॥ छ ॥ नेंदाविया वृत्ति । आतां उठों चि बहुती ॥ २ ॥ उपदेश लोकां । करूनी वेडा होतो तुका ॥ ३ ॥

२९४०. [दे. मागेन.] मागणें तें एक तुज । देईं विचारोनि मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको दुर्जनांचा संग । क्षणक्षणा चित्तभंग ॥ छ ॥ जन्म घेईन मी नाना । बहु सोसीन यातना ॥ २ ॥ रंक होईन दीनांचा । घायें देहपात साचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें चि आतां । देईं देईं तूं सर्वथा ॥ ४ ॥

२९४१. जाणसी उचित । पांडुरंगा धर्मनीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि म्यां बोलावें तें काई । सरे ऐसें तुझे पायीं ॥ छ ॥ पालटती क्षणें । संचितप्रारब्ध क्रियमाणें [दे. त. ०क्रियमाण.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । होसी सकळ करिता ॥ ३ ॥

२९४२. तुह्मी कांटाळलां तरी । आह्मां न सोडणें हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जावें कवणिया ठाया । सांगा विनवितों पायां ॥ छ ॥ केली जिवा साटी । आतां सुखें लागा पाठी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठाव । न सोडणें हा चि भाव ॥ ३ ॥

२९४३. येउनि संसारीं । मी तों [पं. जाणे एक.] एक जाणें हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणें आणिक कांहीं धंदा । नित्य ध्यातसें गोविंदा ॥ छ ॥ कामक्रोधलोभस्वार्थ । अवघा माझा पंढरिनाथ ॥ २ [पं. “ऐसें हरिभक्ताचें ज्ञान महिमान । अतर्क्य तयाचें दुर्लभ दरुषण ॥.” हें कडवें जास्त आहे.] ॥ तुका ह्मणे एक । धणी विठ्ठल मी सेवक ॥ ३ ॥

२९४४. सर्वपक्षीं हरि साहेसखा जाला । ओल्या अंगणीच्या कल्पलता त्याला ॥ १ ॥ सहजचाली चालतां पायवाटे । चिंतामणींसमान होती गोटे ॥ २ ॥ तुका तरी हज बोले वाणी । त्याचे घरीं वेदांत वाहे पाणी ॥ ३ ॥

२९४५. काय पुण्य ऐसें आहे मजपाशीं । तांतडी धांवसी पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय ऐसा भक्त वांयां गेलों थोर । तूं मज समोर होसी वेगा [पं. वेगीं.] ॥ छ ॥ काय कष्ट [माझी.] माझे देखिली चाकरी । तो तूं झडकरी पाचारिशी ॥ २ ॥ कोण मी नांवाचा थोर [त. “थोर” नाहीं.] गेलों मोटा । अपराधी करंटा नारायणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं ठाउकें संचित । येणें जन्महित नाहीं केलें ॥ ४ ॥

२९४६. आमुचिया भावें तुज देवपण । तें कां विसरोन राहिलासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समर्थासी नाहीं उपकारस्मरण । दिल्या आठवण वांचोनियां ॥ छ ॥ चळण वळण सेवकाच्या बळें । निर्गुणाच्या [पं. निर्गुणाचें मूळ.] मुळें सांभाळावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आलों खंडावरी । प्रेम देउनि हरी बुझवावें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२९४७. आह्मी मेलों तेव्हां देह दिला देवा । आतां करूं सेवा कोणाची मी [दे. “मी” नाहीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सूत्रधारी जैसा हालवितो कळा । तैसा [पं. नाचवी पुतळा.] तो पुतळा नाचे छंदें ॥ ध्रु. ॥ बोलतसें जैसें [त. तैसें.] बोलवितो देव । मज हा संदेह कासयाचा ॥ २ ॥ पाप पुण्य ज्याचें तो चि जाणे कांहीं । संबंध हा नाहीं आह्मांसवें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी आइका हो [पं. संत.] मात । आह्मी या अतीत देहाहूनी ॥ ४ ॥

२९४८. लागों नेदीं बोल पायां तुझ्या हरी । जीव जावो परि न करीं आण ॥ १ ॥ परनारी मज रखुमाईसमान । वमनाहूनि धन नीच मानीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याची लाज असे कोणा । सहाकारी दीना ज्याची तया ॥ ३ ॥

२९४९. हे चि भेटी साच रूपाचा आठव । विसावला जीव आवडीपें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखाचें भातुकें करावें जतन । सेविल्या ताहान भूक जाय ॥ ध्रु. ॥ दुरील जवळी आपण चि होतें । कवळिलें चित्तें जिवापासीं [पं. जीवनासी.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम घेतों वेळोवेळां । होतील सकळा शीतळा नाडी ॥ ३ ॥

२९५०. आपुलिया बळें [पं. नाहीं बोलवत । सखा कृपावंत ०.] नाहीं मी बोलत । सखा भगवंत [त. कृपा.] वाचा त्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साळुंकी मंजूळ बोलतसे वाणी । शिकविता धणी वेगळाची ॥ ध्रु. ॥ काय म्यां पामरें बोलावीं उत्तरें । परि त्या विश्वंभरें बोलविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याची कोण जाणे कळा । [पं. वागवी पांगुळा.] चालवी पांगळा पायांविण ॥ ३ ॥

२९५१. हित सांगे तेणें दिलें जीवदान । घातकी तो जाण मनामागें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बळें हे वारावे अधर्म करितां । अंधळें चालतां आडरानें ॥ ध्रु. ॥ द्रव्य देऊनियां धाडावें तीर्थासी । नेदावें चोरासी चेंद्रबळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें आहे हें पुराणीं । [पं. नव्हे.] नाहीं माझी वाणी पदरींची ॥ ३ ॥

२९५२. ऐसा [त. घेई रे सन्यास ।. पं. घेई कां सन्यास.] घेईं कां रे संन्यास । करीं संकल्पाचा न्यास [दे. नास. पं. नाश.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तूं राहें भलते ठायीं । जनीं वनीं खोट भोई ॥ ध्रु. ॥ तोंडी जाणिवेची कळा । होईं वृत्तीसी वेगळा [पं. निराळा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नभा । होईं आमुचा ही भागा ॥ ३ ॥

२९५३. सोळा सहस्त्र होऊं येतें । भरलें रितें आह्मापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे तुह्मां ठायाठाव । देव ह्मूण संपादे ॥ ध्रु. ॥ कैची चिरामध्यें चिरे । मना बरें आलें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । अंगलगा [पं. अंगसंगा.] भिन्न [दे. करा.] परा ॥ ३ ॥

२९५४. इहलोकीं आह्मां भूषण अवकळा । भोपळा वाकळा [त. अन्न भिक्षा. दे. “आणि भिक्षा” याचें “अन्न भिक्षा” केलें आहे.] आणि भिक्षा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निमोली संपदा भयविरहित । सर्वकाळ चित्त समाधान ॥ ध्रु. ॥ छिद्राचा आश्रम उंदीरकुळवाडी । धन नाम जोडी देवाचें [पं. देवाची ते.] तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक सेवटीं राहाणें । वर्ततों या जना विरहित ॥ ३ ॥

२९५५. आह्मी भाग्याचे भाग्याचे । आह्मां तांवे भोपळ्याचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. “लोकांघरीं तांबे थाळे । आह्मां घरी परळ काळे ॥ ” हें कडवे येथे जास्त आहे.] लोकां घरीं गाई ह्मैसी । आह्मां घरी उंदिरघुसी ॥ ध्रु. ॥ लोकां घरीं हत्ती घोडे । आह्मां आघोडीचे जोडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी सुडके । आह्मां देखोन काळ धाके ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२९५६. गाऊं नेणें कळा कुसरी । कान धरोनि ह्मणें हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या बोबडिया बोला । चित्त द्यावें बा विठ्ठला ॥ ध्रु ॥ मज हंसतील लोक । परि मी गाईन निःशंक ॥ २ ॥ तुझे नामीं मी निर्लज्ज । काय जनासवें काज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. हो.] माझी विनंती । तुह्मी परिसा कमळापती ॥ ४ ॥

२९५७. विष पोटीं सर्वा । जन [पं. भीत.] भीतें तया दर्पा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंच भूतें नाहीं भिन्न । [पं. गुणदुःखे.] गुण दुःख देती शीण ॥ ध्रु ॥ चंदन प्रिय वासें । [पं. आवडती.] आवडे तें जाती ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाणा । कुचर मिळों नये अन्ना ॥ ३ ॥

२९५८. देव अवघें प्रतिपादी । वंदी सकळां एका निंदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें अवघें गेलें वांयां । विष घास एके ठायां ॥ ध्रु ॥ सर्वांग कुरवाळी । उपटी एक रोमावळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त । नाहीं जयाचें अंकित ॥ ३ ॥

२९५९. मज माझा उपदेश । आणिकां नये याचा रीस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी अवघे पांडुरंग । मी च दुष्ट सकळ चांग ॥ ध्रु ॥ तुमचा मी शरणागत । कांहीं करा माझें हित ॥ २ ॥ तुका पाय धरी । मी हें माझें दुर करीं ॥ ३ ॥

२९६०. जाणे त्याचें वर्म नेणे त्याचें कर्म । केल्याविण धर्म नणवती ॥ १ ॥ मैथुनाचें सुख सांगितल्या [दे. "शून्य" खोडून "खूण" केलें आहे.] शून्य । अनुभवाविण कळूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जळो शाब्दिक [त. "हे" नाहीं.] हें ज्ञान । विठोबाची खूण विरळा जाणे ॥ ३ ॥

२९६१. अभिमानी पांडुरंग । गोवा काशाचा [पं. हा.] हो मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुसरा लवलाहीं । नका विचार करूं कांहीं ॥ ध्रु ॥ कोठें राहातील पापें । जालिया [पं. जाहालिया अनुतापे.] हो अनुताप [दे. अनुतापे.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ये चि । घडी उभ्या पाववील थडी ॥ ३ ॥

२९६२. तुझें वर्म हातीं । दिलें सांगोनियां संतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखीं नाम धरीन कंठीं । अवघा सांटवीन पोटीं ॥ ध्रु ॥ नवविधा वेढिन आधीं । सांपडलासी भावसंधी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वळिपे गाढे । कळिकाळ पायां पडे ॥ ३ ॥

२९६३. माझ्या मना लागो चाळा । पहावया विठ्ठल डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक नाहीं चाड । न लगे संसार हा गोड ॥ ध्रु ॥ तरि च फळ जन्मा आलों । सरता पांडुरंगीं जालों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । देईं चरणांची सेवा ॥ ३ ॥

२९६४. अवघें जेणें पाप नासे । तें हें असे पंढरीसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गात जागा गात जागा । प्रेम मागा विठ्ठला ॥ ध्रु ॥ अवघी सुखाची च राशी । पुंडलिकाशीं वोळली [पं. "हे" नाहीं.] हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जवळी आलें । उभें ठेलें [दे. त. ठालें.] समचरणीं ॥ ३ ॥

२९६५. देह तुझ्या पायीं । ठेवूनि जालों उतराई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझ्या जीवा । करणें तें करीं देवा ॥ ध्रु ॥ बहु अपराधी । मतिमंद हीनबुद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें । भावभक्तीचीं लक्षणें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२९६६. जन हें सुखाचें दिल्याघेतल्याचें । अंत हें काळींचें नाहीं कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाल्या हीन शक्ति नाकडोळे गळती । सांडोनि पळती रांडापोरें ॥ ध्रु. ॥ बाइल ह्मणे [पं. खरें.] खर मरता तरी बरें । नासिलें हें घर थुंकोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझीं नव्हतील कोणी । तुज चक्रपाणी वांचूनियां ॥ ३ ॥

२९६७. जाणोनि नेणतें करीं माझें मन । तुझी प्रेमखूण देऊनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग मी व्यवहारीं असेन वर्तत । जेवीं जळाआंत पद्मपत्र ॥ ध्रु. ॥ एकोनि नाइकें निंदास्तुति कानीं । जैसा कां उन्मनी योगिराज ॥ २ ॥ देखोनि न देखें प्रपंच हा दृष्टी । स्वप्नींचिया सृष्टि चेविल्या [पं. चेइल्या. दे. "चेविल्या" याचें "चेइल्या" केलें आहे.] जेवीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें जालियावांचून । [पं. करणें तो सीण.] करणें तें तें सीण वाटतसे ॥ ४ ॥

२९६८. विठ्ठला विठ्ठला । कंठ आळवितां फुटला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कईं कृपा करिसी नेणें । मज दीनाचें धांवणें ॥ ध्रु. ॥ जाल्या येरझारा । जन्मां बहुतांचा फेरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नष्टा । अबोलण्या तुझ्या चेष्टा ॥ ३ ॥

२९६९. ज्यासी विषयाचें ध्यान । त्यासी कैंचा नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साधु कैंचा पापीयासी । काय चांडाळामी काशी ॥ ध्रु. ॥ काय पतितासी पिता । काय अधमासी [पं. कसाबासी.] गीता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निरंजनी । [दे. त. शट. पं. षट.] शठ कैंचा ब्रह्मज्ञानी ॥ ३ ॥

२९७०. वरतें करोनियां तोंड । हाका मारितो प्रचंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राग आळवितो नाना । गातो काय तें कळेना ॥ ध्रु. ॥ आशा धरोनि मनीं । कांहीं देईल ह्मणऊनि ॥ २ ॥ पोटा एका साटीं । तुका ह्मणे [त. जालों.] जाले कष्टी ॥ ३ ॥

२९७१. प्रपंच वोसरो । चित्त तुझे पायीं [पं. मरो.] मुरो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें करिं गा पांडुरंगा । शुद्ध रंगवावें रंगा ॥ ध्रु. ॥ पुरे पुरे आतां । नको दुजियाची सत्ता ॥ २ ॥ लटिकें तें फेडा । तुका ह्मणे जाय पीडा ॥ ३ ॥

२९७२. ऐका कलीचें हें फळ । पुढें होइल ब्रह्मगोळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चारी वर्ण अठरा याती । भोजन करिती एके पंक्ती ॥ ध्रु. ॥ पूजिती असुरा रांडा । मद्य प्राशितील पेंढा ॥ २ ॥ वामकवळ मार्जन । जन जाईल [दे. त. अधोपतन.] अधःपतन ॥ ३ ॥ तुका हरिभक्ति करी । शक्ति पाणी वाहे घरीं ॥ ४ ॥

२९७३. गुरुमार्गामुळें [पं. भ्रष्टले सकळ. त. भ्रष्ट जाले सकळ.] भ्रष्ट सर्वकाळ । ह्मणती याती कुळ नाहीं ब्रह्मीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पवित्राला ह्मणती नको हा कंटक । मानिती आत्मिक अनामिका ॥ ध्रु. ॥ डोहोर [पं. लोहार डोहार दासे०.] होलार दासी बलुती बारा । उपदेशिती फारा रांडापोरा [पं. रांडापोरें.] ॥ २ ॥ कांहीं टाण्या टोण्या विप्र शिष्य होती । [पं. उघड.] उघडी फजिती स्वधर्माची ॥ ३ ॥ नसता करुनी होम खाती एके ठायीं । ह्मणती पाप नाहीं मोक्ष येणें ॥ ४ ॥ इंद्रियांचे पेठे भला कौल देती । मर्यादा जकाती माफ केली ॥ ५ ॥ नाहीं शास्त्राधार पात्रापात्र नेणे । उपदेशून घेणें द्रव्य कांहीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे ऐसे गुरु शिष्य [पं. जाण.] पूर्ण । विठोबाची आण नरका जाती ॥ ७ ॥

२९७४. बोलाचे [पं. बोलाचा.] गौरव । नव्हे माझा [पं. "हा" नाहीं.] हा अनुभव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी हरिकथा माउली । नव्हे आणिकांसी [पं. आणिकां.] पांगिली ॥ ध्रु. ॥ व्याली वाढविलें । निजपदीं निजाविलें ॥ २ ॥ दाटली वो रसें । त्रिभुवन ब्रह्मरसें ॥ ३ ॥ विष्णु जोडी कर । [रज माथां.] माथां रज वंदी हर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बळ । तोरडी [पं. तोडरीं.] हा कळिकाळ ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

२९७५. सेवट तो भला । माझा बहु गोड जाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलों निजांच्या मोहरा । भेटों [पं. नेटी (?भेटी).] रखुमाईच्या वरा ॥ ध्रु. ॥ परिहार जाला । अवघ्या [पं. अवघा दुःखाचा मागिला.] दुःखाचा मागिल्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । गेली आतां घेऊं धणी ॥ ३ ॥

२९७६. तुझें नाम गाऊं आतां । तुझ्या रंगीं नाचों था था ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या नामाचा विश्वास । आह्मां कैचा गर्भवास ॥ ध्रु. ॥ तुझे नामीं विसर पडे । तरी कोटी हत्या घडे ॥ २ ॥ नाम घ्या रे कोणी फुका । भावें सांगतसे तुका ॥ ३ ॥

२९७७. बाइल तरी ऐसी व्हावी । नरकीं गोवी अनिवार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडों नेदी तीर्थयात्रा । केला कुतरा हातसोंका ॥ ध्रु. ॥ आपुली च करवी सेवा । पुजवी देवासारिखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गाढव पशु । केला नाशु [पं. आयुष्याचा.] आयुष्या ॥ ३ ॥

२९७८.वाइले अधीन होय [त. होइल.] ज्याचें जिणें । [पं. त्याच्या.] तयाच्या अवलोकनें [पं. पडे.] पडिजे द्वाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया ते जंत जिताती संसारीं । माकडाच्या परी गारोड्यांच्या ॥ ध्रु. ॥ बाइलेच्या मना येइल तें खरें । अभागी तें पुरें बाइलेचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मेंग्या गाढवाचें जिणें । कुतऱ्याचें खाणें लगबगा ॥ ३ ॥

२९७९. जगीं मान्य केलें हा तुझा देकार । कीं कांहीं विचार आहे पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितों कवित्व जोडितों अक्षरें । येणें काय पुरें जालें माझें ॥ ध्रु. ॥ तोंवरि हे माझी न सरे करकर । जो नव्हे विचार तुझ्या मुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज पुंडलिकाची आण । जरी कांहीं वचन करिसी मज ॥ ३ ॥

२९८०. कोंडिला [दे. "कोंडिलागे रोधुनि" असें मागून केलें आहे.] गे माज । निरोधुनी [पं. "द्वार" नाहीं.] द्वार । राखण तें वरें । येथें करा कारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा गे हा गे हरि । करितां सांपडला चोरी । घाला गांठी धरी । जीवें माय त्रासाया ॥ ध्रु. ॥ तें [त. तो.] चि पुढें आड । तिचा लोभ तिला नाड । लावुनी चडफड । हात गोउनी [पं. फळा वेगीं.] पळावें ॥ २ ॥ संशयाचें विरडें [दे. बिऱ्हडे.] । याचे निरसले भेटी । घेतली ते तुटी । आतां घेतां फावेल ॥ ३ ॥ तुका येतो काकुलती । वाउगिया सोड । यासी चि निवाड । आह्मी भार वाहिका ॥ ४ ॥

२९८१. झड मारोनियां वैसलों पंगती । उठवितां फजिती दातयाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तें उचित तुह्मां कां न कळे । कां हो झांका डोळे पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ घेईन इच्छेचें मागोनि सकळ । नाहीं नव्हे काळ बोलायाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों माना अधिकारी । [पं. योग्य नाहीं परी लोक लाज ।.] नाहीं लोक परी लाज देवा ॥ ३ ॥

२९८२. नाम न वदे ज्याची वाचा । तो लेंक दो बापांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि ओळख तयाची । खूण जाणा अभक्ताची ॥ ध्रु. ॥ ज्यासी विठ्ठल नाहीं ठावा । त्याचा संग न करावा ॥ २ [पं. "ठावा नाहीं पांडुरंग । जाणा जातीचा तो मांग ॥ " हें कडवें जास्त आहे.] ॥ नाम न म्हणे ज्याचें तोंड । तें चि चर्मकाचें कुंड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याचे दिवशीं । रांड गेली महारापाशीं ॥ ४ ॥

२९८३. पतित मी पापी शरण आलों तुज । राखें माझी लाज पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तारियेले भक्त न कळे तुझा अंत । थोर मी पतित पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ द्रौपदी बहिणी वैरीं [पं. वैरियें गांजिली.] गांजियेली । आपणाऐसी केली पांडुरंगा ॥ २ ॥ प्रल्हादाकारणें [पं. प्रल्हादा०.] स्तंभीं अवतार । माझा कां विसर पांडुरंगा ॥ ३ ॥ सुदामा

विषयानुक्रम

ब्राह्मण [दे. त. दारिद्रें.] दरिद्रें पीडिला । आपणाऐसा केला पांडुरंगा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुज शरण निजभावें [पं. जीवें भावें.] । पाप निर्दाळावें पांडुरंगा ॥ ५ ॥

२९८४. कस्तूरीचें रूप अति हीनवर । माजी असे सार मोल तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक ही तैसीं चंदनाचीं झाडें । परिमळें वाढे मोल तयां ॥ ध्रु. ॥ काय रूपें असे परीस [त. पारीस चांगला.] चांगला । धातु केली मोला वाढ तेणें ॥ २ ॥ फिरंगी आटितां नये बारा रुके । गुणें मोलें [पं. मोल.] विकें सहस्रवरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जातीसवें काम । ज्याचे मुखीं नाम तो चि धन्य ॥ ४ ॥

२९८५. नव्हें मी स्वतंत्र अंगाचा पाईक । जे हे सकळिक सत्ता वारूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां आळवावें पाउला पाउलीं । कृपेची साउली करीं मज ॥ ध्रु. ॥ शक्तिहीन तरी जालों शरणागत । आपुला वृत्तांत जाणोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भवाभेणें धरिलें पाय । आणीक उपाय नेणें [पं. नेणों.] कांहीं ॥ ३ ॥

२९८६. पाहों ग्रंथ तरी आयुष्य नाहीं हातीं । नाहीं ऐशी मति अर्थ कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होईल तें हो या विठोबाच्या नांवें । [पं. अर्जिलें ते भावें०.] आचरलें भावें जीवीं धरूं ॥ ध्रु. ॥ एखादा अंगासी येईल प्रकार । विचारितां फार युक्ति वाढे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळी करितां गोमटी । मायबापा पोटीं येते दया ॥ ३ ॥

२९८७. पाहातां रूप डोळां भरें । अंतर नुरे वेगळें । [त. पं. ०वसे. ०"वशें" याबद्दल.] इच्छावशें खेळ मांडी । अवघें सांडी बाहेरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो [पं. "हा" नाहीं.] हा नंदानंदन बाइये । यासी काय परिचार वो [पं. "वो" नाहीं.] ॥ ध्रु. ॥ दिसतो हा नव्हे तैसा । असे दिशाव्यापक । लाघव हा खोळेसाटीं [पं. खेळे साटीं.] । होतां भेटी परतेना ॥ २ ॥ ह्मणोनि उभी [पं. ठाकलीये.] ठालीये । परतलीये या [त. साटीं.] वाटा । आड करोनियां तुका । जो या लोकां दाखवितो ॥ ३ ॥

कान्होबा देवाशीं भांडले ते अभंग ॥ ३७ ॥

२९८८. दुःखें दुभागलें हृदयसंपुष्ट । गहिंवरें कंठ दाटताहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें काय केलें सुमित्रा सखया । दिलें टाकोनियां वनामाजी ॥ ध्रु. ॥ आक्रंदती बाळें करुणावचनीं । त्या शोकें मेदिनी [पं. कांपों. दे. मागून "फुटों" याचें "कांपों" केलें आहे.] फुटों पाहे ॥ २ ॥ काय हें सामर्थ्य नव्हतें तुजपाशीं । संगें न्यावयासी अंगभूतां ॥ ३ ॥ तुज ठावें आह्मां कोणी नाहीं सखा । उभयलोकीं तुका तुजविण ॥ ४ ॥ कान्हा ह्मणे तुझ्या वियोगें पोरटीं । जालों दे रे भेटी बंधुराया ॥ ५ ॥

२९८९. सख्यत्वासी गेलों करीत सलगी । नेणें चि अभागी महिमा तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावलों आपुले केलेंलाहेंरास । निर्दैवां परिस काय होय ॥ ध्रु. ॥ कष्टविलासी म्यां चांडाळें संसारीं । अद्यापिवरि तरि [पं. उदेश ही । दे. उदेशही असेंच असतां मागून "उपदेशी" । असें केलें आहे. आणि त. ही उदेशही असतां "उपदेशही" असें केलें आहे.] उपदेशीं ॥ २ ॥ उचित अनुचित सांभाळिलें नाहीं । [पं. तुका.] कान्हा ह्मणे कांहीं बोलों आतां ॥ ३ ॥

२९९०. असो आतां कांहीं करोनियां ग्लांती । कोणा काकुलती येइल येथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं कांहीं दिस राहे तों सायास । झोंबों [पं. झोंबें.] त्या लागास भावाचिये ॥ ध्रु. ॥ करितों [पं. करिती रुदना बापुडीं०.] रोदना बापुडें ह्मणती । परि नये अंतीं कामा कोणी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पडिलिया वनीं । विचार तो मनीं बोलिला हे ॥ ३ ॥

२९९१. चरफडें चरफड शोकें शोक होये। कार्यमूळ आहे धीरापाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कल्पतसे मज ऐसें हें पाहातां। करावी ते चिंता मिथ्या खोटी ॥ छ ॥ न चुके होणार सांडिल्या शूरत्वा। फुकट चि सत्त्वा होइल हानी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे दिल्या बंद मना। वांचूनि निघाना न पवीजे ॥ ३ ॥

२९९२. न लगे चिंता आतां [दे. अन्मोन. त. आन्मोहन. पं. आन्मोदन.] अनुमोदन हाता। आलें मूळ भ्राता गेला [पं. गेले.] त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घरभेद्या येथें आहे तें [पं. तो.] सुकानु। धरितों [त. पं. कवळुनु.] कवळून पाय दोन्ही ॥ छ ॥ त्याचें त्याचिया मुखें पडिलें ठावें। न लगे सारावें मागें पुढें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे करील भेटी भावा। [पं. सोडीं.] सोडीन तेधवां या विठ्ठला ॥ ३ ॥

२९९३. [पं. मूळस्थान.] मूळस्थळ ज्याचें गोमतीचे तीरीं। तो हा सारी दोरी खेळवितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें हें कळलें असावें सकळां। चोर त्या वेगळा नाहीं दुजा ॥ छ ॥ वैष्णव [दे. त. वैष्णव हे रे तयाचे.] हे हेर तयाचे पाळती। खूण हे निरुती सांगितली ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे आलें अनुभवास। तेणें च आह्मांस नागविलें ॥ ३ ॥

२९९४. बरा रे निर्गुणा नष्ट नारायणा। घरबुडवणा भेटलासी ॥ १ ॥ एके घरीं कोणी कोणासी न घरी। ऐसी अपरांपरी केली आह्मां ॥ २ ॥ कान्हा ह्मणे कां रे निष्काम [दे. पं. निःकाम.] देखिलें। ह्मणोनि मना आलें करितोसी ॥ ३ ॥

२९९५. धदिंधदिं तुझ्या करीन धदिंड्या। ऐसें काय वेड्या जाणितलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केली तरीं बरें मज भेटी भावास। नाहीं तरि नास आरंभिला ॥ छ ॥ मरावें मारावें या आलें प्रसंगा। [पं. काय पांडुरंगा पाहातोसी.] बरें पांडुरंगा कळलेंसावें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे तुझी माझी उरी। उडाली न धरीं भीड कांहीं ॥ ३ ॥

२९९६. भुक्ति मुक्ति [पं. तुझी.] तुझें जळों ब्रह्मज्ञान। दे माझ्या आणोनी भावा वेगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रिद्धी [पं. "रिद्धिसिद्धि" व "नको आपुलिया" या कडव्यांच्या जागा परस्परांशीं बदलल्या आहेत.] सिद्धी मोक्ष ठेवीं गुंडाळून। दे माझ्या आणून भावा वेगीं ॥ छ ॥ नको आपुलिया नेऊं वैकुंठासी। दे माझ्या भावासी आणुन वेगीं ॥ २ ॥ नको होऊं कांहीं होसील प्रसन्न। दे माझ्या आणून भावा वेगीं ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पाहा हो नाहींतरी। हत्या होईल शिरीं पांडुरंगा ॥ ४ ॥

२९९७. मुख्य आहे आह्मां मातेचा पटंगा। तुज पांडुरंगा कोण लेखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको लावूं आह्मां सवें तूं तोंवरी। पाहा दूरवरी विचारूनी ॥ छ ॥ साहे संतजन केले महाराज। न घडे आतां तुज भेईन मी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे [त. आहिक्यें आहिक्येता. दे. अहिक्ये ऐक्यता. पं. ऐक्य एक्यता.] अइक्यें ऐक्यता। [पं. वाढे त्या.] वाढतें अनंता दुःखें दुःख ॥ ३ ॥

२९९८. नये सोमसरी उपचाराची हरी। करकरेंचें करीं काळें तोंड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागतों इतुकें जोडुनियां कर। ठेउनियां शीर पायांवरी ॥ छ ॥ तुह्मां आह्मां एके ठायीं सहवास। येथें द्वैत द्वेष काय [पं. खरा.] बरा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे बहुतां बहुतां रीती। अनंता विनंती परिसावी हे ॥ ३ ॥

२९९९. लालुचाईसाटीं बळकाविसी भावा। परी मी जाण देवा जिरों नेदीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असों द्या निश्चय हा मनीं मानसीं। घातली येविशीं दृढ कास ॥ छ ॥ मज आहे बळ आळीचें सबळ। फोडीन अंत्राळ हृदय तुझें ॥ २ ॥ करुणारसें तुकयाबंधु ह्मणे भुलवीन। काढूनि घेईन निज वस्तु ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०००. तुझीं वर्मे आह्मां ठावीं नारायणा । परी तूं शाहाणा होत नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कालावुली [पं. हाक.] हाका देते वेळे । होतोसि परी डोळे नुघडिसी ॥ ध्रु ॥ जाणोनि अज्ञान करावें मोहरें । खोटी खोडी हे रे तुझी देवा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे कारण प्रचीति । पाहातों वेळ किती तेच गुण ॥ ३ ॥

३००१. अवघीं तुज बाळें सारिखीं नाहीं तें । नवल वाटतें पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणतां लाज नाहीं सकळांची माउली । जवळी [पं. धरियेलीं.] धरिलीं एकें दुरी ॥ ध्रु ॥ एकां सुख द्यावें घेऊनि वोसंगा । [पं. एकें.] एक दारीं गळा श्रमविती ॥ २ ॥ एकां नवनी पाजावें दाटून । एकें अन्न [दे. अन्नें.] अन्न करितील ॥ ३ ॥ एकें वाटतील न वजावीं दुरी । एकांचा मत्सर जवळी येतां ॥ ४ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे नावडतीं त्यांस । कासया व्यालास नारायणा [पं. पांडुरंगा.] ॥ ५ ॥

३००२. निनांव [दे. त. निनांवा.] हें तुला । नांव साजे रे विठ्ठला । बरा शिरविला । फाटक्यामध्यें पाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं तरी विचारिलें । पाप पुण्य ऐसें केंलें । भुरळें घातलें । एकाएकीं भावासी ॥ ध्रु ॥ मुद्राधारण [दे. त. मुद्रा धारणें.] माळा टिळे । बोल रसाळ कोंवळे । हातीं फांशाचे गुंडाळे । कोण चाळे गृहस्था हे ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे मिस्किन । करितोसी देखोन । पाहा दुरिवरी विच्छिन्न । केला परी संसार ॥ ३ ॥

३००३. नाहीं घटिका ह्मणसी । लाग लागला तुजपाशीं । पडिला हृषीकेशी । जाव सकळ करणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें नेलें पांघरुण । ठावें असोन दुर्बळ दीन । माणसांमधून । उठविलें खाणोऱ्या ॥ ध्रु ॥ आह्मीं हें जगऊनि होतों पाणी । संदीं देवदेव करूनि । जालासी कोठोनि । पैदा चोरा देहाच्या [पं. देवाच्या.] ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे केलें । उघडें [पं. उघड.] मजचि उमगिलें । ऐसें [पं. ऐसे कांही एक केलें.] काय गेलें । होतें तुज न पुरतें ॥ ३ ॥

३००४. कनवाळ कृपाळ । उदार दयाळ मायाळ । ह्मणवितोसी परि केवळ । गळेकाटू दिसतोसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय केलें होतें आह्मीं । सांग [पं. तुझें ये जन्मीं.] तुझें एकये जन्मीं । जालासी जो स्वामी । एवढी सत्ता करावया ॥ ध्रु ॥ भलेपणाचा पवाडा । वरा दाविला रोकडा । करूनि बंधु वेडा । जोडा माझा विखंडिला [त. विघडिला.] ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे भला । कैसें ह्मणताती तुजला । जीव आमुचा नेला । अंत पाहिला कांहींतरी ॥ ३ ॥

३००५. आतां कळों आले गुण । अवघे चि यावरोन । चोखट लक्षण । धरिलें हें [पं. "हें" नाहीं.] घरघेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या नांवें सिंधु । ह्मणवितोसी दीनबंधु । मज तरी मैंदु । दिसतोसी पाहातां ॥ ध्रु ॥ अमळ दया नाहीं पोटीं । कठीण तैसाचि कपटी । अंधळ्याची काठी । माझी गुदरसी च ना ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पुरता । नाहीं ह्मणू बरें अनंता । एरवीं [पं. एऱ्हवीं तरी असता.] असतां । तुझा घोंट भरियेला ॥ ३ ॥

३००६. काय सांगों हृषीकेशा । आहे अनुताप आला ऐसा । गिळावासी निमिषा । निमिष लागों नेदावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें बुडविलें घर । लेंकरें बाळें दारोदार । लाविलीं काहार । तारातीर करोनि ॥ ध्रु ॥ जीव घ्यांवा किंवा [दे. कीं.] द्यावा । तुझा आपुला केशवा । इतुकें उरलें आहे । भावाचिया निमित्यें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे जग । बरें वाईट ह्मणो मग । या कारणें परी लाग । न संडावा सर्वथा ॥ ३ ॥

३००७. मायबाप निमाल्यावरी [पं. मीनल्यावरी.] । घातलें भावाचे आभारीं । तो ही परि हरी । तुज जाला असमाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे कां भक्तिचे उपकार । नांदतें विध्वंसिलें घर । प्रसन्नता [दे. त. ०वेव्हार.] व्यवहार ।

सेवटी हे जालासी ॥ ध्रु० ॥ एका जिवावरी । होतों [पं. होते दोही कटुं०.] दोनी कुटुंबारी । चाळवूं तो [पं. उरी.] तरीं । तुज येतो निर्लज्ञा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे भला । आणीक काय ह्मणावें तुला । वेडा [पं. त्याणीं.] त्यानें केला । तुजसंवें संबंधु ॥ ३ ॥

३००८. पूर्वी पूर्वजांची गती । हे चि आईकिली होती । सेवे लावूनि श्रीपती । निश्चिंती केली तयांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे पाठी लागलासी । ऐसा सांग हृषीकेशी । [त. अद्याप तरी.] अद्यापवरी न राहासी । अंत पाहासी किती ह्मूण ॥ ध्रु० ॥ जन्मजन्मांतरीं दावा । आह्मां आपणां केशवा । निमित्य [पं. निमित्य चालवावा.] चालवा । काईसयास्तव हें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे अदेखणा [पं. न देखणा.] । किती होसी नारायणा । देखों सकवेना । खातयासी न खात्या ॥ ३ ॥

३००९. निसुर संसार करून । होतों पोट भरून । केली विवसी निर्माण । देवपण दाखविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा काढियेला निस । काय ह्मूण सहित वंश । आणिलें शेवटास । हाउस तरी न पुरे ॥ ध्रु० ॥ उरलों पालव्या सेवटीं । तें ही न देखवे दृष्टी । दोघांमध्यें तुटी । रोकडीचि पाडीली ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे गोड । बहु जालें अति वाड । ह्मणोनी कां बुड । मुळ्यांसहित खावें ॥ ३ ॥

३०१०. बरा जाणतोसी धर्णनीती । उचित अनुचित श्रीपती । करूं येते राती । ऐसी डोळे झांकूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जाब काय कैसा । देसी तो दे जगदीशा । आणिला वोळसा । आपणां भोंवता ॥ ध्रु० ॥ सेवेचिया [पं. सवेकिया.] सुखास्तव । बळें धरिलें अज्ञानत्व । येइल परि हा भाव । ज्याचा त्यासी कारणा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे नाहीं । आतां आह्मां बोल कांहीं । जडोनियां पायीं । तुझे त्वां चि घेतलें ॥ ३ ॥

३०११. कांहीं विपत्ति अपत्यां । आतां अमुचिया होतां । काय होईल अनंता । पाहा बोलों कासया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें अनायासें जालें । सायासेंविण बोले चाले । काबाड चुकलें । केलें कष्टावेगळें ॥ ध्रु० ॥ बरा सांपडलासी वोजा । वर्मावरी केशीराजा । बोलायासी तुझा । उजुरचि नाहींसा ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे दगा । बरा दिला होता बागा । झडकरी [पं. चलगा.] चलागा । चांग दैवें पावलों ॥ ३ ॥

३०१२. देवा तुजपें माझ्या पूर्वजांचें ऋण । आहे तें कां नेदिसी अझून । अवगलासी झोंडपणें । परी मी जाण जीवें [पं. "जिरों नेदीं" याच्याबद्दल "न सोडीं । ".] जिरों नेदीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों येईल रोकडें । उभा करिन संतांपुढें । तुझें काय एवढें । भय आपुलें मागतां ॥ ध्रु० ॥ आजिवरी [पं. होता.] होतों नेणता । तों तुज फावलें रे अनंता । कवडीचा तो आतां । पडों नेदीन फेर ॥ २ ॥ ठेविला ये जीवनीं जीव । ह्मणे तुकयाचा बंधव । माझा गळा तुझा पाव । एके ठायीं बांधेन ॥ ३ ॥

३०१३. मागें असताशी कळला । उमस घेऊं नसता दिला । तेणें चि काळें केला । असता अवघा निवाडा [पं. निवाड.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इतका न लगता उशीर । न धिरतों भीडभार । सिद्धासी [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार । कासयासी लागला ॥ ध्रु० ॥ असोनियां माल खरा । किती केल्या [पं. जाल्या.] येरझारा । धरणें [पं. "ही" नाहीं.] ही दिवस तेरा । माझ्या भावें घेतलें ॥ २ ॥ अझुन तरी इतक्यावरी । चुकवीं जनाचार हरी । तुकयाबंधु ह्मणे उरी । नाहीं तरी मुरे कांहीं ॥ ३ ॥

३०१४. आतां न राहें क्षण एक । तुझा कळला रे लौकिक । नेदीं हालों एक । कांहीं केल्यावाचूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संबंध पडिला कोणाशीं । काय डोळे झांकितोसी । नेईन पांचांपाशीं । दे नाहींतरी वोढूनि ॥ ध्रु० ॥ सुखें

विषयानुक्रम

नेदीस जाणवलें । नास केल्याविण उगलें । तरि तें ही विचारिलें । आह्मी आहे तुज आधीं ॥ २ ॥ असें च करूनि किती । नागविलीं नाहीं नीती । तुकयाबंधु ह्मणे अंतीं । न सोडिसी [पं. सोडी.] ते खोडी ॥ ३ ॥

३०१५. तुज ते सवे आहे ठावें । घ्यावें त्याचें बुडवावें । परि तें आह्मांसवें आतां न फावे कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हों सोडायाचे धणी । कष्टें मेळविलें करोनि । पाहा विचारोनी । आढी धरोनि काम नाहीं ॥ ध्रु ॥ अवघे राहिले प्रकार । जालों जीवासी उदार । असा हा निर्धार । कळला असावा असेल ॥ २ ॥ आतां निदसुर नसावें । गाठ पडली कुणब्यासवें । तुकयाबंधु ह्मणे राखावें । देवा महत्व आपुलें ॥ ३ ॥

३०१६. बहु बोलणें नये कामा । वाउगें तें पुरुषोत्तमा । एकाचि वचनें आह्मां । काय सांगणें तें सांग [पं. सांगा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देणें आहे कीं भांडाई [पं. भंडाई.] । करणें आहे सांग भाई । आतां भीड कांहीं । कोणी न धरी सर्वथा ॥ ध्रु ॥ मागें गेलें जें होउनी । असो तें धरित नाहीं मनीं । आतां पुढें येथूनि । कैसा काय विचार ॥ २ ॥ सारखी नाहीं अवघी वेळ । हें तों कळतें सकळ । तुकयाबंधु ह्मणे खळखळ । करावी ते उरेल [पं. उरे.] ॥ ३ ॥

३०१७. आतां हें न सुटे न चुके । बोल कां दवडिसी फिके । जन लोक पारिखें । अवघें केलें म्यां यासाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये सरतां नव्हे भलें । तुझें लक्षण कळलें । बैसलासी काढिलें । देहाचें मुळीं दिवाळें ॥ ध्रु ॥ दिसतोसी बरा बोल कोंवळे । गुण मैंदाचे चाळे । दिमताती ये वेळे । काय करूं विसंबोनि ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे देखतां । अंध बहिर ऐकतां । कैसें व्हावें आतां । इतकियाउपरी ॥ ३ ॥

३०१८. तिहीं ताळीं हेचि हाक । ह्मणती पांढरा स्फटिक । अवघा बुडविला लौकिक । सुखें चि भीके [पं. भीक लागली.] लाविलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोंटा नांव शिरोमणी । नाहीं जोडा त्रिभुवनीं । ह्मणोनि शाहाणे ते कोणी । तुझे दारीं बैसतिना ॥ ध्रु ॥ निर्गुण निलाजिरा निनांवा । लंड झोंड कुडा देवा । [दे. "नागविसी रूपनावा" असा या चरणावर नवीन पाठ घातला आहे."] नागवणा या नांवा । वांचूनि दुजा नाइकों ॥ २ ॥ सर्वगुणें संपन्न । कळों आलासी संपूर्ण । तुकयाबंधु ह्मणे चरण । आतां जीवें न सोडीं ॥ ३ ॥

३०१९. तो चि प्रसंग आला सहज । गुज धरितां नव्हे काज । न संडितां लाज । पुढें वोज न दिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं तर न होसी शाहाणा । नये सांगतों तें ही मना । आपण आपणा । आतां प्रयत्न देखावा ॥ ध्रु ॥ न पुरवी पाहातां वाट । द्यावें [पं. प्रमाणाचे खट.] प्रमाण चोखट । कास घालूनियां नीट । चौघाचार करावा ॥ २ ॥ आतां श्रमःचें कारण । नव्हे व्हावें उदासीन । न पडे तयाविण । गांठी तुकयाबंधु ह्मणे ॥ ३ ॥

३०२०. हळूहळू जाड । होत चालिलें लिगाड । जाणवेल निवाड [पं. निवाडें.] । न करिसी परी पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मी तों सांगून उतराई । [पं. आलों.] जालों आतां तुज काई । कळों येईल भाई । तैसा करीं विचार ॥ ध्रु ॥ मागें युगें अठ्ठाविस । जालीं दिवसाचा दिवस । मुदल व्याज कासावीस । होसी देवा ये कामें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे राखें । आतां टाकीं तुझीं तीं सुखें । जगजाहिर ठाउकें । जालें नाहीं खंडलेंसें ॥ ३ ॥

३०२१. पत्र उचटिलें प्रेत्नें । ग्वाही [पं. करावया.] कराया कारणें । नाहींतरी पुण्यें । तुझ्या काय उणें आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नांव तुझें चि करोनि । आहों सुखें पोट भरोनि । केली जाणवणी । ह्मणउनि नाहीं ह्मणसील ॥ ध्रु ॥ आतां इतकियाउपरी । दे नको भलतें करीं । ह्मणती ऋणकरी । आमुचा इतकें उदंड ॥ २ ॥ तुकयाबंधु जागा । अळवावया पांडुरंगा । केला कांहीं मागायाची नव्हती गरज ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०२२. माझ्या भावें केली जोडी । न सरेसी कल्पकोडी । आणियेलें धाडी । घालुनि अवघें वैकुंठ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न लगे यावें जावें । कोठें कांहीं च करावें । जन्मोजन्मीं खावें । सुखें बैसोनसें जालें ॥ छ ॥ असंख्य संख्या नाहीं पार । आनंदें दाटलें अंबर । न माये अपार । त्रिभुवनीं सांटवितां ॥ २ ॥ अवघें भरलें सदोदित । जाले सुखाचे पर्वत । तुकयाबंधु ह्मणे परमार्थ । घन अद्भुत सांपडलें ॥ ३ ॥

३०२३. आतां चुकलें देशावर । करणें अकरणें सर्वत्र । घरासी आगर । आला सकळसिद्धींचा [पं. सिद्धांचा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालों निघाई निघानें । लागलें अनंतगुणरत्न । जन्माचें विच्छिन्न । दुःख जालें [पं. दरिद्र.] दारिद्र ॥ छ ॥ तारूं [पं. लागलें.] सागरिंचें अवचितें । हेंदोवलें आलें येथें । ओढिलें संचितें । पूर्वदत्तें लाधलें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे सीमा । नाहीं आमुचिया दैवा । आतां पुरुषोत्तमा । ऐसा सवदागर सांपडला ॥ ३ ॥

३०२४. सांपडलें जुनें । आमुच्या वडिलांचें ठेवणें । केली नारायणें । कृपा पुण्यें पूर्वीचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें [पं. आनंदरूपें.] आनंदरूप आतां । आह्मी आहों याकरितां । निवारली चिंता । देणें घेणें चुकलें ॥ छ ॥ जालें भांडवल घरिंचें । अमुप नाम विठ्ठलाचें । सुकृत भावाचें । हें तयानें [पं. दाखविलें.] दाविलें ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे फिटला । पांग नाहीं बोलायाला । चाड दुसरी विठ्ठला । वांचूनियां आणीक ॥ ३ ॥

॥ ३७ ॥

३०२५. काम क्रोध अहंकार नको देहीं । आशा तृष्णा माया लज्जा चिंता कांहीं । वास पंढरीचा जन्म सदा देईं । आणीक दुजें मागणें तुज नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. "कृपा देईं दान" हे पहिले शब्द नसून "ये हरि मज देईं दान नाशीं त्रिमिर॰" असें आहे.] कृपा देईं दान हरि मज कृपा देईं दान । नासीं त्रिमिर दाखवीं चरण । आर्त पुरवावें भेटी देऊन । नको उपेक्षूं आलिया शरण ॥ छ ॥ नाम अखंड हृदयीं राहो वाणी । न पडो विसर क्षण ज्यागृतिं स्वप्नीं । संतसमागम ऐसा दे लावुनि । आणीक दुजें कांहीं नेणें तुजवांचूनि ॥ २ ॥ पंथपुरिंचा रविसुत पुरे आतां । आड करावा भवसिंधु ऐसा नव्हता । नाहीं आडताळा त्रैलोक्यामाजी सरता । विनवी तुकयाबंधु चरणीं ठेवूनि माथा ॥ ३ ॥

३०२६. तटाचे जातीला नाहीं भीड भार । लाता मारी थोर लाहान नेणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. परी तो त्या विशेष मानुष होऊन.] परी त्या विशेष मनुष्य होऊनि । करी खंड मान वडिलांचा ॥ छ ॥ बरेसा गाढव माया ना [पं. नाहीं.] बहीण । भुंके चवीविण [पं. भलेचि.] भलतें चि ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे बोकड मातलें । न विचारी [पं. विचारितां.] आपुले तोंडीं भुते ॥ ३ ॥

३०२७. मायझवा खर गाढवाचें बीज । तें [पं. तें हें रासें (ऐसें?).] ऐसें सहज कळों येतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपमानिलें जेणें श्रेष्ठाचें वचन । ते चि त्याची खुण ओळखावी ॥ छ ॥ [दे. त. मद्यपीर पुरा.] मद्यपी तो पुरा अधम यातीचा । तया उपदेशाचा राग वांयां ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पिसाळलें सुनें । आप पर तेणें न विचारावें ॥ ३ ॥

३०२८. मत्स्यकूर्मशेषा कोणाचा आधार । [पं. पृथ्वीचा.] पृथिवीचा भार वाहावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय धाक आह्मां कासयाची चिंता । ऐसा तो असतां साहाकारी ॥ छ ॥ शंखचक्रगदा आयुधें अपार । वागवितो भार भक्तांसाटीं ॥ २ ॥ पांडवां जोहरी राखिलें कुसरी । तो हा बंधुचा कैवारी तुकयाच्या ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०२९. राम ह्मणतां कामक्रोधांचें दहन । होय अभिमान देशघडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम ह्मणतां कर्म तुटेल भवबंधन । नये श्रम सीण [पं. स्वप्नामाजी.] स्वप्नास ही ॥ ध्रु. ॥ राम [दे. ह्मणे.] ह्मणतां जन्म नाहीं गर्भवास । नव्हे दारिद्रास पात्र कधीं ॥ २ ॥ राम ह्मणतां यम शरणागत बापुडें । आढळ पद पुढें काय तेथें ॥ ३ ॥ राम ह्मणतां धर्म [दे. घडतील.] घडती सकळ । तिमिरपडळ [दे. त. पं. त्रिमिर०.] नासे हेळा ॥ ४ ॥ राम ह्मणतां ह्मणे तुकयाचा बंधु । तरिजेल भवसिंधु संदेह नाहीं ॥ ५ ॥

३०३०. मरोनि जाईन गुणनामावरूनि । तुझ्या चक्रपाणी मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चुकविलीं दुःखें मायेचा वोळसा । तोडोनियां आशापाश तेणें ॥ ध्रु. ॥ केली काया तनु हिंवसी शीतळ । चिंतातळपळ नाहीं ऐसी ॥ २ ॥ काळें तोंड काळ करूनि राहिलें । भूतमात्र जालें सज्ञनसखें ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे अवघ्या [दे. देशदिशा. त. अवघा देशदिशा.] दशदिशा । मुक्त रे [पं. "रे" नाहीं.] परेशा तुझ्या पुण्यें ॥ ४ ॥

३०३१. आतां मागतों तें ऐक नारायणा । भावपूर्वक मनापासूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असों दे मोकळी जिव्हा जरि गाइल गुण । नाहीं तरी खिळुन टाकीं परती ॥ ध्रु. ॥ मातेचिया परी देखती परनारी । ठेवीं नेत्र तरी नाहीं [पं. "तरि" नाहीं.] तरि नको ॥ २ ॥ तरी बरें कांटाळा करिती निंदास्तुतीचा । नाहीं तरि कानांचा ही देख प्रेत्न ॥ ३ ॥ [पं. सकळा.] सकळ इंद्रियांचा निग्रह करूनि एक ॥ [दे. राखवीं.] राखावीं पृथक तोडोनि [पं. तोडोनियां ।.] भ्रम ॥ ४ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे ते चि वाट प्राणां । पडतां नारायणा विसर तुझा ॥ ५ ॥

३०३२. नमस्कारी भूतें विसरोनि याती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परउपकारीं वेचियेल्या शक्ती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ ध्रु. ॥ द्वैताद्वैतभाव [दे. त. द्वयें द्वैतभाव.] नाहीं जया चित्तीं । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ २ ॥ जयाचिये वाचे नये निंदास्तुती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ ३ ॥ उचित अनुचित जाणे धर्मनीती । दृढ भाव भक्ति मानव तो ॥ ४ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे वरकड ते येर । संसाराचे खर भारवाही ॥ ५ ॥

३०३३. चवदा भुवनें लोक तिन्हीं दाढे जो कवळी । संपुष्ट तो [त. "तो" नाहीं.] संबळीमध्यें देखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उत्पत्तिसंहारकरिता जो पाळण । तो नंदा [पं. नंदाचा.] नंदन ह्मणवीतसे ॥ ध्रु. ॥ असुर [त. पं. तोरडी.] तोडरी दैत्यांचा काळ । जाला द्वारपाळ बळीचा तो ॥ २ ॥ लक्ष्मीचा स्वामी क्षीराच्या सागरा । उच्छिष्टकवळा [पं. उच्छिष्ट कळवळा.] पसरी मुख ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे चतुरांचा रावो । भावें तो पाहा [त. वो.] हो केला वेडा ॥ ४ ॥

३०३४. कोण या पुरुषार्थाची गति । आणियेला हातोहातीं । जाहाज पृथ्वीपति । केली ख्याती अद्भुत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भला रे पुंडलिका भला । महिमा नव जाये वर्णिला । दगा देउनि अवघियांला । सांटविलें अविनाश ॥ ध्रु. ॥ केलें एके घरीं केणें [दे. "केलें" दोनवेळ आहे.] । भरलीं सदोदित दुकानें । दुमदुमिलीं सुखानें । हे भाग्याची पंढरी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे किल्ल्या । संताचे हातीं दिल्या । आंगावेगळें आपुल्या । टाकुनि जाला [दे. त. पं. मेहेमान.] महिमान ॥ ३ ॥

३०३५. पाहा हो कलिचें महिमान । असत्यासी रिझलें जन । पापा देती अनुमोदन । करिती हेळण संतांचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें अधर्माचें बळ । लोक झकविले सकळ । केलें धर्माचें [त. वाटोळें.] निर्मूळ । प्रळयकाळ आरंभला ॥ ध्रु. ॥ थोर या युगाचें आश्चर्य । ब्रह्मकर्म उत्तम सार । सांडूनियां द्विजवर । दावलपीर स्मरताती ॥ २ ॥ ऐसे यथार्थाचे अनर्थ । जाला बुडाला परमार्थ । नाहीं जाली ऐसी नीत । हा हा भूत पातलें ॥ ३ ॥ शांति क्षमा

विषयानुक्रम

दया । भावभक्ति सत्क्रिया । ठाव नाहीं सांगावया । [पं. सत्वधैर्या.] सत्त्वधैर्य भंगिलें ॥ ४ ॥ राहिलें [दे. त. वर्णावर्णधर्म.] वर्णाश्रमधर्म । अन्योन्य विचरती कर्म । ह्मणवितां रामराम । [पं. महाश्रम.] श्रम महा मानिती ॥ ५ ॥ थेर भोरपाचे [पं. भोरप्याचे.] विशीं । धांवती भूतें [दे. त. पं. आविसा] आमिषां तैसीं । कथा पुराण ह्मणतां सिसी । तिडीक उठी [पं. नरक्याचे.] नकऱ्याचे ॥ ६ ॥ विषयलोभासाटीं । सवार्थेंसीं प्राण साटी । [पं. परमार्थेसी.] परमार्थी पीठ मुठी । मागतां [पं. उठी.] उठती सुनींसीं ॥ ७ ॥ धनाढ्य देखोनि अनामिक । तयातें [पं. मानिती.] मनिती आवश्यक । अपमानिले वेदपाठक । सात्त्विक शास्त्रज्ञ संपन्न ॥ ८ ॥ पुत्र ते [पं. "ते" नाहीं.] पितियापाशीं । सेवा घेती सेवका ऐसी । सुनांचिया दासी । सासा जाल्या आंदण्या ॥ ९ ॥ खोटें जालें आली बिंबसी । केली मर्यादा नाहींसी । [दे. त. भ्रतारें तीं भार्यासी । रंक तैसें.] भार्या भ्रतारेंसी । रंक तैसी मानिती ॥ १० ॥ नमस्कारावया हरिदासां । [पं. लाज धरिती०.] लाजती धरिती कांहीं गर्वसा । पोटासाटीं खौसा । वंढिती मलिंछाच्या [पं. मिलिंदाच्या] ॥ ११ ॥ बहुत पाप जालें उचंबळ । उत्तम न ह्मणती चांडाळ । अभक्ष भक्षिती विटाळ । कोणी न धरी [पं. धरिती.] कोणाचा ॥ १२ ॥ कैसें जालें नष्ट वर्तमान । एकादशीस खाती अन्न । विडे घेऊनि ब्राह्मण । अविंदवाणी वदताती ॥ १३ ॥ कामिनी विटंबिल्या कुळवंती । वदनें [पं. दासीचीं प्रीती चुंबिती.] दासीचीं चुंबिती । सोवळ्याच्या [पं. स्थिती.] स्फीती । जगीं मिरविती पवित्रता [पं. पवित्र.] ॥ १४ ॥ मद्यपानाची सुराणी । नवनीता न [त. पुसती.] पुसे कोणी । केळवती व्यभिचारिणी । दैन्यवाणी पतिव्रता ॥ १५ ॥ केवढी दोषाची सबळता । जाली पाहा हो भगवंता । पुण्य धुडावोनी संता । तीर्थां हरी आणिली ॥ १६ ॥ भेणें मंद [पं. जाली.] जाल्या मेघवृष्टि । आकांतली कांपे सृष्टि । देव रिगाले कपाटीं । आटाआटी प्रवर्तली ॥ १७ ॥ अपीक धान्यें दिवसें दिवसें । गाई ह्मैसी चेवल्या गोरसें । नगरें दिसती [पं. उद्वंस.] उध्वंसें । पिकलीं [पं. बहुवस.] बहुवसें पाखांडें ॥ १८ ॥ होम हरपलीं हवनें । यज्ञयाग अनुष्ठानें । जपतपादिसाधनें । आचरणें भ्रष्टलीं ॥ १९ ॥ अठरा [पं. यातीचा.] यातींचे व्यापार । [पं. करितात.] करिती तस्कराई विप्र । सांडोनियां शुद्ध शुभ्र । वस्त्रें निळीं पांघरती ॥ २० ॥ गीता लोपली गायत्री । भरले चमत्कार मंत्रीं । अश्वाचियापरी । कुमारी विकिती वेदवक्ते ॥ २१ ॥ वेदाध्ययनसंहितारुचि । [पं. काद्या.] भकाद्या करिती तयांची । आवडी पंडितांची । मुसाफावरी बैसली ॥ २२ ॥ मुख्य सर्वोत्तम साधनें । तीं उच्छेदुनि केलीं दीनें । कुडीं [दे. कापटें.] कापट्यें महा मोहनें । मिरविताती दुर्जन ॥ २३ ॥ कळाकुशळता चतुराई । तर्कवादी भेद निंदेठायीं । विधिनिषेधाचा वाही । एक ही ऐसीं नाडलीं ॥ २४ ॥ जे [पं. "जे" नाहीं.] संन्यासी तापसी ब्रह्मचारी । होतां वैरागी दिगांबर निस्पृही वैराग्यकारी [पं. "वैराग्यकारी" नाहीं.] । [पं. कामक्रोध.] कामक्रोधें व्यापिले भारी । [पं. इच्छेकरीं.] इच्छाकरीं न सुटती ॥ २५ ॥ कैसें विनाशकाळाचें कौतुक । राजे जाले प्रजांचे अंतक । पिते पुत्र सहोदर । [दे. एकएक (असें मागून केलें आहे).] एकाएक शत्रुघातें वर्त्तती ॥ २६ ॥ केवढी ये [पं. "ये" नाहीं.] रांडेची अंगवण । भ्रमविलें अवघें जन । याती अठरा चाऱ्ही वर्ण । कर्दम करूनि विटाळले [पं. टाकिली.] ॥ २७ ॥ पूर्वी होतें भविष्य केलें । संतीं तें यथार्थ जालें । ऐकत होतों तें देखिलें । प्रत्यक्ष लोचनीं ॥ २८ ॥ आतां असो हें आघवें । गति नव्हे कळीमध्यें [पं. "वागवरावें" नाहीं.] वागवरावें । देवासी [पं. करुणा भाका वेगें.] भाकोनि करुणावें । वेगें स्मरावें अंतरीं ॥ २९ ॥ अगा ये वैकुंठनायका । काय पाहातोसि या कौतुका । धांव कलीनें गांजिलें लोकां । देतो हाका सेवक तुकयाचा ॥ ३० ॥

३०३६. केली हार्णाळां अंघोळी । येऊनि बैसलों राउळीं ॥ १ ॥ अजिचें जालें भोजन । राम कृष्ण नारायण ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे नास । नाहीं कल्पांती जयास ॥ ३ ॥

॥ १२ ॥

३०३७. तुजलागीं माझा जीव जाला पिसा । [पं. अवलोकितां.] अवलोकितों दिशा पांडुरंगा ॥ १ ॥ सांडिला [दे. त. वेव्हार.] व्यवहार माया लोकाचार । छंद निरंतर हा चि मनीं ॥ ६२ ॥ आइकिलें कानीं तें रूप

विषयानुक्रम

लोचन [पं. लोचनीं.] । देखावया सीण करिताति ॥ २ ॥ प्राण हा विकळ होय कासावीस । जीवनाविण मत्स्य तयापरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां कोण तो उपाव । करूं तुझे पाव आतुडे तो ॥ ४ ॥

३०३८. कोणे गांवीं आहे सांगा हा विठ्ठल । जरी ठावा असेल तुह्मां कोणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागतसें पायां येतों लोटांगणीं । मात तरी कोणी सांगा [पं. त्याची.] याची ॥ ध्रु ॥ गुण रूप याचे [पं. वाणिता.] वाणिती या संतां । मज क्षेम देतां सुख वाटे ॥ २ ॥ सर्वस्वें हा जीव ठेवीन चरणीं । पांडुरंग कोणी दावी तया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गाईवत्सा [पं. ताडातोडी.] तडातोडी । तैसी जाते घडी एकी मज ॥ ४ ॥

३०३९. एकाचिये सोई कवित्वाचे बांधे । बांधिलिया [दे. त. साध्य.] साधे काय तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय हातीं लागे भुसाचे कांडणीं । सत्यासी दाटणी करुनि कायें ॥ ध्रु ॥ [पं. ठेवी.] कवित्वाचे [पं. कवित्वाची.] रूढी पायां [पं. पडे.] पाडी जग । सुखावोनि मग नरका जाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव केल्याविण साहे । फजिती ते [दे. "ते" नाहीं. त. ती.] आहे लटिक्या अंगीं ॥ ३ ॥

३०४०. भल्याचें [दे. त. पं. दरुषण.] दर्शन । तेथें शुभ चि [त. शकुन.] वचन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलावी हे धर्मनीत । क्षोभें होत नाहीं हित ॥ ध्रु ॥ मर्यादा ते बरी । वेळ जाणावी चतुरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु । लागे ऐसें बरें मऊ ॥ ३ ॥

३०४१. आवडीनें धरिलीं नांवें । प्रियाभावें चिंतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेडा जाला वेडा जाला । लांचावला भक्तीसी ॥ ध्रु ॥ निचाड्या [पं. निचाड हा.] चाड धरी । तुळसी करीं दळ मागे ॥ २ ॥ धरिला मग न करी बळ । तुका ह्मणे कळ पायीं ॥ ३ ॥

३०४२. कंठीं राहो नाम । अंगीं भरोनियां प्रेम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें द्यावें कांहीं दान । आलों पतित शरण ॥ ध्रु ॥ संतांचिये पायीं । [पं. ठेवा वेळावेळां.] वेळोवेळां ठेवीं डोई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरें । भवसिंधु [पं. एकसरें.] एका सरें ॥ ३ ॥

३०४३. विठ्ठल विठ्ठल येणें छंदें । ब्रह्मानंदें गर्जावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वाहे.] वाये टाळ टाळ्याटाळी । होइल [पं. होय.] होळी विघ्नांची ॥ ध्रु ॥ विठ्ठल [दे. त. आद्ये.] आदि अवसानीं । विठ्ठल मनीं स्मरावा [पं. धरावा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठ्ठलवाणी । वदा कानीं आईका ॥ ३ ॥

३०४४. पंढरीचे वारकरी । ते अधिकारी मोक्षाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंडलिका दिला [पं. दिधला.] वर । करुणाकरें विठ्ठलें ॥ ध्रु ॥ मूढ पापी जैसे तैसे । उतरी कासे लावूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. गोवियेलें] खरें जालें । एका बोलें संतांच्या ॥ ३ ॥

३०४५. अमृताचीं फळें [पं. अमृत चि.] अमृताची वेली । ते चि पुढें चाली बीजाची [पं. बिजाचिया ।.] ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसियांचा संग देईं नारायणा । बोलावा वचना जयांचिया ॥ ध्रु ॥ उत्तम सेवन सितळ कंठासी । पुष्टी कांती तैसी दिसे वरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसें होइजेत संगें । वास लागे अंगें चंदनाच्या [पं. चंदनाचा.] ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०४६. पंढरीसी जा रे आलेनो संसारा । दीनाचा सोयरा पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहे उभा भेटीची आवडी । कृपाळू तांतडी उतावीळ ॥ छ ॥ मागील परिहार पुढें नोव्हे [पं. नाहीं. दे. नेहे.] सीण । जालिया [दे. दर्षणें] दर्षण एकवेळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेदी आणिकांचे हातीं । बैसला तो चित्तीं निवडेना ॥ ३ ॥

३०४७. न कळे तें कळों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न दिसें तें दिसों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥ छ ॥ न बोलों तें बोलों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥ २ ॥ न. भेटे तें भेटों येईल आपण । करितां चिंतन विठोबाचें ॥ ३ ॥ अलभ्य तो लाभ होईल अपार । नाम निरंतर ह्मणतां वाचे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आसक्त जीव [त. जड जीव.] सर्वभावें । तरतील नांवें विठोबाच्या ॥ ५ ॥

३०४८. [पं. बहुजन्म.] बहुजन्में केला लाग । तो हा भाग लाधलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव देइन हा [पं. पायातळीं.] बळी । करीन होळी संसारा ॥ छ ॥ गेलें मग नये हाता । पुढती चिंता [पं. वाढत असे.] वाटतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तांतड करूं । पाय धरूं बळकट ॥ ३ ॥

३०४९. भक्तिप्रेमसुख नेणवे आणिकां । पंडित वाचकां ज्ञानियांसी ॥ १ ॥ आत्मनिष्ठ जरी जाले जीवन्मुक्त । तरी भक्ति सुख दुर्लभ त्यां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपा करिल नारायण । तरि च हें वर्म पडे ठावें [दे. त. ठायीं.] ॥ ३ ॥

३०५०. दुधाळ गाढवी जरी जाली पाहे । पावेल ते काय धेनुसरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कागाचिया गळा पुष्पाचिया माळा । हंसाची तो [पं. ते.] कळा काय जाणे ॥ छ ॥ मर्कटें अंघोळी लावियेले टिळे । ब्राह्मणाचे लीळे [पं. लळे.] वर्तूं नेणे ॥ २ ॥ जरी तो ब्राह्मण जाला कर्मभ्रष्ट । तुका ह्मणे श्रेष्ठ तिहीं लोकीं ॥ ३ ॥

३०५१. देव भक्तालागीं करूं नेदी संसार । अंगें वारावार [पं. करीतसे.] करोनि ठेवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्य द्यावें तरी अंगीं भरे ताठा । ह्मणोनि करंटा करोनि ठेवी ॥ छ ॥ स्त्री द्यावी गुणवंती नसती गुंते आशा । यालागीं कर्कशा [पं. करूनि ठेवी.] पाठी लावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. साक्ष मज आली०.] मज प्रचित आली देखा । आणीक या लोकां काय सांगों ॥ ३ ॥

३०५२. वाघें उपदेशिला कोल्हा । सुखें खाऊं [पं. देरे मला ।.] द्यावें मला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतीं मरसी तें न चुके । मज [पं. कां.] ही मारितोसी भुकें ॥ छ ॥ येरू ह्मणे भला भला । निवाड [पं. तुझे तोंडें निवाड जाला.] तुझ्या तोंडें जाला ॥ २ ॥ देह तंव [पं. तो.] जाणार । घडेल हा [पं. पर.] उपकार ॥ ३ ॥ येरू ह्मणे मनीं । ऐसें जावें समजोनि ॥ ४ ॥ गांठी पडली ठका ठका । [पं. त्याचें वर्म बोले.] त्याचा धर्म बोले तुका ॥ ५ ॥

३०५३. जेथें आठवती स्वामीचे ते पाय । उत्तम ते [पं. तो.] ठाय रम्य स्थळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रान अथवा घर एकांत लोकांत । समाधान चित्त तें ते घडी ॥ छ ॥ धन्य तो हा काळ सरे आनंदरूप । वाहातां संकल्प गोविंदाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभकाळ तें [त. तो.] चि जीणें [पं. जेणें.] । भाग्य नारायण उत्तम तें ॥ ३ ॥

३०५४. तुज न भें मी कळिकाळा । मज नामाचा जिव्हाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा बळिया नेणसी कोण । संतां साहे नारायण ॥ छ ॥ शंख वधिला सागरीं । वेद घेउनि आला चारी ॥ २ ॥ [पं. कूर्म.] कूर्में दैत्य वधिला जेठी । हात पाय लपवी पोटीं ॥ ३ ॥ [पं. वराहरूप.] वाराहरूप धरिलें गाढें । धरा प्रतापें धरिली दाढे ॥ ४ ॥ हिरण्यकश्यप विदारिला । भक्त [पं. प्रऱ्हाद.] प्रल्हाद रक्षिला ॥ ५ ॥ वामन जाला दिनानाथ । बळी पाताळीं

विषयानुक्रम

घातला दैत्य ॥ ६ ॥ छेदुनियां सहस्त्र भुजा । कामधेनु आणिली बोजा ॥ ७ ॥ शिळा प्रतापें सागरीं तारी । स्थापी बिभीषण रावण मारी ॥ ८ ॥ मारोनियां कंसराव । पिता सोडविला वसुदेव ॥ ९ ॥ पांचाळीसी गांजितां वैरी । वस्त्रें आपण जाला हरी ॥ १० ॥ गजेंद्र स्मरे राम राम । त्यासी पाववी वैकुंठधाम ॥ ११ ॥ तुका ह्मणे हरिरूप जाले । पुन्हा जन्मा नाहीं आले ॥ १२ ॥

३०५५. [पं. सर्वभूतीं०.] सर्वा भूतीं द्यावें अन्न । द्रव्य पात्र विचारोन । उपतिष्ठे कारण । तेथें बीज पेरीजे [त. पेरावें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुण्य करितां होय पाप । [पं. दुब.] दुग्ध पाजोनि पोशिला [त. सर्प.] साप । करोनि [पं. अघोराचा.] अघोर जप । दुःख विकत घेतलें ॥ ध्रु. ॥ भूमी पाहातां नाहीं वेगळी । माळ बरड एक काळी । उत्तम निराळी । मध्यम कनिष्ठ ॥ २ ॥ ह्मणोनि विवेकें । कांहीं [पं. करणें तें निकें.] करणें निकें । तुका ह्मणे फिकें । रुची नेदी मिष्टान्न ॥ ३ ॥

३०५६. देवावरी भार । वृत्ति अयाचित सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह देवाचे सांभाळी । सार योजे यथाकाळीं ॥ ध्रु. ॥ विश्वासीं निर्धार । विस्तारील विश्वंभर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हावें । बळ एक चि जाणावें ॥ ३ ॥

३०५७. वर्त्ततां [पं. बसर.] बासर । काय करावें शरीर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवा नेमून नेमून । माझें तुंमचे पायीं मन ॥ ध्रु. ॥ नेदाविया वृत्ती । कोठें फांकों चि श्रीपती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भले । जन्मा येऊनियां [पं. ज्याले.] जाले ॥ ३ ॥

३०५८. केली प्रतिज्ञा [दे. त. प्रज्ञा.] मनाशीं । [पं. तरि.] तईं मी [दे. त. दान.] दास सत्यत्वेशीं । नेईन [पं. नेईंपाया०.] पायांपाशीं । स्वामी मूळ पंढरिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोंवरी हें भरीं पोट । केला तो मिथ्या बोभाट । नाहीं सांपडली वाट । सइराट फिरतसें ॥ ध्रु. ॥ ज्यावें आदराचें जिणें [पं. ज्याणें] । स्वामी कृपा करी तेणें । पाळिल्या वचनें । सख्यत्वाचा अनुभव ॥ २ ॥ घडे तैसें घडो आतां । मायबापाची हे [दे. त. "हे" नाहीं.] सत्ता । तुका ह्मणे चिंता । काय पाहें [पं. मारग.] मारगा ॥ ३ ॥

३०५९. नेत्र झाकोनियां काय जपतोसी । जंव [पं. जरी.] नाहीं मानसीं [पं. प्रेमभाव] भावप्रेम । ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उघडा मंत्र जाणा राम कृष्ण ह्मणा । तुटती यातना गर्भवास ॥ ध्रु. ॥ मंत्र [पं. मंत्र तंत्र संध्या करिसी०.] यंत्र कांहीं करिसी जडी बुटी । तेणें भूतसृष्टी पावशील ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे ऐक सुंदर मंत्र एक ।.] सार तुका जपे बीजमंत्र एक । भवसिंधुतारक [पं. रामनाम.] रामकृष्ण ॥ ३ ॥

३०६०. संत मारगीं चालती । त्यांची लागो मज माती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावीं साधनें । काय नव्हे एक तेणें ॥ ध्रु. ॥ शेष घेईन [पं. सेबीन.] उच्छिष्ट । धाय धर्णावरी पोट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतां पायीं । जीव ठेविला निश्चयीं ॥ ३ ॥

३०६१. जैसें तैसें बाळ मातेसी आवडे । बोलतां बोबडे शब्द गोड ॥ १ ॥ आपुले आवडी लेववी खाववी । पाहोनियां जीवीं सुख वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय देऊं परिहार । काय तें साचार जाणतसें ॥ ३ ॥

३०६२. देवाचिया वस्त्रा स्वप्नीं ही नाठवी । स्त्रियेसी पाठवी उंच साडी । ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाईचें पाळण नये चि विचारा । अश्वासी खरारा करी अंगें ॥ ध्रु. ॥ लेकराची [पं. गांड] रास स्वयें धांवें क्षाळूं । न ह्मणे प्रक्षाळूं द्विजपायां [पं. द्विजपाय.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या तोंडावरि थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०६३. उरा लावी उर आळंगितां कांता । संतासी भेटतां अंग चोरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अतीत देखोनि होय पाठमोरा । व्याह्यासी सामोरा जाय वेगीं ॥ ध्रु ॥ द्विजा नमस्कारा मनीं भाव कैचा । तुर्काचे दासीचा लेंक होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं क्रोधासी न यावें । स्वभावा करावें काय कोणीं ॥ ३ ॥

३०६४. ब्रह्मज्ञान जरी [दे. केलें] कळे उठाउठी । तरि कां हिंपुटी वेदशास्त्रें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शास्त्रांचें भांडण जप तीर्थाटण [दे. तीर्थाटणें.] । उर्वीचें भ्रमण या च साटीं ॥ ध्रु ॥ याचसाटीं जप याचसाटीं तप । व्यासें ही अमुप ग्रंथ केले ॥ २ ॥ या च साटीं संतपाय हे सेवावे । तरि च तरावें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३०६५. गायत्री विकोन पोट जे जाळिती । तया होय गति यमलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कन्येचा जे नर करिती विकरा । ते जाती अघोरा नरकपाता ॥ ध्रु ॥ ना गाऊनियां द्रव्य जे मागती । नेणों तयां गति कैसी होय ॥ २ ॥ [पं. "कैसें होइल त्यांचें तेच हो जाणती । आह्मांसी संगति नलगे त्यांची. ॥" हें कडवें ज्यास्त आहे.] आमुचा सांगाती आहे तो श्रीहरि । न लगे दुराचारी तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३०६६. साधूच्या दर्शना लाजसी गव्हारा । वेश्येचिया घरा [पं. पुष्प.] पुष्पें नेसी ॥ १ ॥ वेश्या दासी मुरळी वोंवळी । ते तुज सोंवळी वाटे कैशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां लाज घरीं बुच्या । टांचराच्या कुव्या मारा वेणी [दे. त. वेणीं.] ॥ ३ ॥

३०६७. राउळसी जातां त्रास मानी मोठा । बैसतो चोहोटां आदरेशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करी स्नान संध्या ह्मणे रामराम । गुरुगुडीचे प्रेम अहर्निशी ॥ ध्रु ॥ देवाब्राह्मणासी [पं. नजाय] जाईना शरण । दासीचे चरण वंदी भावें ॥ २ ॥ सुगंध चंदन सांडोनियां माशी । वसे [पं. दुर्गंधासों अत्यादरें ।.] दुर्गंधीशीं अतिआदरें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अरे ऐक भाग्यहीना । कां रे रामराणा विसरसी [पं. विसरलासी.] ॥ ४ ॥

३०६८. दुर्बुद्धि ते मना । कदा नुपजो नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आतां मज ऐसें.] आतां ऐसें करीं । तुझे पाय चित्तीं धरीं ॥ ध्रु ॥ उपजला [दे. भाव.] भावो । [पं. तुझे] तुमचे कृपे सिद्धी जावो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । लाभ नाहीं या परता ॥ ३ ॥

३०६९. तरुवर बीजा पोटीं । बीज तरुवरा सेवटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें तुह्मां आह्मां जालें । एकीं एक सापावलें ॥ ध्रु ॥ उदकावरील तरंग । तरंग उदकाचें अंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बिंवच्छाया । ठायीं पावली विलया ॥ ३ ॥

३०७०. साकरेच्या गोण्या बैलाचिये पाठी । तयासी सेवटीं करबाडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मालाचे पैं पेटे वाहाताती उंटें । तयालागीं कांटे भक्षावया ॥ ध्रु ॥ वाउगा हा धंदा आशा वाढविती । बांधोनियां देती यमा हातीं ॥ २ ॥ ज्यासी असे लाभ तो चि जाणे गोडी । येर तीं बांपुडीं सिणलीं वांयां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शहाणा होईं रे गव्हारा । चौऱ्यासीचा फेरा फिरों नको ॥ ४ ॥

३०७१. [पं. चिरकुटें.] चिरगुटें घालूनि वाढविलें पोट । गऱ्हवार बोभाट जनामध्यें ॥ १ ॥ लटिके चि डोहळे दाखवी प्रकार । दुध स्तनीं पोर पोटीं नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं वांज चि ते खरी । फजिती दुसरी जनामध्यें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०७२. माझी सर्व चिंता आहे विठोबासी । मी त्याच्या [पं.० पायांपाशीं न विसंबें.] पायांसी न विसंभें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विसरेना [दे. त. विसरतां.] रूप [पं. क्षणरूप एक चित्तीं ।.] क्षण एक चित्तीं । जिवलग मूर्ती सांवळी ते ॥ ध्रु ॥ विसरतां हरी क्षण एक घडी । अंतरली जडी लक्षलाभ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या विठोबाचे पाये । संजीवनी आहे हृदयामाजी ॥ ३ ॥

३०७३. काय तीं करावीं मोलाचीं माकडें । [त. नाचतील] नाचत ती पुढें संसाराच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ झाडा देतेवेळे विचकिती दांत । घेती यमदूत दंडवरी [पं. दंडावरी.] ॥ ध्रु ॥ हात दांत कान हलविती मान । [पं. दाविती हे जन०.] दाखविती जन मानावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती जालीं हीं [त. तीं.] फजित । मागें नाहीं नीत भारवाही ॥ ३ ॥

३०७४. थोर ती गळाली पाहिजे अहंता । उपदेश घेतां सुख वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्यर्थ भराभर केलें पाठांतर । जोंवरी अंतर शुद्ध नाहीं ॥ ध्रु ॥ घोडें काय थोडें वागवितें ओझें । भावेंविण तैसें पाठांतर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरा निष्ठावंत भाव । जरी पंढरीराव पाहिजे तो ॥ ३ ॥

३०७५. जाय जाय तूं पंढरी । होय होय वारकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडोनियां वाळवंट । काय इच्छिसी वैकुंठ ॥ ध्रु ॥ खांद्या पताकांचे भार तुळसीमाळा आणि अबीर ॥ २ ॥ साधुसंतांच्या दाटणी । तुका जाय लोटांगणीं ॥ ३ ॥

३०७६. जगीं ऐसा बाप व्हावा । ज्याचा वंश मुक्तिस जावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटा येतां हरलें पापा । ज्ञानदेवा मायबापा ॥ ध्रु ॥ मुळीं बाप होता ज्ञानी । तरी आह्मी लागलों ध्यानीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी पोटींचें बाळ । माझी पुरवा ब्रह्मींची आळ ॥ ३ ॥

३०७७. संतांच्या हेळणे बाटलें जें तोंड । प्रत्यक्ष तें कुंड चर्मकाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेसळीचें वीर्य ऐशा अनुभवें । आपुलें परावें नाहीं खळा ॥ ध्रु ॥ संतांचा जो [पं. शोध जी.] शोध करितो चांडाळ । धरावा विटाळ बहु त्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली [पं. प्रतिज्ञा यासाटीं.] प्रज्ञा या च साटीं । कांहीं माझे पोटीं शंका नाहीं ॥ ३ ॥

३०७८. बहु टाळाटाळी । होतां [पं. होते भोवत हे०.] भोबताहे कळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें नव्हेल सेवटीं । भय असों द्यावें पोटीं ॥ ध्रु ॥ [पं. मुरगाळितां.] मुरगाळी कान । [दे. घुसमाडील.] घुसमांडील सावधान ॥ २ ॥ अबोलणा तुका । ऐसें [पं. कांहीं बोलू नका ।.] कोणी लेखूं नका ॥ ३ ॥

३०७९. जिव्हे जाला चळ । नेये अवसान ते [त. पं. “ते” नाहीं.] पळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि वोसनावोनी [पं. वासणाउनि.] उठी । देव [पं. विठ्ठल.] सांटविला पोटीं ॥ ध्रु ॥ नाहीं ओढा वारा । पडिला प्रसंग तो बरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाली । मज हे [पं. अनावर हे.] अनावर बोली ॥ ३ ॥

३०८०. गोहो यावा गांवा । ऐसे नवस करी आवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैचें पुण्य तया [पं. तिचे.] गांठी । [पं. व्रत.] व्रतें वेची लोभासाटीं ॥ ध्रु ॥ वाढवें संतान । [दे. त. पं. ग्रहीं.] गृहीं व्हावें धनधान्य ॥ २ ॥ मागे गारगोटी । परिसाचीये साटोवाटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोल । देउन घेतला सोमवल [पं. सोमोल. (दोन्हीरूपें “सोमल” याबद्दल असावीं).] ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३०८१. बाळपणें ऐसीं वरुषें गेलीं बारा । खेळतां या पोरा नानामतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटू दांडू चेंडू [पं. वाचोऱ्या.] लगोऱ्या वाघोडीं । चंपे पेंड [पं. घडी.] खडी एकीबेकी ॥ छ ॥ हमामा हुंबरी पकव्याच्या बारे । खेळे जंगीभोंवरें चुंबाचुंबी ॥ २ ॥ सेलडेरा आणि निसरभोंवडी । उचली बाले धोंडीं अंगबळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें बाळपण गेलें । मग तारुण्य आलें गर्वमूळ ॥ ४ ॥

३०८२. तारुण्याच्या मर्द न मनी कोणासी । सदा मुसमुसी [दे. त. खूळ.] घुळी जैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. अंठोनी वेंठोनीं. पं. आटोनी वेटोनी.] अठोनी वेठोनी बांधळा मुंडसा । फिरतसे ह्मैसा जनामधीं ॥ छ ॥ हातीं दीडपान वरती च [पं. करी.] मान । नाहीं तो सन्मान भलियांसी ॥ २ ॥ श्वानाचिया परी हिंडे दारोदारीं [पं. दारोदार । पाहे परनार॰.] । पाहे परनारी पापदृष्टी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसा [पं. ऐसी थोर हाण झाली.] थोर हा गयाळी । करितां टवाळी जन्म गेला ॥ ४ ॥

३०८३. ह्मातारपणीं थेटे पडसें खोकला । [त. हात हा कपाळा लावुनि बैसे ।.] हात कपाळाला लावुनि बैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोबरियाची वाटी जालें असे मुख । गळतसे नाक श्लेष्मपुरी ॥ छ ॥ बोलों जातां शब्द नये चि हा नीट । गडगडी कंठ कफ भारी ॥ २ ॥ सेजारी ह्मणती मरेना कां मेला । आणिला कांटाळा येणें आह्मां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां सांडुनी [पं. सांडुनियां काम.] सर्वकाम । स्मरा राम राम क्षणक्षणा ॥ ४ ॥

३०८४. जेथें कीर्तन करावें । तेथें अन्न न सेवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बुका लावूं नये भाळा । माळ घालूं नये गळां ॥ छ ॥ तटावृषभासी दाणा । तृण मागों नये जाणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे द्रव्य घेती । देती ते ही नरका जाती ॥ ३ ॥

३०८५. लंकेमाजी घरें किती तीं आइका । सांगतसें संख्या जैसीतैसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांच लक्ष घरें पाषाणांचीं जेथें । सात लक्ष तेथें विटेबंदी ॥ छ ॥ कोटि घरें जेथें कांशा आणि तांब्याचीं । शुद्ध कांचनाचीं सप्त कोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याची संपदा एवढी । सांगातें कवडी गेली नाहीं ॥ ३ ॥

३०८६. व्यभिचारिणी गणिका कुंटणी । विश्वास चि मनीं राघोबाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ही पापिणी [दे. वाइली.] वाहिली विमानी । अचळ भुवनीं ठेवियेली ॥ छ ॥ पतितपावन तिहीं लोकीं ठसा । कृपाळू कोंवसा अनाथांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठोबाची धरा सोय । आणिक उपाय नेणीं किती ॥ ३ ॥

३०८७. गजेंद्र तो हस्ती [त. वरुषें सह्स्र.] सहस्र वरुषें । जळामाजी नकें पीडिलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. सुहुदीं.] सुहृदीं सांडिलें कोणी नाहीं साहे । अंतीं वाट पाहे विठो तुझी ॥ छ ॥ कृपेच्या सागरा माझ्या नारायणा । तया दोघांजणा तारियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेले वाऊनि विमानी । मी ही आईकोनी विश्वासलों ॥ ३ ॥

३०८८. ब्रह्मयाचे वेद शंखासुरें नेले । त्यासाटीं धरिलें मत्स्यरूप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें आत्मा नव्हता नेला ब्रह्मांडासी । काय ब्रह्मयासी नव्हतें ज्ञान ॥ छ ॥ परि तेणें धावा केला आवडीनें । जाले नारायण कृपासिंधु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठोबा मी नामधारक । पोसनें [पं. पोसणे.] सेवचक भेटी देईं ॥ ३ ॥

३०८९. देवीं आणि दैतीं सिंधू गुसळिला । भार [पं. "पृथ्वीस जाला" याबद्दल "पृथ्वीला".] पृथ्वीस जाला साहावेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जालासी कासव धरिली पाठीवरी । चिंता तुज हरी सकळांची ॥ छ ॥ तये [त. वेळीं.]

विषयानुक्रम

काळीं देव करिताती स्तुती । कृपाळु श्रीपती ह्मणोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे उदंड पवाडे । ज्यासी सहस्त्र तोंडें सिणला तो ही ॥ ३ ॥

३०९०. हिरण्याक्ष दैत्य मातला जे काळीं । वरदानें बळी शंकराच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रपदराज्य घेतलें हिरोनी । देवा चक्रपाणी ह्मणती धांव [पं. धांवा] ॥ ध्रु ॥ तइं पांडुरंगा शूकर जालेती । तया दैत्यपती [त. दे. मारविले] मारियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्यांचीं राज्यें त्यांसी दिलीं । ऐसी तूं माउली पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३०९१. प्रल्हादाकारणें [दे. नरसिंहीं.] नरसिंह जालासी । त्याचिया बोलासी सत्य केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राम कृष्ण गोविंद [दे. त. गोविंदा नारायणा०.] नारायण हरि । गर्जे राजद्वारीं भक्तराज ॥ ध्रु ॥ विठ्ठल माधव मुकुंद केशव । तेणें दैत्यराव दचकला [पं. दचके मनीं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तयां कारणें सगुण । भक्तांचें वचन सत्य केलें ॥ ३ ॥

३०९२. नामाचें सामर्थ्य कां रे दवडीसी । [पं. काय विसरलासी०.] कां रे विसरसी पवाडे हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खणखणां हाणती [दे. खर्ग.] खर्गें प्रल्हादासी । न रुपे आंगासी किंचित ही ॥ ध्रु ॥ राम कृष्ण हरी ऐसी मारी हाक । तेणें पडे धाक बळियासी ॥ २ ॥ असों [पं. द्या.] द्यावीं सामर्थ्यें ऐसिया कीर्तीचीं । आवडी तुक्याची भेटी देईं ॥ ३ ॥

३०९३. वाटीभर विष दिलें प्रल्हादासी । निर्भय [त. पं. निर्भर.] मानसीं तुझ्याबळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भोक्ता नारायण केलें तें प्राशन । प्रतापें जीवन जालें तुझ्या ॥ ध्रु ॥ नामाच्या चिंतनें विषाचें तें आप । जाहालें देखत नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे तुझे बडिवार । सिणला फणीवर वर्णवेना ॥ ३ ॥

३०९४. अग्निकुंडामाजी [दे. ०मध्यें.] घातला प्रल्हाद । तरी तो गोविंद विसरेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पितियासी ह्मणे व्यापक श्रीहरि । नांदतो मुरारी सर्वां ठायीं ॥ ध्रु ॥ अग्निरूपें माझा सखा नारायण । प्रल्हाद गर्जून हाक मारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अग्नि जाहाला शीतळ । [पं. प्रतापें सबळ विठो तुझ्या.] प्रताप [त. सकळ.] सबळ विठो तुझा ॥ ३ ॥

३०९५. कोपोनियां पिता बोले [पं. पुसे.] प्रल्हादासी । सांग हृषीकेशी कोठें आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरू ह्मणे काष्ठीं पाषाणीं सकळीं । आहे वनमाळी जेथें तेथें ॥ ध्रु ॥ खांबावरी लात मारिली दुर्जनें । खांबीं नारायण ह्मणतां चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैसा [पं. ऐसा.] खांब कडाडिला । ब्रह्मा दचकला सत्यलोकीं ॥ ३ ॥

३०९६. डळमळिला मेरु आणि तो मांदार । पाताळीं फणिवर डोई झाडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोपे तेजें सूर्य आणीक [त. तो.] हा चंद्र । कांपतसे इंद्र थरथरां ॥ ध्रु ॥ ऐसें रूप उग्र हरीनें धरिलें । दैत्या मारियेलें मांडीवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तांकारणें श्रीहरि । बहु दुराचारी निर्दाळिले [पं. मर्दियेले.] ॥ ३ ॥

३०९७. बहुत कृपाळु दीनाचा दयाळु । जगीं भक्तवत्सळु नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मानियेला चित्तीं बळीचा उपकार । अझूनि त्याचें [पं. दार.] द्वार राखसील ॥ ध्रु ॥ काय त्याच्या भेणे बैसलासी [पं. बैसलेती.] द्वारीं । नाहीं तुज हरि कृपा बहु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तजनाची ममता । तुह्मांसी अनंता अलोलिक ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३०९८. पांडुरंगा तुझे काय वाणूं गुण । पवाडे हे धन्य जगीं तुझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंडिलें दुर्वासा सुरा असुरानें । तो [पं. आला तो.] आला गाऱ्हाणें सांगावया ॥ ध्रु. ॥ बळिचिये द्वारीं तुह्मी बैसलेती । दुर्वास विनंती करी भावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपासागरा श्रीहरी । तुझी भक्तावरी प्रेमच्छाया ॥ ३ ॥

३०९९. दुर्वासया [“दुर्वास्या” या संबोधनरूपाबद्दल.] स्वामी गुंतलों भाकेसी । पुसा जा बळीसी निरोप द्यावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचे आज्ञेविण आह्मां येतां नये । द्वारपाळ राहें होऊनियां ॥ ध्रु. ॥ पुसे दुर्वासया बळीसी जाऊनि । येरू ह्मणे झणी बोलों नका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला अन्यत्राचा त्याग । तेव्हां पांडुरंग सखा जाला ॥ ३ ॥

३१००. बळी ह्मणे आजि दुर्वासया स्वामी । मागों नका तुह्मी नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतां [त. प्रवासीं.] प्रयासीं जोडला श्रीहरी । बैसविला द्वारीं राखावया ॥ ध्रु. ॥ परतला दुर्वास मग हो तेथूनि । चिंतातुर मनीं उद्वेगला ॥ २ ॥ काय तूं एकाचा आहेसी अंकित । होईं कृपावंत तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३१०१. त्रैलोकींचा [पं. त्रैलोक्याचा.] नाथ सकळांचा आधार । बळिचें [पं. त्वां द्वार.] तुबां घर धरियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां मोकलिलें कोणां निरबिलें । कोणा हातीं दिले तिन्ही लोक ॥ ध्रु. ॥ अनाथांचा बंधु दासांचा कैवारी । ब्रिदें तुझीं हरी जाती वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें [पं. ऐसा.] बोलिला दुर्वास । वाटला संतोष पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३१०२. बोलिले [त. दे. “बोलिले ते” याबद्दल “बोलिलेती”.] ते देवऋषी दुर्वासया । जाय पुसावया मागत्यानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागुता दुर्वास पुसे बळिराया । निरोप जावया देईं देवा ॥ ध्रु. ॥ बळी ह्मणे त्यासी जाय मी न ह्मणें । जाईल नारायण लागला ची ॥ २ ॥ मजपाशीं राहें कोठें तरीं जाय । तुका ह्मणे पाय न सोडीं मी ॥ ३ ॥

३१०३. दुर्वासें निरोप आणिला ये रिती । मग वाढलेती नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविलें चरण बळिनिये द्वारीं । शीर अंगावरी लांबविलें ॥ ध्रु. ॥ पाडियेलें द्वार द्वारावतियेसी । वरि हृषीकेशी निघालेती ॥ २ ॥ तेथूनियां नाम पडिलें द्वारका । वैकुंठनायका तुका ह्मणे ॥ ३॥

३१०४. मुरुकुश दोन्ही मारिले आसुर ॥ दुर्वास ऋषीश्वर सुखी केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मारियेला मुरु ह्मणोनी मुरारी । नाम तुझें हरी पडियेलें ॥ ध्रु. ॥ पूर्वीहुनी ऐसा भक्तिप्रतिपाळ । केला त्वां सांभाळ नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ये चि वेळे काय जालें । कां सोंग धरिलें मोहनाचें ॥ ३ ॥

३१०५. गुरुपादाग्रींचें जळ । त्यास मानी जो विटाळ ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ संतीं वाळिला जो खळ । नरकीं पचे चिरकाळ ॥ ध्रु. ॥ गुरुतीर्थी अनमान । यथासांग मद्यपान ॥ २ ॥ गुरुअंगुष्टा न चोखी । मुख घाली वेश्येमुखीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सांगीं किती । मुखीं पडो त्याचे माती ॥ ४ ॥

३१०६. वाढविलें कांगा । तुह्मी एवढें पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय होती मज चाड । एवढी करावया बडबड ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मसंतर्पण । लोकीं करावें कीर्तन ॥ २ ॥ निमित्याचा धणी । तुका ह्मणे नेणे कोणी ॥ ३ ॥

३१०७. साही शास्त्रां अतिदुरी तो परमात्मा श्रीहरि । तो दशरथाचे घरीं क्रीडतो राम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिवाचें निजध्येय [दे. निजदेह वाल्मीकाचें निजगुहे.] वाल्मीकाचें निजगुह्य । तो भिल्लटीचीं फळें खाय श्रीराम तो ॥ ध्रु. ॥ योगियांचे मनीं नातुडे चिंतनीं । तो [दे. त. “तो” नाहीं.] वानरांचे कानीं गोष्टी सांगे ॥ २ ॥ चरणीं शिळा उद्धरी

विषयानुक्रम

नामें गणिका तारी । तो कोळिया [पं. कोळियाचे.] घरीं पाहुणा राम ॥ ३ ॥ क्षण एक सुरवरा नातुडे नमस्कारा । तो रिसा आणि वानरा क्षेम [दे. त. क्षम.] दे राम ॥ ४ ॥ राम सांवळा सगुण राम योगियाचें ध्यान । राम राजीवलोचन तुका चरण वंदितो ॥ ५ ॥

३१०८. विठ्ठल माझा जीव विठ्ठल माझा भाव । कुळधर्म देव विठ्ठल माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठल माझा गुरु विठ्ठल माझा तारूं । उतरील पारु भवनदीचा ॥ ध्रु ॥ विठ्ठल माझी माता चिठ्ठल माझा पिता । विठ्ठल चुलता बहिणी बंधु ॥ २ ॥ विठ्ठल हे जन विठ्ठल माझें मन । सोयरा सज्जन विठ्ठल माझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझा विठ्ठल विसावा । [पं. नसंवरित.] नश्वरित गांवा जाइन त्याच्या ॥ ४ ॥

३१०९. न मनावी चिंता । कांहीं माझेविशीं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याणें लौकिक हा केला । तो हें निवारिता भला ॥ ध्रु ॥ माझे इच्छे काय । होणार [पं. जाणार.] ते एक ठाय ॥ २ ॥ सुखा आणि दुःखा । ह्मणे वेगळा मी तुका ॥ ३ ॥

३११०. माझा पाहा अनुभव । केला देव आपुला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलविलें तें चि द्यावें । उत्तर व्हावें ते काळीं ॥ ध्रु ॥ सोडिलिया जग निंद्य । मग गोविंद ह्मणियारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर केला । तेणें याला गोविलें ॥ ३ ॥

३१११. जिंकावा संसार । येणें [पं. तेणें.] नांवें तरी शूर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरें काय तीं बापुडीं । कीर अहंकाराचीं घोडीं ॥ ध्रु ॥ पण ऐशा नांवें । देवा धरिजेतो भावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्यावें । सत्य कीर्तीनें बरवें ॥ ३ ॥

३११२. सरे ऐसें ज्याचें दान । त्याचे कोण उपकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको वाढूं ऐसें काचें । दे [पं. देईं वो सांच विठ्ठले ।.] वो सांच विठ्ठला ॥ ध्रु ॥ रडत मागें सांडी पोर । ते काय थोर माउली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कीर्ति वाढे । धर्म गाढे ते [पं. ऐसे ते.] ऐसे ॥ ३ ॥

३११३. तुटे मायाजाळ बिघडे भवसिंधू । जरि लागे छंदु [दे. सिंधु. (दोन वेळ).] हरिनामें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर कर्म धर्म करितां ये कळी । [त. माजी कोण बळी तरला सांगा ।.] माजी तरला बळी कोण सांगा ॥ ध्रु ॥ न पढवे वेद नव्हे शास्त्रबोध । नामाचे प्रबंध पाठ करा ॥ २ ॥ न साधवे योग न करवे वैराग्य । साधा भक्तिभाग्य संतसंगें ॥ ३ ॥ नव्हे अनुष्ठान न कळे ब्रह्मज्ञान । करावी सोपान कृष्णकथा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वर्म दावियेलें संतीं । यापरती विश्रांति आणिक नाहीं ॥ ५ ॥

३११४. लोभावरी ठेवुनि हेत । [पं. त. असत्य करी.] करी असत्य न्याय नीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याच्या पूर्वजां पतन । नरकीं किडे होती जाण ॥ ध्रु ॥ कोटिगोहत्यापातक । त्यासी घडेल [पं. घडलें.] निष्टंक ॥ २ ॥ मासां [पं. सवे.] श्रवे जे सुंदरा । पाजी विटाळ पितरां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसियासी । यम गांजील सायासी ॥ ४ ॥

३११५. देह जाईल जाईल । यासी काळ बा खाईल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे नुमजसी दगडा । कैचे हत्ती घोडे वाडा ॥ ध्रु ॥ लोडें बालिस्तें सुपती । जरा आलिया फजिती ॥ २ ॥ शरीरसंबंधाचें नातें । भोरड्या बुडविती सेतातें [पं. सेत.] ॥ ३ ॥ अझुनि तरी होईं जागा । तुका ह्मणे पुढें दगा ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३११६. मागें बहुतां जनां राखिलें आडणी । धांवसी निर्वाणी नाम घेतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें ठावें जालें मज बरव्या परी । ह्मणऊनि करीं धांवा तुझा ॥ छ ॥ माझेविशीं तुज पडिला विसरु । आतां काय करूं पांडुरंगा ॥ २ ॥ अझुनि कां नये तुह्मासी करुणा । दुरि नारायणा धरिलें मज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव [पं. जाऊं पाहे प्राण माझा.] जाऊं पाहे माझा । आतां केशीराजा घालीं उडी ॥ ४ ॥

३११७. कळलें माझा तुज नव्हे रे आठव । काय काज जीव ठेवूं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं काय करिसी माझिया संचिता । धिग हे अनंता जालें जिणें ॥ छ ॥ पतितपावन राहिलों या [पं. हे.] आशा । आइकोनि ठसा कीर्ती तुझी ॥ २ ॥ आतां कोण करी माझा अंगीकार । कळलें निष्ठुर जालासी तूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी मांडिली निरास । करितों जीवा नास तुजसाटीं ॥ ४ ॥

३११८. तरि कां मागें वांयां कीर्ती वाढविली । जनांत आपुली ब्रिदावळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साच करितां आतां फिरसी माघारा । ठायींचें दातारा नेणवे चि ॥ छ ॥ संतांसी श्रीमुख कैसें दाखविसी । पुढें मात त्यांसी सांगईन ॥ २ ॥ घईन डांगोरा तुझिया नामाचा । नव्हे अनाथांचा नाथ ऐसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. आह्मी.] आधीं राहिलों मरोनि । तूं कां होसी धनी निमित्याचा ॥ ४ ॥

३११९. आह्मी तुझ्या दासीं । जरि जावें [त. नरकासी.] पतनासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि हें दिसे विपरीत । कोठें बोलिली हे नीत ॥ छ ॥ तुझें नाम कंठीं । आह्मां संसार आटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळ । करी आह्मांसी विटाळ ॥ ३ ॥

३१२०. लाजती पुराणें । वेदां येऊं पाहे उणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मी नामाचे धारक । किविलवाणीं दिसों रंक ॥ छ ॥ बोलिले ते संतीं । बोल वांयांविण जाती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । रोकडी हे मोडे सेवा ॥ ३ ॥

३१२१. आहारनिद्रे न लगे आदर । आपण सादर ते चि होय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. परमिते विण.] परिमितीविणें बोलणें तें वांयां । फार थोडें [पं. थोर काया पिडापीडी.] काया पिंड पीडी ॥ छ ॥ समाधान त्याचें तो चि एक जाणे । आपुलिये खुणे पावोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होय पीडा ते न करीं । मग राहें परी भलतिये ॥ ३ ॥

३१२२. भूमि अवघी शुद्ध जाणा । अमंगळ हे वासना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे वोसमले जीव । सांडी नसतां अंगीं घाव ॥ छ ॥ जीव अवघे देव । खोटा नागवी संदेह ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध । मग तुटलिया भेद ॥ ३ ॥

३१२३. [त. सरे.] सरतें माझें तुझें । तरि हें उतरतें ओझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे सांडावें मांडावें । आहे शुद्ध चि स्वभावें ॥ छ ॥ घातला तो आशा । मोहोजाळें गळां फासा ॥ २ ॥ [दे. सुखदुःखाचा.] सुखाचा तो मान । नाहीं दुःखाचा तो शीण ॥ ३ ॥ करितां नारायण । एवढें वेचितां वचन ॥ ४ ॥ लाभ हानि हे [पं. हा.] समान । तैसा मान अपमान ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे याचें । नांव सोंवळें [पं. तथाचें.] साचें ॥ ६ ॥

३१२४. तुज करितां होती ऐसे । मूढ चतुर पंडित पिसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. परि हें वर्म नेणती कोण ।.] परि वर्म नेणे तें कोणी । पीडाखाणी भोगितील ॥ छ ॥ उलंधितें पांगुळ गिरी । मुकें करी अनुवाद ॥ २ ॥ पापी होय [पं. होती.] पुण्यवंत । न करी घात दुर्जन ॥ ३ ॥ अवघें हेळामात्रें हरि [पं. तारी.] । मुक्त करी ब्रह्मांड ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे खेळे [त. "खेळे" नाहीं.] लीळा । पाहे वेगळा व्यापूनि ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

३१२५. पिकवावें धन । ज्याची आस करी जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरोनि उरे खातां देतां । नव्हें खंडन मवितां ॥ ध्रु ॥ खोलीं पडे ओली बीज । तरीं च [पं. हातीं.] हाता लागे निज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी । विठ्ठल अक्षरें या तिन्ही ॥ ३ ॥

३१२६. करिसी लाघवें । तूं हें खेळसी आघवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहंकार [पं. केला अहंकार०.] आड । आह्मां जगासी हा नाड ॥ ध्रु ॥ येथें [पं. इत्यंभूत यावें.] भुतें यावें । दावूं लपों ही जाणावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हो श्रीपती । आतां चाळवाल किती ॥ ३ ॥

३१२७. घालिती पव्हया । वाटे [पं. अनाथाची.] अनाथाच्या दया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें कां [पं. कांहो नये०.] हें नये करूं । पांडुरंगा आह्मां तारूं ॥ ध्रु ॥ रोगियासी काढा । देउनि वारितील [पं. वारिताती.] पीडा ॥ २ ॥ बुडत्यासाटीं उडी । घालितील [पं. घालिताती काय जोडी ।.] कां हे जोडी ॥ ३ ॥ [पं. झाडिताती.] सारितील कांटे । पुढें मागिलांचे वाटे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भार । घेती भागल्यांचा फार ॥ ५ ॥

३१२८. [पं. नको.] नका दंतकथा येथें सांगों कोणी । कोरडे ते मानी बोल कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुभव येथें [पं. पाहिजे साचार ।.] व्हावा शिष्टाचार । न चलती चार आह्मांपुढें ॥ ध्रु ॥ [पं. "वरी कोणी मानी रसाळ बोलणें । नाहीं जाली. मनें ओळखी तों ॥." हें कडवें जास्त आहे.] निवडी वेगळें क्षीर आणि पाणी । राजहंस दोन्ही वेगळालीं [पं. वेगळाची.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें पाहिजे जातीचें । येरा गाबाळाचें [पं. "काय काम" याबद्दल "काम नाहीं".] काय काम ॥ ३ ॥

३१२९. न करि त्याचें गांढेपण । नारायण सिद्ध उभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भवसिंधूचा थडवा केला । बोलाविला पाहिजे ॥ ध्रु ॥ याचे सोई पाउल वेचे । मग कैचे [पं. आडताळे] आडथळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरें खोटें । न ह्मणे मोटें लहान ॥ ३ ॥

३१३०. रिकामें तूं [पं. तो.] नको मना । राहों क्षणक्षणा ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेळोवेळां पारायण । नारायण हें करीं ॥ ध्रु ॥ भ्रमणांच्या मोडीं वाटा । न भरें फाटा आडरानें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवें । हें चि घ्यावें धणीवरी ॥ ३ ॥

३१३१. पंचभूतांचिये सांपडलों संदीं [पं. त. संधी.] । घातलोंसे बंदीं अहंकारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपल्या आपण बांधविला गळा । नेणें चि निराळा असतां हो ॥ ध्रु ॥ कासया हा सत्य लेखिला [पं. मानिला] संसार । कां हे केले चार माझें माझें ॥ २ ॥ कां नाहीं शरण गेलों नारायणा । कां नाहीं वासना आवरिली ॥ ३ ॥ किंचित सुखाचा धरिला अभिळास [पं. अभिलाष.] । तेणें बहु [पं. नाश.] नास केला पुढें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां देह देऊं बळी । करुनि सांडूं होळी संचिताची [पं. संसाराची.] ॥ ५ ॥

३१३२. देव जाले अवघे जन । [पं. "माझे" नाही.] माझे गुण दोष हारपले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवें जालें बरवें जालें । चित्त धालें महालाभें ॥ ध्रु ॥ दर्पणीचें दुसरें भासे । परि तें असे एक तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिंधुभेटी । उदका तुटी [पं. वोहळासी.] वाहाळासी ॥ ३ ॥

३१३३. [त. दे. बहुत प्रकार परिते गव्हाचे.] बहु प्रकार गव्हाचे । जिव्हा नाचे आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरलें परि आवडी नवी । सिंधु दावी तरंग ॥ ध्रु ॥ घेतलें घ्यावें वेळोवेळां । [पं. "बाया."] माय बाळा न विसंबे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रस राहिला [पं. "राहिला" नाहीं.] वचनीं । तो चि [पं. पडताळूनी तोची सेवी.] पडताळूनि सेवीतसें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३१३४. आह्मां सोइरे हरिजन । जनीं [पं. जनभाग्य.] भाग्य निकंचन [पं. निःकिंचन.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याच्या धैर्या नाहीं भंग । भाव एकविध रंग ॥ ध्रु. ॥ [पं. तान्हेभुके.] भुके तान्हे चित्तीं । सदा देव आठविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन । ज्याचें निज [दे. त. वित्त.] नारायण ॥ ३ ॥

३१३५. ह्मणवितों दास न करितां सेवा । लंडपणें देवा पोट भरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोटें कोठें सरे तुझे पायांपाशीं । अंतर जाणसी पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ आचरण खोटें आपणासी ठावें । लटिकें बोलावें दुसरें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा आहें अपराधी । असो कृपानिधी तुह्मां ठावा ॥ ३ ॥

३१३६. [पं. जळो.] जळालें तें बाह्य सोंग । अंतर व्यंग पडिलिया [पं. पडिलें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण तें अंतरलें । वाइट भलें [पं. ह्मणतां] ह्मणवितां ॥ ध्रु. ॥ तांतडीनें नासी । तांतडीनें च संतोषी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीर [पं. धर.] । नाहीं बुद्धि [पं. एकी बुद्धि.] एक स्थिर ॥ ३ ॥

३१३७. चित्ताचें बांधलें जवळी तें वसे । प्रकाशीं प्रकाशे सर्वकाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं वसावी उत्तम ते भेटी । होऊं कांहीं तुटी न सके चि ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मांड [पं. कवळ आठवण साटी.] कवळे आठवणेसाटीं । धरावा तो पोटीं वाव बरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभ घरिचिया घरीं । प्रेमतंतु दोरी न [दे. सुटतां.] तुटतां ॥ ३ ॥

३१३८. [त. पं. दुःखवलें.] दुखवलें चित्त आजिच्या प्रसंगें । बहु पीडा जगें केली देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कधीं हा संबंध तोडिसी तें नेणें । आठवूनि मनें पाय असें ॥ ध्रु. ॥ आणिकांची येती अंतरा अंतरें । सुखदुःख बरेंवाइट तीं [पं. ते.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घडे एकांताचा वास । तरिच या नास संबंधाचा ॥ ३ ॥

३१३९. धनवंत एक बहिर [पं. बहिरट.] अंधळे । शुभ्र कुष्ठ काळे भोग अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. "प्रारब्धगति० हातीं आहे सूत्र०". दे. परारब्धगति.] प्रारब्धाची गति न कळे विचित्र । आहे हातीं सूत्र विठोबाचे ॥ ध्रु. ॥ आणीक रोगांचीं नांवें घेऊं [पं. सांगों.] किती । अखंड असती जडोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नष्ट संचिताचें दान । पावे खातां पण सुख नेदी ॥

३१४०. भेदाभेदताळा न घडे घालितां । आठवा रे आतां नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें एक केलें अवघें होय सांग । अच्युताच्या योगें [पं. संगें नामच्छंदें. त. योगें नामच्छंदें.] नामें छंदें ॥ ध्रु. ॥ भोंवरे खळाळ चोर वाटा घेती । पावल मारिती सिबेपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणें येथें भाषेंविण पार । न पविजे सार हें चि आहे ॥ ३ ॥

३१४१. जे गाती अखंड विठ्ठलाचे गीत । त्यांचे पायीं चित्त ठेवीन मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयांसी आवडे विठ्ठलाचें नाम । ते माझे परम प्राणसखे ॥ ध्रु. ॥ जयांसी विठ्ठल [पं. आवडे विठ्ठल.] आवडे लोचनीं । त्यांचें पायवणी स्वीकारीन ॥ २ ॥ विठ्ठलासी जिहीं दिला सर्व भाव । त्यांच्या पायीं [पं. जीवठेवीन मी ।.] ठाव मागईन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रज होईन चरणींचा । ह्मणविती त्यांचा हरिचे दास ॥ ४ ॥

३१४२. [दे. त. या दोहों प्रतींत हा अभंग दुबार आहे. अक्षरवटिका ह्मणजे शुद्धःशुद्धलेख मात्र सारखा नाहीं.] काय तो विवाद असो भेदाभेद । साधा परमानंद एका भावें ॥ १ ॥ निघोनि आयुष्य जातें हातोहात । विचारीं पां हित लवलाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावभक्ति हे कारण । नागवी भूषण दंभ तो चि ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३१४३. देवकीनंदनें । केलें आपुल्या चिंतनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज आपुलिया ऐसें । मना लावूनियां पिसें ॥ ध्रु ॥ गोवळे गोपाळां । केलें लावूनियां चाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संग । केला दुरि नव्हे मग ॥ ३ ॥

३१४४. माझिया [पं. जीवाची.] जीवासी हे चि पैं विश्रांति । तुझे पाय चित्तीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भांडवल गांठी [पं. जालेंसे पुरतें.] आलें सपुरतें । समाधान चित्तें मानियेलें ॥ ध्रु ॥ उदंड [पं. उच्चारु.] उच्चारें घाताला पसरु । रूपावरी भरु आवडीचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज भक्तीची आवडी । [पं. अभेद०.] अभेदीं तांतडी नाहीं ह्मूण [पं. ह्मणे.] ॥ ३ ॥

३१४५. एकविध आह्मी न धरूं पालट । न संडूं ते [पं. हे.] वाट सांपडली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणवूनि केला पाहिजे सांभाळ । माझें बुद्धीबळ पाय तुझे ॥ ध्रु ॥ बहुत न कळे बोलतां प्रकार । अंतरा अंतर साक्ष असे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आगा जीवींच्या [दे. जीवांच्या.] जीवना । तूं चि नारायणा साक्षी माझा ॥ ३ ॥

३१४६. राहो ये चि ठायीं । माझा भाव तुझे पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन नामाचें चिंतन । जाऊं नेदीं कोठें मन ॥ ध्रु ॥ देईन ये रसीं । आतां बुडी सर्वविशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । साटी करोनियां जीवा ॥ ३ ॥

३१४७. तैसे [पं. नव्हे. दे. नहों.] नव्हों आह्मी विठ्ठलाचे [पं. विठोबाचे.] दास । यावें आणिकांस काकुलती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु॥ स्वामिचिया सत्ता ठेंगणें सकळ । आला कळिकाळ हाताखालीं ॥ ध्रु ॥ अंकिताचा असे अभिमान देवा । समर्पूनि हेवा असों पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां इच्छेचें खेळणें । कोड [पं. कोडें नारायण.] नारायणें पुरवावें ॥ ३ ॥

३१४८. मोक्ष देवापाशीं नाहीं । लटिक्या घाईं विळवतें [पं. विवळतो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय खरें न धरी शुद्धी । गेली बुद्धी भ्रमलें ॥ ध्रु ॥ अहंकारास [पं. अहंकारा.] उरलें काई । पांचांठायीं हें वांटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुंथे भारें । लटिकें खरें मानुनियां ॥ ३ ॥

३१४९. आपला तो एक देव करुनि घ्यावा । तेणेंविण जीवा सुख [पं. नाहे.] नव्हे ॥ १ ॥ ध्रु. ॥ येर [दे. तें.] तीं माइकें दुःखाचीं जनितीं । नाहीं आदिअंतीं [पं. अवसानीं.] अवसान ॥ ध्रु ॥ अविनाश करी आपुलिया ऐसें । लावीं मना पिसें गोविंदाच्या [पं. गोविंदाचें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एका मरणें चि सरें । उत्तम चि उरे कीर्ति मागें ॥ ३ ॥

३१५०. आजिचें हें मज तुह्मीं कृपादान । दिलें संतजन मायबापीं ॥ १ ॥ आलीं मुखावाटा अमृतवचनें । [पं. उत्तीर्णता येणें०.] उत्तीर्ण तीं येणें नव्हे जन्में ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं उदार कृपाळ । शृंगारिलें बाळ कवतुकें ॥ ३ ॥

३१५१. स्तुती अथवा निंदा करावी देवाची । अधम तो वेची व्यर्थ वाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आइकोनि होती बहिर हे बोल । वेचूनि ते मोल नरका जाती ॥ ध्रु ॥ इह लोकीं थुंका [पं. पडो.] उडे तोंडावरी । करणें अघोरीं वास लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप वाचेऐसें निकें । भरलें नरकें निंदेसाटीं ॥ ३ ॥

३१५२. लोह कफ गारा सिद्ध हे सामुग्री । [दे. त. आग्न.] अग्नि टणत्कारी दिसों येतो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगावें तें काई सांगावें तें काई । चिता [त. वीता.] होय ठायीं अनुभव तो ॥ ध्रु ॥ अन्नें सांगों येतो तृप्तीचा

विषयानुक्रम

अनुभव । करूनि उपाव घेऊं हेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मिळे जीवनीं जीवन । तेथें कोणा कोण नांव [पं. नांवें.] ठेवी ॥ ३ ॥

३१५३. बाळाचें जीवन । माता जाणें भूक तान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं विनवणी । असों मस्तक चरणीं ॥ ध्रु० ॥ ठेविलिये ठायीं । चित्त ठेवुनि असें पायीं ॥ २ ॥ करितों हे सेवा । चिंतन सर्वां ठायीं देवा ॥ ३ ॥ न्यून तें चि पुरें । [पं. करोनि घ्यावें] घ्यावें करोनि दातारें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बुद्धि । अल्प असे अपराधी ॥ ५ ॥

३१५४. जाणतों समये । [पं. परमित.] परि मत कामा नवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी सांगावें तें बरें । देवा सकळ विचारें [पं. विचार.] ॥ ध्रु० ॥ फुकाचिये पुसी । चिंता नाहीं होते ऐसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे । धर पाय मज साहे ॥ ३ ॥

३१५५. द्वारपाळ विनंती करी । उभे द्वारीं राउळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया शरणागता । वाहों चिंता नेदावी [पं. न द्यावी.] ॥ ध्रु० ॥ वचना या चित्त द्यावें । असो ठावें पायांसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणें कृपासिंधू । दीनबंधू केशवा ॥ ३ ॥

३१५६. दोहीं वाहीं आह्मां वास । असों कास घालूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोल बोलों उभयतां । स्वामीसत्ता सेवेची ॥ ध्रु० ॥ एकसरें आज्ञा केली । असों चाली ते नीती [पं. गीति.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोहारितों । आहें होतों ते ठायीं ॥ ३ ॥

३१५७. ऐका जी देवा माझी विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सन्निध पातलों सांडूनियां [पं. टाकोनियां.] शंका । सन्मुख चि एकाएकीं पुढें ॥ ध्रु० ॥ जाणविलें कोठें पावे पायांपाशीं । केली या जिवासी साटी ह्मूण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे हातीं द्या उद्धार । करीं करकर ह्मणवूनि ॥ ३ ॥

३१५८. बैसलों तों कडियेवरी । नव्हें दुरी वेगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडलें हें बहुवा [पं. बहुता.] दिसां । आतां इच्छा पुरवीन ॥ ध्रु० ॥ बहु होता [पं. जाला होता.] जाला सीण । नाहीं क्षण विसांवा ॥ २ ॥ दुःखी केलें मीतूंपणें । जवळी नेणें होतें तें ॥ ३ ॥ पाहात जे होतों वास । ते चि आस पुरविली ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मायबापा । झणी कोपा विठ्ठला ॥ ५ ॥

३१५९. तुझें नाम मुखी तयासी विपत्ति । आश्चर्य हें चित्तीं वाटतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जाणों काय [पं. देवा.] होसील निजला । नेणों जी विठ्ठला मायबापा ॥ ध्रु० ॥ भवबंधनाचे तुटतील फांसे । तें कां येथें [पं. ऐसें.] असे अव्हेरिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें दचकलें मन । वाटे वांयांविण श्रम [पं. सीण.] केला ॥ ३ ॥

३१६०. सेवकें करावें सांगितलें काम । सिपयाचा तो धर्म स्वामी राखे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय देवा नेणों आलें गांढेपण । तुह्मी शक्तिहीन जाले दिसां ॥ ध्रु० ॥ विष्णुदास आह्मी निर्भर ज्यावळें । तें दिसे या काळें अव्हेरिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मूळ पाठवा लौकरी । किंवा करूं हरी काय सांगा ॥ ३ ॥

३१६१. खेळतां [पं. खेळता निजभावें समर्थाचें बाळ ।.] न भ्यावें समर्थाच्या बाळें । तयाच्या सकळ सत्तेखालीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी लेवविला शोभे अळंकार । नाहीं तरी भार [पं. मानाविण.] मानाविण ॥ ध्रु० ॥ अवघी च दिशा

विषयानुक्रम

असावी मोकळी । मायबाप बळी ह्मणऊनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें ऐसें आहे देवा । ह्मणऊनि सेवा समर्पिली ॥ ३ ॥

३१६२. निरंजनीं [दे. त. निरांजनीं.] एकटवाणें । संग नेणें दुसरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा चाळविलें कैसें । लावुनि पिसें गोवळें ॥ ध्रु ॥ [त. लपविंल.] लपलें अंगें अंग । दिला संग होता तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हतें ठावें । जालें भावें वाटोळें ॥ ३ ॥

३१६३. नव्हती भेटी तों चि बरें । होतां चोरें नाडिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघियांचा केला झाडा । रिता वाडा खोंकर ॥ ध्रु ॥ चिंतनाचें मूळ चित्त । नेलें वित्त हरूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मूळा आलें । होतें केलें तैसें चि ॥ ३ ॥

३१६४. जये ठायीं आवडी ठेली । मज ते बोली न संडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरवावें जीवींचें कोड [पं. कोडें.] । भेटी गोड तुज मज ॥ ध्रु ॥ आणिलें तें [पं. “तें नाहीं.”] येथवरी । रूप दुरी न करावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणा । सेवाहीना धिम वृत्ति ॥ ३ ॥

३१६५. सरलियाचा सोस मनीं । लाजोनियां राहिलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीनें बोलावितों । येथें तें तों लपावें ॥ ध्रु ॥ माझें तें चि मज द्यावें । होतें भावें जोडिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें विश्वंभरा । आळीकरा बुझावा ॥ ३ ॥

३१६६. नाचावेंसें वाटे मना । छंद गुणा अधीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चेष्टविलीं माझीं गात्रें । सप्तासूत्रें [त. हालविती.] हालती ॥ ध्रु ॥ नामरूपें रंगा आलीं । ते चि चाली स्वभावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगे । अंग संगें [पं. कवळिलीं.] कवळिलें ॥ ३ ॥

३१६७. खेळतों ते [पं. ‘ते” नाहीं.] खेळ पायांच्या प्रसादें । नव्हती हीं [पं. ते.] छंदें नासिवंतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा मायबाप उभा विटेवरी । कबतुकें करी कृपादान ॥ ध्रु ॥ प्रसादाची वाणी [पं. वदती उत्तरें.] वदे तीं उत्तरें । नाहीं मतांतरें जोडियेलीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रस [पं. वाढी तया.] वाढितिया अंगें । छाया पांडुरंगें केली वरी ॥ ३ ॥

३१६८. अखंड मुडतर । सासुरवास करकर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याची [पं. जालिया.] जाली बोळवण । आतां न देखों तो शीण बहुतांची दासी । तये घरीं सासुरवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुळें । खंड जाला [पं. एक वेळे.] एका वेळें ॥ ३ ॥

३१६९. अवघा भार वाटे देवा । संतसेवा न घडतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कसोटी हे असे हातीं । सत्य भूतीं भगवंत ॥ ध्रु ॥ चुकलोंसा दिसें पंथ । गेले संत तो ऐसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोंग वांयां । कारण या अनुभवें ॥ ३ ॥

३१७०. आतां तुह्मी कृपावंत । साधु संत जिवलग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोमटें तें करा माझें । भार ओझें तुह्मांसी ॥ ध्रु ॥ वंचिलें तें पायांपाशीं । नाहीं यासी वेगळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोडिल्या गांठी । दिली मिठी पायांसी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३१७१. सुख वाटे परी वर्म । धर्माधर्म न कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गायें नाचें एवढें जाणें । विठ्ठल ह्मणे निर्लज्ज ॥ ध्रु ॥ अवघें माझें एवढें धन । साधन ही [पं. हे.] सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायां पडें । तुमच्या कोडें संतांच्या ॥ ३ ॥

३१७२. धरिलीं जीं होतीं चित्तीं । डोळां [पं. ते.] तीं च दिसती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आलें [पं. आवडीसी.] आवडीस फळ । जालें कारण सकळ ॥ ध्रु ॥ घेईन भातुकें । मागोनियां कवतुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. लंड.] लाड । विठोबा पुरवील [पं. पुरविलें कोडे] कोड ॥ ३ ॥

३१७३. बहुतां दिसांची आजि जाली भेटी । जाली होती तुटी काळगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें [दे. सावकासें.] सावकाश घेईन ते धणी । गेली अडचणी उगवोनि ॥ ध्रु ॥ बहु दुःख दिलें होतें घरीं कामें । वाढला हा [दे. श्रमश्रमें] श्रमें श्रम होता ॥ २ ॥ बहु दिस होता पडिला [पं. सांडिला.] मारग । क्लेशाचा त्या [पं. तो.] त्याग आजि जाला ॥ ३ ॥ बहु होती [पं. केली होती.] केली सोंगसंपादणी । लौकिकापासूनि निर्गमलें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे येथें जालें अवसान । परमानंदीं मन विसावलें ॥ ५ ॥

३१७४. पुत्र जाला चोर । मायबापा हर्ष थोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां काशासाटीं जोडी । हाट [त. दाटे. प. घोटे गुडघे घडी०] घाटे गुंडगे घडी ॥ ध्रु ॥ ऐते अपाहार । आणूनियां भरी घर ॥ २ ॥ मानिली निश्चिंती । नरका जावया उभयतीं ॥ २ ॥ झोडाझोडगीचे पोटीं । फळें वीजें तीं [पं. ते करंटीं] करंटीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बेट्या । भांडवल न लगे खट्या ॥ ५ ॥

३१७५. एवढी अपकीर्ती । ऐकोनियां फजीती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरि दाविल [पं. दाखवील.] वदन । थुंका थुंका तो देखोन ॥ ध्रु ॥ काळिमेचें जिणें । जीऊनियां राहे सुनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुण । दरुषणें अपशकुन ॥ ३ ॥

३१७६. पुंडलीक भक्तराज । तेणें साधियेलें काज । वैकुंठींचें निज । परब्रह्म आणिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंग बाळमूर्ति । [पं. गाईगोपाळ सांगातीं.] गाईगोपाळां संगती । येऊनियां प्रीति । उभें सम चि राहिलें ॥ ध्रु ॥ एका आगळें [दे. त. अक्षर वैकुंठ०.] अक्षरें । भूवैकुंठ चि दुसरें । ह्मणविती येरें । परि तीं ऐसीं नव्हेती ॥ २ ॥ पाप पंचक्रोशीमधीं । येऊं [दे. त. येऊ न सकेचिना आधीं.] न सके चि कधीं । कैंची तेथें विधि- । निषेधाची वसति ॥ ३ ॥ पुराणें [पं. बोलती.] वदती ऐसें । चतुर्भुज तीं मानसें । सुदर्शनावरी वसे । रीग [पं. परि ते न बुडे कल्पांतीं. त. न बुडे कल्पांतीं.] न घडे कल्पांतीं ॥ ४ ॥ महाक्षेत्र हें पंढरी । अनुपम्य [दे. इयेची.] इची थोरी । धन्य धन्य वारकरी । तुका ह्मणे तेथींचे ॥ ५ ॥

३१७७. देह मृत्याचें भातुकें । कळों आलें कवतुकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मानियेलें सार । हें चि वाटतें आश्चर्य ॥ ध्रु ॥ नानाभोगांचीं संचितें । करूनि ठेविलें [पं. ठेविली.] आइतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोडीं । उगवूं न सकती बापुडीं ॥ ३ ॥

३१७८. [पं. त्याग.] त्यागें भोग माझ्या येतील अंतरा । मग मी दातारा काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां असो तुझे पायीं हे मोटळें [पं. मोटाळें.] । इंद्रियें [पं. सकळ काया मनें.] सकळें काया मन ॥ ध्रु ॥ सांडीमांडी विधिनिषेधाचा ठाव । न कळतां भाव जाइल वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां नको उजगरा । लपवीं दातारा अंगीं मज ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३१७९. दावूनियां बंड [पं. मांड । पुरे न करिती भांड ॥.] । पुरे न करी तें भांड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो जळो तैसें जिणें । [पं. फटमर.] फटमरे लाजिरवाणें ॥ ध्रु ॥ घेतलें तें [पं. तैस.] सोंग । बरवें संपादावें सांग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धीरें । देव [दे. देवें नुपेक्षिलें खरें.] नुपेक्षील खरें ॥ ३ ॥

३१८०. न पालटे जाती जीवाचिये साटीं । [पं. बाह्य.] बाहे तें चि पोटीं दावी वरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरी [पं. अंतर सबाह्य.] सबाहीं सारिखा चि रंग । वीट आणि भंग नाहीं रसा ॥ ध्रु ॥ [पं. घणाचिये घाई.] घणाचिया घायें पोटीं शिरे हिरा । सांडूं नेणे धीरा आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. कढ.] कढे करावी शीतळ । ऐसें जातिबळ चंदनाचें ॥ ३ ॥

३१८१. दिली मान तरी नेघावी [पं. न घ्यावी.] शत्रूची । शरण आलें [त. त्याची.] त्यासी जतन जीवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समर्थासी असे विचाराची आण । भलीं पापपुण्य विचारावें ॥ ध्रु ॥ काकुळतीसाटीं सत्याचा विसर । पडिलें अंतर न पाहिजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यश कीर्ति आणि मान । करितां जतन देव जोडे ॥ ३ ॥

३१८२. विचारिलें आधीं आपुल्या मानसीं । वांचों येथें कैसीं कोण्या द्वारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तंव [पं. साह्य जाला.] जाला साह्य हृदयनिवासी । बुद्धि दिली ऐसी [पं. नाश.] नास नाहीं ॥ ध्रु ॥ उद्वेगाचे होतों पडिलों समुद्रीं । कोणे रीती तरी पाविजेल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःखें आला आयुर्भाव । जाला बहु जीव कासावीस ॥ ३ ॥

३१८३. आपुलें वेचूनि खोडा घाली पाव । ऐसे [पं. ऐसा तो हा जीव हीनबुद्धि ।.] जया भाव हीनबुद्धि ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषयांच्या संगें आयुष्याचा नास । पडियेलें ओस स्वहिताचें ॥ ध्रु ॥ भुलल्याचें अंग [दे. पं. आपण्या.] आपणा पारिखें । छंदा च सारिखें वर्ततसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःख उमटे परिणामीं । लंपटासी कामीं रतलिया ॥ ३ ॥

३१८४. केलें शकुनें प्रयाण । आतां मागें फिरे कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय तैसें होय आतां । देह [पं. देहबळ.] बळी काय चिंता ॥ ध्रु ॥ पडिलें पालवीं । त्याचा धाक वाहे जीवीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीणें । देवा काय हीनपणें ॥ ३ ॥

३१८५. आळणी ऐसें कळों आलें । त्यासी भलें मौन [दे. त. मौन्य.] चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये कांहीं वेचूं वाणी । वेडे घाणीसांगातें ॥ ध्रु ॥ वेगळें तें देहभावा । भ्रम जीवा माजिरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कवतुक केलें । किंवा भलें दवडितां ॥ ३ ॥

३१८६. चित्ताचा चाळक । त्याचें उभय सूत्र एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाचवितें [पं. नाच्छंदें.] नानाछंदें । सुखें आपुल्या विनोदें ॥ ध्रु ॥ चंद्र कमळणी । नाहीं धाडीत सांगोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उठी । लोह चुंबकाचे दृष्टी ॥ ३॥

३१८७. करितां तडातोडी । वत्सा माते सोई ओढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वारित्याचा.] करित्याचा आग्रह उरे । एक एकासाटीं झुरे ॥ ध्रु ॥ भुके इच्छी अन्न । तें ही त्यासाटीं निर्माण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती । एक एकाचिये चित्तीं ॥ ३ ॥

३१८८. निघालें दिवाळें । जालें देवाचें वाटोळें ॥ १ ॥ ॥ध्रु. ॥ आतां वेचूं नये वाणी । विचारावें मनिच्या मनीं ॥ ध्रु ॥ गुंडाळिलीं पोतीं । भीतरी लावियेली वाती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करा । ऐसा [पं. राहो.] राहे माजी घरा ॥ ३ ॥

३१८९. तीर्थाचिये [दे. तीर्थाचिये आस । पंथ तो निट देव ।.] पंथें चाले तो निदैव । पाविजेतो ठाव अंतराय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि भलें निश्चळ चि स्थळीं । मनाचिये मुळीं बैसोनियां ॥ ध्रु ॥ संकल्पारूढ तें [पं. पराधीन जीणें.] प्रारब्धें चि जिणें । कार्य चि [पं. कारण.] कारणें वाढतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. नाहीं कामा एक०.] कामा नाहीं एक मुख । जिरवितां सुख होतें पोटीं ॥ ३ ॥

३१९०. क्षणक्षणा हा चि करावा विचार । तरावया पार भवसिंधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाशिवंत देह [पं. जाणारे.] जाणार सकळ । आयुष्य खातो काळ सावधान ॥ ध्रु ॥ संतसमागमीं धरूनि आवडी । करावी तांतडी परमार्थी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त. येह लोकीच्या.] यहलोकींच्या वेव्हारें । नये डोळे धुरें भरूनि राहों ॥ ३ ॥

३१९१. कोणाशीं विचार करावा सेवटीं । एवढ्या लाभें तुटी जाल्या तरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळितो शूर आला घावडाव । पुढें दिला पाव न करी मागें ॥ ध्रु ॥ घात तो या नांवें येथें अंतराय । अंतरल्या पाय गोविंदाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. गडसंधीचा.] गडसंदीचा हा ठाव । केला तो उपाव कार्या येतो ॥ ३ ॥

३१९२. असा जी सोंवळे । आहां तैसे चि निराळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मीं नयों तुमच्या वाटा । काय लटिका चि [पं. ताटा.] ताठा ॥ ध्रु ॥ चिंतन चि पुरे । काय सलगी सवें धुरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । नका नावडे ते सेवा ॥ ३ ॥

३१९३. अहंकार तो नासा भेद । जगीं निंद्य [दे. निंदे.] ओंवळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नातळे तो धन्य [पं. त्यासी.] यासी । जाला वंशीं [दे. वंषीं. त. वंसीं.] दीपक ॥ ध्रु ॥ करवितो [पं. ब्रह्महत्या । नेदी आत्या आतळों ॥.] आत्महत्या । नेदी सत्या आतळों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुरुगुरी । माथां थोरी धरोनि ॥ ३ ॥

३१९४. इच्छिलें ते शकुनवंती । होय देती तात्काळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षीरा नीरा निवाड करी । वरावरी विठ्ठल ॥ ध्रु ॥ भाग्याविण कैचें फळ । अंतर मळमूत्राचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणें संचित कुडें । तें बापुडें करीतसे ॥ ३ ॥

३१९५. काशासाटीं आह्मी जाळिला संसार । न करा [पं. करावा.] विचार ऐसा देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें नेणों तुह्मां करवतें उदास । माझा प्रेमरस मंगावया ॥ ध्रु ॥ समर्पूनि ठेलों देह हा सकळ । धरितां विटाळ न लजा माझा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघी मोकलूनि आस । फिरतों उदास कोणासाटीं ॥ ३ ॥

३१९६. नाहीं तुह्मां कांहीं लाविलें मागणें । कांटाळ्याच्या भेणें त्रासलेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एखादिये परी टाळावीं करकर । हा नका विचार देखों कांहीं ॥ ध्रु ॥ पायांच्या वियोगें [दे. त. प्राणासवेंसाटी.] प्राणासवसाटी । [दे. पं. ने घवेसी.] नेघेवेसी तुटी जाली आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां [दे. मागेन.] मागणें तें आतां । हें चि कृपावंता चरणीं वास ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३१९७. जग अमंगळ । लागे देखतां विटाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धर्म भूतांचीं ते दया । [पं. संत.] सत्य कारण ऐसीया ॥ ध्रु ॥ नव्हे माझें मत । साक्षी करूनि सांगें संत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवें । दावी उमटूनि अनुभवें ॥ ३ ॥

३१९८. दंड अन्यायाच्या माथां । देखोनि करावा सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये उगे बहुतां घाटूं । सिसें सोनियांत आटूं ॥ ध्रु ॥ पापपुण्यासाठीं । नीत केली [पं. आतां.] सत्ता खोटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । दोष कोणाचा तो दावा ॥ ३ ॥

३१९९. आह्मी [पं. आह्मी पतितपावन ।.] पापी तूं पावन । हें तों पूर्वापार [पं. पूर्वापर.] जाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नवें करूं नये जुनें । सांभाळावें ज्याचें तेणें ॥ ध्रु ॥ [पं. मिरासीचा ठाव । राखा करोनि उपाव ॥.] राखावा तो ठाव । मिरासी करोनि उपाव ॥ २ ॥ वादें मारी हाका । देवा [पं. ऐकवीतो.] आइकवी तुका ॥ ३ ॥

३२००. पाडावी ते बरी । गांठी धुरेसवें [पं. करी.] खरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये मरों लंडीपणें । काय बापुडें तें जिणें ॥ ध्रु ॥ लुटावें भांडार । तरी जया नाहीं पार ॥ २ ॥ तुका ह्मणें नांवें । कीर्ती आगळीनें ज्यावें ॥ ३ ॥

३२०१. [पं. भोजन.] भजनें चि जालें । मग जीवाचें काय आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येऊं नेदावी पुढती । आड भयाची ते जाती ॥ ध्रु ॥ करितां सरोबरी [पं. सरोभरी.] । कांहीं न ठेवावी उरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शूर । व्हावे धुरेसीं च [दे. धुरे.] धुर ॥ ३ ॥

३२०२. जन्मांतरीं शुद्ध नाहीं आचरण । यालागीं चरण अंतरले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोडवलें संचित येणें जन्में पाहतां । आतां पंढरिनाथा कृपा करीं ॥ ध्रु ॥ पतिपावन ब्रिद [पं. "ब्रिद" नाहीं.] साच करीं देवा । यालागीं [पं. कुडावा.] कुढावा करीं माझा ॥ २ ॥ अपराधी पातकी दुष्ट दुराचारी । [दे. पं. अहाळलों.] आहाळलों भारी संवसारें ॥ ३ ॥ कामक्रोध आदि कल्पनेच्या त्रासें । तुज न पवें ऐसें [पं. जालों.] जालें देवा ॥ ४ ॥ हा ना तोसा ठाव जाला पांडुरंगा । नये चि उपेगा काय करूं ॥ ५ ॥ आपुलिया नांवा धांवणिया धांवें । लवकरी यावें तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

३२०३. [दे. प्रेमभेटी.] प्रथमभेटी आळिंगण । मग चरण वंदावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा माझा भोळा बाप । हरी ताप कवळोनि ॥ ध्रु ॥ न सांगतां [दे. त. संगतां.] सीण भाग । पांडुरंग जाणतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंतें । द्यावें भातें न मागतां ॥ ३ ॥

३२०४. वचनाचा अनुभव हातीं । बोलविती देव मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि हें न कळे अभाविकां । जडलोकां जिवांसी ॥ ध्रु ॥ अश्रुत [पं. अनश्रुत.] हे प्रसादिक । कृपा भीक स्वामीची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरावरी । जातों तरी सांगत ॥ ३ ॥

३२०५. कां रे तुह्मीं ठेवा बहुतां निमित्तें । माझिया संचितें वोडवलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्तिप्रेमगोडी बैसली जिव्हारीं । आनंद अंतरीं येणें झाला ॥ ध्रु ॥ पुसिलें पडळ तिमिर [दे. त. पं. त्रिमिर.] विठ्ठलें । जग चि भरलें ब्रह्मानंदें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलों कामनेवेगळा । आवडी गोपाळावरी वसे ॥ ३ ॥

३२०६. आसन शयन भोजन गोविंदें । भरलें आनंदें त्रिभुवन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघियां केली काळें तडातोडी । [दे. त. अवश्वरु.] अवसर घडी पुरों नये ॥ ध्रु ॥ वांटणी घातले शरीराचे भाग । दुजियाचा लाग

विषयानुक्रम

खंडियेला ॥ २ ॥ आवडीच्या आलें आहारासी रूप । पृथक संकल्प मावळले ॥ ३ ॥ काम तरी क्रोध बुद्धि मन नासे । भ्रमाचे वोळसे गिळिले शांती ॥ ४ ॥ तुका म्हणे मना श्रीरंगाचा रंग । बैसला अभंग एकविध ॥ ५ ॥

३२०७. ज्वरल्यासी काढा औषध पाचन । मूढां नारायण [दे. श्रमवितो.] स्मरवितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भवव्याधि येणें तुटेल रोकडी [पं. रोकडा.] । करूनियां [पं. झाडा.] झाडी निश्चयेसी ॥ ध्रु. ॥ आणिकां उपायां अनुपान कठिण । भाग्यें वरें सीण शीघ्रवत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला उघडा पसारा । भाग्य आलें घरा दारावरी ॥ ३ ॥

३२०८. जपाचें निमित्त झोपेचा पसरु । देहाचा [पं. देतां हा विचारु पाडूनियां.] विसरू पाडूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं [पं. ऐसें तें भजन.] तीं भजनें अमंगळवाणी । सोंगसंपादणी [पं. भोरप्याची.] बहुरूप्याची ॥ ध्रु. ॥ सेवेसी [दे. त. सेवेविशीं केलें लोभा०.] विकिलें लोभाचिये [पं. आशे.] आसे । तया कोठें असे उरला देव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मानदंभ जया चित्तीं । तयाची फजीती करूं आह्मी ॥ ३ ॥

३२०९. परद्रव्य परकांता । नातळे नयाचिया चित्ता । आणि कर्मी तो तत्वता । बांधला न वजाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा अनुभव रोकडा । विश्वासीतो जीवा जोडा । एकांत त्या पुढां । अवया करी उकल ॥ ध्रु. ॥ सकट आंबलें तें [पं. "तें" नाहीं.] अन्न । शोधी तें चि मद्यपान । विषमानें भिन्न । केलें शुद्धाशुद्ध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नित । बरवें अनुभवें उचित । तरी काय हित । मोलें घ्यावें लागतें ॥ ३ ॥

३२१०. भूक पोटापुरती । तृष्णा [पं. भरी.] भरवी वाखती । करवी फजीती । हांवें भार वाढला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुळिकेसी लांस फांस । डोई [पं. दाढी डोई.] दाढी बोडवी दोष । अविहितनाश । करवी वजन [पं. वचन.] चुकतां ॥ ध्रु. ॥ विधिसेवनें [त. विधिसेवन.] विहितें । कार्यकारणापुरतें । न बाटे जो चित्तें । अधमांच्या तो त्यागी ॥ २ ॥ आज्ञापालणें ते सेवा । भय धरोनियां जीवा । तुका ह्मणे ठेवा । ठेविला तो जतन ॥ ३ ॥

३२११. कळे न कळे त्या धर्म । ऐका सांगतों रे वर्म । माझ्या विठोबाचें नाम । अटाहासें उच्चारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो या दाखवील वाटा । तया [पं. जया.] पाहिजे त्या नीटा । कृपावंत मोटा । पाहिजे तो कळवळा ॥ ध्रु. ॥ पुसतां चुका होतो वाटा । सवें बोळावा [पं. बोळवा.] गोमटा । मोडों नेदी कांटा । घेऊं सांटा चोरासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोल । न लगे द्यावें वेचावे [त. वेचा.] बोल । विठ्ठल विठ्ठल । ऐसा छंद मनासी ॥ ३ ॥

३२१२. तरी कां वोळगणे । राजद्वारीं होती सुने ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं दावुनि निष्कामता । पोकळ पोकळी ते वृथा ॥ ध्रु. ॥ कायसा मोकळ । भोंवतें शिष्यांचें गाबाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ढाळे । [पं. बाह्यरंग ते निराळे ।.] बाहेर गुदे तें निराळें ॥ ३ ॥

३२१३. हरिच्या दासां सोपें वर्म । सर्व धर्म पाउलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कडिये देव [पं. वाहे खांदी.] बाहेर खांदी । वैष्णव मांदी कीडेसी ॥ ध्रु. ॥ सरती [दे. सतंत ते आटा ०.] येणें आटाआटी । नाहीं तुटी लाभाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समाधान । सदा मन आमुचें ॥ ३ ॥

३२१४. भूतांचिये नांदे जीवीं । गोसावी च सकळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षणक्षणां जागा ठायीं । दृढ पायीं विश्वास ॥ ध्रु. ॥ दावूनियां सोंग दुजें । मंतर बीजें वसतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणे धने । धरी तें वर्म चिंतन ॥ ३ ॥

३२१५. संत आले घरा। तों मी अभागी दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासयानें पूजा करूं। चरण हृदयीं च धरूं ॥ ध्रु. ॥ काया कुरवंडी। करुन ओंवाळून सांडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावें। हात जोडीं असो ठावें ॥ ३ ॥

३२१६. भेद तुटलियावरी। आह्मी तुमचीं च हो [पं. "हो" नाहीं.] हरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पाळावे पाळावे। आह्मां लडिवाळांचे लळे ॥ ध्रु. ॥ आणिकांची देवा। नाहीं जाणत चि सेवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हेवा। माझा हेत पायीं देवा ॥ ३ ॥

३२१७. आमुची विश्रांति। [पं. तुझे. त. 'आमुची विश्रांति॰' हा अभंग दुबार (अभंग ३२२६ व ३९६७ पाहा) आहे, त्यापैकीं दुसऱ्या ठिकाणीं 'तुझे' असें आहे. दे. 'आमुची विश्रांति॰' हा अभंग दुबार (दे. भा. २, अ. १०७ व ९०५ पाहा) आहे, त्यापैकीं दुसऱ्या ठिकाणीं 'तुझ्यारूपें कमळापति' असें आहे.] तुमचे चरण कमळापती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढती पुढती नमन। घालूंनियां लोटांगण ॥ ध्रु. ॥ हें चि एक जाणें। काया वाचा आणि मनें ॥ २ ॥ नीच [दे. हा अभंग दोनदां आढळतो (टीप ८ पाहा) त्यांपैकी दुसऱ्या ठिकाणीं 'जाणा' असें आहे.] जनालोकां। [पं. तळील.] तळिले पायेरीस तुका ॥ ३ ॥

३२१८. विनवितों सेवटीं। आहे तैसें माझे पोटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कंठीं राहावें राहावें। हें चि मागतसें भावें ॥ ध्रु. ॥ पुरली वासना। येणें होइल नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जो देहाडा। तो चि वर्णीन पवाडा ॥ ३ ॥

३२१९. आवडीची सलगी पूजा। विषम दुजा भाव तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं उफराटीं वर्में। कळों भ्रमें न येती ॥ ध्रु. ॥ न लगे समाधान मोल। रुचती बोल प्रीतीचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एका जीवें। सूत्र [दे. व्होवें.] व्हावें गुंतलें ॥ ३ ॥

३२२०. बाळ माते लाते वरी। मारी तेणें संतोषे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख वसे चित्ता अंगीं। तें हें रंगीं मिळालें ॥ ध्रु. ॥ भक्षी त्याचा जीवमाग [पं. जीव मागे] । आला भाग तो बरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऋणानुबंधें। सांगे सुदें सकळां ॥ ३ ॥

३२२१. शिजल्यावरी जाळ। वांयां जायाचें तें मूळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा वारावा तो श्रम। [त. अतित्याई.] अतिशयीं नाहीं काम ॥ ध्रु. ॥ सांभाळावें वर्म। उचिताच्या काळें धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे। ऐसें कारणाचे वेळे ॥ ३ ॥

३२२२. उभा ऐल थडी। तेणें घालूं नये उडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें गेल्याचे उपाय। करावे ते केले काय ॥ ध्रु. ॥ दिसतें आहारीं। नये जाऊं ऐशावरी ॥ २ ॥ अळसाची धाडी। तुका ह्मणे बहु नाडी ॥ ३ ॥

३२२३. शक्ती द्याव्या [पं. द्यावी.] देवा। नाहीं [दे. पदार्थी.] पार्थिवांची सेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुख्य आहे ऐसा धर्म। जाणते हो जाणा वर्म ॥ ध्रु. ॥ मना पोटीं देव। जाणे जैसा तैसा भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सोसें। लागे लाविल्याचें पिसें ॥ ३ ॥

३२२४. कार्य चि कारण। तृष्णा पावविते [पं. वाढविते.] सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करुनि ऐसा संग। सोसें चि तूं पांडुरंग ॥ ध्रु. ॥ रूपीं नाहीं गोडी। हांवें हांवें ऊर फोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पडे भारी। ऐशा वरदळाचे थोरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३२२५. संसाराच्या नांवें घालूनियां शून्य । वाढता हा पुण्य केला धर्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिभजनें हें धवळिलें जग । चुकविला लाग कळिकाळाचा ॥ ध्रु ॥ कोणां ही नलगे साधनांचा पांग । करणें केला त्याग देहबुद्धी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख समाधि हरिकथा । नेणें भव्यव्यथा [दे. त. भवतेथा.] गाईल तो ॥ ३ ॥

३२२६. विश्वासिया नाहीं लागत सायास । रंग [पं. अनायासे रस अंगा॰.] अनायासें अंगा येतो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लेंकराच्या हातें घास मागे माता । वोरसोनि चित्ता सुख पावे ॥ ध्रु ॥ गौरव त्या [पं. तो.] मानी आरुषा वचनीं । भूषण ते वाणी मिरवावीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे सकळ ही साक्षी । माझा कई पक्षी पांडुरंग ॥ ३ ॥

३२२७. वैभवाचे धणी [पं. सकळ.] सकळां शरणागत । सत्यभावें चित्त अर्पिलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेदी उरों देव आपणावेगळें । भावाचिया बळें ठायाठाव ॥ ध्रु ॥ जाणोनि नेणोनि अंगा आली दशा । मग होय इच्छा आपणच ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरें धाकट्याचें जिणें । माता [पं. स्तनपान.] स्तनपानें वाढविते ॥ ३ ॥

३२२८. कईं ऐसी दशा येइल माझ्या आंगा । चित्त पांडुरंगा झुरतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाठवुनि देह पायांचें चिंतन । अवसान तें क्षण नाहीं मधीं ॥ ध्रु ॥ [पं. कई.] काय ऐसा पात्र होईन लाभासी । नेणों हृषीकेशी तुष्टईल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य मानीन संचित । घेईन तें नित्य प्रेमसुख ॥ ३ ॥

३२२९. नाहीं वागवीत जाणिवेचें ओझें । [दे. त. स्वामिसेवेकाजें.] स्वामिसेवा काज निर्धारु हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आज्ञा ते प्रमाण हा मनीं निर्धार । येणें फिटे भार निश्चयेसी ॥ ध्रु ॥ [पं. आळीकर.] आळीकरें आह्मी एकविध चित्तें । तैसें होऊं येतें मायबापें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी ये जातीची सेवा । घातलासे देवावरी भार ॥ ३ ॥

३२३०. काय नाहीं माझे अंतरीं वसति । व्यापक हा भूतीं [पं. सकळांच्या.] सकळां नांदे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्तासी प्रसाद होईल चळण । तें चि तें वळण मनासही ॥ ध्रु ॥ सर्व शक्ति जीवीं राहिल्या कुंटित । नाहीं केलें होत [त. हीत.] आपुलें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोरी खांब सूत्र्या हातीं । नाचवी नाचती जडें तैसीं ॥ ३ ॥

३२३१. देवाचें निर्माल्य कोण शिवे हातीं । संकल्पासी होती विकल्प ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाहिलें देह हें देवा एकसरें । होईल तें बरें तेणें [त. कोण्या.] द्वारें ॥ ध्रु ॥ होता भार त्याची निवारली खंती । येथें आतां रिती साटवण ॥ २ ॥ तुका ह्मे इच्छे पावविले कष्ट । ह्मणऊनि नष्ट दुरावली ॥ ३ ॥

३२३२. देव तीर्थ [पं. तीर्थी.] येर दिसे जया ओस । तोचि तया दोष जाणतिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया बरें फावे देवा चुकवितां । संचिताची सत्ता अंतराय [पं. अंतराया.] ॥ ध्रु ॥ शुद्धाशुद्धठाव पापपुण्याबीज । [पं. पावविलें.] पाववील दुजे फळभोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभराऐसें वर्म । चुकविल्या धर्म अवघे मिथ्या ॥ ३ ॥

३२३३. काय करूं सांगतां ही न [पं. नकळे तें वर्म ।.] कळे वर्म । उपस्थित भ्रम उपजवितो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन आधीं ज्याचें आलें होइल हातां । तयावरी सत्ता केली चाले ॥ ध्रु ॥ [त. पं. आभुकेचे.] अभुकेचे अंगीं चवी ना सवाद । मिथ्या ऐसा वाद दुराग्रह ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आप राखावें आपणा । संकोचों चि कोणा नये आतां ॥ ३ ॥

३२३४. अमृत अव्हेरें [पं. उंचबळे.] उचळलें जातां । विष आर्त्तभूतां आवश्यक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आदरासी मोल नये लावूं केजें । धीर शुद्धबीजें गोमटा तो ॥ ध्रु ॥ खऱ्याचिये अंगीं [दे. पं. आपणे.] आपणचि चाली । लावणी

विषयानुक्रम

[पं. लागली.] लाविली काय लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. चाड.] चाडे करा वेवसाव । आह्मांसी तो वाव धीर आहे ॥ ३ ॥

३२३५. अनुभवाचे रस देऊं आर्त्तभूतां । सोडूं चोजवितां पुढें पोतीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाचा प्रसाद रत्नाच्या ओवणी । शोभतील गुणीं आपुलिया ॥ ध्रु. ॥ आधीं भाव सार शुद्ध ते भूमिका । बीज आणि पिका चिंता नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचें नाम गुणवंत । तें नाहीं लागत पसरावें ॥ ३ ॥

३२३६. काय मज एवढा भार । हे वेव्हार [दे. त. चाळवाया.] चालवाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उकल तो जाणे धणी । मज भोजनीं कारण ॥ ध्रु. ॥ चिंता ज्याची तया शिरीं । लेंकरीं तें खेळावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवट झाला । देव या बोला भोगिता ॥ ३ ॥

३२३७. [दे. न गमे न गमे न गमे हरिविण । न मगे न मगे म मगे मेळवा०.] न गमे न गमे न गमे हरिविण । न गमे न गमे न गमे मेळवा शाम कोणी गे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तळमळ करी तैसा जीव जळाविण मासा । दिसती दिशा ओसा वो ॥ ध्रु. ॥ नाठवे भूक तान विकळ जालें मन । घडी जाय प्रमाण जुगा एकी वो ॥ २ ॥ जरी तुह्मी नोळखा सांगतें ऐका । तुकयाबंधूचा सखा जगजीवन ॥ ३ ॥

३२३८. विठ्ठला रे तुझे वर्णितां गुणवाद । विठ्ठला रे दग्ध जालीं पापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठला रे तुझें पाहातां श्रीमुख । विठ्ठला रे सुख जालें नयना ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठला रे तुज देतां आलिंगन । विठ्ठला तनमन निवाल्या बाह्या ॥ २ ॥ विठ्ठला रे तुझी ऐकतां कीर्ति । विठ्ठल हे [त. "हे" नाही.] विश्रांति पावले स्मरणें ॥ ३ ॥ विठ्ठला रे तुकयाबंधु ह्मणे देहभाव । विठ्ठला जीवीं पाव धरितां गेला ॥ ४ ॥

३२३९. एकांतीं लोकांतीं करूं गदारोळ । लेश तो ही मळ नाहीं येथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्यावें द्यावें आह्मीं आपुलिया सत्ता । न देखो पुसता दुजा कोणी ॥ ध्रु. ॥ भांडाराची किली माझे हातीं आहे । पाहिजे तो पाहें वान येथें ॥२ ॥ तुका ह्मणे आह्मां विश्वासाच्या बळें । ठेविलें मोकळें देवें येथें ॥ ३ ॥

३२४०. स्मरणाचे वेळे । व्हावें [पं. सावधान कळे.] सावध न कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिलों विषयांचे ओढीं । कोणी न दिसेसें काढी ॥ ध्रु. ॥ भांडवल माझें । वेच जालें भूमी ओझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । तूं चि धावें ऐसे वेळे ॥ ३ ॥

३२४१. पाहा हो देवा कैसे जन । भिन्न भिन्न संचितें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक नाहीं एका ऐसे । दावी कैसे शुद्ध हीन ॥ ध्रु. ॥ पंचभूतें एकी रासी । सूत्रें कैसीं खेळवी [पं. ओळखावीं.] ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे जो जे जाती । त्याची स्थिति तैसी ते ॥.] तुका ह्मणे जे जे जाती । तैसी स्थिति येतसे ॥ ३ ॥

३२४२. कोणाचिया न पडों छंदा । गोविंदासी आळवूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतांचीं बहु [पं. बहुत.] मतें । अवघे रिते [पं. रिती.] पोकळ ॥ ध्रु. ॥ घटापटा ढवळी मन । होय सीण न करूं तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंग । भरूं [पं. भागा आलें तें.] भाग आला तो ॥ ३ ॥

३२४३. एकवेळ करीं या दुःखावेगळें । दुरिताचें जाळें उगवूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवीन पाय हा माझा नवस । रात्री ही [पं. वो.] दिवस पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ बहु दूरवरी भोगविलें [त. भोगविले भोगे । आसां पांडुरंगे०. दे. भोगविले

विषयानुक्रम

भोग । आतां पांडुरंग.] भोगा । आतां पांडुरंग सोडवावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काया करीन कुरवंडी । ओंवाळूनि सांडीं मस्तक हें ॥ ३ ॥

३२४४. आणीक म्यां कोणा यावें काकुळती । कोण कामा येती अंतकाळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं वो माझी सखी होसी [पं. येसी.] पांडुरंगे । लवकरी ये गे वाट पाहें ॥ ध्रु. ॥ काया वाचा मनें हें चि [पं. आस.] काम करीं । पाउलें गोजिरीं चिंतीतसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी पुरवीं हे आस । घालीं ब्रह्मरस भोजन हें ॥ ३ ॥

३२४५. [दे. हें आह्मां सकळा ।.] आह्मांसी सकळ । तुझ्या नामाचें चि बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं अमृताचें पान । दुजें नेणों कांहीं आन ॥ ध्रु. ॥ जयाचा जो भोग । सुख दुःख पीडा [दे. त. पीडी.] रोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुझे पायीं माझा हेवा ॥ ३ ॥

३२४६. आर्त माझ्या बहु पोटीं । व्हावी भेटी पायांशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यासी तुह्मी कृपावंता । माझी चिंता असों द्या ॥ ध्रु. ॥ तळमळ करी चित्त अखंडित वियोगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरिनाथा । [पं. जाणां.] जाणें वेथा अंतिरिंची ॥ ३ ॥

३२४७. बहु जन्मांतरें फेरे । केले येरे सोडवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आळवितों करुणाकरे । विश्वंभरे दयाळे॥ ध्रु. ॥ वाहवतों मायापुरीं । येथें करीं कुढावा [पं. कुडावा.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजा कोण । ऐसा सीण निवारी ॥ ३ ॥

३२४८. कराल तें काय नव्हे जी विठ्ठला । चित्त द्यावें बोला बोबडिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडवूनि घ्यावें काळचक्रा [पं. काळाचक्राहातीं.] हातीं । बहुत विपत्ती भोगविल्या ॥ ध्रु. ॥ [दे. ज्यालें जेऊं नेदी मारिसलें चि मरो । प्रारब्धा उरो मागुतालीं. त. ज्यालें जेऊं नेदी मारिलें चि मरे । प्रारब्धा उरे मागुतालें ॥.] ज्यालें जीवों नेदी भारिलें चि मरे । प्रारब्ध तें उरे मागुतालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजा खुंटला उपाय । ह्मणऊनि पाय आठविले ॥ ३ ॥

३२४९. डौरलों भक्तिसुखें । सेवूं अमृत हें मुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतसंगें सारूं काळ । प्रेमसुखाचा कल्लोळ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मादिकांसी [त. दे. सुराणी.] शिराणी । तो हा आनंद मेदिनी ॥ २ ॥ नाहीं वैकुंठींचा पांग । धांवे कथे पांडुरंग ॥ ३ ॥ मुक्त व्हावें कशासाटीं । कैची येणें रसें भेटी [पं. तुटी.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे गोड । हें चि [पं. माझें पुरे.] पुरे माझें कोड ॥ ५ ॥

३२५०. [दे. त. फोडिले भांडार ।.] फोडिलें भांडारें । माप घेऊनियां खरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केली हरिनामाची वरो । मागितलें आतां सरो ॥ ध्रु. ॥ देशांत सुकाळ । जाला हारपला काळ ॥ २ ॥ घ्यावें धणीवरी । तुका ह्मणे लाहान थोरीं ॥ ३ ॥

३२५१. आनंदाचे डोहीं आनंदतरंग । आनंद चि अंग आनंदाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सांगों जालें कांहींचियाबाही । पुढें चाली नाहीं आवडीनें ॥ ध्रु. ॥ गर्भाचे आवडी मातेचा डोहळा । तेथींचा जिव्हाळा तेथें बिंबे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसा ओतलासे ठसा । [त. अनुभवा.] अनुभव सरिसा मुखा आला ॥ ३ ॥

३२५२. ह्मणऊनि धरिले पाय । अवो माय विठ्ठले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें चि करूनि घ्यावें । आश्वासावें [दे. आह्मास.] ना भीसें ॥ ध्रु. ॥ वाढली ते तळमळ चित्ता [दे. चिंता.] । शम आतां करावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवीं वसे । मज नसे वेगळी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३२५३. कल्याण या आशीर्वादें । जाती द्वंद्वें नासोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आश्वासिलें नारायणें । प्रेमदानें अंतरिंच्या ॥ ध्रु ॥ गेली निवारोनि आतां । सकळ चिंता यावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गातां गीत । आलें हित सामोरें ॥ ३ ॥

३२५४. हरिनामवेली [पं. हरिनामवल्ली.] पावली विस्तार । फळीं पुष्पीं भार वोल्हावली [दे. बोल्हावला] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें [पं. येथें] माझ्या मना होईं पक्षिराज । साधावया काज [पं. तृप्तीच या.] तृप्तीचें या ॥ ध्रु ॥ मुळींचिया बीजें दाखविली गोडी । [पं. लाहो करीं जोडी०.] लवकर चि जोडी जालियाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षणक्षणां जातो काळ । गोडी ते रसाळ अंतरेल ॥ ३ ॥

३२५५. बरवें ऐसें आलें मना । नारायणा या काळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव आह्मा प्राणसखा । जालें दुःखा खंडण ॥ ध्रु ॥ जन्मांतरिंच्या पुण्यरासी । होत्या त्यांसी फळ आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निजठेवा । होईल देवा [दे. त. हेवा.] लाधलों ॥ ३ ॥

३२५६. जरि हे आड यती लाज । कैसें काज साधतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. कारण.] करणें केलें उठाउठी । पायीं मिठी घातली ॥ ध्रु ॥ समर्पिला जीव भाव । धरिला भाव अखंड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आड कांहीं । काळ नाहीं घातला ॥ ३ ॥

३२५७. पात्र शुद्ध चित्त [दे. गोही.] ग्वाही । न लगे कांहीं सांगणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शूर तरी सत्य चि [पं. "चि" नाहीं.] व्हावें । साटी जावें करूनि ॥ ध्रु ॥ अमुप च सुखमान । स्वामी जन मानावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसी वाणी । तैसे [पं. तैसा.] मनीं परिपाक ॥ ३ ॥

३२५८. प्रगटलें ज्ञान । नारायण भूतीं तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुभव च घेऊं व्हावा । विनंती देवा करूनियां ॥ ध्रु ॥ देखोवेखीं वदे वाणी । पडिल्या कानीं प्रामाणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे योगक्षेम । घडे तें वर्म साधावें ॥ ३ ॥

३२५९. मुख्य आधीं विषयत्याग । विधिभाग पाळणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. मना.] मन पावे समाधान । हें चि दान देवाचें ॥ ध्रु ॥ उदासीन वृत्ति देहीं । चाड नाहीं पाळणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं भय । सम सोय विषमाची ॥ ३ ॥

३२६०. आतां हें चि सार हें चि सार । मूळबीज रे [पं. ऐका.] आइका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडीनें आवडी उरे । जें ज्या झुरे तें त्यासी ॥ ध्रु ॥ प्रेमाचिया सूत्रदोरी । नाहीं उरी उरवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चिंतन बरें । [आहो.] आहे खरें खऱ्यापें ॥ ३ ॥

३२६१. केला तैसा अंगीकार । माझा भार चालवीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होऊं अंतराय बुद्धी । कृपानिधी नेदावी ॥ ध्रु ॥ आह्मी तरी जड जीव । कैंचा भाव पुरता ॥ २ ॥ अनन्यभावें घ्यावी सेवा । आह्मां देवा घडेसी ॥ ३ ॥ तुम्हीं आह्मी शरणागतें । कृपावंतें रक्षीजे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भाकूं कींव । असों जीव [पं. जडजीव.] जड आह्मी ॥ ५ ॥

३२६२. सोसें बहुगर्भवासीं । मेलों असों उपवासीं । नाहीं सखीं ऐसीं । तेथें कोणी भेटलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं करीं रे स्वहित । देह तंव हे अनित्य । नाहीं दिलें चित्त । सोडवूं मोहापासोनि ॥ ध्रु ॥ पाळी तोंडीचिया

विषयानुक्रम

घांसें । तें चि होय अनारिसें । ज्या नव्हे ऐसें । खेदी परि सोडवीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घनमानें । माझ्या [त. बाटविलों.] बाटलों मीपणें । नाहीं दिला जनें । देखों [पं. लाभ आलाभ.] लाभें हा लाभ ॥ ३ ॥

३२६३. इच्छिती तयांसी व्हावें जी अरूप । आह्मांसी स्वरूपस्थिती चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नव्हे माझा भाव अनारिसा । पाउलांनीं इच्छा गोवियेली ॥ ध्रु. ॥ लेंकरासी कोठें जाणत्याची परी । करूं येते दुरी [पं. धरायाचे.] धरावया ॥ २ ॥ लागली न सुटे नामाची आवडी । माझी भावजोडी भंगूं [प. नको.] नका ॥ ३ ॥ घेसील [पं. घेसी आढे वेढे०.] वेढे मुक्तीच्या अभिळासें । चाळवीं जा पिसे ब्रह्मज्ञानी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझा कोठें भक्तिरस । पाडावया ओस चाळविसी ॥ ५ ॥

३२६४ आह्मां भाविकांची जाती । एकविध जी श्रीपती । अळंकारयुक्ति । सरों तेथें [दे. त "तेथें" नाहीं.] शके चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणें माउली त्या खुणा । क्षोभ उपजों नेदी मना । शांतवूनि स्तना । लावीं अवो कृपाळे ॥ ध्रु. ॥ तुज अवघें होऊं येतें । मज बाटों नये चित्तें । उपासने परतें । नये कांहीं [पं. आवडे.] आवडों ॥ २ ॥ करूं रूपाची कल्पना । मुखीं नाम उच्चारणा [पं. नारायणा.] । तुका ह्मणे जना । जल स्थल देखतां ॥ ३ ॥

३२६५. ज्यावें हीनपणें । कासयाच्या प्रयोजनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रारब्धीं संसार । बरी हिमतीची थार ॥ ध्रु. ॥ होणार ते कांहीं । येथें अवकळा नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । कृपा केलिया बरवें ॥ ३ ॥

३२६६. किती रांडवंडे । घालूनि व्हाल रे बापुडे । संसाराचे भिडे । कासावीस जालेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या स्वामी शरण रिघा । कृपाळुवा पांडुरंगा । ठेवी अंगसंगा । विश्वासियां जवळी ॥ ध्रु. ॥ कांहीं न मागतां भलें । होईल तें चि काम केलें । नसावें आथिलें । कांहीं एका [पं. एक संकल्पें] संकल्पें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । पाववील ठायाठाव । एकविध जीव । ठेविलिया सेवेसी ॥ ३ ॥

३२६७. बाप करी जोडी लेंकराचे ओढी । आपुली [त. करवडी.] करवंडी वाळवूनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाएकीं केला [दे. त. केलों.] मिरासीचा धनी । कडिये [पं. वाऊनी.] वागवूनी भार खांदीं ॥ ध्रु. ॥ लेवऊनी [पं. घालूनियां.] पाहे डोळा अळंकार । टेवा [दे. त. ठेवा.] दावी थोर करूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेदी गांजूं आणिकांसी । उदार जीवासी आपुलिया ॥ ३ ॥

३२६८. या रे हरिदासानो जिंकों कळिकाळा । आमुचिया बळा पुढें किती बापुडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रंग सुरंग घमंडी नाना छंदें । हास्यविनोदें मनाचिये आवडी ॥ ध्रु. ॥ येणें तेणें प्रकारें बहुतां सुख जोडे । पूजन तें घडे नारायणा अंतरीं ॥ २ ॥ वांकड्या माना बोल बोलावे आर्ष । येईल तो त्यांस छंद पढीयें गोविंदा ॥ ३ ॥ आपुलालें आवडी एकापुढें एक नटा । नाहीं थोर मोठा लहान या प्रसंगीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे येथें प्रेम भंगूं नये कोणीं । देव भक्त दोन्ही निवडितां पातक ॥ ५ ॥

३२६९. अवघा च अन्यायी । तेथें एकल्याचें काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां अवघें एकवेळें । जळोनि सरो तें निराळें ॥ ध्रु. ॥ काय माझें खरें । एवढें च राखों बरें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां । परिहार न लगे चित्ता ॥ ३ ॥

३२७०. काय वृंदावन [दे. त. इंद्रावण.] मोहियेलें गुळें । काय जिरें काळें उपचारिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी अधमाची जाती च अधम । उपदेश श्रम करावा तो ॥ ध्रु. ॥ न कळे विंचासी कुरवाळिलें अंग । आपले ते रंग दावीतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नये पाकासी दगड । शूकरासी गोड जैसी विष्ठा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३२७१. स्तवूनियां नरा । केला [पं. आयुष्या.] आयुष्याचा मातेरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नारायणाचिई.] नारायणाचिया लोपें । घडलीं अवघीं चि पापें ॥ छ ॥ जीव ज्याचें दान । त्याचा खंडूनियां [पं. खंडूं नये.] मान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । आइके त्या दोष कानीं ॥ ३ ॥

३२७२. संतां नाहीं मान । देव मानी मुसलमान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे पोटाचे मारिले । देवा [पं. देवे.] आशा विटंबिले ॥ छ ॥ घाली लोटांगण । बंदी नीचाचे चरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धर्म । न कळे माजल्याचा भ्रम ॥ ३ ॥

३२७३. अवो कृपावंता । होईं बुद्धीचा ये [पं. तूं.] दाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें पाविजे उद्धार । होय तुझे पायीं थार ॥ छ ॥ वदवीं हे वाचा । भाव पांडुरंगीं साचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझे अंतर [पं. त. वसावा.] वसवा ॥ ३ ॥

३२७४. नाहीं म्या वंचिला मंत्र कोणापाशीं । राहिलों जीवासी [पं. धरूनियां ।.] धरूनि तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विटेवरी [दे. भाव.] भावें ठेवियेलें मन । पाउलें समान चिंतीतसें ॥ छ ॥ [दे. पावविला.] पावविलों पार धरिला विश्वास । घालूनियां कास बळकट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मागें पावले उद्धार । तिहीं हा आधार ठेविलासे ॥ ३ ॥

३२७५. चंचळीं [दे. चंचळ चंचळ निश्चळ निश्चळ ।. पं. चंचळें.] चंचळ निश्चळीं निश्चळ । वाजवी खळाळ उदकासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोपें वर्म परि मन नाहीं हातीं । हा हा भूत चित्तीं भ्रम गाढा ॥ छ ॥ रविबिंब नाहीं तुटत उदका । छायेची ते नका सरी धरूं ॥ २॥ तुका ह्मणे भय घरी रज्जूसाटीं । नाहीं साच पोटीं कळलें तों ॥ ३ ॥

३२७६. आवडी येते [पं. ० येते गुणे । कळो चिन्हें०.] कळों । गुणें चिन्हें उमटती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटीचें ओठीं उभें राहे । चित्त साहे मनासी ॥ छ ॥ डोहोळियाची [दे. डाहोळे याची. पं. डोहळे याची.] भूक गर्भा । ताटीं प्रभा प्रतिबिंबे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मानोन घ्यावें । वाटे खावें वाटतें ॥ ३ ॥

३२७७. काय ऐसी वेळ । वोडवली अमंगळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि दुखवलें मन । कथाकाळीं जाला सीण ॥ छ ॥ पापाचिया [त. मुळें.] गुणें । त्यांचिया वेळे [पं. दर्शनें] दर्षणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कानीं । घालूं आले दुष्टवाणी ॥ ३ ॥

३२७८. कितीवेळां जन्मा यावें । नित्य [पं. किती.] व्हावें फजीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि जीव भ्याला । शरण गेला विठोबासी [पं. विठोसी.] ॥ छ ॥ प्रारब्ध पाठी गाढें । न सरे पुढें [दे. चालत.] चालतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रोकडी [दे. ०रोकडीं हे । होती पिहें काढीत ॥.] हे । होती [पं. होऊं.] पाहें फजीती ॥ ३ ॥

३२७९. होतों [पं. होती.] सांपडलो वेठी । जातां भेटी संसारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तों या वाटे कृपा केली । भेटी जाली विठोबासी [पं. विठोसी.] ॥ छ ॥ होता भार माथां माझे । बहु ओझें अमुप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली चिंता । कोण दाता भेटेल ॥ ३ ॥

३२८०. भुंकुनियां सुनें लाभे हस्तीपांठी । होऊनि हिंपुटी दुःख पावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय त्या मशकें तयाचें करावें । आपुल्या स्वभावें पीड़तसे ॥ छ ॥ मातलें बोकड [पं. माकड.] विटवी पंचानना । घेतलें मरणा धरणें तें [पं. तेणें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतां पीडितील खळ । घेती तोंड काळें करूनियां ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३२८१. जा रे तुह्मी पंढरपुरा । तो सोयरा दीनांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुण दोष नाणी मना । करी आपणासारिखें ॥ ध्रु. ॥ उभारोनि उभा कर । भवपार उतराया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तांतड मोठी । जाली भेटी उदंड ॥ ३ ॥

३२८२. गर्जत जावें नामावळी । प्रेमें टाळी वाहोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें सुखे पुडतीं धावे । भेटी सवें गोपाळा ॥ ध्रु. ॥ लोटांगण [पं. लोटांगणें.] घाला तळीं । वंदा धुळी संतांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठ्ठल लाहो । ऐसा वाहो उभारा ॥ ३ ॥

३२८३. अनुसरे तो अमर जाला । अतरला संसारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न देखती गर्भवास । कधीं दास विष्णूचे ॥ ध्रु. ॥ विसंभेना माता बाळा । तैसा लळा पाळावा ॥ २ ॥ त्रिभुवनीं ज्याची सत्ता । तुक्या [दे. पं. तो रक्षिता जालिया. (या अभंगांत "तुका" नाहीं).] रक्षिता तो जाला ॥ ३ ॥

३२८४. आतां केशीराजा हे चि विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह असो माझा भलतिये ठायीं । चित्त तुझ्या पायीं असों द्यावें ॥ ध्रु. ॥ काळाचें खंडण घडावें चिंतन । [पं. तनमनधन विन्मुखता ।.] धनमानजनविन्मुख तो ॥ २ ॥ कफवातपित्त देहअवसानीं । ठेवावीं वारूनि दुरितें हीं ॥ ३ ॥ सावध तों माझीं इंद्रियें [पं. सकळ.] सकळें । दिलीं [पं. एक.] एका वेळे हाक आधीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तूं या सकळांचा जनिता । येथें ऐकता [त. आहिक्येता.] सकळांसी ॥ ५ ॥

३२८५. चित्त तें चिंतन कल्पनेची धांव । जे जे वाढे हांव इंद्रियांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हात पाव दिसे शरीर चालतां । नावें भेद सत्ता जीवाची ते ॥ ध्रु. ॥ रवीचिये अंगी प्रकाशक [पं. प्रकाश सकळा.] कळा । वचनें निराळा भेद दिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप वचनाच्या अंगीं । मौन्य काय रंगीं निवडावें ॥ ३ ॥

३२८६. बोलोनियां काय दावूं । तुह्मी जीऊ जगाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि आतां माझी सेवा । चिंतन देवा करितों ॥ ध्रु. ॥ विरक्तासी देह तुच्छ । नाहीं आस [दे. त. देहाची.] काशाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायापाशीं । येइन ऐसी वासना ॥ ३ ॥

३२८७. निजों नेदी [दे. त. नव्हं.] सकाळवेळीं । रातीकाळी [त. चिणचिणी. दे. चिंन चिंनी.] चिनचिनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोंगळानें घेतली पाठी । केली आटी जीवासी ॥ ध्रु. ॥ मेळऊनि [पं. कथा करणें.] सवें जन । चिंता नेणे देवळीं च ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों घरा । तोंडा घोरा वाइलेच्या ॥ ३ ॥

३२८८. मायबाप सवें नये घनवित्त । करावें संचित भोगावें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि लाभ काय तो विचारीं । नको चालीवरी चित्त ठेवूं ॥ ध्रु. ॥ आयुष्य सेवटीं सांडूनि जाणार । नव्हे चि [दे. त. हें.] साचार शरीर हें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काळें लावियेलें माप । जया [दे. त. जगे.] धरी पापपुण्याची ही ॥ ३ ॥

३२८९. मोटळें हाटीं सोडिल्या गांठी । विकऱ्या [दे. घातलें केण.] घातले कण । ज्याचे भाम त्यासी देऊनि वारिलें । सारूनि लिगाड दान [पं. दाणे.] । खरें माप हातीं घेऊनि [पं. "घेऊनि" नाहीं.] बैसलों । मानिती ते चौघे जन [पं. जणे.] । खरें वित्त तेथें आले चोजवीत । गिऱ्हाइक संतजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ झाडिला पालव केला हाट वेच । जाली [पं. सकळी.] सकाळीं च अराणूक । याल तरि तुह्मी करा लगबग । आमचे ते कोणी लोक ॥ ध्रु. ॥ एक ते [पं. "एक" नाहीं.] उत्तम मध्यम कनिष्ठ । वित्ताचे प्रकार तीन । बहुतां जनाचें बहुत प्रकार । वेगळाले

विषयानुक्रम

वाण । लाभ हाणि कोणा मुदल जालें । कोणासी पडिलें खाण । अर्धमर्ध कोणी गुंतोनि राहिले । थोडे तैसे बहु जन ॥ २ ॥ [पं. एक.] एके सांते आले [पं. एक.] एके गांवीहून । येकामे चि नव्हे जाणें । येतां जातां रुजू नाहीं दिवाणा । काळतोंडीं एकें तेणें । लाग भाग एकी एकानीं गोविलें । मागील पुढिलां ऋणें । तुका ह्मणे आतां पहूं नये वास । साधावें आपुलें पेणें ॥ ३ ॥

३२९०. करा करा लागपाट । धरा पंढरीची वाट । जंव नाहीं चपेट । घात पडिला काळाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुजा ऐसा नाहीं कोणी । जो या काढी भयांतूनि । करा ह्मणऊनि । हा विचार ठायींचा ॥ ध्रु. ॥ होती गात्रें वेंवळीं । दिवस [पं. अस्तमानकाळीं । हातें वाहा टाळी । जों मोकळी आहे तों. ॥.] अस्तमाना काळीं । हातपायटाळीं । [त. दे. जें.] जो मोकळीं आहेती ॥ २ ॥ कां रे घेतलासी सोसें [पं. सोस । तुज वाटसे.] । तुज वाटताहे कैसें । तुका ह्मणे ऐसें । पुढें कैं लाहासी ॥ ३ ॥

३२९१. यत्न आतां तुह्मी करा । मज दातारा सत्तेनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वास तो पायांवरि । ठेवुनि हरी राहिलों ॥ ध्रु. ॥ जाणत चि दुजें नाहीं । आणीक कांहीं प्रकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शरण आलों । नेणें बोलों विनवितां ॥ ३ ॥

३२९२. अनाथां जीवन । आह्मां तुमचे चरण । करूनि सांटवण । धरीयेलें हृदयीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुष्ट जाली अंगकांति । आनंद न समाये चित्तीं । कवतुकें प्रीती । गाऊं नाचों उल्हासें ॥ ध्रु. ॥ करुणाउत्तरीं । करूं आळवण हरी । जाऊं नेदूं दुरी । प्रेमप्रीतिपडिभरें ॥ २ ॥ मोहो [पं. ममते.] माते करी गोवा । ऐसें आहे जी केशवा । तुका ह्मणे सेवा । आणीक नाहीं जाणत ॥ ३ ॥

३२९३. सुखाची वसति जाली माझे जीवीं । तुमच्या गोसावी कृपादानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप वेळोवेळां आठवीं अंतरीं । बैसोनि जिव्हारीं राहिलें तें ॥ ध्रु. ॥ विसांवलें मन विठ्ठलें प्रपंचा । गोडावली वाचा येणें रसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नाठवेसें केलें [पं. जालें.] । दुसरें विठ्ठलें मज आतां ॥ ३ ॥

३२९४. आह्मां कांहीं आह्मां कांहीं । आतां नाहीं या बोलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोल सांगा मोल सांगा । घेणें तिंहीं गा पुसावें ॥ ध्रु. ॥ कैसें घडे कैसें घडे । बडबड तुज मज ॥ २ ॥ मुदलें साटी मुदलें साटी । लाभ पोटीं त्या [पं. "च" नाहीं.] च मघीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साटवूं घरीं । आडल्या काळें पुसती तरी ॥ ४ ॥

३२९५. घ्या रे भाई घ्या रे भाई । कोणी कांहीं थोडें बहु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ये च हाटीं ये च हाटीं । बांधा गाठी पारखून ॥ ध्रु. ॥ वेच आहे वेच आहे । सरलें पाहे मग खोटें ॥ २ ॥ उघडें दुकान उघडें दुकान । [पं. रात्र.] रात्री जाली कोण सोडी मग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अंतकाळीं । जाती टाळीं बैसोनि ॥ ४ ॥

३२९६. मार्ग चुकले विदेशीं एकले । तयावरि जाले दिशाभुली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं धरूनियां पावविले घरा । त्याच्या उपकारा का द्यावें ॥ ध्रु. ॥ तैसा मी कुडकुडा होतों केशीराजा । सेवा न घडे लाजा ह्मणऊनि ॥ २ ॥ सांडियेला गर्भ उबगोनि माउली । नाहीं सांभाळिली भूमि शुद्ध ॥ ३ ॥ उष्ण तान भूक एवढिये अकांतीं । वोसंगा लाविती काय ह्मणिजे ॥ ४ ॥ खांद्यांवरी शूळ मरणाचे वाटे । अन्याय हि मोटे साच केले ॥ ५ ॥ हातींचें हिरोनि घालता पाठीसी । तुका ह्मणे ऐसी परी जाली ॥ ६ ॥

विषयानुक्रम

३२९७. जैसी तैसी तरि वाणी । मना आणी माउली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लेकरांच्या स्नेहें गोड । करी कोड त्या गुणें ॥ ध्रु ॥ मागें पुढें रिघे पोटीं । साहे खेटी [पं. करीतसे.] करीतें ॥ २ ॥ तुका विनवी पांडुरंगा । ऐसें पैं गा आहे हें ॥ ३ ॥

३२९८. [दे. गुणांचे.] गुणांची आवडी वाचेचा पसरु । पडिला विसरु [पं. सवंरसां.] इतरांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आदिमध्यअंतीं नाहीं अवसान । जीवनीं जीवन मिळोनि गेलें ॥ ध्रु ॥ रामकृष्णनाममाळा हे साजिरी । ओविली गोजिरी कंठाजोगी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तनु जालीसे शीतळ । अवघी सकळ ब्रह्मानंदें ॥ ३ ॥

३२९९. देवाची भांडारी । आदा विनियोग करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न माखे हातपाय । [पं. नेमें.] नेणों होतें ऐसें काय ॥ ध्रु ॥ देवें नेली चिंता । जाला सकळ करिता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धणी । त्यासी अवघी पुरवणी ॥ ३ ॥

३३००. पेणावलें [पं. येणावले.] ढोर मार खाय पाठी । बैसलें तें नुठी तेथूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी माझ्या मना परी जाली देवा । धावें अहंभावा सांडावलों [त. सांडवलें. पं. सांडवलों.] ॥ ध्रु ॥ कडां घालीं उडी मागिलांच्या भेणें । मरणामरण [पं. पडणें मरणें.] न कळे चि ॥ २ तुका ह्मणे जालों त्यापरी दुःखित । असें बोलावीत पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३३०१. जालिया दर्शन करीन मी सेवा । आणीक ही [पं. कांहीं.] देवा न लगे दुजें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रारब्धा अधीन [दे. त. अंगीं.] अन्न आच्छादन । स्थिर करोनि मन ठेवीं पायीं ॥ ॥ ध्रु ॥ ॥ ये गा ये गा ये गा कृपाळुवा हरी । निववीं अभ्यंतरीं देउनि भेटी ॥ २ ॥ आसावलें मन जीवनाचे ओढी । नामरूपें गोडी लावियेली ॥ ३ ॥ काय तुह्मांपाशीं नाहीं भांडवल । माझे मिथ्या बोल जाती ऐसे ॥ ४ ॥ काय लोखंडाचे पाहे गुण दोष । सिवोनि परिस सोनें करी ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे माझें अवघें असों द्यावें । आपुलें करावें ब्रीद साच ॥ ६ ॥

३३०२. येथें आड कांहीं न साहे आणीक । प्रमाण तें एक हें चि जालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाऊं नाचों टाळी [दे. गाऊं (दोन वेळ).] वाऊं गीत छंदें । डोलवूं विनोदें अंग तेणें ॥ ध्रु ॥ मथुनियां सार काढिलें बाहेरी । उपाधि ते येरी निवडिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगा लाविली शिराणी । सोवितां हे धणी होत नाहीं ॥ ३ ॥

३३०३. शरणागत जालों । तेणें मी पणा मुकलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दिल्याची च वाट । पाहों नाहीं खटपट ॥ ध्रु ॥ नलगे उचित । कांहीं पाहावें संचित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा । [पं. मौन्य.] माने तैसी करूं देवा ॥ ३ ॥

३३०४. वावेचिया आळा कवळिलें ब्रह्म । चुकविला श्रम पृथक तो ॥ १ ॥ ॥ ध्र. ॥ [पं. सुलभ तें जालें सुलभ तें जालें । जवळी तें आलें पंढरीये ॥.] सुलभ जालें सुलभ जालें । जवळी आलें पंढरिये ॥ ध्रु ॥ नामरूपाचें बांधलें मोटळें । एक एका वेळे सारियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाटे [पं. चुकविळी.] चुकली वसती । [दे. त. पं. उधार.] उद्धार तो हातीं आणियेला ॥ ३ ॥

३३०५. सवंग जालें सवंग जालें । घरा आलें बंदरींचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हेवा करा [दे. त. करावा.] सोस । भक्तिरस बहु गोड ॥ ध्रु ॥ पाउल वेचे चिंता नाहीं । आड कांहीं मग नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संचिताचें । नेणें काचें राहों तें [पं. हें.] ॥ ३ ॥

३३०६. तुह्मी संत मायबाप कृपावंत । काय [पं. काय पतित कीर्ती वर्णू.] मी पतित कीर्ती वाणूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवतार तुह्मां [पं. घ्यावया०.] धराया [दे. पं. कारणें.] कारण । उद्धरावे जन जड जीव ॥ ध्रु. ॥ वाडविलें सुख भक्ति भाव धर्म । कुळाचार नाम विठोबाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुण चंदनाचे अंगीं । तैसे तुह्मी जगीं संतजन ॥ ३ ॥

३३०७. पाठी लागे तया दवडीं दुरी । घालीं [पं. "या" नाहीं.] या बाहेरी संवसारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येउनि दडें तुमच्या पायीं । धांवें तईं छो ह्मणा ॥ ध्रु. ॥ पारखियाचा वास पडे । [दे. खटबड.] खडबडे उठी तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाविला धाक । नेदी ताक खाऊं कोणी [पं. कोणा.] ॥ ३ ॥

३३०८. सांखळिलों प्रीती गळां । भुंके वेळा जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचें मी केशींराजा । सुनें या काजा [पं. पाळिलें.] पाळिलों ॥ ध्रु. ॥ आलें गेलें कळे वाटा । कोण निटा वाकडिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें वारी । दरितें दुरी नातळतां ॥ ३ ॥

३३०९. सुनियांचा हा चि भाव । आपला ठाव राखावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुनियाचा येऊं वारा । नेदूं घरावरी येऊं [दे. देऊं.] ॥ ध्रु. ॥ केली याची फाडाफाडी । [पं. तडातोडी] तडामोडी क्षेत्राची [दे. पं. क्षत्राची.] ॥ २ ॥ पातेजत नाहीं लोकां । तुका देवावांचूनि ॥ ३ ॥

३३१०. सुनियांची आवडी देवा । घेत सेवा नाहीं कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिकविलें जवळी बैसों । जेथें असों तेथें चि ॥ ध्रु. ॥ नेदी दुजें बोलों करूं । गुरुगुरु न साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. त. कृवाळितां.] कुर्वाळितां । अंग सत्ता संगाची [पं. संतांची.] ॥ ३ ॥

३३११. सिळें खातां आला वीट । सुनें धीट [दे. पावि.] पाय धरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कान्होबा ते जाणे खूण । उन उन घास घाली ॥ ध्रु. ॥ [पं. आपुले ठाईचे द्यावें.] आपुलिये ठायींचें घ्यावें । लाड भावें पाळावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी [पं. जुनाट सुनें । मोहो तेणें परतला.] जुनाट । मोहो आट परतला ॥ ३ ॥

३३१२. लागलें भरतें । [त. पं. ब्रह्मानंदाही.] ब्रह्मानंदाचें वरतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाला हरिनामाचा तारा । सीड लागलें फरारा ॥ ध्रु. ॥ बैसोनि सकळ । बाळ [पं. चाले.] चालिले गोपाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाट । बरवी सांपडली नीट [पं. वाट (हा. चवथ्या ओळीच्या दोन्ही चरणांचा अंतशब्द एकच आहे).] ॥ ३ ॥

३३१३. [पं. धन वित्तें कुळें. दे. धनें वित्त कुळें.] धनें वित्तें कुळें । अवधियानें ते आगळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्याचे नारायण गांठीं । भरला हृदय संपुटीं ॥ ध्रु. ॥ अवघें चि गोड । त्याचें [पं. पुरे] पुरलें सर्व कोड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अस्त । उदय त्याच्या तेजा नास्त ॥ ३ ॥

३३१४. बोलावें तें आतां आह्मी [पं. बोलणें.] अबोलणे । एका चि वचने सकळांसी ॥ १ ॥ मेघवृष्टि कांहीं न विचारी ठाव । जैसा ज्याचा भाव [त. तैसा.] त्यासी [दे. फळो.] फळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं समाधानें चाड । आपणा ही नाड पुढिलांसीं ॥ ३ ॥

३३१५. अधिकार तैसा करूं उपदेश । साहे ओझें त्यास तें चि द्यावें ॥ १ ॥ मुंगीवरी भार गजाचें [दे. त. पालाण.] पाळण । घालितां तें कोण कार्यसिद्धि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फांसे वाघुरा कुऱ्हाडी । प्रसंगीं तों काढी पारधी तो ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३३१६. नव्हों वैद्य आह्मी अर्थाचे भुकेले । भलते द्यावे पाले भलत्यासी ॥ १ ॥ कुपथ्य करूनि विटंबावे रोगी । काय हे सलगी भीड त्याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. लांस फांस.] लासूं फांमूं देऊं डाव । सुखाचा उपाव पुढें आहे ॥ ३ ॥

३३१७. नव्हें परि ह्मणवीं दास । कांहीं निमित्तास मूळ केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमचा तो धर्म कोण । हा आपण विचारा ॥ ध्रु. ॥ नाहीं शुद्ध आचरण । परी चरण चिंतितों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । ऐसें कां गा नेणां हें ॥ ३ ॥

३३१८. मागें चिंता होती आस । केला नास या काळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी आह्मां उदासीन । भिन्नाभिन्न वारिलें ॥ ध्रु. ॥ मोहजाळें दुःख [पं. वाटे । वाढे वाढे.] वाढे । ओढे ओढे त्यास तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोण देवा । आतां हेवा वाढवी ॥ ३ ॥

३३१९. आहो उभा [पं. उभे या विटे०.] विटेवरी । भरोवरी चुकविली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. निवारिलें.] निवारलें जाणें येणें । कोणा कोणें रुसावें ॥ ध्रु. ॥ संकल्पासी वेचे बळ । [त. भार.] भारे फळ निर्माण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभयतां । भेटी सत्ता लोभाची ॥ ३ ॥

३३२०. असो खटपट । आतां वाउगे बोभाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परिसा हे विनवणी । असो मस्तक चरणीं ॥ ध्रु. ॥ अपराध करा । क्षमा घडले दातारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेथा । तुह्मा कळे पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

३३२१. वारकरी पायांपाशीं । आले त्यांसी विनविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय काय तें आइका । विसरों नका रंकासी ॥ ध्रु. ॥ चिंतावोनि चिंता केली । हे राहिली अवस्था ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संसारा । रुसलों खरा यासाठीं ॥ ३ ॥

३३२२. जीवींचें कां नेणां । परि हे आवडी नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाढवावें हें उत्तर । कांहीं [पं. लाड.] लाज करकर ॥ ध्रु. ॥ कोठें वांयां गेले । शब्द उत्तम चांगले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळा । [पं. असे तात्पर्य या खळा. त. असता तत्पर या खेळा.] असतात प्रिय खेळा ॥ ३ ॥

३३२३. वोडविलें [दे. हाच अभंग पुनः एक वेळ लिहिला आहे (दे. भा. २, अ. २०९ व ९०३ पाहा) तेथें 'वाढविलें' असें आहे.] अंग । आतां करूनि [दे. त. दुसऱ्यानदा (त. अ. ३३३२ व ३९६६ पाहा) लिहिला आहे तेथें 'करूंद्या संग' असें आहे.] घ्यावें सांग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय पूजा ते मी नेणें । जाणावें जी सर्वजाणें ॥ ध्रु. ॥ पोटा आलें बाळ । त्याचें जाणावें सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । वाहावें जी कडियेवरी ॥ ३ ॥

३३२४. सेवटींची हे विनंती । पाय चित्तीं रहावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें करा कृपादान । तुह्मां मन सन्निध ॥ ध्रु. ॥ भाग्याविण कैंची भेटी । नव्हे तुटी चिंतनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळसा आलें । हें विठ्ठलें परिसावें ॥ ३ ॥

३३२५. करूंनियां शुद्ध मन । नारायण स्मरावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरीच हा तरिजे सिंधु । भवबंधू तोडोनियां ॥ ध्रु. ॥ तेथें [पं. येथें.] सरे शुद्ध साचें । अंतरींचें बीज तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लवणकळी । पडतां जळीं तें होय ॥ ३ ॥

३३२६. जिकडे पाहे तिकडे देव । ऐसा भाव दे कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय केलों एकदेशी । गुणदोषीं संपन्न ॥ ध्रु ॥ पडें तेथें तुझ्या पायां । करीं वांयां न [पं. वजेसें. दे. ० वजतें.] वजें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विषमें सारी । ठाणें धरी जीवासी ॥ ३ ॥

३३२७. जिकडे [पं. जावें.] जाय तिकडे सवें । आतां यावें यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या अवघ्या भांडवला । तूं एकला जालासी ॥ ध्रु ॥ आतां दुजें घरा झणी । पायांहूनि वेगळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां देवा । नका गोवा यावरी ॥ ३ ॥

३३२८. स्मरतां कां घडे नास । विष्णुदास यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी सीमा जाली जगीं । तरी मी वेगीं अनुसरलों ॥ ध्रु ॥ धरिलें तें निवडे [पं. निवडी.] आतां । न घडे चित्तावेगळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाश नाहीं । पुराणें ही गर्जती ॥ ३ ॥

३३२९. आधी नाहीं कळों आला हा उपाय । नाहीं तरी काय चुकी होती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घालितों पायांसी मिठी एकसरें । नेदीं तों दुसरें आड येऊं ॥ ध्रु ॥ कासया पडतों लटिक्याचे भरी । नव्हता का शिरीं भार घेतों ॥ [पं. "संसाराचा हाट कां फिरतों दुकान । भरो वरी धन मिळवितों ॥" हें कडवें जास्त आहे.] २॥ तुका ह्मणे कां हे घेतों गर्भवास । कां या होतों दास कुटुंबाचा ॥ ३ ॥

३३३०. आतां बरें जालें । माझें मज कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोटा ऐसा संवसार । मज पायीं [दे. पं. द्यावी.] द्यावा थार ॥ ध्रु ॥ उघडले डोळे । भोग देताकाळीं कळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवा । होतां तडातोडी देवा ॥ ३ ॥

३३३१. बोलिलों ते धर्म अनुभव अंगें । काय पांडुरंगें उणें केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व सिद्धि पायीं वोळगती दासी । इच्छा नाहीं ऐसी व्हावें कांहीं ॥ ध्रु ॥ संतसमागमें [पं. त. समागम.] अळंकार वाणी । करूं हे पेरणी शुद्ध बीजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रामकृष्णनामें गोड । [पं. आवडीच्या कोडे.] आवडीचें कोड माळ ओऊं ॥ ३ ॥

३३३२. करूनि उचित खेळें भोंवतालें । चित्त येथें आलें पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नाहीं खोटा चालत परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ सुख दुःख तुज देऊनि सकळ । नाहीं ऐसा काळ केला आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला देहाचा [दे. त. देहेचा.] विसर । नाहीं [त. नाहीं आपपर कोणी आतां. पं. आतां आपपर नाहीं कोणी.] आतां पर आप कोणी ॥ ३ ॥

३३३३. परिसाचे अंगें सोनें जाला विळा । वाकणें या कळा हीन नेव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं पालट [पं. घडावा.] घडला कारण । मग समाधान तें चि गोड [पं. गोडी.] ॥ ध्रु ॥ पिकली [दे. पिकली सेंद. पं. पिकलीया सेंद.] हे सेंद पूर्वकर्मा नये । अव्हेरु तो काये घडे मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आणा पंगती सुरण । पृथक ते गुण केले पाकें ॥ ३ ॥

३३३४. ज्याचे माथां जो जो भार । ते चि फार तयासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें पुढें अवघें रितें । कळों येतें अनुभवें ॥ ध्रु ॥ परिसा अंगीं अमुपसोनें । पोटीं हीन [पं. धातुचें.] धातु चि ॥ २ ॥ आपुला तो करी धर्म । जाणे वर्म तुका तें ॥ ३ ॥

३३३५. पाहें तिकडे दिशा ओस । अवघी आस पायांपें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन [पं. मनीचे.] चि साच होइल कईं । प्रेम देईं भेटोनि ॥ ध्रु ॥ सर्वापरी पांगुळ असें । न कळे कैसें तें तुह्मा ॥ २ ॥ तुका ह्मणें कृपावंता । तूं तों दाता दीनाचा ॥ ३ ॥

३३३६. चालवणें काय । ऐसें [दे. त. अंगे.] अगे माझे माय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांव [पं. पाव.] धांव लवलाहें । कंठीं प्राण वाट पाहे ॥ ध्रु ॥ पसरूनि कर । तुज चालिलों समोर ॥ २ ॥ देसील विसांवा । तुका ह्मणे ऐशा हांवा ॥ ३ ॥

३३३७. आवडीच्या ऐसें जालें । मुखा आलें हरिनाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां घेऊं धणीवरि । मागें उरी नुरेतों ॥ ध्रु ॥ सांटवण मनाऐसी । पुढें रासी अमुप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कारण जालें । विठ्ठल [पं. विठ्ठल या तीं०.] तीं अक्षरीं ॥ ३॥

३३३८. त्यांचिया चरणा माझें दंडवत । ज्यांचें धनवित्त पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें माझा जीव पावला विसांवा । ह्मणऊनि हांवा [पं. भरिलोसें.] भरलासे ॥ ध्रु ॥ चरणींचे रज लावीन कपाळा । जीं पदें राउळा सोई जाती ॥ २ ॥ आणिक तीं [पं. तें. भाग्य.] भाग्यें येथें कुरवंडी । करूनियां सांडीं इंद्राऐसी ॥ ३ ॥ वैष्णवांचे घरीं देवाची वसति । विश्वास हा चित्तीं [पं. सर्व भावें.] सत्यभावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सखे हरिचे ते दास । आतां पुढें आस [त. दुजी नाहीं. दे. नाहीं दुजें.] नाहीं दुजी ॥ ५ ॥

३३३९. उपजोनियां मरें । परि हें चि वाटे बरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आवडीसी पार । न [पं. न ह्मणवे.] ह्मणावें जालें फार ॥ ध्रु ॥ अमृताची खाणी । उघडली नव्हे धणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पचे । विठ्ठल हें मुखा [पं. रुचे.] साचें ॥ ३ ॥

३३४०. [पं. "लटिके चि साच दाविले आचळ । पीडतसे काळ किती ह्मूण ॥" हें कडवें आरंभींच जास्त आहे.] सत्य तूं सत्य तूं सत्य तूं विठ्ठला । कां गा हा दाविला जगदाकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळीं [पं. सांभाळीं सांभाळीं आपुली हे माया ।.] आपुली हाक देतो माया । आह्मांसी कां भयाभीत केलें ॥ ध्रु ॥ रूप नाहीं त्यासी ठेवियेलें नाम । लटका [पं. मिथ्याचि का श्रम वाढविला ।.] चि श्रम वाढविला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां मा जालासी चतुर । होतासी निसुर निर्विकार ॥ ३ ॥

३३४१. अमच्या कपाळें तुज ऐसी बुद्धि । धरावी ते शुद्धी योगा नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय या राहिलें विनोदावांचून । आपुलिया भिन्न केलें आह्मां ॥ ध्रु ॥ कोठें मूर्तिमंत दावीं पुण्यपाप । काशासी संकल्प वाहाविसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आवरावा चेडा । लटिकी [पं. ते.] च पीडा पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३३४२. नो [त. पं. न.] बोलावें ऐसें जनासी उत्तर । करितों विचार बहु वेळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण पाप आड ठाकतें येऊन । [दे. त. पालटिति.] पालटी तो गुण अंतरींचा ॥ ध्रु ॥ संसारा हातीं सोडवूनि गळा । हे [दे. त. हें.] कां अवकळा येती [पं. येत.] पुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवे [दे. त. घडेल.] घडे अंतराय । थास करूं काय पांडुरंगा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३३४३. आतां हें उचित [पं. माझी.] माझें जना हातीं । पाहिजे फजीती केली काहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग हे [पं. मी.] तुमचे न सोडीं चरण । त्रासोनियां मन येइल ठाया ॥ ध्रु. ॥ वाउगे वाणीचा न धरीं कांटाळा । ऐसी कां चांडाळा बुद्धि मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरि माथां बैसे घाव । तरि मग वाव नेघे पुढें ॥ ३ ॥

३३४४. मायेवरी सत्ता आवडीची बाळा । संकोचोनि लळा प्रतिपाळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपराध माझे न मनावे मनीं । तुह्मी संतजनीं मायबापीं ॥ ध्रु. ॥ आरुष वचन लेंकुराची आळी । साहोनि कवळी मागुताली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगीं काय नाहीं सत्ता । परि निष्ठुरता उपजेना ॥ ३ ॥

३३४५. कैसा होतो कृपावंत । बहुसंत सांगती । पुसणें नाहीं यातीकुळ । लागो वेळ [त. मळ.] नेदावा [पं. नेदावी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी काय जाणों किती । उतरती [पं. उतरली.] उतरले ॥ ध्रु. ॥ दावी वैकुंठींच्या वाटा । [पं. पाहा.] पाहातां मोठा संपन्न । अभिमान तो नाहीं अंगी । भक्तालागी न बैसे ॥ २ ॥ [पं. "तुका ह्मणे०" व "आलें द्यावें०" ह्या अर्धांच्या जागा परस्परांशी बदलल्या आहेत.] तुका ह्मणे आळस निद्रा । नाहीं थारा त्या अंगीं । आलें [पं. घ्यावें.] द्यावें भलत्या काळें । विठ्ठल बळें आगळा ॥ ३ ॥

३३४६. सदैव हे वारकरी । जे पंढरी देखती । पदोपदीं विठ्ठल [दे. वाचे.] वाचा । त्यांसी [पं. तया.] कैचा संसार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोष [दे. दोष पळाले दोष पळाले ।.] पळाले पळाले । पैल आले हरिदास ॥ ध्रु. ॥ प्रेमभातें भरलें अंगीं । निर्लज्ज रंगीं नाचती । गोपीचंदनाची उटी । तुळसी कंठीं मिरवती ॥ २ ॥ [पं. "तुका ह्मणे०" व "दुर्बळा०" हीं अर्धे मागें पुढें बदललीं आहेत.] तुका ह्मणे देव चित्तीं । मोक्ष हातीं रोकडा । दुर्बळा [पं. ही.] या शक्तिहीना । त्या ही जना पुरता ॥ ३ ॥

३३४७. ऐसीं ठावीं वर्मे । तरी सांडवलों भ्रमें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें नाचतों कीर्तनीं । नाहीं आशंकित मनीं ॥ ध्रु. ॥ ऐसें आलें हाता । बळ तरी गेली चिंता ॥ २ ॥ सुख येथें जालें तरी । नाहीं आणिकांची उरी ॥ ३ ॥ ऐसें केलें देवें । पुढें कांहीं चि न व्हावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मन । आतां जालें समाधान ॥ ५ ॥

३३४८. चित्तीं बैसलें चिंतन । नारायण नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे गोड कांहीं आतां । आणीक दुसरें सर्वथा ॥ ध्रु. ॥ हरपला द्वैतभाव । तेणें देह जाला वाव ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे आह्मी । जालों निष्काम ये कामीं ॥ ३ ॥

३३४९. व्यापिलें सर्वत्र । बाहेरी भीतरी अंतर [दे. अंत.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें गोविंदें गोविलें । बोलें न वजाये बोलिलें ॥ ध्रु. ॥ संचिताची होळी । करूनि जीव घेतला बळी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे नाहीं । आतां संसारा [पं. संसार.] उरी कांहीं ॥ ३ ॥

३३५०. तुह्मांआह्मांसी दरुषण । जालें दुर्लभ भाषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि करितों आतां । दडंवत घ्या समस्तां ॥ ध्रु. ॥ भविष्याचें माथां देह । कोण जाणें होइल काय ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाचा बांधव [दे. त. बंधव.] । आमचा तो जाला भाव ॥ ३ ॥

३३५१. अनंतजन्में जरी केल्या तपरासी । तरी हा न [दे. पं. पवे.] पवसी ह्मणे देह ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें जें निधान [त. लागलें जे.] लागलेंसे हातीं । त्याची केली माती भाग्यहीना ॥ ध्रु. ॥ उत्तमाचें सार वेदाचें भांडार । ज्याच्यानें पवित्र तीर्थे होती ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु आणीक उपमा । नाहीं या तों जन्मा द्यावयासी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३३५२. आह्मांपाशीं सरे [पं. शुद्ध एक.] एक शुद्ध भाव । चतुराई जाणींव न लगे कळा ॥ १ ॥ सर्वजाण [पं. सर्व जाणे.] माझा स्वामी पांडुरंग । तया अंगसंग [दे. अंगसंगें.] गोपाळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. कर्मधर्मे.] कर्में धर्में नये होतां । तयावरि सत्ता भाविकांची ॥ ३ ॥

३३५३. प्रीति करी सत्ता । बाळा भीती मातापिता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय चाले त्याशीं बळ । आळी करितां कोल्हाळ ॥ ध्रु ॥ पदरीं घाली मिठी । खेदी मागें पुढें लोटी ॥ २ ॥ बोले मना आलें । तुका [पं. साहिलें.] साहिला विठ्ठलें ॥ ३ ॥

३३५४. आवडीचे भेटी निवे । चित्त पावे विश्रांती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवियाचा छंद मना । नारायणा अवीट ॥ ध्रु ॥ [दे. पं. तळणें.] तुळणे कांहीं साम्या पुरे । हें तों नुरे ये रुचि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरवें जालें । फावलें हें कळे त्या ॥ ३ ॥

३३५५. केलियाचें दान । करा आपुलें जतन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी बुद्धि स्थिर देवा । नाहीं विषयांचा हेवा ॥ ध्रु ॥ भावा अंतराय । येती अंतरती पाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जोडी । आदीं अंतीं [पं. राहे.] राहो गोडी ॥ ३ ॥

३३५६. माझे हातीं आहे करावें चिंतन । तुह्मी कृपादान प्रेम द्यावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागति यां भांडवल आळवण । नामाची जतन दातियासी ॥ ध्रु ॥ वाळक धांवोनि आड निघे स्तनीं । घालावा जननी कृपे पान्हां ॥ [पं. "तैशापरी पुढें तुझिया मी आशे । धांवोनि वोरसे देईं भेटी ॥" हें कडवें जास्त आहे.] २ ॥ तुका ह्मणे करीं कासवाचे परी । आहे सूत्रदोरी तुझे हातीं ॥ ३ ॥

३३५७. वाट दावी त्याचें गेलें काय । नागवला जो वारितां जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसीं मागें ठकलीं किती । सांगतां खाती विषगोळा ॥ ध्रु ॥ विचारोनि पाहे त्यास । न वजे जीवें नव्हे नास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जो रुसला जीवा । तयासी केशवा काय चाले ॥ ३ ॥

३३५८. अनुभवावांचून सोंग संपादणें । नव्हे हें करणें स्वहिताचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा नको भुलों बाहिरल्या रंगें । हित तें चि वेगें करूनि घेईं ॥ ध्रु ॥ बहुरूपी रूपें नटला नारायण । सोंग संपादून जैसा तैसा ॥ २ ॥ [पं. "पाषाणाचें०" व "कनक झाड०" हीं कडवीं मागें पुढें आहेत.] पाषाणाचें नांव ठेवियेलें [पं. ठेविलें तें देव । दे. ठेविलें देव ।.] देव । आणिका तारी भाव परि तो तैसा ॥ ३ ॥ कनक झाड ह्मुण वंदियेलें [दे. वंदिलें.] माथां । परि तें [पं. तें ही अर्था०.] अर्था न मिळे माजी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे त्याचा भाव तारी त्यास । अहंभावीं नास तो चि पावे ॥ ५ ॥

३३५९. मज नष्टा माया मोह नाहीं लोभ । अधिक [पं. तो. दे. अधिक क्षोभ०.] हा क्षोभ आदराचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धिग हें शरीर अनउपकार । न मनी आभार उपकाराचा ॥ ध्रु ॥ मजहून नष्ट आहे ऐसा कोण । नावडे मिष्टान्न बहुमोल [पं. बहु बोल.] ॥ २ ॥ न दिसती [पं. दिसेचि.] मज आपलेसे गुण । संचित तें कोण जाणे मागें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [त. आतां. दे. ह्मणे देखोनियां.] माझें देखोनियां काई । पांडुरंगा पायीं राखियेलें ॥ ४ ॥

३३६०. मतिविण [पं. मतिहीण.] काय वर्णूं तुझें ध्यान । जेथें [पं. तेथें पडे.] पडिलें मौन [दे. त. मौन्य.] वेदश्रुती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूनि गोजिरा आपुलिये मती । धरियेलें चित्तीं चरणकमळ ॥ ध्रु ॥ सुखाचें ओतिलें पाहों तें श्रीमुख । तेणें हरे भूक तान माझी ॥ २ ॥ रसना गोडावली [त. पं. वोडावली.] ओव्या गातां गीत । पावलेंसे चित्त समाधान ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी दृष्टि चरणांवरी । पाउलें गोजिरीं कुंकुमाचीं ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३३६१. ओस जाल्या दिशा मज भिंगुळवाणें [दे. त. हिंगुळवाणें.] । जीवलग नेणें मज कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भय वाटे देखें श्वापदांचे भार । नव्हे मज धीर पांडुरंगा ॥ छ्र ॥ अंधकारापुढें [पं. अंधःकारापुढें.] न चलवे वाट । लागतील खुंट [दे. खुंटे.] कांटे अंगा [पं. अंगीं.] ॥ २ ॥ एकला निःसंग फांकती मारग । भितों [दे. होतों.] नव्हे लाग चालावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाट दावूनि सद्‍गुरु । राहिला हा दुरु [पं. दुरी.] पांडुरंग ॥ ४ ॥

३३६२. उदार कृपाळ सांगसी जना । तरी कां त्या रावणा मारियेलें । नित्य नित्य पूजा करी श्रीकमळीं । तेणें तुझें काय केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बडिवार सांगसी वांयां । ठावा पंढरिराया आहेसि आह्मां । एकला चि जरी देऊं परिहार । आहे दुरिवरी सीमा ॥ छ्र ॥ कर्णाऐसा वीर उदार जुंझार । तो जर्जर केला वाणीं । पडिला भूमी परी नयेची करुणा । दांत पाडियेले दोन्ही ॥ २ ॥ श्रियाळ बापुडे सात्विकवाणी । खादलें कापूनि त्याचें पोर । ऐसा कठिण होईल दुसरा । उखळीं कांडविलें शिर ॥ ३ ॥ शिबी [दे. त. सिभ्री.] चक्रवर्ती करितां यज्ञयाग । त्याचें चिरिलें अंग ठायीं ठायीं । जाचउनि प्राण घेतला मागें । पुढें न पाहतां कांहीं ॥ ४ ॥ बळीचा अन्याय सांग होता काय । बुडविला तो पाय देउनि माथां । कोंडिलें दार हा काय कहार । सांगतोसी चित्त कथा ॥ ५ ॥ हरिश्चंद्राचें राज्य घेउनियां सर्व । विकविला जीव डोंबाघरीं । पाडिला बिघड नळा दमयंतीमधीं । ऐसी तुझी बुद्धि हरि ॥ ६ ॥ आणिकही गुण सांगावे किती । केलिया विपत्ति माउसीच्या वधियेला मामा सखा पुरुषोत्तमा । ह्मणे बंधु तुकयाचा ॥ ७ ॥

३३६३. जे केली आळी ते अवघी गेली वांयां । उरला पंढरिराया श्रम माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय समाधान केलें कोणे वेळे । कोणें [पं. कोण.] माझे लळे वाळियेले ॥ छ्र ॥ आभास ही नाहीं स्वप्नीं दुश्चिता । प्रत्यक्ष बोलतां कंइचा तो ॥ २ ॥ आतां पुढें लाज वाटे पांडुरंगा । भक्त ऐसे जगामाजी जाले ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां नाहीं भरवसा । मोकलीसी ऐसा वाटतोसी ॥ ४ ॥

३३६४. समश्रुळित असतां वाचा । घोष न करिसी कां नामाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे वैष्णव नव्हेसी । कवण्या दंभें नागवलासी ॥ छ्र ॥ हरि हरि ह्मणतां लाजसी । गर्वे फुगोनि चालसी ॥ २ ॥ तारुण्यें उताणा । पुंसेंविण बांडा सुना ॥ ३ ॥ जालेंसि महिमेचें वेडें । नाचों लाजसी दिंडीपुढें ॥ ४ ॥ अळंकारांच्यानि बळें । वंचलासी तुळसीमाळें ॥ ५ ॥ कैसा सकुमार जालासी । ह्मणसी न टकें एकादशी ॥ ६ ॥ स्नान न करिसी आंघोळी । विभुती न लाविसी कपाळीं ॥ ७ ॥ वरिवरि न्याहाळिसी त्वचा । उपेग नाहीं मांसाचा ॥ ८ ॥ पद्मनाभी विश्वनाथ । तुका अझून रडत ॥ ९ ॥

३३६५. वाघाचा [दे. पं. काळभूत.] कालभूत दिसे वाघाऐसा । परी नाहीं दशा सांच अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाहेरील रंग निवडी कसोटी । संघष्टणें भेटी आपेआप ॥ छ्र ॥ सिकविलें तैसें नाचावें माकडें । न चले त्यापुढें युक्ति कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी लटिक्याचा सांटा । फजित तो खोटा शीघ्र होय ॥ ३ ॥

३३६६. सिंदळीचे सोर [पं. सोबर चोराचिया दया ।.] चोराची दया । तो ही जाणा तया संवसगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकासाटीं भोगे दुःखाचा तो [दे. त. "तो" नाहीं.] वाटा । [दे. वाटेवरि उभा रोवियेला कांटा । त. वाटे कांटा उभा रोवी ।.] उभारोनि कांटा वाटेवरी ॥ छ्र ॥ सर्प पोसूनियां दुधाचा ही [दे. त. "ही" नाहीं.] नास । केलें थीता विष अमृताचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यासी न करितां दंडण । पुढिल्या [दे. त. पुढिल ।.] खंडण नव्हे दोषा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३३६७. तेणें सुखें माझें निवालें हें [दे. त. "हें" नाहीं.] अंग । विठ्ठल हें जग देखियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवतुकें करुणा भाकीतसें लाडें । आवडी बोबडें बोलोनियां ॥ छ ॥ मज नाहीं दशा अंतरीं दुःखाची । भावना भेदाची समूळ गेली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख जालें माझ्या जीवा । रंगलें केशवा तुझ्या रंगें ॥ ३ ॥

३३६८. विठ्ठल सोयरा सज्जन विसांवा । जाइन त्याच्या गांवा भेटावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सीण भाग त्यासी सांगेन आपुला । तो माझा बापुला सर्व जाणे ॥ छ ॥ माय माउलिया बंधुवर्गा [दे. बंधुवर्गा जना. पं. बंधुवर्ग जाणा.] जाणा । भाकीन करुणा सकळिकांसी ॥ २ ॥ संत महंत सिद्ध [पं. "सिद्ध" नाहीं.] महानुभाव मुनि । जीवभाव जाऊनि सांगेन त्या ॥ ३ ॥ माझिये माहेरीं सुखा काय उणें । न लगे येणें जाणें तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

३३६९. [दे. गाइन तुझे नाम । ध्याइन तुझें नाम.] ध्याइन तुझें रूप [पं. ध्याइन.] गाइन तुझें नाम । [पं. आन.] आणीक न करीं काम जिव्हामुखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहिन तुझे पाय ठेविन तेथें [पं. मी.] डोय । पृथक तें काय न करीं [पं. आन.] मनीं ॥ छ ॥ तुझे चि गुणवाद आइकेन कानीं । आणिकांची वाणी पुरे आतां ॥ २ ॥ करिन सेवा [पं. करें.] करीं चालेन मी पायीं । आणीक न वजें ठायीं तुजविण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव ठेविला [पं. ठेवीन मी पायीं.] तुझ्या पायीं । आणीक तो काई देऊं कोणा ॥ ४ ॥

३३७०. देवाचें भजन कां रे न [पं. ० करिसी तैसें । अखंड हव्यासें०.] करीसी । अखंड हव्यासीं पीडतोसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवासी शरण कां रे [पं. नवजसी तैसा ।. त. नवजे तैसा.] न वजवे तैसा । [दे. बदके मीन जैसा०.] बक मीना जैसा मनुष्यालागीं ॥ छ ॥ देवाचा विश्वास कां रे नाहीं तैसा । पुत्रस्नेहें जैसा गुंतलासी ॥ २ ॥ कां रे नाहीं तैसी देवाची [दे. त. देवाची गोडी.] हे गोडी । नागवूनी सोडी पत्नी जैसी [दे. त. तैसी.] ॥ ३ ॥ कां रे नाहीं तैसे देवाचे उपकार । माया मिथ्या भार पितृपूजना ॥ ४ ॥ कां रे भय वाहासी लोकांचा [पं. लोकांचा तूं धाक ।.] धाक । [त. नाठवोनि.] विसरोनि एक नारायण ॥ ५ ॥ तुका म्हणे कां रे [पं. घातलेसें.] घातलें वांयां । [पं. सर्व.] अवघें आयुष्य जाया भक्तिविण ॥ ६ ॥

३३७१. माझें चित्त तुझे पायीं । राहे ऐसें करीं कांहीं । धरोनियां बाहीं । [पं. भव हा तारीं०.] भव तारी दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चतुरा तूं शिरोमणि । गुणलावण्याची खाणी । मुगुट सकळां मणि । [पं. धन्य तूं चि.] तूं चि धन्य विठोबा ॥ छ ॥ [पं. करीं या त्रिमिराचा.] करीं तिमिराचा [दे. त. त्रिमिराचा] नाश । दीप होउनि प्रकाश । तोडीं आशापाश । करीं वास हृदयीं ॥ २ ॥ [पं. मी हे.] पाहें गुंतलों नेणतां । तुज असो माझी चिंता । तुका ठेवी माथा । पायीं आतां राखावें ॥ ३ ॥

३३७२. आमुचें उचित हे चि उपकार । आपला चि भार घालूं तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भूक लागलिया भोजनाची आळी । पांघुरणें काळीं शीताचिये ॥ छ ॥ जेणें काळें उठी मनाची आवडी । ते चि [त. मागें.] मागों घडी [पं. आवडतें.] आवडे तें ॥ २ ॥ दुःख येऊं नेदी आमचिया घरा । [त. चक्रें.] चक्र करी फेरा भोंवताला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं मुक्तीसवें चाड । हें चि आह्मां गोड जन्म घेतां ॥ ४ ॥

३३७३. मी दास तयाचा जया चाड नाहीं । सुख दुःख दोहींविरहित जो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहिलासे उभा भींवरेच्या [दे. भीमरेच्या.] तीरीं । कट दोहीं [पं. दोन्ही.] करीं धरोनियां ॥ छ ॥ नवल काई तरी पाचारितां पावे । न [त. संवरित. दे. श्मरित. पं. न खरीत (न स्वरित).] स्मरित धांवे [त. पं. भक्ति काजा.] भक्तिकाजें ॥ २ ॥ सर्व भार माझा त्यासी आहे चिंता । तो चि माझा दाता स्वहिताचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यास गाईन मी गीतीं । आणीक तें चित्तीं न धरीं कांहीं ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३३७४. यासी कोणी ह्मणे निंदेचीं उत्तरें । नागवला खरें तो चि एक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आड वाटे जातां लावी नीट सोई [पं. सोये.] । धर्मनीत ते ही [पं. हे.] ऐसी आहे ॥ ध्रु ॥ नाइकतां सुखें करावें ताडण । पाप नाहीं पुण्य असे फार ॥ २ ॥ जन्म व्याधि फार चुकतील दुःखें । खंडावा हा सुखें मान त्याचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे निंब दिलियावांचून [पं. दिधल्या०.] । अंतरींचा सीण कैसा [पं. केवी.] जाय ॥ ४ ॥

३३७५. निवडे जेवण सेवटींच्या घांसें । होय त्याच्या ऐसें सकळ ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पाहिजे जाला बुद्धीचा पालट । केली खटपट जाय वांयां ॥ ध्रु ॥ संपादिलें होय धरिलें तें सोंग । विटंबणा व्यंग [दे. सांग पडियेली ।. (पूर्वी "वेंग पडियाली").] पडिलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म नेणतां जो [दे. जे.] रांधी । पाववी ते बुद्धि अवकळा ॥ ३ ॥

३३७६. न लगे मरावें । ऐसा ठाव दिला देवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या उपकारासाटीं । वागविला ह्मूण कंठीं ॥ ध्रु ॥ घरीं दिला ठाव । अवघा सकळ ही वाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके ठायीं । कोठें [त. पं. केलें.] माझें तुझें नाहीं ॥ ३ ॥

३३७७. नाहीं लाग माम । न देखेंसें [पं. देखें हें.] केलें जग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां बैसोनियां खावें । दिलें आइतें या देवें ॥ ध्रु ॥ निवारिलें भय । नाहीं दुसऱ्याची सोय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काहीं । बोलायाचें काम नाहीं ॥ ३ ॥

३३७८. दिली हाक मनें नव्हे ती जतन । वेंटाळिल्या [पं. वेगळाले गुण.] गुणें धावं घेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध मद मत्सर अहंकार । निंदा द्वेष [पं. हिंसा.] फार माया तृष्णा ॥ ध्रु ॥ इंद्रियांचे भार फिरतील चोर । [पं. खाणें.] खान घ्यावया घर फोडूं पाहे ॥ २ ॥ माझा येथें कांहीं न चले पराक्रम । आहे त्याचें वर्म तुझे हातीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां करितों उपाय । जेणें तुझे पाय आतुडती ॥ ४ ॥

३३७९. तुझा दास मज ह्मणती अंकित । अवघे सकळिक लहान थोर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि आतां लागे करावें जतन । तुझें थोरपण तुज देवा ॥ ध्रु ॥ होउनी निर्भर राहिलों निश्चिंत [पं. निश्चित.] । पावनपतित नाम तुझें ॥ २ ॥ करितां तुज होय डोंगराची राई । न लगतां कांहीं पात्या पातें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज काय ते [पं. अशक्य । तारितां मश्यक मज०.] आशंका । तारितां मशका मज दीना ॥ ४ ॥

३३८०. काय मागावें कवणासी । ज्यासी मागों तो मजपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जरी मागों पद इंद्राचें । तरी शाश्वत नाहीं त्याचें ॥ ध्रु ॥ जरी मागों ध्रुवपद । तरी त्यासी येथील छंद ॥ २ ॥ स्वर्गभोग मागों पूर्ण । पुण्य सरल्या मागुती येणें ॥ ३ [पं. "मागावें जरि पद वैकुंठ । तें तव एकदेसी करंटें ॥" हें कडवें जास्त आहे.] ॥ आयुष्य मागों चिरंजीव । जीव मरण नाहीं स्वभावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे एक मागें । [दे. त. एक पणें (दे. पूर्वी "एक पणा" होतें.)] एकपणा नाहीं भंग ॥ ५ ॥

३३८१. आह्मी ज्याचे दास । त्याचा पंढरिये वास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा देवांचा ही देव । काय कळिकाळाचा मेव ॥ ध्रु ॥ वेद जया गाती । श्रुति ह्मणती नेति नेति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निज । रूपडें हें तत्त्वबीज ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३३८२. भक्तवत्सल दिनानाथ । तिहीं लोकीं ज्याची मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा पुंडलिकासाटीं । आला उभा वाळवंटी ॥ ध्रु. ॥ गर्भवास धरी । अंबऋषीचा कैवारी ॥ २ ॥ सकळां देवां अधिष्ठान । एका मंत्रासी कारण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ध्यानीं । ज्यासि ध्यातो शूळपाणी ॥ ४ ॥

३३८३. फटकाळ देव्हारा फटकाळ अंगारा । फटकाळ विचारा चालविलें ॥ १ ॥ फटकाळ तो देव फटकाळ तो [पं. “तो” नाहीं.] भक्त । करवितो घात आणिका जीवा [दे. देवां.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघें फटकाळ हें जन । [पं. अनुभवी.] अनुभविये खूण जाणतील ॥ ३ ॥

३३८४. लावुनियां गोठी । चुकवूं आदरिली दिठी । देउनियां मिठी । पळे महिमा थुलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुढें तो चि करी आड । तिचा लोभ तिसी नाड । [पं. पुरवी.] लावूनि चरफड । हात गोऊनि पळावें ॥ ध्रु. ॥ आधीं काकुलती । मोहो घालावा पुढती । तोंडीं पडे माती । [दे. “फिरतां मागें कैचा तो” हें नसून याची जागा दोरी टाकली आहे.] फिरतां [त. मग.] मागें कैचा तो ॥ २ ॥ [दे. तुका ह्मणे देवा । यासी नाडी याची सेवा । (कोरी जागा.—पुढें) भावें कांहीं वास नार्पितां ॥.] तुका ह्मणे देवा । यासी रडवी याचा हेवा । भावें कां हे सेवा । सुखें तुह्मां नार्पिती ॥ ३ ॥

३३८५. नेत्राची वासना । तुज पाहावें नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं [पं. त्याचें.] याचें समाधान । काय पहातोसी [पं. पाहापी.] अनुमान ॥ ध्रु. ॥ भेटावें पंढरिराया । हें चि इच्छिताती बाह्या ॥ २ ॥ [पं. जावें पंढरीसी । हें चि ध्यान या मानसीं.] ह्मणतों जावें पंढरीसी । हें चि ध्यान चरणासी ॥ ३ ॥ चित्त ह्मणे पायीं । तुझे राहीन निश्चयीं ॥ ४ ॥ ह्मणे बंधु तुकयाचा । देवा भाव पुरवीं साचा [पं. याचा.] ॥ ५ ॥

३३८६. मन उताविळ । जालें न राहे निश्चळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दे रे भेटी पंढरिराया । उभारोनि चारी बाह्या ॥ ध्रु. ॥ सर्वांग तळमळी । हात पाय रोमावळी ॥ २ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे कान्हा । भूक लागली नयना ॥ ३ ॥

३३८७. ह्मणसी दावीन अवस्था । तैसें नको रे अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होऊनियां सहाकार । रूप दाखवीं सुंदर ॥ ध्रु. ॥ मृगजळाचियापरी । तैसें न करावें हरी ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे.] तुकयाबंधु ह्मणे हरी । कामा नये बाह्यात्कारी ॥ ३ ॥

३३८८. आकारवंत मूर्ति । जेव्हां देखेन मी दृष्टी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग मी राहेन निवांत । ठेवूनियां तेथें चित्त ॥ ध्रु. ॥ श्रुति वाखाणिती । तैसा येसील प्रचिती ॥ २ ॥ ह्मणे तुकयाचा सेवक । उभा देखेन सन्मुख ॥ ३ ॥

३३८९. जेणें तुज जालें रूप आणि नांव । पतित हें दैव तुझें आह्मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरी तुज कोण हें पुसतें । निराकारी तेथें एकाएकी ॥ ध्रु. ॥ अंधारें [पं. अंधारें ते दीपा. दे. अंधारे दीपा.] दीपका आणियेली शोभा । माणिकासी प्रभा कोंदणाची [दे. त. कोंदणासी.] ॥ २ ॥ धन्वंतरी रोगें आणिला उजेडा । [दे. सुखा.] सुखी काय चाडा जाणावें तें [पं. “तें” नाहीं.] ॥ ३ ॥ अमृतासी मोल विषाचिया गुणें । पितळें [पं. पिंवळें.] तरी सोनें उंच निंच ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी असोनियां [दे. ०जना । तुज देव पणा०.] जाण । तुज देवपण आणियेलें ॥ ५ ॥

३३९०. सुखवाटे ये चि ठायीं । बहु पायीं संतांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि केला वास । नाहीं नास ते ठायीं ॥ ध्रु. ॥ न करवे हाली चाली । निवारीली चिंता हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निवे तनु । रणकणु [पं. लागतां.] लागती ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३३९१. देऊं [पं. देऊनि कपाट। कोण०.] कपाट । कीं कोण काळ राखों वाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय होईल [पं. यत्न.] तें शिरीं । आज्ञा धरोनियां करीं ॥ ध्रु ॥ करूं कळे ऐसी मात । किंवा राखावा एकांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जागों । किंवा कोणा नेदूं [पं. नेदी.] वागों ॥ ३ ॥

३३९२. मायबापापुढें लेंकराची आळी । आणीक हे पाळी कोण लळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळा जी [पं. माझें विषम.] माझीं विषमें अनंता । जवळी असतां अव्हेर कां ॥ ध्रु ॥ आणिकांची चाले सत्ता आह्मांवरी । तुमची ते थोरी काय मग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों दुरोनि जवळी । आतां टाळाटाळी करूं नये ॥ ३ ॥

३३९३. माझ्या मुखें मज बोलवितों हरि । सकळां अंतरीं नारायण ॥ १ ॥ न करावा द्वेष भूतांचा मत्सर । हा तंव विचार जाणों आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दोष नाहीं या विचारें । हिताचीं उत्तरें शिकवितां ॥ ३ ॥

३३९४. मासं खातां [पं. हर्षभारी ॥.] हाउस करी । जोडुनि वैरी ठेवियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण त्याची करिल कींव । जीवें जीव नेणती ॥ ध्रु ॥ पुढिलांसाटीं [पं. पाजळी.] पाजवी सुरी । आपुली चोरी अंगुळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कुटिती हाडें । आपुल्या नाडें [पं. रडतील.] रडती ॥ ३ ॥

३३९५. तुज जाणें [पं. तानें.] तान्हें नाहीं पांडुरंगा । कां जी मज सांगा उपेक्षिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज ठावें होतें मी पातकी थोर [पं. खरा.] । आधीं च कां थार [पं. थारा दिला.] दिधली पायीं ॥ ध्रु ॥ अंक तो पडिला हरिचा मी दास । भेद पंगतीस करूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जिंतिलें तें खरें । आतां उणे पुरें तुह्मां अंगी [पं. लागीं.] ॥ ३ ॥

३३९६. आह्मां घरीं धन शब्दाचीं [त. हीं. दे. शब्दाचीं रत्नें। शब्दाचीं शस्त्रें०.] च रत्नें । शब्दाचीं च [पं. शस्त्रें यत्नें करूं ।.] शस्त्रें यत्न करूं ॥ १ ॥ शब्द चि आमुच्या जीवाचें जीवन । शब्दें वांटूं धन जनलोकां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहा शब्द चि हा देव । [पं. शब्द०.] शब्दें चि गौरव पूजा करूं ॥ ३ ॥

३३९७. ब्रह्मज्ञान दारीं येतें काकुलती । अव्हेरिलें संतीं विष्णुदासीं ॥ १ ॥ रिघों पाहे [पं. “माजी” नाहीं.] माजी बळें त्याचें घर । दवडिती दूर ह्मणोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें न चले सायास । पडिले उदास त्याच्या गळां ॥ ३ ॥

३३९८. कासया लागला यासी चौघाचार । [पं. मुक्तीचा.] मुळींचा वेव्हार निवडिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ग्वाही [पं. भक्ताची.] बहुतांची घालूनियां वरि । महजर करीं आहे माझ्या ॥ ध्रु ॥ तुह्मां वेगळा [पं. ०वेगळे आपुले ठायीं ।.] लागें आपल्या च ठायीं । होतें करुनि तें ही माझें माझें ॥ २ ॥ भांडण सेवटीं जालें एकवट । आतां कटकट करूं नये ॥ ३ ॥ ठेविला ठेवा [पं. तो ठेवा.] तो आला माझ्या हाता । आतां नाहीं सत्ता तुज देवा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वांयांविण खटपटा । राहिलों मी वांटा घेऊनियां ॥ ५ ॥

३३९९. देहबुद्धि वसे जयाचिये अंगी । पूज्यता ते [दे. त. त्या.] जगीं सुख मानी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोर असे दगा जाला त्यासी हाटीं । सोडोनियां गांठी चोरीं नेली ॥ ध्रु ॥ गांठीचें जाउनि नव्हे तो मोकळा । बांधिलासे [पं. बांधविला.] गळा दंभलोभें ॥ २ ॥ पुढिल्या उदिमा जालेंसे खंडण । दिसे नागवण पडे गांठी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे बोलतील संत । जाणूनियां घात कोण करी ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३४००. निंबाचिया झाडा साकरेचें आळें । आपलीं तीं [पं. तें.] फळें न संडी च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें अधमाचें अमंगळ चित्त । वमन तें हित करुनि सांडी ॥ ध्रु. ॥ परिसाचे अंगीं लाविलें खापर । पालट अंतर नेघे त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेळू चंदना संगतीं । काय ते नसती [पं. जवळिका.] जवळिकें ॥ ३ ॥

३४०१. दुबळें सदैवा । ह्मणे नागवेल केव्हां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आपणा ऐसें करूं पाहे ।.] आपणासारिखें त्या पाहे । स्वभावासी करिल काये ॥ ध्रु. ॥ मूढ सभे आंत । इच्छी पंडिताचा घात ॥ २ ॥ गांढे देखुनि शूरा [पं. शूर.] । [पं. उगी करी बुरबुर.] उगें करितें बुरबुरा ॥ ३ ॥ आणिकांचा हेवा । न करीं शरण जाईं देवा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे किती । करूं दुष्टाची फजिती ॥ ५ ॥

३४०२. [दे. मज.] माझी आतां लोक सुखें निंदा [दे. त. करो । ह्मणती विचार ०.] करू । ह्मणती विचारू सांडियेला ॥ १ ॥ कारण होय तो [पं. करीन.] करावा विचार । काय भीड भार करूं देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय करूं लापनिक । जनाचार सुख नासिवंत ॥ ३ ॥

३४०३. ढेंकणाचे संगें हिरा जो भंगला । कुसंगें नाडला तैसा साधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ओढाळाच्या संगें [पं. सात्त्विकें.] सात्विक नासलीं । क्षण एक नाडलीं समागमें ॥ ध्रु. ॥ डांकाचे संगती सोनें हीन जालें । मोल तें तुटलें लक्ष कोडी ॥ २ ॥ विषानें पक्वान्नें गोड कडू जालीं । कुसंगानें केली तैसी परी ॥ ३ ॥ भावें तुका ह्मणे सत्संग हा बरा । कुसंग हा फेरा चौऱ्याशीचा ॥ ४ ॥

३४०४. भलते जन्मीं मज घालिसील तरी । न सोडीं मी हरी नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुख दुःख तुज देईन भोगितां । मग मज चिंता कासयाची ॥ ध्रु. ॥ तुझा दास ह्मणवीन मी अंकिला । भोगितां विठ्ठला गर्भवास ॥ २ ॥ मी तुज भाकितों करुणा । तारीं नारायणा ह्मणऊनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज येऊं पाहे उणें । तारिसील तेणें आह्मां तया ॥ ४ ॥

३४०५. गातों नाचतों आनंदें । टाळघागरिया छंदें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझी तुज पुढें देवा । नेणों भाव कैसी सेवा ॥ ध्रु. ॥ नेणों ताळ घात मात । भलते सवां पाय हात ॥ २ ॥ लाज नाहीं शंका । प्रेम [पं. प्रेमें घालों ह्मणे ०.] घाला ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

३४०६. [पं. रुसलों या आह्मी आपुल्या संसारा ।.] रुसलों आह्मीं आपुलिया संवसारा । तेथें जनाचारा [पं. कोण.] काय पाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां इष्ट मित्र सज्जन सोयरे । नाहीं या दुसरें देवाविण ॥ ध्रु. ॥ दुराविले बंधु सखे सहोदर । आणीक विचार काय तेथें ॥ २ ॥ उपाधिवचन नाइकती कान । त्रासलें हें मन बहु माझें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करा होइल [पं. ठाकेल.] ते दया । सुख दुःख वांयां न धरावें ॥ ४ ॥

३४०७. सांडुनि सुखाचा वांटा । मुक्ति मागे तो करंटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे [पं. नेघ्याचे हे जन्म । काय वैकुंठा जाऊन ।.] न घ्यावा जन्म । प्रेम लुटावें नाम ॥ ध्रु. ॥ येथें मिळतो दहीं भात । वैकुंठीं [पं. नाही वैकुंठीं ते मात] ते नाहीं मात ॥ २ ॥ [पं. तुका ह्मणे मुक्ति नलगे । राहेन संताचिये संगें ॥.] तुका ह्मणे आतां । मज न लगे सायुज्यता ॥ ३ ॥

३४०८. पदोपदीं पायां पडणें । करुणा जाण भाकावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ये गा ये गा विसांवया । करुणा दयासागरा ॥ ध्रु. ॥ जोडोनियां करकमळ । नेत्र जळ भरोनि ॥ २ ॥ तुका [त. तुका उभें दान पात्र. पं. तुका उभा दान पात्र ।.] उभें दारीं पात्र । पुरवीं आर्त विठोबा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४०९. आतां हें [त. “हें” नाहीं.] सेवटीं असो पायांवरी । वदती वैखरी वागपुष्प ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नुपेक्षावें आह्मां दिना पांडुरंगा । कृपादानीं जगामाजी तुह्मीं ॥ ध्रु. ॥ वोळवुनी देह सांडियेली शुद्ध । [पं. तोडियेले.] सारियेला भेद जीव शिव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन तुमचे चरणीं । एवढी आयणी पुरवावी ॥ ३ ॥

३४१०. तरि च होय [पं. शोभे.] वेडी । नग्न होय [पं. धड फाडी.] धडफुडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बोलाचें गौरव । आंत वरी दोन [पं. दोनी.] भाव ॥ ध्रु. ॥ मृगजळा न्याहाळितां । तान न [पं. वजो.] वजाये सेवितां ॥ २ ॥ न पाहे आणिकांची आस । शूर बोलिजे तयास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या [दे. त. हें लक्षण.] लक्षणें । संत अळंकार लेणें ॥ ४ ॥

३४११. आग्रहा नांवें पाप । योगीं सारावे संकल्प ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहजा ऐसें भांडवल । असोनि कां सारा बोल ॥ ध्रु. ॥ तैं न भेटे तें काय । मना अंगींचे उपाय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धरीं सोय । वासनेची फोडा डोय ॥ ३ ॥

३४१२. न करीं पठन घोष अक्षरांचा । बीजमंत्र आमुचा पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वकाळ नामचिंतन मानसीं । समाधान मनासी समाधि हे ॥ ध्रु. ॥ न करीं भ्रमण न रिघें कपाटीं । जाईन तेथें दाटी वैष्णवांची ॥ २ ॥ [पं. आन.] अनु नेणें कांहीं न वजें तपासी । नाचें दिंडीपाशीं जागरणीं ॥ ३ ॥ उपवास व्रत न करीं पारणें । रामकृष्ण ह्मणें नारायण ॥ ४ ॥ आणिकांची सेवा स्तुती नेणें वाणूं । तुका ह्मणे आणु दुजें [पं. कांहीं.] नाहीं ॥ ५ ॥

३४१३. पुंडलिकाचे निकटसेवे । कैसै धांवे बराडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें थोरपण । नारायण विसरला ॥ ध्रु. ॥ उभा कटीं ठेवुनि कर । न ह्मणे पर वैससें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगदीशा । करणें आशा भक्तांची ॥ ३ ॥

३४१४. बाळ काय जाणे जीवनउपाय । [पं. वाहे बापमाय.] मायबाप वाहे सर्व चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आइतें भोजन खेळणें अंतरीं । अंकिताचे [पं. अंकिताचा.] शिरीं भार नाहीं ॥ ध्रु. ॥ आपुलें शरीर रक्षितां न कळे । सांभाळूनि लळे पाळी माय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा विठ्ठल जनिता । [दे. जेथें आमची०.] आमुची ते सत्ता तयावरी ॥ ३ ॥

३४१५. काय [दे. त. करिती.] करितील केलीं नित्य पापें । वसे नाम ज्यापें विठोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तृणीं हुताशंन [पं. लागतां.] लागला ते रासी । जळतील तैसीं क्षणमात्रें ॥ ध्रु. ॥ विष्णुमूर्तिपाद पाहतां चरण । तेथें कर्म कोण राहूं शके ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम जाळी महादोष । जेथें होय घोष कीर्तनाचा ॥ ३ ॥

३४१६. वेद नेले शंखासुरें । केलें ब्रह्म्यानें गाऱ्हाणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांव धांव [पं. लवकरी.] झडकरी । ऐसें [पं. ऐकें.] कृपाळुवा हरी ॥ ध्रु. ॥ गजेंद्र नाडियें गांजिला । तेणें तुझा धांवा केला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पद्मनाभा । जेथें पाहें तेथें उभा ॥ ३ ॥

३४१७. माकडा दिसती कंवटी [पं. नारेळे । भोक्ता तो निराळें०.] नारळा । भोक्ता निराळा वरील सारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका रस एका तोंडीं पडे माती । आपुलाले नेती विभाग ते ॥ ध्रु. ॥ सुनियांसी क्षीर [पं. चारिल्या ओकवी ॥ भोक्ता तोचि सेवी धणीवरी ॥.] वाढिल्या ओकवी । भोगित्यां [त. भोक्ता तो सेवी धणी वरी.] पोसवी धणीवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. मूर्ख वागविती भार । त. वागविती मूर्ख भार.] भार वागविती मूर्ख । नेतील तें सार परीक्षक ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४१८. भेटीची [पं. तांतडी.] आवडी उताविळ मन । लागलेंसे ध्यान जीवीं जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आवडीचा पुरवावा सोहळा । येऊनी गोपाळा क्षम देईं ॥ छ्र ॥ नेत्र उन्मळित राहिले [पं. ताटस्ती । गंगा अश्रुपानीं.] ताटस्त । गंगा अश्रुपात वहावली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी करा साचपणा । मुळींच्या वचना आपुलिया ॥ ३ ॥

३४१९. [पं. धवळें.] धवळलें जगदाकार । आंधार तो निरसला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लपों जातां [पं. ठाव नाहीं.] नाहीं ठाव । प्रगट [पं. पाहीं.] पाहें पसारा ॥ छ्र ॥ खरियाचा दिवस आला । वाढी बोला न पुरे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जिवें साटीं । पडिली मिठी धुरेसी ॥ ३ ॥

३४२०. मातेची अवस्था काय जाणे बाळ । तिसी तों सकळ चिंता त्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें [पं. ऐसा परस्परें आहे हा विचार । भोपळ्याचा चार दगड मी ॥.] परस्परें आहे चि विचारा । भोपळ्याचा तारा दगडासी ॥ छ्र ॥ भुजंग पोटाळी चंदनाचें अंग । निवे परि संग [पं. संगें.] नव्हे तैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. करीं.] करा परिसाचे परी । मज ठेवा सरी लोखंडाचे ॥ ३ ॥

३४२१. लावूनि कोलित । माझा करितील घात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे बहुतांचे संधी । सांपडलों [दे. सांपडला.] खोळेमधीं ॥ छ्र ॥ पाहातील उणें । तेथें देती अनुमोदनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रिघे । पुढें नाहीं जालें धींगे ॥ ३ ॥

३४२२. ऐसी एकां अटी । रीतीं सिणती करंटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साच आपुल्या पुरतें । करून नेघेती कां हितें [पं. हित.] ॥ छ्र ॥ कां ही वेचितील वाणी । निरर्थक चि कारणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । काहीं समर्पूनि सेवा॥ ३ ॥

३४२३. चालिले सोबती । काय [पं. मांडिली.] मानिली निश्चिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करिसी एकला । काळ सन्निध पातला ॥ छ्र ॥ कांहीं सावध तो बरवा । करीं आपुला काढावा ॥ २ ॥ चालिले अगळे । हळू च कान केश डोळे ॥ ३ ॥ वोसरले दांत । दाढा गडबडल्या आंत ॥ ४ ॥ एकली तळमळ । जिव्हा [पं. भलतेंच चावळे ।.] भलते ठायीं लोळे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे यांणीं । तुझी मांडिली घालणी ॥ ६ ॥

३४२४. नका मजपाशीं । [पं. वदा.] वदों प्रपंचाचे विशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नाइकाषी कानीं । मज देवाविण वाणी ॥ छ्र ॥ येऊनियां रूपा । कोण पाहे पुण्यपापा ॥ २ ॥ मागे आजिवरी । [पं. जालों मापनलों०.] जालें माप नेलें चोरीं ॥ ३ ॥ सांडियेलीं पानें । पुढें पिका अवलोकन ॥ ४ ॥ पडों नेदी तुका । आड गुंपूं [पं. गुंफूं.] कांहीं चुका ॥ ५ ॥

३४२५. जाले आतां सांटे । कासयाचे लहान मोटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक एका पडिलों हातीं । जाली तेव्हां चि निश्चिती ॥ छ्र ॥ नाहीं फिरों येत मागें । जालें साक्षीचिया अंगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । आतां येथें कोठें हेवा ॥ ३ ॥

३४२६. माझें मज द्यावें । नाहीं करवीत नवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सहस्रनामाचें रूपडें । भक्त कैवारी चोखडें ॥ छ्र ॥ साक्षीविण बोलें । तरी मज पाहिजे दंडिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. मोल.] माल । माझा खरा तो [पं. हा.] विठ्ठल ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४२७. करूं स्तुती तरि ते निंदा । तुह्मी जाणां हे गोविंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां लडिवाळांचे बोल । करा कवतुकें नवल ॥ ध्रु ॥ बोबड्या उत्तरीं । तुह्मां रंजवितों हरी ॥ २ ॥ मागतों भातुकें । तुका ह्मणे कवतुकें ॥ ३ ॥

३४२८. [दे. नव्हतील जपें नव्हतील तपें ।.] न लाहिजे जपें न लाहिजे तपें । आह्मांसी हें सोपें गीतीं गातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करितां ध्यान न करितां धारणा । तो नाचे कीर्त्तनामाजी हरि ॥ ध्रु ॥ जयासी नाहीं रूप आकार । तो चि कटी कर उभा विटे ॥ २ ॥ अनंत ब्रह्मांडें जयाचिया पोटीं । तो आह्मां संपुष्टीं भक्तिभावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वर्म जाणती लडिवाळें । जें होतीं निर्मळें अंतर्बाहीं ॥ ४ ॥

३४२९. [त. पं. "आह्मी" नाहीं.] आह्मी [पं. जाले बळिवंत०.] जालों बळिवंत । होऊनियां शरणागत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला घरांत रिघावा । ठायीं पडियेला ठेवा ॥ ध्रु ॥ हातां [त. पं. चढे.] चढलें धन । नेणें [त. पं. ऐसें.] रचिलें कारण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मिठी । पायीं देउनि केली सुटी ॥ ३ ॥

३४३०. लागपाठ केला । आतां वांटा नित्य [पं. नीट.] त्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा जोडीचा हव्यास । आलें दुरील घरास ॥ ध्रु ॥ फोडिलीं भांडारें । मोहोरलीं एकसरें ॥ २ ॥ अवघियां पुरतें । तुका ह्मणे घ्यावें हातें ॥ ३ ॥

३४३१. एकीं असे [पं. असे एक हेवा । येर अनावड०.] हेवा । एक अनावड जीवां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवें केल्या भिन्न जाती । उत्तम कनिष्ठ मध्यस्ती ॥ ध्रु ॥ प्रीतिसाटीं भेद । कोणी पूज्य कोणी निंद्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. कळा । त्याच्या०.] लळा । त्याचा जाणे हा कळवळा ॥ ३ ॥

३४३२. स्वामीचें [पं. तें.] हें देणें । येथें पावलों दर्षणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं आवडीने वाद । तुमच्या सुखाचा संवाद ॥ ध्रु ॥ कळावया वर्म । हा तों पायांचा चि धर्म ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिद्धी । हे चि पाववावी [पं. पावविली.] बुद्धी ॥ ३ ॥

३४३३. रुसलों संसारा । आह्मी [पं. त. आप आणि परा ।.] आणीक व्यापारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि केली सांडी । देउनि पडिलों मुरकंडी ॥ ध्रु ॥ परते चि ना मागें । मोहो निष्ठुर जालों अंगें ॥ २ ॥ सांपडला देव । तुका ह्मणे गेला भेव ॥ ३ ॥

३४३४. हें तों [पं. वाटतें.] वाटलें आश्चर्य । [त. पं. तुह्मा धरवला धीर ।.] तुह्मां न धरवे धीर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा फुटतसे प्राण । धांवा धांवा ह्मणऊन ॥ ध्रु ॥ काय नेणों दिशा । जाल्या तुह्मांविण ओशा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांगा । नाइकिजे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३४३५. धांवा [पं. धांवें.] केला धांवा । श्रम होऊं नेदी जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्षे अमृताच्या धारा । घेईं वोसंगा लेंकरा ॥ ध्रु ॥ उशीर तो आतां । न करावा हे चि [दे. त. "चि" नाहीं.] चिंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्वरें । वेग करीं विश्वंभरे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४३६. जोडिले अंजुळ । असें [पं. दाना उतावीळ.] दानउताविळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा [पं. त. पाहा.] वाहा कृपादृष्टी । आणा अनुभवा [पं. अनुभवा या गोष्टी ।.] गोष्टी ॥ ध्रु ॥ तूं [पं. स्वामी.] धनी मी सेवक । [पं. एका तो.] आइक्य तें एका एक ॥ २ ॥ करितों विनंती । तुका सन्मुख पुढती ॥ ३ ॥

३४३७. काय तुज कैसें [पं. जाणावें गा देवा ।.] जाणवेल देवा । आणावें अनुभवा कैशा परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सगुण कीं निर्गुण.।] सगुण निर्गुण थोर कीं लहान । न कळे अनुमान मज तुझा ॥ ध्रु ॥ कोण तो निर्धार करूं हा विचार । भवसिंधु पार तरावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैसे पाय आतुडती । न पडे श्रीपती वर्म ठावें ॥ ३ ॥

३४३८. मी तव बैसलों धरुनियां [पं. आस.] ध्यास । न करीं उदास पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको आतां मज दवडूं श्रीहरी । मागाया भिकारी जालों दास ॥ ध्रु ॥ भुकेलों कृपेच्या वचनाकारणें । आशा नारायणें पुरवावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येऊनियां देईं भेटी । कुरवाळुनी पोटीं धरीं मज ॥ ३ ॥

३४३९. आतां तुझें नाम गात असें गीतीं । ह्मणोनी मानिती लोक मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अन्नवस्त्रचिंता नाहीं या पोटाची । वारिली देहाची थोर पीडा ॥ ध्रु ॥ सज्जन संबंधी तुटली उपाधी । रोकडी या बंदीं सुटलोंसें ॥ २ ॥ घ्यावा द्यावा कोणें करावा सायास । गेले [दे. पं. गेलीं.] आशापाश वारोनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज कळेल तें आतां । करा जी अनंता मायबापा ॥ ४ ॥

३४४०. कामक्रोध [पं. सुने.] माझे लावियेले पाठीं । बहुत हिंपुटीं जालों देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवरिंता तुझे तुज नावरती । थोर [दे. शून्य.] वाटे चित्तीं आश्चर्य हें ॥ ध्रु ॥ तुझिया विनोदें आह्मां प्राणसाटी । भयभीत पोटीं सदा दुःखी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या कपाळाचा गुण । तुला हांसे कोण समर्थासी ॥ ३ ॥

३४४१. [पं. स्वमुखें जी तुह्मी सांगा मज देवा । ऐसें माझें देवा मनोगत ॥ १ ॥.] सन्मुख चि तुह्मीं सांगावी जी सेवा । ऐसे माझे देवा मनोरथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघों [पं. नेघों आह्मी कांहीं आपलें उदार । चित्तवित घर जीवावरी ॥. त. दे. निघों.] आह्मी कांहीं चित्तवित्त घरें । आपुल्या उदारें जीवावरी ॥ ध्रु ॥ बोल [पं. वालें.] परस्परें वाढवावें सुख । पाहावें श्रीमुख डोळेभरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य बोलतों [पं. बोलतां.] वचन । करुनी चरण साक्ष तुझे ॥ ३ ॥

३४४२. मज अनाथाकारणें । करीं येणें केशवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीव झुरे तुजसाटीं । वाट पोटीं पहातसें ॥ ध्रु ॥ चित्त रंगलें चरणीं । तुजवांचूनि न राहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंता । माझी चिंता असावी ॥ ३ ॥

३४४३. कासया वांचूनि जालों भूमी भार । तुझ्या पायीं थार नाहीं तरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातां भलें काय डोळियांचें काम । जंव पुरुषोत्तम न देखती ॥ ध्रु ॥ काय मुख पेंव श्वापदाचे घांव । नित्य तुझें नांव नुच्चारितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां पांडुरंगाविण । न वांचतां क्षण जीव भला ॥ ३ ॥

३४४४. नको मज ताठा नको अभिमान । [पं. तुजविण.] तुजवांचूनि क्षीण होतो जीव ॥ १ ॥ दुर्धर हे माया न होय सुटका [पं. सुटिका.] । वैकुंठनायका सोडवीं मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझें जालिया दर्षण । मग निवारण होइल सर्व ॥ ३ ॥

३४४५. चाल घरा उभा राहें नारायणा । ठेवूं दे चरणांवरि माथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेळोवेळां देईं क्षेमआलिंगन । वरी अवलोकन कृपादृष्टी ॥ ध्रु ॥ प्रक्षाळूं दे पाय बैसें माजघरीं । चित्त स्थिर करीं पांडुरंगा ॥ २

॥ आहे त्या संचितें करवीन भोजन । काय न जेवून करिसी आतां ॥ ३ ॥ करुणाकरें [पं. कांहीं.] नाहीं कळों दिलें वर्म । दुरी होतां भ्रम कोण [पं. तो चि वरी.] वारी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां आवडीच्या सत्ता । बोलिलों अनंता करवीन तें ॥ ५ ॥

३४४६. देवाची ते खूण आला ज्याच्या घरा । त्याच्या पडे चिरा मनुष्यपणा [पं. संसारासी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाची ते खूण करावें वाटोळें । आपणा वेगळें [पं. राहों नेदी.] कोणी नाहीं ॥ ध्रु. ॥ [पं. "देवाची खुण जाला ज्यासी संग । त्याचा जाला भंग मनुष्यपणा ॥" हें कडवें जास्त आहे.] देवाची ते खूण गुंतों नेदी आशा । ममतेच्या पाशा शिवों नेदी ॥ २ ॥ देवाची [त. "देवाची ते खूण गुंता०" आणि "देवाची ते खूण तोडी०" हीं दोन कडवीं मागेंपुढें आहेत.] ते खूण गुंतों नेदी वाचा । लागों असत्याचा मळ नेदी ॥ ३ ॥ देवाची [पं. "देवाची ते खूण तोडी०" हें कडवें नाहीं.] ते खूण तोडी मायाजाळ । आणि हें सकळ जग हरी ॥ ४ ॥ पहा देवें तेंचि बळकाविलें स्थळ । तुक्यापें सकळ चिन्हें [दे. होतीं.] त्याचीं ॥ ५ ॥

३४४७. अनंताचे मुखीं होसील गाइला । अमुप विठ्ठला दास तुह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें कोठें आलें होईल विचारा । तरीं च अव्हेरा योग्य जालों ॥ ध्रु. ॥ सर्वकाळ तुह्मी असा जी संपन्न । चतुरा नारायण शिरोमणि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे कलियुगींचे जीव । तरी नये कीव बहुपापी ॥ ३ ॥

३४४८. न करावी चिंता । भय न धरावें सर्वथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दासां साहे नारायण । होय रक्षिता आपण ॥ ध्रु. ॥ न लगे परिहार । कांहीं योजावें उत्तर ॥ २ ॥ न धरावी शंका । नये बोलों ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

३४४९. भांडवल माझें लटिक्याचे गांठी । [पं. उदिमासी तुटी बाबी ऐसी ।.] उदीम तो तुटी यावी हा चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसी [पं. ऐसी.] तुझी वाट पाहों कोणा तोंडें । भोंवतीं किं रे [पं. "किं रे" नाहीं.] भांडे गर्भवास ॥ ध्रु. ॥ चहूं खाणीचिया रंगलोंसें संगें [पं. रंगें.] । सुष्ट दुष्ट अंगें धरूनियां ॥ २ ॥ बहुतांचे बहु पालटलों सळे [पं. साळे.] । बहु [त. आलो. पं. आले.] आला काळें रंग अंगा ॥ ३ ॥ उकलूनि [पं. तये.] नये दावितां अंतर । घडिचा पदर सारूनियां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे [त. आतां करीं गोळ्यासाटीं ।. पं. आतां करी गाळे साटीं ।.] करीं गोंवळें यासाटीं । आपल्या पालटीं संगें देवा ॥ ५ ॥

३४५०. संतसंगतीं न करावा वास । एखादे गुणदोष अंगा येती ॥ १ ॥ मग तया दोषा नाहीं परिहार । होय अपहार [पं. सुकृतासी.] सुकृताचा ॥ २ ॥ [त. तुका ह्मणे ते नम०.] तुका ह्मणे नमस्कारावे दुरून । अंतरीं धरून राहें रूप ॥ ३ ॥

३४५१. जें ज्याचें जेवण । तें चि याचकासी दान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां [पं. चाड.] जाऊं चोजवीत । जेथें वसतील संत ॥ ध्रु. ॥ होतीं धालीं पोटें । मागें उरलीं उच्छिष्टें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव । पुढें खुंटईल हांव ॥ ३ ॥

३४५२. धरावा तो बरा । ठाव वसतीचा थारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निजल्या [दे. त. निजविल्या.] जागविती । निज पुरवूनि देती ॥ ध्रु. ॥ एक वेवसाव । त्यांचा [पं. याचा.] संग त्यांचा जीव ॥ २ ॥ हितें केलें [पं. कळे.] हित । ग्वाही एक एकां चित्त ॥ ३ ॥ विषमाचें कांहीं । आड तया एक नाहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बरीं । घरा येतील त्यापरी ॥ ५ ॥

३४५३. धोंड्यासवें आदळितां फुटे डोकें । तो [दे. तों तों त्याच्या०.] तों त्याच्या [दे. त. सुखें.] दुःखें घामेजेना ॥ १ ॥ इंगळासी सन्निधान [पं. अतितायी.] अतित्याई । क्षेम देतां काई सुख वाटे ॥ २ ॥ [पं. "सप्रेमें कुरवाळी महाफणी

विषयानुक्रम

व्याळ । आपुली तो ढाळ सांडी केवी ॥” हें कडवें येथें जास्त आहे.] तुका ह्मणे आह्मांसवें जो रुसला । तयाचा अबोला आकाशासीं ॥ ३ ॥

३४५४. सरे आह्मांपाशीं एक शुद्धभाव । नाहीं तरी वाव उपचार ॥ १ ॥ कोण मानी वरी रसाळ बोलणें । नाहीं जाली मनें ओळखी तों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां जाणीवेचें दुःख । न पाहों त्या मुख दुर्जनाचें ॥ ३ ॥

३४५५. आतां तळमळ । केली पाहिजे सीतळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पाहा करील तें देव.] करील तें पाहें देव । पायीं ठेवूनियां भाव ॥ छ ॥ तो चि अन्नदाता । नाहीं आणिकांची सत्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दासा । नुपेक्षील [पं. नुपेक्षी.] हा भरवसा ॥ ३ ॥

३४५६. लांब धांवे पाय चोरी । भरोवरी जनाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कैसें होय याचें । सिजतां काचें राहिलें ॥ छ ॥ खाय ओंकी वेळोवेळां । कैसी कळा राहेल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भावहीण । त्याचा सीण [पं. पावावा.] पाचावा ॥ ३ ॥

३४५७. माझ्या इंद्रियांसीं लागलें भांडण । ह्मणतील कान रसना घाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती तळमळ हस्त पाद भाळ । नेत्रांसी दुकाळ पडिला थोर ॥ छ ॥ गुण माय मुख आइकती कान । आमचें कारण तैसें नव्हे ॥ २ ॥ दरुषणें फिटे [पं. नेत्रांचा तो पांग ।.] सकळांचा पांग । जेथें ज्याचा [पं. भोग.] भाग घेइल तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें करीं नारायणा । माझी ही वासना ऐसी आहे ॥ ४ ॥

३४५८. सिद्धीचा दास नव्हें श्रुतीचा अंकिला । होईन विठ्ठला [पं. दास.] सर्व तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वकाळ [पं. सर्व सुख असे माझिये मानसीं.] सुख आमच्या मानसीं । राहिलें जयासी [पं. तयासी.] नास नाहीं ॥ छ ॥ नेणें [पं. तेणें.] पुण्य पाप न [पं. देखें.] पाहें लोचनीं । आणिका वांचूनि पांडुरंगा ॥ २ ॥ न [पं. ०धरीं मी आस साधीना सायास ।.] करीं आस मुक्तीचे सायास । भक्तिप्रेमरस सांडूनियां [पं. वांचुनियां.] ॥ ३ ॥ गर्भवासीं [पं. दुःख.] धाक नाहीं येतां जातां । हृदयीं [पं. असतां.] राहतां नाम तुझें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे [पं. तुझा होईन अंकिला.] जालों तुझा चि अंकिला । न भें मी विठ्ठला कळिकाळासी ॥ ५ ॥

३४५९. जन्मा येऊनि तया लाभ जाला । बिडवई भेटला पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसारदुःखें नासिलीं तेणें । उत्तम हें केणें नामघोष ॥ छ ॥ धन्य ते [पं. ते चि.] संत सिद्ध महानुभाव । पंढरीचा [पं. राव ठाकियेला.] ठाव टाकियेला ॥ २ ॥ प्रेमदाते ते च पतितपावन । धन्य दरुषण होय [पं. त्याचें.] त्याला ॥ ३ ॥ पावटणिया पंथें जालिया सिद्धी । वोगळे समाधि सायुज्यता ॥ ४ ॥ प्रेम अराणूक नाहीं भय धाक । मज तेणें [पं. सुख काय चिंता ।.] सुखें कांहीं चिंता ॥ ५ ॥ तें [पं. “तें दुर्लभ०” व “तुका ह्मणे०” या दोन कडव्यांबद्दल “दुर्लभ सर्वांसी उद्धार लोकांसी ॥ तुका ह्मणे त्यासी दरुषण ।” हें एकच कडवें आहे.] दुर्लभ संसारासी । जडजीवउद्धारलोकासी ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे त्यासी । धन्य भाग्य दरुषणें ॥ ७ ॥

३४६०. काय दिवस गेले अवघे चि [पं. वराडें.] व्हाडें । तें आलें सांकडें कथेमाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षण एके ठायीं मन स्थिर नाहीं । अराणूक कइं होईल पुढें ॥ छ ॥ कथेचे [पं. कथेचा विसर दोषांमुळें होय ।.] विरसें दोषा मूळ होय । तरण उपाय कैचा [पं. मग.] माती ॥ २ ॥ काय तें [पं. “तें” नाहीं.] सांचवुनि उरलें हें [पं. तें.] मागें । घटिका एक [पं. सांगें.] संगें काय गेलें ॥ ३ ॥ ते चि वाणी येथें करां उजळणी । काढावी मथूनि शब्दरत्नें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हें चि बोलावया चाड । [पं. नाम घेतां गोड हित असे ।] उभयतां नाड हित असे ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

३४६१. शुद्धाशुद्ध निवडे कैसें । चर्म मास भिन्न नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं अधिक नाहीं उणें । कवण्या गुणें देवासी ॥ छ ॥ उदक भिन्न असे काई । वाहाळ बावी सरिता भई ॥ २ ॥ सूर्य तेजें निवडी [पं. निवडे.] काय । रश्मी रसा सकळा खाय ॥ ३ ॥ वर्णां भिन्न दुधा नाहीं । सकळा गाईं सारखें ॥ ४ ॥ करितां भिन्न नाहीं माती । मडक्या गति भिन्न नांवें ॥ ५ ॥ वर्ते एकविध अग्नि । नाहीं मनीं [त. शुद्ध भाव.] शुद्धाशुद्ध ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे पात्र चाड । किंवा विषें [दे. विसें] अमृत गोड ॥ ७ ॥

३४६२. न धरी प्रतिष्ठा कोणाची [दे. त. "ही" नाहीं] ही यम । ह्मणतां कां रे राम लाजा झणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांपडे हातींचें सोडवील [त. सांडवील.] काळा । तो कां वेळोवेळां नये वाचे ॥ छ ॥ कोण लोक जो हा सुटला तो एक । गेले कुंभपाक रवरवांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित [पं. तो ह्मणावा विठ्ठल ।.] तों ह्मणा विठ्ठल । न ह्मणे तो भोगील कळेल तें ॥ ३ ॥

३४६३. ह्मणवितां हरी न ह्मणे तयाला । दरवडा पडिला देहामाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आयुष्यधन त्याचें नेलें यमदूतीं । भुलविला [पं. निश्चिती.] निश्चिंतीं कामरंगें ॥ छ ॥ नावडे ती कथा देउळासी जातां । प्रियधनसुता लक्ष तेथें ॥ २ ॥ कोण नेतो तयां घटिका दिवसा [पं. दिवस.] एका । कां रे ह्मणे तुका नागवसी ॥ ३ ॥

३४६४. कथे बैसोनि सादरें । सुखचर्चा परस्परें । नवल काय तो उद्धरे । आणीक तरे सुगंधें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुण्य [पं. घ्यावें.] घेईं रे फुकाचें । पाप दुष्टवासनेचें । पेरिल्या बीजाचें । फळ घेईं शेवटीं ॥ छ ॥ कथा विरस पाडी [पं. आळस.] आळसें । छळणा करूनि मोडी रस । बुडवी आपणासरिसें । विटाळसें नावेसी ॥ २ ॥ सज्जन चंदनाचिये परी । दुर्जन देशत्यागें दुरी । राहो ह्मणे हरि । विनंती करी तुका हे ॥ ३ ॥

३४६५. कळों आलें तुझें जिणें । देवा तूं माझें [पं. पोसणे. दे. पोसनें.] पोषणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहासी [पं. आमची.] आठवाची । सत्ता [पं. सतत.] सतंत कईंची ॥ छ ॥ बोलावितां यावें रूपा । सदा निर्गुणीं चि लपा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं परदेशी । येथें आह्मां अंगेजिसी ॥ ३ ॥

३४६६. आतां येथें लाजे नाहीं तुझें काम । जाय मज राम आठवूं दे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे भिडे माझे बहु जाले घात । केलों या अंकित दुर्जनाचा ॥ छ ॥ माझें केलें मज पारिखें माहेर । [पं. नष्ट तूं.] नटोनी साचार चाळविलें ॥ २ ॥ सुखासाटीं एक वाहियेलें खांदीं । तेणें बहु मांदी मेळविली ॥ ३ ॥ केला [पं. केलों] चौघाचार नेलों [त. नेला.] पांचांमधीं । नाहीं दिली शुद्धी धरूं आशा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां घेईन कांटीवरी । धनी म्यां कैवारी केला देव ॥ ५ ॥

३४६७. आजिवरि होतों तुझे सत्ते खालीं । तोंवरी तों [तं. त्वां. पं. म्यां.] केली विटंबणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तुज राहों नेदीं या देशांत । ऐसा म्यां समर्थ केला धणी ॥ छ ॥ [पं. सोपें.] सापें रिग केला कोठें बाळपणीं । होतीसी पापिणी काय जाणों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे म्यां हा बुडविला वेव्हार । तुझे चि ढोपर सोलावया ॥ ३ ॥

३४६८. देवाच्या निरोपें पिटितों डांगोरा । लाजे नका थारा देऊं कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मोडिलें या [पं. रांडेनें सुपंथ०.] रांडे सुपंथ मारग । चालविलें जग यमपंथें ॥ छ ॥ परिचारीं केली आपुली च रूढी । पोटींची ते कुडी ठावी नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आणा राउळा धरून । फजित करून सोडूं मग ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४६९. कां रे तुह्मी निर्मळ हरिगुण गाना [दे. त. गाणा.] । नाचत आनंदरूप वैकुंठासी जाना [दे. त. जाणा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय गणिकेच्या याती अधिकार मोटा । दोषी अजामेळ ऐसीं नेलीं वैकुंठा ॥ ध्रु ॥ ऐसे नेणों [पं. मागें नेणों.] मागें किती अनंत अपार । पंच महादोषी पातंका नाहीं पार ॥ २ ॥ पुत्राचिया लोभें नष्ट ह्मणे नारायण । कोण कर्तव्य तुका ह्मणे त्याचें पुण्य ॥ ३ ॥

३४७०. वैसोनियां खाऊं जोडी । ओढाओढी चुकवूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें केलें नारायणें । बरवें जिणें सुखाचें ॥ ध्रु ॥ घरीच्या घरीं भांडवल । न लगे बोल वेचावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आटाआटी । चुकली दाटी सकळ ॥ ३ ॥

३४७१. नाहीं भ्यालों तरी पावलों या ठाया । तुह्मां आळवाया जवळिकें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सत्ताबळें आतां मागेन भोजन । केलें तें चिंतन आजिवरी ॥ ध्रु ॥ नवनीतासाटीं खादला हा जीव । थोड्यासाटीं कीव कोण करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ताक न लगे हें घाटे । पांडुरंगा खोटें चाळवण ॥ ३ ॥

३४७२. सारीन तें आतां एकाचि भोजनें । वारीन मागणें वेळोवेळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेवटींचा [त. सेवटींच्या घासें. दे. पूर्वी असें होतें.] घास गोड करीं माते । [पं. अंगे.] अगे कृपावंते पांडुरंगे ॥ ध्रु ॥ वंचूं नये आतां कांहीं च प्रकार । धाकल्याचें थोर जाल्यावरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां बहु चाळवावें । कांहीं नेदीं [त. ठाव.] ठावें उरों मागें ॥ ३ ॥

३४७३. पोट घालें मग न लगे [पं. पंगती.] परती । जालिया निश्चिंती खेळ गोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया हातें देईं वो कवळ । विठ्ठल [पं. विठ्ठला.] शीतळ जीवन वरी ॥ ध्रु ॥ घराचा विसर होईल आनंद । नाचेन मी छंदें प्रेमाचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तों च वरी करकर । मग हें उत्तर खंडईल ॥ ३ ॥

३४७४. बोलविसी [पं. बोलाविसी.] तरी । तुझ्या येईन [पं. येईल.] उत्तरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं कोड [दे. कवतिकें.] कवतुकें । हातीं द्यावया भातुकें ॥ ध्रु ॥ बोलविसी तैसें । करीन सेवन सरिसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझें चळण [पं. तुझे.] तुज सवा ॥ ३ ॥

३४७५. दिला जीवभाव । तेव्हां सांडिला म्यां ठाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां वर्ते तुझी सत्ता । येथें सकळ अनंता ॥ ध्रु ॥ माझीया मरणें । तुह्मी बैसविलें ठाणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं [दे. त. काईं.] । मी हें माझें येथें नाहीं ॥ ३ ॥

३४७६. एकाचिये वेठी । सांपडलों फुकासाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेतों काम सत्ताबळें । माझें करूनि भेंडोळें ॥ ध्रु ॥ घावें मागें मागें । जाय तिकडे चि [पं. चालत लागे ।.] लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेलें । माझें [पं. सर्वस्व.] सर्वस्वें विठ्ठलें ॥ ३ ॥

३४७७. बराडियाची आवडी पुरे । जया झुरे साटीं तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जालें माझ्या मना । नुठी चरणावरूनि ॥ ध्रु ॥ मागलिया पेणें पावे । विसांवे तें ठाकणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे छाया भेटे । बरें वाटे तापे त्या ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४७८. आतां द्यावें अभयदान । जीवन ये कृपेचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उभारोनी बाहो देवा । हात ठेवा मस्तकीं ॥ ध्रु ॥ नाभी नाभी या उत्तरें । करुणाकरें सांतवीजे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केली आस । तो हा दिस फळाचा ॥ ३ ॥

३४७९. बहुजन्में सोस केला । त्याचा जाला परिणाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलसें नाम कंठीं । आवडी पोटीं संचितें [पं. संचली.] ॥ ध्रु ॥ येथुन तेथवरी आतां । न लगे चिंता करावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घालें मन । हें चिदान शकुनाचें ॥ ३ ॥

३४८०. उसंतिल्या कर्मवाटा । बहु मोटा आघात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शीघ्र यावें शीघ्र यावें । हातीं न्यावें धरूनिभागलों या खटपटे । घटपटें करितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंता । माझी चिंता खंडावी [पं. न संडावी.] ॥ ३ ॥

३४८१. तुह्मांसी हें अवघें ठावें । किती द्यावें स्मरण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां बा तुह्मी ऐसें नेणें [पं. नेणां.] । निष्ठुरपणें टाळित असां ॥ ध्रु ॥ [पं. आळवितों.] आळवितां मायबापा । नये कृपा अझूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगदीशा । काय असां निजेले ॥ ३ ॥

३४८२. नेलें सळेंबळें । [पं. चित्त वित्ताचें.] चित्तावित्ताचें गांठोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साह्य जालीं घरिच्या घरीं । होतां ठायीं च कुठोरी ॥ ध्रु ॥ [पं. "मी" नाहीं.] मी पातलों या भावा । कपट तें नेणें देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उघडें केलें । माझें माझ्या हातें नेलें ॥ ३ ॥

३४८३. [पं. जाहला डांगोरा ।] जाला हा डांगोरा । मुखीं [पं. लाहान ही] लहानाचे थोरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नागविलें. त. नागविला.] नागविलों जनाचारीं । कोणी वैसों नेदी दारीं [पं. द्वारीं.] ॥ ध्रु ॥ संचिताचा ठेवा । [पं. आला आतां.] आतां आला तैसा घ्यावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । [पं. केलें आतां हें बरवें.] ह्मणों केलें हें बरवें ॥ ३ ॥

३४८४. किती चौघाचारें । येथें गोविलीं वेव्हारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ऐसे.] असे बांधिवले गळे । होऊं न सकती निराळे ॥ ध्रु ॥ आपलें आपण । केलें कां नाहीं जतन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खंडदंडें । येरझारीं लपती लंडें ॥ ३ ॥

३४८५. पांडुरंगा ऐसा [पं. ०सारिखा.] सांडुनि वेव्हारा । आणिकांची करा [पं. वास.] आस वांयां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुतांसी [पं. बहुतां.] दिला उद्धार उदारें । निवडीना खरें खोटें कांहीं ॥ ध्रु ॥ याचिया अंकिता वैकुंठ बंदर । आणीक वेव्हार चालतीना [दे. त. चालितना.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे हातींचें वजन । यासी बोल कोण ठेवूं सके ॥ ३ ॥

३४८६. ठेवूनि इमान राहिलों चरणीं । ह्मणउनि धणी कृपा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मांसी भांडार करणें जतन । [पं. आला गेला.] आलें गेलें कोण उंच निंच ॥ ध्रु ॥ करूनि सांभाळीं राहिला निराळा । एक एक वेळा आज्ञा केली ॥ २ ॥ तुका ह्मणें योग्यायोग्य विनीत । देवा नाहीं चित्त येथें देणें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४८७. आतां नव्हे गोड [त. पं "कांहीं" नाहीं.] कांहीं करितां संसार । आणीक संचार जाला माजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मरसें गेलें भरूनियां अंग । आधील तो रंग पालटला ॥ ध्रु. ॥ रसनेचिये रुची कंठीं नारायण । बैसोनियां मन निवविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां बैसलों ठाकणीं । इच्छेची ते धणी पुरईल ॥ ३ ॥

३४८८. आतां काशासाटीं दुरी । अंतर उरी राखिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं लवकरी [पं. ०मुळा । लहाने तळा०] मुळ । [त. लाहाणे.] लहानें तीळ मुळीचिया ॥ ध्रु. ॥ दोहीं ठायीं उदेगवाणें दरुषणें निश्चिंती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेग व्हावा । ऐसी जीवा उत्कंठा ॥ ३ ॥

३४८९. पडिली हे रूढि जगा परिचार [पं. परिहार.] । चालविती वेव्हार सत्य ह्मूण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मरणाची [पं. कांहीं नाहीं०.] कां रे नाहीं आठवण । संचिताचा [पं. सचिताचें धन लाभ हेवा ।.] धन लोभ हेवा ॥ ध्रु. ॥ देहाचें भय तें काळाचें भातुकें । ग्रासूनि तें एकें ठेविलेंसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं उघडा रे डोळे । जाणोनि अंधळे होऊं नका ॥ ३ ॥

३४९०. हित नाहीं ठावें जननीजनका । दाविला लौकिकाचार तिंहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंधळ्याचे [पं. "अंधळ्याचे०" हीं कडवीं मागें पुढें झालीं आहेत.] काठी लागले अंधळें । घात एका वेळे [त. मागें पुढें.] पुढेंमागें ॥ ध्रु. ॥ न धरावी चाली करावा विचार । वरील आहार गळी लावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला निवाडा रोकडा । राउत हा घोडा हातोहातीं ॥ ३ ॥

३४९१. जेथें पाहें तेथें कांडिती भूस । चिपाडें चोखूनि पाहाती रस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सांगों देवा भुलले जीव । बहु यांचीं येतसे कींव ॥ ध्रु. ॥ वेठीचें [पं. वैकुंठीचें.] मोटळें लटिकें चि फुगे । पेणिया जाऊनि भिक्षा मागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां उगे चि खोल । जवळी दाखवी आपणां बोल ॥ ३ ॥

३४९२. जाणिवेच्या भारें चेंपला [पं. चेपलासे.] उर । सदा बुरबुर सरे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ किती [पं. किती याचे बोल एकावे कानीं ।] याचें ऐकों कानीं । मारिलें घाणीं [पं. नाळेकरी] नाळकरी ॥ ध्रु. ॥ मिठेंविण [पं. मिठेविण काय आळणी हे बोल । कोरडीच फोल०.] आळणी बोल । कोरडी फोल घसघस ॥ २ ॥ तुका ह्मणें डेंगा न कळे [पं. कळे हें हित ।.] हित । [पं. किती हे फजित] किती फजित करूं तरी ॥ ३ ॥

३४९३. अनुतापयुक्त गेलिया अभिमान । विसरूं वचन मागिलांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचे पाय माझे लागोत कपाळीं । भोग उष्टावळी धन्यकाळ ॥ ध्रु. ॥ षड उर्मी जिहीं हाणितल्या लाता । शरण या संता आल्या वेगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाती वोळे लवकरी । ठायीं चि अंतरीं शुद्ध होती ॥ ३ ॥

३४९४. खोल [पं. ओली.] ओले पडे तें पीक [त. पिके.] उत्तम । उथळाचा श्रम वांयां जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लटिक्याचे आह्मी [पं. नव्हे.] नव्हों सांटेकरी । थीतें घाली भरी पदरीचें ॥ ध्रु. ॥ कोणा इहलोकीं पाहिजे पसारा । दंभ पोट भरायाचे चाडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कसीं अगी जें उतरे । तें चि येथें सरे जातिशुद्ध ॥ ३ ॥

३४९५. गोमट्या बीजाचीं फळें ही गोमटीं । [पं. बाह्य.] बाहे तें चि पोटीं समतुक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातीच्या संतोषें चित्तासी विश्रांति । परतोनि मागुती फिरों नेणें ॥ ध्रु. ॥ खऱ्याचे पारखीं येत नाहीं तोटा । निवडे तो खोटा ढाळें दुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज सत्याचि आवडी । करितां तांतडी येत नाहीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३४९६. मन जालें भाट । कीर्ति मुखें घडघडाट । पडियेली वाट । ये चि चाली स्वभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलें देवाचे पवाडे । नित्य नवे चि रोकडे । ज्या परी आवडे । तैसा तैसा करूनि ॥ छ ॥ रोखीं रहावें समोर । पुढें मागें चाले भार । करावें उत्तर । सेवा रुजू करूनि ॥ २ ॥ [पं. पुरवला देकारें ।.] पूर वर्षला देकारें । संतोषाच्या [त. पं. अभयंकरें.] अभयें करें । अंगींच्या उत्तरें । तुकया स्वामी शृंगारी ॥ ३ ॥

३४९७. दूरि तों चि होतों आपुले आशंके । नव्हतें ठाउकें मूळभेद ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जेथें तेथें येइन [पं. होईन.] सांगातें । लपाया पुरतें [पं. राहों.] उरों नेदीं ॥ छ ॥ मिथ्या [पं. मोहो.] मोहें मज लाविला उशीर । तरी हें अंतर जालें होतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां रे दाखविसी भिन्न । लटिका चि सीण लंपडाईं ॥ ३ ॥

३४९८. कळों नये तों चि [पं. चुकवितां.] चुकावितां बरें । मग पाठमोरें काय काज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरिलेती आतां द्या जी माझा डाव । सांपडतां [पं. सांपडला.] भाव ऐसा आहे ॥ छ ॥ होतासी अंतरें झाकिलिया डोळीं । [पं. तो चि मी न्याहाळी.] तो मी हा न्याहाळीं धरुनी दृष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज [पं. रंडीची.] रडीची च खोडी । अहाच बराडी तो मी नव्हे ॥ ३ ॥

३४९९. [त. दाविसी.] करिसी लाघवें । तूं हें खेळसी [त. अवघें.] आघवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला अहंकार आड । आह्मां जगासी हा नाड ॥ छ ॥ [दे. यथंभुतें. त. येथें भूतें.] इत्थंभूतें यावें । दावूं लपों ही जाणावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हो श्रीपती । आतां चाळवाल कीती ॥ ३ ॥

३५००. विश्वास तो देव । ह्मणुनि धरियेला भाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी वदवितो वाणी । ज्याणें धरिली धरणी ॥ छ ॥ जोडिलीं अक्षरें । [दे. त. नव्हेती.] नव्हती [पं. बुद्धीच्या विचारें.] बुद्धीचीं उत्तरें ॥ २ ॥ नाहीं केली आटी । कांहीं मानदंभासाटीं ॥ ३ ॥ कोणी भाग्यवंत । तया [पं. कळे हें उचित.] कळेल उचित ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे झरा । आहे मुळींचा चि खरा ॥ ५ ॥

३५०१. सुराणीचीं जालों लाडिकीं एकलीं । वडील धाकुलीं आह्मी देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि कांहीं न घडे अव्हेर । गोमटें उत्तर भातुकें ही ॥ छ ॥ कांहीं एक नाहीं वंचिलें वेगळें । मुळींचिया मुळें स्थिराविलें [पं. स्थिरावलों.] ॥ २ ॥ लेवविलीं अंगीं आपुलीं भूषणें । अळंकार लेणें सकळ ही ॥ ३ ॥ सारितां न सरे आमुप भांडार । धना अंतपार नाहीं लेखा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी आळवूं आवडी । ह्मणऊनी जोडी [त. गोडी.] दाखविली ॥ ५ ॥

३५०२. [पं. एक वेळ केलें॰.] एका वेळे केलें रितें कलिवर । आंत दिली थार पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाळण पोषण लागलें ते सोई । देहाचें तें काई [पं. सर्व भाव.] सर्वभावें ॥ छ ॥ माझिया मरणें जाली हे वसति । लागली ते ज्योती अविनाशा ॥ २ ॥ जाला ऐसा एका घायें येथें नाहीं । तुका [पं. ऐसें.] ह्मणे कांहीं बोलों नये ॥ ३ ॥

३५०३. पावतों ताडन । [पं. जरी.] तरी हें मोकलितों [त. पं. मोकलितें.] जन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग मी आठवितों दुःखें । देवा सावकाश मुखें ॥ छ ॥ होती अप्रतिष्ठा । हो [पं. कांहीं.] तों वरपडा कष्टा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मान । होतां उत्तम खंडन ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५०४. धरावें तों [पं. तें.] भय । अंतरोनि जाती पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाल्या तुटी देवासवें । काय वांचोनि करावें ॥ ध्रु ॥ कोणासी पारिखें । लेखूं आपणासारिखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असो । अथवा हें आतां [दे. त. नासो.] नसो ॥ ३ ॥

३५०५. आह्मांसी सांगाती । होती [पं. "होती" नाहीं.] अराले ते [पं. ते चि होती.] होती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येती आइकतां हाक । दोन [पं. दोन्ही न ह्मणती एक.] मिळोन ह्मणती एक ॥ ध्रु ॥ आणिकां उत्तरीं । नसे गोविली [दे. त. गोवी.] वैखरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल । खूण पहाती विठ्ठल ॥ ३ ॥

३५०६. आनंदाचा थारा । सुखें मोहरला झरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी प्रभुची ज्या कळा । त्याच्या कोण पाहे [दे. पं. बळा.] बाळा ॥ ध्रु ॥ अंकिता ऐसया । होइलं पावविलें ठाया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें [त. असे.] । दिलें आभंड [दे. प्रकासे.] प्रकाशें ॥ ३ ॥

३५०७. काहे लकडा घांस कटावे । खोद हि जुमीन मठ [पं. बनाये.] बनावे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवलवासी तरवरछाया । घरघर माई [पं. खपरबनाया.] खपरिबसमाया ॥ ध्रु ॥ कां छांडियें भार फेरे सीर भागें । मायाको दुःख मिटलिये अंगें ॥ २ ॥ कहे तुका तुम सुंनो हो सिद्धा । रामबिना और झुटा कछु धंदा ॥ ३ ॥

३५०८. आणीक [पं. पाषांड.] पाखांडें असती उदंडें । तळमळिती पिंडें [पं. पिंड. त. पींड.] आपुलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचिया बोलाचा नाहीं विश्वास । घातलीसे कास तुझ्या नामीं ॥ ध्रु ॥ दृढ एक चित्तें जालों या जीवासी । लाज सर्वविशीं तुह्मांसी हे ॥ २ ॥ पीडों नेदी पशु आपुले अंकित । आहे जें उचित तैसें करा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे किती भाकावी करुणा । कोप नारायणा येइल तुह्मां ॥ ४ ॥

३५०९. व्हावया भिकारी हें [पं. हें चि, आह्मा०.] आह्मां कारण । अंतरोनि जन जावें दुरी ॥ १ ॥ संबंध तुटावा शब्दाचा ही स्पर्श । ह्मणऊनि आस मोकलिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःखें उबगला जीव । ह्मणऊनी कीव भाकीं देवा ॥ ३ ॥

३५१०. कोरडिया ऐशा [त. आशा.] [दे. सारून०. पं. काय सारू गोष्टी.] सारूनियां गोष्टी । करा उठाउठीं हित आधीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोळंबला राहे आपुला मारग । पहावी ते मग तुटी कोठें ॥ ध्रु ॥ लौकिकाचा आड येईल पसारा । मग येरझारा दुःख देती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डांख लागे अळंकारें । मग नव्हे खरें [पं. पुढें विण.] पुटाविण ॥ ३ ॥

३५११. ऐसें ठावें नाहीं मूढा । सोस काकुलती पुढां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझीं नका [पं. जाळूं नका.] जाळूं भांडीं । पोटीं भय सोस तोंडीं ॥ ध्रु ॥ [पं. पाहतील या०] पातलिया काळ । तेव्हां काय चाले बळ ॥ २ ॥ संचित [पं. संचितातें.] तें करी । नरका जाया [पं. जाय.] मेल्यावरी ॥ ३ ॥ परउपकार । न घडावा हा विचार ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे लांसी । आतां भेटों नये ऐसी ॥ ५ ॥

३५१२. करूनी चिंतन खेळों [पं. खेळें.] भोवतालें । चित्त येथें आलें पायांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नाहीं खोटा चालत परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ सुखदुःखें तुज देऊनी सकळ । नाहीं ऐसा काळ केला आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला देहाचा विसर । [पं. आतां आपपर नाहीं दोन्ही.] नाहीं आतां पर आप दोन्ही ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५१३. काळा च सारिखीं वाहाती [पं. नक्षत्रें.] क्षेत्रें । करितां दुसरें फळ नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें करत्यानें ठेविलें करून । भरिलें भरून माप नेमें ॥ छ ॥ शीतउष्णकाळीं मेघ [त. मेघ वरुषावें. पं. मेघावरुषावे.] वरुषावे । वरुपतां वाव होय शीण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विष अमृताचे किडे । पालट न घडे जीणें तया ॥ ३ ॥

३५१४. बोलणें तें आह्मी बोलों उपयोगीं । पडिलें प्रसंगीं [पं. कळे.] काळाऐसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयामध्यें देव आदि मध्यें अंतीं । खोल पाया भिंती न [पं. खचे ते.] खचेसी ॥ छ ॥ करणें तें आह्मी करूं एका वेळे । पुढिलिया बळें वाढी खुंटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असों आज्ञेचीं धारकें । ह्मणऊनि एकें [पं. बोलें. त. खायें.] घायें सारूं ॥ ३ ॥

३५१५. तुझिया विनोदें आह्मांसी मरण । सोसियेला सीण बहु फेरे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां [दे. आपणें.] आपण चि येसी तें करीन । नाम हें धरीन तुझें कंठीं ॥ छ ॥ वियोगें चि आलों उसंतीत वनें । संकल्प हे मनें वाहोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वर्म सांपडलें सोपें । गोवियेलों पापें पुण्यें होतों ॥ ३ ॥

३५१६. [त. पाठीलागे.] पाठीलागा काळ येतसे या लागें । मी माझें वाउगें मेंढीऐसें [पं. मध्ये ऐसें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां अगी लागो ऐसिया वेव्हारा । तूं माझा सोइरा पांडुरंगा ॥ छ ॥ वागविला माथां [दे. नसतां.] नसता चि भार । नव्हे तें साचार [पं. देखिलें तों. दे. जातिल तों.] जाणील तों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें जवळील दुरी । मृगजळ वरी आड आलें ॥ ३ ॥

३५१७. आपुलिये टाकीं । [त. करोनि.] करीन कांहीं तरी एकी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन पायांशीं वोळखी । करिसी तें करीं सुखीं ॥ छ ॥ कायाक्लेशगंगाजळ । समर्पीन तुळसीदळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । कर जोडीन ते सेवा ॥ ३ ॥

३५१८. माझे तों स्वभाव वज अनावर । तुज ही देतां भार कांहीं नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें कळों आलें मज नारायणा । जागृती स्वपना ताळ नाहीं ॥ छ ॥ संपादितों तो [दे. त. "हा" नाहीं.] हा अवघा बाह्य रंग । तुझा नाहीं संग अभ्यंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्या नाहीं पाठी पोट । [पं. आहे तें निघोंट एक जाती ।.] असतें निघोंट एकी जाती ॥ ३ ॥

३५१९. नव्हावा तो बरा मुळीं च संबंध । विश्वासिकां [पं. विश्वासी तो बद्ध बोलिलासें.] वध बोलिलासे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझें हित काय तें विचारा । सत्यत्वें दातारा पांडुरंगा ॥ छ ॥ नाहीं भाव परी ह्मणवितों दास । [पं. नको.] नका देऊं यास उणें येऊं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां हो उद्धरितां दीन । मानीतसां सीण मायबापा ॥ ३ ॥

३५२०. [पं. काय तुमची यास वेचते०.] काय तुमचिया सेवे न वेचते गांठोळी । [त. पं. माहे.] मोहें टाळाटाळी करीतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चतुराच्या राया आहो पांडुरंगा । ऐसें तरी सांगा निवडूनि ॥ छ ॥ कोण तुह्मां सुख असे या कौतुकें । भोगितां अनेकें दुःखें [दे. त. आह्मा.] आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय जालासी निर्गुण । आह्मां येथें कोण सोडवील ॥ ३ ॥

३५२१. निष्ठुर यासाटीं करितों भाषण । आहेसी तूं [पं. सर्वज्ञ जाणता तूं ।.] सर्वजाण दाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें कोण दुःख आहे निवारिता । तो मी जाऊं आतां शरण त्यासी ॥ छ ॥ बैसलासी केणें [पं. कोण करुनियां धीर. त.

विषयानुक्रम

कोण धरुनियां धीर.] करुनि एक घरीं । नाहीं येथें [पं. ऊर.] उरी दुसऱ्याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें अवघें चि पायापें । आतां मायबापें नुपेक्षावें ॥ ३ ॥

३५२२. पायांपासीं चित्त । तेणें भेटी अखंडित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असे खेळे भलते ठायीं । प्रेमसूत्रदोरी पायीं ॥ ध्रु ॥ केलेंसे जतन । मुळीं काय तें वचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वजाणा । ठायीं विचारावें मना ॥ ३ ॥

३५२३. तुझे मजपाशीं मन । माझी येथें [पं. तुज.] भूक तान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिव्हा रतें एकें ठायीं । दुजें बोलायाचें काई ॥ ध्रु ॥ माझिया कवतुकें । उभा पहासी भातुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साचें । तेथें मागील कईचें ॥ ३ ॥

३५२४. तुह्मां आह्मां सरी । येथें [पं. आतां.] कईच्या या परी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ स्वामिसेवा अळंकार । नाहीं आवडिये थार ॥ ध्रु ॥ खुंटलिया वाचा । मग हा आनद कइचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोडें । आह्मी नाचों तुज पुढें ॥ ३ ॥

३५२५. कैचें भांडवल खरा हातीं भाव । कळवळ्यानें माव दावीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझा अंत नको सर्वजाणा । पाहों नारायणा निवडूनि ॥ ध्रु ॥ संतांचें उच्छिष्ट मागिले पंगती । करावें संगती [पं. "लागे" नाहीं.] लागे ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों दावूनि विश्वास । संचित तें नास पावे ऐसें ॥ ३ ॥

३५२६. थोडे तुह्मी मागें होती उद्धरिले । मज ऐसे गेले वांयां जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां याचा कांहीं न मनावा भार । कृपेचा सागर आहेसी तूं ॥ ध्रु ॥ तुज आळवितां पापाची वसति । राहे अंगीं किती बळ त्याचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उदकीं तारिले दगड । तैसा मी ही जड एक देवा ॥ ३ ॥

३५२७. आह्मी ह्मणों कोणी नाहीं तुज आड । दिसतोसी भ्याड पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हागे माझ्या भोगें केलासी परता । विश्वंभरीं सत्ता नाहीं ऐसी ॥ ध्रु ॥ आह्मी तुज असों देऊनि आधार । नाम वारंवार उच्चारितों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज धरियेलें [पं. काळें.] बळें । पंचभूतीं खळें करूनियां ॥ ३ ॥

३५२८. आहेतें सकळ प्रारब्धा हातीं । यावें काकुलती यासी आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा माझ्या मनें सांगितला भाव । तोंवरीच देव दुजा नाहीं ॥ ध्रु ॥ अवधियांची जेव्हां सारावी करकर । भावबळें थार धरूं येसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज ठेवावें पूजून । आणीक ते [पं. तो.] गुण नाहीं येथें ॥ ३ ॥

३५२९. सेवट तो होतो तुझियानें गोड । ह्मणऊनि चाड धरीतसों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देऊं [पं. देऊनि.] भोगाभोग कलिवराचा [पं. कलिवरा.] भार । साहों तुज थार त्याचमधीं [पं. त्याजमधीं.] ॥ ध्रु ॥ तुझ्या बळें कांहीं खटपट काम । वाढवावा श्रम न लगे तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी चेंपलों या भारें । तुमचें [पं. ०आलों दुरवरी ।.] तें खरें देवपण ॥ ३ ॥

३५३०. ऐसा चि तो गोवा । न पाहिजे केला देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु [पं. ०आलों दुरवरी ।.] आली दुरिवरी । ओढत हे भरोवरी ॥ ध्रु ॥ आह्मांसी न कळे । तुह्मी झाकूं नये डोळे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संगें । असों एक एका अंगें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५३१. मायलेंकरांत भिन्न । नाहीं उत्तराचा सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धाडीं धाडीं वो भातुकें । रंजविल्याचें कौतुकें ॥ ध्रु ॥ करूनि नवल । याचें बोलिलों ते बोल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते । पांडुरंगे कृपावंते ॥ ३ ॥

३५३२. आवडी कां ठेवूं । बैसोनियां संगें जेवूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागें नको ठेवूं उरी । माझी आण तुजवरी ॥ ध्रु ॥ देखिले प्रकार । [पं. याचे.] त्याचे पाहेन साचार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बाळीं । केली चाहाडी सकळीं ॥ ३ ॥

३५३३. नव्हेसी तूं लांसी । मायां आणिकां त्या ऐसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जे हे वांयां जाती बोल । होती निर्फळ चि फोल ॥ ध्रु ॥ नव्हेसी दुबळी । कांहीं [पं. नाहींत जवळी.] नाहीं तें जवळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खोटी । कांहीं नव्हेसी करंटी ॥ ३ ॥

३५३४. आह्मां बोल लावा । तुह्मां अनुचित हें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगा कां व्यालेती । काय नाहीं तुह्मां हातीं ॥ ध्रु ॥ आतां धरा दुरी । वांयां दवडाया थोरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठायीं । ऐसें विचारावें [दे. पायीं.] कांहीं ॥ ३ ॥

३५३५. मरोनियां गेली माया । मग तया कोण पुसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोरटियांची दाद कोणा । ऐसा [दे. जाना. त. नेणा.] जाणा प्रवाहो ॥ ध्रु ॥ निढळास निढळ जोडा । होय कोडा कवतुका [त. कौतुक.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवाऐसी । आहों सरसीं आपण ॥ ३ ॥

३५३६. संसाराची कोण गोडी । दिली जोडी करूनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निष्ठुर तूं बहु देवा । पुरे हेवा न ह्मणवी ॥ ध्रु ॥ पाहोनियां कर्म डोळां । निराळा तो वर्जीना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज माझें । ह्मणतां ओझें फुकट ॥ ३ ॥

३५३७. [दे. नव्हेत तें०. पं. नव्हे तें.] नव्हतें तें कळों आलें । तरी बोलें अबोला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज मज घातली तुटी । एके भेटीपासूनि ॥ ध्रु ॥ आतां याची न धरीं चाड । कांहीं कोड कवतुकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यावें जावें । एका भावें खंडलें ॥ ३ ॥

३५३८. आतां दोघांमध्यें काय । उरलें होय [पं. जाणिजेसें.] वाणीजेसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निष्ठुर हें केलें [पं. कळे.] मन । समाधान [पं. “न” नाहीं.] न करूनि ॥ ध्रु ॥ झुरावें तें [दे. त्यें] तेथींच्या परी । घरिच्याघरीं अवघिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवपण [दे. त. देवपणे.] गुंडाळून असों दे ॥ ३ ॥

३५३९. मागितल्यास [पं. मागितल्या.] आस करा । उरी धरा कांहींवाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि सारिली आस । होती [पं. वास.] यास मूळ तें ॥ ध्रु ॥ माझ्या मोहें तुज पान्हा । लोटे स्तना वोरस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आळवण.] आळवणे । माझ्या देणें [पं. उत्तरा.] उत्तर ॥ ३ ॥

३५४०. आतां बरें घरिच्याघरीं । आपली जरी आपणापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाइटबरें न पडे दृष्टी । मग कष्टी होइजेना ॥ ध्रु ॥ बोलों जातां वाढे बोल । वांयां फोल खटखट ॥ २ ॥ काकुलती यावें देवा । तो तों सेवा इच्छितो ॥ ३ ॥ हिशोबाचे [पं. खटपटे.] खटखटे । चढे तुटे घडेना [त. घटेना.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें । दुसरें भलें तों नव्हे ॥ ५ ॥

३५४१. आधीं सोज्वळ करावा मारग । चालतां तें मग गोवी नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा चालोनियां आला शिष्टाचार । गोवीचा वेव्हार पापपुण्य ॥ ध्रु. ॥ पळणें [पं. तें पळो सांडुनि॰.] तों पळा सांडुनि कांबळें । उपाधीच्या मुळें लाग पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें शूर तो निवडे । पडिले बापुडे कालचक्रीं ॥ ३ ॥

३५४२. उद्धत त्या जाती । [पं. द्रव्य.] द्रवें रंगल्या उद्धती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि बहु फार । त्यांसी असावें अंतर ॥ ध्रु. ॥ कैंचें पाठी पोट । गोडविषासी सेवट ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सापा । न कळे कुरवाळिलें बापा ॥ ३ ॥

३५४३. आह्मां कथा आवश्यक । येर संपादूं लौकिक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसी तैसी माय बरी । मानिल्या त्या [पं. मानूं.] माना येरी ॥ ध्रु. ॥ व्यालीचा कळवळा । जीव बहुत कोंवळा ॥ २ ॥ कवतुकें वावरें । तुका ह्मणे या आधारें ॥ ३ ॥

३५४४. पाळितों वचन । परि बहु भीतें मन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितें पायांशीं सलगी । नये बैसों अंगसंगीं ॥ ध्रु. ॥ जोडोनियां कर । उभें असावें समोर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संत । तुह्मी मी बहु पतित ॥ ३ ॥

३५४५. जैसा तैसा आतां । मज प्रमाण अनंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पायां पडणें [पं. तें सोडीं.] न संडीं । पोटीं तें च वर तोंडीं ॥ ध्रु. ॥ एका भावें चाड । [पं. आदि.] आहे तैसें अंतीं गोड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां । टळणें चि नाहीं नेमा ॥ ३ ॥

३५४६. चुकलों या ऐशा वर्मा । तरी कर्मा सांपडलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठी लागे करी नास । गर्भवास भोगवी ॥ ध्रु. ॥ माझें तुझें भिन्नभावें । गळां दावें मोहाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाठेळ केलों । नसत्या भ्यालों छंदासी ॥ ३ ॥

३५४७. देह प्रारब्धा शिरीं । असोन करी उद्वेग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धांव घालीं नारायणा । माझ्या मना जागवीं ॥ ध्रु. ॥ ऐसी चुकोनियां वर्मे । पीडा भ्रमें पावलों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कैंचा भोग । नव्हे रोग अंगींचा ॥ ३ ॥

३५४८. अनंताच्या ऐकों [पं. ऐकोनि.] कीर्ती । ज्याच्या चित्तीं हरिनाम । उलंघूनि गेले सिंधु । हा भवबंधु तोडोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. “आतां” नाहीं.] आतां हळुहळु ते चि वाडीं । चालों कांहीं अधिकारें ॥ ध्रु. ॥ खुंटूनियां गेले नावा । नाहीं हेवा [पं. थाबा.] खोळंबला । न लगे मोल द्यावा रुका । भावें एका [दे. कारणें.] कारण ॥ २ ॥ [पं. “तुका ह्मणे॰” आणि “भीमातिरीं॰ हीं दोन अर्धे मागें पुढें आहेत.”] तुका ह्मणे पाहतों वाट । उभा नीट पाउलीं । भीमातिरीं थडवा केला । उठा चला लवलाहें ॥ ३ ॥

३५४९. तरीं च म्यां देवा । साटी करूनियां जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें बैसलों धरणें । दृढ कायावाचामनें ॥ ध्रु. ॥ आवरिल्या वृत्ति । मन घेउनियां हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरा । बाहेर येऊं नेदीं घरा ॥ ३ ॥

३५५०. हें [पं. होतों॰.] तों एक संतांठायीं । लाभ पायीं उत्तम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणवितां त्याचे दास । पुढें आस उरेना ॥ ध्रु. ॥ कृपादान केलें संतीं कल्पांतीं ही सरेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतसेवा । [पं. हे चि देवा उत्तम ।.] हा चि हेवा उत्तम ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५५१. नारायणा ऐसा । सेवूं नेणतील रसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें भवव्याध तुटे । दुःख मागुतें न भेटे ॥ ध्रु ॥ न लगे कांहीं आटी । बाधा राहों न सके पोटीं ॥ २ ॥ कैवल्य तें जोडे । [पं. कृपा.] पालट लवकरी घडे ॥ ३ ॥ जन्ममरणदुःख [दे. ०दुःखें । जाड अवघें०.] अटे । जाळें अवघें चि तुटे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाला । याचा गुण बहुतांला ॥ ५ ॥

३५५२. अनेक दोषांचे काट । जे जे गादले निघोंट । होती हरिनामें चोखट । क्षण एक न लगतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी हरि ह्मणा हरि ह्मणा । [पं. दोषांची.] महादोषांचे छेदना ॥ ध्रु ॥ अतिप्रीतीचा बांधला । नष्ट चांडाळीं रतला । क्षण न लगतां नेला । वैकुंठासी हरि ह्मणतां ॥ २ ॥ [दे. अमित्य (अमित). पं. अमित्या.] अनंत दोषाचें मूळ । जालें [दे. वाल्मीकास सबळ.] वाल्मीका सबळ । जाला हरिनामें निर्मळ । गंगाजळ पैं जैसा ॥ ३ ॥ हरि ह्मणतां तरले । महादोषी [पं. "गणिके नेलें" याबद्दल 'उद्धरिले'.] गणिके नेलें । कुंटणी [पं. "कुंटणी भिली उद्धरिलें" याबद्दल "गणिकेसी नेलें".] भिली उद्धरिलें । वैकुंठासी हरि ह्मणतां ॥ ४ ॥ हरिविण जन्म [पं. नको जन्म.] नको वांयां । जैसी दर्पणींची छाया । ह्मणोनि तुका लागे पायां । शरण तया हरीसी ॥ ५ ॥

३५५३. भजन [पं. हे.] या नासिलें हेंडि [दे. हेडि.] । दंभा [पं. दंभ.] लंडा आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेवीत [पं. जेविताना०.] ना आइता पाक । नासी ताक घुसळूनि ॥ ध्रु ॥ एकाएकीं [पं. इच्छा पाट०.] इच्छी पाठ । नेणे चाट कां जेवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुलाम्याचें । बंधन साचें सेवटीं ॥ ३ ॥

३५५४. जैसा निर्मळ गंगाओघ । तैसा भाग वोगरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम वाढे ग्रासोग्रासीं । ब्रह्मरसीं भोजन ॥ ध्रु ॥ तृप्तीवरि आवडी उरे । ऐसे बरे प्रकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाख मन । नारायण तें भोगी ॥ ३ ॥

३५५५. सुख सुखा विरजण [त. वीर. दे. "विरजण" असतां मागून "वीर" केलें आहे.] जालें । तें मथलें नवनीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हाले डोले हरुषे काया । निवती बाह्या नयन ॥ ध्रु ॥ प्रबल तो नारायण । गुणें गुण वाढला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भरली सीग । वरी मग वोसंडे ॥ ३ ॥

३५५६. कां रे न भजसी हरी । [पं. तरी.] तुज कोण अंगीकारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होइल यमपुरी । यमदंड [पं. यातना थोरी ।.] यातना ॥ ध्रु ॥ कोण जाली लगबग । काय करिसि तेथें मग ॥ २ ॥ कां रे भरला ताठा । करिती [पं. करी.] वोज नेतां वाटा ॥ ३ ॥ तोंडा पडिली खिळणी । जिव्हा पिटिती वोढूनि ॥ ४ ॥ कां रे पडिली जनलाज । कोण सोडवील तुज ॥ ५ ॥ लाज धरीं ह्मणे तुका । नको वांयां जाऊं फुका ॥ ६ ॥

३५५७. देवों कपाट । कीं कोणें काळें राखों वाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय येईल तें शिरीं । आज्ञा धरूनियां करीं ॥ ध्रु ॥ करूं कळे तैसी मात । किंवा राखावा एकांत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जागों । किंवा कोणा नेदुं वागों ॥ ३ ॥

३५५८. क्षरला सागर गंगा ओघीं मिळे । आपण चि खेळे आपणाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मधील ते वाव अवघी उपाधि । तुह्मां आह्मांमधीं ते चि परी ॥ ध्रु ॥ घट मठ जाले आकाशाचे पोटीं । वचनें चि तुटी तेथें चि तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बीजें बीज दाखविलें । फल [पं. पत्र.] पुष्प आलें गेलें वांयां ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५५९. एक आतां तुह्मी करा । मज दातारा सत्तेनें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वास तो पायांवरी । ठेवु नि हरी राहिलों ॥ ध्रु ॥ जाणत चि दुजें नाहीं । आणिक कांहीं प्रकार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शरण आलों । काय बोलों विनवितों ॥ ३ ॥

३५६०. काय विनवावें [पं. निवडावें.] कोण [दे. कोणें.] तो निवाड । केलें माझ्या कोड वचनाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहो कृपानिधी गुणांच्या निधाना । माझ्या अनुमाना नये चि हें ॥ ध्रु ॥ बहुत करुणा [त. करोनि.] केलेंसे [दे. भासेन.] भाषण । एक ही वचन नाहीं आलें ॥ २ ॥ माझी कांहीं सेवा होईल पावली । निश्चिंती मानिली होती ऐसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी उरली ते आटी । अभय कर कटी न देखें चि ॥ ४ ॥

३५६१. लोजोनियां काळें राहिलें लिखित । नेदितां ही चित्त समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें सुख वाटे वचनाचे तुटी । प्रीतिविण भेटी रुचि नेदी ॥ ध्रु ॥ एकाचिये भेटी एकाचा कोंपर । मावेचा पदर कळों येतो ॥ २ ॥ होत्या आपल्या त्या वेचूनियां शक्ती । पुढें जालों युक्तिकळाहीन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी समर्थ जी देवा । दुर्बळाची सेवा कोठें पावे ॥ ४ ॥

३५६२. आशाबद्ध बहु असें निलाजिरें । होय ह्मणें धीरें [त. फळा.] फळ टोंकें ॥ १ ॥ कारणापें चित्त न पाहें अपमान । चित्त समाधान लाभासाटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हातें लोटिलें न कळे । झांकितसें [पं. झांकितसां.] डोळे पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३५६३. सातां पांचां तरीं वचनां सेवटीं । निरोप कां भेटी एक तरी ॥ १ ॥ कां नेणें निष्ठुर केलें नारायणा । न देखें हें मना येतां कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा न देखें निवाड । कडू किंवा गोड फळ पोटीं ॥ ३ ॥

३५६४. वांयां ऐसा जन्म गेला । हें विठ्ठला दुःख वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं सरता जालों पायीं । तुह्मी जई न पुसा [पं. पुसतां.] ॥ ध्रु ॥ कां मी जीतों संवसारीं । अद्यापवरी भूमिमार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरिनाथा । सबळ व्यथा भवरोग ॥ ३ ॥

३५६५. कासया हो माझा राखिला लौकिक । निवाड कां एक केला नाहीं ॥ १ ॥ मग तळमळ न करितें मन । जालें तें कारण कळों येतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला पाहिजे निवाड । वैद्यासी [दे. त. वइदासी भीड मरणें रोग्या ।.] ते भीड मरण रोग्या ॥ ३ ॥

३५६६. ऐसें कोण पाप बळी । जें जवळी येऊं नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां तंव होइल ठावें । नेदावें कां कळों हें ॥ ध्रु ॥ कोण जाला अंतराय । कां ते पाय अंतरले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निमित्याचा । आला सुच अनुभव ॥ ३ ॥

३५६७. [पं. ब्रह्मज्ञान.] ब्रह्मज्ञानाची भरोवरी । [पं. "पुढिला" नाहीं.] पुढिला सांगे आपण न करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थू थू त्याच्या तोंडावरी । व्यर्थ [पं. सिणविली.] सिणवी वैखरी ॥ ध्रु ॥ कथा करी वरिवरी । प्रेम नसे चि अंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कवित्व करी । [पं. मान लोभ हे अंतरीं ।.] मान वस्तु हे आदरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५६८. कधीं कृपा करिसी नेणें । मज दीनाचें धांवणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेटी लागीं पंढरीनाथा । जीवीं लागली तळमळ व्यथा ॥ ध्रु ॥ सिणलें माझें मन । वाट पाहतां लोचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लागली भूक । तुझें पहावया श्रीमुख ॥ ३ ॥

३५६९. उच्चारूं यासाटीं । आह्मी नाम तुझें कंठीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येसी धांवत धांवत । माउलिये कृपावंते ॥ ध्रु ॥ पाय चित्तीं धरूं । क्रीडा भलते ठायीं करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे गंगे । प्रेमभरित पांडुरंगे ॥ ३ ॥

३५७०. दगडाच्या देवा [पं. बगाडी.] बगाड नवस । बाईल कथेस जाऊं नेदी ॥ १ ॥ ॥ध्रु. ॥ वेची धनरासी बांधलें स्मशान । दारीं वृंदावन द्वाड मानी ॥ ध्रु ॥ चोरें नागविला न करी त्याची खंती । परी द्विजा हातीं नेदी रुका ॥ २ ॥ करी पाहुणेर [दे. त. विव्हाया जा०.] व्याह्याजावयासी । [दे. “पाठमोरा आल्या अतीतासी ।” असे शब्द मागें पुढें करून मागून फिरविलें आहे.] आल्या अतीतासी पाटमोरा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो धिग त्याचें जिणें । भार वाही सीण [पं. धरातळीं ।.] वर्म नेणे ॥ ४ ॥

३५७१. करूनि विनवणी । माथा ठेवितों चरणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतें तें चि असों द्यावें । रूप सौम्य चि बरवें ॥ ध्रु ॥ भया भेणें तुमचा ठाव । तुमच्या कोपें कोठें जावें ॥ २ ॥ तुका पायां लागे । दान समुदाय मागे ॥ ३ ॥

३५७२. प्रेम नये सांगतां बोलतां दावितां । अनुभव चित्ता चित्त जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासवीचें बाळ वाढे कृपादृष्टी । दुधा नाहीं भेटी अंगसंगें ॥ ध्रु ॥ पोटामध्यें कोणें [दे. कोण.] सांगितलें [पं. त. सर्पा.] सर्पा । उपजत लपा ह्मणऊनि ॥ २ ॥ बोलों नेणें परी जाणे गोड क्षार । अंतरीं विचार त्यासी ठावा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बरें विचारावें मनीं । आणिक भल्यांनीं पुसों नये ॥ ४ ॥

३५७३. आतां मी पतित ऐसा साच भावें । कळों अनुभवें आलें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करावें तें रोकडें चि करीं । राहिली हे उरी नाहीं दोघां ॥ ध्रु ॥ येर [दे. त. येर येरा समदृष्टी द्यावें या उत्तरा ।.] येरा दृष्टी द्यावया उत्तरा । यासी काय करा गोही आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मेलों सांगतसांगतां । तें चि आलें आतां कळों तुह्मां ॥ ३ ॥

३५७४. काय तुज मागें नाहीं [त. जाणविलें.] जाणवलें । माझें नाहीं केलें हित कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे झांकुनियां होसी अबोलणा । तेव्हां नारायणा आतां कैसा ॥ ध्रु ॥ न कळे उचित न संगतां [त. पं. सांगतां.] स्पष्ट । ऐसा क्रियानष्ट काय जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा घात तुह्मां ठावा । तरि कां आधीं देवा वारूं नये ॥ ३ ॥

३५७५. नये ऐसें बोलों कठिण उत्तरें । सलगी लेंकुरें केली पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपराध कीजे घडला तो क्षमा । सिकवा उत्तमा आमुचिया ॥ ध्रु ॥ धरूं धावें आगी पोळेल [दे. त. पोळलें.] तें नेणे । ओढिलिया होणें माते बाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. फार] भार ज्याचा जार त्यासी । प्रवीण येविशीं असा तुम्ही ॥ ३ ॥

३५७६. लडिवाळ ह्मणोनी निष्ठुर न बोला । परी सांभाळिला लागे घात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु वागवीत आणिलें दुरूनि । [पं. दिसांचीं पोसणीं बहु आहों ।.] दासांची पोसनी बहु आहे ॥ ध्रु ॥ नाहीं लागों दिला आघाताचा वारा । निष्ठुर उत्तरा कोमेजतों [पं. कोमजतों.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी कृपावंत हरि । शांतवा उत्तरीं अमृताच्या ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५७७. आत्मस्थिति मज नको हा विचार । देई निरंतर चरणसेवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्मोजन्मीं तुझा दास पुरुषोत्तमा । हे चि गोडी [पं. आह्मां. दे. "माझ्या" असतां मागून "प्रेमा" केलें आहे.] माझ्या देईं जीवा [पं. देवा.] ॥ ध्रु. ॥ काय सायुज्यता मुक्ति [पं. मुक्तीची हे चाड ।.] हे चि गोड । देव भक्त कोड तेथें नाहीं ॥ २ ॥ काय तें निर्गुण पाहों कैशा परी । वर्णूं तुझी हरी कीर्ती कैसी ॥ ३ ॥ गोड चरणसेवा देवभक्तपणें [दे. त. देवभक्तपण.] । मज देवा झणें दुराविसी ॥ ४ ॥ जाणिवेपासूनि सोडवीं [पं. ०सत्वर । देईं निरंतर चरण सेवा ।.] माझ्या जीवा । देई चरणसेवा निरंतर ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे गोडा गोड न लगे प्रीति [दे. ०प्रीतिकर । प्रीति ते ही सार सेवा हे रे ।. त. ०प्रीति । सेवेविण चित्तीं सार नेणें ।.] । सेवेविण चित्तीं सार नाहीं ॥ ६ ॥

३५७८. चालें दंडवत घालीं नारायणा । आपुल्या कल्याणा लागूनियां ॥ १ ॥ बैसविला पदीं पुत्र राज्य करी । पिता वाहे शिरीं आज्ञा त्याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे ठायींचा चि मान । आतां अनुमान कायसा तो ॥ ३ ॥

३५७९. समर्थाचें बाळ पांघरे वाकळ । हसती सकळ लोक कोणा ॥ १ ॥ समर्थासी लाज आपुल्या नांवाची । शरण आल्याची लागे चिंता ॥ २ ॥ जरी तुज कांहीं होईल उचित । तरी हा पतित तारीं तुका ॥ ३ ॥

३५८०. न करीं रे मना कांहीं च कल्पना । चिंतीं या चरणां विठोबाच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें सुखाचिया [दे. त. "अमुप चि" नाहीं.] अमुप चि रासी । [दे. त. पुढें ठाव नाहीं कल्पनेसी ।.] पुढें कल्पनेसी ठाव नाहीं ॥ ध्रु. ॥ सुखाचें ओतिलें साजिरें श्रीमुख । शोक मोह दुःख पाहातां [पं. नासे.] नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें होईल विसांवा । तुटतील हांवा [पं. धांवा.] पुढिलिया ॥ ३ ॥

३५८१. [पं. "काय करूं०" व "हिरोनियां" हीं कडवीं मागें पुढें आहेत.] काय करूं मज नागविलें आळसें । बहुत या सोसें पीडा केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हिरोनियां नेला मुखींचा उच्चार । पहिलें अंतर जवळी च ॥ ध्रु. ॥ द्वैताचिया कैसा सांपडलों हातीं । बहुत करती ओढाओढी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आपुलिया [पं. सवा.] सवें । न्यावें मज देवें [पं. देवा.] सोडवूनि ॥ ३ ॥

३५८२. नाहीं देवाचा विश्वास । करी संतांचा उपहास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचे तोंडी पडे माती । हीन शूकराची जाती ॥ ध्रु. ॥ घोकुनी अक्षर । वाद छळणा करीत फिरे ॥ २ ॥ ह्मणे देवासी पाषाण । तुका ह्मणे भावहीन ॥ ३ ॥

३५८३. हें चि सर्वसुख जपावा विठ्ठल । न दवडावा पळ क्षण वांयां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि एक सर्वसाधनांचें मूळ । आतुडे गोपाळ येणें पंथें ॥ ध्रु. ॥ न लगती कांहीं तपांचिया रासी । करणें वाराणसी [पं. सर्व.] नाना तीर्थें ॥ २ ॥ कल्पना हे तिळ देहीं अभिमान । नये नारायण जवळी त्यांच्या [पं. त्यां.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नामें देव नेदी भेटी । ह्मणे त्याचे होंटीं कुष्ट होय ॥ ४ ॥

३५८४. माझे विषयीं तुज [दे. त. पडतां.] पडतो विसर । नको धरूं दूर पांडुरंगा ॥ १ ॥ तुझा ह्मणवितों हे चि लाज [पं. तुज.] तुला । आतां झणी [पं. मज.] मला विसरेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझी माझी नाहीं उरी । आतां केली खरी देवराया ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५८५. अभक्ताचे गांवीं साधु ह्मणजे काय । [दे. व्याघ्रें वाडां.] व्याघ्रवाडां गाय सांपडली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कसाबाचे आळी मांडिलें प्रमाण । बस्वणाची आण तया काई ॥ ध्रु. ॥ [पं. "मोतियाची गोणी माळे ओळी नेली । पुसती केवढ्या केली पांसरी हे ॥" हें कडवें जास्त आहे.] केळी आणि बोरी वसती सेजारी । संवाद कोणे परी घडे येथें [पं. तेथें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खीर केली कान्हेळ्याची । शुद्ध गोडी कैची वसे तेथें ॥ ३ ॥

३५८६. भागल्यांचा तूं विसांवा । [पं. करीन.] करीं नांवा निंबलोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परमानंदा पुरुषोत्तमा । हरीं या श्रमापासूनि ॥ ध्रु. ॥ अनाथांचा अंगीकार । करितां भार न [त. न मनी.] मनिसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छा पुरे । ऐसे [दे. ऐसें धुरेगे विठ्ठल ।. पं. ऐसी धुर विठ्ठल ।.] धुरे गे विठ्ठले ॥ ३ ॥

३५८७. घालूनियां कास । बळें आलों मागायास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेमें देईं पाठवूनि । पांडुरंगा सेवाॠणी ॥ ध्रु. ॥ होईं रे शाहाणा । कळों नेदावें या जना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायीं । जडलों मग उरलें काई ॥ ३ ॥

३५८८. भेटीलागीं पंढरिनाथा । जीवीं लागली तळमळ व्यथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैं कृपा करिसी नेणें । मज दीनाचें धांवणें ॥ ध्रु. ॥ सीणलें माझें मन । वाट पाहातां लोचन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भूक । तुझें पाहावया [त. श्रीमुख.] मुख ॥ ३ ॥

३५८९. सांडियेली काया । वरी ओंवाळूनी पायां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण शरण नारायणा । मज अंगीकारा दीना ॥ ध्रु. ॥ आलों लोटांगणीं । रुळें तुमचे चरणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. शिर । ठेवियेलें पायांवर ॥.] कईं । डोई ठेवीन हे पायीं ॥ ३ ॥

३५९०. तुझे दारींचा कुतरा । नको मोकलूं दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरणें घेतलें घरांत [पं. दारांत ।.] । नको [पं. उठवूं धरून.] धरून उठवूं हात ॥ ध्रु. ॥ घेतली [पं. मुरकुंड । जालों शिरमणी लंड ॥. त. "थोर जालों" या पुढें "शिरोमणी" असा बाहेर शोध घालून "मी लंडी" हें कायम ठेविलें आहे.] मुरकुंडी । थोर जालों मी लंडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जगजीवना । ब्रिदें [पं. ब्रीद.] पाहें नारायणा ॥ ३ ॥

३५९१. पडिलों बाहेरि आपल्या कर्तव्यें । संसाराचा जीवें वीट आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकामध्यें एक नाहीं मिळों येत । ताक नवनीत निवडलिया [दे. निडळिया.] ॥ ध्रु. ॥ दोनी जालीं नांवें [पं. एका चि.] एकाच्या मथनें । भुस सार गुणें वेगळालीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें वसे मुक्ताफळ । सिंपल्याचें स्थळ खंडलिया ॥ ३ ॥

३५९२. पाहातां हें बरवें जालें । कळों आलें यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागिलांचा [पं. मागिल्यांचा.] जाला झाडा । त्या निवाडास्तव [पं. निवाडास्तव हे ।. त. निवाडा यास्तव.] ॥ ध्रु. ॥ विसांवलें अंग दिसे । [पं. सरिसेसरिसे अनुभव ।. दे. सरिसे अनुभव ।.] सरिसे बुद्धि अनुभव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरें जालें । देवें नेलें [पं. दिलें.] गवमूनि ॥ ३ ॥

३५९३. [दे. त. चक्रपेरीं.] चक्रफेरीं गळीं गळा । होता गोवियेला माळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुटोनियां गेला कुंभ । जालों निष्काम स्वयंभ ॥ ध्रु. ॥ धरित चि नाहीं थारा । वेठी [पं. ठेवी.] भ्रमण खोंकरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कौतुक [पं. 'कौतुक' नाहीं.] कोडें । आगी काय जाणे मढें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३५९४. श्रमपरिहारा । [त. जालें मूळ हे दातारा ।. पं. मूळ जाहालें दातारा ।.] मूळ हें जालें दातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह निवेदूनि पायीं । जालों रिकामा [पं. निष्काम.] उतराई ॥ ध्रु ॥ आपली ते [पं. तों.] सत्ता । येथें असों नेदीं आतां ॥ २ ॥ राहिला निराळा । तुका [पं. खटपटे.] कटकटे वेगळा ॥ ३ ॥

३५९५. पाठवाल तेथें गर्जेन पवाडे । [त. पं. काहीं.] कार्यी देहाकडे नावलोकीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि मागें कंठींचा सौरस । पावतील नास विघ्नें पुढें ॥ ध्रु ॥ कृपेच्या कटाक्षें [दे. निभें. पं. नभियें.] न भें कळिकाळा । येतां येत बळाशक्तीपुढें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गुढी आणीन पायांपें । [पं. होईल तें सोपें नामें तुझ्या] जगा होइल सोपें नाम तुझें ॥ ३ ॥

३५९६. उपजल्या काळें शुभ कां शकुन । आतां आवरोन राहिलेती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं मागितली वचनाची जोडी । निष्काम रोकडी [दे. कोरडी.] वरिवरि ॥ ध्रु ॥ सत्याविण काय उगी च लांबणी । कारियाची वाणी येर भूस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी कोणा चाळवणी । न विचारा मनीं पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३५९७. नव्हें मी आहाच आशेचें बाधलें । जें हें टोंकविलें [पं. नारायणें.] नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतर तों तुम्हां बरें कळों येतें । वेव्हार उचितें चाळवीजे ॥ ध्रु ॥ मनें कल्पीलें आवरितां पाप । संकल्पीं [पं. संकल्प विकल्प याही नांवें ।.] विकल्प याचि नांवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां [त. अनेक जळजळ ।.] न सोसे जळजळ । सिजल्यावरी [त. नसोसे केवळ कढ खोटा ।.] जाळ [पं. कड.] कढ खोटा ॥ ३ ॥

३५९८. ताकें कृपण तो जेवूं काय घाली । आहाच ते [त. बोलीवरूनि. पं. चालीवरी न कळे.] चालीवरुनि कळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुह्मां वेचे घातलें सांकडें । [त. दे. माहें.] माझें आलें कोडें आजिवरि ॥ ध्रु ॥ सेवेंविण आह्मी न लिंपों हे [दे. "हे" नाहीं. पं. त्या कार्या ।.] काया । जाला देवराया निर्धार हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझीं राखावया ब्रीदें । येणें अनुवादें [पं. गर्जतसों.] कारियासी ॥ ३ ॥

३५९९. वृत्तीवरि आह्मां येणें काशासाटीं । एवढी हे आटी सोसावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणतसां परी नेणते [दे. नेणें तजी॰.] जी देवा । भ्रम चि वरवा राखावा तो ॥ ध्रु ॥ मोडूनि क्षरलों अभेदाची मूस । तुह्मां कां अळस वोडवला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होईं लवकरि उदार । लांबणीचें फार काम नाहीं ॥ ३ ॥

३६००. सुलभ कीर्तनें [पं. कीर्तन.] दिलें ठसावूनि । करितां धरणी उरी कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न टळावें केलिया नेमासी । उदाराचा होसी हीन काय ॥ ध्रु ॥ एका नेमें कोठें दुसरा पालट । [दे. पादिर.] पादर तो धीट ह्मणती त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती वोलसील [दे. बोलसी.] उणें । एका च वचनें खंड करीं ॥ ३ ॥

३६०१. जेथें माझी दृष्टि राहिली वैसोन । तेथें चि हें मन गुंडाळतें [दे. गुंडाळातें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ टाळावी ते पीडा आपुल्यापासून । दिठावलें [दे. दिठावेलें.] अन्न ओकवितें ॥ ध्रु ॥ तुह्मांसी कां कोडें कोणे ही विशीचें । नवलाव याचें वाटतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वेगीं उभारा जी कर । [पं. कीर्ती.] कीर्त मुखें थोर गर्जईन ॥ ३ ॥

३६०२. इच्छेपाशीं आलों फिरोनि मागुता । स्वामीसेवकता [पं. आवडीची.] आवडीचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्यावें लवकरी मागितलें दान । मुळींचें जतन करूनि असें ॥ ध्रु ॥ उपाय हे करीं एका चि वचना । दावूनियां खुणा ठाया येतों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गांठी किती तुजपाशीं । जगाच्या सोडिसी चिंतनानें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६०३. कोठें आतां आह्मी [पं. आह्मी आतां.] वेचावी हे वाणी । कोण मना आणी जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न करावी सांडी आतां टाळाटाळी । देइन [पं. देईन हे कळी०. त. दइनये.] ये कळी होइल माजी ॥ छ ॥ घरोघरीं [पं. घरापार.] जाल्या ज्ञानाचिया गोष्टी । सत्यासवें गांठी न [दे. पडवी.] पडावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां भाकितां करुणा । भलता चि शाहाणा शोध काढी ॥ ३ ॥

३६०४. डगमगी मन [दे. त. मान.] निराशेच्या गुणें । हें तों नारायणें सांतवीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीरें तूं गंभीर जीवन [दे. जीवनें.] जगाचें । जळो विभागाचें [पं. आहाच ते.] आत्रीतत्या ॥ छ ॥ भेईल जीव हें देखोनि कठिण । केला जातो सीण तो तो वांयां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आवश्यक हें वचन । पाळावें चि [दे. वान.] दान समयो आहे ॥ ३ ॥

३६०५. आह्मी पाहा कैसीं एकतत्त्व जालों । राखणे लागलों वासनेसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांविण कांहीं नावडावें जीवा । केला तो चि देवा केला [पं. दृढ.] पण ॥ छ ॥ वर्म नेणों [पं. नेणे.] परि वृत्ती भंगों नेदुं । वंदिलें चि वंदूं आवडीनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे नामाचें जीवन । वारता ही भिन्न नेणों आतां ॥ ३ ॥

३६०६. आपण तों असा । समर्थ जी हृषीकेशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करा करा बुझावणी । काय विलंब वचनीं ॥ छ ॥ हेंगे [त. हें घे] ऐसें ह्मणा । उठूनि लागेन चरणा ॥ २ ॥ घेऊनियां सुखें । नाचेल [पं. नाचे.] तुका कवतुकें ॥ ३ ॥

३६०७. द्याल ऐसें दिसे । तुमचें साचपण इच्छे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि न भंगे निर्धार । केले [दे. केलें लोचनें.] लोचने सादर ॥ छ ॥ मुखाची च वास । पुरला पाहे अवकाश ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळे । काय लाभ कोणे [दे. कोण वेळ.] वेळे ॥ ३ ॥

३६०८. तुह्मी तों सदैव । [दे. आधरपणें.] अधीरपणें माझी हांव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो आशेचें तें जिणें । टोंकतसों [दे. टोंकतसावें.] दीनपणें ॥ छ ॥ येथूनि सोडवा । आतां [पं. अनुभवें.] अनुभवेंसी देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालें । एक मग हें निमालें ॥ ३ ॥

३६०९. कैसें भलें देवा अनुभवा कां नये । उसीर तो काय [पं. आह्मांपाशीं.] तुह्मांपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तें [दे. मागों तों दिसातें०. त. मागतों दिसातें.] मागतों दिसतें जवळी । केल्यामध्यें कळि कोण [दे. कोणें] साध्य ॥ छ ॥ नाहीं सांडीत मी सेवेची मर्यादा । लाविला तो धंदा नित्य करीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हात आवरिला गुंती । माझे तंव चित्तीं नाहीं दुजें ॥ ३ ॥

३६१०. हुंदकी पिसवी [पं. हळवितो.] हलवी दाढी । [पं. मणी मनीं ओढी निंदेचे ते ।.] मणी वोढी निंदेचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचें फळ पाकीं [पं. यमाचे ते दंड ।.] यमाचे दंड । घर केलें कुंड कुंभपाक ॥ छ ॥ क्रोध पोटीं मांग आणिला अंतरा । भुंकोनि कुतरा जप करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्नान केलें मळमूत्रें । जेवविलीं [पं. जेविलीं.] पितरें अमंगळें ॥ ३ ॥

३६११. अंगा [पं. अंगीं.] भरला ताठा । नये वळणी जैसा खुंटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें न कळे त्या डेंगा । हित आदळलें अंगा ॥ छ ॥ जीव जाते वेळे । [पं. भरल्या कडे.] भरे लकडा ताठी डोळे ॥ २ ॥ मुसळाचें धनु । तुका ह्मणे नव्हे अनु [त. आणु.] ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६१२. करूनि कडविड । जमा घडिली लगड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. "आतां" नाहीं.] आतां होतें तें चि जालें । नाम ठायींचें चांगलें [पं. पडिलें.] ॥ ध्रु ॥ उतरलें डाईं । उत्तम ते सुलाख ताई ॥ २ ॥ हिंडवितां देश [पं. देशोदेश.] । तुका ह्मणे नाहीं नाश ॥ ३ ॥

३६१३. पढीयंतें मागा पांडुरंगापाशीं । मज दुर्बळासी काय पीडा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. याजसाटीं.] या च साटीं दुराविला संवसार । वाढे हे अपार माया तृष्णा ॥ ध्रु ॥ कांहीं करितां कोठें नव्हे समाधान । विचारितां पुण्य तें चि पाप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां निश्चळ चि भलें । तुज आठविलें पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३६१४. नव्हे मी शाहाणा । तरी ह्मणा नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां बोलवाया [पं. बोलावया.] कांहीं । ये च भरलोंसे वाहीं ॥ ध्रु ॥ आणावेति रूपा । कोपलेती तरी कोपा ॥ २ ॥ कळोनि आवडी । तुका ह्मणे जाते घडी ॥ ३ ॥

३६१५. आह्मी भाविकें हे काय जाणों खोडी । आइकोनि प्रौढी विनविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं ऐसें [पं. येथें ऐसें.] येथें जालेती असतां । वाढविली चिंता अधिक सोसें ॥ ध्रु ॥ न कळे चि आधीं करितां विचार । न धरितां धीर [त. अधीरता.] आहाचता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां वचनें [दे. ०वचनें । वाढले तिक्षीण०.] वचन । वाढले तीक्षण बुद्धि जाली ॥ ३ ॥

३६१६. कोठें देवा बोलों । तुह्मां भीड घालूं गेलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. करावाया.] करावया सत्त्वहाणी । भांडवलाची टांचणी ॥ ध्रु ॥ दुर्बळा मागतां । त्याच्या [पं. प्रवर्तल्या.] प्रवर्तला घाता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । मज कळलें ऐसें कांहीं ॥ ३ ॥

३६१७. काय [पं. "त्या" नाहीं.] त्या दिवस उचिताचा आला । मागील जो केला श्रम होता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवियेला [पं. ठेवियेली खूण करूनि०.] पूर्ण करूनि संकेत । तयापाशीं चित्त लागलें से ॥ ध्रु ॥ जाणसी गे माते लेंकरांचें [पं. लेंकराचा] लाड । नये पडों आड निष्ठुरता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं करावें वचन । तुह्मांसी जतन [त. करावें तें. पं. करूं देवा.] करणें तें ॥ ३ ॥

३६१८. पडिला प्रसंग कां मी ऐसा नेणें । संकल्प ते मनें जिरवले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चेष्टाविलें तरी सांगावें [दे. कारणें.] कारण । भक्ती ते [पं. तैं जीवन करावया ॥. दे. ते उजेवन.] उजवण करावया ॥ ध्रु ॥ लावूनियां दृष्टि घेतली [पं. घातली समोरी । बैसलों०.] सामोरी । बैसलें जिव्हारीं डसोन तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवा लाविला तो चाळा । करावें गोपाळा शीघ्र दान ॥ ३ ॥

३६१९. मागील विसर होईल सकळ । केली तळमळ दुःखाची ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहींचें अहिक्य [पं. धाडी गडसंधीं । स्थिरावली०.] घालीं गडसंदीं । स्थिरावेल बुद्धि पायांपाशीं ॥ ध्रु ॥ अहाच [पं. त्या.] या केलों देहपरिचारें । तुमचें तें खरें वाटों नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हावें लवकरी उदार । मी [पं. मी असें सादर प्रतिग्रहीं.] आहें सादर प्रतिग्रहासी ॥ ३ ॥

३६२०. [पं. वाढवावे.] वाढवावा पुढें आणीक प्रकार । एक चि तें फार रुचि नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निंच [त. पं. नीच.] नवें लेणें देह हा पवाडा । पालट रोकडा वरावरी ॥ ध्रु ॥ दिसे शोभिवंत सेवेनें सेवक । स्वामीची ते लोकत्रयीं कीर्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आजी पाववा संतोष । करुनि कीर्तिघोष नाचईन ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६२१. क्षोभ आणि कृपा मातेची समान । विभाग जतन करुनि ठेवी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षणभंगुर ते [पं. उपजवी.] उपजली चिंता । खरी अखंडता आवडीची ॥ ध्रु. ॥ सिकवूं जाणे ते गोमाटियासाटीं । लोभें नाहीं तुटी निश्चयेंसी ॥ २ ॥ [दे. अघवें.] अवघें चि मिथ्या समया आरतें । देता तो [त. तें.] उचितें काळ [पं. जाणो.] जाणे ॥ ३ ॥ न करी वेव्हार नेदी [पं. गांजूं नेदी.] गांजूं कोणा । भेडसावी [दे. भेटसावी.] [पं. तान्हा बाऊ.] तान्हें हाऊ आला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे करी जिवाची [पं. जीवाचें.] जतन । दचकूनि मन जवळी आणी ॥ ५ ॥

३६२२. संसाराचे धांवे वेठी । आवडी पोटीं केवढी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हागों जातां दगड सांची [दे. "सांचि" याचें "सुचि" केलें आहे.] । अंतरीं ही संकल्प ॥ ध्रु. ॥ लाज तेवढी नारायणीं । वांकडी वाणी पोरांपें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बेशरमा । [पं. वरी श्रमा.] श्रमावरी पडिभरू ॥ ३ ॥

३६२३. मी त्यांसी अनन्य तीं कोणा [पं. कोणासी.] असती । ऐसें तंव चित्तीं विचारावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तो विचार आपणयापाशीं । कळा बिंबाऐसी प्रतिबिंबीं [पं. प्रतिबिंबे.] ॥ ध्रु. ॥ शुभ शकून तो शुभ लाभें फळे । पुढील तें कळे अनुभवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा असेल आठव । तैसा माझा भाव तुझ्या पायीं ॥ ३ ॥

३६२४. बहु कृपावंतें माझीं मायबापें । मी माझ्या संकल्पें अंतरलों [पं. अवतरलों.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संचितानें नाहीं चुकों दिली वाट । लाविलें [दे. अदट. त. आदट.] अदृष्ट मजसवें ॥ ध्रु. ॥ आतां मी रुसतों न कळतां वर्म । परी ठावे धर्म सर्व देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उभा राहिला न बैसे । [पं. आमचिया ऐसे उद्वेग त्या.] आमची माय असे उद्वेग त्या ॥ ३ ॥

३६२५. कैसीं दिसों बरीं । आम्ही आळवितां हरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं सोंग अळंकार । दास जाला संवसार ॥ ध्रु. ॥ दुःख आह्मां नाहीं चिंता । हरिचे दास ह्मणवितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । ऐसीं [दे. जळो करितां॰. त. जाली करीतां.] जालों करितां सेवा ॥ ३ ॥

३६२६. आतां सांडूं तरी हातीं ना पदरीं । सखीं सहोदरीं मोकळिलों [पं. मोकळिला.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जनाचारामध्यें उडाला पातेरा । [पं. जालों मी निला॰.] जालों निलाजिरा ह्मणऊनि ॥ ध्रु. ॥ कोणाचिया दारा [त. न जावेसें. पं. जानवेसें.] जावेनासें जालें । म्यां च विटंबिलें आपणासी ॥ २ ॥ [दे. कां न.] कोण जाला माझे बुद्धीसी संचार । नाहीं कोठें थार ऐसें जालें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज भक्त जाले फार । ह्मणोनियां थार नाहीं येथें ॥ ४ ॥

३६२७. जेथें जातों तेथें पडतो मतोळा । न देखिजे डोळां लाभ कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कपाळीची रेखा असती उत्तम । तरि कां हा श्रम पावतों मी ॥ ध्रु. ॥ नव्हे चि तुह्मांस माझा अंगीकार । थीता संवसार अंतरला ॥ २ ॥ भोग तंव जाला खरा भोगावया [पं. भोगावा तो.] तो । भांडवल नेतो आयुष्य काळ ॥ ३ ॥ कोठें तुझी कीर्ती आइकिली देवा । मुकतों कां जीवा तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

३६२८. कां जी आह्मां होतें दोषाचें दर्शन । तुज समर्पून देहभाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंगा कृपाळुवा दयावंता । धरसील सत्ता सकळ ही ॥ ध्रु. ॥ कां जी आह्मांवरि आणिकांची सत्ता । तुह्मांसी असता [पं. जवळीक.] जवळिकें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांयीं केलें निवेदन । उचित तें दान करीं [पं. सदा] सत्ता ॥ ३ ॥

३६२९. निंदावें हें जग । ऐसा भागा आला भाग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतें तैसें आलें फळ । गेलें निवडूनि सकळ ॥ ध्रु. ॥ दुसऱ्याच्या मता । मिळेनासें जालें चित्ता ॥ २ ॥ तुका जाला सांडा । विटंबिती पोरें रांडा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६३०. माझे माथां तुझा हात । तुझे पायीं माझें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी पडियेली गांठी । शरीरसंबंधाची मिठी ॥ ध्रु ॥ येरयेरांपाशीं । सांपडोन गेलों ऐसीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सेवा । माझी कृपा तुझी देवा ॥ ३ ॥

३६३१. सत्य त्यागा चि समान । नलगे वेचावें वचन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणा ऐसे [पं. ऐसा.] दास । येरयेरांची च आस ॥ ध्रु ॥ मळ नाहीं चित्ता । तेथें देवाची च सत्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाण । तें च भल्याचें वचन ॥ ३ ॥

३६३२. माझिये बुद्धीचा खुंटला उपाव । करिसील काय पाहेन तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सूत्रधारी तूं हें सकळचाळिता । कासया अनंता भार वाहों ॥ ध्रु ॥ वाहिले संकल्प न पवती सिद्धी । येऊं देहबुद्धीवरि [दे. नयों.] नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुःखी करिती तरंग । चिंतूं पांडुरंग आवरून ॥ ३ ॥

३६३३. देखिलें तें [पं. धरीं.] धरिन मनें । समाधानें राहेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाव माझी सांटवण । जगजीवन कळावया ॥ ध्रु ॥ बोळवीन एकसरें । उत्तरें या करुणेच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. नयो न रूपा ।.] नयों रूपा । काय बापा करीसी [पं. करिसील.] ॥ ३ ॥

३६३४. वांयां जाय ऐसा । आतां उगवावा फांसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें परिसावें गाऱ्हाणें । सुखदुःखाचीं वचनें ॥ ध्रु ॥ हा चि आह्मां ठाव । [पं. कांहीं.] पायीं निरोपाया भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जार । तुझा तुज देवा भार ॥ ३ ॥

३६३५. खादलें च खावें वाटे । भेटलें भेटे आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वीट नाहीं पांडुरंगीं [पं. पांडुरंगा । वाढ अंगा॰.] । वाढे अंगीं आर्त तें ॥ ध्रु ॥ इंद्रियांची [पं. हृदयाची. त. हृदयींची.] हांव पुरे । परि हें उरे चिंतन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पोट भरे । परि ते उरे भूक पुढें ॥ ३ ॥

३६३६. सत्य आठवितां देव । [पं. जातें.] जातो भेंव पळोनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगें कांहीं करणें चिंता । धरी सत्ता सर्व तो ॥ ध्रु ॥ भावें भाव राहे पायीं । देव तैं संनिध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृष्णनामें । शीतळ प्रेम सर्वांसी ॥ ३ ॥

३६३७. ब्रीद [दे. त. याचें.] ज्याचें [त. जगदाणी.] जगदानी । तो चि मनीं स्मरावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सम पाय कर कटी । उभा तटीं भींवरेच्या ॥ ध्रु ॥ पाहिलिया वेध लावी । बैसे जीवीं जडोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तिकाजा । धांवे लाजा लवलाहें ॥ ३ ॥

३६३८. माझिया [पं. त. मनासी.] मनाची बैसली आवडी । अवसान घडी एकी नेघे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाय चित्तीं रूप डोळांच [पं. बैसलें.] राहिलें । चिंतनें गोविलें मुख सदा ॥ ध्रु ॥ अवधियांचा जाला विसर हा मागें । वेंध हा श्रीरंगें लावियेला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कानीं आइकली मात । तो चि जाला घात जीवपणा ॥ ३ ॥

३६३९. याची कोठें लागली चट । बहु तट जालेंसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवपिसीं देवपिसीं । मजऐसीं जग म्हणे ॥ ध्रु ॥ एकांताचें बाहेर आलें । लपविलें झांकेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याचे भेटी । जाली तुटी [पं. आपुल्यांची.] आपल्यांसी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६४०. दीन [दे. दीनें.] आणि दुर्बळांसी । सुखरासी हरिकथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तारूं भवसागरींचें । उंचनीच [दे. उंच निंचें.] अधिकार [पं. अधिकारी.] ॥ ध्रु ॥ चरित्र तें उच्चारावें । केलें देवें गोकुळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आवडी धरीं । कृपा करी ह्मणऊनी ॥ ३ ॥

३६४१. संतोषे [दे. संतोष.] माउली आरुषा वचनीं । वोरसोनि स्तनीं लावी बाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें प्रेमळाचें [दे. त. परिमळाचें.] अवघें चि गोड । पुरवितो कोड पांडुरंग ॥ ध्रु ॥ सेवा करी साहे निष्ठुर उत्तरें । [त. त्याचें तें चि बरें वाहे मनीं ।. दे. त्याचें वाहे मनीं तेंच बरें.] त्याचे वाहे बरें तें च मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इच्छावसे खेळ खेळें । चिंता ते सकळ कांहीं नेणें ॥ ३ ॥

३६४२. विनवीजे ऐसें कांहीं । उरलें नाहीं यावरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां असो पंढरीनाथा । पायीं माथा तुमचिये ॥ ध्रु ॥ मागें सारियेली युक्ती । कांहीं होती जवळी ते ॥ २ ॥ निराशेची न करी आस । तुका दास माघारी ॥ ३ ॥

३६४३. आतां येथें जाली जीवासवेंसाटी । होतें तैसें पोटीं फळ आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धरिले ते [दे. नो.] न सोडीं चरण । सांपडलें धन निजठेवा ॥ ध्रु ॥ आतां हा अळस असो परता दुरी । नेदावी ते उरी उरों कांहीं ॥ २ ॥ आतां [पं. मज याचा.] याचा मज न व्हावा विसर । भरोनी अंतर राहो रूप ॥ ३ ॥ आतां लोकलाज नयो येथें [पं. तेथें.] आड । बहु [पं. जालों गोड ब्रह्मरसा ।.] जालें गोड ब्रह्मरस ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां जन्म हा सफळ । अंतरीं गोपाळ स्थिरावला ॥ ५ ॥

३६४४. अनंतां [पं. अनंत.] जीवांचीं तोडिलीं बंधनें । मज हि येणें [त. काळे येणें. पं. मज काळे येणें कृपा केली ।.] काळें कृपा कीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनंत पवाडे तुझे विश्वंभरा । भक्तकरुणाकरा नारायणा ॥ ध्रु ॥ अंतरींचें कळों देईं गुह्य गुज । अंतरीं [त. अंतरींचें.] तें बीज [पं. राखेन मी.] राखईन ॥ २ ॥ समदृष्टी [दे. तुझे पाहेन पाउले ।.] तुझीं पाहेन पाउलें । धरीन संचले हृदयांत ॥ ३ ॥ तेणें [पं. याची त्याची.] या चित्ताची राहेल तळमळ । होतील शीतळ सकळ गात्रें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे शांति करील प्रवेश । मग नव्हे नाश अखंड तो ॥ ५ ॥

३६४५. पराधीन माझें करूनियां जीणें । सांडी काय गुणें केली देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उदार हे कीर्ति असे जगामाजी । कां तें ऐसें आजि पालटिलें ॥ ध्रु ॥ आळवितों परी न पुरे चि रीग । उचित [पं. ते.] तो त्याग नाहीं तुह्मां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां बा मुळीं च व्यालासी । ऐसें कां नेणसी पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३६४६. नेणपणें नाहीं केला हा बोभाट । आतां आली वाट कळों खरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां बहु शीघ्र यावें लवकरी । वाट पाहें हरी भेटी देईं ॥ ध्रु ॥ समर्थाच्या बाळा करुणेचें भाषण । तरी त्याची कोण नांदणूक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु बोलिले बडिवार । पडिलें अंतर लौकिकीं तें ॥ ३ ॥

३६४७. जें जें केलें तें तें साहे । कैसें पाहें भाविक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ओंवाळूनि माझी काया । सांडिली यावरूनि ॥ ध्रु ॥ काय होय नव्हे करूं । नेणें धरूं सत्ता ते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कटीं कर । उभें धीर धरूनि ॥ ३ ॥

३६४८. नाहीं मज कृपा केली पांडुरंगें । संताचिया संगें पोट भरीं ॥ १ ॥ चतुराचे सभे पंडित कुशळ । मी काय दुर्बळ विष्णुदास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणें करूं समाधान । धरिले चरण विठोबाचे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६४९. तुह्मी माझा देवा [पं. करा.] करिजे अंगीकार । हा नाहीं विचार मजपाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दोहीं पक्षीं लागलें लंछन [दे. त. लक्षणें.] । देवभक्तपण लाजविलें ॥ छ्रु ॥ एकांतीं एकलें न राहे निश्चळ ॥ २ ॥ न [पं. बैसे.] राहे च पळ मन ठायीं ॥ २ ॥ पायीं महत्वाची पडिली शृंखळा [दे. त. शंकळा.] । बांधविला गळा स्नेहा हातीं ॥ ३ ॥ शरीर सोकलें देखिलिया सुखा । कदान्न [पं. तें मुखा रुचि नेदी.] हें मुखा मान्य नाहीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाला अवगुणांचा थारा । [पं. वाढविली निद्रा०.] वाढली हे निद्रा अळस बहु ॥ ५ ॥

३६५०. बोलिलिया गुणीं नाहीं पाविजेत । देवा नाहीं होत हित तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कवतुक तुझें [पं. न कळें.] नवल यावरि । घेसील तें शिरीं काय नव्हे ॥ छ्रु ॥ नाहीं मिळों येत संचिताच्या [पं. संताचिया.] मता । पुराणीं पाहतां अघटित ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायीं निरोपिला भाव । न्याल तैसा [त. दे. जाव.] जाओ सिद्धि देवा ॥ ३ ॥

३६५१. हा तों नव्हता दीन । [दे. त. टाळायाच्या.] टाळायाचा ऐसा क्षण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां जी नेणों राखा हात । कैसें देखावें रडत ॥ छ्रु ॥ दावूनियां आस । दूर पळवितां [पं. काशास.] कास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव । घेतां न पुरे चि हांव ॥ ३ ॥

३६५२. आर्तभूतां द्यावें दान । खरें पुण्य त्या नांवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होणार तें सुखें घडो । लाभ जोडो महाबुद्धि ॥ छ्रु ॥ सत्य संकल्पा च साटीं । उजळा पोटीं रविबिंब ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनीं वाव । शुद्ध भाव राखावा ॥ ३ ॥

३६५३. [पं. कवतुकावाणी. त. कवतुकवाणें.] कवतुकवाणी बोलतसें लाडें । आरुष वांकडें करुनि मुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुजेपणीं भाव नाहीं हे आशंका । जननीबाळकामध्यें भेद ॥ छ्रु ॥ सलगी दुरूनि जवळी पाचारूं । धांवोनियां करूं अंगसंग ॥ २ ॥ धरूनि पालव मागतों भातुकें । आवडीचें निकें प्रेमसुख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज आमची च गोडी । ऐसी हे आवडी कळों आली ॥ ४ ॥

३६५४. ऐकें पांडुरंगा वचन माझें एक । जालों मी सेवक दास तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळे तैसा आतां करावा उद्धार । खुंटला विचार माझा पुढें ॥ छ्रु ॥ दंभ मान माझा करूं पाहे घात । जालिया ही थीत कारणाचा ॥ २ ॥ हीन बुद्धि माझी अधम हे याती । अहंकार चित्तीं वसों पाहे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज बिघडतां क्षण । न लगे जतन करीं देवा ॥ ४ ॥

३६५५. जेणें माझें चित्त राहे तुझ्या पायीं । अखंड तें देईं प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहभाव [पं. राखा.] राख दीन करूनियां । जनाचारी वायां जाय तैसा ॥ छ्रु ॥ द्रव्य दारा नको मानाची आवडी । कवणेविशीं गोडी प्रपंचाची ॥ २ ॥ तुझें नाम माझें धरूनियां चित्त । एकांत लोकांत सदा राहो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे जडोनियां पायीं । जालों उतराई पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३६५६. काय सांगों [दे. त. या.] आतां संतांचे उपकार । मज निरंतर जागविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय द्यावें [पं. त्यांसी.] त्यांचें व्हावें उतराई । ठेवितां हा पायीं जीव थोडा ॥ छ्रु ॥ सहज बोलणें हितउपदेश । करूनि सायास शिकविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वत्स धेनुवेचा चित्तीं । तैसे मज येती सांभाळीत ॥ ३ ॥

३६५७. देव जाणता देव जाणता । आपली च सत्ता एकाएकीं ॥ १ ॥ देव चतुर देव चतुर । जाणोनि अंतर वर्ततसे ॥ २ ॥ देव निराळा देव निराळा । अलिप्त विटाळा तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६५८. आपण चाळक बुद्धीच्या संचारा । आह्मांसी वेव्हारा पात्र केलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय जालें तरी नेघा तुह्मी भार । आणीक कोणां थोर ह्मणों सांगा ॥ ध्रु. ॥ पंच भूतें तंव [दे. कर्माच्या या.] चर्माचिया मोटा । येथें खरा खोटा कोण भाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं बोलावया जागा । कां देवा वाउगा श्रम करूं ॥ ३ ॥

३६५९. एका एक वर्मे लावूनियां अंगीं । ठेवितों प्रसंगीं सांभाळीन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघावा [पं. घ्यावा.] जी तुह्मी वाव बहु फार । धरूनि अंतर ठायाठाव ॥ ध्रु. ॥ वेव्हारें आलें तें [दे. समानें.] समान चि होतें । [पं. वेळ नाहीं तेथें चालों येतां ।.] बळ नाहीं येथें चालों येत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां निवाडा च साटीं । संवसारें तुटी करुनि ठेलों ॥ ३ ॥

३६६०. आतां येथें खरें । नये फिरतां माघारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होय [दे. त. होइल हो तैसी आबाळी ।.] तैसी हो आबाळी । देहनिमित्य या बळी ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांसवें गांठी । देवा जीवाचिये साटीं ॥ २ ॥ तुका [पं. ह्मणे.] नव्हे लंड । करूं चौघांमध्यें खंड ॥ ३ ॥

३६६१. कां हो वाढवितां देवा । मज घरीं समजावा । केवढा हो [पं. हा.] गोवा । फार केलें थोड्याचें [पं. थोकडें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेविन पायांवरी डोई । [पं. त्यासी.] यासी तुमचें वेचे काई । जालों उतराई । जाणा एकएकांचे ॥ ध्रु. ॥ निवाड आपणियांपाशीं । असोन कां व्हावें अपेसी । होती गांठी तैसी । सोडूनियां ठेविली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गोड । होतें [पं. जाले या निवाडे ।.] जालिया निवाड । दर्शनें ही चाड । आवडी [पं. अवघी.] च वाढेल ॥ ३ ॥

३६६२. नव्हों सभाधीट । समोर बोलाया [पं. बोलावयानीट । येकलें येकट ।.] नीट । एकलीं एकट । दुजें नाहीं देखिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां अवघें तुह्मी जाणां । तुमचें माझें नारायणा । येईल करुणा । ते चि पहा तुह्मांसी ॥ ध्रु. ॥ ताळ नाहीं माझे बुद्धी । धरली न धरवे शुद्धी । आतां [दे. बळें.] बळ कधीं । कोण्या [पं. कोण.] जन्में निवाड ॥ २ ॥ आतां शेवटीचें । उत्तर तें [पं. "तें" नाहीं.] हें चि साचें । शरण आलें त्याचें । तुका ह्मणे सांभाळा ॥ ३ ॥

३६६३. ऐसा तंव भोळा । तुमचा नसेल गोपाळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मागत्याची टाळाटाळी । झिंज्या ओढोनि कपाळीं ॥ ध्रु. ॥ नसेल ना नवें । ऐसें धरियेलें देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला । उशीर नाहीं तो विठ्ठला ॥ ३ ॥

३६६४. माझ्या कपाळाच्या गुणें । किंवा सरलेंसे नेणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये वचन बाहेरी । उभे तिष्ठतसें दारीं ॥ ध्रु. ॥ काय सांगायास वेचे । रींद [पं. रीतें.] आरंभीं ठायींचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती । भीड धरावी पुढती ॥ ३ ॥

३६६५. कांहीं एक तरी असावा आधार । कासयानें धीर उपजावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणविल्यासाटीं कैसें पडे रुजु । धणी नाहीं उजू सन्मुख तो ॥ ध्रु. ॥ वेचल्या दिसांचा कोणावरी लेखा । घालावा हा [पं. सुखासुखें. त. सुखादुःखा.] सुखासुखा आह्मीं ॥ २ ॥ नाहीं मनोगत तोंवरि हे देवा । तुका ह्मणे सेवा नेघीजे [पं. नघी जों तों. त. नेघोजेतों.] तों ॥ ३ ॥

३६६६. मनाचिये साक्षी जाली सांगों मात । सकळ वृत्तांत आपला तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां [पं. परामृष घेतां.] परामृश घेणें सत्ताबळें । धरितां निराळें कैसीं वांचों ॥ ध्रु. ॥ मी माझें सांडून [पं. यावा याच पसारा.] यावया

विषयानुक्रम

पसारा । आणीक दातारा काय काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी तुजविण एका । निढळ [दे. निढळें.] लौकिका माजी असों ॥ ३ ॥

३६६७. घालूनि लोळणी पडिलों अंगणीं । सिंचा सिंचवणी तीर्थ वरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोल्हावेल तनु होईल शीतळ । जाली हळहळ बहुतापें ॥ ध्रु. ॥ पावेन या ठाया कईं जालें होतें । आलों अवचितें उष्ट्यावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणी जाणवा राउळीं । येइल जवळी पांडुरंग ॥ ३ ॥

३६६८. तरीं भलें वांयां गेलों । जन्मा आलों मागुता । ह्मणऊनि ठेलों दास । सावकास निर्भयें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उणें पुरें काय माझें । त्याचें ओझें तुह्मांसी ॥ ध्रु. ॥ सांभाळावें तें म्या काई । अवो आई विठ्ठले । [पं. भाग्य.] भागें जया [दे. जाई नें.] जाइन स्थळा । तुज गोपाळा विसरेंना ॥ २ ॥ आपलें म्यां एकसरें । करुनि बरें घेतलें । तुका ह्मणे नारायणा । आतां जाणां आपुलें ॥ ३ ॥

३६६९. उरलें तें भक्तिसुख । डोळां मुख पाहावें । अंतरींचें कां हो नेणां । नारायणा माझिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरवां तैसी केली आळी । बळी जगदानियां ॥ ध्रु. ॥ हातीं घेउनि चोरां भातें । दावां रितें बाळका । [दे. साजतें.] साजत हें थोरपण । नाहीं विण [त. पं. दीनवत्सळा.] वत्सळा ॥ २ ॥ शाहणें तरीं लाड दावी । बाळ जेवीं मातेसी । तुका ह्मणे पांडुरंगा । ऐसें पैं गा आहे हें ॥ ३ ॥

३६७०. धरूनि हें आलों जीवीं । भेटी व्हावी विठोबासी [पं. विठोसी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संकल्प तो नाहीं दुजा । महाराजा विनवितों ॥ ध्रु. ॥ पायांवरि ठेविन भाळ । येणें [पं. समूळ पावलों.] सकळ [त. पावलों.] पावलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे डोळेभरी । पाहिन हरी श्रीमुख ॥ ३ ॥

३६७१. तुह्मां उद्धरणें फार । मज दुसरी नाहीं थार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां जैसें तैसें सोसा । काय करणें हृषीकेशा ॥ ध्रु. ॥ बरें न दिसेल ओळी । एका अन्न एका गाळी ॥ २ ॥ लावितो आभार । तुका विसरलेती [दे. त. विखरलेती.] फार ॥ ३ ॥

३६७२. न कळे जी भक्ती काय करूं सेवा । संकोचोनि देवा राहिलोंसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जोडोनियां कर राहिलों निवांत । पायांपाशीं चित्त ठेवूनियां ॥ ध्रु. ॥ दिशाभुली करीं स्थळीं प्रदक्षणा । भ्रमें नारायणा कष्टविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों आज्ञेचा पाळक । जीवनासी एक ठाव केला ॥ ३ ॥

३६७३. एकविध वृत्ति न राहे अंतरीं । स्मरणीं च हरी विस्मृति हे [दे. त. "हे" नाहीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसा हा नवलाव वाटतो [पं. अनुभव । मज माझा जीव॰.] अनुभवें । मज माझ्या जीवें साक्षित्वेंसी ॥ ध्रु. ॥ न राहे निश्चळ जागवितां [पं. मना । किती क्षणक्षणा.] मन । किती [दे. क्षीणेंक्षीणें.] क्षणेंक्षण सावरावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु केले वेवसाव । तेणें रंगें जीव रंगलासे ॥ ३ ॥

३६७४. आतां सोडवणें न या नारायणा । [पं. तरि मी वांचेना काळा हातीं ।.] तरि मी न वंचें जाणा काळा हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगोनियां जालों उतराई । आणीक तें काई माझे हातीं ॥ ध्रु. ॥ केलियाचें माप नये सेवटासी । करितील नासि अंतराय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भय वाटतसे जीवा । धांवणिया धांवा लवकरी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६७५. [पं. सत्य.] सत्या माप वाढे । गबाळाची [पं. गाबाळाची.] चाली खोडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उतरे तें कळे कसीं । विखरोन [दे. विखरोणें.] सर्वदेशीं ॥ ध्रु. ॥ घरामध्यें राजा । [पं. नव्हे व्हावी पटपूजा ।. त. नव्हे व्हावा.] नव्हे हो वा पाटपूजा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साचें । रूप तें दर्पणाचें [त. दर्पणींचें.] ॥ ३ ॥

३६७६. नाहीं खंड जाला । माझा तुमचा विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें कैसें हो दुश्चित । आहे चौघांपाशीं नीत ॥ ध्रु. ॥ मुळींचें लिहिलें । मज आतां सांपडलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज । न लगे बोलणें सहज ॥ ३ ॥

३६७७. हेचि वादकाची कळा । नाहीं येऊं येत [पं. देत.] बळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धीर करावा करावा । तरी तो आहे आह्मां देवा ॥ ध्रु. ॥ रिघावें पोटांत । पायां पडोन घ्यावा अंत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वरि । गोडा आणावा उत्तरीं ॥ ३ ॥

३६७८. एक परि [पं. बहिरं.] बहिर बरें । परि तीं ढोरें ग्यानगडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कपाळास लागली अगी । अभागी कां जीतसे ॥ ध्रु. ॥ एके परि बरें वेडें । [त. दे. तार्कि.] तार्किक कुडें जळो तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खातडवासी । अमृतासी नोळखे ॥ ३ ॥

३६७९. खेळों मनासवें जीवाच्या संवादें । कौतुक विनोदें निरंजनीं [दे. त. पं. निरांजनी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पचीं पडिलें तें रुचे वेळोवेळां । होतसे डोइळा आवडीस ॥ ध्रु. ॥ एकांताचें सुख [पं. पडलें.] जडलें जिव्हारीं । वीट परिचारीं बरा आला ॥ २ ॥ जगाऐसी बुद्धि नव्हे आतां कदा । लंपट गोविंदा जालों पायीं ॥ ३ ॥ आणीक ते चिंता न लगे करावी । नित्य नित्य नवी आवडी हे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धडा राहिला पडोन । पांडुरंगीं मन विसांवलें ॥ ५ ॥

३६८०. उचिताचा काळ । साधावया युक्तिबळ । आपलें सकळ । ते प्रसंगीं पाहिजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेम नाहीं लाभ हानि । अवचित [पं. घडलीं.] घडती दोनी । विचारूनि मनीं । पाहिजे तें प्रयोजावें ॥ ध्रु. ॥ जाळ जाळा काळें । करपों नेदावें आगळें । जेवितां वेगळें । [पं. ज्याचें तेथें शोभे ।. दे. ज्याचें त्याचें तेथें तें शोभे ।.] ज्याचें त्याचें तेथें शोभे ॥ २ ॥ पाळी नांगर पाभारीं । तन निवडूनि सोंकरी । तुका ह्मणे धरी । सेज जमा सेवटीं ॥ ३ ॥

३६८१. पडिलिया ताळा । मग अवघा चि [पं. "चि" नाहीं.] निर्वाळा । तेथें कोणी बळा । [त. येत नाहीं.] नाहीं येत कोणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जोडिलें तें लागे हातीं । आपआपली निश्चिंती । हर्ष आणि खंती । तेथें दोनी नासलीं ॥ ध्रु. ॥ सहज सरलिया [दे. कारणें.] कारण । मग एकला आपण । दिसे तरी भिन्न । वचनाचा प्रसंग ॥ २ ॥ करूनि झाडा पाडा । तुका वेगळा लिगाडा । निश्चिंतीच्या गोडा । गोष्टी ह्मूण [पं. लागली.] लागती ॥ ३ ॥

३६८२. जीविता [दे. त. जेविता.] तो माझा पिता । उखता तो उखत्यांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जनार्दनीं सरती कर्मे । [दे. बाते.] बाधा भ्रमे [दे. त. अनेत्र.] अन्यत्र ॥ ध्रु. ॥ अपसव्य सव्यामधीं । ऐसी शुद्धी न धरितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खांद्या पानें । सिंचतां भिन्न कोरडी ॥ ३ ॥

३६८३. माउलीची चाली लेंकराचे ओढी । तयालागीं काढी प्राणें प्रीती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी बळिवंत आवडी जी देवा । संतमहानुभावां विनवितों ॥ ध्रु. ॥ मोहें मोहियेलें सर्वकाळ चित्त । विसरु तो घेत नाहीं क्षणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिला [पं. दिल्हे.] प्रेमाचा वोरस । सांभाळिलें दास आपुलें तें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६८४. केवढा तो अहंकार । माझा तुह्मां नव्हे दूर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां कोण पडे पायां । तुमच्या अहो पंढरिराया ॥ ध्रु. ॥ कां जी कृपेनें कृपण । वेचत असे ऐसें धन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवें । दुजियाचें पोतें न्यावें ॥ ३ ॥

३६८५. अपराधी ह्मणोनि येतों काकुलती । नाहीं तरी होती काय चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येइल [पं. होईल तारूं तरी तारिजोजी देवा ।.] तारूं तरी तारा जी देवा । नाहीं तरी सेवा घ्या वो भार ॥ ध्रु. ॥ कासया मी आतां [पं. वंचे.] वंचूं हें शरीर । आहें बारगीर जाईं [पं. जेणें.] जनें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मन करूनि मोकळें । आहें [पं. साळडाळे.] साळेंढाळें उदार मी ॥ ३ ॥

३६८६. माझे तों फुकाचे कायेचे चि कष्ट । नव्हे क्रियानष्ट तुह्मांऐसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं च न वंचीं आजिच्या [दे. त. आजिचा.] प्रसंगीं । सकळा ही अंगीं करीन पूजा ॥ ध्रु. ॥ द्यावें [पं. तुह्मी कांहीं.] कांहीं तुह्मी हें तों नाहीं आस । असों या उदास देहभावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी मावळली खंती । समाधान चित्तीं सर्वकाळ ॥ ३ ॥

३६८७. स्वामीचिया सत्ता । आधीं [पं. वर्मे येती.] वर्म येतें हाता । पुढती विशेषता । लाभें लाभ आगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं कवतुकाचे बोल । परि जिव्हाळ्याची ओल । आवडे रसाळ । [पं. मायबाप.] मायबापा लाडाचें ॥ ध्रु. ॥ मनें मेळविलें मना । नाहीं अभावी शाहणा । अंतरींच्या खुणा । वरि दिल्या [पं. दिल्हे.] उमटोनि ॥ २ ॥ [पं. “नाहीं” नाहीं.] नाहीं पराश्रमें [पं. कळा.] काळा । अवघ्या जागविल्या वेळा । देवासी निराळा । तुका क्षण न सोडी ॥ ३ ॥

३६८८. एके ठायीं अन्नपाणी । ग्रासोग्रासीं चिंतनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेळोवेळां जागवितों । दुजें येइल ह्मूण भीतों ॥ ध्रु. ॥ [दे. नाहीं ही गुंतत०.] नाहीं गुंतत उपचारीं । मानदंभाचे वेव्हारीं ॥ २ ॥ तुका जालासे शाहाणा । आड लपे नारायणा ॥ ३ ॥

३६८९. वैरागरापाशीं रत्नाचिया खाणी । हे चि घ्यावी धणी फावेल तों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येथें नाहीं तर्कवितर्काची चाड । होतसे निवाड [दे. त. मोळ्या.] खऱ्याखोट्यां ॥ ध्रु. ॥ उगा च सारावा वाढिला तो ठाव । वाढितिया भाव कळतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे टांचणीचें पाणी । येथें झरवणी जैशातैसें ॥ ३ ॥

३६९०. समर्थ या नांवें दिनांचा कृपाळ । हें तंव सकळ स्वामीअंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज काय लागे करणें विनवणी । विदित चरणीं सकळ आहे ॥ ध्रु. ॥ दयासिंधु तुह्मां भांडवल दया । सिंचावें आतां या [पं. कृपामृतें.] कृपापीयूषें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवो पंढरीनिवासे । बहु जीव आसे लागलासे ॥ ३ ॥

३६९१. लेखिलें कवित्व माझे सहज बोल । न लगे चि ओल जिव्हाळ्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. नलगे.] नये चि उत्तर कांहीं परतोनि । जालों नारायणीं न सरतें ॥ ध्रु. ॥ लाजिरवाणी कां [पं. वदविली वाचा.] वदली हे वाचा । नव्हे च ठायींचा मननशीळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फळ नव्हे चि सायासा । पंढरीनिवासा काय जालें ॥ ३ ॥

३६९२. येणें जाला तुमचे पोतडीचा झाडा । केलासी उघडा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भरूनियां घरीं राहिलों वाखती । आपुली निश्चिंती आपल्यापें ॥ ध्रु. ॥ आतां काय उरी उरली ते सांगा । आणिलेति जगाचिये साक्षी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें पाहोंजासी आतां । माझी जाली सत्ता तुह्मांवरि ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३६९३. तुमच्या पाळणा ओढतसे मन । गेलों विसरोन आपणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लागेल पालटें फेडावें उसणें । येणें चि [पं. प्रमाण.] प्रमाणें पांडुरंगा ॥ ध्रु ॥ तुमचे आवडी संबंधाचा त्याग । घेतला ये लाग जगनिंदेचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जैसा माझा जीव ओढे । तैसें च तिकडे पाहिजेल ॥ ३ ॥

३६९४. नाहीं मज कोणी उरला दुर्जन । मायबापाविण ब्रह्मांडांत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया जी [पं. जिकिर करणें०.] माझी करणें येविसीं । भयासी मानसीं चिंता संतीं [पं. खंती.] ॥ ध्रु ॥ विश्वंभराचिये लागलों सांभाळीं । सत्तेनें तो [पं. चाली.] चाळी आपुलिये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें पाळणपोषण । करितां आपण पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३६९५. मज कांहीं सीण न व्हावा यासाटीं । कृपा तुह्मां पोटीं उपजली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतें तैसें केलें आपलें उचित । शिकविलें हित बहु बरें ॥ ध्रु ॥ आह्मी न मनावी कोणाची आशंका । तुह्मां भय लोकां आहे मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां संचिताचा ठेवा । वोडवला घ्यावा जैसा तैसा ॥ ३ ॥

३६९६. कोणाचें चिंतन करूं ऐशा काळें । पायांचिया बळें कंठीतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहातसें वाट येईं गा विठ्ठला । मज कां हा केला परदेश ॥ ध्रु ॥ बहुतांचे सत्ते जालों कासावीस । जाय [पं. रात्रदिवस.] रात्री दिस वैरियांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बैसें मनाचिये मुळीं । तरीं च ही जाळीं उगवती ॥ ३ ॥

३६९७. कां जी तुह्मी ऐसे नव्हा कृपावंत । निवे माझें चित्त ठायिंच्या ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं श्रम नये विषम अंतरा । शांतीचा तो बरा ऐसा योग ॥ ध्रु ॥ दुःखी होतों पंचभूतांच्या विकारें । जडत्वें दातारें राखावीं तीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोडा अहंकाराची मान । धरितों चरण ह्मणऊनि ॥ ३ ॥

३६९८. मागत्याची कोठें घडते निरास । लेंकरा उदास नाहीं होतें [पं. होत.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया मी होऊं उतावीळ जीवीं । जाणता गोसावी सर्व आहे ॥ ध्रु ॥ जाला तरी वेळ कवतुकासाटीं । निर्दया तों पोटीं उपजेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यासी ठाउकें उचित । होईल संकेत नेमियेला ॥ ३ ॥

३६९९. आरुषा वचनीं मातेची आवडी । ह्मणऊनि तांतडी घेती नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय होइल माझें मांडिलें कवतुक । आदराची भूक रडारोवी ॥ ध्रु ॥ लपोनियां करी चुकुर माउली । नाहीं होती केली निष्ठासांडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करी पारखीं वचनें । भेवउनि तान्हें आळवावें ॥ ३ ॥

३७००. प्रीतीच्या भांडणा नाहीं शिरपाव । वचनाचे चि भाव निष्ठुरता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीणें तरि एका जीवें उभयता । पुत्राचिया पिता दुखवे दुःखें ॥ ध्रु ॥ काय जाणे तुटों मायेचें लिगाड । विषम तें आड उरों नेणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज करुणा उत्तरें । करितां [त. विश्वंभर.] विश्वंभरें [दे. त. पं. पाविजैल.] पाविजेल ॥ ३ ॥

३७०१. नको घालूं झांसां । मना उपाधिवोळसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जे जे [पं. पाहावे.] वाहावे संकल्प । पुण्य तरी ते चि पाप ॥ ध्रु ॥ [पं. उपजतां.] उपजतो भेव । होतो कासावीस जीव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहों । होइल तें निवांत [पं. साहों.] राहों ॥ ३ ॥

३७०२. बीजीं फळाचा भरवसा । जतन सिंचनासरिसा [पं. सिंचनी.] । [पं. चाळविलिया आशा । काकुलतिनें नाड ॥.] चाविलिया आसा । काकुलती ते नाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा तों [पं. गडसंधीचा.] गडसंदीचा ठाव । पिके [पं. पीक.] पिकविला भाव । संकोचोनि जीव । दशा केली जतन ॥ ध्रु ॥ माती घाली धनावरी । रांडा रोटा वरीवरी ।

विषयानुक्रम

सुखाचे सेजारीं । दुःख भ्रमें भोगीतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिशाभुली । जाल्या [पं. उफराट्या.] उफराटी चाली । निवाडाची बोली । अनुभवें साक्षीसी ॥ ३ ॥

३७०३. काय उरली ते करूं विनवणी । वेचलों वचनीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अव्हेरलों आतां कैचें नामरूप । आदर निरोप तरि तो नाहीं ॥ ध्रु ॥ माझा मायबाप ये गेलों सलगी । तों हे तुह्मां जगीं सोयइरिका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां जोडोनियां हात । करी दंडवत ठायिंचाठायीं ॥ ३ ॥

३७०४. आवडी धरूनि करूं गेलों लाड । भक्तिप्रेमकोड न पुरे चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि जीव ठेला [दे. पं. असावोनि.] आसावोनि । खेद होतो मनीं बहु साल ॥ ध्रु ॥ वेठीऐसें वाटे निर्फळ कारण । शीतळ होऊन खोडावलों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सरतें नव्हें चि पायांपें । बळ केलें पापें नव्हे चि भेटी ॥ ३ ॥

३७०५. प्रीतीचा तो कळवळा । जिव्हाळाचि वेगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु नेदी रडों माता । दुश्चित होतां धीर नव्हे ॥ ध्रु ॥ वरी वरी तोंडापुरतें । मोहोरी तें कळतसे ॥ २ ॥ जाणोनियां नेणता तुका । नव्हे लोकांसारिखा ॥ ३ ॥

३७०६. हा गे हा चि आतां लाहो । माझा अहो विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दंडवत दंडवत । वेगळी मात न बोलें ॥ ध्रु ॥ वेगळाल्या कोठें [पं. भोगें.] भागें । लाग लागें लावावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केल्या जमा । वृत्तितमा [पं. वृत्तिक्षमा.] भाजूनि ॥ ३ ॥

३७०७. तुह्मांसी न कळे सांगा काय एक । [दे. असया.] कासया संकल्प वागवूं [पं. वाउगा.] मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तेथें सत्ता ठेविलें [पं. व्यापुनी] स्थापूनि । प्रमाणें चि वाणी [त. "वदे" याचें "देव" असें केलें आहे.] वदे आज्ञा ॥ ध्रु ॥ कृपा जाली [पं. मज.] मग न लगे अंगसंग । निजध्यासें रंग [पं. 'चढता राहे' याबद्दल 'चढताहे'.] चढता राहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मागें बोलिलों तें वाव । आतां हा चि भाव दृढ जाला ॥ ३ ॥

३७०८. आवडी न पुरे मायबापापासीं । घडों का येविसीं सकईल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होईल नेमलें [पं. आपुले या काळे.] आपुलिया काळें । आलीयाचा बळें आघ्रो उरे ॥ ध्रु ॥ जाणविलें तेथें थोडें एकवेळा । सकळ ही कळा सर्वोत्तमीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निवेदिलें गुह्य गुज । आतां तुझी तुज [पं. सर्व.] सकळ चिंता ॥ ३ ॥

३७०९. वोखटा तरी मी विटलों देहासी । पुरे आतां ऐसीं जोडी पुन्हां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. । किती मरमर सोसावी पुढती । राहिलों संगती विठोबाचे ॥ ध्रु ॥ आतां कोण याचा करील आदर । जावो कळिवर विटंबोनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां [दे. सांडि तें चि सांडि. पं. सांडि ते च मांडि.] सांडी ते चि सांडीं । कोण फिरे लंडी यासी मागें ॥ ३ ॥

३७१०. हें ही ऐसें तें ही ऐसें [पं. तैसे.] । उभय पिसें अविचार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अभिमानाचे ठेलाठेलीं [त. पं. ठेलाठेली.] । मधीं जाली हिंपुष्टी [पं. हिंपुटी.] ॥ ध्रु ॥ धीरा शांती ठाव नुरे । हा चि उरे आबाळ्या ॥ २ ॥ कौतुक [कवतुक. पं. कवतुकें.] हें पाहे तुका । [पं. कढत.] कढतां लोकां [दे. अधनि.] अधणीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३७११. हित जाणे चित्त । कळों येतसे उचित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परिहार ते संपादनी । [त. सत्ये. दे. सते.] सत्य कारण कारणीं ॥ छ ॥ वरदळ तें नुतरें कसीं । आगीमध्यें [पं. तेथें.] तें रसीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करुनी खरें । ठेवितां तें पुढें बरें ॥ ३ ॥

३७१२. देवें दिला देह भजना गोमटा । [दे. तों.] तो या जाला भांटा बाधिकेच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ताठोनियां मान राहिली वरती । अहंकारा हातीं लवों [पं. नेदी.] नल्हे ॥ छ ॥ दास ह्मणावया न [पं. चले.] वळे रसना । [पं. सवीर वचना बासकळ.] सइरवचना बासे गळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें ठेवावा विटाळ । [दे. स्नानें नीर्मळ. त. श्नानें नीरमळ. पं. स्नानेंची निर्मळ.] स्नानें निर्मळ व्हावयासी ॥ ३ ॥

३७१३. काय करूं पोरा लागली चट । धरी वाट देउळाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितलें नेघे कानीं । दुजें मनीं विठ्ठल ॥ छ ॥ काम घरीं न करी धंदा । येथें सदा दुश्चित ॥ २ ॥ आमचे कुळीं नव्हतें ऐसें । हें च पिसें निवडलें ॥ ३ ॥ लौकिकाची नाहीं लाज । माझें मज पारिखें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नरका जाणें । [पं. या.] त्या वचनें दुष्टांचीं ॥ ५ ॥

३७१४. कारणापें असतां दृष्टी । शंका पोटीं उपजेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शूर मिरवे रणांगणीं । मरणीं च संतोष ॥ छ ॥ पाहिजे तो कळवळा । मग बळा काय उणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उदारपणें । काय उणें मनाचें ॥ ३ ॥

३७१५. नव्हती हे उसणे बोल । [त. आहांच.] आहाच फोल रंजवण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुभव तो [पं. वरीवरी.] वरावरी । नाहीं दुरी वेगळा ॥ छ ॥ पाहिजे तें आलें रुची । काचाकुची काशाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाजे आड । त्याची चाड कोणासी ॥ ३ ॥

३७१६. जों जों घ्यावा सोस । माझे वारीं गर्भवास । लटिक्याचा दोष । अधिक जडे अंगेसीं [पं. अंगासी.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां आहे तैसें असो । अनुताप अंगीं वसो । येवढें चि नसो । माझें आणि परावें ॥ छ ॥ [पं. जागा आले पणे । काय असावे स्वप्ने ।.] जागाजालेपणें । काय नासावें स्वप्न । शब्दाचिया शिणें । कष्ट मिथ्या मानावे ॥ २ ॥ [पं. छाया] छाये माकड विटे । धांवे कुपीं काय भेटे । तुका ह्मणे फुटे । डोई [पं. गुढगे.] गुडघे कोंपर ॥ ३ ॥

३७१७. गुणांचा चि सांटा । करूं न वजों आणिका वाटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती छंद नानापरी । भरोन सिणती आडभरी ॥ छ ॥ नेमली पंगती । आह्मां संतांची संगती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लीळा । येर कवतुक [दे. पाहों.] पाहे डोळां ॥ ३ ॥

३७१८. शिकल्या शब्दाचें [त. पं. बोलाचें.] उत्पादितों [त. उत्पादितां.] ज्ञान । दरपणींचें धन उपर वाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. अनुभउ.] अनुभव कइं होईन भोगिता । सांकडें तें आतां हें चि आलें ॥ छ ॥ [पं. गायनाचे॰] गायें नाचें करीं शरीराचे धर्म । बीजकळावर्म [पं. बीजवर्म नाम.] तुमचें दान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला उशीर न साहे । द्याल तरी आहे सर्व सिद्ध ॥ ३ ॥

३७१९. सिकविला तैसा पढों जाणे [पं. पुंसा.] पुसा । कैंची साच दशा तैसी अंगीं । [पं. स्वप्नीचिया.] स्वप्नींच्या सुखें नाहीं होत राजा । तैसा दिसे माझा अनुभव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कासया हा केला जिव्हे [दे. जिहुवे.] अळंकार । पायांसी अंतर दिसतसे ॥ छ ॥ दर्पणींचें धन हातीं ना पदरीं । डोळां दिसे परी सत्याचिये । आस

विषयानुक्रम

केली तरी लाळ चि घोंटावी । ठकाठकी तेवीं दिसतसे ॥ २ ॥ [पं. कवित्व.] कवित्वें रसाळ वदविली वाणी । साक्ष ही पुराणीं घडे ऐसी । तुका ह्मणे गुरें राखोनि गोंवारी । माझीं ह्मणे परि लाभ नाहीं ॥ ३ ॥

३७२०. अनुभव तो नाहीं [पं. तुमच्या.] अमुचिया [दे. दरषणें. त. दरुशनें.] दर्शनें । [त. आइकिले. पं. आयीकिले.] अइकिलें कानें वदे वाणी । जेविल्याचा कैसा अनुभव अंतरीं । ह्मणतां मांडे पुरी काय होतें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहींनाहीं गेली तळमळ दातारा । कां जी हरिहरा चाळविलें ॥ ध्रु ॥ पत्रीं कुशळता भेटी [पं. पोटीं.] अनादर । काय तें उत्तर [दे. उदर.] येइल मानूं । अंतरीं सबाह्यीं [पं. सबाह्य.] कां नाहीं सारिखें । धरूनि पारिखें वर्त्ततसां ॥ २ ॥ आलों आलों ऐसी दाऊनियां आस । [पं. बुडो बुडत्यास.] वाहों बुडतयास काय द्यावें । तुका ह्मणे अहो चतुरा शिरोमणि । किती माझी वाणी तुह्मी कोठें ॥ ३ ॥

३७२१. केलें [दे. 'कळें' यांचें 'कलें' असें केलें आहे.] तरी आतां साच चि करावें । विचारिलें द्यावें कृपादान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संकल्पासी नाहीं बोलिला [पं. बोलिले.] विकल्प । तुह्मां पुण्यपाप कळे देवा ॥ ध्रु ॥ [पं. उदार विख्यात तुह्मी भूमंडळीं] उदार शक्ति तंव तुमची भूमंडळीं । ऐसी ब्रिदावळी गर्जतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अहो [पं. रखुमाईच्या वरा । उपरोध धरा०.] रकुमादेवीवरा । उपरोध कां धरा माझा आतां ॥ ३ ॥

३७२२. अहो पुरुषोत्तमा । तुह्मां काशाची उपमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सतंत तो नाहीं बुद्धी । नाळवितां नाहीं शुद्धि ॥ ध्रु ॥ जागविलें तरी । तुह्मां [त. व्येक्ती. पं. दे. वेक्ति.] व्यक्तियेणें हरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुह्मा नित्य दिस [पं. दिवस.] नवा ॥ ३ ॥

३७२३. मथनें भोगे सार । ताकें घडे उपकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवी सायासाची जोडी । अनुभविया ठावी गोडी ॥ ध्रु ॥ पाक आणि रुचि । जेथें तेथें ते कइंची ॥ २ ॥ वाढितो पंगती । तुका आवडी संगती ॥ ३ ॥

३७२४. चिंतनाची जोडी । हा चि लाभ घडोघडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मी वसूनि अंतरीं । मज जागवा निर्धारीं ॥ ध्रु ॥ [पं. जेथें जेथें जाय मन.] जाय जेथें मन । आड घाला सुदर्शन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भोजें [पं. भोजे । नाचेन ऐसे हो निर्लज्ञ.] । नाचें हो ऐसें न लजें ॥ ३ ॥

३७२५. आवडीची न पुरे धणी । प्रीत मनीं बैसली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नित्य नवा कळवळा । [त. मायें०.] मायबाळामध्यें तो ॥ ध्रु ॥ सुख सुखा भेटों आलें । होय वाल्हें पोटींचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्मानंदें । संतवृंदें चरणापें ॥ ३ ॥

३७२६. जडलों तों आतां पायीं । होऊं काई वेगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुम्हीं संतीं कृपा केली । गंगे चाली ओघाची ॥ ध्रु ॥ [पं. सांभाळिलें.] सांभाळिलों मायबापा । केलों तापावेगळा ॥ २ ॥ वोरसें या जीव धाला ॥ तुका ठेला मौन्य [त. पं. मौन्ये (मौन्यें?).] चि ॥ ३ ॥

३७२७. काळावरी सत्ता । ऐशा करितो वारता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो मी हीणाहूनि सांडें । देवा [दे. देवे. पं. देव.] दुन्हें काळतोंडें ॥ ध्रु ॥ मानूनी [पं. भरवसा । होतों दास ह्मणत ऐसा ॥.] भर्वसा । होतों दासा मी ऐसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मान । गेलों वाढवूं थोरपण ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३७२८. समर्थाचे सेवे कोठें नाहीं घात । पाहों नये अंत पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहे तैसी नीत विचारावी बरी । येऊनी भीतरी वास करा ॥ ध्रु. ॥ निढळ राखिलें तरी भयाभीत । हर्षामर्ष चित्त पावतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरी कळेल निवाड । दर्शनाची चाड शुभकीर्ति ॥ ३ ॥

३७२९. बहु धीर केला । जाण न [पं. "न होसी" याबद्दल "नव्हेसी".] होसी विठ्ठला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धरीन पदरीं । करीन तुज मज सरी ॥ ध्रु. ॥ जालों जीवासी उदार । उभा राहिलों समोर ॥ २ ॥ तुका विनवी [पं. ह्मणे.] संतां । ऐसें सांगा पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

३७३०. नेदावी सलगी न करावा संग । करी चिता भंग वेळोवेळा ॥ १ ॥ सर्प शांतिरूप न ह्मणावा भला । झोंबे खवळीला तात्काळ तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुरी राखावा दुर्जन । करावें वचन न घडे तें ॥ ३ ॥

३७३१. मज अभयदान देईं तूं दातारा [पं. देईंगा दातारा. दे. देईं दातारा.] । कृपेच्या सागरा मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहभाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । आणीक मी कांहीं दुजें नेणें ॥ ध्रु. ॥ सेवाभक्तिहीन नेणता [दे. नेणतां.] पतित । आतां माझे हित तुझ्या पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें सर्व ही साधन । नाम संकीर्तन विठोबाचें ॥ ३ ॥

३७३२. करावा वर्षाव । तृषाक्रांत जाला जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें आकाशाची वास । जाणता तूं [त. जगन्नीवास. पं. जगदीश.] जगनिवास ॥ ध्रु. ॥ संयोगें विस्तार । वाढी [पं. 'लागे तो' याबद्दल 'लागतो'.] लागे तो अंकूर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे फळें । चरणांबुजें तीं सकळें ॥ ३ ॥

३७३३. [पं. करिसी.] करीं ऐसी धांवाधांवी । चित्त लावीं चरणापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग तो माझा मायबाप । घेइल ताप हरूनी ॥ ध्रु. ॥ बहुतांच्या मतें गोवा । होऊं जीवा नेदावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करुणाबोलें । धीर विठ्ठलें निघेना ॥ ३ ॥

३७३४. एकविध नारायण । तेथें विषमाचा सीण । [त. पालटा.] पालटों चि भिन्न । नये अणुप्रमाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघें सारावें गाबाळ । चुकवूनियां कोल्हाळ । आनंदाचें स्थळ । एकाएकीं एकांत ॥ ध्रु. ॥ कायावाचामन । स्वरूपीं च अनुसंधान । लक्ष भेदी बाण । येणें पाडें [पं. लवलाहे.] लवलाहो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळस निद्रा । येथें देउनियां चिरा । देउनियां [पं. करुनियां.] धीरा । मिठी जाणा जागृती ॥ ३ ॥

३७३५. हारपोनि गेली निशी । निद्रा कैसी न देखों [पं. देखे.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणीं वसलें घर । निरंतर आनंद ॥ ध्रु. ॥ अवघा रुधविला ठाव । नेला वाव मी माझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके ठायीं । [दे. असूं नाहीं सीनभिन्न ।.] असूं नाहीं क्षण [त. सीनभीन्न.] भिन्न ॥ ३ ॥

३७३६. [पं. देवें कैसे०.] पाहा कैसेकैसे । देवें उद्धरिले [पं. आनायासें. दे. आनयासें. त. अनारिसे.] अनयासें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐका नवल्याची [त. नवल्यावयाची. पं. नवलायाची.] ठेव । नेणतां भक्तिभाव ॥ ध्रु. ॥ कैलासासी नेला । भिल्ल पानेडी बैसला ॥ २ ॥ पांखांच्या फडत्कारीं । उद्धरुनी नेली घारी ॥ ३ ॥ चोरें पिंडी दिला पाव । त्या पूजनें [दे. त. देव धाये.] धाये देव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भोळा । स्वामी माझा [पं. हा.] हो कोंवळा ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

३७३७ अनुभव ऐसा । मज लागला सरिसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठी बैसली सेजारीं । नव्हे शांत कोणे परी ॥ ध्रु ॥ कोठें न लगे जावें । कांहीं घालावया ठावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोटि । दुःखाच्या च तये पोटीं ॥ ३ ॥

३७३८. पाठीवरी भार । जातो वाहूनियां खर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संत नेतील त्या ठाया । माझी आधीन [पं. ते.] त्यां काया ॥ ध्रु ॥ मोटचौफळ [पं. मोटे चौफळ.] । अंगीं उच्छिष्टाचें बळ ॥ २ ॥ न संडीं मारग । येथें [पं. "न चोरूनि" याबद्दल "चोरुनियां".] न चोरूनि अंग ॥ ३ ॥ आपुलिया सत्ता । [पं. चालविली.] चालविती नाहीं चिंता ॥ ४ ॥ [त. हें. कडवें तळेगांवच्या प्रतींत आढळतें. दे. या कडव्याची जागा कोरी टाकली आहे. पं. "तुका ह्मणे संत । तुह्मी बहु कृपावंत ॥" असें त. या कडव्याच्याबद्दल आढळतें.] कळवळिला तुका । घराचार येथें नका ॥ ५ ॥

३७३९. मागें पुढें जालों लाटा । अवघा मोटा सरळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं कोठें रितें अंग । नित्य रंग नवा चि ॥ ध्रु ॥ पोसिंद्याचे पडिलों हातीं । [पं. माझे.] बोझें माती चुकली ॥ २ ॥ जोगावलों पोटीं खर । पाठी भार वरि नाहीं ॥ ३ ॥ अवघिया मोकळ्या दिशा । नाहीं वोळसा कामाचा ॥ ४ ॥ संताचिये लोळें द्वारीं । पळती दुरी गोमाशा ॥ ५ ॥ कांहीं न साहेसा जाला । तुका नेला समर्थ ॥ ६ ॥ [दे. पातोगें. पं. 'पाहातो गे०' हें कडवें अगोदर असून 'कांहीं न साहेसा०' हें कडवें शेवटीं आहे. तुकारामाच्या शैलीस हें ठीक दिसतें तरी दे. त. यांत तसें नाहीं. हाच अभंग चारचरणी धरल्यास दे. व त. यांतील क्रमही शैलीस विरुद्ध नाहीं आणि यासाठींच त. हा अभंग चारचरणी धरून मागून कडव्यांचे आंकडे फिरवले आहेत.] पाहातो गे महाद्वारीं । वरि झुली वाकळा ॥ ७ ॥

३७४०. करणें न करणें [पं. वारियेलें.] वारलें जेथें । [त. जालों. पं. जातों तेणें पंथें सादावीळ.] जातों तेणें पंथें संतसंगें ॥ १ ॥ संतीं हें पहिलें लाविलें निशाण । ते खुणा पाहोन गर्जे नाम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी चला या चि वाटे । [दे. पांडुरंग भेटे सर्वश्वने. त. पांडुरंग भेटे सर्वश्वनें.] भरवशानें भेटे पांडुरंग ॥ ३ ॥

३७४१. कइंचें कारण । तृष्णा वाढविते सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूनि ऐसा संग । सोसें चि तूं पांडुरंग ॥ ध्रु ॥ रूपीं नाहीं गोडी । हांवे हांवे उर फोडी ॥ २ ॥ तुका न पडे भरी । ऐशा वरदळाचे थोरी ॥ ३ ॥

३७४२. धन्य तो ग्राम जेथें हरिदास । धन्य तो चि [पं. वंश भक्तिभाग्य.] वास भाग्य तया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मज्ञान तेथें [पं. जेथें.] असे घरोघरीं । धन्य [पं. 'त्या' नाहीं.] त्या नरनारी चतुर्भुज ॥ ध्रु ॥ नाहीं पापा रिघ काळाचें जीवन [पं. खंडन.] । हरिनामकीर्त्तन घरोघरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तिहीं तारिलें सकळां । आपल्या कोटिकुळासहित जीव [पं. वंश.] ॥ ३ ॥

३७४३. मारूं नये सर्प संतांचिये दृष्टी । होतील ते कष्टी व्यापकपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक सूत्र जीवशिवीं आइक्यता । रोम उपडितां अंग कांपे ॥ ध्रु ॥ नाहीं साहों येत दुखाची ते जाती । परपीडा [पं. होती.] भूतीं साम्य जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दिला नीतीचा संकेत । पुजा नांवें चित्त [पं. सुख.] सुखी तेणें ॥ ३ ॥

३७४४. भय होतें आह्मीपणें । पाठी येणें घातलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा आपुला चि देश [दे. त. देष.] । काळा लेश [दे. लेसे.] उरे चि [पं. 'चि' नाहीं.] ना ॥ ध्रु ॥ समर्थाचें नाम घेतां । मग चिंता काशाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणें । जालें जिणें सुखाचें ॥ ३ ॥

३७४५. विषम वाटे दुरवरी । चालूनि परती [पं. धरी.] धरी । मागील ते उरी । नाहीं उरली भयाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुख्य न व्हावा तो नाड । सेवटाचे हातीं गोड । सरलिया चाड । मग कैचे उद्वेग ॥ ध्रु ॥ होता पहिला

विषयानुक्रम

[दे. परजीला.] अभ्यास । समयीं घालावया कास । तेव्हां [पं. ०लटिके ते दोष । योग.] लटिके दोष । योगें अनुतापाच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे । बुद्धी केलियानें साहे । जवळी च [त. पं. पाहे.] पाहें । देव वाट स्मरणाची ॥ ३ ॥

३७४६. आतां कोठें धांवे मन । तुझे चरण देखिलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग गेला सीण गेला । अवघा जाला आनंदु ॥ ध्रु. ॥ प्रेमरसें बैसली मिठी । आवडी [पं. लाटी.] लाठी मुखासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां जोगें । विठ्ठल घोगें खरें माप ॥ ३ ॥

३७४७. विश्वीं विश्वंभर । बोले वेदांतींचा [पं. वेदांताचें.] सार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जगीं जगदीश । शास्त्रें वदती [दे. त. सावकास.] सावकाश ॥ ध्रु. ॥ व्यापिलें हें नारायणें । ऐसीं गर्जती पुराणें ॥ २ ॥ जनीं जनार्दन । संत बोलती [दे. वचनें.] वचन ॥ ३ ॥ सूर्याचिया परी । तुका [पं. जगीं.] लोकीं क्रीडा करी ॥ ४ ॥

३७४८. निरोधती [पं. निरोधितो.] परि न मोडे विकार । बहु हीं दुस्तर विषयद्वारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहातेति तुह्मी भरोनि अंतरीं । होतों तदाकारी निर्विषयचि [दे. निर्विषचि. पं. निर्विषय.] ॥ ध्रु. ॥ कृपेचिया साक्षी असती जवळी । वचनें मोकळीं सरत नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ताळा मेळवणीपाशीं । विनंती पायापाशीं हे चि करीं ॥ ३ ॥

३७४९. अद्वय चि द्वय जालें चि कारण । धरिलें [त. नारायण.] नारायणें भक्तिसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपरोक्ष आकार जाला चतुर्भुज । [पं. एकतत्वी.] एकतत्त्व बीज भिन्न नाहीं ॥ ध्रु. ॥ शून्य निरसूनि [दे. त. निरशुन्यी. पं. निरशून्य] राहिलें निर्मळ । तें दिसे केवळ विटेवरी [दे. इटेवरी.] ॥ २ ॥ सुखें घ्यावें नाम वदना ही चाड । सरिता वापी आड एक पाणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी च आहें तेणें सुखें । भेद [पं. भेट नाहीं मुखें । नाम गातां.] नाहीं मुखें नाम गातों ॥ ४ ॥

३७५०. उदार चक्रवर्ती । वैकुंठीचा भूपति । पुंडलिकाचिया प्रीती । विटेवरी राहिला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वसिद्धीचा दातार । सवें आणिला परिवार । भक्ता [पं. अभयकर.] अभयंकर । घ्याघ्या ऐसें ह्मणतसे ॥ ध्रु. ॥ जेणें हें विश्व निर्मिलें । महर्षीदेवा [पं. ०देवातें स्थापिलें.] संस्थापिलें । एकवीस स्वर्गांतें धरिलें । सत्तामात्रें आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृपावंत । इच्छिले [पं. पुरविले मनोरथ.] पुरवी अर्थ । रिद्धिसिद्धिमुक्ती [पं. रिद्धीसिद्धी मोक्ष.] देत [दे. देतसे.] । शेखीं [त. पं. सेखीं.] संग आपुला ॥ ३ ॥

३७५१. सकलगुणें संपन्न । एक देवाचें लक्षण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. कोठें कांहीं कोठें काहीं ।.] वरकड कोठें कांहीं । एक आहे एक नाहीं ॥ ध्रु. ॥ षड्गुण ऐश्वर्य संपन्न । एक भगवंतीं जाण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेंजें बोला । तेंतें साजे या विठ्ठला ॥ ३ ॥

३७५२. वैकुंठींचें [पं. सुख पंढरीये आलें । पुंडलिकें सांटविलें.] सुख पंढरिये आलें । अवघें पुंडलिकें सांटविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घ्या रे घ्या रे माझे बाप । जिव्हा घेउनि खरें माप । करा एक खेप । [दे. 'मग करणें न लगे' यापुढें समासावर मागून 'कांहीं खेप' असा शोध घातला आहे. त. 'न लगे' यापुढें 'कांहीं खेप' असें होतें. त्यापैकीं 'खेप' खोडलें आहे. पं. 'मग न लगे हिंडणें,' असें आहे.] मग करणें न लगे ॥ ध्रु. ॥ विषय गुंडोनी ठेंवीं [पं. 'ठेवीं' नाहीं.] पसारा । [पं. धांव घाला पंढरपुरा.] मग धांव घ्या पंढरपुरा ॥ २ ॥ जंव [पं. 'जंव' नाहीं.] आहे आयुष्याचा लेश । तंव [पं. 'तंव' नाहीं.] करीं पंढरीचा वास ॥ ३ ॥ अळस न [पं. करीं या लाभाचा.] करीं लाभाचा । तुका विनवी कुणबियाचा ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३७५३. देवाचें चरित्र [पं. नावडे सर्वथा । विनोदाची कथा०.] नाठवे सर्वथा । विनोदार्थ कथा गोड वाटे ॥ १ ॥ हातावरि हात हासोनि आफळी । वाजवितां टाळी लाज वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थुंका त्याच्या तोंडावरि । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ३ ॥

३७५४. अद्वैतीं तों माझें नाहीं समाधान । गोड हे चरण सेवा तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूनी उचित देईं हें चि दान । आवडे कीर्तन नाम तुझें ॥ ध्रु॰ ॥ देवभक्तपण सुखाचा सोहळा । ठेवुनी निराळा दावी मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आहे तुझें हें सकळ । कोणी [त. कोणे.] एके काळें देईं मज ॥ ३ ॥

३७५५. हें चि माझें तप हें चि माझें दान । हें चि अनुष्ठान नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि माझें तीर्थ हें चि माझें व्रत । सत्य हें सुकृत नाम तुझें ॥ ध्रु॰ ॥ हा चि माझा धर्म हें चि माझें कर्म । हा चि नित्यनेम नाम तुझें ॥ २ ॥ हा चि माझा योग हा चि माझा यज्ञ । हें चि जपध्यान नाम तुझें ॥ ३ ॥ हें [पं. हें कडवें नाहीं.] चि माझें ज्ञान श्रवण मनन । हें चि निजध्यासन नाम तुझें ॥ ४ ॥ हा चि कुळाचार हा चि कुळधर्म । हा चि नित्यनेम नाम तुझें ॥ ५ ॥ हा माझा आचार हा माझा विचार । हा माझा निर्धार नाम तुझें ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे दुजें सांगायासि [पं. सांगावया०.] नाहीं । नामेंविण कांहीं धनवित्त ॥ ७ ॥

३७५६. कोणें [दे. कोण.] साक्षीविण । केलें उद्धारा भजन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें सांगा जी दातारा । माझी भक्ति परंपरा ॥ ध्रु॰ ॥ कोणें नाहीं केली आळी । ब्रह्मज्ञानाहुनि वेगळी ॥ २ ॥ कोणाचें तों [त. त्वां. पं. तें.] कोड । नाहीं पुरविला लाड ॥ ३ ॥ कोणाच्या उद्धारा । केला विलंब माघारा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भिन्न । [दे. कांहो बोले. पं. कां हे बोला.] कांहो बोलें साक्षीविण ॥ ५ ॥

३७५७. सुखरूप चाली । हळूहळू उसंतिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाळगोपाळांची वाट । सेव्यसेवकता [दे. त. सेवे सेवकता.] नीट ॥ ध्रु॰ ॥ जरी झाला श्रम । तरी पडों नये भ्रम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दासां । देव सरिसासरिसा ॥ ३ ॥

३७५८. चुकली ते [त. ती.] वाट । पुढें सांपडवी नीट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी गर्भवास । नेणती ते [पं. हे.] हरिचे दास ॥ ध्रु॰ ॥ संचिताचा संग । काय जाणों [दे. पावें.] पावे भंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दृष्टी । उघडितों नव्हे कष्टी ॥ ३ ॥

३७५९. कइं तो दिवस देखेन [दे. त. देखेन डोळां.] मी डोळां । कल्याण मंगळामंगळाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आयुष्या.] आयुष्याच्या शेवटीं पायांसवें भेटी । कळिवरें तुटी [त. पं. जाल्या तरे.] जाल्या त्वरे ॥ ध्रु॰ ॥ सरो हें संचित पदरींचा गोवा । [दे. उतावेळें.] उतावेळ देवा मन जालें ॥ २ ॥ पाउलापाउलीं करितां विचार । अनंतविकार चित्ता अंगीं ॥ ३ ॥ ह्मणउनि भयाभीत होतो जीव । भाकितसें कींव [पं. अटाहास्यें.] अटाहासें ॥ ४ ॥ तुका [पं. 'तुका ह्मणे०' व 'दुःखाच्या उत्तरीं०' यांच्या जागा परस्पराशीं बदलल्या आहेत.] ह्मणे होइल आइकिलें कानीं । तरि चक्रपाणी धांव घाला ॥ ५ ॥ दुःखाच्या उत्तरीं आळविले पाय । पाहणें तों [पं. ते.] काय अजून अंत [पं. आतां.] ॥ ६ ॥

३७६०. कळों येतें वर्म । तरी न पवतों श्रम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां शिरीं होता भार । आह्मां कैचा संचार [पं. संसार.] ॥ ध्रु॰ ॥ होतें अभयदान । तरी स्थिर होतें मन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहें । ऐसी वाट उभा आहें ॥ ३ ॥

३७६१. वारंवार हा चि न पडावा विसर । वसावें अंतर तुमच्या गुणीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इच्छेचा ये दाता तूं एक समर्था । अगा कृपावंता मायबापा ॥ छ ॥ लाभाचिये वोढी [दे. उताविळें.] उताविळ मन । त्यापरि चिंतन चरणाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवीं जीवन ओलावा । पांडुरंगे द्यावा शीघ्र आतां ॥ ३ ॥

३७६२. आइका माझीं कवतुकउत्तरें । देउनी सादरें चित्त देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वोरसें आवडी आलों पायापासीं । होय तें [पं. मानसीं.] मनेसीं सुख कीजे ॥ छ ॥ तुमचें न भंगे सर्वोत्तमपण । करितां समाधान लेंकराचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी बोलतों बोबडें । तरी [पं. लाड कोडें. दे. वाडें कोडें.] वाडे कोडें कवतुक ॥ ३ ॥

३७६३. जन्मा आलियाचा लाभ । पद्मनाभदरुषणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठीलागा येतो काळ । तूं [दे. कृपाळु.] कृपाळ माउली ॥ छ ॥ कोण्या उपायें हें घडे । भव आंगडें सुटकेचें ॥ २ ॥ बहु उसंतीत आलों । तया भ्यालों स्थळासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं जननी । ये निर्वाणी विठ्ठले ॥ ४ ॥

३७६४. नाहीं गुणदोष लिंपों देत अंगीं । झाडितां प्रसंगीं वरावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निकटवासिया [पं. आळविता.] आळवितों धांवा । तेथूनियां देवा सोडवूनी ॥ छ ॥ उमटे अंतरीं तें करूं प्रगट । कळोनी बोभाटं धांव घाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरि वांचलों या काळें । समर्थाचे बळें सुखी असों ॥ ३ ॥

३७६५. आतां येणें पडिपाडें । रस सेवूं हा निवाडें । मुंगी नेली गोडें । ठेविलिये अडचणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें होय माझ्या जीवा । चरण न सोडीं केशवा । विषयबुद्धि हेवा । वोस पडो सकळ ॥ छ ॥ भुकेलिया [दे. स्नाना. पं. स्तना.] श्वाना । गांठ पडे सवें अन्ना । [पं. भुंके.] भुंकों पाहे प्राणा । परि तोंडिंची न सोडी ॥ २ ॥ काय जिंकियेलें मन । जीवित्व कामातुरा तृण । मागे विभिचारिण [पं. अविभिचारिण.] । भक्ती तुका ये जाती ॥ ३ ॥

३७६६. न पवीजे तया ठाया । आलों [पं. कायाक्लेशेचि.] कायाक्लेशेसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझें आणीं मना । नारायणा ओजेचें ॥ छ ॥ बहु रिणें पिडिलों फार । परिहार करावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निर्बळशक्ति । काकुलती म्हुण येतों ॥ ३ ॥

३७६७. बहु फिरलों ठायाठाव । कोठें भाव पुरे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समाधान तों पावलों । उरलों बोलों यावरि ॥ छ ॥ घे [पं. घेईंगा०.] गा देवा आशीर्वाद । आमुच्या नांद भाग्यानें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेवूं आधी । खवखव मधीं सारावी ॥ ३ ॥

३७६८. कोण येथें रिता गेला । जो जो आला या ठाया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तातडी ते काय आतां । ज्याची चिंता तयासी ॥ छ ॥ नांवासाटीं नेघें भार । न लगे फार वित्पत्ति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न लगे जावें । कोठें देवें [पं. सुचेना. दे. सुचनें.] सुचने ॥ ३ ॥

३७६९. इंद्रियाचें पुरे कोड । तें चि गोड पुढती ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जावें ह्मणती पंढरपुरा । हा चि बरा संसार ॥ छ ॥ बैसलें तें मनामुळीं । सुख डोळीं देखिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देती कान । वाणावाण निवडूनी ॥ ३ ॥

३७७०. आतां देवा मोकळिलें । तुह्मी भलें दिसेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां नाहीं जीवभाव । उरला ठाव वेगळा ॥ छ ॥ सांभाळुन घ्यावें देवा । आपणासवा यावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नग्न भाज । तरि ते लाज स्वामीसी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३७७१. आशाबद्ध आह्मी भाकितसों कींव । तत्पर हा जीव कार्यापाशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रतिउत्तराची पाहातसें वाट । करूनि बोभाट महाद्वारीं ॥ छ ॥ आपुल्या उचितें करूनियां ठेवीं । संबंध गोसावी तोडोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक जालिया निवड । कोण बडबड करी मग ॥ ३ ॥

३७७२. खद्योतें फुलविलें रविपुढें डुंग । साक्षी तंव जग उभयतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपल्या आपण नाहीं [पं. शोभे.] शोभों येत । चार करी स्फीत दाखवूनि ॥ छ ॥ खाणार ताकाचें [दे. आसातें. त. असा ते.] असे तें माजीरें । आपणें चि अधीर कळों येतें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जळो मैंदाची मवाळी । दावूनियां नळी कापी सुखें ॥ ३ ॥

३७७३. नाहीं सरों येत कोरड्या उत्तरीं । जिव्हाळ्याची बरी ओल ठायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिया हिता मानिसी कारण । सत्या नारायण [दे. त. साहे.] साह्य असो निर्वाणीं निवाड होतो आगीमुखें । तप्त लोह सुखें धरितां हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेम न [पं. ढळतां.] टळतां बरें । खऱ्यासी चि खरें ऐसें [पं. असे नाम ।.] नांव ॥ ३ ॥

३७७४. आलों उल्लंघुनि दुःखाचे पर्वत । पायांपाशीं हित तुमच्या तरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. न देखेचि लासा.] न देखेल लासा दुःखी होतें मन । [दे. कठिणें कठिणें.] कठिणें कठिण वाटतसे ॥ छ ॥ नव्हे सांडी परि वाटतें निरास । न ये माझा दिस संकल्पाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं सदैव जी देवा । माझ्या हा चि जीवा एक ठाव ॥ ३ ॥

३७७५. किती सोसिती करंटीं । नेणों संसाराची आटी । सर्वकाळ पोटीं । चिंतेची हळहळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रिकामिया तोंडें राम । काय उच्चारितां श्रम । उफराटा भ्रम । गोवी विषय माजिरा ॥ छ ॥ कळतां न कळे । उघडे झाकियेले डोळे । भरलें त्याचे चाळे । अंगीं वारें मायेचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन । ऐसें नांवबुद्धिहीन । बहुरंगें भिन्न । एकीं एक निमालें [दे. निमलें. पं. निर्मिलें.] ॥ ३ ॥

३७७६. मंगळाचा मंगळ सांटा । विट तोटा नेणे तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें भरा सातें आलें । भलें भलें ह्मणवावें ॥ छ ॥ जनीं जनार्दन वसे । येथें दिसे तें शुद्ध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुतां मुखें । खरें सुखें ठेवावें ॥ ३ ॥

३७७७. नामाचा महिमा बोलिलों [पं. बोलतों.] उत्कर्ष । अंगा कांहीं रस [पं. रंग.] न ये चि तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कैसें समाधान राहे पांडुरंगा । न लगे चि अंगा आणी कांहीं ॥ छ ॥ लाभाचिये अंगीं सोस कवतुकें । फिक्याचें तें फिकें वेवसाव [त. व्येवसाव. पं. व्यवसाव.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करा आपुला महिमा । नका जाऊं धर्मावरि माझ्या ॥ ३ ॥

३७७८. हें चि वारंवार । पडताळुनी उत्तर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करितों पायांसी विनंती । नुपेक्षावें कमळापती ॥ छ ॥ गंगोदकें [पं. गंगोदक] गंगे । [पं. आर्घ्ये.] अर्घ्य द्यावें पांडुरंगे ॥ २ ॥ जोडोनियां हात । करी तुका प्रणिपात ॥ ३ ॥

३७७९. अवचित या तुमच्या पायां । देवराया पावलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरवें जालें देशाउर । आल्या दुर सारिखें ॥ छ ॥ राहोनियां जातों ठाया । आलियाची निशाणी [दे. पं. निशानी.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चरणसेवा । जोडी हेवा लाधली ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३७८०. आतां पाविजेल घरा । या दातारा संगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पायावरि ठेवूं [पं. ठेउनी.] माथा । सर्वथा हा नुपेक्षी ॥ ध्रु ॥ येथून तेथवरि आतां । नाहीं सत्ता आणिकांची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चक्रपाणी । शिरोमणी बळियांचा ॥ ३ ॥

३७८१. बरवें माझ्या केलें मनें । पंथें येणें निघालें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अभयें च जावें ठाया । देवराया प्रतापें ॥ ध्रु ॥ साधनाचा न लगे पांग । अवघें सांग कीर्तन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. सत्ताधारी.] सत्ता थोरी । कोण करी खोळंबा ॥ ३ ॥

३७८२. मागें पुढें नाहीं । दुजें यावेगळें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं उरलें आणीक । केला झाडा सकळिक ॥ ध्रु ॥ विश्वासावांचून । नांवें दुजियाचे शून्य ॥ २ ॥ देवाविण [दे. देवाविण कांहीं । बोलायाची उरी नाहीं । पं. तुका ह्मणे काहीं । बोलायाची उरी नाहीं ॥. देहूच्या पाठांत या अभंगांत 'तुका' असें नेहमींच्या शैलीप्रमाणें कोठें नाहीं.] कांहीं । तुका ह्मणे उरी नाहीं ॥ ३ ॥

३७८३. वैराग्याचा अंगीं जालासे संचार । इच्छी वनांतर सेवावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां जी [पं. माझें.] याचें करूं नये समाधान । वियोगानें मन सिणतसे [त. दुःखी होतें.] ॥ ध्रु ॥ नये चि [दे. यावया.] न्यावया पंढरीचें मूळ । न देवे चि माळ कंठींची ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालें अप्रीतीचें जिणें । लाजिर हें वाणें सेवा करी ॥ ३ ॥

३७८४. आळिकरा कोठें साहातें कठिण । आपुला तें [पं. तो.] प्राण देऊं पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांभाळावें मायबापें कृपादृष्टी । पीडितां तों [पं. ते.] दृष्टी देखों नये ॥ ध्रु ॥ अंतरलों मागें संवसारा हातीं । पायांपें सरतीं जालों नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी विचारा जी देवा । ठेवाल तें ठेवा कोणे परी ॥ ३ ॥

३७८५. स्वप्नींचें हें धन हातीं ना पदरीं । प्रत्यक्ष कां हरि होऊं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजुनि कां करा चाळवाचाळवी । सावकाशें द्यावी सत्य भेटी ॥ ध्रु ॥ बोलोनियां फेडा जीवींची काजळी । पाहेन कोमळीं चरणांबुजें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझ्या जीवींचिया जीवा । सारूनियां ठेवा पडदा आतां ॥ ३ ॥

३७८६. येतील अंतरा शिष्टाचे अनुभव । तळमळी जीव तया सुखा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझा जीव घेउनियां बळी । बैसवावें वोळी संतांचिये ॥ ध्रु ॥ विस्तारिली वाचा फळेंविण वेल । कोरडे चि बोल फोस वांझे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों निर्वाणा च वरी । राहों नेदीं उरी नारायणा ॥ ३ ॥

३७८७. ह्मणउनि काय [त. जेऊं दे. 'जीऊं' असतां 'जेऊं' केलें आहे.] जीऊं [दे. भक्तपण.] भक्तपणें । जायाचीं भूषणें अळंकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुल्या कष्टाची करूनियां जोडी । मिरवीन उघडी इच्छावसें ॥ ध्रु ॥ तुके तरि तुकीं खऱ्याचे उत्तम । मुलाम्याचा भ्रम कोठवरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुढें आणि [पं. 'मागें' हा शब्द नाहीं.] मागें फांस । पावें ऐसा नास न करीं देवा ॥ ३ ॥

३७८८. आपण चि व्हाल साहे । [दे. मुळांत दिला आहे असा पाठ होता तोच चांगला आहे. परंतु पुढें कोणीं त. प्रतीवरून 'करीयला हें निर्वाणी' असा केला आहे. पं. कार्य आहे निर्वाणीचें] कसियाला हे धांवणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाकिली ते उरली कींव । आहे जीव जीवपणें ॥ ध्रु ॥ आहाच कैंचा बीजा मोड । प्रीति कोड वांचूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दंडिन काया । याल तया धांवणिया ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३७८९. निश्चितीनें होतों करुनियां सेवा । कां जी मन देवा उद्वेगिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनंत उठती चित्ताचे तरंग । करावा हा त्याग वाटतसे ॥ ध्रु. ॥ कोण तुह्मांविण मनाचा चाळक । दुजें सांगा एक नारायणा ॥ २ ॥ तुके ह्मणे माझा मांडिला विनोद । करऊं नेणें छंद कराल काइ ॥ ३ ॥

३७९०. [‘आश्वासावे०’ हा अभंग त. दुबार (अ. ३८०३ व ३९९३ हे पाहा) आहे व दे. ही दुबार (भा. २, अ. ७२६ व ९३७ पाहा) आहे. त्यांत दुसऱ्या ठिकाणीं ह्मणजे ३९९३ व ९३७ यांत ‘आश्वासा देवास’ आहे.] आश्वासावे दास । तरी [दे. पहिल्या ठिकाणीं ह्मणजे ७२६ यांत ‘घडे विश्वास’ असें आहे.] घडे तो विश्वास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं चुकत चाकरी । [दे. (७२६) पुट लाडे शोचे थोरी] फुटे लाडस्याचे थोरी ॥ ध्रु. ॥ स्वामीच्या उत्तरें । सुख वाटे [त. (दोहीं ठिकाणीं) अभयंकरें.] अभयें करें ॥ २ ॥ न मगें परि भातें । तुका ह्मणे निढळ [दे. (९३७) निढळि रितें.] वाटे ॥ ३ ॥

३७९१. जेणें होय हित । तें तूं जाणसी उचित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज [पं. लाऊं नको.] नको लावूं तैसें । वांयां जायें ऐसें पिसें ॥ ध्रु. ॥ [पं. धरितो मी.] धरितोसी सत्ता । होसी सकळ जाणता ॥ २ ॥ चतुराच्या राया । अंगीकारावें [पं. जागी करावे.] तुकया ॥ ३ ॥

३७९२. राहे उभा वादावादीं । तरी फंदीं सांपडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लव्हाळ्यासी कोठें बळ । करिल जळ आपुलें ॥ ध्रु. ॥ कठिणासी बळजोडा । [दे. त. नर्म.] नम्र पीडा देखेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वरसीं । मिळे त्यासी गोत तें ॥ ३ ॥

३७९३. ह्मणउनि जाली तुटी । नाहीं भेटी अहंकारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दाखविलें देवें वर्म । अवघा [पं. आवघ्या.] भ्रम नासला ॥ ध्रु. ॥ हातें मुरगाळितां कान । नाहीं भिन्न वेदना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकांतसुखें । अवघें गोतें गुंतलें ॥ ३ ॥

३७९४. न पडो आतां हाडीं घाव । मध्यें कींव [पं. नाशक.] नासक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करविली आत्महत्या । जीवा [दे. कां द्वधाचा. त. कां त्यां द्वंधाचा.] कां त्या द्वंदाच्या ॥ ध्रु. ॥ आशापाशीं गुंतला गळा । तेणें कळाहीन जालों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लावूं मुळी । जीवकुळी थारेसी [दे. त. थोरेसी.] ॥ ३ ॥

३७९५. सामावे कारण । नाहीं सोसत धरणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. लाही थीके.] लादी थींके लाजिरवाणी । हीनकमाईची [त. धणी. पं. वाणी.] घाणी ॥ ध्रु. ॥ [पं. पुष्पा.] पुष्प जवळी नाका । दुर्गंधीच्या नांवें थुंका [पं. थुं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती । उपदेशहीन जाती ॥ ३ ॥

३७९६. असाल ते तुह्मी असा । आह्मी सहसा निवडों ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अनुसरलों एका चित्तें । हातोंहातें गीवसीत [दे. गींवसित. त. गीवंसीत.] ॥ ध्रु. ॥ गुणदोष काशासाटीं । तुमचे पोटीं वागवूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दुजें आतां । कोठें चित्ता आतळों ॥ ३ ॥

३७९७. सोंवळा होऊं तों वोंवळें जडलें । सांडीमांडी बोलतोंडीं बीजीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकसरीं केलीं कळिवरें साटी । आतां नका तुटी पायांसवें ॥ ध्रु. ॥ संकल्पीं [संकल्प.] विकल्प पापाचा सुकाळ । रज्जुसर्प मूळ मरणाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें [पं. त. तूं हे.] तूं ब्रह्मांड चाळिता । मी कां करूं चिंता पांडुरंगा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३७९८. [दे. आहे तैसा आतां आहे०. त. आहे तैसा आतां आहे०.] आहें तैसा आतां आहें ठायीं बरा । ठेविलों [पं. ठेविले.] दातारा उचितें त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वचनाचा भार पडिलिया शिरीं । जालें मग भारी उतरेना ॥ छ ॥ अबोल्याची सवे लावुनियां मना । [त. फाकू नेंदू.] फाकों नेदीं गुणा ऐसें करूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां गोंवळ्याचा संग । [पं. राखावें.] राखतें तें अंग जाणतसों ॥ ३ ॥

३७९९. तूं माझा कोंवसा । परी न कळे या धसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कूट खाती मागें पुढें । जाती निरयगांवा [दे. त. बरये०.] पुढें ॥ छ ॥ मज [दे. त. माझी ह्मणती कवी.] ह्मणताती कवी । निषेधुनि पापी जीवीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । आतां कोण लेखी जगा ॥ ३ ॥

३८००. दर्पणासी बुजे । [पं. नकटें.] नखटें तोंड पळवी लाजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुण ज्याचे जो अंतरीं । तो चि त्यासी पीडा करी ॥ छ ॥ चोरा रुचे निशी । देखोनियां विटे शशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन । देवा असे भाग्यहीन ॥ ३ ॥

३८०१. ह्मणउनि शरण जावें । सर्वभावें देवासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा उतरील पार । भवदुस्तरनदीचा ॥ छ ॥ बहु आहे करुणावंत । अनंत हें नाम ज्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साक्षी आलें । तरी केलें प्रगट ॥ ३ ॥

३८०२. ऐसीं वर्मे आह्मां असोनियां हातीं । कां होऊं नेणतीं दिशाभुली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटाळुनी पाय कवळीन उभा । कृपे पद्मनाभा हालों नेदीं ॥ छ ॥ आपुले इच्छेसी घालीन संपुष्टीं । श्रीमुख तें दृष्टी न्याहाळीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहु सांडियेलीं मतें । आपुल्या पुरतें धरुनी ठेलों ॥ ३ ॥

३८०३. रत्नाच्या वोवणी कांचे ऐशा धरी । आव्हेरुनी दुरी अधिकारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातिस्वभाव आला डोळ्यां आड । तया घडे नाड न कळतां ॥ छ ॥ कामधेनु देखे जैशा गाईह्मैसी । आणिकांतें ऐसी करोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय बोलोनियां फार । जयाचा वेव्हार तया साजे ॥ ३ ॥

३८०४. तरी च [पं. 'च' नाहीं.] हीं केलीं । दानें वाईट चांगलीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. येक येक. पं. येक येका.] एकें एका शोभवावें । केलें कवतुक देवें ॥ छ ॥ काय त्याची सत्ता । सूत्र आणीक चाळिता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घुरें । डोळे [पं. भरी.] भरिले परि खरें ॥ ३ ॥

३८०५. अंधळें तें सांगे सांगितल्या खुणा । अनुभव देखणा प्रगट त्या ॥ १ ॥ नांदणुक सांगे वडिलाचें बळ । कैसा तो दुर्बळ सुख पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नांदों आपल्या प्रतापें । तयासी लोकांपें स्तुती सांगों ॥ ३ ॥

३८०६. [पं. 'करी' नाहीं.] करी आणिकांचा अपमान । खळ छळवादी ब्राह्मण । तया देतां दान । [त. पं. नर्का.] नरका जाती उभयतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें जालें दोघांजणां । मागतिया यजमाना । जाळियेलें वनां । आपणासहित कांचणी ॥ छ ॥ घडितां दगडाची नाव । मोल क्लेश गेले वाव । तरता नाहीं ठाव । बुडवी तारूं तरतीया ॥ २ ॥ चोरा दिधला सांटा । तेणें मारियेल्या वाटा । तुका ह्मणे [पं. ताटा.] ताठा । हें तंव दोघे नाडती ॥ ३ ॥

३८०७. जळो ते जाणींव जळो ते शाहाणींव । राहो माझा भाव विठ्ठलपायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जळो तो आचार जळो तो विचार । राहो मन स्थीर विठ्ठलपायीं ॥ छ ॥ जळो हा लौकिक जळो दंभमान । लागो जीवा

विषयानुक्रम

[पं. मना. दे. जीव.] ध्यान विठ्ठलाचें ॥ २ ॥ जळो हें शरीर जळो हा संबंध । राहो परमानंद [दे. त. माझा.] माझ्या कंठीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें [पं. तेथें.] अवघें चि होय । धरीं मना सोय विठोबाची ॥ ४ ॥

३८०८. विश्वास धरूनि राहिलों निवांत । ठेवूनियां चित्त तुझे पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरावें बुडावें तुझिया वचनें । निर्धार हा मनें केला [दे. माझा.] माझ्या ॥ ध्रु. ॥ न कळे हें मज साच चाळविलें । देसी तें उगलें घेइन देवा ॥ २ ॥ मागणें तें सरे ऐसें करीं देवा । नाहीं तरी सेवा सांगा पुढें ॥ ३ ॥ [पं. करावे ते काही की०.] करावें कांहीं कीं पाहावें उगलें । तुका ह्मणे बोलें पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३८०९. कोणी एकाचिया पोरें केली आळी । ठावी नाहीं पोळी मागे देखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बुझाविलें हातीं देउनी खापर । छंद करकर वारियेली ॥ ध्रु. ॥ तैसें [पं. करूं नको.] नको करूं मज कृपावंता । काय नाहीं सत्ता तुझे हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मायबापाचें उचित । करावें हें [पं. स्व.] हित बाळकाचें ॥ ३ ॥

३८१०. देवाचिये पायीं देईं मना बुडी । नको धांवों वोढी इंद्रियांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व सुखें तेथें होती एकवेळे । न सरती काळें कल्पांतीं ही ॥ ध्रु. ॥ जाणें येणें खुंटे धांवे [पं. धाव येरझार.] वेरजार । न लगे डोंगर उसंतावे ॥ २ ॥ [दे. सांगन.] सांगणें तें तुज इतुलें चि आतां । [दे. त. पं. मानी.] मानीं धन कांता विषतुल्य ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझे होती उपकार । उतरों हा पार भवसिंधु ॥ ४ ॥

३८११. आह्मी विठ्ठलाचे दास जालों आतां । न चले हे सत्ता आणिकांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. न वारे.] नावरे तयासी ऐसें नाहीं दुजें । करितां पंढरिराजें काय नव्हे ॥ ध्रु. ॥ कोठें तुज ठाव घ्यावयासी धांवा । मना तूं विसावा घेईं आतां ॥ २ ॥ इंद्रियांची वोढी मोडिला व्यापार । ज्या अंगें संचार [दे. चाळी.] चाली तुज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जिंकोनियां काळ । बैसलों निश्चळ होऊनियां ॥ ४ ॥

३८१२. [पं. सांगतों तुह्मांसी भजा०.] सांगतों तरि तुह्मी भजा रे विठ्ठला । नाहीं तरि गेला जन्म वांयां ॥ १ ॥ करितां भरोवरी दुरावसी दुरी । भवाचिये पुरीं वाहावसी ॥ २ ॥ कांहीं न लगे एक भाव चि कारण । तुका ह्मणे आण विठ्ठलाची ॥ ३ ॥

३८१३. [पं. शब्द झणी.] शब्दज्ञानी येऊं नेदीं दृष्टीपुढें । छळवादी कुडे अभक्त ते ॥ १ ॥ जळो ते जाणींव जळो त्याचे दंभ । जळो त्याचें तोंड दुर्जनाचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येती दाटूनि छळाया । त्यांच्या बोडूं डोया न धरूं भीड ॥ ३ ॥

३८१४. [हा अभग दे. भा. २ (७५८ व १०६६), त. (३८२७ व ४०९५) असा दुबार आहे. दे. पहिल्या ठिकाणीं आनयासें. त. पहिल्या ठिकाणीं आनयासे. दे. व त. (दुसऱ्या ठिकाणीं) अन्यायासी.] अन्यायासी राजा [दे. व त. (दुसऱ्या) न करितां दंड ।.] जरि न करी दंड । [दे. बहुचक ते लंड. त. बहुचक लंड.] बहु च ते लंड पीडिती जना ॥ १ ॥ ने करी [दे. त. (दुसऱ्या ठिकाणीं) न करितां.] निगा कुणबी न काढितां तण । कैंचे येती कण हातासी ते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतां करूं नये [दे. त. (दुसऱ्या ठिकाणीं) अनृत.] अनुचित । पाप नाहीं नीत विचारितां ॥ ३ ॥

३८१५. भले लोक नाहीं सांडीत ओळखी । हे तों झाली देखी दुसऱ्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ असो आतां यासी काय चाले बळ । आपुलें कपाळ वोडवलें ॥ ध्रु. ॥ समर्थासी काय [पं. काय.] कोणें हें ह्मणावें । आपुलिया जावें भोगावरि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां बोल नाहीं देवा । नाहीं केली सेवा मनोभावें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३८१६. मुकें होतां तुझ्या पदरीचें जातें । [पं. मूर्ख. दे. पूर्वी मूर्ख असा पाठ होता.] काय तें भोगितें मीमीपण ॥ १ ॥ आपुलिये घरीं मैंद होउनी बसे [पं. बैसे.] । कवण कवणासी बोलों नका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां सांगतों मी खुण । देवासी तें ध्यान लावुनि [पं. बैसा.] बसा ॥ ३ ॥

३८१७. आषाढी निकट । [पं. आला.] आणी कार्तिकीचा हाट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरे दोन्ही च बाजार । न लगे आणीक व्यापार ॥ ध्रु ॥ तें चि [पं. घ्यावें॰ द्यावें ।.] घ्यावें तें चि घ्यावें । कैवल्याच्या रासी भावें ॥ २ ॥ कांहीं कोणा नेणे । विठो वांचूनि तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३८१८. देऊनियां प्रेम मागितलें चित्त । जाली फिटाफिट तुह्मां आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशानें उदार तुह्मांसी ह्मणावें । एक नेसी [पं. भाव.] भावें एक देसी ॥ ध्रु ॥ देऊनियां थोडें नेसील हें [पं. वो.] फार । कुंटिसी विचार अवघियांचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां भांडवल चित्त [पं. उचित.] । देऊनी दुश्चित पाडियेलें ॥ ३ ॥

३८१९. तातडीची धांव अंगा आणि भाव । खोळंबा तो वाव [दे. मग.] निश्चयाचा [पं. निश्चितीचा.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि बरी विचारावी चाली । [पं. उरली.] उरीचि ते बोली कामा येते ॥ ध्रु ॥ कोरडें वैराग्य माजिरा बडिवार । उतरे तो शूर अंगींचें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरी झऱ्याची ते चाली । सांचवण्या [पं. चाली.] खोली कैसीयांची ॥ ३ ॥

३८२०. मी तों बहु सुखी आनंदभरिता । आहें साधुसंतां मेळीं सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. देवा कांहीं॰.] कांहीं व्हावें ऐसें नाहीं माझ्या जीवा । आणीक केशवा तुजविण ॥ ध्रु ॥ न लगे वैकुंठ मोक्ष सायुज्यता । सुख वाटे घेतां जन्म ऐसें ॥ २ ॥ मृत्युलोकीं कोण धरिल [दे. धरिलें.] वासना । पावावया जनासवें दुःख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुझा दास ऐसें लोकां । कांहीं सकळिकां कळों यावें ॥ ४ ॥

३८२१. घ्या रे लुटी प्रेम सुख । फेडा आजि धणी । चुकला तो मुकला । जाली वेरझार हाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घाला घातला वैकुंठीं । करूनियां जीवें साटी । पुरविली पाठी । वैष्णवीं [पं. काळीचि.] काळाची ॥ ध्रु ॥ अवघें आणिलें अंबर । विठोसहित तेथें धुर । भेदूनि जिव्हार । नामबाणीं धरियेला ॥ २ ॥ संचित प्रारब्ध क्रियमाण । अवघीं जालीं गहन । केलीं पापपुण्यें । देशधडी बापुडीं ॥ ३ ॥ आनंदें गर्जती निर्भर । घोष करिती निरंतर । कांपती असुर । वीर कवणा नांगवती ॥ ४ ॥ जें दुर्लभ ब्रह्मादिकां । आजि सांपडलें फुका । घ्या रे ह्मणे तुका । सावचित्त होउनी ॥ ५ ॥

३८२२. तुझिया दासांचा हीन [त. हीण. पं. नाहीं.] जालों दास । न धरीं उदास मायबापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजविण प्राण कैसा राहों पाहे । वियोग न साहे क्षणभरि ॥ ध्रु ॥ आणिक माझ्या जीवें मोकलिली आस । पाहे तुझी वास पांडुरंगा ॥ २ ॥ सर्वभावें तुज आणिला उचित । राहिलों निश्चिंत [पं. त. निश्चीत.] तुझे पायीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज असो माझा भार । बोलतों मी फार काय जाणें ॥ ४ ॥

३८२३. ते चि करीं मात । जेणें होइल तुझें हित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बडबड [दे. आमित्य. त. आमित्ये. पं. निमित्य.] अमित । सुख जिव्हारीं सिणविसी ॥ ध्रु ॥ जो मुळव्याधी पीडिला । त्यासी देखोन हांसे खरजुला ॥ २ ॥ [पं. आराथकरी. दे. 'आराथकरी' यांचे 'आरथकरी केलें आहे'] आरथकरी [आरथकरी = आर्तकरी?] सोसी । त्यासि हांसे तो आळसी ॥ ३ ॥ क्षयरोगी ह्मणे परता । सर रोगिया तूं [पं. कुष्टता.] आतां ॥ ४ ॥ वडस दोहीं डोळां वाढले । [पं.

"आणीकाचे कोचे बोले" यांतील 'बोले' हें यमकास जुळतें खरें, परंतु तें **दे.** व **त.** यांत आढळत नाहीं.] आणिकां कानें कोंचें ह्मणे ॥ ५ ॥ [**पं.** तुका लागे पायां ।.] तुका ह्मणे लागों पायां । शुद्ध करा आपणियां ॥ ६ ॥

३८२४. कळों आला भाव माझा मज देवा । वांयांविण जीवा [**दे. त.** आठविलें. **पं.** आटी केली.] आटविलें ॥ १ ॥ जोडूनि अक्षरें केलीं तोंडपिटी । न लगे शेवटीं हातीं कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझे गेले दोन्ही ठाय । संसार [**दे.** सवसार.] ना पाय तुझे मज ॥ ३ ॥

३८२५. आतां तरी मज सांगा साच [**दे. त.** भाव.] भावें । काय म्यां करावें ऐसें देवा ॥ १ ॥ चुकावया कर्म नव्हतें कारण । केला होय सीण अवघा चि ॥ २ ॥ [**पं.** या कडव्याच्या पूर्वी 'कळे ह्मणऊन करीतसें वाद । दिसे भेदाभेद अंतरींचा ॥' हें कडवें आहे.] तुका ह्मणे [**दे.** नको पानिखाण. **त.** देवा नको पाणी खाण. या दोन्ही पाठांत अर्थ दिसत नसून हे लेखकप्रमादानें होण्याचा फारच संभव दिसतो.] नको पाहूं निरवाण । देईं कृपादान याचकासी ॥ ३ ॥

३८२६. बोल नाहीं तुझ्या दातृत्वपणासी । [**दे.** आह्मां नष्टवीसि.] आह्मी अविश्वासी सर्वभावें ॥ १ ॥ दंभें करी भक्ती सोंग दावी जना । अंतरीं भावना वेगळिया ॥ २ ॥ [**पं.** याच्यापूर्वी 'चित्ता तूं रे साक्षी तुज कळे सर्व । किती करूं गर्व आतां पुढें ॥' हें कडवें आहे.] तुका ह्मणे देवा तूं काय करिसी । [**दे.** कर्म दृष्ट रासि॰. **पं.** कर्म दुस्तराशी.] कर्मा दुस्तरासी आमुचिया ॥ ३ ॥

३८२७. नामधारकासी नाहीं वर्णावर्ण । लोखंड प्रमाण नाना जात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शस्त्र अथवा गोळे भलता प्रकार । परिसीं संस्कार सकळ [**पं.** 'ही' नाहीं.] ही हेम ॥ ध्रु ॥ [**दे. त.** प्रजन्य.] पर्जन्य वर्षतां जीवना वाहावट । तें समसकट गंगे मिळे ॥ २ ॥ सर्व तें हें जाय गंगा चि होऊन । तैसा वर्णावर्ण नाहीं नामीं ॥ ३ ॥ महांपुरीं जैसें [**पं.** जैसेंतैसें.] जातसे उदक । मध्यें तें तारक नाव जैसी ॥ ४ ॥ तये नावेसंगें ब्राह्मण तरती । केवीं ते बुडती अनामिक ॥ ५ ॥ नाना काष्ठजात पडतां हुताशनीं । ते जात होउनी एकरूप ॥ ६ ॥ तेथें निवडेना घुरे कीं चंदन । तैसा वर्णावर्ण नामीं नाहीं ॥ ७ ॥ पूर्वानुवोळख तें चि पैं मरण । जरि पावे जीवन [**पं.** नामामृतें.] नामामृत ॥ ८ ॥ नामामृतें जालें मुळीचें स्मरण । सहज साधन तुका ह्मणे ॥ ९ ॥

३८२८. काय वांचोनियां जालों भूमिभार । तुझ्या पायीं थार नाहीं तरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जातां भलें काय डोळियांचें काम । जरि पुरुषोत्तम न देखती ॥ ध्रु ॥ काय मुख बिळ श्वापदाचे धांम [**दे. त.** धांव.] । नित्य तुझें नांम [**दे. त.** नांव] नुच्चारितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पैं [**पं.** आतां पांडुं॰.] या पांडुरंगाविण । न वचे चि क्षण जीव भला ॥ ३ ॥

३८२९. सोइऱ्यासी [**पं.** सोयऱ्यासी.] करी पाहुणेर बरा । कांडितो ठोंबरा संतांलागीं [**दे.** संता साटीं.] ॥ १ ॥ ॥ध्रु. ॥ [**पं.** गाई देखोनियां.] गाईसी देखोनी बदबदा मारी । घोड्याची चाकरी गोड वाटे ॥ ध्रु ॥ [**पं.** पान फुल वेश्येसी नेतसे उदंड । देखों नेदी खांड ब्राह्मणासी ॥.] पान फुल नेतो वेश्येसी उदंड । ब्राह्मणासी खांड देऊं नेदी ॥ २ ॥ पर्वकाळीं धर्म न करी [**दे.** कवडी.] नासरी । वेची राजद्वारीं [**पं.** द्रव्यराशी ।.] उदंड चि ॥ ३ ॥ कीर्त्तना [**पं.** पुराणीं बैसावया नाहीं रिकामटी ।.] जावया होतसे हींपुष्टी । खेळतो सोंकटीं रात्रंदिवस ॥ ४ ॥ बाइलेच्या गोता आवडीनें पोसी । मातापितियासी दवडितो ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे त्यांच्या थुंका तोंडावरी । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ६ ॥

३८३०. कां हो पांडुरंगा न करा धांवणें । तरि मज कोणें सोडवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझा ह्मणऊनि आणिकापें उभा । राहों हें तों शोभा नेदी आतां ॥ ध्रु ॥ काळें पुरविली पाठी [**पं.** दूरवर । पुढें पाय स्थिर राहों॰.] दुरवरी

। पुढें पायां धीरी राहों नेदी ॥ २ ॥ नको आणूं माझें संचित मनासी । पावन आहेसी [पं. पतित तूं.] पतितां तूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चाले आणिकांची सत्ता । तुज [पं. आठवितां.] आळवितां नवल हें ॥ ४ ॥

३८३१. कावळ्याच्या गळां मुक्ताफळमाळा । तरी काय त्याला भूषण [दे. त. सोंग.] शोभे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गजालागीं केला कस्तुरीचा लेप । तिचें तो स्वरूप काय जाणे ॥ ध्रु० ॥ बकापुढें सांगे [दे. भावार्थे वचन ।.] भावार्थवचन । वाउगा चि सीण होय त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसे अभाविक जन । त्यांसी वांयां सीण करूं नये ॥ ३ ॥

३८३२. आतां धरितों पदरीं । तुज मज करीन सरी ॥ १ ॥ जालों जीवासी उदार । उभा ठाकलों समोर ॥ २ ॥ तुका विनवीतसे संतां । ऐसें सांगा पंढरिनाथा ॥ ३ ॥

३८३३. न [दे. या अभंगांत सर्वत्र 'कळसी' याच्याबद्दल 'कळेसि' असें आहे.] कळसी ज्ञाना न कळसी ध्याना । न कळसी दर्शना धुंडाळितां ॥ १ ॥ न कळसी आगमा न कळसी निगमा । न बोलवे सीमा वेदां पार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा नाहीं अंतपार । ह्मणोनि विचार पडिला मज ॥ ३ ॥

३८३४. पायां लावुनियां दोरी । भृंग बांधिला लेंकुरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा पावसी बंधन । मग सोडवील कोणे ॥ ध्रु० ॥ गळां बांधोनियां दोरी । वांनर हिंडवी घरोघरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहें । रीस धांपा देत आहे ॥ ३ ॥

३८३५. मायबापें सांभाळिती । लोभाकारणें पाळिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा नव्हे देवराव । याचा कृपाळु स्वभाव ॥ ध्रु० ॥ मनासारिखें न होतां । बाळकासी मारी माता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगूं किती । बाप लेंकासी मारिती ॥ ३ ॥

३८३६. धन मेळवूनि कोटी । सवें नये रे लंगोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पान.] पानें खाशील उदंड । अंतीं जासी सुकल्या [पं. तोंड.] तोंडें ॥ ध्रु० ॥ पलंग न्याहाल्या सुपती । शेवटीं गोवऱ्या सांगाती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राम । एक विसरतां श्रम ॥ ३ ॥

३८३७. विनवितों चतुरा तुज विश्वंभरा । परियेसी दातारा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझे दास ऐसें जगीं वाखाणिलें । आतां नव्हे भलें मोकलितां ॥ ध्रु० ॥ माझे गुणदोष कोण जाणे मात । पावनपतित नाम तुझें ॥ २ ॥ लोभ मोह माया आह्मां बांधवितां । तरि हा अनंता बोल कोणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी तों पतित चि खरा । परि आलों दातारा शरण तुज ॥ ४ ॥

३८३८. त्राहे त्राहे त्राहे सोडवीं अनंता । लागों दे ममता तुझे पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक चि मागणें देईं तुझी गोडी । न [पं. लवीं.] लगे आवडी आणिकाची ॥ ध्रु० ॥ तुझें [पं. गुण नाम.] नाम गुण वर्णीन पवाडे । आवडीच्या कोडें नाचों रंगीं ॥ २ ॥ बापा विठ्ठलराया हें चि देईं दान । जोडती चरण जेणें तुझे ॥ ३ ॥ आवडीसारिखें मागितलें जरी । तुका ह्मणे करीं समाधान ॥ ४ ॥

३८३९. सुगरणीबाई थिता नास केला । गुळ तो घातला भाजीमध्यें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षीरीमध्यें हिंग दुधामध्यें बोळ । थितें चि वोंगळ कैसें [पं. नाश केला.] केलें ॥ ध्रु० ॥ [पं. याच्या पूर्वी 'हीरयाच्या पेठे आणियेल्या गारा । खांदीं शिरी भारा व्यर्थ वाहे ॥' हें कडवें आहे.] दळण दळोनी [पं. भरियेली.] भरूं गेली पाळी । भरडोनि वोंगळी नास केला ॥ २ ॥

विषयानुक्रम

कापुराचे सांते आणिला लसण । वागवितां सीण दुःख होय ॥ ३ ॥ रत्नाचा जोहारी रत्न चि पारखी । येर देखोदेखीं [त. देखोवखीं.] हातीं घेती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जरी योग घडे निका । न घडतां थुंका तोंडावरी ॥ ५ ॥

३८४०. बाप माझा दिनानाथ । वाट भक्तांची पाहात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर ठेवुनियां [दे. करीं.] कटी । उभा चंद्रभागे [दे. तिरीं.] तटीं ॥ ध्रु ॥ गळां वैजयंतीमाळा । रूपें डोळस सांवळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेटावया । सदा उभारिल्या बाह्या ॥ ३ ॥

३८४१. माझें जीवन तुझे पाय । कृपाळुं तूं माझी माय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेदीं दिसों किविलवाणें । पांडुरंगा तुझें तान्हें ॥ ध्रु ॥ जन्ममरण तुजसाटीं । आणीक नेणें दुजी गोष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुजविण । कोण हरिल माझा सीण ॥ ३ ॥

३८४२. कां रे पुंड्या [पं. प्रेमें.] मातलासी । उभें केलें विठ्ठलासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा कैसा रे तूं धीट । मागें भिरकाविली वीट ॥ ध्रु ॥ युगें जालीं अठ्ठावीस । अजुनी न ह्मणसी बैस ॥ २ ॥ [त. हें सर्व कडवें नाहीं.] भाव देखोनि निकट । देवें सोडिलें वैकुंठ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुंडलिका । तूं [पं. तूं विभक्त बळिया निका.] चि बळिया एक निका ॥ ४ ॥

३८४३. तुज पाहातां समोरी । दृष्टि न फिरे माघारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझें चित्त तुझ्या पायां । मिठी पडिली पंढरिराया ॥ ध्रु ॥ नव्हे [दे. सरितां.] सारितां निराळें । लवण मेळवितां जळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । जीव दिला पायांतळीं ॥ ३॥

३८४४. उपदेश किती करावा खळासी । नावडे तयासी बरें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध [पं. 'कां' नाहीं] कां वासना नव्हे चांडाळाची । होळी संचिताची केली तेणें ॥ ध्रु ॥ नाहीं भाव मनीं नाइके वचन । [पं. आपुल्या.] आपला आपण [पं. नाडियेलें ।.] उणें घेतों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यासी काय व्याली रांड । [पं. करितो बडबड रात्र दिवस ।.] करी बडबड रिती दिसे ॥ ३ ॥

३८४५. समर्थासी लाज आपुल्या नामाची । शरण [पं. आली त्याची.] आल्याची लागे चिंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न पाहे तयाचे गुण दोष अन्याय । सुख देउनि साहे दुःख त्याचें ॥ ध्रु ॥ मान भलेपण नाहीं फुकासाटीं । [पं. जववरी.] जयावरि गांठी झीज साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें तूं सर्व ही जाणसी । मज अधिरासी धीर नाहीं ॥ ३ ॥

३८४६. आनंदें कीर्तन कथा करीं घोष । आवडीचा रस प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज या आवडे वैष्णवांचा संग । तेथें नाहीं लाग कळिकाळा ॥ ध्रु ॥ स्वल्प मंत्र [दे. त. मात्र.] वाचे बैसलासे निका । राम कृष्ण सखा नारायण ॥ २ ॥ विचारितां [दे. विचारितां मज दुजें वाटे लाज.] दुजें वाटे मज लाज । उपदेशें काज आणीक नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्त रंगलेंसे ठायीं । माझें तुझ्या पायीं पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३८४७. ब्रह्मज्ञान जेथें आहे घरोघरीं । सर्व निरंतरी चतुर्भुज ॥ १ ॥ पापा नाहीं रीग काळाचें खंडण । हरिनामकीर्तन परोपरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हा चि भाव माझ्या चित्तीं । नाहीं आणिकां गती चाड मज ॥ ३ ॥

३८४८. मज नाहीं कोठें उरला दुर्जन । मायबापाविण ब्रह्मांडीं ही [दे. त. हें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. कासया जिकर करणें.] कासया जिकीर करणें येविसीं । [पं. भयचि.] भयाची मानसीं चिंता खंती ॥ ध्रु ॥ विश्वंभराचिये

विषयानुक्रम

लागलों सांभाळीं । संत नेती चाली आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें [दे. त. पाळणें पोषणें.] पाळण पोषण । करी नारायण सर्वस्वेंसी ॥ ३ ॥

३८४९. नाहीं हित ठावें जननीजनका । दाविले लौकिकाचार तींहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंधळ्याचे काठी [दे. अंधळें लागलें.] लागले आंधळे । घात एकवेळे मागेंपुढें ॥ ध्रु. ॥ न ठेवावी चाली करावा विचार । वरील आहार गळी लावी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केला निवाडा रोकडा । राऊत हा घोडा हातोहातीं ॥ ३ ॥

३८५०. आतां पहाशील काय माझा अंत । आलों शरणागत तुज देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं अंगीकार राखें पायांपाशीं । झणीं दिसों देसी कींविलवाणें ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आइकिली मागें ऐसी मात । जे त्वां शरणागत उपेक्षिले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां धरीं अभिमान । आहेसी तूं दानशूर दाता ॥ ३ ॥

३८५१. होईल तो भोग भोगीन आपुला । न घलीं विठ्ठला भार तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांपासाव हें इच्छीतसें दान । अंतरींचें ध्यान मुखीं नाम ॥ ध्रु. ॥ नये काकुलती गर्भवासांसाटीं । न धरीं हें पोटीं भय कांहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज उदंड एवढें । न वांचावें पुढें मायबापा ॥ ३ ॥

३८५२. माझा तों स्वभाव आहे अनावर । तुज देतां भार [पं. काय.] कांहीं नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें कळों आलें मज नारायणा । जागृती हि स्वप्ना ताळ नाहीं ॥ ध्रु. ॥ संपादिला तो हा अवघा बाह्य रंग । तुझा नाहीं संग अभ्यंतरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्या नाहीं [पं. पाट.] पाठी पोट । [पं. असे तें नीघोट एकजाती.] असोनि निघोट काय जाती ॥ ३ ॥

३८५३. काय तुझी ऐसी वेचते गांठोळी । [दे. त. मांहे.] माझी टाळाटाळी करीतसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चतुराच्या राया आहो पांडुरंगा । ऐसें तरि सांगा निवडूनि ॥ ध्रु. ॥ कोण तुह्मां सुख असे या कवतुकें । भोगितां अनेकें दुःखें आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय जालासी निर्गुण । आह्मां येथें कोण सोडवील ॥ ३ ॥

३८५४. देवाची पूजा हे भूताचें पाळण । मत्सर तो सीण बहुतांचा ॥ १ ॥ रुसावें फुगावें आपुलियावरि । उरला तो हरि सकळ ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतपण यां चि नांवें । जरि होय जीव सकळांचा ॥ ३ ॥

३८५५. [त. नेणें.] नाहीं जप तप जीवाची [पं. जीवासी.] आटणी । मनासी दाटणी नाहीं केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निजलिया ठायी पोकारिला धांवा । सांकडें तें देवा निवारावें [पं. तुज माझें ।. दे. तुझें मज.] ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आणूनियां समर्पिलें जळ । सेवा ते केवळ चिंतनाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं वेचिलीं उत्तरें । घेतलीं उदारें साच भावें ॥ ३ ॥

३८५६. देह [दे. त. दंड तंव. पं. देह तंव असे. हाच अभंग दे. (भा. २ अ ८०२–१३४६ पाहा) व त. (अ. ३८६९–४३१३ पाहा) या दोन्हीं प्रतींत दुबार आहे. तेथें दोन्ही ठिकाणी 'देह तंव' असाच पाठ आहे व हाच चांगला आहे.] तंव आहे प्रारब्धा अधीन । याचा मी कां सीण वाहूं भार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सरो माझा काळ तुझिया चिंतनें । कायावाचामनें इच्छीतसें ॥ ध्रु. ॥ लाभ तो न दिसे याहूनि दुसरा । आणीक दातारा येणें जन्में ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों सोसीत संकटें । मी माझें वोखटें आहे देवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३८५७. सकळ तुझे पायीं मानिला विश्वास । न करीं उदास आतां मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जीवीं [पं. वाचे.] गातां गोड आइकतां कानीं । पाहातां लोचनीं मूर्ती तुझी ॥ ध्रु. ॥ मन स्थिर माझें जालेंसे निश्चळ । वारिलीं सकळ आशापाश ॥ २ ॥ जन्मजराव्याधि निवारिलें दुःख । वोसंडलें सुख प्रेम [पं. प्रेम धणी.] धरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज जाला हा निर्धार । आतां वांयां फार काय बोलों ॥ ४ ॥

३८५८. [दे. यांत अक्षरांवर अंक घालून 'होऊं शब्दस्पर्श नये माझा तुह्मां' असें केलें आहे.] नये माझा तुह्मां होऊं शब्दस्पर्श । विप्रवृंदा [त. विप्र तुह्मी वृंदा ब्राह्मणासी. पं. विप्र तुह्मी विद्वांस ब्राह्मणांसी.] तुह्मां ब्राह्मणांसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनियां तुह्मां करितों विनंती । द्यावें शेषें हातीं उरलें तें ॥ ध्रु. ॥ वेदीं कर्म जैसें बोलिलें विहित । [दे. शरा.] करावी ते नीत विचारूनि ॥ २ ॥ तुमचा स्वधर्म माझा अधिकार । भोजन उत्तर तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३८५९. बहुत असती मागें सुखी केलीं । अनाथा माउली जिवांची तूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझिया संकटा न धरीं अळस । लावुनियां कास पार पावीं ॥ ध्रु. ॥ कृपावंता करा ज्याचा अंगीकार । तया संवसार नाहीं पुन्हां ॥ २ ॥ विचारितां नाहीं दुजा बळिवंत । ऐसा सर्वगत व्यापी कोणी ॥ ३ ॥ [पं. हें कडवें नाहीं.] ह्मणउनि दिला मुळीं जीवभाव । देह केला वाव समाधिस्थ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जाणत आणीक । तुजविण एक पांडुरंगा ॥ ५ ॥

३८६०. वैभवाचे धनी सकळ शरणागत । सत्यभावें चित्त अर्पिलें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेदी उरों देव आपणांवेगळें । [त. भाषणाचिये.] भावाचिया बळें ठायाठाव ॥ ध्रु. ॥ जाणोनि नेणती अंगा आली दशा । मग होय इच्छा आपणे चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बरे धाकट्याचें जिणें । माता स्तनपानें वाढविते ॥ ३ ॥

३८६१. आह्मां देणें धरा सांगतों तें कानीं । चिंता पाय मनीं विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें [पं. माझ्या चित्ता.] माझें चित्त होय समाधान । विलास मिष्टान्न न लगे सोनें ॥ ध्रु. ॥ व्रत एकादशी दारीं वृंदावन । कंठीं ल्या रे लेणें तुळसीमाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचे घरींची उष्टावळी । मज ते दिवाळी दसरा सण ॥ ३ ॥

३८६२. आतां मी अनन्य येथें [पं. त. नव्हे.] अधिकारी । होइन [पं. होईल.] कोणे परी नेणें देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुराणींचा अर्थ ऐकतां मानस । होतो कासावीस जीव माझा ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियांचे आह्मी पांगिलों अंकित । त्यांच्या संगें चित्त रंगलें तें ॥ २ ॥ एकाचें ही जेथें [पं. मज.] न घडे दमन । अवघीं नेमून कैसीं [पं. राखूं कैसी.] राखों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरी मोकळिसी आतां । तरी मी अनंता वांयां गेलों ॥ ४ ॥

३८६३. आवडी धरोनी आलेती आकारा । केला हा पसारा याजसाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें मी तुझें नाम गाईन आवडी । क्षण एक घडी विसंबेना ॥ ध्रु. ॥ वर्म [दे. धरावें.] जाणावें हा मुख्यधर्मसार । अवघे प्रकार [पं. तथा पोटी.] तयापासीं ॥ २ ॥ वेगळ्या [पं. वेगळाल्या.] विचारें वेगळाले भाव । धरायासी ठाव बहु नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घालूं इच्छेचिये पोटीं । [पं. कवतुकें.] कवळुनी धाकुटी मूर्ती जीवें ॥ ४ ॥

३८६४. भागलों मी आतां आपुल्या स्वभावें । कृपा करोनि देवें आश्वासीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देउनि आलिंगन प्रीतीच्या पडिभरें । अंगें हीं दातारें निववावीं ॥ ध्रु. ॥ अमृताची दृष्टी घालूनियां वरी । शीतळ हा करीं जीव माझा ॥ २ ॥ घेईं उचलूनि पुसें तानभूक । पुसीं माझें मुख पीतांबरें ॥ ३ ॥ [पं. बैसोनियां.] बुझावोनि माझी धरीं [दे. हनुवंटी.] हनुवटी । ओवाळुनी दिठी करुनी सांडीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे बापा आहो विश्वंभरा । आतां कृपा करा ऐसी कांहीं ॥ ५॥

विषयानुक्रम

३८६५. न सरे लुटितां मागें बहुतां जनीं । जुनाट हे खाणी उघडिली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिद्ध महामुनि साधक संपन्न । तिंहीं हें जतन केलें होतें ॥ ध्रु. ॥ पायाळाच्या गुणें पडिलें ठाउकें । जगा पुंडलिकें दाखविलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें [दे. येथें होतों मी दुबळें । आलें या कपाळें०.] होतों मी दुबळा । आलें या कपाळा थोडें बहु ॥ ३ ॥

३८६६. भगवें तरी श्वान सहज वेष त्याचा । तेथें अनुभवाचा काय पंथ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाढवुनी [दे. त. चटा.] जटा फिरे दाही दिशा । तरी जंबुवेषा सहज स्थिति ॥ ध्रु. ॥ कोरोनियां भूमी [पं. मध्यें करी वास ।. त. मध्यें करिती वास ।.] करिती मधीं वास । तरी उंदरास काय वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें कासया करावें । देहासी दंडावें वाउगें चि ॥ ३ ॥

३८६७. धन्य दिवस आजि डोळियां लाधला । आनंद देखिला धणीवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य जालें मुख निवाली [पं. रंगली.] रसना । नाम नारायणा घोंष करूं ॥ ध्रु. ॥ धन्य हें मस्तक [पं. सर्वांगा.] सर्वांग शोभलें । संताचीं पाउलें लागताती ॥ २ ॥ धन्य आजि पंथें चालती पाउलें । टाळिया [दे. 'टाळिया शोभेले०' व 'पावलों पाऊलें०' या चरणांच्या जागा परस्पराशीं बदलल्या आहेत.] शोभले धन्य कर ॥ ३ ॥ धन्य तुका ह्मणे आह्मांसी फावलें । पावलों पाउलें विठोबाचीं ॥ ४ ॥

३८६८. बरवी हे वेळ सांपडली संधि । साह्य जाली बुद्धि संचितासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें पंथें माझीं चालिलीं पाउलें । दरुषण जालें संतां पायीं ॥ ध्रु. ॥ त्रासिलें दरिद्रें दोषा जाला खंड । त्या चि काळें पिंड पुनीत जाला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाला अवघा व्यापार । आली वेरझार फळासी हे ॥ ३ ॥

३८६९. [पं. आपण्या.] आपणा लागे काम वाण्याघरीं गुळ । त्याचे याति कुळ काय कीजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उकरड्यावरी वाढली तुळसी । टाकावी ते कैसी [त. ठाया गुण.] ठायागुणें ॥ ध्रु. ॥ गाईचा जो भक्ष अमंगळ खाय । तीचें दूध काय सेवूं नये ॥ २॥ तुका ह्मणे काय [पं. सालपटासी.] सलपटासी काज । फणसांतील बीज काढुनि घ्यावें ॥ ३ ॥

३८७०. जयासी नावडे वैष्णवांचा संग । जाणावा तो मांग [पं. जन्मांतरिंचा.] जन्मांतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपवित्र वाचा जातीचा अधम । आचरण धर्म नाहीं जया ॥ ध्रु. ॥ मंजुळवदनीं बचनागाची कांडी । शेवटीं [पं. सेवटीची घडी.] बिघडी जीवप्राणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचा पिता नाहीं शुद्ध । तयासी गोविंद अंतरला ॥ ३ ॥

३८७१. वांझेनें दाविलें गऱ्हवार [दे. त. ० लक्षणें.] लक्षण । चिरगुटें घालून वाथयाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं [पं. शब्द झणी.] शब्दज्ञानी करिती चावटी । ज्ञान पोटासाटीं विकूनियां ॥ ध्रु. ॥ बोलाचि च कढी बोलाचा चि भात । जेवुनियां तृप्त कोण जाला ॥ २ ॥ कागदीं लिहितां नामाची साकर । चाटितां मधुर गोडी नेदी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो जळो ते महंती । नाहीं लाज चित्तीं [पं. निसुगाला.] आठवण ॥ ४ ॥

३८७२. तुझिया पाळणा ओढे माझें मन । गेलों विसरोन देहभाव ॥ १ ॥ लागला पालट फेडणें उसणें । येणें चि प्रमाणें पांडुरंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा जीव जैसा ओढे । तैसा चि तिकडे पाहिजेल ॥ ३ ॥

३८७३. मी दास तयांचा जयां चाड नाहीं । सुखदुःख दोहीं विरहित ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ राहिलासे उभा भीवरेच्या तीरीं । कट दोहीं करीं धरोनियां ॥ ध्रु. ॥ नवल काय तरी पाचारितां पावे । न [त. न संवरत. पं. न श्वरीता.]

विषयानुक्रम

स्मरत धांवे भक्तकाजा ॥ २ ॥ सर्व भार माझा त्यासी आहे चिंता । तो चि माझा दाता स्वहिताचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यासी गाईन मी गीतीं । आणीक तें चित्तीं न धरीं कांहीं ॥ ४ ॥

३८७४. जुंझायाच्या गोष्टी ऐकतां चि सुख । करितां हें [पं. देहे दुःख.] दुःख थोर आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी हरिभक्ति सुळावरील पोळी । निवडे तो बळी विरळा शूर ॥ ध्रु. ॥ पिंड पोसिलियां विषयांचा पाइक । वैकुंठनायक कैंचा तेथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्हावें देहासी उदार । रकुमादेवीवर जोडावया ॥ ३ ॥

३८७५. पाषाण प्रतिमा सोन्याच्या पादुका । हें हो [पं. तो.] हातीं एका समर्थाचे ॥ १ ॥ अनामिका हातीं समर्थाचा सिक्का । न मानितां लोकां येइल कळों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें दुराग्रह खोटा । आपुल्या अदृष्टा शरण जावें ॥ ३ ॥

३८७६. बहु या प्रपंचें भोगविल्या खाणी । टाकोनियां मनीं ठेविला सीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पायांपाशीं लपवावें देवा । नको पाहूं सेवा भक्ती माझी ॥ ध्रु. ॥ बहु भय वाटे एकाच्या बोभाटें । [पं. आलीया.] आली घायवटे फिरोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिगे [पं. भरी आसें माप । आतां चुकवा पाप मागील तें.] भरूं आलें माप । वियोग संताप जाला तुझा ॥ ३ ॥

३८७७. धरूनियां मनीं बोलिलों संकल्प । [पं. होसील.] होसी तरि बाप सिद्धी पाव [पं. नेई.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उत्कंठा हे आजी जाली माझे पोटीं । मोकळिली गोष्टी टाळाटाळ ॥ ध्रु. ॥ माझा मज असे ठाउका निर्धार । उपाधि उत्तर न साहे पैं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरि दिली आठवण । तरि अभिमान धरीं [पं. माझा.] याचा ॥ ३ ॥

३८७८. आजिवरी होतों संसाराचे हातीं । आतां ऐसें चित्तीं उपजलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुला शरणागत व्हावें नारायणा । अंगीकारा [पं. अंगीकारी.] दिना आपुलिया ॥ ध्रु. ॥ विसरलों काम याजसाठीं धंदा । सकळ गोविंदा माझें तुझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विज्ञापना परिसावी । आवडी हे जीवीं जाली तैसी ॥ ३ ॥

३८७९. धन्यधन्य ज्यास पंढरीसी वास । धन्य ते जन्मास प्राणी आले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. बहु] चहु खाणीमध्यें होत कोणी एक । त्रिगुण कीटक पक्षिराज ॥ ध्रु. ॥ उत्तम चांडाळ नर नारी बाळ । अवघे चि सकळ चतुर्भुज ॥ २ ॥ अवघा विठ्ठल तेथें दुजा नाहीं । भरला अंतर्बाहीं [दे. अर्तबाहिं. त. अंतरबाही.] सदोदीत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेथें [दे. येथें.] होउनी राहेन । सांडोवा [त. साडोवा पाषाण] पाषाण पंढरीचा ॥ ४ ॥

३८८०. असंत लक्षण भूतांचा मत्सर । मनास निष्ठुर अतिवादी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीचा रंग उमटे बाहेरी । वोळखियापरी आपेंआप ॥ ध्रु. ॥ संत ते समय वोळखती वेळ । [पं. संतुष्ट.] चतुष्ट निर्मळ चित्त सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हित उचित अनुचित । मज लागे नित [पं. नित्य.] आचरावें ॥ ३ ॥

३८८१. आतां काय खावें कोणीकडे जावें । गावांत रहावें कोण्या बळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोपला पाटील ये [त. पं. गांवींचे हे लोक । आतां मज भीक०.] गावींच्या लोकां । आतां मज भिका कोण घाली ॥ ध्रु. ॥ आतां येणें चवी सांडिली ह्मणती । निवाडा करिती दिवाणांत ॥ २ ॥ भल्या लोकीं [पं. लोकापासी सांगि०.] यासी सांगितली मात । केला माझा घात दुर्बळाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याचा संग नव्हे भला । शोधीत विठ्ठला जाऊं आतां ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३८८२. विठ्ठलावांचोनि ब्रह्म जें बोलती । वचन तें संतीं मानूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलावांचूनि जेजे उपासना । अवघा चि जाणा संभ्रमु [पं. श्रमचि.] तो ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलावांचूनि सांगतील गोष्टी । वांयां ते हिंपुटी होत जाणा ॥ २ ॥ विठ्ठलावांचूनि जें कांहीं जाणती । तितुल्या [पं. तितुक्या.] वित्पत्ति वाउगीया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एक विठ्ठल चि खरा । येर तो पसारा वाउगा चि ॥ ४ ॥

३८८३. सर्व काळ डोळां बैसो नारायण । नयो अभिमान आड मध्यें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धाड पडो [पं. माझ्या.] तुझ्या थोरपणावरि । वाचे नरहरि उच्चारीना ॥ ध्रु. ॥ जळो अंतरींचें सर्व जाणपण । विवादवचन अहंतेचें ॥ २ ॥ सकळां चरणीं गळित माझा जीव । तुका ह्मणे भाव एकविध ॥ ३ ॥

३८८४. मधुरा उत्तरासवें नाहीं चाड । अंतरंगीं वाड [पं. प्रेम.] भाव असो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्राणावेगळा न करी नारायण । मग नसो ज्ञान मूर्ख बरा ॥ ध्रु. ॥ जननिंदा होय [पं. तो न करावा व्यापार.] तो बरा विचार । थोरवीचा भार कामा नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. भाव निष्ठावंत चित्तीं.] चित्तीं भाव निष्ठावंत । दया क्षमा शांत [पं. शांती.] सर्वां भूतीं ॥ ३ ॥

३८८५. [पं. झाडें वोरपोनि.] झाडा वरपोनि खाऊनियां पाला । आठवी विठ्ठला वेळोवेळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वल्कलें नेसुनि [पं. चिंधिया वेढुनी.] ढुंगा गुंडाळुनी । सांडी जवळुनी देहभान [त. देहभाव. दे. देहभान जवळुनी.] ॥ ध्रु. ॥ लोकमान [पं. वमनसमान.] वमनासमान मानणें । एकांतीं राहणें विठोसाटीं ॥ २ ॥ सहसा करूं नये प्रपंचीं सौजन्य । सेवावें अरण्य एकांतवास ॥ ३ ॥ ऐसा हा निर्धार करी जो मनाचा । तुका ह्मणे त्याचा पांग फिटे ॥ ४ ॥

३८८६. भक्तिभावें करी बैसोनि निश्चित । नको गोवूं चित्त प्रपंचासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका दृढ [पं. धरीं.] करीं पंढरीचा राव । मग तुज उपाव पुढिल सुचे ॥ ध्रु. ॥ नको करूं कांहीं देवतापूजन । जप तप ध्यान तें ही नको ॥ २ ॥ मानिसील [त. जनी.] झणी [पं. आपलीया.] आपलिक कांहीं । येरझार पाहीं न चुके कदा ॥ ३ ॥ ऐसे जन्म किती पावलासी देंहीं । अझूनि कां नाहीं [पं. नकळे.] कळली सोय ॥ ४ ॥ सोय धरीं आतां होय [पं. होईं तूं.] पां सावध । अनुभव आनंद आहे कैसा ॥ ५ ॥ सहज कैसें आहे तेथीचें तें [पं. हें.] गुज । अनुभवें निज पाहे तुकीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां होईं तूं सावध । तोडीं भवबंध एका जन्में ॥ ७ ॥

३८८७. दोराच्या आधारें पर्वत चढला । [पं. पाउलासी.] पाउलासाटीं केला अपघात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अष्टोत्तरशें व्याधि [दे. ज्य. त. जे. पं. ‘ज्या’ नाहीं.] ज्या वैद्यें [पं. वैद्य.] दवडुनी । तो वैद्य मारूनि [पं. “उत्तीर्ण जाला” याबद्दल “उत्तीर्णता”.] उत्तीर्ण जाला ॥ ध्रु. ॥ नव मास माया वाइलें उदरीं । ते माता चौबारीं नग्न केली ॥ २ ॥ गायत्रीचें क्षीर पिळुनी घेउनी । उपवासी बांधोनी ताडन करी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. गुरुनिंदकाचें तोंड.] दासां निंदी त्याचें तोंड । पहातां नरककुंड पूर्वजांसीं ॥ ४ ॥

३८८८. न कळे ब्रह्मज्ञान आचार विचार । लटिका वेव्हार करीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विश्वामित्री [पं. विश्वामित्र] पोटीं तयाचा अवतार । नांव महाखर चांडाळाचें ॥ ध्रु. ॥ द्रव्यइच्छेसाटीं करीतसे कथा । काय त्या पापिष्ठा न मिळे खाया ॥ २ ॥ पोट पोसावया तोंडें बडबडी । नाहीं धडफुडी एक [पं. येकी.] गोष्टी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तया काय व्याली रांड । येउनियां भंड [पं. भांड.] जनामध्यें ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३८८९. नित्य उठोनियां [पं. खावयाची चिंता. दे. खायाची चिंता.] खायाचीच चिंता । आपुल्या तूं हिता नाठवीसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जननीचे पोटीं उपजलासी जेव्हां । चिंता तुझी तेव्हां केली तेणें ॥ छ ॥ चातकां लागूनि मेघ नित्य वर्षे । तो तुज उदास करील केवीं ॥ २ ॥ पक्षी वनचरें आहेत भूमीवरि । तयांलागीं हरि उपेक्षीना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाव धरुन राहें चित्तीं । तरि तो श्रीपति उपेक्षीना ॥ ४ ॥

३८९०. जेजे आळी केली तेते गेली वांयां । उरला पंढरिराया श्रम माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय समाधान केलें कोणे वेळे । [दे. त. कोणें.] कोणे माझे लळे पाळियेले ॥ छ ॥ अभ्यास [पं. आभास.] तो नाहीं स्वप्नीं ही दुश्चिता । प्रत्यक्ष बोलतां कैंचा [पं. कैचा तो.] चि तो ॥ २ ॥ आतां पुढें लाज वाटे पांडुरंगा । भक्त ऐसें जगामाजी जालें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां नाहीं भरवसा । मोकलिसी ऐसा वाटतोसी ॥ ४ ॥

३८९१. पूर्वीहूनि बहु भक्त सांभाळिले । नाहीं अव्हेरिले दास कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेजे शरण आले तेते आपंगिले । पवाडे विठ्ठले ऐसे तुझे ॥ छ ॥ मिरवे [पं. मिरवी चरणी ब्रीद ऐसिया गोष्टीचें.] चरणीं ऐसीये गोष्टीचें । भक्तसांभाळाचें ब्रीद [पं. प्रेम.] ऐसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मांसाटीं येणें रूपा । माझ्या मायबापा पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३८९२. दर्दुराचें पिलुं ह्मणे रामराम । नाहीं उदक उष्ण होऊं दिलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कढेमाजी बाळ करी तळमळ । गोविंद गोपाळ पावें वेगीं ॥ छ ॥ आज्ञा तये काळीं केली पावकासी । झणी पिलीयासी तापवीसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझे ऐसे हे पवाडे । वर्णितां निवाडे सुख वाटे ॥ ३ ॥

३८९३. करुणा बहुत तुझिया अंतरा । मज विश्वंभरा कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पक्षीयासी तुझें नाम जें ठेविलें । [पं. तिये.] तयें उद्धरिलें गणकेसी ॥ छ ॥ कुंटिणी ते दोष [पं. ०ते बहु दोष आच०.] बहु आचरली । नाम घेतां आली करुणा तुज ॥ २ ॥ हृदय कोमळ तुझें नारायणा । ऐसें बहुता जनां तारियेलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सीमा नाहीं तुझे दये । कोमळ हृदय पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३८९४. [त. दे. आजामेळा.] आजामीळ अंत मरणासी आला । तोंवरि स्मरला नाहीं तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्राण जातेवेळे ह्मणे नारायण । त्यासाटीं विमान पाठविलें ॥ छ ॥ बहुत कृपाळु होसी जगन्नाथा । त्रैलोक्यसमर्था सोइरिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भक्तकाज तूं कैवारी । तुज साही चारी वर्णिताती ॥ ३ ॥

३९९५. धर्म रक्षावया अवतार घेशी । आपुल्या पाळिसी भक्तजना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंबऋषीसाटीं जन्म सोसियेले [दे. त. सोसियेलें.] । दुष्ट निर्दाळिले किती एक ॥ छ ॥ धन्य तुज कृपासिंधु ह्मणतील । आपुला तूं [पं. तो.] बोल साच करीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज वर्णिती पुराणें । होय [दे. नारायणें.] नारायण दयासिंधु ॥ ३ ॥

३८९६. येउनी जाउनी पाहें तुजकडे । पडिल्या सांकडें नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणीक कोणाचा मज नाहीं आधार । तुजवरि भार जीवें भावें ॥ छ ॥ निष्ठुर अथवा होईं तूं कृपाळ । तुज सर्वकाळ विसरेंना ॥ २ ॥ आपुलें वचन राहावें सांभाळून । तुह्मां आह्मां जाण पडिपाडु ॥ ३ ॥ ज्याच्या वचनासी अंतर पडेल । बोल तो होईल तयाकडे ॥ ४ ॥ तुह्मां आह्मां तैसें नाहीं ह्मणे तुका । होशील तूं सखा जीवलग ॥ ५ ॥

३८९७. आइक नारायणा वचन माझें खरें । सांगतों निर्धारें तुजपासीं ॥ १ ॥ नाहीं भाव मज पडिली लोकलाज । राहिलेंसे काज तुझे पायीं ॥ २ ॥ जरि तुज कांहीं करणें उचित । तारीं तूं [पं. हा.] पतित तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३८९८. अनाथ परदेशी हीन दीन भोळें । उगलें चि लोळे तुझे रंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें ह्मणावें मज नुपेक्षावें । नेमसुख द्यावें मायबापा ॥ ध्रु. ॥ कासवीचे परि [दे. दक्षी.] दृष्टी पाहें मज । विज्ञानीं उमज दावुनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा जालों शरणागत ॥ काया वाचा चित्त दुजें नाहीं ॥ ३ ॥

३८९९. पावलों पंढरी वैकुंठभुवन । धन्य आजि दिन सोनियाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पावलों पंढरी आनंदगजरें । वाजतील तुरें शंख भेरी ॥ ध्रु. ॥ पावलों पंढरी क्षेमआलिंगनीं । संत या सज्ञनीं निवविलें [पं. निवविलों.] ॥ २ ॥ पावलों पंढरी पार नाहीं सुखा । भेटला हा सखा मायबाप ॥ ३ ॥ पावलों पंढरी येरझार खुंटली । माउली वोळली प्रेमपान्हा ॥ ४ ॥ पावलों पंढरी आपुलें माहेर । नाहीं संवसार तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

३९००. अभयदान मज देईं गा उदारा । कृपेच्या सागरा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देहभाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । आणीक मी कांहीं नेणें दुजें ॥ ध्रु. ॥ सेवा भक्ति भाव नेणें मी पतित । आतां माझें हित तुझ्या पायीं ॥ २ ॥ अवघा निरोपिला तुज देहभाव । आतां मज पाव पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुजें नाम दिनानाथ । तें मज उचित करीं आतां ॥ ४ ॥

३९०१. [त. ऐसें कोणी करी । लागो तुझी सोई ।. पं. लागे.] लागो तुझी सोय ऐसे [पं. करी कांहीं.] कोणी करी । माझे विठाबाई जननिये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पतितपावन ह्मणविसी जरी । [पं. अव्हेरु न करीं तरी माझा ।.] आवरण करीं तरी माझें ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरी ब्रीद टाकीं सोडूनियां । न धरिसी माया जरी माझी ॥ २ ॥ बोलिला तो बोल करावा साचार । तरि लोक बरें ह्मणतील ॥ ३ ॥ करावा संसार लोक लाजे भेणें । वचनासी उणें येऊं नेदीं ॥ ४ ॥ तुह्मां आह्मां तैसें नाहीं ह्मणे तुका । होशील तूं सखा जीवलग ॥ ५ ॥

३९०२. तूं आह्मां सोयरा सज्ञन सांगाति । तुजलागीं प्रीति [दे. चालीसप्त.] चालो सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माझा जिव्हाळा जीवाचा जिवलग । होसी अंतरंग अंतरींचा ॥ ध्रु. ॥ गण गोत मित्र तूं माझें जीवन । अनन्यशरण तुझ्या पांयीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्वगुणें तुझा दास । आवडे अभ्यास सदा तुझा ॥ ३ ॥

३९०३. आवडेल तैसें तुज आळवीन । वाटे समाधान जीवा तैसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं येथें कांहीं लौकिकाची चाड । तुजविण गोड देवराया ॥ ध्रु. ॥ पुरवीं मनोरथ अंतरींचें आर्त । धायेवरि गीत गाईं तुझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लेंकी आळवी माहेरा । गाऊं या संसारा तुज तैसें ॥ ३ ॥

३९०४. माझें मुख नामीं रंगो सर्वकाळ । गोविंद गोपाळ राम कृष्ण ॥ १ ॥ अबद्ध [पं. वाकुडें.] चांगलें गाऊं भलतैसें । [पं. बाळ वदे जैसें मायबापा.] कळलें हें जैसें मायबापा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज न लगे वांकडें । मी तुझें बोबडें बाळ तान्हें ॥ ३ ॥

३९०५. यालागीं आवडी ह्मणा राम कृष्ण । जोडा नारायण सर्वकाळ ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ सोपें हें साधन लाभ येतो घरा । वाचेसी उच्चारा राम हरि ॥ ध्रु. ॥ न लगती कष्ट न लगे सायास । करावा अभ्यास विठ्ठलाचा ॥ २ ॥ न लगे तप तीर्थ करणें महादान । केल्या एक मन जोडे हरि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं न वेचितां धन । जोडे नारायण नामासाटीं ॥ ४ ॥

३९०६. झांकूनियां नेत्र काय जपतोसी । [त. दे. जंव.] जों नाहीं मानसीं प्रेमभाव ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. रामकृष्ण ह्मणा उघडा०.] रामनाम ह्मणा उघड मंत्र जाणा । चुकती यातना गर्भवास ॥ ध्रु. ॥ मंत्र यंत्र संध्या करिसी जडीबुटी । तेणें भूतसृष्टी पावसील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐक सुंदर मंत्र एक । भवसिंधुतारक रामनाम ॥ ३ ॥

३९०७. पापिया चांडाळा हरिकथा नावडे । विषयालागीं [पं. विषयीं आवडे.] आवडे गाणें त्याला ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्राह्मणा दक्षणा देतां रडे रुका । विषयालागीं फुका [पं. लुटी घन.] लुटीतसे ॥ ध्रु. ॥ वीतभरि लंगोटी नेदी अतीताला । खीरम्या [पं. भोरप्यासी शाला वाटीतसे ।.] देतो शाला भोरप्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या थुंका तोंडावरि । जातो यमपुरीं भोगावया ॥ ३ ॥

३९०८. [दे. क्षुधारथी पं. क्षुधार्थी दुष्काळ अन्ने पीडियेले.] क्षुधार्थी अन्नें दुष्काळें पीडिलें । मिष्टान्न देखिलें तेणें जैसें ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें तुझे पायीं लांचावलें मन । झुरे माझा प्राण भेटावया ॥ ध्रु. ॥ मांजरें देखिला लोणियांचा गोळा । लावुनियां डोळा बैसलेंसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां झडी घालूं पाहें । पांडुरंगे माये तुझे पायीं ॥ ३ ॥

३९०९. स्वामीसी संकट पडे जे गोष्टींचें । काय त्या प्रेमाचें सुख मज ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ दुःखवीना चित्त तुझें नारायणा । कांहीं च मागेना तुजपासीं ॥ ध्रु. ॥ रिद्धि सिद्धि मोक्ष संपत्ति विलास । सोडियेली आस याची जीवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एके वेळे देईं भेटी । वोरसोनि पोटीं आलिंगावें ॥ ३ ॥

३९१०. देव तिंहीं बळें धरिला [पं. सायास.] सायासें । करूनियां नास उपाधीचा ॥ १ ॥ पर्वपक्षी [पं. पूर्वपक्ष.] धातु धिःकारिलें जन । स्वयें जनार्दन ते चि जाले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे यासी न चले तांतडी । अनुभवें गोडी येइल कळों ॥ ३ ॥

३९११. भेटीवांचोनियां दुजें नाहीं चित्तीं । येणें काकुलती याजसाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेटोनियां बोलें आवडीचें गुज । आनंदाच्या भोजें जेवूं संगें ॥ ध्रु. ॥ मायलेकरासी नाहीं दुजी परि । जेऊं बरोबरी बैसोनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें अंतरींचें आर्त । यावें जी त्वरित नारायणा ॥ ३ ॥

३९१२. [दे. त. पं. आविसाचे.] आमिषाचे आसे गळ गिळी मासा । फुटोनियां घसा मरण पावे ॥ १॥ मरणाचे वेळे करी तळमळ । आठवी कृपाळ तये वेळीं ॥ २ ॥ अंतकाळीं ज्याच्या नाम आलें मुखा । तुका ह्मणे सुखा पार नाहीं ॥ ३ ॥

३९१३. जायाचें शरीर जाईल क्षणांत । कां हा गोपिनाथ पावे चि ना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. दे. कृपेचे सागर तुह्मी संत सारे । निरोप हा फार सांगा देवा ॥.] तुह्मी संत सारे कृपेचे सागर । माझा निरोप फार सांगा देवा ॥ ध्रु. ॥ अनाथ अज्ञान कोणी नाहीं [दे. त्यासि.] त्याला । पायापें विठ्ठला ठेवीं मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें [पं. ऐसी करा निरवण ।.] करावें निर्वाण । मग तो रक्षण करिल माझें ॥ ३ ॥

३९१४. त्रासला हा जीव संसारींच्या सुखा । तुजविण सखा नाहीं कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें माझे मनीं वाटे नारायणा । घालावी चरणावरि मिठी ॥ ध्रु. ॥ कइं तें सुंदर देखोनि [पं. देखेन.] रूपडें । आवडीच्या कोडें आळंगीन ॥ २॥ नाहीं पूर्व पुण्य मज पापरासी [पं. पामरासी.] । ह्मणोनी पायांसी अंतरलों ॥ ३ ॥ अलभ्य लाभ कैंचा संचितावेगळा । विनवी गोपाळा दास तुका ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

३९१५. मोलाचें आयुष्य वेचुनियां जाय । पूर्वपुण्यें होय लाभ याचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. अनंता जन्मींचा.] अनंतजन्मींचे शेवट पाहतां । नर देह हातां आला तुझ्या ॥ ध्रु. ॥ कराल ते जोडी येईल कार्यासी । ध्यावें विठ्ठलासी सुखालागीं ॥ २ ॥ सांचलिया धन होईल ठेवणें । तैसा नारायण जोडी करा ॥ ३ ॥ करा हरिभक्ती परलोकीं ये ['ये' नाहीं.] कामा । सोडवील यमापासोनियां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे करा आयुष्याचें मोल । नका वेचूं बोल नामेंविण ॥ ५ ॥

३९१६. काय सुख आहे वाउगें बोलतां । ध्यातां पंढरिनाथा कष्ट नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. 'सर्वकाळ' ० हें कडवें 'रामकृष्ण रंगीं' या कडव्याच्या मागून आहे.] सर्वकाळ वाचे उच्चारितां हरि । तया सुखा सरि पाड नाहीं ॥ ध्रु. ॥ [पं. रामकृष्ण रसीं.] रामकृष्णरंगीं रसना रंगली । अमृताची उकळी नाम तुझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य तयाचें वदन । जया नारायण ध्यानीं मनीं ॥ ३ ॥

३९१७. कीर्त्तनाच्या सुखें सुखी होय देव । पंढरीचा राव संगीं आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भक्त [पं. जाई.] जाय सदा हरि कीर्ति गात । [दे. नित्यसेवे.] त्यासवें अनंत हिंडतसे ॥ ध्रु. ॥ त्रैलोक्य भ्रमण फिरत नारद । [पं. त्यासवें.] त्यासंगें गोविंद फिरतसे ॥ २ ॥ नारद मंजुळ सुस्वरें गीत गाये । मार्गी चालताहे संगें हरि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याला गोडी कीर्त्तनाची । नाहीं आणिकांची प्रीति ऐसी ॥ ४ ॥

३९१८. बाळेंविण माय क्षणभरि न राहे । न देखतां होये कासाविस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिक उदंड बुझाविती जरी । छंद त्या अंतरीं माउलीचा ॥ ध्रु. ॥ नावडती तया बोल आणिकाचे । देखोनियां नाचे माय दृष्टी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी विठ्ठल माउली । आणिकांचे बोलीं चाड नाहीं ॥ ३ ॥

३९१९. हरिचिया भक्ता नाहीं भयचिंता । दुःखनिवारिता नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे वाहणें संसारउद्वेग । जडों नेदी पांग देवराया [पं. देवराव.] ॥ ध्रु. ॥ [पं. 'असों द्यावा०' हें कडवें नाहीं.] असों द्यावा धीर सदा समाधान । आहे नारायण जवळी च ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा सखा पांडुरंग । व्यापियेलें जग तेणें एकें ॥ ३ ॥

३९२०. दसरा दिवाळी तो चि आह्मां सण [दे. सन.] । सखे संतजन [पं. हरिजन.] भेटतील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुप जोडल्या [पं. पुण्याचिया रासी । पार त्या भाग्यासी नाहीं लेखा ।.] सुखाचिया राशी । पार या भाग्यासी न दिसे आतां ॥ ध्रु. ॥ धन्य दिवस आजि जाला सोनियाचा । पिकली हे वाचा रामनामें ॥ २ ॥ [पं. 'तुका ह्मणे०' या कडव्याच्या अगोदर 'दुःख हें दारिद्र गेलें हारपोनी । मशक होउनि ठेला काळ ॥' हें कडवें अधिक आहे.] तुका ह्मणे काय होऊं उतराई । जीव ठेऊं पांयीं संतांचिये ॥ ३ ॥

३९२१. खिस्तीचा [पं. ०उदीम उदिमांत हीण । करिती ब्राह्मण कलयुगीं ।.] उदीम ब्राह्मण कलयुगीं । महारवाडीं मांगीं हिंडतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेवसाव [पं. करी.] करितां पर्वत मांगासी । ते पैं विटाळासी न [पं. मानिती.] मनिती ॥ ध्रु. ॥ मांगिणीशीं नित्य करीतसे लेखा । तोंडावरि थुंका पडतसे ॥ २ ॥ आशा माया रांडा नांव हें कागदीं । आठवीना कधीं नारायण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देह [दे. पं. जालें.] जाला पराधीन । पांडुरंगाविण गति नाहीं ॥ ४ ॥

३९२२. [दे. जगीं.] अंगीं ब्रह्मक्रिया खिस्तीचा व्यापार । हिंडे घरोघर [त. दारोदार.] चांडाळाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंत्यजा [पं. अंत्यजाची. दे. आंतेजा.] खिचडी घेताती मागून । गाळियाप्रदान [दे. गाळिप्रधानि.] मायबहिणी ॥ ध्रु. ॥ उत्तमकुळीं जन्म क्रिया अमंगळ । बुडविलें कुळ उभयतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी कलयुगाची चाली । स्वार्थे बुडविलीं आचरणें ॥ ३ ॥

३९२३. हा चि माझा नेम धरिला हो [पं. हा.] धंदा । यावरि गोविंदा भेटी द्यावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हा चि माझा ध्यास सदा सर्वकाळ । न्यावयासी मूळ येसी कधीं ॥ ध्रु ॥ डोळियांची भूक पहातां श्रीमुख । आलिंगणें सुख निवती भुजा ॥ २ ॥ बहु चित्त ओढे तयाचिये सोई । पुरला हा कांहीं [पं. काई दिवस.] नवस नेणें ॥ ३ ॥ बहुबहु काळ जालों कासावीस । वाहिले बहुवस कळेवर ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां [पं. पडावें.] पाडावें हें ओझें । पांडुरंगा माझें इयावरि ॥ ५ ॥

३९२४. जेणें माझें हित होइल तो उपाव । करिसील भाव जाणोनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज नाहीं सुख दुःख तया खंती । भावना हे चित्तीं नाना छंदें ॥ ध्रु ॥ तोडीं हे संबंध तोडीं आशापाश । मज हो सायास न करितां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी तों राहिलों निश्चिंत [पं. निश्चित.] । कवळोनि एकांतसुख तुझें ॥ ३ ॥

३९२५. शिखा सूत्र तुझा गुंतला जमान । तंववरि तूं जाण श्रुतिदास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याची तुज कांहीं चुकतां चि नीत । होसील पतित नरकवासी ॥ ध्रु ॥ [पं. बहु तूं जालासी. दे. बहु. जालासी.] बहुत जालासी चतुर शाहणा । शुद्ध आचरणा चुकों नको ॥ २ ॥ शिखा सूत्र याचा तोडीं तूं संबंध । मग तुज बाध नाहीं नाहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरि वर्त्तूनि निराळा । उमटती कळा ब्रह्मींचिया ॥ ४ ॥

३९२६. पतिव्रता ऐसी जगामध्यें मात । भोगी पांच सात अंधारीं ते ॥ १ ॥ भ्रतारासी लेखी श्वानाचे समान । परपुरुषीं जाण संभ्रम तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तिच्या दोषा नाहीं पार । [पं. भोगीते.] भोगील अघोर कुंभपाक ॥ ३ ॥

३९२७. सिंदळीसी नाहीं पोराची पैं आस । [दे. त. सांटविल्याबीजास.] राहे बीज त्यास काय करी ॥ १ ॥ अथवा सेतीं बीज पेरिलें भाजोन । सारा देइल कोण काका त्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं [पं. राखायाची चाड.] खायाची ते चाड । तरि कां लिगाड करुनी घेतो [दे. त. घेतोस.] ॥ ३ ॥

३९२८. संसारा आलिया एक सुख आहे । आठवावे पाये विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें होय सर्व संसार सुखाचा । न लगे दुःखाचा लेश कांहीं ॥ ध्रु ॥ घेतील तयांसी सोपें आहे सुख । बोलियेले मुखें नारायण ॥ २ ॥ सांगितली सोय करुणासागरें । [दे. तुका ह्मणे बरें. त. तुह्मला कांहो बरें.] तुह्मां कां हो बरें न [पं. वाटतें.] वाटे तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेणें [दे. केला उपकार.] उपकार केला । भोळ्याभाविकाला [पं. तरायासी.] तरावया ॥ ४ ॥

३९२९. चाले हें शरीर कोणाचिये सत्ते । कोण बोलवितें हरीविण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देखवी [पं. ऐकवी.] दाखवी एक नारायण । तयाचें भजन चुकों नका ॥ ध्रु ॥ मानसाची देव चालवी अहंता । मी चि एक कर्त्ता [पं. ह्मणों नये.] ह्मणोनियां ॥ २ ॥ [दे. त. वृक्षाचीं हीं पानें.] वृक्षाचें ही पान हाले त्याची सत्ता । राहिली अहंता मग कोठें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विठो भरला [पं. सबाह्य । उणें काय आहे चराचरीं. त. सवाही । उणा कोठें आहे चराचरीं.] सबाहीं । तया उणें कांहीं चराचरीं ॥ ४ ॥

३९३०. मायारूपें ऐसें मोहिलेंसे [पं. मोहियेलें.] जन । भोगिती पतन नानाकर्में ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय [पं. त्याची.] याची प्रीती करितां आदर । दुरावितां दूर तें चि भलें ॥ ध्रु ॥ नाना छंद अंगीं बैसती विकार । छळियेले फार तपोनिधि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें सिकवितों तुज । आतां धरी लाज मना पुढें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३९३१. जेजे कांहीं मज होईल वासना । तेते नारायणा व्हावें तुह्मीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय भाव एक निवडूं निराळा । जाणसी तूं कळा अंतरींची ॥ ध्रु. ॥ तुजविण मज कोण आहे सखा । जें [दे. सांगा.] सांगों आणिकां जीवभाव ॥ २ ॥ अवघें पिशुन जालें असे जन । आपपर कोण नाठवे हें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं चि जीवांचें जीवन । माझें समाधान तुझे हातीं ॥ ४ ॥

३९३२. कैसी करूं आतां सांग तुझी सेवा । शब्दज्ञानें देवा नाश केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां तुझें वर्म न कळे अनंता । तुज न संगतां [पं. सांगतां.] [दे. बहु.] बुडूं पाहें ॥ ध्रु. ॥ संध्या स्नान केली आचाराची नासी । काय तयापासीं ह्मणती एक ॥ २ ॥ बुडविली भक्ति [दे. पं. ह्मणीते.] ह्मणती पाषाण । पिंडाचें पाळण स्थापुनियां ॥ ३ ॥ न करावी कथा ह्मणती एकादशी । भजनाची [पं. निशी.] नासी मांडियेली ॥ ४ ॥ न जावें देउळा ह्मणती देवघरीं । बुडविलें या परी तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

३९३३. नमोनमो तुज माझें हें कारण । काय जालें उणें करितां स्नान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संतांचा मारग चालतों [दे. सांडूनि] झाडूनि । हो का लाभ हानि कांहींतरि ॥ ध्रु. ॥ न करिसी तरि हेंचि कोडें मज । भक्ति गोड काज आणीक नाहीं ॥ २ ॥ करीं सेवा कथा नाचेन रंगणीं । प्रेमसुखधणी पुरेल तों ॥ ३ ॥ महाद्वारीं सुख वैष्णवांचे मेळीं । वैकुंठ जवळी वसे तेथें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नाहीं मुक्तिसवें चाड । हें चि जन्म गोड घेतां मज ॥ ५ ॥

३९३४. होऊनि संन्यासी भगवीं लुगडीं । वासना न सोडी विषयांची ॥ १ ॥ निंदिती कदान्न इच्छिती देवान्न । पाहाताती मान आदराचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें दांभिक भजन । तया जनार्दन भेटे केवीं ॥ ३ ॥

३९३५. लांबवूनि जटा नेसोनि कासोटा । अभिमान मोटा करिताती ॥ १ ॥ सर्वांगा करिती विभूतिलेपन । पाहाती मिष्टान्न भक्षावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यांचा नव्हे हा स्वधर्म । न कळतां वर्म मिथ्यावाद ॥ ३ ॥

३९३६. कान फाडूनियां मुद्रा तें घालिती । नाथ ह्मणविती जगामाजी ॥ १ ॥ घालोनियां फेरा मागती द्रव्यासी । परि शंकरासी नोळखती ॥ २ ॥ पोट भरावया शिकती उपाय । तुका ह्मणे जाय नर्क लोका ॥ ३ ॥

३९३७. कौडीकौडीसाटीं [त. कवडीकवडीसाटीं. दे. कडवीकडीसाटीं.] फोडिताती शिर । काढूनि रुधिर मलंग ते ॥ १ ॥ पांघरती चर्म लोहाची सांकळी । मारिती आरोळी धैर्यबळें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यांचा नव्हे चि स्वधर्म । न कळे चि वर्म गोविंदाचें ॥ ३ ॥

३९३८. दाढी डोई मुंडी मुंडुनियां सर्व । पांघुरति बरवें वस्त्र काळें ॥ १ ॥ उफराटी काठी घेऊनियां हातीं । उपदेश देती सर्वत्रासी ॥ २ ॥ चाळवुनी रांडा देउनियां भेष । तुका ह्मणे त्यास यम दंडी ॥ ३ ॥

३९३९. होउनी जंगम विभूती लाविती । शंख वाजविती घरोघरीं ॥ १ ॥ शिवाचें निर्माल्य तीर्था न सेविती । घंटा वाजविती पोटासाटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यासी नाहीं शिवभक्ति । व्यापार करिती संसाराचा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३९४०. लावूनियां मुद्रा बांधोनियां कंठीं । हिंडे पोटासाटीं देशोदेशीं ॥ १ ॥ नेसोनि [पं. नेसोनियां कौपीन शुभ्र वस्त्र जाणा ।.] कोपीन शुभ्रवर्ण जाण । पहाती पक्वान्न क्षेत्रींचें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे मावेचे मइंद । त्यापाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ३ ॥

३९४१. ऐसे नाना भेष घेउनी हिंडती । पोटासाटीं घेती प्रतिग्रह ॥ १ ॥ परमार्थासी कोण त्यजी संवसार । सांगापा [पं. सांगपां. दे. सांगापां.] साचार नांव त्याचें ॥ २ ॥ जन्मतां संसार त्यजियेला शुकें । तोचि निष्कळंक तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

३९४२. स्त्रिया पुत्र कळत्र हें तंव मायावंत । शेवटींचा अंत नाहीं कोणी ॥ १ ॥ यमाचिये हातीं बांधोनियां देती । भूषणें ही घेती काढूनियां ॥ २ ॥ ऐसिया चोरांचा कैसा हा विश्वास । धरिली तुझी कास तुका [त. पांडुरंगा.] ह्मणे ॥ ३ ॥

३९४३. [पं. नलगे तें मज.] न लगती मज शब्दब्रह्मज्ञान । तुझिया दर्शनावांचूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणऊनि तुझें करितों चिंतन । नावडे वचन आणिकांचें ॥ ध्रु ॥ काय ते [पं. महत्वें. दे. त. महत्वी.] महत्वीं करावी मान्यता । तुज न देखतां [पं. देतां.] पांडुरंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज । दिधल्यावांचूनि [पं. भेटल्या०.] । न राहे [पं. याहुनी.] त्याहूनि होइन वेडा ॥ ३ ॥

३९४४. तुह्मा ह्मणोनियां दिसतों गा दीन । हा चि अभिमान सरे तुझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अज्ञान बाळका कोपली जननी । तयासी निर्वाणीं कोण पावे ॥ ध्रु ॥ तैसा विठो तुजविण परदेशी । नको या दुःखासीं गोऊं मज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज सर्व तुझी आशा । अगा जगदीशा पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३९४५. जन्म मृत्यु फार जाले माझ्या जीवा । ऐक माझा धांवा पांडुरंगा ॥ १ ॥ सिणलों बहुत करितां येरझारा । रखुमाईच्या वरा पावें वेगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं गा पतितपावन । घेईं माझा सीण जन्मांतर ॥ ३ ॥

३९४६. आतां [दे. माझा.] माझ्या दुःखा कोण हो सांगाती । रखुमाईचा पति पावे चि ना ॥ १ ॥ कायविधा त्यानें घातलीसे रेखा । सुटका या दुःखा न होय चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी विसरूं [पं. नका.] नको चिंता । अगा पंढरिनाथा पाव वेगीं ॥ ३ ॥

३९४७. पंढरीसी जावें ऐसें माझे मनीं । विठाई जननी भेटे केव्हां ॥ १ ॥ न लगे त्याविण सुखाचा सोहळा । लागे मज ज्वाळा अग्निचिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचे पाहिलिया पाय । मग दुःख जाय सर्व माझें ॥ ३ ॥

३९४८. तन मन धन दिलें पंढरिराया । आतां सांगावया उरलें नाहीं ॥ १ ॥ [पं. आर्त चाड.] अर्थचाड चिंता नाहीं मनीं आशा । तोडियेला फांसा उपाधीचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक विठोबाचें नाम । आहे जवळी दाम नाहीं रुका ॥ ३ ॥

३९४९. आलिया संसारा उठा वेग करा । शरण जा उदारा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देह हें देवाचें [पं. काळाचें.] धन कुबेराचें । तेथें [पं. येथें.] मनुष्याचें काय आहे ॥ ध्रु ॥ देता देवविता नेता नेवविता । येथें [दे. त. येथ.] याची सत्ता काय आहे ॥ २ ॥ निमित्याचा धनी केला असे [दे. झणी.] प्राणी । [पं. तुका ह्मणे मी ह्मणोनि व्यर्थ गेला ।.]

विषयानुक्रम

माझेंमाझें ह्मणोनि व्यर्थ गेला ॥ ३ ॥ [पं. 'तुका ह्मणे कां रे०' हें कडवें नाहीं. त. 'तुका ह्मणे देव जोडलीया साटीं । न लगे आटाआटी करणें कांहीं,' असें आहे.] तुका ह्मणे कां रे नाशवंतासाटीं । देवासवें आटी पाडितोसी ॥ ४ ॥

३९५०. [त. माहे.] माय [वणी.] वनीं धाल्या धाये । गर्भ आंवतणें न पाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें पूजितां वैष्णव । सुखें संतोषतो देव ॥ ध्रु. ॥ पुत्राच्या विजयें । पिता सुखातें जाये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अमृतसिद्धि । हरे क्षुधा आणि व्याधि ॥ ३ ॥

३९५१. [त. तुझीं अंग भूतें । आह्मी जाणतों समस्तें ॥.] तुझें अंगभूत । आह्मी जाणतों समस्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येरा वाटतसे जना । गुढारसें नारायणा ॥ ध्रु. ॥ ठावा थारा मारा । [दे. परचिया. त. असे घरचिया०.] घरचिया संव चोरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भेदा [पं. भेदाभेद । करूनि करीतसे वाद ॥.] । करुनि करितों संवादा ॥ ३ ॥

३९५२. तुज दिला देह । आजूनि वागवितों भय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा विश्वासघातकी । घडली कळतां हे चुकी ॥ ध्रु. ॥ बोलतों जें तोंडें । नाहीं अनुभविलें लंडें ॥ २ ॥ दंड लाहे केला । तुका ह्मणे जी विठ्ठला ॥ ३ ॥

३९५३. [पं. मात.] माते लेकरांत भिन्न । नाहीं उत्तरांचा सीण [दे. सीन.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धाडींधाडीं वो भातुकें । रंजविल्याचें कौतुकें ॥ ध्रु. ॥ करुनि नवल । याचे बोलिलों ते बोल ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते । पांडुरंगे कृपावंते ॥ ३ ॥

३९५४. जरि न [पं. भरे चि.] भरे पोट । तरि सेवूं दरकूट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि न घलूं तुज भार । हा चि आमुचा निर्धार ॥ ध्रु. ॥ तुझें नाम [पं. अलोलिक.] अमोलिक । नेणती हे ब्रह्मादिक ॥ २ ॥ ऐसें नाम तुझें खरें । तुका ह्मणे भासे पुरें ॥ ३ ॥

३९५५. सर्वस्वाची साटी । तरि च देवासवें गांठी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तरी जया तैसा । भोग भोगवील इच्छा ॥ ध्रु. ॥ द्यावें तें चि घ्यावें । ह्मणउनि [दे. घ्यावें जीवें. पं. जीवेंभावें.] जीवें जावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उरी । मागें [दे. उगवितां.] नुरवितां बरी ॥ २ ॥

३९५६. सुख पंढरीसी आलें । पुंडलिकें [दे. अवघें पुडलिकें.] साटविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धांवा माझे बाप । जिव्हा घेउनियां [पं. घेउनि खरें माप.] माप ॥ ध्रु. ॥ [दे. करा एक खेप सभावें ।.] करा एक खेप । मग न लगे हिंडावें ॥ २ ॥ विषय [दे. विभव.] गुंडूनि पसारा । धांव घ्या रे पंढरपुरा ॥ ३ ॥ आयुष्य [पं. 'आहे आयुष्याचा लेश । करीं पंढरीचा वास ॥.'] वेचें जंव आहे । तों चि धांवोनियां जायें ॥ ४ ॥ आळस न करीं या लाभाचा । तुका विनवी [दे. कुणब्याचा.] कुणबियाचा ॥ ५ ॥

३९५७. गाढव शृंगारिलें कोडें । कांहीं केल्या नव्हे घोडें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्याचें भुंकणें न राहे । स्वभावासी करील काये ॥ ध्रु. ॥ श्वान शिबिके बैसविलें । भुंकतां न राहे उगलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वभावकर्म । कांहीं केल्या न सुटे धर्म ॥ ३ ॥

३९५८. सेकीं [पं. सेखी हेना तैसे.] हें ना तेंसें जालें । बोलणें तितुकें वांयां गेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. सेकीं.] स्वयें आपण चि रिता । रडे पुढिलांच्या हिता ॥ ध्रु. ॥ सुखसागरीं नेघे बस्ती । अंगीं ज्ञानपणाची मस्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गाढव लेखा । जेथें भेटेल तेथें ठोका ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३९५९. आवडे सकळां मिष्टान्न । रोग्या विषा [पं. विष ते.] त्यासमान ॥ १ ॥ [पं. 'दर्पण' याच्या पूर्वी 'काय तया एक साटीं । काम केली अवघी खोटी ॥' हें कडवें जास्त आहे.] दर्पण [पं. न लगे एका.] नावडे तया एका । ठाव नाहीं ज्याच्या नाका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैशा [पं. 'तैशा' नाहीं.] खळा । उपदेशाचा [पं. उपदेशाचा तो कांटाळा.] कांटाळा ॥ ३ ॥

३९६०. अखंड संत निंदी । ऐसी दुर्जनाची बुद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय ह्मणावें तयासी । तो केवळ पापरासि ॥ ध्रु ॥ जो स्मरे [पं. रामनामा । त्यासी ह्मणतो रिकामा ॥.] रामराम । तयासी ह्मणावें रिकामें ॥ २ ॥ जो [पं. तीर्थे व्रतें करी । त्यासी ह्मणतो भीकारी ॥.] तीर्थव्रत करी । तयासी ह्मणावें भिकारी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विंच्वाची [पं. विंचा नांगी.] नांगी । तैसा दुर्जन सर्वांगीं ॥ ४ ॥

३९६१. या रे नाचों [पं. आवघे जन । भाव आनंदें करून ॥.] अवघेजण । भावें प्रेमें परिपूर्ण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गाऊं पंढरीचा राणा । क्षेम देउनि संतजना ॥ ध्रु ॥ [पं. सुख फुकासाटी । साधे हरिनाम बोभाटीं.] सुख साधु सुखासाटीं । नाम हरिनाम बोभाटीं ॥ २॥ प्रेमा [पं. प्रेम वाटितो. दे. प्रेमासाटीं तो.] वाटितो उदार । देतां नाहीं सानाथोर ॥ ३ ॥ पापें पळालीं बापुडीं । काळ झाला देशधडी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धन्य काळ । आजि प्रेमाचा सुकाळ ॥ ५ ॥

३९६२. [पं. उपजले.] उपजलों मनीं । हे तों स्वामीची करणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होइल [पं. प्रेमाचें.] प्रसादाचें दान । तरि हें कवतुक पाहेन ॥ ध्रु ॥ येइल अभय जरि । तरि हे आज्ञा वंदिन शिरीं ॥ २ ॥ भक्तिप्रयोजना । प्रयोजावें बंदिजना ॥ ३ ॥ यश स्वामिचिये शिरीं । दास्य करावें किंकरीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आळीकरा । त्यासी योजावें उत्तरा ॥ ५ ॥

३९६३. माझें मन पाहे कसून । चित्त [दे. परि चित्त.] न ढळे तुजपासून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. तुज कापुनि.] कापुनि देइन शिर । पाहा कृपण कीं उदार ॥ ध्रु ॥ मजवरि घालीं घण । परि मी न सोडीं चरण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं । तुजवांचूनि नाहीं गति ॥ ३ ॥

३९६४. भूमीवरि कोण ऐसा । गांजूं शके हरिच्या दासा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें [पं. नाचावें कीर्तनीं ।.] नाचा हो कीर्त्तनीं । जयजयकारें मर्जा वाणी ॥ ध्रु ॥ काळा सुटे पळ । जाती दुरितें सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं । [दे. सांगूं मानाची हे निति.] साच माना हे निश्चिती ॥ ३ ॥

३९६५. जातीचा ब्राह्मण । न करितां संध्यास्नान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो एक नांवाचा ब्राह्मण । होय हीनाहूनि हीन ॥ ध्रु ॥ सांडुनियां शाळिग्राम । नित्य वेश्येचा संमागम ॥ २ ॥ नेघे संतांचें जो तीर्थ । अखंड वेश्येचा [पं. वैश्या जोडे अर्थ.] जो आर्थ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे पापी । पाहूं नका पुनरपि ॥ ४ ॥

३९६६. [दे. जालों.] जाला जीवासी उदार । त्यासी काय भीडभार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीन आडक्या घोंगडें । [त. उभे.] उभें बाजारीं [पं. रोकडे.] उघडें ॥ ध्रु ॥ जोंजों धरिली भीड । तोंतों बहु केली चीड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मूळ । तुझें उच्चारीन कुळ ॥ ३ ॥

३९६७. [त. आतां आह्मां.] आह्मां हें चि काम । वाचे गाऊं तुझें नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आयुष्य मोलाची हे घडी । धरूं पायांची आवडी ॥ ध्रु ॥ अमृताची खाणी । याचे ठायीं वेचूं वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । माझ्या जिवाच्या [पं. जीविच्या.] जिवलगा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३९६८. मिळे हरिदासांची दाटी । रीग न होय शवटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें [पं. काय म्यां.] म्या काय करावें । माझें कोणें आइकावें ॥ ध्रु. ॥ कैसें तुज लाजवावें । भक्त ह्मणोनियां भावें ॥ २ ॥ नाचतां नये ताळीं । [पं. वाजवितां नये टाळी.] मज वाजवितां टाळी ॥ ३ ॥ [दे. त. अंतीं मांडिती भुषणें भूषणे.] अति मंडित भुषणें । शरीर माझें दैन्य जाणें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कमळापति । मज न द्यावें त्या हातीं ॥ ५ ॥

३९६९. जाणों नेणों काय । चित्तीं धरूं तुझे पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां हें चि [त. एक वर्म.] वर्म । गाऊं धरूनियां प्रेम ॥ ध्रु. ॥ [दे. कासया.] काय सांडूं मांडूं । [दे. भाव.] भावें हृदयीं च कोंडूं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । जन्मोजन्मीं मागें सेवा ॥ ३ ॥

३९७०. जाळें घातलें सागरीं । बिंदु न राहे भीतरी [त. अंतरीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें पापियाचें मन । तया नावडे कीर्त्तन ॥ ध्रु. ॥ गाढव गंगेसी न्हाणिलें । जाउनि [पं. उकरंड्या लोळे.] उकरड्यावरि लोळे ॥ २ ॥ [पं. 'प्रीती पोसिलें०' हें कडवें नाहीं.] प्रीती पोसिलें काउळें । जाउनि विष्ठेवरी लोळे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसी हरी । कीरव्या नावडे कस्तुरी ॥ ४ ॥

३९७१. तरलों [दे. त. ह्मणउनि.] ह्मणुनि धरिला [पं. धरियेला.] ताठा । त्यासी चळ जाला फांटा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांयांविण तुटे दोड । मान सुख इच्छी भांड ॥ ध्रु. ॥ ग्वाहीविण मात । स्थापी आपुली [दे. स्वतंत्र. त. सतंत.] सतत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं किती । नरका गेलीं अधोगती ॥ ३ ॥

३९७२. आतां येथें खरें । नये फिरतां माघारें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होईल तैसी हो [दे. त. 'हो' नाहीं.] आबाळी । देह निमित्त या बळी ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांसवें गांठीं । देहजिवाचिये साटीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लंड । करूं चौघांमध्यें भंड [खंड] ॥ ३ ॥

३९७३. कठिण नारळाचें अंग । बाहेरी भीतरी तें चांग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा करी कां विचार । शुद्ध कारण अंतर ॥ ध्रु. ॥ वरि कांटे फणसफळा । माजि अंतरीं जिव्हाळा ॥ २ ॥ ऊंस [पं. 'ऊंस बाहेरी' हें कडवें नाहीं.] बाहेरी कठिण काळा । माजी रसाचा जिव्हाळा ॥ ३ ॥ मिठें रुचविलें अन्न । [त. तुका ह्मणे नये. दे. पं. यांत नेहेमींप्रमाणें या अभंगांत 'तुका ह्मणे' असें नाहीं. त. तीं अक्षरें आहेत तरी छंदास जास्त होत आहेत.] नये सतंत कारण ॥ ४ ॥

३९७४. [पं. सर्वा.] सकळतीर्थांहूनि । पंढरीनाथ मुगुटमणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्यधन्य पंढरी । जे मोक्षाची अक्षय पुरी ॥ ध्रु. ॥ विश्रांतीचा ठाव । तो हा माझा पंढरीराव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. सांगतों.] सांगें स्पष्ट । दुजी पंढरी वैकुंठ ॥ ३ ॥

३९७५. भाते भरूनि हरिनामाचे । वीर गर्जती विठ्ठलाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. सहस्रनामाची.] अनंतनामाची आरोळी । एक एकाहूनि बळी ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आणिकांचा गुमान । ज्याचे अंकित त्यावांचून ॥ २ ॥ रिद्धि सिद्धि ज्या कामारी । तुका ह्मणे ज्याचे घरीं ॥ ३ ॥

३९७६. ज्याची जया आस । तयाजवळी त्या वास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर [पं. येरे.] जवळी तें दुरी । धेनु वत्स सांडी घरीं ॥ ध्रु. ॥ गोडी प्रियापाशीं । सुख उपजे येरासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बोल । घडे तयाठायीं मोल ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३९७७. बाळ माते निष्ठुर होये । परि ते [दे. तें.] स्नेह करीत आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा तूं गा पुरुषोत्तमा । घडी न विसंबसि [दे. विसंबोसि. त. विसंभसी.] आह्मां ॥ ध्रु. ॥ नेणती भागली । कडे घेतां अंग घाली ॥ २ ॥ भूक साहे [दे. पं. ताहान.] तान्हे । त्याचें राखे समाधान ॥ ३ ॥ त्याच्या दुःखें धाये । आपला जीव देऊं पाहे ॥ ४ ॥ नांवें घाली उडी । ह्मणे प्राण काढी ॥ ५ ॥

३९७८. हे [त. होते.] तों टाळाटाळी । परि भोवता [दे. भोवताहे कळी.] हा कळी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बरें नव्हेल शेवटीं । भय असों द्यावें पोटीं ॥ ध्रु. ॥ [दे. मुरगाळिला कान । समांडिलें समाधान ॥.] मुरगाळिल कान । गोसमाळी सावधान ॥ २ ॥ धन्य [त. 'धन्य ह्मणे' हें कडवें नाहीं.] ह्मणे आतां । येथें नुधवा माथां ॥ ३ ॥ अबोलणा [दे. 'अबोलणा०' हें कडवें नाहीं. पं. 'हे तों टाळाटाळी०' हा अभंगच आढळत नाहीं.] तुका । ऐसें कांहीं लेखूं नका ॥ ४ ॥

३९७९. किती लाजिरवाणा । मरे उपजोनि शाहाणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एका घाईं न करीं तुटी । न निघें देवासोई भेटी ॥ ध्रु. ॥ सोसूनि आबाळी । घायाळ तें ढुंग चोळी ॥ २ ॥ सावध करी तुका । ह्मणे निजले हो आइका ॥ ३ ॥

३९८०. दाता लक्ष्मीचा पति । माझें मागणें तें किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जाणे तान्हेल्याची तान । पितां गंगा नव्हे न्यून ॥ ध्रु. ॥ कल्पतरु जाला देता । तेथें पोटाचा मागता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [त. सतंत. पं. संता.] सतत ध्यातां । परब्रह्म चि आलें हातां ॥ ३ ॥

३९८१. कुरुवंडी करीन काया । [पं. वरी.] वरोनि पायां गोजिरिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बैसलें तें रूप डोळां । मन चाळा लागलें ॥ ध्रु. ॥ परतें न सरवे दुरि । आवडी पुरी बैसली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विसावलों । येथें [त. तेथें.] [दे. आलों.] धालों धणीवरि ॥ ३ ॥

३९८२. साधनाचे कष्ट मोटे । भय [दे. येथें.] वाटे थोर हें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखें गावें भावें गीत । सर्व हित बैसलिया ॥ ध्रु. ॥ दासा नव्हे कर्म दान । तन मन निश्चळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. आत्मनिष्ट.] आत्मनिष्ठा । भागे चेष्टा [दे. चेष्ट.] मनाची ॥ ३ ॥

३९८३. घेतां आणिकांचा जीव । तेव्हां कींव कराना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपलें तें वरदळ नेदा । हे गोविंदा कृपणता ॥ ध्रु. ॥ सेवा तरी इच्छा सांग । चोरिलें अंग साहेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अरे धन्या । निसंतान्या विठोबा ॥ ३ ॥

३९८४. आह्मां केलें गुणवंत । तें उचित राखावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मांसी तों चाड नाहीं । [पं. आणीक.] आणिकां कांहीं सुखदुःखा ॥ ध्रु. ॥ दासांचें तें देखों नये । उणें काय होइल तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभरा । दृष्टि करा सामोरी ॥ ३ ॥

३९८५. अगत्य ज्या नरका जाणें । [पं. विट माननें कीर्तनीं.] कीर्तनीं तो वीट मानी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नावडेसा जाला बाप । आलें पाप वस्तीसि ॥ ध्रु. ॥ नारायण नाहीं वाचे । ते यमाचे अंदण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अभक्तासी । माता दासी जग झोडी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३९८६. आह्मी हरिचे हरिचे । [दे. सुर. त. शुर.] शूर कळिकाळा यमाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामघोष बाण साचे । भाले तुळसी मंजुरेचे ॥ ध्रु. ॥ [त. पं. आह्मी हरिचे दास ।.] आह्मी हरिचे हरिचे दास । कळिकाळावरि घालूं कास ॥ २ ॥ [त. पं. आह्मी हरिचे दूत ।.] आह्मी हरिचे हरिचे दूत । पुढें पळती यमदूत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मांवरी । [दे. सुद्रसेन.] सुदर्शन घरटी करी ॥ ४ ॥

३९८७. देवाचिये पायीं वेचों सर्व शक्ती । होतील विपत्ति ज्याज्या कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघे [दे. न घेई.] माझी वाचा पुढें कांहीं वाव । आणि दुजे भाव बोलायाचे ॥ ध्रु. ॥ [त. दे. मनाचे.] मनाची वांटणी चित्ताचा विक्षेप । राहो हा अनुताप आहे तैसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेईं विठ्ठलाचा छंद । आनंदाचा कंद विस्तारेल [पं. विस्तारला.] ॥ ३ ॥

३९८८. पांडुरंगा आतां ऐका हे विनंती । बहु माझे चित्तीं भय वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आइकिलें संतांचिया मुखें । तें या मज लोकें भेडसाविलें [दे. भडसाविलें.] ॥ ध्रु. ॥ विष्णुदासां गति नाहीं तरावया । [पं. ह्मणतील वांयां.] ह्मणती गेले वांयां [त. पं. कष्टति.] कष्टत ही ॥ २ ॥ धिक्कारिती मज करितां कीर्तन । काय सांगों शीण ते काळिचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज वाटतें उदास । काय करूं यास पांडुरंगा ॥ ४ ॥

३९८९. वेढा वेढा रे पंढरी । मोर्चे लावा भीमातिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चलाचला संत जन । करा देवासी भांडण ॥ ध्रु. ॥ लुटालुटा पंढरपुर । धरा रखुमाईचा वर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चला । घाव निशाणी [दे. पं. निशानी.] घातला ॥ ३ ॥

३९९०. पहा ते पांडव अखंड वनवासी । परि त्या देवासी आठविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. प्रल्हादासी.] प्रल्हादासी पिता करितो जाचणी । परि तो स्मरे मनीं नारायण ॥ ध्रु. ॥ सुदामा ब्राह्मण दरिद्रें पीडिला । नाहीं विसरला पांडुरंगा [दे. पांडुरंग.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा न पडावा विसर । दुःखाचे डोंगर जाले तरी ॥ ३ ॥

३९९१. निजसेजेची अंतुरी । पादलिया कोण मारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा [पं. तुह्मी.] आह्मासी उबगतां । तुका विनवितो संतां ॥ ध्रु. ॥ मूल मांडीवरी हागलें । तें बा कोणें रे त्यागिलें ॥ २ ॥ दासी कामासी चुकली । ते बा कोणें रे विकली ॥ ३ ॥ पांडुरंगाचा तुका पापी । संतसाहें काळासि दापी ॥ ४ ॥

३९९२. श्वानाचियापरी लोळें तुझ्या द्वारीं । भुंकों हरिहरि नाम तुझें ॥ १ ॥ भुंकी उठीं बैसें न बजायें वेगळा । लुडबुडीं गोपाळा पायांपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां वर्म आहे ठावें । मागेन ते द्यावें प्रेमसुख ॥ ३ ॥

३९९३. सोइरे धाइरे दिल्याघेतल्याचे । अंत हें काळीचें नाहीं कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सख्या गोत्रबहिणी सुखाचे संगती [पं. सांगाति.] । मोकलुनी देती अंतकाळीं ॥ ध्रु. ॥ आपुलें शरीर [दे. त. आपुल्यासी.] आपणा पारिखें । [पं. परावे सारिखे नवल०.] परावीं होतील नवल काई ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां सोड यांची आस । धरीं रे या कास पांडुरंगा ॥ ३ ॥

३९९४. जन्ममरणांची कायसी चिंता । तुझ्या शरणागतां पंढरीराया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वदनीं तुझें नाम अमृतसंजीवनी । असतां चक्रपाणी भय [पं. काय.] कवणा ॥ ध्रु. ॥ हृदयीं तुझें रूप बिंबलें साकार । तेथें कोण पार संसाराचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या चरणांची [पं. नामाची.] पाखर । असतां कळिकाळ पायां तळीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

३९९५. क्षमाशस्त्र जया नराचिया हातीं । दुष्ट तयाप्रति काय करी ॥ १ ॥ तृण नाहीं तेथें [पं. "तेथें" नाहीं.] [दे. त. पडे.] पडिला दावाग्नि । जाय तो विझोनि आपसया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्षमा सर्वांचें स्वहित । धरा अखंडित सुखरूप ॥ ३ ॥

३९९६. [पं. याति रूप गुणे. दे. याति गुणें रूप.] यातिगुणें रूपें काय ते वानर । तयांच्या विचारें वर्ते राम ॥ १ ॥ ब्रह्महत्याराशि पातकी अनेक । तो वंद्य वाल्मीक तिहीं लोकीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नव्हे चोरीचा व्यापार । [पं. नाम हें चि सार विठोबाचें.] ह्मणा रघुवीर वेळोवेळां ॥ ३ ॥

३९९७. पानें जो खाईल बैसोनि कथेसी । घडेल तयासी गोहत्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तमाखू ओढूनि काढला जो धूर । बुडेल तें घर तेणें पापें ॥ ध्रु. ॥ कीर्तनीं बडबड करील जो कोणी । बेडुक होउनी येइल जन्मा ॥ २ ॥ जयाचिये मनीं कथेचा कंटाळा । होती त्या चांडाळा बहु जाच ॥ ३ ॥ जाच होती पाठी उडती यमदंड । त्याचें काळें तोंड तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

३९९८. कामांमध्यें काम । कांहीं ह्मणा रामराम । जाइल [दे. होइल.] भवश्रम । सुख होईल दुःखाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों येईल अंतकाळीं । प्राणप्रयाणाचे वेळीं । राहाती निराळीं । रांडापोरें सकळ ॥ ध्रु. ॥ जीतां जीसी जैसा तैसा । पुढें आहे रे वोळसा । उगवुनि फांसा । काय करणें तें करीं ॥ २ ॥ केलें होतें [पं. होय.] या चि जन्में । अवघें विठोबाच्या नामें । तुका ह्मणे [दे. कर्म.] कर्मे । जाळोनियां तरसी ॥ ३ ॥

३९९९. तुज मज ऐसी परी । जैसे [त. जैसा तरंग. पं. जैसें लवण.] तरंग सागरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहींमाजी एक जाणा । विठ्ठल पंढरीचा राणा ॥ ध्रु. ॥ देव भक्त ऐसी बोली । जंव भ्रांति नाहीं गेली ॥ २ ॥ तंतु पट जेवीं एक । तैसा विश्वेंसीं व्यापक ॥ ३ ॥ [पं. 'एका जनार्दनीं कृपा । जगीं विश्रांति कैची बापा ॥'. हें कडवें अधिक आहे. या अभंगांत नेहमींच्या शैलीप्रमाणें 'तुका' हीं अक्षरें शेवटच्या कडव्यांत नाहींत.]

४०००. कोठें गुंतलासी योगीयांचे ध्यानीं । आनंदकीर्तनीं पंढरीच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय काज कोठें पडलीसे गुंती । कानीं न पडती बोल माझे ॥ ध्रु. ॥ काय शेषशयनीं सुखनिद्रा आली । सोय कां सांडिली तुह्मी देवा ॥ २ ॥ [दे. 'तुका ह्मणे' हें कडवें नाहीं.] तुका ह्मणे कोठें गुंतलेती सांगा । [त. ये गा पांडुरंगा भेटी देईं ।.] किती पांडुरंगा वाट पाहूं ॥ ३ ॥

४००१. माउलीसी सांगे कोण । प्रेम वाढवी [त. पं. तान्हें.] ताहानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरींचा कळवळा । करीतसे प्रतिपाळा ॥ ध्रु. ॥ मायबापाची उपमा । तुज देऊं मेघश्यामा ॥ २ ॥ ते ही साजेना पाहातां । जीवलगा पंढरिनाथा ॥ ३ ॥ माय पाळी संसारीं । परलोक राहे दुरी ॥ ४ ॥ तैसा नव्हेसी अनंता । काळावरी तुझी सत्ता ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे नारायणा । तुह्मां बहुत करुणा ॥ ६ ॥

४००२. कोड [दे. कोडें.] आवडीचें । पुरवीना बाळकाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेव्हां कैसी ते माउली । जाणा कशासाटीं व्याली ॥ ध्रु. ॥ वत्साचिये आसे । धेनु धांवेना गोरसें [पं. वोरसे] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. धरि.] घरीं । बाळ टाकिलें वानरीं ॥ ३ ॥

४००३. भक्तांचीं सांकडीं स्वयें सोसी देव । त्यांपाशीं केशव सर्वकाळ ॥ १ ॥ जये ठायीं कीर्तन वैष्णव करिती । तेथें हा श्रीपति उभा असे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव सर्वांठायीं जाला । भरुनी उरला पांडुरंग ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४००४. तुझिया नामाचा विसर न पडावा । ध्यानीं तो राहावा पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितला मंत्र श्रीरामनामाचा । सर्वकाळ वाचा हें चि बोले ॥ ध्रु ॥ उफराटें नाम वाल्मीक बोलीला । तो ही वंद्य केला नारायणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज तुझा चि भरवसा । धांवुनियां कैसा येसी देवा ॥ ३ ॥

४००५. अवघ्यां पातकांची मी एक रासी । अवघा तूं [पं. तूं चि.] होसी [त. सर्वोत्तम.] सर्वोत्तमु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसा तैसा लागे करणें अंगीकार । माझा सर्व भार चालविणें ॥ ध्रु ॥ अवघें चि मज गिळियेलें काळें । [पं. अवघें चि बळ.] अवघीं च बळें तुझे अंगीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां खुंटला उपाय । अवघे चि पाय तुझे मज ॥ ३ ॥

४००६. मूर्तिमंत देव नांदतो पंढरी । येर ते [त. पं. 'ते' नाहीं.] दिगांतरीं प्रतिमारूप ॥ १ ॥ जाउनियां वना करावें कीर्तन । मानुनी पाषाण विठ्ठलरूप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मुख्य [पं. पाहिजे तो भाव. दे. पाहिजे भाव.] पाहिजे हा भाव । भावापासीं देव शीघ्र उभा ॥ ३ ॥

४००७. धरिल्या देहाचें सार्थक करीन । आनंदें भरीन तिन्ही लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लावीन निशान जावया वैकुंठा । माजवीन पेठा कीर्तनाच्या ॥ ध्रु ॥ नामाचिया नौका करीन सहस्रवरि । नावाडा श्रीहरि पांडुरंग ॥ २ ॥ भाविक हो येथें धरा रे आवांका । ह्मणे दास तुका शुद्धयाति ॥ ३ ॥

४००८. अनुसरे त्यासी फिरों नेदी मागें । [दे. राहें.] राहे समागमें अंगसंगें ॥ १ ॥ अंगसंगें असे कर्मसाक्ष देव । जैसा ज्याचा भाव तैसा राहे ॥ २ ॥ फळपाकीं देव देतील प्राणीयें । तुका ह्मणे नये सवें कांहीं ॥ ३ ॥

४००९. संसारीं असतां हरिनाम घेसी । तरीं च उद्धरसी पूर्वजेंसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघीं च इंद्रियें न येतील [दे. त. येती.] कामा । जिव्हे रामनामा उच्चारीं वेगीं ॥ ध्रु ॥ शरीरसंपत्ति नव्हे रे आपुली । भ्रांतीची साउली अवघी व्यर्थ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सार हरिनामउच्चार । येऱ्हवी येरझार हरीविण ॥ ३ ॥

४०१०. सावळें सुंदर रूप मनोहर । राहो निरंतर हृदयीं [पं. माझ्या.] माझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [त. आईक.] आणीक कांहीं इच्छा [त. नाहीं मज चाड.] आह्मां नाहीं चाड । तुझें नाम गोड पांडुरंगे ॥ ध्रु ॥ जन्मोजन्मीं ऐसें मागितलें तुज । आह्मांसी सहज द्यावें आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुज ऐसे [पं. असाजि दयाळा । धुंडितां सकळा०.] दयाळ । धुंडितां सकळ नाहीं आह्मां ॥ ३ ॥

४०११. हिरोनियां नेला मुखींचा उच्चार । [त. पं. पडिलें.] पाडिलें अंतर जवळीच ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ द्वैताचिये कैसा पाडियेलों हातीं । बहुत करिती ओढाओढी ॥ ध्रु ॥ काय करूं मज नागविलें आळसें । बहुत या सोसें पीडा केली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां आपुलिया सवा । करूनियां देवा [त. ठेवीं.] राखें मज ॥ ३ ॥

४०१२. भक्तांहूनि देवा [दे. आवडे तें.] आवडतें काइ । त्रिभुवनीं नाहीं आन दुजें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नावडे वैकुंठ क्षीराचा सागर । धरोनि अंतर राहे दासा ॥ ध्रु ॥ सर्वभावें त्याचें सर्वस्वें [पं. सर्वस्व.] ही गोड । तुळसीदळ कोड करुनी घ्यावें ॥ २ ॥ सर्वस्वें त्याचा ह्मणवी विकिला । चित्त द्यावें बोला सांगितल्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भक्तिसुखाचा बांधिला । आणीक विठ्ठला धर्म नाहीं ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४०१३. राम कृष्ण गोविंद नारायण हरी । केशवा मुरारी पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लक्ष्मीनिवासा पाहें दिनबंधु । [पं. मना लागो छंदु तुझा मज ।.] तुझा लागो छंदु सदा मज ॥ २ ॥ तुझे नामीं प्रेम देईं अखंडित । नेणें तप व्रत दान कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझें हें चि गा मागणें । अखंड ही गाणें नाम तुझें ॥ ४ ॥

४०१४. हरी तुझें नाम गाईन अखंड । याविण पाखंड नेणें कांहीं ॥ १ ॥ अंतरीं [पं. आतां तरी.] विश्वास अखंड नामाचा । कायामनेंवाचा देईं हें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां देईं संतसंग । तुझे नामीं रंग भरो मना ॥ ३ ॥

४०१५. गाबाळाचे ग्रंथीं कां रे पडां सदा ॥ मिथ्या भेदवादा वागवितां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संसारगाबाळीं पडसी निखळ । जालासी तूं खळ तेणें मना [पं. माने.] ॥ ध्रु. ॥ साधनसंकटीं गुंतसी कासया । व्यर्थ गा अपायामाजी गुंती ॥ २ ॥ निर्मळ फुकाचें नाम गोविंदाचें । [पं. अनंता जन्मींचे मळ फेडी.] अनंतजन्माचे फेडी मळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नको करूं कांहीं कष्ट । नाम वाचे स्पष्ट हरि बोलें ॥ ४ ॥

४०१६. भाव धरिला चरणीं ह्मणवितों दास । अहिर्निशीं ध्यास करीतसें ॥ १ ॥ करीतसें ध्यास हृदयीं सकळ । भाव तो सबळ धरियेला ॥ २ ॥ धरिले निश्चळ न सोडीं ते पाय । तुका ह्मणे सोय करीं माझी ॥ ३ ॥

४०१७. तुझें नाम गाया न सोपें डवळा । गाऊं कळवळा प्रेमाचिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येइल [पं. येथील.] आवडी जैसी अंतरींची । तैसी [पं. नामाची.] मनाची कीर्ती गाऊं ॥ २ ॥ माझें मुख नामीं रंगो सर्वकाळ । गोविंद गोपाळ राम कृष्ण ॥ ३ ॥ अबद्ध [पं. वांकडें गाऊं भलतैसें.] चांगलें गाऊं जैसें तैसें । बाहे बाळ जैसें मायबापा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे मज न लावीं वांकडें । मी तुझें बोबडें बाळ तान्हें ॥ ५ ॥

४०१८. आतां तुज मज नाहीं दुजेपण । दाखवीं चरण पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज रूप रेखा नाम गुण नाहीं । एक स्थान पाहीं गांव सिंव ॥ ध्रु. ॥ नावडे संगती [दे. संगाति.] तुज दुजयाची । आपुल्या भक्तांची प्रीति तुह्मां ॥ २ ॥ परि आह्मांसाटीं होसील सगुण । स्तंभासी फोडून जयापरि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसें तुज काय उणें । देईं दरुषण चरणांचें ॥ ४ ॥

४०१९. करणें तें हें चि करा । नरका अघोरा कां जातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जयामध्यें नारायण । [दे. शुद्धपण.] शुद्ध पुण्य तें एक ॥ ध्रु. ॥ शरणागतां देव राखे । येरां बाखे विघ्नाचे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लीन व्हावें । कळे भावें वर्म हें ॥ ३ ॥

४०२०. आणीक नका करूं चेष्टा । व्हाल कष्टा [पं. वरपडे.] वरपडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखें करा हरिकथा । सर्वथा हे तारील ॥ ध्रु. ॥ अनाथाचा नाथ देव । अनुभव सत्य हा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बहुतां रिती । धरा चित्तीं सकळ ॥ ३ ॥

४०२१. मुखें सांगे ब्रह्मज्ञान । जन लोकाची कापितो मान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्ञान सांगतो जनासी । नाहीं अनुभव आपणासी ॥ ध्रु. ॥ कथा करितो देवाची । अंतरीं आशा बहु लोभाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तो चि वेडा । त्याचें हाणूनि थोबाड फोडा ॥ ३ ॥

४०२२. कांहीं दुसरा विचार । [पं. करणें नलगे चि फार.] न लगे करावा चि फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सेट्या ना चौधरी । पांडेपण वाहे शिरीं ॥ ध्रु. ॥ पाप न लगे धुंडावें । पाहिजे [पं. ते.] तरि तेथें जावें ॥ २ ॥ जकातीचा धंदा ।

विषयानुक्रम

तेथें पाप वसे सदा ॥ ३ ॥ गाई ह्मैसी [दे. ह्मसी.] हेड । तुप विकी [पं. विकिती.] महा द्वाड ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पाहीं । तेथें पुण्या रीघ [पं. रिग.] नाहीं ॥ ५ ॥

४०२३. तुझी माझी आहे जुनी सोयरीक । आधीं बंधु लेंक [पं. लोक.] मग जाले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांटेकरी [दे. ह्मणून पुसती०. पं. ह्मणुनी पुसति०.] ह्मूण न पुसती आतां । परि आहे सत्ता करीन ते ॥ ध्रु ॥ लेंकीचें लेंकरूं नातु जाल्यावरी । मंगळा ही दुरि अंतरलों ॥ २ ॥ बाइलेचा भाऊ पिसुना [पं. पिसुन.] सोयरा । ह्मणउनि करा विनोद हा ॥ ३ ॥ आकुळीं तों करूं नये तें चि केलें । न बोलावें भलें तों चि आतां ॥ ४ ॥ न ह्मणसी लेंकी माउसी बहिणी । आह्मां केलें धणी पापाचें त्या ॥ ५ ॥ बहु पांचांजणी केली विटंबना । नये दाऊं जना तोंड ऐसें ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आधीं मूळ तें चि धरूं । मागील तें करूं उरी आतां ॥ ७ ॥

४०२४. मागें बहुत जाले खेळ । आतां बळ वोसरलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हालों नये चालों आतां । घट रिता पोकळ ॥ ध्रु ॥ भाजल्याची दिसे घडी । पट ओढी न साहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पाहतां घडी । जगा जोडी अंगारा ॥ ३ ॥

४०२५. आळस आला अंगा । धांव घालीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोसूं शरीराचे भाव । पडती अवगुणाचे घाव ॥ ध्रु ॥ करावीं व्यसनें । दुरी येउनि नारायणें ॥ २ ॥ जवळील दुरी । जालों देवा धरीं करीं ॥ ३ ॥ ह्मणउनि देवा । वेळोवेळां करीं धावा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । दुरी धरूं [पं. नको.] नका अंगा ॥ ५ ॥

४०२६. झंवविली [दे. 'झवविलें' असें मागाहून केलें आहे. पं. झविली.] महारें । त्याची व्याली असे पोरें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करी संताचा मत्सर । कोपें उभारोनि कर ॥ ध्रु ॥ बीज तैसें फळ । वरी आलें अमंगळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठावें । ऐसें जालें अनुभवें ॥ ३ ॥

४०२७. पापी तो नाठवी आपुल्या संचिता । ठेवी भगवंता वरी बोल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेईना करितां पापाचे डोंगर । दुर्जन पामर दुराचारी ॥ ध्रु ॥ नाठवी तो खळ आपुली करणी । देवासी निंदोनि बोलतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याच्या तोंडा लागो काटी । नाहीं जगजेठी जया चित्तीं ॥ ३ ॥

४०२८. आधीं देह पाहता वाव । कैचा प्रारब्धासी ठाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे रडतोसी माना । लागें विठ्ठलचरणा ॥ ध्रु ॥ दुजेपण जालें वाव । त्रिभुवनासि [पं. त्रिभूवनीं.] नाहीं ठाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खरे पाहें । विठ्ठल पाहोनियां राहें ॥ ३ ॥

४०२९. स्त्रिया धन वा [पं. बहु खोटें । नागविले०.] हें खोटें । नागवले मोठे मोठे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि सांडा दोनी । सुख पावाल निदानीं ॥ ध्रु ॥ सर्वदुःखासी कारण । हीं च दोन्हीचीं [पं. दोन्ही च प्रमाण.] प्रमाण ॥ २ ॥ आशा सर्वस्वें सांडावी । तेणें निजपदवी पावावी ॥ ३ ॥ देह लोभें नाडला ॥ घाला यमाचा पडला ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे निरापेक्षा । कांहीं न धरावी अपेक्षा ॥ ५ ॥

४०३०. जेंजें [दे. त. होआवें.] व्हावें संकल्पें । तें चि पुण्य होय पाप ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कारण तें मनापासीं । मेळविल्या मिळे रसीं ॥ ध्रु ॥ सांडी मांडी हाली चाली । राहे तरि भली बोली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सार । नांव जीवनाचे सागर ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४०३१. ओले मातीचा भरवसा । कां रे धरिशी मानसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे चिरीव चांगले । वृद्धपणीं सरक्या जाले ॥ ध्रु ॥ नाक सरळ चांगलें । येउन [दे. हनटी. पं. हानुवटी.] हनवटी लागलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें नाहीं । तंव [पं. तंवरी लाभ विचारी कांहीं.] हरिला भज रे कांहीं ॥ ३ ॥

४०३२. तुह्मां सांगतों कलयुगा फळ । पुढें होइल ब्रह्मगोळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां ह्मणतील कंटक । ऐसा पाडिती दंडक ॥ ध्रु ॥ स्त्रिया [पं. 'स्त्रिया'० याच्या पूर्वी पुढील कडवें जास्त आहे:– 'भक्ति भाविका उच्छेद । शब्दज्ञानें करिती छंद ॥'.] पूजुनि सरे देती । भलते स्त्रियेसि भलते जाती ॥ २ ॥ श्रेष्ठ वर्ण वेदविद्वांस । अंगीकारी [पं. अंगीकारिति.] मद्यमांस ॥ ३ ॥ चारी वर्ण अठरा याती । कवळ करिती एक पंक्ती ॥ ४ ॥ ह्मणती अंबेचा क्रीडाकल्लोळ । शिवरूप प्राणी सकळ ॥ ५ ॥ ऐसें होइल [दे. त. होल.] शकुन देतों । अगोदर सांगुन जातों ॥ ६ ॥ तुका सद्‌गुरुदास्य करी । सिद्धि पाणी वाहे घरीं ॥ ७ ॥

४०३३. त्या हरिदासांची भेटी घेतां । नर्का उभयतासी [त. जाणें.] जातां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माते परीस थोरी कथा । भाड घेतां न लाजे ॥ ध्रु ॥ देतां घेतां नरकवासी । उभयतांसी रवरव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नरकगावां । जाती हांवा धरोनि ॥ ३ ॥

४०३४. देव [पं. 'गावा' नाहीं.] गावा ध्यावा ऐसें जालें । परदेशी नाहीं [पं. उगवले.] उगलें । वडील [पं. 'आणि' नाहीं.] आणि धाकुलें । नाहीं ऐसें जालें दुसरें तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं लागत मुळीहूनि । सुहृदजन आणि जननी । [दे. लावल्या.] लागल्या लागें त्यागें सांडूनि । लोभीये मांडणी संयोगाची ॥ ध्रु ॥ शिव [त. जीव.] [पं. वाढला.] बाटला जीवदशे । बहुत ओतत आलें ठसें । हीन जालें भूषणाचें इच्छे । निवडती कैसे गुणागुण ॥ २ ॥ [पं. 'आतां हे' हें कडवें नाहीं.] आतां हे [त. उतांश.] हुतांश तों बरें । अवघे एक च मोहरें । पिटिलियाविण नव्हे खरें । निवडे बरें जातिशुद्ध ॥ ३ ॥ तुका उतावेळ याजसाटीं । आहे तें निवेदीन पोटीं । आवडी द्यावी जी येथें लाटी । तुझी जगजेठी कीर्ती [पं. वाखाणी.] वाखाणीन ॥ ४ ॥

४०३५. भोगी जाला त्याग । गीती गातां पांडुरंग । इंद्रियांचा लाग । आह्मांवरूनि चुकला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करुनि ठेविलों निश्चळ । भय नाहीं [दे. मळमळ.] तळमळ । घेतला सकळ । अवघा भार विठ्ठलें ॥ ध्रु ॥ तळीं पक्षिणीचे परी । नखें चोंची चारा घरी । आणुनियां घरीं । मुखीं घाली बाळका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ये [त. पं. 'ये' नाहीं.] आवडी । आह्मीं पांयीं दिली बुडी । आहे तेथें जोडी । [दे. त. जन्मांतरीं च ठेवणें.] जन्मांतरींचें ठेवणें ॥ ३ ॥

४०३६. कुंकावाची ठेवाठेवी । बोडकादेवी काशाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दिवस गमा भरा पोट । [त. कोणे.] कां गे [दे. नेटनेटावा.] नट नटावा ॥ ध्रु ॥ दिमाख हा कोणां दावा । लटकी जीवा चरफड ॥ २ ॥ तुका ह्मणे झोंडगीं हो । फुंदा कां हो कोरडी ॥ ३ ॥

४०३७. तुझें प्रेम माझ्या हृदयीं आवडी । चरण न सोडीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कायसा [दे. सिनासि थोरिवां कारणें. त. सिणावें थोरिवा कारणें. पं. सिणविसी थोडिवा कारणें ।.] सिणविसी थोरिवाकारणें । काय तुझें उणें होइल देवा ॥ ध्रु ॥ चातकाची चिंता हरली जळधरें । काय त्याचें सरे थोरपण ॥ २ ॥ चंद्र चकोरांचा पुरवी सोहळा । काय त्याची कळा न्यून होय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज अनाथा सांभाळीं । हृदयकमळीं स्थिर राहें ॥ ४ ॥

४०३८. आह्मी आइते जेवणार । न लगे सोसावे डोंगर । सुखाचा वेव्हार । तेणें चि वाढलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवा जोडला मिरासी । ठाव जाला पायांपासी । नव्हे आणिकांसी । रीघ तेथें [त. जावया. पं. व्हावया.] यावया ॥

विषयानुक्रम

ध्रु ॥ बळी दिला जीवभाव । नेणें आणिकांचें नांव । धरिला एक [पं. एकविध.] भाव । [पं. तो चि.] तो विश्वास फळला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालों बळी । आह्मी निकट जवळी । बोलिलों तें पाळीं । वचन स्वामी आमचें ॥ ३ ॥

४०३९. न लगावी दिठी । माझी तुझे मुखवटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आधीं पाउलें पाउलें । ते मी पाहेन तें भलें ॥ ध्रु ॥ देईन हे काया । वरि सांडणें सांडाया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । बहु आवडसी जीवा ॥ ३ ॥

४०४०. कोण आमची योगतपें । करूं बापें जाणावीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गीत संतसंगें गाऊं । उभीं ठाऊं जागरणीं ॥ ध्रु ॥ आमुचा तो नव्हे लाग । करूं त्याग जावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे इंद्रियांसी । ये चि रसीं रंगवूं ॥ ३ ॥

४०४१. नाम तारक भवसिंधु । विठ्ठल तारक भवसिंधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामधारक तया अरि मित्रु । समता त्यागुनियां क्रोधु ॥ ध्रु ॥ नामधारक तया । कदापि न घडे विषयाचा बाधु ॥ २ ॥ ज्या नामें तरले शुकादिक । नारद संत मुनिजन साधु ॥ ३ ॥ जाणूनियां जे नसरें । ते नेणति जैसा गज अंधु ॥ ४ ॥ सहज तुकया । नाम चि जपतां स्वरुपीं वेधु ॥ ५ ॥

४०४२. आह्मां वैष्णवांचा कुळधर्म कुळींचा । विश्वास नामाचा एका भावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरी च हरिचेदास [पं. भक्त.] ह्मणवितां श्लाघीजे । निर्वासना कीजे चित्त आधी ॥ ध्रु ॥ गाऊं नाचूं प्रेमें आनंदें कीर्तनीं । भुक्ति मुक्ति दोन्ही न [त. मागों.] मगों तुज ॥ २ ॥ तुका [पं. 'तुका ह्मणे' याच्या पूर्वी 'सगुणीं निर्गुणीं एक चि आवडी । चित्तें दिली बुडी चिदानंदी ॥ वृत्तिसहित मन बुडे प्रेमडोहीं । नाठवती देहीं देहभाव ॥' हीं दोन कडवीं नवीन आहेत व 'तुका ह्मणे' याच्या बद्दल 'नामा ह्मणे' असें आहे.] ह्मणे देवा ऐसी यांची सेवा । द्यावी जी केशवा जन्मोजन्मीं ॥ ३ ॥

४०४३. पावलों हा देह [पं. ०टाळि न्यायें] कागतालिन्यायें । न घडे उपायें घडों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां माझीं खंडीं देह देहांतरें । अभय दातारें देऊनियां ॥ ध्रु ॥ अंधळ्याचे पाठीं धनाची चरवी । अघटित तेंवि घडों आलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे योग घडला बरवा । आतां कास देवा न सोडीं मी ॥ ३ ॥

४०४४. कळे परि न सुटे गांठी । जालें पोटीं कुपथ्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अहंकाराचें आंदणें जीव । राहे कींव केली ते ॥ ध्रु ॥ हेंकडाची एकी च वोढी । ते ही खोडी सांगती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगों किती । कांहीं चित्तीं न राहे ॥ ३ ॥

४०४५. सांडावी हे भीड अधमाचे चाळे । [दे. त. मद्यपीर.] मद्यपी बरळे भलत्या छंदें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे तंव तुह्मी नाहीं जी दिसत । कां हें अनुचित [पं. वदलेती.] वदलेत ॥ ध्रु ॥ फांटा [पं. आला.] जाला त्यासी नाहीं वोढा वारा । वेरसा चि खरा [पं. हा तो.] हाटो गुण ॥ २ ॥ [त. तुका ह्मणे ज्याच्या बापा नाहीं ताळा ।.] तुका ह्मणे नाहीं ज्याच्या बापा ताळा । तो देखे विटाळा संतां अंगीं ॥ ३ ॥

४०४६. आवडे हें रूप गोजिरें सगुण । पाहातां लोचन [पं. हें मन.] [दे. सुखावलें.] सुखावले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दृष्टीपुढें ऐसा चि तूं राहीं । जों मी तुज पाहें पांडुरंगा [पं. वेळोवेळां.] ॥ ध्रु ॥ लाचावलें मन लागलीसे गोडी । तें जीवें न सोडीं ऐसें जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी केली जे लडिवाळी । पुरवावी आळी मायबापें ॥ ३ ॥

४०४७. तिळ एक अर्ध राई । सीतबुंद [पं. सीतबिंदु.] पावे काई । तया सुखा नाहीं । अंतपार पाहतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी करा लाहो । नका मागें पुढें पाहों । अवघ्यामध्यें आहों । [पं. अवघे साव चित्त जों. दे. त. सावचित्त तों.]

विषयानुक्रम

अवघे सावचित्त तों ॥ ध्रु० ॥ तीर्थें न येती तुळणी । आजिया सुखाची धणी । जे कासी गयेहुनी । जीं आगळीं असती ॥ २ ॥ येथें धरी लाज । वर्णा अभिमान काज । नाडला सहज । तुका ह्मणे तो येथें ॥ ३ ॥

४०४८. विठोबाचें नाम ज्याचे मुखीं नित्य । त्या देखिल्या पतित [दे. उद्धरिलि.] उद्धरती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठ्ठलविठ्ठल भावें ह्मणे वाचे । तरी तो काळाचे दांत ठेंसी [पं. टेचि.] ॥ ध्रु० ॥ [पं. बहुता.] बहुत तारिले सांगों किती आतां । ऐसा कोणी दाता दुजा नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे म्यां ही ऐकोनियां कीर्ती । धरिला एकांतीं हृदयामाजीं ॥ ३ ॥

४०४९. भोळे भक्त [दे. त. भक्तिभाव.] भाव धरिती मानसीं । [पं. तया.] त्यासी हृषीकेशी जवळी च ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाव नाहीं मनीं अभाविक सदा । त्याचिया मी खेदा काय सांगों ॥ ध्रु० ॥ [पं. गणिकेसारिखी.] गणिकेसारिकीं नामें उद्धरिलीं । सज्ञानें पडिलीं खटाटोपीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय शुद्ध माझी जाति । थोर केली ख्याती हरिनामें ॥ ३ ॥

४०५०. आड पडे काडी । तरि ते [पं. बहु पाणी कोंडी] बहुत पाणी खोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. ऐसी दुर्जनाची संगती ।.] दुर्जनाचे संगती । बहुतांचे घात होती ॥ ध्रु० ॥ एक पडे मासी । तरी ते बहु अन्न नासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रांड । ऐसी कां ते व्याली भांड ॥ ३ ॥

४०५१. पंढरीचें [पं. "बा" नाहीं.] बा भूत मोटें । आल्या गेल्या झडपी [त. नेटें.] वाटे ॥ १ ॥ तेथें [पं. 'तेथें जाऊं नका०' या कडव्याच्या पूर्वी 'बहु खेचरीचे रान । जातां वेडें होय मना ॥' हें कडवें अधिक आहे.] जाऊं नका कोणी । गेले नाहीं आले परतोनि ॥ २ ॥ तुका पंढरीसी गेला । पुन्हा जन्मा नाहीं आला ॥ ३ ॥

४०५२. बरवे दुकांनीं बैसावें । श्रवण मनन असावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. सारासाराचीं.] सारअसाराचीं पोतीं । ग्राहिक पाहोनि [पं. "करा रितीं" याबद्दल "करीसी".] करा रितीं ॥ ध्रु० ॥ उगे चि [दे. पं. फुगों. त. फुगऊं.] फुगवूं नका गाल । पूर्ण सांठवावा माल ॥ २ ॥ सत्य तराजू पैं धरा । नका कृत्रिम [दे. त. कुडत्रिम.] विकरा ॥ ३ ॥ तुका जाला वाणी । चुकवुनि चौऱ्यासीच्या खाणी ॥ ४ ॥

४०५३. काय करूं आतां या मना । न संडी विषयांची [पं. विषयवासना.] वासना । प्रार्थितां ही राहेना । आदरें पतना नेऊं पाहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां धांवें [दे. त. धांवधावें.] धावें गा श्रीहरी । गेलों वांयां नाहीं तरी । न दिसे कोणी आबरी । आणीक दुजा तयासी ॥ ध्रु० ॥ न राहे एके ठायीं एकी घडी । चित्त तडतडा तोडी । [त. भरले विषयांचे वोढीं । देऊं पाहे बुडी भवडोहीं ॥ दे. घालूं पाहे बा हे बुडि । या भवडोहीं.] भरलें विषयभोवडीं । घालूं पाहे उडी भवडोहीं ॥ २ ॥ आशा तृष्णा कल्पना [पं. पापाणी.] पापिणी । घात मांडला माझा यांणीं । तुका ह्मणे चक्रपाणी । काय अजोनि पाहातोसी ॥ ३ ॥

४०५४. पाषाण परिस भूमि जांबूनद [पं. त. जांबुनंद.] । वंशाचा संबंध घातयाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोनियाची पुरी समुद्राचा वेढा । समुदाय [पं. रोकडा.] गाढा राक्षसांचा ॥ ध्रु० ॥ ऐसी सहस्र त्या सुंदरा कामिनी । माजी [पं. मुख्य राणी.] मुखरणी मंदोदरी ॥ २ ॥ पुत्रपौत्राचा लेखा कोण करी । मुख्य पुत्र हरी इंद्रा आणी ॥ ३ ॥ चौदा चौकडिया आयुष्यगणना । बंधुवर्ग जाणा कुंभकर्ण ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ज्याचे देव बांदवडी । सांगातें कवडी गेली नाहीं ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४०५५. पापाचीं संचितें देहासी दंडणा [दे. दंडण.] । तुज नारायणा बोल नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पेरी कडू जिरें मागे अमृतफळें [त. अमतफळ । आर्की वृक्षा केळ०. दे. अमृतफळ । आर्का वृक्षफळें०.] । अर्का वृक्षा केळें कैंसीं येती ॥ छ ॥ सुख अथवा दुःख भोग हा [दे. त. हो देहेचा.] देहाचा । नास हा ज्ञानाचा न [पं. करूं नये.] करावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां देवा कां रुसावें । मनासी पुसावें काय केलें ॥ ३ ॥

४०५६. लाभ पुढें करी । घात नारायण वारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी भक्ताची माउली । करी कृपेची साउली ॥ छ ॥ माय वाळकासी । जीव भाव वेची तैसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाड । नाहीं शरणागता आड ॥ ३ ॥

४०५७. आपुलेंसें करुनी घ्यावें । आश्वासावें [त. नाभीसी.] नाभींसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि धरिले पाय । आवो माय विठ्ठले ॥ छ ॥ [त. वाढविली हे तळमळ चित्ता.] कळलासे सीण [दे. सीन चिंता.] चित्ता । शम आतां करावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवीं वसें । मज नसें वेगळा [दे. त. वेगळे.] ॥ ३ ॥

४०५८. तुजविण कांहीं । स्थिर राहे ऐसें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळों आलें बहुता रीती । पांडुरंगा माझ्या चित्तीं ॥ छ ॥ मोकलिली आस । सर्वभावें जालों दास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं चि खरा । येर [पं. येका उगा०.] वाउगा पसारा ॥ ३ ॥

४०५९. खोंकरी [दे. आधन. पं. आंधण.] आधण होय पाकसिद्धि । हें तों घडों कधीं शके चि ना ॥ १ ॥ खापराचे अंगीं घासितां परिस । न पालटे कीस काढिलिया ॥ २ ॥ पालथे घागरी रिचवितां जळ । तुका ह्मणे खळ तैसे कथे ॥ ३ ॥

४०६०. नागलें देखोनि चांगलें बोले । आपुलें वेचूनि त्याजपुढें खुले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अधमाचे ओंगळ गुण । उचित नेणें तो धर्म कोण ॥ छ ॥ आर्तभूता न [दे. घली.] घाली पाण्याचा चुळ । न [पं. न मागत्यास देई साकर गुळ.] मागे त्यासी घाली साखर गुळ ॥ २ ॥ [पं. 'एकासी आड०' याच्या आधीं पुढचें कडवें 'एकासी धड' हें आहे; आणि 'एकासी आड' हें कडवें 'येका देखोनी लपवी भाकरी । येकासी आड पडोनीं हो करी ।' असें आहे.] एकासी आड पडोनि होंकरी । एकासी देखोनि लपवी भाकरी ॥ ३ ॥ एकासी धड न बोले वाचा । एकासी ह्मणे मी [पं. तुमच्या बंदीचा.] तुझे बांदीचा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ते [पं. गावपशु.] गाढवपशु । लाभेंविण केला आयुष्यनाशु ॥ ५ ॥

४०६१. पिंडपोषकाच्या [पं. पोसकाच्या. दे. त. पोशकाच्या.] जळो ज्ञानगोष्टी । झणी दृष्टिभेटी न हो त्याची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं संतचिन्ह उमटलें अंगीं । उपदेशालागीं पात्र जाला ॥ छ ॥ पोहों नेणे [दे. नये.] कासे लावितो आणिका । ह्मणावें त्या मूर्खा काय [पं. ऐसें] आतां ॥ २ ॥ सिणलें तें गेलें सिणलियापासीं । जाली त्या दोघांसी एक गति ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. देवा अहो.] अहो देवा दिनानाथा । [पं. दर्शन मागुता नको०.] दरुषण आतां नको त्याचें ॥ ४ ॥

४०६२. संतचिन्हें लेऊनि अंगीं । भूषण मिरविती जगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पडिलें दुःखाचे सागरीं । वहावले ते [पं. 'ते' नाहीं.] भवपुरीं ॥ छ ॥ कामक्रोधलोभ चित्तीं । [पं. वरी दाविती.] वरिवरि दाविती विरक्ती ॥ २ ॥ आशापाशीं बांधोनि चित्त । ह्मणती [पं. आह्मी जालों.] जालों आह्मी मुक्त ॥ ३ ॥ त्यांचे लागले संगती । जाली [पं. त्यांची.] त्यांसी ते चि गति ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे शब्दज्ञानें । जग नाडियेलें तेणें ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४०६३. दोष करूनि आह्मी पतित सिद्ध जालों । पावन मागों आलों ब्रीद तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां पतिता तारावें कीं ब्रीद हें [पं. तं. 'हे' नाहीं.] सोडावें । यांत जें पुरवे तें चि सांगा ॥ ध्रु. ॥ उद्धार तुमच्यानें नव्हे हो [पं. तो.] श्रीहरि । सोडा झडकरी ब्रीद आतां ॥ २ ॥ तें ब्रीद घेऊनी हिंडों दारोदारीं । सांगूं [पं. तुझी हरि कीर्ति जगा.] तुझी कीर्ती रे पांडुरंगा ॥ ३ ॥ देवें हारविलें ब्रीद हें सोडिलें । पतितें जिंकिलें आह्मीं देवा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं [पं. उठों.] उठलों दैन्यवरि । विचारा श्रीहरी तुह्मी आतां ॥ ५ ॥

४०६४. राम कृष्ण ऐसीं [पं. उच्चारीन.] उच्चारितां नामें । नाचेन मी प्रेमें संतांपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय घडेल तें घडो ये [पं. या सेवटीं.] सेवटीं । लाभ [पं. आणि.] हाणी तुटी देव जाणे ॥ ध्रु. ॥ चिंता मोह आशा ठेवुनि [पं. ठेवीन.] निराळी । देईन हा बळी जीव पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं उरों नेदीं उरी । सांडीन हे थोरी ओवाळोनी ॥ ३ ॥

४०६५. देव धरी नाना [पं. सोंग.] सोंगें । नाम श्रेष्ठ पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो हा गवळियाचे घरीं । नाम सारितो मुरारि ॥ ध्रु. ॥ धन्य [पं. यशोदा प्रारब्ध.] यशोदेचें प्रारब्ध । नाचे अंगणीं गोविंद ॥ २ ॥ ऐशीं [दे. ऐशा.] भक्तांसाटीं देवें । नाना धरियेलीं नांवें ॥ ३ ॥ होय दासांचा जो दास । तुका ह्मणे विठ्ठलास ॥ ४ ॥

४०६६. आइत्या [पं. भागाधीन व्हावें । कोणें घ्यावें मस्तकीं ॥.] भाग्या धणी व्हावें । केणें [दे. केनें.] घ्यावें न सरे तें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केणें [दे. केनें.] [दे. आहे.] आलें पंढरपुरीं [पं. पंढरपुरा.] । उधाराचें लाभीक ॥ ध्रु. ॥ बाखराची करुनी रीती । भरा पोतीं लवलाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतांपाडें । करूं पुढें वाखती ॥ ३ ॥

४०६७. जन्मोजन्मीं दास । व्हावें हे [पं. 'हे' नाहीं.] चि माझी आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचा वारकरी । वारी चुकों नेदीं हरी ॥ ध्रु. ॥ संतसमागम । अंगीं स्थिरावलें [दे. त. थिरावलें.] प्रेम ॥ २ ॥ स्नान चंद्रभागे । तुका ह्मणे हें चि मागें ॥ ३ ॥

४०६८. कांगा कोणी न ह्मणे पंढरीची आई । बोलाविते पाहीं चाल नेटें ॥ १ ॥ तेव्हां माझ्या मना होइल [पं. होय.] समाधान । [पं. जाय.] जाइल सर्व शीण जन्मांतरिंचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी होशील [पं. होईल.] माउली । वोरसोनि घाली प्रेमपान्हा ॥ ३ ॥

४०६९. वेद [दे. त. अनंता.] अनंत बोलिला । अर्थ इतका चि साधिला [दे. त. शोधिला.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विठोबासी [पं. विठोबाला.] शरण जावें । निजनिष्ठा [दे. निजनिष्ट.] नाम गावें ॥ ध्रु. ॥ सकळशास्त्रांचा विचार । अंतीं इतका चि निर्धार ॥ २ ॥ अठरापुराणीं सिद्धांत । तुका ह्मणे हा चि हेत [त. होत.] ॥ ३ ॥

४०७०. मायेचा मारिला अंगीं नाहीं घाव । दुःखें तरी लव धडधडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लभे हा काळ [पं. कळ.] न सुटे हातींचा । न बोलवे वाचा खोडावली [पं. वेडावली.] ॥ ध्रु. ॥ न पवे धांवणें न [पं. न लपवे चि लाग । न लगे च माग०.] पवे चि लाग । [पं. न लपवे चि लाग । न लगे च माग०.] न चलती माग धरावया ॥ २ ॥ भेणें तरि अंगा लावियेल्या राखा । [पं. तरी यासी.] परी त्यासी वाखा करीतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेदी हाका मारूं देवा । लोकापाठीं हेवा लागलासे ॥ ४ ॥

४०७१. धिग तो दुर्जन नाहीं भूतदया । व्यर्थ तया माया प्रसवली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कठिण हृदय तया चांडाळाचें । जो [त. दे. 'जो' नाहीं.] नेणे [त. नेणे चि पराचें.] पराचें दुःख कांहीं ॥ ध्रु. ॥ आपुला हा प्राण तैसे सकळ

लोक । न करी विवेक पशु जैसा [त. हीण. पं. कांहीं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. सुख कापीतसे गळा ।.] सुखें कापीतसे गळे । आंपुलिया वेळे [पं. वेळा.] रडतसे ॥ ३ ॥

४०७२. गरुडावरि बैसोनि येतो जगजेठी । त्याचे चरणीं मिठी घालूं चला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सावळें रूपडें देखिलें लोचनीं । शंख चक्र दोन्ही शोभताहे ॥ छ ॥ पीतांबर झळके हे चि त्याची खूण । वाकी रुणझुण करिताती ॥ २ ॥ गरुडाचा चपेटा येत असे नेटें । कस्तुरीमळवट शोभताहे ॥ ३ ॥ [पं. पद.] पदक एकावळी शोभताहे कंठीं । तुका ह्मणे मिठी घालूं चला ॥ ४ ॥

४०७३. नाहीं पाक होत उफराटे चाली । बोलिली ते केली व्हावी नीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं मानूं येत वांजटाचे [पं. वाजटाचे.] बोल । कोरडे च फोल चवी नाहीं ॥ छ ॥ [पं. तरुवरामधीं कोटें० । चावाटा०.] तरुवरा आधीं कोठें आहे फळ । चावटा बरळ ह्मणा त्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती [पं. ठकिली तातडी ।.] ठकलीं बापुडीं । गव्हा [पं. नाहीं.] आहे गोडी मांडे पुऱ्या ॥ ३ ॥

४०७४. जाली हरिकथा रंग वोरसला । उचितासी आला पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. वाटीता.] वांटितो हें प्रेम उचिताचा दाता । घेईं रे तूं आतां धणीवरि ॥ छ ॥ प्रेम देऊनियां अवघीं सुखीं केलीं । [दे. त. जें.] जीं होतीं रंगलीं [त. वीठली रंगलीं तीं.] विटलीं तीं ॥ २ ॥ तुकें हें दुर्बळ देखियलें संतीं । ह्मणउनि पुढती आणियेलें ॥ ३ ॥

४०७५. संकल्पिला तुज [पं. सकळ देहभाव.] सकळ ही भाव । कोण एक ठाव उरला तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियव्यापार जेंजें कांहीं कर्म । [पं. सुख दुःख धर्म०.] करितों ते धर्म सकळ तुझे ॥ छ ॥ माझें हित फार लागला विचार । तुज सर्व भार चालवणें ॥ २ ॥ जो कांहीं लौकिक करिसी तो तुझा । अपमान पूजा कांहींतरि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी तों राहिलों निश्चिंत [पं. निश्चित.] । तुज कळे हित तैसें करीं ॥ ४ ॥

४०७६. भय नाहीं भेव । अनुतापीं नव्हतां जीव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें देवाची तळमळ । तेथें काशाचा विटाळ ॥ छ ॥ उच्चारितां दोष । नाहीं उरों देत लेश ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त [पं. चित्ता । होय आवडी मिश्रिता ॥.] । होय आवडी मिश्रित ॥ ३ ॥

४०७७. ध्यानीं ध्यातां पंढरिराया । [पं. मनेसहित.] मनासहित पालटे काया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें बोला कैची उरी । माझें मीपण जाला हरि ॥ छ ॥ चित्तचैतन्यीं पडतां मिठी । दिसे हरिरूप अवघी सृष्टि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगों काय । एकाएकीं हरिवृत्तिमय ॥ ३ ॥

४०७८. कोणा ही केंडावें [पं. केडाव.] हा आह्मां अधर्म । जोजो पावे श्रम तोतो देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि चित्ता सिकविलें वोजें । आतां हें चि दुजें न बोलावें ॥ छ ॥ [पं. बोलविले जरी परउपकारे.] हालविलें जरि परउपकारें । जिव्हे पाप खरें उपाधीचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीव प्रारब्धा आधीन । कोण वाहे सीण करुणा शोभे ॥ ३ ॥

४०७९. देव तिळीं आला । गोडें [दे. गोडगोड.] गोड जीव धाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साधला हा पर्वकाळ । गेला अंतरींचा मळ ॥ छ ॥ पापपुण्य गेलें । एका स्नानें चि खुंटेलें [पं. खंडलें.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे वाणी । शुद्ध जनार्दनीं [पं. 'जनीं' नाहीं.] जनीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४०८०. काय उणें मज पांडुरंगा पायीं । रिद्धिसिद्धि ठायीं वोळगती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण पाहे सुखा नासिवंताकडे । तृष्णेचें बापुडें [दे. नहों.] नव्हों आह्मी ॥ ध्रु. ॥ [पं. सर्व सुखें.] स्वर्गसुखें आह्मीं केलीं पावटणी । पापपुण्यें दोन्ही उलंडिलीं [पं. उडविलीं.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घरीं आणिलें वैकुंठ । वसविली पेठ वैष्णवांची ॥ ३ ॥

४०८१. माझें मागणें तें किती । दाता [दे. लक्ष्मीचा.] लक्षुमीचा पति ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तान्हेल्यानें पीतां पाणी । तेणें [पं. तेव्हां.] गंगा नव्हे उणी ॥ ध्रु. ॥ कल्पतरुं जाला देता [पं. दाता.] । तेथें पोटाचा मागता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संतां [त. सतंत.] ध्यातां । परब्रह्म आलें हाता ॥ ३ ॥

४०८२. अर्भकाचे साटीं । पंतें हातीं धरिली पाटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे संत जगीं । क्रिया करुनी दाविती अंगीं ॥ ध्रु. ॥ बालकाचे चाली । माता जाणुनि पाउल घाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाव । जनासाटीं उदकीं ठाव ॥ ३ ॥

४०८३. [पं. जन्मोजन्मीचें संचित.] जन्मोजन्मींची संगत । भेटी जाली अकस्मात ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां सोडितां सुटेना । तंतु प्रीतीचा तुटेना ॥ ध्रु. ॥ माझें चित्त तुझ्या पायां । मिठी पडिली पंढरिराया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतीं । तुझी माझी एक [पं. ज्योति.] गति ॥ ३ ॥

४०८४. सांग पांडुरंगा मज हा उपाव । जेणें तुझे पाव आतुडति ॥ १ ॥ न कळे हा निर्धार [त. पार.] ब्रह्मादिकां पार । कायसा विचार माझा तेथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां धरुनियां धीर । राहूं कोठवर मायबापा ॥ ३ ॥

४०८५. काय फार जरी जालों मी शाहाणा । तरी नारायणा नातुडसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय [त. काय जालों जरी. पं. काय जाले तरी.] जालें जरी मानी मज जन । परि नातुडति चरण तुझे देवा ॥ ध्रु. ॥ काय [त. जालों जरी०. पं. जालों तरी.] जालें जरी जालों उदासीन । [पं. तरी.] परि वर्म भिन्न तुझें देवा ॥ २ ॥ काय [पं. जालों तरी.] जालें जरी केले म्यां सायास । ह्मणवितों दास भक्त तुझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज दाविल्यावांचून । तुझें वर्म कोण जाणे देवा ॥ ४ ॥

४०८६. जातां पंढरीच्या मार्गें । काय वर्णूं सुखा मग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घडे लाभ लक्षकोटि । परब्रह्मीं होइल भेटी ॥ ध्रु. ॥ नाम गर्जत येती संत । त्यांच्या [पं. दर्शनें चि मुक्त.] दर्शनें होईजे मुक्त ॥ २ ॥ जो अलक्ष्य ब्रह्मादिकां । आला संनिध ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

४०८७. [दे. 'सारासार०' हें कडवें नाहीं.] सारासार विचार करा उठाउठी । नाम धरा कंठीं विठोबाचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयाच्या चिंतनें [पं. निरसेल० । तराल दुर्घट०.] निरसलें संकट । तरलों दुर्घट भवसिंधु ॥ ध्रु. ॥ जन्मोनियां कुळीं वाचे स्मरे राम । धरी हा चि नेम अहिर्निशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोटी कुळें तीं पुनीत । भावें गातां गीत विठोबाचे ॥ ३ ॥

४०८८. [पं. द्रव्य.] मोल घेऊनियां कथा जरी करीं । तरी भंगो हरी देह माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझी कथा करा ऐसें ह्मणें कोणा । [पं. तरी नारायणा जिव्हा झडो ।.] तरी झडो जाणा जिंव्हा माझी ॥ ध्रु. ॥ साह्य तूं जालासी काय उणें तुपें । आणीक भूतांपें काय [पं. पांगों.] मागों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व सिद्धि तुझे पायीं । तूं माझा गोसावी पांडुरंगा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४०८९. जरि हा हो कृपा करिल नारायण । तरी हें चि ज्ञान ब्रह्म होय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठोनियां कांहीं न लगे आणावें । न लगे कोठें जावें तरावया ॥ ध्रु. ॥ जरी देव कांहीं धरिल पैं चित्तीं । तरि हे चि होती दिव्य [पं. वस्तु.] चक्षु ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव दावील आपणा । तरि जीवपणा ठाव नाहीं ॥ ३ ॥

४०९०. पांडुरंगा कृपाळुवा दयावंता । धरिसील सत्ता सकळ ही ॥ १ ॥ कां जी आह्मांवरी आणिकांची सत्ता । [पं. तु होसी.] तुह्मासी असतां जवळिक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पायीं केलें निवेदन । उचित हें दान करीं आतां ॥ ३ ॥

४०९१. रात्री दिवस आह्मां युद्धाचा प्रसंग । अंतर्बाह्य जग आणि मन ॥ १ ॥ जीवा ही आगोज पडती आघात । येऊनियां नित्य [पं. नित्या नित्य वारु ।.] नित्य करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझ्या नामाचिया बळें । अवघीयांचें काळें केलें तोंड ॥ ३ ॥

४०९२. होइन खडे गोटे । चरणरज साने मोठे । पंढरीचे वाटे । संतचरणीं लागेन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. आणि.] आणीक काय दुजें । [पं. मी मागेन तुजपासी ।.] म्या मागणें तुजपासीं । [पं. आठवितों सुख.] अविट तें सुख । भय नास नाहीं ज्यासी ॥ ध्रु. ॥ होइन मोचे वाहणा । पायीं [त. सकळ.] सकळां संतजनां । मांजर [दे. पं. शुकर.] सुकर सुणा । जवळी शेष घ्यावया ॥ २ ॥ सांडोवा पायरी । वाहळ बावी गंगातिरी । होइन तयावरी । संतसज्जन चालती ॥ ३ ॥ [त. लागेन.] लागें संतां पांयीं । ऐसा ठेवीं [दे. त. भलता.] भलते ठायीं । तुका ह्मणे देईं । धाक नाहीं जन्माचा ॥ ४ ॥

४०९३. माझिया जीवाचा [पं. मनाचा.] मज निरधार । [पं. 'न करीं॰' व 'आपुलें कारण॰' हे दोन चरण नाहींत.] न करीं उत्तर जनासवें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें कारण साधों जी विचार । करावा हा धीर धरूनियां ॥ ध्रु. ॥ काय कराविया आणिका [पं. आणिकाच्या युक्ति.] या युक्ति । काय नव्हे भक्ति विठोबाची ॥ २ ॥ एक पुढें गेले वाट दावूनियां । मारग तो वांयां कोण सांडी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझी विठोबासी चिंता । भेईना सर्वथा न घडे तें ॥ ४ ॥

४०९४. [त. कासया होआवें. दे. कासया व्हावें.] कासयासी व्हावें जीतांचि मुक्त । सांडुनियां थीत [दे. पं. थीतें.] प्रेमसुख ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वैष्णवांचा दास जाला नारायण । काय त्या मिळोन [पं. असों सुखी ।.] असे काम ॥ ध्रु. ॥ काय त्या गांठीचें पडलें सुटोन । उगला [पं. उगेचि बैसोन धीर धरूं ।.] चि बैसोन धीरु धरीं ॥ २ ॥ सुख आह्मांसाटीं केलें हें निर्माण । निर्दैव तो कोण हाणे लाता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज न लगे [दे. त. पं. सायोज्यता.] सायुज्यता । राहेन या संतां समागमें ॥ ४ ॥

४०९५. आवडे पंढरी भीमा पांडुरंग । चंद्रभागा लिंग पुंडलीक [दे. पांडुरंग.] ॥ १ ॥ कामधेनु कल्पतरु चिंतामणी । आवडीची धणी पुरवीती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जीवा थोर जालें सुख । नाठवे हे भूक तान कांहीं ॥ ३ ॥

४०९६. [त. लाड.] लाडें भाकितों करुणा । तूं रे उदाराचा राणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिसी आमुचा सांभाळ । तूं रे माउली स्नेहाळ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं चिंता रे आह्मांसी । तूं चि भार चालविसी ॥ २ ॥ आह्मी जालों उदासीन । तूं चि करिसी जतन ॥ ३ ॥ आह्मां नाहीं जीवनास [पं. जीवानास.] । तूं चि पुरविसी [पं. आस.] घास ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भलते सवें । जातां मागें मागें धांवे ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४०९७. आह्मां हें सकळ । तुझ्या पायांचें चि बळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करूं अमृताचें पान । दुजें नेणों कांहीं आन ॥ ध्रु. ॥ जयाचा जो भोग । सुख दुःख पीडा रोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुझे पायीं माझा ठेवा ॥ ३ ॥

४०९८. प्रपंच परमार्थ [पं. संपादिन.] संपादोनि दोन्ही । एक ही निदानीं न [पं. नव्हे त्यासी.] घडे त्यासी ॥ १ ॥ दोहीं पेंवावरी ठेवू जातां हात । शेवटीं [पं. होय.] अपघात शरीराचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. त्यासी.] तया दोहींकडे धका । शेवटीं तो नरकामाजी पडे ॥ ३ ॥

४०९९. संसारा आलिया एक सुख आहे । आठवावे पाय विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येणें होय सर्व संसार सुखाचा । न लगे दुःखाचा लेश कांहीं ॥ ध्रु. ॥ घेईल तयासी सोपें आहे सुख । बोलियेलें मुखें नारायण ॥ २ ॥ सांगितली सोय करुणासागरें । तुह्मां कांहो बरें न वाटतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तेणें उपकार केला । भोळ्या भाविकाला तरावया ॥ ४ ॥

४१००. आह्मां भय धाक कोणाचा रे पाहें । काळ मशक काय मानवं हे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मांसी ते काय चिंता या पोटाची । माउली आमुची पांडुरंग ॥ ध्रु. ॥ काय करावी हे कोणाची मान्यता । करितां अनंता कोण वारी ॥ २ ॥ नाहीं शीण आह्मां जालें कवतुक । पुनीत हे लोक करावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खातों आनंदाचे लाडू । नका चरफडूं घ्या रे तुह्मी ॥ ४ ॥

४१०१. तांबियाचें [दे. तांबगी हें नाणें.] नाणें न चले खऱ्या मोलें । जरी हिंडविलें देशोदेशीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करणीचें कांहीं न मने सज्ञना । यावें लागे मना वृद्धांचिया ॥ ध्रु. ॥ हिरियासारिखा [दे. पं. हिरया०.] दिसे शिरगोळा [पं. ब्रह्मगोळा.] । पारखी ते डोळां न पाहाती ॥ २ ॥ देऊनियां भिंग कामाविलें मोती । पारखिया हातीं घेतां नये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय नटोनियां व्यर्थ । आपुलें हें चित्त आपणा ग्वाही ॥ ४ ॥

४१०२. चित्ता मिळे त्याचा संग रुचिकर । क्षोभवितां [पं. क्षोभविते दुर ते चि.] दूर तों चि भलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी परंपरा आलीसे चालत । [पं. भले त्या०.] भलत्याची नीत त्यागावरी ॥ ध्रु. ॥ हो कां पिता पुत्र बंधु कोणी तरि । विजाति [त. इजा ती. दे. इंजाति.] संग्रहीं धरूं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्य पाळावें वचन । अन्यथा आपण करूं नये ॥ ३ ॥

४१०३. [पं. आपुलिया.] आपुली कसोटी शुद्ध राखी कारण । आगीनें भूषण अधिक [पं. पुढा.] पुट ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं कोणासवें बोलणें लागत । निश्चितीनें [दे. निश्चितीनें.] चित्तसमाधान ॥ ध्रु. ॥ लपविलें तें ही ढेंकरें उमटे । खोटियाचें खोटें उर फोडी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निंदा स्तुति दोन्ही वाव । आपुलाला भाव [पं. कळों.] फळा येतो ॥ ३ ॥

४१०४. आणिकांच्या घातें मानितां संतोष । सुखदुःख दोष [पं. आणी.] अंगीं लागे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें मनीं वाहूं [पं. न ये चि.] नयेती संकल्प । करूं नये पाप भांडवल ॥ ध्रु. ॥ क्लेशाची [पं. किल्मिषाची चित्तीं राहतां०.] हे [दे. 'हे' नाहीं.] चित्तीं राहाते कांचणी । [पं. आगीतें.] अग्नींत टाकोनी ठाव जाळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें [पं. कोपें.] घडे पुण्यक्षय । होणार तें होय [पं. प्रारब्धीचें ।.] प्रारब्धें चि ॥ ३ ॥

४१०५. अज्ञानाची भक्ति इच्छिती संपत्ती । तयाचिये [पं. चित्तीं.] मती बोध कैंचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अज्ञानाची पूजा कामिक भावना । तयाचिया ध्याना देव कैंचा ॥ ध्रु. ॥ अज्ञानाचें कर्म फळीं ठेवी मन । निष्काम

विषयानुक्रम

साधन तया कैंचें ॥ २ ॥ अज्ञानाचें ज्ञान विषयावरी ध्यान । ब्रह्म सनातन तया कैंचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो ऐसियांचें तोंड । अज्ञानाचें बंड वाढविती ॥ ४ ॥

४१०६. गुळें माखोनियां दगड ठेविला । वर दिसे भला लोकाचारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरीं विषयाचें लागलें पैं पिसें । बाहिरल्या वेषें भुलवी लोकां ॥ ध्रु. ॥ ऐसिया [पं. दांभिका.] डांभिकां कैची हरिसेवा । नेणे चि सद्भावा कोणे काळीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें कैसा [पं. कैचा.] होय संत । विटाळलें चित्त कामक्रोधें ॥ ३ ॥

४१०७. आयुष्य वेचूनि कुटुंब पोसिलें । काय हित केलें सांग बापा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुकाचा चाकर जालासी काबाडी । नाहीं सुख घडी भोगावया ॥ ध्रु. ॥ दुर्लभ [पं. मनुष्यदेह.] मनुष्यजन्म कष्टें पावलासी । दिला कुटुंबासी कामभोग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें आयुष्य नासिलें । पाप तें सांचिलें पतनासी ॥ ३ ॥

४१०८. अनंत लक्षणें वाणितां अपार । संताचें तें घर सांपडेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जये घरीं संत राहती आपण । तें तुह्मां ठिकाण आतुडेना ॥ ध्रु. ॥ ठिकाण धरूनी पाहवे ते संत । उगा च अकांत करूं नये ॥ २ ॥ संत होऊनियां संतांसी पाहावें । तरि च तरावें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४१०९. संतांचा पढीया [दे. त. पढीया वो कैशा०.] कैशापरि लाहो । नामाचा आठवो कैसा राहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हे चि थोर चिंता लागली मनासी । निजतां निद्रेसी न लगे डोळा ॥ ध्रु. ॥ जेवितां जेवणीं न लगे गोड धड । वाटतें काबाड विषयसुख ॥ २ ॥ ऐसिया संकटीं पाव कृपानिधी । लावीं संतपदीं प्रेमभावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी नेणों कांहीं हित । तुजविण अनाथ पांडुरंगा ॥ ४ ॥

४११०. पंढरीचा वास धन्य ते चि प्राणी । अमृताची वाणी दिव्य देह [पं. देहे. दे. त. देहो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मूढ मतिहीन दुष्ट अविचारी । ते होती पंढरी दयारूप ॥ ध्रु. ॥ शांति क्षमा अंगीं विरक्ति सकळ । नैराश्य निर्मळ नारी नर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं वर्णा अभिमान । [पं. अवघेचि.] अवघे जीवनमुक्त लोक ॥ ३ ॥

४१११. जेणें तुझी कास भावें धरियेली । त्याची नाहीं केली सांडी देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय माझा भोग आहे तो न कळे । सुखें तुह्मी डोळे झांका देवा [पं. वांयां.] ॥ ध्रु. ॥ राव रंक तुह्मां सारिके चि जाणा । नाहीं थोर साना तुह्मांपासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं आपंगिलें भक्तां । माझिया संचिता कृपा नये ॥ ३ ॥

४११२. देखीचें तें ज्ञान करावें तें काई । अनुभव नाहीं आपणासी ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ इंद्रियांचे [पं. इंद्रियांची.] गोडी ठकलीं बहुतें । सोडितां मागुतें आवरेना ॥ ध्रु. ॥ युक्तीचा आहार नीतीचा वेव्हार । वैराग्य तें सार तरावया ॥ २ ॥ [त. पं. नाव नावलितां.] नाव रेवाळितां घाला घाली वारा [पं. वर.] । तैसा तो पसारा [पं. पसर.] अहंतेचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बुद्धि आपुले अधीन । करी नारायण आतुडे तों ॥ ४ ॥

४११३. नर नारी [पं. बाळ.] बाळें अवघा नारायण । ऐसें माझें मन करीं देवा ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ न यो काम क्रोध द्वेष निंदा द्वंद । अवघा गोविंद निःसंदेह ॥ ध्रु. ॥ असावें म्यां सदा विषयीं विरक्त । काया वाचा चित्त तुझे पायीं ॥ २ ॥ करोनियां साह्य [पं. करवी.] पुरवीं मनोरथ । व्हावें कृपावंत तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४११४. आपुल्या पोटासाटीं । करी लोकांचिया गोष्टी ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें घातलें संसारीं । विसरला तो चि हरी ॥ ध्रु ॥ पोटा [पं. घाली.] घातलें अन्न । न ह्मणे पतितपावन ॥ २ ॥ मी कोठील [पं. कोटील.] आणि कोण । हें न कळे ज्यालागून ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नरस्तुति । करिती भाट त्रिजगतीं ॥ ४ ॥

४११५. स्वयें आपण चि रिता । रडे पुढिलांच्या हिता ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ सेकीं [पं. सेखी.] हें ना तेंसें जालें । बोलणें तितुकें वांयां गेलें ॥ ध्रु ॥ सुखसागरीं नेघे वस्ती । अंगीं ज्ञानपणाची मस्ती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गाढव लेखा । जेथें भेटेल [त. देखाल. पं. जाइल.] तेथें ठोका ॥ ३ ॥

४११६. जगीं कीर्ति व्हावी । ह्मणोनी [पं. जालासे.] जालासी गोसावी ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुत केलें पाठांतर । वर्म [पं. राहिलें तें.] राहिलेंसे दूर ॥ ध्रु ॥ चित्तीं नाहीं अनुताप । लटिकें भगवें स्वरूप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सिंदळीच्या । व्यर्थ श्रमविली वाचा ॥ ३ ॥

४११७. प्राक्तनाच्या योगें आळशावरी गंगा । स्नान काय जगा करूं नये ॥ १॥ ॥ ध्रु. ॥ उभी कामधेनु मांगाचे [दे. मागिलें.] अंगणीं । तिसी काय ब्राह्मणीं वंदूं नये ॥ ध्रु ॥ कोढियाचे हातें परिसें होय सोनें । अपवित्र ह्मणोन घेऊं नये ॥ २ ॥ यातिहीन जाला गांवींचा मोकासी । त्याच्या वचनासी मानूं नये ॥ ३ ॥ भावारूढ तुका मुद्रा विठोबाची । न मनी तयांचीं तोंडें काळीं ॥ ४ ॥

४११८. बोलिलों उत्कर्षें । प्रेमरस [पं. दास्यत्वें. दे. त. दाशत्वें.] दासत्वें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ साच करिता नारायण । जया शरण गेलों तो ॥ ध्रु ॥ समर्थ तो आहे ऐसा । धरिली इच्छा [पं. पुरवितो.] पुरवी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लडिवाळाचें । द्यावें साचें [पं. करूनि.] करूनियां ॥ ३ ॥

४११९. विचा केला ठोबा । ह्मणोनि नांव तो विठोबा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां रे नेणां त्याचें नांव । काय वेदासि नाहीं ठाव [त. ठावें.] ॥ ध्रु ॥ शेष स्तुती प्रवर्तला । जिव्हा चिरूनि पलंग जाला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । ज्याची काळाचिये माथा ॥ ३ ॥

४१२०. भ्रतारअंगसंगें सुखाची वेवस्था । आधीं तों सांगतां नये कोणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तथापि सांगणें कुमारिकेपाशीं । ते काय मानसीं सुख मानी ॥ ध्रु ॥ तैसा आत्मबोध आधीं बोलों नये । बोलासी तो काय सांपडेल ॥ २ ॥ तथापि सांगणें बहिर्मुखापाशीं । तो काय संतोषासी मूळ होय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संत सुखाचे विभागी । ब्रह्मानंद जगीं साधुरूपें ॥ ४ ॥

४१२१. कलयुगामाजी थोर जालें बंड । नष्ट लोक लंड जाले फार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न धरिती सोय न पुसती कोणा । येतें जैसें मना तैसें चाले ॥ ध्रु ॥ सज्जनाचा वारा टेकों नेदी द्वारा । ऐसिया पामरा तारी कोण ॥ २ ॥ विश्वास तयाचा बैसेना कोठें ही । स्तुति निंदा पाहीं [पं. जीवि धरा.] जीवीं धरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कैसें केलें नारायणें । जाणावें हें कोणें [पं. तयाविणें.] तयाविण ॥ ४ ॥

४१२२. [पं. 'आपुली' याच्या पूर्वी 'गुरु म्यां केला घरवासी । माझ्या चुकल्या दोनी ह्मैसी ॥' हें कडवें आहे.] आपुली बुटबुट घ्यावी । माझी परताप द्यावी ॥ १ ॥ [पं. 'आपुला मंत्र' याबद्दल 'तुझा मंत्र' असें आहे व या कडव्याच्या पूर्वी 'तुझा मंत्र घेतां कानीं । माझ्या पेवांत शिरलें पाणी ॥ गुरु म्यां भाग्यासाटीं केला । कांहीं फळासि नाहीं आला ॥' हीं दोन कडवीं जास्त आहेत.] आपुला मंत्र नव्हे बरा । माझा बईल चुकला मोरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा नरा । परिस न झोंबे खापरा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४१२३. भावभक्तिवादें करावें कीर्तन । [दे. त. आशाबधी.] आशाबद्ध मन करूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अन्न पाणी धन द्रव्य नारायण । विठ्ठला वांचून बोलूं नये ॥ ध्रु. ॥ सप्रेम करावें देवाचें कीर्तन । भय द्या सोडून शरीराचें ॥ २ ॥ तरी मग जोडे विठ्ठलनिधान । केलिया कीर्तन सिद्धि पावे ॥ ३ ॥ देव जोडिलिया तया काय उणें । तुका ह्मणे मन धीट करा ॥ ४ ॥

४१२४. चोरासी चांदणें वेश्येसी सेजार । परिसेंसी खापर काय होय ॥ १ ॥ दुधाचे आधणीं वैरिले पाषाण । कदा काळीं जाण पाक नव्हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरि पूर्वपुण्यें सिद्धि । तरि च राहे बुद्धि संतसंगीं ॥ ३ ॥

४१२५. रोगिया मिष्टान्न मर्कटा चंदन । कागासी लेपन कर्पूराचें ॥ १ ॥ निर्नासिका जैसा नावडे आरिसा । मूर्खालागीं तैसा शास्त्रबोध ॥ ध्रु. ॥ दास तुका ह्मणे विठ्ठलउदारें । अज्ञानअंधारें दूरी केलें ॥ २ ॥

४१२६. मथनासाटीं धर्माधर्म । त्याचें वर्म नवनीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें चि तें घाटूं नये । आलें जाय नासूनि ॥ ध्रु. ॥ सांभाळावें बराबर । वर्म दूर न बजावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धालें पोट । मग बोटचाटणी [दे. बोटचांचणी. पं. बोटटाचणी.] ॥ ३ ॥

४१२७. माझा घात पात अथवा हित फार । [पं. अवघाची विचार.] अवघा विचार तुझ्या हातीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ठेवुनि जीव भाव तुझ्या ठायीं चित्त । राहिलों निवांत पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ चित्ताचा चाळक बुद्धीचा जनिता । काय नाहीं सत्ता तुझे हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय करिसी तें पाहीन । ठेविसी राहीन सुखें तेथें ॥ ३ ॥

४१२८. संतपाउलें साजिरीं । गंगा आली आह्मांवरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें पडे रजधुळी । तेथें करावी अंघोळी ॥ ध्रु. ॥ स्वेतबंद [त. श्वेतबंद.] वाराणसी । अवघीं तीर्थें तयापासीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य जालों । संतसागरीं मिळालों ॥ ३ ॥

४१२९. [पं. न घडे बाळकाचा मायेबापा घात ।.] न घडे मायबापें बाळकाचा घात । आपणादेखत होऊं नेदी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कां मी मनीं चिंता वाहूं भय धाक । काय नव्हे एक करितां तुज ॥ ध्रु. ॥ वर्म जाणे त्याच्या हिताचे उपाय । तान भूक वाहे कडिये खांदीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तूं गा कृपावंत भारी । ऐसें मज हरी कळों आलें ॥ ३ ॥

४१३०. करावें कीर्तन । [पं. मुखे.] मुखीं गावे हरिचे गुण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग कांहीं नव्हे बाधा । काम [पं. दुर्जनाची. त. दुर्जनाचा.] दुर्जनाच्या क्रोधा ॥ ध्रु. ॥ शांतिखड्ग हातीं । काळासी ते नागविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दाता सखा । ऐसा अनंतासारिखा ॥ ३ ॥

४१३१. तुझी कीर्ती सांगों तुजपुढें जरी । [पं. ब्रह्मांडा.] ब्रह्मांडीं ही हरी माईना ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मेरूची लेखणी सागराची शाई । कागद हा मही न पुरे चि ॥ ध्रु. ॥ अनंत अपार आपंगिले भक्त । माझें चि संचित ओडवेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मां बोल नाहीं देवा । पामरें म्यां सेवा केली नाहीं ॥ ३ ॥

४१३२. [त. पं. 'काय' नाहीं.] काय साधनाच्या कोटी । केल्या आटी होती [पं. होत्या त्या ।.] त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव कृपा करी जरी । होय उजरी स्वरूपीं ॥ ध्रु. ॥ केले होते [दे. चिंता.] व्यर्थ श्रम । [त. पं. चित्ता उपरम न होतां ।.] उपरम न होतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें । सर्व जालें आपरूप ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४१३३. तुज काय करूं मज एक सार । [त. अमृतसागर. दे. '० सागर' खोडून '० नागर' केलें आहे.] अमृतनागर नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय येणें [पं. 'येणें' नाहीं.] उणें आह्मां [पं. तयाचिये.] तयापोटीं । गोवितां हे कंठीं कामधेनु ॥ ध्रु. ॥ नोळखे तानुलें माय ऐसी कोण । वोरसे देखून शोक त्याचा ॥ २ ॥ जो नाहीं देखिला याचक नयनीं । तो पावे घेउनि लज्जा दान [दे. दाना.] ॥ ३ ॥ नामासाटीं प्राण सांडियेला रणीं । शूर ते भांडणीं न फिरती ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी गातां गीतीं भला । भेटूनी विठ्ठला काय चाड ॥ ५ ॥

४१३४. कृपेचे सागर हे चि [दे. त. 'चि' नाहीं.] साधुजन । तिंहीं कृपादान केलें मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोबडे वाणीचा केला अंगीकार । तेणें माझा स्थिर केला जीव ॥ ध्रु. ॥ तेणें सुखें मन स्थिर जालें ठायीं । संतीं दिला पायीं ठाव मज ॥ २ ॥ नाभी नाभी ऐसें [दे. बोलिलों.] बोलिले वचन । तें माझें कल्याण सर्वस्व ही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालों [पं. आनदे निर्भर.] आनंदनिर्भर । नाम निरंतर घोष करूं ॥ ४ ॥

४१३५. भक्तीचें तें [त. दे. 'तें' नाहीं.] वर्म जयाचिये हातीं । तया घरीं [दे. होति.] शांति क्षमा दया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. अष्टमासिद्धि वोळगती करीं ।.] अष्ट महा सिद्धि वोळगती द्वारीं । न [पं. वजाती.] वजती दुरी दवडितां ॥ ध्रु. ॥ तेथें दुष्ट गुण न मिळे निशेष । चैतन्याचा वास जयामाजी ॥ २ ॥ संतुष्ट हें [दे. त. 'हें' नाहीं.] चित्त सदा सर्वकाळ । तुटली हळहळ त्रिगुणाची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें काय तो संदेह । आमचें गौरव आह्मी करूं ॥ ४ ॥

४१३६. साच हा विठ्ठल साच हें करणें । संत जें वचनें बोलियेले ॥ १ ॥ साच तें स्वहित साच ते प्रचित । साच वेद नीत सांगतील [पं. सांगितली.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घेती साच साच भावें । लटिकें वर्म ठावें नाहीं त्यांसी ॥ ३ ॥

४१३७. संगें वाढे सीण न [पं. संगें वाढे भजन.] घडे भजन । त्रिविध हें जन बहु देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. वाचि दुःखें या वा जनाचा कांटाळा ।.] या चि मुळें आला संगाचा कांटाळा । दिसताती डोळां नानाछंद ॥ ध्रु. ॥ एकविध भाव राहावया ठाव । नेदी हा संदेह राहों चित्तीं ॥ २ ॥ शब्दज्ञानी हित नेणती आपुलें । आणीक देखिलें नावडे त्या [पं. ज्या.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां एकलें चि भलें । बैसोनि उगलें राहावें तें ॥ ४ ॥

४१३८. तुझें वर्म आह्मां कळों आलें सुखें । संतांचिया मुखें पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अवघा चि [पं. नठावाउगा.] नट वाउगा पसारा । चेईला तूं [पं. तो.] खरा तूं चि एक ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि देहबुद्धि नासिवंता [पं. नाशिवंत.] । नातळे या चित्ता [पं. चित्त.] नेदावया ॥ २ ॥ सोय हे लागली पुढिलांची वाट । [पं. पाविजे ते नीट०.] पावले जे नीट तुजपाशीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं कोणासवें काज । बोलायाचें [पं. बोलावया.] मज अंतरींचें ॥ ४ ॥

४१३९. [पं. पुण्यपाप.] पुण्यपापा ठाव नाहीं सुखदुःखा । हानिलाभशंका नासलिया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जितां मरण आलें आप पर गेलें । मूळ [पं. मूळ हें छेदिलें.] छेदियेलें संसाराचें ॥ ध्रु. ॥ [पं. अंधःकार ज्योती कुळधर्म यात ।.] अधिकार जाती वर्णधर्मयाती । ठाय नाहीं [पं. संतीं.] सत्यअसत्याशी ॥ २ ॥ जन वन भिन्न आचेत चळण । नाहीं दुजेपण ठाव यासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देह [पं. देव.] [त. वाहिला.] वाईलें विठ्ठलीं । तेव्हां च घडली सर्व पूजा ॥ ४ ॥

४१४०. संकोचतो [दे. संकोचोतो. पं. संकोचित.] जीव महत्वाच्या भारें । दासत्व चि बरें बहु वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कळावी जी माझी आवडी हे संतां । देणें तरि आतां हें चि द्यावें ॥ ध्रु. ॥ तुमचे चरण पावविलों सेवा । ह्मणउनि हेवा हा चि करीं ॥ २ ॥ विनउनी तुका वंदितो चरण । लेखा रजरेण चरणींचें [पं. चरणीचा.] ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४१४१. देव कैंचा तया दुरी । भाका बरी करुणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आळवित्या न लगे धर । माय जाणे रे भातुकें ॥ ध्रु ॥ [पं. नावेवरी.] नावे तरी ज्याचा भार । पैल पार जवळी त्या ॥ २ ॥ आतां [पं. जातां.] परदेशी तुका । जाला लोकांवेगळा ॥ ३ ॥

४१४२. भक्ति ज्याची थोडी । पूर्ण विषयांची गोडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो नर चि नव्हे पाहीं । खर जाणावा तो देहीं ॥ ध्रु ॥ भजन पूजन ही नेणे । काय स्वरूपासी जाणे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याला । भोवंडून बाहेर घाला ॥ ३ ॥

४१४३. समुद्र हा पिता बंधु हा चंद्रमा । भगिनी ते रमा शंखाची या ॥ १ ॥ मेहुणा जयाचा द्वारकेचा हरि । शंख दारोदारीं भीक मागे ॥ २ ॥ [पं. त. दुष्ट.] दुष्ट हें जाणावें आपुलें स्वहित । तुका ह्मणे मात ऐसी आहे ॥ ३ ॥

४१४४. भवाचिया संगें बहु च नाडिले । कळिकाळें पाडिले तोंडघसीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया भवसंगें गुंतलासी वांयां । धन पुत्र जाया भुलों नको ॥ ध्रु ॥ जेजे घडी जाय तेते काळ खाय । [पं. प्राणतरणो०.] प्राण्या तरणोपाय काय केला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करीं सर्व ही तूं त्याग । अर्पी हें सर्वांग जगदीशीं ॥ ३ ॥

४१४५. रुचे सकळा मिष्टान्न । रोग्या विखाच्या समान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि कां तया एकासाटीं । [दे. काम अवघें.] कामें अवघीं करणें खोटीं ॥ ध्रु ॥ दर्पण नावडे एका । ठाव नाहीं ज्याच्या नाका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खळा । उपदेशाचा कांटाळा ॥ ३ ॥

४१४६. जागा [पं. जगा.] घरटी फिरे तस्कराची दिवसाराती । नीदसुरें नाडिलीं [दे. असो मागों किती. त. असा मांगा किती.] असो ऐसीं मागें किती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हाट करी सकळ जन । वस्तु करा रे जतन ॥ ध्रु ॥ हुशार ठायीं । निजनिजेलिया पाहीं ॥ २ ॥ सावचित्त असे खरा । लाभ घेउन जाये घरा ॥ ३ ॥ [दे. तराळ राळ बोंबें.] तराळ बोंबे उतराई । राखा आपुलिया भाई ॥ ४ ॥ हरिच्या नामीं घालूं जागा । तुका ह्मणे हुशार गा [पं. होगा.] ॥ ५ ॥

४१४७. संतांनीं सरता केलों तैसेपरी । चंदनीं [पं. चंदन.] ते बोरी व्यापियेली ॥ १ ॥ गुण दोष याती न विचारितां [पं. विचारी.] कांहीं । ठाव दिला पायीं आपुलिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें समर्थाच्या मना । तरि होय राणा रंक त्याचा ॥ ३ ॥

४१४८. चित्तीं तुझे पाय डोळां रूपाचें ध्यान । अखंड मुखीं नाम वर्णावे गुण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें [पं. हें चि तुह्मां एक मागतों मी दातारा ।.] चि एक देवा [दे. तुह्मां देवा.] तुह्मां मागणें दातारा । उचित तें करा माझा [पं. 'माझा' नाहीं.] भाव [पं. जाणुनि पुरा ।.] जाणूनि ॥ ध्रु ॥ खुंटली जाणींव माझें बोलणें [पं. बोलणें तें आतां.] आतां । करूं यावी तैसी करावी बाळकाची चिंता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां नको देऊं अंतर । न कळे पुढें काय बोलों विचार ॥ ३ ॥

४१४९. संतांच्या पादुका घेईन मोचे खांदीं । हातीं टाळ दिंडी नाचेन पुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भजनविधी नेणें साधन उपाय । [पं. सकळ हि सिद्धि.] सकळ सिद्धि पाय हरिदासांचे ॥ ध्रु ॥ ध्यानगति मति आसन समाधि । हरिनाम गोविंदीं प्रेमसुख ॥ २ ॥ नेणता निर्लज्ज नेणें [पं. नेणो.] नादभेद । सुखें ही गोविंद गाऊं [दे. गीत.] गीतीं ॥ ३ ॥ सर्व जोडी मज गोत आणि वित्त । तुका ह्मणे संतमहंतपाय ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४१५१. पुण्य फळलें बहुतां दिवसां । भाग्यउदयाचा ठसा । जाला [पं. जालो.] सन्मुख तो कैसा । संतचरण पावलों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आजि फिटलें माझें कोडें । भवदुःखाचें सांकडें । कोंदाटलें [दे. पुढें । ब्रह्म सावळें ॥ .] पुढें । परब्रह्म सावळें ॥ ध्रु. ॥ आलिंगणें संतांचिया । दिव्य जाली माझी काया । मस्तक हा [दे. 'हा' नाहीं.] पाया । वरी त्यांच्या ठेवितां [पं. ठेवितों.] ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धन्य झालों । सुखें संतांचिया धालों । लोटांगणीं आलों । पुढें भार देखोनी ॥ ३ ॥

४१५२. ठाव देऊनिया राखें पायापासीं । मी तों आहें रासी पातकाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पातकाची रासी ह्मणता लागे वेळ । ऐके तो कृपाळ नारायण ॥ ध्रु. ॥ नारायणनामें अवघें सांग जालें । असंग चि केलें एकमय ॥ २ ॥ एकमय जांलें विठोबाच्या नामें । भेदाभेद [दे. कर्म.] कर्मे आणिक कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं चिंतिलें जें होतें । तें होय आपैतें नामें याच्या ॥ ४ ॥

४१५३. आतां आह्मां भय नाहीं बा कोणाचें । बळ विठोबाचें जालें असे ॥ १ ॥ धीर दिला आह्मां येणें पांडुरंगें । न पांगों या पांगें संसाराच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा कैवारी हा देव । नाहीं भय भेव त्याच्या संगें ॥ ३ ॥

४१५४. भक्ति आह्मी केली सांडुनी उद्वेग । पावलों हें सांग सुख याचें ॥ १ ॥ सुख आह्मां जालें धरितां यांचा संग ॥ पळाले [त. उद्येग.] उद्वेग सांडूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख बहु जालें जिवा । घडली या सेवा विठोबाची ॥ ३ ॥

४१५४-अ. [दे. शास्त्रज्ञें.] शास्त्रज्ञ हो ज्ञाते असती बहुत । परि नाहीं चित्त हाता आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ क्षणा एका साटीं न धरवे धीर । तेणें हा रघुवीर अंतरतो ॥ ध्रु. ॥ तोळाभर सोनें रतिभार राई । मेळविल्या पाहीं नास होतो ॥ २ ॥ हरीचे अंकित असती विरळागत । तयांसी अच्युत कृपा करी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय [पं. उडमण्था.] धुडवण्या गोष्टी । जंव नाहीं गांठी चित्त आलें ॥ ४ ॥

४१५५. इंद्रियांसी नेम नाहीं । मुखीं राम ह्मणोनि काई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेविं मासीसंगें अन्न । सुख नेदी तें भोजन ॥ ध्रु. ॥ कीर्तन करावें । तैसें करूनी दावावें ॥ २ ॥ हें तों अंगीं नाहीं चिन्हें । गाइलें वेश्येच्या ढव्यानें ॥ ३ ॥ तुका [दे. त. ह्मणे नका रागा ।.] ह्मणे रागा । संत शिवूं नेदिती [पं. नेदी.] अंगा ॥ ४ ॥

४१५६. न लगे देवा तुझें आह्मांसी वैकुंठ । [पं. सायुज्यतापट.] सायुज्याचा पट न लगे मज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देईं तुझें नाम मज सर्वकाळीं । [त. मागे. पं. मागणें.] मागेन वनमाळी हें चि तुज ॥ ध्रु. ॥ नारद तुंबर उद्धव प्रल्हाद । बळी रुक्मांगद नाम ध्याती ॥ २ ॥ सिद्ध मुनिगण गंधर्व किन्नर । करिताती गजर रामनामें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हरी देईं तुझें नाम । अखंडित प्रेम हें चि द्यावें ॥ ४ ॥

४१५७. पावलों प्रसाद इच्छा केली तैसी । जालें या चित्तासी समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मायबाप माझा उभा कृपादानी । विटे सम जोडूनि पादांबुजें ॥ ध्रु. ॥ सांभाळासी येऊं नेदी [पं. हा.] च उणीव । अधिकारगौरव राखे तैसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सर्व अंतर्बाह्य आहे । जया तैसा राहे कवळूनी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४१५८. होतें तैसें पायीं केलें निवेदन । अंतरलों दिन [त. पं. दीन.] बहुत होतों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ संबोखुनी केलें समाधान चित्त । [दे. वोगरुणि भात.] वोगरूनि भातें प्रेमरस ॥ ध्रु. ॥ नामरत्नमणी करूनी भूषण । अळंकारमंडण माळा दिली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखें [पं. जालें.] जालों निरामय । नामीं नामसोय निमग्नता ॥ ३ ॥

४१५९. स्थिरावली दृत्ति पांगुळला प्राण । अंतरींची खुण पावूनियां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुंजाळले नेत्र जाले अर्धोन्मीळित । कंठ सद्गदित रोमांच आले ॥ ध्रु. ॥ चित्त चाकाटलें स्वरूपा माझारी । न निघे बाहेरी सुखावलों ॥ २ ॥ सुनीळ [पं. प्रकाशला.] प्रकाश उदैजला दिन । अमृताचें पान जीवनकळा ॥ ३ ॥ शशिसूर्या जाली जीवें ओंवाळणी । आनंदा [पं. आनंदें.] [दे. दाटली.] दाटणी आनंदाची [पं. आनंदची.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सुखें प्रेमासी [त. पं. डुल्लत.] डुलत । [पं. वीरलो.] वीरालों निश्चित [दे. निश्चित निश्चितीनें. त. निश्चित निश्चितीनें.] निश्चितीनें ॥ ५ ॥

४१६०. बौध्यअवतार [त. दे. बोध्य.] माझिया अदृष्टा । मौन्य [पं. सुख.] मुखें निष्ठा धरियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लोकांचियेसाटीं शाम चतुर्भुज । संतांसवें गुज बोलतसां ॥ ध्रु. ॥ आलें कलियुग माझिया संचिता । डोळां हाकलितां न [पं. पडेसी.] पडेसी ॥ २ ॥ म्यां च तुझें काय केलें नारायणा । कां नये करुणा तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४१६१. मुखीं विठ्ठलाचें नाम । मग कैचा भवभ्रम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चालतां बोलतां खातां । जेवितां निद्रा करितां ॥ ध्रु. ॥ सुखें असों संसारीं । मग जवळी च हरि ॥ २ ॥ मुक्तिवरील भक्ति जाण । अखंड मुखीं नारायण ॥ ३ ॥ मग देवभक्त जाला । तुका तुकीं उतरला ॥ ४ ॥

४१६२. प्रेम जडलें तुझे पायीं । आणीक न सुचे मजला कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. रात्रदिवस.] रात्रीदिवस तुझें ध्यान । तें चि माझें अनुष्ठान ॥ ध्रु. ॥ नामापरतें नेणें दुजें । ऐसें कळलें मजला निज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंतकाळीं । आह्मां सोडवीं तात्काळीं ॥ ३ ॥

४१६३. तुझे पाय माझी काशी । कोण जाय माझें काशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें रूप तें चि ध्यान । तें चि माझें अनुष्ठान ॥ ध्रु. ॥ तुझे चरण ते चि गया । जालें गयावजर्न देहा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सकळ तीर्थें । तुझे पायीं वसती येथें ॥ ३ ॥

४१६४. क्षुधा तृषा कांहीं सर्वथा नावडे । पहावया [दे. धांवें. पं. धांवडे.] धांवे कोल्हांटासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कथेसी साक्षेपें [पं. पाचारिलें.] पाचारिला जरी । ह्मणे माझ्या घरीं कोणी नाहीं ॥ ध्रु. ॥ [बलात्कारीं.] बलात्कारें जरी आणिला कथेसी । निद्रा घे लोडेंसी टेंकूनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे थुंका त्याच्या तोंडावरी । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ३ ॥

४१६५. श्रीराम सखा ऐसा धरीं भाव । मीपणाचा ठाव पुसीं मना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण निरंतर ह्मण तूं गोविंदा । वाचे लावीं धंदा नारायण ॥ ध्रु. ॥ यापरि सोपान नाहीं रे साधन । वाहातसें आण तुझी मना ॥ २ ॥ नको कांहीं करूं अळस अंतरीं । जपें निरंतरी [दे. निरंतर.] रघुपती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोठा लाभ नरदेहीं । देंही [दे. त. देहीं.] च विदेही होती नामें ॥ ४ ॥

४१६६. सर्वापरी तुझे गुण [दे. गाऊं.] गा उत्तम । तुझेठायीं प्रेम राहो माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माउलीपरिस आहेसी उदार । तरि कां निष्ठुर मन केलें ॥ ध्रु. ॥ गजेंद्राकारणें केलें त्वां धांवणें । तरि कां निर्वाण पाहातोसी ॥ २ ॥ [दे. प्रल्हादास कष्टीं.] प्रल्हादा संकटीं रक्षिलें [दे. तों.] त्वां देवा । तरि कां केशवा सांडी केली ॥ ३ ॥ अन्यायी

विषयानुक्रम

अजामेळ तो जाला पावन । ऐसें हें पुराण हाका मारी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझे थोर अपराध । नाम करी छेद क्षणमात्रें ॥ ५ ॥

४१६७. आतां वांटों नेदीं आपुलें हें मन । न सोडीं चरण विठोबाचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुजियाचा संग लागों नेदीं वारा । आपुल्या शरीकावरूनियां ॥ ध्रु ॥ यावें जावें आह्मीं देवा च सांगातें । मागूनी करीत हें चि आलों ॥ २ ॥ काय वांयां गेलों तो करूं उद्वेग । उभा पांडुरंग मागें पुढें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे प्रेम मागतों आगळें । येथें भोगूं फळें वैकुंठींचीं ॥ ४ ॥

४१६८. आतां आह्मां हें चि काम । वाचे [दे. स्मरा.] स्मरों रामराम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी मोलाची रे घडी । धरूं पायांची आवडी ॥ ध्रु ॥ अमृताची खाणी । तये ठायीं वेचूं वाणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । माझ्या जीवींच्या जिवलगा ॥ ३ ॥

४१६९. आतां जावें पंढरीसी । दंडवत विठोबासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेथें चंद्रभागातिरीं । आह्मी नाचों पंढरपुरीं ॥ ध्रु ॥ जेथें संतांची दाटणी । त्याचें घेऊं पायवणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी बळी । जीव दिधला पायां तळीं ॥ ३ ॥

४१७०. आह्मी नरका जातां काय येइल तुझ्या हाता । ऐसा तूं अनंता विचारीं पां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुज शरण आलियाचें काय हें चि फळ । विचारा दयाळ कृपानिधी ॥ ध्रु ॥ तुझें पावनपण न चले आह्मांसीं । ऐसें हृषीकेशी कळों आलें ॥ २ ॥ आह्मी दुःख पावों जन्ममरण व्यथा [दे. त. वेथा] . । काय तुझ्या हाता येत असे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी खादली हो रडी । आह्मी [पं. धरिले.] धरली सेंडी नाम तुझें ॥ ४ ॥

४१७१. पांडुरंगे पाहा खादलीसे रडी । परि [दे. परिणाम.] नामसेंडी धरिली आह्मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां संतांनीं करावी पंचाईत । कोण हा फजितखोर येथें ॥ ध्रु ॥ कोणाचा अन्याय येथें आहे स्वामी । गर्जतसों आह्मी पातकी ही ॥ २ ॥ याचें पावनपण सोडवा चि [पं. जि०.] तुह्मी । पतितपावन आह्मी आहों खरें ॥ ३ ॥ आह्मी तंव [त. असों. दे. 'असों' नाहीं.] आहों अन्यायी सर्वथा । याची पावन कथा कैसी आहे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी मेलों तरी जाणा । परि तुमच्या चरणा न सोडावें ॥ ५ ॥

४१७२. घालूनियां [पं. मध्यवर्ती.] मध्यावर्ती । दाटुनि उपदेश देती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे पोटभरे संत । तयां कैंचा भगवंत ॥ ध्रु ॥ रांडापोरांतें गोविती । वर्षासन ते लाविती ॥ २ ॥ जसे बोलती निरोपणीं । तैसी न करिती करणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तया । तमोगुणियाची क्रिया ॥ ४ ॥

४१७३. वैभव [त. दे. वैभव राज्य०.] तें राज्य संपत्ती टाकावी । उदरार्थ मागावी [पं. मधोकरी.] माधोकरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलें तें आधीं करावें स्वहित । ऐसी आहे नीत स्वधर्माची ॥ ध्रु ॥ वर्ण कुळ [पं. याति.] जाति याचा अभिमान । [दे. त. तजावा.] त्यजावा सन्मान लौकिकाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे राहे एकाकी निःशंक । देउनियां हाक कंठीं काळ ॥ ३ ॥

४१७४. हातपाय मिळोनि मेळा । चला ह्मणती पाहों डोळां ॥ १ ॥ देखणी नव्हे देखती [पं. देखणी कैसी.] कैसे । सकळांचा देखणा डोळा चि असे ॥ २ ॥ डोळ्याचा डोळा पाहों गेला । तुका ह्मणे तो पाहों ठेला ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४१७५. मुखें [दे. संति.] सती इंद्रियें जती । आणिक नेणे भाव भक्ती ॥ १ ॥ देवा हे चि दोन्ही पदें । येर गाइलीं विनोदें ॥ २ ॥ चित्ताचें आसन । तुका करितो कीर्त्तन ॥ ३ ॥

४१७६. धांवोनियां आलों पहावया मुख । गेलें माझें दुःख जन्मांतरिंचें ॥ १ ॥ ऐकिलें ही होतें तैसें चि पाहिलें । मन स्थिरावलें तुझ्या पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी इच्छा पूर्ण जाली । कांहीं न राहिली वासना हे ॥ ३ ॥

४१७७. गावलोकिकाहीं लावियेलें पिसें । काय सांगों ऐसें तुजपासीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तोंड काळें केलें फिरविलें मज । नाहीं धरिली लाज पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ काय तुजपासीं सांगों हें गाऱ्हाणें । मग काय जिणें तुझें माझें ॥ २ ॥ कोणासाटीं आतां करावा संसार । केली वारावार [दे. आपणें चि.] आपण चि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी मोडिला घरचार । धरियेला धीर तुझ्या पायीं ॥ ४ ॥

४१७८. जीवें जीव नेणे पापी सारिका [पं. सारिखा चि.] चि । नळी दुजयाची कापूं बैसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आत्मा नारायण सर्वां घटीं आहे । पशुमध्यें काय कळों नये ॥ ध्रु. ॥ देखत हा जीव हुंबरे [पं. वरडेत.] वरडत । निष्ठुराचे हात वाहाती कैसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तया चांडाळासी [पं. नर्का.] नर्क । भोगिती [पं. अनेका.] अनेक महादुःखें ॥ ३ ॥

४१७९. मनीं भाव असे कांहीं । तेथें देव येती [दे. यति.] पाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा जनाई सुंदरी । तेथें देव पाणी भरी ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध पाहोनियां भाव । त्याचे [त. हृदईं चि.] हृदयीं वसे देव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विठोबासी । ठाव देईं चरणापासीं ॥ ३ ॥

४१८०. भागल्याचें तारूं शिणल्याची [त. माउली.] साउली । भुकेलिया घाली प्रेमपान्हा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी हे कृपाळू अनाथांची वेशी । सुखाची च राशी पांडुरंग ॥ ध्रु. ॥ सकळां सन्मुख कृपेचिया दृष्टी । पाहे बहु भेटी उतावीळां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें [त. आतां येथें.] आतां उरला कैंचा । अनंता जन्मींचा शीण भाग ॥ ३ ॥

४१८१. काय न्यून आहे सांगा । पांडुरंगा तुह्मांपें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुची तों न पुरे इच्छा । पिता [दे. पीतां. त. पीता.] ऐसा मस्तकीं ॥ ध्रु. ॥ कैसी तुह्मां होय सांडी । करुणा तोंडीं उच्चारें ॥ २ ॥ आश्चर्य चि करी तुका । हे नायका वैकुंठिंचिया ॥ ३ ॥

४१८२. चित्त गुंतलें प्रपंचें । जालें वेडें ममतेचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां सोडवीं पांडुरंगा । आलें निवारीं तें आंगा ॥ ध्रु. ॥ गुंतली चावटी । नामीं रूपीं जाली [दे. भेटी.] तुटी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चाली । पुढें वाट खोळंबली ॥ ३ ॥

४१८३. किती [दे. त. किता एका दिसीं ।] एका दिवशीं । बुद्धि जाली होती ऐसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कांहीं करावें [पं. खचित.] स्वहित । तों हें न घडे उचित ॥ ध्रु. ॥ अवलंबुनी भीक । लाज सांडिली लौकिक ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दीन । जालों [पं. मश्यकपण. त. मनुष्यपणे.] मनुष्यपणा हीन ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४१८४. आतां बरें जालें । सकाळीं च कळों आलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज न ठेवीं इहलोकीं । आलों तेव्हां जाली चुकी ॥ ध्रु. ॥ युगमाहिमा ठावा । नव्हता ऐसा पुढें देवा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ठेवीं । भोगासाटीं निरयगांवीं ॥ ३ ॥

४१८५. परि आतां माझी परिसावी विनंती । रखुमाईच्या पती पांडुरंगा ॥ १ ॥ चुकलिया बाळा न मारावें जीवें । हित तें करावें मायबापीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा ह्मणताती मज । आतां आहे लाज हे चि तुह्मां ॥ ३ ॥

४१८६. पापाचिया मुळें । जालें सत्याचें वाटोळें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोष जाले बळिवंत । नाहीं ऐसी [पं. जाली ऐसी.] जाली नीत ॥ ध्रु. ॥ मेघ पडों भीती । पिकें [पं. सांडियेलें.] सांडियेली क्षिती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । वेदा वीर्य शक्ति नाहीं ॥ ३ ॥

४१८७. ऐसा दुस्तर भवसागर । नेणों कैसा उतरूं पार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कामक्रोधादि सावजें थोर । दिसताती भयंकर ॥ ध्रु. ॥ मायाममतेचे भोवरे । घेती भयानक फेरे ॥ २ ॥ वासनेच्या [दे. लहरा.] लहरी येती । उद्योगहेलकावे बसती ॥ ३ ॥ तरावया एक युक्ति असे । तुका [दे. तुकाराम नादे०.] नामनावेमधीं बैसे ॥ ४ ॥

४१८८. देव जडला जाइना अंगा । यासी काय करूं सांगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वरकड देव येती जाती । हा देव जन्माचा सांगाती ॥ ध्रु. ॥ अंगीं भरलें देवाचें वारें । देव जग चि दिसे सारें ॥ २ ॥ भूत न बोले निरुतें । कांहीं केल्या न सुटे तें ॥ ३ ॥ जीव खादला दैवतें [त. देवतें.] । माझा [पं. येणें महाभूते.] आणि पंचभूतें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे वाडें कोडें । उभें पुंडलिकापुढें ॥ ५ ॥

४१८९. हरिदासाचिये घरीं । मज उपजवा जन्मांतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणसी कांहीं मागा । हें चि देगा पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ संतां लोटांगणीं । जातां लाजों नको मनीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अंगीं । शक्ती देईं [त. नाचों.] नाचें रंगीं ॥ ३ ॥

४१९०. लटिक्याचें [पं. लटिकियाचे आवंतणे जेविल्या साच ।] आंवतणें जेविलिया साचा । काय त्या विश्वास तो चि खरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोल्हांटिणी [पं. लागी.] लागे आकाशीं खेळत । ते काय पावत अमरपद ॥ ध्रु. ॥ [पं. जडमं०.] जळमंडपयाचे घोडे राउत नाचती । ते काय तडवती [पं. त. युध्यालागी.] युद्धालागीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसें मतवादीयांचें जिणें । दिसे लाजिरवाणें बोलतां चि ॥ ३ ॥

४१९१. काय आह्मीं केलें ऐसें । [दे. त. धुनरी०.] नुद्धरीजेसें सांगावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरण कोल्हें [पं. कोल्हीं.] वैकुंठवासी । कोण त्यासी अधिकार ॥ ध्रु. ॥ गजा नाड्या सरोवरीं । नाहीं हरी विचारिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे गणिका नष्ट । माझे कष्ट त्याहूनि ॥ ३ ॥

४१९२. भाग्यासाटीं गुरु केला । नाहीं आह्मांसी फळला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ याचा मंत्र पडतां कानीं । आमच्या पेवांत गेलें पाणी ॥ ध्रु. ॥ गुरु केला घरवासी । आमच्या चुकल्या गाईम्हसी ॥ २ ॥ स्वामी आपुली बुटबुट घ्यावी । आमुची प्रताप टाकुन द्यावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे नष्ट । त्यांसी दुणे होती ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४१९३. गुणा आला विटेवरी [दे. पं. ईटेवरी.] । पीतांबरधारी सुंदर [दे. सुंदर जो.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळे कान त्याच्या ठायीं । मन पायीं राही हें ॥ ध्रु. ॥ निवारोनी [त. गेली.] जाय माया । ऐसी छाया जयासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समध्यान । हे [पं. ते हे.] चरण सकुमार ॥ ३ ॥

४१९४. रंगीं रंगें [पं. नारायणा.] नारायण । उभा करितों कीर्त्तन [पं. कीर्तना.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हातीं घेउनियां वीणा । कंठीं [पं. रोहे.] राहें नारायणा ॥ ध्रु. ॥ देखिलीसे मूर्ती । माझ्या [पं. हृदईचि.] हृदयाची विश्रांति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । देईं कीर्त्तनाचा हेवा ॥ ३ ॥

४१९५. तुझा भरवसा आम्हां । फार होता पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भवसागरसंकटीं । तारिशील जगजेठी ॥ ध्रु. ॥ नाम आदित्याचें झाड । त्याचा न पडे उजड ॥ २ ॥ सिलंगणीचें सोनें । त्यासी गाहाण ठेवी [पं. ठेविल.] कोण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । ब्रिद सोडूनियां ठेवा ॥ ४ ॥

४१९६. जालों आतां दास । माझी पुरवीं हे आस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचा वारकरी । वारी चुकों नेदीं हरी ॥ ध्रु. ॥ संतसमागम । अंगीं भरोनियां प्रेम ॥ २ ॥ चंद्रभागे स्नान । तुका ह्मणे हें चि दान ॥ ३ ॥

४१९७. यासाटीं करितों निष्ठुर भाषण । आहेसी तूं जाण सर्वदाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें दुःख कोण आहे निवारिता । तों [दे. त. तें.] मी जाऊं आतां शरण त्यासी ॥ ध्रु. ॥ बैसलासी [दे. बैसलासे. पं. बैसलासी कोण—धरूनियां धीर ।.] केणें करुनि एक घरीं । नाहीं येथें [पं. उर.] उरी दुसऱ्याची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलें अवघें पायांपें । आतां मायबापें नुपेक्षावें ॥ ३ ॥

४१९८. पोरा लागलीसे चट । धरी वाट देवळाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगितलें नेघे कानीं । दुजें मनी विठ्ठल ॥ ध्रु. ॥ काम घरीं न करी धंदा । येथें सदा दुश्चित्त ॥ २ ॥ आमुचे कुळीं नव्हतें ऐसें । हें चि पिसें निवडलें ॥ ३ ॥ लौकिकाची नाहीं लाज । माझें मज पारिखें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नरका जाणें । [दे. पं. 'या वचनें' याबद्दल 'त्या वचनें'.] या या वचनें [त. दे. दुष्टाचीं. त. दुष्टाची.] दुष्टाचे ॥ ५ ॥

४१९९. देवा बोलें आतां बोला । त्वां कां धरिला अबोला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेऊं नको देईं भेटी । तूं कां पडिलासी संकटीं ॥ ध्रु. ॥ तुझ्या जीवींचें मी जाणें । ह्मणसी मुक्ती आह्मां देणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे न लगे कांहीं । चित्त [पं. राहे.] राहो तुझे पायीं ॥ ३ ॥

४२००. यमधर्म आणिक ब्रह्मादिक देव । त्यांचा पूर्ण भाव तुझे पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करिती स्मरण पार्वतीशंकर । तेथें मी किंकर कोणीकडे ॥ ध्रु. ॥ सहस्रमुखेंसी घोष फणिवराचा । मज किंकराचा पाड काय ॥ २ ॥ चंद्र सूर्य आणि सर्व तारांगणें । करिती भ्रमण प्रदक्षिणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यांसी स्वरूप कळेना । तेथें मज दीना कोण पुसे ॥ ४ ॥

४२०१. विठोबाचे पायीं जीव म्यां ठेविला । भक्तिभावें केला देव ऋणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव माझा ऋणी आहे सहाकारी । [दे. परस्परवरि.] परस्परें वारी भवभय ॥ ध्रु. ॥ भवभयडोहीं बुडों नेदी पाहीं । धरूनियां बाही तारी मज ॥ २ ॥ तारियेले दास पडिल्या संकटीं । विष केलें पोटीं अमृतमय ॥ ३ ॥ [पं. अमृतते.] अमृतातें सेवीतसे नामरसा । तोडियेला फांसा बंधनाचा ॥ ४ ॥ बंधनाचा फांसा आह्मीं कांहीं नेणें । पाय तुझे जाणों पद्मनाभा ॥ ५ ॥ पद्मनाभा नाभिकमळीं ब्रह्मादिक । त्रैलोक्यनायक ह्मणविसी ॥ ६ ॥ ह्मणविसी देवा [त.

दासांचे.] दासाचा अंकित । मनाचा संकेत पाहोनियां ॥ ७ ॥ पाहोनियां दृढ निश्चय तयाचा । तो चि दास साचा जवळीक ॥ ८ ॥ जवळीक जाली ब्रह्मीं सुखावले । मार्ग दाखविले [पं. मूढ.] मूढा जना ॥ ९ ॥ [पं. मूढ.] मूढा जनामाजी दास तुझा मूढ । कास तुझी दृढ धरियेली ॥ १० ॥ धरियेले तुझे पाय रे विठ्ठला । तुका सुखी जाला तुझ्या नामें ॥ ११ ॥

४२०२. बहु क्लेशी जालों या हो [त. 'हो' नाहीं.] नरदेहीं । कृपादृष्टी पाहीं पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंगा सर्वदेवांचिया देवा । घ्यावी माझी सेवा दिनानाथा ॥ ध्रु ॥ दिनानाथ ब्रिद त्रिभुवनीं तुझे । मायबापा ओझें उतरावें ॥ २ ॥ उत्तरीं सत्वर पैलथडी नेईं । पूर्णसुख देईं पायांपाशीं ॥ ३ ॥ पायांपाशीं मज ठेवीं निरंतर । आशा तुझी फार दिवस केली ॥ ४ ॥ केली आस तुझी [त. वास.] वाट मी पाहातों । निशिदिनीं ध्यातों नाम तुझें ॥ ५ ॥ नाम तुझें गोड स्वभक्ता आवडे । भक्तांलागीं कडे खांदा घेसी ॥ ६ ॥ घेसी खांद्यावरी खेळविसी लोभें । पाउल तें [दे. "ती" नाहीं. पं. त. पाउले ती.] शोभे विटेवरि ॥ ७ ॥ विटेवरि उभा देखिलासी डोळां । मनाचा सोहळा पुरविसी ॥ ८ ॥ पुरवीं सत्वर त्रैलोक्यस्वामिया । मिठी घाली पायां तुका भावें ॥ ९ ॥

४२०३. एक वेळे तरी जाईन माहेरा । बहुजन्म फेरा जाल्यावरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चित्ता [दे. चिंता.] हे बैसली अविट आवडी । पालट ती घडी नेघे एकी ॥ ध्रु ॥ करावें ते करी कारणशरीर । अंतरीं त्या धीर जीवनाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तरि होइल विलंब । परि माझा लाभ खरा जाला ॥ ३ ॥

४२०४. सांग त्वां कोणासी तारिलें । संतांवेगळें उद्धरिलें ॥ १ ॥ संत शब्द उपदेशी । मग तूं हो ह्मणशी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं तुझा उपकार । करूं संतांचा उच्चार ॥ ३ ॥

४२०५. उमा रमा [दे. एके.] एकी सरी । वाराणसी ते पंढरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोघे सारिखे सारिखे । विश्वनाथ विठ्ठल सखे ॥ ध्रु ॥ तेथें असे भागीरथी । येथें जाणा भीमरथी ॥ २ ॥ वाराणशी त्रिशुलावरि । [दे. सुद्रसेनावरि. त. सुदर्शेणावरि.] सुदर्शनावरि पंढरी ॥ ३ ॥ मनकर्णिका मनोहर । चंद्रभागा सरोवर ॥ ४ ॥ वाराणशी भैरवकाळ । पुंडलीक क्षेत्रपाळ ॥ ५ ॥ धुंडिराज दंडपाणी । उभा गरुड कर जोडुनी ॥ ६ ॥ गया ते चि गोपाळपुर । प्रयाग निरानरसिंपुर ॥ ७ ॥ तेथें असती गयावळ । येथें गाई आणि गोपाळ ॥ ८ ॥ शमीपत्रपिंड देती । येथें काला निजसुखप्राप्ति ॥ ९ ॥ संतसज्ञनीं केला काला । तुका प्रसाद लाधला ॥ १० ॥

४२०६. फट्याचे बडबडे चवी ना सवाद । आपुला चि वाद आपणासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणें या शब्दाचे मरावें [दे. घाणी.] घसणी । अंतरें शाहाणी राहिजे हो ॥ ध्रु ॥ गाढवाचा भुंक [दे. भुक.] आइकतां कानीं । काय कोडवाणी ऐसियेचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्यासी करावें वचन । त्याचे येती गुण अंगास ते ॥ ३ ॥

४२०७. दिवसा व्यापारचावटी । रात्री कुटुंबचिंता मोटी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय करूं या मनासी । नाठवे [दे. पं. "का" नाहीं.] कां हृषीकेशी ॥ ध्रु ॥ वेश्येपाशीं रात्रीं जागे । हरिकीर्त्तनीं निद्रा लागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय जालासी । वृथा संसारा आलासी ॥ ३ ॥

४२०८. अहो कृपावंता । हाईं बुद्धीचा ये दाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेणें पाविजे उद्धार । होय तुझे पायीं थार ॥ ध्रु ॥ वदवी हे वाचा । भाव पांडुरंगीं साचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझें अंतर वसवा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२०९. निंदक तो परउपकारी । काय वर्णूं त्याची थोरी । [दे. जे. पं. 'जो' नाहीं.] जो रजकाहुनि [दे. भले.] भला परि । सर्व गुणें आगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेघे मोल धुतो फुका । पाप वरच्यावरि देखा । [दे. करी. त. करितो.] करीतसे साधका । शुद्ध सरते तिहीं लोकीं ॥ ध्रु. ॥ [पं. मुख्य०.] मुखसंवदणी [दे. सांगते.] सांगाते । अवघें सांटविलें तेथें । जिव्हा साबण निरुतें । दोष काढी जन्माचे ॥ २ ॥ तया ठाव यमपुरीं । वास करणें अघोरीं । त्यासी दंडण [पं. दंड.] करी । तुका ह्मणे [पं. यमधर्म.] न्हाणी ते ॥ ३ ॥

४२१०. विद्या अल्प परी गर्वशिरोमणि । मजहुनी ज्ञानी कोण आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं भरला ताठा कोणातें मानिना । साधूची छळणा स्वयें करी ॥ ध्रु. ॥ साधूचे देहाचा मानी जो विटाळ । त्रिलोकीं [पं. त्रैलोकीं.] चांडाळ तो चि एक ॥ २ ॥ संतांची जो निंदा [पं. करितो या मुखें.] करी मुखें जपे । खतेला सकळ पापें तो चि एक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे मावेचे [पं. मैंद. दे. गोविंद.] मइंद । त्यापाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ४ ॥

४२११. प्रपंचाची पीडा सोसिती [पं. सोसी तो.] अघोरी । जया क्षणभरी नाम नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम [त. न आठविती. दे. आठविती.] नाठविती आत्मया रामाचें । धिग [त. 'धिग जिणे त्याचें भवा मूळ ॥ मूळ तें पापाचें आचरण तयाचें ।' हे दोन कडव्यांतील दोन चरण नाहींत.] जिणें त्याचें भवा मूळ ॥ ध्रु. ॥ मूळ तें पापाचें आचरण तयाचें । नाहीं राघवाचें स्मरण त्या ॥ २ ॥ स्मरण भजन नावडे जयासी । आंदणीया दासी यमदूतां ॥ ३ ॥ चिंतन रामाचें न करी तो दोषी । एकांत तयासीं बोलों नये ॥ ४ ॥ नये त्याचा संग धरूं ह्मणे तुका । धरितां पातका वांटेकरी ॥ ५ ॥

४२१२. अर्थेविण [पं. अर्थाविण.] पाठांतर कासया करावें । व्यर्थ चि मरावें घोकूनियां ॥ १ ॥ घोकूनियां काय वेगीं अर्थ पाहे । अर्थरूप राहे होऊनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याला अर्थी आहे भेटी । नाहीं तरी गोष्टी बोलों नका ॥ ३ ॥

४२१३. बसतां [त. पं. बैसतां.] चोरापाशीं तैसी होय बुद्धि । देखतां चि [पं. "चि" नाहीं.] चिंधी मन धांवे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ व्यभिचाऱ्यापासीं बैसतां क्षणभरी । देखतां चि नारी मन धांवे ॥ ध्रु. ॥ प्रपंचाचा छंद टांकुनियां गोवा । धरावें केशवा हृदयांत ॥ २ ॥ सांडुनियां देईं संसाराची बेडी । कीर्तनाची गोडी धरावी गा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुला सांगतों मी एक । रुक्मिणीनायक मुखीं गावा ॥ ४ ॥

४२१४. मस्तकीं सहावें ठांकियासी जाण [पं. जाणा.] । तेव्हां देवपण भोगावें गा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आपुलिये स्तुती निंदा अथवा मान । टाकावा थुंकोन पैलीकडे ॥ ध्रु. ॥ सद्गुरुसेवन तें चि अमृतपान । करुनी प्राशन बैसावें [पं. करावें.] गा ॥ २ ॥ आपुल्या मस्तकीं पडोत डोंगर । सुखाचें माहेर टाकूं नये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [त. तुला सांगूं आतां किती ।.] आतां सांगूं तुला किती । जिण्याची फजीती करूं नये ॥ ४ ॥

४२१५. स्वामिसेवा गोड । माते बाळकाचें कोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जेंजें मागावें भातुकें । तेंतें पुरवी कौतुकें ॥ ध्रु. ॥ [पं. खेळवि लाडें कोडें ।.] खेळविलें कोडें । हरुषें बोले कीं बोबडें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाड । तेथें [पं. येथें.] पुरे माझें कोड ॥ ३ ॥

४२१६. तुझें नाम पंढरिनाथा । भावेंविण नये हाता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दाहां नये विसां नये । पंनासां साटां नये ॥ ध्रु. ॥ शां नये सहस्रा नये । लक्षकोडीलागीं नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पंढरिनाथा । भावेंविण नये हाता ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२१७. संतांपायीं विन्मुख जाला । तो जरि संगति मागों आला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरि त्याहुनि दुरी जावें । सुखें एकांतीं वैसावें ॥ ध्रु. ॥ आत्मचर्चा नाहीं जेथें । अगी लावुनि द्यावी तेथें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । चित्ता समाधान कांहीं ॥ ३ ॥

४२१८. हिरा ठेवितां काळें [दे. त. गहन.] गाहाण । मोल न तुटे दुकाळीं जाण ॥ १ ॥ तैसे संतजन पाहीं । विनटले श्रीहरिपायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तैसे भक्त । तयांसी जन हें निंदित ॥ ३ ॥

४२१९. परिसें गे सुनेबाई । नको वेचूं दूध दहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवा चालिली पंढरपुरा । वेसीपासुनि आली घरा ॥ ध्रु. ॥ ऐकें गोष्टी सादर बाळे । करीं जतन फुटकें पाळें ॥ २ ॥ माझे हातींचा कलवडू । मजवांचुनि नको फोडूं ॥ ३ ॥ [पं. बळकट क्षाराचें.] वळवटक्षिरीचें लिंपन । नको फोडूं मजवांचून ॥ ४ ॥ उखळ मुसळ जातें । माझें मन गुंतलें तेथें ॥ ५ ॥ भिक्षुक [पं. 'भिक्षुक०' हें कडवें नाहीं.] आल्या घरा । सांग गेली पंढरपुरा ॥ ६ ॥ भक्षीं [दे. त. मपित.] परिमित आहारु । नको फारसी वरो सारूं ॥ ७ ॥ सून ह्मणे बहुत निकें । तुह्मी यात्रेसि जावें सुखें ॥ ८ ॥ सासूबाई स्वहित जोडा । सर्व मागील आशा सोडा ॥ ९ ॥ सुनमुखीचें वचन कानीं । ऐकोनि सासू विवंची मनीं ॥ १० ॥ सवतीचे चाळे खोटे । म्यां जावेंसें इला वोटे ॥ ११ ॥ आतां कासया यात्रे जाऊं । काय जाउनि तेथें पाहूं ॥ १२ ॥ मुलें लेंकरें घर दार । माझें येथें चि पंढरपूर ॥ १३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें जन । गोवियेलें मायेंकरून ॥ १४ ॥

४२२०. एक ते गाढव मनुष्याचे वेष [पं. वेशे. त. वेशें.] । हालविती [पं. 'पुस' नाहीं.] पुस पुढें दाढी ॥ १ ॥ निंदा हें भोजन जेवण तयांसी । जोडी [पं. घर.] घरीं रासी पातकांच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुखें बैसोनियां खाती । कुंभपाकीं होती नर्कवासी ॥ ३ ॥

४२२१. मागत्याची टाळाटाळी । झिंझ्या वोढूनि कपाळीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा तंव मोळा । तुमचा नसेल गोपाळा ॥ ध्रु. ॥ नसेल ना नवें । ऐसें धरियेलें देवें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. आला.] जाला । उशीर नाहीं तो विठ्ठला ॥ ३ ॥

४२२२. संसार [पं. करितो.] करिती मोठ्या महत्वानें । दिसे लोका उणें न कळे त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पवित्रपण आपुलें घरच्यासी च दिसे । बाहेर उदास निंदिताती ॥ ध्रु. ॥ आपणा कळेना आपले अवगुण । पुढिलाचे दोषगुण वाखाणिती ॥ २ ॥ विषयाचे ध्यासें जग बांधियेलें । ह्मणोनी लागले [पं. जन्मामृत्य.] जन्ममृत्यु ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझें संचित [पं. कपाळीचें ऐसें.] चि असें । देवाजीचें पिसें सहजगुण ॥ ४ ॥

४२२३. गव्हाराचें ज्ञान अवघा रजोगुण । सुखवासी होऊन विषय भोगी ॥ १ ॥ [पं. त्यासी ज्ञानउपदेश जरी पूर्ण केला ।] त्यासी [दे. 'जरी' नाहीं.] जरी ज्ञानउपदेश केला । संगेंविण त्याला राहावेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे संग उत्तम असावा । याविण उपावा काय सांगों ॥ ३ ॥

४२२४. भाग्यालागी लांचावले । देवधर्म ते राहिले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कथे जातां अळसे मन । प्रपंचाचें मोटें ज्ञान ॥ ध्रु. ॥ अखंडप्रीति जाया । नेणे भजनाच्या ठाया ॥ २ ॥ कथाकीर्त्तन धनाचें । सर्वकाळ विषयीं नाचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पंढरिराया । ऐसे जन्मविले वांयां ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४२२५. पतिव्रतेची कीर्त्ती वाखाणितां । सिंदळीच्या माथां तिडिक उठे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आमुचें तें आहे सहज बोलणें । नाहीं विचारून केलें कोणीं ॥ छ ॥ अंगें उणें त्याच्या बैसे टाळक्यांत । तेणें ठिणग्या बहुत गाळीतसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी काय करणें त्यासी । ढका खवंदासी लागतसे ॥ ३ ॥

४२२६. आहे ऐसा देव वदवावी वाणी । नाहीं ऐसा मनीं अनुभवावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आवडी आवडी कळिवराकळिवरी । वरिली अंतरी ताळी पडे ॥ छ ॥ अपूर्व दर्शन मातेपुत्रा भेटी । रडूं मागे तुटी हर्षयोगें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एकें कळतें दुसरें । [दे. बरियानें.] बरियाचें बरें आहाचाचें आहाच ॥ ३ ॥

४२२७. हे चि माझे [दे. त. माझा.] चित्तीं । [पं. राहो आतां भाव०] राहो भावप्रीति । विठ्ठल सुषुप्ती । जागृति स्वप्नासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आणिक नाहीं तुज मागणें । राज्यचाड संपत्ति धन । जिव्हे सुख तेणें । घेतां देहीं नाम तुझें ॥ छ ॥ तुझें रूप सर्वाठायीं । देखें ऐसें प्रेम देईं । [पं. ठेवावा हा पार्थी.] न ठेवावा ठायीं । अनुभव चित्ताचा ॥ २ ॥ जन्ममरणाचा बाध । समुळूनि तुटे कंद । लागो हा चि छंद । हरि गोविंद वाचेसी ॥ ३ ॥ काय पालटे दरुषणें । अवघें [त. कोधाटे.] कोंदाटे चैतन्य । जीवशिवा खंडण । होय [दे. त. ते रे.] तरे चिंतितां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे या चि भावें । आह्मीं धालों तुझ्या [दे. नामें.] नावें । सुखें होत [दे. त. जन्म.] जन्में । भलेत याती भलतैसीं ॥ ५ ॥

४२२८. मौन [त. पं. मौन्य.] कां धरिलें विश्वाच्या जीवना । उत्तर वचना देईं माझ्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तूं माझें संचित तूं चि पूर्वपुण्य । तूं माझें प्राचीन पांडुरंगा ॥ छ ॥ तूं माझें सत्कर्म तूं माझा स्वधर्म । तूं चि नित्यनेम नारायणा ॥ २ ॥ कृपावचनाची वाट पाहातसे । करुणा वोरसें बोल कांहीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे प्रेमळाच्या प्रियोत्तमा । बोल सर्वोत्तमा मजसवें ॥ ४ ॥

४२२९. काय करूं आतां धरुनियां भीड । निःशंक हें तोंड वाजविलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव्हे जगीं कोणी मुकियाचा जाण । सार्थक लाजोनी नव्हे हित ॥ छ ॥ आलें तें उत्तर बोलें स्वामीसवें । धीट नीट जीवें होऊनियां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना समर्थासीं गांठी । घालावी हे मांडी थापटूनि ॥ ३ ॥

४२३०. माझिया तो जीवें घेतला [त. घेतलासे सोस.] हा सोस । पाहें तुझी वास भेटावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मातेविण बाळ न [त. मानी.] मनी आणिका । सर्वकाळ धोका स्तनपाना ॥ छ ॥ वोसंगा निघाल्या वांचूनि न राहे । त्याचें आर्त माय पुरवीते ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माते भक्तां तूं कृपाळ । गिळियेले [पं. ज्वाळ.] जाळ वनांतरीं ॥ ३ ॥

४२३१. ते काय पवाडे नाहीं म्यां ऐकिले । गोपाळ रक्षिले वनांतरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मावेचा वोणवा [पं. वोनवा.] होऊनि राक्षस । लागला वनास चहूंकडे ॥ छ ॥ गगनासी ज्वाळा लागती तुंबळ । गोधनें गोपाळ वेडावलीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तेथें पळावया वाट । नाहीं बा निपट ऐसें जालें ॥ ३ ॥

४२३२. धडकला अग्नि आह्मा येती वरी । गोपाळ श्रीहरी विनविती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे कृष्णा काय विचार करावा । आला रे वोणवा [पं. जवळीं.] जळों आतां ॥ छ ॥ अरे कृष्णा तुझें नाम बळिवंत । होय कृपावंत राख आतां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अरे कृष्णा नारायणा । गोपाळ करुणा [त. भाकतील. पं. भाकतील.] भाकितिले ॥ ३ ॥

४२३३. अरे कृष्णा आह्मी तुझे निज गडी । नवनीत आवडी देत होतों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे कृष्णा आतां [दे. राखेंराखें कैसें तरीं ।] राखें कैसें तरी । संकटाभीतरीं पडियेलों ॥ छ ॥ वरुषला इंद्र [त. जेव्हां इंद्र.] जेव्हां शिळाधारीं । गोवर्धन गिरी उचलिला ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझे पवाडे गोपाळ । वर्णिती सकळ नारायणा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२३४. अरे कृष्णा तुवां [पं. काळिया.] काळया नाथिला । दाढे रगडिला रिठासुर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अरे कृष्णा तुवां पूतना शोषिली । दुर्बुद्धि कळली अंतरींची ॥ ध्रु ॥ गोपाळ करुणा ऐसी नानापरी । भाकिती श्रीहरी तुजपुढें ॥ २ ॥ तुझें नाम कामधेनु करुणेची । तुका ह्मणे त्यांची आली कृपा ॥ ३ ॥

४२३५. चहुंकडूनियां येती ते [दे. कलोळ.] कल्लोळ । सभोंवते [पं. ज्वाळ.] जाळ जवळि आले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सकुमार मूर्ति श्रीकृष्ण धाकुटी । घोंगडी आणि काठी खांद्यावरि ॥ ध्रु ॥ लहान लेंकरूं होतें तें [दे. होत ते. त. जालें तें.] सगुण । विक्राळ वदन पसरिलें ॥ २ ॥ चाभाड तें एक गगनीं लागलें । एक तें ठेविले भूमीवरि ॥ ३ ॥ तये वेळे [पं. वेळीं.] अवघे गोपाळ ही भ्याले । [त. तुका ही लपाला.] तुकें ही लपालें भेऊनियां ॥ ४ ॥

४२३६. श्रीमुख वोणवा [पं. वोनवा.] गिळीत चालिलें । भ्यासुर वासिलें वदनांबुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विक्राळ त्या दाढा भ्यानें पाहावेना । धाउनी रसना ज्वाळ गिळी ॥ ध्रु ॥ जिव्हा लांब धांवे गोळा करी ज्वाळ । [पं. मोट.] मोटें मुखकमळ त्यांत घाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघा वोणवा गीळिला । आनंद जाहाला गोपाळांसी ॥ ३ ॥

४२३७. गोपाळ प्रीतीनें कैसे विनविती । विक्राळ श्रीपती होऊं नको ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको रे बा कृष्णा धरूं ऐसें रूप । आह्मां चळकांप सुटलासे ॥ ध्रु ॥ होईं वा धाकुटा शाम चतुर्भूज । बैसोनियां गुज सुखें बोलों ॥ २ ॥ वोणव्याच्या रागें गिळिशील आह्मां । तुका मेघशामा पायां लागे ॥ ३ ॥

४२३८. सांडियेलें रूप विक्राळ भ्यासुर । झालें सकुमार कोडिसवाणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शाम चतुर्भुज मुकुट कुंडलें । सुंदर दंडलें नव बाळ ॥ ध्रु ॥ गोपाळ ह्मणती कैसेंरे [पं. कैसे बारे कृष्णा.] बा कृष्णा । रूप नारायणा धरियेलें ॥ २ ॥ कैसा वाढलासी विक्राळ जालासी । गटगटा ज्वाळांसी गिळियेलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावें पुसती गोपाळ । [त. पं. अनाथवछळ.] अनाथवत्सल ह्मणोनियां ॥ ४ ॥

४२३९. बा रे कृष्णा तुझें मुख कीं कोमळ । कैसे येवढे ज्वाळ [त. गिळियेलें.] ग्रासियेले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बा रे कृष्णा तुझी जिव्हा कीं कोवळी । होईल [पं. पोवळी.] पोळली नारायणा ॥ ध्रु ॥ बैसें कृष्णा तुझें पाहूं मुखकमळ । असेल पोळलें कोणे ठायीं ॥ २ ॥ घोंगडिया [दे. घालीं. त. घडी.] खालीं घालूनियां तळीं । वरी वनमाळी बैसविती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावें आकळिला देव । कृपासिंधुराव त्रैलोक्याचा ॥ ४ ॥

४२४०. एक ह्मणती मुख वासीं नारायणा । पाहों दे वदना डोळेभरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वासुनियां मुख पहाती सकळ । अवघे गोपाळ व्योमाकार ॥ ध्रु ॥ ह्मणती गोपाळ बेटे हो हा देव । स्वरूपाचा ठाव न कळे याच्या ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे विठोबाभोंवते । मिळाले नेणते लहानथोर ॥ ३ ॥

४२४१. एक ह्मणती कृष्णा वासिलें त्वां मुख । तेव्हां थोर धाक पडिला आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गिळों लागलासी अग्नीचे कल्लोळ । आह्मी [त. चळचळ.] चळचळां कांपतसों ॥ ध्रु ॥ ज्वाळांबरोबरि गिळशील आह्मां । ऐसें मेघशामा भय वाटे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे भाग्याचे गोपाळ । फुटकें कपाळ आमुचें चि ॥ ३ ॥

४२४२. गोपाळांचें कैसें केलें समाधान । देउनि आलिंगन निवविले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्वाळाबरोबरि तुह्मां कां ग्रासीन । अवतार घेणें तुह्मांसाटीं ॥ ध्रु ॥ निर्गुण निर्मय मी सर्वांनिराळा । प्रकृतिवेगळा गुणातीत ॥ २ ॥ चिन्मय चिद्रूप अवघें चिदाकार । तुका ह्मणे पार नेणे ब्रह्मा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२४३. ऐसा मी अपार पार नाहीं अंत । परि कृपावंत भाविकांचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुर्जनां चांडाळां करीं निर्दाळण । करीं संरक्षण अंकिताचें ॥ ध्रु. ॥ भक्त माझे सखे जिवलग सांगाती । सर्वांग त्यांप्रति वोडवीन ॥ २ ॥ पीतांबरछाया करीन त्यांवरी । सदा त्यांचे घरीं दारीं उभा ॥ ३ ॥ माझे भक्त मज सदा जे रातले । त्यांघरीं घेतलें धरणें म्यां ॥ ४ ॥ कोठें हें वचन ठेविलें ये वेळे । तुका ह्मणे डोळे झांकियेले ॥ ५ ॥

४२४४. [पं. भ्रतारासीं.] भ्रतारेंसी भार्या बोले गुज गोष्टी । मज ऐसी कष्टी [त. दुजी नाहीं.] नाहीं दुजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अखंड तुमचें धंद्यावरी मन । माझें तों हेळण करिती सर्व ॥ ध्रु. ॥ जोडितसां तुह्मी खाती हेरेंचोरें [पं. चोरेंपोरें.] । माझीं तंव पोरें हळहळीती ॥ २ ॥ तुमची व्याली माझे डांई हो पेटली [पं. पडली.] । सदा दुष्ट बोली सोसवेना ॥ ३ ॥ [दे. दुष्टबुति. त. दृष्टवृत्ति] दुष्टवृत्ति नंदुली सदा द्वेष करी । नांदों मी संसारीं कोण्या [पं. कोणा.] सुखें ॥ ४ ॥ भावा दीर कांहीं धड हा न बोले । नांदों कोणां खालें कैसी आतां ॥ ५ ॥ माझ्या अंगसंगें तुह्मांसी विश्रांति । मग धडगति नाहीं तुमची ॥ ६ ॥ ठाकतें ठमकतें जीव मुठी धरूनि । परि तुह्मी अजूनि न धरा लाज ॥ ७ ॥ वेगळे निघतां संसार करीन । नाहीं तरी प्राण देतें आतां ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे जाला कामाचा अंकित । सांगे मनोगत तैसा [त. तैसें.] वर्ते ॥ ९ ॥

४२४५. कामाचा अंकित कांतेतें प्रार्थित । तूं कां हो दुश्चित्त निरंतर ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझीं मायबापें बंधु हो बहिण । तुज [पं. करिती.] करी सीण त्यागीन मी ॥ ध्रु. ॥ त्यांचें जरि तोंड पाहेन मागुता । तरि मज हत्या घडो तुझी ॥ २ ॥ सकाळ उठोन वेगळा निघेन । वाहातों तुझी आण निश्चयेंसी ॥ ३ ॥ वेगळें निघतां घडीन दोरे चुडा [पं. दारेचुडा.] । तूं तंव माझा जोडा जन्माचा कीं ॥ ४ ॥ ताईत सांकळी [पं. गळ्याची दुल्लडी.] गळांचि दुलडी । बाजुबंदजोडी हातसर ॥ ५ ॥ वेणीचे जे नग सर्व ही करीन । नको धरूं सीण मनीं कांहीं ॥ ६ ॥ नेसावया साडी सेलारी चुनडी । अंगींची [पं. आंगाची.] कांचोळी जाळिया फुलें ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे केला रांडेनें गाढव । मनासवें धांव घेतलीसे ॥ ८ ॥

४२४६. उजळितां उजळे दीपकाची वाती । स्वयंभ ते ज्योति हिऱ्या अंगीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकीं महाकष्टें मेळविलें धन । एकासी जतन दैवयोगें ॥ ध्रु. ॥ परिमळें केलें चंदनाचें चिन्ह । निवडी ते भिन्न गाढव तो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जया अंगीं हरिठसा [पं. नामठसा.] । तो तरे सहसा वंद्य होय ॥ ३ ॥

४२४७. बारावर्षें बाळपण । तें ही वेचलें अज्ञानें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा [पं. तैसा.] जन्म गेला वांयां । न भजतां पंढरिराया ॥ ध्रु. ॥ बाकी [पं. राहिली.] उरलीं आठ्याशीं । तीस वेचलीं कामासी ॥ २ ॥ बाकी उरलीं आठावन्न । तीस वेचलीं ममतेनें ॥ ३ ॥ बाकी उरलीं आठावीस । देहगेह विसरलास ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसा झाडा । संसार हा आहे थोडा ॥ ५ ॥

४२४८. सोवळा तो जाला । अंगीकार देवें केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येर करिती भोजन । पोट पोसाया दुर्जन ॥ ध्रु. ॥ चुकला हा भार । तयाची च येरझार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दास । जाला तया नाहीं नास ॥ ३ ॥

४२४९. आजि शिवला मांग । माझें विटाळलें आंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यासी घेऊं प्रायश्चित्त । विठ्ठलविठ्ठल हृदयांत ॥ ध्रु. ॥ जाली [पं. क्रोधिसासी.] क्रोधासी भेटी । [त. तोंडावाटा.] तोंडावाटे नर्क लोटी ॥ २ ॥ [पं. अनुतापे.] अनुतापीं न्हाऊं । तुका ह्मणे रवी पाहूं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२५०. ठाव तुह्मांपाशीं । जाला आतां हृषीकेशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न लगे जागावें सतत । येथें स्वभावें है नीत ॥ धृ. ॥ चोरट्यासी थारा । येथें कैंचा जी दातारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मनें । आह्मां जालें समाधान ॥ ३ ॥

४२५१. पाळियेले लळे । माझे विठ्ठले कृपाळे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहुजन्माचें पोषणें । सरतें पायांपाशीं तेणें ॥ धृ. ॥ सवे दिली लागों । भातें आवडीचें मागों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भिन्न । नाहीं दिसों दिलें क्षण ॥ ३ ॥

४२५२. जो या गेला पंढरपुरा । आणीक यात्रा न [दे. मानी.] मनी तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुलभ माय पंढरिराणा । पुरवी खुणा अंतरींच्या ॥ धृ. ॥ जन्मांतरिंच्या पुण्यरासी । वारी त्यासी [पं. पंढरीची.] पंढरी ॥ २ ॥ वाहेर येतां प्राण फुटे । रडें दाटे गहिवरें ॥ ३ ॥ दधिमंगळभोजन सारा । ह्मणती करा मुरडींव ॥ ४ ॥ मागुता हा पाहों ठाव । पंढरिराव दर्शनें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे भूवैकुंठ । वाळुवंट भींवरा ॥ ६ ॥

४२५३. न मिळती एका एक । जये नगरीचे लोक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भलीं तेथें राहूं नये । क्षणें होईल [पं. नेणो काय ।.] न कळे काय ॥ धृ. ॥ न करितां अन्याय । बळें [दे. त. करी.] करीती अपाय ॥ २ ॥ नाहीं पुराणाची प्रीति । ठायींठायीं पंचाइती ॥ ३ ॥ भल्या [पं. बुरा.] बुऱ्या मारी । होतां कोणी न निवारी [पं. विचारी.] ॥ ४ ॥ अविचाऱ्या हातीं । देऊनि प्रजा नागविती ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे दरी । सुखें सेवावी ते बरी ॥ ६ ॥

४२५४. शिकवणें नाक झाडी । [पं. पुढील ते जोडी.] पुढील जोडी कळेना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निरयगांवीं भोग देता । तेथें सत्ता आणिकांची ॥ धृ. ॥ अवगुणांचा सांटा करी । ते चि धरी [त. जीवेंसी.] जीवासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जडबुद्धि । कर्मशुद्धी सांडंवी ॥ ३ ॥

४२५५. गोपीचंदन मुद्रा [पं. धारणें.] धरणें । आह्मां लेणें वैष्णवां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मिरवूं अळंकार लेणें । [पं. हे.] हीं भूषणें स्वामीचीं ॥ धृ. ॥ विकलों ते [पं. तो सेवे जीव । एका भावें०.] सेवाजीवें । एक्या भावें एकविध ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शूर जालों । बाहेर आलों संसारा ॥ ३ ॥

४२५६. विषयांचे लोलिंगत । ते फजीत होतील ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न सरे येथें यातिकुळ । शुद्ध मूळबीज व्हावें ॥ धृ. ॥ शिखासूत्र सोंग वरि । दुराचारी दंड पावे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [पं. अभिमान.] अभिमाना । नारायणा न सोसे ॥ ३ ॥

४२५७. [पं. वडिलीं.] वडिलें दिलें भूमिदान । तें जो मागे अभिळासून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अग्रपूजेचा अधिकारी । श्रेष्ठ दंड यमा घरीं ॥ धृ. ॥ उभयकुल समवेत । नर्की प्रवेश [पं. प्रवेशे.] अद्भुत ॥ २ ॥ तप्तलोहें भेटी । तुका ह्मणे कल्पकोटी ॥ ३ ॥

४२५८. लटिकी ग्वाही सभेआंत । देतां [त. पं. देतो.] पतित आगळा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कुंभपाकीं वस्ती करूं । होय धुरु कुळेसी ॥ धृ. ॥ रजस्वला रुधिर स्रवे । तें चि घ्यावें तृषेसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन्मा आला । काळ जाला कुळासी ॥ ३ ॥

४२५९. आचरे दोष न धरी धाक । परीपाक दुःखाचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चांडाळ तो दुराचारी । अंगीकारी कोण त्या ॥ धृ. ॥ नव्हे संतान वोस घर । अंधकार कुळासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें दान । घेतां पतन दुःखासी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२६०. कींविलवाणा जाला आतां । दोष करितां न विचारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अभिळाषी नारी धन । झकवी जन लटिकें चि ॥ ध्रु. ॥ विश्वासिया [पं. करितां.] करी घात । न धरी चित्ता कांटाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं आला । वृथा गेला जन्मासी ॥ ३ ॥

४२६१. घेऊं नये तैसें दान । ज्याचें धन अभिळाषी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तो [पं. "ही" नाहीं.] ही येथें कामा नये । नर्का जाय ह्मणोनि ॥ ध्रु. ॥ विकी स्नानसंध्या जप । करी तप पुढिलांचें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दांभिक तो । नर्का जातो स्वइच्छा ॥ ३ ॥

४२६२. सदा नामघोष करूं हरिकथा । तेणें सदा चित्ता समाधान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वसुख ल्यालों सर्व अलंकार । आनंदें निर्भर [पं. डुल्लतसों.] डुलतसों ॥ ध्रु. ॥ असों ऐसा [पं. आतां.] कोठें आठव ही नाहीं । देहीं च विदेही भोगूं दशा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जालों अग्निरूप । लागों नेदूं पापपुण्य [पं. अंगा.] आतां ॥ ३ ॥

४२६३. वरिवरि बोले [दे. त. पं. युध्याचिया.] युद्धाचिया गोष्टी । परसैन्या भेटी नाहीं जाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. पारीख्याचे.] पराव्याचे भार पाहुनियां दृष्टी । कांपतसे पोटीं थरथरां ॥ ध्रु. ॥ मनाचा उदार रायाचा जुंझार । फिरंगीचा [दे. फिरंगेचा (पूर्वी 'फिरंगीचा' होतें).] मार मारीतसे ॥ २ ॥ धन्य त्याची माय धन्य त्याचा बाप । अंगीं अनुताप हरिनामें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साधु बोले खर्गधार । खोचतें [दे. त. खोचती अंतरें.] अंतर दुर्जनाचें ॥ ४ ॥

४२६४. गंधर्वनगरीं क्षण एक राहावें । तें चि पैं करावें [दे. पं. मुळक्षत्र.] मूळक्षेत्र ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खपुष्पाची पूजा [त. बांधावी] बांधोनि निर्गुणा । लक्ष्मीनारायणा तोषवावें ॥ ध्रु. ॥ वंध्यापुत्राचा [पं. वंध्यापुत्रा घरीं लग्ना०.] लग्नाचा सोहळा । आपुलिया डोळां [पं. पाहा.] पाहों बेगीं ॥ २ ॥ [दे. "मृगजळा०" हें कडवें नाहीं.] मृगजळा पोही घालुनि सज्ञाना । तापलिया जना निववावें [पं. तोषवावें.] ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मिथ्या देहेंद्रियकर्म । ब्रह्मार्पण ब्रह्म होय बापा ॥ ४ ॥

४२६५. तुझा [त. ह्मणविले.] ह्मणविलों दास । केली उच्छिष्टाची आस ॥ १ ॥ मुखीं घालावा कवळ । जरी तूं होशील कृपाळ ॥ २ ॥ सीण भाग माझा पुसें । तुका ह्मणे न करीं हांसें ॥ ३ ॥

४२६६. काय मागें आह्मी गुतलों काशानीं । पुढें वाहों मनीं धाक देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कीर्ति चराचरीं आहे तैसी आहे । भेटोनियां काय [दे. घ्यावें.] द्यावें आह्मां ॥ ध्रु. ॥ घेउनी धरणें बैसती उपवासी । [पं. हा हाट.] हट आह्मांपासीं नाहीं तैसा ॥ २ ॥ तातडी तयांनीं केली विटंबणा । आह्मां नारायणा काय उणें ॥ ३ ॥ नाहीं मुक्तिचाड वास वैकुंठींचा । जीव भाव आमुचा देऊं तुज ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे काय मानेल तें आतां । तूं घेईं अनंता सर्व माझें ॥ ५ ॥

४२६७. जालों बळिवंत । होऊनियां शरणागत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ केला घरांत रिघावा । ठायीं पाडियेला ठेवा ॥ ध्रु. ॥ हाता चढे धन । ऐसें रचलें कारण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मिठी । पायीं देउनि केली लुटी ॥ ३ ॥

४२६८. दासीचा जो संग करी । त्याचे पूर्वज [त. नर्कद्वारीं.] नर्का द्वारीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसे संगों जातां जना । नये कोणाचिया मना ॥ ध्रु. ॥ बरें विचारूनी पाहें । तुज अंतीं कोण आहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रांडलेंका । अंतीं जासिल यमलोका ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२६९. गुळ सांडुनि गोडी घ्यावी । मीठ सांडुनि चवि चाखावी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा प्रपंच सांडुनि [दे. घ्यावा.] द्यावा । मग परमार्थ जोडावा ॥ ध्रु. ॥ साकरेचा नव्हे ऊंस । आह्मां कैंचा गर्भवास ॥ २ ॥ बीज भाजुनि केली लाही । जन्ममरण [दे. त. आह्मांसि.] आह्मां नाहीं ॥ ३ ॥ आकारासी कैंचा ठाव । देह प्रत्यक्ष जाला वाव ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अवघें जग । सर्वां घटीं पांडुरंग ॥ ५ ॥

४२७०. आमुचें दंडवत पायांवरि डोई । व्हावें उतराई ठेवूनियां ॥ १ ॥ कराल तें काय नव्हे जी विठ्ठला । चित्त द्यावें बोला बोबडिया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी लडिवाळें अनाथें । ह्मणोनि दिनानाथें सांभाळावें ॥ ३ ॥

४२७१. भाग्यवंत आह्मी विष्णुदास जगीं । अभंग प्रसंगीं धैर्यवंत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं तें पुरवीत आणुनि जवळी । गाउनी माउली गीत [पं. गात.] सुखें ॥ ध्रु. ॥ प्रीति अंगीं असे सदा सर्वकाळ । वोळली सकळ सुखें ठायीं ॥ २ ॥ आपुल्या स्वभावें जैसे [त. पं. जेथें जैसें.] जेथें असों । तैसे तेथें दिसों साजिरे चि ॥ ३ ॥ वासनेचा कंद उपडिलें मूळ । दुरितें सकळ निवारिलीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे भक्तजनाची माउली । करील साउली विठ्ठल आह्मां ॥ ५ ॥

४२७२. तीर्थें फळती काळें जन्में आगळिया । संतदृष्टी पाया हेळामात्रें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सुखाचे सुगम वैष्णवांचे पाय । अंतरींचा [पं. अंतरी.] जाय [त. महाभव.] महाभेव ॥ ध्रु. ॥ काळें हि न सरे तपें समाधान । कथे मूडजन समाधिस्थ ॥ २ ॥ उपमा द्यावंया सांगतां आणीक । नाहीं तिन्ही लोक धुंडाळितां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी राहिलों येणें सुखें । संतसंगें दुःखें नासावया ॥ ४ ॥

४२७३. संतजना माझी यावया करुणा । ह्मणउनी दीन [पं. हीन दीन.] हीन जालों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नेणें योग युक्ती नाहीं ज्ञान मति । [पं. गातसो.] गातसें या गीती पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ भाव भक्ती नेणें तप अनुष्ठान । करितों किर्त्तन विठ्ठलाचें ॥ २ ॥ ब्रह्मज्ञान ध्यान न कळे धारणा । एका नारायणा वांचूनियां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे [पं. माझ्या.] माझा विठोबासी भार । जाणे हा विचार तो चि माझा ॥ ४ ॥

४२७४. ऐसें काय उणें जालें तुज देवा । भावेंविण सेवा घेसी माझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय मज [पं. न लग द्यावा.] द्यावा न लगे मुशारा । पहावें दातारा विचारूनि ॥ ध्रु. ॥ करितों पाखांडें जोडूनि अक्षरें । नव्हे ज्ञान खरें भक्तिरस ॥ २ ॥ गुणवाद तुझे न बोलवे वाणी । आणिका [पं. आणीक.] छळणी वाद [पं. सांगों.] सांगें ॥ ३ ॥ तरी आतां मज राखें तुझे पायीं । देखसील कांहीं प्रेमरस ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तुज हांसतील लोक । निष्काम [दे. निःकाम. पं. नीःकाम.] सेवक ह्मणोनियां ॥ ५ ॥

४२७५. भोंदावया मीस घेऊनि संतांचें । करी कुटुंबाचें दास्य सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनुष्याचे परी [त. बोल.] बोले रावा करी । रंजवी नरनारी जगामध्यें ॥ ध्रु. ॥ तिपयाचा बैल करी [त. सांगितलें.] सिकविलें । चित्रींचें बाहुलें गोष्टी सांगे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा जळो हे महंती । लाज नाहीं चित्तीं निसुगातें ॥ ३ ॥

४२७६. अंगीं घेऊनियां वारें दया देती । तया भक्ता हातीं चोट आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव्हारा वैसोनि हालविती सुपें । ऐसीं पापी पापें लिंपताती ॥ ध्रु. ॥ एकीबेकीन्यायें होतसे प्रचित । तेणें लोक समस्त भुलताती ॥ २ ॥ तयाचे स्वाधीन दैवतें [पं. देव ते.] असती । तरी कां मरती त्यांचीं पोरें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाणी अंगारा जयाचा । भक्त कान्होबाचा तो ही नव्हे ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४२७७. कोणा एकचिया पोरें केली आळी । ठावी नाहीं पोळी मागें देखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बुझाविलें हातीं देउनी खापर । छंद करकर वारियेली ॥ ध्रु ॥ तैसें नको करूं मज कृपावंता । काय नाहीं सत्ता तुझे हातीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मायबापाचें उचित । करावें तें हित बाळकाचें ॥ ३ ॥

४२७८. पंढरपुरींचें दैवत भजावें । काया वाचा जावें शरण [पं. त्यासी.] त्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनीं ध्यान करी अहंता धरूनी । तया चक्रपाणी [पं. दुरी.] दूर ठेला ॥ ध्रु ॥ मान अभिमान सांडुनियां द्यावे । अवघ्यां नीच व्हावें तरी [पं. प्राप्ती.] प्राप्त ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि कोणासी सांगावें । सादर होउनि भावें भजें देवा ॥ ३ ॥

४२७९. अधमाचें चित्त अहंकारीं मन । उपदेश शीण तया केला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पापियाचें मन [पं. "न" नाहीं.] न करी आचार । विधवे [पं. विधवेसी.] शृंगार व्यर्थ केला ॥ ध्रु ॥ अधमाचें चित्त दुश्चित ऐकेना । वांयां सीण मना करूं काय ॥ २ ॥ गर्धवासी दिली चंदनाची उटी । केशर लल्हाटीं शुकराच्या ॥ ३ ॥ पतिवंचकेसी सांगतां उदंड । परि तें पापांड तिचे मनीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तैसें [दे. त. अभावीं.] अभाविका सांगतां । वाउगा चि चित्ता [दे. चिंता] सीण होय ॥ ५ ॥

४२८०. किती उपदेश करावा खळासी । नावडे तयासी बरें कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शुद्ध हे वासना नाहीं चांडाळाची । होळी आयुष्याची केली तेणें ॥ ध्रु ॥ नाहीं शुद्ध भाव नायके वचन । आपण्या आपण नाडियेलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्यासी काय व्याली रांड । करितो बडबड रात्रदिस [पं. रात्रंदिवस.] ॥ ३ ॥

४२८१. संत देखोनियां स्वयें दृष्टी टाळी । आदरें न्याहाळी परस्त्रीसी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वीट ये कर्णासी संतवाक्यामृता । स्त्रीशब्द ऐकतां निवे कर्ण ॥ ध्रु ॥ कथेमांजी निज वाटे नित्यक्षणीं । स्त्रियेचे कीर्तनीं प्रेमें जागे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी क्रोधासी न यावें । स्वभावा करावें काय कोणीं ॥ ३ ॥

४२८२. मणि पडिला दाढेसी मकरतोंडीं । सुखें हस्तें चि काढवेल प्रौढीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परि मूर्खाचें चित्त बोधवेना । दुधें कूर्मीच्या पाळवेल सेना ॥ ध्रु ॥ सकळ पृथ्वी हिंडतां कदाचित । ससीसिंगाची प्राप्त होय तेथें ॥ २ ॥ अतिप्रयत्नें गळितां वाळुवेतें । दिव्य तेलाची प्राप्त होय तेथें ॥ ३ ॥ अतिक्रोधें खवळला फणी पाहीं । धरूं येतो मस्तकीं पुष्पमायी ॥ ४ ॥ पहा ब्रह्मानंदें चि एकीं हेळा । महापातकी तो [त. 'तो' नाहीं.] तुका मुक्त केला ॥ ५ ॥

४२८३. भोळे भाविक हे जुनाट चांगले । होय तैसें केलें भक्तिभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि चिंता नाहीं आह्मां दासां । न भ्यों गर्भवासा जन्म घेतां ॥ ध्रु ॥ आपुलिया इच्छा करूं गदारोळ । भोगूं सर्वकाळ सर्व [पं. सुख.] सुखें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मां देवाचा सांगात । नाहीं विसंबत येर येरां ॥ ३ ॥

४२८४. आतां तरी माझी परिसा [दे. परिसा वीनवती. पं. परिसावी विनंती.] विनंती । रखुमाईच्या पति [त. सोयरिया.] पांडुरंगा ॥ १ ॥ चुकलिया बाळा न मारावें जीवें । हित तें करावें मायबापीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझा ह्मणताती मज । आतां आहे लाज हे चि तुह्मां ॥ ३ ॥

४२८५. नाहीं बळयोग अभ्यास कराया । न कळे ते क्रिया साधनाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझिये भेटीचें प्रेम अंतरंगीं । नाहीं बळ अंगीं भजनाचें ॥ ध्रु ॥ काय पांडुरंगा करूं बा विचार । झुरतें अंतर भेटावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगा वडिलपणें बुद्धी । तुजविण दयानिधी पुसों कोणां ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४२८६. जिहीं तुझी कास भावें धरियेली । त्यांची नाहीं केली [पं. साटी.] सांड देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय माझा भोग आहे तो न कळे । सुखें तुह्मी डोळे झांकियेले ॥ ध्रु. ॥ राव रंक तुज [दे. सारिके.] सारिखे चि जन । नाहीं थोर लहान तुजपाशीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मागें आपंगिलें भक्तां । माझिया संचिता कृपा नये ॥ ३ ॥

४२८७. कोणतें कारण राहिलें यामुळें । तें म्यां तुज बळें कष्टवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं जात जीव नाहीं होत [दे. हाणि. त. पं. हाणी.] हानि । सहज तें मनीं आठवलें ॥ ध्रु. ॥ नाहीं चिंता [त. पं. चित्ता.] कांहीं मरतों [त. उपवासी.] उपासी । अथवा त्या ह्मैसी गाई व्हाव्या ॥ २ ॥ हें तों तुज कळों येतसे अंतरीं । [दे. त. लाखणीक.] लापणीक वरी साच [पं. भावें.] भाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा नासिवंतासाठीं । पायांसवें तुटी करिती तुझ्या ॥ ४ ॥

४२८८. पहावया तुझा जरि बोलें अंत । तरि माझे जात डोळे देवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [पं. स्तंभीं.] स्तंबीं तुज [त. नाहीं तुज.] नाहीं घातलें प्रल्हादें । आपुल्या आनंदें अवतार ॥ ध्रु. ॥ भक्ताचिया काजा जालासी सगुण । तुज नाहीं गुण रूप नाम ॥ २ ॥ ऐसा कोण देवा अधम यातीचा । निर्धार हा साचा नाहीं तुझा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बोले कवतुकें गोष्टी । नेदीं येऊं पोटीं राग देवा ॥ ४ ॥

४२८९. प्रगट व्हावें हे अज्ञानवासना । माझी नारायणा हीनबुद्धि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खाणीवाणी होसी काष्टीं तूं पाषाणीं । जंतु [पं. जीवजनीं.] जीवाजनीं प्रसिद्ध हा ॥ ध्रु. ॥ ज्ञानहीन तुज पाहें अल्पमति । लहान हा चित्तीं धरोनियां ॥ २ ॥ पारि तूं कृपाळ होसी देवराणा । ब्रिदें तुझीं जना प्रसिद्ध हें ॥ ३ ॥ उतावीळ बहु भक्तांचिया काजा । होसी केशीराजा तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४२९०. जरी तुझा मज नसता आधार । कैसा हा संसार दुऱ्हावता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा [पं. ऐसा हा बळी०.] बळी कोण होईल पुरता । जो हे वारी चिंता आशापाश ॥ ध्रु. ॥ मायामोहफांसा लोकलाजबेडी । तुजवीण तोडी कोण एक ॥ २ ॥ हें तों मज कळों आलें अनुभवें । बरें माझ्या जीवें पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे यास तूं चि माझा [दे. गोही. पं. गाही.] ग्वाही । पुरि भाव नाहीं [पं. जनलोका.] जना लोका ॥ ४ ॥

४२९१. तुजविण चाड आणिकांची कांहीं । धरीन हें नाहीं तुज ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तरणउपाय योगक्षेम माझा । ठेवियेला तुझ्या पायीं देवा कोण मज आळी [पं. कोण.] काय हे तांतडी । सोनियाची घडी जाय दिस ॥ २ ॥ तुझिया नामाचें ल्यालोंसें भूषण । कृपा संतजन करितील ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाला आनंदाचा वास । हृदया या नास [पं. नाहीं.] नव्हे कधीं ॥ ४ ॥

४२९२. हें चि सुख [पं. पुढती.] पुढें मागतों आगळें । आनंदाचीं फळें सेवादान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जन्मजन्मांतरीं तुझा चि अंकिला । करूनि विठ्ठला दास ठेवीं ॥ ध्रु. ॥ दुजा भाव आड येऊं नेदीं चित्ता । करावा अनंता नास त्याचा ॥ २ ॥ [पं. 'अभय देऊनि' हें कडवें नाहीं.] अभय देऊनि करावें सादर । क्षण तो विसर पडों नेदीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी जेजे इच्छा करूं । ते ते कल्पतरु [पं. पुरवावे.] पुरविसी ॥ ४ ॥

४२९३. तुज केलिया नव्हे ऐसें काई । डोंगराची राई क्षणमात्रें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मज या लोकांचा न साहे आघात । देखणें प्रचित जीव घेती ॥ ध्रु. ॥ सहज विनोदें वोलियेलों गोष्टी । [दे. अरंभी.] आरंभी तों पोटीं न धरावी ॥ २ ॥ दीनरूप मज करावें नेणता । याहुनी अनंता आहें तैसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जेणें मज तूं भोगसी । तें करीं जनासीं चाड नाहीं ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४२९४. ऐसा [पं. ऐसा तुज भाव सर्व निरोपिला ।] सर्व भाव तुज निरोपिला । तूं मज एकला सर्वभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंतरींची कां हे नेणसील गोष्टी । परि सुखासाटीं बोलविसी ॥ ध्रु. ॥ सर्व माझा भार तुज चालवणें । तेथें [पं. 'तेथें म्यां० कारण ।' हे दोन चरण नाहींत.] म्यां बोलणें काय एक ॥ २ ॥ स्वभावें स्वहित हिताचें कारण । कौतुक करून निवडिसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं हें जाणसी गा देवा । आमुच्या स्वभावा अंतरींच्या ॥ ४ ॥

४२९५. लोखंडाचे [दे. 'न' नाहीं.] न पाहे दोष । शिवोन परीस सोनें करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जैसी तैसी [पं. 'तैसी' नाहीं.] तरी वाणी । मना आणी माउली ॥ ध्रु. ॥ लेकराचें स्नेहे गोड । करी कोड त्यागुणें ॥ २ ॥ मागें पुढें रिघे लोटी । साहे खेटी [पं. करीतसे.] करी तें ॥ ३ ॥ तुका [दे. त. विनंती.] विनवी पांडुरंगा । ऐसें सांगा आहे हें ॥ ४ ॥

४२९६. पर्वकाळीं धर्म न करी नासरी । खर्ची राजद्वारीं द्रव्यरासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोइऱ्यासी करी पाहुणेर बरा । [पं. कांडितो.] कांडवी ठोंबरा संतांलागीं ॥ ध्रु. ॥ [पं. बाईलेच्या गोता आवडीनें०.] बाइलेचीं सर्व आवडीनें पोसी । [पं. मातापितियासी दवडितो ।.] मातापितरांसी दवडोनी ॥ २ ॥ श्राद्धीं कष्टी होय सांगतां [पं. सांगाया.] ब्राह्मण । गोवार मागून सावडीतो ॥ ३ ॥ नेतो पानें फुलें वेश्येला उदंड । ब्राह्मणासी खांड नेदी एक ॥ ४ ॥ होतें मोऱ्या शोधी [त. करी कष्ट.] कष्ट करी नाना । देवाच्या पूजना कांटाळतो ॥ ५ ॥ सारा वेळ धंदा करितां श्रमेना । साधूच्या दर्शना जात कुंथे ॥ ६ ॥ हरिच्या कीर्तनीं गुंगायासि लागे । येरवीं तो जागे उगला चि ॥ ७ ॥ पुराणीं बैसतां नाहीं रिकामटी । खेळतो सोंगटी [पं. अहोरात्र.] अहोरात्रीं ॥ ८ ॥ देवाच्या विभुती न पाहे सर्वथा । करी पानवथा नेत्रभिक्षा ॥ ९ ॥ गाईला देखोनी बदबदां मारी । घोड्याची चाकरी गोड लागे ॥ १० ॥ ब्राह्मणाचें तीर्थ घेतां त्रास मोटा । प्रेमें घेतो घोंटा घटघटां ॥ ११ ॥ तुका ह्मणे ऐसे प्रपंचीं गुंतले । जन्मोनि मुकले विठोबासी ॥ १२ ॥

४२९७. [पं. पोटासाटीं प्रौढि लोकासी वाणी.] आपुल्या पोटासाटीं लोकांची प्रौढी वाणी । संतांची वदनीं निंदा करी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पोटा घातलें जेणें अन्न । न ह्मणे पतितपावन ॥ ध्रु. ॥ जेणें घातलें संसारीं । विसरला तया हरी ॥ २ ॥ मी कोठील आणि कोण । हें न कळे जयालागून ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नरस्तुती । करितो भाट त्रिजगतीं ॥ ४ ॥

४२९८. आह्मी रामाचे राऊत । वीर जुंझार बहुत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मनपवनतुरंग । हातीं नामाची फिरंग ॥ ध्रु. ॥ वारू चालवूं चहूंखुरीं । घाला घालूं यमपुरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पेणें । आह्मां वैकुंठासी जाणें ॥ ३ ॥

४२९९. पवित्र तें कुळ पावन तो देश । जेथें हरिचे दास घेती [पं. जन्म घेती.] जन्म ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर्मधर्म त्याचे जाला नारायण । त्याचेनी पावन तिन्ही लोक ॥ ध्रु. ॥ [पं. वर्णअभिमान.] वर्णअभिमानें कोण जाले पावन । ऐसें द्या सांगून मजपाशीं ॥ २ ॥ अंत्यजादि योनि तरल्या हरिभजनें [पं. हरिभजनीं.] । तयाचीं पुराणें भाट जालीं ॥ ३ ॥ वैश्य तुळाधार गोरा तो कुंभार । धागा हा चांभार रोहिदास ॥ ४ ॥ कबीर मोमीन [दे. त. लतिब.] लतिफ मुसलमान । सेना [दे. त. शेणा.] न्हावी जाण विष्णुदास ॥ ५ ॥ [पं. कान्होपात्रा. दे. कोणोपात्र.] कान्होपात्र खोदु पिंजारी तो दादु । भजनीं अभेदू हरिचे पायीं ॥ ६ ॥ चोखामेळा बंका जातीचा माहार । त्यासी सर्वेश्वर ऐक्य करी ॥ ७ ॥ नामयाची जनी कोण तिचा भाव । जेवी पंढरीराव [पं. तिच्यासवे.] तियेसवें ॥ ८ ॥ मैराळा [पं. मैराळ.] जनक कोण कुळ त्याचें । महिमान [पं. नामाचें.] तयाचें काय सांगों ॥ ९ ॥ यातायातीधर्म नाहीं विष्णुदासा । निर्णय हा ऐसा वेदशास्त्रीं ॥ १० ॥ तुका ह्मणे तुह्मीं विचारावे [त. विवरावे.] ग्रंथ । तारिले पतित नेणों किती ॥ ११ ॥

विषयानुक्रम

४३००. नामासारिखी करणी । हे तों न दिसे त्रिभुवनीं ॥ १. ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिलंगणीचें सोनें । ठेवूं नये तें गाहाण ॥ ध्रु. ॥ आदित्याचीं झाडें । काय त्याचा उजड पडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । ब्रिदें सोडोनियां ठेवा ॥ ३ ॥

४३०१. येऊनि संसारा काय हित केलें । आयुष्य नासिलें शिश्नोदरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ विषय सेवितां कोण तृप्त जाला । इंधनीं निवाला अग्नि कोठें ॥ ध्रु. ॥ देखोनी मृगजळ भांबावलीं वेडीं । विचाराची थडी न टाकिती ॥ २ ॥ ऐसियां जीवांसी सोय न लाविसी । निष्ठुर कां होसी कृपाळुवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा अगाध पैं थोरी । सर्वांचे अंतरीं पुरलासी ॥ ४ ॥

४३०२. समर्थाचे सेवे बहु असे हित । विचार हृदयांत करुनी पाहें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वरकडाऐसा नव्हे हा समर्थ । क्षणें चि घडित सृष्टी [दे. नाशें. त. नासें.] नासे ॥ ध्रु. ॥ ज्याची कृपा होतां आपणा ऐसें करी । उरों नेदी उरी दारिद्राची ॥ २ ॥ ऐशालागीं मन वोळगे अहर्निशीं । तेणें वंद्य होशी ब्रह्मांदिकां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें चि आहे पैं मुद्दल । सत्य माझा बोल हा चि माना ॥ ४ ॥

४३०३. पिकलिये [पं. पिकलिया. दे. पिकलिय.] सेंदे कडुपण गेलें । तैसें आह्मां केलें पांडुरंगें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध लोभ निमाले ठायीं चि । सर्व आनंदाची सृष्टि जाली ॥ ध्रु. ॥ आठव नाठव गेले भावाभाव । जाला स्वयमेव पांडुरंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाग्य । या नांवें ह्मणीजे । संसारी जन्मीजे या चि लागीं ॥ ३ ॥

४३०४. येऊनि नरदेहा विचारावें सार । धरावा पैं धीर भजनमार्गी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चंचळ चित्तासी ठेवूनियां ठायीं । संतांचिये पायीं लीन व्हावें ॥ ध्रु. ॥ भावाचा पैं हात धरावा निश्चयें । तेणें भवभय देशधडी ॥ २ ॥ नामापरतें जगीं साधन सोपें नाहीं । आवडीनें गांई सर्वकाळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धन्य वंश त्या नराचा । ऐसा निश्चयाचा मेरु जाला ॥ ४ ॥

४३०५. षड्रसीं रांधिलें खापरीं [त. वाढिलें.] घातलें । चोहोटा [पं. चोहाटा. त. चोहटा.] ठेविलें मध्यरात्रीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासी सदाचारी लोक न शिवती । श्वानासी निश्चिती फावलें तें ॥ ध्रु. ॥ तेंसें [पं. त. दुष्टकर्म.] दुष्टकर्म जालें हरिभक्ता । त्यागिली ममता विषयासक्ति ॥ २ ॥ इहपरलोक उभय विटाळ । मानिती केवळ हरिचे दास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा आवडे हे सेवा । अनुदिनीं व्हावा पूर्ण हेतु ॥ ४ ॥

४३०६. बीज भाजुनि केली लाही । आह्मां जन्ममरण नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आकाराशी कैंचा ठाव । देहप्रत्यक्ष जाला देव ॥ ध्रु. ॥ साकरेचा नव्हे उस । आह्मां कैंचा गर्भवास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे औघा जोग । सर्वां घटीं पांडुरंग ॥ ३ ॥

४३०७. वैकुंठींचा देव आणिला भूतळा । धन्य तो आगळा पुंडलीक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धारिष्ट धैर्याचा वरिष्ठ भक्तांचा । पवित्र पुण्याचा एकनिष्ठ ॥ ध्रु. ॥ पितृसेवा पुण्यें लाधला निधान । ब्रह्म सनातन अंगसंगें ॥ २ ॥ अंगसंगें रंगें क्रीडा करी जाणा । ज्या घरीं पाहुणा वैकुंठींचा ॥ ३ ॥ धन्य त्याची शक्ति भक्तीची हे ख्याति । तुका ह्मणे मुक्ति पायीं लोळे ॥ ४ ॥

४३०८. मृगाचिये अंगीं कस्तुरीचा वास । असे ज्याचा त्यास [त. ठावा नाहीं.] नसे ठावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भाग्यवंत घेती वेचूनियां [पं. मोल.] मोलें । भारवाही मेले वाहतां ओझें ॥ ध्रु. ॥ चंद्रामृतें तृप्तिपारणें चकोरा ।

भ्रमरासी चारा सुगंधाचा ॥ २ ॥ अधिकारी येथें घेती हातवटी । परीक्षवंता दृष्टी रत्न जैसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय अंधळिया हातीं । दिलें जैसें मोतीं वांयां जाय ॥ ४ ॥

४३०९. आलिया संसारीं देखिली पंढरी । कीर्ति महाद्वारीं [दे. त. वानूं] वाणूं तुझी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पताकांचे भार नामाचे गजर । देखिल्या संसार सफळ जाला ॥ ध्रु ॥ साधुसंतांचिया धन्य जाल्या भेटी । सांपडली लुटी मोक्षाची हे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां हें चि पैं [पं. मागेन.] मागणें । पुढती नाहीं येणें संसारासी ॥ ३ ॥

४३१०. ऐसे [पं. 'ऐसे कैसे०' हे कडवें नाहीं.] कैसे जाले भोंदू । कर्म करोनि ह्मणती साधु ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगा लावूनियां राख । डोळे झांकुनी करिती पाप ॥ ध्रु ॥ दावुनि वैराग्याची कळा । भोगी विषयाचा सोहळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगीं किती । जळो तयांची संगती ॥ ३ ॥

४३११. कोणी निंदा कोणी वंदा । आह्मां स्वहिताचा धंदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुह्मांसी गरज । आह्मी भजूं पंढरिराज ॥ ध्रु ॥ तुह्मांसारिखें चालावें । तेव्हां स्वहिता मुकावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हो कां कांहीं । गळ दिला विठ्ठल पायीं ॥ ३ ॥

४३१२. तुझे नामें दिनानाथा । आह्मी उघडा घातला माथा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां न धरावें दुरी । बोल येईल ब्रीदावरी ॥ ध्रु ॥ पतित होतों ऐसा ठावा । [पं. आधी च कां०.] आधीं कां न विचारावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझे पायीं । आह्मी मिरास केली पाहीं ॥ ३ ॥

४३१३. रक्त श्वेत कृष्ण पीत प्रभा भिन्न । चिन्मय अंजन सुदलें डोळां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेणें अंजनगुणें दिव्यदृष्टि जाली । कल्पना निवाली द्वैताद्वैत ॥ ध्रु ॥ देशकालवस्तुभेद मावळला । आत्मा निर्वाळला विश्वाकार ॥ २ ॥ न जाला प्रपंच आहे परब्रह्म । अहंसोहं ब्रह्म [त. कवळलें.] आकळलें ॥ ३ ॥ तत्त्वमसि विद्या ब्रह्मानंद सांग । तें चि जाला अंगें तुका आतां ॥ ४ ॥

४३१४. नीत सांडोनि अवनीत चाले । भंडउभंड भलतें चि बोले ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यांत कोणाचें काय बा गेलें । ज्याचें तेणें अनहित केलें ॥ ध्रु ॥ ज्यासि वंदावें त्यासी निंदी । मैत्री सांडोनि होतसे दंदी ॥ २ ॥ आन यातीचे संगती लागे । संतसज्ज्ञनामध्यें ना वागे ॥ ३ ॥ केल्याविण पराक्रम सांगे । जेथें सांगे तेथें चि भीक मागे ॥ ४ ॥ करी आपुला चि संभ्रम । परि पुढें कठीण फार यम ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे कांहीं नित्यनेम । चित्तीं न धरी तो अधम ॥ ६ ॥

४३१५. मानूं कांहीं आह्मी आपुलिया [दे. त. स्वइच्छा.] इच्छा । नाहीं तरि सरिसा रंकरावो [त. रंकराव.] ॥ १ ॥ आपुल्या उदास [त. असों] आहों देहभावीं । मग लज्ञाजीवीं चाड नाहीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खेळों आह्मी सहजलीळे । ह्मणोनी निराळे [दे. सुख दुःख. त. सुखदुःखें.] सुखदुःखा ॥ ३ ॥

४३१६. बोले तैसा चाले । त्याचीं वंदीन पाउलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगें झाडीन अंगण । त्याचें दासत्व करीन ॥ ध्रु ॥ त्याचा होईन किंकर । उभा ठाकेन जोडोनि कर ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देव । त्याचे चरणीं माझा भाव ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४३१७. पाण्या निघाली गुजरी । मन ठेविलें दो घागरीं । चाले मोकळ्या पदरीं । परी लक्ष तेथें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वावडी उडाली अंबरीं । हातीं धरोनियां दोरी । दिसे दुरिच्या दुरी । परी लक्ष तेथें ॥ ध्रु. ॥ चोर चोरी करी । ठेवी वनांतरीं । वर्ततसे चराचरीं । परी लक्ष तेथें ॥ २ ॥ व्यभिचारिणी नारी । घराश्रम करी । परपुरुष जिव्हारीं । परी लक्ष तेथें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे असों भलतिये व्यापारीं । लक्ष सर्वेश्वरीं । चुकों नेदी ॥ ४ ॥

४३१८. जनाचिया मना [त. संगें जावें कासियासी ।.] जावें कासियेसी । माझी वाराणसी पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें भागीरथी येथें भीमरथी । अधिक ह्मणती चंद्रभागा ॥ ध्रु. ॥ तेथें माधवराव येथें यादवराव । [त. अधिक हा भाव पुंडलीक ।. पं. अधिक तो भाव पुंडलीक ।.] जाणोनियां भाव पुंडलिकाचा ॥ २ ॥ विष्णुपद गया ते चि येथें आहे । प्रत्यक्ष हें पाहे विटेवरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हे चि प्रपंच उद्धरी । आतां [पं. पंढरपुर.] पंढरपुरी घडो बापा ॥ ४ ॥

४३१९. नको येऊं लाजे होय तूं परती । भजों दे श्रीपती सखा माझां ॥ १ ॥ तुझे संगतीनें मोटा जाला घात । जालों मी अंकित दुर्जनाचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रांडे घेइन काठीवरी । धनी सहाकारी राम केला ॥ ३ ॥

४३२०. भक्तिऋण घेतलें माझें । चरण गाहाण आहेत तुझे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ प्रेम व्याज देईं हरी । माझा हिशेब लवकरी करीं ॥ ध्रु. ॥ माझें मी न सोडीं धन । नित्य करितों कीर्त्तन ॥ २ ॥ तुझें [पं. नामीं.] नाम आहे खत । सुखें करीं पंचाईत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गरुडध्वजा । यासी साक्ष श्रीगुरुराजा [त. सद्‍गुरुराजा. पं. गुरुराजा.] ॥ ४ ॥

४३२१. फिरविलें देऊळ जगामाजी ख्याति । नामदेवा हातीं दुध प्याला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भरियेली हुंडी नरसी [पं. महंत्याची] महत्याची । धनाजीजाटाचीं सेतें पेरी ॥ ध्रु. ॥ मिराबाईसाटीं घेतो विष प्याला । दामाजीचा जाला पाडेवार [दे. पाढेवार.] ॥ २ ॥ कबीराचे मागीं विणूं लागे सेले । उठविलें मूल कुंभाराचें ॥ ३ ॥ आतां तुह्मी दया करा पंढरिराया । तुका विनवी पायां वेळोवेळां [दे. त. नमीतसे.] ॥ ४ ॥

४३२२. हे चि वेळ [पं. वेळा] देवा नका मागें घेऊं । तुह्मांविण जाऊं शरण कोणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणा ये रे पाहें विचारून । तुजविण कोण आहे मज ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. रात्रहि दिवस.] रात्र दिवस तुज आठवूनि आहें । पाहातोसी काये सत्त्व माझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे किती येऊं काकुलती । कांहीं माया चित्तीं येऊं द्यावी ॥ ३ ॥

४३२३. वृंदावना [दे. त. इंद्रावणा.] केलें साकरेचें आळें । न संडे [दे. त. सांडी.] वेगळें कडुपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कावळ्याचें पिलूं [त. पिलें.] कौतुकें पोशिलें । न राहे उगलें विष्टेविण ॥ ध्रु. ॥ क्षेम देतां अंगा गांधेलाची [त. गांधणाची.] पोळी । करवी नादाळी [त. महाशब्द.] महाशब्द ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे न होती ते भले । घालिती ते घाले साधुजना ॥ ३ ॥

४३२४. मुसळाचें धनु नव्हे ही सर्वथा । पाषाण पिळितां रस कैंचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वांझे बाळा जैसें दुध नाहीं स्तनीं । गारा त्या अधणीं न सिजती ॥ ध्रु. ॥ नवखंड पृथ्वी पिके मृगजळें । डोंगर भेटे वळें [पं. आसमानीं.] असमानासी ॥ २ ॥ नैश्वर [दे. त. नैश्वर ब्रह्म तेव्हां०.] देह तैसें तेव्हां होय ब्रह्म । तुका ह्मणे श्रम करुनी काय ॥ ३ ॥

४३२५. [त. धण्या.] धन्या आतां काय करूं । माझें तान्हुलें लेकरूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [धण्या.] धन्या अवचित मरण आलें । मज कोणासी निरविलें ॥ ध्रु. ॥ माझें [दे. त. दारवंड.] दार नका पाडूं । त्याचे हात पाय तोडूं ॥ २ ॥ [पं. 'एके हातीं०' हें कडवें नाहीं. त. एके हाती घे कुऱ्हाडी । दुजे हाती धरली दाढी ॥ .] एके हातीं धरली दाढी । घे कुऱ्हाडी दुजे

विषयानुक्रम

हातीं ॥ ३ ॥ येरी घाव घालूं पाहे । तंव तो उठोनि उभा राहे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अवघीं चोरें । सेखी [दे. सेकी.] रामनाम सोइरें ॥ ५ ॥

४३२६. निरंजनीं आह्मीं बांधियेलें घर । निराकारीं निरंतर [पं. राहिलोंसें.] राहिलों आह्मी ॥ १ ॥ निराभासीं पूर्ण जालों समरस । अखंड ऐक्यास पावलों आह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आतां नाहीं अहंकार । [पं. जाला.] जालों तदाकार नित्य शुद्ध ॥ ३ ॥

४३२७. पांडुरंगें सत्य केला अनुग्रह । निरसोनि संदेह बुद्धिभेद ॥ १ ॥ जीवशिवा सेज रचिली आनंदें । [दे. औठावे. पं. औटावे.] आउठावे पदीं आरोहण ॥ २ ॥ निजीं निजरूपीं निजविला तुका । अनुहाते बाळका [त. हाल्लरुगाति.] हलरु गाती ॥ ३ ॥

४३२८. नाना मतांतरें शब्दाची [दे. पं. वित्पत्ति. त. वीत्पत्ती.] व्युत्पत्ति । पाठांतरें होती वाचाळ ते ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझ्या विठोबाचें वर्म आहे दुरी । कैंची तेथें उरी देहभावा ॥ ध्रु. ॥ यज्ञ याग जप तप अनुष्ठान । राहे ध्येय ध्यान आलीकडे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे होय उपरति चित्ता । अंगीं सप्रेमता येणें लागें ॥ ३ ॥

४३२९. नाहीं शब्दाधीन वर्म आहे दुरी । नव्हे तंत्रीं मंत्रीं अनुभव तो [पं. "तो" नाहीं.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हर्षामर्षें अंगीं आदळती लाटा । कामक्रोधें तटा सांडियेलें ॥ ध्रु. ॥ न सरे ते [पं. हे.] भक्ति विठोबाचे पायीं । उपरति नाहीं जेथें चित्ता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सुख देहनिरसनें [त. देहे निरसणें.] । चिंतनें चिंतनें [दे. त. चिंतन.] तद्रूपता ॥ ३ ॥

४३३०. शोधूनि अन्वय वंश वंशावळी । परस्परा कुळीं उच्चारण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणविलें मागें पुढें चाले कैसें । केला सामरस्यें अभिषेक ॥ ध्रु. ॥ एकछत्र झळके उन्मनी निशाणी । अनुहात [दे. त. अनुहाताच्या ध्वनी.] ध्वनी गगन गर्जे ॥ २ ॥ तुकया स्वामी स्थापी निजपदीं दासा । करूनि उल्हासा सप्रेमता ॥ ३ ॥

४३३१. प्रवृत्तिनिवृत्तीचे आटूनियां भाग । उतरिलें चांग रसायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्ञानाग्निहुताशीं कडशिले वोजा । आत्मसिद्धिकाजा लागूनियां ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मीं ब्रह्मरस शीघ्र [पं. सिद्ध.] जाला पाक । घेतला रुचक प्रतीतीमुखें ॥ २ ॥ स्वानुभवें अंगीं जाला समरस । साधनी निजध्यास ग्रासोग्रासीं ॥ ३ ॥ अरोग्यता तुका पावला अष्टांगीं । मिरविला रंगीं [त. निजात्मरगीं.] निजात्मरंगें ॥ ४ ॥

४३३२. काय बा करिशी सोवळें ओवळें । मन नाहीं निर्मळ वाउगें चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय बा करीसी पुस्तकांची मोट । घोकितां हृदयस्फोट हाता नये ॥ ध्रु. ॥ काय बा करीसी टाळ आणि मृदंग । जेथें पांडुरंग रंगला नाहीं ॥ २ ॥ काय बा करीसी [पं. ज्ञान आणि गोष्टी.] ज्ञानाचिया गोष्टी । करणी नाहीं पोटीं बोलण्याची ॥ ३ ॥ काय बा करीसी दंभलौकिकातें । हित नाहीं [दे. मातें. पं. मात.] माते तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४३३३. [पं. स्वप्नीं तोही.] स्वामी तूं ही कैसा न पडसी डोळां । सुंदर सांवळा घवघवीत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चतुर्भुज माळा रुळे एकावळी । कस्तुरी निडळीं रेखिलीसे ॥ ध्रु. ॥ शंख चक्र [पं. गळा.] गदा रुळे वैजयंती । कुंडलें तळपती श्रवणीं दोन्ही ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वामी आतां दावीं पाय । पांडुरंग माय कृपावंते ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४३३४. आणीक कोणापुढें वासूं मुख सांग । [त. दे. कीं माझें०.] माझें अंतरंग कोण जाणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहें तुजकडे येऊनी जाऊनी । पांडुरंगा मनीं विचारावें ॥ ध्रु. ॥ भय चिंता [दे. चित्तीं.] अवघे उद्योग सांडिले । आठवुनी पाउलें [पं. आहे.] असें तुझीं ॥ २ ॥ नका विसरुं मज वैकुंठनायका । विनवितो [पं. विनवीतसे.] तुका बंदीजन ॥ ३ ॥

४३३५. सद्गुरूचे चरणीं ठेविला मस्तक । देउनियां हस्तक उठविलें ॥ १ ॥ उठविलें मज देऊनियां प्रेम । भावार्थे सप्रेम [दे. त. सप्रेमे.] नमस्कारीं ॥ २ ॥ नमस्कारीं त्याला सद्गुरुरायाला । तुका ह्मणे बोला नाम वाचे ॥ ३ ॥

४३३६. सद्गुरूनें मज आशीर्वाद दिला । हरुष भरला हृदयीं माझे ॥ १ ॥ हृदयींचा भाव कळला गुरूसी । आनंदउल्हासीं बोले मज ॥ २ ॥ बोले मज गुरु कृपा तो करूनि । तुका ह्मणे मनीं आनंदलों ॥ ३ ॥

४३३७. आनंदाचा कंद गाइयेला गीतीं । पाहियेला चित्तीं देवराव ॥ १ ॥ देवराव तो ही आहे निश्चयेसीं । अखंड नामासी बोलवितो ॥ २ ॥ बोलवितो मज कृपा तो करूनि । तुका ह्मणे मनीं धरा भाव ॥ १ ॥

४३३८. सातादिवसांचा जरी जाला उपवासी । तरीं कीर्तनासी टाकूं नये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ फुटो हा मस्तक तुटो हें शरीर । नामाचा गजर सोडूं नये ॥ ध्रु. ॥ शरीराचे होत दोनी ते ही भाग । परि कीर्त्तनाचा रंग सोडों नये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसा नामीं ज्या निर्धार । तेथें निरंतर देव असे ॥ ३ ॥

४३३९. चला आळंदीला जाऊं । ज्ञानदेवा डोळां पाहूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ होतिल संताचिया भेटी । सुखाचिया सांगों गोष्टी ॥ ध्रु. ॥ ज्ञानेश्वर ज्ञानेश्वर । मुखीं ह्मणतां चुकती फेर ॥ २ ॥ तुह्मां जन्म नाहीं एक । तुका ह्मणे माझी भाक ॥ ३ ॥

४३४०. चरणीं नमन सद्गुरूच्या पूर्ण । नित्य हरिगुण गाऊं सदा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गोवर्धन जेणें नखीं हो धरिला । काळया [दे. मथिला.] नाथिला महाबळी ॥ ध्रु. ॥ ऐसे हरिगुण गातो वाचेवरि । पतितासी तारी जनार्दन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि सज्ञना जीवन । वाचेसी स्मरण गोविंदाचें ॥ ३ ॥

४३४१. सद्गुरूवांचूनि प्रेतरूप वाणी । बोलती पुराणीं व्यासऋषि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनि तयाचें पाहूं नये तोंड । निगुरा अखंड सुतकाळा ॥ ध्रु. ॥ कोणे परी तया नव्हे चि सुटका । देह त्याचा लटिका जाणा तुह्मी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं बोलती पुराणें । संतांचीं वचनें मागिलां हो [त. ही.] ॥ ३ ॥

४३४२. डिवेना डसेना बुजेना [दे. बुझेना.] निर्मळ । परि अमंगळ स्वीकारीना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ परंतु गर्धब अपवित्र जाणा । पर्वकाळीं दाना देऊं नये ॥ ध्रु. ॥ डिबी लात्री बुजे बहु नेदी दुध । मुखीं नाहीं शुद्ध विष्ठा खाय [त. भक्षी.] ॥ २ ॥ परंतु ते गाय पवित्र हो जाणा । पर्वकाळीं दाना [त. देऊं जेंते.] देऊजेते ॥ ३ ॥ ब्राह्मणें ब्राह्मणा सद्गुरू करावा । परि न करावा शूद्रादिक ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देवें सांगितली सोय । ह्मणोनि त्याचे पाय धरिले जीवें ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४३४३. संसारींचें [पं. संसाराचें.] ओझें वाहता वाहाविता । तुजविण अनंता नाहीं कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गीतेमाजी शब्द दुंदुभीचा गाजे । योगक्षेमकाज करणें त्याचें ॥ छ ॥ चतुर्भुजा करीं वारू शृंगारावे । सारथ्य करावें अर्जुनाचें ॥ २ ॥ [पं. स्वपच.] श्वपच अंत्यज भक्तिस्नेहें जाला । अचळपदीं केला ध्रुव तुका ॥ ३ ॥

४३४४. कवणदिस येइल कैसा । न कळे संपत्तीचा भरंवसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चौदा चौकडिया लंकापति । त्याची कोण जाली गती ॥ छ ॥ लंकेसारिखें भुवन । त्याचें त्यासी पारखें जाण ॥ २ ॥ तेहतीस कोटि बांदवडी । राज्य जातां न लगे घडी ॥ ३ ॥ ऐसे अहंतेनें नाडिले । तुका ह्मणे वांयां गेले ॥ ४ ॥

४३४५. लटिका प्रपंच [दे. त. वांजेची.] वांझेची संतति । तत्वज्ञा हे भ्रांति बाधूं नेणे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सूर्यबिंबीं काय अंधार रिघेल । मृगजळें तिंबेल नभ काई ॥ छ ॥ तैसा दृश्यभास नाडळे चि डोळां [पं. 'डोळा । प्रकाश० नाडळे चि' इतकें नाहीं.] । प्रकाशसोहळा भोगीतसे ॥ २ ॥ भोग भोग्य भोक्ता नाडळे चि कांहीं । चैतन्यविग्रहीं पूर्णकाम ॥ ३ ॥ तुका ब्रह्मानंदीं आहे तुकब्रह्म । प्रपंचाचें [पं. प्रपंच हें.] बंड न देखे डोळां ॥ ४ ॥

४३४६. न ह्मणे वो आह्मी आपुलेनि चित्तीं । निःशेष अतिप्रीति विषयीं [पं. विषयी.] तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खोटा तो विटाळ खोटा [दे. 'खोटा तो विटाळ' हे पुनः नाहीं.] तो विटाळ । ह्मणोनि गाबाळ सांडियेलें ॥ छ ॥ भांगतमाखूचा चिताचा आदर । कोरडें उत्तर चाटावें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी नव्हों फजितखोर । तुटीचा व्यापार करावया ॥ ३ ॥

४३४७. अनाथाचा नाथ पतितपावन । दीनाचें रक्षण करीतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐंसें जाणोनियां नामीं विश्वासलों । भीमातिरा आलों धांवत चि ॥ छ ॥ स्नान हें करितां त्रिताप निवाले । महाद्वारा आलें मन माझें ॥ २ ॥ तेथें [त. अनुमानु मात्र.] अनुमात्र रीग नव्हे याचा । परतलों साचा तेथूनियां ॥ ३ ॥ पुंडलिकापाशीं येऊनि पुसिलें । चिन्मय दाटलें जनार्दन ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आतां दुजा देव नाहीं । बाप तरी आई तो चि विठो ॥ ५ ॥

४३४८. ढालतरवारे गुंतले हे कर । [दे. ह्मणे जुंझणार कैसा जुंझे.] ह्मणे [पं. मी.] तो जुंझार कैसा झुंजों ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पेटी [पं. पोटी.] [त. पडदाळे.] पडंदळे सिले टोप ओझें । हें तों जालें दुजें मरणमूळ ॥ छ ॥ बैसविलें मला येणें अश्वावरी । धांवूं पळूं तरी कैसा आतां ॥ २ ॥ असोनि उपाय ह्मणे हे अपाय । ह्मणे हायहाय काय करूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हा तों स्वयें परब्रह्म । मूर्ख नेणे वर्म संतचरण ॥ ४ ॥

४३४९. किडा अन्नाचें [दे. मानुस. त. मनुष्य.] माणुस । त्याचा ह्मणविल्या दास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तें ही त्यासी उपेक्षीना । बोल आपुला सांडीना ॥ छ ॥ तो तूं नराचा नरेंद्र । तुजपासूनि इंद्र चंद्र ॥ २ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभर । तुज वर्णी फणीवर ॥ ३ ॥

४३५०. कोटिजन्म पुण्यसाधन साधिलें । तेणें हाता आलें हरिदास्य ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रात्रीं दिवस ध्यान हरीचें भजन । कायावाचामन [दे. कायावाचामनें.] भगवंतीं ॥ छ ॥ ऐसिया प्रेमळा ह्मणताती वेडा । संसार रोकडा बुडविला ॥ २ ॥ एकवीस कुळें जेणें उद्धरिलीं । हे तों न कळे खोली भाग्यमंदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याची पायधुळी मिळे । भवभय पळे वंदितां चि ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४३५१. उपजला प्राणी न राहे संसारीं । बैसला सेजारी काळ उसां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाहा तो उंदीर घेउनि जाय बोका । तैसा काळ लोका नेत असे ॥ ध्रु ॥ खाटिकाचे घरीं अजापुत्र पाहें । कसाबाची गाय वांचे कैसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कांहीं करा काढाकाढी । जाती ऐसी घडी पुन्हा नये ॥ ३ ॥

४३५२. पंढरीस जाऊं ह्मणती । यम थोर चिंता करि ती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ या रे नाचों ब्रह्मानंदें । विठ्ठलनामाचिया छेदें ॥ ध्रु ॥ धरिली पंढरीची वाट । पापे रिगालीं कपाट ॥ १ ॥ केलें भीमरेचें स्नान । यमपुरी पडिले खान ॥ ३ ॥ दुरोनि देखिली पंढरी । पापें गेलीं दुरच्यादुरी ॥ ४ ॥ दुरोनि देखिलें राउळ । हरुषें नाचती गोपाळ ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे नाहीं जाणें । अखंड [दे. पंढरिराहणें.] पंढरिये राहाणें ॥ ६ ॥

४३५३. पय दधि घृत आणि नवनीत । तैसें दृश्यजात एकपणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कनकाचे पाहीं अलंकार केले । कनकत्वा आले एकपणें ॥ ध्रु ॥ मृत्तिकेचे घट जाले नानापरी । मृत्तिका अवधारीं एकपणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे एक एक ते अनेक । अनेकत्वीं [त. एकपणे.] एकपणा ॥ ३ ॥

४३५४. पंधरा दिवसांमाजी साक्षात्कार जाला । विठोबा भेटला निराकार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भांबगिरिपाठारीं वस्ति जाण केली । वृत्ति थिरावली परब्रह्मीं ॥ ध्रु ॥ निर्वाण जाणोनि आसन घातलें । ध्यान आरंभिलें देवाजीचें ॥ २ ॥ सर्प विंचू व्याघ्र आंगासी झोंबले । पीडूं जे लागले सकळिक ॥ ३ ॥ दीपकीं कर्पूर कैसा तो विराला । तैसा देह जाला तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४३५५. अज्ञान हा देह स्वरूपीं मीनला । सर्व वोसावला [पं. वोसरला.] देहपात ॥ १ ॥ ज्ञानस्वरूपाची सांगड मिळाली । अंतरीं पाहिली ज्ञानज्योती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्त स्वरूपीं राहिलें । देह विसावलें तुझया पायीं ॥ ३ ॥

४३५६. दामाजीपंताची रसद गुदरली । लज्जा सांभाळिली देवरायें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तयाचें चरित्र परिसा हो सादरें । करितों नमस्कार संतजना ॥ ध्रु ॥ मंगळवेढा असे वस्ति कुटुंबेंसी । व्यापारी सर्वांसी मान्य सदा ॥ २ ॥ कर्म काय करी ठाणाचा हवाला । तों कांहीं पडला कठिण काळ ॥ ३ ॥ धान्याचीं भांडारें होतीं तीं फोडिलीं । पंढरी रक्षिली दुष्काळांत ॥ ४ ॥ [दे. दुबळें अनाथ तें हि वांचविलें ।.] दुबळीं अनाथ [त. ते.] तीं हीं वांचविलीं । राष्ट्रांत ते जाली कीर्त्ति मोठी ॥ ५ ॥ मुजुम करीत होता कानडा ब्राह्मण । फिर्याद लिहून पाठविली ॥ ६ ॥ अविंदाचें राज्य बेदरीं असतां । कागद पाहतां तलब केली ॥ ७ ॥ दामाजीपंतासी धरोनि चालविलें । इकडे या विठ्ठलें माव केली ॥ ८ ॥ विकते धारणे सवाईचें मोल [त. मोलें.] । धान्याचें सकळ द्रव्य केलें ॥ ९ ॥ दामाजीपंताच्या नांवें अर्जदास्त । लिहून [त. खलीतीस.] खलेती मुद्रा केली ॥ १० ॥ विठो पाडेवार भक्तां साह्य जाला । बेदरासी गेला रायापासीं ॥ ११ ॥ जोहार मायबाप पुसती कोठील । तंव तो ह्मणे स्थळ मंगळवेढें ॥ १२ ॥ दामाजीपंतांनीं रसद पाठविली । [त. खलीतीस.] खलेती ओतिली अर्जदास्त ॥ १३ ॥ देखोनियां राजा संतोष पावला । ह्मणे व्यर्थ त्याला तलब केली ॥ १४ ॥ काय तुझें नांव पुसती यंत्रधारी । तो ह्मणे बेगारी विठा [दे. कां.] कीं जी ॥ १५ ॥ पावल्याचा जाब द्यावा मायबाप । करोनि घेतों माप ह्मणती ते ॥ १६ ॥ पावल्याचा जाब दिधला लिहून । तसरीफ देऊन पाठविला ॥ १७ ॥ छत्री घोडा शिबिका आभरणांसहित । दिला सवें दूत पाठवूनि ॥ १८ ॥ वटे चुकामुक जाली याची त्यांची । ते आले तैसे चि मंगळवेढा ॥ १९ ॥ दामाजीपंतासी बेदरासी नेलें । राजा ह्मणे जालें कवतुक ॥ २० ॥ काल गेला विठा बेगारी देऊन । तसरीफ देऊन जाब दिला ॥ २१ ॥ । काय तुमचें काज सांगा [दे. बोला.] जी सत्वर । बोलाजी [त. बोलावा.] निर्धार वचनाचा ॥ २२ ॥ कैंचा विठा कोण पाठविला कधीं । काढोनियां आधीं जाब दिला ॥ २३ ॥ पहातां चि जाब हृदय फुटलें । नयन निडारले राजा

विषयानुक्रम

देखे ॥ २४ ॥ सावळें सकुमार रूप मनोहर । माथां तेणें भार वाहियेला ॥ २५ ॥ दामाजीपंतासी रायें सन्मानिलें । तो ह्मणे आपुलें कर्म नव्हे ॥ २६ ॥ आतां तुमची सेवा पुरे जी स्वामिया । शिणविलें सखया विठोबासी ॥ २७ ॥ निरोप घेऊनि आला स्वस्थळासी । उदास सर्वासीं होता जाला ॥ २८ ॥ दामाजीपंतांनीं सेविली पंढरी । ऐसा त्याचा हरि निकटवृत्ति ॥ २९ ॥ तुका ह्मणे विठो अनाथ कैवारी । नुपेक्षी हा [त. वो.] हरि दासालागीं ॥ ३० ॥

४३५७. पहिली माझी ओवी ओवीन जगत्र । गाईन पवित्र पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दुसरी माझी ओवी दुजें नाहीं कोठें । जनीं वनीं भेटे पांडुरंग ॥ ध्रु. ॥ तिसरी माझी ओवी तिळा [पं. 'वैरिलें दळण॰ पांडुरंग ।' हें पुढील कडव्यांतलें 'तिसरी॰' या कडव्यांत असून या कडव्यांतील 'तिळा नाहीं॰ जनीं बनीं ।' हें पुढच्या कडव्यांत आहे.] नाहीं ठाव । अवघा चि देव जनीं वनीं ॥ २ ॥ चवथी माझी ओवी वैरिलें दळण । गाईन निधान पांडुरंग ॥ ३ ॥ पांचवी [दे. वोवी ते माझिया॰.] माझी ओवी माझिया माहेरा । [पं. गायीं.] गाईन निरंतरा पांडुरंगा ॥ ४ ॥ साहावी माझी ओवी [दे. सार्विअठेली. त. सावीआठेली.] साहा ही आटले । [दे. त. गुरुमूर्त.] गुरुमूर्ति भेटले पांडुरंग ॥ ५ ॥ सातवी माझी ओवी आठवे वेळोवेळां । बैसलासे डोळां पांडुरंग ॥ ६ ॥ आठवी माझी ओवी आठावीस [दे. त. योग.] युगें । उभा चंद्रभागे पांडुरंग ॥ ७ ॥ नववी माझी ओवी सरलें दळण । चुकलें मरण संसारींचें ॥ ८ ॥ दाहावी माझी ओवी [त. दाही.] दाहा अवतारा । न यावें संसारा तुका ह्मणे ॥ ९ ॥

४३५८. धरोनियां फरश करी । भक्तजनाचीं विघ्नें वारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा गजानन महाराजा । त्याचें चरणीं हालो लागो माझा ॥ ध्रु. ॥ सेंदुर शमी बहुप्रिय ज्याला । तुरा दुर्वांचा शोभला ॥ २ ॥ उंदिर असे जयाचें वहन । माथां जडितमुगुट पूर्ण ॥ ३ ॥ नागयज्ञोपवीत रुळे । शुभ्र वस्त्र शोभित साजिरें ॥ ४ ॥ भावमोदक हराभरी । तुका भावें हे पूजा करी ॥ ५ ॥

४३५९. नाम आहे जयापाशीं । जेथें राहे तेथें चि [पं. "चि" नाहीं.] काशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा नामाचा महिमा । जाणे वाल्मीक शंकर उमा ॥ ध्रु. ॥ नाम प्रऱ्हादबाळ । जाणे पापी आजामेळ ॥ २ ॥ नाम जाणे तो नारद । नामें ध्रुवा अक्षय पद ॥ ३ ॥ नाम गणिकेतें तारी । पशु गजेंद्र [पं. त. उद्धरी.] उद्धारी ॥ ४ ॥ नाम जाणे हणुमंत । जाणताति महासंत ॥ ५ ॥ नाम जाणे शुकमूर्ति । जाणे राजा परिक्षिती ॥ ६ ॥ [पं. नाम जाणे तुका वाणी । दिलें संसाराला पाणी ॥ ६ ॥] नाम जाणे तुका । नाहीं संसाराचा धोका ॥ ७ ॥

४३६०. बहुतां जन्मां अंतीं जन्मलासी नरा । देव तूं सोइरा करीं आतां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं आतां बापा स्वहिताचा स्वार्थ । अनर्थाचा [त. आर्थ.] अर्थ सांडीं आतां ॥ ध्रु. ॥ [दे. सांडि.] सांडीं आतां कुडी कल्पनेची वाट । मार्ग आहे नीट पंढरीचा ॥ २ ॥ पंढरीस जावें सर्व सुख घ्यावें । रूप तें पाहावें विटेवरि ॥ ३ ॥ विटेवरि नीट आनंदाचा कंद । तुका नाचे छंद नामघोषें ॥ ४ ॥

४३६१. किती सांगों तरि नाइकति बटकीचे । पुढें सिंदळीचे रडतील ॥ १ ॥ नका नका करूं रांडेची संगती । नेवोनी [पं. नेथील अधोगती घाली यम ।.] [दे. त. अधोपाती.] अधोगती घालिल यम ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जरी देवीं नाहीं चाड । हाणोनि थोबाड फोडिल [पं. फोडी काळ.] यम ॥ ३ ॥

४३६२. उधानु काटीवरि चोपडुची आस । नवरा राजस मिरवतसे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जिव्हाळ्याच्या [दे. जिव्हाळ्याचा.] काठी उबाळ्याच्या मोटा । नवरा चोहटा मिरवतसे तुळसीची माळ नवरीचे कंठीं । नोवरा वैकुंठीं वाट पाहे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसी नोवऱ्याची कथा । परमार्थ वृथा बुडविला ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४३६३. न कळे महिमा वेद मौनावले [दे. मोनावले.] । जेथें पांगुळले मनपवन ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चंद्र सूर्य ज्याचें तेज वागविती । तेथें माझी मती कोणीकडे ॥ ध्रु. ॥ काय म्यां वाणावें तुझ्या थोरपणा । सहस्रवदना वर्णवेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी बाळ तूं माउली । कृपेची साउली करीं देवा ॥ ३ ॥

४३६४. संतचरणरज लागतां सहज । वासनेचें बीज जळोन जाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग रामनामीं उपजे आवडी । सुख घडोघडी वाढीं लागे ॥ ध्रु. ॥ कंठीं प्रेम दाटे नयनीं नीर लोटे । हृदयीं प्रगटे रामरूप ॥ २ ॥ तुका ह्मणे साधन सुलभ गोमटें । परि उपतिष्ठे पूर्वपुण्यें ॥ ३ ॥

४३६५. विधवेसि एक सुत । अहर्निशीं तेथें चित्त ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा तूं मज एकला । नको मोकलूं विठ्ठला ॥ ध्रु. ॥ सुपुत्रालागीं बाप । अवघे तेथें चि संकल्प ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं । पतिव्रते जैसा पति ॥ ३ ॥

४३६६. ह्मणे विठ्ठल पाषाण । त्याच्या तोंडावरि वाहाण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नको नको दर्शन त्याचें । गलितकुष्ट भरो [त. वाचें.] वाचे ॥ ध्रु. ॥ शाळिग्रामासि ह्मणे धोंडा । किडे [दे. कोड पडो त्याच्या तोंडा. पं. कीडे पडो त्याच्या तोंडा.] पडोत त्याच्या तोंडा ॥ २ ॥ भावी सद्‌गुरु मनुष्य । त्याचें खंडो का [दे. अयुष्य.] आयुष्य ॥ ३ ॥ हरिभक्ताच्या करी चेष्टा । त्याचे तोंडीं पडो विष्ठा [त. वीष्टा. पं. ईष्टा.] ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे किती ऐकों । कोठवरी मर्यादा राखों ॥ ५ ॥

४३६७. स्वर्गीचे अमर इच्छिताति देवा । मृत्युलोकीं व्हावा जन्म आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारायणनामें होऊं जीवन्मुक्त [दे. जिवनमुक्त.] । किर्त्तनीं अनंत गाऊं गीती ॥ ध्रु. ॥ वैकुंठींचे जन सदा चिंतिताति । कइं येथें येती हरिचे दास ॥ २ ॥ यमधर्म वाट पाहे निरंतर । जोडोनियां कर तिष्ठतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पावावया पैल पार । नाममंत्र सार भाविकासि ॥ ४ ॥

४३६८. व्यापक हा विश्वंभर । चराचर [त. याचेनि. पं. ज्याचेनि.] याचेनी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरिराव विटेवरि । [दे. त. त्याचींच धरीं०.] त्याचीं धरीं पाउलें ॥ ध्रु. ॥ अवघियांचा हा चि ठाव । देवीदेवीं [त. देवोदेवी.] सकळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणें न-करीं सोस । भेदें दोष उफराटे ॥ ३ ॥

४३६९. पसरोनि मुखें । कैसे धालों बा हारीखें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ब्रह्मादिका दुर्लभ वांटा । आह्मां फावला. राणटां ॥ ध्रु. ॥ गोड लागे काय तरि । कृपावंत जाला हरि ॥ २ ॥ उडती थेंबुटें । अमृताहुनि गोमटें ॥ ३ ॥ गोडाहुनि गोड । जिव्हा नाचे वाटे कोड ॥ ४ ॥ खुणावुनि तुका । दावी वर्म बोलों नका ॥ ५ ॥

४३७०. आमुची मिरास पंढरी । आमुचें घर भीमातिरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पांडुरंग आमुचा पिता । [त. “रकुमाबाई” याबद्दल “रखुमाई”.] रकुमाबाई आमुची माता ॥ ध्रु. ॥ [दे. त. भाव.] भाऊ पुंडलीक मुनि । चंद्रभागा आमुची बहिणी ॥ २ ॥ तुका जुन्हाट मिराशी । ठाव दिला पायांपाशीं ॥ ३ ॥

४३७१. गंगा गेली सिंधुपाशीं । जरी तो ठाव नेदी तिशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तिणें [पं. “तिणें जावें०” या कडव्याबद्दल “तरि म्यां जावें कवण्या ठायां । सांगा वेगीं पंढरीराया ॥ ” असें आहे.] जावें कवण्या ठाया । मज सांगा पंढरिराया ॥ ध्रु. ॥ जळ क्षोभलें जलचरां । [पं. माय.] माता बाळा नेदी थारा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आलों शरण । देवा [पं. “देवा त्वां कां” याच्याबद्दल “कां गा विठो”.] त्वां कां धरिलें मौन्य ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४३७२. बैसो आतां मनीं । [दे. आले.] आलें तैसें चि वदनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मग अवघें चि गोड । पुरे सकळ हि कोड ॥ ध्रु. ॥ बाहेरील भाव । तैसा अंतरीं हि वाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मणि । शोभा दाखवी कोंदणीं ॥ ३ ॥

४३७३. वेठी ऐसा भाव । न करी अहाच उपाव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रूप डसवी न जिवा । अवघा ये च ठायीं हेवा ॥ ध्रु. ॥ कृपणाचेपरि । लेखा [त. पळनिमिष्येवरी.] पळनिमिषेवरी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे [दे. आस.] असा । संनिध चि जगदीशा ॥ ३ ॥

४३७४. सर्वसुखा अधिकारी । मुखें उच्चारी हरिनाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्वांगें तो सर्वोत्तम । मुखीं नाम हरीचें ॥ ध्रु. ॥ ऐशी उभारिली बाहे । वेदीं पाहें पुराणीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येथें कांहीं । संदेह नाहीं भरवसा ॥ ३ ॥

४३७५. जो का निर्गुण निराकार । तेणें [दे. तेथे.] धरियेले अवतार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निर्गुण होता तो सगुणासि आला । भक्तिसाटीं प्रगटला ॥ ध्रु. ॥ जो का त्रिभुवनचाळक । तो हा नंदाचा बाळक ॥ २ ॥ सोडविलें वसुदेवदेवकीसि । अवतार धरिला तिचे कुशी ॥ ३ ॥ मारियेला कंसराणा । राज्यीं स्थापिलें उग्रसेना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे देवादिदेव । तो हा उभा पंढरिराव ॥ ५ ॥

४३७६. जुनाट हें धन अंत नाहीं पार । खात आले फार सरलें नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नारद हा मुनि शुक सनकादिक । उरलें आभुप तुह्मां आह्मां ॥ ध्रु. ॥ येथूनियां धना खाती [दे. बहु जतन.] बहुत जन । वाल गुंज उणें जालें नाहीं ॥ २ ॥ तुका झणे धना [दे. त. "नाहीं अंतपार" याबद्दल "अंत नाहीं पार".] नाहीं अंतपार । कुंटित हे [दे. "हे" नाहीं.] चार वाचा तेथें [पं. जेथें.] ॥ ३ ॥

४३७७. कोडियाचें गोरेपण । तैसें [दे. आहे करी ज्ञान. त. आहंकारी ज्ञान.] अहंकारीज्ञान ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासि [पं. आतां.] अंतरीं रिझे कोण । जवळी जातां चिळसवाण ॥ ध्रु. ॥ प्रेतदेह [पं. प्रेतदेहा.] गौरविलें । तैसें विटंबवाणें जालें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे खाणें विष्ठा । तैशा देहबुद्धिचेष्टा ॥ ३ ॥

४३७८. पाया जाला नारू । तेथें बांधला कापूरु । तेथें बिबव्याचें काम । अधमासि तों अधम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रुसला गुलाम । धणी [त. करीते.] करीतो सलाम । तेथें चाकराचें काम । अधमासि तों अधम ॥ ध्रु. ॥ रुसली घरची दासी । धणी समजावी तियेसि । तेथें बटकीचें काम । अधमासि तों अधम ॥ २ ॥ देव्हाऱ्यावरि विंचू आला । देवपूजा नावडे त्याला । तेथें पैजारेचें काम । अधमासि तों अधम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाती । जातीसाटीं खाती माती ॥ ४ ॥

४३७९. ब्राह्मणा न कळे आपुलें तें वर्म । गंवसे परब्रह्म नामें एका ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ लहानथोरासि करितों प्रार्थना । दृढ नारायणा मनीं धरा ॥ ध्रु. ॥ सर्वांप्रति माझी हे चि असे विनंती । आठवा श्रीपती मनामाजी ॥ २ ॥ केशव नारायण करितां आचमन । ते चि संध्या स्नान कर्म क्रिया ॥ ३ ॥ नामें करा नित्य भजन भोजन । ब्रह्मकर्म ध्यान याचे पायीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हें चि निर्वाणींचें शस्त्र । ह्मणोनि सर्वत्र स्मरा वेगीं ॥ ५ ॥

४३८०. नरदेह वांयां जाय । सेवीं सद्गुरूचे पाय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांडोनियां अहंभाव । धरीं भक्ती पूजीं देव ॥ ध्रु. ॥ थोराचिये वाटे । जातां भवशोक आटे ॥ २ ॥ प्रल्हादातें तारी । तुका ह्मणे तो कंठीं [त. धरी.] धरीं ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४३८१. संचित तैशी बुद्धि उपजे मनामधीं । सांगितलें सिद्धि नव जाय ॥ १ ॥ ज्याचा जैसा ठेवा तो त्यापाशीं धांवे । न लगती करावे उपदेश ॥ २ ॥ घेऊन उठती आपुलाले गुण । भविष्याप्रमाणें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४३८२. कुरंगीपाडस चुकलेसे वनीं । फुटे दुःखेंकरोनि हृदय त्याचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा परदेशी जालों तुजविण । नको हो निर्वाण पाहूं माझें ॥ ध्रु. ॥ अपराधाच्या कोटि घालीं सर्व पोटीं । नको या शेवटीं उपेक्षूं गा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असों द्यावी माझी चिंता । कृपाळु अनंता पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४३८३. धन्य जालों ही संसारीं । आह्मी देखिली पंढरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ चंद्रभागे करूं स्नान । पुंडलीकाचें दर्शन ॥ ध्रु. ॥ करूं क्षेत्रप्रदक्षिणा । भेटूं संत या सज्जनां ॥ २ ॥ उभे राहूं गरुडपारीं । डोळेंभरुनीं पाहों हरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाळवंटीं । महालाभ फुकासाठीं ॥ ४ ॥

४३८४. पंढरीचा वारकरी । खेपा वैकुंठबंदरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तया नाहीं आणखी पेणें । सदा वैकुंठीं राहाणें ॥ ध्रु. ॥ आला गेला केल्या यात्रा । उद्धरिलें कुळा सर्वत्रा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । यासि संदेह कल्पांतीं ही ॥ ३ ॥

४३८५. सोडियेल्या गाई नवलक्ष गोपाळीं । सवें वनमाळी चालियेला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ [दे. सुदीन समय भाग्याचा उदय ।.] सुदीनसुवेळीं भाग्याच्या उदयीं । चारावया गाई वनामाजी ॥ ध्रु. ॥ गाईगोपाळांच्या संगें [दे. चाली.] चाले हरि । क्रीडा नानापरि खेळताति ॥ २ ॥ काठी कांबळीया मोहरीया पोंवा । सिदोरी गांजिवा खांद्यावरि ॥ ३ ॥ गोधनें संवगडे खेळे नानापरी । आले भीमातीरीं वेणुनादा ॥ ४ ॥ तेथें उभा ठेला गोपाळांसहित । सिदोरिया सोडीत बैसे तेथें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे ज्यांनीं आणिल्या भाकरी । नेऊनियां हरीपुढें देती ॥ ६ ॥

४३८६. ज्यां जैसी आवडी त्यां तैसा विभाग । देत पांडुरंग तृप्ति जाली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुखींचें उच्छिष्ट हिरोनियां [दे. खात.] खातां । विस्मित विधाता देखोनियां ॥ ध्रु. ॥ दिलें जें गोपाळां तें नाहीं कोणासि । विस्मित मानसीं सुरवर ॥ २ ॥ देव ऋषि मुनि सिद्ध हे चारण । शिव मरुद्गण चंद्र सूर्य ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आले सकळ हि सुरवर । आनंदे निर्भर पाहावया ॥ ४ ॥

४३८७. आले सुरवर नानापक्षी जाले । सकळ अवतरले [त. श्वापदवेसें.] श्वापदवेषें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ श्वानखररूपी होऊनियां आले । उच्छिष्ट कवळ वेचिताति ॥ ध्रु. ॥ होऊनियां दीन हात पसरिती । मागोनियां घेती उष्टावळी ॥ २ ॥ अभिमान आड घालोनि बाहेरि । तयां ह्मणे हरि घ्या रे धणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धणी लाधली अपार । तया सुखा पार काय सांगों ॥ ४ ॥

४३८८. एकमेकीं घेती थडका । पाडी धडका [त. धका.] देऊनि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकमेका पाठीवरि । बैसोनि करिती ढवाळी ॥ ध्रु. ॥ हाता हात हाणे लाही । पळतां घाई चुकविती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लपणी चपणी । एका हाणी पाठीवरी ॥ ३ ॥

४३८९. चला वळूं गाई । दूर अंतरल्या भाई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ खेळ खेळतां जाला शीण । कोण करी वणवण ॥ ध्रु. ॥ गाई हकारी कान्हया । ह्मणोनि लागती ते पायां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे द्यावें । नाम संकीर्तन बरवें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४३९०. नाहीं संसाराची चाड । गाऊं हरिचें नाम गोड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हो का प्राणाचा ही घात । परि हा न सोडीं [त. सोडी.] अनंत ॥ ध्रु ॥ जन्मोजन्मीं हा चि धंदा । संतसंग राहो सदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे भाव । तो हा जाणा पंढरिराव ॥ ३ ॥

४३९१. हरीविण जिणें व्यर्थ चि संसारीं । प्रेत अळंकारीं मिरवत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देवाविण शब्द व्यर्थ चि कारण । भांड रंजवण समेसि गा ॥ ध्रु ॥ आचार करणें देवाविण जो गा । सर्पाचिया अंगा मृदुपण ॥ २ ॥ तुका ह्मणे काय बहु बोलों फार । भक्तीविण नर अभाग्य कीं ॥ ३ ॥

४३९२. जालासि पंडित पुराण सांगसी । परि तूं नेणसी मी हें कोण ॥ १ ॥ गाढवभरी पोथ्या उलथिशी पानें । परि गुरुगम्यखुणे नेणशी बापा ॥ २ ॥ तुका कुणबियाचा नेणे शास्त्रमत । एक पंढरीनाथ विसंबेना ॥ ३ ॥

४३९३. स्वप्नींच्या व्यवहारा काळांतर लेखा । जागृतीसि रुका [दे. गांठ.] गाठीं नाहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेवीं शब्दज्ञानें करिती चावटी । ज्ञान पोटासाटीं विकों नये ॥ ध्रु ॥ बोलाची च कढी बोलाचा ची भात । जेवूनियां तृप्त कोण जाला ॥ २ ॥ कागदीं लिहिली नांवाची साकर । चाटितां मधुर केवीं लागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो जळो त्याचें ज्ञान । यमपुरी कोण दंड साहे ॥ ४ ॥

४३९४. भूत नावरे कोणासी । पुंडलीकें खिळिलें त्यासी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ समचरण असे विटे । कटिकर उभें नीट ॥ ध्रु ॥ वाळुवंटीं नाचती संत । प्रेमामृतें डुल्लत ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुंडलीका । [दे. भक्ताबळें.] भक्तिबळें तूं चि निका ॥ ३ ॥

४३९५. आपुले वरदळ नेदा । एवढी गोविंदा कृपणता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यावर बा तुमचा मोळा । हा गोपाळा कळेना ॥ ध्रु ॥ सेवा तरी घेतां सांग । चोरिलें अंग सहावेना ॥ २ ॥ तुका जरी क्रियानष्ट । तरी कां कष्ट घेतसां ॥ ३ ॥

४३९६. भीमातिरींचा नाटक । यानें लावियेलें चेटक ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मन बुद्धि जाली ठक । नेणे संसाराची टुक ॥ ध्रु ॥ कैशी प्रसंगीक वाणी । प्रत्यादर कडसणी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोठा ठक । जेथें तेथें उभा ठाके ॥ ३ ॥

४३९७. कां रे दाटोन होतां [दे. होतों.] वेडे । देव आहे तुह्मांपुढें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्यासि पाठ नाहीं पोट । करी त्रैलोक्याचा घोंट ॥ ध्रु ॥ तुमची तुह्मां नाहीं सोय । कोणाचें [दे. "बा" नाहीं.] बा काय जाय ॥ २ ॥ तुका गातो नामीं । तेथें नाहीं आह्मी तुह्मी ॥ ३ ॥

४३९८. नव्हे हें कवित्व टांकसाळी नाणें । घेती भले जन भले लोक ॥ १ ॥ लागलासे झरा पूर्ण नवनीतें । सेविलियां हित फार होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा केला बलात्कार । अंगा आलें फार महंतपण ॥ ३ ॥

४३९९. सांवळें सुंदर पाहे दृष्टीभरि । ऐसें कांहीं करीं मन माझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मना तुज ठाव दिला त्याचे पायीं । राहें विठाबाईसवें सदा ॥ ध्रु ॥ मना नको धरूं आणिकांचा संग । नाहीं पांडुरंग जयां मनीं ॥ २ ॥ वरपंग भाव नको ह्मणे तुका । करीं प्राणसखा नारायण ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४४००. एकली वना चालली राना । चोरुनि जना घराचारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोणी नाहीं संगीसवें । देहभावें उदास ॥ ध्रु ॥ जाउनि पडे दुर्घटवनीं । श्वापदांनीं वेढिली ॥ २ ॥ मार्ग न चले जातां पुढें । भय गाढें उदेलें ॥ ३ ॥ मागील मागें अंतरलीं । पुढील चाली खोळंबा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे [दे. चित्तीं.] चिंतीं यासि । हृदयस्थासी आपुल्या ॥ ५ ॥

४४०१. पडली घोर रजनी । संगी कोणी नसे चि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पहा हो कैसें चालविलें । पिसें गोवलें लावूनि ॥ ध्रु ॥ कोठें लपविलें तें अंग । होता संग दिला तो ॥ २ ॥ मज कधीं नव्हतें ठावें । दोही भावें वाटोळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कैंची उरी । दोहीपरि नाडिलें ॥ २ ॥

४४०२. उदार कृपाळ पतितपावना [दे. पतितपावन.] । ब्रिदें नारायणा जाती वांयां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वर्णिलासि श्रुति नेणे तुझा पार । राहे मौनाकार नेति ऐसें ॥ ध्रु ॥ तेथें माझा धांवा पावे कोणीकडे । अदृष्ट हें पुढें वोडवलें ॥ २ ॥ कोण ऐसा भक्त लाधला भाग्यासी । आठवण ऐसी द्यावी तुज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नको पाहों माझा अंत । जाणोनि हे मात उडी घालीं ॥ ४ ॥

४४०३. ज्याचें जैसें भावी मन । त्यासि देणें दरुषण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पुरवूं जाणे मनिंची खूण । समाधान करोनि ॥ ध्रु ॥ आपणियातें प्रगट करी । छाया वरी कृपेची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे केलें [त. दे. केले.] दान । मन उन्मन हरिनामीं ॥ ३ ॥

४४०४. कां रे पुंड्या मातलासी । उभें केलें विठ्ठलासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वस्ति क्षीरसागरवासीं । आला उभा पंढरीसि ॥ ध्रु ॥ भक्ती देखोनि निकट । देवें सोडिलें वैकुंठ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे बळी । तूं चि एक भूमंडळीं ॥ ३ ॥

४४०५. शेवटींची विनंती । ऐका ऐका कमळापती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काया वाचा मन । चरणीं असे समर्पण ॥ ध्रु ॥ जीवपरमात्मा ऐक्यासि । सदा वसो हृदयेंसी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे देवा । कंठीं वसावें केशवा ॥ ३ ॥

४४०६. माझें परिसावें गाऱ्हाणें । चित्त द्यावें नारायणें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझे हृदयींचें वर्म । देवा जाणशी तूं कर्म ॥ ध्रु ॥ सबाह्यअंतरसाक्ष । ऐसा वेदीं केला पक्ष ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नेणां । काय सांगों नारायणा ॥ ३ ॥

४४०७. गुरुचिया मुखें होइल ब्रह्मज्ञान । न कळे प्रेमखुण विठोबाची ॥ १ ॥ वेदातें विचारा पुराणातें पुसा । विठोबाचा कैसा प्रेमभाव ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांडा जाणिवेचा शीण । विठोबाची खूण जाणती संत ॥ ३ ॥

४४०८. देव आतां आह्मीं केला असे ऋणी । आणिका वांचूनि काय गुंता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एकाचें आर्जव करूं एकनिष्ठ । आणिकांचा बोभाट कामा नये ॥ ध्रु ॥ बहुतांचें आर्जव केलिया खटपट । नाहीं हा शेवट शुद्ध होत ॥ २ ॥ पुरता विचार आणोनी मानसीं । अंतरलों सर्वांसि पईं देखा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा चरणीं असो भाव । तेणें माझा जीव संतोष [त. संतोश.] हा ॥ ४ ॥

४४०९. पापाची वासना नको दावूं डोळां । त्याहुनि अंधळा बराच मी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ निंदेचें श्रवण नको माझे कानीं । बधिरं करोनि ठेवीं देवा ॥ ध्रु ॥ अपवित्र वाणी नको माझ्या मुखा ॥ त्याजहुनि मुका बराच मी ॥ २

विषयानुक्रम

॥ नको मज कधीं परस्त्रीसंगति । जनांतुन मातीं उठतां भली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज अवघ्याचा कांटाळा । तूं एक गोपाळा आवडसी ॥ ४ ॥

४४१०. कीर्त्तनाचा विकरा मातेचें गमन । भाड खाई धन विटाळ तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हरिभक्ताची माता हे हरिगुणकीर्त्ति । इजवर पोट भरिती चांडाळ ते ॥ ध्रु. ॥ अंत्यज हा ऐसें कल्पांतीं करीना । भाड हे खाईना जननीची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे त्याचें दर्शन ही खोटें । पूर्वजासि नेटें नरका धाडी ॥ ३ ॥

४४११. पंढरी पावन जालें माझें मन । आतां करूं ध्यान विठोंबाचें [त. विठ्ठलाचें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां ऐसें करूं नाम गाऊं गीतीं । सुखाचा सांगाती विठो करूं ॥ ध्रु. ॥ संग करूं त्याचा तो सखा आमचा । अनंतां जन्मांचा मायबाप ॥ २ ॥ परतोनि सोई धरीं कां रे मना । विठ्ठलचरणा घालीं मिठी ॥ ३ ॥ घातलीसे मिठी नाही भक्तिभाव । उदार पंढरिराव तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

४४१२. येईं गे विठ्ठले विश्वजीवनकले । सुंदर घननीळे पांडुरंगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ येईं गे विठ्ठले करुणाकल्लोळे । जीव [त. कळवळें.] कळवळे भेटावया ॥ ध्रु. ॥ न लगती गोड आणीक उत्तरें । तुझें प्रेम झुरे भेटावया ॥ २ ॥ तुका ह्मणे धांव घालीं कृष्णाबाई । क्षेम चहूंबाहीं देईं मज ॥ ३ ॥

४४१३. कटावरी कर कासया ठेविले । जननी [त. विठ्ठलें जीवलगें.] विठ्ठले जीवलगे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शंखचक्रगदाकमळमंडित । आयुधें मंडित कृष्णाबाई ॥ ध्रु. ॥ क्षण एक धीर होत नाहीं चित्ता । केव्हां पंढरिनाथा भेटशील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हें चि करीं देईं क्षेमा [दे. 'क्षेमा' नाहीं.] । तईं च विश्रामा पावईन ॥ ३ ॥

४४१४. आतां मोकलावें नव्हे हें उचित । तरी कृपावंत ह्मणवावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पूर्वी भक्त जाले सर्व आपंगिले । नाहीं उपेक्षिले तुह्मीं कोणी ॥ ध्रु. ॥ माझिया वेळेसि कां गा लपालासि । विश्व पोसितोसि लपोनियां ॥ २ ॥ करावी ह्मणावी सर्वां भूतीं दया । तरी भेटावया येईन मी ॥ ३ ॥ तरी माझे हातीं देईं मनबुद्धि । जरि दयानिधि येशील तूं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तूं चि अवघा सूत्रधारी । माझी सत्ता हरी काय आहे ॥ ५ ॥

४४१५. माझें कोण आहे तुजविण देवा । मुकुंदा केशवा नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाट पाहतसें कृपेच्या सागरा । गोपीमनोहरा पांडुरंगं ॥ ध्रु. ॥ साच करीं हरी आपुली ब्रिदावळी । कृपेनें सांभाळीं महाराजा ॥ २ ॥ क्षमा करीं सर्व अपराध माझा । लडिवाळ मी तुझा पांडुरंगा ॥ ३ ॥ साह्य होसी तरी जाती साही वैरी । मग सुखें अंतरी ध्यान तुझें ॥ ४ ॥ कृपा करोनि देईं दया क्षमा शांती । तेणें तुझी भक्ति लाभईल ॥ ५ ॥ माझें हें सामर्थ्य नव्हे नारायणा । जरी कांहीं करुणा येइल तुज ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे मज कैसें आपंगा जी । आपुलेंसें करा जी पांडुरंगा ॥ ७ ॥

४४१६. अपराध जाले जरी असंख्यात । तरी कृपावंत नाम तुझें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझें लडिवाळ तुज कृपा यावी । म्यां वाट पाहावी कवणाची [त. मायबापा माझ्या.] मायबाप माझा रुक्मादेवीवर । हा दृढ निर्धार अंतरींचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोणे गोष्टीचें संकष्ट । न घालीं मज भेट नारायणा ॥ ३ ॥

४४१७. आधीं कां मज लावियेली सवे । आतां न राहावे तुजविण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पहिलें चि तोंडक कां गा नाहीं केलें । आतां उपेक्षिलें न सोडीं मी ॥ ध्रु. ॥ कृपेच्या सागरा न पाहें निर्वाण । जालों तुजवीण कासावीस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कोठें गुंतलेति हरी । येईं झडकरी पांडुरंगा ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४४१८. बा रे पांडुरंगा केव्हां येशी भेटी । जाहालों हिंपुटी तुजवीण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजवीण सखें न वटे मज कोणी । वाटतें चरणीं घालू मिठी ॥ ध्रु ॥ ओवाळावी काया चरणांवरोनि । केव्हां चक्रपाणी भेटशील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझी पुरवीं आवडी । वेगीं घालीं उडी नारायणा ॥ ३ ॥

४४१९. पंचाग्निसाधन करूं धूम्रपान । काय तीर्थाटण करूं सांग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांग कोणे देशीं आहे तुझें गांव । घेऊनियां धांव येऊं तेथें ॥ ध्रु ॥ [त. कोण करूं वृत्ती सांग कांहीं वृत.] सांग कांहीं वृत्त कोण करूं व्रत । जेणें कृपावंत होशील तूं ॥ २ ॥ वाटतें सेवटीं जालासि निष्ठुर । न देसी उत्तर तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४४२०. तुजवीण तीळभरी रिता ठाव । नाहीं ऐसें विश्व बोलतसे [त. बोलतसें.] ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बोलियेले योगी मुनी साधु संत । आहेसि या आंत सर्वांठायीं ॥ ध्रु ॥ मी तया विश्वासें आलों शरणागत । पूर्वींचें अपत्य आहें तुझें ॥ २ ॥ अनंत ब्रह्मांडें भरोनि उरलासि । मजला जालासि कोठें नाहीं ॥ ३ ॥ अंतपार नाहीं माझिया रूपासि । काय सेवकास भेट देऊं ॥ ४ ॥ ऐसें विचारलें ह्मणोनि न येशी । सांग हृषीकेशी मायबापा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे काय करावा उपाय । जेणें तुझे पाय आतुडति ॥ ६ ॥

४४२१. काम क्रोध आड पडले पर्वत । राहिला अनंत पलीकडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नुलंघवे मज न सांपडे वाट । दुस्तर हा घाट वैरियांचा ॥ ध्रु ॥ आतां कैंचा मज सखा नारायण । गेला अंतरोन पांडुरंग ॥ २ ॥ तुका ह्मणे व्यर्थ मोलाचें शरीर । गेलें हा विचार कळों आला ॥ ३ ॥

४४२२. नव्हे निष्ठावंत तुज काय बोल । सेवेविण मोल मागतसें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ न घडे भजन शुद्ध भावनिष्ठा । आपुल्या अदृष्टावरी बोल ॥ ध्रु ॥ पूर्वीं जाले भक्त असंख्य विरक्त । काम क्रोध अहंते निर्दाळिलें ॥ २ ॥ ऐसी अंगवण नाहीं मज देवा । करीतसें हेवा भेटावयाचा ॥ ३ ॥ कृपा करोनियां पुरवीं असोसी । आपुल्या ब्रिदासी राखावयां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे एक बाळक अज्ञातें । त्यासि हे पोसित मायबापें ॥ ५ ॥

नाटाचे अभंग २.

४४२३. अगा ये मधुसूदना माधवा । अगा ये कमळापती यादवा । अगा श्रीधरा केशवा । अगा बांधवा द्रौपदीच्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगा विश्वव्यापका जनार्दना । गोकुळवासी गोपिकारमणा । अगा गुणनिधि गुणनिधाना । अगा मर्दना कंसाचिया ॥ ध्रु ॥ अगा सर्वोत्तमा सर्वेश्वरा । गुणातीता विश्वंभरा । अगा निर्गुणा निराकारा । अगा आधारा दीनाचिया ॥ २ ॥ अगा उपमन्यसहाकारा । अगा शयना फणिवरा । अगा काळकृतांत असुरा । अगा अपारा अलक्षा ॥ ३ ॥ अगा वैकुंठनिवासा । अगा अयोध्यापति राजहंसा । अगा ये पंढरिनिवासा । अगा सर्वेशा सहजरूपा ॥ ४ ॥ अगा परमात्मा परमपुरुषा । अगा अव्यया जगदीशा । अगा कृपाळुवा आपुल्या दासा । तोडीं भवपाशा तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४४२४. कैसी करूं तुझी सेवा । ऐसें सांगावें जी देवा । कैसा आणूं अनुभवा । होशी ठावा कैशापरी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कर्मभ्रष्ट माझे मन । नेणें जप तप अनुष्ठान । नाहीं इंद्रियांसि दमन । नव्हे मन एकविध ॥ ध्रु ॥ नेणें यातीचा आचार । नेणें भक्तीचा विचार । मज नाहीं संतांचा आधार । नाहीं स्थिर बुद्धि माझी ॥ २ ॥ न सुटे मायाजाळ । नाहीं वैराग्याचें बळ । न जिंकवती सबळ । काम क्रोध शरीरीं ॥ ३ ॥ आतां राख कैसें तरि । मज नुपेक्षावें हरी । तुझीं ब्रिदें चराचरीं । तैसीं साच करीं तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४४२५. भीमातीरवासी । तेथें निश्चयेंसी काशी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ मुख्यमुक्तींचें माहेर । ऐसें जाणा पंढरपुर ॥ ध्रु ॥ घडे भींवरेशीं स्नान । त्यासि पुन्हा नाहीं जन्म ॥ २ ॥ भाव धरोनि नेटका । मोक्ष जवळी ह्मणे तुका ॥ ३ ॥

४४२६. जाली गाढवी दुधाळ । महिमा गाईची पावेल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ श्वान जालेंसे चांगलें । तरी कां सांगातें जेवील ॥ ध्रु ॥ जाली सिंदळा चांगली । तरि कां पतिव्रता जाली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐशा जाति । काय उंचपण पावती ॥ ३ ॥

४४२७. काशीयात्रा पांच द्वारकेच्या तीन । पंढरीची जाण एक यात्रा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काशी देह विटंबणें द्वारके जाळणें । पंढरीशी होणें ब्रह्मरूप ॥ ध्रु ॥ अठरापगडयाती सकळ हि वैष्णव । दुजा नाहीं भाव पंढरीसि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे असो अथवा नसो भाव । दर्शनें पंढरिराव मोक्ष देतो ॥ ३ ॥

४४२८. हें चि मागणें विठाबाई । पायीं ठेवूनियां डोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शांति दया अंतःकरणीं । रंगो रामनामीं वाणी ॥ ध्रु ॥ मूळ द्वंद्वाचें विघडो । निजानंदीं वृत्ति जडो ॥ २ ॥ तुका ह्मणे हरी । आतां आपुलेंसें करीं ॥ ३ ॥

४४२९. करोनि स्नानविधि आणि देवधर्म । क्रिया नित्यनेम तुजसाटीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुजलागीं दानें तुजलागीं तीर्थें । सकळ ही व्रतें तुजलागीं ॥ ध्रु ॥ सकळ चित्तवृत्ति दिवस आणि राती । आवडशी प्रीती नारायणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे याहो पवित्राच्या राया । प्राणविसावया पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४३०. पहावा नयनीं विठ्ठल चि एक । कांहीं तरी सार्थक संसाराचें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोठें पाहों तुज कां गा लपालासि । कांहीं बोल मशीं नारायणा ॥ ध्रु ॥ वाटतें उदास मज दाही दिशा । तुजविण हृषीकेशा वांचोनियां ॥ २ ॥ नको ठेवूं मज आपणा वेगळें । बहुत कळघळें तुजलागीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भेटी देईं नारायणा । घडी कंठवेना तुजविण ॥ ४ ॥

४४३१. पूर्वीं बहुतांचे केले प्रतिपाळ । तें मज सकळ श्रुत आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अज अविनाश निर्गुण निरामय । विचारिलें काय त्यांचे वेळे ॥ ध्रु ॥ तयांचियें वेळे होशी कृपावंत । माझा चि कां अंत पहातोसि ॥ २ ॥ नारद प्रऱ्हाद उपमन्यु धुरू । त्यांचा अंगीकारु कैसा केला ॥ ३ ॥ अंबऋषीसाटीं गर्भवास जाले । कां गा मोकलिलें कृपासिंधु ॥ ४ ॥ धर्माचें उच्छिष्ट अर्जुनांचीं घोडीं । आणीक सांकडीं कितीएक ॥ ५ ॥ जालासि लुगडीं तया द्रौपदीचीं । न ये कां आमुची कृपा कांहीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे कां गा जालासि कठीण । माझा भाग सीण कोण जाणे ॥ ७ ॥

४४३२. कासयासि व्यर्थ घातलें संसारीं । होतें तैसें जरी तुझे चित्तीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुझिये भेटीची थोर असे आस । दिसोनी निरास आली मज ॥ ध्रु ॥ आतां काय जिणें जालें निरर्थक । वैकुंठनायक भेटे चि ना ॥ २ ॥ आडलासि काय कृपेच्या सागरा । रुकुमादेवीवरा सोइरिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देईं चरणाची सेवा । नुपेक्षीं केशवा मायबापा ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४४३३. पक्षीयाचे घरीं नाहीं सामुगरी । त्यांची चिंता करी नारायण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अजगर जनावर वारुळांत राहे । त्याजकडे पाहे पांडुरंग ॥ छ ॥ चातक हा पक्षी नेघे भूमिजळ । त्यासाटीं घननीळ नित्य वर्षे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी पिप्पलिकांची जात । पुरवीं मनोरथ पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४३४. रामनाम हा चि मांडिला दुकान । आहे वानोवाण घ्यारे कोणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नका करूं रे आळस । वांटितों तुह्मांस फुकाचें हें ॥ छ ॥ संचितासारिखें पडे त्याच्या हाता । फारसें मागतां तरी न ये ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मीं सांठविलें सार । [त. उरलियाची.] उरलिया थार विचारितां ॥ ३ ॥

४४३५. बहुजन्मां शेवटीं स्वामी तुझी भेटी । बहु मोह पोटीं थोर जाला ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बहु पुरें पाहिलीं बहु दिशा शोधिली । बहु चिंता वाहिली दुर्भराची ॥ छ ॥ बहु काळ गेले अनुचित केलें । बहु नाहीं गाइलें नाम तुझें ॥ २ ॥ ऐसा मी अपराधी अगा कृपानिधि । बहु संतां संनिधि ठेवीं तुका ॥ ३ ॥

४४३६. कोण तो [दे. "तो" नाहीं.] उपाव करूं भेटावया । जाळावी हे काया ऐसें वाटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सोडोनियां गांव जाऊं वनांतरा । रुकुमादेवीवरा पहावया ॥ छ ॥ करूं उपवास शोधूं हें शरीर । न धरवे धीर नारायणा ॥ २ ॥ जाती आयुष्याचे दिवस हे चारी । मग केव्हां हरी भेटशील ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं सांगा विचारोनि । विठो तुझे मनीं असेल तें ॥ ४ ॥

४४३७. माय बाप बंधु सोयरा सांगाती । तूं चि माझी प्रीति गण गोत ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शरण आलीं त्यांचीं वारिलीं दुरितें । तारिले पतित असंख्यात ॥ छ ॥ इतर कोण जाणे पावलें विश्रांति । न येतां तुजप्रति शरणागत ॥ २ ॥ तयामध्यें मज ठेवीं नारायणा । लक्ष्मीरमणा सोइरिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देईं दर्शनाचा लाभ । जे पाय दुर्लभ ब्रह्मादिकां ॥ ४ ॥

४४३८. पाप ताप माझे गुणदोष निवारीं । कृष्णा विष्णु हरी नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध वैरी घालोनि बाहेरी । तूं राहें अंतरीं पांडुरंगा ॥ छ ॥ करिशील तरी नव्हे कांइ एक । निर्मिलें त्रैलोक्य हेळामात्रें ॥ २ ॥ समर्थासि काय आह्मीं शिकवावें । तुका ह्मणे यावें पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४३९. ये गा महाविष्णु अनंतभुजाच्या । आह्मां अनाथांच्या माहेरा ये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भेटावया तुज ओढे माझा जीव । एकवेळा पाय दावीं डोळां ॥ छ ॥ आणीक हें आर्त नाहीं नारायणा । ओढे हे वासना भेटावया ॥ २ ॥ वाटे चित्तीं काय करावा विचार । चरण सुंदर पहावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझे पुरवीं मनोरथ । येईं गा न संवरीत पांडुरंगा ॥ ४ ॥

४४४०. काय पाहतोसि कृपेच्या सागरा । नराच्या नरेंद्रा पांडुरंगा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामाचा प्रताप ब्रिदाचा बडिवार । करावा साचार नारायणा ॥ छ ॥ कलीमाजी देव बौध्यरूप जाला । जगाचिया बोला लागूं नका ॥ २ ॥ माय पुत्रा काय मारूं पाहे कळी । जगाची ढवाळी काय काज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या हो कृपेच्या सागरा । रुकुमादेवीवरा मायबापा ॥ ४ ॥

४४४१. रामनामाचे पवाडे । अखंड ज्याची वाचा पढे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धन्य तो एक संसारीं । रामनाम जो उच्चारी ॥ छ ॥ रामनाम गर्जे वाचा । काळ आज्ञाधारक त्याचा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे रामनामीं । कृतकृत्य जालों आह्मी ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४४४२. येइल घरा देव न धरीं संदेहा । फकिराचा यावा व्हावा जेव्हां ॥ १ ॥ होइल फकीर योगी महानुभाव । घडीघडी देव सांभाळील ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसें बोलती बहुत । येणें गुणें संत जाले राम ॥ ३ ॥

४४४३. भक्तीवीण जिणें जळो लाजिरवाणें । संसार भोगणें दुःखमूळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वीसलक्ष योनि वृक्षामाजी घ्याव्या । जलचरीं भोगाव्या नवलक्ष ॥ ध्रु. ॥ अकरालक्ष योनि किड्यांमाजी घ्याव्या । दशलक्ष भोगाव्या पक्ष्यांमध्यें ॥ २ ॥ तीसलक्ष योनि पशूंचीये घरीं । मानवाभीतरीं चारलक्ष ॥ ३ ॥ एकएक योनि कोटिकोटि फेरा । मनुष्यदेहाचा वारा मग लागे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तेव्हां नरदेह नरा । तयाचा मातेरा केला मूढें ॥ ५ ॥

४४४४. तुजवांचून कोणा शरण । जाऊं आतां कर जोडून ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ कोण करील माझें साहे । चित्तीं विचारूनि पाहें ॥ ध्रु. ॥ तूं तंव कृपेचा सागर । दीनबंधु जगदोद्धार ॥ २ ॥ तुका ह्मणे निका । भवसिंधु तारक नौका ॥ ३ ॥

४४४५. हातीं धरिलियाची लाज । देवा असोंदे गा तुज ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आहें अमंगळ दुर्बळ । होईं दीन तूं दयाळ ॥ ध्रु. ॥ बाळ सेंबडें मातेसि । काय नावडे तियेसि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जाणें । करीन देहाचें सांडणें ॥ ३ ॥

४४४६. जळोजळो तें गुरुपण । जळोजळो तें चेलेपण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ गुरु आला वेशीद्वारीं । शिष्य पळतो खिंडोरीं ॥ ध्रु. ॥ काशासाटीं जालें येणें । त्याचें आलें वर्षासन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चेला । गुरू दोघे हि नरकाला ॥ ३ ॥

४४४७. अगा पंढरीच्या राया । वेगीं येई तूं सावया ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दीनबंधु तुझे नाम । देईं आपुलें आह्मां प्रेम ॥ ध्रु. ॥ जीवनकळा तूं विश्वाची तूं चि माउली अनाथाची ॥ २ ॥ तुका ह्मणे पुंडलिका । ठेवीं मस्तकीं पादुका ॥ ३ ॥

४४४८. विटेवरी समचरण । तो हा रुक्मिणीरमण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेदशास्त्रा माहेर । केले दासा उपकार ॥ ध्रु. ॥ नामापाशीं चारी मुक्ति । पहा हृदयीं प्रतीति ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कळा । अंगीं जयाच्या सकळा ॥ ३ ॥

४४४९. सकळ हे माया नागवे कवणा । भांबाविलें जना दाही दिशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आशा तृष्णा दंभ लागलीं हीं पाठी । नेदी बैसों हाटीं मोह ठायीं ॥ ध्रु. ॥ काम क्रोध घरा लावितील आगी ॥ निंदा हिंसा दोघी पळतां खाती ॥ २ ॥ लाज पुढें उभी राहिली आडवी । ते करी गाढवी थोर घात ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चिंता घाली गर्भवासीं । ओढोनियां पाशीं चहूंकडे ॥ ४ ॥

४४५०. सकळतीर्थाहुनि । पंढरी हे मुगुटमणि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय सांगों तेथिल शोभा । रमावल्लभ जेथें उभा ॥ ध्रु. ॥ न लभे [त. तीर्थव्रतदांनीं.] व्रततीर्थदानीं । तें या विठ्ठलदर्शनीं ॥ २ ॥ साधु संत गाती नाम । सकळ भूतांचा विश्राम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्तुती । करूं काय सांगों किती ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

४४५१. गव्हांच्या घुगऱ्या । नाचण्यांच्या पुऱ्या । बऱ्या त्या चि बऱ्या । पाघाणी त्या पाघाणी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय थोरपण । वांयां जाळावा तो शीण । कारणापें भिन्न । निवडे तें निराळें ॥ ध्रु ॥ रुचि वोजेपाशीं । गरज ते जैशीतैशी । करूं नका नाशी । खावें खाणें जालें तें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोठा । काय करावा तो ताठा । नाहीं वीण नीटा [दे. निटा.] । पाविजेत मारग ॥ ३ ॥

४४५२. आपुलिया ऐसें करी । संग धरी ज्याचा हो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनि परपरते । वरवरते पळतसें ॥ ध्रु ॥ लोभिक तें लोभा लावी । बांधल्या गोवी वांचूनि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नामगोठी । पुरे भेटी तुझी देवा ॥ ३ ॥

४४५३. बरें जालीयाचे अवघे सांगाती । वाइटाचे अंतीं कोणी नाहीं ॥ १ ॥ नोहे मातापिता नोहे कांतासुत । इतरांची मात काय सांगों ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जन दुतोंडी सावज । सांपडे सहज तिकडे धरी ॥ ३ ॥

४४५४. मिथ्या आहे सर्व अवघें हें मायिक । न कळे विवेक मज कांहीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सर्व बाजागिरी वाटती ही खरी । पहातां येथें उरी कांहीं नाहीं ॥ ध्रु ॥ आतां मज दुःख वाटतें अंतरीं । उपाय झडकरी सांग कांहीं ॥ २ ॥ पुढें कोण गति न कळे सर्वथा । तुझे पायीं माथा ठेवियेला ॥ ३ ॥ करणें तें करीं सुखें आतां हरी । तुज म्यां निर्धारीं धरियेलें ॥ ४ ॥ स्वहित तें काय न सर्वथा । [दे. तरी तुज अनंता] तारीं तूं अनंता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४४५५. अवघ्या कोल्ह्यांचें वर्म अंडीं । धरितां तोंडीं खीळ पडे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ भुंकूं नका भुंकूं नका । आला तुका विष्णुदास ॥ ध्रु ॥ कवणे ठायीं सादर व्हावें । नाहीं ठावें गाढवा ॥ २ ॥ दुर्जनासि पंचानन । तुका रजरेणु संतांचा ॥ ३ ॥

४४५६. तुझे ह्मणों आह्मां । मग उणें पुरुषोत्तमा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसा धर्म काय । अमृतानें मृत्यु होय ॥ ध्रु ॥ कल्पवृक्षा तळीं । गांठी बांधलिया झोळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे परीस । सांपडल्या उपवास ॥ ३ ॥

४४५७. कोरडिया गोष्टी नावडती मना । नाहीं ब्रह्मज्ञानाविण चाड ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दाखवीं आपुलें सगुण रूपडें । वंदीन मी कोडें पाय तुझे ॥ ध्रु ॥ न लगे तो मोक्ष मज सायुज्यता । नावडे हे वार्ता शून्याकारी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे चाड धरीन श्रीमुखें । येथिल कवतुकें जवळीक ॥ ३ ॥

४४५८. गणेश सारजा करिती गायना । आणि देवांगना रंभे ऐशा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें आह्मीं मानवांहीं विनवावें तें काय । सुरवर पाय वंदिति जेथें ॥ ध्रु ॥ ज्याच्या गायनासी तटस्थ शंकर । त्या हि परि पार न कळे तुझा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी किंकर ते किती । इंद्राची हि [त. हे.] मति नागविशी ॥ ३ ॥

४४५९. डोळियांचें दैव आजि उभें ठेलें । निधान देखिलें पंढरीये ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तें वानावें वाचेचे पालवें । वेदा न बोलवे रूप ज्याचें ॥ ध्रु ॥ आनंदाच्या रसें ओंतीव चांगलें । देखतां रंगलें चित्त माझें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मी तों सगळाच विरालों । विठ्ठल चि जालों दर्शनानें ॥ ३ ॥

४४६०. भोगियेल्या नारी । परि तो वाळब्रह्मचारी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ज्याचे अंगीं कळा । पार न कळे वेदाला ॥ ॥ वळीवळी थोरथोर । मोडोनियां केले चूर ॥ २ ॥ वांकडी कुवज्या । सरसी आणियेली वोजा ॥ ३ ॥ मल्ल रगडिला पायीं । गज झुगारिला वाहीं ॥ ४ ॥ जिवें मारियेला मामा । धांवे भक्ताचिया कामा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे पूर्ण । दावी भक्तीचीं विंदानें ॥ ६ ॥

विषयानुक्रम

४४६१. वृद्धपणीं आली जरा । शरीर कांपे थरथरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आयुष्य गेलें हें कळेना । स्मरा वेगीं पंढरिराणा ॥ ॥ दांत दाढा पडिल्या ओस । हनुवटि भेटे नाकास ॥ २ ॥ हात पाय राहिले कान । नेत्रा पाझर हाले मान ॥ ३ ॥ अंगकांति परतली । चिरगुटा ऐसी जाली ॥ ४ ॥ आड पडे जिव्हा लोटे । शब्द नये मुखा वाटे ॥ ५ ॥ लांब लोंबताती अंड । भरभरा वाजे गांड ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां तरी । स्मरा वेगीं हरी हरी ॥ ७ ॥

४४६२. वृद्धपणीं न पुसे कोणी । विटंबणी देहाची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नव द्वारें जाली मोकळीक । गांड सरली वाजती ॥ ध्रु. ॥ दंत दाडा गळे थुंका । लागे नाका हनुवटी ॥ २ ॥ शब्द नये मुखावाटा । करिती चेष्टा पोरें तीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अजून तरि । स्मरें श्रीहरी सोडवील ॥ ४ ॥

४४६३. अतित्याई देतां जीव । नये कींव देवासि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ थोड्यासाटीं राग आला । जीव दिला गंगेंत ॥ ध्रु. ॥ त्यासि परलोकीं नाहीं मुक्ति । अधोगति चुकेना ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कृष्णराम । स्मरतां श्रम वारती ॥ ३ ॥

४४६४. तुझें रूप पाहतां देवा । सुख जालें माझ्या जीवा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें तों वाचे बोलवेना । काय सांगों नारायणा ॥ ध्रु. ॥ जन्मोजन्मींचें सुकृत । तुझे पायीं रमे चित्त ॥ २ ॥ जरी योगाचा अभ्यास । तेव्हां तुझा निजध्यास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भक्त । गोड गाऊं हरिचें गीत ॥ ४ ॥

४४६५. तुजवीण मज कोण आहे देवा । मुकुंदा केशवा नारायणा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जोडोनियां कर कृपेच्या सागरा । गोपीमनोहरा पांडुरंगा ॥ ध्रु. ॥ साच करीं हरी आपुली ब्रिदावळी । कृपेनें सांभाळीं मायबापा ॥ २ ॥ साह्य होसी जरी जाती सहा वैरी । मग ध्यान करीं आवडीनें ॥ ३ ॥ सर्व अपराध क्षमा करीं माझा । लडिवाळ तुझा पांडुरंगा ॥ ४ ॥ कृपा करोनियां द्यावी क्षमा शांति । तेणें तुझी भक्ति घडेल देवा ॥ ५ ॥ ऐसें तों सामर्थ्य नाहीं नारायणा । जरी तुज करुणा येइल कांहीं ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे आतां आपंगावें मज । राखें माझी लाज पांडुरंगा ॥ ७ ॥

४४६६. नको विद्या वयसा आयुष्य फारसें । नाहीं मज पिसें मुक्तीचें ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ रामकृष्ण ह्मणतां जावो माझा प्राण । हें चि कृपादान मागतसें ॥ ध्रु. ॥ नको धन मान न वाढो संतान । मुखीं नारायण प्राण जावा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे दीन काकुलती येतों । तुज निरवितों पांडुरंगा ॥ ३ ॥

४४६७. शिष्या सांगे उपदेश । गुरुपूजा हे विशेष ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दावी आचार सोवळे । दंड कमंडलु माळे ॥ ध्रु. ॥ छाटी भगवी मानसीं । व्यर्थ ह्मणवी संन्यासी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लोभ । न सुटे नाहीं लाभ ॥ ३ ॥

४४६८. जिकडे पाहें तिकडे उभा । अवघ्या गगनाचा गाभा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ डोळां बैसलें बैसलें । रूप राहोनि संचलें ॥ ध्रु. ॥ न वर्जितां दाही दिशा । जिकडे पाहें तिकडे सरिसा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे समपदीं । उभा दिठीचिये आधीं ॥ ३ ॥

४४६९. आपटा संवदड रानचारा । दसऱ्याचा होय तुरा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसा देवामुळें मान । नाहीं तरी पुसे कोण ॥ ध्रु. ॥ मृत्तिकेची ते घागरी । पाण्यासाटीं बैसे शिरीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माप जाण । दाण्यासवें घेणें देणें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४४७०. काळ सार्थक केला त्यांणीं । धरिला मनीं विठ्ठल ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाम वाचे श्रवण कीर्त्ति । पाउलें चित्तीं समान ॥ ध्रु ॥ कीर्त्तनाचा समारंभ । निर्दंभ सर्वदा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वरूपसिद्धि । नित्य समाधि हरिनामीं ॥ ३ ॥

४४७१. आह्मी जातों आपुल्या गांवा । आमुचा रामराम घ्यावा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुमची आमची हे चि भेटी । येथुनियां जन्मतुटी ॥ ध्रु ॥ आतां असों द्यावी दया । तुमच्या लागतसें पायां ॥ २ ॥ येतां निजधामीं कोणी । विठ्ठलविठ्ठल बोला वाणी ॥ ३ ॥ रामकृष्ण मुखीं बोला । तुका जातो वैकुंठाला ॥ ४ ॥

४४७२. कामधेनूचें वासरूं । खाया न मिळे काय करूं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें आह्मां मांडियेलें । विठो त्वां कां सांडियेलें ॥ ध्रु ॥ बैसोनि कल्पद्रुमातळीं । पोटासाटीं तळमळी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नारायणा । बरें लोकीं हें दीसेना ॥ ३ ॥

४४७३. तुझें नाम माझे मुखीं असो देवा । विनवितों राघवा दास तुझा ॥ १ ॥ तुझ्या नामबळें तरले पतित । ह्मणोनि माझें चित्त तुझे पायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुझें नाम हें सादर । गातां निरंतर सुख वाटे ॥ ३ ॥

४४७४. उभय भाग्यवंत तरी च समान । स्थळीं समाधान तरी च राहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ युक्तीचें गौरव नसतां जिव्हाळा । सांचवणी जळा परी नाश ॥ ध्रु ॥ लोखंडा परीस ज्ञानिया तो शठ । नांवाचा पालट दगड खरा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अवघे विनोदाचे ठाव । एकात्मक भाव नाहीं तेथें ॥ ३ ॥

४४७५. दो दिवसांचा पाहुणा चालतो उताणा । कां रे नारायणा न भजसी ॥ १ ॥ तूं अखंड दुश्चित्ता तुज नेती अवचिता । मग पंढरीनाथा भजसी केव्हां ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ऐसे आहेत उदंड । तया केशव प्रचंड केवीं भेटे ॥ ३ ॥

४४७६. तुझे पाय माझें भाळ । एकत्रता सर्वकाळ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हें चि देईं विठाबाई । पांडुरंगे माझे आई ॥ ध्रु ॥ नाहीं मोक्ष मुक्ति चाड । तुझी सेवा लागे गोड ॥ २ ॥ सदा संग सज्जनांचा । नको वियोग पंढरीचा ॥ ३ ॥ नित्य चंद्रभागे स्नान । करी क्षेत्रप्रदक्षण ॥ ४ ॥ पुंडलीक पाहोन दृष्टि । हर्षें नाचों वाळवंटीं ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । तुझें स्वरूप चंद्रभागा ॥ ६ ॥

४४७७. बाईल चालिली माहेरा । संगें दिधला ह्मातारा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सिधा सामग्री पोटाची । सवें स्वारी बइलाची ॥ ध्रु ॥ जातां पाडिली ढोरानें । सिव्या देती अन्योविन्ये ॥ २ ॥ न सावरी आपणातें । नग्न सावलें वरतें ॥ ३ ॥ फजित केलें जनलोकीं । मेला ह्मणे पडे नरकीं ॥ ४ ॥ गोहाची हे गेली लाज । गांजितां कां तुह्मी मज ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जनीं । [त. चीथु.] छी थू केली विटंबणी ॥ ६ ॥

४४७८. तुळसीवृंदावनीं उपजला कांदा । नावडे गोविंदा कांहीं केल्या ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसे वंशामध्यें जाले जे मानव । जाणावे दानव अभक्त ते ॥ ध्रु ॥ केवड्यामधील निर्गंध कणसें । तैशीं तीं [त. मानसें.] माणसें भक्तिहीन ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जेवीं वंदनांतिल आळी । न चढे [त. चले.] निढळीं देवाचिया ॥ ३ ॥

४४७९. संचित तैशी बुद्धि उपजे मनामधीं । सांगितलें सिद्धी नव जाय ॥ १ ॥ ज्याचा जैसा ठेवा तो त्याप्रति धांवे । न लगती करावे उपदेश ॥ २ ॥ घेउनियां उठे आपुलाला गुण । भविष्य प्रमाण तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

४४८०. शिव शक्ति आणि सूर्य गणपति । एक चि ह्मणती विष्णूस ही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ हिरा गार दोनी मानिती समान । राजस भजनें वांयां जाती ॥ ध्रु. ॥ अन्य देवतांसि देव ह्मणऊन । तामस जीवन तमोयोग्या ॥ २ ॥ वांयां जायासाठीं केलासे हव्यास । अन्य देवतांस देवपण ॥ ३ ॥ आपुलिया मुखें सांगतसे धणी । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥ ४ ॥ धन्य ते वैष्णव भजती केशव । सात्विक हे जीव मोक्षा योग्य ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे मोक्ष नाहीं कोणापासीं । एका गोविंदासी शरण व्हा रे ॥ ६ ॥

४४८१. तुह्मी साधु संत कैवल्यसागर । मोक्षाचे आगर तुह्मां घरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें मतिमंद काय बोलों वाणी । अमृताचे धणी पाणी कां घ्या ॥ ध्रु. ॥ कोटी भानु तेजीं खद्योत बापुडें । तैसा तुह्मांपुढें काय बोलों ॥ २ ॥ तुह्मी अवघे चिंतामणि कल्पतरूचीं वनें । त्यापुढें धांवणें [दे. मषकांनीं] मशकांनीं ॥ ३ ॥ वाराणशीक्षेत्र गंगा वाहे कोड । काय तेथें पाड कोकणाचे ॥ ४ ॥ पल्लवाचा वारा हिमकरीं काय । गगनावरी छाय कोण करी ॥ ५ ॥ समुद्राची तृषा हरी ऐसा कोण । जगाची जी तान्ह निववीतो ॥ ६ ॥ मेरूचा पाठार अवघी ते क्षिति । [दे. मषकाचे.] मशकाचे हातीं मुष्टि फावे ॥ ७ ॥ सिंहापुढें काय जंबूक आरोळी । मोतियांचे वोळी कांच काय ॥ ८ ॥ कापुरासि काय लावूनि उटावें । काय ओवाळावें दीपकासि ॥ ९ ॥ तैसे [दे. तैशी.] तुह्मी निरे ज्ञानाचे भरींव । तेथें म्यां बोलावें पाड [त. कायी.] काय ॥ १० ॥ कृपानिधि तुह्मीं बोलविलें बोला । सुखें न्याय केला तुमचा मीं ॥ ११ ॥ अज्ञान मी वेडें ह्मणवितों बाळ । माझा प्रतिपाळ करणें तुह्मां ॥ १२ ॥ बोबडें बोलणें न धरावा कोप । क्षमा करा बाप कृपासिंधु ॥ १३ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी संत बापमाय । [दे. भवें.] भयें धरिले पाय कृपानिधि ॥ १४ ॥

४४८२. देहीं असोनियां देव । वृथा फिरतो निर्दैव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ देव आहे अंतर्यामीं । व्यर्थ हिंडे तीर्थग्रामीं ॥ ध्रु. ॥ नाभी मृगाचे कस्तुरी । व्यर्थ हिंडे वनांतरीं ॥ २ ॥ साखरेचें मूळ ऊंस । तैसा देहीं देव दिसे ॥ ३ ॥ दुधीं असतां नवनीत । नेणे तयाचें मथित ॥ ४ ॥ तुका सांगे मूढजना । देहीं देव कां प्राहाना ॥ ५ ॥

४४८३. जयजय ह्मणा राम । हातें टाळी वाचे नाम ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आटाआटी नाहीं ज्यास । न वेचे मोल न पडे खांस ॥ ध्रु. ॥ आपण ह्मणे आणिकां हातीं । यज्ञादिकीं [त. नयेतें.] नये ते गति ॥ २ ॥ आसन भोजन करितां काम । ध्यानसमाधि ह्मणतां राम ॥ ३ ॥ मंत्र जपा हा चि सार । वर्णा याती जयजयकार ॥ ४ ॥ ह्मणतां राम ह्मणे तुका । वेळोवेळां चुकों नका ॥ ५ ॥

४४८४. शिकवणेसाटीं वाटते तळमळ । पुढें येईल काळ फोडों डोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेव्हां त्यासि काय देशील उत्तर । मेळउनी अंतर ठेवितोसि ॥ ध्रु. ॥ येथींचिया सोंगें भोरपियाचे [त. भोरपीयाची.] परि । होईल तें दुरि शृंगारिलें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे कां रे राखिलें खरकटें । रागेल्याचे तंट रागेलें का ॥ ३ ॥

४४८५. होईं आतां माझ्या भोगाचा भोगिता । सकळ अनंता शुभाशुभ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आठवुनी पाय राहिलों हृदयीं । निवारली तईं सकळ चिंता ॥ ध्रु. ॥ अचळ न चळे देहाचें चळण । आहे हें वळण प्रारब्धें चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे जालें एक चि वचन । केलिया कीर्त्तन आराणुक ॥ ३ ॥

४४८६. लेखीं दुखण्यासमान । वेचला नारायणीं क्षण । उद्यांचें आजि च मरण । आणोनि ह्मणे हरि भोक्ता ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं कांहीं पडों येत तुटी । जाणें तो आहे सेवटीं । लाभ विचारोनि पोटीं । होईं सेवटीं जागृत ॥ ध्रु. ॥ आहे ते उरे कटा । लांबुनि चळ आपुला फाटा । पुरे हें न पुरे सेवटा । तरण्या बळकटा सदा वास ॥ २ ॥ ह्मणोनि मोडावा कांटाळा । अविद्यात्मक कोंवळा । होतील प्रबळा । आशा तृष्णा माया ॥ ३ ॥ क्षण

या देहाच्या अंतीं । जड होउनि राहेल माती । परदेश ते परवर होती । चिळसविती नाकडोळे ॥ ४ ॥ जंव या नाहीं पातल्या विपत्ति । आयुष्य भविष्य आहे हातीं । लाभ विचारोनि गुंती । तुका ह्मणे अंतीं सर्व पिसुनें ॥ ५ ॥

४४८७. आसावलें मन जीवनाचे ओढी । नामरूपीं गोडी लावियेली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय तुझे पायीं नाहीं भांडवल । माझे मिथ्या बोल जाती ऐसे ॥ ध्रु ॥ काय लोखंडाचे पाहे गुणदोष । सिवोन परीस सोनें करी ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझें अवघें असों द्यावें । आपुलें करावें ब्रीद साच ॥ ३ ॥

४४८८. पंढरीची वारी जयांचिये घरीं । पायधुळी शिरीं वंदिन त्यांची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दासाचा मी दास पोसणा डोंगर । आतां बहु फार काय बोलों ॥ ध्रु ॥ जातीचें मी हीन न कळे भजन । ह्मणोनि संतचरण इच्छीतसें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मज ह्मणावें आपुलें । बहुतां तारिलें संतजनीं ॥ ३ ॥

४४८९. नाम पावन पावन । त्याहून पवित्र आहे कोण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शिव [त. हळहाळे.] हालाहालें तापला । तो ही नामें शीतळ जाला ॥ ध्रु ॥ शिवास नामाचा आधार । केला कळिकाळ किंकर ॥ २ ॥ मरण जालें काशीपुरी । तेथें नाम चि उद्धरी ॥ ३ ॥ [त. नामा ह्मणे०] तुका ह्मणे अवघीं चोरें । एक हरिनाम सोइरें [त. साइरें.] ॥ ४ ॥

४४९०. अल्प विद्या परि गर्वशिरोमणि । मजहूनि ज्ञानी कोण [दे. कोणी.] आहे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अंगीं भरे ताठा कोणासी मानीना । साधूची हेळणा स्वयें करी ॥ ध्रु ॥ [त. सज्ञनाचा.] सज्ञनाच्या देहीं मानी जो विटाळ । त्रैलोकीं चांडाळ तो चि एक ॥ २ ॥ संतांची जो निंदा करी मुखीं जप । खतेलें तें पाप वज्रलेप ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे मावेचे मइंद । त्यांपाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ४ ॥

४४९१. नाहीं संतांशीं शरण । काय वाचोनि पुराण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणे विठ्ठलाचा दास । देखोनी परनारीस हांसे ॥ ध्रु ॥ करिती विठोबाची भक्ति । दयाधर्म नाहीं चित्तीं ॥ २ ॥ तेथें नाहीं माझा देव । व्यर्थ श्रमवी हा जीव ॥ ३ ॥ अंगीं नाहीं क्षमा दया । ह्मणती भेट पंढरिराया ॥ ४ ॥ नाहीं धर्माची वासना । काय करोनि प्रदक्षिणा ॥ ५ ॥ ऐसें नव्हे भक्तिवर्म । तेथें नाहीं माझा राम ॥ ६ ॥ नये कृपा कांहीं केल्या । नये घाम जीव गेल्या ॥ ७ ॥ जैसी खड्गाची धार । विठ्ठलचरणीं तुका शूर ॥ ८ ॥

४४९२. नाहीं रिकामीक परी वाहे मनीं । तया चक्रपाणि साह्य होय ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उद्वेग जीवासि पंढरीचें ध्यान । तया नारायण साह्य करी शरीरासि बळ नाहीं स्वता भाव । तया पंढरिराव साह्य करी ॥ २ ॥ असो नसो बळ [दे. बाळ] राहे पराधीन । तरी अनुमान करूं नका ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येणें करोनि चिंतन [दे. चिंतनीं.] । तया नारायण जवळीक ॥ ४ ॥

४४९३. दारिद्रानें विप्र पीडिला अपार । तया पोटीं पोर एक असे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ बाहेरी मिष्टान्न मिळे एके दिशीं । घेऊनी छंदासि त्या चि बैसे ॥ ध्रु ॥ क्षुधाकाळीं रडे देखिलें तें मागे । कांहीं केल्या नेघे दुजें कांहीं ॥ २ ॥ सहज कौतुकें बोले बापमाये । देवापाशीं आहे मागशी तें ॥ ३ ॥ तेव्हां तुजलागीं स्मरे नारायणा । जीवींच्या जीवना पांडुरंगा ॥ ४ ॥ लागली हे क्षुधा जात असे प्राण । काय हें निर्वाण पाहातोसि ॥ ५ ॥ ब्रह्मांडनायक विश्वाचा पाळक । वरी तिन्ही लोक पोसितोसि ॥ ६ ॥ प्राण हा उत्कर्ष जाहला विव्हळ । तेव्हां तो कृपाळ धांव घाली ॥ ७ ॥ सांडूनि वैकुंठ धांव घाली तईं । आळंगिला बाहीं [त. कृपावंते.] कृपावंतें ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे दिला क्षीराचा सागर । राहे निरंतर तयापासीं ॥ ९ ॥

विषयानुक्रम

४४९४. अनाथाचा सखा ऐकिला प्रताप । होसि कृपावंत मजवरि ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझिया गा चित्ता करिं शिकवण । जेणें तुझे चरण जोडतील ॥ ध्रु. ॥ जोडोनियां कर येतों काकुलती । रकुमाईच्या पति कृपावंता ॥ २ ॥ हरुषें निर्भर करीं माझें मन । दाखवीं चरण पांडुरंगा ॥ ३ ॥ तुझे भेटीविण जन्म गेला वांयां । भजन कराया शक्ति नाहीं ॥ ४ ॥ न घडे तुझी सेवा न घडे पूजन । जन्मोनि निष्कारण जाऊं पाहे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे हरि करावें या काय । भजनासि साह्य होईं बापा ॥ ६ ॥

४४९५. हीनवर वीजवर दोघी त्या गडणी । अखंड कहाणी संसाराची ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ माझा [दे. माझे.] पति बहु लहान चि आहे । खेळावया जाय पोरांसवें माझें दुःख जरी ऐकशील सई । ह्मातारा तो बाई खोकतसे ॥ २ ॥ खेळे सांजवरी बाहेरी तो राहे । वाट मी वो [दे. 'वो'] पाहें सेजेवरी ॥ ३ ॥ पूर्व पुण्य माझें नाहीं [दे. वा.] बाई नीट । बहु होती कष्ट सांगों [दे. कांहीं.] काई ॥ ४ ॥ जवळ मी जातें अंगा अंग लावूं । नेदी जवळ येऊं कांटाळतो ॥ ५ ॥ पूर्व सुकृताचा हा चि बाई ठेवा । तुका ह्मणे देवा काय बोल ॥ ६ ॥

४४९६. स्वामीच्या सामर्थ्यें । चाले बोलिला पुरुषार्थ ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पाठी देवाचें हें बळ । मग लाभे हातीं [त. फळ] काळ ॥ ध्रु. ॥ देव ज्यासी साह्य । तेणें केलें सर्व होय ॥ २ ॥ तुका ह्मणे स्वामीसत्ता । मग नाहीं भय चिंता [दे. चित्ता] ॥ ३ ॥

४४९७. नामांचा डांगोरा फिरवीं घरोघरीं । ह्मणा हरीहरी सर्वभावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नामें हरती कर्मे वैकुंठींची पै वस्ति । संनिध श्रीपति सदोदित ॥ ध्रु. ॥ नामाचा महिमा बहुतां कळला । नामें उद्धरिला अजामेळ ॥ २ ॥ गजेंद्राची स्थिति पुराणीं बोलती । नामें चि श्रीपति पावलासे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाम [दे. 'नाम' नाहीं.] घेतां मुक्ति आहे । नामें सर्व पाहें आकळिलें ॥ ४ ॥

४४९७. यमाचे हे पाश नाटोपती कोणातें । आह्मां दिनानाथें रक्षियेलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ यम नेतां तुह्मां रक्षील हें कोण । तुह्मां धन्यधन्य कोण ह्मणती ॥ ध्रु. ॥ संतसज्जनमेळा पवित्र संतकीर्ति । त्यांनीं उत्तम स्थिति सांगितली ॥ २ ॥ तें चि धरोनि चित्तीं तुका हित करी । यमासि पांपरी हाणे आतां ॥ ३ ॥

४४९९. देवासीं पैं भांडों एकचित्त करूनि । आह्मांसि सज्जनीं सांगितलें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आह्मां काय आतां देवें आडो परी । भेटी नेदी तरी सुखें नेदो ॥ ध्रु. ॥ तो चि नांदो सदा हरि पैं वैकुंठीं । आह्मां देशवटी देवो सुखें ॥ २ ॥ देवें अभिमान चित्तांत धरिला । तरी तो एकला राहो आतां ॥ ३ ॥ चित्तीं धरोनि नाम असों सुखें येथें । हर्षें गाऊं गीत गोविंदाचें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सर्व देवाची नष्टाई । आह्मी सुखें [दे. 'पाहीं' नाहीं.] पाहीं डुलतसों ॥ ५ ॥

४५००. भरणी आली मुक्त पेठा । करा लाटा व्यापार ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उधार घ्या रे उधार घ्या रे । अवघे या रे जातीचे ॥ ध्रु. ॥ येथें पंक्तिभेद नाहीं । मोठें कांहीं लहान ॥ २ ॥ तुका ह्मणे लाभ घ्यावा । मुद्दल भावा जतन ॥ ३ ॥

४५०१. ग्रासोग्रासीं भाव । तरी देहिं च जेवी देव ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ धरीं स्मरण तें सार । नाहीं दुरी तें अंतर ॥ ध्रु. ॥ भोगितां तूं भावें । देव जेऊं बैसे सवें ॥ २ ॥ तुज पावो देवा । भावें अंतरींची सेवा ॥ ३ ॥ गुंतला साधनीं । देव नाहीं त्रिभुवनीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे हातीं । न धरितां गमाविती ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४५०२. कामिनीसी जैसा आवडे भ्रतार । इच्छित चकोर चंद्र जैसा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसी हे आवडी विठ्ठलाचे पायीं । लागलिया नाहीं गर्भवास ॥ ध्रु. ॥ दुष्काळें पीडिल्या आवडे भोजन । आणिक जीवन तृषाक्रांता ॥ २ ॥ कामातुर जैसा भय लज्जा सांडोनि । आवडे कामिनी सर्वभावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसी राहिली आवडी । पांडुरंग थडी पाववील ॥ ४ ॥

४५०३. ॐ तत्सदिति सूत्राचें सार । कृपेचा सागर पांडुरंग ॥ १ ॥ हरिः ॐ सहित उदत ["उदत अनुदत । प्रचुरीश्वरासहित" हें "उदात्त अनुदात्त । प्रचयस्वरासहित" या अर्थी आहे असें दिसतें.] अनुदत । प्रचुरीश्वरासहित पांडुरंग ॥ २ ॥ गोब्राह्मणहिता होऊनि निराळे । वेदाचें तें मूळ तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

४५०४. सांडियेला गर्भ उबगोनि माउली । नाहीं सांभाळिली भूमि शुद्ध ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उष्ण तान भूक एवढिये आकांतीं । ओसंगा लाविती काय ह्मणू ॥ ध्रु. ॥ खांद्यावरि शूळ मरणाचिये वाटे । अन्याय ही मोठे केले साच ॥ २ ॥ हातींचा हिरोनि घातला [दे. पोटासी.] पाठीसी । तुका ह्मणे ऐसी परी जाली ॥ ३ ॥

———

ओंव्या प्रारंभ [त. ११०० हा अंक आहे.] **२३१ अभंग ३** [त. १०३ हा अंक आहे.] .

४५०५. पांडुरंगा करूं प्रथम नमना [दे. त. नमन.] । दुसरें चरणा संतांचिया ॥ १ ॥ [पं. त्याच्या] याच्या कृपादानें कथेचा विस्तारु [दे. त. विस्तार.] । बाबाजीसद्‌गुरुदास तुका ॥ २ ॥ काय माझी वाणी मानेल संतांसी । रंजवूं चित्तासी आपुलिया ॥ ३ ॥ या मनासी लागो हरिनामाचा छंद । आवडी गोविंद गावयासी ॥ ४ ॥ सीण जाला मज संसारसंभ्रमें [दे. संवसार०.] । सीतळ या नामें जाली काया ॥ ५ ॥ या सुखा उपमा नाहीं द्यावयासी । आलें आकारासी निर्विकार ॥ ६ ॥ नित्य धांवे तेथें नामाचा गजर । घोष जयजयकार आइकतां ॥ ७ ॥ तांतडी ते काय हरिगुण गाय । आणीक उपाय दुःखमूळ ॥ ८ ॥ मूळ नरकाचें राज्य [दें. राज्यमंदमाते.] मदें माते । अंतरे बहुत देव दुरी ॥ ९ ॥ दुरी अंतरला नामनिंदकासी । जैसें गोंचिडासी क्षीर राहे ॥ १० ॥ हे वाट गोमटी वैकुंठासी जातां । रामकृष्णकथा दिंडी ध्वजा ॥ ११ ॥ [दे. जाणतयांनीं.] जाणते [पं. तयासी.] तयांनीं सांगितलें करा । अंतरासी वारा आडूनियां ॥ १२ ॥ यांसी आहे ठावें परि अंध होती । विषयाची खंती वाटे जना ॥ १३ ॥ नाहीं त्या सुटलीं द्रव्य लोभ माया । भस्म दंड छाया तरुवराची ॥ १४ ॥ चित्त ज्याचें पुत्रपत्नीबंधूवरी । [दे. सुटल. त. सुटला.] सुटेल हा परि कैसें जाणा ॥ १५ ॥ [दे. जाणत नेणत.] जाणते नेणते करा हरिकथा । तरल सर्वथा भाक माझी ॥ १६ ॥ माझी मज असे घडली प्रचित । नसेल पतित ऐसा कोणी ॥ १७ ॥ कोणीं तरी कांहीं [पं. केलीं आचरणें.] केलें आचरण । मज या कीर्तनेंविण नाहीं ॥ १८ ॥ नाहीं भय भक्ता तराया पोटाचें । देवासी तयाचें करणें लागें ॥ १९ ॥ लागे पाठोवाटी पाहे पायांकडे । [दे. पं. पीतांबर.] पीतांबरें खडे वाट [दे. सांडी.] झाडी ॥ २० ॥ डिंकोनियां [पं. 'कां रे' यांबद्दल 'काय'] कां रे राहिले हे लोक । हें चि कवतुक वाटे मज ॥ २१ ॥ जयानें तारिले पाषाण सागरीं । तो ध्या रे अंतरीं स्वामी माझा ॥ २२ ॥ माझिया जीवाची केली सोडवण । ऐसा नारायण कृपाळु हा ॥ २३ ॥ हा चि माझा नेम हा चि माझा धर्म । नित्य वाचे नाम विठोबाचें ॥ २४ ॥ चेतवला अग्नि तापत्रयज्वाळ [पं. जाळ.] । तो करी शीतळ रामनाम [त. पं. रामनामें.] ॥ २५ ॥ मना धीर करीं दृढ चित्तीं धरीं । तारील श्रीहरि मायबाप ॥ २६ ॥ बाप हा कृपाळु भक्तां भाविकांसी । घरीं होय दासी कामारी त्या ॥ २७ ॥ त्याचा भार माथां चालवी आपुला । जिहीं त्या दिधला सर्व भाव ॥ २८ ॥ भावेंविण [दे 'जाणा नाहीं' नाहीं.] जाणा नाहीं त्याची प्राप्ति । पुराणें बोलती ऐसी मात ॥ २९ ॥ मात त्याची [पं. सदा आवडे जयासी.] जया आवडे जीवासी । तया गर्भवासीं नाहीं येणें ॥ ३० ॥ [पं. यावे विष्णुदासी तरीच गर्भवासीं ।] यावें गर्भवासीं तरी च विष्णुदासीं । उद्धार

विषयानुक्रम

लोकांसी पूज्य होती ॥ ३१ ॥ होती [दे. आवडत.] आवडते जीवाचे ताइत । त्यां घडी अच्युत न विसंभे [पं. विसबें.] ॥ ३२ ॥ भेदाभेद नाहीं चिंता दुःख कांहीं । वैकुंठ त्या ठायीं सदा वसे ॥ ३३ ॥ वसे तेथें देव सदा सर्वकाळ । करिती निर्मळ नामघोष ॥ ३४ ॥ संपदा तयांची न सरे कल्पांतीं । मेळविला भक्ती देवलाभ ॥ ३५ ॥ लाभ तयां जाला संसारा येऊनी । भगवंत ऋणी भक्ती केला ॥ ३६ ॥ लागलेंसे पिसें काय मूढजनां । [पं. कां रे.] काय नारायणा विसरलीं ॥ ३७ ॥ विसरलीं तयां थोर जाली हाणी । [पं. पचतील.] पचविल्या खाणी चौऱ्यासीच्या [दे. चौऱ्यासी.] ॥ ३८ ॥ शिकविलें तरी नाहीं कोणा लाज । लागलीसे भाज धन गोड ॥ ३९ ॥ गोड एक आहे अविट गोविंद । आणीक [पं. ते.] तो छंद नासिवंत ॥ ४० ॥ तळमळ त्याची कांहीं तरी करा । कां रे निदसुरा बुडावया ॥ ४१ ॥ या जनासी भय यमाचें [दे. 'कां' नाहीं.] कां नाहीं । [पं. सांडियेले तिही एक राज्य.] सांडियेलीं तिहीं एकराज्यें ॥ ४२ ॥ जेणें अग्निमाजी घातलासे पाव । नेणता तो राव जनक होता ॥ ४३ ॥ तान भूक जिहीं साहिले आघात । तया पाय हात काय नाहीं ॥ ४४ ॥ नाहीं ऐसा तिहीं केला संवसार । दुःखाचे डोंगर तोडावया ॥ ४५ ॥ याच जन्में घडे देवाचें भजन । आणीक हें ज्ञान नाहीं कोठें ॥ ४६ ॥ कोठें [पं. नाहीं कोठें पुढें.] पुढें नाहीं घ्यावया विसांवा । फिरोनि या गांवा आल्याविण ॥ ४७ ॥ विनवितां दिवस बहुत लागती । ह्मणउनि चित्तीं देव धरा ॥ ४८ ॥ धरा पाय तुह्मी संतांचे जीवासी [पं. जीवेसी.] । वियोग तयांसी देवा नाहीं ॥ ४९ ॥ नाहीं चाड देवा आणीक सुखाची । आवडी [पं. तयाची तैसी तथा.] नामाची त्याच्या तया ॥ ५० ॥ त्याची च उच्छिष्ट बोलतों उत्तरें । सांगितलें खरें व्यासादिकीं ॥ ५१ ॥ व्यासें सांगितलें भक्ति हें [दे. त. हे विचार] चि सार । [पं. तरावया पार भवसिंधु ।] भवसिंधु पार तरावया ॥ ५२ ॥ तरावया जना केलें भागवत । गोवळ गोपी भक्त माता पिता ॥ ५३ ॥ तारुनियां [पं. पुढें.] खरे नेली [पं. एक सरे.] एक्यासरें । निमित्तें उत्तरें ऋषीचिया [दे. रुसिया.] ॥ ५४ ॥ यासी वर्म ठावें भक्तां [पं. तारांविया.] तरावया । जननी बाळ माया [दे. त. राख.] राखे तान्हें ॥ ५५ ॥ तान्हेलें भुकेलें ह्मणे वेळोवेळां । न मगतां [पं. कळ.] लळा जाणोनियां ॥ ५६ ॥ जाणोनियां [पं. देठ वर्म.] वर्म देठ लावियेला । द्रौपदीच्या बोलासवें धांवे ॥ ५७ ॥ [धांवे सवें तान्ही धेनु जैसी वत्सा ।] धांवे [दे. पं. सर्वता.] सरवता धेनु जैसी वत्सा । भक्तालागीं तैसा नारायण ॥ ५८ ॥ नारायण [दे. व्होवा. पं. व्हावा हे हांव.] व्हावा हांव ज्याच्या जीवा । धन्य त्याच्या दैवा पार नाहीं ॥ ५९ ॥ पार नाहीं सुखा तें दिलें तयासी । अखंड वाचेसी [पं. रामराम.] रामनाम ॥ ६० ॥ [पं. रामराम.] रामनाम दोनी उत्तम अक्षरें । [पं. भवानीशंकर उपदेशी.] भवानीशंकरें उपदेशिलीं ॥ ६१ ॥ उपदेश करी विश्वनाथ कानीं । वाराणसी प्राणी मध्यें मरे ॥ ६२ ॥ मरणाचे अंतीं राम ह्मणे जरी । न लगे यमपुरी [त. पं. जाणें.] जावें तया ॥ ६३ ॥ [पं. तयासी तो ठाव केलासे वैकुंठीं ।] तयासी उत्तम [दे. ठाव वैकुंठीं.] वास वयकुंठीं । वसे नाम चित्तीं [पं. कंठीं] सर्वकाळ ॥ ६४ ॥ सर्वकाळ वसे वैष्णवांच्या घरीं । नसे क्षणभरी स्थिर [दे. त. थिर] कोठें ॥ ६५ ॥ कोठें नका पाहों करा हरिकथा । तेथें अवचिता सांपडेल ॥ ६६ ॥ सांपडे हा देव भाविकांचे हातीं । शाहाणे मरती तरी नाहीं ॥ ६७ ॥ नाहीं [पं. भोळी.] भलें भक्ती केलियावांचूनि । अहंता पापिणी नागवण ॥ ६८ ॥ [त. नागवेल.] नागवलों ह्मणे देव मी आपणा । लाभ दिला जना [पं. ठकला.] ठकलों तो ॥ ६९ ॥ तो चि देव येर नव्हे ऐसें कांहीं । जनार्दन ठायीं चहूं खाणी ॥ ७० ॥ खाणी भरूनियां राहिलासे आंत । बोलावया मात ठाव नाहीं ॥ ७१ ॥ ठाव नाहीं रिता कोणी देवाविण । ऐसी ते सज्जन संतवाणी ॥ ७२ ॥ वाणी बोलूनियां गेलीं [पं. एक गेले पुढें.] एक पुढें । तयासी वांकुडें जातां [दे. त. ठक.] ठके ॥ ७३ ॥ [पं. ठकला] ठका नाहीं अर्थ ठाउका वेदांचा । होऊनि भेदाचा दास ठेला ॥ ७४ ॥ दास ठेला पोट [त. पाठ.] अर्थ दंभासाटीं । ह्मणउनि तुटी देवासवें ॥ ७५ ॥ सवें देव द्विजातीही दुराविला । आणिकांचा आला कोण पाड ॥ ७६ ॥ पाड करूनियां [पं. नागवले.] नागविलीं फार । पंडित वेव्हार खळवादी ॥ ७७ ॥ वादका निंदका देवाचें [दे. दरुशन. त. दरुषण.] दर्शन । नव्हे जाला पूर्ण [त. षड्कर्मी.] षडकर्मी ॥ ७८ ॥ षडकर्मी हीन रामनाम कंठीं । तयासवें भेटी [पं. सत्य.] सवें देवा ॥ ७९ ॥ देवासी [दे. आवड.] आवडे भाविक जो भोळा । शुद्ध त्या चांडाळा करुनि मानी ॥ ८० ॥ [दे. मानियेल्या.] मानियेला नाहीं विश्वास [पं. उधार.] या बोला । नाम घेतां मला [दे. युक्त] युक्ति थोडी ॥ ८१ ॥ [दे. युक्त] युक्ति थोडी मज दुर्बळाची वाचा । प्रताप नामाचा बोलावया ॥ ८२ ॥ बोलतां पांगल्या श्रुति नेति नेति । खुंटलिया युक्ति पुढें त्यांच्या [पं. त्यांची.] ॥ ८३ ॥ [पं. त्याचा पार पुढें न कळे०.] पुढें पार त्याचा न कळे चि

विषयानुक्रम

जातां । पाउलें देखतां ब्रह्मादिकां ॥ ८४ ॥ काय [पं. भक्तपिसें.] भक्तीपिसें लागलें देवासी । इच्छा ज्याची जैसी तैसा होय ॥ ८५ ॥ होय हा सगुण निर्गुण आवडी । भक्तिप्रिय गोडी फेडावया ॥ ८६ ॥ [पं. मायबापासी बाळ बोले लाडें ।] या बापासी बाळ बोले लाडें कोडें । करुनि वांकुडें मुख तैसें ॥ ८७ ॥ तैसें याचकाचें समाधान दाता । होय हा राखता [पं. 'सत्त्वकाळीं' याबद्दल 'सर्वकाळीं' असे नवीन केलें आहे, ती चूक आहे.] सत्त्वकाळीं ॥ ८८ ॥ [पं. 'सत्त्वकाळीं' याबद्दल 'सर्वकाळीं' असे नवीन केलें आहे, ती चूक आहे.] सत्त्वकाळीं कामा न येती आयुधें । [पं. 'बळ' याबद्दल 'सोइरी'.] बळ हा संबंध सैन्यलोक ॥ ८९ ॥ सैन्यलोक तया दाखवी प्रताप । लोटला हा कोप कोपावरी ॥ ९० ॥ कोपा मरण नाहीं शांत होय त्यासी । प्रमाण भल्यासी [पं. सत्त्वगुण.] सत्त्वगुणीं ॥ ९१ ॥ [दे. सत्त्वरजतमा.] सत्त्वरजतम आपण नासती । करितां हे [पं. या.] भक्ति विठोबाची ॥ ९२ ॥ चित्त रंगलिया चैतन्य चि होय । तेथें उणें काय निजसुखा ॥ ९३ ॥ सुखाचा सागरु आहे विटेवरी । कृपादान करी तो चि एक ॥ ९४ ॥ एक चित्त धरूं विठोबाचे पायीं । तेथें उणें कांहीं एक आह्मां ॥ ९५ ॥ आह्मांसी विश्वास याचिया [पं. त्याचिया.] नामाचा । ह्मणउनि वाचा घोष करूं ॥ ९६ ॥ करूं हरिकथा सुखाची समाधि । आणिकाची बुद्धि दुष्ट [दे. नास.] नासे ॥ ९७ ॥ नासे संवसार लोकमोहो माया । शरण [पं. जातां या॰.] जा रे तया विठोबासी ॥ ९८ ॥ सिकविलें मज मूढा संतजनीं । दृढ या वचनीं राहिलोंसें ॥ ९९ ॥ राहिलोंसें दृढ विठोबाचे पायीं । तुका ह्मणे कांहीं न लगे आतां ॥ १०० ॥

४५०६. गाईन ओंविया पंढरिचा देव । आमुचा तो जीव [पं. भाव.] पांडुरंग ॥ १ ॥ रंगलें हें चित्त माझें तया पायीं । [पं. ह्मणोनियां.] ह्मणउनि घेईं हा चि लाहो ॥ २ ॥ लाहो करीन मी हा चि संवसारीं । राम कृष्ण हरि नारायण ॥ ३ ॥ नारायण नाम घालितां तुकासी । न येती या रासी तपतीर्थें ॥ ४ ॥ तीर्थें [पं. माथां रज.] रज माथां वंदिती संतांचे । जे गाती हरिचे गुणवाद ॥ ५ ॥ गुणवाद ज्याचे गातां पूज्य जाले । बडिवार [त. बडिभार.] बोले कोण त्यांचा ॥ ६ ॥ त्याचा नाहीं [त. अंत.] पार कळला वेदांसी । आणीक ही ऋषि विचारितां ॥ ७ ॥ विचारितां तैसा होय त्यांच्या भावें । निजसुख [पं. निजरूप.] ठावें नाहीं कोणा ॥ ८ ॥ कोणा कवतुक न कळे हे माव । निजलिया जीव [दे. जिवें.] करी धंदा ॥ ९ ॥ करुनि कवतुक खेळे हा चि लीळा । व्यापूनि वेगळा [दे. त. पाहातुसे.] पाहातसे ॥ १० ॥ सेवटीं आपण एकला [पं. वेगळा.] चि खरा । सोंग हा पसारा नट केला ॥ ११ ॥ [पं. लावियेला.] लावियेलें चाळा मीपणें हें जन । भोग [पं. तथाकुना.] तथा कोण भोगविशी ॥ १२ ॥ विषयीं गुंतलीं विसरलीं तुज । कन्या पुत्र भाज [दे. धनलोभा.] धनलोभें ॥ १३ ॥ लोभें गिळी फांसा आमिषाच्या [दे. त. आविमाच्या. पं. आविशाच्या.] आशा । [दे. पडोनि. त. पडोनियां.] सांपडोनि मासा तळमळी ॥ १४ ॥ तळमळ [पं. त्याची.] याची [पं. तरीच शभेल ।] तरी शम होईल । जरी हा विठ्ठल आठविती ॥ १५ ॥ [दे. आठव. पं. अठवे हा देव.] आठवे हा तरी संतांच्या सांगातें [पं. सांगात.] । किंवा हें संचित [दे. जन्मांतरें.] जन्मांतर ॥ १६ ॥ जन्मांतरें तीन भोगितां कळती । केलें तें पावती [पं. करी.] करितां पुढें ॥ १७ ॥ पुढें जाणोनियां करावें संचित । पुजावे अतीत देव द्विज ॥ १८ ॥ जन्म तुटे ऐसें नव्हे तुह्मां जना । पुढिल्या पावना धर्म करा ॥ १९ ॥ करा जप तप अनुष्ठान याग । संतीं [पं. हे मारग स्थापियेले.] हा मारग स्थापियेला ॥ २० ॥ लावियेलीं कर्में शुद्ध आचरणें । कोणा [पं. कोण्यायेक्या जन्में केलें पावो.] एका तेणें काळें पावे ॥ २१ ॥ [पं. पावेल.] पावला सत्वर निष्काम उदार । जिंकिली अपार वासना हे ॥ २२ ॥ वासनेचें मूळ छेदिल्या वांचून । [दे. तरलेंसें.] तरलोंसें कोणी न ह्मणावें ॥ २३ ॥ न ह्मणावें जाला पंडित वाचक । [दे. करूं. पं. करुनि.] करो मंत्रघोष अक्षरांचा ॥ २४ ॥ चाळविलीं एकें ते चि आवडीनें । लोक दंभमानें देहसुखें ॥ २५ ॥ सुख तरी [पं. 'च' नाहीं.] च घडे भजनाचें सार । वाचे निरंतर रामनाम ॥ २६ ॥ राम हा उच्चार तरी च बैसे वाचे । अनंता जन्माचें [पं. होय पुण्य.] पुण्य होय ॥ २७ ॥ पुण्य ऐसें [पं. कोण.] काय रामनामापुढें । काय ते बापुडे यागयज्ञ ॥ २८ ॥ यागयज्ञ तप संसार दायकें । न तुटती एके नामेंविण ॥ २९ ॥ नामेंविण भवसिंधु पावे पार । [पं. ऐसा हा.] अइसा विचार नाहीं दुजा ॥ ३० ॥ जाणती हे भक्तराज महामुनि । नाम सुखधणी अमृताची ॥ ३१ ॥ अमृताचें सार निजतत्त्व बीज । गुह्याचें तें गुज रामनाम ॥ ३२ ॥ नामें असंख्यात तारिले अपार । पुराणीं हें सार प्रसिद्ध हे ॥ ३३ ॥ हें चि सुख आह्मी घेऊं सर्वकाळ [दे. सदाकाळ.] । करूनि निर्मळ हरिकथा ॥ ३४ ॥ कथाकाळीं लागे

विषयानुक्रम

सकळा समाधि । तात्काळ हे बुद्धि दुष्ट नासे ॥ ३५ ॥ नासे लोभ मोहो आशा तृष्णा माया । गातां गुण तया विठोबाचे ॥ ३६ ॥ विठोबाचे गुण मज आवडती । आणीक हे चित्तीं न लगे कांहीं ॥ ३७ ॥ कांहीं कोणी नका सांगों हे [पं. हा.] उपाव । [दे. त. माझा.] माझ्या मनीं भाव नाहीं दुजा ॥ ३८ ॥ जाणोनियां आह्मी दिला जीवभाव । दृढ याचे [दे. पाये.] पाव धरियेले ॥ ३९ ॥ धरियेले आतां न सोडीं जीवेंसी । केला [पं. केला हा सेवेसी निरधार.] ये च विशीं निरधार ॥ ४० ॥ निरधार [पं. आह्मी.] आतां राहिलों ये नेटीं । संवसारतुटी करूनियां ॥ ४१ ॥ येणें अंगीकार केला पाडुरंगें । रंगविलों [दे. रंगविला.] रंगें आपुलिया ॥ ४२ ॥ आपुली पाखर घालुनियां वरि । आह्मांसी तो करि यत्न देव ॥ ४३ ॥ देव राखे तया आणिकांचें काय । करितां उपाय चाले तेथें ॥ ४४ ॥ तेथें नाहीं रिघ कळिकाळासी [पं. येतां.] जातां । दास ह्मणवितां विठोबाचे ॥ ४५ ॥ विठोबाचे आह्मी लाडिके डिंगर । कांपती असुर काळ धाकें ॥ ४६ ॥ धाक तिहीं लोकीं जयाचा दरारा । स्मरण हें करा त्याचें तुह्मी ॥ ४७ ॥ तुह्मी निदसुर [पं. निदसुरे.] नका राहूं कोणी । [पं. चुकवा जाचणी गर्भवास ।.] चुकावया खाणी गर्भवास ॥ ४८ ॥ गर्भवासदुःख [पं. गर्भवासीं.] यमाचें दंडण [दे. दंडणें.] । थोर होय शीण येतां जातां ॥ ४९ ॥ तान भूक पीडा जीतां ते आघात । मेल्या यमदूत जाच करिती ॥ ५० ॥ [दे. जाच करिती हे ह्मणसी कोणा । ०.] जाच करिती हें कोणा आहे ठावें । नरकीं कौरवें बुडी दिली ॥ ५१ ॥ बुडी दिली कुंभपाकीं दुर्योधनें । दाविना लाजेनें मुख धर्मा ॥ ५२ ॥ धर्म हा कृपाळू आलासे जवळी । बैसला पाताळीं वरि नये ॥ ५३ ॥ न ये वरि कांहीं करितां उपाव । भोगवितो देव [दे. त्याचें. पं. तो चि.] ज्याचें त्यासी ॥ ५४ ॥ त्यांसी अभिमान गर्व या देहाचा । नुच्चारिती वाचा नारायण ॥ ५५ ॥ नारायण विसरलीं [पं. जीवी विसरे संसारीं.] संवसारीं । [दे. तया.] तयांसी अघोरीं वास सत्य ॥ ५६ ॥ सत्य मानूनियां संतांच्या वचना । जा रे नारायणा शरण तुह्मी ॥ ५७ ॥ तुह्मी नका मानूं कोणी [पं. कोणाचा विश्वास.] विसवास । पुत्र पत्नी आस धन वित्त ॥ ५८ ॥ धन वित्त लोभ माया मोहपाश । मांडियेले [दे. त. फासे.] फांसे यमदूतीं ॥ ५९ ॥ दूतीं याच्या मुखा केलेंस कुडण । वाचे नारायण येऊं नेदी ॥ ६० ॥ नेदी शुद्धबुद्धि आतळों चित्तासी । नाना [दे. पं. कर्म.] कर्में त्यासी दुरावती ॥ ६१ ॥ दुराविलीं [पं. एक.] एकें जाणतीं च फार । निंदा अहंकार वादभेद ॥ ६२ ॥ वाद भेद निंदा हे फंद [दे. त. काळाचें] काळाचे । गोवितील वाचे रिकामिकें [पं. रिकामिक.] ॥ ६३ ॥ रिकामिक देवा होय [पं. नाहे.] नव्हे मना । चिंतेचिये [पं. चिंतेचिया घाण्या जुंपियेलें ।.] घाणा जुंपिजेसी ॥ ६४ ॥ सेवटीं हे गळा लावुनियां दोरी । सांभाळ ये [दे. त. पं. करी.] करीं वासनेचा ॥ ६५ ॥ वासनेचा संग होय अंतकाळीं । तरी तपोबळी जन्म धरी ॥ ६६ ॥ धरूनियां देव राहतील चित्तीं । आधींचिया गती आठवाया [त. आठवाव्या. पं. अठवितां.] ॥ ६७ ॥ आठवावा देव मरणाचे काळीं । ह्मणउनि बळी जीव दिले [पं. दिल्हा.] ॥ ६८ ॥ दिले टाकूनियां भोग ऋषेश्वरीं । खाती वनांतरीं कंदमूळें ॥ ६९ ॥ मुळें सुखाचिया देव अंतरला । अल्पासाटीं नेला [पं. गेला.] अधोगती ॥ ७० ॥ गति हे उत्तम व्हावया उपाव । आहे धरा पाव विठोबाचे ॥ ७१ ॥ विठोबाचे पायीं राहिलिया भावें । न लगे कोठें जावें वनांतर ॥ ७२ ॥ तरती दुबळीं विठोबाच्या नांवें । संचित ज्या सवें नाहीं शुद्ध ॥ ७३ ॥ शुद्ध [दे तरी याचे. पं. तरायाचें.] तरे याचें काय तें नवल । ह्मणतां विठ्ठल वेळोवेळां ॥ ७४ ॥ वेळा [पं. वेळकाळ नाहीं विठोबाचे हातीं ।] कांहीं नाहीं कवणाचे हातीं । न कळे हे [त. या.] गति भविष्याची ॥ ७५ ॥ भविष्य न सुटे भोगिल्यावांचूनि । संचित जाणोनि शुद्ध करा ॥ ७६ ॥ करावे सायास आपुल्या हिताचे । येथें आलियाचे [पं. नरपण.] मनुष्यपण ॥ ७७ ॥ मनुष्यपण [पं. नरपणें.] तरी [पं. साधे] साधी नारायण । नाहीं तरी हीन पशुहूनी ॥ ७८ ॥ पशु पाप पुण्य काय ते [त. तीं. पं. हे.] जाणती । मनुष्या या गति ठाउकिया ॥ ७९ ॥ ठाउकें हें [पं. आहे.] असे पाप पुण्य लोका । देखती [पं. देखतिल एका०.] ते एकां भोगितिया ॥ ८० ॥ भोगतील एक दुःख संवसारीं [पं. संसारीं.] । काय सांगों परी वेगळाल्या ॥ ८१ ॥ ल्यावें खावें बरें असावें सदैव । हे चि करी हांव संवसारीं [पं. संसाराची.] ॥ ८२ ॥ संवसारें [पं. संसारे.] जन गिळिले सकळ [त. सगळे.] । भोगवितो [पं. भोगतील.] फळ [त. पं. फळे.] गर्भवासा ॥ ८३ ॥ वासनेचें मूळ छेदिल्यावांचून । [पं. नव्हे चि खंडण.] नव्हे या खंडण गर्भवासा ॥ ८४ ॥ सायास केलियावांचुनि तें [पं. नाहीं.] कांहीं । भोगावरी [पं. काई.] पाहीं घालूं नये ॥ ८५ ॥ नये बळें धड घालूं कांट्यावरि । जाये जीवें धरी सर्प हातीं ॥ ८६ ॥ हातीं [पं. हित आहे.] आहे हित करील तयासी । ह्मणउनि ऋषीं सांगितलें ॥ ८७ ॥ [पं. सांगितलें.]

विषयानुक्रम

सांगती या लोकां फजित करूनि । आपण जे कोणी [त. तरलें जें.] तरले ते ॥ ८८ ॥ तेणें [पं. जेणें.] वाळवंटीं उभारिले कर । कृपेचा सागर पांडुरंग ॥ ८९ ॥ गंगाचरणीं करी पातकांची धुनी । पाउलें तीं मनीं चिंतिलिया ॥ ९० ॥ चिंतनें जयाच्या [त. तरले. पं. तरती.] तारिले पाषाण । [पं. उद्धरिले.] उद्धरी चरण लावूनियां ॥ ९१ ॥ लावूनियां टाळी नलगे बैसावें । प्रेमसुख घ्यावें संतसंगें ॥ ९२ ॥ संतसंगें कथा करावें कीर्तन । सुखाचें साधन [पं. रामनाम.] रामराम ॥ ९३ ॥ [पं. मग देव कोठें.] मग कोठें देव जाऊं [पं. "न" नाहीं.] न सके दुरी । बैसोनि भीतरी राहे कंठीं ॥ ९४ ॥ राहे व्यापुनियां सकळ शरीर । आपुला विसर पडों नेदी ॥ ९५ ॥ नेदी दुःख देखों आपुलिया दासा । वारी गर्भवासा यमदूता ॥ ९६ ॥ तान भूक त्यासी वाहों नेदी चिंता । दुश्चिंत हे घेतां नाम होती ॥ ९७ ॥ होती जीव त्यांचे सकळ ही जंत । परि ते अंकित संचिताचे [त. संचिताचें.] ॥ ९८ ॥ चेवले जे कोणी देहअभिमानें । त्यांसी नारायणें कृपा केली ॥ ९९ ॥ कृपाळू हा देव अनाथा कोंवसा । आह्मी त्याच्या आशा लागलोंसों ॥ १०० ॥ लावियेले [पं. आशे.] कासे येणें पांडुरंगें । तुका ह्मणे संगें संतांचिया ॥ १०१ ॥

४५०७. विचार करिती बैसोनि गौळणी । ज्या कृष्णकामिनी कामातुरा ॥ १ ॥ एकांत एकल्या [पं. एकाच्या सुखाच्या.] एका च सुखाच्या । आवडती त्यांच्या गोष्टी त्यांला ॥ २ ॥ तर्कवितर्किणी दुराविल्या दुरी । मौन त्या [त. मौन्यें त्यापरि चोरी.] परिचारी आरंभिलें ॥ ३ ॥ कुशळा कवित्या कथित्या लोभिका । त्या ही येथें नका आह्मांपाशीं ॥ ४ ॥ बोलक्या वाचाळा कृष्णरता नाहीं । [पं. त्या चोरोनियां.] यां चोरोनि तींहीं खेट केली ॥ ५ ॥ भेऊनियां जना एकी सवा जाल्या । वाती विझविल्या दाटोबळें ॥ ६ ॥ कृष्णसुख नाहीं कळलें मानसीं । निंदिती त्या त्यासी कृष्णरता ॥ ७ ॥ तो नये जवळी देखोनि कोल्हाळ । ह्मणउनि समेळ मेळविला ॥ ८ ॥ अंतरीं कोमळा बाहेरी निर्मळा । तल्लीन त्या बाळा कृष्णध्यानीं ॥ ९ ॥ हरिरूपीं दृष्टि कानीं त्या च गोष्टी । आळंगिती कंठीं एका एकी ॥ १० ॥ न साहे वियोग करिती रोदना । भ्रमिष्ट भावना देहाचिया ॥ ११ ॥ विसरल्या मागें गृह सुत पती । अवस्था याचिती गोविंदाची ॥ १२ ॥ अवस्था लागोनि निवळ चि ठेल्या । एका एकी जाल्या कृष्णरूपी [पं. कृष्णरूप.] ॥ १३ ॥ कृष्णा [पं. कृष्ण.] ह्मणोनियां देती आलिंगन । विरहताप तेणें निवारेना ॥ १४ ॥ ताप कोण वारी गोविंदावांचूनि । साच तो नयनीं न देखतां ॥ १५ ॥ न देखतां त्यांचा प्राण रिघों पाहे । आजि कामास ये उसिर केलां [पं. जाला.] ॥ १६ ॥ रित्या ज्ञानगोष्टी तयां नावडती । आळिंगण प्रीती कृष्णाचिया ॥ १७ ॥ मागें कांहीं आह्मी चुकलों [त. याची.] त्याची सेवा । असेल या देवा राग आला ॥ १८ ॥ आठविती मागें पापपुण्यदोष । परिहार एकीस एक देती ॥ १९ ॥ अनुतापें जाल्या संतप्त त्या बाळा । [पं. टाकिती वेल्हाळा.] टाकुनि विव्हळा धरणी अंग ॥ २० ॥ जाणोनि चरित्र जवळी च होता । आली त्या अनंता कृपा मग ॥ २१ ॥ होउनी प्रगट दाखविलें रूप । तापत्रय ताप निवविले ॥ २२ ॥ निवालेया [पं. 'या' नाहीं.] देखोनि कृष्णाचें श्रीमुख । शोक मोह दुःख दुरावला ॥ २३ ॥ साच भाव त्यांचा आणुनियां मना । आळंगितो राणा वैकुंठींचा ॥ २४ ॥ हरिअंगसंगें हरिरूप जाल्या । बोलों विसरल्या तया सुखा ॥ २५ ॥ व्यभिचारभावें भोगिलें अनंता । वर्तोनि असतां घराचारी ॥ २६ ॥ सकळा चोरोनि हरि जयां चित्तीं । धन्य त्या नांदती तयामध्यें ॥ २७ ॥ उणें पुरें त्यांचें पडों नेंदी कांहीं । [पं. सखे.] राखे संवां ठायीं देव तयां ॥ २८ ॥ न कळे लाघव ब्रह्मादिकां भाव । भक्तिभावें देव केला तैसा ॥ २९ ॥ तुका ह्मणे त्यांचा धन्य व्यभिचार । साधिलें अपार निजसुख ॥ ३० ॥

बाळक्रीडा प्रारंभ अभंग—१००.

४५०८. देवा आदिदेवा [त. जनत्रयजीवा. दे. जगत्रया जीवा.] जगत्रयजीवा । परियेसीं केशबा विनंती माझी ॥ १ ॥ माझी वाणी तुझे वर्णी गुण नाम । ऐसें [दे. ऐसी.] देईं प्रेम कांहीं कळा ॥ २ ॥ कळा तुजपाशीं आमुचें जीवन । उचित करून देईं आह्मां ॥ ३ ॥ आह्मां शरणागतां तुझा चि आधार । तूं तंव सागर कृपासिंधु ॥ ४ ॥ सिंधु पायवाट होय तुझ्या नामें । [पं. जळतील कर्मं दुस्तर ते.] जाळीं महाकर्मं दुस्तरें तीं ॥ ५ ॥ [पं. ते फळ उत्तम. त. तीं फळें

विषयानुक्रम

उत्तम.] तीं फळें उत्तमें तुझा निजध्यास । नाहीं गर्भवास सेविलिया ॥ ६ ॥ सेविलिया राम कृष्ण नारायण । नाहीं त्या बंधन संसाराचें ॥ ७ ॥ संसार तें काय तृणवतमय । अग्नि त्यांसी खाय क्षणमात्रें ॥ ८ ॥ क्षणमात्रें जाळी दोषांचिया रासी । निंद्य उत्तमासी वंद्य करी ॥ ९ ॥ करीं ब्रिदें [पं. ब्रीद साच आपुलें.] साच आपलीं आपण । पतितपावन दिनानाथ ॥ १० ॥ नाथ अनाथाचा [त. गोपिकांचा पति.] पति गोपिकांचा । पुरवी चित्तींचा मनोरथ ॥ ११ ॥ चित्तीं जें धरावें तुका ह्मणे दासीं । पुरविता होसी मनोरथ ॥ १२ ॥

४५०९. मनोरथ जैसे गोकुळींच्या जना । पुरवावी वासना तयापरी ॥ १ ॥ रिण फेडावया अवतार केला । अविनाश आला आकारासी ॥ २ ॥ सीण जाला वसुदेवदेवकीस । वधी [त. पं. बाळ.] बाळें कंस दुराचारी ॥ ३ ॥ दुराचारियासी नाहीं भूतदया । आप पर तया पाप पुण्य ॥ ४ ॥ पुण्यकाळ त्याचा राहिलासे उभा । देवकीच्या गर्भा देव आले ॥ ५ ॥ गर्भासी तयांच्या आला नारायण । [पं. तुटलीं बंधनें.] तुटलें बंधन आपेंआप ॥ ६ ॥ आपेंआप बेड्या तुटल्या शृंखळा [दे. त. शंकळा.] । बंदाच्या आगळा [पं. आर्गळा किल्येकोंडे.] किलिया कोंडे ॥ ७ ॥ कोंडमार केला होता बहु [त. बहुत दिवस.] दिस । सोडवी निमिष्य नलगतां ॥ ८ ॥ न कळे तो [पं. तया.] त्यासी सांगितला भाव । आपणासी ठाव नंदाघरीं ॥ ९ ॥ नंदाघरीं जातां येतां वसुदेवा । नाहीं जाला गोवा सवें देव ॥ १० ॥ सवें देव तया आड नये कांहीं । तुका ह्मणे नाहीं भय चिंता ॥ ११ ॥

४५१०. चिंता ते पळाली गोकुळाबाहेरी । प्रवेश भीतरी केला देवें ॥ १ ॥ देव आला घरा नंदाचिया गांवा । धन्य त्याच्या दैवा दैव आलें ॥ २ ॥ आलें अविनाश धरूनि आकार । दैत्याचा संहार करावया ॥ ३ ॥ करावया भक्तजनाचें पालण । आले रामकृष्ण गोकुळासी ॥ ४ ॥ गोकुळीं आनंद प्रगटलें सुख । निर्भर हे [पं. ते.] लोक घरोघरीं ॥ ५ ॥ घरोघरीं जाला [दे. लक्ष्मीचा.] लक्ष्मीचा वास । दैन्यदारिद्रास [दे. ०दाळिद्रास. पं. ० दारिद्र्यास.] त्रास आला ॥ ६ ॥ आला नारायण तयांच्या अंतरा । दया क्षमा नरा नारीलोकां ॥ ७ ॥ लोकां गोकुळींच्या जालें ब्रह्मज्ञान । केलियावांचून [त. जपतप.] जपतपें ॥ ८ ॥ [त. जपतप.] जपतपें काय करावीं साधनें । जंव [पं. जे त्या.] नारायणें कृपा केली ॥ ९ ॥ केलीं नारायणें आपुलीं अंकित । तो चि त्यांचें हित सर्व जाणे ॥ १० ॥ सर्व जाणे एक विष्णु साच खरा । आणीक दुसरा नाहींनाहीं ॥ ११ ॥ नाहीं भक्ता दुजें तिहीं त्रिभुवनीं । एका चक्रपाणीवांचूनियां ॥ १२ ॥ याच्या [पं. त्याच्या.] सुखसंगें घेती गर्भवास । तुका ह्मणे आस त्यजूनियां ॥ १३ ॥

४५११. [पं. त्यांच्या.] यांच्या पूर्वपुण्या कोण लेखा करी । जिहीं तो मुरारी खेळविला ॥ १ ॥ खेळविला जिहीं अंतर्बाह्यसुखें । मेळवूनि मुखें चुंबन दिलें. ॥ २ ॥ दिलें [पं. सुख त्यांसी.] त्यांसी सुख अंतरीचें देवें । जिहीं एका भावें जाणितला ॥ ३ ॥ जाणितला तिहीं कामातुर [पं. कामातुरा.] नारी । कृष्णभोगावरी चित्त ज्यांचें ॥ ४ ॥ ज्यांचें कृष्णीं तन मन जालें रत । गृह [दे. त. पं. ग्रह.] पति सुत विसरल्या ॥ ५ ॥ विष तयां जालें धन मान जन । वसविती वन [त. एकांत.] एकांतीं त्या ॥ ६ ॥ एकांतीं त्या जाती हरीसी घेउनि । भोगइच्छाधणी फेडावया ॥ ७ ॥ वयाच्या संपन्ना तैसा त्यांकारणें । अंतरींचा देणें इच्छाभोग ॥ ८ ॥ भोग त्याग [दोन्ही नाहीं.] नाहीं दोन्ही जयापासीं । तुका ह्मणे जैसी स्पटिकशिळा ॥ ९ ॥

४५१२. शिळा स्फटिकाची न पालटे भेदें [पं. भेद.] । दाउनियां छंदे [पं. छंद.] जैसी तैसी ॥ १ ॥ जैसा केला तैसा होय क्षणक्षणा । फेडावी वासना भक्तिभावें ॥ २ ॥ फेडावया आला अवघियांची धणी । गोपाळ गौळणी मायबापा ॥ ३ ॥ मायबापा सोडविलें बंदीहुनि । चाणूर मर्दुनी कंसादिक ॥ ४ ॥ दिक नाहीं देणें अरिमित्रा एक । पूतना कंटक मुक्त केली ॥ ५ ॥ मुक्त केला मामा कंस महादोषी । बाळहत्या रासी पातकांच्या ॥ ६ ॥ पाप कोठें राहे हरी आठवितां । भक्ती द्वेषें चिंता जैसा तैसा ॥ ७ ॥ साक्षी तयापाशीं

विषयानुक्रम

पूर्वीलकर्माच्या । बांधला सेवेच्या [दे. रुणी. त. पं. रुणें.] ऋणें देव ॥ ८ ॥ देव भोळा धांवे भक्ता पाठोपाठी । उच्चारितां कंठीं मागेंमागें ॥ ९ ॥ मानाचा कंटाळा तुका ह्मणे त्यासी । [त. पं. धांवतो.] धांवे तो घरासी भाविकांच्या ॥ १० ॥

४५१३. चारी वेद ज्याची कीर्ती वाखणिती । बांधवी तो हातीं गौळणीच्या ॥ १ ॥ गौळणिया गळा बांधिती धारणीं । पायां चक्रपाणी लागे तया ॥ २ ॥ तयाघरीं रिघे चोरावया लोणी । रितें पाळतूनि शिरे माजी ॥ ३ ॥ माजी शिरोनियां नवनीत खाये । कवाड तें आहे जैसें तैसें ॥ ४ ॥ जैसा तैसा आहे अंतर्बाह्यात्कारीं । ह्मणउनि चोरी नसंपडे ॥ ५ ॥ नसंपडे तयां करितां खटपट । वाउगे बोभाट वर्माविण ॥ ६ ॥ वर्म जाणती त्या एकल्या एकटा । बैसतील वाटा निरोधूनि ॥ ७ ॥ निवांत राहिल्या निःसंग होऊनि । निश्चळ [पं. त्या ध्यानीं.] ज्या ध्यानीं [त. कृष्णध्याने.] कृष्णध्यान ॥ ८ ॥ न ये क्षणभरी योगियांचे ध्यानीं । धरिती गौळणी भाविका त्या ॥ ९ ॥ भाविका तयांसी येतो काकुलती । शाहाण्या मरती नसंपडे ॥ १० ॥ नलगे वेचावी टोली [दे. टोळी.] धनानांवें । तुका ह्मणे भावें चाड एका ॥ ११ ॥

४५१४. चाड अनन्याची धरी नारायण । आपणासमान करी रंका ॥ १ ॥ रंक होती राजे यमाचिये घरीं । आचरणें बरीं नाहीं ह्मूण [दे. ह्मणवोनि. पं. ह्मणोनी.] ॥ २ ॥ नसंपडे इंद्रचंद्रब्रह्मादिकां । [पं. अभिमान.] अभिमानें एका तिळमात्रें ॥ ३ ॥ तिळमात्र जरी होय अभिमान । मेरु तो समान भार देवा ॥ ४ ॥ भार पृथिवीचा वाहिला सकळ । जड होती खळ दुष्ट लोक ॥ ५ ॥ दुष्ट अभक्त जे निष्ठुर मानसीं । केली हे तयांसी यमपुरी ॥ ६ ॥ [त. यमपुरी.] यमदूत त्यांसी करिती यातना । नाहीं नारायणा [त. जे भजले. पं. भजले जे.] भजिजेलें ॥ ७ ॥ जे [पं. नाहीं जे] नाहीं भजले एका भावें हरी । तयां दंड करी यमधर्म ॥ ८ ॥ यमधर्म ह्मणे तयां दोषियांसी । कां रे केशवासी चुकलेती ॥ ९ ॥ चुकलेती कथा पुराणश्रवण । होते तुह्मां कान डोळे मुख ॥ १० ॥ कान डोळे मुख संतांची संगति । न धरा च चित्तीं सांगितलें ॥ ११ ॥ सांगितलें संतीं तुह्मां उगवूनि । [त. गर्भाद. दे. 'गर्भाद' असतां 'गर्भासी' केलें आहे.] गर्भासी येऊनि यमदंड ॥ १२ ॥ दंडूं आह्मी रागें ह्मणे यमधर्म । देवा होय श्रम दुर्जनाचा ॥ १३ ॥ दुर्जनाचा येणें [दे. याणें.] करूनि संहार । पूर्णअवतार रामकृष्ण ॥ १४ ॥ रामकृष्णनामें रंगले जे नर । तुका ह्मणे घर वैकुंठीं त्यां ॥ १५ ॥

४५१५. वैकुंठींच्या लोकां दुर्लभ हरिजन । तया नारायण समागमें ॥ १ ॥ समागम त्यांचा धरिला अनंतें । जिहीं [त. जीं त्या.] चित्तवित्त [त. चित्तवित्तें.] समर्पिलें ॥ २ ॥ [पं. समर्थ ते.] समर्थें तीं गाती हरीचे पवाडे । येर ते बापुडे रावराणे ॥ ३ ॥ रामकृष्णें केलें कौतुक [त. चरित्र.] गोकुळीं । गोपाळांचे मेळीं गाई चारी ॥ ४ ॥ गाई चारी मोहोरी पांवा [त. वाये.] वाहे पाठीं । धन्य [त. जाले.] जाळी काठी [त. 'कांबळीचे' दे. 'कांबळीचें' असतां 'कांबळीतें' केलें आहे.] कांबळी ते ॥ ५ ॥ काय गौळियांच्या होत्या पुण्यरासी । आणीक त्या ह्मैसी गाई पशु ॥ ६ ॥ सुख तें अमुप लुटिलें सकळीं । गोपिका [दे. 'गोपिका गोपाळीं' असतां 'गोपिका गौळणी' केलें आहे.] गोपाळीं धणीवरि ॥ ७ ॥ धणीवरि त्यांसी सांगितली मात । [पं. ज्याचें जैसें आर्त०] जयाचें जें आर्त तयापरी ॥ ८ ॥ परी [दे. याचि. त. याची.] याचें तुह्मी आइका नवळ । दुर्गम जो खोल साधनासि ॥ ९ ॥ शिक लावूनियां घालिती बाहेरी । पाहाती भीतरी सवें चि तो ॥ १० ॥ तोंडाकडे त्यांच्या पाहे कवतुकें । शिव्या देतां सुखें हांसतसे [दे. त. हासतुसे.] ॥ ११ ॥ हांसतसे [दे. त. हासतुसे.] शिव्या देतां त्या गौळणी । मरतां जपध्यानीं न बोले तो ॥ १२ ॥ तो जेंजें करिल तें दिसे उत्तम । तुका ह्मणे वर्म दावी सोपें ॥ १३ ॥

४५१६. [पं. वर्म दावी] दावी वर्म सोपें भाविकां गोपाळां । वाहे त्यांच्या गळां पाले माळा ॥ १ ॥ मान देती आधीं [पं. मागती ते डाव.] मागतील डाव । देवा तें [पं. तो.] गौरव माने सुख ॥ २ ॥ मानती ते मंत्र हमामा हुंबरी ।

सिंतोडिती वरि स्नान तेणें ॥ ३ ॥ वस्त्रें घोंगडिया घालुनियां तळीं । वरी वनमाळी बैसविती ॥ ४ ॥ तिंहीं लोकांसी जो दुर्लभ चिंतना । तो धांवे गोधना वळतियां ॥ ५ ॥ यांच्या [पं. त्यांच्या.] वचनाचीं पुष्पें वाहे शिरीं । नैवेद्य त्यांकरीं कवळ मागे ॥ ६ ॥ त्यांचिये मुखींचें हिरोनियां घ्यावें । उच्छिष्ट तें खावें धणीवरी ॥ ७ ॥ वरी माथां गुंफे मोरपिसांवेटी [त. मोरविसांवेठीं.] । नाचे टाळी पिटी त्यांच्या छंदें ॥ ८ ॥ छंदें नाचतील जयासवें हरी । देहभाव वरी विसरलीं ॥ ९ ॥ विसरली वरी देहाची भावना । ते चि नारायणा सर्वपूजा ॥ १० ॥ पूजा भाविकांची न [पं. कळत.] कळतां घ्यावी । न मागतां दावी निज ठाव ॥ ११ ॥ ठाव [पं. पाहावया.] पावावया हिंडे मागें मागें । तुका ह्मणे संगें भक्तांचिया ॥ १२ ॥

४५१७. भक्तजनां दिलें निजसुख देवें । गोपिका त्या भावें आळंगिल्या ॥ १ ॥ आळंगिल्या गोपी गुणवंता नारी । त्यांच्या जन्मांतरीं हरि ऋणी ॥ २ ॥ रुसलिया त्यांचें करी समाधान । करविता [पं. आपण] आण क्रिया करी ॥ ३ ॥ क्रिया करी तुह्मां न वजे पासुनि । अवघियाजणी गोपिकांसी ॥ ४ ॥ गोपिकांसी ह्मणे वैकुंठींचा पति । तुह्मीं माझ्या चित्तीं सर्वभावें ॥ ५ ॥ भाव जैसा [पं. तुह्मी माझाठायीं.] माझ्याठायीं तुह्मी धरा । तैसा चि मी खरा तुह्मांलागीं ॥ ६ ॥ [पं. तुह्मांसी कळों द्या माझा०.] तुह्मां कळों द्या हा माझा साच भाव । तुमचा चि जीव तुह्मां ग्वाही ॥ ७ ॥ ग्वाही तुह्मां आह्मां असे नारायण । आपली च आण वाहातसे ॥ ८ ॥ सत्य बोले देव भक्तिभाव जैसा । [पं. अनुभव] अनुभवें रसा आणूनियां ॥ ९ ॥ यांसी बुझावितो वेगळाल्या भावें । एकीचें हें [पं. तें.] ठावें नाहीं एकी ॥ १० ॥ एकी क्रिया नाहीं आवघियांचा भाव । पृथक हा देव घेतो [पं. देतो.] तैसें ॥ ११ ॥ तैसें कळों नेदी जो मी कोठें नाहीं । अवघियांचे ठायीं जैसा तैसा ॥ १२ ॥ जैसा मनोरथ जये चित्तीं काम । तैसा मेघश्याम [दे. त. ०शाम.] पुरवितो ॥ १३ ॥ पुरविले मनोरथ गोपीकांचे । आणीक लोकांचे गोकुळींच्या ॥ १४ ॥ गोकुळींच्या लोकां लावियेला छंद । बैसला गोविंद [दे. त्याचा.] त्यांचे चित्तीं ॥ १५ ॥ [पं. चित्त चोरुनियां घेतलें०.] चित्तें ही चोरूनि घेतलीं सकळा । आवडी गोपाळांवरी तयां ॥ १६ ॥ [पं. तयासी आवडे.] आवडे तयांसी वैकुंठनायक । गेलीं सकळिक विसरोनि ॥ १७ ॥ निंदा स्तुती कोणी न करी कोणाची । नाहीं या देहाची शुद्धि कोणा ॥ १८ ॥ कोणासी नाठवे कन्या पुत्र माया । देव [त. ह्मूण. पं. ह्मणूनियां चुं०.] ह्मणुनि तया चुंबन देती ॥ १९ ॥ देती [पं. देती टाकोनियां] या टाकून भ्रतारांसी घरीं । लाज तें [पं. त्या.] अंतरीं आथी च ना ॥ २० ॥ नाहीं कोणा [पं. धाक कोणी.] धाक कोणासी कोणाचा । तुका ह्मणे वाचा काया मनें ॥ २१ ॥

४५१८. मनें हरिरूपीं गुंतल्या वासना । उदास या [पं. त्या.] सुना गौळियांच्या ॥ १ ॥ यांच्या [पं. त्यांच्या.] भ्रतारांचीं धरूनियां रूपें । त्यांच्या घरीं त्यांपें भोग करी ॥ २ ॥ करी कवतुक त्याचे तयापरी । एकां दिसे हरि एकां लेंक ॥ ३ ॥ एक भाव नाहीं सकळांच्या चित्तीं । ह्मणऊनि प्रीति तैसें रूप ॥ ४ ॥ रूप याचें आहे अवघें चि एक । परि कवतुक दाखविलें ॥ ५ ॥ लेंकरूं न कळे स्थूल कीं लहान । खेळे नारायण कवतुकें ॥ ६ ॥ कवतुक केलें सोंग बहुरूप । तुका ह्मणे बाप जगाचा हा ॥ ७ ॥

४५१९. जगाचा हा बाप दाखविलें माये । माती खातां जाये मारावया ॥ १ ॥ मारावया तिणें उगारिली काठी । भुवनें त्या पोटीं चौदा देखे ॥ २ ॥ देखे भयानक झांकियेले डोळे । मागुता तो खेळे तियेपुढें [त. माये०. दे. तये०.] ॥ ३ ॥ पुढें रिघोनियां [पं. गळां घाली.] घाली गळां कव । कळों नेदी माव मायावंता ॥ ४ ॥ मायावंत विश्वरूप [पं. हरिरूप.] काय जाणे । माझें माझें ह्मणे बाळ देवा ॥ ५ ॥ बाळपणीं रीठा रगडिला दाढे । मारियेले गाढे कागबग ॥ ६ ॥ गळां बांधऊनि उखळासी दावें । उन्मळी त्या भावें विमळार्जुन ॥ ७ ॥ न कळे जुनाट जगाचा जीवन । घातलें मोहन गौळियांसी ॥ ८ ॥ सिंकीं उतरूनि खाय नवनीत । न कळे बहुत होय तरी ॥ ९ ॥ तरी [दे. दुधडेरे.] दुधें डेरे भरले रांजण । खाय ते भरून दावी दुणी ॥ १० ॥ दुणी जालें त्याचा मानिती संतोष । दुभत्याची आस धरूनियां ॥ ११ ॥ आशाबद्धा देव असोनि जवळी । नेणती ते काळीं स्वार्थामुळें ॥ १२ ॥ [पं.

मुळवाचा. दे. 'मुळें याच' असतां 'मुळें याचा' केलें आहे.] मुळें याच देव न कळे तयांसी । चित्त आशापाशीं गोवियेलें ॥ १३ ॥ लेंकरूं आमचें ह्मणे दसवंती । नंदाचिये चित्तीं तो चि भाव ॥ १४ ॥ भाव [पं. दाबावया.] जाणावया चरित्र दाखवी । घुसळितां रवी डेरियांत ॥ १५ ॥ डेरियांत लोणी खादलें रिघोनि । पाहे तों [पं. गौळणी] जननी हातीं लागे ॥ १६ ॥ हातीं धरूनियां [पं. काढिती.] काढिला बाहेरी । देखोनियां करी चोज त्यासी ॥ १७ ॥ सिकवी विचार नेणे त्याची गती । होता कोणे रीती डेरियांत ॥ १८ ॥ यांसी पुत्रलोभें न कळे हा भाव । कळों नेदी भाव देव त्यांसी ॥ १९ ॥ त्यांसी मायामोहजाळ घाली फांस [पं. फासा.] । देव [पं. आपणसा.] आपणास कळों नेदी ॥ २० ॥ नेदी [दे. राहों भाव] भाव राहों लोभिकांचे चित्तीं । जाणतां चि होती अंधळीं तीं ॥ २१ ॥ अंधळीं तीं तुका ह्मणे संवसारीं [पं. संसारीं.] । जिहीं नाहीं हरि ओळखिला ॥ २२ ॥

४५२०. ओळखी [पं. तयाची.] तयांसी होय एका भावें । दुसरिया देवें न पविजे ॥ १ ॥ न पविजे कदा उन्मत्त जालिया । डंबु [पं. दंभ] तो चि वांयां नागवण ॥ २ ॥ वनवास देवाकारणें एकांत । करावीं हीं [त. वृतें तपें.] व्रततपें याग ॥ ३ ॥ व्रत याग यांसी [दे. त. कळलीं.] फळलीं बहुतें । होतीं या संचितें गौळियांची ॥ ४ ॥ यांसी देवें तारियेलें न कळतां । मागील अनंता ठावें होतें ॥ ५ ॥ होतें तें द्यावया आला नारायण । मायबापां रीण गौळियांचें ॥ ६ ॥ गौळियांचें सुख दुर्लभ आणिकां । नाहीं ब्रह्मादिकां तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५२१. नेणतियांसाटीं नेणता लाहान । थिंकोनि भोजन मागे माये ॥ १ ॥ माया दोनी यास बाप नारायणा । [पं. सारिकन्या.] सारखी भावना तयांवरी ॥ २ ॥ तयांवरी त्याचा समचित्त भाव । देवकीवसुदेव नंद दोघे ॥ ३ ॥ घेउनियां एके ठायीं अवतार । एकीं केला थोर वाढवूनि ॥ ४ ॥ उणा पुरा यासी नाहीं कोणी ठाव । सारिखा चि देव अवघियांसी ॥ ५ ॥ यासी दोनी ठाव सारिखे अनंता । आधील मागुता वाढला तो ॥ ६ ॥ वाढला तो सेवाभक्तिचिया गुणें । उपचारमिष्टान्नें करूनियां ॥ ७ ॥ [दे. त. करोनियां.] करूनि सायास मेळविलें धन । तें ही कृष्णार्पण केलें तीहीं ॥ ८ ॥ कृष्णासी सकळ गाई घोडे ह्मैसी । समर्पिल्या दासी जीवें [दे. भाव.] भावें ॥ ९ ॥ जीवें भावें त्याची करितील सेवा । न विसंबतीं नांवा क्षणभरी ॥ १० ॥ क्षणभरी होतां वेगळा [त. वेगळे.] [पं. तयासी । होती कासावीसी०.] तयांस । होती कासावीस प्राण त्यांचे ॥ ११ ॥ त्यांचे ध्यानीं मनीं सर्वभावें हरि । देह काम करी चित्त त्यापें ॥ १२ ॥ त्याचें चि चिंतन कृष्ण कोठें गेला । कृष्ण हा जेविला नाहीं कृष्ण ॥ १३ ॥ कृष्ण आला घरा कृष्ण गेला दारा । कृष्ण हा सोयिरा [पं. सोयरा.] भेटों कृष्णा [पं. कृष्ण.] ॥ १४ ॥ कृष्ण गातां ओंव्या दळणीं कांडणीं । कृष्ण हा भोजनीं पाचारिती ॥ १५ ॥ कृष्ण तयां ध्यानीं आसनीं शयनीं । कृष्ण देखे स्वप्नीं कृष्णरूप ॥ १६ ॥ कृष्ण त्यांस दिसे आभास दुश्चितां । धन्य मातापिता तुका ह्मणे ॥ १७ ॥

४५२२. कृष्ण हा परिचारी कृष्ण हा वेव्हारी । कृष्ण घ्या वो नारी [पं. आणिका.] आणिकी ह्मणे ॥ १ ॥ ह्मणे कृष्णाविण कैसें [पं. तुह्मां कैसें.] तुह्मां गमे । विळ हा करमे वायांविण ॥ २ ॥ वांयांविण तुह्मीं पिटितां [त. पीटीत्या. दे. पिटीत्या चाकटी.] चावटी । घ्या गे जगजेठी क्षणभरी ॥ ३ ॥ क्षणभरी याच्या सुखाचा सोहळा । पहा एकवेळा घेऊनियां ॥ ४ ॥ याचें सुख तुह्मां कळलियावरि । मग दारोदारीं न फिराल ॥ ५ ॥ लटिकें हें तुह्मां वाटेल खेळणें । एका कृष्णाविणें आवघें चि ॥ ६ ॥ अवघ्यांचा तुह्मीं टाकाल सांगात । घेऊनि अनंत जाल राना ॥ ७ ॥ नावडे तुह्मांस आणीक बोलिलें । मग हें लागलें हरिध्यान [पं. कृष्णध्यान.] ॥ ८ ॥ न करा हा मग या जीवा वेगळा । टोंकवाल बाळा [पं. आणीक ही.] आणिका ही ॥ ९ ॥ [पं. आणीक ही.] आणिका ही तुह्मा येती काकुलती । जवळी इच्छिती क्षण बैसों ॥ १० ॥ बैसों चला पाहों गोपाळाचें मुख । एकी एक सुख सांगतील ॥ ११ ॥ सांगे जंव ऐसी [पं. माता.] मात दसवंती । तंव [दे. धरिती चित्तीं बाळा ।. त. तंव घरी चि ती चित्तीं बाळा.] त्या धरिती चित्तीं बाळा ॥ १२ ॥ बाळा एकी घरा घेउनियां जाती । नाहीं त्या परती तुका ह्मणे ॥ १३ ॥

विषयानुक्रम

४५२३. तुका ह्मणे पुन्हा न येती मागुत्या । कृष्णासीं खेळतां दिवस गमे ॥ १ ॥ दिवस राती कांहीं नाठवे तयांसी । पाहातां मुखासी कृष्णाचिया ॥ २ ॥ याच्या मुखें नये डोळ्यासी वीट । राहिले हे नीट [दे. त. ताटस्थ चि.] ताटस्त चि ॥ ३ ॥ ताटस्थ राहिलें सकळ शरीर । इंद्रियें व्यापार विसरलीं ॥ ४ ॥ विसरल्या [पं. विसरली.] तान भुक घर दार । नाहीं हा विचार [दे. त. आहों.] असों कोठें ॥ ५ ॥ कोठें असों कोण जाला वेळ [त. वेळाकाळ.] काळ । नाठवे सकळ विसरल्या ॥ ६ ॥ विसरल्या आह्मीं कोणीये जातीच्या । वर्णा ही चहूंच्या एक जाल्या ॥ ७ ॥ एक [त. एकी.] जाल्या तेव्हां कृष्णाचिया सुखें । निःशंक [त. निःशंख.] भातुकें खेळतील ॥ ८ ॥ खेळता भातुकें कृष्णाच्या [त. कृष्णा त्या सहित.] सहित । नाहीं आशंकित चित्त त्यांचें ॥ ९ ॥ चित्तीं तो गोविंद लटिकें दळण । [त. करीती हीं जन.] करिती हें जन [त. करिती.] करी तैसें ॥ १० ॥ जन करी तैसा खेळतील खेळ । अवघा गोपाळ करूनियां ॥ ११ ॥ [त. करूनि.] करिती आपला आवघा गोविंद । जना साच फंद लटिका [त. त्यां.] त्या ॥ १२ ॥ त्याणीं केला हरि सासुरें माहेर । बंधु हे कुमर दीर भावें ॥ १३ ॥ भावना राहिली एकाचिये ठायीं । तुका ह्मणे पायीं गोविंदाचे ॥ १४ ॥

४५२४. गोविंद भ्रतार गोविंद मुळहारी । नामें भेद परि एक चि तो ॥ १ ॥ एकाचीं च नामें ठेवियेलीं दोनी । [त. कळविती.] कल्पितील मनीं यावें जावें ॥ २ ॥ जावें यावें तिहीं घरींचिया घरीं । तेथिची सिदोरी तेथें न्यावी ॥ ३ ॥ विचारितां दिसे येणें जाणें खोटें । दाविती गोमटें लोका ऐसें ॥ ४ ॥ लोक करूनियां साच [त. वरतती.] वर्तताती । तैशा त्या खेळती लटिक्याची ॥ ५ ॥ लटिकीं करिती मंगळदायकें । लटिकीं च एकें एकां व्याही ॥ ६ ॥ व्याही भाई हरि सोयरा [त. सोइरा.] जावायी । [पं. अवघीयाठाईं.] अवघियांच्या ठायीं केला एक ॥ ७ ॥ एकासि च पावे जें कांहीं करिती । उपचार संपत्ति नाना भोग ॥ ८ ॥ भोग देती सर्व एका नारायणा । लटिक्या भावना व्याही भाई ॥ ९ ॥ लटिका च त्यांणीं केला संवसार । जाणती साचार वेगळा [त. वेगळे त्या.] त्या ॥ १० ॥ त्यांणीं मृत्तिकेचें करूनि अवघें । खेळतील दोघें पुरुषनारी ॥ ११ ॥ पुरुषनारी त्यांणीं ठेवियेलीं नावें । कवतुकभावें विचरती ॥ १२ ॥ विचरती जैसे साच भावें लोक । तैसें नाहीं सुख खेळतीया [पं. खेळतिल्या.] ॥ १३ ॥ यांणीं जाणितलें आपआपणया । लटिकें हें वांयां खेळतों तें [पं. तो.] ॥ १४ ॥ खेळतों ते आह्मी [पं. न हो.] नव्हों नारीनर । ह्मणोनि विकार नाहीं तयां ॥ १५ ॥ तया ठावें आहे आह्मी [पं. अवघे.] अवघीं एक । ह्मणोनि निःशंक खेळतील ॥ १६ ॥ तयां ठावें नाहीं हरिचिया गुणें । आह्मी कोणकोणें काय खेळों ॥ १७ ॥ काय खातों आह्मी कासया सांगातें । कैसें हें लागतें नेणों मुखीं ॥ १८ ॥ मुखीं चवी नाहीं वरी अंगीं लाज । [दे. वरणा०.] वर्ण याती काज न धरिती ॥ १९ ॥ [दे. त. धरितील.] न धरिती कांहीं संकोच त्या मना । हांसतां या जना नाइकती ॥ २० ॥ नाइकती बोल आणिकांचे कानीं । हरि चिंत्तीं [पं. ध्यानीं.] मनीं बैसलासे ॥ २१ ॥ बैसलासे हरि जयांचिये चित्तीं । तयां नावडती मायबापें ॥ २२ ॥ मायबापें त्यांचीं नेती पाचारुनि । बळें परि मनीं हरि वसे ॥ २३ ॥ वसतील बाळा आपलाले घरीं । ध्यान त्या अंतरीं गोविंदाचें ॥ २४ ॥ गोविंदाचें ध्यान निजलिया जाग्या । आणीक वाउग्या न बोलती ॥ २५ ॥ न बोलती निजलिया हरिविण । [पं. जागृती हे स्वप्न.] जागृति सपन एक जालें ॥ २६ ॥ एकविध सुख घेती नित्य [पं. नित्या.] बाळा । भ्रमर परिमळालागीं तैसा [दे. तैशा. पं. जैसा.] ॥ २७ ॥ तैसा [पं. त्या भाव घेतील.] त्यांचा भाव घेतला त्यांपरी । तुका ह्मणे हरि बाळलीला ॥ २८ ॥

४५२५. लीलाविग्रही तो लेववी खाववी । [त. एश्वदा.] यशोदा बैसवी मांडीवरी ॥ १ ॥ मांडीवरी भार पुष्पाचिये परी । बैसोनियां करी स्तनपान ॥ २ ॥ नभाचा ही साक्षी पाताळापरता । कुर्वाळिते माता हातें त्यासि ॥ ३ ॥ हातें कुर्वाळुनी मुंखीं घाली घांस । पुरे ह्मणे तीस पोट धालें ॥ ४ ॥ पोट धालें मग देतसे ढेंकर । भक्तीचें तें फार तुळसीदळ ॥ ५ ॥ तुळसीदळ भावें सहित देवापाणी । फार तें [दे. त. "तें" नाहीं.] त्याहुनि क्षीरसागरा [पं. त. क्षीरसागर.] ॥ ६ ॥ क्षीराचा कांटाळा असे एकवेळ । भक्तीचें तें जळ गोड देवा ॥ ७ ॥ देवा भक्त जिवाहुनि

विषयानुक्रम

आवडती । सकळ हि प्रीति त्यांच्याठायीं ॥ ८ ॥ [त तयाचा अंकित. दे. त्यांचा अंकित.] त्यांचा हा अंकित सर्व भावें हरि । तुका ह्मणे करी सर्व काज ॥ ९ ॥

४५२६. [पं. जिये.] जयेवेळीं चोरूनियां नेलीं वत्सें । तयालागीं तैसें होणें लागे ॥ १ ॥ लागे दोहीं ठायीं करावें पाळण । जगाचा जीवन मायबाप ॥ २ ॥ माय [पं. त. जाला वरि.] जाल्यावरी अवघ्या वत्सांची । घरीं वत्सें जीचीं तैसा जाला ॥ ३ ॥ जाला तैसा [पं. जैसातसा.] जैसे घरिंचे गोपाळ । आणिक सकळ मोहरी पांवे ॥ ४ ॥ मोहरी पांवे सिंगें वाहिल्या काहाळा । देखिला सोहाळा ब्रह्मादिकीं ॥ ५ ॥ ब्रह्मांदिकां सुख स्वपनीं ही नाहीं । तैसें दोहीं ठायीं वोसंडलें ॥ ६ ॥ वोसंडल्या क्षीर अमुप त्या गायी । जैसी ज्याची आई तैसा जाला ॥ ७ ॥ लाघव कळलें [पं. ब्रह्मादिका.] ब्रह्मयासी याचें । परब्रह्म साचें अवतरलें ॥ ८ ॥ तरले हे जन सकळ ही आतां । ऐसें तो विधाता बोलियेला ॥ ९ ॥ लागला हे स्तुती करूं अनंताची । चतुर्मुख वाची भक्ती स्तोत्रें ॥ १० ॥ भक्तिकाजें [पं. भक्तिकाजा.] देवें केला अवतार । पृथ्वीचा भार फेडावया ॥ ११ ॥ पृथिवी दाटीली होती या असुरीं । नासाहावे वरी भार [पं. तया.] तये ॥ १२ ॥ तया काकुलती आपल्या दासांची । तयालागीं वेची सर्वस्व ही ॥ १३ ॥ स्वहित दासांचें करावयालागीं । अव्यक्त [पं. ही.] हें जगीं व्यक्ती आलें ॥ १४ ॥ लेखा कोण करी त्यांचिया [त. दे. यांचिया.] पुण्याचा । जयांसवें वाचा बोले हरी ॥ १५ ॥ हरी नाममात्रें पातकांच्या रासी । तो आला घरासि गौळियांच्या ॥ १६ ॥ गौळिये अवघीं जालीं कृष्णमय । नामें लोकत्रय तरतील ॥ १७ ॥ तरतील नामें कृष्णाचिया दोषी । बहुत ज्यांपाशीं होइल पाप ॥ १८ ॥ पाप ऐसें नाहीं कृष्णनामें राहे । धन्य तो चि पाहे कृष्णमुख ॥ १९ ॥ मुख माझें काय जो [पं. जें मी वर्णूं पामर ।.] मी वर्णूं पार । मग नमस्कार घाली ब्रह्मा ॥ २० ॥ ब्रह्मा नमस्कार घाली गोधनासी । कळला तयासि हा चि देव ॥ २१ ॥ देव चि अवघा जालासे सकळ । गाई हा गोपाळ वत्सें तेथें ॥ २२ ॥ तेथें [पं. जें पाहाणे.] पाहाणें जें आणीक दुसरें । [पं. मूर्ख तो चि खरें नाहीं दुजा.] मूर्ख त्या अंतरें दुजा नाहीं ॥ २३ ॥ दुजा भाव तुका ह्मणे जया चित्तीं । रवरव भोगिती कुंभपाक ॥ २४ ॥

४५२७. कुंभपाक लागे तयासि भोगणें । अवघा चि नेणे देव ऐसा ॥ १ ॥ देव ऐसा ठावा नाहीं जया जना । तयासि यातना यम करी ॥ २ ॥ कळला हा देव तया [पं. तयासीच खरा ।.] साच खरा । गाई [पं. वत्स.] वत्सें घरा धाडी ब्रह्मा ॥ ३ ॥ ब्रह्मादिकां ऐसा [पं. देव ऐसा.] देव अगोचर । कैसा त्याचा पार जाणवेल ॥ ४ ॥ जाणवेल देव गौळियांच्या भावें । तुका ह्मणे [दे. सेवे.] व्हावें संचित हें ॥ ५ ॥

४५२८. संचित उत्तम भूमि कसूनियां । जाऊं नेणे [पं. नये.] वांयां परि त्याचें ॥ १ ॥ त्याचिया पिकासि आलिया घुमरी । आल्या गाईवरी आणिक गाई ॥ २ ॥ गाई दवडुनि [त. घालितील दुरी.] घालिती बाहेरी । तंव ह्मणे हरि बांधा [पं. त्यासी ।.] त्या ही ॥ ३ ॥ त्याही [पं. बांधा तुह्मी.] तुह्मी बांधा तुमच्या सारिख्या । भोवंडा पारिख्या वाड्यांतुनि ॥ ४ ॥ पारिख्या न येती कोणाचिया [पं. आणिकाच्या.] घरा । सूत्रधारी खरा नारायण ॥ ५ ॥ नारायण नांदे जयाचिये ठायीं । सहज तेथें नाहीं घालमेली ॥ ६ ॥ मेलीं हीं शाहाणीं करितां सायास । नाहीं सुखलेश तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५२९. तुका ह्मणे सुख घेतलें गोपाळीं । नाचती कांबळीं करुनि ध्वजा ॥ १ ॥ करूनियां टिरी [पं. आपले.] आपुल्या मांदळ । वाजविती टाळ दगडाचे ॥ २ ॥ दगडाचे टाळ कोण त्यांचा नाद । गीत [पं. गीतें.] गातां छंद ताल नाहीं ॥ ३ ॥ ताल [दे. त. नाहीं ताळ.] नाहीं गातां नाचतां गोपाळां । घननीळ सावळा [त. दे. मधीं.] तयामध्यें ॥ ४ ॥ [त. दे. मधीं.] मध्यें जयां हरि तें सुख आगळें । देहभाव काळें नाहीं तयां ॥ ५ ॥ तयांसि आळंगी आपुलिया करीं । जाती भूमीवरी लोटांगणी ॥ ६ ॥ निजभाव देखे जयांचिये अंगीं । तुका ह्मणे संगीं क्रीडे तयां ॥ ७ ॥

विषयानुक्रम

४५३०. तयांसवें करी काला दहींभात । सिदोऱ्या अनंत मेळवुनी ॥ १ ॥ मेळवुनी अवघियांचे एके ठायीं । मागें पुढें कांहीं उरों नेदी ॥ २ ॥ नेदी चोरी करूं [त. जाणे त्या अंतरीचें.] जाणे अंतरींचें । आपलें हीं साचें द्यावें तेथें ॥ ३ ॥ द्यावा दहींभात [पं. आपुला.] आपले प्रकार । तयांचा वेव्हार सांडवावा ॥ ४ ॥ वांटी सकळांसि हातें आपुलिया । जैसें मागे तया तैसें द्यावें ॥ ५ ॥ द्यावें सांभाळुनी सम तुकभावें । आपण हि खावें त्यांचें [पं. तुकें.] तुक ॥ ६ ॥ तुक सकळांचें गोविंदाचे हातीं । कोण [पं. कोणा.] कोणे गति भला बुरा ॥ ७ ॥ [पं. राखी त्यास तैसें॰.] राखे त्यासि तैसें आपलाल्या भावें । विचारुनि द्यावें जैसें तैसें ॥ ८ ॥ तैसें सुख नाहीं वैकुंठींच्या लोकां । तें दिलें भाविकां गोपाळांसि ॥ ९ ॥ गोपाळांचे मुखीं देउनी कवळ । घांस माखे लाळ खाय त्यांची ॥ १० ॥ त्यांचिचे मुखींचे काढूनियां [पं. हिरोनियां.] घांस । झोंबतां हातांस खाय बळें ॥ ११ ॥ बळें जयाचिया ठेंगणें सकळ । तयातें गोपाळ [पं. पाडिताती.] पाडतील ॥ १२ ॥ पाठी उचलूनि वाहातील खांदीं । नाचतील मांदीं मेळवुनी ॥ १३ ॥ मांदीं मेळवुनी धणी दिली आह्मां । तुका ह्मणे जमा केल्या गाई ॥ १४ ॥

४५३१. केला पुढें हरि अस्तमाना दिसा [पं. दिसे.] । मागें [दे. पं. त्यासरिसे.] त्यासरिसा थाट चाले ॥ १ ॥ थाट चाले गाई गोपाळाची धूम । पुढें [पं. रामकृष्ण.] कृष्ण राम तयां सोयी ॥ २ ॥ सोयी लागलिया [पं. देवाची आवृत्ति.] तयांची अनंतीं । न बोलावितां येती मागें तया ॥ ३ ॥ तयांचिये चित्तीं बैसला अनंत । घेती नित्यनित्य तें चि सुख ॥ ४ ॥ सुख नाहीं कोणा हरिच्या वियोगें । तुका ह्मणे जुगें घडी जाय ॥ ५ ॥

४५३२. जाय फाकोनियां । निवडोनि [दे. त. निवडितां.] गाई । [पं. आपलाली.] आपलाल्या सोयी घराचिये ॥ १ ॥ घराचिये सोयी अंतरला देव । गोपाळांचे [पं. गोपाळाचा.] जीव गोविंदापे ॥ २ ॥ गोविंदें वेधिलें तुका ह्मणे मन । वियोगें ही ध्यान संयोगाचें ॥ ३ ॥

४५३३. संयोग सकळां असे सर्वकाळ । दुश्चित्त [पं. दुखिता.] गोपाळ आला दिसे ॥ १ ॥ गोपाळ गुणाचा ह्मणे गुणमय । निंबलोण माये उतरिलें ॥ २ ॥ उतरूनि [पं. हाति.] हातें धरि हनूवठी । ओवाळूनि दिठी सांडियेली ॥ ३ ॥ दिठी घाली माता विश्वाच्या जनका । भक्तिचिया सुखा गोडावला ॥ ४ ॥ लहान हा थोर जीवजंतु [त. दे. जीवजंत.] भूतें । आपण दैवतें [पं. देवत.] जाला देवी ॥ ५ ॥ देवी ह्मैसासुर मुंजिया खेचर । लहान हि [त. ती. पं. हा.] थोर देव हरि ॥ ६ ॥ हरि तुका ह्मणे अवघा एकला । परि या [पं. हा.] धाकुला [त. दे. भक्तासाटीं.] भक्तीसाटीं ॥ ७ ॥

४५३४. भक्तीसाटीं केली यशोदेसी आळी । थिंकोनिया चोळी डोळे देव ॥ १ ॥ देव गिळुनियां धरिलें मोहन । माय ह्मणे कोण येथें दुजें ॥ २ ॥ दुजें येथें कोणी नाहीं कृष्णाविण । निरुते जाणोन पुसे देवा ॥ ३ ॥ देवापाशीं पुसे देव काय [पं. जाले.] जाला । हांसें आलें बोला याचें हरि ॥ ४ ॥ यांचे मी जवळी देव तो नेणती । लटिकें मानिती साच खरें ॥ ५ ॥ लटिकें तें साच साच तें लटिकें । नेणती लोभिकें [पं. आशाबद्धे.] आशाबद्ध ॥ ६ ॥ सांग [पं. सांगे.] ह्मणे माय येरु वासी तोंड । तंव तें ब्रह्मांड देखे माजी ॥ ७ ॥ माजी जया चंद्र सूर्य तारांगणें । तो भक्तांकारणें बाळलीळा ॥ ८ ॥ लीळा कोण जाणे याचें महिमान । [पं. जगाचा.] जगाचें जीवन देवादिदेव [पं. तं. देवा देव.] ॥ ९ ॥ देवें कवतुक दाखविलें तयां । [पं. लागती ते पाया मायबाप.] लागतील पायां मायबापें ॥ १० ॥ मायबाप ह्मणे हा चि देव स्वरा । आणीक पसारा लटिका तो ॥ ११ ॥ तो हि त्यांचा देव दिला नारायणें । माझें हें करणें तो हि मी च ॥ १२ ॥ मीं च ह्मणउनि जें जें जेथें ध्याती । तेथें मी श्रीपति भोगिता तें ॥ १३ ॥ तें मज वेगळें मी तया निराळा । नाहीं या सकळा ब्रह्मांडांत ॥ १४ ॥ [दे. त. ततभावना. पं. तद्भावना इच्छा भावि तैसें त्याचें ।.] तद्भावना तैसें भविष्य तयाचें । फळ देता साचें मी च एक ॥ १५ ॥ मी च एक खरा बोलें नारायण । दाविलें निर्वाण निजदासां ॥ १६ ॥ निजदासां खूण दाविली निरुती । तुका ह्मणे भूतीं नारायण ॥ १७ ॥

विषयानुक्रम

४५३५. नारायण भूतीं न कळे जयांसि । [दे. त. होय.] तयां गर्भवासीं येणें जाणें ॥ १ ॥ येणें जाणें होय भूतांच्या मत्सरें । न कळतां खरें देव ऐसा ॥ २ ॥ देव ऐसा जया कळला सकळ । गेली तळमळ द्वेषबुद्धि ॥ ३ ॥ बुद्धीचा पालट नव्हे कोणे [पं. कदा.] काळीं । हरि जळीं स्थळीं [त. जया.] तयां चित्तीं ॥ ४ ॥ चित्त तें निर्मळ जैसें नवनीत । जाणिजे अनंत तयामाजी ॥ ५ ॥ तयामाजी हरि जाणिजे त्या भावें । आपलें परावें सारिखें चि ॥ ६ ॥ चिंतनें [पं. जयाच्या.] तयाच्या तरती आणीक । [पं. तो.] जो हें सकळिक देव देखे ॥ ७ ॥ देव देखे तो ही देव [त. दे. कसा देव.] कसा नव्हे । उरला संदेहे काय त्यासि ॥ ८ ॥ काया वाचा मनें पूजावे वैष्णव । [पं. मुळचें "ह्मणउनि" असें असतां तें खोडून "मनीं शुद्ध" असें केलें आहे.] ह्मणउनि भाव धरूनियां ॥ ९ ॥ यांसि कवतुक दाखविलें रानीं । वोणवा गिळूनि गोपाळांसि ॥ १० ॥ गोपाळांसि डोळे झांकविले हातें । धरिलें अनंतें विश्वरूप ॥ ११ ॥ पसरूनि [त. मुखें.] मुख गिळियेलें [पं. गिळियेली ज्वाळा । पाहाती गोपाळा.] ज्वाळ । पहाती गोपाळ बोटां सांदी ॥ १२ ॥ संधि सारूनियां पाहिलें अनंता । [पं. ह्मणीतलें आतां०.] ह्मणती ते आतां कळलासी ॥ १३ ॥ कळला हा तुझा देह नव्हे देवा । गिळिला वोणवा आणीक तो ॥ १४ ॥ तो तयां कळला [पं. अरुष.] आरुषां गोपाळां । दुर्गम सकळां साधनांसि ॥ १५ ॥ सीण ऊरे तुका ह्मणे साधनाचा । भाविकांसि साचा भाव दावी ॥ १६ ॥

४५३६. भाव दावी शुद्ध देखोनियां चित्त [पं. चित्ता । ०अकिता.] । आपल्या अंकित निजदासां ॥ १ ॥ सांगे गोपाळांसि काय पुण्य होतें । वांचलों [पं. जळत] जळते आगी हातीं ॥ २ ॥ आजि आह्मां येथें [पं. वांचविलें.] राखियेलें देवें । नाहीं तरी जीवें न वांचतों [त. दे. वंचतों.] ॥ ३ ॥ न वांचत्या [त. दे. वंचत्या.] गाई जळतों सकळें । पूर्वपुण्यबळें वांचविलें ॥ ४ ॥ पूर्वपुण्य होतें तुमचिये गांठी । बोलें जगजेठी गोपाळांसि ॥ ५ ॥ गोपाळांसि ह्मणे वैकुंठनायक । भले तुह्मी एक पुण्यवंत ॥ ६ ॥ करी तुका ह्मणे [पं. करविता.] करवी आपण । द्यावें थोरपण सेवकांसि ॥ ७ ॥

४५३७. काय आह्मां चाळविसी वायांविण । [त. दे. ह्मणसी.] ह्मणती दुरून देखिलासि ॥ १ ॥ लावूनियां डोळे नव्हतों दुश्चित । तुज परचित्त [त. मान.] भाव होती ॥ २ ॥ होती दृष्टि आंत [पं. आता.] उघडी आमची । बाहेरी ते [पं. तेव्हां साचि कुंची०. त. ते वांचि कुची०.] वांयां चि कुंची झाकूं ॥ ३ ॥ जालासि थोरला थोरल्या तोंडाचा । गिळियेला [पं. गिळियेली.] वाचा धूर आगी ॥ ४ ॥ आगी खातो ऐसा आमचा सांगाती । आनंदें नाचती भोंवताली ॥ ५ ॥ भोंवतीं आपणा मेळविलीं देवें । तुका ह्मणे ठावें नाहीं ज्ञान ॥ ६ ॥

४५३८. नाहीं [पं. शका त्यांची.] त्यांची शंका वैकुंठनायका । नेणती ते एकाविण दुजा ॥ १ ॥ जाणतियां सवें येऊं नेदी हरि । तर्कवादी दुरी दुराविले ॥ २ ॥ वादियासि भेद निंदा अहंकार । देऊनियां दूर दुराविले ॥ ३ ॥ दुरावले दूर आशाबद्ध देवा । [पं. करिती.] करितां या सवा कुटुंबाची ॥ ४ ॥ चित्तीं द्रव्यदारा पुत्रादिसंपत्ती । समान ते होती पशु नर ॥ ५ ॥ नरक [पं. साधिला.] साधिले विसरोनि देवा । [पं. "बुडाले ते" याबद्दल "बुडालेती".] बुडाले ते भवा नदीमाजी ॥ ६ ॥ जीहीं हरिसंग केला संवसारीं [पं. संसारी.] । तुका ह्मणे खरी खेप [पं. त्याची खेप.] त्यांची ॥ ७ ॥

४५३९. खेळींमेळीं [पं. घरा आले.] आले घरा गोपीनाथ । गोपाळांसहित मातेपाशीं ॥ १ ॥ मातेपाशीं एक नवल सांगती । जाली तैसी ख्याती वोणव्याची ॥ २ ॥ ओवाळिलें [त. ओवाळिला.] तिनें करूनि आरती । पुसे दसवंती गोपाळांसि ॥ ३ ॥ पुसे पडताळुनी मागुती मागुती । गोपाळ सांगती [त. कवतुक तें] कवतुक ॥ ४ ॥ कवतुक कानीं [त. ऐकतां.] आइकतां त्याचें । बोलतां ये वाचे वीट नये ॥ ५ ॥ नयन गुंतले श्रीमुख पाहतां । न साहे लवतां आड पातें ॥ ६ ॥ तेव्हां कवतुक कळों आलें कांहीं । हळुहळु दोहीं मायबापां ॥ ७ ॥ हळुहळु [पं. त्यांच्या पुण्या जाली वाड । वारिलें.] त्यांचें पुण्य जालें वाड । वारलें हें जाड तिमिराचें [त. पं. त्रिमिराचें.] ॥ ८ ॥ तिमिर [त.

विषयानुक्रम

पं. त्रिमिर.] हें तेथें राहों शके कैसें । जालियां [पं. प्रवेशे.] प्रकाशें गोविंदाच्या ॥ ९ ॥ दावी तुका ह्मणे देव ज्या आपणा । पालटे तें क्षणामाजी एका ॥ १० ॥

४५४०. काय आतां यासि ह्मणावें लेंकरूं । जगाचा हा गुरु मायबाप ॥ १ ॥ माया याची यासि राहिली [पं. लपोन.] व्यापून । कळों नये क्षण एक होतां ॥ २ ॥ क्षण एक होतां विसरलीं त्यासि । माझेंमाझें ऐसें [त. ऐसी करी बाळ.] करी बाळा ॥ ३ ॥ [पं. करुनि.] करी कवतुक कळों नेदी कोणा । योजूनि कारणा तें चि खेळे ॥ ४ ॥ तें सुख [पं. लोटिलें.] लुटिलें घरिचिया घरीं । तुका ह्मणे परी आपुलाल्या ॥ ५ ॥

४५४१. आपुलाल्यापरी करितील सेवा । गीत [पं. गीति.] गाती देवा खेळवूनि ॥ १ ॥ खेळु [पं. खेळ.] मांडियेला यमुने पाबळीं । या रे चेंडुफळी खेळूं आतां ॥ २ ॥ आणविल्या डांगा चवगुणां काठी । बैसोनियां वांटी गडिया गडी ॥ ३ ॥ गडी जंव पाहे आपणासमान । नाहीं नारायण ह्मणे दुजा ॥ ४ ॥ जाणोनि गोविंदे सकळांचा भाव । तयांसि उपाव तो चि सांगे ॥ ५ ॥ सांगे सकळांसि व्हा रे [पं. एकेठायीं.] एकीकडे चेंडू राखा [पं. भाई.] गडे तुह्मी माझा [त. मज.] ॥ ६ ॥ [पं. मग.] मज हा न लगे आणीक सांगाती । राखावी बहुतीं हाल माझी ॥ ७ ॥ माझे हाके हाक मेळवा सकळ । नव जा बरळ [पं. एकेएक.] एकमेकां ॥ ८ ॥ एका समतुकें अवघेचि राहा । जाईल तो पाहा धरा चेंडू ॥ ९ ॥ चिंतुनियां चेंडू हाणे ऊर्ध्वमुखें । ठेलीं [त. सकळिकें पाहाते चि.] सकळिक पाहात चि ॥ ११ ॥ [त. पाहाते चि.] पाहात चि ठेलीं न चलतां कांहीं । येरू लवलाहीं ह्मणे घरा ॥ १२ ॥ धरावा [पं. तयांनीं.] तयानें त्याचें बळ [त. त्यासी.] ज्यासि । येरा आणिकांसि लाग नव्हे ॥ १३ ॥ नव्हे काम बळ बुद्धि [पं. नव्हे.] नाहीं त्याचें । न धरवे निंचें उंचाविण [पं. उंचेविण.] ॥ १४ ॥ विचारीं पडिले देखिले [पं. देखोनि.] गोपाळ । या ह्मणे सकळ मजमागें ॥ १५ ॥ [त. माग.] मार्ग देवाविण न दिसे आणिका । चतुर होत का बहुत जन ॥ १६ ॥ चतुर चिंतिती बहुत मारग । हरि जाय [पं. माग.] लाग पाहोनियां ॥ १७ ॥ यामागें जे गेले [पं. आले.] गोविंदा [पं. गोविंद.] गोपाळ । ते नेले सीतळ पंथ ठायां ॥ १८ ॥ पंथ जे चुकले आपले मतीचे । तयांमागें त्यांचे ते चि हाल ॥ १९ ॥ हाल दोघां एक मोहरां [त. मोहेरे.] मागिलां । चालतां चुकलां वाट पंथ ॥ २० ॥ पंथ पुढिलांसी चालतां न कळे । मागिलांनीं डोळे उघडावे ॥ २१ ॥ [पं. वयाच्या प्रबोधें.] वयाचा प्रबोध विचार ज्या नाहीं । समान तो देहीं बाळकांसी ॥ २२ ॥ सिकविलें हित नायिके जो [पं. कोणी.] कानीं । त्यामागें भल्यांनीं जाऊं नये ॥ २३ ॥ नये तें चि करी श्रेष्ठाचिया मना । मूर्ख एक जाणा तो चि खरा ॥ २४ ॥ रानभरी जालें न कळे मारग । मग तो श्रीरंग आठविला ॥ २५ ॥ लाज सांडूनियां मारितील हाका । कळलें नायका वैकुंठींच्या ॥ २६ ॥ चारी वेद ज्याची कीर्ती वाखाणीती । तया अति प्रीति गोपाळांची ॥ २७ ॥ गोपाळांचा धांवा आइकिला कानीं । सोयी चक्रपाणि पालविलें ॥ २८ ॥ साया धरूनियां आले हरिपासीं । लहान थोरांसी सांभाळिलें ॥ २९ ॥ सांभाळिलें तुका ह्मणे सकळ हि । सुखी जाले ते ही हरिमुखें ॥ ३० ॥

४५४२. मुखें सांगे त्यांसि पैल चेंडू पाहा । उदकांत डोहाचिये माथां ॥ १ ॥ माथां कळंबाचे अवघडा ठायीं । दावियेला डोहीं जळामाजी ॥ २ ॥ जळांत पाहातां [पं. आडतीये दृष्टि.] हाडति या दृष्टि । ह्मणे जगजेठी ऐसें नव्हे ॥ ३ ॥ [पं. खरे.] नव्हे साच चेंडू छाया दिसे आंत । खरा तेथें चित्त लावा वरी ॥ ४ ॥ वरी देखियेला अवघ्यांनीं डोळां । ह्मणती गोपाळा आतां कैसें ॥ ५ ॥ कैसें करूनियां उतरावा खालीं । देखोनियां भ्यालीं अवघीं डोहो ॥ ६ ॥ डोहो बहु खोल काळ्या भीतरी । सरलीं माघारीं अवघीं जणें ॥ ७ ॥ जयाचें कारण तयासी च ठावें । पुसे त्याच्या भावें त्यास हरि ॥ ८ ॥ त्यासि नारायण ह्मणे राहा तळीं । चढे वनमाळी झाडावरी ॥ ९ ॥ वरि जातां [पं. हरि.] वरि पाहाती गोपाळ [पं. सकळ.] । ह्मणती सकळ [पं. गोपाळ.] आह्मी नेणों ॥ १० ॥ नेणों ह्मणती हें करितोसि काई । आह्मां तुझी आई देइल सिव्या ॥ ११ ॥ आपुलिया कानां ठेवुनियां [त. दे. देउनियां.] हात । सकळीं निमित्य टाळियेलें ॥ १२ ॥ निमित्याकारणें [दे. त. वेचिलें.] रचिलें कारण । गेला नारायण खांदीवरी ॥

विषयानुक्रम

१३ ॥ खांदीवरी पाव ठेवियेला देवें । पाडावा त्या भावें चेंडू तळीं ॥ १४ ॥ तळील नेणती तुका ह्मणे भाव । अंतरींचा [पं. अंतरीचें देव कळों नेदी ।.] देव जाणों नेदी ॥ १५ ॥

४५४३. नेदी कळों केल्याविण तें कारण । दाखवी आणून अनुभवा ॥ १ ॥ न पुरेसा हात घाली चेंडूकडे [दे. त. चेंडाकडे.] । [त. ह्मणतील.] ह्मणीतलें गडे सांभाळावें ॥ २ ॥ सांभाळ करितां सकळां जिवांचा । गोपाळांसि वाचा ह्मणे बरें ॥ ३ ॥ बरें विचारुनी करावें कारण । ह्मणे नारायण ब-या बरें ॥ ४ ॥ बरें ह्मणउनि तयांकडे पाहे । सोडविला जाय चेंडू तळा ॥ ५ ॥ तयासवें [दे. दडी.] उडी घातली अनंतें । गोपाळ [पं. रडत.] रडते येती घरा ॥ ६ ॥ येतां [पं. लोकीं त्यांचा.] त्यांचा लोकीं देखिला कोल्हाळ । सामोरीं सकळ आलीं पुढें ॥ ७ ॥ पुसती ते [त. दे. पुसतील मात०.] मात [पं. तया गोपाळासी.] आपआपल्यासि । हरिदुःखें त्यांसी न बोलवे ॥ ८ ॥ न बोलवे हरि बुडालासें मुखें । कुटितील दुःखें उर माथे ॥ ९ ॥ [पं. मायबाप.] मायबापें तुका ह्मणे न देखती । ऐसें दुःख चित्तीं गोपाळांच्या ॥ १० ॥

४५४४. गोपाळां उमडु नावरे दुःखाचा । कुंटित हे वाचा जाली त्यांची ॥ १ ॥ जालें काय ऐसें न कळे कोणासी । ह्मणती तुह्मांपासीं देव होता ॥ २ ॥ देवासवें दुःख न [पं. पवती.] पवते ऐसें । कांहीं अनारिसें दिसे आजी ॥ ३ ॥ आजि दिसे हरि फांकला यांपाशीं । ह्मणउनि ऐशी परि जाली ॥ ४ ॥ जाणविल्याविण कैसें कळे [त. यासी.] त्यांसि । [त. शाहाण्या.] शाहाणे तयांसि कळों आले ॥ ५ ॥ कळों आलें तीहीं फुंद शांत केला । ठायींचा च त्यांला थोडा होता ॥ ६ ॥ होता तो विचार सांगितला जना । गोपाळ शाहाणा होता त्याणें ॥ ७ ॥ सांमे आतां हरि तुह्मां आह्मां नाहीं । [पं. बुडालासे.] बुडाला तो डोहीं यमुनेच्या ॥ ८ ॥ [पं. त्यासि.] यासी अवकाश नव्हे चि पुसतां । जालिया अनंता कोण [त. काय.] परि ॥ ९ ॥ परि त्या दुःखाची काय सांगों आतां । तुका ह्मणे माता लोकपाळा [त. दे. लोकपाळ.] ॥ १० ॥

४५४५. पाषाण फुटती तें दुःख देखोनि । करितां गौळणी शोक लोकां ॥ १ ॥ काय ऐसें पाप होतें आह्मांपासीं । बोलती एकासी एक एका [त. एके.] ॥ २ ॥ एकांचिये डोळां असुं बाह्यात्कारी । नाहीं तीं अंतरीं जळतील ॥ ३ ॥ जळतील एकें अंतर्बाह्यात्कारें । टाकिलीं लेकुरें कडियेहूनि ॥ ४ ॥ निवांत चि एकें राहिलीं निश्चिंत [पं. निश्चिंतें.] । बाहेरी ना आंत जीव त्यांचे ॥ ५ ॥ त्यांचे जीव [पं. जीवावरी.] वरी आले त्या सकळां । एका त्या गोपाळांवांचूनियां ॥ ६ ॥ वांचणें तें आतां खोटें [कोठें.] संवसारीं । नव्हे भेटी जरी हरिसवें ॥ ७ ॥ सवें घेऊनियां चालली गोपाळां । अवघीं च बाळा नर नारी ॥ ८ ॥ नर नारी नाहीं मनुष्यांचें नांव [दे. नावें.] । गोकुळ हें गांव सांडियेलें ॥ ९ ॥ सांडियेलीं अन्नें संपदा सकळ । चित्तीं तो गोपाळ धरुनि जाती ॥ १० ॥ तिरीं [पं. तीरी उभ्या माना घालूनियां गाई ।.] माना घालूनियां उभ्या गाई । तटस्थ या डोहीं यमुनेच्या ॥ ११ ॥ यमुनेच्या तिरीं झाडें वृक्ष वल्ली । दुःखें कोमाइलीं कृष्णाचिया ॥ १२ ॥ यांचें त्यांचें दुःख एक जालें तिरीं । मग शोक करी मायबाप ॥ १३ ॥ मायबाप तुका ह्मणे सहोदर । तोंवरी च तीर न पवतां ॥ १४ ॥

४५४६. तीर देखोनियां यमुनेचें जळ । कांठीं च कोल्हाळ करिताती ॥ १ ॥ कइवाड नव्हे घालावया उडी । आपणासि ओढी भय मागें ॥ २ ॥ मागें सरे माय पाउला पाउलीं । [त. दे. आपल्या.] आपलें च घाली धाकें अंग ॥ ३ ॥ अंग राखोनियां [पं. माया.] माय खेद करी । अंतरीचें हरी जाणवलें ॥ ४ ॥ जाणवलें मग देवें दिली बुडी । तुका ह्मणे कुडी भावना हे ॥ ५ ॥

४५४७. भावनेच्या मुळें अंतरला देव । शिरला संदेह भयें पोटीं ॥ १ ॥ पोटीं होतें मागें जीव द्यावा ऐसें । बोलिल्या सरिसें न करवे ॥ २ ॥ न करवे त्याग या [दे. त. जीवाचा या.] जीवाचा [पं. नाश.] नास । नारायण त्यास

अंतरला ॥ ३ ॥ अंतरला बहु बोलतां वाउगें । अंतरींच्या त्यागेंविण गोष्टी ॥ ४ ॥ गोष्टी सकळांच्या आइकिल्या देवें । कोण कोण्याभावें रडती तीं ॥ ५ ॥ तीं गेलीं घरास आपल्या सकळ । गोधनें गोपाळ लोक माय ॥ ६ ॥ मायबापांची तों ऐसी जाली गति । तुका ह्मणे अंतीं कळों आलें ॥ ७ ॥

४५४८. आला त्यांचा [दे. त. यांचा भाव.– पं. भाव त्यांचा.] भाव देवाचिया मना । अंतरीं कारणांसाटीं होता ॥ १ ॥ होता भाव त्यांचा पाहोनि निराळा । नव्हता पातांळा गेला आधीं ॥ २ ॥ आधीं पाठीमोरीं जालीं तीं सकळें । मग या गोपाळें बुडी दिली ॥ ३ ॥ दिली हाक [पं. तेणे.] त्यागें जाऊनि पाताळा । जागविलें काळा भुजंगासि ॥ ४ ॥ भुजंग हा होता निजला मंदिरीं । निर्भर अंतरीं गर्वनिधि ॥ ५ ॥ गर्व हरावया आला नारायण । मिस या करून चेंडुवाचें ॥ ६ ॥ चेंडुवाचे मिसें काळ्या नाथावा । तुका ह्मणे देवा कारण हें ॥ ७ ॥

४५४९. काळ्याचे मागे चेंडु पत्नीपाशीं । तेजःपुंज राशी देखियेला ॥ १ ॥ लावण्यपूतळा मुखप्रभाराशी । कोटि रवि शशी उगवले ॥ २ ॥ उगवला खांब [पं. खांबा.] कर्दळीचा गाभा । ब्रीदें वांकी नभा देखे पायीं ॥ ३ ॥ पाहिला सकळ तिनें न्याहाळूनि । कोण या जननी विसरली [दे. त. विसंबली.] ॥ ४ ॥ विसरु हा तीस कैसा याचा जाला । जीवाहुनि [दे. त. वाल्हा.] वाला दिसतसे ॥ ५ ॥ दिसतसे रूप गोजिरें लाहान । पाहातां लोचन सुखावले ॥ ६ ॥ पाहिलें पर्तोनि काळा दुष्टाकडे । मग ह्मणे कुडें जालें आतां ॥ ७ ॥ [पं. आतां उठोनियां खाईल.] आतां हा उठोनि खाईल या बाळा । देईल वेल्हाळा माय जीव ॥ ८ ॥ जीव याचा कैसा वांचे ह्मणे नारी । मोहिली अंतरीं हरिरूपें [पं. हरिरूपीं.] ॥ ९ ॥ रूपें अनंताचीं [पं. अनंत अपार.] अनंतप्रकार । न कळे साचार तुका ह्मणे ॥ १० ॥

४५५०. ह्मणे चेंडू कोणें आणिला या ठाया । आलों पुरवाया कोड त्याचें ॥ १ ॥ त्याचें आइकोन निष्ठुर वचन । भयाभीत मन जालें तीचें ॥ २ ॥ तिची चित्तवृत्ति होती देवावरी । आधीं ते माघारी फिरली वेगीं ॥ ३ ॥ वेगीं मन गेलें भ्रताराचे सोयी । विघ्न आलें कांहीं आह्मांवरी ॥ ४ ॥ वरि उदकास अंत [पं. नाहीं अंतपार.] नाहीं पार । अक्षोभ सागर भरलासे ॥ ५ ॥ संचार करूनि कोण्या वाटे आला । ठायीं च देखिला अवचिता ॥ ६ ॥ अवचिता नेणों येथें उगवला । दिसे [पं. दिसतो.] तो धाकुला बोल मोठे ॥ ७ ॥ मोठ्यानें बोलतो भय नाहीं मनीं । केला उठवूनी काळ जागा ॥ ८ ॥ जागविला काळसर्प तये वेळीं । उठिला कल्लोळीं विषाचिये ॥ ९ ॥ यमुनेच्या डोहावरी आला ऊत । काळयाकृतांतधुधुकारें [दे. धूदकारें] ॥ १० ॥ कारणें ज्या येथें आला नारायण । जालें दरुषण दोघांमध्यें [त. दे. मधीं.] ॥ ११ ॥ दोघांमध्यें [पं. बोल जाले.] जाले बोल परस्परें । [पं. प्रसंगें.] प्रसंग उत्तरें युद्धाचिया ॥ १२ ॥ चिंतावला चित्तीं तोंडें बोले काळ । करीन सकळ ग्रास तुझा ॥ १३ ॥ जाला सावकाश झेंप घाली वरी । तंव [पं. हाणी.] हाणे हरि मुष्टिघातें ॥ १४ ॥ तेणें काळें त्यासि दिसे काळ तैसा । हरावया जैसा जीव आला ॥ १५ ॥ आठवले काळा हाकारिलें गोत । मिळालीं [दे. बहुतें.] बहुत नागकुळें ॥ १६ ॥ कल्हारीं संधानीं वेष्टियेला [दे. त. धरियेला.] हरि । [त. अवघ्या.] अवघा विखारीं व्यापियेला ॥ १७ ॥ यांस तुका ह्मणे नाहीं भक्ताविण । गरुडाचें चिंतन केलें मनीं ॥ १८ ॥

४५५१. निजदास उभा तात्काळ पायापें । स्वामी देखे सर्पें वेष्टियेला [पं. वेढियेला.] ॥ १ ॥ लहानथोरें होतीं मिळालीं [त. अपार.] अपारें । त्याच्या [दे. धुदकारें.] धुधुकारें निवारलीं ॥ २ ॥ निघतां [दे. त. आफटी.] आपटी धरूनि धांवामधीं । [पं. एका ते चि वधी माथां पाये.] एकाचें चि वधी माथें पायें ॥ ३ ॥ एकीं जीव दिले येतां च त्या धाकें । येतील तीं एकें काकूलती ॥ ४ ॥ यथेष्ट [पं. भक्षिले.] भक्षिलीं पोट धाये वरी । तंव ह्मणे हरि पुरे आतां ॥ ५ ॥ आतां करूं काम आलों जयासाटीं । हरी घाली मिठी काळयासि ॥ ६ ॥ यासि नाथूनियां नाकीं दिली दोरी । चेंडू [पं. भारा.] भार शिरीं कमळांचा ॥ ७ ॥ चालविला वरी बैसे नारायण । गरुडा [आलिंगण.] आळंगुन बहुडविलें

विषयानुक्रम

॥ ८ ॥ विसरु न पडे संवगड्या गाई । यमुनेच्या डोहीं लक्ष त्यांचें ॥ ९ ॥ त्याच्या गोष्टी कांठीं बैसोनि सांगती । बुडाला दाविती येथें हरि ॥ १० ॥ हरीचें चिंतन करितां आठव । तुका ह्मणे देव आला वरी ॥ ११ ॥

४५५२. [पं. अवचिता.] अवचित त्यांणीं देखिला भुजंग । पळतील मग हाउ आला ॥ १ ॥ आला धेऊनियां यमुनेबाहेरी । पालविती [पं. हरि.] करीं गडियांसि ॥ २ ॥ गडियांसि ह्मणे वैकुंठनायक । या रे सकळिक मजपाशीं ॥ ३ ॥ मजपाशीं तुह्मां भय काय करी । जवळि या दुरी जाऊं नका ॥ ४ ॥ कानीं आइकिले गोविंदाचे बोल । ह्मणती मवल चला पाहों ॥ ५ ॥ पाहों आले हरीजवळ सकळ । गोविंदें [पं. गोधनें.] गोपाळ आलिंगिले ॥ ६ ॥ आल्या गाई वरी घालितील माना । वोरसलें [पं. वोरसल्या.] स्तना [त. स्थना.] क्षीर लोटें ॥ ७ ॥ लोटती [पं. सकळ.] सकळें एकावरी एक । होउनि पृथक कुर्वाळलीं [त. कृवाळिलीं. पं. कुरवाळिली.] ॥ ८ ॥ कुर्वाळलीं [त. कृवाळिलीं. पं. कुरवाळिली.] आनंदें घेती चारापाणी । तिहीं चक्रपाणी देखियेला [त. देखिलिया.] ॥ ९ ॥ त्यां च पाशीं होता परि केली माव । न कळे संदेह पडलिया ॥ १० ॥ याति वृक्ष वल्ली होत्या कोमेलिया । त्यांसि कृष्णें काया दिव्य दिली ॥ ११ ॥ दिलें गोविंदें त्या पदा नाहीं नाश । तुका ह्मणे आस निरसली ॥ १२ ॥

४५५३. आस निरसली गोविंदाचे भेटी । संवसारा [त. संवसार तुटी०.] तुटी पुढिलिया ॥ १ ॥ पुढें [पं. पाठविले गोविंदें गोपाळ । ०चपळहातीं०.] पाठविलें गोविंदें गोपाळां । देउनि चपळां हातीं गुढी ॥ २ ॥ हाका आरोळिया देउनि नाचती । एक सादाविती हरि [त. दे. आले.] आला ॥ ३ ॥ आरंधीं पडिलीं होतीं तयां घरीं । संकीर्ण त्या नारी नरलोक ॥ ४ ॥ लोका भूक तान नाहीं निद्रा डोळा । रूप वेळोवेळां आठविती ॥ ५ ॥ आहाकटा मग करिती गेलिया । आधीं ठावा तयां नाहीं कोणा ॥ ६ ॥ आधीं चुकी मग घडे आठवण । तुका ह्मणे जन परिचयें ॥ ७ ॥

४५५४. जननी हे ह्मणे आहा काय जालें । शरीर रक्षिलें काय काजें ॥ १ ॥ काय [त. काजे.] काज आतां हरिविण जिणें । नित्य दुःख कोणें सोसावें हें ॥ २ ॥ हें दुःख न सरे हरि न भेटे तों । त्यामागें चि जातों एका वेळे ॥ ३ ॥ एकवेळ जरी देखतें मी आतां । तरी जीवापरता न करितें ॥ ४ ॥ करितां हे मात हरीचें चिंतन । शुभ तो शकुन तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५५५. शुभ मात तिहीं आणिली गोपाळीं । चेंडू वनमाळी घेउनि आले ॥ १ ॥ आली दारा देखे हरुषाची गुढी । सांगितली [त. सांगतील.] पुडी [पं. हरुष.] हरुषें मात ॥ २ ॥ हरुषलीं माता केलें निंबलोण । गोपाळांवरून कुरवंडी ॥ ३ ॥ गोपाळां भोवतें मिळालें गोकुळ । अवघीं सकळ लहान थोरें ॥ ४ ॥ थोर सुख जालें ते काळीं आनंद । [त. सांगतां.] सांगती गोविंद वरि आला ॥ ५ ॥ आले वरि बैसोनियां नारायण । काळया नाथून वहन केलें ॥ ६ ॥ नगराबाहेरी निघाले आनंदें । लावूनियां वाद्यें नाना घोष ॥ ७ ॥ नारायणापुढें गोपाळ चालती । आनंदें नाचती गाती गीत ॥ ८ ॥ तंव तो देखिला वैकुंठींचा पती । लोटांगणीं [पं. येती.] जाती सकळ ही ॥ ९ ॥ सकळ ही एका भावें आलिंगिले । अवघियां जाले अवघे हरि ॥ १० ॥ हरि [पं. आलिंगनीं.] आलिंगनें हरिरूप जालीं । आप विसरलीं आपणास ॥ ११ ॥ सकळांसी सुख एक दिलें देवें । [दे. त. मायबापां भावें.] मायबापभावें लोकपाळां ॥ १२ ॥ मायबाप देवा नाहीं लोकपाळ । सारिखीं सकळ तुका ह्मणे ॥ १३ ॥

४५५६. नेणें [त. वर्णा.] वर्ण धर्म जीं आलीं सामोरीं । अवघीं च हरी आलिंगिलीं [पं. आलिंगिला.] ॥ १ ॥ हरि लोकपाळ आले नगरांत । सकळांसहित [त. मायबापा.] मायबाप ॥ २ ॥ पारणें तयांचें जालें एका वेळे । देखिलें सावळें परब्रह्म ॥ ३ ॥ ब्रह्मानंदें लोक सकळ नाचती । गुडिया उभविती घरोघरीं ॥ ४ ॥ घरोघरीं सुख आनंद सोहळा । सडे रंग माळा चौकदारीं ॥ ५ ॥ दारीं वृंदावनें तुळसीचीं बनें । रामकृष्णगाणें नारायण ॥ ६ ॥

विषयानुक्रम

नारायण तिहीं पूजिला बहुतीं । नाना पुष्पयाती करूनियां ॥ ७ ॥ यांचें ऋण नाहीं फिटलें मागील । पुढें भांडवल जोडिती हीं ॥ ८ ॥ हीं नव्हतीं कधीं या देवा वेगळीं । केला वनमाळी सेवाऋणी ॥ ९ ॥ सेवाऋणें तुका ह्मणे रूपधारी । भक्तांचा कैवारी नारायण ॥ १० ॥

४५५७. नारायण आले निजमंदिरासि । जाले या लोकांसि बहुडविते ॥ १ ॥ बहुडविले बहु केलें समाधान । विसरु [पं. हा.] तो क्षण नका माझा ॥ २ ॥ मात सांगितली सकळ वृत्तांत । केलें दंडवत सकळांनीं ॥ ३ ॥ सकळां भातुकें वांटिल्या साखरा । [त. गेले आपलाल्या घरा लोक.] आपलाल्या घरा लोक गेले ॥ ४ ॥ लोक गेले कामा गाईपें गोपाळ । वारली सकळ लोभापाठी ॥ ५ ॥ लोभ दावुनियां आपला विसर । पाडितो कुमर धनआशा ॥ ६ ॥ आशेचे बांधले तुका ह्मणे जन । काय नारायण ऐसा [पं. जाणे ऐसा.] जाणे ॥ ७ ॥

४५५८. जाला कवतुक करितां रोकडें । आणीक ही पुढें नारायण ॥ १ ॥ येउनियां पुढें धरिला मारग । हरावया भाग इंद्रयाजीं [पं. दे. इंद्रापाशीं.] ॥ २ ॥ इंद्रा दहीं दुध तूप नेतां लोणी । घेतलें हिरोनि वाटे त्यांचें ॥ ३ ॥ हिरोनि घेतल्या कावडी सकळा । ह्मणती गोपाळा बरें नव्हे ॥ ४ ॥ नव्हे तें चि करी न भे कळिकाळा । तुका ह्मणे लीळा खेळे देव ॥ ५ ॥

४५५९. खेळ नव्हे बरा इंद्र कोपलिया । देव ह्मणे तयां भेऊं नका ॥ १ ॥ नका धरूं भय धाक कांहीं मनीं । बोले चक्रपाणि गौळियांसि ॥ २ ॥ गौळियांसि धीर नाहीं या वचनें । आशंकितमनें वेडावलीं ॥ ३ ॥ वेडावलीं त्यांसि न कळतां माव । देवाआदिदेव नोळखतां ॥ ४ ॥ नोळखतां दुःखें [पं. वाहातील शिरीं ।.] वाहाती शरीरीं । तुका ह्मणे वरी [त. भार पाठी ।.] भारवाही ॥ ५ ॥

४५६०. भारवाही नोळखती या अनंता । जवळी असतां अंगसंगें ॥ १ ॥ अंगसंगें तया न कळे हा देव । कळोनि संदेह [त. मागुताले.] मागुताला ॥ २ ॥ मागुती पडती चिंतेचिये डोहीं । जयाची हे नाहीं बुद्धि स्थिर ॥ ३ ॥ बुद्धि स्थिर होउं [पं. राहों.] नेदी नारायण । आशाबद्ध जन लोभिकांची [पं. लोभिकांसी.] ॥ ४ ॥ लोभिकां [त. लोकां हें न॰.] न साहे देवाचें करणें । तुका ह्मणे तेणें दुःखी होती ॥ ५ ॥

४५६१. दुःखी होती लोभें करावें तें काई । उडतील गाई ह्मैसी आतां ॥ १ ॥ आणीकही कांहीं होईल अरिष्ट । नायिके हा धीट सांगितलें ॥ २ ॥ सांगों चला याच्या मायबापांपाशीं । निघाले घरासि देवा रागें ॥ ३ ॥ रागें काला देतां न घेती कवळ । टोकवी गोपाळ क्रोधियांसि ॥ ४ ॥ क्रोध देवावरि धरियेला राग । तुका ह्मणे भाग न लभती ॥ ५ ॥

४५६२. भाग त्या सुखाचे वांकड्यां बोबड्यां । आपलिया गड्यां भाविकांसि ॥ १ ॥ भारवाही गेले टाकुनि कावडी । नवनीतगोडी भाविकांसि ॥ २ ॥ काला करूनियां वांटिलां सकळां । आनंदें गोपाळांमाजी खेळे ॥ ३ ॥ खेळेंमेळें दहीं दुध [पं. लोणी.] तूप खाती । भय नाहीं चित्तीं कवणाचें ॥ ४ ॥ कवणाचें चाले तुका ह्मणे बळ । जयासी गोपाळ साह्य जाला ॥ ५ ॥

४५६३. जाणवलें इंद्रा चरित्र सकळ । [त. वांकल्या.] वांकुल्या गोपाळ दाविताती ॥ १ ॥ तातडिया मेघां आज्ञा करी राव । गोकुळींचा ठाव उरों नेदा [त. नेदीं.] ॥ २ ॥ नेदाविया गाई ह्मसी वांचों लोक । पुरा सकळिक सिळाधारीं ॥ ३ ॥ धाक नाहीं माझा गोवळियां [पं. गोंळियांच्या पोरां ।] पोरां । सकळिक मारा ह्मणे मेघां ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

ह्मणविती देव आपणां तोंवरी [पं. तंववरी । नाहीं जंववरी०.] । जंव नाहीं वरी कोपलों मी ॥ ५ ॥ मीपणें हा देव न कळे चि त्यांसी । अभिमानें रासि गर्वाचिया ॥ ६ ॥ अभिमानरासि जयाचिये ठायीं । तुका ह्मणे तईं देव दुरी ॥ ७ ॥

४५६४. देव त्यां फावला भाविकां गोपाळां । नाहीं तेथें कळा अभिमान ॥ १ ॥ नाडलीं आपल्या आपण चि एकें । संदेहदायकें बहुफारें ॥ २ ॥ फारें चाळविलीं नेदी कळों माव । देवाआदिदेव विश्वंभर ॥ ३ ॥ विश्वासावांचुनि कळों नये खरा । अभक्तां [त. अंधारा.] अधीरा जैसा तैसा ॥ ४ ॥ जैसा भाव तैसा जवळि त्या दुरि । तुका ह्मणे हरि देतो [पं. घेतो देतो.] घेतो ॥ ५ ॥

४५६५. तो या साच भावें न कळे चि इंद्रा । ह्मणउनि धारा घाली सिळा [पं. मेघा.] ॥ १ ॥ [पं. घाली मेघ धारा.] घाली धारा मेघ कडाडिला माथा । वरि अवचिता देखियेला ॥ २ ॥ देखती पाऊस वोळला गोपाळ । भ्याले हे सकळ विचारिती ॥ ३ ॥ विचार पडला विसरले खेळ । अन्याय गोपाळ ह्मणती केला ॥ ४ ॥ लागलेंसे गोड न कळे ते काळीं । भेणें वनमाळी आठविती ॥ ५ ॥ आतां काय कैसा [त. ऐसा.] करावा विचार । गोधनासि थार आपणिया ॥ ६ ॥ यांचिया विचारें होणार तें काई । तुका ह्मणे ठायीं वेडावलीं ॥ ७ ॥

४५६६.वेडावलीं काय करावें या काळीं । ह्मणे वनमाळी गोपाळांसि ॥ १ ॥ शिरी [पं. शिरीं गोवर्धन धरा उचलूनि ।.] धरूं गोवर्द्धन उचलूनि । ह्मणे तुह्मी कोणी भिऊं नका ॥ २ ॥ नका सांडूं कोणी आपला आवांका । मारितां या हाका आरोळिया ॥ ३ ॥ अशंकित चित्तें न [पं. वाटे.] वटे त्यां खरें । धाकें च ते बरें ह्मणती चला ॥ ४ ॥ चित्तीं धाक परि जवळी अनंत । तुका ह्मणे घात होऊं नेदी ॥ ५ ॥

४५६७. नेदी दुःख देखों दासा नारायण । ठेवी निवारून आल्या आधीं ॥ १ ॥ आधीं [पं. शुद्ध पुढ.] पुढें शुद्ध करावा मारग । [पं. दासामागेंमागें.] दासांमागें मग सुखरूप ॥ २ ॥ पर्वतासि हात लाविला अनंतें । तो [त. तें] जाय वरतें आपेंआप ॥ ३ ॥ आपल्याआपण उचलिला गिरी । गोपाळ हे [त. फेरी.] करी निमित्यासि ॥ ४ ॥ निमित्य करूनि करावें कारण । करितां आपण कळों नेदी ॥ ५ ॥ दिनाचा कृपाळु पतितपावन । हें करी वचन सांच खरें ॥ ६ ॥ सांगणें न लगे सुखदुःख दासा । तुका ह्मणे ऐसा कृपावंत ॥ ७ ॥

४५६८. कृपावंतें हाक दिली सकळिकां । माजिया रे नका राहों कोणी ॥ १ ॥ निघाले या भेणें पाउसाच्या जन । देखे गोवर्द्धन उचलिला ॥ २ ॥ लाविले गोपाळ फेरीं चहूंकडे । हांसे फुंदे रडे कोणी धाकें ॥ ३ ॥ धाकें हीं सकळ निघालीं [पं. निघाले.] भीतरी । उचलिला गिरी तयाखालीं ॥ ४ ॥ तयाखालीं गाई वत्सें आलीं लोक । पक्षी सकळिक जीवजाति ॥ ५ ॥ जिहीं ह्मणविलें हरीचे अंकित । जातीचे ते होत कोणी तरी ॥ ६ ॥ जाति कुळ नाहीं तयासि प्रमाण । अनन्या अनन्य तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५६९. त्यांसि राखे खळें आपुले जे दास । कळिकाळासि वास पाहों नेदी ॥ १ ॥ पाउस न येतां केली यांची थार । लागला तुषार येऊं मग ॥ २ ॥ येउनि दगड बैसतील गिरी । वरुषला धारीं शिळांचिये ॥ ३ ॥ शिळांचिये धारीं वरुषला आकांत । होता दिवस सात एक सरें ॥ ४ ॥ एक सरें गिरि धरिला गोपाळीं । होतों [होता भावबळी. आह्मा ऐसा ।. त. होता भावबळी आह्मी ऐसा.] भाव बळी आह्मी ऐसे ॥ ५ ॥ ऐसें कळों आलें देवाचिया चित्ता । ह्मणे तुह्मी आतां हात सोडा ॥ ६ ॥ हांसती गोपाळ करूनि नवल । आइकोनि बोल गोविंदाचे ॥ ७ ॥ दावितील डोया गुडघे कोपर । फुटले ते [पं. तो.] भार उचलितां ॥ ८ ॥ भार आह्मांवरि घालुनि निराळा । राहिलासि डोळा चुकवुनि ॥ ९ ॥ निमित्य अंगुळी लावियेली बरी । पाहों कैसा गिरी धरितोसि ॥ १० ॥ सिणले हे [पं. ही होते

विषयानुक्रम

ठायीं च त्या भारें ।.] होते ठायींच्या त्या भारें । लटिकें चि खरें मानुनियां ॥ ११ ॥ यांणीं अंत पाहों आदरिला याचा । तुका ह्मणे वाचा वाचाळ ते ॥ १२ ॥

४५७०. वाचाळ लटिके अभक्त जे खळ । आपुलें तें बळ [दे. वाखाणीती.] वाखाणावें ॥ १ ॥ बळें हुंबरती सत्य त्यां न कळे । नुघडती डोळे अंधळ्यांचे ॥ २ ॥ आसुडिल्या माना हात पाय नेटें । तंव भार बोटें उचलिला ॥ ३ ॥ लटिका चि आह्मीं सीण केला देवा । कळों आलें तेव्हां सकळांसि ॥ ४ ॥ आलें कळों तुका ह्मणे अनुभवें । मग अहंभावें सांडवले [दे. सांडवली.] ॥ ५ ॥

४५७१. सांडवले सकळांचे अभिमान । आणिले शरण लोटांगणीं ॥ १ ॥ लोटांगणीं आले होऊनियां दीन । मग नारायण ह्मणे भलें ॥ २ ॥ भला [पं. तुह्मी आजी.] आजि तुह्मी केला साच पण । गिरि गोवर्धन उचलिला ॥ ३ ॥ लागती चरणा सकळ ते काळीं । आह्मांमध्यें बळी तूं चि एक ॥ ४ ॥ एका तुजविण न यों आह्मी कामा । कळों कृष्णा रामा आलें आजी ॥ ५ ॥ आजिवरि आह्मां होता अभिमान । नेणतां चरणमहिमा तुझा ॥ ६ ॥ तुझा पार आह्मी नेणों नारायणा । नखीं गोवर्द्धना राखियेलें ॥ ७ ॥ राखियेलें गोकुळ आह्मां सकळांसि । [त. दगडाचे.] दगडाच्या राशी वरुषतां ॥ ८ ॥ वर्णावें तें काय तुझें महिमान । धरिती चरण [त. दे. सकळिक.] सकळ ही ॥ ९ ॥ सकळ ही तान विसरलीं भूक । सकळ ही सुख दिलें त्यांसि ॥ १० ॥ त्यासि कळों आला वैकुंठनायक । तुका ह्मणे लोक निर्भर ते ॥ ११ ॥

४५७२. लोकां कळों आला देव आह्मांमधीं । टाकिली उपाधि तिहीं शंका ॥ १ ॥ शंका नाहीं थोरां लाहानां जीवांसि । [पं. कळला हृषीकेशी तेव्हां मग ।.] कळला हा हृषीकेशी मग ॥ २ ॥ मग मनीं जाले निर्भर सकळ । संगें लोकपाळ कृष्णाचिया ॥ ३ ॥ कृष्णाचिया ओंव्या गाणें गाती गीत । कृष्णमय चित्त जालें त्यांचें ॥ ४ ॥ त्यांसि ठावा नाहीं बाहेरिल भाव । अंतरीं [पं. अंतरींचें वाव०.] च वाव सुख जालें ॥ ५ ॥ [पं. सुख तथा दीसे०.] सुखें तया दीस न कळे हे राती । अखंड या ज्योती गोविंदाची ॥ ६ ॥ चिंतनें चि धालीं न लगे अन्नपाणी । तुका ह्मणे मनीं समाधान ॥ ७ ॥

४५७३. समाधान त्यांचीं इंद्रियें सकळ । जयां तो [पं. ते.] गोपाळ समागमें ॥ १ ॥ गोविंदाचा जाला प्रकाश भीतरी । मग त्यां बाहेरी काय काज ॥ २ ॥ [पं. काम काज.] काज काम त्यांचे सरले व्यापार । नाहीं आप पर माझें तुझें ॥ ३ ॥ माया सकळांची सकळां ही वरी । विषय तें हरि दिसों नेदी ॥ ४ ॥ दिसे तया आप [पं. पराचे.] परावें सारिखें । तुका ह्मणे सुखें कृष्णाचिया ॥ ५ ॥

४५७४. कृष्णाचिया सुखें भुक नाहीं तान । सदा समाधान सकळांचें ॥ १ ॥ कळलें चि नाहीं [पं. किती जाले.] जालें किती दिस । बाहेरिल वास [पं. बास] विसरलीं ॥ २ ॥ विसरु [पं. विसर.] कामाचा तुका ह्मणे जाला । उद्वेग राहिला जावें यावें ॥ ३ ॥

४५७५. जावें बाहेरी हा नाठवे विचार । नाहीं समाचार ठावा कांहीं ॥ १ ॥ कांहीं न कळे तें कळों आलें देवा । मांडिला रिघावा कवतुक ॥ २ ॥ कवतुकासाठीं भक्त देहावरि । आणिताहे हरि बोलावया ॥ ३ ॥ यासि नांव रूप नाहीं हा आकार । कळला साचार [दे. त. भक्ती मुखें.] भक्ता मुखें ॥ ४ ॥ मुखें भक्तांचिया बोलतो आपण । अंगसंगें भिन्न नाहीं दोघे [त. दे. दोघां.] ॥ ५ ॥ दोघे वेगळाले लेखिल जो कोणी । तयाचा मेदिनी बहु भार ॥ ६ ॥ तयासी घडलीं सकळ ही पापें । भक्तांचिया कोपें निंदा द्वेषें ॥ ७ ॥ द्वेषियाचा संग न घडावा कोणा । विष जेंवी प्राणां नाश करी ॥ ८ ॥ करितां आइके निंदा या संतांची । तया होती ते चि अधःपात ॥ ९ ॥ पतन उद्धार

विषयानुक्रम

संगाचा महिमा । त्यजावें अधमा संत सेवीं ॥ १० ॥ संतसेवीं [त. सेवी संत.] जोडे महालाभरासी । तुका ह्मणे यासि नाश नाहीं ॥ ११ ॥

४५७६. नाहीं नाश हरि आठवितां मुखें । जोडतील सुखें सकळ ही ॥ १ ॥ सकळ ही सुखें वोळलीं अंतरीं । मग त्याबाहेरी काय काज ॥ २ ॥ येऊं विसरलीं [पं. ०विसरले बाहेरी गोपाळ । तल्लीन सकळ कृष्ण०.] बाहेरी गोपाळें । तल्लीन सकळें कृष्णसुखें ॥ ३ ॥ सुख तें योगियां नाहीं समाधीस । दिलें गाई वत्स पशु जीवां ॥ ४ ॥ वारला पाऊस केव्हां नाहीं ठावा । तुकां ह्मणे देवावांचूनियां ॥ ५ ॥

४५७७. यांसि समाचार सांगतों सकळा । चलावें गोकुळा [पं. गोपाळा.] ह्मणे देव ॥ १ ॥ देव राखे तया आडलिया काळें । देव सुखफळें देतो दासां ॥ २ ॥ दासां दुःख देखों नेदी आपुलिया । निवारी आलिया न कळतां ॥ ३ ॥ नाहीं मेघ येतां [पं. जातां येतां.] जातां देखियेला । धारीं वरुषला शिळांचिये [पं. शिळांचिया.] ॥ ४ ॥ एवढें [पं. सांकडें भक्ताचें.] भक्तांचें सांकडें अनंता । होय निवारिता तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५७८. काकुलती [पं. एक.] एकें पाहाती बाहेरी । तया ह्मणे हरि वोसरला ॥ १ ॥ वोसरला मेघ आला होता काळ । बाहेरी सकळ आले लोक ॥ २ ॥ कवतुक जालें ते काळीं आनंद । कळला गोविंद साच भावें ॥ ३ ॥ भावें तयापुढें नाचती [पं. सकळ.] सकळें । गातील मंगळें [पं. मंगळ.] ओंव्या गीत ॥ ४ ॥ गीत गाती ओंव्या रामकृष्णावरी । गोपाळ मोहोरी [पं. वाहाती.] वाती पांवे ॥ ५ ॥ [पं. वत्स.] वत्सें गाई पशू नाचती आनंदें । वेधलिया छंदें गोविंदाच्या ॥ ६ ॥ चित्त वेधियेलें गोविंदें जयाचें । कोण [त. कोण दइवाचें.] तें दैवाचें तयाहुनि ॥ ७ ॥ तयाहुनि कोणी नाहीं भाग्यवंत । अखंड सांगात गोविंदाचा ॥ ८ ॥ गोविंदाचा संग तुका ह्मणे ध्यान । गोविंद ते जन गोकुळींचे ॥ ९ ॥

४५७९. गोकुळींची गती कोण जाणे परि । पाहों आला वरी इंद्रराव [त. इंद्रावो.] ॥ १ ॥ इंद्रापाशीं मेघ बोलती बडिवार । सकळ संहार करुनि आलों ॥ २ ॥ आतां जीव [पं. ०नाहीं जीव सांगावया राणीं ।.] नाहीं सांगाया ते रानीं । पुरिलें पाषाणीं शिळाधारीं ॥ ३ ॥ रिता कोठें नाहीं [पं. उरों.] राहों दिला ठाव । जल्पती तो भाव न कळतां ॥ ४ ॥ न कळतां देव बळें हुंबरती । साच ते पावती अपमान ॥ ५ ॥ भाव न कळतां केली तोंडपिटी । इंद्र आला दृष्टी पाहावया ॥ ६ ॥ पाहतां तें आहे जैसें होतें तैसें । नाचती विशेषें तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५८०. नाचतां देखिलीम गाई वत्सें जन । विस्मित होऊन इंद्र ठेला ॥ १ ॥ लागला पाऊस शिळांचिये [पं. शिळांचिया.] धारीं । वांचलीं हीं [पं. हे.] परी कैसीं येथें ॥ २ ॥ येथें आहे नारायण संदेह नाहीं । विघ्न केलें ठायीं निर्विघ्न [त. निरविघ्न ।.] तें ॥ ३ ॥ विचारितां उचलिला गोवर्द्धन । अवतार पूर्ण कळों आला ॥ ४ ॥ आला गौळियांच्या घरा नारायण । करितो स्तवन इंद्र [त. यांचें.] त्यांचें ॥ ५ ॥ [त. यांच्या.] त्यांच्या पुण्या पार कोण करी लेखा । न [पं. नव्हे चतु०.] कळे चतुर्मुखा ब्रह्मयासि ॥ ६ ॥ सीणतां जो ध्याना [पं. ध्यानीं.] न ये एकवेळा । तो तया गोपाळां समागमें ॥ ७ ॥ समागमें गाई वत्स पुण्यवंता । देह [त. कृवाळिता.] कुर्वाळितां अंगसंग ॥ ८ ॥ संग जाला मायबापां लोकपाळां । आळिंगिती गळा कंठाकंठ ॥ ९ ॥ [पं. करिता हे स्तुती जाली सकळिक.] करिते हे जाले स्तुती सकळिक । देव इंद्रादिक गोविंदाची ॥ १० ॥ करितील दृष्टी पुष्पवरुषाव । देवआदिदेव पूजियेला ॥ ११ ॥ पुष्पांजुळी मंत्र घोष जयजयकार । दुमदुमी अंबर तेणें नादें ॥ १२ ॥ [पं. नामाचा.] नामाचे गजर गंधर्वांचीं गाणीं । आनंद [पं. त्रिभुवनीं नसमाये.] भुवनीं न माये तो ॥ १३ ॥ तो सुखसोहळा अनुपम्य रासी । गोकुळीं देवासी दोहीं ठायीं ॥ १४ ॥ दोहीं ठायीं सुख दिलें नारायणें । गेला दरुषणें वैरभाव ॥ १५ ॥ भावना भेदाची जाय उठाउठी । तुका ह्मणे भेटी गोविंदाचे [पं. गोविंदाची.] ॥ १६ ॥

विषयानुक्रम

४५८१. गोविंदाचें नाम गोड घेतां वाचे । तेथें [पं. तेथें राहे कैंचे देहभाव ।.] हे कइंचे वैरभाव ॥ १ ॥ भावें नमस्कार [पं. घातला.] घांतले सकळीं । लोटांगणें [पं. लोटांगण.] तळीं महीवरि ॥ २ ॥ वरि हातबाहे उभारिली देवें । कळलीया भावें सकळांच्या ॥ ३ ॥ [पं. सकळा.] सकळ ही वरि बहुडविले स्थळा । चलावें गोपाळा ह्मणे घरा ॥ ४ ॥ राहिलीं हीं [पं. हे.] नाचों गोविंदाच्या बोलें । पडिलीया डोलें [पं. डोळें छंद०] छंदें हो तीं ॥ ५ ॥ छंद तो नावरे आपणा आपला । आनंदाचा आला होता त्यांसि ॥ ६ ॥ त्यांच्या [पं. त्यासी] तुका ह्मणे [पं. आनंद सकळा ।.] आनंदें सकळ । ठेंगणें गोपाळ [पं. गोपाळा.] समागमें ॥ ७ ॥

४५८२. समागमें [पं. हरि असे.] असे हरि नेणतियां । नेदी जाऊं वांयां अंकितांसि ॥ १ ॥ अंकितां सावध केलें नारायणें । गोपाळ गोधनें [पं. सकळही.] सकळिकां ॥ २ ॥ सकळही जन आले गोकुळासि । आनंद मानसीं सकळांच्या ॥ ३ ॥ सकळांचा केला अंगीकार देवें । न [त. कळे तें भावें०] कळतां भावें वांचवी त्यां ॥ ४ ॥ [त. त्यांजला०.] त्यां जाला निर्धार हरि आह्मांपासीं । निवांत मानसीं निर्भर तीं [पं. ते.] ॥ ५ ॥ निर्भय हे जन गोकुळींचे लोक । केले सकळिक नारायणें ॥ ६ ॥ नारायण भय येऊं नेदी गांवा । तुका ह्मणे नांवा अनुसरे त्या ॥ ७ ॥

४५८३. ये [पं. बादृश्य चरित्र०.] दशे चरित्र केलें नारायणें । रांगतां गोधनें राखिताहे ॥ १ ॥ हें सोंग सारिलें या रूपें अनंतें । पुढें हि [पं. बहुत करणें०.] बहु तें करणें आहे ॥ २ ॥ आहे तुका ह्मणे धर्म संस्थापणें [पं. संस्थापन.] । केला [पं. नारायण.] नारायणें अवतार ॥ ३ ॥

४५८४. अवतार केला संहारावे [पं. संहाराया.] दुष्ट । करिती हे नष्ट परपीडा ॥ १ ॥ परपीडा करी दैत्य कंसराव । पुढें तो ही भाव आरंभिला ॥ २ ॥ लाविलें लाघव पाहोनियां संधी । [पं. सकळ.] सकळांही वधी [पं. दुष्टजन.] दुष्टजना ॥ ३ ॥ दुष्टजन परपीडक जे कोणी । ते [पं. तयां०.] या चक्रपाणी न साहति ॥ ४ ॥ न [पं. साहे ते दुःख०.] साहवे दुःख भक्तांचें या देवा । अवतार घ्यावा लागे रूप ॥ ५ ॥ रूप हें चांगलें [त. नाम कृष्णराम ।.] रामकृष्ण नाम । हरे भवश्रम उच्चारितां ॥ ६ ॥ उच्चारितां नाम कंस [त. कौंसें.] वैरभावें । हरोनियां जीवें [पं. जीव.] कृष्ण केला ॥ ७ ॥ कृष्णरूप त्यासि दिसे अवघें जन । पाहे तों आपण कृष्ण जाला ॥ ८ ॥ पाहिलें दर्पणीं [पं. आधिल्या.] आधील मुखासि । चतुर्भुज त्यासि तो चि जाला ॥ ९ ॥ जालीं कृष्णरूप कन्या पुत्र भाज । तुका ह्मणे राज्य सैन्य जन ॥ १० ॥

४५८५. सैन्य जन हांसे राया जालें काई । [पं. वोसणे.] वासपे तो ठायीं आपणासि ॥ १ ॥ आपणा आपण [पं. जाय सती तैसी ।.] जयास तीं तैसीं । वैरभाव ज्यांसि भक्ति नाहीं ॥ २ ॥ नाहीं याचा त्याचा भाव एकविध । ह्मणउनि छंद वेगळाले ॥ ३ ॥ वेगळाल्या भावें तीं [पं. ते.] तया हांसती । तयास दिसती अवघीं हरि ॥ ४ ॥ हरिला कंसाचा जीव भाव देवें । द्वेषाचिया भावें तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५८६. द्वेषाचिया [पं. भावें.] ध्यानें हरिरूप जाले । भाव हारपले देहादिक ॥ १ ॥ देहादिक कर्मे अभिमान वाढे । तया कंसा जोडे नारायण ॥ २ ॥ नारायण जोडे एकविध भावें । तुका ह्मणे जीवें जाणें लागे ॥ ३ ॥

४५८७. जीवभाव त्याचा गेला अभिमान । ह्मणऊनि जन हांसे कंसा ॥ १ ॥ सावध करितां नये देहावरि । देखोनियां दुरि पळे जन [त. जना.] ॥ २ ॥ जन वन हरि जालासे आपण । मग हे लोचन झांकियेले ॥ ३ ॥ झांकुनि लोचन मौन्यें चि राहिला । नाहीं आतां बोलायाचें काम ॥ ४ ॥ बोलायासि [त. बोलायास.] दुजें नाहीं

विषयानुक्रम

हें [पं. राहिलें.] उरलें । जन कृष्ण जाले स्वयें रूप ॥ ५ ॥ रूप पालटलें गुण नाम याति । तुका ह्मणे भूतीं देव जाला ॥ ६ ॥

४५८८. [त. जाला.] जालों स्वयें कृष्ण आठव हा चित्तीं । भेद [पं. भयभेदवृत्ति.] भयवृत्ति उरली आहे ॥ १ ॥ [पं. उरलें असे.] उरली आहे रूप नांव दिसे भिन्न । मी आणि हा कृष्ण आठवतो ॥ २ ॥ तोंवरि हा देव नाहीं तयापासीं । आला दिसे त्यासि तो चि देव ॥ ३ ॥ देवरूप [पं. त्यासी.] त्याची दिसे वरी काया । अंतरीं तो भयाभीत भेदें [पं. भवें.] ॥ ४ ॥ भेदें तुका ह्मणे अंतरे गोविंद । [पं. साचवीण.] साचें विण छंद वांयां जाय ॥ ५ ॥

४५८९. वांयां तैसे बोल हरिशीं अंतर । केले होती चार भयभेदें ॥ १ ॥ भेदभय गेलें नोळखे आपणा । भेटी नारायणा कंसा जाली ॥ २ ॥ जाली भेटी कंसा हरिशीं निकट । सन्मुख चि नीट येरयेरां ॥ ३ ॥ येरयेरां भेटी [त. यौद्ध्याच्या.] युद्धाच्या [पं. प्रसंगे.] प्रसंगीं । त्याचें शस्त्र [त. आंगा हांतिले त्या ।.] अंगीं हाणितलें ॥ ४ ॥ त्याचें वर्म होतें ठावें या अनंता । तुका ह्मणे सत्तानायक हा ॥ ५ ॥

४५९०. नारायणें कंस चाणूर मर्दिला [पं. मर्दिले.] । राज्यीं बैसविला [पं. स्थापियेलें उग्रसेना.] उग्रसेन ॥ १ ॥ उग्रसेन स्थापियेला शरणागत । पुरविला अंत अभक्ताचा ॥ २ ॥ अवघें चि केलें कारण अनंतें । आपुलिया हातें सकळ ही ॥ ३ ॥ सकळ ही केलीं आपुलीं अंकित । राहे गोपीनाथ मथुरेसि ॥ ४ ॥ मथुरेसि आला वैकुंठनायक । जालें सकळिक एक राज्य ॥ ५ ॥ राज्य दिलें उग्रसेना शरणागता । सोडविलीं माता पिता दोन्ही ॥ ६ ॥ सोडवणे धांवे भक्ताच्या कैवारें । तुका ह्मणे करें शस्त्र धरी ॥ ७ ॥

४५९१. धरी दोही ठायीं सारखा चि भाव । देवकी वसुदेव नंद दोघे ॥ १ ॥ दोन्ही एके ठायीं केल्या [पं. केलीं.] नारायणें । वाढविला तिणें आणि व्याली ॥ २ ॥ व्याला धाडला हा आपल्या [पं. आपणा.] आपण । निमित्या कारणें मायबाप ॥ ३ ॥ माय हा जगाची बाप नारायण । दुजा करी कोण यत्न यासि ॥ ४ ॥ कोण जाणे [पं. त्याच्या.] याचे अंतरींचा भाव । [पं. तुका ह्मणे माय कळों नेदी.] कळों नेदी माव तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५९२. दिनाचा कृपाळु दुष्टजना काळ । एकला सकळ व्यापक हा ॥ १ ॥ हांसे बोले तैसा नव्हे हा अनंत । नये पराकृत ह्मणों यासि ॥ २ ॥ यासि कळावया एक भक्तिभाव । दुजा नाहीं ठाव धांडोळितां ॥ ३ ॥ धांडोळितां श्रुति राहिल्या निश्चित । तो करी संकेत गोपींसवें ॥ ४ ॥ गोपिकांची वाट पाहे द्रुमातळीं । मागुता न्याहाळी न देखतां ॥ ५ ॥ न देखतां त्यांसि उठे बैसे पाहे । वेडावला राहे वेळोवेळां ॥ ६ ॥ वेळोवेळां पंथ पाहे गोपिकांचा । तुका ह्मणे वाचा नातुडे तो [पं. जो] ॥ ७ ॥

४५९३. तो बोले कोमळ निष्ठुर साहोनि । कोपतां गौळणी हास्य करी ॥ १ ॥ [त. करावें वा कामें भक्ताचे॰.] करावया दास्य भक्तांचें निर्लज्ज । कवतुकें रज माथां बंदी ॥ २ ॥ दिलें उग्रसेना मथुरेचें राज्य । सांगितलें काज करी त्याचें ॥ ३ ॥ त्यासि होतां [पं. कांहीं होतां.] कांहीं अरिष्टनिर्माण । निवारी आपण शरणागता ॥ ४ ॥ शरणागतां राखे सर्व भावें हरि । अवतार धरी तयांसाटीं ॥ ५ ॥ तयांसाटीं वाहे सुदर्शन गदा । उभा [पं. असे.] आहे सदा सांभाळित ॥ ६ ॥ तळमळ नाहीं तुका ह्मणे चित्ता । भक्तांचा अनंता भार माथां ॥ ७ ॥

४५९४. मारिले असुर [पं. वाढल्या.] दाटले मेदिनी । होते कोणाकोणी पीडित ते ॥ १ ॥ ते [पं. तवां नारा॰] हा नारायण पाठवी अघोरा । संतांच्या मत्सरा [पं. "घातावारी" असतां "घातावारा" असें केलें आहे.] घातावरी ॥ २ ॥ [पं. बारिके ते दुरीं.] धरिले ते दूतीं यमाचिया दंडीं । नुच्चारितां तोंडीं नारायण [त. नारायणा.] ॥ ३ ॥ नारायण नाम नावडे

[त. तयासि.] जयासि। ते जाले मिरासी कुंभपाकीं ॥ ४ ॥ कुंभपाकीं सेल [पं. "शेळ" असतां "शेळे" असें केलें आहे.] मान तो तयांचा। तुका ह्मणे वाचा संतनिंदा [त. संत निंदी.] ॥ ५ ॥

४५९५. वास नारायणें केला मथुरेसि। वधूनि दुष्टांसि तये ठायीं ॥ १ ॥ ठायीं पितियाचे मानी उग्रसेना। प्रतिपाळी [दे. त. प्रतिपाळ.] जनांसहित लोकां ॥ २ ॥ लोकां दुःख नाहीं मागील आठव। देखियेला देव दृष्टी त्यांणीं ॥ ३ ॥ देखोनियां देवा विसरलीं कंसा। ठावा नाहीं ऐसा होता येथें ॥ ४ ॥ येथें दुजा कोणी नाही कृष्णाविणें। ऐसें वाटे मनें काया वाचा ॥ ५ ॥ काया वाचा [पं. मने.] मन कृष्णीं रत जालें। सकळां लागलें कृष्णध्यान ॥ ६ ॥ ध्यान गोविंदाचें [पं. लागलेसे लोकां।] लागलें या लोकां। निर्भर हे तुका ह्मणे चित्तीं ॥ ७ ॥

४५९६. चिंतले [पं. चिंतिलीं पावलें.] पावलीं जयां कृष्णभेटी। एरवीं ते आटी वांयांविण ॥ १ ॥ वासना धरिती कृष्णाविणें कांहीं। सीण केला तिहीं साधनांचा ॥ २ ॥ [पं. चाळविलीं दंभें एका.] चाळविले डंबें एक अहंकारें। भोग जन्मांतरें न चुकती ॥ ३ ॥ न चुकती भोग तपें दानें व्रतें। एका त्या अनंतेंवांचूनियां ॥ ४ ॥ चुकवुनि जन्म देईल [पं. दाखवी.] आपणा। भजा नारायणा तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४५९७. भजल्या गोपिका सर्व भावें देवा। नाहीं चित्तीं हेवा दुजा कांहीं ॥ १ ॥ दुजा छंदु नाहीं तयांचिये मनीं। जागृति [पं. स्वपनीं.] सपनीं कृष्णध्यान ॥ २ ॥ ध्यान ज्यां हरीचें हरीसि तयांचें। चित्त ग्वाही ज्यांचें तैशा भावें ॥ ३ ॥ [पं. भाग्य पूर्वपुण्य.] भाग्यें पूर्वपुण्यें आठविती लोक। अवघे सकळिक मथुरेचे ॥ ४ ॥ मथुरेचे लोक सुखी केले जन। तेथें नारायण राज्य करी ॥ ५ ॥ राज्य करी गोपीयादवांसहित। कर्मिलें बहुतकाळ तेथें ॥ ६ ॥ तेथें [त. दैतीं.] दैत्यीं [पं. केला उपसर्ग.] उपसर्ग केला लोकां। [त. रचली.] रचिली द्वारका तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

४५९८. रचियेला गांव सागराचे पोटीं। जडोनि गोमटीं नानारत्नें ॥ १ ॥ रत्न खणोखणी सोनियाच्या भिंती। लागलिया ज्योति रविकळा ॥ २ ॥ कळा सकळ ही गोविंदाचे हातीं। मंदिरें निगुतीं उभारिलीं ॥ ३ ॥ उभारिलीं दुर्गें [पं. दारवंट फांजी।.] दारवंठे फांजी। कोटी [त. कोठ.] चर्या माजी शोभलिया [त. ०यां.] ॥ ४ ॥ शोभलें उत्तम गांव सागरांत। सकळांसहित आले हरी ॥ ५ ॥ आला नारायण द्वारका [द्वारके नगरा.] नगरा। उदार या [पं. सुरा.] शूरा मुगुटमणि ॥ ६ ॥ निवडीना याति समान चि केलीं। टणक धाकुलीं नारायणें ॥ ७ ॥ नारायणें दिलीं अक्षई मंदिरें। अभंग साचारें सकळांसि ॥ ८ ॥ सकळ ही वर्मशीळ पुण्यवंत। पवित्र विरक्त नारीनर ॥ ९ ॥ रचिलें तें देवें न मोडे कवणा ॥ बळियांचा राणा नारायण ॥ १० ॥ [पं. बळबुद्धीनीति देवाची सा०.] बळबुद्धीनें ती देवा च सारिखीं। तुका ह्मणे मुखीं गाती ओंव्या ॥ ११ ॥

४५९९. गाती ओंव्या कामें करितां [पं. सकळ.] सकळें। हालवितां [पं. बाळ.] बाळें देवावरी ॥ १ ॥ ऋद्धिसिद्धी दासी दारीं ओळंगती। [पं. सफळ.] सकळ संपत्ति सर्वां घरीं ॥ २ ॥ घरीं बैसलिया जोडलें निधान। करिती कीर्त्तन [पं. नारीनर.] नरनारी ॥ ३ ॥ नारीनर लोक धन्य त्यांची याति। जयांसि संगति गोविंदाची ॥ ४ ॥ गोविंदें गोविंद केले लोकपाळ। चिंतनें सकळ तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

४६००. कांहीं चिंता कोणा नाहीं कोणेविशीं। करी द्वारकेसि राज्य देव ॥ १ ॥ द्वारकेसि राज्य करी नारायण। दुष्ट संहारून धर्म पाळी ॥ २ ॥ पाळी वेदआज्ञा ब्राह्मणांचा मान। अतीतपूजन वैष्णवांचें ॥ ३ ॥ अतीत अलिप्त अवधियां वेगळा। नाहीं हा गोपाळा अभिमान ॥ ४ ॥ अभिमान [पं. अभिमान तुका ह्मणे नाहीं त्यांसी। त. नाहीं मान तुका ह्मणे त्या देवासी।.] नाहीं तुका ह्मणे त्यासि। नेदी आणिकांसि धरूं देव ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

४६०१. धरियेलें रूप कृष्ण नाम बुंथी । परब्रह्म क्षिती उतरलें ॥ १ ॥ उत्तम हें नाम राम कृष्ण जगीं । तरावयालागीं भवनदी ॥ २ ॥ दिनानाथब्रिदें रुळती चरणी । वंदितील मुनि देव ऋषि ॥ ३ ॥ ऋषीं मुनीं भेटी दिली नारायणें । आणीक कारणें बहु केलीं ॥ ४ ॥ बहु कासावीस जाला भक्तांसाटीं । तुका ह्मणे आटी सोसियेली ॥ ५ ॥

४६०२. सोसियेला आटी गर्भवास फेरे । आयुधांचे भारे वागवितां ॥ १ ॥ वाहोनि सकळ आपुलिये माथां । भार दासां चिंता वाहों नेदी ॥ २ ॥ नेदी काळाचिये हातीं सेवकांसि । तुका ह्मणे ऐसी ब्रिदावळी ॥ ३ ॥

४६०३. ब्रिदावळी [पं. ज्यातें रुळती.] ज्याचे रुळते चरणीं । पाउलें मेदिनी सुखावे त्या ॥ १ ॥ सुखावे मेदिनी कृष्णाचिये चालीं । कुंकुमें शोभलीं होय रेखा ॥ २ ॥ होउनि भ्रमर पाउलांचें सुख । देती भक्त मुख लावूनियां ॥ ३ ॥ याचसाटीं धरियेला अवतार । सुख दिलें फार निजदासां ॥ ४ ॥ निज सुख तुका ह्मणे भक्तां ठावें । तींहीं च जाणावें भोगूं त्यासि ॥ ५ ॥

४६०४. भोगिला [पं. भोगिल्या.] गोपिकां यादवां सकळां । गौळणीगोपाळां गाईवत्सां ॥ १ ॥ गाती धणीवरी केला अंगसंग । पहिला श्रीरंग डोळेभरि ॥ २ ॥ भक्ति नवविधा तयांसि घडली । अवघीं च केली कृष्णरूप ॥ ३ ॥ रूप दाखविलें [त. होतें भिन्नभावें । भक्ता आणि देवें भेदे नाहीं ।.] होतां भिन्न भाव । भक्त आणि देव भिन्न नाहीं ॥ ४ ॥ नाहीं राहों दिलें जातां निजधामा । तुका ह्मणे आह्मांसहित गेला ॥ ५ ॥

४६०५. गेला कोठें [पं. होता कोठें.] होता कोठुनियां आला । सहज व्यापला आहे नाहीं ॥ १ ॥ आहे साच भावें [पं. सकळा व्यापक.] सकळव्यापक । नाहीं अभाविक लोकां कोठें ॥ २ ॥ कोठे नाहीं ऐसा नाहीं रिता ठाव । [पं. अनुभवें.] अनुभवी देव स्वयें [त. जालें.] जाले ॥ ३ ॥ जातों येतों आह्मी देवाचे सांगांत [त. सांगातें.] । तुका ह्मणे गात देवनाम ॥ ४ ॥

४६०६. मना वाटे तैसीं बोलिलों वचनें । केली धिटपणें सलगी देवा ॥ १ ॥ वाणी नाहीं शुद्ध याति एक ठाव । भक्ति नेणें भाव नाहीं मनीं ॥ २ ॥ नाहीं जालें ज्ञान पाहिलें अक्षर । [पं. मानीजेसे.] मानी जैसें थोर थोरी नाहीं ॥ ३ ॥ नाहीं मनीं लाज धरिली आशंका । नाहीं भ्यालों लोकां चतुरांसि ॥ ४ ॥ चतुरांच्या राया मी तुझें अंकित । जालों शरणागत देवदेवा ॥ ५ ॥ देवा आतां करीं सरतीं हीं [पं. "हीं" नाहीं.] वचनें । तुझ्या कृपादानें बोलिलों तीं ॥ ६ ॥ तुझें देणें तुझ्या [पं. तुज.] समर्पूनि पायीं । जालों उतरायी पांडुरंगा ॥ ७ ॥ रंकाहुनि रंक दास मी दासांचें । [पं. सामर्थ्य हें मज कैचें०.] सामर्थ्य हें कैचें बोलावया ॥ ८ ॥ बोलावया पुरे [पं. माझी वाचा.] वाचा माझी कायी । तुका ह्मणे पायीं ठाव द्यावा ॥ ९ ॥

४६०७. [त. पं. या दोन्ही प्रतींत हा अभंग नाहीं, फक्त देहूच्या प्रतींत आहे.] चारी वेद ज्याची कीर्ती वाखणिती । प्रत्यक्ष ये मूर्ति विठोबाची ॥ १ ॥ चहुंयुगांचें हें साधन साधिलें । अनुभवा आलें आपुलिया ॥ २ ॥ एवढें करूनि आपण निराळा । प्रत्यक्ष हें डोळां दाखविलें ॥ ३ ॥ दावुनि सकळ प्रमाणाच्या युक्ति । जयजयकार करिती अवघे भक्त ॥ ४ ॥ भक्ति नवविधा पावली मुळची । जनार्दननामाची संख्या जाली ॥ ५ ॥ नवसें ओंव्या आदरें वाचितां । त्याच्या मनोरथा कार्यसिद्धि ॥ ६ ॥ सीमा न करवे आणीक ही सुखा । तुका ह्मणे देखा पांडुरंगा ॥ ७ ॥

॥ इति बालक्रीडा संपूर्णमस्तु ॥

―――――

विषयानुक्रम

देहू व तळेगांव या प्रतींत खालीं लिहिल्या प्रमाणें ज्यांचा आरंभ झालेला नाहीं असे पंढरपुरच्या प्रतींतले अभंग.

१. सिंदळीचें चित्त परपुरुषावरी । पति चरमुरी रात्रदिवस ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसी ते वोंगळी जाय वो नरका । तिच्या दोषा देखा पति जाय ॥ ध्रु. ॥ आपण बुडती पती बुडविती । दोन्ही कुळें नेती अधःपाता ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तिची न करावी संगती । होईल फजिती मागें पुढें ॥ ३ ॥

२. हे चि व्हावी माझी आस । जन्मोजन्मीं तुझा दास ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ पंढरीचा वारकरी । वारी चुकों नेदीं हरी ॥ ध्रु. ॥ संतसंग सर्वकाळ । अखंड प्रेमाचा सुकाळ ॥ २ ॥ चंद्रभागे स्नान । तुका मागे हें चि दान ॥ ३ ॥

३. आन नेघों देसी तरी । रिद्धि सिद्धि मुक्ति चारी ॥ १ ॥ संतसंग सर्वकाळ । थोर प्रेमाचा सुकाळ ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाम । तेणें पुरे माझें काम ॥ ३ ॥

४. दिवाळखोर नारायण । यावरी बहुतांचें ऋण ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ उठतां चि उभे द्वारीं । अवघे दे दे ह्मणती हरी ॥ ध्रु. ॥ माजघरीं दडे हरी । माया तडकी आड करी ॥ २ ॥ युगायुगींचें हें ऋण । ह्मणउनि धरिलेंसे मौन्य ॥ ३ ॥ रोखापत्र पाहीं । वेदशास्त्र देती ग्वाही ॥ ४ ॥ धनकोनाम तुका वाणी । रिणकोनाम विठ्ठल धणी ॥ ५ ॥

५. गरुडाचे पायीं । ठेकीं वेळोवेळां डोई ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वेगीं आणावा तो हरी । मज दीनातें उद्धरी ॥ ध्रु. ॥ पाय लक्ष्मीच्या हातीं । तिसी यावें काकुलती ॥ २ ॥ तुका ह्मणे शेषा । जागे करा हृषीकेशा ॥ ३ ॥

६. जाळी महाकर्में । दावी निजसुखवर्में ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐसें कळलें आह्मां एक । जालों नामाचे धारक ॥ ध्रु. ॥ तपाचे सायास । नलगे घ्यावा वनवास ॥ २ ॥ तुका ह्मणे येणें । कळिकाळ हें ठेंगणें ॥ ३ ॥

७. माझ्या वडिलांची मिराशी देवा । तुझी चरणसेवा पांडुरंगा ॥ १ ॥ उपास पारणीं राखिला दारवंटा । केला भोगवटा आह्मांलागीं ॥ २ ॥ वंशपरंपरा दास मी अंकित । तुका मोकलितां लाज कोणा ॥ ३ ॥

८. आनंद अद्वय नित्य निरामय । जे कां नित्य ध्येय योगियांचे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ते हे समचरण साजिरे विटेवरी । पाहा भीमातीरीं विठ्ठलरूप ॥ ध्रु. ॥ पुराणासी वाड श्रुति नेणती पार । तें जालें साकार पुंडलिका ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्यातें सनकादिक ध्यात । तें आमुचें कुळदैवत पांडुरंग ॥ ३ ॥

९. संतकृपा जाली । इमारत फळा आली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ज्ञानदेवें रचिलें पाया । रचियेलें देवालया ॥ ध्रु. ॥ नामा तयाचा किंकर । तेणें केला हा विस्तार ॥ २ ॥ जानार्दन एकनाथ । ध्वज उभारिला भागवत ॥ ३ ॥ भजन करा सावकाश । तुका जालासे कळस ॥ ४ ॥

१०. त्याचिया चरणा माझें दंडवत । ज्याचें धन वित्त पांडुरंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तेथें माझा जीव पावला विसावा । ह्मणउनी हावा भरलोंसें ॥ ध्रु. ॥ चरणीचे रज लावीन कपाळा । जे पदें राउळा सोयी जाती ॥ २ ॥ आणीक तें भाग्य येथें कुरवंडी । करुनियां सांडी इंद्रा ऐसी ॥ ३ ॥ वैष्णवांच्या घरीं देवाची वसति । विश्वास हा चित्तीं सर्वभावें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे सखे हरिचे ते दास । आतां पुढें आस दुजी नाहीं ॥ ५ ॥

विषयानुक्रम

११. पाळुनियां गोमटे । त्याच्या बोलें वोळखी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ जवळुनी न वजे दुरी । लाडें करी कवतुक ॥ ध्रु. ॥ खुण उभा इटेवरी । कट करीं धरियेले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे घातली वरी । झुली थोरी मोलाची ॥ ३ ॥

१२. आतां काय विठो पाहासील अंत । आलों शरणागत तुजलागीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ करीं अंगीकार राखें पायांपाशीं । झणी दिसों देशी कीविलवाणें ॥ ध्रु. ॥ नाहीं ऐकिली मागें ऐसी मात । जे त्वां शरणागत उपेक्षिले ॥ २ ॥ तुका ह्मणे माझा धरीं अभिमान । आहेसी तूं दानशूर दाता ॥ ३ ॥

१३. मीतूंपण ऐसी परी । जैसें लवण सागरीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ दोहीं माजी एक जाणा । विठ्ठल पंढरीचा राणा ॥ ध्रु. ॥ देव भक्त ऐसी बोली । जंव भ्रांति नाहीं गेली ॥ २ ॥ तंतुपट जेंवी एक । जैसा विश्वेशीं व्यापक ॥ ३ ॥ एका जनार्दनीं कृपा । जगीं विश्रांतिं कैंची बापा ॥ ४ ॥

१४. नेणें जप तप जीवासी आटणी । मनासी दाटणी नाहीं केली ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नाहीं आणुनियां समर्पिलें जळ । सेवा ते केवळ चिंतनाची ॥ ध्रु. ॥ बैसलिया ठायीं पोकारिला धांवा । सांकडें तें देवा निवारावें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी वेचिलीं उत्तरें । घेतलीं उदारें साचभावें ॥ ३ ॥

१५. जेणें देवा तुह्मी करा अंगीकार । हा नाहीं विचार मजमाजी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां दोहीं पक्षीं लागलें लांछन । देवभक्तपण लाजविलें ॥ ध्रु. ॥ एकांत एकलें मन हें निश्चळ । न राहे चपळ एके ठायीं ॥ २ ॥ महत्वाची पायीं पडिली शृंखळा । बांधविला गळा स्नेहाहातीं ॥ ३ ॥ शरीर सोकलें देखिलिया सुखा । कदान्न तें मुखा रुची नेदि ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाला अवगुणांचा थारा । वाढविली निद्रा आळस बहु ॥ ५ ॥

१६. कीर्ति चराचरीं आहे तैसी आहे । भेटुनि त्वां काय द्यावें आह्मां ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ घेउनि धरणें बैसति उपवासी । हा हाट आह्मांसी नाहीं तैसा ॥ ध्रु. ॥ तांतडी तयांनीं केली विटंबणा । आह्मां नारायणा काय उणें ॥ २ ॥ नाहीं मुक्ती चाड वास वैकुंठींचा । पिकलीसे वाचा रामनामें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय व्हावें उतराई । जीव ठेवूं पायीं संतांचिया ॥ ४ ॥

१७. आतां मज तरी सांगसील भावें । काय म्यां करावें ऐसें देवा ॥ १ ॥ वर्म चुकलिया नव्हे तें कारण । केला होय शीण आवघा चि ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नको पाहों हें निर्‍वाण । देईं कृपादान याचकासी ॥ ३ ॥

१८. कासवीचें बाळ वाढे कृपादृष्टी । दुधा नाहीं भेटी अंगसंग ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ नये दाखवितां प्रेम बोलतां सांगतां । अनुभव चित्ता चित्त जाणे ॥ ध्रु. ॥ पोंटामध्यें कोणें सांगितलें सर्पा । उपजत लपा ह्मणऊनी ॥ २ ॥ सांगों नेणे परी जाणे गोड क्षार । अंतरी विचार त्यासी ठावा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें तों विचारावें मनीं । आणीक भल्यांनीं पुसूं नये ॥ ४ ॥

१९. एक ह्मणती आह्मी देव चि पैं जालों । ऐसें नका बोलों पडाल पतनीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ एक ह्मणती आह्मीं देवाचीं पैं रूपें । तरी तुमचिया बापें न चुके जन्म ॥ ध्रु. ॥ देवें उचलिली स्वकरें मेदिनी । तुमचेनीं गोणी नुचलवे ॥ २ ॥ देवें मारियेले दैत्य दानव मोटे । तुमचेनीं न तुटे तृणमात्र ॥ ३ ॥ राया विठोबाचें पद जो अभिळाषी । पातकाची राशी तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

विषयानुक्रम

२०. जयासी नावडे संतांचा संग । जाणावा तो मांग जन्मांतरिंचा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अपवित्र वाचा जातीचा अधम । आचरण धर्म नाहीं तया ॥ ध्रु. ॥ मंजुळ वचनीं बचनागाची कांडी । सेवटींची घडी जीव प्राणा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे ज्याचा पिता नाहीं शुद्ध । तयासि गोविंद अंतरला ॥ ३ ॥

२१. आंगीं भरला ताठा । वळणी नये जैसा खुंटा ॥ १ ॥ किती सांगावें त्या डेंगा । हित आदळेना आंगा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे अनु । मुसळाचें नव्हे धनु ॥ ३ ॥

२२. मागितल्याची परती करा । उरी धरा कांहीं बाही ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणोनी सरिली आस । होती यास मूळ ते ॥ ध्रु. ॥ माझ्या मोहें तुज पान्हा । लोटे स्तना वोरसे ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आळवणे । माझ्या देणें उत्तरा ॥ ३ ॥

२३. आंगीं लावुनियां राख । डोळे झाकुनी करिती पाप ॥ १ ॥ दाउनी वैराग्याची कळा । भोगिती विषयाचा सोहाळा ॥ २ ॥ तुका ह्मणे सांगों किती । जळो तयांची संगति ॥ ३ ॥

२४. पुराणीक ह्मणविती । जाणोनी कांदे भक्षिती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ अगस्तीचें मूत्र मळ । लाउनी ह्मणति कृष्णावळ ॥ ध्रु. ॥ श्रेष्ठ वर्ण ब्राह्मणाचा । संग न सुटे शूद्रीचा ॥ २ ॥ बदराहीच्या पाडी दाढा । लागे तुकयाचा हुंदाडा ॥ ३ ॥

२५. जयाची वदे पूर्ण वेदांतवाणी । ह्मणावें कसें हो तयालागि वाणी ॥ परब्रह्मरूपी असा जो तुकावा । तयाचे तुकीं असा कोण तुकावा ॥ १ ॥ जयादर्शनें स्पर्शनें मुक्त होती । तुका नाम वाचे आणिताती ॥ पुनर्जन्म त्या प्राणियालागिं कैंचा । तुकाराम वाणी जया नाम वाचा ॥ २ ॥ परंधाम टाकून कैसा उडाला । जीवन्मुक्त होऊनी ब्रह्मीं बुडाला ॥ जयाची तनु ब्रह्मरूपीं बुडाली । भवभ्रांति हे जाण कैसी गळाली ॥ ३ ॥ तुका यासि कोठें तुकायासि दिसेना । जनीं हिंडतांना तुकावा दिसेना ॥ तुका वा तो कसा चतुर्भुज जाला । निराकार ब्रह्मीं स्वरूपीं निराळा ॥ ४ ॥ तुका ब्रह्मरूपी स्वरूपीं रहातो । जया दीपन्यायें जयासी पाहातो ॥ तुका बैसला ज्ञानवैराग्यधामीं । वसे चित्कळा पूर्णब्रह्मीं आरामीं ॥ ५ ॥ जयाचे मुखीं भारती वेदमाता । तया प्राप्तिची कायसी जाण चिंता ॥ निजानंदआनंद तो मग्न झाला । निराकार ब्रह्मस्वरूपीं मिळाला ॥ ६ ॥ कृपासागरें नाव निर्माण केली । असंख्यात बुद्धी तरोनी च गेली ॥ पुढें ही तरायासी उपाय केला । ह्मणोनी तुका मृत्युलोकासी आला ॥ ७ ॥ कसें भर्जिलें तें बीज उगवेना । तसें सर्व संपादिलें तें कळेना ॥ पाहा बोध त्या जाहला वामनाला । सुखाचा गमे पूर्ण ठेवा मनाला ॥ ८ ॥

२६. मना या साक्षीसी जाली सांगों मात । सकळ वृत्तांत आपुला तो ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तुह्मां परामृष घेतां सत्ताबळें । धरितां निराळे कैसीं वांचों ॥ ध्रु. ॥ मी माझी सांडोनी यावया पसारा । आणीक दातारा काय काज ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आह्मी तुज विणें एका । निढळ लौकिकामाजी असों ॥ ३ ॥

२७. उपजोनी मरों कीति वेळोवेळा । कोणा कळवळा येत माझा ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ह्मणउनी धांवा करी काकुलती । यावें वा श्रीपती सोडावया ॥ ध्रु. ॥ बहुत या काळें केलों भयाभीत । येतों गिवसीत पाठीलागीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे तुह्मी दावितां स्वरूप । माझें कांहीं पाप निरसतें ॥ ३ ॥

विषयानुक्रम

२८. हाका मारी ज्याच्या नांवें । त्याचें गांव चि नाहीं ठावें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ काय गातों हें कळेना । राग आळवितों नाना ॥ ध्रु ॥ आशा धरूनियां मनीं । कांहीं देईल ह्मणउनी ॥ २ ॥ वितीभरी पोटासाटीं । तुका ह्मणे पडिली तुटी ॥ ३ ॥

२९. संतचरणीं नाहीं गोडी । ज्यासि विषयीं आवडी ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ त्यासि कैंचा भेटे देव । संतचरणीं नाहीं भाव ॥ ध्रु ॥ संतसेवेसि आंग चोरी । दृष्टी न पडो तयावरी ॥ २ ॥ पाहे गुणदोष संतांचे । जळो काळें तोंड त्याचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतसेवा । आमुच्या पूर्वजांचा ठेवा ॥ ४ ॥

३०. स्वप्नींचें धन चित्रींच्या ब्राह्मणा । जातकर्म जाणा वांटिती पैं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें शब्दज्ञान करिती चावटी । ज्ञान पोटासाटीं विकूनियां ॥ ध्रु ॥ बोलाची च कढी बोलाचा चि भात । जेउनियां तृप्त कोण जाला ॥ २ ॥ कागदीं लिहीतां नामाची साकर । चाखतां मधुर केंवि लागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जळो तैसें ज्ञानबंड । यमपुरी दंड कठिण आहे ॥ ४ ॥

३१. आतां बरें धरीं । आपली उरी आपणापें ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ वाईट बरें न पडे दृष्टी । मग कष्टी होईजे ना ॥ ध्रु ॥ बोलों जातां वाढे बोल । वायां फोल खटपट ॥ २ ॥ काकुलती यावें देवा । तों तो सेवा इच्छितो ॥ ३ ॥ हिशेबाचें खोटें साटें । खटपट तुटेना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें । दुसरें भलें तें नव्हे ॥ ५ ॥

३२. कारणापें असतां दृष्टी । काम पोटीं नुपजे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ शूर मिरवे रणांगणीं । मरणीं च संतोषे ॥ ध्रु ॥ पाहिजे तो कळवळा । मग बळा काय उणें ॥ २ ॥ तुका ह्मणे उदारपणें । काय उणें मनासी ॥ ३ ॥

३३. कायेंकरुनि करी धंदा । चित्त गोविंदा तुझे पायीं ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ ऐशा संकल्पाची संधी । माझे बुद्धी धीर देवा ॥ ध्रु ॥ कुटुंबाचा तुह्मां भार । मज व्यवहारनिमित्य ॥ २ ॥ तुका ह्मणे करितां काम ॥ हृदयीं नाम धरीन ॥ ३ ॥

३४. आजि नव्हे कालिच्या ऐसें । अनारिसें पालटे ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ आतां लागवेग करा । ज्याचें धरा टाके तें ॥ ध्रु ॥ नका सांगों वाउग्या गोष्टी । चाहुल खोटी येठायीं ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मोडा माग । आपल्या लागवरूनी ॥ ३ ॥

३५. खाणोरियांचीं पुसों घरें । जीं हीं बरीं पाळती ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ सांगति त्या जावें वाटा । धरुनी पोटामध्यें गोष्टी ॥ ध्रु ॥ आली गेली होती ठाया । सत्य छाया कळली ॥ २ ॥ तुका ह्मणे आपुलें बळ । युक्ति काळ कारण ॥ ३ ॥

३६. स्वगोत्रींचा पुत्र परगोत्रीं अर्पिला । विभागा मुकला पितृधना ॥ १ ॥ ॥ ध्रु. ॥ तैसें मजलागीं न धरावें दुरी । नव्हे परगोत्री पोटिंचा चि ॥ ध्रु ॥ सुतकासी त्याचे नाहीं प्रयोजन । जनिता ह्मणोनि तीन दिवस ॥ २ ॥ तुका ह्मणे नाहीं ठावें हें कोणासी । पुसावें वेदांसी देती ग्वाही ॥ ३ ॥

३७. एक ब्रह्मचारी गाढवा झोंबतां । हाणोनियां लाता पळालें तें ॥ १ ॥ गाढवही गेलें ब्रह्मचर्य गेलें । तोंड काळें झालें जगामाजी ॥ २ ॥ होणार तैसें जालें हें नातैसें केलें । तुका ह्मणे गेलें वांयां चि तें ॥ ३ ॥

समाप्त.

विषयानुक्रम

तुकारामबावांच्या अभंगांतील
कठीण शब्दांचा कोश

विषयानुक्रम

तुकारामबावांच्या अभंगांतील कठीण शब्दांचा कोश.

——————

अ

अकळ (अथवा आकळ)—न कळण्यासारखा.

अखम—अक्षम, पंगु.

अस्वय—अक्षय.

अगुणा—निर्गुण, गुणशून्य. २ द्वाड, खोडकर.

अंगुलें—अंगठी.

अंगेजणें—अंगीकारणें.

अघोरजप—पिशाचमंत्रजप.

अठरा—अठरा पुराणें.

अठोनी वेठोनी—अडवातिडवा, वेडावांकडा.

अडबद—करदोटा, कटदोरा.

अडांखा (अ. आडांखा)—धोरण, युक्ति. २ ताळा.

अत्यंत—प्रत्यक्ष अनुभव.

अधीलपणा—श्रेष्ठपणा, मुख्यपणा, पहिलेपणा.

अनर्गळ—निष्प्रतिबंध, स्वच्छंदी.

अनामिक—अंत्यज, महार इ०

अनारिसें (अ. आनारिसें)—वेगळें, अन्य.

अनु (अ. आणु)—अन्य, अणीक.

अनुहात (ध्वनि)—अविच्छिन्न योगादिधारणेनें जो दशनादांचा ध्वनि ऐकूं येतो तो. ('अनुहत' हें शुद्ध).

अबाळ—हाल, विपत्ति.

अबोलणा—न बोलण्यासारखा.

अभंड—विपुल, पुष्कळ.

अभिन्नव—नवल, अभिनव.

अभिळास—अभिलाष.

अभुक—भूक नाहीं अशी स्थिति, तृप्ति.

अरोथा—अपूर्व इच्छा.

अवकळा—तेजोहानि, तेजोभंग, फजीती, स्वरूपनाश.

अवगणी—सोंग.

विषयानुक्रम

अवगणें (अ. आवगणें)—ओळखणें.

अवश्वरा—अवसरा.

अशुद्ध—रक्त.

अशोभीं—अशुभीं.

असट—पातळ, पाणचट.

असमाई—असह्य.

असुक—असुख.

असेरया—आश्रया.

असोशी—हांव, उत्कंठा.

अहिक्य (अ. आहिक्य)—ऐक्य.

आ

आइत (अ. आइती)—सामग्री, तयारी, सामान, साहित्य.

आउठावे (अ. औठावे)—(४३२७-२). =औटावे. 'औठडें' पहा.

आकळ—सत्यज्ञान, परब्रह्म. २. 'अकळ' पहा.

आगळा—अधिक, फार मोठा.

आगा—मोठा, श्रेष्ठ.

आगोज—अगाध, भयंकर, मोठें.

आचावाचे—बडबड.

आट—आड, हरकत.

आटी—प्रयत्न, खटपट, पराकाष्ठा.

आडांखा—'अडांखा' पहा.

आणी—टोंक, अग्र.

आणु— 'अनु' पहा.

आतळणें—जवळ येणें, शिवणें, स्पर्श करणें.

आतुडणें—सांपडणें, प्राप्त होणें.

आत्रीतत्या—(३६०४-ध्रु.).

आथिलें—असलेलें.

आढा—जमा, उत्पन्न.

आन—अन्य, दुसरा.

आनारिसें—'अनारिसें' पहा.

आपसया—आपोआप.

आपैतें—आपोआप, ऐतें.

आयणी—तत्त्वनिर्णयेच्छा.

आरणें—उत्सुक अ. अधीर होणें. २. ओरडणें.

आरथ (अ. आराथ किंवा आर्त)—(३८२३-३).

आरंधे—दुःखाचा कोलाहल.

आराइणें—अनुकूल असणें.

आराणूक—शांति, सौख्य, उसंत.

आराथ—'आरथ' पहा.

आराला—उत्सुक झालेला.

आरालिया—आराधिल्या ?

आरुष—आर्ष, अडाणी.

आरोगणें—भक्षणें.

आर्त—उत्कट इच्छा. २ 'आरथ' पहा.

आर्थ—मागणें.

आलगट—अल्लड, हूड, अडाणी.

आवगणें—'अवगणें' पहा.

आवर्त—भोंवरा.

आवारा—खटाटोप.

आविस—आमिष.

आसडा—अंगास एकाएकीं हिसका बसतो तो व त्यानंतर होणारें दुःख.

आहाकटा—गडबड, ओरड, आक्रोश.

आहाच—वरवर.

आहाचपण—वरवरची कृति.

आहाचवाहाच—सामान्य. २ वरवर.

आहिक्य—'अहिक्य' पहा.

आळ—(अ. आळी)—छंद, नाद, हट्ट.

आळवण—विनवणें.

आळी—'आळ' पहा.

आळीकर—छांदिष्ट.

उ

उखता—अवघा.

विषयानुक्रम

उखतों—‘उखितों’ पहा.

उखर— खडबडीत.

उखितों (अ. उखतों) — अवघे. २ उदासीन.

उगटिलें—वाईट.

उगलें—उगें, व्यर्थ. २ दुसरें. ३ शांत.

उगवणें—उकलणें, सोडवणें.

उगळणें—ओकणे. २ माघारा घेणें.

उगाणा—सर्व दोष व पापें आपणावर घेऊन केलेली सोडवणूक. २ गणना.

उगिया—रिकामा, फुकटचा.

उजगरा—जागरण. २ उशीर, विलंब.

उजरी—उदय, उत्कर्ष.

उदेशीं—उद्देशीं.

उदैजणें—उगवणें.

उद्वेग—उद्विग्नपणा, उदासीनपणा, अस्वस्थपणा.

उधानु—तीन. (नंदभाषा).

उन्मन—लीन.

उन्मनी—मनाची लीनता होते अशी पांचवी अवस्था. —१ जागृति, २ स्वप्न, ३ सुषुप्ति, ४ तुरीया, ५ उन्मनी— अशा एकंदर पांच अवस्था आहेत.

उन्मळित—उघडलेला.

उन्हवणी—ऊनपा णी.

उपणणें—झडपणें, पाखडणें; धान्यांतील भूस, कोंडा इ० वाऱ्याच्या योगानें निराळें करण्याकरितां धान्य पाटींतून उंचावरून खालीं ओतणें.

उपेग—उपयोग.

उबग—कंटाळा, त्रास.

उभारा—स्थिरता, स्तिमितपणा.

उमस—अवकाश, उसंत, २ विस्तार. ३ उद्भव.

उमानें—उमजणें.

उरी—बाकी. २ ठाव, स्थिति.

उल्लंघ—उल्लंघणें. २ उल्लंघणारा.

उसंतणें—शेवटास नेणें, आटोपणें.

उसाळणें—हर्षविणें.

उसाळी—हर्षवितें.

विषयानुक्रम

ऊ

ऊर्मी—मनाचे तरंग.

ऋ

ऋणिया—ऋणकरी, देणेदार.

ए

एकावळी—एकेरा हार.

एकीसवा—एके ठिकाणीं.

एक्याच—उग्याच, न बोलतां, स्तब्धपणें

औ

औट—साडेतीन (३॥.).

औठडें—औटपीठ—४ स्थान. (त्रिकूट, श्रियांट,गोलाट, औटपीठ) हीं महाकारणस्थानें.

औठावे—'आउठावे' पहा.

क

कंकर— खडा. २ निखारा.

कडविड—खिडुकमिडूक, रजगीबिजगी (सोन्याची, रुप्याची इ०).

कडसणी—विचार.

कणव—करुणा.

कंदु—कांदा.

कप—कापूस अथवा त्यासारखा जलद पेटणारा पदार्थ.

कपाट देणें—दार लावणें, बंद करणें.

करबाडें—कडबा.

करमर—शस्त्रविशेष.

करमुर—कळा.

करवडी (अ. करवंडी)—पोटाची खांच. अतिक्षुधा लागली असतां "करवड वाळली" असें म्हणतात.

कर्णधार—नावाडी.

कर्दळी—केळ.

कलवड (अ. कलवडु)—गोवऱ्यांचा ढीग रचून त्याजवर लिंपण घालून ठेवतात तो. २ डेरे वगैरे मडक्यांचें

लिंपण.

कल्पणें—वाटणें.

कव—मिठी, वेंग.

कवळ—काविळीनें डोळ्यांवर पिंवळेपणा येतो तो. २ ग्रास.

कवळणें—घास घालणें. २ कृपा करणे.

कळस—शेवट. २ कलश.

कळह—कलह, भांडण.

कळांतर—व्याज.

कळी—खडा.

कांचवटी—कांच.

काचाकुची—काचकूच.

काचें—कच्चें.

काट—मळ.

कांटवण—कांटेवन, कांटेरान.

काटी—वीस. (नंदभाषा).

कानकोंडें—चोरटें.

कानवडें—एका आंगावरलें, वांकडें.

कापडी—यात्रेकरू. निशाण घेऊन नेहमी वाऱ्या करणारा.

कामारी—सेवक, चाकर.

कामावणें—कमावणें.

कारियाची—कार्याची.

कालाबूल (अ. कालाबुली)—कासावीस.

काव्हिविणें—त्रासविणें, चिडविणें.

काहाळा—वाद्यविशेष.

काहो—घोष.

काळोसा—काळोख.

कीर—खचीत, निश्चयात्मक.

कीरव्या—(३९७०-४).

कुंकड—‘कुंकड’ पहा.

कुकारा—मोठा हाक, हरळी.

कुंकुड (अ. कुंकड)—कोणीकडे.

कुंचा—मोरचल.

विषयानुक्रम

कुची—फुकट (गल्लीकुचीचें).

कुच्या—खांचा (भावऱ्यानें भोवऱ्यास पाडतात त्या), गुच्चे.

कुटीमेटी—घरदार.

कुठावा (अ. कुडावा, कुढावा)—रक्षण. २ भिंत.

कुठोरा—दुसरा.

कुठोरि—कोठवर.

कुडावा—‘कुठावा’ पहा.

कुडी—कपटी, वांकडी.

कुडें—वक्र, हेवेखोर, वाईट.

कुढणें—मनांतल्या मनांत जळणें.

कुढावा—‘कुठावा’ पहा.

कुलाकुड—वाईट लांकूड.

कुश्चळ (अ. कुश्चिळ)—कुत्सित, घाणेरें, मलीन.

कुसरी—कुशळता, कौशल्य.

कुळवणी—कोळवणी.

कुळीक—अजीर्ण.

कूट—निंदा. कूट खाणें—निंदा करणें.

केजें—धान्य. २ नारळ.

केवा—पाड, थोरी.

केळवणें—केळवण (लग्नाच्या पूर्वीची मेजवानी) घेणें, मिरवणें.

कैवाड (अ. कैवाडें)—कारस्थान, युक्ति, तजवीज. २ धीर, अवसान.

कोड—कौतुक, आवड.

कोडिसवाणें—मौजेचें, गोजिरवाणें.

कोप—झोंपडी.

कोंपट—घर, झोंपडी.

कोवसा—आश्रय, आधार.

क्याला (अ. क्याल्या)—कां.

क्रमणें—मरणें, जाणें.

ख

खंड—मक्ता, ठराव.

खत—व्रण, खवंद, क्षत.

विषयानुक्रम

खतेला—खचलेला, भरलेला.

खद्योत—काजवा.

खलेती—जींत अर्ज अथवा पत्र घालतात ती थैली.

खळ—छंद, नाद.

खाई—छाया.

खाण (अ. खाणें)—ठिकाण, स्थान. २ वस्ती, मुक्काम. ३ भक्ष्य, जेवणखाण.

खाणोरा—खादाड, खाणचोर.

खातड—खातेरांत राहणारा.

खान—खाणचोर, खणती लावून चोरी करणारा.

खालें—खालीं.

खीरम्या—(३९०७-२).

खुडा—अवयव आंखडलेला.

खेदी—दुःख देई.

खेवलें—जडलेलें.

खोंक़र—मोडकळीस आलेलें, फुटकें.

खोडणें—वाईट चाल (खोडी) लागणें.

खोडावणें—खोडाबिडी होऊन पडणें, लुळा होऊन पडणें.

खोळ—गुह्य.

खौसा—खिसमतगार.

ग

गडसंद—अडचण, कचाटी, पेंच.

गदा—एक आयुध, हत्यार.

गदारोळ—मोठी गर्जना. २ पांडित्य, निरूपण.

गभस्ति—सूर्य.

गरुडटका—गरुड अग्रभागीं असलेला. २ पताका.

गवांदी—अन्नसत्र.

गव्हान—गव्हाण. २ पांगळ्याच्या हातांतील टेंकण. ३ गावानें.

गहिला—वेडा.

गांजिबा—जाळें (पिशवीऐवजीं).

गाठ्याळ—आंतल्या गांठीचा, कपटी.

गांडमणी—गुह्य.

विषयानुक्रम

गांढा—दुर्बळ, नपुंसक, गांडू.

गादणें—मळणें; पीडावणें.

गांवढळ (अ. गांवढाळ)—अडाणी.

गिऱ्हे—गरीब.

गुज—गुह्य, गुप्तगोष्ट.

गुंडगे—(३१७४-ध्रु.)

गुढार—लमाण, डोंबारी, वैदू, कोल्हांटी यांच्या चटयांच्या झोंपड्या. २ हौदा, अंबारी. ३ गूढ.

गुढी—ध्वज, पताका.

गुंत—गुंता, घोटाळा.

गुंती—गुंता, घोटाळा.

गुंपणें (अ. गुंफणें)—जुळणी करणें, रचणें. २ गुंतणें.

गुमान—अभिमान, अहंकार. २ पर्वा.

गेठा—गळ्यांतला एक दागिना.

गोठी—गोष्टी.

गोमटा—सुंदर, चांगला:

गोरवें—गौरवानें.

गोरांजन—नर किंवा नारी ईश्वरप्रीत्यर्थ आपणास जाळून घेतात त्या साधनाचें नांव.

गोऱ्हवाडी—गुखाडी.

गोवळा—गवळी. २ भूत.

गोवा—गोंधळ, घोटाळा.

गोवार—शेणखळा.

गोही (अ. ग्वाही)—साक्षी, साक्षीची जबानी.

ग्यानगड—ज्ञानाचे गड.

ग्वाही—'गोही' पहा.

घ

घडी—(३१७४-ध्रु.)

घमंडी—पुष्कळपणा, वैपुल्य.

घराचारी—गृहस्थाश्रमी, घरंदाज.

घायवटा—जखम.

घालन—धोका, संकट. घालणीचें रान ह्म. धोक्याचें—संकटाचें—चोराचें—रान.

घुमरी—पुष्कळ, ओतप्रोत.

विषयानुक्रम

घुसमांडणें—श्वास कोंडणें, कोंडमारा करणें.

घुळी—पोळ, सांड.

घोगें—मोठें. २ घबाड.

घोंघाणिया—घामट बायको.

घोणे—(३८८-३).

च

चपणी—(२२९३-१).

चपे—सांदीस.

चपेट—झपाटा; सपाटा.

चपेटा—झपाटा.

चर्मक—चांभार.

चर्या—तऱ्हा, प्रकार.

चाकाटणें—चकित होणें.

चांग—चांगला.

चाच—चलाख, चपल, चंचल.

चाट—बडबड्या, बहुभाष.

चाटू—सैपाकाची पळी.

चाम—चामडें, चर्म.

चार—उपचार. २ चारी वेद.

चावटी—वाचाळपणा.

चिकरणें (अ. विकरणे)—विखरणें.

चिणचिणी—'चिनचिनी' पहा.

चिंतवनीं—चिंतावनांत.

चितांक (अ. चितांग)—बायकांच्या गळ्यांतला एक दागिना.

चिंतावणें—चिंतेंत पडणें

चिनचिनी (अ. चिणचिणी)—रात्रीं चिनचिन असें ओरडणारा प्राणी, रात्र.

चिरा—धोंडा, दगड. उदा०., घालूं जीवपणा चिरा ह्म. जीवपणावर धोंडा घालूं, ह्मणजे तें नाहीसें करूं.

चुंभळ—चोंबडें. २ आशाळभूत.

चेइणें—चेतणें, चैतन्यरूपें व्यापार करणें. २ चेष्टा करणें.

चेडा—चेटक.

चेत—चित्त.

विषयानुक्रम

चेवणें—चालू होणें. २ चालू करणें.

चोखटा—चांगला.

चोखडा—चोख, चांगला.

चोजवणें—चकित करणें. २ मोठ्या उल्हासानें करणें इ.

चोपडू—लोणी वगैरे चोपडलेला पदार्थ.

चोहटा—चवाठा.

चौघाचार—चौघांत न्याय, पंचाईत.

चौबार—चवाठा.

ज

जति—यति, अवसान. २ बौद्धपंथी यति. ३ संन्यासी.

जती—शक्ति, अधिकार. २ जत्रा.

जनाचार—पंचाईत.

जमतीं (अ. जेमेतीं)—(२३७७-३). = जमाती (?)

जमान—जामीन.

जयेजत—जये (जेव्हां) जत (अद्वैत)!

जरजर—जीर्ण वस्त्र, फाटकें तुटकें वस्त्र.

जवळिके—जवळ, समीप.

जाडा—झाडा.

जार—गर्भवेष्टन.

जाहाती—जुलूम, जास्ती.

जाळी—(२०१-३).

जिव्हार—अंतःकरण. २ बीज. ३ मर्म.

जीणें—वांचणें.

जुग—युग.

जुंझार (अ. झुंजार)—योद्धा, पराक्रमी.

जुंतणें—जुंपणें.

जुंती—जुपणी.

जेंगट—वाद्यविशेष.

जेठी—पहिलवान, मल्ल.

जेमेतीं—‘जमतीं’ पहा.

जेवा—जेवण.

विषयानुक्रम

जोड (अ. जोडी)—संपादणी.

जोतिला—जोडला.

जोहर—अग्नि, आग.

जोहारणें—नमणें, जोहार करणें.

ज्यालेपण—जिवंतपण, जन्म.

झ

झकणें—चकित होणें, फसणें.

झड—झडप.

झणी—झटकन, लवकर. २ कदाचित्, नाहींतर.

झळई—मृगजळ. २ उष्णता.

झळंबा—(१८६५-ध्रु.)

झांसा—दहशत, धास्ती.

झुंजार—'जुंझार' पहा.

झोंटि—केंश, शेंडी.

ट

टकणें—शकणें, करूं शकणें.

टकळा—घोष.

टका—अग्रभाग.

टणक—मोठें.

टाकणें—मिळणें, पावणें, घडणें.

टाकी—कृति. २ आवड.

टांचणी—टंचाई, उणीव.

टांचर—जोड्याची टांच.

टांचें—टंचाई, तोटा. २ उणें.

टाहो—घोष, टकळी.

टेवा—ढब, डौल.

टोका—माप. २ काटा, ताजवा.

टोके—(१४५१-१) = उत्सुकतेनें पाहातो (?)

टोंके—(१७६७-२).

टोप—युद्धाच्या वेळीं घालण्याचें शिरस्त्राण.

विषयानुक्रम

ठ

ठकणें—ठकवणें, फसवणें.

ठाकण (अ. ठाकणी)—ठिकाण.

ठाडा—उभा.

ठाणमान—बांधा—रचना (शरीराची). २ सुरेखपणा.

ठांवें—जागा, ठिकाण.

ठेंगा (अ. ठेंग्या)—सोडगें, काठी.

ठेणें—राहणें.

ठोंबरा—करलासुद्धां धान्य.

ठोंबा—दांडू, टिकोरें.

ड

डवळा—(४०१७-१).

डसवणें—चिकटावणें, तादात्म्य करून टाकणें.

डाईं—द्वेषीं, शहांत, गोत्यांत.

डांक—एकवाद्य. (खुनाचा पत्ता न लागेसा झाला ह्मणजे कुंभार ही डांक वाजिवतो. ह्मणजे खून आंगास येतो व खुनाची हकीकत सांगतो असा कोठें समज आहे.)

डांग—काठी.

डाय—द्वेष, अकस.

डाव—डाग (लोखंड तापवून दिलेला).

डाळे—(२२८५-२).

डिंगर—मूल, लेंकरूं.

डिवणें—उपद्रव—इजा—देणें, मारणें.

डिवी—मारकट.

डेंगा—ढ, जड.

डोबड—ह्मसरूं. २ (लाक्षणिक) खंदक, दिवा इ.

डोहणा—टोमणा, ठोसरा. २ विघ्न, आडकाठी.

डौरणें—सजणें, शोभणें.

ढ

ढवळार—हवेली, टोलेजंग इमारत.

विषयानुक्रम

ढाळ—रीति, चाल.

ढाळणें—झाडणें, हालवणें.

ढिसाळ—उंच.

ढुंग—ढुंगण.

त

तजणें—त्याग करणें.

तट—तफावत, अंतर; प्रतारणा. २ भांडण.

तंट—बोभाटा, हकाटा; प्रख्याति.

तडताथवड—ताबडतोब, तात्काळ.

तन—तृण, रानझाड, गवत.

ताकट—घामट, ओखट.

ताकपिरें—ताक पिणारीं, ताकट, घामट.

ताटस्थ—तटस्थ.

तानें—बच्चा, तान्हेंबाळ.

तापटणें—थापटणें.

तारातीर—ताडातोड, त्रिस्थळी.

ताळी—देहसत्यत्व.

तिमाणें—शेतांतील माणसाच्या आकृतीचें बुजगावणें.

तिळतादळा—सर्वांशीं मिळून चालणारा, मनमिळावू.

तुक—तोल, वजन, महत्त्व.

तुटी—तूट, तुटणूक.

तुरतुरा—झपाट्याचा.

तूर—वाजंत्रें.

तेग—(४६३-४).=तरवार.

तेजी—पाणीदार घोडा.

तोंडक—भांडण. २ भांडखोर.

तोडर—तोडा, वाळा.

तों यें—(६३०-५).=तुवां.

तोरड— साखळी-तोरडी घालणें ह्म. जिंकून कबजांत-ताब्यांत ठेवणें.

त्राहाविलीं—त्रासविलेलीं.

त्रिपुटी—ज्ञेय, ज्ञाता, ज्ञान; ध्येय, ध्याता, ध्यान; इत्यादि त्रितय.

विषयानुक्रम

त्रिमिर—तिमिर, अंधार.

थ

थकित—थक्क झालेला.

थडवा—अल्पजलाशय.

थाटी—जमाव, मंडळी, थवा.

थार—आश्रय.

थिंकणें—खेद-दुःख करणें.

थिता (अ. थीता)—वांयां.

थिल्लर—डबकें.

थीत—वायां.

थीता—‘थिता’ पहा.

थुलिया—(३३८४-१).= स्थूल, मोठा (?)

थेटें—शैत्य.

थोकडा—लहान, लघु.

थोंट—दांडगा, हरामी, गुलाम.

द

दंडणें—सजणें.

दंदी—वादी, द्वेषी.

दमामा—मोरचा.

दरकूट—(३९५४-१).=दरी+कूट (पर्वत-शिखर).

दर्दुर—बेडूक.

दसडी (अ. दसोडी)—दशी.

दाढीसी—(७९१-४).

दादुला—नवरा.

दारवंटा—उंबरठा.

दिठी—दृष्टि.

दिंडी—एक तंतुवाद्य.

दिवसें—कणकचा एक पदार्थविशेष.

दी—दिवस; उदा॰ सात दी=सात दिवस, दोन दी=दोन दिवस.

दुचाळा—कातरी, चिमटा, दोन टोंकाचें हत्यार.

दुडी—घागर.

विषयानुक्रम

दुणवणी—दुप्पट करणें.

दुधाणी—दुध तापवण्याचें भांडें. २ दुभत्याचें भांडें.

दुम—धुम.

दुमाला—पिछाडी. २ पाठ.

दुऱ्हें—दुप्पट.

दुलड—गळ्यांतला दागिना.

दुश्चित—दुःखी, खिन्न.

देखणा—पाहणारा.

देखी—देखणें, दृष्टि, अवलोकन.

देखीचा—ज्ञानाचा, विचाराचा.

देखोवेखी—पाहून.

देवलसी—देवपिसा.

देवाईल—देऊळ, देवालय.

देहाडा—देह.

दो—दोन. उदा० दो पाहारा—दोन प्रहरा.

दामदोम—भिक्षेच्या वगैरे वेळीं फकीर लोकांच्या म्हणण्यांत हा शब्द येत असतो.

दोरा—एक दागिना, सुताच्या वाकी कंगण्या वगैरे.

दोहींसवा—'सोइसवा' पहा.

ध

धगी—धग, आग, उष्णता.

धडफाडी—'धडफुडी' पहा.

धडफुडा—खरा. २ खरोखरी.

धडफुडी (अ. धडफाडी)—धड फाडणारी. २ खरोखरी.

धण (अ. धणी)—समाधान, तृप्ति, भर, पूर्ति.

धंदधंद—सोंगें, ढब, ढंग.

धसा—कुटाळ, मूर्ख.

धाटे—दाटे.

धाणें—तृप्त-संतुष्ट होणें.

धाय—हंबरडा.

धारण—घुसळखांबा, मुख्यखांब (जमिनीपासून आढ्यापर्यंत पोंचणारा).

धाव—बीळ, गुहा.

विषयानुक्रम

धिंग—धूम, ओतप्रोत, गजरधूम.

धिंद—धिंडवडा.

धिंदधिंद—डांगोरा; जघन्य प्रसिद्धि.

धीर—अवकाश, विलंब.

धुडका—धडकी

धुडवणी—पोकळ, डौलाच्या, वायचळ.

धुनी—धुणारी, नदी.

धेंडें—पोकळ अवडंबर.

न

नंदुली—नणंद.

नल्हाचि (नलाहाची)—'लाहाणें' पाहा.

नळी—नरडी, मान.

नागर—रम्य, सुंदर.

नागवणें (अ. नांगवणें)—नाटोपणें, अनावर होणें.

नागीवा—नागवा, उघडा.

नाटक—नाटकी, खेळ करणारा.

नाड—विघ्न, अडचण, नड.

नाडियें—नक्रें.

नाड्या—नक्रास.

नाथणें—पीडा देणें, खोड मोडणें.

नांद्या—नंदीबैल, मूर्ख.

नाहो—नवरा.

निउल (अ. नेउले)—(५०५-ध्रु.)

निकी—नेटकी, चांगली, खरी.

निकुर—निश्चय.

निगुती—निभ्रांत, खास, निःसंशय.

निगुरा—ज्यानें गुरु केला नाहीं तो.

निघोंट—सघन, परिपूर्ण.

निडळ (अ. निढळ)—केवळ. २ कपाळ.

निडारणें—भरून येणें.

निढळ—'निडळ' पहा.

विषयानुक्रम

नित—नित्य.

निदसुरा—झोंपेच्या धुंदींत असलेला.

निधाई—धन्य, कृतकृत्य.

निपट—अगदीं.

निपराध—दुष्ट, नीच.

निपराधी—निरुपयोगी, अप्रयोजक.

निंब देणें—तुच्छ करणें, दोष देणें.

निरंजन—प्रकाशरूप.

निरय—नरक.

निरवणें—सोंपवणें, हवालणें.

निरसणें—नाहींसें करणें, निस्तारणें.

निरांजणें—त्रासणें, वैतागणें.

निरुतें—खरें, निश्चित.

निरें—निखालस, शुद्ध, निर्भेळ.

निर्वाण—अंत.

निर्वाळा—निवाडा.

निष्टंक—खचीत, निःसंशय.

निसुग—निर्लज्ज, निलाजरा.

निसुर— निखालस, निश्चित.

निक्षेपणें—ठेव ठेवणें, पुरून ठेवणें (द्रव्य).

नीस—निवड, पृथक्करण.

नुधवा—न + उधवा-(उधवणें—वर करणें, उचलणें).

नेउले—‘निउल’ पहा.

नेट्यां—नेटानें?

नेपुर—नूपुर, पैंजण, तोरड्या.

नेवरा—खूर, नखो.

नैश्वर्य—नाशवंत.

न्याहाल्या—गाद्या, गिरद्या इ.

प

पग—पाऊल, पाय. २ पावलाची खूण.

पच—पचन, संवय.

विषयानुक्रम

पटंगा—आस्त्रा.

पटे—पट, वस्त्र.

पडदळ—तरवार अडकावण्याचा पट्टा. २ सामान.

पडिपाडें—सारखेपणें.

पडिभर—मोठेपणा, डौल. २ आसक्ति.

पढियंता—आवडता.

पढिये—आवडीचा, आवडेलसा.

पतंग—तांबूस रंगाचें एक लांकूड. २ पाखरूं.

परताप—दक्षिणा. २ प्रकार.

परमाई—वीरसू, वीरजननी.

परवडी—चातुर्यानें. २ प्रकार.

परावा—परका.

परावी, पराविया—परकी, परक्या.

परावें—परकें.

पराश्रम—दुसऱ्याचा आश्रम.

परियेळ—परळ, ताटली, तबक.

पव्हे—पाणपोवई, पाणसत्र.

पहुडणें—पडणें, निजणें.

पाईक—सेवक (मोठ्या इदबाराचा), अत्यंत विश्वासू व हुशार चाकर.

पाइकी—सेवकपणा.

पांकुळणें—शिथिल होणें, विस्कळणें, सईल होणें, फुटणें.

पाख—शुद्ध, स्वच्छ.

पाखर—कृपा. २ गाय, ह्मैस यांचे दोन स्तन.

पांग—पराधीनपणा.

पांगणे—पराधीन होणें. २ पसरणें.

पागोरा—झाडाच्या मुळ्यांचीं बारीक मुळें.

पाठोवाठी—पाठोपाठ.

पाठ्येळ—ओझ्याचें जनावर, ओझील.

पाडेवार—महार.

पाणचोरा—भोंकाचा घट, मडकें.

पाणोवाणी—पाठोपाठ.

पातेजणें—विश्वासणें.

विषयानुक्रम

पातेरा—झाडाचा गळलेला व वाळलेला पाला.

पाधाणी—अडाणी बायका.

पानसरा—आडवा.

पानेडी—पाना + आड. २ फानदी.

पान्हेरी—पोवई.

पापरी—लात.

पाबळीं—तिरीं.

पायरिका—पायरीच्या.

पायवणी—पायाचें पाणी (तीर्थ).

पारुषणें—सोडणें, तुच्छ करणें.

पाऱ्हेरा—संगत.

पास—पसंत. २ स्वच्छ.

पाहुनर (अ. पाहुणेर)—पाहुणचार.

पिटणें (अ. पिडणें)—दुःख-त्रास देणें.

पिटपिट—चिरचिर, टुरटुर.

पिडणें—‘पिटणें’ पहा.

पिलंगणें— पुढें पुढें धांवणें. २ कोणतीही क्रिया हळूहळू करणें.

पिशवी—गोमुखी.

पिशुन—चाहड, दुष्ट.

पुंजाळणें—परिपक्वज्ञानभक्तीच्या योगानें नेत्र तेजावून गंभीर दिसणें.

पुट—प्रकार, रूपांतर.

पुंड्र—नाम (कपाळीं लावलेला).

पुनस्कार—पुरस्कार

पुरलासाटीं—भोगासाटीं, चैनीसाटीं.

पुस—(अ. पुंस)—पुच्छ, शेपुट.

पेटे—(१२६५-२).

पेंठवणी—पाठवणी-बिदागी मागणें.

पेंडखान—(१२३६-२).

पेंढा—जोंधळे अ. भातेण यापासून काढलेली दारू.

पेणा (अ. पेणें)—मुक्काम, वस्ती.

पेणावणें—उठावणीस येणें.

पेणें—‘पेणा’ पहा.

विषयानुक्रम

पेसपाड—पेंचपांच. २ तिखटमीठ.

पैल—पलीकडें.

पोभाळणें—चोळणें, घासणें.

पोरवडा—अव्यवस्था, घोटाळा.

प्रजी—(१०७१—१).=परजी (तरवार परजतो).

प्रताप—दक्षिणा.

फ

फका—एखादा पदार्थ तोंडभर.—पिठाचे फके, पोह्यांचे फके (मारणें).

फटकाळ—वाईट, दुष्ट.

फटमर—गांढ्या, भित्रा, पळपुट्या.

फटमरें—गांढेपणाचें.

फडी—निकाल, उलगडा, फाड.

फलकट—फोलकट, पोकळ.

फांजी—आडफाटा, हरकत, अडचण.

फांदा—संकट, घोटाळा, गीता.

फावणें—साधणें, मिळणें, हातीं लागणें, चालणें.

फांसावणें—समजणें, उमजणें.

फिका—निस्तेज, बिनहशिली.

फिरंगी—तरवार, तिखें.

फुंज—अभिमान.

फुंदणें—डौल-गर्व करणें.

फुदी—स्त्रीचें जननेंद्रिय.

फुलवरा—माळ, गजरा.

फोडी—कौडी. २ खांड (सुपारीचें वगैरे).

ब

बंदखाणी—बंदीखाना.

बदराही—(२४-३. पंढरपुरच्या प्रतींतले शेवटचे ३७ अभंग आहेत त्यांपैकीं). = वाईट रस्ता, कुमार्ग.

बरग—एक प्रकारचे बीज.

बरवंट—चांगला, सुंदर.

बरवया—‘बरवा’ याचें रूप; सुंदर, सुरूप.

विषयानुक्रम

बराडी—आशाळभूत, दुकाळलेला.

बहिरवास—बाहेरवास.

बहुडविणें—मागें लावून देणें, जिकडच्या तिकडे धाडणें.

बहुडा—मोठा.

बळरया—बळाची योग्यता.

बळियाढा—बळकट निश्चयाचा, दृढनिश्चयी.

बाखर—पुरण (गुळखोबरें अथवा गूळ, साखर यांचें करंज्या वगैरेंत घालतात तें).

बाजागिरी (अ. वाजीगेरी)—गारूडविद्या, हातचलाखी, गौडबंगाली विद्या.

बांडा—कांहीं काळा व कांहीं पांढरा या दोन रंगांचा.

बांदवडी—बंदी.

बांदोडी—बंदी.

बाधिका—भ्रांति. २ बाधणारी.

बापुला—बाप.

बार—बारी, पाळी. २ घोष, हव्यास.

बारस—(२९२२-३).

बालिस्ट—लोड, उशी, तक्या.

बासणें—चालणें.

बासर—शिळें अन्न. २ रिकामटवळा, उनाड. ३ व्यर्थ.

बिडवई—श्रेष्ठ, हितकर्ता.

बिढार—बिऱ्हाड.

बिदी—गल्ली, रस्ता.

बुच्या—निर्लज्ज, मूर्ख.

बुझावणें—समजावणें.

बुंथी—घुंगट-बुरखा. २ घुंगट-बुरखा ज्याचा घेतात तें वस्त्र.

बुनादीचें—अनादिकाळचें, बहुतां दिवसांचें. बुनादी=बुन्याद (पाया).

बुर—भुस्सा (काढणें).

बेंबळ—ढिला.

बेरसा—विचारशून्य, दांडगा.

बोटवरी—बोटावर.

बोनें—नैवेद्य, बळी.

बोभा—हाका, बोंबा.

बोहरी—राखरांगोळी, नाश, क्षय.

विषयानुक्रम

बोळावा—सोबती.

भ

भकांद्या—कुचेष्टा, निंदा.

भंडभंड—निरर्थक वाग्जल्प, रिकामी बडबड.

भरोवरी—सामग्री, श्रम.

भवतारिया—भवतारक.

भाकणें—मागणें, दीनवाणीनें विनवणें.

भाज—भार्या, बायको.

भांजिलीखांजणी—क्षयवृद्धि.

भाटवोळीपणा—बडबड.

भांड—बहुभाष, भिक्षेनें पोट भरणारा.

भांडाई—भांडखोरपणा.

भाणें—ताट, पात्र.

भातुकें—खाजें, खाऊ.

भातें—मजुरी.

भार—समुदाय, जमाव.

भावणें—भावना करणें, कल्पिणें.

भांस (अ. भासी)—भाताचा कोंडा, करलें.

भिंगुळवाणें—भयानक, भयंकर, उदासवाणी

भेव—भय.

भोज—आवड.

भोत—सर्वांगाचें कातडें काढल्यावर राहते ती आकृति. २ वाईट भाग.

भोरडी—एक पक्षी, क्रौंचपक्षी, करकोचा.

भोवरी—बुगडी.

म

मठारे—ढोंगी साधु.

मंडण—भूषण.

मतोळा—हीण, घोटाळा; घाला.

मंदला—स्वस्त झाला, भाव उतरला.

मदार—मुसलमानाचें थडगें.

मनणें—मानणें.

विषयानुक्रम

मनेरा (अ. मनेरी)—‘ह्मनेरा’ पहा.

मरो—मरण.

मवणें—मोजण.

मविता—मोजणारा.

मवेश—मायेश.

महजर—हुकूम, सनद.

माखणें—(३२९९-ध्रु.)

माजिरा—माजोरी, उन्मत्त.

माजिरें—माज, धंदी.

माठ—मंद.

माती—देह (आलंकारिक).

मात्रा—वासनांचे विषय.

माथुलिया—मडकी.

मादळा—मृदुंग.

मांदें—समुदाय, मेळा.

मापणें—मोजणें, गणणें.

मारगेली—‘मार’ (वांयां) गेली.

माव—माया.

माविकणें—मोल पावणें.

मिनणें—मिळणें, एकत्व पावणें.

मीनती—वियोग.

मुडतर—दैन्य, दुःख, दास्य.

मुडताळणें—वळणें, लवलवणें.

मुडा—पंगु, कुब्ज.

मुऱ्हाळी (अ. मुळहारी)—बोलावणें, बोलावणारा.

मुसाफा—मुसलमानांचे धर्मग्रंथ.

मुसावणें—ओतप्रोत-पूर्णपणें भरणें.

मुळहारी—‘मुऱ्हाळी’ पहा.

मूळ—बोलावणें, आमंत्रण.

मूळडाळ—मूळपाळ. (?).=मूळ + डाळ (डाहळी).

मूळबंद—आरंभींचा बंद, पहिला बंद.

मोकट (अ. मोकटा) — मोकळा, अनर्गळ.

विषयानुक्रम

मोकळ—रिकामा, निरुद्योगी.
मोटचौफळ—(३७३८-२).
मोड (अ. मोडी) —आकार, पद्धत. २ गुंता,गोंधळ, घोटाळा.
मोहरी—वाद्य.
मोहोरणें—प्राप्त होणें, शिरणें.
मोळा—ओझें. २ रीत, रिवाज, चाल.

य

यांति—जाति, ज्ञात.
यारी—निकट मित्रता.
यावा—उदय, प्राप्ति.
येसणार—अगत्य.
येह—इह, ह्या.

र

रंग—वर्ण.
रजा—कामवासना. २ रजोगुणाची प्रेरणा.
रडारोवी—रडारड, आक्रोश.
रबडवणें—भरणें, बरबटणें. २ गुंतवून-जखडून घेणें (कामांत).
रया—किंमत योग्यता, पाड.
रस—भक्तिरस. इ.
रहणी— रीत, चाल. २ ठिकाण.
रळपळ (अ. रळफळ)—घोटाळा, अव्यवस्था.
रळी—विनोद, थट्टा.
राऊळ—देऊळ.
रांडवडा—शिव्यागाळी.
रातणें— रमणें, रिझणें.
राहडी—राड, चिखलाची थिरबिटी.
रींद—(३६६४-२). ठक, लबाड.
रीस—रोष, क्रोध.
रूपडें—सुंदर रूप, साजिरें तोंड.
रेमट—लांबट गोष्ट.

विषयानुक्रम

रोटा—(३७०२-२). रांडारोटा=विधवा जें दळणकांडण इ. काम करत्ये तें. (?)

ल

लचाळ—गचाळ, हेंदरा.

लवलाहो—त्वरा.

लवी—लवन.

लहणें—रोकड. २ प्रीति, प्रेम.

लाइ (अ. लै) बहुत, पुष्कळ.

लाखणीक—लाक्षणिक. २ दर्शनी.

लागपाठ—पाठलाग, त्वरा.

लागभाग—लागाबांधा.

लागवरी (? लागवडी)—गर्भधारणस्थिति.

लागवेग—अतित्वरा.

लागें—लागलेंच.

लाटें—मोठें.

लाडणें—लाडावणें.

लाणी—लावणी. २ मालमत्ता.

लादी—घडीव चीप.

लांस—डाग.

लासा—(३७७४-ध्रु.)

लासें—डागानें, चिन्हानें.

लाहणें—पावणें, ०स होणें. उ० तो दंड लाहे=तो दंड पावतो किंवा त्यास दंड होतो.

लाहा—मोठा, लठ्ठ.

लाहाणें (अ. ल्हाणें)—पावणें.

लाहातें—चिरकाळचा लाभ.

लाहेंरास—(२९८९-ध्रु.)

लाहो—छंद, धोस्रा.

लुगडें—वस्त्र (सामान्यतः).

लुडा—लुळा.

लै—‘लाइ’ पहा.

लोकभांड—लोकांत पुष्कळ बोलून भिकेवर पोट भरणारा.

लोलिंगत—आसक्त लंपट.

विषयानुक्रम

लोवाळ—पुष्कळ लोंकरीचा.

ल्हाणें—‘लाहाणें’ पहा.

व

वंचणें—वगळणें.

वजणें—जाणें.

वर—वार (प्रसवानंतर पडते ती)

वरदळ—बाह्यरंग, दाखवण्याचा डौल, आच्छादन. २ हिणकट.

वरदळा—बाह्यात्कारें.

वरपडला—स्वाधीन झालेला.

वरपडा—गुंतलेला, कूळ, स्वाधीन झालेला.

वरळा (अ. वरळें)—फोल व धान्य यांचे मिश्रण. २ फोल. ३ दाणा.

वरावरी—वारावारी.

वरो—वरव, पुष्कळ. २ वरी.

वहिली—चांगली.

वहिलें—लवकर.

वा—उवा. २ वाजविणें.

वाइला—वाजविला.

वाइलें—वाहिलें.

वाखणें—वांकणें, भित्रेपणानें स्वाधीन होणें.

वाखती—खोळ (घोंगडी वगैरेची). २ ओटी. ३ पोटाची बखळ.

वाखर—एक प्रकारचा लोखंडाचा पदार्थ.

वाखा—वार्ता. २ दुःखें.

वांगवरणें—वाणीनें बोलणें.

वाघुरा—वनांतले पशु धरण्याचा सांपळा.

वाज—वृथा, व्यर्थ.

वाजीगेरी—‘बाजागिरी’ पहा.

वाटुली—वाट.

वाड—वाट. २ थोर, मोठें.

वाडा—गुरांचा वाडा.

वाडेंकोडें—अत्यंत कौतुकानें.

वाण—वर्ण. २ माल, जिनसा. ‘वान’ पहा.

वाणी—तोटा, वाण.

वाथ्या—‘वाधा’ पहा.

वादिलागें—(१४३४-४).

वाधा (अ. वाथ्या)—गर्भाशय, पोट.

वान (अ. वाण)—जिन्नस, वस्तु.

वाय—वांयां, व्यर्थ.

वार—आवर.

वारणें—संपणें, आटोपणें.

वारिकें—वर बसणारें, स्वार.

वार्ता—खबर, ऐकीव वर्त्तमान.

वाला (अ. वाल्हा)—प्रिय, आवडता.

वाव—व्यर्थ, वांयां. २ थारा, आश्रय, रीग, मार्ग.

वावडणें—फडंकणें, फडफडणें.

वावरणें—फिरणें, भटकणें.

वावसें—व्यर्थसें.

वास—वाट, मार्गप्रतीक्षा.

वासपणें—बरळणें, बडबडणें.

वासलाती—निकाल, फडशा.

वाह (अ. वाहो)—प्रवाह, प्रचार.

वाहाळ—ओढा.

वाही—मार्ग, कृति. २ भरीस.

वाहो—‘वाह’ पहा.

वाळणें—वाळीत टाकणें.

विकरणें—‘चिकरणे’ पहा.

विखळ—दुष्ट, वावगा.

विटवणें—कंटाळवणें.

विताळ—बेताळ.

विंदान—कौशल्य, शिताफी.

विध—विद्ध, फोडलेलें. २ विधि.

विनटणें—रंगून जाणें, मग्न होणें.

विऱ्हडणें—विवळणें, विव्हल होणें.

विल्हाळ—दुःखाच्या गोष्टी सांगणारा.

विषयानुक्रम

विल्हाळक—व्यर्थ, निष्कारण.

विवसी—काळजी, चेटकी-विघ्न करणारी देवता.

विश्वामित्री—ह्मैस.

विषम—विरुद्ध, विलक्षण संकट.

विसंभणें—टाकून जाणें, सोडणें.

विळवणें—विवळणें.

वेटणें (अ. वेठणें)—वेढणें, वेष्टणें.

वेठी—(१३२३-१).

वेथा—व्यथा, दुःख.

वेरसा—(४०४५-२).

वेवसाय (अ. वेवसाव)—व्यवसाय, व्यापार, धंदा, उदीम.

वेशी—मार्ग, आस्त्रा.

वेसन—व्यसन, नाद.

वेळाईत—कैवारी, साह्यकर्ता.

वेखरी—वाणी, स्पष्ट वाणी. चार प्रकारच्या वाणी (परा, पश्यंती, मध्यमा व वैखरी अशा) आहेत त्यांतील शेवटची

वैरागर—रत्नाकर, रत्नांची खाण.

वोगर—वाढपी.

वोगरणें—अन्न वाढणें, भोजन वाढणें.

वोज—स्वच्छता, चांगुलपण.

वोडवणें—प्राप्त होणें. २ प्राप्त करून घेणें.

वोढणें—नेसणें, पांघरणें.

वारेस—स्नेहभरित पान्हा. २ तसा पान्हा येणें.

वोल्हावणें—भिजणें. २ भारावणें.

वोसंग—मांडी.

वोसणणें—बरळणें, बडबडणें, स्वप्नांत बोलणें.

वोसपणें—कंटाळणें, त्रासणें, उबगणें.

वोळ—वळणें.

वोळगणा—सेवाधार.

वोळणें—वळणें.

वोळंब—खोटें, ढोंग. २ कौतुक.

वोळसा—नाद, चटक, व्यसन.

विषयानुक्रम

व्यंकट—वांकड्या (भ्रुकुटी).
व्याली—आई. (वीते ती).
व्यासी—व्यासकृति.

श

शर्त—पाणी, पराक्रम, इभरत.
शादी—शाहीर, बहुरूपी.
शास्त—शासन.
शिराणी—उपभोग. 'सुराणी' पहा. २ अपूर्व नवल.
शीक—शिक्षा.
श्वपच—अंत्यज, चांडाळ.

स

संगणें—सांगणें.
सगर—अरुंद वाट.
संगीत—यथास्थित.
संडवणें—सोडवणें, सांडवणें.
सतंत—स्वतंत्र.
सती—संतसंबंधी.
संती—संतसंबंधी.
सत्रावी—ज्ञानशक्ति, अमृतवाहिनी, अमृतकळा, सुषुम्ना. (१६ चंद्राच्या कळा व १७ वी ज्ञानशक्ति.)
संदी—सांद, अडचण, कचाटी.
सपुरता—पूर्ण, समर्थ, पाहिजे तसा.
संबोखणें—'संमोखणें' पहा.
संभ्रम—व्यर्थ भ्रांति, डौल.
समश्रुळीत—सुंदर, चांगला.
संमोखणें (अ. संबोखणें) —समजावणें, सांत्वन करणें.
सर (अ. सरी)—बरोबरी.
सरण—चिता.
सरणें—चालणें, लागणें, लागू पडणें.
सरता—अखेरचा, शेवटचा, पूर्ण.
सरवदा—डाकोचा.

विषयानुक्रम

सरा—मद्य, दारू, सुरा.

सरी—'सर' पहा.

सरोवरी—आदर.

संवदड—'सौंदड' पहा.

संवरित—वेष्टित, आच्छादित.

संवसाटी—बरोबरी.

सवा—कडे, कडून, पक्षीं.

सवाद—स्वाद.

सळ—अभिमान, आग्रह. २ छळ.

सहा—'सा' पहा.

सा (अ. सहा, साही)—सहा शास्त्रें.

साईक—सरकती, वांटेली.

साउलें (अ. सावलें)—वस्त्र, लुगडें.

सांकडें—संकट.

सागळा—झारी धरणारा. २ झारी.

साच (अ. साचार)—खरें, शाश्वत.

साट—(९६७-१).

साटी—बदला; संगत, सोबत.

साटोवाटी—भरती, भर, भराभर.

सांडवर—(२३-२).=सांड+वर—जिनें नवरा सोडला आहे.

साडव्या—भुयाराचा रस्ता (पाणी वगैरेकरितां).

सांडीमांडी—खटपटी, उठाठेवी.

सांडोवा—कुरवंडी, त्याग.

सांत— सातत्य. एकामागून एक होण्याची स्थिति.

सादवणें (अ. सादावणें)—शब्द-नाद करणें.

सान—लहान.

साबडा—भोळा.

सामरस्य—समरसत्व, ब्रह्म.

सामा—सामान, माल.

सार—बल.

सारणें—करणें, आटोपणें, सिद्ध करणें.

सारसे—सरशी, बरोबरी.

विषयानुक्रम

सालझाड्या—सालअखेरचा झाडा—हिशेब. २ तो घेणारा अंमलदार.

सावचित्त—सावधचित्त.

सावया—धन्या अथवा साह्य करणारा.

सावल (अ. सावलें)—लुगडें. 'साउलें' पहा.

सावाधांवा—साह्य.

सावें—असावें.

साही—'सा' पहा.

साहे—साह्य.

सिक—शिक्षा.

सिंचणें—शिंपडणें.

सिंचवणी—शिंपडायाचा पदार्थ.

सिंतरणें—'सींतरणें' पहा.

सिलें—हत्यारें.

सींतरणें (अ. सिंतारणें)—झकविणें, फसविणें.

सीस—शीर, डोकें.

सुचा—(३५६६-३).

सुडका—चिंधी.

सुतकाचें—(१००३-३).

सुतणें—निजणें.

सुताळी—शोध, सुगावा.

सुती—विसार, प्रवेश.

सुतुतू—एक प्रकारचा खेळ.

सुदा—सरळ, सद्‌गुणी.

सुदें—चांगलें, बरें.

सुनाट—शून्य.

सुनें—कुत्रें.

सुपती—झोंप. २ गादी.

सुभट—सुरेख, चांगलें, विस्तीर्ण.

सुरकवडी—सुरकुंडीचा खेळ.

सुरंग—उत्तम रंग.

सुरवाडिकपणें—सुखदायकपणानें.

सुराणी (अ. शिराणी)—उपभोग, आवडी.

विषयानुक्रम

सेकीं (अ. सेखीं)—शेवटीं.

सेंद—एक कडू फळ. (याच्या काचऱ्या करून तळून खातात.)

सेल—खेळांतील एक पदार्थ.

सैर—स्वच्छंद, यथेष्टं.

सोइसवा (अ. दोहींसवा)—सोईकडे. २ दोहींकडे.

सोई—सोय, मार्ग.

सोकरणें—राखणें.

सोगया—सोग्यास.

सोपान—सोपें.

सोम—सौम्य.

सोमवल—सोमल.

सोर—सोयरा, जार.

सोवा—मनांतल्या गोष्टी.

सोस—अति उत्कंठा, हांवरेपणा.

सौंदड (अ. संवदड)—एक झाड.

सौंदणी—कुंडी, डोण (परीट, ढोर इत्यादिकांची).

सौरस—आसक्ति.

सौरी—चौचाल, निर्लज्ज अशी स्त्री, मुरळ्या, भावणी.

ह

हक—हक्क.

हत्यारा—हत्या करणारा.

हलरू—गीत, गाणें.

हरी (अ. हारी)—ओळ, रांग, हार.

हाऊ—बाऊ.

हाक—हक्क.

हाकलणें—हाकून देणें. २ ओरडणें, हाका मारणें.

हाट—बाजार.

हाडतिये—(३८८-३); (४५४२-३).

हांडोरिया—अज्ञान, अडाणी.

हाततुका—आटकळीचा.

हातसर—गजरा.

विषयानुक्रम

हातसोका—हातसंवईचा.

हातोफळी—हातोहातीं. तेव्हांच, झटकन.

हाबाहाबा—हायहाय.

हाय—अपेक्षा, हांव.

हारंबळणें—हरपणें, विसरणें, सांडणें.

हारास—ऱ्हास, हानि.

हारिख—हर्ष.

हारी—‘हरी’ पहा.

हार्णाळा— (३०३६-१).

हालमाकलमें—एकमेकांचीं, परस्परांचीं. २ मागचींपुढचीं.

हालें—हांटलें, मारलें.

हालो—ध्यास, लाहो.

हिका—हेका, हट्ट.

हिंपुटी—कष्टी, दुःखी.

हिंपुष्टी—कष्टी, दुःखी.

हीर भाजणें—बीं न रुजे अशा रीतीनें नासणें.

हुंदकणें—झाडणें, हिसका देणें.

हेंकाड—एककल्ली, हट्टी, दुरग्रही.

हेंगे—हिकडे.

हेंड—पशूंचा समूह. २ पशु.

हेंडगा—चिपाडांचा-काडाचा-पेंढ्याचा इ० भारा.

हेंडि—(३५५३-१).

हेंदोवणें—हेलकावणें.

हेर—क्षुल्लक, अप्रयोजक, रिकामा.

हेवा—अतिशयित इच्छा. २ दुसऱ्याचें बरें न साहणें.

हेळा—लीला. २. क्षण. ३ सत्वर.

होड—पैज.

ह्मणियारा—सेवक, दूत.

ह्मणियें—काम, कार्य.

ह्मणीयें—काम, कार्य.

ह्मनेरा (अ. मनेरा, मनेरी)—मन (आलंकारिक). २ तगादा.

ह्मैसवेल—सुरकाडी—सुरकांडी.

विषयानुक्रम

ह्मैसा–रेडा.

क्ष

क्षणी–सुत्रे, नेम मारणारे.

क्षर–नाशवंत.

क्षरणें–पाझरणें, वाहणें.

क्षीदक्षीण–हाल, विपत्ति. २ खिन्न.

क्षेदक्षीण–खिन्न. २ दुःख.

क्षेम–आलिंगन.

––––––

विषयानुक्रम

अभंगांची अनुक्रमणिका.

अ	अभंगाचा अंक
अइकाल परी ऐसें नव्हे बाई	२६
अखंडकर्मा कर्मप्रकाशका	६७४
अखंड तुझी जया प्रीति	१०७६
अखंड मुडतर	३१६८
अखंड संत निंदी	३९६०
अखंडक्षीराब्धी भरितें आलें	६७२
अगत्य ज्या नरका जाणें	३९८५
अगा ए सावळ्या सगुणा	६१६
अगा करुणाकरा करितसें	२८२५
अगा पंढरीच्या राया	४४४७
अंगा भरला ताठा	३६११
अगा ये उदारा अगा विश्वंभरा	२३१८
अगा ये मधुसूदना माधवा	४४२३
अगा ये वैकुंठनायक	६६५
अंगीकार ज्याचा केला नारायणें	२७९८
अंगीं घेऊनियां वारें	४२७६
अंगीं ज्वर तया नावडे साकर	३०५
अंगी देखोनियां सती	१८४७
अंगीं देवी खेळे	४२२
अंगीं ब्रह्मक्रिया खिस्तीचा	३९२२
अंगें अनुभव जाला मज	२०७६
अगोचरी बोलिलों आज्ञेविण	४९२
अग्न तापली या काया चि होमे	१२१०
अग्निकुंडामाजी घातला प्रल्हाद	३०९४
अग्निमाजी गेलें	२०५१
अग्नि हा पाचारी कोणासी	२९००
अग्नीमाजी पडे धातु	१४९२
अचळ न चळे ऐसें जालें	२५४९

विषयानुक्रम

अझुनि कां थीर पोरा न ह्मणसी	१४०
अडचणीचें दार	२०९५
अणुरणीयां थोकडा	९९३
अंतरली कुटी मेटी	२१९
अंतराय पडे गोविंदीं अंतर	१४५०
अंतरींचा भाव जाणोनियां गुज	११३१
अंतरींची घेतो गोडी	३५
अंतरींची ज्योती प्रकाशली	२८४७
अंतरींचें गोड	२८२८
अंतरींचें जाणां	१६४८
अंतरींचें ध्यान	१२९८
अति जालें उत्तम वेश्येचें लावण्य	१७१९
अतित्याई देतां जीव	४४६३
अतित्याई बुडे गंगे	२७०४
अतिवाद लावी	५५२
अतिवादी नव्हे शुद्धया बीजाचा	११८
अद्वय चि द्वय जालें चि कारण	३७४९
अद्वैतीं तों माझें नाहीं समाधान	३७५४
अधमाची यारी	२७६
अधमाचें चित्त अहंकारी मन	४२७९
अंधळें तें सांगे सांगितल्या खुणा	३८०५
अंधळ्याची काठी	२८५९
अधिक कोंडितां चरफडी	१८३७
अधिकाचा मज कंटाळा	२१४
अधिकार तैसा करूं उपदेश	३३१५
अधिकार तैसा दावियेले मार्ग	५३८
अधीरा माझ्या मना ऐकें	२३०९
अनंतजन्में जरी केल्या तपराशी	३३५१
अनंत जुगाचा देव्हारा	४६६
अनंत ब्रह्मांडें उदरीं	१७२
अनंत ब्रह्मांडें एके रोमीं	२४८२
अनंत लक्षणें वाणितां अपार	४१०८

अनंताचे मुखीं होसील गाइला	३४४७
अनंताच्या ऐकों कीर्ती	३५४८
अनंतां जिवांचीं तोडिलीं बंधनें	३६४४
अनन्यासी ठाव एक सर्वकाजें	२२३७
अनाथ परदेशी हीन दीन	३८९८
अनाथाचा नाथ पतितपावन	४३४७
अनाथाचा सखा ऐकिला	४४९४
अनाथांची तुह्मां दया	८७७
अनाथां जीवन	३२९२
अनुतापयुक्त गेलिया अभिमान	३४९३
अनुतापें दोष	७३०
अनुभव ऐसा	३७३७
अनुभव तो नाहीं अमुचिया दर्शनें.	३७२०
अनुभवा आलें	२१६४
अनुभवाचे रस देऊं आर्त्तभूतां	३२३५
अनुभवावांचून सोंग संपादणें	३३५८
अनुभवें अनुभव अवघा चि	१३२४
अनुभवें आलें अंगा	२८४५
अनुभवें कळों येतें पांडुरंगा	१८४४
अनुभवें वदे वाणी	२७९१
अनुसरे तो अमर जाला	३२८३
अनुसरे त्यासी फिरों नेदी	४००८
अनुहात ध्वनि वाहे	१७८९
अनुहातीं गुंतली नेणे	१६३७
अनेक दोषांचे काट	३५५२
अन्नाच्या परिमळें जरि जाय भूक.	३४२
अन्यायासी राजा जरि न करी	३८१४
अपराध जाले जरी असंख्यात	४४१६
अपराधी ह्मणोनि येतों काकुलती	३६८५
अभक्त ब्राह्मण जळो त्याचें तोंड	१३१९
अभक्ताचे गांवीं साधु ह्मणजे काय.	३५८५
अभय उत्तर संतीं केलें दान	४८१

विषयानुक्रम

अभयदान मज देईं गा उदारा	३९००
अभयाचें स्थळ	९६४
अभिनव सुख तरि या	१३७३
अभिमानाची स्वामिनी शांति	१३५२
अभिमानाचें तोंड काळें	२७१०
अभिमानी पांडुरंग	२९६१
अमंगळ वाणी	३४९
अमच्या कपाळें तुज ऐसी बुद्धि	३३४१
अमर आहां अमर आहां	१४०१
अमर तूं खरा	२३०३
अमृत अव्हेरें उचळलें जातां	३२३४
अमृताचीं फळें अमृताची	३०४५
अरे कृष्णा आह्मी तुझे निज गडी.	४२३३
अरे कृष्णा तुवां काळया नाथिला.	४२३४
अरे गिळिलें हो संसारें	१२०९
अरे हें देह व्यर्थ जावें	३०७
अर्थेविण पाठांतर कासया	४२१२
अर्भकाचे साटीं	४०८२
अल्प भाव अल्प मती	६३४
अल्प माझी मती	८०६, १६३३
अल्प विद्या परी (पहा ४२१०)	४४९०
अल्ला करे सो होय बाबा	४४३
अल्ला देवे अल्ला दिलावे	४४४
अवगुण तों कोणीं नाहीं	८३२
अवगुणांचे हातीं	४१
अवघा च अन्यायी	३२६९
अवघा चि आकार ग्रासियेला	१४२१
अवघा तो शकुन	१५१७
अवघा भार वाटे देवा	३१६९
अवघा वेंचलों इंद्रियांचे ओढी	८२७
अ वघिया चाडा कुंटित करूनि	१७५७
अवघियांच्या आलों मुळें	१६०२

अवधिया दिला गोर	२२६
अवघीं च तीर्थें घडलीं	२७८८
अवघीं तुज बाळें सारिखीं	३००१
अवघीं भूतें साम्या आलीं	१५०८
अवघी मिथ्या आटी	१३६९
अवघीं मिळोनि कोल्हाळ केला	२३७
अवघें अवघीकडे	२२४
अवघे गोपाळ ह्मणती या रे	१४४
अवघें चि गोड जालें	२३१
अवघे चि निजों नका	१८४१
अवघे चुकविले सायास	२१०१
अवघें जेणें पाप नासे	२९६४
अवघे देव साध	५७९
अवघें ब्रह्मरूप रिता नाहीं ठाव	३०८
अवघ्या उपचारा	१२९१
अवघ्या कोल्ह्यांचें वर्म अंडीं	४४५५
अवघ्या जेष्ठादेवी कोण	४१८
अवघ्या दशा येणें साधती	६४५
अवघ्या पातकांची मी एक रासी	४००५
अवघ्या पापें घडला एक	७९४
अवघ्या भूतांचें केलें संतर्पण	१२८९
अवघ्या वाटा जाल्या क्षीण	२२९९
अवचित त्यांणीं देखिला	४५५२
अवचित या तुमच्या पायां	३७७९
अवचिता चि हातीं ठेवा	२५४६
अवतार केला संहारावे	४५८४
अवतार गोकुळीं हो जन	१५७६
अवतारनामभेद गणा	१५८०
अविट हें क्षीर हरिकथा माउली	१०३६
अविश्वासीयाचें शरीर सुतकी	२३३६
अवो कृपावंता	३२७३
अशक्य तों तुह्मां नाहीं नारायणा	२३१५

विषयानुक्रम

अशोकाच्या बनीं सीता शोक करी.	३३९
असंत लक्षण भूतांचा मत्सर	३८८०
असतीं कांटाळा हा नव्हे मत्सर	२७३५
असत्य वचन होतां सर्व	१६१८
असा जी सोंवळे	३१९२
असाल ते तुह्मी असा	३७९६
असे नांदतु हा हरी सर्वजीवीं	१११३
असें येथींचिया दीनें	१५१३
असो आतां ऐसा धंदा	८०१
असो आतां कांहीं करोनियां	२९९०
असो आतां किती	७७१
असो खटपट	३३२०
असो खळ ऐसे फार	१७२३
असोत लोकांचे बोल	२४८९
असोत हे तुझे प्रकार	२४३७
असोत हे बोल	२१६१
असो तुझें तुजपाशीं	२२३४
असोनि न कीजे अलिप्त	२७३७
असो मंत्रहीन क्रिया	४८२
असो मागें जालें	१८१९
अस्त नाहीं आतां एक चि मोहोरा.	१३९१
अहंकार तो नासा भेद	३१९३
अहल्या जेणें तारिली रामें	११०७
अहो कृपावंता	४२०८
अहो पुरुषोत्तमा	३७२२
अक्षई तें झालें	७३९
अक्षरांचा श्रम केला	९०५
अज्ञान हा देह स्वरूपीं	४३५५
अज्ञानाची भक्ति इच्छिती	४१०५

आ

आइक नारायणा वचन माझें खरें.	३८९७

आइका माझीं कवतुकउत्तरें ३७६२
आइकिली कीर्ति संतांच्या वदनीं २७२४
आइकिली मात २७४५
आइत्याची राशी १३४९
आइत्या भाग्या धणी व्हावें ४०६६
आकारवंत मूर्ति ३३८८
आगी लागो तया सुखा २२९६
आग्रहा नांवें पाप ३४११
आचरणा ठाव ३५१
आचरिती कर्मे १४५४
आचरे दोष न धरी धाक ४२५९
आजामीळ अंत मरणासी आला ३८९४
आजिं आनंदु रे एकी परमानंदु रे. २५०३
आजि ओस अमरावती २१०
आजि का वो तूं दिससी दुश्चिती ३७८
आजिचिया लाभें ब्रह्मांड ठेंगणें १९६९
आजिचें हें मज तुह्मीं कृपादान ३१५०
आजि दिवस जाला ४६७
आजि दिवस धन्य १९६६
आजि नवल मी आलें येणें राणें ३८०
आजि बरवें जालें १९७०
आजिवरी तुह्मां आह्मां नेणपण २२
आजिवरी होतों तुझे सत्ते खालीं ३४६७
आजिवरी होतों संसाराचे हातीं ३८७८
आजि शिवला मांग ४२४९
आठवे देव तो करावा उपाव ९४९
आठवों नेंदी आवडी आणीक १७०३
आडकलें देवद्वार ५१५
आड पडे काडी ४०५०
आडलिया जना होसी सहाकारी २७९५
आडवा तो उभा २४४७
आण काय सादर १८००

आणिक मात माझ्या नावडे	२११९
आणिकां उपदेशूं नेणें नाचों	४५६
आणिकांची सेवा करावी शरीरें	२६७८
आणिकांची स्तुति आह्मां ब्रह्महत्या.	२७७
आणिकांच्या कापिती माना	२५६
आणिकांच्या घातें । ज्यांचीं	२८२
आणिकांच्या घातें मानितां संतोष.	४१०४
आणिकां छळावया जालासी	१७५८
आणिकांसी तारी ऐसा नाहीं कोणी.	१४९५
आणितां त्या गती	२४५१
आणिलें सेवटा	२९१३
आणीक ऐसें कोठें सांगा	१३८५
आणीक काय थोडीं	४१०
आणीक कांहीं नेणें	२१९१
आणीक कांहीं मज नावडे मात	१४५७
आणीक कांहीं या उत्तराचें काज	९१५
आणीक काळें न चले उपाय	५४२
आणीक कोणाचा न करीं मी संग.	१४३५
आणीक कोणापुढें वासूं मुख	४३३४
आणीक दुसरें मज नाहीं आतां	७०२
आणीक नका करूं चेष्टा	४०२०
आणीक पाखांडें असती उदंडें	३५०८
आणीक म्यां कोणा यावें काकुळती.	३२४४
आणूनियां मना	१३८०
आंत हरि बाहेर हरि	१२५०
आतां असों मना अभक्तांची कथा	८१७
आतां आवश्यक करणें	२६३२
आतां आशीर्वाद	१९४२
आतां आहे नाहीं	२६१०
आतां आह्मां भय नाहीं	४१५३
आतां आह्मां हें चि काम न विसंभावें.	१०४९
आतां आह्मां हें चि काम वाचे स्मरों	४१६८

आतां उघडीं डोळे	१११
आतां एक योग साधावा	१८८९
आतां ऐसें करूं	१६७
आतां करावा कां सोंस	१९६३
आतां कळों आले गुण	३००५
आतां काढाकाढी करीं बा	१७८०
आतां काय खावें (पहा ६७६)	३८८१
आतां काशासाटीं दुरी	३४८८
आतां कांहीं सोस न करीं	९३८
आतां केशीराजा हे चि	३२८४
आतां कोठें धांवे मन	३७४६
आतां गाऊं तुज ओविया	८६१
आतां गुण दोष काय विचारिसी	२१४९
आतां घेईं माझें	२१६०
आतां चक्रधरा	१८७५
आतां चुकलें देशावर	३०२३
आतां चुकलें बंधन गेलें	२६४८
आतां जावें पंढरीसी	४१६९
आतां तरी पुढें हा चि उपदेश	१०१
आतां तरी मज सांगा साच भावें	३८२५
आतां तरी माझी परिसा	४२८४
आतां तळमळ	३४५५
आतां तुज कळेल तें करीं	६२६
आतां तुज मज नाहीं	४०१८
आतां तुझा भाव कळों आला	१८५९
आतां तुझें नाम गात	३४३९
आतां तुह्मी कृपावंत	३१७०
आतां तूं तयास होईं वो	१९८४
आतां दुसरें नाहीं वनीं	२६२०
आतां देवा मोकळिलें	३७७०
आतां देह अवसान	२५७४
आतां दोघांमध्यें काय	३५३८

विषयानुक्रम

आतां द्यावें अभयदान	३४७८
आतां धरितों पदरीं	३८३२
आतां धर्माधर्मी कांहीं उचित	६३२
आतां न करीं सोस	१६६४
आतां नको चुकों आपुल्या	१८२५
आतां नये बोलों अव्हेराची	२४३०
आतां न यें मागें	४०६
आतां न राहे क्षण एक	३०१४
आतां नव्हे गोड कांहीं	३४८७
आतां न ह्मणे मी माझें	२२९७
आतां नेम जाला	२२२८
आतां पंढरीराया	१८१७
आतां पहाशील काय माझा अंत	३८५०
आतां पाविजेल घरा	३७८०
आतां पावेन सकळ सुखें	६१४
आतां पाहों पंथ माहेराची	१९१३
आतां पुढें धरीं	७४४
आतां पुढें मना	२९३७
आतां पोरा काय खासी	५६९
आतां बरें घरिच्याघरीं	३५४०
आतां बरें जालें । माझें मज	३३३०
आतां बरें जालें । माझे माथांचें	१९०३
आतां बरें जालें । सकळीं च	४१८४
आतां भय नाहीं ऐसें वाटे	२६७५
आतां मज तारीं	२२६४
आतां मज देवा	२२०८
आतां मज धरवावी शुद्धि	६१७
आतां मागतों तें ऐक	३०३१
आतां माझा नेणो परतों भाव	६४१
आतांमाझासर्वभावेंहानिर्धार	११३५
आतां माझे नका वाणूं गुण दोष	२८७९
आतां माझे सखे येती वारकरी	१९५८

विषयानुक्रम

आतां माझ्या दुःखा कोण	३९४६
आतां माझ्या भावा	२०८१
आतां माझ्या मना	२३४४
आतां माझ्या मायबापा	२८१३
आतां मी अनन्य (पहा ७०३)	३८६२
आतां मी देवा पांघरों काई	१०८८
आतां मी न पडें सायासीं	६२५
आतां मी पतित ऐसा	३५७३
आतां मी सर्वथा नव्हें गा	१६९२
आतां मोकलावें	४४१४
आतां येणें पडिपाडें	३७६५
आतां येणें बळें पंढरीनाथ	६४७
आतां येणेंविण नाहीं आह्मां	५३६
आतां येथें खरें	३६६०, ३९७२
आतां येथें जाली	३६४३
आतां येथें लाजे नाहीं	३४६६
आतां वांटों नेदीं आपुलें	४१६७
आतां सांडूं तरी हातीं ना	३६२६
आतां सोडवणें न या	३६७४
आतां हें उचित माझें जना हातीं.	३३४३
आतां हें चि जेऊं हें चि जेऊं	२३०
आतां हें चि सार	३२६०
आतां हें न सुटे न चुके	३०१७
आतां हे विनवणी प्रधानअष्टक	१८९०
आतां हें सेवटीं असो	३४०९
आतां हे सेवटीं। माझी	१९४३
आतां होईन धरणेकरी	२५३२
आतां होई माझे बुद्धीचा	२१४२
आत्मस्थिति मज नको हा विचार.	३५७७
आदि मध्य अंत दाखविला दीपें	८२९
आदि वर्तमान जाणसी भविष्य	१६८६
आंधळ्यापांगळ्यांचा एक	४२७

विषयानुक्रम

आंधळ्यासि जन अवघे चि आंधळे.	३०२
आधार तो व्हावा	९८२
आंधारावांचुनी	८७६
आधिल्या भ्रतारें काम नव्हे पुरा	८
आधीं कां मज लावियेली	४४१७
आधीं च आळशी	७८६
आधीं देह पाहता वाव	४०२८
आधी नाहीं कळों आला हा	३३२९
आधीं सोज्वळ करावा मारग	३५४१
आनंदले लोक नरनारी परिवार	११०५
आनंदाचा कंद गाइयेला गीतीं	४३३७
आनंदाचा थारा	३५०६
आनंदाचे डोहीं आनंदतरंग	३२५१
आनंदाच्या कोटी	१९७८
आनंदें एकांतीं प्रेमें वोसंडत	१७१६
आनंदें कीर्तन कथा करीं घोष	३८४६
आपटा संवडद रानचारा	४४६९
आपण चाळक बुद्धीच्या	३६५८
आपण चि व्हाल साहे	३७८८
आपण तों असा	३६०६
आपणा लागे काम वाण्याघरीं	३८६९
आपला तो एक देव करूनि	३१४९
आपलाल्या तुह्मी रूपासी समजा	९३०
आपलें तों कांहीं	७५१
आपल्या च स्फुंदें	२५१६
आपुला तो देह आह्मां	२२१२
आपुलाला लाहो करूं	८४८
आपुलाल्या परी करितील	४५४१
आपुलिया आंगें तोडी मायाजाळ	२४६२
आपुलिया ऐसें करी	४४५२
आपुलिया काजा	२९०५
आपुलिया बळें नाहीं मी	२९५०

आपुलिया लाजा	१५५४
आपुलिया हिता जो असे जागता.	३४
आपुलिये टाकीं	३५१७
आपुली कसोटी शुद्ध राखी	४१०३
आपुली बुटबुट घ्यावी	४१२२
आपुलें आपण जाणावें	२७३६
आपुले गांवींचें न देखेसें जालें	१२७९
आपुलें मरण पाहिलें	२६६९
आपुलें मागतां	७७०
आपुले वरदळ नेदा	४३९५
आपुलें वेचूनि खोडा घाली	३१८३
आपुलेंसें करुनी घ्यावें	४०५७
आपुल्या आपण उगवा	२५४०
आपुल्या आह्मी पुसिलें	२३६२
आपुल्यांचा करीन मोळा	२६४४
आपुल्याचा भोत चाटी	२७३८
आपुल्या पोटासाटीं	४११४, ४२९७
आपुल्या महिमानें	१४८१
आपुल्या माहेरा जाईन	१५९२
आपुल्या विचार करीन जीवाशीं	९१६
आपे तरे त्याकी कोण बराई	११६१
आमचा तूं ॠणी	२२६७
आमचा विनोद तें जगा मरण	५६२
आमचा स्वदेश	१७१४
आमची कां नये तुह्मांसी करुणा.	१८६१
आमची जोडी ते देवाचे चरण	२८०६
आमचे गोसावी अयाचितवृत्ती	२९९
आमच्या हें आलें भागा	८८९
आमिषाचे आसे	६८८,३९१२
आमुचिया भावें तुज देवपण	२९४६
आमुची कृपाळू तूं होसी माऊली.	९३६
आमुची मिरास पंढरी	४३७०

आमुची विश्रांति	३२१७
आमुचें उचित हे चि उपकार	३३७२
आमुचें जीवन हें कथाअमृत	२००७
आमुचे ठाउके तुह्मां गर्भवास	२५०९
आमुचें दंडवत पायांवरि डोई	४२७०
आमुप जोडल्या सुखाचिया रासी.	१९७३
आयुष्य गेलें वांयांविण	७६८
आयुष्य मोजावया बैसला मापारी.	२८९४
आयुष्य वेचून कुटुंब पोसिलें	४१०७
आरुष माझी वाणी बोबडीं उत्तरें.	२१९२
आरुष शब्द बोलों मनीं न धरावें	५१४
आरुषा वचनीं मातेची आवडी	३६९९
आरोनियां पाहे वाट	१५९४
आर्तभूतां द्यावें दान	३६५२
आर्तभूतांप्रति	१३५८
आर्त माझ्या बहु पोटीं	३२४६
आला त्यांचा भाव देवाचिया	४५४८
आला भागासी तो करीं वेवसाव	१४२५
आलिंगन कंठाकंठीं	२३६६
आलिंगनें घडे	५१
आलिया अतीता ह्मणतसां पुढारें	२४६३
आलिया भोगासी असावें सादर	२३९६
आलिया संसारा उठा वेग करा	३९४९
आलिया संसारीं देखिली पंढरी	४३०९
आलियें धांवति धांवति भेट होइल.	४०९
आली लळिताची वेळ	४८४
आली सलगी पायांपाशीं	१२९२
आली सिंहस्थ पर्वणी	२८७०
आलें तें आधीं खाईन भातुकें	१९७२
आलें देवाचिया मना	१६२८
आलें धरायेच पेंठे	२०१७
आलें फळ तेव्हां राहिलें पिकोन	१२२३

आलें भरा केणें १०४१
आले संत पाय ठेविती मस्तकीं २८२२
आले सुरवर नानापक्षी जाले ४३८७
आले हो संसारा तुह्मी एक करा ६२३
आलों उल्लंघुनि दुःखाचे पर्वत ३७७४
आवडी कां ठेवूं ३५३२
आवडीची न पुरे धणी ३७२५
आवडीची सलगी पूजा ३२१९
आवडीचें दान देतो नारायण २०९४
आवडीचे भेटी निवे ३३५४
आवडीच्या ऐसें जालें ३३३७
आवडीच्या मतें करिती भजन १२८५
आवडी धरूनि करूं गेलों ३७०४
आवडी धरोनी आलेती आकारा ३८६३
आवडी न पुरे मायबापापासीं ३७०८
आवडी न पुरे सेवितां न सरे १७००
आवडीनें धरिलीं नांवें ३०४१
आवडीभोजन प्रकार परवडी २६४२
आवडी येते कळों ३२७६
आवडीसारिखें संपादिलें सोंग १६९८
आवडे पंढरी भीमा पांडुरंग ४०९५
आवडेल तैसें तुज आळवीन ३९०३
आवडे सकळां मिष्टान्न ३९५९
आवडे हें रूप गोजिरें सगुण ४०४६
आवल नाम आल्ला बडा लेते ४४०
आशा तृष्णा माया अपमानाचें बीज. १४४६
आशा ते करविते बुद्धीचा लोप १४०७
आशाबद्ध आह्मी भाकितसों ३७७१
आशाबद्ध जन ६९
आशाबद्ध तो जगाचा दास १४९४
आशाबद्ध बहु असें निलाजिरें ३५६२
आशाबद्ध वक्ता धाक श्रोतयाच्या. ६७९

विषयानुक्रम

आशाबद्ध वक्ता भय	१४८२
आशा हे समूळ खाणोनी काढावी.	१४३६
आशीर्वाद तया जाती	४७९
आश्चर्य तें एक जालें	९६१
आश्चर्य या वाटे नसत्या छंदाचे	१३९०
आश्वासावे दास	३७९०
आषाढी निकट	३८१७
आसन शयन भोजन गोविंदें	३२०६
आस निरसली गोविंदाचें	४५५३
आसावलें मन (पहा ३३०१)	४४८७
आसुरी स्वभाव निर्दय अंतर	३३७
आहा आहा रे भाई	४५१
आहाकटा त्याचे करिती पितर	७५
आहाच तो मोड वाळलियामधीं	२५९२
आहांच वाहांच आंत वरी दोन्ही	२७
आहारनिद्रे नलगे आदर	३१२१
आहा रे भाई । गंगा नव्हे जळ	४५४
आहा रे भाई । तयावरी	४५३
आहा रे भाई । नमो उदासीन	४५२
आहा रे भाई । प्रथम नमूं	४५०
आहे ऐसा देव वदवावी वाणी	४२२६
आहे तरिं सत्ता	९८५
आहे तें चि आह्मी मागों तुजपाशीं.	१२७२
आहे तें चि पुढें पाहों	२२३५
आहे तें सकळ कृष्णा चि अर्पण	५४
आहेतें सकळ प्रारब्धा हातीं	३५२८
आहें तैसा आतां आहें ठायीं बरा.	३७९८
आहे सकळां वेगळा	२९३६
आहो उभा विटेवरी	३३१९
आह्मां अराणूक संवसारा हातीं	१९६०
आह्मां अवघें भांडवल	१४२६
आह्मां अळंकार मुद्रांचे	१७०५

आह्मां आपुलें नावडे संचित	८५०
आह्मां आवडे नाम घेतां	२६३०
आह्मां आह्मी आतां वडील धाकुटीं.	१५
आह्मां एकविधा पुण्य	२६६३
आह्मां कथा आवश्यक	३५४३
आह्मां कांहीं आह्मां कांहीं	३२९४
आह्मां केलें गुणवंत	३९८४
आह्मां गांजी जन	१७४२
आह्मां घरीं एक गाय दुभता हे	१५६
आह्मां घरीं धन शब्दाचीं च रत्नें	३३९६
आह्मां देणें धरा सांगतों तें कानीं	३८६१
आह्मां निकट वासें	१४६
आह्मांपाशीं याचें बळ	१२७४
आह्मांपाशीं सरे एक शुद्ध	३३५२
आह्मां बोल लावा	३५३४
आह्मां भय धाक कोणाचा	४१००
आह्मां भाविकांची जाती	३२६४
आह्मां विष्णुदासां हें चि भांडवल	२८८७
आह्मां वैष्णवांचा कुळधर्म	४०४२
आह्मां वैष्णवांचा । नेम	२०६४
आह्मां शरणागतां	२६१५
आह्मां सर्वभावें हें चि काम	१८०५
आह्मासाठीं अवतार	५७६
आह्मांसी तों नाहीं आणीक प्रमाण.	१४४३
आह्मांसी सकळ	३२४५
आह्मांसी सांगाती	३५०५
आह्मां सुकाळ सुखाचा	२७५६
आह्मां सोईरे हरिजन	३१३४
आह्मां हरिच्या दासां कांहीं	१६४०
आह्मां हें कौतुक जगा द्यावी नीत.	८३४
आह्मां हें चि काम	३९६७
आह्मां हें चि भांडवल	२०८०

विषयानुक्रम

आह्मां हें सकळ	४०९७
आह्मी असों निश्चिंतीनें	२७९०
आह्मी आइते जेवणार	४०३८
आह्मी आर्तभूत जिवीं	२४२६
आह्मी आळीकरें	१३४८
आह्मी उतराई	११९९
आह्मीं गावें तुह्मीं कोणीं कांहीं	१००८
आह्मीं गोवळीं रानटें	२२५
आह्मीं घ्यावें तुझें नाम	२०६१
आह्मीं जाणावें तें काई	२४८०
आह्मीं जाणों तुझा भाव । कैंचा	१९९३
आह्मीं जाणों तुझा भाव । दृढ	१२२७
आह्मीं जातों आपुल्या गांवा	४४७१
आह्मी जातों तुह्मी कृपा असो	१६०६
आह्मीं जालों एकविध	२४२५
आह्मी जालों गांवगुंड	४३५
आह्मीं जालों बळिवंत	३४२९
आह्मी ज्याचे दास	३३८१
आह्मी तरी आस	४७
आह्मी तुझ्या दासीं	३११९
आह्मीं तेणें सुखी	१८९७
आह्मी देतों हाका	२७५९
आह्मी देव तुह्मी देव	२५८९
आह्मी न देखों अवगुणां	१६८८
आह्मी नरका जातां	४१७०
आह्मीं नाचों तेणें सुखें	२१०५
आह्मीं नामाचे धारक	२३००
आह्मी पतित ह्मणोनि तुज	१८०२
आह्मीं पतितांनीं घालावें सांकडें	१०७४
आह्मी पापी तूं पावन	३१९९
आह्मी पाहा कैसीं एकतत्व जालों	३६०५
आह्मी बळकट जालों फिराउनि	९६८

आह्मी बोलों तें तुज कळें	२०२१
आह्मी भाग्याचे भाग्याचे	२९५५
आह्मी भांडों तुजसवें	२२४९
आह्मी भाव जाणों देवा	२०७०
आह्मी भाविकें हे काय जाणों	३६१५
आह्मी मागों ऐसें नाहीं तुजपाशीं	५३१
आह्मी मेलों तेव्हां देह दिला	२९४७
आह्मी याची केली सांडी	१२७३
आह्मी रामाचे राऊत	४२९८
आह्मी विठ्ठलाचे दास जालों	३८११
आह्मी वीर जुंझार	१४९३
आह्मी वैकुंठवासी	५२०
आह्मी शक्तिहीनें	९७२
आह्मी सदैव सुडके	६०
आह्मी सर्वकाळ	२७१८
आह्मी हरिचे सवंगडे	२३०१
आह्मी हरिचे हरिचे	३९८६
आह्मी ह्मणों कोणी नाहीं तुज	३५२७
आह्मी क्षेत्रींचे संन्यासी	१४८५
आळणीं ऐसें कळों आलें	३१८५
आळवितां कंठ शोकला	१८८३
आळवितां बाळें	१४८९
आळवीन स्वरें	१५५०
आळस आला अंगा	४०२५
आळस पाडी विषयकामीं	२९३८
आळिकरा कोठें साहातें	३७८४
आळी करावी ते कळतें बाळका	२५९४
आज्ञा पाळूनियां असें एकसरें	२१९९

इ

इच्छा चाड नाहीं	१८८०
इच्छावें तें जवळी आलें	५७४

इच्छिती तयांसी व्हावें जी अरूप	३२६३
इच्छिलें तें शकुनवंती	३१९४
इच्छेचें पाहिलें	१७२५
इच्छेपाशीं आलों	३६०२
इतुलें करीं देवा ऐकें हें वचन	१०१९
इतुलें करीं भलत्या परी	६६१
इंद्रियांचीं दिनें	२४९५
इंद्रियाचें पुरे कोड	३७६९
इंद्रियांसी नेम नाहीं	४१५५
इनामाची भरली पेठ	३१४
इहलोकीं आह्मां भूषण	२९५४
इहलोकीं आह्मां वस्तीचें पेणें	२४०८
इहलोकींचा हा देहे	२५४

उ

उकरडा आधीं अंगीं नरकाडी	२७३०
उखतें आयुष्य जायांचें कलिवर	२५९८
उगविल्या गुंती	१५४३
उगें चि हें मन राहातें निश्चळ	९६७
उंच निंच कांहीं नेणें हा भगवंत	२८२०
उंच निंच कैसी पाइकाची ओळी	१०६९
उचित जाणावें मुख्य धर्म आधीं	९०६
उचित तें काय जाणावें दुर्बळें	५३०
उचित न कळे इंद्रियाचे ओढी	८९३
उचिताचा काळ	३६८०
उचिताचा दाता	२१५८
उचिताचा भाग होतों राखोनियां	२७८६
उच्चारूं यासाठीं	३५६९
उजळलें भाग्य आतां	८४९
उजळावया आलों वाटा	३१८
उजळितां उजळे दीपकाची वाती.	४२४६
उठाउठीं अभिमान	१६३१

विषयानुक्रम

उठा भागलेती उजगरा	५०२
उठा सकळ जन उठिले नारायण.	४९४
उठोनियां तुका गेला निजस्छळा.	५०५
उतरलों पार	७६३
उत्तम घालावें आमुचिये मुखीं	१७०४
उत्तम त्या याती	२८९०
उदकीं कालवीं शेण मलमूत्र	२६९१
उदंड शाहाणे होत तर्कवंत	८७५
उदार कृपाळ अनाथांचा नाथ	११३२
उदार कृपाळ पतितपावना	४४०२
उदार कृपाळ सांगसी जना	३३६२
उदार चक्रवर्ती	३७५०
उदार तूं हरी ऐसी कीर्ति	२६४६
उदारा कृपाळा अगा देवांच्या	२५०१
उदारा कृपाळु पतितपावना	२३११
उदासीनाचा देह ब्रह्मरूप	२६५३
उदासीना पावल्यावेगीं	२३६४
उद्धत त्या जाती	३५४२
उद्धवअक्रूरासी	१७६५
उद्धाराचा संदेह नाहीं	८७०
उद्वेगाची धांव बैसली आसनीं	२५१७
उद्वेगासी बहु फाकती मारग	२६९९
उधानु काटीवरी चोपडुची आस	४३६२
उपकारासाटीं बोलों हे उपाय	९४८
उपकारी असे आरोणि उरला	१३७७
उपचारासी वाज जालों	२२०५
उपजला प्राणी न राहे संसारीं	४३५१
उपजलों मनीं	३९६२
उपजल्या काळें शुभ कां शकुन	३५९६
उपजोनियां पुढती येऊं	१६१
उपजोनियां मरे	३३३९
उपजों मरों हे तों आमुची मिरासी.	२५७९

उपदेश किती करावा खळासी	३८४४
उपदेश तो भलत्या हातीं	२४४
उपाधिवेगळे तुह्मी निर्विकार	२२९२
उपाधीचें बीज	२२०१
उपाधीच्या नांवें घेतला सिंतोडा	८०
उपास कराडी	२३४५
उपासा सेवटीं अन्नासवें भेटी	२६५६
उपेक्षिला येणें कोणी शरणागत	१६९७
उंबरांतील कीटका	२४७७
उभय भाग्यवंत तरी च समान	४४७४
उभा उभी फळ	२१३१
उभा ऐलथडी	३२२२
उभा देखिला भीमातीरीं	६६६
उभा भींवरेच्या तिरीं राहिलाहे	१११०
उभारिला हात	४७७
उभें चंद्रभागे तीरीं	२०७९
उभ्या बाजारांत कथा	२४८८
उमटती वाणी	२३५४
उमटे तें ठायीं	२०२२
उमा रमा एकी सरी	४२०५
उरलें तें भक्तिसुख	३६६९
उरा लावी उर आळंगितां कांता	३०६३
उलंघिली लाज	२०६५
उशीर कां केला	२८६८
उष्ट्या पत्रावळी करूनियां गोळा	१२८४
उसंतिल्या कर्मवाटा	३४८०

ऊ

ऊंस वाढवितां वाढली गोडी	२२६९

ऋ

ऋण वैर हत्या	१२२८
ऋणाच्या परिहारा	२५३८

ए

एक आतां तुह्मी करा ३५५९

एक एका साह्य करूं २७३२

एक करिती गुरु गुरु १२३६

एक तटस्थ मानसीं ३०९

एक ते गाढव मनुष्याचे वेष ४२२०

एक धरिला चित्तीं २७०८

एक नेणतां नाडलीं ३३३

एकपरि बहिर बरें ३६७८

एक पाहातसां एकांचीं दहनें १५६२

एक प्रेमगुज ऐकें जगजेठी ६७८

एक भाव चित्तीं ७५९

एक मन तुझ्या अवघ्या भांडवला. ८९४

एक मागणें हृषीकेशी ६६७

एकमेकीं घेती थडका ४३८८

एकली राणागोविंदा सवें ३७५

एकली वना चालली राना ४४००

एकल्या नव्हे खेळ चांग १७७२

एकविध आह्मी न धरूं पालट ३१४५

एकविध नारायण ३७३४

एकविध वृत्ति न राहे अंतरीं ३६७३

एकवेळ करीं या दुःखावेगळें ३२४३

एक वेळ प्रायश्चित्त ६०१

एक वेळे तरी जाईन माहेरा ४२०३

एक शेरा अन्ना चाड २०१६

एक ह्मणती कृष्णा वासिलें त्वां मुख. ४२४१

एक ह्मणती मुख वासीं नारायणा ४२४०

एका एक वर्मे लावूनियां अंगीं ३६५९

एकाएकीं आतां असावेंसें वाटे २१७१

एकाएकीं हातोफळी ९२७

एका ऐसें एक होतें कोणा काळें २५२१

एका गा ए भाई	४३७
एका गावें आह्मीं विठोबाचें नाम	१७७८
एका च स्वामीचे पाईक सकळ	१०७०
एकाचिया घाट्या टोके	१४५१
एकाचिये वेठी	३४७६
एकाचिये सोई कवित्वाचे बांधे	३०३९
एकांचीं उत्तरें	७२५
एका जिवें आतां जिणें जालें दोहीं.	१७
एकांताचें सुख देईं मज देवा	२७७१
एकांतीं लोकांतीं करूं गदारोळ	३२३९
एकादशीव्रत सोमवार न करिती	७२
एकादशीस अन्न पान	३१२
एका पुरुषा दोघी नारी	१२३७
एका बीजा केला नास	७६७
एका बोटाची निशाणी	२४४८
एका वेळें केलें रितें कलिवर	३५०२
एका हातीं टाळ एका हातीं चिपळिया.	२६२७
एका ह्मणे भलें	२९१२
एकीं असे हेवा	३४३१
एके घाईं खेळतां न पडसी डाईं	१९०
एके ठायीं अन्नपाणी	३६८८
एवढा प्रभु भावें तेणें संपुष्टीं राहावें.	९४०
एवढा संकोच तरि कां व्यालासी	१९१७
एवढी अपकीर्ती	३१७५

ऐ

ऐकतों दाट	२६७७
ऐक पांडुरंगा एक मात	६५६
ऐक बाई तुज वो कांहीं सांगतें	४४९
ऐक हें सुख होईल दोघांसी	१९८८
ऐका ऐका भाविकजन	२४६१
ऐका कलीचें हें फळ	२९७२

ऐका गा ए अवघे जन २८१०
ऐका जी देवा माझी विनवणी ३१५७
ऐका जी संतजन २१९८
ऐका पंडितजन १६२४
ऐका महिमा आवडीचीं २९६
ऐका वचन हें संत १३३४
ऐका संतजन उत्तरें माझे बोबडे २३१२
ऐका हें वचन माझें संतजन २६८२
ऐकें पांडुरंगा वचन माझें एक ३६५४
ऐकें रे जना तुझ्या स्वहिताच्या खुणा. ११४२
ऐकें वचन कमळापती ४८३
ऐकोनियां कीर्ती १९३९
ऐशा भाग्यें जालों २०५२
ऐसा कर घर आवे राम ११५९
ऐसा कोणी नाहीं हें जया नावडे २६८३
ऐसा घेईं कां रे संन्यास २९५२
ऐसा चि तो गोवा ३५३०
ऐसा तंव मोळा ३६६३
ऐसा दुस्तर भवसागर ४१८७
ऐसा माझा कोण आहे भीडभार १०१४
ऐसा मी अपार पार नाहीं अंत ४२४३
ऐसा सर्व भाव तुज निरोपिला ४२९४
ऐसा हा लौकिक कदा राखवेना २५९
ऐसिया संपत्ती आह्मां संवसारी १३२५
ऐसीं एकां अटी ३४२२
ऐसी जिव्हा निकी १३१०
ऐसी जोडी करा राम कंठीं धरा १५३८
ऐसीं ठावीं वर्मे ३३४७
ऐसी ते सांडिली होईल पंढरी १९४९
ऐसी माझी वाणी दीनरूप पाहे १८८७
ऐसीं वर्मे आह्मां असोनियां ३८०२
ऐसी वाट पाहे कांहीं १२५३

विषयानुक्रम

ऐसी हे गर्जवूं वैखरी	६३५
ऐसे ऐसियानें भेटती ते साधु	३४५
ऐसें कलियुगाच्या मुळें	७९३
ऐसें कां जालें तें मज ही न कळे	१५०५
ऐसें काय उणें जालें तुज देवा	४२७४
ऐसें कां हो न करा कांहीं	२६६७
ऐसे कुळीं पुत्र होती	१२६२
ऐसे कैसे जाले भोंदू	४३१०
ऐसें कोण पाप बळी	३५६६
ऐसें ठावें नाहीं मूढा	३५११
ऐसे नाना भेष घेउनी हिंडती	३९४१
ऐसे पुढती मिळतां आतां	९१३
ऐसें भाग्य कईं लाहाता होईन	२४६८
ऐसे संत जाले कळीं	२८५७
ऐसें सत्य माझें येईल अंतरा	१६८५
ऐसे सांडुनियां धुरे	१३७६

ओ

ॐ तत्सदिति सूत्राचें सार	४५०३
ओनाम्याच्या काळें	७४३
ओले मातीचा भरवसा	४०३१
ओलें मूळ भेदी खडकाचें अंग	१४००
ओवाळूं आरती पंढरीराया	५०७
ओस जाल्या दिशा मज भिंगुळवाणें.	३३६१
ओळखी तयांसी होय एका भावें	४५२०

क

कईं ऐसी दशा येइल माझ्या आंगा.	३२२८
कइंचें कारण	३७४१
कइं तो दिवस देखेन मी डोळां	३७५९
कईं देखतां होईन डोळीं	६६८
कईं मात माझे ऐकती कान	१२४७
कटावरी कर कासंया ठेविले	४४१३

विषयानुक्रम

कठिण नारळाचें अंग	३९७३
कंठीं कृष्णमणी	९७
कंठीं धरिला कृष्णमणी	१७९
कंठीं नामसिका	२९१९
कंठीं राहो नाम	३०४२
कडसणी धरितां अडचणीचा ठाव.	२५१४
कण भुसाच्या आधारें	२३७५
कथनी पठणी करूनि काय	२३५३
कथा करोनियां द्रव्य घेती देती	१४७०
कथा करोनियां मोल ज्यापें घेती	१४७८
कथाकाळींची मर्यादा सांगतों	२३५५
कथा त्रिवेणीसंगम देव भक्त	२३५७
कथा दुःख हरी कथा मुक्त करी	२१५४
कथा देवाचें ध्यान कथा साधना	२३५६
कथा पुराण ऐकतां	२०४१
कथा प्रावर्ण	१८३८
कथा हें भूषण जनामध्यें सार	२१११
कथे उभा अंग राखेल जो कोणी.	२०४३
कथेचा उलंघ तो अधमां अधम	१५२२
कथेची सामग्री	४७२
कथे बैसोनि सादरें	३४६४
कधीं कृपा करिसी नेणें	३५६८
कनकाच्या परियेळीं उजळूनि आरती.	१५८१
कनवाळ कृपाळ । उदार दयाळ	३००४
कनवाळू कृपाळू भक्तालागीं मोही.	१७८४
कन्या गो करी कथेचा विकरा	१२३
कन्या सासुऱ्यासि जाये	२६६
कपट कांहीं एक	२७२
कब मरूं पाऊं चरन तुह्मारे	११५७
कमोदिनी काय जाणे तो परिमळ.	५३३
कर कटावरी तुळसीच्या माळा	५
करणें तें देवा	२८०

विषयानुक्रम

करणें तें हें चि करा	४०१९
करणें न करणें वारलें जेथें	३७४०
करवितां व्रत अर्धे पुण्य लाभे	३१३
करविली तैसी केली कटकट	२३४६
करा करा लागपाट	३२९०
करा नारायणा	६०५
कराल तें करा	२६०८
कराल तें काय नव्हे जी विठ्ठला	३२४८
करावा उद्धार किंवा घ्यावी हारी	२३९५
करावा उद्धार हें तुह्मां उचित	२२८२
करावा कांटाळा नव्हे हें उचित	१६७५
करावा कैवाड	२३१३
करावा वर्षाव	३७३२
करावी ते पूजा मनें चि उत्तम	७१
करावें कीर्तन	४१३०
करावें गोमटें	२६५
करावें चिंतन	७२०
करावें तें काम	१६०५
करितां कोणाचें ही काज	२०७८
करितां तडातोडी	३१८७
करितां देवार्चन	५९४
करितां या सुखा	२०५३
करितां विचार अवघें एक राज्य	१९८२
करितां विचार तो हा दृढ संसार	२६२४
करितां विचार सांपडलें वर्म	२५७२
करितां वेरझारा	२०२६
करितां होया व्हावें चित्त चि नाहीं.	२२७६
करिती तया वेवसाव आहे	२३७०
करितों कवित्व ह्मणाल हें कोणी	१००७
करिसी कीं न करिसी माझा	१०१३
करिसी तें देवा करीं माझें सुखें	५५०
करिसी लाघवें	३१२६, ३४९९

करी आणिकांचा अपमान	३८०६
करीं ऐसी धांवा धांवी	३७३३
करीं ऐसें जागें	१०४३
करीं धंदा परी आवडती पाय	२८२३
करीन कोल्हाळ	२१६२
करील आबाळी	१९४१
करी संध्या स्नान	७८०
करीं हें चि काम	१५५३
करुणा बहुत तुझिया अंतरा	३८९३
करूं कवित्व काय नाहीं आतां लाज.	२२२४
करूं जातां सन्निधान	२४१३
करूं तैसें पाठांतर	२५४८
करूनि आरती	५०८
करूनि उचित (पहा ३५१२)	३३३२
करूनि उचित प्रेम	४८७
करूनि कडविड	३६१२
करूनि चाहाडी	१९२९
करूनि चिंतन (पहा ३३३२)	३५१२
करूनि जतन	२७५८
करूनियां शुद्ध मन	३३२५
करूनि राहों जरी आत्मा चि प्रमाण.	२४३१
करूनि विनवणी । माथा	३५७१
करून आइत सत्यभामा मंदिरीं रे.	४०१
करूनी विनवणी पायीं ठेवीं माथा.	४९५
करूं याची कथा नामाचा गजर	२०२९
करूं स्तुती तरि ते निंदा	३४२७
करोत तपादि साधनें	३६७
करोनि स्नानविधि आणि देवधर्म.	४४२९
कर्कशसंगति	२०८५
कर्म धर्म नव्हती सांग	१३८७
कलयुगामाजी थोर जालें बंड	४१२१
कलिधर्म मागें सांगितलें संतीं	११२९

विषयानुक्रम

कलियुगीं कवित्व करिती पाषांड	८०४
कल्पतरु रुया नव्हती बाभुळा	९९०
कल्पतरूअंगी इच्छिलें तें फळ	२७२९
कल्पतरूखालीं	२०७२
कल्याण या आशीर्वादें	३२५३
कवण जन्मता कवण जन्मविता	१८२९
कवणदिस येइल कसा	४३४४
कवणा पाषाणासी धरूनि भाव	१७८५
कवणांशीं भांडों कोण माझें साहे	१८८२
कवतुकवाणी बोलतसें लाडें	३६५३
कवतुकवाणें	१८१८
कवळाचिया सुखें	१८०
कवीश्वरांचा तो आह्मांसी विटाळ	१३९५
कंसरायें गर्भ वधियेले सात	१५७३
कस्तुरीचे अंगीं मीनली मृत्तिका	२१८७
कस्तुरी भिनली जये मृत्तिके	१७८८
कस्तूरीचें रूप अति हीनवर	२९८४
कहे तुका जग भुला रे	११८५
कहे तुका भला भया	१२०१
कहे तुका मैं सवदा बेचूं	११८२
कळल हे खुण	८९६
कळलें माझा तुज नव्हे रे आठव	३११७
कळस वाहियेला शिरीं	५१३
कळे न कळे त्या धर्म	३२११
कळे परि न सुटे गांठी	४०४४
कळेल हें तैसें गाईन मी तुज	२१२०
कळों आला भाव माझा मज	३८२४
कळों आलें ऐसें आतां	२६९५
कळों आलें तुझें जिणें	३४६५
कळों नये तों चि चुकावितां बरें	३४९८
कळों येतें तरि कां नव्हे	१००४
कळों येतें वर्म	३७६०

काकुलती एकें पाहाती बाहेरी	४५७८
काकुलती येतो हरी	२३५
काखे कडासन आड पडे	२५०
काग बग रिठा मारिले बाळपणीं	१८०३
कां गा किविलवाणा केलों दिनाचा.	१२५४
कांगा कोणी न ह्मणे पंढरीची	४०६८
कांगा धर्म केला	१२७०
कांजी आह्मां होतें दोषाचें दर्शन.	३६२८
कां जी तुह्मी ऐसे नव्हा कृपावंत	३६९७
कां जी धरिलें नाम	१४३०
कां जी माझे जीवीं	२४१९
कां जी वाढविलें	२१७३
कांद्यासाटीं जालें ज्ञान	७९८
कानडीनें केला मऱ्हाटा भ्रतार	८७
कान फाडूनियां मुद्रा ते घालिती	३९३६
कां न वजावें बैसोनि कथे	२८४४
कानीं धरी बोल बहुतांचीं मतें	१४६१
कान्हया रे जगजेठी	२३६१
कान्हो एकली रे एकली रे	४०४
कान्होबा आतां तुह्मी आह्मी च गडे.	१८१
कान्होबा तूं आलगट	१९७
कापो कोणी माझी मान सुखें	२२४३
काफर सोही आपण बुझे	११८९
काम क्रोध अहंकार नको	३०२५
काम क्रोध आड पडले	४४२१
काम क्रोध आह्मी वाहिले विठ्ठलीं	१६३०
काम क्रोध माझे जीताती शरीरीं	१०५९
कामक्रोध माझे लावियेले	३४४०
काम घातला बांदोडी	२८५
कामधेनूचें वासरूं	४४७२
काम नाहीं काम नाहीं	१४०२
काम सारूनि सकळ	१४७

कामाचा अंकित कांतेतें	४२४५
कां माझा विसर पडिला	१९१०
कां माझे पंढरी न देखती डोळे	१९२१
कामातुर चवी सांडी	८४०
कामातुरा भय लाज ना विचार	१८२७
कामामध्यें काम	३९९८
कामिनीसी जैसा आवडे भ्रतार	४५०२
कामें नेलें चित्त नेदी अवलोकूं	१२५६
कामें पीडिलों माया	१८८
काय आतां आह्मीं पोट चि भरावें	९७७
काय आतां यासि ह्मणावें	४५४०
काय आह्मां चाळविसी	४५३७
काय आह्मीं केलें ऐसें	४१९१
काय आह्मी भक्ति करणें कैसी	६५९
काय उणें आह्मां विठोबाचे पाईं	३४३
काय उणें कां करितोसि चोरी	३८६
काय उणें जालें तुज समर्थासि	९२४
काय उणें मज पांडुरंगा पायीं	४०८०
काय उरली ते करूं विनवणी	३७०३
काय एकां जालें तें कां नाहीं ठावें	१४९७
काय ऐसा जन्म जावा वांयांविण	१६५०
काय ऐसा सांगा	२१५५
काय ऐसी वेळ	३२७७
काय करावें तें आतां	२७६२
काय करावें म्यां केले ते विचार	१९५९
काय करितील केलीं नित्य पापें	३४१५
काय करील तें नव्हे विश्वंभंर	१६५२
काय करूं आतां धरूनियां भीड	४२२९
काय करूं आतां माझिया संचिता.	१९८५
काय करूं आतां या मना	४०५३
काय करूं आन दैवतें	९२५
काय करूं कर्माकर्म	९२६

काय करूं जी दातारा	२२१५
काय करूं जीव होतो कासावीस	२६०४
काय करूं पोरा लागली चट	३७१३
काय करूं मज (पहा ४०११)	३५८१
काय करूं सागतां ही न कळ	३२३३
काय कळे बाळा	३१०
काय काय करितों या मना	६७१
काय काशी करिती गंगा	१३७
काय कीर्ति करूं लोक दंभ मान	११३३
काय कृपेविण घालावें सांकडें	९७३
काय केलें जळचरीं	१७२१
काय खावें आतां (पहा ३८८१)	६७६
काय जाणें मी पामर पांडुरंगा	२२४४
काय जाणों वेद	२१३५
काय जालें नेणों माझिया कपाळा	१९१६
काय ढोरा पुढें घालूनि मिष्टान्न	१७२५
काय तीं करावीं मोलाचीं	३०७३
काय तुज कैसें जाणवेल देवा	३४३७
काय तुज मागें नाहीं जाणवलें	३५७४
काय तुझा महिमा वर्णूं	१५७२
काय तुझी ऐसी वेचते	३८५३
काय तुझी थोरी वर्णूं मी पामर	२५५०
काय तुझे उपकार पांडुरंगा	१८२२
काय तुझें वेचे मज भेटी देतां	१६२६
काय तुमचिया सेवे न वेचते	३५२०
काय तुह्मी जाणां	२३३५
काय तें सामर्थ्य न चले	१८७७
काय तो विवाद असो भेदाभेद	३१४२
काय त्या दिवस उचिताचा आला	३६१७
काय दरा करील वन	७०९
काय दिनकरा	१०४
काय दिला ठेवा	१८९३

काय दिवस गेले अवघे चि	३४६०
काय देवापाशीं उणें	२०८२
काय देवें खातां घेतलें	२८८९
काय देह घालूं करवती कर्मरी	८५८
काय धर्म नीत	१५०३
काय धोविलें कातडें	२२७२
काय धोविलें बाहेरी मन	२२६८
काय नव्हे करितां तुज	७४५
काय नव्हे केलें	७७२
काय नव्हेसी तूं एक	२१७२
काय नाहीं माझे अंतरीं	३२३०
काय नाहीं माता गौरवीत	२८३४
काय नाहीं लवत झाडें	९००
काय नेणों होता दावेदार मेला	५६७
काय न्यून आहे सांगा	४१८१
काय पाठविलें	१९६८
काय पाहतोसी कृपेच्या सागरा	४४४०
काय पुण्य ऐसें आहे मजपाशीं	२९४५
काय पुण्यराशी	१५१२
काय पोरें जालीं फार	१९२२
काय फार जरी जालों मी शाहाणा.	४०८५
काय बा करिशी सोंवळें	४३३२
काय बोलों सांगा	२५९१
काय मज एवढा भार	३२३६
काय मागावें कवणासी	३३८०
काय मागें आह्मी गुतलों	४२६६
काय माझा पण होईल लटिका	२५५८
काय माझी संत पाहाती जाणीव	१६९०
काय माझें नेती वाईट ह्मणोन	२८८०
काय माता विसरे बाळा	१६७३
काय मी अन्यायी तें घाला पालवीं.	२६८४
काय मी उद्धार पावेन	६१९

काय मी जाणता	२३२१
काय म्या मानावें हरिकथेचें फळ	५५८
काय या संतांचे मानूं उपकार	१७८
काय लवणकणिकेविण	२९२६
काय वांचोनियां जालों भूमिभार	३८२८
काय वाणूं आतां न पुरे हे वाणी	१५१०
काय विनवावें कोण तो निवाड	३५६०
काय विरक्ती कळे आह्मां	८७१
काय वृंदावन मोहियेलें	३२७०
काय शरीरापें काम	१४१५
काय सर्प खातो अन्न	२०३०
काय सांगों आतां संतांचे	३६५६
काय सांगों तुझ्या चरणांच्या सुखा.	५३४
काय सांगों हृषीकेशा	३००६
काय साधनाच्या कोटी	४१३२
काय साहतोसी फुका	२२५०
काय सुख आहे वाउगें बोलतां	३९१६
काय ह्यांचें घ्यावें	१३०८
काय ज्ञानेश्वरीं उणें	२३२२
कायावाचमन ठेविलें गाहाण	१०१२
कायावाचा मनें जाला विष्णुदास	२७५२
काया वाचा मनें श्रीमुखाची	२६३३
कारणापें असतां दृष्टी	३७१४
कां रे गमाविल्या गाई	१७७
कां रे तुह्मी ठेवा बहुतां	३२०५
कां रे तुह्मी निर्मळ हरिगुण गाना	३४६९
कां रे दाटोन होतां वेडे	४३९७
कां रे दास होसी संसाराचा खर	११४४
कां रे न पावसी धांवण्या	२८१४
कां रे न भजसी हरी	३५५६
कां रे नाठविसी कृपाळु देवासी	२३१०
कां रे पुंड्या......ऐसा कैसा	३८४२

विषयानुक्रम

कां रे पुंड्या......वस्ति	४४०४
कां रे माझा तुज नये कळवळा	५४३
कां रे माझीं पोरें ह्मणसील ढोरें	२८२४
कार्तिकीचा सोहळा	३३१
कार्य चि कारण	३२२४
कालवूनि विष	२३७४
काल्याचिये आसे	२०८
कावळियासी नाहीं दया उपकार	२४०२
कावळ्याच्या गळां मुक्ताफळमाळा.	३८३१
काशासाटीं आह्मी जाळीला	३१९५
काशासाठीं बैसों करूनियां हाट	२२३१
काशीयात्रा पांच द्वारकेच्या	४४२७
कास घालोनी बळकट	५१९
कासया करावे तपाचे डोंगर	२४६९
कासया गा मज घातलें संसारीं	२८४८
कासया गुणदोष पाहों आणिकांचे	२०३६
कासया जी ऐसा माझे माथां	२८३०
कासया या लोभें केलें आर्तभूत	२५५७
कासया लागला यासी	३३९८
कासया वांचूनि जालों	३४४३
कासयासि व्यर्थ घातलें	४४३२
कासयासी व्हावें जीतांचि	४०९४
कासया हो माझा राखिला	३५६५
कासियानें पूजा करूं केशीराजा	१७२९
कासिया पाषाण पूजिती	२८२७
कांहीं एक तरी असावा आधार	३६६५
कांहीं च न लगे आदि अवसान	२२३९
कांहीं च मी नव्हें कोणीये गांवींचा	५५६
कांहीं चिंता कोणा नाहीं	४६००
कांहीं चिंतेविण	१९२३
कांहीं जडभारी	२१४०
कांहीं जाणों नये पांडुरंगाविण	१३४३

कांहीं दुसरा विचार	४०२२
कांहीं न मागती देवा	२१०३
कांहीं न मागे कोणांसी	२७९३
कांहीं नित्यनेमाविण	१२२
कांहीं बोलिलों बोबडें	१९९४
कांही मांगणें हें आह्मां अनुचित	२२३२
कांहीं माझे कळों आले गुणदोष	१९११
कांहीं विपत्ति अपत्यां	३०११
काहे भुला धनसंपत्तीघोर	११६६
काहे रोवे आगले मरना	११६७
काहे लकडा घांस कटावे	३५०७
कां हो आलें नेणों भागा	२७२१
कां हो एथें काळ आला आह्मां	८५७
कां होती कां होती	३५८
कां हो तुह्मी माझी वदविली वाणी	१७७४
कां हो देवा कांहीं न बोला चि गोष्टी.	५२९
कां हो पांडुरंगा न करा धांवणें	३८३०
कांहो माझा मानियेला भार	६३८
कांहो वाढवितां देवा	३६६१
काळ जवळि च उभा नेणां	२०३७
काळतोंडा सुना	२१२४
काळयाचे मागें चेंडू	४५४९
काळ सारावा चिंतनें	९८६
काळ सार्थक केला त्यांणीं	४४७०
काळा च सारिखीं वाहाती	३५१३
काळाचिया सत्ता ते नाहीं घटिका	१४६७
काळाचे ही काळ	१७४४
काळावरि घालूं तरि तो सरिसा	२२८४
काळावरी सत्ता	३७२७
काळिया नाथूनी आला वरी	२३९
काळें खादला हा अवघा आकार	५४१
काळोखी खाऊन कैवाड केला धीर.	१८४२

किडा अन्नाचें माणुस	४३४९
किती उपदेंश करावा खळासी	४२८०
किती एका दिवशीं	४१८३
किती करूं शोक	१९४०
किती चौघाचारें	३४८४
किती तुजपाशीं देऊं परिहार	२१४६
किती या काळाचा सोसावा	१४४०
किती रांडवंडे	३२६६
किती लाजिरवाणा	३९७९
किती विवंचना करीतसें जीवीं	२५३०
किती वेळां खादला दगा	१७०८
कितीवेळां जन्मा यावें	३२७८
किती सांगों तरि नाइकति बटकीचे.	४३६१
किती सोसिती करंटीं	३७७५
कीर्तन ऐकावया भुलले श्रवण	२२५९
कीर्तन चांग कीर्तन चांग	१४०४
कीर्तनाची गोडी	१०११
कीर्तनाचा विकरा मातेचें गमन	४४१०
कीर्तनाच्या सुखें सुखी होय देव	३९१७
कींविलवाणा जाला आतां	४२६०
कुंकवाची ठेवाठेवी	४०३६
कुचराचे श्रवण	१३०२
कुटल्याविण नव्हे मांडा	१००३
कुटुंबाचा केला त्याग	२५१
कुतऱ्या ऐसें ज्याचें जिणें	२२०३
कुंभ अवघा एक आवा	२८७
कुंभपाक लागे तयासि भोगणें	४५२७
कुरंगीपाडस चुकलेंसे वनीं	४३८२
कुरुवंडी करीन काया	३९१८
कुशळ गुंतले निषेधा	९१८
कुशळ वक्ता नव्हे जाणीव श्रोता	१४६६
कुळधर्म ज्ञान कुळधर्म साधन	१०२६

कळींची हे कुळदेवी	२५७३
कुळींचें दैवत ज्याचें पंढरीनाथ	१७५६
कृपा करावी भगवंतें	५१७
कृपा करूनी देवा	३२२
कृपावंत किती	७५३
कृपावंता कोप न धरावा चित्तीं	१८५८
कृपावंता दुजें नाहीं तुह्मां पोटीं	२१५०
कृपावंतें हाक दिली सकळिकां	४५६८
कृपाळू भक्तांचा	४९०
कृपाळू सज्ञन तुह्मी संतजन	२२५६
कृपाळू ह्मणोनि बोलती पुराणें	१२४५
कृपेचा ओलावा	१६७१
कृपेचें उत्तर देवाचा प्रसाद	१४७५
कृपेचे सागर हे चि साधुजन	४१३४
कृष्ण गातां गीतीं कृष्ण ध्यातां चित्तीं.	१८३५
कृष्ण गोकुळीं जन्मला	१७३
कृष्ण माझी माता कृष्ण माझा पिता.	५१६
कृष्णरामनाम मांडीं पांवोळी	१५३२
कृष्ण हा परिचारी कृष्ण हा	४५२२
कृष्णाचिया सुखें भुक नाहीं	४५७४
कृष्णांजनें जाले सोज्वळ लोचन	८४१
केला अंगीकार पंढरीच्या देवें	४९१
केला कईवाड संतांच्या आधारें	२५७०
केला तैसा अंगिकार	३२६१
केला पण सांडी	२०२३
केला पुढें हरी अस्तमाना दिसा	४५३१
केला मातीचा पशुपति	२६२
केला रावणाचा वध	११०३
केलियाचें दान	३३५५
केली कटकट गाऊं नाचों नेणतां	५१२
केली प्रतिज्ञा मनाशीं	३०५८
केली सलगी तोंडपिटी	२७६३

केली सीताशुद्धी	२८४
केली हार्णाळां अंघोळी	३०३६
केलें तरी आतां साच चि करावें	३७२१
केलें नाहीं मनीं तया घडे त्याग	१६९३
केलें पाप जेणें दिलें अनुमोदन	११२०
केलें शकुनें प्रयाण	३१८४
केल्यापुरती आळी	२२२७
केवढा तो अहंकार	३६८४
कैंचा मज धीर	१९३२
कैचें भांडवल खरा	३५२५
कैवल्याच्या तुह्मां घरीं	९२९
कैं वाहावें जीवन	२८१९
कैसा कृपाळु हें न कळसी देवा	१८५६
कैसा तीं देखिला होसील गोपाळीं	२५५६
कैसा सिंदळीचा	३५०
कैसा होतो कृपावंत	३३४५
कैसी करूं आतां सांग तुझी सेवा	३९३२
कैसी करूं तुझी सेवा	४४२४
कैसीं दिसों बरीं	३६२५
कैसें असोनि ठाउकें नेणां	१२६४
कैसें करूं ध्यान कैसा पाहों तुज	७०५
कैसें भलें देवा अनुभवा का नये	३६०९
कोटिजन्म पुण्यसाधन साधिलें	४३५०
कोठें आतां आह्मी वेचावी हे वाणी	३६०३
कोठें गुंतलासी कोणांच्या धांवया	१६१६
कोठें गुंतलासी द्वारकेच्या राया	१६१५
कोठें गुंतलासी योगीयांचे ध्यानीं	४०००
कोठें देवा आलें अंगा थोरपण	१०००
कोठें देवा बोलों	३६१६
कोठें नाहीं अधिकार	१४५२
कोठें भोग उरला आतां	१२७६
कोठें मी तुझा धरूं गेलें संग	३९७

कोड आवडीचें	४००२
कोडियाचे गोरेपण	४३७७
कोंडिला गे माज	२९८०
कोडें रे कोडें ऐका हें कोडें	१४१
कोण आतां कळिकाळा	२६२९
कोण आमचीं योगतपें	४०४०
कोण आह्मां पुसे सिणलें भागलें	१०३३
कोण घरा येतें आमुच्या काशाला	५७२
कोण जाणे कोणा घडे उपासना	५६१
कोणतें कारण राहिलें यामुळें	६८६, ४२८७
कोण तो उपाव करूं भेटावया	४४३६
कोण त्याचा पार पावला धुंडितां	६९७
कोण दुजें हरी सीण	२७५०
कोण पर्वकाळ पहासील तीथ	५२८
कोण पुण्य कोणा गाठीं	२५२८
कोण या पुरुषार्थाची गती	३०३४
कोण येथें रिता गेला	३७६८
कोण वेची वाणी	२९३९
कोण सांगायास	६९५
कोण सुख धरोनि संसारीं	६२८
कोण होईल आतां संसारपांगिलें	२६१४
कोणा एकाचिया (पहा ३८०९)	४२७७
कोणा चिंता आड	२९०४
कोणाचिया न पडों छंदा	३२४२
कोणाचें चिंतन करूं ऐशा काळें	३६९६
कोणाच्या आधारें करूं मी विचार	९२३
कोणापाशीं आतां सांगों मी बोभाट.	२६६१
कोणापाशीं द्यावें माप	२५८६
कोणा पुण्या फळ आलें	२७७७
कोणा पुण्यें यांचा होईन सेवक	१३७८
कोणा मुखें ऐसी ऐकेन मी मात	१९०९
कोणाशीं विचार करावा सेवटीं	३१९१

कोणा ही केंडावें हा आह्मां	४०७८
कोणी एकाचिया (पहा ४२७७)	३८०९
कोणी एकी भुलली नारी	४००
कोणी निंदा कोणी वंदा	४३११
कोणी सुना कोणी लेंकी	२३६७
कोणे गांवीं आहे सांगा हा विठ्ठल	३०३८
कोणें तुझा सांग केला अंगीकार	२९७
कोणे साक्षीविण	३७५६
कोण्या काळें येईल मना	२६०२
कोपोनियां पिता बोले प्रल्हादासी	३०९५
कोरडिया ऐशा सारूनियां गोष्टी	३५१०
कोरडिया गोष्टी नावडती मना	४४५७
कोरड्या गोष्टी चटक्या बोल	१४१२
कौडीकौडीसाटीं फोडिताति	३९३७
कौतुकाची सृष्टी	१३६२
कौलें भरियेली पेंठ	२६२२
क्या कहुं नहीं बुझत लोका	११५६
क्या गाऊं कोई सुननवाला	११५१
क्या मेरे राम कवन सुख सारा	११६८
क्याला मज आयो वारितेसी घरा	४०५
क्रियामतिहीन	७६४

ख

खडा रवाळी साकर	१९९२
खद्योतें फुलविलें रविपुढें ढुंग	३७७२
खरें नानवट निक्षेपीचें जुनें	८८३
खरें बोले तरी	१४३१
खरें भांडवल सांपडलें गांठी	८९०
खळा सदा क्षुद्रीं दृष्टी	२६१७
खादलें च खावें वाटे	३६३५
खावें ल्यावें द्यावें	१९०२
खिस्तीचा उदीम ब्राह्मण कलयुगीं	३९२१

विषयानुक्रम

खुटोनियां दोरी आपणियांपाशीं	२८०२
खेचर खडतर	४१९
खेळतां न भ्यावें समर्थाच्या बाळें	३१६१
खेळतां मुरारी जाय सरोवरा तिरीं	३९४
खेळतों ते खेळ पायांच्या प्रसादें	३१६७
खेळ नव्हे बरा इंद्र कोपलिया	४५५९
खेळ मांडियेला वाळवंटीं घाईं	१८९
खेळींमेळीं आले घरा गोपीनाथ	४५३९
खेळों मनासवें जीवाच्या संवादें	३६७९
खेळों लागलों सुरकवडी	१०८२
खोंकरी आधण होय पाकसिद्धि	४०५९
खोट्याचा विकरा	२१८०
खोल ओले पडे तें पीक उत्तम	३४९४

ग

गंगा आली आह्मांवरी	२७५४
गंगा गेली सिंधुपाशीं	४३७१
गंगाजळा पाहीं पाठी पोट नाहीं	१७९६
गंगा न देखे विटाळ	१३०५
गंगेचिया अंताविण काय चाड	८८४
गजइंद्र पशु आप्तें मोकलिला	२४५५
गजेंद्र तो हस्ती सहस्र वरुषें	३०८७
गडी गेले रडी	१६८
गणेश सारजा करिती गायना	४४५८
गति अधोगति मनाची युक्ति	११२३
गंधर्व अग्नि सोम भोगिती कुमारी	२५७
गंधर्वनगरीं क्षण एक राहावें	४२६४
गयाळाचें काम हिताचा आवारा	२२२०
गरुडाचें वारिकें कासे पीतांबर	६
गरुडावरि बैसोनि येतो जगजेठी	४०७२
गर्जत जावें नामावळी	३२८२
गर्भाचें धारण	३५२

गर्भी असतां बाळा	२०४९
गव्हांच्या घुगऱ्या	४४५१
गव्हाराचें ज्ञान अवघा रजोगुण	४२२३
गहूं एकजाती	३२५
गळित जाली काया	४७३
गाई गोपाळ यमुनेचे तटीं	३९६
गाईन ओंविया पंढरिचा देव	४५०६
गाईन ते लीळा चरित्र पवाडे	४१२
गाऊं नेणें कळा कुसरी	२९५६
गाऊं नेणें परी मी कांहीं गाईन	२८५३
गाऊं वाऊं टाळी रंगीं नाचों उदास.	४८८
गाऊं वाणूं तुज विठो तुझा करूं	१५८४
गाजराची पुंगी	२८५४
गांठोळीस धन भाकावी करुणा	१२६३
गाढव शृंगारिलें कोडें	३९५७
गाढवाचे अंगीं चंदनाची उटी	१०५६
गाढवाचे घोडे	७७७
गाढवाचें तानें	९८८
गातां आइकतां कांटाळा जो करी	१७३०
गाती ओंव्या कामें करितां सकळें	४५९९
गातों नाचतों आनदें	३४०५
गातों भाव नाहीं अंगीं	५९८
गातों वासुदेव मीं ऐका	४३०
गाबाळाचे ग्रंथीं कां रे पडां सदा	४०१५
गायत्री विकोन पोट जे जाळिती	३०६५
गायनाचे रंगीं	६९३
गायें नाचें वायें टाळी	१५१४
गावलोकिकांहीं लावियेलें पिसें	४१७७
गावे ह्मणउनि गीत	८९५
गासी तरि एक विठ्ठल चि गाईं	१४४१
गुणा आला विटेवरी	४१९३
गुणांचा चि सांटा	३७१७

गुणांची आवडी वाचेचा पसरु	३२९८
गुरुकृपे मज बोलविलें देवें	१९९१
गुरुचिया मुखें होईल ब्रह्मज्ञान	४४०७
गुरुपादाग्रींचें जळ	३१०५
गुरुमार्गामुळें भ्रष्ट सर्वकाळ	२९७३
गुरुशिष्यपण	२७९७
गुळ सांडुनि (पहा ४३०६)	४२६९
गुळें माखोनियां दगड ठेविला	४१०६
गेला कोठें होता कोठुनियां आला	४६०५
गेली वीरसरी	९५
गेले टळले पाहार तीन	४३१
गेले पळाले दिवस रोज	२८१२
गोकुळींची गती कोण जाणे परि	४५७९
गोकुळींच्या सुखा	२८३९
गोड जालें पोट धालें	१२४९
गोड नांवें क्षीर	१४७९
गोड लागे परी सांगतां चि न ये	३९८
गोडीपणें जैसा गुळ	५८१
गोणी आली घरा	५६८
गोदे कांठीं होता आड	२५४३
गोपाळ प्रीतीनें कैसे विनविती	४२३७
गोपाळ ह्मणती कान्होबा या रे	२०९
गोपाळां उभडु नावरे दुःखाचा	४५४४
गोपाळांचें कैसें केलें समाधान	४२४२
गोपीचंदन मुद्रा धरणें	४२५५
गोमट्या बीजाचीं फळें ही गोमटीं	३४९५
गोरस घेउनी सातें निघाल्या गौळणी.	३८९
गोविंद गोविंद मना लागलिया	२३२७
गोविंद भ्रतार गोविंद मुळहारी	४५२४
गोविंदाचें नाम गोड घेतां वाचे	४५८१
गोविंदावांचोनि वदे ज्याची वाणी.	२२०२
गोहो यावा गांवा	३०८०

विषयानुक्रम

गौरव गौरवापुरतें ५८६
गौळणी आल्या वाज ४०८
गौळणी बांधिती धारणासि गळा २२१
गौळीयाची ताकपिरें १००
ग्रंथाचे अर्थ नेणती हे खळ २७५१
ग्रासोग्रासीं भाव ४५०१

घ

घटीं अलिप्त असे रवि १५२६
घडिया घालुनि तळीं चालती ४९६
घरीं रांडा पोरें मरती उपवासी १२६
घरोघरीं अंवघें जालें ब्रह्मज्ञान १२८८
घरोघरीं बहु जाले कवि १४६८
घातला दुकान । देती २६३८
घातला दुकान । पढीये १७४७
घालिती पव्हया ३१२७
घाली कवाड टळली वाड राती ३८७
घालूनियां कास ३५८७
घालूनियां ज्योती १९६५
घालूनियां भार राहिलों निश्चितीं ३७०
घालूनियां मध्यावर्ती ४१७२
घालूनियां मापीं २४७६
घालूनि लोळणी पडिलों अंगणीं ३६६७
घेईन मी जन्म याजसाटीं देवा १७९२
घेईं माझे वाचे ७५६
घेऊं नये तैसें दान ४२६१
घेऊनियां चक्र गदा ११५
घेतो आणिकांचा जीव ३९८३
घेती पाण्यासी हुंबरी १८४
घेसी तरी घेईं संतांची हे भेटी १२४०
घोंगडियांचा पालट केला १०८१
घोंगडियांची एकी राशी १०८३

घोंगडियास घातली मिठी १०८७
घोंगडें नेलें सांगों मी कोणा १०९०
घोंटवीन लाळ ब्रह्मज्ञान्या हातीं १५८९
घ्या रे भाई घ्या रे भाई ३२९५
घ्या रे भोंकरें भाकरी २०७
घ्या रे लुटी प्रेम सुख ३८२१
घ्यावी तरी घ्यावी उदंड चि सेवा. २६०३

च

चक्रफेरीं गळीं गळा ३५९३
चंचळीं चंचळ निश्चळीं निश्चळ ३२७५
चतुर मी जालों आपुल्या भोंवता १००१
चंदन तो चंदनपणें २६६५
चंदनाचे गांवीं सर्पांची वसती १७५९
चंदनाचे हात पाय ही चंदन २९०
चंदनाच्या वासें धरितील नाक ९२०
चरणाचा महिमा २८१७
चरणीं नमन सद्‌गुरूच्या पूर्ण ४३४०
चरफडें चरफड शोकें शोक होये २९९१
चला आळंदीला जाऊं ४३३९
चला जाऊं रे सामोरे १५९९
चला पंढरीसी जाऊं १७०६
चला बाई पांडुरंग पाहूं वाळवंटीं २११
चला वळूं गाई । दूर ४३८९
चला वळूं गाई । बैसों १९९
चवदा भुवनें जयाचिये पोटीं २६१
चवदा भुवनें लोक तिन्हीं दाढे ३०३३
चहूं आश्रमांचे धर्म ७३१
चहूंकडूनियां येती ते कल्लोळ ४२३५
चाकरीवांचून २२१३
चांगला तरी पूर्णकाम ६५८
चांगलें नाम गोमटें रूप ६५७

चाड अनन्याची धरी नारायण	४५१४
चातुर्याच्या अनंतकळा	२१८२
चारी वेद जयासाटीं	२४५६
चारी वेद ज्याची......प्रत्यक्ष	४६०७
चारी वेद ज्याची......बांधनी	४५१३
चाल केलासी मोकळा	१३४
चाल घरा उभा राहें नारायणा	३४४५
चाल माझ्या राघो	४६४
चालवणें काय	३३३६
चालावा पंथ तो पाविजे त्या ठाया	८९९
चालिती आड वाटा	१७५५
चालिलें न वाटे	२६२३
चालिले सोबती	३४२३
चालें दंडवत घालीं नारायणा	३५७८
चाले हें शरीर कोणाचिये सत्ते	३९२९
चाळवलें काय न करी बडबड	२२११
चाहाडाची माता	१९७९
चिंतनाची जोडी	३७२४
चिंतनासी न लगे वेळ	१४४९
चिंतनें अचिंत राहिलों निश्चळ	९५४
चिंतनें सरे तो धन्य जाणा काळ	१४४७
चित मिले तो सव मिले	११९५
चिंतले पावलीं जयां कृष्णभेटी	४५९६
चितसुंचित जब मिले	११९४
चिंता ते पळाली गोकुळाबाहेरी	४५१०
चिंता नाहीं गांवीं विष्णुदासांचिये	२३६९
चिंतामणिदेवा गणपतीसी आणा	२८८३
चिंतिलें तें मनिचें जाणे	८६९
चित्त गुंतलें प्रपंचें	४१८२
चित्त ग्वाही तेथें लौकिकाचें काई	९५१
चित्त घेऊनियां तूं काय देसी	२२६२
चित्त तुझ्या पायीं	१८०१

विषयानुक्रम

चित्त तें चिंतन कल्पनेची धांव ३२८५
चित्त शुद्ध तरी शत्रु मित्र होती १७५१
चित्त समाधानें ६३
चित्ता ऐसी नको देऊं आठवण २५२७
चित्ताचा चाळक ३१८६
चित्ताचें बांधलें जवळी तें वसे ३१३७
चित्ता मिळे त्याचा संग रुचिकर ४१०२
चित्तीं तुझे पाय डोळां रूपाचें ध्यान ४१४८
चित्तीं धरीन मी पाऊलें सुकुमार १०२९
चित्तीं नाहीं आस २०८४
चित्तीं नाहीं तें जवळीं असोनि काय. १३६
चित्तीं बैसलें चिंतन ३३४८
चिन्हें उमटती अंगीं १५९३
चिरगुटें घालूनि वाढविलें पोट ३०७१
चुकलिया आह्मां करितसां दंड १८५७
चुकलिया ताळा २७५७
चुकली ते वाट ३७५८
चुकलों या ऐशा वर्मा ३५४६
चुंबळीचा करी चुंबळीशीं संग २४६
चुराचुराकर माखन खाया ११५४
चोर टेंकाचे निघाले चोरी १०५४
चोरटें सुनें मारिलें टाळे १०५०
चोराचिया धुडका मनी २७२१
चोरासी चांदणें वेश्येसी सेजार ४१२४
चोरें चोरातें करावा उपदेश १२०
चौक भरियेला आसनीं पाचारिली. ४१३

छ

छळी विष्णुदासा कोणी ३०३
छोडे धन मंदिर बन बसाया ११५२

ज

जग अमंगळ ३१९७

विषयानुक्रम

जग अवघें देव	१३३८
जग ऐसें बहुनांवें	२६१८
जग चले उस घाट कोन जाय	११६२
जग जोगी जग जोगी	४३६
जग तरि आह्मां देव	१३०३
जगदीश जगदीश तुज ह्मणंती	१५७०
जगा काळ खाय	२०७४
जगाचा हा बाप दाखविलें	४५१९
जगीं ऐसा बाप व्हावा	३०७६
जगीं कीर्ति व्हावी	४११६
जगीं मान्य केलें हा तुझा देकार	२९७९
जडलों अंगाअंगी	९७१
जडलों तों आतां पायीं	३७२६
जतन करीन जीवें	९३९
जन तरी देखें गुंतलें प्रपंचें	१२८०
जन देव तरी पायां चि पडावें	१०७८
जननिया बाळका रे घातलें	२४८७
जननी हे जाणे बाळकाचें वर्म	८१९
जननी हे ह्मणे आहा काय जालें	४५५४
जन पूजी याचा मज कां आभार	१८६०
जन मानवलें वरी बाह्यात्कारीं	१०५८
जन विजन जालें आह्मां	४९
जन हें सुखाचें दिल्याघेतल्याचें	२९६६
जनाचिया मना जावें कासियेसी	४३१८
जनीं जनार्दन ऐकतों हे मात	११३६
जन्ममरणांची कायसी चिंता	३९९४
जन्ममरणांची विसरलों चिंता	२६४५
जन्म मृत्यु फार जाले माझ्या जीवा	३९४५
जन्मा आलिया गेलिया परी	४६५
जन्मा आलियाचा लाभ	३७६३
जन्मा आलों त्याच	१५११
जन्मांतरिंचा परिट न्हावी	२३८१

विषयानुक्रम

जन्मांतरीं शुद्ध नाहीं आचरण	३२०२
जन्मा येऊन उदार जाला	१७४५
जन्मा येऊनि काय केलें	२२५४
जन्मा येऊनि कां रे निदसुरा	२२७१
जन्मा येऊनि तया लाभ जाला	३४५९
जन्मा येणें घडे पातकाचे मूळें	२८७८
जन्मोजन्मींची संगत	४०८३
जन्मोजन्मीं दास	४०६७
जप करितां राग	५५५
जप तप ध्यान न लगे धारणा	२९२९
जपाचें निमित्त झोपेचा पसरु	३२०८
जयजय ह्मणा राम	४४८३
जयाचिये द्वारीं सोन्याचा पिंपळ	२३४०
जयाचिये वाचे नये हा विठ्ठल	१४४२
जया दोषां परिहार	३३२
जया नाहीं नेम एकादशीव्रत	५९
जयापासोनि सकळ	२९४३
जया शिरीं कारभार	२७३१
जयासी नावडे वैष्णवांचा संग	३८७०
जये ठायीं आवडी ठेली	३१६४
जयेवेळीं चोरूनियां नेलीं वत्सें	४५२६
जरा कर्णमूळीं सांगों आली गोष्टी	२६८६
जरि न भरे पोट	३९५४
जरी आलें राज्य मोळविक्या	२६१३
जरी तुझा मज नसता आधार	४२९०
जरी माझी कोणी कापितील मान	५४९
जरी मी नव्हतों पतित	७५८
जरी हा हो कृपा करिल नारायण	४०८९
जरी हे आड येती लाज	३२५६
जंववरी नाहीं देखिली पंढरी	८१२
जंव हें सकळ सिद्ध आहे	६५५
जवळी नाहीं चित्त	२०४५

विषयानुक्रम

जवळी मुखापाशीं	८४५
जळती कीर्तनें	२३५९
जळतें संचित	१२३८
जळालें तें बाह्य सोंग	३१३६
जळे माझी काया लागला वोणवा	१३१८
जळों अगी पडो खाण	२६८९
जळो आतां नांव रूप	१४०८
जळो जळो तें गुरुपण	४४४६
जळोत तीं येथें उपजविती अंतराय.	१२५७
जळो ते जाणींव जळो ते शाहाणींव.	३८०७
जळो त्याचें तोंड	१६१९
जळो प्रेमा तैसा रंग	९९१
जळो माझी ऐसी बुद्धी	९९७
जळो माझें कर्म वांयां केली कटकट.	१२५५
जाऊं देवाचिया गांवां	१८७१
जाऊनियां तीर्था काय तुवां केलें	१७३२
जागा घरटी फिरे तस्कराची	४१४६
जाणतें लेंकरूं	२४६६
जाणतों समये	३१५४
जाणपण बरें देवाचिये शिरीं	१३३१
जाणवलें इंद्रा चरित्र सकळ	४५६३
जाणसी उचित	२९४१
जाणावें तें काय नेणावें तें काय	१०२१
जाणावें तें सार	२०८७
जाणिवेच्या भारें चेंपला ऊर	३४९२
जाणे अंतरिंचा भाव	२१०४
जाणे त्याचें वर्म नेणे त्याचें कर्म	२९६०
जाणे भक्तीचा जिव्हाळा	७३६
जाणे वर्तमान	१७४६
जाणोनि अंतर	१८९१
जाणोनि नेणतें करीं माझें मन	२९६७
जाणों नेणों काय	३९६९

जातां पंढरीच्या मार्गे	४०८६
जातिविजातीची व्हावयासि भेटी	१३७१
जातीचा पाईक ओळखे पाइका	१०७२
जातीचा ब्राह्मण	३९६५
जातीची शिंदळी	२८५८
जातीचें तें चढे प्रेम	१५६५
जाती पंढरीस	१६१०
जातो न येतिया वाटा	८९७
जातो वाराणसी	५१८
जाय जाय तूं पंढरी	३०७५
जाय तिकडे लागे पाठीं	१६६०
जाय परतें काय आणिला	१८४३
जाय फाकोनियां निवडोनि गाई	४५३२
जायांचें अंगुलें लेतां नाहीं मान	१८५३
जायाचे अळंकार	२३७३
जायाचें शरीर जाईल क्षणांत	३९१३
जा रे तुह्मी पंढरपुरा	३२८१
जाला कवतुक करितां रोकडें	४५५८
जाला जीवासी उदार	३९६६
जाला प्रेतरूप शरीराचा भाव	२६६८
जालासि पंडित पुराण सांगसी	४३९२
जाला हा डांगोरा	३४८३
जालिया दर्शन (पहा ४४८७)	३३०१
जाली गाढवी दुधाळ	४४२६
जाली झडपणी खडतर देवता	४२१
जाली तडातोडी	९८१
जाली पाकसिद्धि वाट पाहे	४९३
जाली हरिकथा रंग वोरसला	४०७४
जाली होती काया	२५०२
जाले आतां सांटे	३४२५
जालें पीक आह्मां अवघा सुकाळ	२००१
जालें भांडवल	२८९८

जालें रामराज्य काय उणें आह्मांसी.	११०६
जालें समाधान	२५२२
जालों आतां एके ठायीं	२१५
जालों आतां दास । माझी	४१९६
जालों आतां दास । माझे	१६४७
जालों तंव साचें	२५१२
जालों द्वारपाळ	२०६७
जालों निर्भर मानसीं	२१०६
जालों बळिवंत	४२६७
जालों स्वयें कृष्ण आठव हा चित्तीं	४५८८
जालों ह्मणती त्याचें मज वाटे	२८७६
जावें बाहेरी हा नाठवे विचार	४५७५
जाळा तुह्मीं माझें जाणतें मीपण	१२१८
जाळें घातलें सागरीं	३९७०
जिकडे जाय तिकडे सवें	३३२७
जिकडे पाहें तिकडे उभा	४४६८
जिकडे पाहे तिकडे देव	३३२६
जिंकावा संसार	३१११
जिचें पीडे बाळ	१७३९
जिव्हा जाणे फिकें मधुर कीं क्षार	२९२३
जिव्हे जाला चळ	३०७९
जिहीं तुझी कास (पहा ४१११)	४२८६
जीव खादला दैवतें	१०४६
जीव जायवरी सांडी करी माता	९७५
जीव जीती जीवना संगें	२३७९
जीव तो चि देव भोजन ते भक्ति	१४४४
जीवन उपाय	२६८१
जीवन हे मुक्त नर जाले पावन	९०७
जीवनावांचूनि तळमळी मासा	१०३१
जीवभाव त्याचा गेला अभिमान	४५८७
जीवशिवाच्या मांडूनि हाला	१७१
जीवाचें जीवन अमृताची तनु	१६९१

विषयानुक्रम

जीविता तो माझा पिता	३६८२
जीवित्व तें किती	१३५१
जीवींचा जिव्हाळा	१०४७
जीवींचें कां नेणां	३३२२
जीवींचें जाणावें या नांवें आवडी	८३९
जीवें जीव नेणे पापी सारिका चि	४१७८
जीवेंसाटीं यत्नभाव.	४७८
जीवें व्हावें साटी	१८१६
जुंझायाच्या गोष्टी ऐकतां चि	३८७४
जुंझार ते एक विष्णुदास जगीं	१४९८
जुनाट हें धन अंत नाहीं पार	४३७६
जें कां रंजलें गांजलें	३४७
जे केली आळी (पहा ३८९०)	३३६३
जे गाती अखंड विठ्ठलाचे गीत	३१४१
जेजे आळी केंली (पहा ३३६३)	३८९०
जें जें कांहीं करितों देवा	६९८
जेजे कांहीं मज होईल वासना	३९३१
जें जें केलें तें तें साहे	३६४७
जें जें जेथें पावे	७२१
जें जें मना वाटे गोड	२०९८
जें जें व्हावें संकल्पें	४०३०
जें ज्याचें जेवण	३४५१
जेणें घडे नारायणीं अंतराय	१०८
जेणें तुज जालें रूप आणि नांव	३३८९
जेणें तुझी कास (पहा ४२८६)	४१११
जेणें नाहीं केलें आपुलें स्वहित	१४९९
जेणें माझें चित्त राहे तुझ्या पायीं	३६५५
जेणें माझें हित होइल तो उपाव	३९२४
जेणें मुखें स्तवी	२७५
जेणें वाढे अपकीर्ति	२५६२
जेणें वेळ लागे	१६७०
जेणें हा जीव दिला दान	६१८

विषयानुक्रम

जेणें होय हित	३७९१
जेथें आठवती स्वामीचे ते पाय	३०५३
जेथें कीर्तन करावें	३०८४
जेथें जातों तेथें तूं माझा सांगाती	२०००
जेथें जातों तेथें पडतो मतोळा	३६२७
जेथें जावें तेथें कपाळ सरिसें	९३७
जेथें जेथें जासी	१६६५
जेथें देखें तेथें उभा	१५२८
जेथें देखें तेथें तुझी च पाउलें	१८३०
जेथें पाहें तेथें कांडिती भूस	३४९१
जेथें माझी दृष्टि जाय	२०९९
जेथें माझी दृष्टि राहिली बैसोन	३६९१
जेथें लक्ष्मीचा वास	२४६४
जेथें वैष्णवांचा वास	८७२
जे दोष घडले न फिरे करितां	१८३१
जेवितां ही धरी	१०५
जेविले ते संत मागें उष्टावळी	३९
जेवीं नवज्वरें तापलें शरीर	८१६
जैशा तुह्मी दुरी आहां	२४४५
जैशासाटीं तैसें हावें	९५९
जैसा अधिकार	२१३२
जैसा तैसा आतां	३५४५
जैसा निर्मळ गंगाओघ	३५५४
जैसी तैसी तरि वाणी	३२९७
जैसीं तैसीं तरी । शरणागतें	१४८७
जैसें चित्त जयावरी	२११५
जैसें तैसें बाळ मातेसी आवडे	३०६१
जैसें तैसें राहे देवाचें हें देणें	१६३९
जैसें दावी तैसा राहे	१५१६
जो का निर्गुण निराकार	४३७५
जों जों घ्यावा सोस	३७१६
जोडिले अंजुळ	३४३६

जोडिलें तें आतां न सरे सारितां	२००८
जोडी कोणासाटीं	१९२८
जोडीच्या हव्यासें	१९२५
जोडोनियां कर	२०६०
जोडोनियां धन उत्तम वेव्हारें	२८६४
जो भक्तांचा विसावा	१०७५
जो मानी तो देईल काई	१२४३
जो या गेला पंढरपुरा	४२५२
ज्याचा ऐसा अनुभव	१५३४
ज्याची खरी सेवा	५९५
ज्याची जया आस	३९७६
ज्याचे गर्जतां पवाडे । कळिकाळ	१६१२
ज्याचे गर्जतां पवाडे । श्रुतिशास्त्रां	१६१३
ज्याचे गांवी केला वास	१९०५
ज्याचे जया ध्यान	२३२८
ज्याचें जैसें भावी मन	४४०३
ज्याचे माथां जो जो भार	३३३४
ज्यांच्या संगें होतों पडिलों भोवनीं.	२६४१
ज्यां जैसी आवडी त्यां तैसा विभाग.	४३८६
ज्या ज्या आह्मांपाशीं होतील ज्या	१३४७
ज्यानें आड यावें कांहीं	२५७५
ज्यानें ज्यानें जैसें घ्यावें	१४५३
ज्यावें हीनपणें	३२६५
ज्यासी आवडी हरिनामांची	१५५८
ज्यासी नावडे एकादशी	२८९१
ज्यासी विषयाचें ध्यान	२९६९
ज्वरल्यासी काढा औषध पाचन	३२०७

झ

झड मारूनियां बैसलों पंगती	२९८१
झरा लागला सुखाचा	२०२०
झंवविली महारें	४०२६

विषयानुक्रम

झांकूनियां नेत्र काय जपतोसी	३९०६
झाड कल्पतरु	५९१
झाडा वरपोनि खाऊनियां पाला	३८८५
झेला रे झेला वरचेवर झेला	१३९

ट

टंवकारूनि दृष्टी लावुनियां रंग	७९०
टाक रुका चाल रांडे कां गे केली.	४५७
टाळ घोळ सुख नामाचा गजर	२११२
टाळ दिंडी हातीं	१०४४
टिळा टोपी उंच दावी	२८५६
टिळा टोपी माळा देवाचें गवाळें	७८८

ठ

ठकिलें काळा मारिली दडी	१०८०
ठाकलोंसें द्वारीं	१५०२
ठायींची ओळखी	३२३
ठाव तुह्मांपाशीं	४२५०
ठाव देऊनियां राखें पायापासीं	४१५२
ठाव नाहीं बुड	१८१३
ठेवा जाणीव गुंडून	१४५८
ठेविलें जतन	१३४१
ठेवूनि इमान राहिलों चरणीं	३४८६
ठेवूनियां डोई	२३२३

ड

डगमगी मन निराशेच्या गुणें	३६०४
डळमळिला मेरू आणि तो मांदार.	३०९६
डाई घालूनियां पोरें	२२९
डिवेना डसेना बुजेना निर्मळ	४३४२
डोई वाढवूनि केश	७७६
डोळां भरिलें रूप	२६०९
डोळियाचें दैव आजि उभें ठेलें	४४५९

विषयानुक्रम

डोळियां पाझर कंठ माझा दाटे १८३६
डोळ्यांमध्यें जैसें कणु २२९४
डौरलों भक्तिसुखें ३२४९

ढ

ढालतरवारे गुंतले हे कर ४३४८
ढेंकणाचे संगें हिरा जो भंगला ३४०३
ढेंकणासी बाज गड २४५२
ढेंकरें जेवण दिसे साचें ७०

त

तक्र शिष्यामान १४८३
तटचि जातीला नाहीं भीड भार ३०२६
तडामोडी करा १७४९
तन मन धन दिलें पंढरिराया ३९४८
तप तीर्थ दान व्रत आचरण १४९०
तपाचे सायास २८५१
तपासी तें मन करूं पाहे घात २७९६
तम भज्याय ते बुरा जिकीर ते करे. ४४१
तया घडले सकळ नेम २३८९
तयांसवें करी काला ४५३०
तया साटीं वेचूं वाणी ४८०
तयासी नेणतीं बहु आवडती २१२१
तरले ते मागें आपुलिया सत्ता १८८१
तरलों ह्मणुनि धरिला ताठा ३९७१
तरि कां नेणते होते मागें ऋषी ९२२
तरि कां पवाडे गर्जती पुराणें १०३५
तरि च हा जीव संसारीं उदास २५२९
तरि म्यां आळवावें कोणा ६४९
तरीं आह्मी तुझी धरियेली कास १६७४
तरी कां मागें वांयां कीर्ती ३११८
तरी कां वोळगणे ३२१२
तरी च जन्मा यावें २४९८

विषयानुक्रम

तरीं च म्यां देवा	३५४९
तरी च हीं केलीं	३८०४
तरी च होय वेडी	३४१०
तरीं भले वांयां गेलों	३६६८
तरी सदा निर्भरं दास	२२८८
तरी हांव केली अमुपा व्यापारें	२७४९
तरुवर बीजा पोटीं	३०६९
तंव ते ह्मणे ऐका हृषीकेशी वो	४०३
तंव तो हरि ह्मणे वो निजांगने वो.	४०२
तळमळी चित्त दर्शनाची आशा	२१७७
ताकें कृपण तो जेवूं काय घाली	३५९८
तातडीची धांव अंगा आणि भाव	३८१९
तांतडीनें आह्मां धीर चि न कळे	२५९५
तान्हे तान्ह प्याली	१५२९
तान्हेल्याची धणी	२७८
तापल्यावांचून नव्हे अळंकार	२४००
ताप हें हरण श्रीमुख	६६४
तांबियाचें नाणें न चले	४१०१
तामसाचीं तपें पापाची सिदोरी	२३३७
तारतिम वरी तोंडा च पुरतें	२५२
तारिलीं बहुतें चुकवूनि घात	२१२९
तारी ऐसे जड	१०९७
तारुण्याच्या मदें न मनी	३०८२
तारुं लागलें बंदरीं	१५४९
तिन्ही लोक ऋणें बांधिले जयानें	२११७
तिर्थी धोंडा पाणी	११४
तिहीं ताळी हेचि हाक	३०१८
तिहीं त्रिभुवनीं	१८९६
तिळ एक अर्ध राई	४०४७
तीर देखोनियां यमुनेचें जळ	४५४६
तीर्थ जळ देखे पाषाण प्रतिमा	२६३६
तीर्थाचिये पंथें चाले तो निदैव	३१८९

विषयानुक्रम

तीर्थांचें जें मूळ व्रतांचें जें फळ	१४७३
तीर्थाटणें एकें तपें हुंबरती	१५२०
तीर्थांची अपेक्षा स्थळीं वाढे धर्म	२४१६
तीर्थे केलीं कोटीवरी	६८५
तीर्थें फळती काळें जन्में	४२७२
तीळ जाळिले तांदुळ	९०
तुका इच्छा मीटइ तो	११९९
तुका उतरला तुकीं	१६०७
तुका और मिठाई क्या करूं रे	१२०२
तुका कुटुंब छोरे रे	११९८
तुका दास तिनका रे	११८३
तुका दास रामका	११९२
तुका पंखिबहिरन मानूं	११७६
तुका प्रभु बडो न मनूं	११७९
तुका प्रीत रामसुं	११८४
तुका बस्तर विचारा क्या करे रे	११७३
तुका मार्‍या पेटका	११८८
तुका मिलना तो भला	११९७
तुका राम बहुत मिठा रे	११७७
तुका रामसुं चित बांध राखूं	११९३
तुका वेडा अविचार	२८६९
तुका संगत तिन्हसें कहिये	११९६
तुका सुरा नहि सबदका रे	११८६
तुका सुरा बहुत कहावे	११८७
तुका ह्मणे पुन्हा न येती मागुत्या	४५२३
तुका ह्मणे सुख घेतलें गोपाळीं	४५२९
तुज ऐसा कोण उदाराची रासी	९२१
तुज ऐसा कोणी न देखें उदार	१८२१
तुज करितां नव्हे ऐसें कांहीं	२४८६
तुज करितां होती ऐसे	३१२४
तुजकरितां होतें आनाचें आन	१८४५
तुज काय करूं मज एक सार	४१३३

विषयानुक्रम

तुज केलिया नव्हे ऐसें कांई	४२९३
तुज घालोनीयां पूजितों संपुष्टीं	२८७१
तुज च पासाव जालोंसों निर्माण	९५६
तुज जाणें तान्हें नाहीं पांडुरंगा	३३९५
तुज ते सवे आहे ठावें	३०१५
तुज दिला देह	३९५२
तुज दिलें आतां करीं यत्न याचा	१७६०
तुज न करितां काय नव्हे एक	१९९७
तुज न भें मी कळिकाळा	३०५४
तुज नाहीं शक्ति	१६८०
तुज पाहातां समोरी	३८४३
तुज पाहावें हे धरितों वासना	२६७३
तुज मज ऐसी परी	३९९९
तुज मज नाहीं भेद	२९२७
तुज मागणें तें देवा	७६१
तुजलागीं माझा जीव जाला	३०३७
तुजवरी ज्याचें मन	६८९
तुज वर्णी ऐसा तुज विण नाहीं	७००
तुजवांचुनी मागणें काय कोणा	११०९
तुजवांचून कोणा शरण	४४४४
तुजविण कांहीं	४०५८
तुजविण कोणा	२४६७
तुजविण चाड आणिकांची	४२९१
तुजवीण देवा	१८०४
तुजविण मज कोण आहे	४४६५
तुजविण मज कोण वो सोयरें	५२६
तुजविण वाणीं आणिकांची थोरी	५६५
तुजविण सत्ता	२३२०
तुजवीण तीळभरी रिता ठाव	४४२०
तुजशीं संबंध चि खोटा	१२२५
तुजसवें आह्मीं अनुसरलों अबळा	१२५९
तुजसवें येतों हरी	२३२

तुज ह्मणतील कृपेचा सागर	१५४०
तुझा दास ऐसा ह्मणती लोकपाळ	१०२०
तुझा दास मज ह्मणती अंकित	३३७९
तुझा भरवसा (पहा ४३००)	४१९५
तुझा विसर नको माझिया जीवा	१६८४
तुझा शरणागत जन्मोजन्मींचा	७६२
तुझा शरणागत जालों मी अंकित	१०२४
तुझा संग पुरे संग पुरे	२२६३
तुझा ह्मणऊनि जालों उतराई	१६४५
तुझा ह्मणविलों दास	४२६५
तुझा ह्मणवून तुज नेणें	१७६४
तुझा ह्मणोनियां दिसतों गा दीन	३९४४
तुझिया दासांचा हीन जालों दास	३८२२
तुझिया नामाचा विसर न पडावा	४००४
तुझिया पार नाहीं गुणां	६३७
तुझिया पाळणा ओढे माझें मन	३८७२
तुझिया विनोदें आह्मांसी मरण	३५१५
तुझिये संगति	१८७
तुझी कीर्ती सांगों तुजपुढें जरी	४१३१
तुझी माझी आहे जुनी सोयरीक	४०२३
तुझीं वर्मे आह्मां ठावीं नारायणा	३०००
तुझें अंगभूत	३९५१
तुझे थोर थोर	७४०
तुझे दारींचा कुतरा	३५९०
तुझें दास्य करूं आणिका मागों	४७०
तुझें नाम गाऊं आतां	२९७६
तुझें नाम गाया न सोपें डवळा	४०१७
तुझें नाम गोड नाम गोड	१७७०
तुझें नाम पंढरिनाथा	४२१६
तुझें नाम माझे मुखीं असो	४४७३
तुझें नाम मुखी तयासी विपत्ति	३१५९
तुझें नाम मुखीं न घेतां आवडी	१७८२

तुझे नामें दिनानाथ	४३१२
तुझे पाय माझी काशी	४१६३
तुझे पाय माझें भाळ	४४७६
तुझे पाय माझे राहियेले चित्तीं	१९९९
तुझे पोटीं वाव	२०५७
तुझें प्रेम माझ्या हृदयीं आवडी	४०३७
तुझे मजपाशीं मन	३५२३
तुझें रूप पाहतां देवा	४४६४
तुझें वर्णूं गुण ऐसी नाहीं मती	८०९
तुझें वर्म आह्मां कळों आलें	४१३८
तुझें वर्म ठावें	३२४
तुझें वर्म हातीं	२९६२
तुझें ह्मणवितां काय नास जाला	१७३१
तुझे ह्मणों आह्मां	४४५६
तुझ्याठायीं ओस	१६८१
तुझ्या नामाची आवडी	२९१५
तुझ्या रूपें माझी काया भरों	२६४९
तुटे भवरोग	७२८
तुटे मायाजाळ विघडे भवसिंधू	३११३
तुमचा तुह्मीं केला गोवा	९८३
तुमचिये दासींचा दास करुनि	१०५३
तुमची तों भेटी नव्हे ऐसी जाली	१२७१
तुमचे स्तुतियोग्य कोठें माझी वाणी.	२४३२
तुमच्या पाळणा ओढतसे मन	३६९३
तुशीं कोण घाली हुंबरी	१५३
तुह्मां आह्मां उरी तोंवरी	१०८५
तुह्मां आह्मां जंव जालिया समान	२५५९
तुह्मां आह्मां तुटी होईल यावरी	१८६२
तुह्मां आह्मां सरी	३५२४
तुह्मां आह्मांसवें न पडावी गांठी	२५८४
तुह्मांआह्मांसी दरुषण	३३५०
तुह्मां उद्धरणें फार	३६७१

तुह्मां ठावा होता देवा	८५३
तुह्मां न पडे वेच	२९१०
तुह्मांपाशीं आह्मी येउनियां काय	१८८८
तुह्मां सांगतों कलयुगा फळ	४०३२
तुह्मांसाटीं आह्मां आपुला विसर	२२८१
तुह्मांसी न कळे सांगा काय एक	३७०७
तुह्मांसी हें अवघें ठावें	३४८१
तुह्मां होईल देवा पडिला विसर	९७०
तुह्मी आह्मी भले आतां	२५२६
तुह्मी कांटाळला तरी	२९४२
तुह्मी गोपा बाळा मज कैशा नेणा	१७६
तुह्मीं जावें निजमंदिरा	५१०
तुह्मी तरी सांगा कांहीं	४६८
तुह्मी तों सदैव	३६०८
तुह्मी पाय संतीं	१७४३
तुह्मी बैसलेती निर्गुणाचे खोळे	१५०६
तुह्मी माझा देवा करिजे अंगीकार.	३६४९
तुह्मी येथें पाठविला धरणेकरी	२३४७
तुह्मी विश्वनाथ	१६५७
तुह्मी संतजनीं	१९३६
तुह्मी संत मायबाप कृपावंत	३३०६
तुह्मी सनकादिक संत	१५९१
तुह्मी साच नुपेक्षाल हा भरवसा	९६९
तुह्मी साधु संत कैवल्यसागर	४४८१
तुळसीमाळा घालुनी कंठीं	६४२
तुळसीवृंदावनीं उमजला कांदा	४४७८
तूं आह्मां सोयरा सज्जन	३९०२
तूं कृपाळू माउली	२२४२
तूं च मायबाप बंधु सखा आमचा	४८६
तूंचि अनाथाचा दाता	६२०
तूंचि आत्माराम [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	
तूं पांढरा स्पटिक मणी	१२३०

विषयानुक्रम

तूं बळिया शिरोमणी	६६९
तूं माउलीहून मयाळ चंद्राहूनि	२२४६
तूं माझा कोवसा	३७९९
तूं माझा मायबाप सकळ वित्त गोत.	२४३५
तूं माझी माउली तूं माझी साउली.	२६०७
तूं श्रीयेचा पती	२०५५
तृषाकाळीं उदकें भेटी	१३०१
ते काय पवाडे नाहीं म्यां ऐकिले	४२३१
तें च किती वारवार	२६५५
ते चि करीं मात	३८२३
तेज्या इशारती	९०३
तेणें वेंशें माझीं चोरिलीं अंगें	२०४०
तेणें सुखें माझें निवालें हें अंग	३३६७
तेथें सुखाची वसति	२७६५
ते माझे सोयरे सज्जन सांगाती	२६३
तेरा दिवस जाले निश्चक्र करितां.	२४९३
तेलनीशीं रुसला वेडा	५६
तेव्हां धालें पोट बैसलों पंगती	१०३४
तेव्हां होतों भोगाधीन	२५६९
तें ही नव्हे जें करितां कांहीं	७१०
तैसें नव्हों आह्मी विठ्ठलाचे दास	३१४७
तों च हीं क्षुल्लकें सखीं सहोदरें	१३१५
तों चि प्रसंग आला सहज	३०१९
तो चि लटिक्यामाजी भला	२८४२
तोडुनि पुष्पवाटिका फळवृक्षयाती	१७९८
तोंडें खाये फार	१६२०
तोंडें बोलावें तें तरी वाटे खरें	१९०७
तो बोले कोमळ निष्ठुर साहोनी	४५९३
तो या साच भावें न कळे चि	४५६५
तोंवरी तोंवरी जंबुक करि गर्जना	२७८३
तोंवरी तोंवरी शोभतील गारा	२७८४
तोंवरी म्यां त्यास कैसें निषेधावें	१९५५

विषयानुक्रम

त्यजिलें भेटवी आणूनि वासना	२३२६
त्याग तरी ऐसा करी	२७७५
त्याग तंव मज न वजतां केला	८२२
त्यागें भोग माझ्या येतील अंतरा	३१७८
त्यांचिया चरणा माझें दंडवत	३३३८
त्याचें सुख नाहीं आलें अनुभवा	२९
त्यांनीं धणीवरी संग केला हरीसवें.	२०६
त्यांसि राखे बळें आपुले जे दास	४५६९
त्या हरिदासांची भेटी घेतां	४०३३
त्रासला हा जीव संसारींच्या सुखा	३९१४
त्राहे त्राहे त्राहे सोडवीं अनंता	३८३८
त्रिपुटींच्या योगें	१३२२
त्रिविधकर्माचे वेगळाले भाव	२४१०
त्रैलोकींचा नाथ सकळांचा आधार	३१०१
त्रैलोक्य पाळितां उबगला नाहीं	६०२

थ

थडियेसी निघतां पाषाणांच्या सांगडी.	२५०७
थुंकोनियां मान	१३०७
थोडें आहे थोडें आहे	११०
थोडे तुह्मी मागें होती उद्धरिले	३५२६
थोडें परी निरें	५७८
थोर अन्याय केला तुझा अंत	२२४१
थोर ती गळाली पाहिजे अहंता	३०७४

द

दगडाच्या देवा बगाड नवस	३५७०
दड अन्यायाच्या माथां	३१९८
दधिमाझी लोणी जाणती सकळ	२८०७
दंभें कीर्ति पोट भरे मानी जन	८५९
दया तिचें नांव भूतांचें पाळण	२६४
दया क्षमा शांति	१४३२
दर्दुराचें पिलुं ह्मणे रामराम	३८९२

विषयानुक्रम

दर्पणासी नखटें लाजे	८३५
दर्पणासी बुजे	३८००
दर्शनाची आस	८५५
दर्शनाचें आर्त जीवा	२४२०
दसरा दिवाळी तो चि आह्मां	३९२०
दह्यांचिया अंगीं निघे ताक	२४९२
दाखवूनि आस	१८११
दाटे कंठ लागे डोळियां पाझर	२४२३
दाढी डोई मुंडी मुंडुनियां सर्व	३९३८
दाता तो एक जाणा	२३१६
दाता नारायण	३२१
दाता लक्ष्मीचा (पहा ४०८१)	३९८०
दानें कांपे हात	८४
दामाजीपंताची रसद गुदरली	४३५६
दारिद्रानें विप्र पीडिला अपार	४४९३
दारीं परोवरी	२०५८
दावी वर्म सोपें भाविकां गोपाळां	४५१६
दावूनियां कोण कांहीं	१६७२
दावूनियां बंड	३१७९
दास जालों हरिदासांचा	११२२
दासां सर्व काळ	१७१३
दासीचा जो संग करी	४२६८
दासों पाछें दौरे राम	११५८
दास्य करी दासांचें	६५२
दिक चि या नाहीं संसारसंबंधा	२५३१
दिनदिन शंका वाटे	१७६८
दिनरजनीं हा चि धंदा	८८२
दिनाचा कृपाळु दुष्टजना काळ	४५९२
दिला जीवभाव	३४७५
दिली चाले वाचा	२३९९
दिली मान तरी नेघावी शत्रूची	३१८१
दिली हाक मनें नव्हे ती जतन	३३७८

दिवळ्या छत्री घोडे १८८४
दिवळ्या वाद्यें लावुनि खाणें २६९
दिवसा व्यापार चावटी ४२०७
दीन आणि दुर्बळांसी ३६४०
दीनानाथा तुझीं ब्रिदें चराचर ५४४
दीप घेऊनियां धुंडिती अंधार ५६३
दीप न देखे अंधारा ८८०
दुखवलें चित्त आजिच्या प्रसंगें ३१३८
दुःख वांटे ऐसी ऐकों नये गोष्टी ८१३
दुःखाचिये साटिं तेथें मिळे सुख २११८
दुःखाची संगति २७००
दुःखाचे डोंगर लागती सोसावे ९११
दुःखी होती लोभें करावें तें काई ४५६१
दुःखें दुभागलें हृदयसंपुष्ट २९८८
दुजा ऐसा कोण बळी आहे आतां १३
दुजें खंडे तरी ४५
दुडीवरी दुडी २८७३
दुध दहीं ताक पशूंचें पाळण ११४०
दुधाचे घागरी मद्याचा हा बुंद १६५४
दुधाळ गाढवी जरी जाली पाहे ३०५०
दुबळें सदैवा ३४०१
दुर्जनाचा मान २१३८
दुर्जनाची गंधी विष्ठेचिया परी ११७
दुर्जनाची जाती २६७९
दुर्जनाची जोडी २२१७
दुर्जनाचें अंग अवघें चि सरळ २१९७
दुर्जनासि करी साहे ६६
दुर्बळ हें अवघें जन ५८९
दुर्बळाचें कोण २०६९
दुर्बळाचे हातीं सांपडलें धन २१४४
दुर्बळा वाणीच्या एक दोनि सिद्धि २०४६
दुर्बुद्धि ते मना ३०६८

दुर्वासया स्वामी गुंतलों भाकेसी	३०९९
दुर्वासें निरोप आणिला ये रिती	३१०३
दुष्ट आचरण ग्वाही माझें मन	२६७४
दुष्ट भूषण सज्ञनाचें	२०३८
दुष्टाचें चित्त न भीनें अंतरीं	१७२८
दूरि तों चि होतों आपुले आशंकें	३४९७
देईं डोळे भेटी न धरीं संकोच	१९१८
देईल तें उणें नाहीं	२५६८
देऊं कपाट	३३९१
देऊं तें उपमा	८५४
देऊनियां प्रेम मागितलें चित्त	३८१८
देखण्याच्या तीन जाती	१३२३
देखत आखों झुटा कोरा	११६९
देखत होतों आधीं मागें पुढें	४२५
देखिलासि माती खातां	२२२
देखिलें तें धरिन मनें	३६३३
देखीचा दिमाख शिकोनियां दावी	९०१
देखीचें तें ज्ञान करावें तें काई	४११२
देखोनि पुराणिकांची दाढी	११६
देखोनियां तुझ्या रूपाचा आकार	५३५
देखोनि हरखली अंड	७७
देखो वेखीं करिती गुरु	२११३
देती घेती परज गेली	१२९
देव अवघें प्रतिपादी	२९५८
देव आड जाला	३५४
देव आतां आह्मीं केला असे ऋणी	४४०८
देव आमचा आमचा जीव	१८७०
देव आहे सुकाळ देशीं	२८०१
देवकीनंदनें	३१४३
देव कैंचा तया दुरी	४१४१
देव गावा ध्यावा ऐसें जालें	४०३४
देव घ्या कोणी देव घ्या कोणी	१००९

देव जडला जाइना अंगा	४१८८
देव जाणता देव जाणता	३६५७
देव जाले अवघे जन	३१३२
देव तिहीं बळें धरिला सायासें	३९१०
देव तिळीं आला	४०७९
देव तीर्थ येर दिसे जया ओस	३२३२
देव ते संत देव ते संत	२४९९
देव त्यां फावला भाविकां गोपाळां	४५६४
देव दयाळ देव दयाळ	१८६४
देव धरी नाना सोंगें	४०६५
देव निढळ देव निढळ	१८६६
देव पाहावया करीं वो सायास	१९८९
देव पाहों देव पाहों	१८६९
देव बराडी देव बराडी	१८६७
देव बासर देव बासर	१८६५
देव भक्तालागीं करूं नेदी संसार	३०५१
देव भला देव भला	१८६८
देव मजुर देव मजुर	१८६३
देव राखे तया मारील कोण	१६१४
देव बसे चित्तीं	२४७१
देव सखा आतां केलें नव्हे काई	२६२८
देव सखा जरी	३७२
देव होईजेत देवाचे संगती	३२७
देव होसी तरी आणिकातें करिसी	११२८
देवा आतां ऐसा करीं उपकार	१९९६
देवा आदिदेवा जगत्रयजीवा	४५०८
देवा ऐकें हे विनंती	१४६२
देवा ऐसा शिष्य देईं	८११
देवाचा भक्त तो देवासी गोड	१७८७
देवाचिया वस्त्रा स्वप्नीं ही नाठवी	३०६२
देवाचिये चाडे प्रमाण उचित	२६१६
देवाचिये पायीं देईं मना बुडी	३८१०

देवाचिये पायीं वेचों सर्व शक्ती	३९८७
देवाचिये माथां घालूनियां भार	१२९४
देवाची ते खूण आला ज्याच्या घरा.	३४४६
देवाची पूजा हें भूतांचें पाळण	३८५४
देवाची भांडारी	३२९९
देवाचे घरीं देवें केली चोरी	१८४०
देवाचें चरित्र नाठवे सर्वथा	३७५३
देवाचें निर्माल्य कोण शिवे हातीं	३२३१
देवाचें भजन कां रे न करीसी	३३७०
देवाचे ह्मणोनि देवीं अनादर	२४३
देवाच्या उद्देशें जेथें जेथें भाव	२५१३
देवाच्या निरोपें पिटितों डांगोरा	३४६८
देवाच्या प्रसादें करा रे भोजन	४०
देवाच्या संबंधें विश्व चि सोयरें	८२६
देवांच्याही देवा गोपिकांच्या पति	१९१५
देवा तुजपें माझ्या पूर्वजांचें ऋण	३०१२
देवा तुज मज पण	१७९३
देवा तूं आमचा कृपाळ	६३०
देवा तूं कृपाकरुणासिंधु	६२७
देवा बोलें आतां बोला	४१९९
देवा मी चांडाळ चांडाळ	६७०
देवावरिल भार	१३०६
देवावरी भार	३०५६
देवासाटीं जाणा तयाची	१४९१
देवासी अवतार भक्तांसी संसार	१०३८
देवासी तो पुरे एकभाव गांठी	२५७६
देवासीं पैं भांडों एकचित्त करूनि	४४९९
देवासी लागे सकळांसी पोसावें	१७९१
देवीं आणि दैतीं सिंधु घुसळिला	३०८९
देवी देव जाला भोग सरला	४२०
देवें जीव धाला	५९६
देवें दिला देह भजना गोमटा	३७१२

विषयानुक्रम

देवें देऊळ सेविलें	२३१४
देवों कपाट	३५५७
देश वेष नव्हे माझा	४२४
देह आणि देहसंबंधें निंदावीं	१२९३
देह जाईल जाईल	३११५
देह तंव असे भोगाचे अधीन	२६३१
देह तंव आहे प्रारब्धा अधीन	३८५६
देह तुझ्या पायीं	२९६५
देह नव्हे मी हें सरे	१२९५
देह निरसे तरी	२१७९
देह प्रारब्धा शिरीं	३५४७
देहबुद्धि बसे जयाचिये अंगीं	३३९९
देहबुद्ध बसे लोभ जयां चित्तीं	५४०
देहभाव आह्मी रांहिलों ठेवूनि	१२२२
देह मृत्याचें भातुकें	३१७७
देह हा सादर पाहावा निश्चित	८०८
देहा लावी वात	२०९३
देहीं असोनियां देव	४४८२
दैत्यभारें पीडिली पृथ्वी बाळा	१५७१
दैन्य दुःख आह्मां न येती जवळी	२१२३
दो दिवसांचा पाहुणा	४४७५
दोन्हीं टिपरीं एक चि नाद	१९२
दोन्ही हात ठेवुनि कटीं.	१२४८
दोराच्या आधारें पर्वत चढला	३८८७
दोष करूनि आह्मी पतित सिद्ध	४०६३
दोष पळती कीर्तनें	६०४
दोहीं बाहीं आह्मां वास	३१५६
दोहींमध्यें एक घडेल विश्वासें	१९५२
द्या जी आह्मां कांहीं सांगा जी	४९८
द्या जी माझ्या विचारूनियां विभाग.	२५०८
द्याल ऐसें दिसे	३६०७
द्याल ठाव तरि राहेन संगती	१३२१

द्याल माळ जरी पडेन मी पायां ५०९
द्रव्य असतां धर्म न करी ५९९
द्रव्याचा तो आह्मी धरितों विटाळ. ९०८
द्रव्याचिया कोटी २६६०
द्रव्याचिया मागें कळिकाळाचा ९०९
द्वारकेचें केणें आलें या चि ठाया. ११२५
द्वारपाळ विनंती करी ३१५५
द्वेषाचिया ध्यानें हरिरूप ४५८६

ध

धडकला अग्नि आह्मा येती वरी ४२३२
धणी न पुरे गुण गातां ७५७
धदिंधदिं तुझ्या करीन धदिंल्या २९९५
धन मेळवूनि कोटी ३८३६
धनवंत एक बहिर अंधळे ३१३९
धनवंता घरीं २७९९
धनवंतालागीं २९१७
धना गुंतलें चित्त माझें मुरारी ११११
धनासीं च धन २१६३
धनी ज्या पाइका मानितो आपण. १०६७
धनें वित्तें कुळें ३३१३
धन्य आजि दिन ९९४
धन्य काळ संतभेटी ८८१
धन्य जालों हो संसारीं ४३८३
धन्य तें गोधन कांबळी काष्ठिका २२०
धन्य ते पंढरी धन्य भीमातीर १७३५
धन्य ते संसारीं १००२
धन्य तो ग्राम जेथें हरिदास ३७४२
धन्य त्या गौळणी इंद्राच्या पूजनीं. १७५
धन्य दिवस आजि डोळियां लाधला. ३८६७
धन्य दिवस आजि दर्शन संताचें १५८३
धन्य देहूं गांव पुण्य भूमि ठाव ७८९

धन्यधन्य ज्यास पंढरीसी वास	३८७९
धन्य पुंडलिका बहु बरें केलें	१७३४
धन्य बा ह्या ऐशा नारी	२३६३
धन्य भावशीळ	७८५
धन्य मी मानीन आपुलें संचित	१६९९
धन्य शुद्ध जाती	१३५०
धन्या आतां काय करूं	४३२५
धरावा तो बरा	३४५२
धरावें तों भय	३५०४
धरितां इच्छा दुरी पळे	२१८५
धरितां ये पंढरीची वाट	१३८१
धरितों वासना परी न ये फळ	१९२०
धरियेलीं सोंगें	१६११
धरियेलें रूप कृष्णनाम बुंथी	४६०१
धरिला पालव न सोडी माझा येणें	३९५
धरिलीं जीं होतीं चित्तीं	३१७२
धरिल्या देहाचें सार्थक करीन	४००७
धरी दोही ठायीं सारखा चि भाव	४५९१
धरूनि पालव असुडीन करें	१६७६
धरूनियां चाली हांवा	२६५१
धरूनियां मनीं बोलिलों संकल्प	३८७७
धरूनियां सोई परतलें मन	२६२१
धरूनि हें आलों जीवीं	३६७०
धरोनि दोन्ही रूपें पाळणें संहार	२७८५
धरोनियां फरश करी	४३५८
धर्म तो न कळे	२२१६
धर्म रक्षावया अवतार घेशी	३८९५
धर्म रक्षावया साठीं	२६०
धर्माची तूं मूर्ती	४३
धर्माचें पाळण	२१३६
धवळलें जगदाकार	३४१९
धाईं अंतरिंच्या सुखें	९१७

विषयानुक्रम

धाकुट्याचे मुखीं घास घाली माता	२४२
धालें मग पोट	१६५
धालों सुखें ढेकर देऊं	१७७१
धांव कान्होबा गेल्या गाई	२४१
धांव घालीं आई	८५२
धांव धांव गरुडध्वजा	२४५३
धांवा केला धांवा	३४३५
धांवा शीघ्रवत	२६९७
धांवे त्यासी फावे	१२८१
धांवे माते सोई	१८५०
धांवोनियां आलों पहावया मुख	४१७६
धिग जिणें त्याचा स्वामी हीन वर	८६०
धिग जीणें तो बाईले आधीन	३०६
धिग तो दुर्जन नाहीं भूतदया	४०७१
धीर तो कारण एकविधभाव	२०११
धीर तो कारण साह्य होतो नारायण.	११३८
धीर नव्हे मनें	२६५९
धेनु चरे वनांतरीं	१५५६
धोंड्यासवें आदळितां फुटे	३४५३
ध्याईन तुझें रूप गाईन तुझें नाम.	३३६९
ध्यानीं ध्यातां पंढरिराया	४०७७
ध्यानी योगीराज बैसले कपाटीं	३६१

न

न करवे धंदा	५७१
न करा टांचणी	२९१४
न करावी आतां पोटासाटीं चिंता.	८८८
न करावी चिंता	३४४८
न करावी स्तुती माझी संतजनीं	१०५२
न करि त्याचें गांढेपण	३१२९
न करीं उदास	२६८०
न करीं तळमळ राहें रे निश्चळ	११४३

विषयानुक्रम

न करीं तुमची सेवा	२७१३
न करीं पठण घोष अक्षरांचा	३४१२
न करीं रे मना कांहीं च कल्पना	३५८०
न करीं संग राहें रे निश्चळ	११२
न कळतां काय करावा उपाय	८६८
न कळतां कोणी मोडियेलें व्रत	२१२७
न कळसी ज्ञाना न कळसी ध्याना.	३८३३
न कळे जी भक्ती काय करूं सेवा.	३६७२
न कळे तत्त्वज्ञान मूढ माझी मती.	१०१८
न कळे तें कळों येईल उगलें	३०४७
न कळे ब्रह्मज्ञान आचार विचार	३८८८
न कळे महिमा वेद मौनावले	४३६३
न कळे भाव मुनि मागे एकी अंतुरी.	२५००
नका कांहीं उपचार माझ्या शरीरा	३८४
नका घालूं दुध जयामध्यें सार	११५०
नका दंतकथा येथें सांगों कोणी	३१२८
नका धरूं कोणी	२१३९
नका मजपाशीं	३४२४
नका वांटूं मन विधिनिषेधांसी	८२०
नको आतां पुसों कांहीं	२४०४
नको आह्मांसवें गोपाळा	२३३
नको ऐसें जालें अन्न	१६६१
नको कांहीं पडों ग्रंथाचिये भरीं	२३२४
नको घालूं झांसां	३७०१
नको दुष्ट संग	२१०७
नको देऊं देवा पोटीं हें संतान	२८६३
नको धरूं आस व्हावें या बाळांस.	१९८६
नको नको मना गुंतूं मायाजाळीं.	२८०८
नको बोलों भांडा	१७१८
नको ब्रह्मज्ञान आत्मस्थिति भाव	१०२२
नको मज ताठा नको अभिमान	३४४४
नको माझे मानूं आहाच ते शब्द.	२५६०

नको येऊं लाजे होय तूं परती	४३१९
नको विद्या वयसा आयुष्य	४४६६
नको सांडूं अन्न नको सेवूं वन	१३६८
नको होऊं देऊं भावीं अभावना	८२१
न गमे न गमे न गमे हरिविण	३२३७
न गमेसी जाली दिवसरजनी	२१६९
न घडे मायबापें बाळकाचा घात	४१२९
न चलवे पंथ वेच नसतां पालवीं.	२५०६
नजर करे सो हि जिंके बाबा दुरथी.	४४२
नटनाट्य तुह्मी केलें याच साटीं.	१३७४
नटनाट्यें अवघें संपादिलें सोंग	५६४
न देखवे डोळां ऐसा हा आकांत.	५५७
न देखिजे ऐसें केलें	१६०८
न देखें न बोलें नाइकें आणीक	१२
न देखोन कांहीं	२४९
न धरी प्रतिष्ठा कोणाची ही यम	३४६२
न पडो आतां हाडीं घाव	३७९४
न पवीजे तया ठाया	३७६६
न पवे सन्निध वाटते चिंता	६३१
न पालटे एक	१९०८
न पालटे जाती जिवाचिये साटीं	३१८०
न पाहें माघारें आतां परतोनि	२५४४
न पूजीं आणिकां देवा न करीं त्यांची.	१४६३
न बैससी खालीं	१९२७
न बोलतां तुह्मां कळों न ये गुज	३१
न बोलसी तें ही कळलें देवा	६२४
न बोलावें परी पडिला प्रसंग	१८५४
न बोलेसी करा याचा	१४०५
नभोमय जालें जळ	२५८७
न मनावी चिंता कांहीं माझेविशीं	३१०९
न मनावी चिंता तुह्मीं संतजनीं	९३१
न मनावें तैसें गुरूचें वचन	१२०८

विषयानुक्रम

न मनीं ते ज्ञानी न मनीं ते	२८२६
नमस्कारी भूतें विसरोनि याती	३०३२
नमावे पाय हें माझें उचित	२८३३
नमितों या देवा	२३७८
न मिळती एका एक	४२५३
न मिळो खावया न वाढो संतान	५४७
नमोनमो तुज माझें हें कारण	३९३३
नमो विष्णुविश्वरूपा मायबापा	११३०
नम्र जाला भूतां	१४८०
नये इच्छूं सेवा स्वइच्छा जगाची.	१२१२
नये ऐसें बोलों कठिण उत्तरें	३५७५
नये जरी कांहीं	७२३
नये जरी तुज मधुर उत्तर	३२
न ये नेत्रां जळ	८२
नये पाहों मुख मात्रागमन्याचें	१४६९
नये पुसों आज्ञा केली एकसरें	१७७६
नये माझा तुह्मां होऊं शब्दस्पर्श.	३८५८
नये वांटूं मन	२८६६
नये सोमसरी उपचाराची हरी	२९९८
नये स्तवूं काचें हातें क्रियानष्ट	२६०१
नयो वाचे अनुचित वाणी	२१८३
नरदेह वांयां जाय	४३८०
नर नारी बाळें अवघा नारायण	४११३
नरस्तुति आणि कथेचा विकरा	२६३९
न राहे रसना बोलतां आवडी	३०
न राहे क्षण एक वैकुंठीं	१९७६
न लगती मज शब्दब्रह्मज्ञान	३९४३
न लगावी दिठी	४०३९
न लगे चंदना सांगावा परिमळ	२८९
न लगे चिंता आतां अनुमोदन	२९९२
न लगे देवा तुझें आह्मांसी	४१५६
न लगे देशकाळ	१४१६

न लगे द्यावा जीव सहज चि	२९२४
न लगे पाहावें अबद्ध वांकडें	२१२२
न लगे मरावें	३३७६
न लगे मायेसी बाळें निरवावें	१३२३
न लगे हें मज तुझें ब्रह्मज्ञान	५३२
न लाहिजे जपें न लाहिजे तपें	३४२८
न वजतां घरा	२१३३
न वजावा तो काळ वांयां	२७२८
न वजे वांयां कांहीं ऐकतां	१०२८
नवां नवसांचीं	७६६
न विचारितां ठायाठाव	२९१८
नव्हतियाचा सोस होतां	१४१३
नव्हती आली सीसा सुरी अथवा	२२४५
नव्हती ते संत करितां कवित्व	२३०५
नव्हती भेटी तों चि बरें	३१६३
नव्हती माझे बोल । अवघें	९५२
नव्हती माझे बोल जाणां हा निर्धार.	२६८५
नव्हती हीं माझीं जायाचीं भूषणें	२४४२
नव्हती हे उसणे बोल	३७१५
नव्हतें तें कळों आलें	३५३७
नव्हतों सावचित	३४१
नव्हावा तो बरा मुळीं च संबंध	३५१९
न व्हावें तें जालें । तुह्मां	२०२४
न व्हावें तें जालें देखियेले पाय	३६२
नव्हे आराणूक परि मनीं बाहे	९९९
नव्हे आराणूक संवसारा हातीं	७३
नव्हे कांहीं कवणाचा	१८०६
नव्हे खळवादी मता च पुरता	१४६४
नव्हे गुरुदास्य संसारियां	१२११
नव्हे जाखाई जोखाई	२३८४
नव्हे तुह्मां सरी	२२२६
नव्हें दास खरा	२३१९

नव्हे धीर कांहीं पाठवूं निरोप	१९१२
नव्हे नरनारी संवसारीं अंतरलों	४६२
नव्हे नव्हे निग्रह देहासी दंडण	२७२३
नव्हे निष्ठावंत तुज काय बोल	४४२२
नव्हे परि ह्मणवीं दास	३३१७
नव्हे ब्रह्मचर्य बाइलेच्या त्यागें	१३६७
नव्हे ब्रह्मज्ञान बोलतां सिद्ध	१७९५
नव्हे भिडा हें कारण	२७६०
नव्हे मतोळ्याचा वाण	२६३७
नव्हे मी आहाच आशेचें बाधलें	३५९७
नव्हे मी शाहाणा	३६१४
नव्हे मी स्वतंत्र अंगाचा पाईक	२९८५
नव्हे शब्द एक देशी	६९२
नव्हेसी तूं लांसी	३५३३
नव्हें हें कवित्व टांकसाळी नाणें	४३९८
नव्हें हें गुरुत्व मेघवृष्टि वाणी	१५२५
नव्हो आतां जीवीं कपटवसती	२४४१
नव्हों आह्मी आजिकालीचीं	१३६४
नव्हों गांढे आळसी	१६८३
नव्हों वैद्य आह्मी अर्थाचे भुकेले	३३१६
नव्हों सभाधीट	३६६२
न संगतां तुह्मां कळों येतें अंतर	१२५८
न संगावें वर्म	१३७०
न संडवे अन्न	७२४
न संडावा आतां ऐसें वाटे ठाव	२५६६
न संडावा ठाव	२२००
न संडी अवगुण	५८७
नसतां अधिकार उपदेशासी	२४७५
नसता चि दाउनि भेव	२७१९
नसतों किविलवाणें	२५११
न सरे भांडार	२७४८
न सरे लुटितां मागें बहुतां जनीं	३८६५

विषयानुक्रम

नसावें ओशाळ	१७५०
नसे तरी मनीं नसो	७२२
न सोडीं न सोडीं न सोडीं	३५५
न ह्मणे कवणां सिद्ध साधक	२०५०
न ह्मणे वो आह्मी आपुलेनि	४३४६
न ह्मणे साना थोर	१८७९
नाइकावे कानीं तयाचे ते बोल	१४७१
नागर गोडें बाळरूप	२३८७
नागलें देखोनि चांगलें बोले	४०६०
नागवूनि एकें नागवीं च केलीं	१९८३
नाच गाणें माझा जवळील ठाव	५००
नाचतां देखिलीं गाई वत्सें जन	४५८०
नाचावेंसें वाटे मना	३१६६
नाचे टाळी पिटी	७८७
नातुडे जो कवणेपरी	२१००
नाना मतांतरें शब्दाची व्युत्पत्ति	४३२८
नाम आठवितां सद्गदित कंठीं	८१८
नाम आहे जयापाशीं	४३५९
नाम उच्चारितां कंठीं	२७९४
नाम घेतां उठाउठीं	२७८०
नाम घेतां कंठ शीतळ शरीर	२२६०
नाम घेतां न लगे मोल	२३९१
नाम घेतां मन निवे	१३८२
नाम घेतां वांयां गेला	२३९२
नाम तारक भवसिंधु	४०४१
नाम दूषी त्याचें नको दरषण	२३८२
नामदेवें केलें स्वप्नामाजी जागें	१३२०
नामधारकासी नाहीं वर्णावर्ण	३८२७
नाम न वदे ज्याची वाचा	२९८२
नामपाठ मुक्ताफळांच्या ओवणी	७१५
नाम पावन पावन	४४८९
नामसंकीर्तन साधन पैं सोपें	२४५८

विषयानुक्रम

नाम साराचें ही सार	५९७
नाम ह्मणतां मोक्ष नाहीं	१४३९
नामाचा डांगोरा फिरवीं घरोघरीं	४४९७
नामाचा महिमा बोलिलों	३७७७
नामाची आवडी तो चि जाणा देव.	१२०६
नामाचें चिंतन प्रगट पसारा	१४३८
नामाचे पवाडे बोलती पुराणें	१४५५
नामाचें सामर्थ्य कां रे दवडिसी	३०९२
नामाविण काय वाउगी चावट	२८९६
नामासारिखी (पहा ४१९५)	४३००
नामें स्नानसंध्या केलें क्रियाकर्म	२०१२
नारायण आले निजमंदिरासि	४५५७
नारायण भूतीं न कळे जयांसि	४५३५
नारायणा ऐसा	३५५१
नारायणें कंस चाणूर मर्दिला	४५९०
नारे तरि काय नुजेडे कोंबडें	२२८७
नावडावें जन नावडावा मान	२२९१
नावडे जें चित्ता	१८८५
नावडे ज्या कथा उठोनियां जाती.	२०४४
नावडे तरि कां येतील हे भांड	८३६
नाशवंत देह नासेल हा जाणा	१४८८
नाहीं आइकत तुह्मी माझे बोल	२२२५
नाहीं आलें भक्तिसुख अनुभवा	१४१७
नाहीं आह्मां शत्रु सासुरें	२०४८
नाहीं आह्मी विष्णुदास	८०२
नाहीं उल्लंघिलें कोणाचें वचन	९७४
नाहीं कांटाळलों परि वाटे भय	१०१६
नाहीं काम माझें काज तुह्मांसवें	१०
नाहीं काष्ठाचा गुमान	१८९८
नाहीं कोणी दिस जात वांयांविण	१६५१
नाहीं खंड जाला	३६७६
नाहीं गुणदोष लिंपों देत अंगीं	३७६४

नाहीं घटिका ह्मणसी	३००३
नाहीं घाटावें लागत	२३७१
नाहीं जप तप जीवाची आटणी	३८५५
नाहीं जालें मोल कळे देतां काळीं.	१८५५
नाहीं जों वेचलों जिवाचिया त्यागें.	२२२३
नाहीं तरी आतां कैचा अनुभव	२७१७
नाहीं तुंज कांहीं मागत संपत्ती	२९३०
नाहीं तुझे उगा पडत गळां	१०८४
नाहीं तुह्मां कांहीं लाविलें मागणें	३१९६
नाहीं तुह्मी केला	१८७४
नाहीं त्याची शंका वैकुंठनायकां	४५३८
नाहीं त्रिभुवनीं सुख या समान	१७०१
नाहीं दिलें कधीं कठिण उत्तर	१६६३
नाहीं दुकळलों अन्ना	६०८
नाहीं देणें घेणें	२०२७
नाहीं देवाचा विश्वास	३५८२
नाहीं देवापाशीं मोक्षाचें गांठोळें	२३२५
नाहीं नाश हरि आठवितां मुखें	४५७६
नाहीं निर्मळ जीवन	७६५
नाहीं पाइतन भूपतीशीं दावा	२११६
नाहीं पाक होत उफराटे चाली	४०७३
नाहीं बळ योग अभ्यास कराया	४२८५
नाहीं भ्यालों तरी पावलों या ठाया.	३४७१
नाहीं मज कृपा केली पांडुरंगें	३६४८
नाहीं मज कोणी उरला दुर्जन	३६९४
नाहीं मागितला	१२२९
नाहीं माथां भार	२५२४
नाहीं म्यां वंचिला मंत्र कोणापाशीं.	३२७४
नाहीं येथें वाणी	१३४०
नाहीं रिकामीक परी वाहे मनीं	४४९२
नाहीं रूप नाहीं नांव	२९३५
नाहीं लाग माग	३३७७

नाहीं लोपों येत गुण	२५९६
नाहीं वागवीत जाणिवेचें ओझें	३२२९
नाहीं विचारीत	१८९२
नाहीं शब्दाधीन वर्म आहे दुरी	४३२९
नाहीं संतपण मिळतें हें हाटीं	१२०५
नाहीं संतांशीं शरण	४४९१
नाहीं सरों येत कोरड्या उत्तरीं	३७७३
नाहीं सरों येत जोडिल्या वचनीं	२७०६
नाहीं संसाराची चाड	४३९०
नाहीं साजत हा मोठा	७१७
नाहीं सुख मज न लगे हा मान	५४६
नाहीं सुगंधाची लागत लावणी	१५१९
नाहीं हानि परी न राहावे निसुर	१९५४
नाहीं हित ठावें (पहा ३४९०)	३८४९
नाहीं होत भार घातल्या उदास	२५७८
निगमाचें वन	७०६
निघालें तें अगीहूनि	२६१९
निघालें दिवाळें	३१८८
निजदास उभा तात्काळ पायापें	४५५१
निजल्यानें गातां उभा नारायण	१६२९
निजसेजेची अंतुरी	३९९१
निजों नेदी सकाळ वेळीं	३२८७
नित्य उठोनियां खायाचीच चिंता.	३८८९
नित्य या मनासी करितों विचार	२१४३
निंदक तो परउपकारी	४२०९
निंदावें हें जग	३६२९
निंदा स्तुति करावी पोट	१४०९
निंदी कोणी मारी	४८
निनांव हें तुला	३००२
निंबाचिया झाडा साकरेचें आळें	३४००
निरंजनीं आह्मीं बांधियेलें	४३२६
निरंजनीं एकटवाणें	३१६२

निरोधती परि न मोडे विकार	३७४८
निरोधाचें मज न साहे वचन	१२२४
निरोप सांगतां	१७१०
निरोपासी वेचे	१९२४
निर्गुणाचे घ्यावें गुणासी दर्शन	९५५
निर्दयासी तुह्मी करितां दंडण	२५१०
निर्धाराचें अवघें गोड	९८०
निर्वाहापुरतें अन्न आच्छादन	१४८६
निर्वैर व्हावें सर्वभूतांसवें	२३९८
निर्वैर होणें साधनाचें मूळ	१४२८
निवडावे खडे	२१३७
निवडुनि दिलें नवनीत	८९२
निवडे जेवण सेवटींच्या घांसें	३३७५
निवडोनि वाण काढिले निराळे	१३२७
निश्चिंतीनें होतों करूनियां सेवा	३७८९
निष्ठावंत भाव भक्ताचा स्वधर्म	१४३७
निष्ठुर तो दिसे निराकारपणें	२५३५
निष्ठुर मी जालों अतिवादागुणें	२५८१
निष्ठुर यासाटीं करितों भाषण	३५२१
निष्ठुरा उत्तरीं न धरावा राग	१६७७
निसुर संसार करून	३००९
नीचपणा बरवें देवा	१२८३
नीट पाट करूनि थाट	४६३
नीत सांडोनि अवनीत चाले	४३१४
नुगवे तें उगवून सांगितलें भाई	१४२
नेघें तुझें नाम	१८०८
नेणतियांसाटीं नेणता लहान	४५२१
नेणती तयांसि साच भाव दावी	२०५
नेणती वेद श्रुती कोणी	७५४
नेणपणें नाहीं केला हा बोभाट	३६४६
नेणें अर्थ कांहीं नव्हती माझे बोल.	१७९०
नेणें करूं सेवा	२९३३

नेणें गति काय कवण	१६४४
नेणें गाऊं कांहीं धड बोलतां	४८५
नेणें गाणें कंठ नाहीं हा सुस्वर	७८
नेणें जप तप अनुष्ठान याग	२६९४
नेणें फुंकों कान	२७७४
नेंणें वर्म धर्म जीं आलीं सामोरीं	४५५६
नेणें सुनें चोर पाहुणा मागता	१०५७
नेणों काय नाड	२१९०
नेणों वेळा काळ	२००
नेत्र झांकोनियां काय जपतोसी	३०५९
नेत्राची वासना	३३८५
नेदावी सलगी न करावा संग	३७३०
नेदी कळों केल्याविण तें कारण	४५४३
नेदी दुःख देखों दासा नारायण	४५६७
नेलें सळेंबळें	३४८२
नेसणें आलें होतें गळ्या	२९२२
नो बोलावें ऐसें जनासी उत्तर	३३४२

प

पंचभूतांचा गोंधळ	१२१६
पंचभूतांचिये सांपडलों संदीं	३१३१
पंचाग्निसाधन करूं	४४१९
पटे ढाळूं आह्मी विष्णुदास	१५२१
पडतां जड भारी	२३८५
पडली घोर रजनी	४४०१
पडली भुली धांवतें सैराट	३८५
पंडित तो चि एक भला	१६२३
पंडित वाचक जरी जाला पुरता	२५५
पंडित वैदिक अथवा दशग्रंथी [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	१०८०
पंडित ह्मणतां थोर सुख	१६२२
पडियेलों वनीं थोर चिंतवनी	१२७८
पडिला प्रसंग कां मी ऐसा	३६१८

पडिलिया ताळा	३६८१
पडिली हे रूढी जगा परिचार	३४८९
पडिलों बाहेरि आपल्या कर्तव्यें	३५९१
पडिलों भोवनीं	८८६
पडेनियां राही	१८३९
पंढरपुरीचें दैवत भजावें	४२७८
पंढरिये माझें माहेर साजणी	१५६८
पंढरीचा महिमा	११३
पंढरीचा वारकरी	४३८४
पंढरीचा वास धन्य ते चि प्राणी	४११०
पंढरीची वाट पाहें निरंतर	१५३७
पंढरीची वारी आहे माझे घरीं	२३५१
पंढरीची वारी जयांचिये घरीं	४४८८
पंढरीचें बा भूत मोटें	४०५१
पंढरीचे वारकरी	३०४४
पंढरी चोहटा मांडियेला खेळ	१९५
पंढरी पंढरी ह्मणतां	१६३२
पंढरी पावन जालें माझें मन	४४११
पंढरी पुण्यभूमी भीमा	१५७५
पंढरीस घडे अतित्यायें मृत्य	२१८१
पंढरीस जाऊं ह्मणती	४३५२
पंढरीस जाते निरोप आइका	२२५५
पंढरीस जा रे आलेनो संसारा	३०४६
पंढरीस दुःख न मिळे ओखदा	११२४
पंढरीसी जाय	८६५
पंढरीसी जावें ऐसें माझे मनीं	३९४७
पढियंतें आह्मी तुजपाशीं	५२७
पढीयंतें मागा पांडुरंगापाशीं	३६१३
पतनासि जे नेती	३५३
पतित पतित	४७६
पतितपावना	१५५२
पतितमिरासी	२०२५

पतित मी पापी शरण आलों तुज	२९८३
पतिव्रता ऐसी जगामध्यें	३९२६
पतिव्रता नेणे आणिकांची स्तुती	१६२१
पतिव्रते आनंद मनीं	१७५४
पतिव्रतेची कीर्त्ती वाखाणितां	४२२५
पतिव्रते जैसा भ्रतार प्रमाण	९४२
पत्र उचटिलें प्रेत्नें	३०२१
पदोपदीं दिलें अंग	८९१
पदोंपदीं पायां पडणें	३४०८
पंधरा दिवसां एक एकादशी	२११०
पंधरा दिवसांमाजी साक्षात्कार	४३५४
पय दधि घृत आणि नवनीत	४३५३
परउपकारें कायावाचा मन	२२८५
परतें मी आहें सहज चि	२८८२
परद्रव्य परकांता	३२०९
परद्रव्य परनारी । अभिळासूनि	२८५५
परद्रव्य परनारीचा अभिळास	१६४१
परपीडक तो आह्मां	२७९२
परपुरुषाचें सुख भोगे तरी	२५
परमानंदा परमपुरुषोत्तमरामा	१५७४
परमार्थी तो न ह्मणावा आपुला	१५३३
परमेष्ठिपदा	५८२
परस्त्रीतें ह्मणतां माता	१६१७
पराधीन माझें करूनियां	३६४५
पराविया नारी माउलीसमान	६१
पराविया नारी रखुमाईसमान	५२४
परि तो आहे कृपेचा सागर	१९४६
परिमळ ह्मूण चोळूं नये फूल	६४
परिमळें काष्ठ ताजवां तुळविलें	२०४७
परिस आतां माझी परिसावी	४१८५
परिस काय धातु परिस काय	१७९७
परिसाचे अंगें सोनें जाला	३३३३

परिसें गे सुनेबाई	४२१९
परिसें वो माते माझी विनवणी	१६५६
परिसोनि उत्तर	१९३८
पर्जन्यें पडावें आपुल्या	२०१०
पर्वकाळीं धर्म (पहा ६८३,३८२९).	४२९६
पवित्र तें अन्न	२८१६
पवित्र तें कुळ पावन तो देश	४२९९
पवित्र तो देह वाणी पुण्यवंत	१५४५
पवित्र व्हावया घालीन लोळणी	१९७४
पवित्र सुदिन उत्तम दिवस	५०६
पवित्र सोंवळीं	६८
पवित्र होईन चरित्रउच्चारें	१६४९
पशु ऐसे होती ज्ञानी	१४२९
पसरूनि राहिलों बाहो	२४२४
पसरोनि मुखें	४३६९
पहा ते पांडव अखंड वनवासी	३९९०
पहावया तुझा जरि बोलें अंत	४२८८
पहावा नयनीं विठ्ठल चि	४४३०
पहिली माझी ओवी ओवीन	४३५७
पळाले ते भ्याड	१६४
पक्षीयाचे घरीं नाहीं सामुगरी	४४३३
पाईक तो जाणे पाइकीचा भाव	१०६४
पाईक तो प्रजा राखोनियां कुळ	१०६६
पाइकपणें खरा मुशारा	१०६८
पाईकपणें जोतिला सिद्धांत	१०६२
पाइकांनीं पंथ चालविल्या वाटा	१०६५
पाइकीचें सुख पाइकासी ठावें	१०६३
पाखांड्यांनीं पाठी पुरविला दुमाला	८०३
पांगुळ जालों देवा नाहीं हात	४२३
पाचारितां धांवे	२४१८
पाटीं पोटीं देव	७३४
पाठवणें पडणें पायां	९६३

विषयानुक्रम

पाठवाल तेथें गर्जेन पवाडे	३५९५
पाठीलागा काय येतसे	३५१६
पाठी लागे तया दवडीं दुरी	३३०७
पाठीवरी भार	३७३८
पाठेळ करितां न साहावे वारा	२४०१
पाडावी ते बरी	३२००
पाडुरंगा आतां ऐका हे विनंती	३९८८
पांडुरंगा ऐसा सांडुनि वेव्हारा	३४८५
पांडुरंगा करूं प्रथम नमना	४५०५
पांडुरंगा कांहीं आइकावी मात	२१५२
पांडुरंगा कृपाळुवा दयावंता	४०९०
पांडुरंगा तुझे काय वाणूं गुण	३०९८
पांडुरंगे पांडुरंगे	२४५४
पांडुरंगे पाहा खादलीसे रडी	४१७१
पांडुरंगें सत्य केला अनुग्रह	४३२७
पाणिपात्र दिगंबरा	१५३०
पाण्या निघाली गुजरी	४३१७
पात्र शुद्ध चित्त ग्वाही	३२५७
पानें जो खाईल बैसोनि कथेसी	३९९७
पाप ताप दैन्य जाय उठाउठीं	१५४६
पाप ताप माझे गुणदोष	४४३८
पाप पुण्य दोन्ही वाहाती मारग	२००४
पापपुण्यसुखदुःखाचीं मंडळें	१४७६
पापाचिया मुळें	४१८६
पापाची मी राशी	२८७२
पापाची वासना नको	४४०९
पापाचीं संचितें देहासी	४०५५
पापिया चांडाळा हरिकथा	३९०७
पापी तो नाठवी आपुल्या	४०२७
पापी ह्मणों तरी आठवितों पाय	१५४२
पायरवे अन्न	२०६३
पायांच्या प्रसादें	१८५२

विषयानुक्रम

पाया जांला नारू	४३७८
पायां पडावें हें माझें	२८३१
पायांपासीं चित्त	३५२२
पाया लावुनियां दोरी	३८३४
पावतों ताडन	३५०३
पावला प्रसाद आतां	५०३
पावलें पावलें तुझें आह्मां सर्व	३७
पावलों पंढरी वैकुंठभुवन	३८९९
पावलों पावलों	३५७
पावलों प्रसाद इच्छा केली तैसी	४१५७
पावलों हा देह कागतालिन्यायें	४०४३
पाववावें ठाया	१२६७
पाववील ठाया	७८४
पावावे संतोष	२२२९
पावे ऐसा नाश	५८८
पाषाण देव पाषाण पायरी	२२७०
पाषाण परिस भूमि जांबूनद	४०५४
पाषाण प्रतिमा सोन्याच्या पादुका	३८७५
पाषाण फुटती तें दुःख	४५४५
पाहतां तव एकला दिसे	२२८०
पाहा किती आले शरण	२६४७
पाहा कैसे कैसे	३७३६
पाहातां गोवळी	२०२
पाहातां ठायाठाव	२४५७
पाहातां रूप डोळां भरें	२९८७
पाहातां श्रीमुख सुखावलें सुख	९३४
पाहतां हें बरवें जालें	३५९२
पाहाती गौळणी	१६६
पाहातोसी काय	१३१३
पाहा रे तमासा तुमचा येथें	२२८
पाहा रे हें दैवत कैसें	१३८८
पाहावया माजी नभा	३९९

पाहा हो कलिचें महिमान	३०३५
पाहा हो देवा कैसे जन	३२४१
पाहुणे घरासी	१६००
पाहुनियां ग्रंथ करावें	२३२९
पाहें तिकडे दिशा ओस	३३३५
पाहें प्रसादाची वाट	५११
पाहें मजकडे भरोनियां दृष्टी	१५३९
पाहों ग्रंथ तरी आयुष्य नाहीं	२९८६
पाळितों वचन	३५४४
पाळियेले लळे	४२५१
पाळिलों पोसिलों	२१५१
पिकलिये सेंदे कडुपण	४३०३
पिकल्या सेताचा आह्मां देतो	१९८१
पिकवावें धन	१८९४, ३१२५
पिंडदान पिंडें ठेविलें करून	२६७१
पिंड पदावरी	१६५८
पिंडपोषकाच्या जळो ज्ञानगोष्टी	४०६१
पिंड पोसावे हें अधमाचें ज्ञान	५४८
पुंडलिक भक्तराय	३१७६
पुंडलिकाचे निकटसेवे	३४१३
पुढिलाचें इच्छी फळ	९२८
पुढिलाचें सोई माझ्या मना	२६३४
पुढिलिया सुखें निंब देतां भले	२१४८
पुढें आतां कैंचा जन्म	११३९
पुढें जेणें लाभ घडे	२८०९
पुढें तरी चित्ता	१९३१
पुढें येते देवी	४१७
पुण्य उभें राहो आतां	२७४४
पुण्य परउपकार पाप ते परपीडा	१०२७
पुण्यपापा ठाव नाहीं सुखःदुखा	४१३९
पुण्य फळलें बहुतां दिवसां	४१५१
पुण्यवंत व्हावें	३२६

पुण्यविकरा तें मातेचें गमन	१२९७
पुत्र जाला चोर	३१७४
पुत्राची वारता	३६०
पुनीत केलें विष्णुदासीं	१०७७
पुरली धांव कडिये घेईं	२०९७
पुरविली आळी	४७१
पुराणप्रसिद्ध सीमा	२३९०
पुराणींचा इतिहास	१३८६
पुरुषा हातीं कंकणचुडा	२१९३
पुष्ट कांति निवती डोळे	२२७८
पुसावें तें ठाईं आपुल्या आपण	२४२७
पुसावेंसें हें चि वाटे	१२१७
पूजा पूज्यमान	७४७
पूजा समाधानें	३३५
पूजा एकासनीं आसनीं आसन	२७४
पूर आला आनंदाचा	७०१
पूर्वजांसी नर्का जाणें तें एक	२०९२
पूर्वी पूर्वजांची गती	३००८
पूर्वी बहुतांचे केले प्रतिपाळ	४४३१
पूर्वीहूनि बहु भक्त सांभाळिले	३८९१
पेणावलें ढोर मार खाय पाठी	३३००
पैल आला रामरावणासी	११०१
पैल आली आगी कान्हो काय रे	२०३
पैल आले हरी	१५९६
पैल घरीं जाली चोरी	१७०७
पैल दिसतील भार	१५९८
पैल सांवळें तेज पुंजाळ कैसें	१११२
पोट धालें आतां जीवनीं आवडी	२६२६
पोट धालें मग न लगे परती	३४७३
पोट लागलें पाठीशीं	१५६९
पोटाचे ते नट पाहों नये छंद	५५३
पोटापुरतें काम	१३५४

पोटासाटीं खटपट करिसी	२७५५
पोटीं जन्मती रोग	६९१
पोटीं शूळ अंगीं उटी चंदनाची	२१६५
पोरा लागलीसे चट	४१९८
पृथक मी सांगों किती	१२९६
प्रगटलें ज्ञान	३२५८
प्रगट व्हावें हे अज्ञानवासना	४२८९
प्रजी तो पाईक ओळीचा नाईक	१०७१
प्रथम नमन तुज एकदंता	६०९
प्रथम भेटी आळिंगन	३२०३
प्रथमारंभीं लंबोदर	६१०
प्रपंच परमार्थ संपादोनी	४०९८
प्रपंच वासरो	२९७१
प्रपंचाची पीडा सोसिती	४२११
प्रमाण हें त्याच्या बोला	२१०२
प्रल्हादाकारणें नरसिंह	३०९१
प्रवृत्तिनिवृत्तीचे आटूनियां	४३३१
प्रसिद्ध हा असे जगा	२५६५
प्राक्तनाच्या योगें आळशावरी	४११७
प्राण समर्पिला आह्मी	२७८१
प्राणिया एक बीजमंत्र	२५०४
प्रायश्चित्तें देतो तुका	२१९६
प्रारब्ध क्रियमाण	२९४
प्रारब्धा हातीं जन	१४०६
प्रारब्धें चि जोडे धन	२८४९
प्रीति करी सत्ता	३३५३
प्रीति नाहीं राया वर्जिली	२३९४
प्रीतिभंग माझा केला पांडुरंगा	९५७
प्रीतीचा कळहे पदरासी	२२५१
प्रीतीचा तो कळवळा	३७०५
प्रीतीचिया बोला नाहीं	२८६०
प्रीतीच्या भांडणा नाहीं	३७००

प्रेम अमृताची धार २३४३
प्रेमे अमृतें रसना ओलावली २०३५
प्रेम जडलें तुझे पायीं ४१६२
प्रेम तेथें वास करी १८७२
प्रेम देवाचें देणें २८४१
प्रेम नये सांगतां बोलतां ३५७२
प्रेमसूत्र दोरी ७८३

फ

फजितखोरा मना किती तुज सांगों. ९९६
फटकाळ देव्हारा फटकाळ अंगारा. ३३८३
फट्याचे बडबडे चवी ना सवाद ४२०६
फल पाया तो खुस भया ११९१
फळकट तो संसार २७३३
फळ देठींहून झडे १८४६
फळ पिके देंठीं १८४८
फळाची तों पोटीं २०६८
फावलें तुह्मां मागें २४२९
फिरंगी बाखर लोखंडाचे विळे ५६०
फिरविलें देऊळ जगामाजी ख्याती. ४३२१
फिराविलीं दोनी २८३६
फुकाचें तें लुटा सार २३९३
फुगडी फू फुगडी घालितां १५०
फुगडी फू सवती माझे तूं १५१
फोडिलें भांडारें ३२५०
फोडुनी सांगडी बांधली माजासी. ९४७

ब

बंधनाचा तोडूं फांसा २६५४
बरगासाटीं खादलें शेण ८५१
बरवयांबरवंट २९०२
बरवा झाला वेवसाव ६१२
बरवा बरवा बरवा रे देवा तूं ६८२

बरवी नामावळी	१३००
बरवी हे वेळ सांपडली संधि	३८६८
बरवें ऐसें आलें मना	३२५५
बरवें जालें लागलों कारणीं	६४४
बरवें झालें आलों जन्मासी	६३३
बरवें दुकानीं बैसावें	४०५२
बरवें देशावर जालें	८४६
बरवें बरवें केलें विठोबा बरवें	३५६
बरवें माझ्या केलें मनें	३७८१
बरा कुणबी केलों.	३२०
बरा जाणतोसी धर्मनीती	३०१०
बराडियाची आवडी पुरे	३४७७
बरा रे निर्गुणा नष्ट नारायणा	२९९४
बरें आह्मां कळों आलें देवपण	२२४८
बरें जालीयाचे अवघे सांगाता	४४५३
बरें जालें आजिवरी	६४०
बरें जालें आलीं ज्याचीं त्याच्या घरा.	८८७
बरें जालें गेलें	५७०
बरें जालें देवा निघालें दिवाळें	१३३५
बरें सावधन	२२१४
बसतां चोरापाशीं तैसी होय बुद्धि	४२१३
बहु उतावीळ भक्तीचिया काजा	१२२०
बहु काळीं बहु काळीं	१८२
बहु कृपावंतें माझीं मायबापें	३६२४
बहु क्लेशी जालों या हो नरदेहीं	४२०२
बहु जन्मांतरें फेरे	३२४७
बहुजन्मां शेवटीं स्वामी तुझी भेटी.	४४३५
बहुजन्में केला लाग	३०४८
बहुजन्में सोस केला	३४७९
बहु टाळाटाळी	३०७८
बहुडविले जन मन जालें निश्चळ	४९९
बहुत असती मागें सुखी केलीं	३८५९

बहुत करूनि चाळवाचाळवी	२६३५
बहुत कृपाळु दीनाचा दयाळु	३०९७
बहुत जाचलों संसारीं	६५४
बहुत सोसिले मागें न कळतां	१३८९
बहुतांचे संगती	४११
बहुतांच्या आह्मी न मिळों मतासी.	२८
बहुतां छंदांचें बहु वसे जन	२३४१
बहुतां जन्मां अंतीं जन्मलासी नरा.	४३६०
बहुतां जन्मां अंतीं । जोडी लागली.	१३५५
बहुतां जन्मींचें संचित	१५४८
बहुतां जातीचा केला अंगीकार	२६२५
बहुतां दिसांची आजि जाली भेटी.	३१७३
बहुतां पुरे ऐसा वाण	२५१८
बहुतां रीती काकुलती	९६०
बहुतें गेलीं वायां	८००
बहु दिस नाहीं माहेरिंची भेटी	१९६१
बहु दूरवरी	१०६१
बहु देवा बरें जालें	२५३६
बहु धीर केला	३७२९
बहु नांवें ठेविलीं स्तुतीचे आवडी.	२४०७
बहु प्रकार गव्हाचे	३१३३
बहु फिरलों ठायाठाव	३७६७
बहु बरा बहु बरा	१८३
बहु बरें एकाएकीं	२२२१
बहु बोलणें नये कामा	३०१६
बहु भितों जाणपणा	१९९५
बहु या प्रपंचें भोगविल्या खाणी	३८७६
बहु वाटे भये	२२०९
बहु होता भला	२७६१
बहुक्षीदक्षीण	१२६९
बळ बुद्धी वेंचुनियां शक्ती	१८७८
बळियाचे अंकित	५२१

बळिवंत आह्मी समर्थाचे दास	१७७७
बळिवंत कर्म	२८१८
बळ ह्मणे आजि दुर्वासया स्वामी.	३१००
बळें डाईं न पडे हरी	१७०
बळें बाह्यात्कारें संपादिलें सोंग	८६६
बाइल तरी ऐसी व्हावी	२९७७
बाइल मेली मुक्त जाली	७७८
बाइले आधीन होय ज्याचें जिणें	२९७८
बाईल चालिली माहेरा	४४७७
बाईल सवासिण आई	८३
बांधे सोडी हें तों धन्याचिये हातीं.	१८२८
बाप करी जोडी लेंकराचे ओढी	३२६७
बाप माझा दिनानाथ	३८४०
बारबार काहे मरत अभागी	११७१
बारावर्षे बाळपण	४२४७
बाराही सोळा गडियांचा मेळा	१९१
बा रे कृष्णा तुझें मुख कीं कोमळ.	४२३९
बा रे पांडुरंगा केव्हां येशी भेटी	४४१८
बाहिर पडिलों आपुल्या कर्तव्यें.	६८१
बाळ काय जाणे जीवनउपाय	३४१४
बाळपणीं हरि	३३८
बाळपणें ऐसीं वरुषें गेलीं बारा	३०८१
बाळ बापा ह्मणे काका	१३५
बाळ माते निष्ठुर होये	३९७७
बाळ मातेपाशीं सांगे तानभूक	१०३०
बाळ माते लाते वरी	३२२०
बाळाचें जीवन	३१५३
बाळेंविण माय क्षणभरि न राहे	३९१८
बीज पेरे सेतीं	२०८६
बीज भाजुनि (पहा ४२६९)	४३०६
बीजापोटीं पाहे फळ	१३४४
बीजीं फळाचा भरवसा	३७०२

विषयानुक्रम

बुडतां आवरीं	७३८
बुद्धिमंदा शिरीं	२०९१
बुद्धिहीना उपदेश	२७१२
बुद्धिहीनां जडजीवां	२४०५
बुद्धीचा जनिता लक्ष्मीचा पति	१२३२
बुद्धीचा पालट धरा रे कांहीं	१०७३
बेगडाचा रंग राहे कोण काळ	२१६६
बैसतां कोणापें नाहीं समाधान	१९५३
बैसलों तों कडियेवरी	३१५८
बैसलोंसे दारीं	२०६६
बैसवुनि फेरी	१४५
बैसो आतां मनीं	४३७२
बैसों खेळूं जेवूं	७३३
बैसोनि निवांत शुद्ध करीं चित्त	१७३३
बैसोनि निश्चळ करीं त्याचें ध्यान.	११४५
बैसोनियां खाऊं जोडी	३४७०
बैसों पाठमोरी	२४२१
बोलणें चि नाहीं	१४२२
बोलणें तें आह्मी बोलों उपयोगीं	३५१४
बोलतां वचन असा पाठमोरे	२२३०
बोलतों निकुरें	१२३१
बोल नाहीं तुझ्या दातृत्वपणासी	३८२६
बोल बोलतां वाटे सोपें	७११
बोल बोले अबोलणे	४३३
बोलविलें जेणें	१७७३
बोलविसी तरी	३४७४
बोलविसी तैसें आणीं अनुभवां	३०४
बोलविसी माझें मुख	१७५३
बोलाचे गौरव	२९७४
बोलायाचा त्यासीं	८९
बोलाल या आतां आपुल्यापुरतें	२४४४
बोलावा विठ्ठल पाहावा विठ्ठल	१३३६

बोलावें तेंआतां आह्मी अबोलणे.	३३१४
बोलावें तें धर्मा मिळे	३१९
बोलावे ह्मूण हे बोलतों उपाय	२५९९
बोलिलिया गुणीं नाहीं पाविजेत	३६५०
बोलिलीं तीं काय	१९६७
बोलिलीं लेंकुरें	२३३४
बोलिलें चि बोलें पडपडताळूनि	१२७५
बोलिले ते देवऋषी दुर्वासया	३१०२
बोलिलों उत्कर्षे	४११८
बोलिलें जैसें बोलविलें देवें	२०१४
बोलिलों तें आतां कांहीं	१९४४
बोलिलों तें आतां पाळावें वचन	१६०४
बोलिलों तें कांहीं तुमचिया हिता	१३१
बोलिलों ते धर्म अनुभव अंगें	३३३१
बोली भेंदाची बरवी असे	६०३
बोले तैसा चाले	४३१६
बोलों अबोलणें मरोनियां जिणें	५३७
बोलोनि दाऊं कां तुह्मी नेणा जी देवा	१२५२
बोलोनियां काय दावूं	३२८६
बोळविला देह आपुलेनि हातें	२६७०
बौध्यअवतार माझिया	४१६०
ब्रह्मचारी धर्म घोकावें अक्षर	१४८४
ब्रह्म न लिंपे त्या मेळें	७०८
ब्रह्मनिष्ठ काडी	२५३
ब्रह्मयाचे वेद शंखासुरें नेले	३०८८
ब्रह्मरसगोडी तयांसी फावली	१६३८
ब्रह्मरस घेईं काढा	२०७५
ब्रह्मरूपाचीं कर्मे ब्रह्मरूप	१५१८
ब्रह्महत्या मारिल्या गाई	२७०
ब्रह्मज्ञान जरी एके दिवसीं कळे	२४७८
ब्रह्मज्ञान जरी कळे उठाउठी	३०६४
ब्रह्मज्ञान जेथें आहे घरोघरीं	३८४७

ब्रह्मज्ञान दारीं येतें काकुलती ३३९७
ब्रह्मज्ञानाची भरोवरी ३५६७
ब्रह्मादिक जया लाभासि ठेंगणे ४४
ब्रह्मादिकां न कळे खोळ १९६
ब्राह्मण तो नव्हे ऐसी ज्याची १२३४
ब्राह्मण तो याती अंत्यज असतां १२३५
ब्राह्मणा न कळे आपुलें तें वर्म ४३७९
ब्रिदावळी ज्याचे रुळते चरणीं ४६०३
ब्रीद ज्याचें जगदानी ३६३७
ब्रीद मेरे साइंयाके १२००

भ

भक्तऋणी देव बोलती पुराणें ९२
भक्त ऐसे जाणा जे देहीं उदास १३१४
भक्तजनां दिलें निजसुख देवें ४५१७
भक्त देवाघरचा सुना २९०१
भक्त भागवत जीवन्मुक्त संत [रामेश्वरभटाचा अभंग.] १०७९
भक्तवत्सल दीनानाथ ३३८२
भक्तांचा महिमा भक्त चि जाणती. १४४५
भक्तांचीं सांकडीं स्वयें सोसी देव ४००३
भक्ताविण देवा १०२
भक्तां समागमें सर्वभावें हरि २०३४
भक्तांहूनि देवा आवडतें काई ४०१२
भक्ता ह्मणऊनि वंचावें जीवें २२१९
भक्ति आह्मी केली सांडुनी उद्वेग ४१५४
भक्तिऋण घेतलें माझें ४३२०
भक्ति ज्याची थोडी ४१४२
भक्ति तें नमन वैराग्य तो त्याग २१८८
भक्ति तों कठिण शुळावरील पोळी. १५४१
भक्तिप्रतिपाळे दीन वो वत्सळे ५२५
भक्तिप्रेमसुख नेणवे आणिकां ३०४९
भक्तिभाव आह्मी बांधिलासे २००९

भक्तिभावें करी बैसोनि निश्चित ३८८६
भक्तिसुखें जे मातले २१०९
भक्तीचिया पोटीं बोध कांकडा १५८२
भक्तीचिया पोटीं रत्नाचिया खाणी. १३२९
भक्तीचें तें वर्म जयाचिये हातीं ४१३५
भक्तीवीण जिणें जळो ४४४३
भक्तीसाटीं केली यशोदेसी ४५३४
भगवंता तुजकारणें मेलों ४२८
भगवें तरी श्वान सहज ३८६६
भजन घाली भोगावरी ३११
भजन या नासिलें हेंडि ३५५३
भजनें चि जालें ३२०१
भजल्या गोपिका सर्व भावें ४५९७
भय नाहीं भेव ४०७६
भय वाटे पर १११६
भय हरिजनीं २८९३
भय होतें आह्मीपणें ३७४४
भयाची तों आह्मां चित्तीं २४१७
भरणी आली मुक्त पेठा ४५००
भरला दिसे हाट १४२४
भरिला उल्लंडूनि रिता करी घट ३७९
भलते जन्मीं मज घालिसील ३४०४
भला ह्मणे जन २१५६
भले रे भाई जिन्हें किया चीज ११६३
भले लोक तुज बहु मानवती १९८७
भले लोक नाहीं सांडीत ओळखी ३८१५
भले ह्मणवितां संतांचे सेवक ३७३
भलो नंदाजीको डिकरो ३८३
भल्याचें कारण सांगावें २७४२
भल्याचें दर्शन ३०४०
भवसागर तरतां ३४६
भवसिंधूचें काय कोडें ७१६

विषयानुक्रम

भवसिंधूचें हें तारूं	९३३
भवाचिया संगें बहू च नाडिले	४१४४
भाग त्या सुखाचे वांकड्यां	४५६२
भागलेती देवा	१९६४
भागलों मी आतां आपुल्या	३८६४
भागल्यांचा तूं विसावा	३५८६
भागल्याचें तारूं शिणल्याची	४१८०
भाग सीण गेला	२४७२
भाग्यवंत आह्मी विष्णुदास	४२७१
भाग्यवंत ह्मणों तयां	२११४
भाग्यवंता ऐशी जोडी	२६१२
भाग्यवंतां हें चि काम	१३६०
भाग्यवंता हे परवडी	२३०७
भाग्याचा उदय	२७१६
भाग्यालागीं लांचावले	४२२४
भाग्यासाटीं गुरु केला	४१९२
भाग्यें ऐसी जाली जोडी	९४१
भांडवल माझें लटिक्याचे गांठी	३४४९
भांडवी माऊली कवतुकें बाळा	८४३
भांडावें तें गोड	१५०४
भांडावें तों हित	१६८२
भाते भरूनि हरिनामाचे	३९७५
भार घालीं देवा	१६३४
भार देखोनि वैष्णवांचे	२२५२
भारवाही नोळखती या	४५६०
भाव तैसें फळ	७४८
भाव दावी शुद्ध देखोनियां	४५३६
भाव देवाचें उचित	५८५
भाव धरिला चरणीं ह्मणवितों	४०१६
भाव धरी तया तारील पाषाण	५७३
भाव नाहीं काय मुद्रा वाणी	१७६७
भावनेच्या मुळें अंतरला	४५४७

विषयानुक्रम

भावबळें कैसा जालासी लाहान	१२४४
भावबळें विष्णुदास	१४११
भावभक्तिवादें करावें कीर्तन	४१२३
भावाचिया बळें	१९००
भावापुढें बळ	१८९९
भाविकांचें काज अंगें देव करी	२४५९
भाविकां हें वर्म सांपडलें	२०३३
भावें गावें गीत	२४३९
भिऊं नका बोले झाकुनियां	२०४
भिक्षापात्र अवलंबणें	१४१०
भीत नाहीं आतां आपुल्या मरणा.	५५९
भीतरी गेले हरी राहा क्षणभरी	४९७
भीमातिरींचा नाटक	४३९६
भीमातीरवासी	४४२५
भीमातीरीं एक वसलें नगर	१९४
भीस्त न पावे मालथी	११९०
भुंकती तीं द्यावीं भुंकों	५५४
भुंकुनियां सुनें लागे	३२८०
भुके नाहीं अन्न	२७१४
भुक्ति मुक्ति तुझें जळों ब्रह्मज्ञान	२९९६
भूक पोटापुरती	३२१०
भूतदयापरत्वें जया तया परी	१४५६
भूत नावरे कोणासी	४३९४
भूतबाधा आह्मां घरीं	२२२२
भूत भविष्य कळों यावें	१०७९
भूतांचिये नांदे जीवीं	३२१४
भूतों देव ह्मणोनि भेटतों	२९२०
भूतीं भगवंत	८३३
भूतीं भगवद्भाव	२७७३
भूमि अवघी शुद्ध जाणा	३१२२
भूमीवरि कोण ऐसा	३९६४
भेटीची आवडी उताविळ मन	३४१८

भेटीलागीं जीवा लागलीसे	२८२१
भेटीलागीं पंढरिनाथा	३५८८
भेटीवांचोनियां दुजें नाहीं	३९११
भेणें पळे डोळसा	२७०९
भेद तुटलियावरी	३२१६
भेदाभेदताळा न घडे	३१४०
भोक्ता नारायण लक्ष्मीचा पति	२८८४
भोग तो न घडे संचितावांचूनि	२३९७
भोग द्यावे देवा	१८५१
भोग भोगावरी द्यावा	१६३५
भोगावरी आह्मीं घातला पाषाण	८५६
भोगियेल्या नारी	४४६०
भोगिला गोपिकां यादवां	४६०४
भोगी जाला त्याग	४०३५
भोगें घडे त्याग	९३
भोजन तें पाशांतीचें	१३५३
भोजनाच्या काळीं	१९८
भोंदावया मीस घेऊनि	४२७५
भोरप्यानें सोंगपालटिलें वरी	९४
भोवंडींसरिसें	१३६३
भोळे भक्त भाव धरिती	४०४९
भोळे भाविक हे जुनाट	४२८३
भ्यालीं जिवा चुकलीं देवा	२३८
भ्रतारअंगसंगें सुखाची	४१२०
भ्रतारेंसी भार्या बोले	४२४४
भ्रमणा तीं पाउलें वेचिलीं वाव	१३४२

म

मऊ मेणाहून आह्मी विष्णुदास	९८७
मंगळाचा मंगळ सांटा	३७७६
मज अंगाच्या अनुभवें	१२६६
मज अनाथाकारणें	३४४२

मज अभयदान देईं तूं दातारा ३७३१
मज ऐसें कोण उद्धरिलें सांगा १८७६
मज कांहीं सीण न व्हावा यासाटीं ३६९५
मज कोणी कांहीं करी २०५९
मज चि भोंवता केला येणें जोग ५६६
मज ते हांसतील संत ६३९
मज त्याची भीड नुल्लंघवे देवा १९९८
मज दास करी त्यांचा ५७
मज नष्टा माया मोह नाहीं लोभ ३३५९
मज नाहीं कोठें उरला दुर्जन ३८४८
मज नाहीं तुझ्या ज्ञानाची ते चाड १६८९
मज नाहीं धीर २१७६
मज पाहातां हें लटिकें सकळ १२१५
मजपुढें नाहीं आणीक बोलता २१६७
मज माझा उपदेश २९५९
मजशीं पुरें न पडे वादें १६७९
मज संतांचा आधार ७६०
मजसवें आतां येऊं नका कोणी १९
मजसवें नको चेष्टा ५८४
मजुराचें पोट भरे २८०४
मढें झांकूनियां करिती पेरणी ८२३
मणि पडिला दाढेसी मकरतोंडीं ४२८२
मतिविण काय वर्णू तुझें ध्यान ३३६०
मंत्र चळें पिसें लागतें सत्वर २३०४
मंत्रयंत्र नहि मानत साखी ११५३
मत्स्यकूर्मशेषा कोणाचा आधार ३०२८
मथनासाटीं धर्माधर्म ४१२६
मथनीचें नवनीत २५४५
मथनें भोगे सार ३७२३
मथुरेच्या राया १६५९
मदें मातलें नागवें नाचे २०३१
मधुरा उत्तरासवें नाहीं चाड ३८८४

मन उताविळ	३३८६
मन करा रे प्रसन्न	२९१
मन गुंतलें लुलयां	७५५
मन जालें भाट	३४९६
मन माझें चपळ न राहे निश्चळ	१७३७
मनवाचातीत तुझें हें स्वरूप	८१०
मन वोळी मना	७०७
मना एक करीं	१९७५
मनाचिये साक्षी जाली सांगों	३६६६
मना वाटे तैसीं बोलिलों वचनें	४६०६
मना सांडिं हे वासना दुष्ट खोडी	१११४
मनीं भाव असे कांहीं	४१७९
मनीं वसे त्याचें आवडे उत्तर	९९८
मनु राजा एक देहपुरी	४२९
मनें हरिरूपीं गुंतल्या वासना	४५१८
मनोमय पूजा	७३५
मनोरथ जैसे गोकुळींच्या जना	४५०९
मरण माझें मरोन गेलें	२३४८
मरणा हातीं सुटली काया	१३६६
मरणाही आधीं राहिला मरोनी	२४
मरोनि जाईन गुणानामावरूनि	३०३०
मरोनियां गेली माया	३५३५
मविले मविती	१९२६
मशीं पोरा घे रे बार	१५४
मस्तकीं सहावें ठांकियासी जाण	४२१४
महा जी महादेवा महाकाळमर्दना	१५७९
महारासि सिवे	५५
महुरा ऐसीं फळें नाहीं	१२९०
माउलीची चाली लेंकराचे ओढी	३६८३
माउलीसी सांगे कोण	४००१
माकडा दिसती कंवटी नारळा	३४१७
माकडें मुठीं धरिले फुटाणे	१३२

मागणें तें एक तुज । देईं	२९४०
मागणें तें एक तुजप्रति आहे	१५८५
मागणें तें मागों देवा	२०८३
मागता भिकारी जालों तुझे द्वारीं	१७६६
मागतां विभाग	१४१८
मागतियाचे दोनि च कर	१७३८
मागत्याची कोठें घडते निरास	३६९८
मागत्याची टाळाटाळी	४२२१
मागायाची नाहीं इच्छा	९६२
मागायास गेलों सिदोरी	२३४
मागितल्यास आस करा	३५३९
मागितल्यास कर पसरी	२२३३
मागील ते आटी येणें घडे सांग	२६८७
मागील विसर होईल सकळ	३६१९
मागुता हा चि जन्म पावसी	६५१
मागें असताशी कळला	३०१३
मागें चिंता होती आस	३३१८
मागें जैसा होता माझे अंगीं भाव	२१४५
मागें नेणपणें घडलें तें क्षमा	२८१
मागें पुढे जालों लाटा	३७३९
मागें पुढें नाहीं	३७८२
मागे पुढें पाहें सांभाळूनि दोनी	२२७
मागें बहुत जाले खेळ	४०२४
मागें बहुतां जनां राखिलें आडणी.	३११६
मागें बहुतां जन्मीं हें चि	२३०२
मागें शरणागत तारिले बहुत	१०२३
मागें संतीं होतें जें जें सांगितलें	९०४
माझा घात पात अथवा हित फार	४१२७
माझा तंव खुंटला उपाव	६४८
माझा तुह्मी देवा केला अंगीकार	१९०६
माझा तों स्वभाव (पहा ३५१८)	३८५२
माझा देव्हारा साचा	४१६

माझा पाहा अनुभव	३११०
माझा मज नाहीं	२२३१—अ
माझा स्वामी तुझी वागवितो लात.	२८८५
माझिया जीवाचा मज निरधार	४०९३
माझिया जीवासी हे चि पैं विश्रांति	३१४४
माझिया तो जीवें घेतला हा सोस	४२३०
माझिया देहाची मज नाहीं चाड	२१८४
माझिया मनाची बैसली आवडी	३६३८
माझिया मीपणा । जाला	५२
माझिया मीपणावर पडो पाषाण	२८३५
माझिया संचिता	१७६२
माझिये जातीचें मज भेटो कोणी	२००६
माझिये बुद्धीचा खुंटला उपाव	३६३२
माझिये मनींचा जाणा हा निर्धार	३७१
माझिये मनींचा जाणोनियां भाव	३६९
माझी आतां लोक सुखें निंदा करू	३४०२
माझी आतां सत्ता आहे	२४२८
माझी पाठ करा कवी	७९
माझी भक्ती भोळी	९८४
माझी मज आली रोकडी प्रचित [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	१०८१
माझी मज जाती आवरली देवा	२५१९
माझीं मेलीं बहुवरि	१४३४
माझी विठ्ठल माउली	१११८
माझी सर्व चिंता आहे विठोबासी	३०७२
माझे अंतरींचें तो चि जाणे एक	२१५३
माझें आराधन	१०४८
माझें कोण आहे तुजविण देवा	४४१५
माझे गडी कोण कोण	२१२
माझें घोंगडें पडिलें ठायीं	१०९१
माझें चित्त तुझे पायीं	३३७१
माझें जड भारी	२५२९
माझें जीवन तुझे पाय	३८४१

विषयानुक्रम

माझे तों फुकाचे कायेचे चि कष्ट	३६८६
माझे तों स्वभाव (पहा ३८५२)	३५१८
माझें परिसावें गाऱ्हाणें	४४०६
माझे पाय तुझी डोई	२८१५
माझें मज आतां न देखे निरसतां	१७६९
माझे मज कळों येती अवगुण	२८६१
माझें मज द्यावें	३४२६
माझें मन पाहे कसून	३९६३
माझे मनोरथ पावविले सिद्धी	१४७४
माझें मागणें (पहा ३९८०)	४०८१
माझें माझ्या हाता आलें	२५८२
माझे माथां तुझा हात	३६३०
माझें मुख नामीं रंगो सर्वकाळ	३९०४
माझे लेखीं देव मेला	२३४९
माझे विषयीं तुज पडतो विसर	३५८४
माझे हातीं आहे करावें	३३५६
माझें ह्मणतां याला कां रे नाहीं लाज	३०१
माझ्या इंद्रियांसी लागलें भांडण	३४५७
माझ्या कपाळाच्या गुणें	३६६४
माझ्या बापें मज दिधलें भातुकें	२३३२
माझ्या भावें केलीं जोडी	३०२२
माझ्या मना लागो चाळा	२९६३
माझ्या मुखावाटा नयो हें वचन	९५०
माझ्या मुखें मज बोलवितो हरि	३३९३
माझ्या विठोबाचा कैसा प्रेमभाव	८७३
मांडवाच्या दारा	१२१
मांडे पुऱ्या मुखें सांगों जाणें मात.	२८८
माता कापी गळा	२८५२
मातेचिये चित्तीं	२७७६
मातेची अवस्था काय जाणे बाळ	३४२०
मातेचीं जो थानें फाडी	१३४५
माते लेकरांत भिन्न	३९५३

मातेविण बाळा	१८२०
मान अपमान गोवे	१०९
मान इच्छी तो अपमान पावे	२७७८
मानामान किती	१३१२
मानावया जग व्हावी द्रव्यमाया	११३४
मानी भक्तांचे उपकार	१५००
मानूं कांहीं आह्मी आपुलिया इच्छा.	४३१५
माप ह्मणे मी मवितें	६९४
मायझवा खर गाढवाचें बीज	३०२७
मायबाप करिती चिंता	१७३६
मायबाप जोहार	१२७
मायबाप निमाल्यावरी	३००७
माय बाप बंधु सोयरा सांगाती	४४३७
मायबाप सेंव न ये धनवित्त	३२८८
मायबापाचिये भेटी	२६५२
मायबापापुढें लाडिकें लेंकरूं	१७०२
मायबापापुढें लेंकराची आळी	३३९२
मायबापें केवळ काशी	२९०६
मायबापें जरी सर्पीण बोका	२९२
मायबापें सांभाळिती	३८३५
मायलेकरांत भिन्न	३५३१
माय वनीं धाल्या धाये	३९५०
माया तें चि ब्रह्म ब्रह्म तेंचि माया.	६५
माया ब्रह्म ऐसें ह्मणती धर्मठक	९८
मायामोहजाळीं होतों सांपडला	१२२१
मायारूपें ऐसें मोहिलेंसे जन	३९३०
माया साक्षी आह्मी नेणों भीड भार.	१३९७
मायेचा मारिला अंगीं नाहीं घाव	४०७०
मायें मोकलिलें कोठें जावें बाळें	२३८६
मायेवरी सत्ता आवडीची बाळा	३३४४
मारगीं चालतां पाउलापाउलीं	१६४६
मारगीं बहुत	३३०

विषयानुक्रम

मारिले असुर दाटले मेदिनी	४५९४
मारूं नये सर्प संताचिये दृष्टी	३७४३
मार्ग चुकले विदेशीं एकले	३२९६
मांस खातां हाउस करी	३३९४
मांस चर्म हाडें	२९०३
माहार माते चपणीं भरे	२२९३
माहेरिंचा काय येईल निरोप	१९४५
माहेरींचें आलें तें मज माहेर	१९५६
मिटविण्याचे धनी	१४१९
मिथ्या आहे सर्व अवघें हें मायिक	४४५४
मिळे हरिदासांची दाटी	३९६८
मिळोनि गौळणी देती यशोदे	३८८
मी अवगुणी अन्यायी किती	२२४७
मी च विखळ मी च विखळ	२७४०
मीचि मज व्यालों	१३३७
मी तंव अनाथ अपराधी	६१३
मी तंव बैसलों धरूनियां ध्यास.	३४३८
मी तें मी तूं तें तूं	२२०६
मी तों अल्प मतिहीन	११०८
मी तों दीनाहूनि दीन	६०६
मी तों बहु सुखी आनंदभरिता	३८२०
मी तों सर्वभावें (पहा ३८६२)	७०३
मी त्यांसी अनन्य तीं कोणा असती.	३६२३
मी दास तयाचा	३३७३, ३८७३
मी माझें करित होतों जतन	१०८९
मी याचक तूं दाता	२०५६
मी हें ऐसें काय जाती	१३९४
मुकें होतां तुझ्या पदरीचें जातें	३८१६
मुक्त कासया ह्मणावें	७४२
मुक्त तो आशंका नाहीं जया अंगीं.	१४६०
मुक्त होता परी बळें जाला बद्ध	१५६७
मुक्तिपांग नाहीं विष्णुचिया दासा.	१६६७

मुख डोळां पाहे	२८३८
मुखाकडे वास	२५२३
मुखीं नाम हातीं मोक्ष	२२९५
मुखीं विठ्ठलाचें नाम	४१६१
मुखें बोलावें तें जीविंचें जाणसी	१८२६
मुखें सती इंद्रियें जती	४१७५
मुखें सांगे त्यांसि पैल चेंडू पाहा	४५४२
मुखें सांगे ब्रह्मज्ञान	४०२१
मुख्य आधीं विषयत्याग	३२५९
मुख्य आहे आह्मां मातेचा पटंगा	२९९७
मुंगी आणि राव	१८९५
मुंगीचिया घरा कोण जाय मूळ	२३८०
मुंगी होऊनि साकर खावी	२८९२
मुदल जतन जालें	१२६५
मुदलामध्यें पडे तोटा	१७०९
मुनि मुक्त जाले भेणें गर्भवासा	१०५१
मुरुकुश दोन्ही मारिले असूर	३१०४
मुसळाचें धनु नव्हे हो सर्वथा	४३२४
मुसावलें अंग	७२९
मुळाचिया मुळें	१३५९
मुळींचा तुह्मां लागलां चाळा	१०८६
मुळीं नेणपण	२०८८
मूर्तिमंत देव नांदतो पंढरी	४००६
मूळ करणें संतां	१२९९
मूळस्थळ ज्याचें गोमतीचे तीरीं.	२९९३
मृगजळ दिसे साचपणा ऐसें	९९
मृगजळा काय करावा उतार	३००
मृगाचिये अंगीं कस्तुरीचा वास	४३०८
मृत्युलोकीं आह्मां आवडती परी	५२२
मेघवृष्टीनें करावा उपदेश	२२९०
मेरे रामको नाम जो लेबे बारोंबार	११६०
मेला तरी जावो सुखें नरकासी	२७०१

मेलियांच्या रांडा इच्छितील करूं.	२५८०
मेल्यावरि मोक्ष संसारसंबंध	२१७०
मेळउनि सकळ गोपाळ	१७४
मैत्र केले महा बळी	८६
मैंद आला पंढरीस	८४२
मै भुली घरजानी बाट	३८१
मोकळी गुंते रिती कुंथे	४५८
मोकळें मन रसाळ वाणी	१००५
मोटळें हाटीं सोडिल्या गांठीं	३२८९
मोल घेऊनियां कथा जरी करीं	४०८८
मोल देऊनियां सांटवावे दोष	१२६८
मोल वेचूनियां धुंडिती सेवका	२९२५
मोलाचें आयुष्य वेचतसे सेवे	२७२५
मोलाचें आयुष्य वेचुनियां जाय	३९१५
मोलें घातलें रडाया	२४९७
मोहरोनि चित्ता	२१३४
मोहऱ्याच्या संगें	५८३
मोक्ष तुमचा देवा	७१४
मोक्ष देवापाशीं नाहीं	३१४८
मोक्षपदें तुच्छ केलीं याकारणें	१७१७
मोक्षाचें आह्मांसी नाहीं अवघड	१४४८
मौन कां धरिलें विश्वाच्या जीवना.	४२२८

य

यत्न आतां तुह्मी करा	३२९१
यथार्थ वाद सांडूनि उपचार	११३७
यथार्थवादें तुज न वर्णवे	१८३४
यथाविधी पूजा करी	९३२
यमधर्म आणिक ब्रह्मादिक	४२००
यमपुरी त्याणीं वसविली	२१२६
यम सांगे दूतां तुह्मां नाहीं	२३६०
यमाचे हे पाश नाटोपती	४४९८

विषयानुक्रम

यमुनेतटीं मांडिला खेळ	१६९
यमुनें पाबळीं	१४८
यज्ञनिमित्त तें शरीरासी बंधन	१७२६
यज्ञ भूतांच्या पाळणा	१३१६
याचा कोणी करी पक्ष	२७१
याचा तंव हा चि मोळा	२५६४
या चि नांवें दोष	१४६५
याचिया आधारें राहिलों	२१३०
याची कोठें लागली चट	३६३९
याची सवे लागली जीवा	२५६३
याचि हाका तुझे द्वारीं	१२२६
यांच्या पूर्वपुण्या कोण	४५११
याजसाटीं केला होता अटाहास	१३२८
याजसाठीं भक्ति	३४८
याजसाटीं वनांतरा	७३७
यातिगुणें रूपें काय ते	३९९६
यातिहीन मज काय तो अभिमान	१०९३
याती मतिहीन रूपें लीन दीन	१२१९
याती शूद्र वंश केला वेवसाव	१३३३
याती हीन मति हीन	२७५३
या रे करूं गाई	२१६
या रे गडे हो धरूं घाई	१९३
या रे नाचों अवघेजण	३९६१
या रे हरिदासानों जिंकों	३२६८
याल तर या रे लागें	१६२
यालागीं आवडी ह्मणा राम कृष्ण.	३९०५
यावरी न कळे संचित आपलें	१९४७
यावें माहेरास	१७४०
यासाटीं करितों निष्ठुर भाषण	४१९७
यांसि समाचार सांगतों	४५७७
यासी कोणी ह्मणे निंदेचीं	३३७४
या हो या चला जाऊं सकळा	१४९

युक्ताहार न लगे आणिक साधनें	९६
युक्ति तंव जाल्या	२५५४
येईं गे विठ्ठले	४४१२
येईल घरा देव	४४४२
येईल तुझ्या नामा	२६९३
येईल तें घेईन	२१८
येईं वो येईं वो येईं धांवोनियां	२२७३
येउनी जाउनी पाहें तुजकडे	३८९६
येऊंद्या जी कांहीं वेसकरास	१२८
येऊनि नरदेहा झाकितील	२३८३
येऊनि नरदेहा विचारावें	४३०४
येऊनि संसारा काय हित	४३०१
येऊनि संसारीं	२९४३
ये गा महाविष्णु अनंतभुजाच्या	४४३९
येगा येगा पांडुरंगा	१११७
येणें जाणें तरी	२७४१
येणें जाला तुमचे पोतडीचा	३६९२
येणें पांगें पायांपाशीं	२५३९
येणें बोधें आह्मी असों सर्वकाळ	१५४७
येणें मार्गे आले	२७८२
येणें मुखें तुझे वर्णी गुण	२४३४
येतील अंतरा शिष्टाचे	३७८६
येती वारकरी	१९३४
येथीचिया अळंकारें	३१७
येथील जे एक घडी	२३६८
येथील हा ठसा	५९३
येथीलिया अनुभवें	१५९५
येथूनियां ठाव	१४२३
येथे आड कांहीं न साहे	३३०२
येथें दुसरी न सरे आटी	१४५९
येथें नाहीं उरों आले अवतार	८७८
येथें बोलोनियां काय	१६३६

विषयानुक्रम

ये दशे चरित्र केलें	४५८३
ये रे कृष्णा खुणाविती खेळों भातुकें.	३९३
योग तप या चि नांवें	७७९
योगाचें तें भाग्य क्षमा	८१
योग्याची संपदा त्याग	१३६५

र

रक्त श्वेत कृष्ण पीत प्रभा	४३१३
रंगलें या रंगें पालट न धरीं	२०७३
रंगीं रंगे नारायण	४१९४
रंगीं रंगें रे श्रीरंगे	२२५३
रचियेला गांव सागराचे पोटीं	४५९८
रज्जु धरूनियां हातीं	१८०७
रज्जुसर्पाकार	१५८७
रडे अळंकार दैन्याचिये कांती	९१०
रडोनियां मान	२७३
रणीं निघतां शूर न पाहे	२६५७
रत्नजडित सिंहासन	४७४
रत्नाच्या वोवणी कांचे ऐशा	३८०३
रवि दीप हीरा दाविती देखणें	१२६०
रवि रश्मिकळा	५७७
रवीचा प्रकाश	१३७५
राउळासी जातां त्रास	३०६७
राजस सुकुमार मदनाचा पुतळा	४
राजस सुंदर बाळा	४४५
राजा करी तैसे दाम	२५८८
राजा चाले तेथें वैभव सांगातें	८२४
राजा प्रजा द्वाड देश	७९२
रात्री दिवस आह्मां	४०९१
राम कहे सो मुख भलारे । खाये	११८०
राम कहे सो मुख भला रे । बिन.	११८१
राम कहो जीवना फल सो ही	११६५

राम कृष्ण ऐसीं उच्चारितां	४०६४
राम कृष्ण गीती गात	४३४
राम कृष्ण गोविंद नारायण	४०१३
रामनाम हा चि मांडिला	४४३४
रामनामाचे पवाडे	४४४१
रामभजन सब सार मिठाई	११७०
राम राज्य राम प्रजा लोकपाळ	१३२६
रामराम उत्तम अक्षरें	१०९९
रामराम कहे रे मन	११७४
राम राम दोनी अक्षरें	४३२
रामरूप केली	११०४
राम ह्मणतां कामक्रोधांचें	३०२९
राम ह्मणतां तरे जाणतां नेणतां	११००
राम ह्मणतां राम चि होइजे	१०९८
राम ह्मणे प्रासोप्रासीं	१०९६
रामा अयोध्येच्या राया	६८७
रामा वनवास	१०९५
रायाचें सेवक	२४७३
रासभ धुतला महा तीर्थांमाजी	८१५
राहाणें तें पायांपाशीं	२६६४
राहिलों निराळा	२६६२
राहे उभा वादावादीं	३७९२
राहो आतां हें चि ध्यान	८२८
राहो ये चि ठायीं	३१४६
रिकामें तूं नको मना	३१३०
रिद्धिसिद्धि दासी कामधेनु घरीं	१२८७
रुची रुची घेऊं गोडी	१३८३
रुचे सकळा मिष्टान्न	४१४५
रुसलों आह्मीं आपुलिया	३४०६
रुसलों संसारा	३४३३
रुळे महाद्वारीं	१९३५
रूप नांवें माया बोलावया	१३५६

रूपीं जडले लोचन	२४६५
रूपें गोविलें चित्त	२२४०
रोगिया मिष्टान्न	४१२५
रोजकीर्दी जमा धरूनी सकळ	२४०९

ल

लंकेमाजी घरें किती तीं आइका	३०८५
लचाळाच्या कामा नाहीं	२७०७
लटकियाची आशा	८४४
लटिका ऐसा ह्मणतां देव	९५८
लटिका चि केला	१८१०
लटिका तो प्रपंच एक	२७६९
लटिका प्रपंच वांझेची	४३४५
लटिकी ग्वाही सभेआंत	४२५८
लटिकें तें रुचे	१३६१
लटिकें तें ज्ञान लटिकें तें ध्यान	२७७२
लटिकें हासें लटिकें रडें	२८७५
लटिक्याचें आंवतणें	४११९०
लटिक्याचे वाणी चवी ना सवाद	२६००
लडिवाळ ह्मणोनि निष्ठुर न	३५७६
लय लक्षी मन न राहे निश्चळ	२६६६
लय लक्षूनियां जालों ह्मणती	२०९६
लये लये लखोटा	१५२
लवण मेळवितां जळें	२४८४
लवविलें तया सवें लवे जाती	२३५०
लक्षूनियां योगी पाहाती	७०४
लक्ष्मीवल्लभा	१०४२
लागपाठ केला	३४३०
लागलिया मुख स्तनां	८३१
लागलें भरतें	३३१२
लागो तुझी सोय ऐसे	३९०१
लागों दिलें अंगा	२६९६

लागोनियां पायां विनवितों	२८७४
लागों नेदीं बोल पायां तुझ्या	२९४८
लाघवी सूत्रधारी दोरी नाचवी	२२५८
लाजती पुराणें	३१२०
लाज ना विचार	१८१२
लाज वाटे पुढें तोंड दाखवितां	२१४७
लाज वाटे मज मानिती हे लोक	१७५२
लाजोनियां काळें राहिलें	३५६१
लाडाच्या उत्तरीं वाढविती	२२०७
लाडें भाकितों करुणा	४०९६
लापनिकशब्दें नातुडे हा देव	१७९४
लांब धांवे पाय चोरी	३४५६
लांब लांब जटा काय	२७८७
लांबवूनि जटा नेसोनि	३९३५
लाभ खरा नये तुटी	२४०३
लाभ जाला बहुतां दिसीं	२०१८
लाभ पुढें करी	४०५६
लाल कमलि वोढे पेनाये	११६४
लालुचाईसाटीं बळकाविसी	२९९९
लावुनि काहाळा	७४१
लावुनियां गोठी	३३८४
लावूनि कोलित	३४२१
लावूनियां पुष्टी पोर	२७४३
लावूनियां मुद्रा	३९४०
लाहानपण दे गा देवा	१२८२
लीलाविग्रही तो लेववी	४५२५
लेकरा आईतें पित्याची जतन	८३७
लेकराची आळी न पुरवी	१३५७
लेंकराचें हित । वाहे माउलीचें	१७४१
लेंकरा लेववी माता अळंकार	२५५३
लेखिलें कवित्व माझे	३६९१
लेखी दुखण्यासमान	४४८६

विषयानुक्रम

लोक फार वाखा अमंगळ	२४९४
लोकमान देहसुख	१७६३
लोक ह्मणती मज देव	२९११
लोकां कळों आला देव	४५७२
लोखंडाचे न पाहे दोष	४२९५
लोभावरी ठेवुनि हेत	३११४
लोभीकें चित्त धन बैठे	११७५
लोह कफ गारा सिद्ध हे	३१५२
लोह चुंबकाच्या बळें	७७५
लौकिकापुरती नव्हे माझी	२६४०
लौकिकासाटीं या पसाऱ्याचा	२५७७

व

वक्त्या आधीं मान	१२५
वचन तें नाहीं तोडीत शरीरा	२४४०
वचनाचा अनुभव हातीं	३२०४
वचनांचे मांडे दावावे प्रकार	१३३२
वचना फिरती अधम जन	१४७७
वचनें चि व्हावें आपण उदार	२५९७
वचनें ही नाड	७२६
वंचुनियां पिंड	२३०८
वटवट केली	१८१५
वडिलें दिलें भूमिदान	४२५७
वत्स पळे धेनु धांवे पाठीलागीं	८२५
वदवावी वाणी माझी कृपावंत	२८३२
वंदिलें वंदावें जीवाचिये साटीं	२८८६
वंदीन मी भूतें	७४६
वंदूं चरणरज सेवूं उष्टावळी	३८
वदे वाणी परी दुर्लभ अनुभव	९६६
वदे साक्षत्वेंसी वाणी	१३०९
वरता वेंघोनि घातली उडी	२३६
वरतें करोनियां तोंड	२९७०

वरि बोला रस	७४९
वरिवरि बोले युद्धाचिया गोष्टी	४२६३
वर्णावी ते थोरी एका विठ्ठलाची	२८६२
वर्णावे ते किती	२७०२
वर्णाश्रम करिसी चोख	७८२
वर्णूं महिमा ऐसी नाहीं मज वाचा.	५४५
वर्त्ततां बासर	३०५७
वर्म तरि आह्मां दावा	९७८
वसवावें घर	५९२
वसोनि थिल्लरीं	१५६६
वळितें जें गाई	८५
वळी गाई धांवे घरा	१८५
वाइटानें भलें	१७२२
वाखर घेउनि आलें	७८१
वाघाचा कालभूत दिसे वाघाऐसा	३३६५
वाघें उपदेशिला कोल्हा	३०५२
वाचाळ लटिके अभक्त जे खळ	४५७०
वाचेचिया आळा कवळिलें ब्रह्म	३३०४
वाचेच्या चापल्यें बहु जालों कुशळ.	१७७९
वाचे विठ्ठल नाहीं	२१२८
वाजतील तुरें	५९०
वांजा गाई दुभती	२८८१
वांझेनें दाविलें गऱ्हवार लक्षण	३८७१
वाट दावी त्याचें गेलें काय	३३५७
वाट पाहें बाहे निडळीं ठेवूनियां	४६९
वाट पाहें हरि कां नये आझूनि	१६६२
वाट वैकुंठीं पाहाती	९४५
वांटा घेईं लवकरि	८९८
वाटीभर विष दिलें प्रल्हादासी	३०९३
वाटुली पाहातां सिणले डोळुले	८०७
वाटे या जनाचें थोर बा आश्चर्य	१४९६
वाढलियां मान न मनावी निश्चिती.	१३९६

वाढवावा पुढें आणिक प्रकार ३६२०
वाढविलें कांगा ३१०६
वांयां ऐसा जन्म गेला ३५६४
वांयां जातों देवा १०४५
वांयां जाय ऐसा ३६३४
वांयां तैसे बोल हरिशीं अंतर ४५८९
वांयांविण वाढविला हा लौकिक १०१७
वारकरी पायांपाशीं ३३२१
वारंवार तुज द्यावया आठव २४३६
वारंवार हा चि न पडावा विसर ३७६१
वाराणसी गया पाहिली द्वारका २४९०
वाराणसीपर्यंत असों सुखरूप १६०९
वारितां बळें धरितां हातीं ७९५
वारिलें लिगाड २०६२
वास नारायणें केला मथुरेसी ४५९५
वासनेच्या मुखीं अदळूनि भीतें ९५३
वासुदेवा दिनानाथा ६७५
वाहावतों पुरीं २१५९
वाळूनियां जन सांडी मज दुरी १८२३
वाळो जन मज ह्मणोत शिंदळी ७
विकल तेथें विका २३७६
विचा केला ठोबा ४११९
विंचा पीडी नांगी २४१५
विचार करिती बैसोनि गौळणी ४५०७
विचार नाहीं नर खर तो तैसा ११२७
विचारा वांचून ७२७
विचारिलें आधीं आपुल्या मानसीं ३१८२
विटंबिलें भट २८४०
विटाळ तो परद्रव्य परनारी ९८९
विटेवरी समचरण ४४४८
विठोबाचें नाम ज्यांचे मुखीं नित्य. ४०४८
विठोबाचे पायीं जीव म्यां ठेविला ४२०१

विषयानुक्रम

विठो सांपडावया हातीं	९४४
विठ्ठल आमचें जीवन	३११
विठ्ठल आमुचा निजांचा	२२६५
विठ्ठल कीर्तनाचे अंतीं	२५०५
विठ्ठल गीतीं गावा विठ्ठल चित्तीं ध्यावा.	९४३
विठ्ठल गीतीं विठ्ठल चित्तीं	११२१
विठ्ठल टाळ विठ्ठल दिंडी	१६२५
विठ्ठलनामाचा नाहीं ज्या विश्वास	२३८८
विठ्ठल नावाडा फुकाचा	७५२
विठ्ठल भीमातीरवासी	६६३
विठ्ठल माझा जीव विठ्ठल माझा	३१०८
विठ्ठल माझी माय	२१०८
विठ्ठल मुक्तिदाता	२१२५
विठ्ठल विठ्ठल मंत्र सोपा	१५६०
विठ्ठल विठ्ठल येणें छंदें	३०४३
विठ्ठल सोयरा सज्जन विसांवा	३३६८
विठ्ठल सोयरा सज्जन सांगाती	८६३
विठ्ठल हा चित्तीं	१५५९
विठ्ठला रे तुझे वर्णितां गुणवाद	३२३८
विठ्ठला रे तूं उदाराचा राव	६८०
विठ्ठलावांचोनि ब्रह्म जे बोलती	३८८२
विठ्ठला विठ्ठला	२९६८
वितीयेवढेंसें पोट	२१९४
विद्या अल्प परी (पहा ४४९०)	४२१०
विधवेसी एक सुत	४३६५
विधीनें सेवन	३१६
विनति घातली अवधारीं	४१५
विनवितों चतुरा तुज विश्वंभरा	३८३७
विनवितों तरी आणितोसि परी	२५२०
विनवितों सेवटीं	३२१८
विनवीजे ऐसें कांहीं	३६४२
विनवीजें ऐसें भाग्य नाहीं देवा	१९१४

विषयानुक्रम

विभ्रंशिली बुद्धि देहांत जवळी	२७२७
वियोग न घडे सन्निध वसलें	१९५७
विरंचीनें केलें ब्रह्मांड सकळ	१८८६
विरहतापे फुंदे छंद करिते जाती	३९२
विश्वंभरा वोळे	२४२२
विश्वव्यापी माया	६९०
विश्वाचा जनिता	१०३
विश्वास तो देव	३५००
विश्वास धरूनि राहिलों निवांत	३८०८
विश्वासिया नाहीं लागत सायास	३२२६
विश्वीं विश्वंभर	३७४७
विष पोटीं सर्पा	२९५७
विषम वाटे दुरवरी	३७४५
विषमाची शंका वाटे	२३६५
विषयओढीं भुलले जीव	६२२
विषय तो मरणसंगीं	२७३९
विषयांचे लोलिंगत	४२५६
विषयाचें सुख एथें वाटे गोड	८०५
विषयीं अद्वये	२३७७
विषयीं विसर पडिला निःशेष	१५३१
विष्ठा भक्षी तया अमृत पारिखें	२२१०
विष्णुदासां भोग	२४३८
विष्णुमय जग वैष्णवांचा धर्म	४६
विष्णुमय सर्व वैष्णवांसी ठावें	१०१०
विसरलें कुळ आपुला आचार	११
वीट नेघे ऐसें रांधा	३४०
वीर विठ्ठलाचे गाढे	११४१
वृत्ति भूमि राज्य द्रव्य उपार्जिती	६७
वृत्तीवरि आह्मां येणें काशासाठीं	३५९९
वृंदावना केलें साकरेचें आळें	४३२३
वृद्धपणीं आली जरा	४४६१
वृद्धपणीं न पुसे कोणी	४४६२

वृक्ष वल्ली आह्मां सोयरीं वनचरें	२४८१
वेंचावें तें जीवें	२१७५
वेठी ऐसा भाव	४३७३
वेडावलीं काय करावें या काळीं	४५६६
वेडिया उपचार करितां सोहळे	२२८९
वेडें वांकडें गाईन	२७६७
वेढा वेढा रे पंढरी	३९८९
वेद अनंत बोलिला	४०६९
वेद जया गाती	२०५४
वेद नेले शंखासुरें	३४१६
वेदपुरुष तरि नेती कां वचन	१३१७
वेदविहित तुझी आइका हो कर्मे	१४७२
वेदशास्त्र नाहीं पुराण प्रमाण	२१८६
वेदाचा तो अर्थ आह्मांसीच	२२६६
वेदाचें गव्हर न कळे पाठकां	३१५
वेरझारीं जाला सीण	२०७१
वेश वंदाया पुरते	१३४६
वेशा नाहीं बोल अवगुण दूषीले	९९२
वेसन गेलें निष्काम जाले नर	४५५
वेळोवेळां हें चि सांगें	१३८४
वैकुंठा जावया तपाचे सायास	३६३
वैकुंठींचा देव आणिला भूतळा	४३०७
वैकुंठींचें सुख (पहा ३९५६)	३७५२
वैकुंठींच्या लोकां दुर्लभ हरिजन	४५१५
वैद्य एक पंढरिराव	२०७७
वैद्य वाचविती जीवा	३२९
वैभव तें राज्य संपत्ती टाकावी	४१७३
वैभवाचे धनी	३२२७, ३८६०
वैरागरापाशीं रत्नाचिया खाणी	३६८९
वैराग्याचा अंगीं जालासे संचार	३७८३
वैराग्याचें भाग्य	२९२८
वैष्णव तो जया	३६६

वैष्णवमुनिविप्रांचा सन्मान	२४७०
वैष्णवांची कीर्ती गाईली पुराणीं	२०१३
वैष्णवांची याती वाणी जो आपण [रामेश्वरभटाचा अभंग.]	१०८२
वैष्णवां संगती सुख वाटे जीवा	२५५१
वैष्णवें चोरटीं	२६७६
वोखटा तरी मी विटलों देहासी	३७०९
वोडविलें अंग	३३२३
वोणव्या सोंकरी	११४८
वोरसोनि येती	१९७१
वोळलीचा दोहूं पान्हा	२१७
व्यभिचारिणी गणिका कुंटणी	३०८६
व्यवहार तो खोटा	१८०९
व्यापक ही विश्वंभर	४३६८
व्यापिलें सर्वत्र	३३४९
व्याल्याविण करीं शोभनतांतडी	१०७
व्हावया भिकारी हें आह्मां कारण	३५०९

श

शकुनानें लाभ हानि	२७२२
शक्ति द्याव्या देवा	३२२३
शंख करिशी ज्याच्या नांवें	४४८
शंखचक्रगदापद्म	१५९७
शब्दज्ञानी येऊं नेदीं दृष्टीपुढें	३८१३
शब्दांचीं रत्नें करूनी अळंकार	५०४
शब्दा नाहीं धीर	११९
शरण आलें त्यासी न दावीं	१०३२
शरण शरण जी हनुमंता	२८३
शरण शरण वाणी	२५५२
शरणागत जालों	३३०३
शरीर दुःखाचें कोठार	६६०
शाक्त गधडा जये देशीं	७९१
शाक्तांची शूकरी माय	७९६

शांतीपरतें नाहीं सुख	५८०
शादीचें तें सोंग	२२१८
शास्त्रज्ञ हो ज्ञाते असती बहुत	४१५४-अ
शास्त्राचें जें सार वेदांची जो मूर्ति.	२९५
शाहाणपणें वेद मुका	२८०३
शाहाणियां पुरे एक चि वचन	१३७२
शिकल्या बोलाचे सांगतील वाद	२९३
शिकल्या शब्दाचें उत्पादितों	३७१८
शिकवणें नाक झाडी	४२५४
शिकवणेसाटीं वाटते तळमळ	४४८४
शिकविलें तुह्मीं तें राहे तोंवरी	२०
शिकविले बोल	२१५७
शिकवूनि बोल	२७६४
शिकवूनि हित	२९०८
शिंकें लावियेलें दुरी	१६३
शिखा सूत्र तुझा गुंतला जमान	३९२५
शिजल्यावरी जाळ	३२२१
शिंदळा साल्याचा नाहीं हा विश्वास.	१३८
शिव शक्ति आणि सूर्य गणपति	४४८०
शिष्याची जो नेघे सेवा	१४३३
शिष्या सांगे उपदेश	४४६७
शिळा जया देव	२८२९
शिळा स्फटिकाची न पालटे भेदें.	४५१२
शीतळ तें शीतळाहुनी	२५४२
शीतळ साउली आमुची माउली	१०९४
शुकसनकादिकीं उभारिला बाहो	१३०
शुद्ध ऐसें ब्रह्मज्ञान	२८९९
शुद्ध चर्या हें चि संतांचें पूजन	८३८
शुद्ध दळणाचें सुख सांगों काई	१६०
शुद्धबीजा पोटीं	६२
शुद्धाशुद्ध निवड कैसें	३४६१
शुद्धीचें सारोनि भरियेली पाळी	१५९

शुभ मात तिहीं आणिली गोपाळीं.	४५५५
शुभ जाल्या दिशा अवघा चि	२००३
शूकरासी विष्ठा माने सावकास	८१४
शूद्रवंशीं जन्मलों	२७६६
शूरत्वासी मोल	१७११
शूरां साजती हतियारें	१७२०
शृंगारिक माझीं नव्हती उत्तरें	२६०६
शेवटींची विनंती	४४०५
शेवटीची विनवणी	१००६
शोकवावा म्यां देहे	२६९२
शोकें शोक वाढे	३६४
शोधितां चि नये	१५८६
शोधिसील मूळें	३२८
शोधूनि अन्वय वंश	४३३०
श्रम परिहारा	३५९४
श्रीअनंता मधुसूदना	६४६
श्रीपंढरीशा पतितपावना	२३१७
श्रीमुख वोणवा गिळीत	४२३६
श्रीराम सखा ऐसा धरीं	४१६५
श्रीसंतांचिया माथां चरणांवरी	२१८९
श्वान शीघ्रकोपीं	७६
श्वानाचियापरी लोळें	३९९२
श्वाना दिली सवे	१८१४

ष

षड्सीं रांधिलें	४३०५

स

सकलगुणें संपन्न	३७५१
संकल्पासी अधिष्ठान	२६११
संकल्पिला तुज सकळ ही भाव	४०७५
सकळ चिंतामणी शरीर	५३
सकळतीर्थाहुनि । पंढरी हे	४४५०

विषयानुक्रम

सकळतीर्थांहूनि। पंढरीनाथ	३९७४
सकळ तुझे पायीं मानिला विश्वास.	३८५७
सकळ देवांचें दैवत	२८६७
सकळ धर्म मज विठोबाचें नाम	८७४
सकळ पूजा स्तुति	२६५८
सकळ सत्ताधारी	२५८५
सकळ ही माझी बोळवण करा	१६०३
सकळ हे माया नागवे कवणा	४४४९
सकळिकांचें समाधान	१५५१
सकळिकांच्या पायां माझी	६९६
सकुमार मुखकमळ निजसारनिर्मळ.	१५७८
संकोचतो जीव महत्वाच्या भारें	४१४०
संकोचोनि काय जालासी लहान	२३३१
सख्यत्वासी गेलों करीत सलगी	२९८९
संगतीनें होतो पंगतीचा लाभ	२५७१
संगें वाढे सीण न घडे भजन	४१३७
संचित उत्तम भूमि कसूनियां	४५२८
संचित चि खावें	१९०४
संचित तैशी बुद्धि उपजे	४३८१, ४४७९
संचित प्रारब्ध क्रियमाण	२९३२
संचितावांचून	२७०३
सज्ञन तो शब्द सत्य जो मानी	१७८१
संत आले घरा	३२१५
संत गाती हरिकीर्त्तनीं	२८९७
संतचरणरज लागतां सहज	४३६४
संतचिन्हें लेउनि अंगीं	४०६२
संतजना माझी यावया करुणा	४२७३
संत देखोनियां स्वयें दृष्टी टाळी	४२८१
संत न पन्हयां लें खडा	११७८
संतनिंदा ज्याचे घरीं	१६२७
संत पंढरीस जाती	१७२४
संतपाउलें साजिरीं	४१२८

संत मागे पाणी नेदी एक चूळ	६७७
संत मानितील मज	१८७३
संत मारगीं चालती	३०६०
संतसंगती न करावा वास	३४५०
संतसंगें याचा वास सर्वकाळ	२२७७
संतसमागम एखादिया परी	३७४
संतसेवेसि अंग चोरी	२८११
सतां आवडे तो काळाचा ही काळ.	१३९८
संताचा अतिक्रम	२७९
संतांचा पढीया कैशापरि लाहो	४१०९
संतांचा महिमा तो बहु दुर्गम	१२०४
संतांचिया पायीं माझा विश्वास	२२५७
संतांचिये गांवीं प्रेमाचा सुकाळ	१२४१
संतांचीं उच्छिष्टें बोलतों उत्तरें	९१९
संतांची स्तुति ते दर्शनाच्या योगें.	२७४६
संताचे उपदेश आमुचे मस्तकीं	२२८३
संताचे गुण दोष आणितां	२४५
संतांचे घरींचा दास मी कामारी	२०१५
संतांचें सुख जालें या देवा	१२४२
संतांच्या धिक्कारें अमंगळ जिणें	१३९९
संतांच्या पादुका घेईन मोचे खांदीं.	४१४९
संतांच्या हेळणे बाटलें जें तोंड	३०७७
संतां नाहीं मान	३२७२
संतांनीं सरता केलों तैसेपरी	४१४७
संतांपायीं विन्मुख जाला	४२१७
संतांपाशीं बहु असावें मर्यादा	१२३९
संतांसी तों नाहीं सन्मानाची चाड.	१५६३
संतांसी क्षोभवी कोण्या ही प्रकारें.	२६९०
संतीं केला अंगीकार	१६०१
सतीचें तें घेतां वाण	२४४६
संतोषे माउली आरुषा वचनीं	३६४१
सत्ताबळें येतो मागतां विभाग	२२७५

सत्तावर्ते मन	१९०१
सत्तेचें भोजन समयीं आतुडे	२५६७
सत्य आठवितां देव	३६३६
सत्य आह्मां मनीं	२९०७
सत्य तूं सत्य तूं सत्य तूं विठ्ठला	३३४०
सत्य तो आवडे	७१९
सत्य त्यागा चि समान	३६२१
सत्यत्वेशीं घेणें भक्तीचा अनुभव	२४४९
सत्यसंकल्पाचा दाता नारायण	१५०९
सत्य सत्यें देतें फळ	१२१३
सत्य साच खरें	७१८
सत्या माप वाढे	३६७५
सदा तळमळ	५८
सदा नामघोष करूं हरिकथा	४२६२
सदा माझे डोळे जडो तुझे मूर्ती	३
सदा सर्वकाळ अंतरीं कुटिल	२७८९
संदेह निरसे तरि रुचिकर	९६५
संदेह बाधक आपआपणयातें	२०४२
सदैव तुह्मां अवघें आहे	९१२
सदैव हे वारकरी	३३४६
सद्गदित कंठ दाटो	१५२७
सद्गुरुरायें कृपा मज केली	३६८
सद्गुरूचे चरणीं ठेविला मस्तक	४३३५
सद्गुरूनें मज आशीर्वाद दिला	४३३६
सद्गुरूवांचूनि प्रेतरूप वाणी	४३४१
संध्या करितोसी केशवाच्या नांवें.	१६५३
संध्या कर्म ध्यान जपतप अनुष्ठान.	१७२७
सन्मुख चि तुह्मीं सांगावी जी सेवा.	३४४१
संपदा सोहळा नावडे मनाला	२३५२
सब संबाल भ्याने लौंढे खडा	४३९
संबाल यारा उपर तले दोन्हो	४३८
संमचरण दृष्टि विटेवरी साजिरी	१

समरंगणा आला	११०२
समर्थपणें हे करा संपादणी	२५८३
समर्थ या नांवें दिनांचा कृपाळ	३६९०
समर्थाचा ठाव संचलासि असे	२६४३
समर्थाची धरिली कास	२५४७
समर्थाचें केलें	१६४२
समर्थाचे पोटीं	१९३०
समर्थाचें बाळ केविलवाणें दिसे	१०५५
समर्थाचें बाळ पांघरे वाकळ	३५७९
समर्थाचे सेवे कोठें नाहीं घात	३७२८
समर्थाचे सेवे बहु असे हित	४३०२
समर्थासी नाहीं वर्णावर्णभेद	१०४०
समर्थासी लाज आपुल्या नामाची.	३८४५
समर्पक वाणी	१९३३
समर्पिली वाणी	१४२०
समश्रुळित असतां वाचा	३३६४
सम सपाट वेसनकाट	४६१
समागमें असे हरी नेणतियां	४५८२
समाधान त्यांचीं इंद्रियें सकळ	४५७३
समुद्रवळयांकित पृथ्वीचें दान	२२९८
समुद्र हा पिता बंधु हा चंद्रमा	४१४३
संयोग सकळां असे सर्वकाळ	४५३३
सरतें माझें तुझें	३१२३
सरलियाचा सोस मनीं	३१६५
सरलें आतां नाहीं	२६७२
सरळीं हीं नामें उच्चारावीं सदा	१५४४
सरे आह्मांपाशीं एक शुद्धभाव	३४५४
सरे ऐसें ज्याचें दान	३११२
सर्प भुलोन गुंतला नादा	१०९२
सर्प विंचू दिसे	२४८
सर्वकाळ डोळां बैसो नारायण	३८८३
सर्वकाळ माझे चित्तीं	१५१५

विषयानुक्रम

सर्वथा ही खोटा संग	२२०४
सर्वपक्षीं हरि साहेसखा जाला	२९४४
सर्व भाग्यहीन	२७१५
सर्वभावें आलों तुज चि शरण	१२४६
सर्वरसीं मीनलें चित्त	१३९३
सर्वविशीं आह्मीं हे चि जोडी केली.	२४३३
सर्वविशीं माझा त्रासलासे जीव	९१४
सर्व संगीं विट आला	२५४१
सर्व सुख आह्मी भोगूं सर्व काळ	१६
सर्वसुखा अधिकारी	४३७४
सर्वसुखाचिया आशा जन्म गेला	६१५
सर्वसुखें आजी एथें चि	८६२
सर्वस्वाचा त्याग तो सदा सोंवळा.	१०२५
सर्वस्वाची साटी	३९५५
सर्वस्वा मुकावें तेणें हरि जिंकावें	२७७०
सर्वात्मकपण	२४५०
सर्वापरी तुझे गुण गा उत्तम	४१६६
सर्वा भूतीं द्यावें अन्न	३०५५
सवंग जालें सवंग जालें	३३०५
संवसारतापें तापलों मी देवा	९१
संवसार तिहीं केला पाठमोरा	५३९
संवसारसांतें आले हो आइका	२०८९
संसार करिती मोठ्या महत्वानें	४२२२
संसार तो कोण देखे	१२७७
संसारसंगें परमार्थ जोडे	१५६४
संसारसिंधु हा दुस्तर	६६२
संसारसोहळे भोगितां सकळ	१०३७
संसारा आलिया एक	३९२८, ४०९९
संसाराचा माथां भार	९०२
संसाराची कोण गोडी	३५३६
संसाराचे अंगीं अवघीं च व्यसनें	१५९०
संसाराचे धांवे वेठी	३६२२

संसाराच्या नांवें घालूनियां शून्य	३२२५
संसाराच्या भेणें	१७९९
संसारापासूनी कैसें सोडविशी	२७७९
संसारीं असतां हरिनाम घेसी	४००९
संसारींचें ओझें वाहता वाहाविता	४३४३
सहज पावतां भगवंतीं परि हीं	२४७९
सहज मी आंधळा गा	४२६
सहज लीळा मी साक्षी याचा	२४४३
साकरेचें नाम घेतां कळे गोडी	२४११
साकरेच्या गोण्या बैलाचिये पाठी	३०७०
साकरेच्या योगें वर्ख	२९१६
सांखळिलों प्रीती गळां	३३०८
सांगता गोष्टी लागती गोडा	१६७८
सांगतां दुर्लभ ज्ञानाचिया गोष्टी	१३३०
सांगतां हें नये सुख	८४७
सांगतों तरि तुह्मी भजारे विठ्ठला	३८१२
सांगतों तें तुह्मीं अइकावें कानीं	२१
सांगतों या मना तें माझें नाइके	१८२४
सांग त्वां कोणासी तारिलें	४२०४
सांग पांडुरंगा मज हा उपाव	४०८४
सांगा दास नव्हें तुमचा मी कैसा.	२२३६
सांगावें तें बरें असतें	१६५५
सांगों काय नेणा देवा	९७९
सांगों जाणती शकुन	१५०१
साच मज काय कळों नये देवा	१०१५
साच माझा देव्हारा	४१४
साच हा विठ्ठल साच हें करणें	४१३६
साजे अळंकार	१३११
सांटविला हरी	७१३
सांटविले वाण	८३०
सांडवले सकळांचे अभिमान	४५७१
सांडावी हे भीड अधमाचे चाळे	४०४५

सांडियेला गर्भ उबगोनि माउली.	४५०४
सांडियेली काया	३५८९
सांडियेलें रूप विक्राळ भ्यासुर	४२३८
सांडुनियां पंढरीराव	७९९
सांडुनियां सर्व लौकिकाची लाज	२४९१
सांडुनि सुखाचा वांटा	३४०७
सांडूनि कीर्तन न करीं आणीक काज.	२३५८
सांडूनि वैकुंठ	४८९
सांडोनियां दों अक्षरां	१५२३
सात पांच गौळणी आलिया मिळोनी.	३९१
सातादिवसांचा जरी जाला उपवासी.	४३३८
सातां पांचां तरीं वचनां सेवटीं	३५६३
सातें चला काजळ घाला	४५९
सादाविलें एका	१७४८
साधक जाले कळी	१२१४
साधकाची दशा उदास असावी	२८४६
साधन संपत्ति हें चि माझें धन	१८३३
साधनाचे कष्ट मोटे	३९८२
साधनांच्या कळा आकार	१३३९
साधनें आमुचीं आज्ञेचीं धारकें	२००२
साधनें तरी हीं च दोन्ही	५७५
साधावया भक्तिकाज	१५५५
साधावा तो देव सर्वस्वाचे साटीं	२६८८
साधूच्या दर्शना लाजशी गव्हारा	३०६६
साधूनि बचनाग खाती तोळा तोळा.	२९८
सांपडला संदीं	२४७
सांपडला हातीं	१६६६
सांपडलें जुनें	३०२४
सापें ज्यासी खावें	१९८०
सामावे कारण	३७९५
सारा विटूदांडू	२०१
सारावीं लिगाडें धरावा सुपंथ	२०९०

सारासार विचार करा उठाउठी	४०८७
सारीन ते आतां एकाचि भोजनें	३४७२
सालोमालो हरिचे दास	२३७२
सावडीं कांडण ओवी नारायण	१५८
सावध जालों सावध जालों	३३
सावधान ऐसें काय तें विचारा	२४८३
सांवळें रूपडें चोरटें चित्ताचें	२४६०
सांवळें सुंदर पाहें दृष्टीभरी	४३९९
सावळें सुंदर रूप मनोहर	४०१०
सावित्रीचें विटंबण	२१६८
सासुरियां वीट आला भरतारा	२३
साही शास्त्रां अतिदुरी	३१०७
साहोनियां टाकीघाये	२०३९
साहोनियां टोले उरवावें सार	१४२७
साळंकृत कन्यादान	२६८
सिकविला तैसा पढों जाणे पुसा	३७१९
सिंचन करितां मूळ	२०२८
सिणलेती सेवकां देउनि	५०१
सिणलों दातारा करितां	१७८६
सिंदळीचे सोर चोराची दया	३३६६
सिंदळीसी नाहीं पोराची पैं आस	३९२७
सिद्ध करूनियां ठेविलें कांडण	१५७
सिद्धीचा दास नव्हे श्रुतीचा अंकिला.	३४५८
सिळें खातां आला वीट	३३११
सीण भाग हरे तेथींच्या निरोपें	१९१९
सुकलियां कोमा अत्यंत जळधर	२६०५
सुकाळ हा दिवसरजनी	२२७९
सुख नाहीं कोठें आलिया संसारीं	२४८५
सुख पंढरीसी (पहा ३७५२)	३९५६
सुख पाहतां जवापाडें	८८
सुख या संतसमागमें	६२९
सुखरूप ऐसें कोण दुजें सांगा	२४७४

सुखरूप चाली	३७५७
सुख वाटे तुझे वर्णितां पवाडे	६०७
सुख वाटे परि वर्म	३१७१
सुखवाटे ये चि ठायीं	३३९०
सुख सुखा भेटे	२९०९
सुख सुखा विरजण जालें	३५५५
सुख हें नावडे आह्मां कोणा बळें	१९९०
सुखाची वसति जाली माझे जीवीं	३२९३
सुखाचें आतलें	२०१९
सुखाचे व्यवहारीं सुखलाभ	२८८८
सुखें खावें अन्न	२३३०
सुखें घेऊं जन्मांतरें	२४१२
सुखें न मनीं अवगुण	१६८७
सुखें बोले ब्रह्मज्ञान	६००
सुखें वोळंब दावी गोहा	३६
सुखे होतों कोठें घेतली सुती	१२०७
सुगरणीबाई थिता नास केला	३८३९
सुटायाचा कांहीं पाहातों उपाय	१११५
सुंदर अंगकांती मुखभाळ	१५७७
सुदर तें ध्यान उभें विटेवरी	२
सुंदर मुख साजिरें	४४७
सुदिन सुवेळ	४४६
सुधारसें ओलावली	२७३४
सुनियांचा हा चि भाव	३३०९
सुनियांची आवडी देवा	३३१०
सुरवर येती तीर्थे नित्यकाळ	११२६
सुराणींचीं जालों लाडिकीं एकलीं	३५०१
सुलभ कीर्तनें दिलें ठसावूनि	३६००
सेकीं हें ना तेंसें जालें	३९५८
सेजेचा एकांत अगीपाशीं कळे	२७४७
सेत आलें सुगी सांभाळावे	११४९
सेत करा रे फुकाचें	११४७

सेंदरीं हें देवी दैवतें	६२१
सेवकासी आज्ञा निरोपासी काम	२६९८
सेवकासी आज्ञा स्वामीची	१७७५
सेवकें करावें सांगितलें काम	३१६०
सेवकें करावें स्वामीचें वचन	२३३९
सेवट तो भला	२९७५
सेवट तो होतो तुझियानें गोड	३५२९
सेवटासी जरी आलें	२१९५
सेवटींची हे विनंती	३३२४
सेवा तें आवडी उच्चारावें नाम	१५३५
सेवितों रस तो वांटितों आणिकां	३४४
सेवीन उच्छिष्ट लोळेन अंगणीं	१६६८
सैन्य जन हांसे राया जालें काई	४५८५
सोइरे धाइरे दिल्याघेतल्याचे	३९९३
सोइऱ्यासी (पहा ४२९६)	६८३, ३८२९
सोंगें छंदें कांहीं	१५०७
सोडवा सोडवा	३५९
सोडियेल्या गाई नवलक्ष गोपाळीं.	४३८५
सोडियेल्या गांठीं	२८३७
सोडिला संसार	७३२
सोनियांचा कळस	११४६
सोनियाचें ताट क्षीरीनें भरिलें	२५८
सोनें दावी वरी तांबें तयापोटीं	९४६
सोन्याचे पर्वत करवती पाषाण	२०३२
सोपें वर्म आह्मां सांगितलें संतीं	१३०४
सोलीव जें सुख अतिसुखाहुनि	६८४
सोंवळा तो जाला	४२४८
सोंवळा होऊं तों वोवळें जडलें	३७९७
सोसियेला आटी गर्भवास फेरे	४६०२
सोसें बहुगर्भवासीं	३२६२
सोसें वाढे दोष	१४१४
सोसें सोसें मारूं हाका	२६५०

विषयानुक्रम

सोसोनि विपत्ती	७६९
सोळा सहस्र होऊं येतें	२९५३
सौरी सुर जालें दुर डौल घेतला	४६०
स्तवूनियां नरा	३२७१
स्तुति करीं जैसा नाहीं अधिकार	१०६०
स्तुति करूं तरी नव्हे चि	६९९
स्तुती अथवा निंदा करावी देवाची.	३१५१
स्तुती तरि करूं काय कोणापासीं.	२२३८
स्रियांचा तो संग नको नारायणा.	५२३
स्रिया धन बा हें खोटें	४०२९
स्रिया पुत्र कळत्र हें तंव मायावंत	३९४२
स्त्रीपुत्रादिकीं राहिला आदर	८८५
स्थिरावली वृत्ति पांगुळला प्राण	४१५९
स्मरणाचे वेळे	३२४०
स्मरतां कां घडे नास	३३२८
स्मशान ते भूमि प्रेतरूप जन	७४
स्मशानीं आह्मां न्याहालीचें	२८०५
स्वप्नींचिया गोष्टी	३३६
स्वप्नींचें हें धन हातीं ना पदरीं	३७८५
स्वप्नींच्या व्यवहारा काळांतर लेखा.	४३९३
स्वयें आपण चि रिता	४११५
स्वयें पाक करी	१७६१
स्वयें सुखाचे जाले अनुभव	३७७
स्वर्गीचे अमर इच्छिताति देवा	४३६७
स्वल्प वाट चला जाऊं	१९७७
स्वामिकाज गुरुभक्ति	२२६१
स्वामित्वाचीं वर्में असोनि जवळी	२५३७
स्वामिसेवा गोड	४२१५
स्वामीचिया सत्ता	३६८७
स्वामीचें हें देणें	३४३२
स्वामीच्या सामर्थ्यें	४४९६
स्वामी तूं ही कैसा न पडसी	४३३३

विषयानुक्रम

स्वामीसी संकट पडे जे गोष्टीचें	३९०९

ह

हनुमंत महाबळी	२८६
हम उदास तीन्हके सुनाहो	११७२
हमामा रे पोरा हमामा रे	१५५
हरिकथेची आवडी देवा	१८३२
हरिकथे नाहीं विश्वास	२३४२
हरिकथेवांचून इच्छिती	२३३८
हरि गोपाळांसवें सकळां	२४०
हरिचिया भक्ता नाहीं भयचिंता	३९१९
हरिची हरिकथा नावडे जया	१६९६
हरिच्या जागरणा	४२
हरिच्या दासां भयें	१७१२
हरिच्या दासां सोपें वर्म	३२१३
हरिजनांची कोणां न घडावी निंदा.	१५५७
हरिजनीं प्राण विकली हे काया	४१५०
हरि तुझी कांति रे सांवळी	३९०
हरि तूं निष्ठुर निर्गुण	१३३
हरि तैसे हरीचे दास	६५३
हरिदासाचिये घरीं	४१८९
हरिनामवेली पावली विस्तार	३२५४
हरिनामाचें करूनि तारूं	१५२४
हरिनें माझें हरिलें चित्त	१२५१
हरिबिन रहियां न जाये जिहिरा	३८२
हरिभक्त माझे जिवलग सोइरे	२७६८
हरिरता चपळा नारी	४०७
हरिसुं मिल दे एक हि बेर	११५५
हरिहर सांडुनि देव	७९७
हरिहरां भेद	१२४
हरि हरि तुह्मीं ह्मणारे सकळ	१२६१
हरि ह्मणतां गति पातकें नासती	२८६५

हरी तुझें नाम गाईन अखंड	४०१४
हरीविण जीणें व्यर्थ चि संसारीं	४३९१
हरुष आनंदाचा	१४३
हळूहळू जाड	३०२०
हाकेसरिसी उडी	७७४
हागतां ही खोडी	२१७८
हागिल्याचे सिंके वोणवाचि राहे	२२८६
हागे आलों कोणी ह्मणे बुडतिया	२५५५
हा गे माझा अनुभव	२८००
हा गे माझे हातीं	२२३
हा गे हा चि आतां लाहा	३७०६
हाचि नेम आतां न फिरें माघारी	९
हा चि परमानंद आळंगीन बाहीं	९३५
हा चि माझा नेम धरिला हो धंदा.	३९२३
हातपाय मिळोनि मेळा	४१७४
हातीं घेऊनियां काठी	१४०३
हातींचें न संडावें देवें	६४३
हातीं धरिलियाची लाज	४४४५
हातीं धरूं जावें	२४९६
हातीं होन दावी बेना	२६७
हा तों नव्हता दीन	३६५१
हा तों नव्हे कांहीं निराशेचा ठाव.	२५३४
हारपल्याची नका चित्तीं	२९२१
हारपोनी गेली निशी	३७३५
हालवूनि खुंट	१८४९
हासों रुसों आतां वाढवूं आवडी	१८
हित जाणे चित्त	३७११
हित तें हें एक राम कंठीं राहे	२००५
हित नाहीं ठावें (पहा ३८४९)	३४९०
हित व्हावें तरी दंभ दुरी ठेवा	१६९४
हित सांगे तेणें दिलें जीवदान	२९५१
हितावरी यावें	२९३१

हिरण्याक्ष दैत्य मातला जे काळीं	३०९०
हिरा ठेवितां ऐरणीं	५०
हिरा ठेवितां काळें गाहाण	४२१८
हिरा शोभला कोंदणीं	४७५
हिरोनियां (पहा ३५८१)	४०११
हीं च त्यांचीं पंचभूतें	८७९
हीन माझी याति	२८५०
हीनवर बीजवर दोघी त्या गडणी.	४४९५
हीनसुरबुद्धीपासीं	२५९०
हुंदकी पिसवी हलवी दाढी	३६१०
हुंबरती गाये तयांकडे कान	१०३९
हें कां आह्मां सेवादान	२७२०
हे चि अनुवाद सदा सर्वकाळ	२१३
हें चि जतन करा दान	२५१५
हे चि तुझी पूजा	७५०
हे चि थोर भक्ति आवडती देवा	२८७७
हें चि दान देगा देवा	२३०६
हें चि भवरोगाचें औषध	६५०
हे चि भेटी साच रूपाचा आठव.	२९४९
हें चि मागणें विठाबाई	४४२८
हे चि माझे चित्तीं	४२२७
हे चि माझें तप हेंचि माझें दान.	३७५५
हें चि माझें धन	९९५
हे चि याच्या ऐसें मागावें दान	२२७४
हेचि वादकाची कळा	३६७७
हे चि वारंवार	३७७८
हे चि वेळ देवा नका मागें घेऊं	४३२२
हें चि सर्वसुख जपावा विठ्ठल	३५८३
हें चि सुख पुढें मागतों आगळें	४२९२
हें तों एक संतांठायीं	३५५०
हें तों टाळाटाळी	३९७८
हें तों वाटलें आश्चर्य	३४३४

हेंदऱ्याचें भरितां कान	२७०५
हे माझी मिराशी	१६४३
हें ही ऐसें तें ही ऐसें	३७१०
होईं आतां माझ्या भोगाचा	४४८५
होइन खडे गोटे	४०९२
होइल कृपादान	१९३७
होइल माझी संतीं भाकिली करुणा.	१९५१
होईन भिकारी	७१२
होईल जाळा अंगे देव जो आपण.	२८४३
होईल तरी पुसापुसी	२५३३
होईल तो भोग भोगीन आपुला	३८५१
होईल निरोप घेतला यावरी	१९४८
होउनि कृपाळ	२१४१
होउनी जंगम विभूती लाविती	३९३९
होऊं नको कांहीं या मना आधीन.	२८९५
होऊनि संन्यासी भगवी लुगडीं	३९३४
होकां दुराचारी	७७३
हो कां नर अथवा नारी	१६९५
हो का पुत्र पत्नी बंधु	१०६
होतीं नेणों जालीं कठिणें कठीण	१९६२
होतें तैसें पायीं केलें निवेदन	४१५८
होतें बहुत हें दिवस मानसीं	३७६
होतों ते चिंतीत मानसीं	६३६
होतों सांपडलों वेठी	३२७९
होय वारकरी	८६४
ह्मणउनि काय जीऊं भक्तपणें	३७८७
ह्मणउनि खेळ मांडियेला ऐसा	३६५
ह्मणउनि जाली तुटी	३७९३
ह्मणउनि शरण जावें	३८०१
ह्मणउनी दास नव्हे ऐसा जालों	९७६
ह्मणऊनि काकुळती	२४०६
ह्मणऊनि जालों क्षेत्रींचे संन्यासी	२७२६

विषयानुक्रम

ह्मणऊनि धरिले पाय	३२५२
ह्मणऊनी लवलाहें	२५६१
ह्मणतां हरिदास कां रे नाहीं लाज.	१२८६
ह्मणती धालों धणीवरी	१८६
ह्मणवितां हरि न ह्मणे तयाला	३४६३
ह्मणविती ऐसे आइकतों संत	५५१
ह्मणवितों दास ते नाहीं करणी	८६७
ह्मणवितों दास न करितां सेवा	३१३५
ह्मणवितों दास । परि मी असें उदास.	१५८८
ह्मणवितों दास । मज	३३४
ह्मणसी दावीन अवस्था	३३८७
ह्मणसी नाहीं रे संचित	१२०३
ह्मणसी होऊनी निश्चिंता	१७८३
ह्मणे चेंडू कोणें आणिला	४५५०
ह्मणे विठ्ठल पाषाण	४३६६
ह्मणे विठ्ठल ब्रह्म नव्हे	१५६१
ह्मातारपणीं थेटे पडसें खोकला	३०८३

क्ष

क्षणभरी आह्मीं सोशिलें वाईट	१४
क्षणक्षणा जीवा वाटतसे खंती	२५९३
क्षणक्षणां सांभाळितों	१३७९
क्षणक्षणा हा चि करावा विचार	३१९०
क्षमाशस्त्र जया नराचिया हातीं	३९९५
क्षर अक्षर हे तुमचे विभाग	१३९२
क्षरला सागर गंगा ओघीं मिळे	३५५८
क्षीर मागे तया रायतें वाढी	२४१४
क्षीराब्धिवासा शेषशयना	६७३
क्षुधा तृषा कांहीं सर्वथा नावडे	४१६४
क्षुधार्थी अन्नें दुष्काळें पीडीलें	३९०८
क्षुधेलिया अन्न	२१७४
क्षेम देयाला हो	१६६९

विषयानुक्रम

क्षेम मायबाप पुसेन हें आधीं १९५०
क्षोभ आणि कृपा मातेची समान ३६२१

ज्ञ

ज्ञानियांचा गुरु राजा महाराव २३३३
ज्ञानियांचे घरीं चोजवितां ५३६

——————

विषयानुक्रम

पंढरपुरच्या प्रतींतील [गाथेशीं ताडून पाहतां, यांपैकीं ११ अभंग खालीलप्रमाणें दुबार झालेले आढळून येतात :— २ = ४१९६; १० = ३३३८; १७ = ३८२५; २० = ३८७०; २१ = ३६११; २२ = ३५३९; २३ = ४३१०; २६ = ३६६६; ३० = ३८७१ = ४३९३; ३१ = ३५४०; ३२ = ३७१४.]

जास्ती ३७ अभंगांची अनुक्रमणिका

	अभंगाचा अंक
आंगीं भरला ताठा	२१
आंगीं लावुनियां राख	२३
आजि नव्हे कालिच्या ऐसें	३४
आतां काय विठो पाहासील अंत	१२
आतां बरें धरीं	३१
आतां मज तरी सांगसील भावें	१७
आनंद अद्वय नित्य निरामय	८
आन नेघों देसी तरी	३
उपजोनी मरों कीति वेळोवेळा	२७
एक ब्रह्मचारी गाढवा झोंबतां	३७
एक ह्मणती आह्मी देव चि पैं जालों	१९
कार्येंकरुनि करी धंदा	३३
कारणापें असतां दृष्टी	३२
कासवीचें बाळ वाढे कृपादृष्टी	१८
कीर्ति चराचरीं आहे तैसी आहे	१६
खाणेरियांचीं पुसों घरें	३५
गरुडाचे पायीं	५
जयाची वदे पूर्ण वेदांतवाणी	२५
जयासी नावडे संतांचा संग	२०
जाळी महाकर्में	६
जेणें देवा तुह्मी करा अंगीकार	१५
त्याचिया चरणा माझें दंडवत	१०
दिवाळखोर नारायण	४
नेणें जप तप जीवासी आटणी	१४
पाळुनियां गोमटे	११
पुराणीक ह्मणविती	२४
मना या साक्षीसी जाली सांगों मात	२६
मागितल्याची परती करा	२२

विषयानुक्रम

माझ्या वडिलांची मिराशी देवा ७
मीतूंपण ऐसी परी १३
संतकृपा जाली ९
संतचरणीं नाहीं गोडी २९
सिंदळीचें चित्त परपुरुषावरी १
स्वगोत्रींचा पुत्र परगोत्रीं अर्पिला ३६
स्वप्नींचें धन चित्रींच्या ब्राह्मणा ३०
हाका मारी ज्याच्या नांवें २८
हे चि व्हावी माझी आस २

विषयानुक्रम

परिशिष्ट.

*

(यांत मूळ आवृत्तीच्या दोनही भागांतील मुखपृष्ठें इत्यादि, तसेंच भाऊ रामचंद्र काटकर सोलापुरकर यांनीं ग्रंथाच्या शुद्धतेबद्दल दिलेलें स्वदस्तुरचें मूळचें प्रमाणपत्र, ही प्रकाशलेखन पद्धतीनें पुनर्मुद्रित केलीं आहेत.)

* *

विषयानुक्रम

A

COMPLETE COLLECTION

OF THE

POEMS OF TUKÁRÁMA,

(THE POET OF THE MAHÁRÁSHTRA.)

EDITED BY

VISHNU PARASHURÁM SHÁSTRÍ PANDIT,

UNDER THE SUPERVISION OF

ŚANKAR PÁNDURANG PANDIT, M.A.,

SECRETARY OF THE DAKSHINA PRIZE COMMITTEE;

IN TWO VOLUMES,

Vol. I.

TO WHICH IS PREFIXED

A LIFE OF THE POET IN ENGLISH

BY

JANÁRDAN SAKHÁRÁM GÁDGIL, B.A.

———

PRINTED AND PUBLISHED,

Under The Patronage of the Bombay Government,

BY

THE PROPRIETORS OF THE INDU-PRAKÁSH PRESS.

———

BOMBAY:

1873.

विषयानुक्रम

BOMBAY :

PRINTED AT THE "INDU-PRAKASH" PRESS.

(*Registered under Act* XXV. *of* 1867.)

विषयानुक्रम

तुकारामबावाच्या अभंगांची गाथा

———–—

विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित

यांनीं

शंकर पांडुरंग पंडित, एम. ए.

“दक्षिणाप्रैज” कमिटीचे चिटणीस

यांच्या साह्यानें

शुद्ध करून

छापण्याकरितां तयार केली.

ती

दोन भागांत छापून प्रसिद्ध केली.

भाग १ ला.

(यांत पहिल्या भागांत छापलेल्या अभंगांपुढील राहिलेले अभंग, सर्व अभंगांची अनुक्रमणिका व कठिण शब्दांचा कोश हीं आहेत.)

मुंबईत

इंदुप्रकाशाच्या मालकांनीं

नामदार मुंबई सरकारच्या आश्रयानें

छापून प्रसिद्ध केली.

——————

(सन १८६७ च्या २५ व्या आक्टाप्रमाणें हक्क ठेवला आहे.)

—————

शके १७९५ श्रीमुखनामसंवत्सरे.

—————

सन १८७३ इसवी.

विषयानुक्रम

A

COMPLETE COLLECTION

OF THE

POEMS OF TUKÁRÁMA,

(THE POET OF THE MAHÁRÁSHTRA)

EDITED BY

VISHNU PARASHURÁM SHÁSTRÍ PANDIT,

UNDER THE SUPERVISION OF

ŚANKAR PÁNDURANG PANDIT, M. A.,

LATE SECRETARY OF THE DAKSHINA PRIZE COMMITTEE;
NOW DISTRICT DEPUTY COLLECTOR AND MAGISTRATE, KHANDESH.

IN TWO VOLUMES,

Vol. II

WITH A COMPLETE INDEX TO THE POEMS AND A GLOSSARY
OF DIFFICULT WORDS.

———

PRINTED AND PUBLISHED,

Under The Patronage of the Bombay Government,

BY

THE PROPRIETORS OF THE INDU-PRAKASH PRESS.

———

BOMBAY :
1873.

विषयानुक्रम

BOMBAY :

PRINTED AT THE "INDU-PRARASH" PRESS.

(*Registered under Act* XXV. *of* 1867.)

विषयानुक्रम

तुकारामबावाच्या अभंगांची गाथा

———–—

विष्णु परशुराम शास्त्री पंडित

यांनीं

शंकर पांडुरंग पंडित, एम. ए.

“दक्षिणाप्रैज” कमिटीचे चिटणीस

यांच्या साह्यानें
शुद्ध करून
छापण्याकरितां तयार केली.

ती

दोन भागांत छापून प्रसिद्ध केली.

भाग २ रा.

(यांत पहिल्या भागांत छापलेल्या अभंगांपुढील राहिलेले अभंग, सर्व अभंगांची अनुक्रमणिका व कठिण शब्दांचा कोश हीं आहेत.)

मुंबईंत

इंदुप्रकाशाच्या मालकांनीं

नामदार मुंबई सरकारच्या आश्रयानें

छापून प्रसिद्ध केली.

————

(सन १८६७ च्या २५ व्या आक्टाप्रमाणें हक्क ठेवला आहे.)

———–—

शके १७९५ श्रीमुखनामसवत्सर.

———–—

सन १८७३ इसवी.

विषयानुक्रम

मुंबईंत

“इंदुप्रकाश” छापखान्यांत छापिली.

विषयानुक्रम

TO

SIR H.B.E. FRERE, G.C.S.I., K.C.B.

LATE GOVERNOR OF BOMBAY,

MAMBER OF THE COUNCIL OF H. M.'S SECRETARY OF STATE FOR INDIA.

WHO, DURING A LONG INDIAN CAREER, PROVED
A WARM FRIEND AND PATRON

OF

ORIENTAL LITERATURE AND OF THE GENERAL
CAUSE OF EDUCATION AND SOCIAL
AND MORAL PROGRESS,

THIS WORK

IS

MOST RESPECTFULLY AND GRATEFULLY

DEDICATED BY THE

PROPRIETORS.

विषयानुक्रम

CRITICAL PREFACE.

———–—

The present edition of Tukáráma is based on the following manuscripts:—

1. The Dehú Ms., obtained from Tukáráma's own family and continuing in it as an heir-loom. It is said to be in the hand-writing of Mahádevabává, the eldest son of Tukáráma, and so appears to be more than two hundred years old.

2. The Talegáva Ms., written by a Kására (brazier) Várkari (Devotee of Vithobá), by name Trimbaka, who spent forty years of his life in collecting arranging, and writing down the Abhangas of Tukáráma and other devotees of Vithobá. The Ms. is more than eighty years old, the year of Sáliváhana 1709 being found written in the Ms. itself on folio 68.

3. The Pandharapúra Ms., corrected by Gangútátyá, the head of one of the Mathas of VárkarÍ s at Pendharapúra, andsubmitted for further correction to the heads of other Mathas also. This is a recent copy of the Gáthá or Collection at Pandharapura. It was obtained from Ráva Bahádura Gopálaráva Deśmukha, who most readily and philanthropically placed it at the disposal of the publishers.

A fourth Ms., from the Bráhmans family of the Maválas of Kadúsa and said to be written by the Mavála (Gangáji) who was one of the fourteen disciples of Tukáráma and always accompanied him, was also obtained but could not be retained long. Its order, orthography, &c., corresponded with those of Dehú. The same hand in which most of the Kadúsa Ms. is written is to be met with sometimes in the Dehú MS., whereas the hand in which most of the Dehú Ms. is written is sometimes to be met with in the Kadúsa Ms. This fact shows that the two writers lived at one time and confirms the tradition that the Dehú Ms. is written by Tukáráma's eldest son, Mahádevabává, and the Kadúsa one by Gangáji Mavála, Mahádevabává and Gangáji being oontemporaries. Gangáji Mavála is known as the person who put down in writing what Tukáráma composed.

The Dehú and Talegáva Mss. may be regarded to belong to the same family, for, the order of Abhangas in both of them is the same, and in several places where it is different, corrections are found in the Dehú Ms. whereby its order becomes the same as that of the Talegáva Ms. Neither of the Mss. is however a copy of the other.

The Pandharapúra Ms. may be regarded to belong to a different family. The order of the Abhangas differs considerably from that of the Dehú and Talegáva Mss., and considerable

variations of reading are also to be met with. It is very recent and the original Abhangas are here and there found modernized in it. It is, in general, less accurate than the other two Mss.

The first question to be decided was the order of Abhangas to be followed in the present edition. That of the Talegáva Ms. seemed to be the most genuins and one to which even the Dehú Ms. by its subsequent corrections conformed. It was, therefore, adopted in the present edition. The collation of the three Mss., Dehú, Talegáva, and Pandharapúra, was then undertaken, the Kadúsa one being also used as long as it was available. As a rule, where the Majority of Mss. agreed in a reading, that was adopted as the reading of the text, the rejected one being put in a foot-note. In a few instances the reading of a single Ms. had to be preferred where it made good sense, whereas that of the others made no sense and seemed to be a mistake of the writers. Nevertheless the rejected reading has been given in a foot-note.

In disputed places, the Dehú Ms. had a preponderance of weight, as it is the most accurate Ms. in readings as well as orthography—far more accurate than one could have expected, judging from the general inaccurate way in which Maráthi Mss. are written. In many places where the Pandharapúra Ms. makes no sense or very bad sense, the Dehú Ms. makes the most perfect and happy one. Words have been separated by spaces and correct orthography according to the recognized rules followed. The Dehú Ms. and the form of reciting Abhangas recognized as proper by the Várkari heads—the Sanhita form—favour the correct orthography. Tukaráma's characteristic Prákrit words and corruptions of Sanskrit words have been, however, preserved.

It was decided, in consultation with the Director of Public Instruction, the Government referee, faithfully to reproduce the taxt of Tukaráma and not to leave out any word or verse, even where it appeared indecent.

———

विषयानुक्रम

॥ श्री ॥

श्री तुकाराम महाराज यांचे अभंग.

इंदुप्रकाश छापखान्याचे मालक यांणीं प्रती तळेगांव, देहू, पंढरपूर, कडुस येथील मिळवून शोध करून हल्लीं ग्रंथ छापला तो आह्मीं स्वतः देहू मुक्कामीं पाहिला तो शुद्ध आहे. सर्वांनीं घेण्यास योग्य आहे. मिति फाल्गुन वद्य ५ शके १७९० विभवनामसंवत्सरे.

सही भाऊरामचंद्र काटकर सोलापुरकर,
दस्तुरखुद्द.

विषयानुक्रम

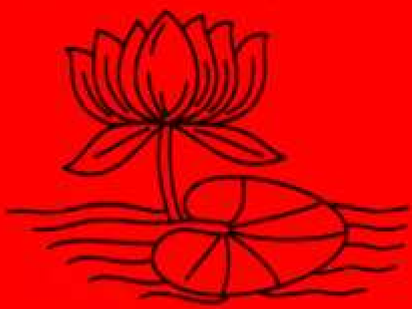

मुद्रणस्थळ : शासकीय फोटोझिंको मुद्रणालय, पुणे.